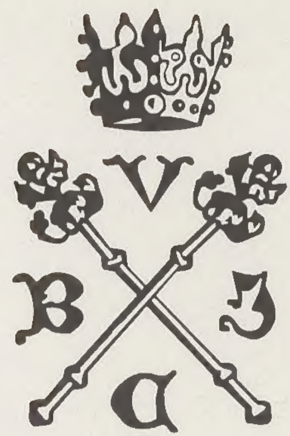

V
B
J
D

STATVTA Y METRIKA PRZYWILEIOW KORONNYCH:

IĘZYKIEM POLSKIM SPISANE,

Y porządkiem prawie przyrodzonym á bárzo snádnym nowo zebráné:

PRZEZ

STANISLAWA SARNICKIEGO, Szláchcicá y obywátelá Chelmskiéy ziemie, Woysk. Krasn.

W Krákowie/
w Drukárni Lázárzowéy, Roku Pánskiégo, 1594.

G.B. 1594.

Ten tytuł pisał X. Marcellin Kainko Kameduła. 1841.

NAIASNIEYSZEMV ZYGMVNTOWI TRZECIEMV,

Z BOZEY LASKI KROLOWI POLSKIEMV, WIELKIEMV KSIĄZĘCIV LITEWSKIEMV, RVSKIEMV, PRVSKIEMV, MAZOWECKIEMV, ZMVDZKIEMV, INFLANTSKIEMV, &c. &c. SZWEDZKIEMV, GOTTSKIEMV, WANDALSKIEMV, DZIEDZICZNEMV KROLOWI, &cę.

STANISLAW SARNICKI, WOYSKI KRASNOSTAWSKI, *ſzczęśliwégo pánowánia od páná Bogá, y poddánośc wierną ſwą vniżenié záléca.*

O WSZYSTKIE WIEKI, Naiáſnieyßy Miłośćiwy Królu/ ſtáwny bywał tytuł y záwołánié legiſlátorów: Draco Atheniensium, Numma v Rzymian: v nas Polaków Káźimierz Wielki/ tego nam ieſt dowodem iſtotnym/ który nie ták dla victoriy/ któremi téż y inni Królowie z nim zrównáli/ álbo y przerównáli: ále więcéy od praw które nádał/ y od rządu dobrégo/ który w Rzeczypoſpolitéy poſtánowił/ y onéy odumárł/ Wielkim ieſt názwan. Wáßá Kró. M. ácz ma ozdób innych niemáło ſwégo pánowánia/ z wielką pochwałą ludzką. Abowiém naprzód ciuilia bella, potym externa vſpokoiłeś W. Kró. M. á tego roku z Turkiem/ z Moſkiewſkim pokóy ſtawny vczyniłeś/ á práwie Iani templum w Ianowcu záwárłeś W. K. M. A z Rzéßą nietylko pokóy/ ále y weſelé. Spráwiwßy tedy ták zacné rzeczy ná świećie/ y ná ſtolicy Królewſkiéy ſpokoynie vśiadßy: do czegóż maß W. K. M. tego ſzczęśćia wielkiégo naprzedniéy vżyć iedno do napráwy w Rzeczypoſpolitéy álbo Correctury praw? A to przykłádem Monárchów wielkich: Conſtántiná Wielkiégo/ Iuſtiniáná ſtánowićielá praw Rzymſkich/ y Káźimierzá Wielkiégo/ którzy tákież po zwyćięztwách ná to ſie vdáli/ y ten owoc y cèl nayprzednieyßy

 ſwych

ſwych zwyćięztw vpátrywáli/ áby w kośćiele chwałę Bożą / á w Rzeczypoſpo. rząd dobry vczynili : y w práwiwßy w rèzę ſwą káżdą rzecz / nápátrzyli ſie áż do náſycenia rządu dobrègo / y bona Domini in terra viuentium, doſtáli ſie do rádośći wiecznych. Tego ſczęśćia y ſummum bonum ná świećie winczuiemy téż W. Kró. M. Y nie bez przyczyny zá ſtárych Królów ieſcze zá Olbráchtá/ Zygmuntá / Zyg. Auguſtá/ wßyſtkié ordines regni domagáły ſie téy Correktury praw/ y dźiś domagáią. gdyż ná tym ſalus, felicitas, incolumitas, ſtabilimentum, y ozdobá Rzeczypoſpolitéy należy. Bo iáko Philozoph mówi : Super Heſperum & Luciferum wynoßąc y wychwaláiąc porządek biegów niebieſkich/ nie mniéy porządek / zgodá / y melodia praw / godna ieſt pochwały ludzkiéy. Y iáko piękna ieſt rzecz / á práwie dußę ochładza/ do ogrodá álbo wirydarzá wniśdź/ áno tu drzewá ochędożnè/ tu fontany/ tu drzewá ogániſtè ad quincuncem porządnie rozſádzonè / á niżéy ſtrumienié wód żywych / po kámięniu wyſkákuiącè opływáią/ byſtrośćią ſwą ochładzáiąc ich ſpániáłość : á ſczépu rozlicznèmu wzroſtu dodáwáiąc : Tákże niemniéy / rzecz nietylko piękna/ále téż wielce vżyteczna káżdèmu Páńſtwu práwá porządnie mieć ſpiſánè. Bo iáko wodá ſtrumieńmi płynąc między ſczépiem drzewá y źiołá ochładza / obweſela / y wzroſtu im dodáie : tákże ſercá człowiecze/ práwi/ Królów pobożnych będąc odwilżonè y ochłodzonè / wzroſt biorą więtßy ku poſłußeńſtwu / y káżdéy ſpráwie ſłußnéy y poczćiwéy. Dla którèy przyczyny wychwaláiąc pod niebo zacność praw / dobrze ieſt powiedźiano/ y ná krótce wyrážono przy Státućie Ottoná Cèſárzá/ twiérdząc o téy náuce / że oná Bonos mores informat, inimicos confoederat: diſcolos diſciplinat,elatos ſuperbire deterret, Rempub. diſponit, lites ſedat, amicitias conſolidat, mares & fœminas copulat ac fœcundat,diuitiaſque congregat. Cóż tu mogło bydź więcéy/ y ozdobniéy ku ſtawie téy náuki wyrzeczono? A przetóż Naiáſnieyßy Miłośćiwy Królu / ieſliże ſie chce W. Kró. M. z przodki ſwèmi zrównáć/ áto Pan Bóg dáie W. Kró. M. pobudkę teraz y okázią / że nietylko zrównáć/ ále y onè zámierzyć wiele może W. K. M. Podáie mówię do rąk W. K. M. ten Státut nowéy ediciiéy / którègo ſtrukturze/ ieſli ſie kto przypátrzy: obaczy że ieſt doſtáteczniеyßy/ porządnieyßy/ krótßy/ y vżytecznieyßy. Ieſt doſtátecznieyßy: Bo iuż dwánaśćie Séymów minęło / po oſtátecznym wydániu Státutu/ których Conſtitucię w ſexterniéch roſtrzèlánè/ y rozró-

znionè

znionè dotychmiast leżą / á żaden sie ich nie ostrászył áni podiął wwieść do iednégo methodum, álbo ordunku przystoynégo / áby ták ieden káżdy / choć kto nowo zostánie Woiewodą / Podkomorzym / Stárostą / álbo Sędźią Ziemskim / mógł pospołu porządnie / iáko ná tablicy spisánè powinnośći swègo vrzędu mieć. Więc y przywileiów potrzebnych ktemu przyłożyłem / y Arborem Consanguinitatis y Affinitatum, y innych wiele rzeczy potrzebnych przydałem. Iest porządnieyszy. Bo duce natura & comite arte sermocinandi, iest porządnie ná kształt dwunaśćie tablic stárych praw Rzymskich w rézę swą wpráwiony: że de omni quæsibili, o káżdéy rzeczy może wnet káżdy porádę / tytuł / státut / y wiérsz náwet ználéść sobie / bez żadnéy molestiiéy: Gdyż káżdéy Iurisdiciiéy / których iest dwánaśćie práwo iest osobno á osobno kuńsztownie iáko w szkátułách swych záwártè: poniewaz od śiebie reali & notabili differentia rozdźielonè / ták ná przodku / iáko we śrzodku / y ná końcu tákże. Bo w káżdéy z tych iurisdiciy zosobná / inákszè iest pozwánié / inákszy process / inákszá Exekucia. A ták / którè rzeczy są od śiebie rósnè y rozdźiélnè máterią y formą / tè téż y w pisániu muszą od śiebie rozdźiélnie stánąć w miescách swych. Iest téż krótszy. Bo rzeczy tè / którè były nie ták potrzebnie w Státut námieszánè vprzątnąłem / y do Metriki ná koniec ksiąg zniósłem / áby niezáwadzáły / áni zátrudniáły sáméy rzeczy / á iednom sam process práwá zostáwił y essentialia. Ale choćby téż był dłuższy / tedy gdźie methodus iest / tám y długość nie bárzo wádźić może. Bo iednák wedle methodum, iáko po sznurku / káżdéy rzeczy może dóść / ktoréy ieno kto potrzebuie / extrauagantiam tu nic niezostáwuiący / czego iednák y compilator práwá duchownégo w Dekrèćiech Rzymskich niemógł sie vstrzedz y vwiárowáć. Przeto osobné księgi Extrauagantes, intitułowáł / kędy tám tè Dekrètá zniósł / których in methodũ nie mógł záwrzeć. Iest iesżcze vżytecznieyszy. Bo mu będźie authoritatem nie ládáiáką czynitá tá stárych praw Rzymskich diuisia y ládność / y łátwiość ku wyrozumieniu y ku pámięći. Ktemu / że iest po Polsku przełożony / bez fałszu (iákóż da pan Bóg vmyslnie nicem nie zmylił) A Polakom ięzykiem Polskim naprzystoyniéy iest w téy mierze philozophowáć. Do czego y Zygmunt August sławnéy pámięći Wuy W. K. M. pilnie ludźi wiódł y vpominał / co pámięć ludzka iesżcze znośi / y w Státućie o tym Constituciy pełno. Bo ná koniec y pobór ná to w Wiel. Księstwie Litew. dźiáływáli / koszty niemáłè podéymuiąc / áby

ieno do téy perfectiiéy Rzeczpospolitą przywiéść mogli. In summa, obaczy to káżdy / ieśliby tá Correcturá praw doßłá / tedy połowicą więtßą Pánom Correctorom vbędźie pracéy / którzy ná to będą obráni / gdy ten móy porządek przed śię wezmą. Ieśliby też zá iákim nieszczęściem tá Correcturá nie doßłá / tedyby śie iednák ludźie mogli nie ládáiáko contentowáć tą moią ediciią teráźnieyßą / ná poślednieyßych Séymów Constituciách przestawáiąc / wedle rády stárègo Królá Zygmuntá / który ták stáno
Anno salutis 1548. wiąc mówi: Quòd si fortaßis in primis & proximis Comitiis nihil tale fecerimus; tunc hoc Statutum de tenendis posterioribus Statutis conditum, eousq; durare debet, quòad in aliquibus Comitijs cum ipsis Consiliarijs nostris, & terrarum nuntijs aliquid salubrius eo nomine constituere poterimus. Ale ná krótce wyliczywßy pożytki téy ediciiéy moiéy / y zálećiwßy skromnie pracą moię życzliwą przećiw Oyczyznie: y sam śiebie pod łáskę y obronę W. K. M. zálecam y vćiekam / iáko życzliwy sługá / y dawny patient W. K. M. Datum Lipśię w Ruśi wśi oyczystéy / Anno 1592. octaua Septemb. kiedy z wielkim triumphem y weselém Oświécony Król Zygmunt Polski / Dźiad W. K. M. zwyćięztwo v Orßéy nád Moskwą otrzymał / Roku 1514. Moskwy poráźiwßy 80000. zkąd sławą wieczną świát nápełnił po wßystkich kráiach Krześćiáńskich y Pogáńskich. Dźiało śie to śiódmègo roku / iáko był został Królem Polskim o tymże czáśie / iáko teraz Séym ninieyßy iest złożony.

WIZERVNK

WIZERVNK Y ROZDZIAŁ STATVTV NOWOWYDANEGO, NA kſztałt dwunaśćie tablic ſtárych praw Rzymſkich, pierwſzą rázą Królowi Iego M. ná Seymie 1592. podány.

METRIKĘ *Státutową przydałem ná końcu* Fol. 877. *kędym vrumowały znióſł wſzytkié nieták potrʒebné rʒecʒy z Státutu, któ-*

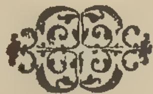
ré Státutem bydź niemogą názwáné: y dla tegom ie téż ná końcu złożył. A ſą iéy trzy częśći.

PIERWSZA, *w którey ſą práwá ábrogowáné álbo wywietrzáłé, y przywileie rzędem iáko po ſobie idą oné páńſtwá y Woiewództwá którym ſłużą.*

DRVGA *częśćma w ſobie formularze pozwów, zapiſów, obligáciy, y controwerſiy, czego było w Státut námiéſzano. Lecz iednák ſą rzeczy potrzebné. Bo nie dosyć ieſt że kto vmié Státut, y czyta go, á nieumié ſobie y przyiaćielowi pozwu nápiſáć, áni controwerſiiéy. Przetóż znamy śiłá Iuriſtów, co vmieią práwá, ſtátuty, á przedśię tępi ſą do piſánia práwnych poſtępków.*

TRZECIA *część, kędy iuż* Exempla Iſagogica *álbo* Practica *ſą znieśioné Státutu viąwſzy. Iáko ono:* Depoſuit Nagot querelam contra Egidium, Andream, Ioannem, &c. *Ale tych wieków iuż ſą chytrzeyſzé przykłády, któré ſobie może młody iuwánt ſpiſáć tymże porządkiem, iáko ſą* ſpecies *dwánaśćie praw wyliczoné, iáko co kiedy przypadáło przed Królem, ſądem Ziemſkim, Tribunałem, etć. Bo śiłá ich znamy co Státut vmieią, y piſáć pozwy, zapisy vmieią, á przedśię gdy do práktyki przyidźie, nieumieią ſobie przed ſądem począć, y* ex tempore *ſobie* conſilium *wźiąć. Ale kiedy pogotowiu będą mieć* exempla practica, *mogą bydź ſpoſobnieyſzémi łácno do wſzyſtkiégo.*

Iam nawet zebrał y Formularze terminátur Piſárſkich/ co owo więc Dekrétá ná pozwiéch króćiuchno terminuią conſignuiąc: áby ták młodſzy przyuczył ſie ſtylum Cancellariæ, *gdy będą od ſwych ſápientów z inſtructiámi posyłáni do Grodu, álbo do Ziemſtwá raz y kilká: tedy y ſámi potym przez ſię będąc záprawieni, będą mogli ſpráwy odpráwowáć. Ale iuż ći śiłá máią naprzód, którzy zmłodu Diálektiki y* artes dicendi *vczyli ſie.*

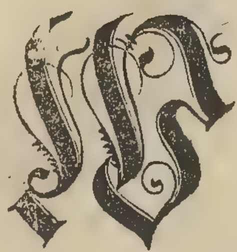

DIGESTVM

DIGESTVM

O porządzeniu gruntownym Státutu/wedle oney powieśći/

Qui benè diuidit, benè docet.

Szelka diwizia, która bywa ſecundùm artem, *álbo ieſt* generis in ſpecies, *álbo* totius in partes, *álbo* vocabuli in ſignificata. *A záśię przećiwnym obyczáiem, ktoby* genus in partes *dźielił, iuż ieſt* vitium *nieládá, iáko ieſt ná przykład ten Státut, który ná obiecádło dźielą. Bo iednéy rzeczy ſzukáiąc, muśi látáć po Státućie, które Státuty po kártách ſą róznie rozćiſkáné. Iáko ná przykład, gdyby kto chćiał mieć wiádomość práwá Duchownégo, muśi naprzód weyźrzeć w Literę A. áli ſie tráfi ná czele* A B B A S. *Yzáś ná końcu w literze* S. Sacramenta, Sacrilegium: *dopiéro znowu wróćić ſie ná śrzodek, y pátrzáć* Hæreticus, Moniales. Item, *gdy kto chce w Ziemſkim prawie niéco wiedźieć, tedy pátrza naprzód tytułu,* Actor: *á* Reus *záśię áż ná końcu obiecádłá znaydźie: gdyż to* copulatiuè *miáło bydź złączono, chćiałliby kto cále rzecz rozumieć: dopiéro* Iudex, *y záśię* Subiudex *ná końcu: dopiéro* Notarius *we śrzodku. To ták o káżdéy rzeczy muśi ſie kłuſáć czytelnik z myślą ſwą, tułáiąc ſie támy ſám by ſzalony w Kánikułę. Zácżym ſie rzecz záćiąga, że ią y wyrozumieć trudno, y pámiętáć ieſzcze trudniéy, y wymówić onęż rzecz nie podobna. Y dla tego iáko baczę, profectu gruntownégo w Polſzcze nie biorą ſtudenći* Iuris: *wyiąwſzy* longo vſu, *kto torbę długo nośi zá Rzecznikiem.*

Item, *tymże obyczáiem, kto záśię* totum in ſpecies *á nie* in partes *dźieli, téż* vitium *niemáłe. Iáko ná przykład: Státut, który przez Króle, iáko ieden po drugim pánował, dźielą, intitułuiąc: Státut Káźimierzów, Státut Iágełłów, Státut Alexándrów, Zygmuntów, etć. Téż y tu niepożytki płyną: Bo y tu poiąć cáłéy rzeczy trudno, y ku pámięći, y ku wyrozumieniu ieſzcze trudniéy ieſt.*

Item, Diuiſio non debet eſſe anguſtior ſuo diuiſo, neque laxior: *iáko y* regula definitionis *w ſobie zámyka, iáko ieſt oná diwizia kędy Státut dźielą* in perſonas, res, & actiones: *gdyż ſie żadną miárą, żadnym obyczáiem nie zmieśći, áni wybuduie wſzytká máteria Státutowa, zoſtánie iéy śiłá ná goli, y nie będźie ſie rzecz po ſzwie prółá. Abowiém tákiégo ſpoſobu rozdźiał ćieśnieyſzy ieſt nád rzecz która ſie dźielić ma. Tákći ieſt záprawdę, żeć*

to ieſt

to ieſt diwizia iuris imperialis, *iáko* ex codice Iuſtiniani *ná oko to widźieć: ále* Inſtitutiones Iuſtiniani, *ieno tylko część práwá tę odpráwuią, którą zową* Diiudicatiua iuſtitia: *y ieſt to bárzo włáſna* diuiſia Iuſtitia diiudicatiua: *ále tám* de vniuerſo ſtatu imperij: *o Márßałku, o Káncellárijéy, o Séymiéch nic nie tráktuie, áni* ſtatum *y* regimen totius imperij *nie opiſuie, co práwá náßé Polſkié w ſobie sámy káią. Otóż Státut Polſki ßérzéy ſkrzydłá ſwé rozśćiągá, á práwo Céſárſkié* de ſpecie *tylko mówi, to ieſt*, de iuſtitia forenſi ſeu diiudicatiua. *A ták* ex ſpeciali diuiſione *czynić* generalem, ex particulari vniuerſalem, *ieſt to wielkié* abſurdum, *y muśi ſie zátym rzecz wßyſtká łámáć y krußyć: iáko ktoby chćiał w korcowy wór grochu czwiértnie wetknąć: Tákże kto w tę ćiáſną diwizią chćiałby wßytkę máchinę praw włożyć, niemoże tego vczynić, żeby niemiał gwałtu rzeczy vczynić.*

Item, Diuiſio nō debet conſtare ex partibus diſsimilarib. *które nie ſą* homiomeri, *iáko ie Grékowie zową. A* Philoſophi *y* Iuriſtę *ták mówią*: Turpis eſt pars, quę non congruit ſuo vniuerſo: *Iáko ći czynią co Státut dźieląc námiéßáli nie iednoſtáynych rzeczy y rozmáitych: iáko ſą formy pozwów, zapiſów, reieſtrów, ordinácyi żupnych, Uniwerſałów, etć. Które rzeczy nie ſą* leges *właſnie mówiąc, áni ták zwáné bydź mogą, iednákże ich opuśćić zgołá nie godźiło ſie. Bo ták mówią* Iuriſperiti, VETERES LEGES NOVIS ADDVNT AVTHORITATEM, NOVAE VETERIBVS EXPOSITIONEM. *Przetóż ia nieśmiałem odrzućić ich, álem ie vrumowawßy ná końcu do Metriki zgromádźił: áby niezátrudniáły y niezámiérzwiáły* proceſſum iuris *ſámégo. A tom vczynił ná pámiątkę tych, którzy ie ſtánowili. Iáko ieſt Státut Káźimiérzá Wielk. nieledá* antiquitas, *y inych, którzy téż prácowáli* in ea Repub. *y niemniéy ſą ſławy godni, iáko y oni co ſie o nie bili ſwą krew roślewáiąc. Allegują nie którzy* Ciceronem de legib. *iákoby niepodobna rzecz miáłá bydź práwá wßytkié w porządek wpráwić. Ale* Alciatus *piße* de Saluio Iuliano: Qui inquit primus Digeſtorum nomen inuenit, & ius ciuile, cùm olim confuſim traditum eſſet, tanquam in artem quandam redegit. *Tó iuż po Cyceronie ten tego dokazał.*

MEMORIALE

MEMORIALE
NA DRVGIM SEYMIE, ANNI M. D. XCIII. Senatowi tákze publicè przez authorá podáné.

Moi Miłościwi Pánowie/ służby swe zálećiwszy do łáski W. M. mych M. Pánow.

JAko stárzy Pánowie Polscy o to vprzéymie sie stáráli, áby práwá swé cáłé, porządné, y korigowáné mieli: pokázuie sie ztąd dowodnie y iáśnie, że ode stá lat v Pánów swych Królów Polskich, vstáwicznie ná Séymiéch tego sie vpomináli, y gorliwie o to prośili: y oni im téż to obiecowáli. Co z wiela Stá tutów może sie pokázáć: á osobliwie roku 1520. *w Bydgosczéy vczynionégo, kędy ták Zygmunt król wyznawa:* Diuersitas Constitutionũ, diuersas inter homines controuersias generat. Et diuersos iudices causas iudicantes, diuersa intelligere & sentire cogit. Supplicationibus itaq; crebris (nota) Nuntiorum terrestriũ moti, in proximo generali conuentu futuro, omnibus consuetudinibus, iuribusq; & statutis vetustis, ex omnibus Palatinatibus congregatis, reformationem omnium constitutionũ per deputatos, aggrediemur. Doctoribus etiam iuris Pontificij & legũ adhibitis, qui à loco conuentionis generali proximè celebrandę non discedent, donec eandem regni iurium & constitutionum habitam emendationẽ fecerint. Et tales per nos deputatos & deputandos expensis nostris prouidebimus. Alios autẽ viros iurisperitos, quos nobilitas ex Palatinatibus adiunget, suis expensis prouidebit; ita tamen, quòd omnes Palatini terrarum sub pœna in constitutionibus nostris expressa, consuetudines terrarum, pro eadem proxima conuentione, nobis præsentent. *Ale potym iáko Zygmunt królował, świeższay bárźiéy vgaráiąca przyczyná téy Correktury praw przystąpiłá. Bo iuż czternaśćie séymów minęło, zá Henryká, Stephaná, teraz, których Constitucię rozstrzéláné, y rozróznioné, iáko* scopę dissolutę *w sexterniéch leżą, á żaden sie ich* ad certã & artificiosam methodum *porządźicy zreiestrowáć nie podiął. Więc oné stáré, które tych wieków iákoby odłogiem leżą próżnuiąc, poniekąd są porządkoné: á té nowé poślednieyszé, ná których więcéy, á prawie wszytko należy, w swym nierządźie, y zawroćie wáriowáné leżą: że w niéy iednéy rzeczy iáko perły w korcu máku przychodźi szukáć. Bo tenże*

Diuersitas Constitutionum.

Doctores.
Locus.

Sumptus.

tenże Zygmunt vſtáwił, że poſteriora ligant, *y tego ſie dźiś mocno dźierżą.* Hoc Statutum, *mówiąc*, de tenendis poſterioribus ſtatu-
1543. tis conditũ, eòuſq; durare debet, quòád in aliquibus Comiciis aliquid ſalubrius, cum Conſiliariis noſtris, & terrarũ nuntiis, eo nomine conſtituere poterimus. *Ze iuż ták wiele tych ſtátutów rożnych y Conſtituciy nárosło, y ná káżdy rok przyraſta, że* certa ſententia legũ ex eis elici non poteſt. *A nie mieć* certam ſententiam legum, *ieſt iákoby* abſq; legibus *być: á być* abſq; legibus *Rzeczyposp. ieſt iákoby ćiáło bez duſze, iáko Plato y Ariſtoteles w kśięgách* de legibus *y* de Repub. *wywodzą. A iáko tenże Philozoph mówi:* In infinito verſari, eſt maximum incommodũ: *tákże w kśięgách które nie ſą dźiałem pewnym obrámowáné, ieſt iákoby w leśie wielkim przebywáć, którégo áni początku áni końcá nie widáć. Iać ſie nie wydáię zá Iuriſtę, áni téż to ieſt powinna rzecz, kto vmié lutnią vczynić, áby winien był vmieć ná niéy gráć: dosyć ieſt ná Mechániká proſtaká, że on vczyni lutnią dobrą, á drugi czyiá to ieſt profeſsia, niechay ná niéy gra. Ieno iże przypowieść ieſt,* Per partes itur ad artes, & per artes ad trium facultatum fontes: *To ieſt,* Theologię, Iuris, & Medicinę. *Otóż, iżem ſie z młodu nie* obiter *vczył* artes *y* partes *pod dobrémi pręceptormi, á ſześćdźieśiąt mi téż lat minęło, w tymem voſługę ſwą chćiał, zá ſpomożeniém Bożym Rzeczypoſp. odd[illegible]. A w tym nie ma mi nikt zazdrośćić, bo to ieſt* vilium naturarum *grzéch, Zazdrość. Wſzák ſie z tym niekryię, gotówem ieſt* rationem reddere *mégo przedśięwźięćia* publicè & priuatim. *Y dla tegom wizerunk téy rzeczy ná Séymie przeſzłym Królowi Ie° M. y Rzeczypo. iáwnie podał, y przytym ſam Exemplarz: y nieználazł ſie żaden, da pan Bóg, któryby mię w tym ſtroſował: y owſzem z wielkimi dźięki, wdźięcznośćią, y pochwałą ludzką to odemnie, ták ná ſéymikoch, iáko y ná Wálnym Séymie przyięto. Bo w przednieyſzych Woiewództwiéch* [illegible]*ilkánaśćie Máłéy y Wielkiéy Polſki, dokłádnie to moie podánie w Artykuły było wpiſáné, y pánom Posłóm porucżoné: y potym ná Séymie wielkim w kole Poſelſkim,* nemine reclamante, *kilká kroć tá rzecz byłá powtórzona y ápprobowána. A ták ápprobowána, że téż tyśiąc złotych ná reſtách poborowych, miáſto* honorarium *było mi podá rowáné. Które* poſtulatum *od pánów kołá Poſelſkiégo Królowi Ie° M. y Senatowi, támże przy żegnániu, przez zacné ludźi,* fauente & adnuente ordine Senatorio, *było ſzerokiémi ſłowy odnieśioné. Lecz potym, iáko inné ſpráwy wſzyſtkié Rzeczypoſpolitéy, ták y tá ná drugi Séym byłá odłożona. Otóż teraz mym Miłośćiwym Pánom*

nom

nóm tę rzecz przypominam, y znowu ten Memoriał, iáko excitarz podáię. Póki ieszcze oczy tą pracą Státutową náderwáné widzą, y zdrowia nieco stáie, chcę służyć Rzeczypospolitéy, y tego ku chwale Bożéy naprzód, y dobrému Rzeczypospolitéy dokonáć.

Co day Pánie Boże.

PROCLAMA.

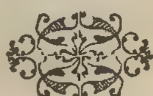
OZnáymuie káżdemu/ komu to należy wiedzieć / iż Státut Polski w druk wychodzi pod temi czásy / wedle tego iákom sye z tą rzeczą ná dwu przeszłych Seymiech publice declárował y opowiádał. A to dla tego / áby tym snádniey mogł być do Woiewodztw ku rewidowániu y korrigowániu rozesłány. Bo wypisowáć ták wiele Exemplarzow / iáko wiele iest Powiátow / koszt wielki / y niepodobna rzecz ile mnie iuż zeszłemu w leciech człowiekowi / y rátunku od Rzeczypospolitey niemáiąc. Ale kiedy sye ták poda / tedy snádniey y wolno bedzie tym ktorzy sye z tym rozumieią korrigowáć / y one korrekture / á tákże Consuetudines powiátow zebráć/ o co pilnie proszę mych M. Pánow/ y ná Tribunał do Páná Márszałká Tribunału swoie videre odesłáć do Lubliná. Dla czego y kilkánaście kart nie pisánych ná koncu dla korrigowánia zostáwione są: przykłádem / iáko było zá świetey pámieci Krolá Zygmuntá stárego przy iego Constituciách vczyniono.

vczyniono. Zá ktorym postepkiem tá rzecz ná Seym przyszły bedźie mogłá bydź snádnie odnieśioná / y cále á zupełnie ex communi laudo pod rozsadek Królá Jego M. Senatu / Pánow Posłow/ y wszego Rycerstwá podána: A potym bedźieli śie zdáło rekudowána. Do czego day Panie Boże Krolowi Jego M. zdrowie chęć/ y sposobność wszem Stanom: áby iuż z tych Lábiryntow / ktore dotychmiast pánowáły przy sadźiech / Rzeczpospolita mogłá bydź wyprowádzoná. Co day Pánie Boże.

PIERWSZE

PIERWSZE KSIĘGI PRAW KORONNYCH:

W ktorych opiſawſzy
INTERREGNVM,
ELEKCIĄ,
KORONACIĄ,
PRZYSIĘGĘ KROLEWSKĄ.

We czterech vrzedách Krolewſkich/
w WIERNOSCI,
w CHOWANIV IEDNOSCI,
w OBRONIE,
w SPRAWIEDLIWOSCI.

Wſzyſtko Wielkié y Wálné
Práwo ſie zámyka.

PIERWSZA TABLICA Wálnégo Práwá, ná przykład Rzymſkich praw.

Cztery cháriſmatá / które przed Królem noſzą: cztérzy Vrzędy przednié Królewſkié znáczą: do których pewné tytuły / á do tytułów Statuty / á ſtátuty ná wiérzſzé rozdzieloné: Té cztéry kleynoty znáczą:

- *Naprzód Artykuły, które Rzecz poſpolita Królom y wierze ich zwierzyłá,* ſacroſanctè *dotrzymáć: Co Wieniec álbo Koroná znácży záwárta. Artykuły záśię ſą té:*
  1. *Rząd Séymowy y* abſolutũ Dominiũ.
  2. *Práwá Koronné.*
  3. Libertates.
  4. *Rozdawánié vrzędów, y* merita *nagrody.*
  5. *Zamki, miáſtá, y inné dobrá Koronné kleynoty.*
  6. Pacta Conuent. *viśćić.*
- *Powtóré, w cáłośći Rzeczypoſpolitéy* corpus *dochowáć. Co znáczy Iábłko. Dochowánié záśię potrzebuie*
  1. *Vniiéy, Vniowánych Páńſtw przeſtrzegáć.*
  2. *Compozyciiéy doſyć czynić.*
  3. *Woyſká nie rozdźielác.*
  4. Conuenticula, *y diſmembráciiéy wſzelákiéy zábiégáć.*
- *Potrzećié, Obronę, Co znáczy Miecz.*
  - *Potoczną.*
  - *Wálną.*
  - *Zamki, twiérdze.*
  - *Apparat woienny.*
- *Poczwarté, Sprawiedliwość, Co znáczy* Sceptrum.
  1. *Przed wkroczeniém do ſądu.*
  2. *Przy ſámym ſądzeniu y rozbiéraniu.*
  3. *Powkróczeniu y rozſądzeniu.*

KROL

O poboznoſci Królów Polſkich z kſiąg Státutu.

V czći y chwale wſzechmogącego Bogá ⁊c.

w ſtát. Łacin. Herb. liſt 279.

Item, Ku chwale Bożéy/ y długiému królowániu / Amen. Páńſtwá náſzégo práwá przodków náſzych wydáćieſmy ná iáwię vmyślili. Alexánder Król / Titul. Lex. Stat. 6. Fol. 147.

Item, Aby chwałá Boża zá náſzégo

czásu rozmnażáłá ſie: Obiecuiemy/ iże gdziekolwiek ſzláchćicy trwáłé podpomożenié kápłanowi będą chćieli náznáczyć/ że támże bez odwłoki w ichże máietnośći kośćioł fundowáć bedziemy. Titul. Kośćiół/ Stat. 2.

Item, *Król Władyſław mówi*: Przetóż ná to baczenié máiąc: iż Bóg ſpráwcá pokoiu niemoże bydź doſkonále chwalon/ ieno w pokoiu: A iż nád ten niemoże bydź ná świećie nic droższégo pożądano/ rć. záczym ginie chwałá Boża/ á rozlanié krwie wſczyna ſie/ rć. Ale náuczyćielká wſzytkich dóbr miłość/ która nic nieumié zdrożnégo/ nic oſtrégo/ nic zámieſzánégo/ rć. Ku chwale tedy y czći Bogá wſzechmogącégo/ y Błogoſłáwionéy y chwalebnéy Pánny Máriiéy/ y wſzytkiéy rzeſzy niebieſkiéy/ y ku rozmnożeniu wiáry/ ku ſpráwowániu ſpráwiedliwośći y wiáry Krześćiiánſkiéy/ ku zbáwiennému rozmnożeniu/ od woien których ſie opłakiwáć godźi/ rć. w Polſ. ſtá. liſt 700. ver. 22.

W Imię Boże Amen. Ná wieczną téy rzeczy pámięć. Iż miedzy pożądnośćią ludzkiéy woléy/ która ſie dźieie okrom Bogá ſpráwce wſzytkich rzeczy: żadna rzecz nie ieſt pożądliwſza/ áni wdźięcznieyſza (iáko tego vſtáwicznie doświadczamy) áni żadna ludzkiému rodzáiowi nie ieſt zdrowſza/ potrzebnieyſza/ milſza/ y pożytnieyſza/ iáko pokóy w Národzeniu odkupićielá Páná náſzégo Iezu Kryſtá/ ludźióm dobréy woléy przez Anyoły opowiedźiány: y w odeſzćiu do Oycá zebrániu Apoſtolſkiému/ y wſzyſtkim którzy po Apoſtolech idą/ powtórzony/ dárowány/ y obiecány/ rć. 717.

Item, *Król Káźimiérz Trzeći, ták mówi y ſtánowi*: Ieſliże pożytków/ wolnośći ſtanóm Rzeczypoſpolitéy rozſzérzamy/ dáleko więcéy signum gratiæ, *to ieſt, z łoná miłośćiwéy łáſki winien vdźiéláć* kośćiołowi Bożému: zkąd cześć y chwałá nayżwyſzſzému Pánu Iezuſowi Kryſtuſowi ſtworzyćielowi wſzech rzeczy/ y zbáwienié duſzóm przychodźi/ Titul. o dźieśięćin. Sta. 15. Conſt. fol. 26. 145. y 592.

INTERREGNVM.

Czáſu pod Interregnum gránice króleſtwá máią bydz bronioné.

IEſliby który z zagránicznych ludźi kośćioły álbo dobrá kośćielné/ w Łác. 85. b.

ściełné/álbo pográniczné kráie królestwá náſzego śmiał przenágábáć/ pókiby Krol nie był koronowány. Chcemy y obiecuiemy ie bez oſzukánia y zdrády gdy bedziemy o to oſobnie obeſłáni/ wedle możnośći náſzéy y máietnośći zgodnie bronić. Titul. Interregni, Stat. 1.

Bioracy z Skárbu czáſu bezkrólowánia, winien ieſt kazni peculatus.

8. 4. Jeſli kto co z ſkárbu weźmie álbo vłápi/ álbo którymkolwiek ſpoſobem ná włáſné vżytki obróći/ á zwłaſzczá w tym czáśie gdy królá nie obiorą: niech bedźie oſadzón/ iż ieſt winien peculatus, zdrády y ſkrádnienia Rzeczypoſpolitéy.

Zygmunt w Krák. 1507. fol. 3.

Káptur Krákowſki 1572. który ſie zgadza z ſtárym w Rádomſku 1382. vczynionym, y z Wárſzáwſkim Generálnym 1573. których obá w Metryce Státutowéy znaydzieſz.

My tedy iáko potomkowie ſławnych á vczćiwych przodków náſzych/ przećiwko tákim powſtáć/ którzyby ſwowoleńſtwá/ gwałty/ náiázdy/ łupieſtwá/ ták máietnośći Duchownych y Swietckich oſób/ y kośćiołów: álbo iákiéżkolwiek inné ſwowoleńſtwá czynić ſie ważyli/ zápomniawſzy cnoty á powinowáctwá tego ſwégo/ które nań/ kto ſie ieno zá potomká téy zacnéy Korony/ y przodków tych/ którzy to nań włożyli znáć chce/ ieſt włożono: á ku tákiego káżdégo ſzkodźie á zniſczeniu/ ták ná ćiele/ iáko ná máietnośći ſie ruſzyć/ ták wſzyſcy ſpółem/ iáko też y iedná iákażkolwiek część/ do którychby iedno tylko pierwéy wiádomość o tákim ſwowoleńſtwie przyſzłá.

z Conſtitucy/ liſt 119

Spráwiedliwośći ſpoſób ſub Interregno,

Spráwiedliwośći táki porządek w mocy záchowuiemy/ táki ſobie

Confederá. Wárſzáw. Fol. 120.

ſobie które Woiewodztwo domá ſpólnie poſtánowiło/ álbo ieſzcze poſtánowi zgodnie: tákże y około obrony potrzebney zamków pogránicznych. *Támże y o długách pewnych, iáko ich dochodźić* ſub Interregno *znaydźieſz.*

Præſcriptio álbo fatalia pod Interregnum.

Conſtitutio 1576. ſtá. 30. liſt 162. 1589. ſtá. 76.

ABy obywátele koronni ex ignorantia w ſwych ſpráwách y poſtepkach práwnych nieupádli / to co oni ſobie w ſwych vſtáwách ſub Interregnis wárowáli: Vſtáwiamy/ áby żadna præſcriptia neque Iuris fatalia po te oboie Interregná / poczawſzy od śmierći przodká naſzego ſławney pámięći Zygmuntá Auguſtá / áż do Roku od dniá koronáciiey náſzey / w práwie kàżdym nikomu nieſzły. A ktoby tego vżywał/ tedy mu nie ma nic bydź pomocno. Toż y ná potomne czáſy rozumiano y záchowano bydź ma/ z tą declárátią/ iż káżdy ſiue Actor, ſiue reus, ktory potrzebnie continuowáć cauſam, ma mieć fryſztu y czáſu od dniá Koronáciiey náſzey rok. Toż y o zapiſach Grodzkich nieprzenieśionych rozumieć ſie ma.

Dwu Hetmánów ſub Interregno *po Henryku w Andrzeiowie było obrano* fol. 136. *y* 137. *w Conſtit. y Róty z Woiewództw im było porucżono* 136. LEGITIMVM, *czáſu Bezkrólowánia to zową, co ſie ieno* pro ſalute Reipub. *dźieie.* Lex Caſtrenſis 138. *Potym* 1589. *Dwu Hetmánów władza* ſub Interregno, *władza y porozumienie iáko ma iść.* Stat. 14. ver. 2. *liſt* 8. *y niżey.*

W niebytnoſci Królewſkiéy iáko ſady isc máią.

Cõſtitutio anni 1593. fol. 6.

ROki Ziemſkie/ Grodzkie/ Akty gránicżne/ ták Podkomorzkie/ iáko y Comiſſárſkie/ Rewiziie/ y inſze wſzytkie ſubſellia, tákże iudicia vltimæ inſtantiæ Tribunálſkie / iść máią obyczáiem zwykłym pod niebytność náſzę / iáko y przy nas. O retentá prowentów ſtołu náſzego/ o retentá Poborowe/ vrzędy Stárośćie y Poborce / y Száfárze / v ktorych ſie pokazáły retentá; y o retentá dawne Quárty / ták przeſzłych lat/ które ſie ná przeſzłym y ná tym Seymie odſądźić nie mogły / iáko y z przeſzłych / & exemptio-

emptionis bonorum regalium,& cognitionis ſtárych ſumm/ktore by wákowáły/ á byli zápozwáni/ y teraz/ y áż do przyiázdu náſzego/ ták in principali, quàm in executione rei iudicatæ, co iednák nie ma ſie śćiągáć ná ſummy nowe quingentorum millium: tákże o dobrá y ſummy/ iure caduco od nas komu dáne/ ſkarb náſz/ y Inſtigator náſz ma poćiągáć do zwrócenia náſzégo przed Tribunał pro hac vice. Wyiąwſzy z tego ákcye Quárciáne odeſłáne z Tribunału Lubelſkiég y Wileńſkiégo ná Séym. Tákże y Quárty z Woiewództwá Wołyńſkiégo z dóbr nie rewidowánych/ y w ſummách ſtárych zápiſánych/ które do cogniciiey ſéymowéy zoſtáwáć máią. Które wſzyſtkie prowentá máią bydź płácone do ſkárbu Koronnégo/ iáko y W. X. Litewſkiégo/ ſub pœna wedle Conſtituciiey anni 1591. Tenże proces ma bydź záchowány w W. X. Litewſkim/tylko o prowentá ſtołu náſzégo. Tákże ſzláchćicowi/ któryby bądź w Quárcie/bądź w iákich innych prowentách krolewſkich/ máietność ſwą ziemſką puśćił/wolno będźie do wykupná inter cauſas officii ná Tribunał pozwáć. Tákowymże proceſſem wolno będźie káżdému dochodźić poſſeſsiiey dóbr náſzych/ gdźieby ie komu gwałtem odięto: które ſpráwy nietylko z pozwu/ ále y z ápellácyiey ab exequutione przypadáiące/ ſądzone máią bydź ná Tribunale w ſześć niedźiel po ápellácyiey inter cauſas officij. Tákże ieſliby o niepuſczenie dóbr náſzych ápellácya vroſłá/ ná Tribunał ma iść inter cauſas officii. Gdy kto qwit od ſtrony otrzyma z przewodu práwá y bánnicyiey/ ma iuż mieć zátym locum ſtandi v káżdégo práwá/ zá onym quitem chocby relázáciiey nie miał/ áż do dwunaſtu niedźiel/ po zwróceniu náſzym do Korony. Które to ſpráwy nowo odeſłáne/ máią ſie záś zá przyiázdem da pan Bóg ſczeſliwym náſzym/ do właſnégo ſwégo trybu/ y forum proprium wróćić. A tá Conſtitucya o ſądzeniu retent Poborowych y Quárciánych/y ſumm ſtárych/ nie ma ſie śćiągáć ná X. Litewſkie/ iedno ná Koronę.

O Conuocaciach Arcybiſkupich.

Obwieśćić ma X. Arcybiſkup ſenatorom oboygá narodu/y czás náznáczyć iáki/ ná któryby wſzyſcy ziácháć ſie mogli do Wárſzáwy. Sig. 3. w Wárſzáwie 1593. liſt 8. 2.

Przywiléy ten Lodwików w Koszycach vczyniony/ Roku 1374. fol. 40. y niżéy w Metryce státu towéy. A ten drugi Przywiléy w Metrice.

ELEKCIA KROLA.

PAnowie y ßláchtá Króleſtwá Polſkiégo, Lodwikowi królowi zwolili, áby ſynowie iego ná króleſtwo wſtępowáli: á ieſliby niebyli ſynowie, áby dźiewki dźiedźiczyły.

TEnże Lódwik zá zezwoleniém Pánów, Rycérztwá, y ßláchty pſuie liſty, które zábrániáią, áby płeć białéygłowy ná Króleſtwo nie byłá wybiérána.

Litwá zeznawa, iz Włádysław Iágełło mąz Iádwidze córce Lodwikowéy dány, od Polaków ná króleſtwo ieſt obran wolnie.

Z Iágełłowégo przywileiu w Wilnie 1401. Liſt 128.

Oznáymuiemy ktorym wiedźieć należy wßytkim. My Prełáći/ Kśiążętá/ Pánowie/ Szláchtá/ obywátele źiem Litewſkich y Ruſkich: to ieſt/ Jákub z przeyzrzenia Bożégo Wileńſkiégo kośćiołá Biſkup: Kśiążę Jwan Olimunty z ſyny ſwémi/ ꝛc. wyznawamy/ ktorym to przynależy wiedźieć wßytkim: Jż tego czáſu Prełáći/ Kśiążętá/ Pánowie y ßláchtá/ y wßyſtko poſpólſtwo króleſtwá Polſkiégo/ zá pomocą łáſki Bożéy Naiáſnieyßé Kśiążę Páná Włádyſłáwá Królá Polſkiégo/ Nawysßé Kśiążę Litewſkié/ Dźiedźicá Ruſkiégo/ páná náßégo nałáſkáwßégo z pogánſkich błedów wywiodßy/ zá Królá y páná ſobie wźieli. 3. 1.

Włádysław Iágełło o wolnym obrániu Włádysłáwá álbo Kázimiérzá ſynów ſwych ták piſze.

Z Przywileiu Włádyſłáwá w Jedlnéy 1433. Liſt 50.

WŁádyſław z łáſki Bożéy Król Polſki/ źiem Krákowſkiéy/ Sándomiérſkiéy/ Sirádzkiéy/ Łánczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ y Litewſkié Kśiążę/ Pomorſki/ Ruſki/ pan y dźiedźic/ ꝛc. dáiemy znáć niniéyßym liſtem tym wßyſtkim/ ktorym to wiedźieć ieſt potrzebá: Jż my vważáiąc z dobrym baczeniém rozumu nienáruſzoną wniwczym wierność/ y potężną obywátelów króleſtwá Polſkiégo ſtałość: ktorą oni ná woynach y potykániu/ z ſcześli- 3. 2. 4. 2.

ſcześliwémi (zá pomocą Bożą) náßémi triumphy / częſto czę-ſtokroć dla obrony náßéy y króleſtwá tego dźierżąc ná ſobie / nieprzyiácielſkié naiázdy podieli; y ktorzy wiernym poſlußen-ſtwem ná żądánié náßé bárzo trudné niebezpieczenſtwá ciał / y vmnieyßénia máietnośći podéymuiąc / wßedy y záwżdy nam byli poſlußni. Zá ktorémi ſpráwámi cnotliwémi / wielkié dá-ry ſczodrobliwośći náßéy przyſtoynie ſą záſlużyli. Jeſcze tá-kowé ich ſą ku nam zaſlugi y merita: że téż y przećiwko ſynóm náßym zacnym kśiążetóm Władyſłáwowi y Káźimiérzowi chęć y ſczérą powolność okázáć nie zápomnieli / á to w tym / że z nich iednégo / którégo ná rządzenié króleſtwá godnieyßégo v-znáią / nápomnieni przez piſánie álbo obwieſczenié náßé / ſobie do czáſu żywotá náßégo zá Królá / kśiążę / páná y dźiedźicá kró leſtwá tego Polſkiégo / y źiemie Litewſkiéy y Ruſkiéy (które źiemie zacné kśiążę Zygmunt Kierſtuty / Wielkié Kśiążę Li-tewſkié brát náß namilßy / iáko teraz dźierży / ták do żywotá ſwégo dźierżeć ma: á po śmierći iego ná nas / y ſyny náßé prze-rzeczoné / y korone prawdźiwym y dźiedźicznym ſpadkiem przy-páść máią / iáko to otworzyſtémi liſty ná to vczynionémi ieſt vtwiérdzono) pokornie y poſlußnie przyieli: y korone królew-ſką / y z ſceptry królewſkiémi z vczciwością wielką ceremoniy powinnych obiecáli / iáko prawdźiwégo / y wedle práwá po-tomká / gdy látá ſlußné bedźie miał / ná króleſtwo wſádźić. Zá co godni ſą / áby godnémi dáry / zá wdźięczną z obopólnośćią królewſkiégo doſtoieńſtwá náßégo / to im było oddano.

Tákze Ian Olbrácht Król, o obrániu ſwym ná króleſtwo piſze.

4. 2. MY Jan Olbrácht / ⁊c. dáiemy znáć / iż wyßégo czáſu zá bo- żą pomocą / y ſpólną á zgodną Prełatów / Pánów / Rad / y wßytkich obywátelów króleſtwá náßégo Polſkiégo życzliwo-śćią / ná króleſtwo w tym zacnym króleſtwie náßym Polſkim / które ná ten czás dla śmierći świetégo Káźimirzá oycá náßégo wákowáło / ieſteſmy wźięci. w k 14 liſt.

Alexander

Alexander tákze ſwiádczy, iz ieſt wolnie obran.

MY Alexánder ku wiádomośći przywodźimy / iż zá Bo- 4.
żą y Zbáwićielá náſzego łáſką ná króleſtwo Oycowſkié w- 3.
ſtąpiliſmy.

Zygmunt Król ſwiádczy, iz zá zwoleniem wſzytkich ieſt obrány.

MY Zygmunt dáiemy znáć / iż máło co przedtym / zá zwole- 4.
niem wſzytkich Prełatów/ Pánów króleſtwá/álbo lepiéy wſzy- 4.
ſtkiéy ſzláchty y ludu/ koroná ná głowę náſzę ieſt włożoná.

Zygmunt tego przeſtrzéga, áby obiéránié królá było wolné, złozywſzy ná to Séym.

MY Zygmunt/czynimy iáwno przez ninieyſzy liſt wſzytkim: iż 4.
ácz w króleſtwie náſzym / kiedy króle zchodźili á króleſtwo wá- 5.
kowáło/ był ten ſtárádáwny zwyczay/áby Pánowie Rádni ſtá
nu oboygá/ poradźiwſzy ſie ſpólnie miedzy ſobą / Séym Wál-
ny obiéránia poſtánawiáli / y ón wſzytkim członkóm y ſtanóm
króleſtwá wczás / áby kożdy któryby chćiał / mógł przyiecháć
nań/ ogłaſzáli : ále iż w obiéraniu Naiáſnieyſzégo Xiążęćiá pá
ná Zygmuntá Wtórégo Królá Polſkiégo / y Wielkiégo Xią-
żęćiá Litewſkiégo/ ſyná náſzégo namilſzégo ten obyczay ieſt o-
puſczon (nie żeby vmyślnie : ále iż zá żywotá náſzégo/gdy ieſcze
króleſtwo nie wákowáło/y wiecéy z przeyźrzenia bożégo/á niżli
z ludzkiéy rády obránié Je° króléwſkiéy M. ſtáło ſie) Przetóż
bacząc ták wielką wſzytkich poddánych náſzych przećiwko nam
y Naiáſnieyſzy naród náſz / álbo fámilią / wiárę / życzliwość/ y
wſzeláką vczćiwość : iż to obránié ſyná náſzégo Naiáſnieyſzégo
iákokolwiek nád ſtáry zwyczay vczynioné pochwalili/ y zá w-
dźięczné mieli : á ktemu niechcąc / áby przez tákowé obránié nie-
co ná potym ſtárému zwyczáiowi vbliżyło ſie / ſkázuiemy : áby
nápotym / ilekroć król z tego świátá zchodźić będźie / á króle-
ſtwo będźie wákowáć / álbo obiéránié iákokolwiek przyda ſie
bydź/

bydź / Pánowie y Rádá oboygá Stanu wedle ſtárádawnégo zwyczáiu/Piérwéy/niž ku wybiéraniu poſtąpią/Séym walny dla obiérania poſtánowią: y on wſzyſtkim obywátelom y páńſtwom wczás opowiedzą: ná ktorym to Séymie wedle ſtárégo zwyczáiu w obiéraniu máią poſtępowáć. Ná świádectwo tego/ ꝛc. Dan w Krákowie ná Séymie Wálnym w ſobotę bliſką przed Niedzielą śrzodopoſtną/Roku páńſkiégo 1530.

4. 3. *Táż przeſtrogá wolnégo obiéránia Królá, ieſt vczyniona w Piotrkowie Roku Páńſkiégo,* 1538.

4. 4.

Król Zygmunt Auguſt ná króleſtwo wzięty, o obrániu ſwym y potwiérdzeniu praw ták piſze.

5. 2. W Imię Bożę/ Amen. Ku wieczney pámięci. Ponieważ 1550.
niepewna ieſt á nie trwáła pámięć ludzka / zwykli ſą ludzie pi-
ſmem to opátrowáć/czego wieczną pámięć mieć chcą. A dla
tego My Zygmunt Auguſt / z láſki Bożey Krol Polſki / wielki
Kśiądz Litewſki/á Ziem Krákowſkiéy/ Sedomiérſkiéy / Sie-
rádzkiéy / Łęczyckiéy / Kuiáwſkiéy/ Ruſkiéy / wſzyſtkich Prus /
Mázoweckiéy / Zmódzkiéy / Pomorſkiéy / Chełmieńſkiéy / El-
4. 5. bieńſkiéy / Pan y dziedzic. Oznáymuiemy niniéyſzym liſtem
wſzytkim ktorym to należy / tym ktorzy teraz ſą/ y ktorzy ná po-
tomné czáſy będą. Gdy przed dwiemádzieſty lat / zá żywotá
ieſzcze świętéy pámięci Królá Zygmuntá Oycá náſzégo/ zá zgo-
dnym zwoleniem Rád náſzych/ ták Duchownégo iáko y świet-
ckiégo ſtanu/ y inſzégo Rycérſtwá ſtanów koronnych ná króle-
ſtwo Polſkié obráni y koronowáni ieſteśmy: gdźie wſzyſtkié
Rády koronné/y ſtany inſzé/przyśięgę powinnéy wiáry/ y pod-
dáńſtwá y poſłuſzeńſtwá nam vczynili: á wſzákóż ták/ iż nam
tego winni bydź niemieli/ dokądby było ſtawáło w żywoćie
Królá Jego M. Oycá náſzégo: przy którym wſzytká władza y
zwierzchność królewſka trwáć miáłá / iákoż do końcá żywotá
iego trwáłá. A iż látá náſzé ná ten czás potemu nie były / áby-
ſmy powinną przyśięgę vczynić mogli/ wedle ſtárégo dawné-
go záchowánia przodków náſzych Królów Polſkich: obowią-
zał ſię ná to Król Je° M. Oyćiec náſz / gdybyſmy do lat zupeł-
nych przyſzli / iżechmy mieli przyśięgę vczynić / á ią ſię obowią-

záć

záć wßytkié práwá / Przywileie/ Wólnośći/ Liſty/ y ſwobody
ſpráwiedliwé/á ſłußné téy to korony náßéy/duchowné y świet=
ckié / którymżekolwiek ſtanóm y ludźiom/ żadnych nie wyymu=
iąc / od przodków náßych Królów y Kśiążąt Polſkich / á miá=
nowićie od świetéy pámięći Królów / Káźimirzá Wielkiégo /
Lodowiká/Władyſłáwá Prádźiádá/Władyſławá ſtárégo ſtry
iá/Káźimirzá dźiádá/Olbráchtá y Alexándrá ſtryiów/ y Królá
J° M. Zygmuntá Oycá náßégo dáné / we wßem mocnie trzy=
máć / chowáć y bronić : á to cobykolwiek nieſłußnie od téy ko=
rony oddalono y odięto było/ wedle możnośći náßéy zdobić / y
do iednośći korony przyłączyć / nie vmnieyßáiąc niwczym grá=
nic korony Polſkiéy / ále przyczyniáiąc ile będźiem moc nawię=
céy. Jákóżeſmy temu obowiązkowi doſyć vczynili / gdyſmy
śiódmégo roku po koronáciiéy náßéy zwykłym obyczáiem w ko=
śćiele przyśięgę vczynili. Po któréy to przyśiędze náßéy/dáliſmy
liſty ná śię wßytkim poddánym náßym : Jż gdźieby pan Bóg
z tego świátá Królá J° M. Oycá náßégo wźiąć był raczył /
niepiérwéy poddáni náßy winniby nam mieli bydź posłußeń=
ſtwo : álizbyſmy wßem wobec wßytkié liſty y przywileie / ták
poſpolité koronné y páńſtw iéy należących / iáko oſóbnych oſób
y mieyśc/wßelákié wolnośći/ liſty/y ſwobody od wyßéy miá=
nowánych przodków náßych dáné / y któreby ieſcze od Królá
Je° M. Oycá náßégo dokądby żyw był dáné były/ liſty náßémi
vtwiérdźili : y oné ták/iáko ſámé w ſobie ſą/w ſłußną Exequu=
tią wedle możnośći náßéy wſtáwili. A gdyż więc iuż ktemu
przyßło / iż Pan Bóg Królá Je° M Oycá náßégo z tego świá=
tá wźiąć raczył : á iuż zá tym wolnym obrániém y koronowá=
niém náßym ſpráwá y zwiérzchność á władzą koronna iuż ná
nas przypádłá / ná przyśięgę náße pomniąc/którąſmy vczynili/
y ná ten obowiązek liſtowny / któryſmy ná śię dáli / złożyliſmy
Séym koronny iáko dla innych potrzeb koronnych/ták przednié
dla tego : ábyſmy to wypełnili ſkutkiem poddánym náßym/co=
chmy im byli słowem y liſtem náßym obiecáli. A ták z tych
przyczyn vważywßy wßytki rzeczy dobrze v śiebie/z dobrym ro
zmyſłem náßym / zá prośbą wßech ſtanów koronnych ná tym
Séymie będących/ wßytki práwá/ ſtátutá/ dániny/ wolnośći/
ſwobody/ wyſády/zwyczáie/ y inné wßyſtkié liſty y przywileie /
którymkolwiek ſpoſobem słów ſpiſáné / ták poſpolité wßey ko=
rony / y páńſtw iéy należących Duchowné y świeckié / iáko y z
oſobná wßem ſtanóm / y perſonam / y mieyſcóm poſpolićie y z
oſobná

osobná/żadnego nie wyymuiąc/ od krolow y królowych/ książąt/ pánów y dziedzicow korony Polskiey y ziem iey: á miánowicie od krolów świetey pámięci/Káżimirzá Królá wielkiego/ Lodowiká Loisá/Władysłáwá Prádziádá/Władysłáwá stárego stryiá/ Káżimirzá dziádá/ Olbráchtá y Alexándrá stryiów/ y od Królá Je° M. Oycá nászego przodków nászych spráwiedliwie á słusznie/y spráwiedliwie á słusznie dáné/y wydáné: które tákiey mocy mieć chcemy/ iákoby tu słowo od słowá pisáne były/ ták iáko sámé w sobie brzmią/ nic im nie vmnieyszáiąc/ áni vwłaczáiąc/ odnowić/ potwierdzić/ vpewnić/ y vmocnić vmyślilismy. Jákóż tym listem nászym odnawiamy/ vmacniamy/ potwierdzamy/ y vpewniamy: y mocné/ trwálé/ nie wątpliwé/ nieporuszoné/ á nieodmienné mieć chcemy ná czásy wieczné. Y obiecuiemy słowem nászym Królewskim/ y pod tą przysięgą/ którąsmy vczynili/ obowiezuiemy sie/ iż té wszytki wyszszey miánowáne Práwá/ Státutá/ Swobody/ Wolności/ Dániny/ Przywileie/y Listy przez Przodki násze sławney pámięci/ á miánowicie przez Królá Je° M. Oycá nászego słusznie y spráwiedliwie dáne y wydáne/ mocnie á nieporuszenie dzierżeć/ y wedle nich poddáné násze stanów wszytkich ták wobec wszytki/ iáko y z osobná káżdego záchowywáć bedziemy/ y wszytkim dzierżeć y záchowywáć roskażemy czásy wiecznémi. A to/ coby im było przeciwnego/ áni sámi czynić bedziemy: áni innym czynić dopuścimy. A gdzieby sie przytráfiło/ iżby álbo przez nas/ álbo przez kogo inszego sstáło sie co tákowego tym to práwóm/ Státutóm/ Dáninóm/ Przywileióm/ Listóm/ Swobodóm/ y Wolnościóm przeciwnego: álbo iżbysmy im derogowáć/ álbo abrogowáć sámi przez sie czym chcieli: tedy to wszytko żadney mocy áni wagi mieć nie ma: ále wszytko mocą tego seymu nikczemné y skáżoné rozumiano bydź ma: iákóż y my to psuiemy y kázimy/ á nikczemné bydź náyduiemy tym listem nászym czásy wiecznémi. Ale iż od niemálego czásu w wielu rzeczach przeciw tym to práwóm/ przywileióm/ y swobodóm koronnym iest sie wykróczyło/ y im sie vbliżyło: zá prosbámi Posłów od Rycerstwá y rádámi Rad nászych koronnych zdáło sie nam bydź potrzebno/ ábysmy to wedle powinowáctwá y opisánia nászego tu ná tym seymie náprawili/ y ku pierwszému sposobu przywrócili y przywiedli/ á w powinną Exequutią wstáwili.

Iesli Król Polski przez potomstwá zéydzie, Polacy przez Litwy królá niech nie obiéráią.

Z Przywileiu Przełatów Litewskich 1401. List 126.

DOkládamy tu/iż Przełaći/Pánowie/y Szláchtá królestwá 8.
Polskiégo / gdy król przez płodu y potomstwá prawdziwégo 2.
zéydzie/ królá y páná niemáią sobie obiéráć / przez wiádomośći y rády nászéy/ to iest Alexándrá Wielkiégo kśiążećiá/ Pánów y szláchty ziem Litewskich przerzeczonych / wedle zámknienia listów pierwszych.

Statutum æuiternum Zygmuntá królá, w którym obyczay Electiiéy stárodawny koronny opisuie.

w Piotrko. 1538. w Láćińskim stát. 12. ver. 2.

ZA zezwoleniém Senatu y Posłów ziemskich vstáwiamy státut/ który wiecznémi czásy ma bydź chowan. Iż gdyby ná królá Polskieg przypádło/iżby z tego świátá zszedł: tedy wedle stáreg obyczáiu y zwyczáiu/ y wedle praw koronnych generálnych/ Séym koronny ma bydź złożón/ku obiéraniu nowégo królá. A niech bedźie obiéránié wolné: áby ták zá wszystkich koronnych Senatorów/ Prełatów/ Baronów/ y stanu szláchecklégo/ którzyby ieno ná tym séymie byli/nowy król obrán y opowiedźian.

☞ *Tu niewspomina Confederáciiéy iáko w onym Státućie* 1430.

O pozytkách wolnéy Electiiéy.

Constitutia Jedrzeiowska ver. 6.

CHcąc przykładem przodków swych zátrzymáć wolnośći y swobody nászé: á nyawiecéy te / która iest zrzódłem wszystkich swobód nászych/ Wolné obiéránié Páná.

O téyze wolnéy Electiiéy.

Zygmunt 3. Constit. 1593. List 5.

ACz swobody narodu Polskiégo y Litewskiégo nie wątpliwé są/y wszému świátu iáwné. Iednák z przyczyn odiázdu tego nászégo/zdáło sie nam ná ten czás to declárowáć: Iż iáko my wedle Constitućiiéy ná Electiiéy Henrykowéy postánowionéy/

nie

nie mamy/ áni możemy miánowáć/ áni ſtáráć ſie o ſucceſsorá/ á tym mniéy per ceſsionem kogo ná króleſtwo wſádzáć: y gdybyſmy to/ czego Boże vchoway/ vczynili/ tedyby to było irritum & inane. Ták też prætenſię wſzelákié/ z którychkolwiek miar/ y czyieżkolwiek ceſsię ważné nie ſą/ áni bydź mogą: A kto bykolwiek tàm internus, quàm externus, zá czáſu pánowánia náſzégo/ bądź po ſkończeniu/ z tych miar mimo wolną przyſzłą Electiią/ by też do koronáciiéy przez gwałt przyſzedł/ ná pánowánié téy korony náſtępował/ ten ma bydź poczytan zá hoſtem patriæ: y wſzyſcy którzyby mu tego pomagáli/ zá perduelles. Tákże wſzytkié práwá ták przyrodzoné/ iáko y piſáné/ pœny/ y poſtępki/ y ſpiſki do powſtánia contra hoſtes patriæ, & perduelles vczynioné/ przeciwko nim podnieſioné/ y wykonáné bydź máią. Które práwo wiecznémi czáſy ma bydź świętobliwie/ y nienáruſzenié chowáné: y ktoby ie w wątpliwość wwodził/ ma bydź mian/ y karan zá hoſtem patriæ, & perduellem.

To ſpráwiedliwa ieſt, ieſliby záwżdy Elekcią przód vprzédzáłá naprawá Exorbitánciy: ále bez tego trudno ſie ma podobáć.

PORZADEK NA SEYMIE

Wálnym, do obiéránia Páná y Królá nowégo, przez Ich M. pány Rády, y wſzytko Rycérſtwo koronné, y Wielkiégo Kſięſtwá Litewskiégo, poſtánowiony pod Wárſzáwą, przy wſi Kámięniu, dniá ſzóſtégo Mieſiącá Kwietniá, Roku, 1573.

NAprzód pokóy poſpolity przy téy Electiiéy Páná nowégo wáruiąc/ ták Ich M. poſtánowili/ y obwołáć/ áby do wſzytkich wiádomości przyſzło/ roſkazáć raczyli: Aby żaden ná té pláce gdźie ſie Woiewództwá do namiotów ſwych ziéżdżáią/ y tám gdźie ſie Ich M. pánowie Rádá y z Rycérſtwem wſzytkim do Rády ziéżdżáią/ żadną zbroią/ żadną ſtrzelbą/ áni ze wſzeláką bronią/ okróm zwyczáynéy/ to ieſt/ mieczá/ kordá/ ſzáble/ koncérzá/ ſzpady/ przyiecháć ważyć ſie nie śmiał: á ktoby ſie tego ważył/ ma bydź karan ná gárdle. A ieden drugiégo ſtánowiſká/ álbo goſpód z vrzędu iemu náznáczonych/ áby nie záſtępował: á ktoby záſtąpił/ áby wnet vprzątnął.

w Conſtit. liſt. 121. | *Armati congreſſus uſualis.* | Goſpód nie záſtępowáć.

Aby ſie káżdy ták ná ſtánowiſkach ſwoich / iáko w mieście / ták ná przedmieściu / á pogotowiu ná tych mieyſcach / gdźie ſie Woiewództwá do namiotów ſwych zieżdżáią / y tám gdźie Jch M. ze wſzytkim Rycérſtwem do Rády záśiadáią: tákże y w potykániu ieden drugiégo w drodze / ná moście / ſpokoynie ieden przećiw drugiému záchował: á owſzem áby ſie zwad ieden z drugim ſtrzégł: tákże tumultów / rozruchów / ſediciy áby żaden czynić / áni do nich przyczyny dawáć nie śmiał. Tákże z łukiem / Ruſznicą / chodźić á pogotowiu z niéy ſtrzélác: tákże hákownic / łuków / dźiał ważyć ſie nie śmiał. A ktoby z ruſznicą nábitą chodźił / álbo z nią z goſpody álbo z ſtania ſwégo tu do namiotów przyiechał / á pogotowiu gdźieby z niéy ſtrzélał / tákże z łuków / hákownic / dźiał / tákowy ma bydź więźieniem karan przez Electią: á ktoby vſzedł / ma bydź pro euicto, y poimán od káżdégo vrzedu / á ná gárdle karan.

Łuki. Ruſznice. Hakownice. Dźiáłá.

A ktoby broni dobył wſzedźie / ma bydź karan dwudźieſtą grzywien. A ktoby ránił / ma bydź karan ná gárdle.

Broniéy dobycie.

A ktoby rozruch álbo ſedycią iáką czynić chćiał / álbo ią záczął / tákowy ma bydź karan ná gárdle. A ktoby zábił / ma bydź karan ná gárdle.

Sediciosus.

A ktoby z moſtu ieden drugiégo zepchnął / ma bydź ná gárdle karan.

Ktoby z moſtu zepchnął.

Ná té namioty / gdźie Poſłowie y Rádá záśiadáią / áby żaden ták końmi / iáko y wozmi náieżdżáć / áni miedzy namioty ſtáwiáć ważyć ſie nie śmiał / pogotowiu do namiotów wieżdżáć ábo konie wodźić: á ktoby tego przeſtáć niechćiał / zá nápomnieniém ſług páná Márſzałkowych / ták korony Polſkiéy / iáko y Wielkiégo X. Litewſkiégo / káżdy v ſwégo narodu przeſtáć niechćiał / ma bydź arbitrio Senatus karan.

Namioty nienáieżdżáć.

Cudzoźiemcy / pácholetá / pácholikowie / y inné lekkié oſoby / áby ſie do tego namiotu nie ćiſnęły / gdźie Jch M. ták pánowie Rády / iáko y Rycérſtwo záśiádáć będą / y gdźiekolwiek ná innym mieyſcu będąc / áby ſie ſpokoynie bez wſzelákiégo wołánia / huczenia / gwizdánia záchowáli: á zwłaſczá przy ſłuchániu Posłów Pánów poſtronnych / którym ták ſámym / iáko ſługom ich przyſtoynie ſie záchowuiącym káżdy ná káżdym mieyſcu / áby powinną vczćiwość czynił. A ktoby ſie z tákowych nieſpokoynie záchował / ábo nie poſłuſzny był / gdy mu ſie láſką ábo biczem doſtánie / áby to Jch M. Pánów nieobrażáło / bo káżdy ſłuſznie domá náuczyć ma ſługę ſwégo / iáko ſie miedzy ludźmi záchowáć ma.

Pácholetá. Przećiw poſtronnym. Sługá.

Aby

Aby żaden / ták w mieśćie / iáko y postroną / żadnéy rzeczy mocą áni gwałtem bráć ważyć sie nie śmiał / iedno ták iáko vtárguie. A ći ktorzy przedáią/áby też pobożnie rzeczy swé przedawáli. A ktoby gwałtem co wźiął / ma stronie we dwoie zápłáćić/ onéy co wźiął/ zá dowodem strony. *Vis absit.*

Aby żaden nie śmiał od śiodméy do dźiewiątéy godźiny ná pułzegárzu/ do Wárszáwy ná most wieżdżáć/ áni w vlicach/w mieśćie/ áni ná przedmieśćiu záćieśniáć/ zwłasczá wozmi: tákże od trzećiéy do piątéy po południu z Wárszáwy przez most z wozem iecháć/ á to dla zátárćia y záćiśnienia Jch M. tych/ktorzy z támtéy strony ku spráwom Rzeczypospolitéy zieżdżáią sie/ y záś tám ná swé stánowiská wrácáią sie: czego czeladź Jch M. Pánow Márszałkow ma przestrzégáć. A iesli sie od nich o to ktoremu woźnicy laską dostánie / nie ma to ich pánow obrażáć / á do Rády ná mieyscá swé / káżdy áby o ósméy godźinie ná pułzegárzu áby sie stáwił. Przestrzeństwo dróg. Czás consilii.

Aby nikt nie śmiał ná ten plác gdźie namioty rozbité stoią / woźić ku szynku gorzałki/ winá/ piwá/ áni wszelákiego picia. A ktoby sie tego ważył/ ma vtráćić to/ co przywieźie. Szynk.

Myńcá wszeláka Litewska/Czeska/áby byłá brána/ wedle Vniwersału y wywołánia séymu Wárszáwskiego blisko przeszłégo: á ktoby bráć niechćiał/áby był winą karan/w tymże Edycćie Wárszáwskim opisáną. Myńcá.

A tego wszytkiego przestrzégáć y pilnowáć máią słudzy Jch M. pánow Márszałkow/ktorym to porucza: ná ktoré ktoby sie tárgnął/ ábo vderzył á nie ránił / ná rece: á kto ráni / ná gárdle ma bydź karan. A iesliby też ći słudzy w czym wystąpili / ábo komu vbliżyli/tedy tákowi skárżyć przed Je° M. pánem Márszałkiem / á tám z niego spráwiedliwość nieodwłoczna bedźie: ále sam sobie áby z nich żaden spráwiedliwośći nie czynił / áni sie ná nie tárgał/ pod tákimże karániem. A z nich gdźieby Jch M. pánowie Márszałkowie spráwiedliwośći niechćieli / ábo sie zbrániáli vczynić/tedy Jch M. pánowie Rády y Rycérstwo sámi spráwiedliwość w tym czynić bedą tu w Kole w Rádźie. A o té wszytkie wystepki / y winy ich wyszszéy opisáné / ma bydź rozsądek tu w Rádźie / przez Deputaty/ ktoré Jch M. Pánowie Rády / tákże y Rycérstwo z pośrzodku śiebie ná to wysádzą. Sług obwárowánie. *Tribunal Electionis.*

Z którégo narodu Polakóm Królá obiérác naſłuſzniéy.

w Wárßá. 1575. in literis ſignificatorialibus liſt 133. w Conſtitut.

GDyż Monárchiæ y páńſtwá wobec wßytki ná tym fundámencie ſie zákłádáią/y przez to zádzierżywáné bywáią: to wßytko máiąc przed oczymá/wzieliſmy przed ſie ſubiectum rády dobrotliwégo Bogá náßláduiąc/ iżbyſmy z narodu ſwégo Królá ſobie obráć mogli: ponieważ námi żaden extraneus rządźić y ſpráwowáć / wykonywáiąc powinnośći ſwé królewſkié / nie mógłby ták ſnádnie.

Przydatek: Pilnie to Polacy ſtárzy opátrowáli, żeby zamków, twirdzy, áni Dignitarztw nieporuczano cudzym, ieno ßláchćicóm vrodzonym ex genealogia *polaków. Izaż niewiętßa rzecz ieſt bydź królem? A czemuż ták naiwyßßé dignitárſtwo* extraneis *poruczáią? Otym śiłá* Tit. Indigena. ſta. 1. 2. 3.

O nomináciiéy y publikáciiéy królá, o mieyſcu y o czáſie ná Electiiéy práwnym.

W Krákowie w Confirmáciiéy Stephan. 1576. liſt 139. w Conſtitut.

PRzeto my mocą vchwały tego ziázdu / wiedząc że tych czáſów pan Bóg nie dáie królów przez oczywiſté powołánié / iáko piérwéy: ále per inſpirationem ſuam, ná kogo ſercá y myśli ludzkié nákłoni: widząc wßytkich iednoſtáyné ſercá y głoſy / nic w tym niepochybuiąc / że vox populi, vox Dei eſt, máiąc to zá ſobą z praw y wolnośći náßych / że nam áni nominácya czyiá / áni publikácya królá dáie/ ále conſenſus omnium, ná którym ſie iáko ná gruncie nominácya y publikácya zákłada. Widząc y to/ że inordinatè nie ná mieyſcu vprzywileiowánym/ obwołánym/ opiſánym/ okopem náznáczonym/y pokoiem poſpolitym obwárowánym/ áni czáſu ſwégo to ſie sſtáło/ nád niezliczonéy wielkośći wßech ſtanów pozwolenié.

A ſpráwiedliwość nie nieśie, ábyſmy dla ßeśći wßyſcy mieli zginąć.

Król nie ma ſucceſſorá ná króleſtwo miánowáć zá żywotá ſwégo.

Stephan ná koroná-

CO ſie tycze wolnośći y vchwał/ná Electiiey Henryká królá/ któ-

ktorychesmy wzmianke vczynili/ tedy té ſą. Naprzód/ iż my zá żywotá náſzég/y potomkowie náſzy krolowie polſcy/ y ciż Wielkié X. Litewſkié/ Ruſkié/ Pruſkié/ Mázowieckié/ Zmódzkié/ Kiiowſkié/ Wolyńſkié/ Podláſkié/ Inflantckié/ y innych páńſtw/ nie mamy miánowáć/ áni obiéráć/ áni obiérániá iákiégo ſkłádáć żadnym ſpoſobem/ áni kſztáltem wymyślonym/ krolá ná páńſtwo ſucceſſorá náſzégo wſadzáć. A to dla tego/ áby záwżdy wiecznémi czáſy po zeſzciu náſzym/ y potomkow náſzych/ wolné obiéránié Krolá zoſtawáło/ wſzem ſtanom koronnym. Dla czego y Tytułu Hæredis vżywáć nie mamy/ áni potomkowie náſzy krolowie Polſcy. — ciiéy ſéymu 1576. Liſt 159. w Conſtitu. — Titul Hæredis.

Podobny temuż w Confirmáciiéy ártykułow Henrykowych, Artykuł piérwſzy, liſt 147. w Conſtituciach.

Titul Hæredis.

KRól nie ma ſucceſſorá żadnym kuńſztem miánowáć/ áni tytułu Hæredis vżywáć. w przeſzłym ſtátucie ver. 4.

KORONACIA.

Królá ſłuſznie obránégo, zaden okróm Arcybiſkupá Gnieznienſkiégo koronowác nie ma.

KRolá wolno obránégo/ żaden inny koronowáć nie ma/ oprocz kśiędzá Arcybiſkupá Gnieznieńſkiégo/ wedle Przywileiu iego/ przez krolá Káźimiérzá dánégo/ Roku páńſkiégo/ 1451. Przy ktorym Arcybiſkupie máią bydź/ ktorzy ktemu wedle ſtárádawnégo zwyczáiu należą Biſkupi. — Zygmunt w Kráko. 1507. liſt 3. w Polſkim liſt 8.

Kráków, mieyſce koronowánia wedle práwá.

OZnáymuiemy wſzem wobec/ y komu to wiedźieć należy y potrzebá. Iż gdyſmy zá łáſką á pomocą Bożą/ tu ná to mieyſce do Krakowá/ gdźie krolowie polſcy zwykli bydź koronowáni/ przyiecháli: y zá iego świętym błogoſłáwieńſtwem koroną zwy — W Kráko. 1576. ná koronáciiéy Step. ſtát. 1. liſt 158.

 kłą

ką iesteśmy koronowáni. Tedy według obowiązku Posłów nászych w Wárszáwie ná Electiiéy nászéy będących / imieniem nászym vczynionégo / y nászégo też tákże w Węgrzech / którym obowiązáliśmy sie przy koronáciiéy nászéy / tego czegoby obywá telom koronnym / ku pomnożeniu wolności ich potrzebá przyczynić / przyiąć / y potwierdźić / pewné Artykuły niżéy pomienioné / do wolności y porządku ich potrzebné / z przyzwoleniem pánów Rad koronnych / Duchownych y świetckich / y Posłów ziemskich / postánowiliśmy.

Od kogo, y zá iáką strażą tá Koroná ma bydz chowána.

Alexánder Król list 114.

DLa tego vstáwiono iest: iż Podskárbi Koronny / iáko korony y skárby króleſtwá / które rzeczy miedzy nawietszémi są nawyssé / chowa: ták też niechay ná sobie Páná Rádnégo osobe niesie. 189. 2.

Temu podóbny z popráwą.

Stephan w Kráko. 1576. w Const. List 160.

KOroná króleſtwá Polskiégo ma bydź w skárbie Koronnym w Krákowie chowána / przez páná Podskárbiégo Koronnégo / zá pieczęciámi y kluczámi senatorów tych: to iest Kásztelaná Krákowskiégo / Woiewody Krákowskiégo / Poznáńskiégo / Wileńskiégo / Sedomirskiégo / Káliskiégo / y Trockiégo: którzy iéy otwarząć niémáią / iedno zá zezwolęniém spólnym wszech Rad Koronnych y stanów. A wszákóż niebytność którégo z nich prze chorobe / álbo inné legale impedimentum przekázáć nie ma spólnégo zezwolenia / owszem absens zá obwieszczeniém innych senatorów / powinien támże klucz swóy do innych Kolegów przesłáć. A ieśliby którégo śmierć záſzłá / tedy inni Kolegowie præsentes moc máią zamek iego otworzyć / y pieczęć odedrzéć.

Cromerus. LIBRO CONSVETVDINVM. Vibrat gladium in quatuor mundi partes: Deinde balteo militari donat milites. Tertio die in forum procedit: & pomum, sceptrum, gladius ei præfertur. *W Pontificale w księgách znaydźieß formularz koronowánia królá.*

MAIE-

MAIESTAT.

Máieſtat Królewſki przez ſpráwiedliwoſc bywa vtwiérdzony.

GDy Król ſłuſznie obrány y vkoronowány / ſłuſznie ná thronie záśiedźie / dopiéro ſie iego ſczeſliwé pánowánie ośtánie / y v ſwych poddánych nietylko moc bierze / ále też iákoby perły iákie łśnieie. I. Gdy ſie ná wiáre y ná życzliwość poddánych ſwoich ogleduie. II. Gdy wſzytkié myśli ſwé do tego obráca / áby poddáni iego w pokoiu żyli / w ſpráwiedliwośći y vczćiwośći. III. Gdy zá wierné y życzliwé poſługi dla oſzláchcenia królewſkiéy oſoby przyſtoyné nagrody czyni. IIII. Gdy práwá dáwné przez inné króle y pány vczynioné potwiérdza. Ná czym ſie ſtáránié v wiela królów y kśiążąt nie myli. Abowiém záchowánié wiernośći tym mocnieyſzé ſobie ſpoſabiáią / gdy życzliwość páná zwiérzchnégo przeciw poddánym baczą. *Olbrycht w Przywileiu ſwym, który w Metrice ſtátutowéy znaydźieſz.* V. *Ieſzcze y to, gdy w ſobie ma, co Król Káźimiérz wſpomina.* Acz ſie wſzyſtkimi złémi vczynki brzydźimy / y káżdéy złéy rzeczy vſzy królewſkié ſłucháć zdrygáią ſie: á wſzákże tych wiecéy złośći nie rádzi ſłuchamy / które ſie dźieią w Rzeczypoſpolitéy zdrádą / chytrośćią / álbo gwałtem złodźiei y łupieżców: Abowiém tákowé tym wietſzégo karánia przećiwko ſobie potrzebuią / im wiecéy do tego czáſu rozmnożyłá ſie złość ich.

Jan Olbrácht w Piotrko. liſt 91. w Láćińſkim liſt 279. w Polſkim liſt 605. ver. 2.

w Piotrko. 1447. liſt 89.

Zacnoſc Królewſka przez nieſpráwiedliwosc bywa ohydzona.

ABowiém zacność Máieſtatu Królewſkiégo przez wyſtepek nieſpráwiedliwośći bywa profánowaná: to ieſt ohydzoná.

Olbrácht w Piotrk. 1549. liſt 96.

OBRAZENIE MAIESTATV KROLEWSKIEGO,

Obrázenie Máieſtatu Królewſkiégo, tylko w oſobie Królewſkiéy bywa dopuſczono.

Zygmunt w Krako. 1 5 3 9. w Łácin. List 70. A w Polſ. liſt 9. ſta 2

Obrażenie Máieſtatu Krolewſkiego / zá żądániem Posłów ziemſkich/niechcemy aby miáło indźiey mieyſce/ áni ná inne oſoby (choć ná ſobie vrzedy Rzeczypoſpolitey noſzą) wyćiągáne: ále ieſli przez ktorégokolwiek zły vczynek/ ábo meżobóyſtwo/ w tákowych oſobách/ ktorzy mimo oſobe náſze/ ábo Rádną / ábo inne doſtoienſtwo y mieyſce / ábo vrząd Rzeczypoſpolitey noſzą/ bedźie vczynione: tákowy wedle ſtátutu karány bydź ma.

Kto miecz wyymie ábo ráni przed Królem.

Kázimiérz w Wiślicy 1 3 6 8. List. 39.

Nád to vſtáwiamy: ieſli kto przed námi miecz álbo kord wyymie y kogo ráni / przez łáſki niech bedźie karan: á ieſli dobywſzy broniey nie ráni / niech bedźie ná łáſce náſzey. A toż ſkázuiemy chowáć/ ieſli przed ſtároſtą náſzym to bedźie vczyniono. Támże

Crimen læſę maieſtatis,*y* perduellio,*y* proces *práwny w tym*, *Pátrz niżey w Metrice doſtátecżniey: bo tu długo.* Item *niżey* Titulo, Crimen læſæ.

Zygm. III. 1 5 8 8. ná koroná. liſt 1.

PRZYSIĘGA KROLEWSKA.

Formá przyśięgi królá Alexándrá, Henryká, Stephaná, w Metrice znaydźie: Ale Zygmuntá trzećiego przyśięgi niechćiałem ſie ważyć przekłádáć: ále iáko ieſt ſámá w ſobie, ták ią kłádę.

SIGISMVNDVS III. DEI GRATIA REX Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ: necnon Suecorum Gottorum, Vandalorumque proximus Princeps hæreditarius, & futurus Rex: M. Principatus Finl. hæres.

Ná ſeymie Koroná. 1 5 8 8. liſt 5.

SIgnificamus præſentibus literis, quorum intereſt vniuerſis & ſingulis, Quia in frequentia magna hominum, in Eccleſia Cathedrali ſancti Staniſlai in Arce Cracouienſi, die vigeſima ſeptima Decembris anni præſentis, verbis conceptis, ad ſacroſancta Dei Euangelia, tale iuramentum ordinibus Regni & magni Ducatus Lituaniæ præſtitimus: interueniente tamen vltima reſolutione de conditione in

pactis

pactis Conuent. de ea parte Liuoniæ, quam Sereniſſ. Ioannes Tertius, D.G. Rex Sueciæ, parens noſter chariſſimus poſſidet, prout eſt in Confirmatione pactorum expreſſa. Ego Sigiſmundus III. D. G. electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lit. Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Wolhiniæ, Podlachiæ, Liuoniæq; &c. necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque &c. Per omnes Regni ordines vtriuſque gentis, tam Poloniæ quàm Lituaniæ, cæterarumq; Prouinciarum, communi conſenſu libere electus, ſpondeo, ac ſanctè iuro Deo omnipotenti, ad hæc ſancta Ieſu Chriſti Euangelia. Quòd omnia iura, libertates, priuilegia publica & priuata, iuri communi vtriuſq; gentis & libertatibus non contraria, Eccleſiaſticas & ſeculares, Eccleſiis, principibus, baronibus, nobilibus, ciuibus, incolis, & quibuſlibet perſonis, cuiuſcunq; ſtatus & conditionis exiſteñ. per D. prædeceſſores meos Reges, & quoſcunq; principes Regni Poloniȩ, & M. D. Lit. præſertim verò Cazimirum antiquũ: Ludouicum, Lois nuncupatum: Vladiſlaum primum, Iagelonem dictum, fratremq; eius Vitholdum, Magnum Lit. Ducẽ: Vladiſlaum ſecundum, Iagelonis filium: Cazimirum tertium Iagelonidẽ: Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigiſmundum I. Sigiſmundum II. Auguſtum, Henricum, Stephanum, Reges Poloniæ, & Magnos Duces Lit. maiores meos iuſtè & legitimè datas, conceſſas, emanatas, & donatas, ab omnibusq; ordinibus tempore interregni, ſtatutas atq; ſancitas, mihi oblatas, tum pacta atque conditiones, cum Oratoribus meis initas; manu tenebo, obſeruabo, cuſtodiam, & tenebo in omnibus conditionibus, articulis, & punctis, in eiſdem expreſſis, iuxta Confirmationem meam, literis ſpecialibus circa Coronationem meam factam. Pacem quoque, & tranquillitatem inter diſſidentes de religione tuebor, manu tenebo, nec vllo modo, vel iuriſditione noſtra, vel officiorum noſtrorum, & ſtatuum quorumuis authoritate quenquam afficiam, opprimiq;

primiq; cauſa religionis permittam,nec ipſe afficiam,nec op primam , ac ea, quæ in electione noſtra Varſauień. ac deinceps in conuentione generali ad Viſliciam , tum & Crocouiæ in conuentione Coronationis noſtræ conſtituta ſunt, & conſtituentur, manu tenebo, iiſq; ſatisfaciam. Omnia illicitè à Regno , Magnoq; Duc: Lit: & Dominiis eorundem , quocunq; modo alienata , vel bello , vel quouis alio modo diſtracta , ad proprietatẽ eiuſdem Regni Pol: & Magni Duc. Lit. aggregabo : terminoſq; Regni , & Magni Duc. Lit. non minuam, ſed defendam, & dilatabo. Iuſtitiam,omnibus incolis Regni,iuxta iura publica,in omnibus Dominiis conſtitutam , abſq; omnibus dilationibus & prorogationibus adminiſtrabo , nullo quorumuis reſpectu habito. Et ſi, quod abſit , in aliquibus iuramentum meum violauero ; nullam mihi incolæ Regni , omniumq; Dominiorum vniuſcuiuſq; gentis obedientiam præſtare debebunt: imò ipſo facto eos, ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio : abſolutionemque nullam,ab hoc meo iuramento,à quoquam petam,neque vltrò oblatam ſuſcipiam. Sic me Deus adiuuet. De quo quidem iuramento noſtro à nobis præſtito , vt omnibus quorum intereſt conſtaret,literas haſce noſtras,manu noſtra ſubſcripſimus , Sigillumque Regni noſtri iis appendi iuſſimus. Actum & Datum Crac. in conuentu Coronationis noſtræ, die vigeſima octaua Meń. Decembris , Anno Dñi, milleſimo, quingenteſimo, octuageſimo ſeptimo.

Sigiſmundus Rex.

W Tey przyśiędze Królewſkiey zámykáią ſie cztéry Artykuły co przednieyſzé, Wiárá , Pokóy , Obroná , Spráwiedliwość , do których ſie wſzyſtkie inné iáko rzéki do odnogi morſkiey śćiągáią. A z tych cztérzech Artykułów przyśięgi , idą vrzędy cztéry, álbo officia królewſkié : do których officia wſzyſtkié tytuły tey piérwſzey częśći ſtátutowey ſie śćiągáią z ſtrony królewſkiey : do tytułów záś wſzytkié ſtátuty bárzo pięknym kſztałtem ſie conformuią. W

czym

czym do koźdego rostropnego czytelniká iudicium, *gdy do końca przeźrzy á przecżći, áppelluię.*

Wykład ártykułu de obedientia, *ná końcu tych kśiąg pierwszych znaydźieß.*

Senat tákże przyśięga królowi ná tę formę: Tytul. Iurámentu for. Támże Mistrz Pruski, ábo Posłowie, Sta. 3.

Item, Consiliarij *Pruscy*, Stat. 45.

Item, *Burmistrzo miast*, Stat. 7.

Item, *Stárostowie Pruscy*, Stat. 10.

Item, *Burgrábiá Gdáński*, Stat. 11.

Item, *Posłowie Wołoscy, Pánowie Rádni*, Stat. 13.

Item, *Woiewodá Multáński*, Stat. 14.

Przyśięgá Zátorskiego X.

Item, *Stárostowie.*

Item, *Zydowie przyśięgáią ná koronáciiey. A Iurámenty Sędźiów ziemskich do powiátów odsyłáią*, Stat. 17. ✝. 6.

K R O L O W A.

O *Zenienie królewskie*, vide transactionem cum Rege Stephano. *Koronácia Królowey: Prilus. list* 22. Stat. 2. ver. 2. *Ieno od tegoż Arcybiskupá.*

Oprawá, non in castris principalibus: & causam allegat Ibid. Prilus. in marg. fol. 22. Stat. 2.

Item, *Litwy oprawá ma też doléch.* Item, *oprawá ma doléch y Wielkiego X.* Nidificatio 1581. Const. 45.

O Oprawie Królowey Const. 1581. *Oprawá Kró*: infrà *list* 89. ver. 12.

Opráwá K. Iey M. Anny, Zygmuntá III. Małzonki.

Iż wedle Constituciiey przodká náßego Królá Stephaná/ anni 1581. miało bydź námówiono od wßech stanów/ ná którychby dobrách opráwy Królów Polskich miały bydź czynione: tedy zá rádą PP. Rad/ y pozwoleniem wßech stanów oboygá narodu miánowáne/ y náznáczone tu sa ná tym Seymie dobrá stołu náßego Królewskiego/ to iest Bielsk/ Ráygrod/ Grudziądz/ Tucholá/ Swiecie/ Lomzá/ Luboml/ Vscie z 1593. List 11.

C Piłą/

Piłą / Jurbork z Nową Wolą / y z Leśnictwem / Opita ze wszytkiémi włośćiámi y folwárkámi / vnà cum iuribus patronatus w tych wszytkich pomienionych dobrách / ná ktorych saluis iuribus Kró: Jéy M. Pániey ćiotki nászéy / & modernorum possessorum, ná ten czás opráwę piećdźieśiąt tyśiecy złotych polskich wiáná / á drugą piećdźieśiąt tyśiecy przywianku Kró: Jéy M. małżonce nászéy nieomieszkále wydáć z Káncelláriy nászych roskażemy. A przytym wedle obyczáiu dawnégo donum nuptiale złotych dwá tyśiącá czérwonych we złoćie doroczné / Jéy Kró: M. ma bydź od nas náznáczoné. Która to opráwá / y donum nuptiale, ma bydź tym ksztaltem ważna / iesli (wyiąwszy śmierć násze) scześliwie zwroćiwszy sie z królestwá nászégo Szwedzkiégo / koronę y páństwo to obecnie do ostátniégo kréśu żywotá nászégo spráwowáć będziemy. Wszákże té zamki szláchćicóm obywátelóm kráiów tych / gdźie té zamki leżą / zlécone y dawáné bydź máią / ktorych iurisdicia sądowa opráwie podlédz nie ma.

WOLNOSC OD QVARTY *dóbr Kró: Iéy M. Anny stárszéy, Pátrz niżéy w tychże księgách piérwszych, pod tytułem Quartá.*

FIDEM

FIDEM SERVAVI: IN RELIQVO, REPOSITA EST MIHI CORONA.

PIERWSZA POWINNOSC KROLEWSKA, ALbo Artykuł przyſięgi iego.

W Ierze iego polécáią rząd Séymowy, Práwá Koronné, Wolnoſci, rozdawánié vrzędów, Stáróſtw, &c.

Do obiáśnienia tego vrzędu, té tytuły niżéy rzędem położoné, z ich włáſnémi ſtátuty náleżą.

O SEYMIECH,

O powaznoſci vſtaw Séymowych: á ize Séym repræſentuie ciáło wſzytkiégo Kroleſtwá.

MY Jan Olbrycht / z łáſki Bożéy Król Polſki / zá ſpólnym y długim porádzeniem z Prełaty / Pány / ſzláchecKim ſtanie / y z Poſłámi ziemſkiémi / y poddánémi náſzémi wſzytkiémi / Ducho- wnémi y świetckiémi / którzyſmy ſie tu do Piotrkowá zgromádzili / y którzy tu repræſentuiemy ćiáło tegóż króleſtwá / z doſko- Jan Olbrycht 1496. Liſt 96.

nála mocą / y tych ktorzy przytomni nie są: poniekąd zálécáiąc státuty przeszłé / y stánowiąc też przyszłé. A też dla wiela przypadkow przypádłych nowé postánawiamy.

W Lublinie álbo w Parcowie Polacy z Litwą Séymy miéwáć máią.

Jágello y Witult List 127.

TO też dokłádamy osobliwie / y miánowićie: iż przerzeczeni Pánowie y szláchtá Krolestwá Polskiego / y ziem Litewskich Séymy y stánowienia rzeczy / kiedy tego bedźie potrzebá w Lublinie álbo w Parcowie / álbo ná innych mieyscách ktemu sposobnych / zá dozwoleniem y wolą nászą máią odpráwiáć dla pożytku y potrzeby Krolestwá Polskiego / y dla lepszego ziem Litewskich przerzeczonych. 11.

Séymy w Wárszáwie bywáć máią.

Zygmunt August w Lublinie / 1569.

MIeysce Séymom Wálnym Koronnym w Polscze iáko ie Támże skłádáć mamy: ták iuż Wárszáwe ná to náznáczamy.

Krom Wárszáwy moze mieysce Séymowi odmienić.

Zygmunt August w Lublinie 1569.

WSzákże gdźieby casus iáki przypadł znáczny / żeby tám złożon y trzyman bydź niemogł: wolno nam bedźie zá dozwoleniem / y rádą Pánow Rad oboygá narodu tám ij złożyć / gdźieby commodius bydź mogło w Polscze. Támże

Séymy w Piotrkowie niech bedą, wyiąwszy zeby temu co było ná przekázie.

Zygmunt w Krákowie / 1540.

Tákiż drugi 1543. w Metrice pátrz: Bo kásowánych Státutow nie trzebá kłáść dla zátrudnienia y przedłużenia.

Winá

Winá vstáwiona ná Biskupy, Woiewody y Kásztelany: którzy ná Séymy Powiátowé nieprzyiezdzáią.

258. 6. SKázuiemy: áby Biskupi/ Woiewodowie/ y Kásztelani/ y inni wszyscy Vrzednicy byli powinni bydź ná Séymie Ziemskim: w Wielkiey Polsce ná Kolskim: w ziemi Krákowskiey/ w Nowym mieście Korczynie: á to máią czynić pod winami. Abowiem Biskupi zá winę będą powinni zápłácić/ iesli sie słuszną wymowką ná tym Séymie nieobmówią: Czterdźieści grzywien. A Woiewodowie/ y pierwszy Kásztelani/ będą powinni zápłácić/ iesli przez vpor ná Séymie nie będą/ y słuszną wymówką sie nie wymówią: támże ná Séymie Powiátowym dwádźieścia grzywien: A Kásztelanowie mnieyszy będą płácić zá niebyćie swé dźieśięć grzywien: które máią bydź do skárbu nászégo obrócone/iesli tákże słuszną wymówką y trudnośćiámi nie obmówią sie. A té winy do skárbu nászégo nie odpusczenié máią bydź obrócone. Zygmunt w Kráko. 1510. List 8.

Winá ná té, którzy Séymy Powiátowé gwałcą álbo przekázuią.

455. 1. NInieyszym Státutem to vstáwiamy: iż którzybykolwiek czyniąc zwády ná Séymiech mieczów dobyli/ máią bydź karáni winą dwudźiestą grzywien Polskich: á iesli kogoránią/ tedy niechay winą Státutową/ która przedtym iest vczynioná/ będą karáni. A iesli kogo zábiią/ niech ná gárdle będą karáni: A przećiwko tákowym Stárostowie mieysc inquisicią y exequucią tego Státutu czynić będą powinni pod winą stá grzywien Polskich. A ći/ którzy vczyniwszy zły vczynek/ vćieką z Królestwá/ niech będą wywołáni/ y bezecni bydź opowiedzeni: iákoż ie przezeczci bydź obiáśniamy. Zygmunt w Brdgo. 1510. List 26.

Séym wálny we dwu lat, á do szesci niedziel sie konczy.

SEym Wálny Koronny we dwie lećie nadáley ma bydź składan: Stephan 1576. w Constit. List 148.

Item, in Confirmatione Henri, Fol. 149.

dan: á gdźieby tego byłá pilna á gwałtowna potrzebá Rzeczy poſpolitéy / tedy zá rádą pánow Rad oboygá Páńſtwá / iáko czás y potrzebá Rzeczypoſpolitéy przynośić będźie/powinni go ſkłádáć będźiemy. A dłużéy go dźierżeć nie mamy nadáléy do ſześći niedźiel.

Séym od którégo czáſu ſie poczyna.

Stephan w Wárſzá. 1578. Liſt 186. w Conſtit.

A Iżeby ſie criminales actiones ná Séymie záwſze odſądźić y odpráwowáć mogły: tedy od poczęćia Séymu / który ná náznáczony dźień liſty ſéymowémi Propoſitią záczynáć ſie ma záwżdy.

O koncu Séymu do práwá iáko ſie ma liczyc.

Conſ. ſeym. 1591. Item, 1593. Conſt. 21. Liſt 17.

GRODZKIE IVRIDIKI, *niemáią ſie poczynáć áż dwie niedźieli po Séymie* 1289. Stat. 71. *Tákże y Sądy źiemſkié*, ver. 1.

WAKANCIE Y KADVKI, *ná początku Séymu rozdawáć*, Titul. Caduc. 8.

ABSENTES, *ſwoię władzą* præſentibus *zoſtáwuią, áni mogą ſie vſkárżywáć.* Venientium & non venientium faciem repræſentant. Titul. Confirm. lege 7. ver. 2. *Liſt* 16.

Sigiſmundus 1538. C. 3. In Latin. 129. 2.

ZIEMSKIE SĄDY, *máią iść áże do Séymików Powiátowych, choć liſty Séymowé wynidą.*

O CZASIE Y MIEYSCV

Séymóm Głównym y Powiátowym.

Káncelláriá będzie náuczoná o náznáczeniu czáſów Séymowych, y o Séymie Srzodzkim, Kolſkim, y Piotrkowſkim.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 8.

Opátruiąc áby Séymy Powiátowé ſłuſznym porządkiem II. 4.
gdy

gdy tego będzie potrzebá / mogły bywáć / obiecuiemy dáć náukę Káncellárijey: áby tym Séymom mieysca słuszne y czás ná liściech opisowáłá: á zwłasczá / áby séymik Srzodzki dwie niedzieli przed Kolskim / á po nim Piotrkowski ośm dni przed tym náznáczyć pámietáłá.

Tákisz ſtátut Królá Zygmuntá Aug.

Támże 5. SEymiki powiátowé wedle obyczáiu ták w Polszcze iáko y w Litwie składáné y trzymáné bydź máią: których oznáczenie Káncellárię nászé w odsyłániu Listów / y Stárostowie w rozsyłániu ich ták sie záchowáć máią: iákoby publikácya ich dwie álbo trzy niedziele przed nimi do wiádomości ludzkiéy przyszłá. w Lublin. 1569.

Séymy czásu y mieyscá opisánégo bydz máią.

Támże 3. ABy zá szczesnégo pánowánia nászégo spráwy pospolite rządnie szły / Séymy Wálné tákże y Powiátowé / wedle czásu y mieyscá státutem opisánégo / składáć będziemy. Tenże w Piotrk. 1550.

Mieyscá y sposób Séymików Powiátowych.

Támże 6. W Rząd á stárádawny zwyczay Séymiki Powiátowé wpráwić chcąc / postánawiamy y opátruiemy to / żeby Rády nászé Duchowné y Swietckié ná Séymikách bywáły / á spólnie z szláchtą Artykuły spisowáły: y potym ie ná głównieysze Séymy do Nowégo miástá / y do Kołá / y do Wárszáwy iáko gdzie w któréy części korony nászéy stárádawny zwyczay iest / znośili: y tám zás znowu / gdzie iuż więtsze koło wszytkich będzie / té to Artykuły korygowáli / y miedzy sobą zgadzáli: áby po tym wszytkich rzeczy ná Séymiech koronnych vłácnienié y predszą odpráwá bydź mogłá. Zygmunt August w Piotrko. 1565.

Séym Powiátowy w Rádzieiowie tylko Brzéskiéy y Inowłocłáwskiéy ziemi, nápotym ma bydz skłádan.

Zygmunt w Kráko. 1510. List 9. Zwaláiąc ná prośby ziem Brzéſkich y Jnowlocláwſkich v- 257.
ſtáwiamy: áby oboiéy téy ziemi ieden Séym ziemſki w Rádzie 3.
iowie ná potym był ſkłádan.

Ieden Séym Powiátowy w Sędomiérſkiéy ziemi áby był skłádan.

Zygmunt w Piotrko. 1519. List 23. JEden tylko Powiátowy Séym w Sedomiérzkiéy zie- Támże
mi / wedle ſtárádawnégo zwyczáiu niech bedzie ſpráwowan. 4.
A Séym w Skrzynnie / ktory był przez nas wyſſzych lat po-
zwolon kážimy y zátrácamy.

Séymik Powiátowy w Háliczu.

Zyg. Aug. w Wárſzá. 1563. ZA pilnym żądániem Poſłów ziemie Hálickiéy / y zezwole- Támże
niem ſpołem Rad / prze zágeſczenié y náśiádłość Rycérſtwá / o- 5.
nych kráiów / y prze dálekość drogi niebeſpiecznośćiam onych
kráiów folguiąc: vſtáwuiemy ſéymik Powiátowy w Háliczu:
áby tám obyczáiem innych Powiátowych ſéymików Káſztelan
z ſzláchtą Poſły obiérał / nieprzyczyniáiąc ich nád dawny zwy-
czay: iżby ſie o potrzebách poſpolitych tám námawiáć mogli.
A ten ſéymik vprzedząć ma generalem Wiſneńſki / wedle zwy-
czáiu innych powiátowych ſéymików.

Séymik Powiátowy Dobrzynſki.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1567. NA proſbe Poſłów Dobrzyńſkich pozwalamy: áby ſéymik 258.
Powiátowy w Lipnie w pośrzod ziemie Dobrzyńſkiéy / wedle 2.
ſtárégo zwyczáiu odpráwowan záwſze bywał ná potomné czáſy.

Séymik Ráwski.

Zyg. Aug. w Lublinie 1569. SEymik Powiátowy w Woiewodztwie Ráwſkim bydź Támże
ma w Ráwie. 3.

Séymik Proſzowski.

Támże. SEymik tež Powiátowy ziemie Krákowſkiéy / ktory w Pro Támże
ſzowicach bywa záwſze / ná potym cztérzy dni przed Nowo- 4.
mieyſkim wietſzym / ſkłádan bydź ma.

Séymik

Séymik Minſki.

POwiáty Woiewództwá Mińſkiego / Mozerſki y Rzeczycki / przy tymże Woiewództwie Mińſkim zoſtáwuiemy: w którym iáko ná Séymiki Powiátowé zieżdżáć ſie / ták też wßytki ſpráwy ſwoie odpráwowáć máią. Támże.

Seymik Goſtinſki y Socháczowski.

SEymiki Powiátowé ziemie Goſtinſkiéy w Gąbinie / á Socháczowſkié w Socháczowie wedle ſtárégo zwyczáiu / áby były trzymáné: gdyż przy Lubelſkiéy Conſtituciiéy prze nie bycié Poſtów onych ziem ieſt opuſczon propter legalia impedimenta. Przećiwko czemu / ácz ſie Poſłowie ziemie Ráwſkiéy opowiedáli: Jednák my widząc iż to zdawná té ziemie miewáły / tedy im to pozwalamy. Stephán w Kráko. 1 5 7 6. Liſt 163.

Seymik Łucki.

SEymik który przed wielkim Séymém zwykł bywáć w tym Woiewództwie / áby záwße ieden w Łucku bywał. Tenże Liſt 164.

Seymik Oſwięćimski y Zatorski.

SEymik Oświecimſkiéy y Zatorſkiéy ziemie / ma bydź záwżdy trzy dni przed Proßowſkim ſéymikiem w Zatorze przez nas ſkładány / ku obrániu Poſłá ná Séym Wálny / ktoryby náprzód do Proßowic ná ſéymik iechał. Poſłá náßégo ná ten tám ſéymik nie bedźie potrzebá poſyłáć / tylko inſtructią do Stároſty Oświecimſkiégo. A liſty około tego ſéymiku Zatorſkiégo máią bydź poſyłáné álbo do Krákowá álbo do Oświecimiá. Tenże w Wárßá. 1 5 8 1. Liſt 4.

O rozſyłániu Seymikowych liſtów.

SEymiki Powiátowé wedle obyczáiu / ták w Polſcze / iáko y w Litwie ſkłádáné y trzymáné bydź máią / których oznáczenié Káncellárię náßé w odſyłániu liſtów / y Stároſtowie w rozſyłániu ich ták ſie záchowáć máią / iákoby Publikácya ich dwie álbo trzy niedźiele przed nimi do wiádomośći ludzkiéy przyßłá. 1 5 6 9. St. t. 1.

O Wołyń-

Roku 1560. List 794. *O Wołyńskich seymikach y o Posłech, że koronnym obyczáiem máią seymiki mieć y seymowáć. Pátrz* Titul. *Wołyń. Przywiley* Stat. 5. *y* 6. Titul *o Seymiech, tu własnie máią bydź ingrossowáné.*

Ktoby seymowé listy álbo Wići woienné zátrzymał: vide Titul. Farrag. Citation. Instig. ver. 18.

O Seymikach, *obiéránia Sędźiów Trybunału, weyźrzeć niżey w księgi* 12.

O CONVOCACIACH,

O niestánowieniu spraw Seymowi nalezących.

Zygm. III. 1588. List 24. Gdyby sie do nas pánom Rádom ziácháć tráfiło/dla iákich spraw koronnych: tedy z nimi nie mamy nic stánowić/coby seymowi y stanóm koronnym należało. Gdyż to ná Seymie odpráwowano bydź ma: aliâs to wszytko irritum ma bydź.

O Conwokáciach Arcybiskupich w niebytności królewskiey: Pátrz wyszéy fol. 7.

Conuenticula.

Titulo Hæreticus. Titulo Guerra. Titulo Vnio de dismembrat. Titul. Perduelles. Item, in Digesto meo, fol. 20. A. Quòd quicunque inobediens Guerrus, &c.

SENATOR,

O mieyscach Senatorów Koronnych, y Wielkiego X. y innych do tey iednosci nalezących.

DOstoienstwá w Práwiech máią bydz záchowáné: á iedno synóm Koronnym dawáné: Expektátywy nie máią bydz ná nie dawáné, áni ich dochody vmnieyszoné.

Dostoien-

16. DOſtoieńſtwá Kośćielné y Swietckié króleſtwá Polſkiégo / iednoſtáynie przy práwiéch / y zwyczáiách / y wolnośćiach ich / które y których czáſu Naiáſnieyſzych Kśiążąt / Pánów Káźimiérzá / Lodowiká / y innych Królów y Kśiążąt dźiedźiców króleſtwá Polſkiégo vżywáli / dopuſczamy ſtáć / y chcemy przy nich zoſtáwić. Które to doſtoieńſtwá gdyby wákowáły / to ieſt / gdyby ten / który ie miał vmárł / żadnému cudzoźiemcowi poſtronnému / iedno ſzláchćicowi dobrze záſłużonému / y w ſławie chwalebnie záchowáłému oney źiemie / w któréy Doſtoieńſtwo tákowé będźie wákowáło: to ieſt w źiemi Krákowſkiéy / obywátelowi Krákowſkiému: w Sedomiérſkiéy / Sedomiérſkiému: w Wielkiéy Polſcze / obywátelóm Wielkiéy Polſki: A ták we wſzyſtkich źiemiách króleſtwá náſzégo będźiemy dáwáć y rozdáwáć. Ná które doſtoieńſtwá ták Duchowné iáko świetckié Expectátyw zápiſánych żadnéy oſobie nie dámy ná przyſzłé czáſy. A tákowych Doſtoieńſtw przerzeczonych / ták duchownych iáko świetckich / nie mamy vmnieyſzáć / potłumiáć: y ich dźierżaw / czynſzów álbo dochodów ku nim należących przez słuſznégo vznánia Práwá nie mamy bráć. Z Przywil. Jágełłow. w Jedlnéy 1433. Liſt 59.

Rády Koronné z ſzláchty máią bydź wybiéráné.

w Łáć. 78. JZ ſtan Rycérſki przodek ma w koronie téy: nie ma bydź żaden w Rádźie náſzéy / iedno z Rycérſkiégo narodu / ták Duchowny iáko Swietcki. Zyg. Aug. 1550. Liſt 4.

Przyśięgá Senatorów Koronnych.

121. 1. JA N. Przyśiegam: iż Naiáſnieyſzemu Kśiążeciu / Pánu á Pánu N. Krolowi Polſkiemu / bede wierny: y o iego Máieſtácie y Rzeczypoſpolitey kroleſtwá iego wiernie bede rádźił: táiemnice / ktore mnie przez Máieſtat Krolewſki y Rády iego bedą powiedźiáne / dotykáiące ſye álbo Krolewſkiego Máieſtatu / álbo Rzeczypoſpolitey / Liſt 161.

litey/

litey / álbo oboygá / żadnemu ku szkodzie Krolewskiey y Rzeczypospolitey nie odkrye: ále wedle możności mey pożycki krolewskiego Máiestatu / Krolestwá y Rzeczypospolitey rozmnażác bede: y co bede wiedźiał / y bede rozumiał Máiestatowi krolewskiemu / y Rzeczypospolitey obráźliwego y szkodliwego/przestrzegác bede: á żeby co nie było/ zástáwiác sye / y ono odwrácác bede. Ták mie Boże wspomoż/ y / tá święta Ewángelia. álbo/ ten święty Krzyż.

Poprawá przyśięgi tey Senatorskiey, z strony Sądow.

1588. Stá. 32. List 40. PAnowie Senatorowie / ktorzy po tey Constituciiey nástáwác bedą/ poniewaz tez przy nas sadzą/máią do pierwszych przyśiąg Senatorskich w przyśiedze swey te słowá przykładác: et in iudicio iuste sententiam dicam.

O mieyscu pánow Litewskich między Rádámi Koronnémi.

Zyg. Aug. w Lublinie 1569. MIeyscá pánom Rádom Litewskim/ ták Duchownym iáko świetskim / miedzy Pány Rádámi Koronnémi / iáko iuz iednému á społnému Senatowi dáliśmy y náznáczyli. Tákże Posłom ziemskim Woiewodztw Litewskich/miedzy Woiewodztwá Koronné: ktoré ták iuz záwsze zostáwác máią / iáko to iest listem nászym osobnym opisano. 122.

Mieysce w Rádzie Biskupá Wendenskiégo.

Zygm. III. w Wárszá. 1593. List 20. BIskupowi Wendeńskiému terazniey szému / Reuerendo Otthoni Schenkinkg, & in posterum successoribus eius, mieysce w Rádzie wedle X. Biskupá Kámienieckiego náznáczamy.

Porzą-

PORZADEK RADY,

Koronnéy, Polskiéy y Litewskiéy, iáko iuz iednéy Rzeczypoſpolitéy, poſtánowiony przez Kró. I^e M. y Rádę Koronną, w Lublinie ná Séymie Wálnym ſpólnym, Roku pánskiégo,

1569.

ARCYBISKVPI.

Gnieźnieńſki/
Lwowſki/

BISKVPI.

Krákowſki/
Kuiáwſki/
Wileńſki/
Poznáńſki/
Płocki/
Hálsberſki/ } alternatĕ.
Lucki/
Przemyſki/
Zmudzki/
Chełmieńſki/
Chełmſki/
Kiiowſki/
Kámieniecki/
Wendeńſki/

KASZTELAN

Krákowſki/

WOIEWODowie Koronni.

Krákowſki/ } alternatĕ.
Poznáńſki/
Wileńſki/
Sedomierſki/
Kásztel. Wileń.
Woiew. Káliſki/
Trocki/
Sirádzki/
Kásztel. Trocki/
Woiew. Leczycki/
Stáro. Zmudzki/
Woiew. Brzeſki/
Kiiowſki/
Jnowłocławſki/
Ruſki/
Wołyńſki/
Podolſki/
Smoleńſki/
Lubelſki/
Połocki/
Bełzki/
Nowogrodzki/
Płocki/
Witepſki/
Mázowiecki/
Podláſki/
Ráwſki/
Brześćieńſki/
Chełmieńſki/
Mśćiſławſki/
Málborſki/
Bráclawſki/
Pomorzki/
Mińſki/

KASZTELANI więtſzy.

Poznáńſki/
Sedomierſki/
Káliſki/
Woynicki/
Gnieźnieńſki/
Sierádzki/
Leczycki/
Zmudzki/
Brzeſki/
Kiiowſki/
Jnowłocławſki/
Lwowſki/
Wołynſki/
Kámieniecki/
Smoleńſki/
Lubelſki/
Połocki/
Bełzki/
Nowogrodzki/
Płocki/
Witepſki/
Czerſki/
Podláſki/
Ráwſki/
Brześćieńſki/
Chełmieńſki/
Mśćiſławſki/
Elbieńſki/

Bráclawſki/
Gdáńſki/
Minſki.

KASZTELANI mnieyſzy.

Sądecki/
Miedzyrzécki/
Wiślicki/
Biécki/
Rogozinſki/
Radomſki/
Zawichoſtſki/
Ledzki/
Srzemſki/
Zárnowſki/
Małogoſki/
Wieluńſki/
Przemyſki/
Hálicki/
Sánocki/
Chełmſki/
Dobrzynſki/
Połániecki/
Przemecki/
Krzywieńſki/
Czechowſki/
Nakielſki/
Roſperſki/
Biechowſki/
Bydgoſki/
Brzezinſki/
Krußwicki/
Oświecimſki/
Kámieńſki/
Spicymirſki/
Jnowłocki/
Kowálſki/
Sántocki/
Socháczowſki/
Wárßáwſki/
Goſtinſki/
Wiſki/
Ráćieſki/
Sipzſki/
Wyſogrodzki/
Rypieńſki/
Zákroczymſki/
Ciechanowſki/
Liwſki/
Słońſki/
Lubáczowſki/
Konárſki Sirádzki/
Konárſki Leczycki/
Konárſki Kuiáwſki/
Márßałek Koronny
Márßałek Litewſki/
Káncler Koronny/
Káncler Litewſki/
Podkánclérzy Koro.
Podkánclérzy Lite.
Podſkárbi Koronny
Podſkárbi Litewſki/
Márßa. Dwor. kor.
Márßa. Dwo. Lit.

Referendarze też przy Królu máią moc zdánie ſwe w Rádzie powiedzieć.

O powaznoſci generálnéy Senatorów przy Królu, ze bez nich nie ma nic ſpráwowác Król.

Sigiſmun. Aug. 1548. NJgdy to nie bedzie dopuſczono / áby Król ſwych Pánów Rádnych porády miał zániedbawáć : żeby miał cóżkolwiek przed ſie bráć y ſtánowić / niepodawßy tego ku porádzie Pánów Senatorów.

Ordinácia zá Steph. Kro. przeto ieſt vczynioná, áby ſzeſnaſcie Senatorów przy królu mieſzkáli.

Przeto

PRzeto vſtáwiamy / y zá wieczné práwo mieć chcemy: áby káżdego Seymu Wálnégo náznáczeni y miánowáni byli z rad Koronnych oſób ßeſnaśćie / ták z Polſki / iáko y z Litwy / y z innych Páńſtw do korony należących / z wiádomośćią wßech ſtanów ku innym Vrzednikóm Koronnym / Polſkim y Litewſkim / ktorzyby przy nas vſtáwicznie byli: przeſtrzégáiąc oſoby y doſtoieńſtwá náßégo / wolnośći poſpolitéy / bez których rády y wiádomośći / nic my y potomkowie náßy czynić nie mamy / áni bedźiem mogli w ſpráwách potocznych (niewzrußáiąc nic ſeymowych.) A ći Pánowie bedą powinni przeſtrzégáć / áby we wßytkich ſpráwách / nic ſie nie dźiało contra dignitatem noſtram, y przećiw práwu poſpolitému / z czego potym bedą powinni reſpondowáć / ná Seymie Wálnym bliſko przyßłym. A wßákże / káżdému z Pánów Rad Senatorów / przyiecháć do nas ile kroć który raczy / y obecnie mießkáć wolno ma bydź / y do téy ſpráwy / y do káżdéy innéy / iáko Rády przypuſczamy / y owßem rádźić y wiedźieć powinni bedą. Ták / że ći Deputaći nic przed żadnym z nich mieć nie bedą wiecéy / okrom tego / że iuż oni do czáſu ſwégo obecnie powinni bedą mießkáć przy nas. Nie zániechawáiąc obyczáiu ſtárégo / opiſowánia liſty náßémi / ad conſiliarios abſentes, gdy ſie co tákiégo tráfi. Náznáczenie tych Senatorów ná Seymie ma bydź / záraz oſób ßeſnaśćie / ná káżdé pułroká oſób czterý / ieden z Biſkupów / ieden z Woiewód / á dwá z Káßtelanów: á máią iść koleią / iáko w Rádźie śiedzą. A ieſliby który w ſwéy koleiéy zoſtáć niechćiał / álbo per aliquod Legale impedimentum niemógł / áby ſie záraz támże ná Seymie opowiedźiał / á inßy ex ordine ná iego mieyſce neceſſariò náznáczony był. A ći máią mieć opátrzenié z ſkárbu náßégo y potomków náßych: Biſkupi z Ruſkich kráiów / y inni świetckiégo ſtanu Senatorowie / káżdy ná ſwé pułroká po piąći ſet złotych. A Pánowie Duchowni kráiów Polſkich / tego niepotrzebuią / gdyż ſą dobrze opátrzeni. Stephan. w Kráko. án Koron. 1576. Liſt. 159.

Król roſkázuie, áby kázdy vrzędu ſwégo pilnował.

126. 2. DIgnitarze y Vrzednicy niech wiedzą ſwé vrzedy: á ieſli którym nie ſą wiádomé / przez Królá y Pány máią bydź náuczeni: y té Vrzedy ták domá / iáko ná woynie niech wedle powinowá- Przełaci w Piotrko. 1503. Liſt 111. Priluſius 80.

winowáctwá wypełniáią: áby przez kogo niebyli w pożytkach swych oszukáni obywátele króleſtwá / rządu nie máiąc / w vciſkániu rzemieſlników / y od kupców / ktorzy sámi rzeczy zákupuią. A cokolwiek Woiewodowie z vrzedu swégo postánowią / á zwłaſczá w mieściech: to Stároſtowie z vrzedu swégo niech exequuią / pod winą ſtrácenia vrzedu. A ieſliby miał Stároſtwo w zaſtáwie / niech ſtráci ſto grzywien summy téy zápiſáney / tyle ile kroć bedzie ználeziony.

Alexánder 1503. List 111.

Podobny temu.

Kazimierz w Nieſzo. 1454. List 92.

IEden kożdy Vrząd do swéy ſpráwy ieſt náznáczony.

A Król, iáko primum mobile, ma ich do tego pobudzáć, poruſzáć, y vpominác Liſty ſwémi.

ZStrony prosby vczynioney około tego / áby káżdy z Woiewód z Stároſtów swóy Vrząd exequował y wykonywał / á tákże y z Vrzedników innych ziemſkich. Acz wiémy że iáwnie y dokłádnie wyrázone ſą o tym z Státutu piſmá: y winy do tego przydáne ſą przeciw zániedbáiącym swych vrzedów. A wſzákoż dogadzáiąc prosbóm Poſłów y Rycérſtwá korony nászéy / bedziemy dáwác o tych rzeczach liſty nászé do przerzeczonych Woiewodów y Stároſtów / y do innych Dignitarzów ábo Vrzedników / ktorémi oné bedziemy vpominác / áby vrzedóm swym doſyć czynili.

Pátrz v Przyluſkiégo List 566. Królá Zygmuntá ſtat. 1532. Item, Alexander in Radom Titul. Dignitat. ver. 3.

Item, *ma vpominác y poruszác Król inszych Vrzedników y Dignitarzów* ad exequenda officia ſua, & maximè Capitaneos: *iáko* primum mobile *inszé ſfery y plánety żeby ſie obracáły, pobudza y incytuie,* Priluſius fol. 566. ver. 20.

PRZYSIĘGA

Którą Miſtrz Pruski y iego potomkowie, Naiáśnieyſzému Pánu, Kázimiérzowi Królowi, y potomkóm iego, y Króleſtwu Polſkiému czynić będzie powinien : bo téz ieſt Rádą Królewſką X. Pruskié.

JA N. Miſtrz Wielki / Zakonu Pánny Máriey w Niemcach/ Kśiąże y Rádá kroleſtwá Polſkiego/ przyśiegam : iż od tey godziny bede wiernym Naiáśnieyſzemu Kśiążeciu Pánu Kázimierzowi Krolowi/ y potomkom iego krolom / y Kroleſtwu polſkiemu : y ich rozmnożenia bede wiernie ſpráwował : y ſpráwom krolewſkim y kroleſtwá wiernie rádził : y táiemnice/ktore mnie ktorymkolwiek ſpoſobem zwierzone bedą / ku ich ſzkodźie żadnemu obiáwiáć nie bede : nád to pokoy te ráznieyſzy/we wſzytkich kondiciách y Artykułach chowác bede/y ſtrzedz. Ták mie pan Bog niech wſpomoże/ y ten świety Krzyż. w Polſkim List 125. w ſtárim List 145.

Miſtrz álbo Kśiążę Pruſkié, zá piérwſzą Rádę królewſką y wieczną, iáko ieſt przyięty zá Królá Kázimiérzá, y Komendorowie iego, czytay o tym w pokoiu vczynionym z Pruſſy, List 145. y w Metrice.

Item, *Rády źiem Pruſkich wedle práwá y potrzeby źiemie, List 162.*

Item, *Rády Pruſkié w pośrzodku Rády iáko przyśięgáią, List 162. które wſzytkié rzeczy niżéy w Metrice ſtátutowéy znaydźieſz.*

Item, *Porządek iáko przed Unią Koronni Pánowie záśiadáli w Rádę, támże znaydźieſz w Metrice : gdyż tá ieſt intencia, á dobra, nie zátrudniáć tu, áni przedłużáć rzeczámi témi, których práxis niepotrzebuie názbyt.*

O TAIEMNEY RADZIE.

☞ *O táiemnéy Rádźie y o Senatorách, których zową* Maiores Consiliarij, & Minores Consiliarij: *czytay w kśięgách* Cromeri Sarmatia, lib. 2. *List* 122. *Támże o nowéy Rádźie y o stáréy*: Maiores Consiliarij *znáczą śie do Sieradzkiégo áż podobno Kásztelaná. A zową ie dla tego* Maiores: *bo kiedy táiemna Rádá bywa, tedy ći zostáią z Królem, etc.*

POSLOWIE SEYMOWI,

Którzy y iácy, y iáko wiele Posłów ná Séym słáni bydz máią.

Zigmunt w Krákowie 1540. Gdyśmy widźieli liczbe Posłow źiemskich/ którzy ná Séym 259. Wálny bywáią posyłáni: iż ták dálece rozmnożyłá śie/ że też 3. skarb Rzeczypospolitéy ná nie nád spráwiedliwość był obćiążon/ y wielka cześć podatków pospolitych ná nie byłá wydawána: á obroná Rzeczypospolitéy przez to byłá vmnieyszona/ y tudźieśz wszytki spráwowánia rzeczy y namowy ná séymiéch/ które zá potrzebą miály bydź znieml spráwowáné/ długi czás musiał bráć/ dla wielkośći ich liczby: których wiele ná ten vrząd śie wtrącáli. Aby tedy spráwy sądowné/ pozwy v sądów/ y inné spráwy włáśné/ które im przynależą/ ná Séymiéch mogli śnádniéy odpráwowáć: dla tego/ zá rádą Rad nászych/ przy bytnośći Posłów źiemskich/ przed zámknieniem Séymu ninieyszégo kazáliśmy opowiedźieć/ y tą vstáwą nászą skázuiemy: áby ná Séymiéch Powiátowych Posłów ná Séym Wálny nie wiecéy obiérano/ iedno ták wiele/ iáko przedtym obiérano zá szczesnego królowánia przodków nászych: y áby żaden ná Posełstwo nie był obiéran/ który rzecz y spráwe sądowną/ ktoraby ná Séymie miáłá bydź spráwowáná/ miał. Abowiém przez to y sądy Séymowé bywáią zátrudnioné/ y spráwy Poselskié częstokroć bywáią opuszczoné: gdy oboiéy spráwie dosyć vczynić nie mogą.

Posłowi

Posłowi iádącému ná Séym ábo wrácáiącému sie, ktoby gwałt vczynił: A tákze Consiliarzowi, y Posłowi królewskiému: tákze Commissarzowi, y Sędziemu.

77. 4. PRzećiwko tym / których swa wola ták sie rozmnożyłá / iż też ná drógách pospolitych / po wśiach y miásteczkach / nietylko osoby nie będące ná vrzędźiéch / ále też którzy Rzeczypospolitéy osoby ná sobie niosą / gwałćić nie obawiáią sie: przećiwko tedy tákowych ludźi wβetecznośći vskrómieniu y pohámowániu / zá rádą wβytkich królestwá Rad vstáwiamy y skázuiemy: áby ktokolwiek Prełaty / Pány / y Rády królestwá stanu którégokolwiek / y tákże Posły / álbo náβé / álbo źiemskié / którzy spráwuią náβé álbo Rzeczypospolitéy spráwy / y ná Seymy Wálné álbo źiemskié iádące / álbo ná nich mieβkáiące / álbo z nich do domów swoich wrácáiące sie czterzy niedźiele przed séymy / y drugié czterzy po séymiéch / bądź ná drógách / bądź we wśiach y miásteczkach: którymkolwiek sposobem śmiałby náiácháć / álbo zgwałćić: niech będźie osądzón / iż obráźił Máiestat Królá Je° M. Toż też y o tych / którzy ná sądźiéch choć źiemskich / choć kommissárskich / Kommissarze / Sędźie / álbo Vrzędniki spráwuiące potrzeby koronné śmiałby zgwałćić / ma bydź rozumiano / áby tákże téyże winy obráżenia Máiestatu królewskiégo byli winni. Zygmunt w Kráko: 1510. List 13.

Skázono to práwo, ále in parte, z strony grauitatem pœny.

78. 2. OBráżenié Máiestatu Królewskiégo / zá żądániém Posłów Ziemskich / niechcemy áby miáło indźiéy mieysce: y áni ma bydź ná inné osoby / choć ná sobie vrzędy Rzeczypospolitéy noβą / wyćiągáné: Ale ieśli przez którégokolwiek zły vczynek / ábo meżobóystwo w tákowych osobách będźie dopuszczono / którzy mimo osobę náβę / ábo Rádną / álbo inné Dóstoienstwo / y mieysce álbo Vrząd Rzeczypospolitéy noβą: tákowi wedle státutu karáni niech będą. Zygmunt w Kráko: 1539.

Dawánie ſpráwy Poſłów Ziemſkich o ſpráwách przeſzłych Séymowych.

Zygm. III. w Wárßá 1 5 8 9. Liſt 19.

DAwáć ſpráwe máią Poſłowie z káždégo Séymu przyiáchawßy / to co ſpráwili ná przeßłym Séymie przed Bráćią ná Elektiiéy téy / gdy Deputaty ná Trybunał obieráć będą.

Popráwiono potym.

1 5 9 1. ALe lepiéy gdy czás náznácza we czterzy niedźiele po ſéymie.

Rozdawánie Goſpód.

Zyg. Aug. w Piotrko: 1 5 6 5. Liſt 45.

POniewaž ná ſéymikach y ſądźiech o Goſpody wielka trudność y rożnice bywáią: tedy Stároſtowie álbo Dźierżawce mieyśc onych / gdźie ſądy álbo ſéymiki będą / habita ratione dignitatis perſonarum, máią ie rozdawáć.

Liczbá Poſłow.

Iáko wiele z káždégo Woiewództwá y źiemie Powiátowéy ma bywáć Poſłów, znaydźieß o tym niżéy w kśięgách 12. *Tribunálſkich przy liczbie Deputatów.*

Poſłowie inſtigowáć máią ná negligentes Dignitarios, *ná Séymiéch, y ná Séymikach: ábo* impoſſeſsionatos. Titul. Dignitates, Stat. 12. ver. 3.

Nietylko Poſłów Król, ále & Dominos illius terræ, in qua agitur de commodo Reipub. in illa terra, *ma ſie rádźić.* Titul. *Podſkárbi, Liſt* 279. ſtat. 1. ver. 4.

O Posłách cudzoziemskich.

1 5 9 3. Liſt. 5

PRzyczyny / áby Poſłowie od Pánów świetckich Koronie przyległych / w niebytności náßéy tu do Korony wieżdżáć mieli / nie widźimy. A gdźieby Turecki Czauß / álbo Moſkiewſki / álbo Tátárſki goniec przyiechał / tedy záraz Stároſtá vkráinny / ma ſługe iednégo wypráwić do X. Arcybiſkupá / y Podſkárbiégo / dáiąc mu znáć o tym Pośle: á drugiégo ſługe ma przydáć Poſłowi ktoryby go pilnował / żeby z nikim nie porozumiéwał ſie / y dopro-

y doprowádźił go do Wárſzáwy. A X. Arcybiſkup / ſkoro go dóydźie wiádomość o tákowym Pośle / do Rad oboygá narodu roſpiſáć záráżem ma / y czás podobny záłożyć ná ziechánie ſie do przeſłuchánia onégo Posłá / vważywſzy odległość mieyśc tych Senatorów / których wzywáć będźie. Którzy to Senatorowie z X. Arcybiſkupem zgromádzeni / będą mieli facultatem té liſty przynieśioné otworzyć / coby Posłowie chćieli powiedźieć / przeſłucháć / á potym zá ſpólną rádą Senatorów wedle tego / zkąd iákié poſelſtwo przybędźie / y iáko potrzebá R. P. vkáże / odpráwić : álbo do náuki náſzéy zábáwión był. Sumpt ták do poſyłánia do innych PP. Rad / iáko ná Posły / którym ſie ſtácye dawáią / y ná té gońce / ma bydź z ſkárbu náſzégo Polſkiégo y Litewſkiégo / według biegu dawnégo opraw tákowych / ochróniwſzy tego / áby té ſumpty przez Podſkárbie / á nie z Żup koronnych / áni z Stároſtwá Brzeſkiégo czynioné były. Goniec Moſkiewſki z tákowąż pilnośćią do Wilná ma bydź prowádzón / y tám od PP. Rad / y liſty od niego przyieté / y vſtné poſelſtwo przeſłucháné / á ták liſty iáko poſelſtwo z PP. Rádámi oboygá narodu communikowáné / y zá porozumieniem wſzytkich odpráwioné. Y to wſzytko co ieſt wyſzéy zſtrony odpráwy Posłów nápiſano / záchowano bydź ma.

O tymże, naydźieſz niżéy, Titulo *Poſelſtwá.*

DIRECTIA SEYMOW,

O directiiéy álbo proſtowániu Séymów : o Przách y Odeprzách.

496. 3. TEż vſtáwiamy : áby w ſądźiech źiemſkich y ſtárośćich wſpory mogły bydź czynioné przez pozwánégo przed odeprzą : ále po odpowiedźi pozwánégo ná żálobę powodowéy ſtronie ſędźia odćiąwſzy wſpory y ſwary zbytnie / káżdéy ſtronie niech vczyni ſpráwiedliwość nieodwłoczną. Káźimierz w Nieſzo. Liſt 94.

☞ *Przedłużenia Seymów, zganiáią niektórzy przyczynę ná wielkość Posłów : ále y w to trzebá potráfiáć, iákoby direkcya miáłá mieyſce. Sędźióm źiemſkim Król Káźimierz tu roſkázuie, żeby ſie nie dáli rozćiągáć ſtronóm w długich mowách, czyniąc Prze y Odeprze : Ale żeby odćiąwſzy ſwary y vpory*

pory zbytnié, żeby ſpráwiedliwość nieodwłoczną czynili. Dáleko więcéy należy Królowi Ie° M. y Rectoróm Séymowym, ná to pieczą mieć, áby owé zbytnié Orátorię vſtáły, y owé załoty niepotrzebné odćięté były: á iżby w zwyczay weſzło, tego któryby tákimi mowámi nárabiał, náprowádźáć ná ſćieſkę y methodum, *żeby do rzeczy mówił.*

Rádzą też niektórzy, áby Státut táki był vczynion, żeby Vota ſwe PP. Poſłowie winni odpráwić do trzech niedźiel w Séym: A żeby nikt do nich ták z pánów iáko y z vboſzych nie wchadźał ku zátrudnieniu rzeczy, áże ſie ſkończą Votá, żeby im ták drugie trzy niedźiele zoſtáły, ku ſpiſowániu Concluziy, y o odpráwowániu innych rzeczy.

VOTVM Y O CONCLVZIACH

O zbieràniu y zámkniéniu Wót: A iz Krol z témi winien przeſtawác, ktorzy wedle práwá rádzą y wotuią.

Stephan w Konſtit. 1573. Liſt 148.

Częſto ſie též to przytráfiáć może / iż miedzy ták wielą Senatorów ſententię/zdánia y rozumienia bydź mogą rózné/á nie ná wſzem záwżdy zgodné w ſpráwách wſzelákich. Przeto my y potomkowie náſzy władzą ſwą nic conkludowáć nie mamy / ale ſie co napilniéy ſtáráć/ábyſmy wſzytkié do iednéy ſentenciiéy przywiéźć mogli / vważáiąc wſzytkié wywody ich / któréby ſie z Práwem/ Wolnośćiámi poſpolitémi/y z więtſzym pożytkiem Rzeczypoſpolitéy pokázowáły: á któréby wolnośćiam / práwóm / y ſwobodom wſzytkim Pánſtwóm nádánym przećiwné nie były. A ieſlibyſmy ich do iednéy á zgodnéy ſententiiéy przywiéźć niemogli / tedy przy tych konkluzya náſzá zoſtáwáć ma / ktorzyby ſie nabliżéy ku wolnośćióm / práwóm / y zwyczáióm / wedle praw káżdéy ziemie / y dobremu R. P. ſkłániáli / okrom ſpraw ſéymowych / które ſie zwykłym obyczáiem / z wiádomośćią y przyzwoleniém wſzech ſtanów odpráwowáć máią.

Temuz

Temuz podobny: przy Séymie, kto lepiéy.

Często sie też to przytráfiáć może/ iż miedzy wolą Senatorów sententię/ zdánia/ y rozumienia bydź mogą rózné/ á nie ná wszem záwzdy zgodné w sprawách wszelákich ꝛc. *iáko y w piérwszym.* A ieslibyśmy ich do iednéy á zgodnéy sentenciiéy przywiéźć niemogli/ tedy przy tych concluzya násza zostáwáć ma/ którzyby sie nabliżéy ku wolnościom/ práwom/ á zwyczáiom wedle praw káżdéy ziemie y dobremu R. P. skłániáli/ okróm spraw séymowych/ które sie zwykłym obyczáiem/ z wiádomością y z przyzwoleniem wszech stanow odpráwowáć máią. 1 5 7 6. Statt II. List 159.

Przy Sądziéch gdzie więcéy, tá część konkluduie.

PAnóm Rádóm nászym/ y Posłóm Ziemskim/ niżéy opisánym w tym dáć czás/ áby ná te spráwe ná Séymie onym bez bytności nászéy wotowáli: y w niéy sie/ wedle potrzeby/ rozmówili. A gdyby sie społnie wszyscy ná iedne sentencyą zgodźili: tedy táki dekret przez nie w niebytności nászéy konkludowány przy nas ex scripto ma bydź ferowan przez Márszalká. A gdźie by sie wszyscy ná ieden Dekret zgodźić nie mogli/ tedy przy więtszéy częśći konkluzya zostáwáć ma. Zygmu III. 1 5 8 8. Ná koron. List 22.

Y ná Sądziéch Trybunálnych tákze.

A Gdźieby sie tráfiłá rózność/ álbo też paritas votorum, máią raz/ dwá/ trzy znowu per wotá puśćić/ y przy téy stronie konkluzya zostáwáć ma/ która zá sobą dowodów práwnych wiecéy będźie miáłá: á potym maior pars konkludowáć ma. 1 5 7 8. List 185.

Non numerandæ, ſed ponderandæ ſunt ſententiæ.

Nie liczbą liczoné, ále spráwnym gwichtem máią bydź wotá ważoné.

DRVGI

DRVGI ARTYKVL PIERWSZEY POWINNOSCI krolewskiey.

Práwá chowáć, y onych Tutorem bydz: pod swym patrocinium ich poddánym swym dotrzymawáć y dochowywáć.

IVS.

Legis definitio Est modus & Regibus imperandi, & populis obediendi parendi, Prilusi. fol. 2. XII. Tabular. Summa legis populi esto, Prilusi. 34.

IVs, *Státut*, leges, *Constitucię, są słowá sobie przyległé, y wiele ich iest, co ie confunduią: Ale ich trzebá rozeznáć. Bo ácz Polacy iednym słowem to zową Práwo: ále iednák* Ius *iest, iákoby* genus, *á te drugie są* species. *Iedno iest* ius diuinum, *drugie* naturale, *trzecie* positiuum scriptum, *które záśię dźieli sie: iedno iest Kośćielne, Mieyśckie, Szláchecckie, y kmiece Wieyskie. Ale Státut zwano té práwá, póki ie stárzy królowie sámi stánowili. Constitucię własnie te zową, które stánowią te trzy stany pospołu, Król, Senat, y Posłowie, co znáczy tá* Coniunctio Con.

Práwo, dar Bozy iest.

Zygmunt w Kráko. 1507. List 1.

Iże práwo Boże dar Boży iest/ tedy tego wszyscy posłuszni bydź powinniśmy: á zwłaszczá iż bez niego Rzeczpospolita/ iáko ćiáło bez dusze w mocy swéy stać/ áni rządzone bydź niemoże.

Trzy pozytki Praw przednieysze: Zygmunt Król chwaląc ie wylicza.

w Kráko. 3 Przywile. 1507. List 2.

PRzetóż chodząc my śćieżkámi y zá przykłádámi przodków nászych/ którzy chcąc dogodźić rozmáitym potrzebóm rozmáitych czásów y odmienności/ rozmáité práwá stánowili/ áby wystepki były powśćiągnione: áby dobre obyczáie były pomnożone: á to co spráwiedliwego y dobrégo iest/ áby po krolestwie było záchowano/ ꝛc.

Podobny

Podobny temuz.

DLa tego ſie Práwá ſtánowią / y Státuty / áby zuchwálſtwo ludzkié było powśćiągnioné / á niewinność weſeliłá ſie / y vbeſpieczona byłá. Káźimiérz w Kráko. 1 3 6 8. Liſt 53.

Krótkié przypowieſci práwné Królów Polſkich.

NAdáremné ſą práwá ktoré od wſzytkich nie bywáią chowáné: á chowáné bydź niemogą / ieſli nie bedą publikowáné. Zygmunt Ná koron: 1 5 0 7. Liſt 1.

Nie ma bydź gániono / że práwá ludzkié niekiedy wedle czáſów rozmáitośći y zwyczáiów bywáią odmienioné. Káźimiérz w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 7.

Mąż doſkonały / nietylko zbroią / ále y Státuty ma bydź vzbroiony. Támże.

Tráći ten Przywiléy / kto go nie vżywa wedle dozwolonéy iemu wolnośći. Tenże. Liſt 3.

Jedno ſie práwo ſtanowi / áby naród dla rozmáitośći praw nieſtał ſie monſtrum, cudem o wielu głów. Tenże. Liſt 32.

Przez rózné obyczáie ſądów lud ſie rozrywa. Jágełło

Státut káżdy ná przyſzłé czáſy pátrzy / nie ná przeſzłé. 1 5 1 3.

Król pod iednym práwem z námi. Bo / vnus Rex, vna Lex. Tit. Conſ. ſtá. 8.

Statuta quædam ex regeſtro Cancellar. ſumpta. vt de Kmetonib. Priluſ. 335.

CONSTITVCIĘ.

Vſtáwy nie indziéy, iedno ná Séymie máią bydz czynioné.

24. 1. OBiecuiemy / iż żadnych vſtaw czynić niebedźiemy nowych / áni poddánym ná woyne ruſzyć ſie każemy przez Séymu: ktory ma bydź we wſzyſtkich źiemiách poſtánowiony. Káźimi. 3. w Nieſzo. 1 4 5 4. Liſt 95.

Król vſtaw przećiwko práwu nie ma czynić przez poſpolitégo człowieká.

Alexander w Rádom. 1505. List 115. Gdy Práwá pospolité y Vstáwy Koronné nie iednégo / ale pospolity lud obowiezuią: dla tego ná tym Séymie Rádomskim / ze wszytkiémi Królestwá nászégo Prelaty / Rádámi / Pány / y Posły Ziemskiémi / słuszną y wedle rozumu rzecz bydź rozumielismy / y też vstáwiamy: áby ná potym ná przyszłé czásy nic nie było przez nas y potomki nászé stánowiono / przez spólnégo Rad y Posłów ziemskich zwolenia / coby było ku krzywdzie y vćisku Rzeczypospolitéy / y szkodzie y niepożytku káżdégo człowieká: y coby miáło bydź ku odnowieniu iákiemu práwá pospolitégo y wolnośći pospolitéy. 24. 2.

Vstáwy nowé zadnégo obowiezowáć nie máią ku trzymániu ich, áz piérwéy beda obwołáné.

438. 1. Alexander 1505. List 115. Aby przez niewiádomość nowéy vstáwy kto nie był omylon / gdyby co przećiwko vstáwie czynił téy / ktoraby nie byłá ku wiádomośći wszech przywiedzioná: dla tego w Constytuciách nászych / chcąc iáwnie postepowáć / skázuiemy: áby żaden nie był piérwéy powinien ku chowániu nowéy vstáwy / ążby byłá przez obwołánie w Królestwie obiáśnioná. Támże

Prózné są Práwá, iesli około nich wiádomośći obwołánia nie bedzie.

Zygmunt w Kráko. 1507. List 1 Gdyż prózné iest práwo / iesli nie bedzie chowano: A chowáné bydź niemoże / ążby ku wiádomośći przyszło: dla tego wszystkié vstáwy nászé / w iedno zebráć / y ku wszech wiádomośći wydrukowáć / y oznaymić ábo obwołáć roskazálismy. Támże 4.

Król swą własną mocą Praw y vstaw stáwić niemoze.

68. 3. Zygmunt w Piot. 1538. Vstaw nowych nie bedziemy czynić / iedno zá zwoleniém Rad y Posłów Ziemskich wedle Statutu Alexándrá Królá. Támże

O Consti-

O Conſtytuciach Séymowych: Rogatio y Abrogatio ich.

COnſtytucie ná Séymie zgodnie nápiſáné/ máią bydź podpiſáné przez PP. Senatory ná to deputowáné: tákże przez té oſoby/ ktoré bedą z Kołá Poſelſkiégo ná to náznáczone: y ták potym do Káncelláryiéy máią bydź podáné: á przy bytnośći ich przed námi czytáné/ cum interrogatione przez pány Pieczetarze/ ieſliże ie my/ y PP. Rády/ y Poſłowie pieczetowáć każemy. Zygmunt Trzeci 1588. Liſt 24.

W Króleſtwie Polſkim, iedno Práwo wſzyſtkim ma bydz.

438. GDyż pod iednym Kśiążećiem y iedną głową/ iedenże lud/
1. różnych praw nie miałby mieć: áby nie był iákim dźiwem/ máiąc różné głowy. Ieſt to tedy pożyteczno Rzeczypoſpolitéy: áby iednym y iednákim Práwem/ ták Krákowiánie/ to ieſt Máłéy Polſki/ iáko y Wielkiéy Polſki obywátele/ y inne pod Króleſtwem náſzym będącé źiemie używáły/ y im ſie ſądźiły: gdyż ieſt iedno Kśiążę wſzyſtkich/ y ieden Pan. Káźimirz Wielki w Wiſlicy 1368. Liſt 32.

Tákiż drugi równie. Włádyſław Iágełło w Czérwień. 1422. Liſt 4. znaydźieſz w Metrice Státutowéy.

O WYKLADANIV PRAW.

Iáko máią bydz Práwá y liſty, y zapiſy wykłádáné.

Do czego przyłożyć bárzo podobny temu Dyſkurz Doktorá Pánormitáná, który przytacza Bodzętá Biſkup: który dyſkurz w Metryce naydźieſz z Státutu wyięty.

68. CHcąc ſkáźić wątpliwośći/ ktoré częſtokroć przy zapiśiéch
3. ná dobrá Króleẃſkié/ álbo Przywileiách przed nas położonych zwykły ſie wynarzáć: tedy tákowéy wątpliwośći/ przeſtawáiąc przy ſtárym zwyczáiu/ którégo zdawná używano/ ták zábiégámy: Iż którékolwiek rzeczy oſobliwie w przywileiu/ álbo w zápiśie będą dotknioné/ té máią bydź dźierżáné: á tego oſobnégo Zygmunt w Kráko. 1510. Liſt 15.

kożdéy rzeczy dotknienia / ieśli iákié potym ieſt zámknienié powſzechné / to ieſt wſzytko zámykáiąc ogólem / tylko ná rzeczy miánowáné w oſobnym rzeczy dotknieniu / ma bydź rozumiáné / á nie ná inné. Ale gdzie oſobnéy zmiánki w przywileiu álbo w zapiśie o Mycie / o Woiennym wozie / o dwu groſzu podymném / o ſtáciiéy y o podawániu Duchownégo opátrzenia / á nie vczyniono: to bywa rozumiano / iż práwu królewſkiému ieſt záchowano. A té zapiſy / ktoré iednym zwiąſkiem w ſobie wſzytko zámykáią / nic nie wyymuiąc / áni zoſobná mieniąc / ále wſzyſtko Páńſtwo ná oſobę przenoſząc / wſzyſtko w ſobie zámykáią / y Dzierżawcy przyczytáné bywáią.

A tákowé wykłádánié ma bydz proſté, á niewykrętné.

Zygmunt w Piotrko. 1538.

PRzywileie poſpolité y oſobliwé / niemáią bydź wykłádániém iákim ná inné rozumienié obrácáné / iedno ná to / iáko w ſobie brzmią / y ták iáko w ſobie ſą nápiſáné: á ináczéy nie máią bydź rozumiáné. 69. 2.

O wykrętnym á nie włáſnym wykłádzie ſtátutów.

Káżim. III. 1478. Liſt 85.

ARendy ábo naymu / w téy ziemi / Zamku / w Mieśćie / Miá- 37. ver. 26
ſteczkach / Wśiach / ábo ktorychkolwiek przerzeczonych rzeczach / ták w cześći / iáko we wſzytkim nie zápiſzemy / álbo zápiſáć dozwolimy / wiedząc álbo niewiedząc / proſto álbo nie z proſtá / álbo ktorąkolwiek wymyśloną przyczyną / okázyią y bárwą. Ktemu wſzyſtkié okázyie / bárwy / ſztuki / przyczyny / chytrośći / zdrády / wymyſły / ktorąkolwiek ſubtelnośćią wymyśloné / nápiſáné / y włożoné / żadnému człowiekowi / ktorégobykolwiek záwołánia / ſtanu / płći / álbo doſtoieńſtwá był / ktoryby przećiwko naſzému poſtánowieniu w cáłośći / álbo w cześći wyſtąpił / álbo przećiwko niemu był / álbo żeby ią zgwałćił / niechcemy bydź pomocné / áni go do iákiéy wymowki y ſpráwowánia ſwégo złégo vczynku y wyſtepku onégo nie przypuśćimy / áby nie miał bydź ćiągnión ku obwinieniu y karániu.

Krol ráczéy zwykł vchyláć práwá ſwégo dla dobrie Rzeczypoſ. 1578. ſtát. 53. item in Lat. ſtat. Herb. fol. 70. Tit. Currus bellici, Regula expoſitionis.

Expreſſa docent, non expreſſa nocent.

O Wy-

O wykłádziéch z práwá cudzoziemskiégo.

TAkże obiecuiem/ iż wykłádów nie przypuśćim/ áni wywodów żadnych z práwá obcégo.

Stephan w Confir. Praw/ 1 5 7 3. ver. 5. List 148.

POTWIERDZENIE PRAW.

Lódwik Król obiecuie wszytkié obywátele królestwa, któréгobykolwiek stanu byli, przy wolnośćiách ich zachowáć.

12. 2. WSzytki Przełożoné/ Pány/ Szláchte/ Miesczány/ Miásteczká/ Wśi/ Dzierżáwy ich/ lud y kmiećie w ich wolnośćiach obiecuiemy y obowiezuiemy sie záchowywáć: y przećiwko wolnośćióm ich/ nie bedźiemy áni sámi/ áni przez kogo innégo kážemy vćiskáć.

Z Przywil. w Koszyc. dánego/ 1 3 7 4. List 41.

Włádysław Iágełło, przywileie wszytki, y wolnośći, wszytkim obywátelóm dáné, potwierdza.

12. 3. NA ostátek/ áby poddáni y obywátele królestwá nászégo/ ták duchowni/ iáko świetcy/ przez wszelkiéy wątpliwośći praw y przywileiów/ które im dawno od przodków nászych świetéy pámieći królów Polskich/ y od nas są dáné: przespiecznie mogli vżywáć/ y żadnéy wątpliwośći o ich dźierżeniu nie mieli: wszystkié y kożdé z osobná Przywileie/ Práwá/ Wolnośći/ y nádánia násze y przodków nászych przerzeczonych/ które otrzymáli y trzymáią/ pod którymkolwiek sposobem słów/ we wszytkich punktćiéch/ sposobiéch/ ártykuléch/ wyrozumieniu/ y zámknieniu ich/ niniejszym Przywileiem odnawiamy/ vtwierdzamy/ pochwalamy/ y wieczną im moc przykłádamy y przydáiemy.

Z Przywil. Iagiełło. blisko Czérwieńská dánégo/ 1 4 2 2. List 49.

Tákże Król Olbrycht, Alexánder, Zygmunt August, Henryk,

y Król Stephan, wßytkich Przywileie Confirmationis : *kto będźie chćiał, znaydźie w Metrice : bo tu zátrudniáć álbo przedłużáć, ile ná przodku, nie iest rzecz słuszna.*

EXEKVCIIA PRAW.

Iázy ná rzékach niech będą zrzucone.

Ján Olbr. w Piotr. 1496. List 98. A Iż próżnoby Práwá czynić / gdźieby nie były exequowáne: dla tego obiecuiemy Státut ninieyszy nász od tego czásu do skutku przedszégo przywiéść / y vczynić władzą nászą królewską : áby rzeki były wyczyśćione / á obywátele źiem nászych áby wolnie pływáli. 544. 2.

Podobny temuz.

Zyg. w Krá. 1507. List 1. GDyż próżne iest Práwo / ieśli nie bedźie chowano / ec. 24. 4.

Wszytkié Przywileie, Práwá y swobody koronné potwiérdza, y w Exekuciią z swémi pewnémi Constituciámi wstáwia.

Zyg. Aug. 1550. Stá. 1. List 1. IZ gdźieby pan Bóg z tego świátá Królá Je° M. Oycá nászégo wziąć był raczył : nie piérwéy poddáni nászy winniby nam mieli bydź posłuszeństwo / áliżbyśmy wszem wobec wszytkié Listy y przywileie / ták pospolité koronné / y państw iéy należących / iáko osobnych osób / y mieysc / wszelákich wolnośći / Listy / y swobody / od wyszéy miánowánych przodków nászych dáné : y któréby iescze od Królá Je° M. Oycá nászégo / dokądby żyw był dáné były / listy nászémi vtwiérdźili : y oné ták iáko sámé w sobie są w słuszną Exekuciią wedle możnośći nászéy wstáwili.

Zámknienié Exekuciiéy w Ruśi y w Podolu.

Const. 1588. Sta. 6. List 24. Exekuciią státutów / de non alienandis bonis mensæ nostræ Regiæ

Regiæ, od przodków náßych vczynionych / záwiéráiąc / obiecuiemy: iż względem ich / iuż więcéy żadnégo z poddánych náßych w Ruſkim y w Podolſkim Woiewództwách / o dobrá wßelákie / którychby iuż kto od przodków náßych odſądzon nie był / in futurum inquietowáć nie będźiemy: wyiąwßy té dobrá / o któré iuż litis pendentia záßłá.

Tu ſie piſáło generaliter de Exemptione. *Ale potym z oſobná o káżdéy.* Vide Tit. Bona Regalia, *w tychże pierwßych kśięgách niżéy.*

544. 2.

CORRECTVRA PRAW.

Casimiriana correctura *tá ieſt: Iż przyznawáią, że* Ius Canonicum *popráwia* Ius poſitiuum *koronnégo: Bo wßytkié práwá tému deſeruią: O czym pátrz* tit. Iudæus Stat. 34.

24. 4. Item, *Stáré práwá przez poślednieyßé bywáią corrigowáné, wedle wiérßá onégo:* Noua iura veteribus dant expoſitionem: Vetera nouis addunt authoritatem.

Spoſób Correctury za Króla Zygmuntá opiſany.

441. 2. ACz przed tym / gdy tego potrzeby póſpolité y wßytkich pożytek potrzebował / y ktemu wiódł / ſkazáliſmy ná wiele króleſtwá náßégo Séymiéch Wálnych: áby wßytki Práwá y Státutá koronné / którékolwiek zdawná ſą chowáné / od pewnych Deputatów w práwie náuczonych / ták duchownych iáko świeckich oſób były przeyźrzáné: áby z nich różnicá wßytká / y ßkodliwá wątpienia przyczyná byłá odiętá. A wßákże iż dla wielkich trudnośći / które przypadáły z wielkośći náznáczonych oſób / które nie rychło ztąd y z owąd ſie ziéźdżáły / y częſtokroć miedzy ſobą były niezgodné / tá rzecz poniekąd poczęta / do tego czáſu ku końcu nie mogłá bydź przywiedźioná: My ábyſmy potrzebie Rzeczypoſpolitéy / y tákże w dokonániu rychleyßym téy ſpráwy / doſtoieńſtwu náßému porádźili / pierwßé w práwie vczoné deputaty do mnieyßéy liczby przywodząc / zá rádą wßytkich Rad náßych ſkazáliſmy / y ſkázuiemy przez niniéyßy Liſt: áby ßeść tylko z oboygá ſtanu oſób niżéy nápiſánych byli ná to vwáżenié y popráwę Praw náznáczeni: którzy tu do Krákowá Zygmunt w Krak. 1532.

ná dźień pierwßy Máiá bliſko przyßłégo ziechawßy ſie / ſtátutów práwnych trudność (zániechawßy Przywileiów y innych ſtátutów / które do ſądu nie należą) obiáśnić máią / wątpliwość odkłádáiąc / y wßyſtko cokolwiek im będźie ſie zdáło potrzebnégo ku záchowániu w ſądźiech ſpráwiedliwośći / ku iednoſtáynośći przywodząc / odrzućiwßy y ábroguiąc wßelkié zátrudnienia / y klauzuły : z którychby ná potym wątpliwość / która do tego czáſu ſędźióm trudnośći zádawáłá / nie mogłá ſie wcząć. Co gdy będźie od nich vczyniono / ná potym ſkázuiemy : áby ſtátutów y práwá ſądownégo forma, przez rzeczoné ßeść meżów popráwioná ná wiele exemplarzów rozpiſáná / y ná powiátowé ſéymy znieśioná byłá : á tám przy bytnośći Dignitarzów / Vrzędników / y innéy ßláchty oſób nie zwołániém / ále z wielką pilnośćią wßyſtkich byłá przeczytáná : á potym áby posłowie z pośrzodku ßláchty / iáko rzeczono ieſt zebránéy / niech będą obráni : ktorzy tákowy ſpoſób ſtátutów y práwá popráwiony / ná Wálny Séym bliſko przyßły przyniósßy / będą mogli álbo zwolić imieniem wßyſtkich ná przerzeczoną popráwę : álbo oné zá potrzebą z lepßym baczeniem poſtánowić / z náßą y wßyſtkiéy Rády mocą y rádą : żeby iuż nápotym zá niepewné pewné / zá niepożyteczné / pożyteczné ſądowné vſtáwy były : áni dáléy dla niepewnégo wykłádáiących ſporu od czynienia ſpráwiedliwośći tym / którzy ſie práwuią / ſędźiowie nie byli zádźierżeni. A ſą przez nas náznáczeni praw y ſtátutów przerzeczonych poprawcy : Z Wielkiéy Polſki / Vrodzony Jan Niemoiewſki / Sędźia Jnowłocłáwſki : y Vrodzony Máciéy Krzyżánowſki / Podſędek Poznáńſki. Z Máléy Polſki / Vrodzony Jan Pieniążek z Krużlowéy / Sędźia Krákowſki : Vrodzony Bernát Máćieiowſki / Sędźia Sędomiérſki / Referendarze náßy : Ku którym przydáliſmy dwu w práwie náuczonych Duchownych : to ieſt / Wielebné Mikołáiá Zamoſckiégo / Scholáſtiká Łęczyckiégo / y Grzegorzá Myßkowſkiégo / Kánoniká Krákowſkiégo / Sekretarze náßé. A iż w króleſtwie náßym nietylko piſáné vſtáwy / ále też y zwyczáie záſtárzáłé zá Práwo ná wielu mieyſcach ſą chowáné / vſtáwiamy : áby káżdy z oſobná Woiewodá zwyczáie káżdy z ſwégo Woiewództwá ſpiſáli / y tu do Krákowá ná dźień pierwßy mieśiącá Máiá do nas posłáli. Abowiém oné / iáko y inné práwá rozſądkowi tym Deputatóm poruczymy : áby iednáko y w tych iednoſtáyny zwyczay ſądów / odrzućiwßy trudné y wątpliwé wykłádánia / był poſtánowión.

O téyze

O téyze Correcturze ſtanów koronnych było pieczołowánié zá Królá Auguſtá.

443. NA przełożenie Státutu z łácinſkiégo ná polſkié / y ná zgadzánié y znaſzánié wſzytkich ſtátutów / deputuiem páná Lubelſkiégo / kśiedzá Kiiowſkiégo / á páná Herbortá Podkomorzégo Przemyſkiégo: którzy do przyſzłégo Séymu koronnégo máią ie przełożyć ná polſki iezyk / y zgodzić wſzytki Státutá y Conſtitucię ſéymowé / tym porządkiem iáko ieſt Correctura Statutorum, nie odſtepuiąc w niczym Práwá poſpolitégo / áni mu nic vymuiąc / áni przyczyniáiąc: y ná przyſzły Séym máią to ku przezrzeniu á rozſądkowi ſéymowému przywieźć. A ieſliby ktorykolwiek z tych wysſzych námienionych do przekłádánia tego z przyczyny ſłuſznéy bydź niemógł / tedy nam bedzie wolno innégo ná to mieyſce dáć y náznáczyć. Zygmunt Auguſt w Warſzá. 1 5 6 3.

O correcturze z Státutem praw Litewſkich.

Tákżey ſtany Wielk. X. Litewſkiégo, Roku 1569. korrecturę Praw ſwych z tákim vważeniem, y z tákim ſtárániem pilnie byli przed ſię wźięli, że téż ná to ſumptu wielkiégo vczynić nie litowáli. bo pobór z káżdey włóki po iednému groſzu, y od ſzláchty po dwu groſzu, którzy poddánych nie máią, ná ſtráwę vłożyli byli: mieyſce w Wilnie, á czás ná S. Marčin było złożono. A či Deputači mieli ſtátut polſki przed ſię wźiąć, á mieli z nim co nabliżey oné práwá Litewſkie zgodźić.

ABy iuż we wſzytkich páńſtwách / iáko w iednéy Rzeczypoſpolitéy / iednáka á nie odwłoczna ſpráwiedliwość ludźióm iść mogłá: A te práwá y z correkturą ná Séym Wálny mieli ich przenieść. (Słowá ſą ſtátutowé.) Co y potym zá Królá Stepháná continuowáli / 1579. Stat. 71. Zygmunt Auguſt 1 5 6 9. Liſt 112.

Correcturá praw.

NA korrekture práwá ziemſkiégo koronnégo / y dla ſpiſánia doſkoná- Zygm. III. 1 5 8 9. Liſt 16.

doskonálego y gruntownégo iednégo státutu iezykiem polskim / y tákże do vkrócenia processu ad inscriptiones, ktoryby był okrom wszelákich dilácyy / y niepotrzebnych exceptiy wynáleziony: tákże też dla wynáleziénia y spisánia obyczáiu exekuciiéy predkiéy rzeczy osądzonéy / deputuiemy osoby niżéy opisáné z Rad Duchownych y świetckich / y z Rycérztwá / etc. ktorzy ná czás S. Marciná w Roku niniejszym / do Lubliná ziáchác sie máią / á im salaria de suo bráciá ná séymikach obiéránia Trybunálistów dác máią / vchwaliwszy certam quotam káżdé Woiewództwo ná sie.

Correcturá praw per Ius Canonicum *bywa.* Vide pagella Raimundi in Digest. fol. 27. vbi Gregorius Papa legem de duell. & Ius Saxonicum corrigit, & taxat: vt in sta. veteri CLXXIIII.

Iesliby correcturá praw nie doszłá, tedy poślednieyszych Státutów vzywáć.

Zygmunt w Kráko. 1543. Prilusi. lib. 4. fol. 61.

HOc Statutum, de tenendis posterioribus statutis, conditum, eò vsque durare debet, quoad in aliquibus Comiciis aliquid salubrius, cum Consiliariis nostris, & Terrarum nunciis, eo nomine constituere poterimus.

Correcturá troiáka.

- Textualis, *Kiedy iedno słowká, liter, álbo sylab poprávia.*
- Moralis, *Obyczáyna: że iedno y tu y owdzie w części poprávia mnieyszych rzeczy.*
- Realis, *Ktora filarom Rzeczypospolitéy sie dotyká: Táw sześci stopniach záwisłá.*
  - Superfluas amputare.
  - Defectuosas supplere.
  - Obscuras elucidare.
  - Contrarias conciliare.
  - Absurdas mitigare.
  - Inordinatas in ordinē debitum redigere.

PRZE-

PRZEŁOZENIE PRAW. ná polſki ięzyk.

442. 2. BAcząc potrzebę / áby Práwá á Státutá polſkié / polſkim ięzykiem były potrzebnieyſzé wſzyſtkim / niż łácinſkié : z tych przyczyn / deputuiemy z rádą pánów Rad koronnych pewné oſoby ku tákowéy ſpráwie ná tym Séymie przyſzłym. Zygmunt Auguſt w Piotrk. 1562.

443. *Temuż podobny, Iákoś piérwéy miał : Zygmunt August w Wárßá.* 1563. Fol. 57. 1563. Stá. 6.

Przełozenie Státutu.

443. 2. POzwalamy / áby Vrodzony Ian Herbórt z Fulſztyná / Podkomorzy Przemyſki / Sekretarz náſz / ſam tylko / ták iáko iuż począł / Státut ná polſkié przełożył / y ná przyſzły Séym Koronny wygotował. Zygmunt Auguſt w Piotrk. 1565.

CONSVETVDINES.

O zwyczáiach práwnych.

Lex à conſuetudine differt : Conſuetudo dicitur, tacitus populorum conſenſus : Lex verò manifeſtus.

439. 3. ACz my Alexánder Król / wypiſáliſmy wyſzéy ſpoſoby y przywileie ſpráwiedliwośći poſpolitéy / przez niegdy przodki náſzé Kśiążętá y potym Króle Polſkié / ku czynieniu ſpráwiedliwośći / w tym zacnym Króleſtwie náſzym nadáné : áby zá czáſem ſędziowie ziemſcy / którzy ſpráwiedliwość y ſpráwy ſądowé odpráwowáć zwykli / ich náſzládowáli. Wſzákże iż nád té káżda ziemiá ſwé zwykłá mieć oſobliwé zwyczáie : dla tego ziemie Krákowſkiéy zwyczáie té / które ſą w niéy wźieté y pochwaloné / ninieyſzym poſpolitym práwá ziemſkiego króleſtwá náſzégo práwom przypiſáliſmy / y oné mocné vczyniliſmy / y áby zá práwo wiecznie były dźierżáné ſkazáliſmy : y tu oné przypiſuiemy / pochwalamy / y ſkázuiemy przez ninieyſzy ſtátut. Alexánder Liſt 120.

Zwyczáie práwá niech będą dzierzáné.

439. 4. WSzytkié práwá przerzeczoné / My Alexánder z łáſki Bożéy Król Alexánder w Rádom. 1505. Liſt 124.

Król/ z zwyczáiów ták Ziemskich iáko Grodzkich sądów ziemie Krákowskiey zebráliśmy: które przypisáné ciáłu práwá skazáliśmy w ziemi Krákowskiey zá vchwałą oney ziemie dzierżeć ná wieki. Który dekret nász wszystkim innym ziemiam przez ninieyszy oznáymuiemy rádą nászą vpomináiąc: áby dla otrzymánia y záchowánia spráwiedliwośći/ álbo té práwá przyieli/ álbo ná ksztalt tych/ swé niechay spiszą ná pápierze: dla których dwánaśćie kart zostáwiliśmy/ y káżdey ziemi tylkosz kart dáiemy. Wszákże ták/ iż gdy inné ziemie nápiszą swé zwyczáie/ pierwéy ie nam álbo potomkom nászym niech deferuią: áby były przez nas porządnie spisáné. Które potym porządnie spisáné my álbo potomkowie nászy do ksiąg státutowych króleſtwá w ziemi oney/ z którey zwyczáie nam będą podáné/ ná dwánaśćie kart wiernie spisáné wrócimy/ y potomkowie nászy wrócą/ przez Dekret Máiestatu nászégo królewskiégo popráwioné/ vmiárkowáné y pochwaloné.

REGVLA. *Przy állegowániu* Consuetudines, *záwżdy iednák* recurrendum ad statuta originalia Cazimiri. *Náucza tám sędźie.* Tit. Ius. Sta. 2. ver. 3. in lat. Herbor.

Przydatek.

Z*Lé zwyczáie kássuie Zygmunt Król, á nie* Consuetudines, *ále* corruptelas *rácżey ie zowie,* Tit. Consuetudines, Lege 4. *A w Polskim Stát. List* 4. sta. 1. Consuetudines Cracouień. *wespółek zebráné znaydzieß w Stá. Laſkiégo, list* 121. *które Król Alexánder potwierdza. Y z osobná zás* Consuetudines Prouinciales. Consuetudines *Podláskié w Constituciach* 1569. sta. d. *list* 110. Item, Consuetudines *Mázoweckié pátrz* Tit. *Mázowſe, á w Constituciach Roku* 1576. *list* 167. *Ale y zá Zygmuntá trzećiégo, o tęß correcturę kußono ſie, Roku* 1589. *ſtát.* 35. Item, Titu. Kmeto. Lege 8.

PRZYWILEIE.

I*Ako Królowie poprzyśięgáią wßystkié Przywileie chowáć, czytay* in forma Iuramentorum *królewskich, y w Confirmaciách ich: O czym ßérzéy w Metrice státutowéy, ná poczatku: támże y sámé przywileie są ingrossowáné.*

Hoyné potwiérdzenié Przywileiów ſtározytnych, którym choćby co derogowáli, ſámiz poſſeſſorowie przez nieprawné vzywánié: tedy ie do piérwſzégo ſtanu ich, y mocy przywodzi.

DO tegóż máiąc ná baczeniu / iże obywátele przerzeczonégo króleſtwá náſzégo / kwóli Máieſtatu náſzégo / Przywileióm ſámym / od nas / y od náſzych przodków im pozwolonym / niekiedy derogowáli. Téż ich przywileie náſzé / y przodków náſzych Królów / y Kśiążąt / y dźiedźiców włáſnych y prawdźiwych króleſtwá przerzeczonégo / do pierwſzégo ſtánowienia ich przywodźimy / y nápráwiamy / y w zupełność wſtáwiamy / y obroną ninieyſzégo piſmá ich potwiérdzamy / rátifikuiemy / y obiáſniamy / áby miáły moc wiecznégo trwánia. Władiſł. Jagełło Liſt 52. w Łacinſk. 1 8 9.

Przywileie ſie káſſuią, choćby iemi wyſtępni wyymowáli ſie od ſądów.

VStáwiamy: áby pozwáni o którékolwiek obwinienia y wyſtepki w náſzym ſądźie / byli ſądzeni: á iżby winni byli odpowiedáć: á będąc pokonáni / żeby przyſtoyną kaźnią byli karáni / nie oględuiąc ſie ná to / iákokolwiekby ſie miánowáli / choćby też ná to mieli przywileie náſzé álbo przodków náſzych / y onémi ſie ſczyćili: które / ile ku temu / iáko bárzo ſzkodliwé y obłedliwé káſsuiemy / wniwecz obrácamy y odwoływamy. A co ſie tycze quęſtiy dźiedźiczych / y innych iákichkolwiek / któréby pozwáni przed náſzym ſądem miánowáli: tákowi / ieſliby od náſzéy iurisdiciiéy chćieli ſie vchyláć / niechcąc ſie w oné quęſtiie wdawáć: ſkázuiemy / áby przerzeczeni pozwáńcy od tychmiaſt / któregóżbykolwiek ſtanu y kondyciiéy byli / żeby zá zwyćiężoné prawem poczytáni byli. Kázim. W. w Wiſlicy Liſt 13. w Łacinſk. 1 9 9.

Przećiwko Przywileiowi niech żaden pozywan nie będźie.

Káźi. W. w Wiślicy 1368. List 24.

448. 2.

VStáwiamy / iż gdy kto przećiwko swému Przywileiowi w ktoréykolwiek rzeczy bedźie pozywan / y vkaże swóy przywiléy v sądu: niech tráći kope groszy / ktorą sędźia od tego ktory vkázuie przywiléy sobie weźmie. Ale ieśli powód nie zechce przyśiądz / że niewiedźiał / áby pozwány był vprzywileiowány: zápłáći pozwánému przerzeczonému kope / ktorą stráćił. A ieśli też powodowa stroná zechce przyśiądz / iż niewiedźiáłá / żeby ten ktorégo pozwał miał przywiléy / y áby był opátrzon tákim przywileiem: vczyniwszy tákową przyśiege / nie zápłáći kopy onému / ktorégo pozwał.

Regulæ iuris powszechné.

Titul. Priui. 3. Iágello in Iedlna List 50. uersus 15.

PRzywileie máią bydź chowáné, ktoré zwłasczá służą ku pożytkóm Rzeczypospolitéy.

Priuilegium amittit, qui concessa sibi non vtitur potestate.

Ex Decretis ále potwierdzonégo.

Multorum potius quàm paucorum commodo consulere volentibus.

Casimir. M. 1368. List 28.

Sigism. 1524. Tit. Aromata, uer. 1. Tit. Iuramē. Regia.

Król przywileie potwiérdza, ále iustè & legitimè emanatas.

Priuilegium in Diæta obtentum, vel cœna. Tit. Confir. larium, in Lat. *list* 57. sta. 8. ver. 3.

TRZE-

TRZECI ARTYKVL PIERWSZEY POWINNOSCI Krolewskiey.

Libertates, Swobody, ktoré do wiernych rąk iemu ſą zwierzone, dochowáć: y pod ſwym patrocinium dotrzymáć ich ma.

LIBERTATES PODIMNE

Grunty pánſkié y Szlácheckié ſą wolné od wſzytkich podatków, ieno dwá groſzá Podimné.

260. 2. DLa zaſlug y wiernych poſlug vczynionych/ y dla dobrey Lodwik.
woley wßyſtkich (ktorą nam y potomſtwu náßému oboiey płci w Koßy.
pod przyśięgą pokazáli/ y ná potym zá czáſem y mieyścem ſą go- 1374.
towi wierne ſlużby zá wolą Bożą pokázowáć) chcąc im to o- Liſt 40.
ſobliwą łáſką nágrodźić/ miáſtá/ zamki/ dźierżáwy/ miáſtecz-
ká/ y wśi/ y poddáne we wśiách wßyſtkiego króleſtwá Polſkie-
go/ ktorzy w nim mießkáią/ pánow y ßláchty wßytkich czyni-
my wolné/ y wyymuiemy od ſkłádánia wßytkich dani álbo po-
datków/ ták poſpolitych iáko oſobliwych/ ktorymkolwiek imie-
niem byłyby zwáné: y od wßytkich poſlug/ robót/ drażnienia/
vćiſków nawietßych/ ktoreby miáły bydź w rzeczach y w oſo-
bach/ ſczerze y prośćie wolni/ chcemy áby wyſwobodzeni y wy-
ieći byli: ále tylko chcemy mieć ná tym doſyć/ áby dwá großá
monety polſkiey/ ktorych ośm á czterdźieśći großy grzywne Vide geometr. fol 38. 37. b.
czynią polſką/ z kázdego łanu álbo cześći łanu ośiádłego/ ná
káżdy rok nam y potomkóm náßym/ ná świeto świetego Mar-
ćiná Confeſſorá ná znák naywysßego pánowánia/ y ná wy-
znánie korony króleſtwá Polſkiego były płácone.

Polacy królóm zwiérzáią ſie zdrowia, máiętnośći: y co ieſt nád wſzytkié złotá y kléynoty drozſzégo, ſwoich wolnośći.

Zygm. III. w Confir. Praw ná początku 1588.

A Gdyż o nas ſtany Koronné mniémánie to poieli/ że też zdrowié/ máietnośći/ y też to co ieſt nád wßytkié bogáctwá droższégo/ wolnośći ſwych/ prærogátiw/ y ſwobód/ náwet chárisſmatá wßelákié/ do wiernośći náßéy y opiece náßéy/ ták rozumieli: że ſie ták nalepiéy sſtáło/ że ie nam polécili. Tedy o tym ſie mamy pieczołowáć/ żebyſmy temu o nas mniémániu doſyć vczynili/ ꝛc.

Iáko Król regalia iura, *ták ßláchčic* iura terreſtria (opponuntur hæc) *pięć grzywien* ad haſtam *chłubi ſie z tego.* Vide tit. *Ziemſkié ßkody*, damna terreſtria, facit ad hoc, Tit. Bella, Sta. 17. ver. 4.

Mądrzy ludzie y legiſlátorowie z kąd ná to nápádli, ze wolnośći wymyślili.

Iágełło 1423. Liſt 46.

IZ wolność ná to przez ludzi mądré ieſt wynálezioná: áby láſy y gáie/ gdźie málé ſą y przychodzą pożytki/ były wykopywáné/ y ku wietßym pożytkóm przywiedzioné.

Król ſtáciiéy v pánów y ſzláchty niech nie miéwa.

z Przywil. Lódwiká w Koßyc. 1374. Liſt 40.

IEſli ſie ktoręgokolwiek czáſu nam y potomkom náßym 581.
przyda przez króleſtwo iecháć/ zſtepowánia żadnégo do Pánów/ Szláchty/ Rycérſtwá/ y ich ludu y kmieci/ nie będziemy czynić przećiwko ich woléy: áni żadnéy rzeczy wzgledem tego zſtepowánia nie każemy od nich wyćiągáć. A ieſli ináczéyby nie mogło bydź/ iedno żebyſmy muśieli zſtepić/ tedy zá náßym nakłádem y pieniądzmi każemy żywnośći/ y potrzeby inné ſobie gotowáć. Nád to/ wßytki Pány/ Przełożoné/ Szláchte/

Rycérſtwo / miáſtá / miáſteczká / wśi / dźierżáwy / y ich lud / y kmiećie w ich wolnośćiach obiecuiemy záchowáć: áni oné przećiwko ich wolnośćiam niechcemy áni każemy przez kogokolwiek vćiſkáć.

GŁOWNE PRZYWILEIE y Wolnośći cztéry, ná których Polſka Koroná zdawná záśiádłá.

Piérwſzy, iż ſobie wolnie obiéramy Páná wſzyſcy.

Drugi, iż nic nowégo niemoże Król Polſki Pan náſz ſtánowić bez nas wſzytkich,

Trzeći, iż nas ſądzić niemoże priuatim ni ócz, oprócz Séymu, bez Rad Koronnych, ná Dworze ſwym, exceptis prouentibus.

Czwarty, iż poddánych ſwych Szláchćiców karáć niemoże, ázby pierwéy práwem Ziemſkim byli racionabiliter przekonáni.

W tych wolnośćiách vkocháłá ſie Koroná tá, iáko teraz ieſt in flore.

Ieſcze okrągleyſzémi ſłowy tego wſzyſtkiégo ogárnienié iednégo Senatorá.

Królá ſobie obiéramy.

Práwo ſobie ſámi czyniémy.

Sędziégo y Podkomorzégo ſobie do tych praw iáko Exekutorów obiéramy.

Y záśię onych deponowáć wolność mamy. Ieſli &c.

ZA zezwoleniém Senatu y Poſłów Ziemſkich / Vſtáwiamy Státut / który wiecznémi czáſy ma bydź chowan. Iż gdyby ná Królá Polſkiég przypádło / iżby z teg świátá zſzedł: Tedy wedle ſtáréǵ obyczáiu y zwyczáiu / y wedle Praw Koronnych Generálnych Séym Koronny ma bydź złożon ku obiéraniu nowégo Królá. A niech będźie obiéránié wolné: áby ták zá wſzyſtkich Koronnych Senatorów / Prełatów / Bároṅów / y ſtanu Szlácheckiégo /

1. główny przywiléy y wolność / z ſtrony obiérania Pá. Zygmunt w Piotrko 1538. w Łác. ſtá. 12. ver. 2.

checkiégo / ktòrzyby iedno ná tym Séymie byli / nowy Krol obran był y opowiedźian.

II. Głów. przy. y wol. od vſtaw Zyg. w Pio. 1538.

Vſtaw nowych nie bedźiemy czynić / iedno zá zwoleniém Rad y Poſłów Ziemſkich / wedle ſtátutu Alexándrá Królá.

III. Głó. Przy. y wol. od ſądu. Zyg. Aug: w Co. Wár. 1557. liſt 6. ſtá. 1.

Że nas Krol nie może niócz priuatim ſądźić oprócz Séymu bez Rad Koronnych / ná Dworze ſwym / exceptis prouentibus. A ktoby ſie ważył o inſze rzeczy / niż o té ktoré włáſnie Sądóm náſzym należą / zá Dworem álbo ná Séym wyzywáć / táki ma bydź támże we ſtu grzywien winy ſtronie przekonan.

IIII. Głó. Przy. y vſtáwá z ſtrony imánia / Tit. Captiuitas.

Iż poddánych ſwych Szláchćiców kárác nie może / áżby pierwéy Práwem Ziemſkim byli przekonáni: wedle onégo dawnégo Státutu.

Neminem captiuabimus, niſi iure victum.

Ale nietylko poymáć, ále y ſzlubem więzáć nie moze.

Zigmunt w Kráko. 1540.

GDyż ták potrzebowáły poddánych náſzych ſpráwy / ſkazá- 573.
liſmy: áby żaden ſzláchćic poddány náſz ſzlubem nie był przez 2.
nas wiązan / iedno práwem zwyćiężony. A wſzákże ináczéy
záchowáć ſie ma w ſłużbie woienney / y gdźie nam álbo ktoré-
mu z poddánych náſzych przydźie ſpráwá z ſłużebnikiem / z vrze-
dnikiem / z ſpráwcą / álbo poddánym ſwym: y gdźieby dla ſprá
wy Rzeczypoſpolitéy miáło bydź co z kimkolwiek czyniono.

Tákiz drugi Státut.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1550.

SZlubem żadny ſzláchćic ośiádły wiązan nie ma bydź od 573.
nas / áni od żadnych vrzedników náſzych / ieno wedle opiſánia 3.
ſtátutu / Roku 1540. A ſádzon też nikt bydź nie ma / iedno
práwem przekonány wedle ſtátutów y Przywileiów.

Y to nieposlednieyſza wolność, de confiſcatione bonorum.

Władyſł. Iágełło w Czérwieńſ. Liſt 48.

ABy obfitſzą łáſką byli od nas obywátele króleſtwá poćie- 240.
ſzeni / y przećiwko nam wietſzą wiáre y poſługe pokázowáli / 1.
obiecuiemy / iż od tego czáſu y ná potym żadnégo poddánégo
króleſtwá náſzégo / ktorégokolwiek doſtoieńſtwá / przełożenia /
ſtanu

ſtanu/ y ſtopnia bedźie/ dóbr dźiedźicznych nie bedźiemy bráć/ áni do ſkárbu bráć álbo obrácáć roſkażemy/ áni ſie w tákowé dobrá przez nas/ álbo vrzedniki náſzé/ álbo inné ktorékolwiek ludźie nie wwiążemy/ áni każemy wwiezáć/ zá iákiékolwiek wyſtepki álbo przewinienia: ážby pierwey o tym vprzédźił ſąd náſzych ſedźi/ ktoré ná to náznáczymy z náſzémi Prełaty/ Pány/ Sąd/ y vważné vznánie y ſkazánie.

Ale y od woyny wolni ſą, chybáby ná to ſámi ná Séymie dobrowolnie zwolili.

561. 3. OBiecuiemy/ iż żadnych vſtaw nowych niechcemy czynić/ áni roſkażemy poddánym náſzym ná Woyne ſie ruſzyć przez ſeymu poſpolitégo: ktory ma bydź w káždéy ziemi. Kázimierz w Nieſzo. 1454. Liſt 95.

Item, od poborów y od contribuciy wolni, chybáby ná to ná Séymie ſámi dobrowolnie zwolili.

OBiecuiemy/ że od tych miaſt nie bedźiem niiákich popłatków wyćiegáć/ áni poborów wiárdunkowych/ áni po ſześći groſzowych/ od ziemian/ áni od ich ludźi. Ale bedźiemy przeſtáwáć ná dwu groſzu/ wedle ſtárádawnégo zwyczáiu. Tákowyż Lódwi. wyſzey Tit. tegóż ſtá. 1.

Ode cłá ták ſtárégo iáko y nowégo wolni.

95. 2. CŁá wſzyſtkie/ po śmierći páná Władyſławá Oycá náſzégo/ pod ktorymkolwiek ſpoſobem słów y przyczyn dáné/ ták ná ziemi iáko ná wodách/ iáko té ktoré Rzeczpoſpolitą bárzo obrażáią/ pſuiemy y nikczemné bydź czynimy/ y ich wybieránia ná potym ſrodze zákázuiemy. Kazimierz Jágełło 1447. Liſt 90.

Od moſtowégo tákze ſą wolni: á kto chce wbród iecháć, nie ma mu bydz broniono.

Zygmunt w Piotrko. 1 5 3 8. PRzywileie poślednieyſze po przywileiu Królá Lodwiká / który ieſt dan wſzyſtkiéy ſzláchćie / ſą dáné oſobóm pewnym álbo miáſtóm ná cłá Moſtowé / álbo Grobelné / przećiwko poſpolitéy ſzláchecklé y wolnośći: té wſzytkié ná ninieyſzym Seymie przez nas były ſkáżoné y káſsowáné. 265. 1.

Item, od wymiernégo téz ſą wolni.

Zygmunt Auguſt w Piotrko. 1 5 5 0. POniewaz ſtan Rycérſki y Duchowny y ich poddáni / zá nádániém y vprzywileiowániém Przodków náſzych te ſwobode máią: iż Ceł żadnych áni Myt wodnych / tárgowych / pomiernych / ták téż y ludźie ich od tego co ſie im domá rodźi płáćić winni nie ſą. 271. 2.

Od targowégo y łokćiowégo wolni.

Stephan 1 5 7 8. ſtá. 22. TAkże targowé / łokćiowé / áby były ſkáżoné y zniesioné / podług Conſtituciy piérwſzych.

Iuſticionarii.

Jágełło w Jedlnéy Liſt 51. WOlność à Iuſticionariis. w Lác. 140.

PRÆROGATIWY.

Praerogátiwy Szláchecklé / ácz w wielu rzeczach bywáią doznáné / y nád inné ſtany w tych Páńſtwách przodkuią: ále w tych cztérech rzeczach naznácznieý ſie pokázuią.

Piérwſza, ze świádectwo ſzláchecklé przećiw innym ſtanóm przodek ma, á przećiwko niemu innych ſtanów nie idą: Pátrz tit. Teſtis. lege 6. ỷ. 2.

Druga, ze ad dignitates ſeculares & eccleſiaſticas przyſtęp ma: co iuz plebeis nie idzie, y owſzem vetitum

titum est. Pátrz Tit. Dignitates. Item, Tit. Plebei. lege 1. ỳ. 2.

Trzećia, o zábićie głowy szláheckiéy: Albo gdzieby téz szláchćic zábił: wielką Prærogátiwą szláchćic iest vcczón. Tit. Głównik. Sat. 4.

Czwarta, o rány Szláheckié, Mutilatio membrorum: Inuasio domestica. W tych tituléch wielkié Prærogatiwy szláchecki stan otrzymuie.

Królowie Polscy w swych Iurámenćiéch poprzyśięgáią té prærogátiwy stanowi tému dochowywáć, y w liczbę Senatorów nie bráć, ieno szláchćicá: gdyż Ordo militaris primas partes tenet in regno hoc. Tit. Dignit. leg. 2. Zygmunt August 1550. w Piotrk.

IMMVNITATES.

Kuiáwska y Dobrzynska ziemiá od dániéy owsá iest wolna.

261. 4. **Wszyscy obywátele ziem Kuiáwskiéy y Dobrzyńskiéy/ z owsá/ ktory nam zwykli płáćić/ do dźieśiąći lat tylko nam będą powinni z niego odpowiedáć: ktoré gdy wynidą/ od tákowégo owsá będą wolni y wyięći.** Władysł. Jagełło 1433. List 52.

Ruska ziemiá od dániéy owsowéy wolná.

Z podatku owsowégo nam do żywotá nászégo sámá Ruska ziemiá dosyć czynić będźie.

Do tychże immunitates *należy Przywiléy Lódwików, kędy mówi:* absoluimus, liberamus, ab omnibus & singulis collectis, donationibus, siue tributis, tam generalibus quàm specialibus, quocunque nomine censeantur, ab omnibus seruitiis, laboribus, vexationibus, angariis, præangariis, &c. Tit. Libert. sta. 1. fol. 148. *Iednák trzebá tego strzédz, áby té* Libertates *zá nieporządkiem, nie obróćiły sie* in licentiam & corruptelam. Tit. Contrib. *w Łáć.* Sta. 4. ver. 3.

CZWARTY ARTYKVL PIERWSZEY POWINNOSCI Krolewskiey:

Dignitates Koronné, ktorych ſzáfowánié iemu do wiernych rąk zwierzoné, godnym rozdáwáć.

DIGNITATES.

Doſtoienſtwá y vrzędy, w práwiech ſwych máią bydz záchowáné: á ieno Synóm Koronnym dawáné: Expektátiwy niemáią bydz nánie dawáné, áni ich dochody vmniey ſzáné.

Z Przywil. Jágettow. w Jedlnéy 1433. Liſt 50. — DOſtoieńſtwá kościelné y świetckié Króleſtwá Polſkiégo/ iednoſtáynie przy Prawiéch y zwyczáiach y wolnościach ich/ które y których czáſu Naiáśnieyſzych Kśiążąt Pánów/ Kázimierzá/ Lodowiká/ y innych Królów y Kśiążąt/ dziedźiców Króleſtwá Polſkiégo vżywáli/ dopuſczamy ſtáć/ y chcemy przy nich zoſtáwić. 120. 1.

1. VACANtiæ. — Które to doſtoieńſtwá gdyby wákowáły/ to ieſt gdyby ten/ który ie miał vmárł/ żadnému cudzoźiemcowi poſtronnemu/ iedno Szláchćicowi dobrze záſłużonému/ y w ſławie chwálebnie záchowálému onéy źiemie/ w którey Doſtoieńſtwo tákowé będźie wákowáło: to ieſt w źiemi Krákowſkiéy obywátelowi Krákowſkiému/ w Sándomierſkiéy Sándomierſkiému/ w Wielkiéy Polſzce obywátelóm Wielkiéy Polſki: á ták we wſzyſtkich źiemiách Króleſtwá náſzégo będźiemy dáwáć/ y rozdáwáć.

2. Dobrze záſłużonéo. 3. Z pochwałą ludźi. w ſławie dobrze záchowáléo. 4. Obywátelóm ſpół powiátowym.

Ná które doſtoieńſtwá ták Duchowné iáko Swietckié Expektátyw zápiſánych żadnéy oſobie nie damy ná przyſzłé czáſy. A tákowych doſtoieńſtw przerzeczonych ták Duchownych

5. Expectátiwy.

iáko

iáko Swietckich nie mamy vmnieyſzáć/potłumiáć: y ich dźierżaw/ czynſzów/ álbo dochodów ku nim należących przez ſłuſzne go vznánia Práwá nie mamy bráć. 6. Potłumiáć. 7. Bráć.

Rády Koronné z Szláchty máią bydz wybiéráné.

120. 2. IZ Stan Rycérſki przodek ma w Koronie téy: nie ma bydź żaden w Rádźie/ iedno z Rycérſkiégo narodu/ ták Duchowny iáko Swietcki. Zyg. Aug. 1550.

Doſtoienſtwá ábo vrzędy Króleſtwá, ſámym obywátelóm Szlácheckiégo rodu, nie innym máią dáwáć.

165. 1. OBiecuiemy/ iż tákowych vrzedów y doſtoieńſtw/ iáko ſą Woiewództwá/ Káſztelánię/ Sądy/ Podkomórſtwá/ y tym podobné/ ktoré do żywotá zwykły bydź dawáné/ y innym ktorymkolwiek ludźióm obcym/ przychodnióm nie bedźiemy dáwáć/ oprócz ſámym ſynóm Koronnym/ y mieſzkáiącym w tych źiemiách/ etc. z Przywil. Lodwiko. w Koſzyc. 1374. Liſt 41.

To znaydźieſz w Metrice Státutowéy.

Sześć włáſnośći.

1. Zaſlugá.	4. Dowćip.
2. Cnotá.	5. Rozum.
3. Wieku nie młodégo.	6. Ośiádły rodzic.

Máią bydz obaczeni w tych, co bywáią ná vrzędy Kośćielné y Senatorſkié obiéráni.

167. 2. GDyż tuteczni obywátele zá ſwoie záſlugi y cnoty nád przychodnie ſłuſznie máią bydź przekłádáni: obiecuiemy liſtem niniéyſzym Dignitárſtwá/ Káſztelániy/ y Vrzedów wſzyſtkich Króleſtwá náſzégo/ nikomu/ iedno oſobóm dobrze záſłużonym/ láty/ rozumem/ y mądrośćią okazálym/ y iedno tutecznym rodakóm/ nie rozdáwáć: y damy Vrząd onéy oſobie/ ktora onéy Káźimi. 3. w Nieſzo. 1454. Liſt 92.

onéy ziemie bedzie obywátelem: w ktoréy tákowé dostoieństwo bedzie dignitarzá álbo vrzedniká potrzebowáło: y ktory támze bedzie miał dziedziczné dobrá. A to dla tego: ábysmy zámkneli drogę nielubościom y szemrániu ludzkiemu.

O zmyslonych ośiádłośćiách.

Zygmunt w Piotrko. 1538. KV vstrzezeniu zmyslenia / ktoré przytrafuia sie bydz około mienia ośiádłośći / vstáwiamy ná potym / chcąc by ták było chowano: iż dostoieństwá / Stárostwá / y insze vrzedy ziemskié nie innym mogą bydz / áni máią bydz dáné: ieno tym / ktorzy przedtym mieli nie zmysloną / áni pod iáką bárwą / ále istotną á prawdziwą dobr dziedzicznych ośiádłość w onéy ziemi: w ktoréy Dostoieństwá álbo Stárostwá przez Vrzednikow są: chcąli mieć sposobny ku otrzymániu tego dostoieństwá przystep. 168. 3.

O tychze zmyslonych ośiádłośćiách.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. GDyz o tym pierwsze Státutá dostátecznie vczą: áby kázdy Dignitarz y vrzednik w téy ziemi był ośiádły / gdzie dignitárstwá dzierzy: á iż częstokroć tákowé wątpliwośći sie wszczynáły / że też wiele ludzi ták to ćiásno rozumieli / chcąc áby ći to Dignitarze y Vrzednicy nie w ziemi / ále w Powiećiech bywáli ośiedli. Obiáśniáiąc tedy Státutá o tym przez przodki násze pierwéy vczynioné / vstáwuiemy: áby kázdy Dignitarz y Vrzednik w swym Woiewodztwie doskonáłą á nie zmysloną ośiádłość miał: á ktemu tákową / w ktoréyby mogł pomieszkiwáć. A ośiádłość tákowa ma sie rozumieć w okregu Woiewodztwá onégo / nie w Powiećie. Wyymuiąc z tego Ruskié / Mázowieckié y Ráwskié Woiewodztwá / ktemu ziemie Wieluńską / podle Przywileiá Káźimierzá Krolá: ktoré przez swą szerokość wiele ziem w sobie zámykáią: á tákowé ziemie osobné ziemskié Sedzié / y inné Vrzedniki w sobie máią. W tych tedy Woiewodztwách wyszszéy miánowánych ták vstáwiamy: áby kázdy Vrzednik ziemski / iuz nie w Woiewodztwie / ále w onéy ziemi / ktora swoy Sąd ziemski ma / był ośiádły. Wyymuiąc z tego tylko Woiewody: ktorzy w ktoréykolwiek ziemi onégo Woiewodztwá bedą mieli ośiádłość / zá dobrą y dostáteczną ma bydz rozumiáná. 168. 4.

Ieſli nieośiádłému zá iáką zaſługę doſtoienſtwo będzie dano, w półroku niech ſie o ośiádłość ſtára.

169. 2. Chcąc záchowáć w ſtárych vſtáwách ſpráwiedliwość/ bedźiemy ón Státut przywodźić ku ſłuſznému ſkutkowi: Iż któ- Zygmunt w Kráko: 1510. Liſt 10.
168. 3. rymkolwiek doſtoieńſtwá y vrzędy bedźiemy dáwáć źiemſkié/ máią bydź ośiedli: á ieſlibychmy ktoremu nieośiádłému zá iáką znáczną zaſługę doſtoieńſtwo y vrząd dáli: tákowy bedźie ſie powinien ſtáráć o ośiádłość od wźięćia vrzedu w półroku/ pod ſtráceniém doſtoieńſtwá y vrzedu. A tym/ ktorzy ná ten czás ſą nie ośiedli/ doſtoieńſtwá y vrzędy dźierżąc/ ieſli od tego czáſu do półroká nie vczynią ſie ośiádlémi/ doſtoieńſtwo y vrząd iemu weźmiemy.

Ale dźierżáwy nieośiádłym wolno dáwáć, iedno rodakóm Szlách: 1562. Stá.20. liſt 14. Ieſzcze dokłádnieyſza Conſtitucia o zmyſlonéy ośiádłośći ieſt 1563. Stá. 11. liſt 20. b.
168. 4. *Kędyby przemieſzkywáć mogł: á nie zmyſloną: á któréyby nie w ten czás doſtał, gdy Vrząd wákuie álbo Dignitárſtwo: Ale przedtym ośiádłą: á nie nowo zápiſáną. Támże y proceſs przećiw tákim oſtrzeyſzy.*

INDIGENATVS

Doſtoienſtwá tego rodzáiu Polſkiégo ludzióm máią bydz dawáné: ináczéy obránégo niema nikt ſłucháć.

169. 3. Za iednoſtáynym Pánów Duchownych y Swietckich/ y Poſłów Ziemſkich/ ná tym Séymie Piotrkowſkim zebránych/ poſpolitym ſkazániém: od ſtárégo Státutu nie odſtępuiąc/ vſtáwiono ieſt: iż Doſtoieńſtwá y vrzedy źiemſkié przez Królá Iego M. tylko obywátelóm Ziem/ ośiádłym/ godnym máią bydź dawáné. A ieſli bedźie ináczéy vczyniono/ to niéma bydź chowano: áni temu/ ktoremu tákowé Doſtoieńſtwo y Vrząd przećiwko przerzeczonéy Vſtáwie bedźie dan/ niema bydź dopuſzczono vżywánié tákowégo Doſtoieńſtwá y Vrzedu/ áni Rády Koronne 1503. Liſt III.

iemu ma bydź czynioné iákié posłużeństwo. A o Królu Je° M. ták czyniącému niema bydź ináczéy rozumiano: iedno iż przeciwko przyśiedze swéy / krzywdę vczynił Przywileiowi pospolitému.

Tákowyz drugi Státut.

Zygmunt. w Piotrko. 1538. Zadnému nápotym ná wieczné czásy Cudzoziemcowi / iákich Zamków ábo Dostoieństw nie damy / áni potomkowie náßy nie dádzą. A ktorybykolwiek przeciwko ninieyßéy vstáwie iáki Vrząd álbo Dostoieństwá trzymał / y nápomniony niepuśćił: dobrá iego máią bydź do skárbu obrócone / á sam ma bydź beze czći. 170. 2.

Tákowyz Trzeći.

1550. stá. 42. Poniewaz iesteśmy Krolem Polskim / zamków / áni dzierżaw zadnych zwierzáć śie niechcemy / iedno Polakóm ßláchec- kiego narodu ośiádłym: á to wedle Przywileiu Lódwikowég.

Pan Herbórt własnie wykłáda: Nobili genealogia Polono.

P. BATOROWIE.

Pánowie Batorowie iáko są przyięći pro indigenis Regni Poloniæ, *pátrz w Metrice* Tit. Indigenatus, *nietylko żeby Polak, nietylko ośiádły, nie tylko* genealogia nobilis, *ále żeby był* contribulis *spółpowiátowy obywátel ßláchćic.* Tit. Dignit. Sta. 1. ver. 4. Item, tit. *tenże* 9. ver. 3. *A to śie rozumié y o* dignitates *powiátowych, że máią bydź ośiedli,* 155. Tit. Dignit. sta. 7. *w Láćińskim.*

Indigenatus pánów Bekieszów, Władysłáwá y Gábrielá.

Zygm. III. w Wárßá. 1593. Máiąc przed oczymá mężné y dosyć dźielné posługi PP. Bekießów ná expedicyách woiennych téy R. P. przez nie pokazálé: gdyż ieden pan Gábryel zá przodká náßego w ßturmie ná murzéch mieyśckich Pskowskich w Moskwie / w źiemi nieprzyiaćielskiéy / z wielką sławą swą zdrowié położył. á drugi pan Kásper w téyże źiemi nieprzyiaćielskiéy / tákże ná potrzebie przodká náßego woiennéy / pracámi woiennémi strapiony / rychło potym vmárł: którym R. P. oddawáiąc wdźięczność / ták Ko-

roná/ iáko y W. X. Litewſkié zá indigeny ſwé przyięli. Chcąc potomki ich páná Władyſłáwá y Gábryelá Bekieſzá / do náſzéy y R. P. poſługi ochotnieyſzé vczynić/zá przyczyną Poſłów ziemſkich/ y rádą PP. Rad náſzych oboygá narodu/ onym iáko filiis & immediatis indigenatus ſucceſſoribus, etſi eſſent antè indigenatum patri conceſſum nati oycá y ſtryiá wyſzéy pomienionych przodków ſwych / ták w Koronie / iáko też y w W. X. Litewſkim/ acceſſum & habilitatem ad quoſuis gradus dignitatis, honoris, & officiorum, tàm ſpiritualium, quàm ſecularium, mocą tego Séymu dáiąc im pozwalamy. Z tą iednák oſtrogą/ áby ći przerzeczeni obá PP. Władyſław y Gábryel/ Bekieſzowie/ iuramentum fidelitatis, nam/ y Koronie/ tákże y W. X. Litewſkiému vczynili. Jákoż iuż ieden z nich Władyſław / który w Koronie/ y w W. X. Litewſkim indigenatum przyiąwſzy/ y preſens będąc ná tym Séymie / nam y Koronie / y W. X. Litewſkiému przyśięgę oddał. A pan Gábryel młodſzy/ który w Koronie y w W. X. Litewſkim indigenatum przyiął / ná przyſzłym Séymie tákąż przyśięgę vczynić będźie powinien.

Indigenatus Pánów Wołoſkich.

DLa ważnych przyczyn zá zgodną interceſsyą PP. Rad / Łukáſzá Stroycá/ y Jeremia Mogiłę narodu Wołoſkiégo/ ludźie w oyczyznie ich znácznie vrodzoné/ y ná zacnych vrzędźiéch w páńſtwie tám tym będącé / zá pozwoleniem wſzech ſtanów y Poſłów ziemſkich/ zá ſzláchćice y obywátele Korony téy przyimuiemy. Condicye onym w przywileiu ich opiſáné do wypełnienia wcále záchowuiąc/ oddawſzy pierwéy powinną przyśięgę nam/ y Koronie náſzéy. Zygmunt w Piotrk. 1593. Liſt 14.

VACANCIÆ.

Doſtoienſtwá y Vákáncię ná początku Séymu máią bydz rozdawáné ośiádłym w onych powieciéch.

ABy ſpráwy ziemſkié nie były zániedbáné/ ná potym będźiem winni tákowé Vrzędy y Doſtoieńſtwá ná początku Séymu / Zygmunt w Piotrk. 1543. ſtátut 12. w łáćin.

piérwéy niż śie Séym generálny pocznie / do tego godnośćią spoſobnym ośiádłym rodakóm onéy źiemie / według Przywileiów y Státutów rozdawáć.

Ieſcze o Wákánciách.

Zygm.III. 1588. Liſt 40. WAkáncię wſzeláki nadáléy pułroká / potym iáko śie ktora otworzy / rozdawáne bydź máią: Jednák ktoreby immediatè przed Séymem przypádły / máią bydź nadáléy w tydźień po poczećiu Séymu rozdáne. Czego Posłowie ná Séymie popieráć máią.

INCOMPATIBILIA.

Woiewodá y Káſztelan nie ma bydz ná Stároſtwo ſtáwión, wyiąwſzy Stároſtę Krákowſkiégo.

Káżi. III. w Nieſzo. y w Opok. 1454. Liſt 92. GDyż káżdému vrzedowi ſą náznáczone pewne ſpráwy: obiecuiemy w żadnych źiemiách króleſtwá náſzego Woiewodę áni Káſztelaná ná Stároſtwo nie wſádząć: wyiąwſzy Stároſtę Krákowſkiégo. 170. 3.

Tákowyſz potym.

Zygmunt w Piotrko. 1538. PRzy rozdawániu Dostoieńſtw y Vrzedów / ná potym Státuty Polſkie będźiem chowáć koronne: iże Dignitárzów ná Stároſtwo onych mieyśc nie będźiem ſtánowić / á zwłaſzczá iże práwámi koronnémi opátrzono ieſt / áby żaden Káſztelan áni Woiewodá onéy źiemie / w którey ſądy ſądzone bywáią / ſtároſtwá nie trzymał. A przetóż ktoryżkolwiekby śie ważył co wźiąć przećiwko téy ordinácyiéy y ſtáremu koronnému poſtánowieniu: gdźieby táki był nápomniony ná Séymie Generálnym / álbo téż ná ſéymiku powiátowym / á ón by tákowégo Dignitárſtwá álbo Vrzedu reſignowáć zániedbał / tákowy ſámym vczynkiem ſtawa śie bezecnym / etc.

Podobna temu Vſtáwá.

Zyg Aug. w Piot. 1562. GDyż káżdé Dignitárſtwo / ktemu y Vrząd źiemſki oſobné powino- 170. 4.

powinowáctwo/ podle pierwszych Státutów w sobie ma: zá pilnym żądániem Posłów koronnych vstáwuiemy/ przychyláiąc sie do Státutów pierwey o tym wydánych: że żaden Woiewodá áni Kásztelan Starostą áni Vrzędnikiem ziemskim bydź niemoże w iednym Woiewodztwie: okromia Stárostwá á Woiewodztwá y Kásztelániiey Krákowskiey: które podle dawnieyszych Státutów społu stać może. Ale káżdy inny vrząd ziemski z stárostwem też y z Krákowskim społu stáć niemoże/ wyiąwszy teráznieyszego possessorá.

Dostoienstwá które nie mogą wespół stáć.

171. 1. KAsztelan żaden Burgrábią zamku Krákowskiego bydź nie może. Gdyż ná woynie Kásztelaná káżdego bytnośći dla sprawowánia ludźi iest potrzebá: Burgrábiá záśie ná zamku Krákowskim obecnie bydź powinien. Z tych tedy przyczyn/ y ná ten czás káżdy Kásztelan Burgrábstwo puśćić będźie powinien exnunc: y ná potym Burgrabstw Kásztelanóm dawáć nie będźiemy/ gdyż to oboie stáć wespółek niemoże. Zygmunt August w Piotrk. 1562.

Iescze o dwoygu sądowym Stárostwie.

171. 2. GDyż iest rzecz słuszna/ áby káżdy ná iednym Vrzędźie przestał: áby tym pilniey powinnośći onego Vrzedu wykonywał: vstáwuiemy/ áby żaden dwoygá stárostwá sądowego dźierżeć niemógł. A iesliby kto był náleźion/ ktoryby niebacząc nic ná te vstáwe Koronną/ śmiał v nas tákowe stárostwá vprośić/ tedy tákiemu máią bydź bona confiszkowáne: á ktemu pozwány od kogożkolwiek bądź do ktoregożkolwiek sądu ábo vrzedu/ winy dwie śćie grzywien przepada. Ktorą wine ná pierwszym roku iáko ná záwitym/ nie odchodząc od sądu odłożyć będźie stronie powinien: y tákowe stárostwá támże in instanti puśćić ma: exceptis modernis possessoribus, ktorzy do żywotá stárostwá oboie trzymáć máią. Zygmunt August w Piotr. 1562.

O spólnośći vrzędów Koronnych z Dignitárstwy.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

IZ prośili Posłowie ziemscy / áby Márszałek y Podskárbi Koronny przy vrzedziech swych Dignitarstw nie trzymáli / poniewaz że z tychże vrzedow swych / y mieysce y Wotum w Rádzie nászéy máią / y záwzdy mieć mogą / á niemogą zás dwoygá mieyscá w Rádzie zásiádáć. Ná ten czás żeśmy té Vrzedy ná początku pánowánia nászégo wespółek z Dostoieństwy zá stáli: y pámieć iest / że y zá nieboszczyká Królá Zygmuntá Oycá y innych przodków nászych / tákże też wespółek té vrzedy z Dignitárstwámi bywáły: tedy possessory ich teráznieysze przy do stoieństwách zostáwiamy. A wszákże iż zwłasczá czásu pospolitégo ruszenia ná woyne osobné przy osobie nászéy vrzedów koronnych / á osobné też Dignitarstw / gdzie indzie ná swych mieyscach powinowáctwo y spráwá bydz muśi: przeto po zeszćiu teráznieyszych possessorów / nie mamy tych vrzedów żadnému Dignitarzowi dawáć. 171. 4.

Mnieysze Incompatibilia.

Copulatiuè incompatibilia.

Káżdy vrząd ma swé spráwy: y nie máią dáléy dzierżeć Sędziowie Ziemscy y Pisárzowie Ziemscy, Grodzkich sądów álbo pisarstw wespółek z ziemskimi.

Item, *Duchowna osobá Pisárzem ziemskim bydź nie może.*

Item, *żaden Pisarz y podpisek v tego sądu, v którégo sie dźi, niemoże kauz żadnych spráwowáć.* Aug. 1550. Sta. 33. *y* 34.

MERITA NAGRODA.

Zygmunt August w Wárszá. 1563. w Constit. List 22.

A Ten Séym przyszły / ma sie począć od exequuciiéy tych rzeczy które sie ná teráznieyszym Séymie nie dokonáły wedle Constituciiéy: á to gdy sie dokona / mamy z pány Rádámi Koronnémi y z Posły ziemskiémi náléźć obyczay / iákoby ludzie dobrze zásłużeni Rzeczypospolitéy / zapłáte cnotliwych posług swoich mieli / á potym czwartą cześć ná obrone Rzeczypospolitéy odłożyć bedziem powinni.

Tákiz drugi.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. List 58.

A Támże też mamy náléźć obyczay z pány Rádámi nászémi / iákoby ludzie dobrze zásłużeni Rzeczypospolitéy / zapłáte cnotliwych zasług mieli / wedle Constituciiéy Wárszáwskiéy.

Tákiz

Tákiz trzeći.

A Támże ná Séymie Piotrkowſkim Koronnym bliſko przy ſzłym obyczay náleźć będźiemy powinni / wedle Conſtituciy pierwſzych: áby poczćiwie záſłużeni Rzeczypoſpolitey ludźie / nagrodę ſłużb ſwych przyſtoyną mieli. Zyg. Augu. w Lublin. 1566. Liſt 70.

Ieſcze tákiz.

NAydowánie obyczáiu / ktorymby poczćiwie záſłużeni ludźie nagrodę przyſtoyną ſłużbóm ſwym mieli / záchowáne było do Séymu tego Conſtituciámi przeſzłémi / do ktorych przyſtáwáiąc / y widząc rzecz bydź potrzebną y przyſtoyną / náyduiemy: Iż záſłużonym ludźióm Rzeczypoſpolitey / Doſtoieńſtwy / Vrzędy / Dożywoćia ná dobrách náſzych / kádukiem / y nieſłużeniem woyny / przypádłémi dobry / y innémi wſzytkimi zapłátámi / wedle zdánia y woléy náſzéy / ktoreby práwá nie obrażáiąc / wieczną zá ſobą pámięć y poczćiwą ſławę nioſły / były ſłużby nágradzáné. Tenże. w Piotr. 1567. Liſt 73.

Minutiora bona vbogim páchołkóm w Inflantciéch pro meritis æqualiter.

INNſzé zamki y dobrá / okrom wyſzéy omienionych zamków / máią też bydź Inflantóm záſłużonym / do dźierżáwy podawáné: á minutiora bona páchołkóm chudym záſłużonym / Polſkiégo / Litewſkiégo / y Inflatckiégo narodów in vſumfructum aduitalem, dawáné æqualiter. Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 9.

Item, *w Koronie* minutiora bona *wolno dáć było* 156. ſta. 2.

Z trzech częśći wolno Królowi nágrádzáć.

A Ieſliż my poſſeſſorowi ktoremu dóbr ſwoich láſkę iáką vczynić chćieć będźiemy: tedy to z ſwych trzech częśći vczynić będźiem mogli. Zyg. Augu. w Piotrko. 1562. ſtatut 14. verſus 3. Liſt 13.

Zá zasługi zacné prærogátiwá.

Zygmunt w Kráko. 1 5 1 0. List 10.

A Jeślibychmy ktoremu nieośiádłému zá iáką znáczną zasługę dostoieństwo y vrząd dáli / tákowy będźie sie powinien stáráć o ośiádłość od wźięcia vrzędu w pułroku / pod stráceniem dostoieństwá y vrzędu. 169. 2.

Máiestat Królewski w ten czás moc bierze, gdy zá zasługi godné bráwia poddánym oddáie.

Jan Olbr. w Przywil. List 91.

W Ten czás szczęśliwé pánowánié Królewskié/nietylko moc bierze / ále iákoby perły nád nim sie łśnieią: gdy zá wierné y życzliwé zasługi / dla oszláchcenia królewskiéy osoby / przystoyné nagrody swoim wiernym poddánym oddáie. 605. 1.

R O I S I V S.

Multa, quòd indigni teneant, paucissima digni:
Omnis eo pax est publica fracta malo.
Addo: quod in tenues redeunt onera, atque labores:
Virtuti, contrà, præmia nulla vident.

Niegodni wiele máią, á godni zás máło,
Czym pokóy pospolity domá nie iest cáło.
Chudémi wszędźie zátkáć, ich prace, roboty:
Więc téż słuszney zapłáty, zwykły niemieć cnoty.

Iescze: OFFICIA Y DOSTOIENSTWA.

Przyczyny, czemu vrzędy w Polscze nie amouibiles.

Zygmunt w Piotrko. 1 5 3 8.

Iż Dostoieństw y Vrzedów po Seymie blisko przeszłym / wedle stárégo zwyczáiu przez nas podánych niegodźi sie nam bráć / y od tych/ którym są dáné / oddaláć y bráć: boby tákowé osób zacnych ruszenié z mieysc / imieniu ich przyniosło nieiákié zelżenié: y byłoby wnetrznéy nienawiśći y rostérku niemáłé zápalenié. 171. 3.

palenié. A ták ná przyszłé czásy gdy té mieyscá bedą wákowáć/ wedle státutów Królestwá nászeg bedziemy ie podawáć.

Vrzędów áni przyczyniáć áni vmnieyszáć.

Vrzedów y Dostoynośći / áni ich przyczyniáć / áni ich vmnieyszáć nie bedziemy: iedno té które są w Práwie opisáné y postánowioné. Zyg. Aug. w Piotrko. 1550.

Disciplina ná przestępcé.

PRzećiwko wszelákim officia dzierżący / przećiwko tym Constituciom: A przetoż vstáwiamy / żeby licentia byłá powśćiągnioná młodych ludźi/ y innych/áby w káżdych powiećiech źiem koronnych Stárostowie/ Vrzednicy/y Dignitarze mieysc byli ośiedli: których listámi nászémi obiecuiemy náwiedzáć / áby vrzedóm swoim dosyć czynili: á iesliby po trzy kroć náwiedzeni / álbo obesłáni / nie stáráli sie áby vrzedóm swym dosyć czynili / tedy od onych Vrzedów y dostoieństw máią bydź oddaleni: á iuż sámą rzeczą istotnie pziwowáni są. A tákże máią bydź vpómnieni / áby ośiádłémi byli/ á iżby cześćiey oné mieyscá náwiedzáli/ kedy vrzedy y dostoienstwá máią. Alexánder w Radom. 1505. List 119.

O ALIE-

O ALIENACIACH
przednich XII.

PIATY ARTYKVL PIERWSZEY POWINNOSCI Krolewskiey.

Dobrá Rzeczypoſpolitéy do kupy zgrómádzáć, y zás onémi ſczodrze y opátrznie rękámi goſpodárſkimi wedle Praw ſzáfowáć.

BONORVM REGAL. ALIENACIÆ.

Skárby niech Królzbiéra, dla ſczodrobliwośći ku Rzeczypoſpolitéy.

Kázimi. 3. List 76. ACz z powinnośći Królewſkiéy ſczodrobliwośći/ ku wßytkich poddánych pożytku y rozmnożeniu/ okiem opátrowánia mamy pilnosć czynić: wßákże ku rozmnożeniu ſkárbów y pożytku króleſtwá náßégo tym ſkłonnieyßy bydź mamy: z których króleſtwá y poddánych náßych pożytków/ moglibyſmy ſłußnie opátrowánia czynić. 34. 2.

WIECZNOSCI.

I. Alienatio.

Kázimi. 3. List 76. ALe iż Koroná króleſtwá przerzeczonégo przez tákowé ſuccesſię mogłáby ktorymkolwiek ſpoſobem bydź rozdźielona/ y rozerwána/ y którymkolwiek ſpoſobem zgwałcona: przeto obiecuiemy dobrym ſłowem pod przysięgą náßą/ te Koronę króleſtwá Polſkiégo záwżdy/ cáłą/ zdrową/ y nieumnieyßoną záchowáć: y żadnych ziem álbo częśći od niéy nie oddaláć/ áni vmnieyßáć: 34. 3.

mnieyszáć: ále one rozmnażáć y iéy dostawáć. iákóż ná Koronáciiéy nászéy iesteśmy y byliśmy nászémi listy obowiązáni.

Niechay pieniądze tráći, który ie dał ná ziemie główné, w których są Stárostwá.

38. 2. GDyż dobrá y dźierżáwy stołu nászégo Królewskiégo nie tylko dla osoby nászéy/ále y dla obrony y záchowánia Królestwá wszystkiégo/od początku są postánowioné: obiecuiemy iż nie bedźiem zástáwiáć w pieniądze zamków y źiem piérwszych/w których Stárostwá są. A iesliby od nas kto tákowé ziemie álbo zamki ták w zastáwie wźiął/pieniądze przezeń dáné tym sámym niech tráci. Kázim. III. w Nieszo. 1454. List 93.

Dobrá Królewskié wpotrzebie Rzeczypospolitéy, iedno ná Séymie Wálnym máią bydź zápisowáné, á to tylko ná wydźierzenié: á ináczéy kto czyniąc, cześć y pieniądze tráćić ma.

41. 1. IŻ z dóbr Stolice Królewskiéy stan królewski zwykł osobné miec opátrzenié: á gdyby tego niebyło/tedy stan Królewski musiałby bydź podéymowan pomocámi/któreby wszytkich doległy: á ták wiele potrzeb w Królestwie nośić sie przydawa: że téż y pospolitémi pomocámi niepodobieństwo dosyćby im vczynić. A ták opátruiąc stan Królewski/y potrzeby przypádáiące/ á żeby zá czásem mogły bydź wyswobodzoné wszystki dobrá stołu Królewskiégo/ vstáwiono iest/y przez máyestat Królewski ma bydź vtwierdzono: iż dobrá Królewskié/gdy bedą wykupioné/álbo którymkolwiek obyczáiem przypádną ná Królá Jego M. iuż wiecéy niemáią bydź zástáwiáné/ áni dárowáné przez Máyestat Królewski: chybá żeby ná wálnym Séymie ná potrzebe Rzeczypospolitéy Pánowie Rádni zwolili zástáwić/dárowáć/álbo zápisáć. Dla tego Król Je° M. żadnému ná Alexánder w Piotrko. 1504. List 114.

mu nápotym do summ piérwszych ná dobrách królewskich nie przypisáć nie ma: á iesliby przydał sie bydź zapis/ tedy y to ná Séymie Wálnym z zezwoleniém Senátorow koronnych bydź ma. A choćżeby y ták było/ tedy iednák Dekret wiecznym czá sóm służacy wyszedł táki: iż nikomu żadnych dóbr stołu Królewskiégo nie ma Máiestat królewski zápisáć/ przez obowiązku wydżierżenia. A ktoryby przećiwko temu Státutowi pieniądze ná dobrá królewskie dał/ táki tráći y cześć/ y pieniądze/ które ma zápisáné.

O Státućie Królá Alexándrá.

Zygmunt August w Piotr. 1562.

STátut Królá Alexándrá Stryiá nászégo ták gi wykłádáć y rozumieć náyduiemy/ iáko słowá tego Státutu sámé w sobie brzmią/ y obmawiáią: y w mocy swéy gi zostáwuiemy. A ták wszytkié po tym to státućie dániny/ dárowizny wieczné/ feuda álbo lenna, téż y przedánia nászé y przodków nászych: tákże téż funduszé y nádánia wszystkich Duchowieństw iákożkolwiek zápisáné/ máią bydź y są tym Státutem kásowáné/ á wniwecz obrócone: iáko té/ które są Práwu pospolitému przećiwné náleziońé/ y osądzoné/ we wszystkich páństwách y kśieztwách do Korony należących/ ták w Kśieztwie y ziemiách Pruskich/ iáko Zatorskim y Oświećimskim Kśieztwie: gdyż té Kśieztwá pod iedną pieczęćią y laską koronną są. Tákowé wszytkié imioná dáné/ infeudowáné y przedáné w ziemiách wysszéy omienionych/ przypadáią w rece nászé y Rzeczypospolitéy: ostáwuiąc w mocy feuda y lenna Kśiążąt Pruskiégo y Pomorzkich: z ktoréwi prze potrzebe y dobré pospolité/ zá zwoleniém stanów Koronnych/ té lenna vczynioné y nádáné są zdawná. Co sie tknie Woiewództwá Mázowieckiégo/ to nie podpada pod exequucią Státutu Alexándrowégo/ áż do dánia y vprzywileiowánia Státutów y wolności ich/ zá pánowánia świetéy pámieći Królá Zygmuntá Oycá nászégo: zá którégo pánowánia do korony per successionem przypádły: czego dátá ich Státutu szérzéy świádczy/ y obmawia. 41. 2.

Alexándrowym.

Zygmunt August w Wársz. 1563.

Aże náostátek ná Státut Królá Alexándrá Stryiá nászégo/ De bonis Regalibus, Listy tákże wszystki z wielką smy pilnośćią 42. 2.

ścią z Rádámi Koronnémi/ y z Poſły ziemſkimi rewidowáli: á zoſobná ná káżdy/ rády ich ſłucháli/ y ſkazánia przy wßech czynili/ nie folguiąc ſtanóm żadnym ze wßech páńſtw koronnych/ ná káżdé dárowizny/ lenná/ zaſtáwy/ dożywocia/ frimárki/ y fundußé/ po Alexándrze: wßyſtki té wynálaſkiem y declárácią Séymu przeßłégo/ y ktemu zá rádą Senatorów koronnych/ y Poſłów ziemſkich odpráwuiąc/ dobrze ſie liſtóm przypátruiąc/ Dekretáſmy czynili/ y z łáſki Bożéy dokonáli. Jákóż iuż wßyſtki mocą vchwały poſpolitéy Séymu przeßłégo Piotrkowſkiégo/ y teráznieyßégo Wárßáwſkiégo/ z zwolenia Pánów Rad koronnych/ y Poſłów ziemſkich vtwierdzamy w zupełnéy mocy/ wárunki wßelákié w Conſtituciiéy końſkiéy opiſáné oſtáwuiąc o tych Artykuléch wysßéy miánowánych. A ći wßyſcy/ którzyby byli pozwáni/ vigore conſtitutionis Séymu przeßłégo Piotrkowſkiégo o Ewikcią/ bądź to o ſummy/ bądź to o dobrá: tedy Roku mieć nie mogą pierwéy/ áż ná Séymie przyßłym Koronnym: y ktoby interim ináczéy zá Dworem nád kim otrzymał/ irritum & inane.

Státut Alexándrów.

43. 1. STátut Alexándrów o Dobrách ſtolice náßéy królewſkiéy dekláruiąc zwalamy: áby Dziedzictwá/ áni Lenná wieczné nie były nigdy dawáné. Zaſtáwy á zápiſowánie ſumm ná imionách ſtolice náßéy/ gdźieby bydź muśiáły/ propter grauem neceſsitatem Reipublicæ: tedy nie ináczéy áby były/ iedno ná Séymie Wálnym koronnym/ zá iednoſtáynym pozwoleniém Rad náßych koronnych/ Duchownych y Swietckich/ y Póſłów ziemſkich/ ad extenuationem. A gdźieby zaſtáwá tákowa ad extenuationem bydź muśiálá: áby to w Conſtitucią onégo Séymu było wpiſano/ ná iáką potrzebe Rzeczypoſpolitéy/ y iák wielka ſummá/ y ná któré imioná tákowa ſummá wźiąć ieſt pozwolona: exceptis caſtris principalibus, & bonis magnæ Procurationis, & Terra Sandomirieñ. Zoſtáwuiemy iednák w mocy/ y w ßáfunku náßym dobrá wßytki ná nas/ álbo do ſtolice náßéy królewſkiéy przypádłé/ y któré potym przypadáć będą prze nieſłużenié woyny/ Iure caduco, inſcripto, donato od kogo/ wedle Státutu. O czym Conſtitucya dwuletnia Piotrkowſka ßérzéy świadczy/ Articulo, O karániu wyſtępnych. Zygmunt August w Piotrko. 1565.

DOZYWOCIA. II.

Zygmunt 1538. Listy dożywotné od nas dáné / we wßytkim wedle ich bzmienia álbo opisánia przez nas będą chowáné. 43. 2.

O tychze dozywoćiach.

Zygmunt August 1562. Aby też y to iákiego zátrudnienia około dożywoć / któréby Práwu pospolitému przećiwné nie były / nie czyniło / ták o tym znáyduiemy: iż Dożywoćié ná káżdey stárey summie iest dobré. 43. 3.

Dożywoćié oycowi z dźiećmi dáné / á choćia też dźieći niebyłyby miánowáné expreſsè, á oyćiec przed tym Séymem gdźieby iuż vmárł / á dźieći in poſſeſsione zostáły: tedy ieden w dożywoćiu znich / á nie wiecéy ma zostáć / znáyduiemy. bo nie ma bydź rozumiano zá expectatiuę áni solidę.

Dożywoćie bráćiey dáné bądź dwiemá / bądź wiecéy / gdźie káżdy pro suo intereſſe vżywa go / to iest rozdźielną álbo nierozdźielną máietnośćią / iż gdy znich vmrze który / tedy oni drudzy iuż nie w dożywoćia succeduią / tylko w summę / ták iż oná część vmárłégo iest ná skupie / choćia w tym to ták expreſse nie stoi / Nie iest solidum, ani expectativa: á ieśli niemáß summy na tákim imieniu / tedy tákże ma bydź rozumiano.

Dożywoćié oycowi z synem dáné / gdźie wiec synowi poſseſsionem puśći przed ninieyßym Séymem / álbo concluzią Séymową / nie iest expectatiua: exceptis sądowych mieysc. Gdyż Státut iest: że officia Sądowé máią bydź dawáné ætate, intelligentia benè vigentibus. A ták ná to ma bydź bácznosć w tákowym vstępowániu / áby był & ætate legitimabilis. Gdyż Státut mówi de personæ præsenti statu, non de futuro.

Dożywoćié dwiemá bráćiey dáné coniunctim & separatim, gdy ieden drugiemu tego choćia exnunc vstępuie / álbo przed concluzią tego Séymu / nie iest solidum áni expectatiua.

Dożywoćié mężowi z żoną dáné / á iednoby znich vmárło álbo vmrze: tedy superstes w dożywoćiu zostawa.

Dobrá náße Królewskié / dáné komu do pewnégo czásu zámierzonégo / niemáią bydź dłużéy trzymáné / tylko ad vitam vnius personæ exnunc poſsidentis.

O Dozywoćiách ná dobrá Królewskié.

Zyg. Aug. w Lublinie 1566. A Dożywoćia niemáią bydź dawáné ná dobrá stołu Królewskié- 44. 2.

lewſkiego należące / gdźieby ſtáré ſummy były ná dobrách ná-
ſzych Królewſkich : ieno ktoby chćiał vpuśćić nam przynamniey
czwartą część ſummy głowney zápiſáney ſtárey : w ktorey one
dobrá dźierżáne były / álbo dźierżeć ſie miáły. A wſzákże wſzyſt-
kie inné Dożywoćia / według Conſtituciy pierwſzych zoſtáwáć
y dáwáć ſie máią.

O Dozywoćiach ná ſtráconych ſummach.

45. 2. GDźieby też kto máiąc pierwey Dożywoćie ná dobrách kto- August w Piotrk. 1 5 6 2.
rychkolwiek náſzych / potym wieczność ſobie otrzymał ná nie /
ktoraby mu przez te Exekucyą vpáść muśiáłá / tedy przy dożywo-
ćiu zoſtáć káżdy ma.

LENNA FEVDA. III.

Stephan K. obiecuie wiecznośći nie poczytáć zá Lenné.

TAkże obiecuiemy / iż wykłádow nie przepuśćimy / áni wy- Stephan in Confirma. Lit. fol. 148.
wodow żadnych z Prawá obcégo / áni dániny z Przodkow ná-
ſzych dobr práwem dźiedźicznym nádánych / miáły bydź zá Len-
ná poczytáné : tylko ná ktorychby ſtało miánowićie / że ſą nádá-
né Iure feudali.

Kráie Podolſkié y Ruſkié.

Z Podolſkiégo y Ruſkiégo częśći Woiewodztw Poſłowie Zygmunt August w Piotrk. 1 5 6 7. List 74. statut 18. w constit.
opowiedáli : Iż Tátárowie y Wołochowie / wiele dźierżaw w
onych kráiách popuſtoſzyli : proſząc / áby ći w ktorych ſie to poſ-
ſeſsiach ſtáło / nie byli powinni do oddawánia częśći czwartey
ná ten czás : ktemu / iż tám w tych kráiách ſą niektore mieyſcá /
ná ktorych ieſliby inſzégo opátrzenia wiecznośćiom álbo Len-
nym nie mogli mieć / trudnoby ośiádáć mieli / zkądby Rzeczy-
poſpolitey żaden pożytek niebył iedno ſzkodá / gdyby tám te miey-
ſcá puſtyniámi miáły zoſtáć. A ták zá rádą Pánow Rad ná-
ſzych / y pozwoleniem Poſłow Ziemſkich / zdáło ſie w rzeczy obo-
iey wyſzey opiſáney / ták poſtąpić : áby z tego Seymu ieden z

Wielkiéy Polski / á drugi z Máléy przez nas y Rády nászé / byli obráni Rewizorowie / iákoż obráni są z Máléy Polski / Vrodzony Mikołay Ligezá z Bobrká Záwichoski / Biécki y Zydáczowski Stárostá: á z Wielkiéy Polski / Vrodzony Andrzéy Iłowski Wiski / Kásztelani. A ci Rewizorowie przed Séymem blisko przyszłym tám ziáchawszy / áby to popalenié oglądáli / y przy bytności Stárost onych mieysc / przypátrzywszy sie mieyscom y vroczyskóm / które ná tych tám niebespiecznych mieyscách Lenny / Wiecznościámi / álbo też do iákiego niemáłego czásu záśiádáćby miáły / nam y wszytkim Stanóm Koronnym ná przyszłym Séymie o tym wszytkim żeby oznaymili / y dostáteczną spráwę dáli: żebyśmy my / zá rádą Rad nászych y pozwoleniém Posłów Ziemskich / ták w tym postąpili / iákoby było nalepiéy y naużyteczniéy Rzeczypospolitéy. A co sie tycze oddawánia czwartéy cześći z podwyszenia Arend / y oddánia piątéy cześći z Dożywóć gołych / tedy ći tylko będą wolni / którzy szkody od Tátar y Wołochów podieli / in Anno 1566. & Anno 1567. A to do drugiégo blisko przyszłégo Séymu: y będą ći poszkodzeni té szkody swoie pokázáć powinni przed Rewizory wyszszéy opisánémi / żeby też záś Rewizorowie o tym nam y wszytkim Stanóm Koronnym ná przyszłym Séymie dostáteczną spráwę dáć mogli.

Feudá w Ziemi Ruskiéy y Podolskiéy.

Stephan w Kráko. 1576. List 163. w consti.

ZA prośbą Posłów ziem Ruskich y Podolskich / y zá pozwoleniém wszech Stanów Koronnych / vstáwiamy y pozwalamy / że Práwá Lenné Exequuciiéy podległé / niemáią bydź rozumiáné / iedno od Státutu Królá Alexándrá / Anni 1504.

Po Státućie Alexándrowym, wszystkié Lenná kásował August Exequucią, Const: 1562.

Zámknienié przeszłych Státutów.

Zyg. trzeci 1588. List 51.

FEudá ziem Ruskich y Podolskich przed Státutem Alexándrowym nádáné / y Constituciámi Królá Stephaná w dziedźictwá obrócone / nie máią bydź iuż wiecéy in controuersiam quamuis przywodzoné: choćby kto tákiémi dobry przez consensu nászégo disponował / álbo ich też kto przez zápis dostał.

Wiecznośćią

Wiecznośćią dáné dobrá przed Alexándrem, zá Lenná niéma Krol poczytáć. Steph. 1573. List 148.

ARENDY IIII.

O Arendach dozywotnych, y dozywoćiach gołych, ábo de Plano.

44. 3. PAnowie Rády niechcąc ſie wdáć w długié tu interpretáćię Legum, iedno z vprzéymey chući á miłośći ſwéy ſzukáiąc áby było wychowánié ſtanu náſzégo Królewſkiégo/ y obroná Rzeczypoſpolitéy: przyzwaláią dobrowolnie ná podwyſzenié Arend/ Stároſtw/ y Dzierżaw naſzych/ oſtáiąc mocnie przy Dożywoćiach nádánych: które z ſpólnégo niedawnégo zwolenia Rad y Posłów máią bydź mocno dzierżáné: y które też dożywoćia Arend/ do żywotá káżdému trymáć mamy. A wſzákże którzy chcą ná liczbie zoſtáć/ to im będzie wolno. Co ſie tycze gołégo dożywoćia/ ná których ſumm nie było/ ábo y teraz niemáſz/ álbo bywſzy vpádły: tákié też máią mocno zoſtáć ad vitam ad præſens poſsidentis, tym obyczáiem: áby też nieco poſtąpili do ſkárbu náſzégo/ iáko y ći którzy Arend podwyſzyli/ á to przy Rewizyiéy nowéy. Zyg. Aug. w Piotrko. 1562.

Tákowaz Vſtáwá.

45. 1. AREndy dożywotné/ dożywoćia golé/ y podwyſzenié árend/ z których poſseſsorowie/ według Conſtituciy przeſzłych/ nieco poſtąpić byli powinni/ ták decláruiemy: Iż piąta cześć dochodów wſzelákich/ według Inwentarzów Rewizorſkich/ ma bydź z gołych dożywoć. A co ſie tycze Arend podwyſzenia: tedy Arende oddawſzy ſpełná do ſkárbu/ oſtátek co zoſtánie dochodów przy Stárośćie/ wedle Rewizorów/ którzy byli y nápotym będą/ piątą cześć do ſkárbu náſzégo dáwáć máią: á to ma bydź rozumiano zá podwyſzenié Arend: y dziáć ſie to ma pod winą w Conſtituciiéy Lubelſkiéy opiſáną/ náyduiąc iż té wſzytki afficit Conſtituciia Lubelſka/ którzykolwiek tu ná tym Seymie nie oddádzą czwartéy cześći/ nieco z dożywoć gołych/ y podwyſzénia Arend: ponieważ że tu ieſt to podwyſzenié Arend/ y nieco z dożywoć gołych miánowáné y declárowáné: y Zyg. Aug. w Piotrko. 1567.

tu iuż ma bydź oddawáné wedle Constituciiéy Séymów przeszłych.

Formularz Arend potocznych niżéy znaydźieß, tit. Inscriptiones. *A w Láćińskim tytuł tenże*, Sta. 8.

FRYMARKI. V.

O rewidowániu frymárków.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. Frymárki wßytkié/któréby były z ßkodą Rzeczypospolitéy/ máią się názad cofnąć: boby tákowé Frymárki były z niepożytkiem Rzeczypospolitéy. Ale iż tákowé frymárki / któréby były bez ßkody / y owßem z pożytkiem Rzeczypospolitéy / nie mogą tu bydź rozeznáné: dla tego vstáwuiemy/áby teraz vigore Conuentus były deputowáné w káżdéy źiemi pewné osoby/ktoré żeby ogladáły y popisáły wielkość y dobroć tych imión / ktoré y królowi dano / y król dał: á tákowé spiski áby były ná przyßły Séym zniesioné: á tám dopiéro z tákowych spisków łatwiéy się rozeznáć y rozsądźić będźie mogło/ ná których Rzeczpospolita mieyscach byłáby vßkodzona: á dopiéro tákowé vßkodzenia Rzeczypospolitéy / w tych frymárkach máią bydź rozsądzoné. A nápotym kiedybyśmy z swéy strony/ álbo też kto inny z swéy strony frymárku iákiégo z imieniem náßym potrzebowáli / tedy piérwéy máią bydź Rewizorowie z Séymu wysłáni/ á potym zá ich dostáteczną spráwą y opisániém pożytków przyległośći etc. ná Séymie Wálnym omnium ordinum consensu kończyć się máią. 50. 2.

Też to przykłádáiąc/ gdyż też to vim frymárków sapit, ieśliby kto zá otrzymániem wiecznym dániny/ nam iáką wieś puśćił / álbo summę stárą / ktoraby się przed Státutem ostáć mogłá: á okazał to iásnémi documenty / żeśmy tákową wieś / ná ktoréy dobrá á stárá summá byłá / od niego przyiełi: choćby też to in Priuilegio donationis nie było expressum : tedy/gdy to będźie okazano iásnie/ powinni będźiemy záśie onému też wieś / y z tąż summą wróćić: gdyż iego donácya przed práwem pospolitym zostáć się nie mogłá/ á cognitio tego ná Séymie bydź ma.

O tychze frymárkach.

Zyg. Aug. w Wárßá. 1563. Frymárki wßystkié / ćiż Rewizorowie rewidowáć máią: 51. 2.

czego

czego y Stárostowie / álbo ich Podstárośćiowie spólem z innémi dozrzeć máią.

O wpisániu frymárków do kśiąg.

51. 3. FRymárki dóbr nászych z kimżekolwiek vczynioné / wedle opisánia Constituciy czynioné y pozwoloné bydź máią: które ná Séymie de consensu omnium ordinum, gdy ápprobowáné będą / w Aktá Séymowé / które tu ná tym Séymie vczynić roskazáliśmy / wpisáné bydź máią: których Akt kśięgi iedné przy Káncellárijey nászéy / á drugié przy tym skárbie / y Deputaćiech czwartéy częśći wysszéy opisánéy chowáné / y ná Seym przez nié przywożoné bydź máią. A ktemu ten káżdy / z którym się frymárk zstánie / ná pierwsze sądy ziemskié po Séymie / list ten swóy frymárkowy tám publikowáć / y od sądu ziemskiégo wożnégo ad intromittendum ma wźiąć. Wszákże które się ná przeszłych séymiech skończyły / w mocy záchowywamy y zostáwiamy. Zyg. Aug. w Lublin. 1569.

Kauzy frymárków dóbr królewskich w Wielkim X. Litewskim.

ZAmiány y frymárki / któreby od przodków nászych weszły w domy szlácheckié wiecznośćią / ieśliby o té dobrá kto pozywał / y práwem dźiedźicznym v posseßorów tego dochodźić chćiał / tedy spráwy tákié sámi sądźić mamy w Litwie. A káżdy vrząd tákową spráwę do nas odsyłáć winien będźie. Zygm. III. 1589. List 39.

Bona litigiosa iáko zá dobrá królewskié frymárkiem vdáią.

CO się tycze rzeczy nam dánych álbo zápisánych / które iuż są przed tym dáné álbo zápisáné / máią swą drógę wedle Constituciiey Piotrkowskiéy. Ale któreby potym zápisowáné álbo dárowáné bydź miały / osoby nászéy niewolić w tym niechcemy. Wolno nam będźie bona non litigiosa przyimowáć / y o nie czynić ná Séymie Práwem przystoynym. 1565. List 48. Zyg. Aug. w Constit.

O frymárkach które nie były rewidowáné przez deputowáné Rewizory z Séymu.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1567. Liſt 73. w Conſtit.

FRymárki żadné/ ktoréby nie byly rewidowáné przez deputowáné Rewizory z Séymu/ y potym nie byłyby ná Séymiéch Koronnych ápprobowáné/ nie beda żadnéy ważnośći: iákoż frymárku Blizánowſkiégo Thykádłowa/ ꝛc. wśi od Stároſtwá Káliſkiégo zá wśi w Mázowßu/ ktory iáko przedtym nie był/ y Rewizya ſie około niego żadna nie działá/ ták go też ápprobowáć nie możemy/ áni chcemy.

NADANIA, FVNDACIĘ. VI.

Státutem Królá Alexándrá wſzyſtkié fundusze, nádánia Duchowienſtwu, ſą káſsowáné.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. Liſt 10. w Conſtit. Tit. Teſtamen.

Dla vmnicyßenia ſłużby woienném, Teſtámentem zákázuie wiecznośći oddawáć/ ále Królowi królewczyzne może.

A Ták wßyſtki potym to Státućie Dániny/ Dárowizny wieczné/ Feudá álbo Lenná/ też y przedánia náßé/ y przodkow náßych. Tákże też Funduße y Nádánia wßyſtkich Duchowieńſtw iákożkolwiek zápiſáné/ máią bydź y ſą tym Státutem káſsowáné á wniwecz obrócone/ iáko te/ które ſą práwu poſpolitému przećiwné náleziené y oſądzoné we wßytkich páńſtwách y kśieztwách do korony należących/ ták w kśieztwie y ziemiách Pruſkich/ iáko Zatorſkim y Oświecimſkim kśieztwie.

Temuſz podobny: iednákże do przyſzłégo Séymu Exequucya tego ieſt odłozona.

Zyg. Aug. w Wárßá. 1563.

IEdnák káżdy poſſeſſor bonorum Regalium, zá ſwym Práwem bądź to dárowizną/ záſtáwą/ lennem/ dożywoćiem/ ꝛc. 60. 1.
á tákże ßpitálné/ kollegiáckié/ klaßtorné/ y inßé nádánia po Alexándrze/ w ſpokoynym vżywániu oſtáć ſie máią (nie includuiąc w to dobr y ſtároſtw náßych wolnych/ ktoréby wákowáły: bo

bo tym ßáfowáć wolno wedle Práwá nam ieſt) áże do przyßłé go Séymu Koronnégo / ná ktorym my Exequucyą doſtáteczną / ták Artykułom w Conſtituciiéy łońſkiey opiſánym / iáko y innému wßytkiému / cokolwiek nam Státutów koronnych / y Przywileiów poſpolitych pokazano bedźie / vczynić ſie obowiezuiemy. Ani drzewiéy poſseſsiiéy bráć w imioná / ná tym Séymie poſądzoné / y Rewizyą tą declárowáné / y przez Rewizory inwentowáné mamy: áż piérwéy ná tym to bliſko przyßłym Séymie doſtáteczną Exequucyą wysßéy opiſáną vczynimy / á generaliter wßytko ze zwoleniem wßytkiégo Séymu concluduiemy: gdyżeſmy nie in parte ále in toto Exequucyą czynić záwżdy powinni.

Téſz fundáciie y frymárki po Alexándrze mocą Séymu Piotrkowſkiégo y tego Wárſzáwſkiégo powtóré káſſuią.

LEnná / Zaſtáwy / Dożywoćia / Frymárki y Funduße po Alexándrze / wßytki té wynalaſkiem y Declárácią Séymu przeßłégo / y ktemu zá rádą Senatorów koronych / y Poſłow ziemſkich odpráwuiąc / dobrze ſie liſtóm przypátruiąc / Decretáſmy czynili / y z łáſki Bożéy dokonáli. Jákóż iuż wßytki mocą vchwały poſpolitéy Séymu przeßłégo Piotrkowſkiégo / y teráznieyßégo Wárßáwſkiégo zwolenia pánów Rad koronnych / y Poſłów ziemſkich / vtwiérdzamy w zupełnéy mocy wárunki wßelákié w Conſtituciiéy łońſkiéy opiſáne oſtáwuiąc. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 6 3. Liſt 18. w Conſti.

Fundáciia nowa 10. marcas *w Lublinie ná kośćioł S. Stániſłáwá* 1589. fol. 41.

DANINY, Y DONACIIE. VII.

Dániny po Státućie Alexándrowym, y oſądzeniu ſtárych liſtów.

46. 2. Item / Oſtrzégáiąc áby żaden w téy Exequuciiéy nád ſłußność obćiążón nie był / vſtáwiamy: iż ieſliby kto nád dánine od nas Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 6 2.

od nas álbo też od Oycá náſzégo / po Státucie Królá Alexándrá ſtryiá náſzégo otrzymáną / nálazł iákié ſtáré liſty : ktorémi liſty mógłby to iáſnie pokázáć / że tákowé dobrá były nie náſzé : tedy tákowa wątpliwość ma bydź ſądzoná ná Séymie Wálnym. A ieſliby to było ná Séymie tym to náleziono / iż tákowé dobrá były od nas dáné / á nienależáły ſtołu náſzému królewſkiému / álbo też w iákich ſummách / álbo przezyſkach też były przez przodki náſzé komu odieté : tedy tákowé dobrá podle nálazku Séymowégo z Rádámi Koronnémi będziem powinni temu / komu będzie należáło wróćić / á onégo przy nich záchowáć.

Item, Ieſliby też przez nas / álbo przez przodki náſzé komu były dobrá confiſcowáné / á potym tákowé dobrá były przez nas álbo też przodki náſzé záśie wrócone / álbo dáné pierwſzym poſſeſſorom / álbo potomſtwu ich : tákowé dániny máią zoſtáć cáłé á nie náruſzoné : áni Exequuciiéy podléc máią : y też tákowé dobrá ná łáſce náſzéy záwſze záwiſły.

Ktemu : Ieſliby kto okazał / że mu przećiwko práwu od nas álbo od przodków náſzych dobrá iego dziedziczné wźięté były y ſą : tedy przy Rewiziiéy liſtów / gdy to legitimè od tegóż okazano będźie przez liſt iego y Munimenta, że to iego właſność / & nullo iure wźięta : o tákowé dobrá będźiemy powinni ná Séymie Wálnym vznánie vczynić przy Rewiziiéy iego Práwá.

Drugi o tymze.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565. Około ſądzenia ſtárych liſtów / któréby kto miał ná imioná przez nas álbo przodki náſzé / nullo iure wźięté : to odkłádamy do drugiégo bliſko przyſzłégo Séymu Koronnégo / in eodem vigore, iáko tu teraz ná ten Séym z przeſzłégo Séymu Wárſzáwſkiégo odłożono było. A tákże też y cognicia około liſtów Swidrygałá / Lwá / y innych kśiążąt : około których liſtów ná przeſzłym Séymie Wárſzáwſkim przy Rewiziiéy nieiáka różnicá byłá / y tu ſie ná ten Séym odłożyłá / do drugiégo bliſko przyſzłégo Séymu Koronnégo odkładamy. 46. 3.

Liſty Lwá, Swidrygałá.

Zyg. Aug. w Lublin. 1566. A w dálſzym téyże Conſtituciiéy przeglądániu / o ſądzeniu ſtárych liſtów Lwá / Swidrygałá / y innych kśiążąt / których cognicia ná ten Séym byłá odłożoná / ták cum Ordinibus Regni 47. 2.

gni

gni náleżliſmy: Iż ktożkolwiek zá liſty témi ieſt in poſſeſsione bonorum quorumcunque, przy niéy ma bydź záchowan perpetuè & in æuum, iuxta tenorem earundem literarum.

O dárowániu imión ſzláchćie ná woynie bez przywileiu.

572. 3. TYm Státutem ſkázuiemy ná wieki bydź chowano / iż dárowánia ſtale y mocnie máią ſtáć / choćby też Przywiléy ná nié nie był dan: gdy tylko śmiercią onégo który dárował / álbo którému dar ſie ſſtal / to było potwierdzono / á zwłaſczá tym / którzy známi álbo z náſzémi potomki meżnie ná woynie woiuiąc byli zábići: tákowé dárowánia niech wieczną moc máią. Kázimie. Wielki. w Wiſli. 1 3 6 8. Liſt 38.

Sądzenie *ſtárych liſtów, Ieſliby kto mógł pokázáć iáſnie, że tákowé dobrá były nie Królewſkié,* 1562. Sta. 21. ver. 1.

ZATAIENIE *liſtów chcąc vléc, poſtępek do Powiátów odsyła,* 1563. Sta. 18. *á w Polſkim* Sta. 1566. *liſt* 48. Sta. 2.

Do Séymu przyſzłégo odkłáda rewidowánié ſtárych liſtów, 1562. 52. 24.

Dobrá królewſkié rozdáwáć, iże Królóm Polſkim ręká iuż ieſt záwárta: tedy gdźieby były záwiedźioné, Dźierżawcę, á Dźierżawcá Ewiktorá: w Polſkim 1562. *liſt* 49. ſta. 2.

O dáninach Kniáźiá Rożyńſkiégo, Tarànowſkiégo, Chodkiewiczóm z Swiſłośći, Czápli Máximowi, Połotyńſkiému, Niemierze, Fárenſbekowi, y innym: w Metrice. 1581. fol. 221. *Conſtituciiéy o tym trzebá ſzukáć: bo tu tym zátrudniáć niechćieliſmy,* Nimietatem *ſie ſtrzegąc.*

MINVTIORA BONA, *wolno było przed Alexándrem od ſtároſtwá oderwáć y dáć,* 1562. ſta. 2. ver. 3.

INCORPORACIĘ, *Kroſnu Wóytoſtwo,* 1589. ſta. 108.
Lublinowi, Łęczycy, Wſchowéy, Sredźie, } 1589. ſta. 150.

O ZASTĘPCY, *potym iáko ręká Królóm Polſkim záwárta,* 1562. ſta. 9.

CONFISZKOWANE DOBRA, 1562. ſta. 21.

WZIĘTE nullo iure, 1562. ſta. 21.

KADVKI Y WAKANCIÆ. VIII.

Dobrá ná Królá przypadáiącé.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. Dobrá wszelákié/ktoreby ná nas przypádly/ábo prze niesłu- 52.
żenie woyny/ ábo iure caduco, ábo dániną/ ábo zápisániem iá- 2.
kim/ ábo iákimkolwiek inszym przypadkiem wedle Práwá po-
spolitégo: tákowé dobrá bedźie nam y potomkóm nászym wol-
no száfowáć y dawáć wedle woléy nászéy: á wszákże tylko Po-
lákóm/á stanu szláchecktiégo/dla nieumnieyszenia służby wo-
ienney.

NVLLO IVRE. IX.

Nullo iure wzięté dobrá.

Zyg. Aug. w Wárszá. 1563. Czyniąc też dosyć Constituciiey przeszlégo Séymu/o są- 59.
dzeniu stárych listów/gdy nam okázowáli poddáni nászy/ iż 3.
ktoremu dobrá iego własné dźiedźiczné/ nullo iure byly wźiété:
pilnośmy tego z Rádámi nászémi przy Posléch Ziemskich prze-
słuchywáli: y ku spráwiedliwośći sie przychyláiąc/onéśmy im
przysądźili. Jákóż tego z dobroći swéy pánskiéy/wszem áż do
Séymu przyszlégo Koronnégo pozwalamy: áby káżdy ktoby
ieno miał sie czego słusznie vpomináć/nam ná Séymie przed
Rewizormi témi okazał dowodnym świádectwem: iż mu to/
czego sie vpomina/nullo iure wźieto: nacz Przywileie vkázáć
ma/iákóż ie iuż inszy przed námi vkázowáli: á my vznánie prá-
wá tákiégo káżdégo/y rozsądek spráwiedliwy ná Séymie przy-
szlym Koronnym vczynić mamy. A gdy nam to od niego dostá
tecznie pokazano bedźie/ że nullo iure są mu dobrá iego wźiete:
wróćić mu ie powinni bedźiemy. A ktoby tego potrzebowal/
ma oznaymić Rewizorom: á oni ku temu ziácháć máią.

Item, 1562. sta. 21.
Item, 1565. *w Polskim stát. list* 48. sta. 3.
Item, 1581. sta. 6. *Támże dokláda, że Królo. bez Prescriptiy vspráwiedl.*

EXPECTATYWY. X.

Expektátywy, Iurapatronatus, y Solidá káſowano.

A Iż wiele ieſt nádano zá Krolá Je^o M. świetey pámięći Oycá náſzego / y zá nas też iuż Expectátiwy / ktore ſą przećiw Práwu poſpolitemu: zá prośbámi Posłow koronnych / y rádą Rad náſzych wſzytki Expectátiwy / ktore ſą zá Jego Krolewſkiey M. Oycá náſzego / y zá nas też ktorymkolwiek ſpoſobem dáné przećiw práwu poſpolitemu: ták też y Solidá / albo ſpolné dźierżenia / do tego y Iurapatronatus / ktore ſobie kśiężá ná pewné oſoby wypráwuią / ſkáźiliſmy y zepſowáli / ták iż żadney mocy mieć nie máią: á my ich też áni potomkowie náſzy dawáć nikomu nie máią. Wſzákoż dożywoćia y conſenſy wſzytki podle Státutu w mocy zoſtáwiamy / ktore Práwu poſpolitemu nie ſą przećiwné. Zyg. Aug. w Piotrko. 1550. List 3. w Conſti. Solida Iuspatronatus.

Item, Tit. Dignitates, ſta. 1. *List* 55.

IVRGELTY. XI.

Vkazáli nam Posłowie Ziemſcy opátrzenie od Rzeczypoſpolitey ſtołu náſzego / y innych potrzeb Koronnych / y náſzych / z dobr y dochodow wſzytkich / ktore ſkárbowi náſzému należą. Lecz iż ten ſkarb / dobrá y prowentá onerámi y iurgelty ſą ściśnione: przetoż onych ná przyſzłym pierwſzym Seymie cognicyą mamy vczynić / z ſtany Koronnémi do Seymu należącémi / gdźie káżdy pro cognitione tego ma ſie ſtáwić peremptoriè z práwem ſwym bez pozwu: wſzákże poki tá cognicia nie doydźie / niechcemy derogowáć Práwu niczyiemu. Zygm. III. w Wárſzá. 1589. List 17. w Conſti.

Iurgeltow ná Soli Bydgoſkiégo ſkłádu, żadnému nie dawáć, á ieſli ſą dáné, káſuią. 1576.

Item, *o Iurgeltách cognicia.* 1589.

WYKVPNA. XII.

O dobrách Krolewſkich, od Krolowey Iey M. wykupionych, w Metrice znaydźieſz: Zygmunt w Krákowie, 1540.

Sposób wykupienia dóbr królewskich.

Zygmunt. w Piotrk. 1 5 3 8. Iż przy wykupnie dóbr nászych Królewskich / zwykło się przydáwáć: że Dzierżawcy / z których rąk bywáią dobrá wykupowáné / ciężkości y trudności znośić bywáią przymußáni: áby tedy to nie bywáło / vstáwiamy / żeby przy wykupnie dóbr nászych królewskich / bądź oné do stołu nászego Królewskiégo / bądź też przez kogo innégo zá dozwoleniem nászym byłyby wykupówáné / nie było ná potym chowáné zápowiedánié pieniedzy człowiekowi ośiádłému / tákże y nieośiádłému / który zásie stáwi rekoymie. Ale ieśli który poddány nász powiádał / iż z onych dóbr wykupionych / od tego który iest wykupión / krzywde y szkode ma: tedy o tákową krzywde álbo szkode Práwem ziemskim niech z nim czyni: á potym ku rumowániu káżdy / z którégo rąk choć przez nas / álbo kogo inégo dobrá násze bywáią wykupioné / czás sześć niedźiel wolny niechay ma: w którym czáśie wolno bedźie wykupionému wszystki / y káżdé z osobná rzeczy y dobrá któréкolwiek ruchómé własné wywieźć / wygnáć / y wynieść. A tákowé wykupowánie ma bydź w własnym Powiećie: gdy przez kogo innégo / nie przez nas bywáią wykupowáné. A rok pozwu ku wykupiéniu dóbr / choć przez nas / choć przez kogo innégo zá dozwoleniem nászym bywáią wykupowáné / ma bydź sześć niedźiel od czásu położenia pozwu. 68. 1.

Przy wykupnie dóbr do skárbu królewskiégo nalezących, iáko Listy máią bydz rewidowáné.

Zygmunt w Kráko. 1 5 0 7. List 3. DLa zniesienia wątpliwośći / y dla oddalenia sporów niepotrzebnych / które mogą się wszczynáć z rózności zapisów dóbr nászych / vstáwiamy: iż gdy tákowé dobrá wykupić zechcemy / máią bydź oglądáné listy zapisów: á które słusznie / spráwiedliwie / y wedle Práwá są zápisáné: które też ináczéy / to ma bydź vznano y skazano przez nas y Rády násze. A ieśli kto tákowym vznániem y Dekretem czułby się bydź vćiśnionym / bedźie mu wolno to vznánie vćisku swégo przez áppellácią przynieść ná Séym Wálny. 68. 2.

A tákowé wykłádánié ma bydz proſté, á niewykrętné.

Przywileie poſpolité y oſobliwé/ nie máią bydź wykłádániém iákim ná inné rozumienié obrácáné / iedno ná to : iáko w ſobie brzmią/ y ták iáko w ſobie ſą nápiſáné / á ináczéy nie máią bydź rozumiáné.

LIQVIDATIAE.

STARE SVMMY, 1565. *ſtá.* 27. Item, *ſtáré ſummy czwartégo dożywoćia bywáią wytrzymáné. Iáko,* 1588. *ſtá.* 28.

NOWE SVMMY, 1562. *ſtá.* 8. *Nowé ſummy w X. Litewſk.* 1589. *ſtá.* 83.

ZLĄCZENIE *ſtárych ſumm, y odnawiánié ſtárych liſtów,* 1562. *ſtá.* 6.

PRZYPISANIE *ſumm,* 1562. *ſtá.* 7. Item, tit. Bona Regalia, *ſtá.* 14. *w Láćińſkim.*

SVMMY *nábyté, ná Pruſkiéy woynie,* 1562. *ſtá.* 8.

ZAPISOWANIA ZASTAWY, *ſummy zápiſáć mogą, y teraz bydź po Exequutiiéy : ále iedno* ad extenuationem ſtatuti æuiterni. *Alexándrá wykład,* 1562. *ſtá.* 21.

NABYCIE *piąći kroc ſto tyśięcy pátrz w Metrice.*

SVMMA POZWOLONA *Kárchowſkiému z Sießwieyſkiégo ſtár.* 1589. *ſtá.* 94. Item, *Podbiélſkiému* 95. *Andrzeiewi Wołkowi.*

CONSENSVS *wßytkié potwierdza, y w mocy ſwéy záchowywa, któré* iuri communi *nie ſą przećiwné,* 1550. *ſtá.* 10. *obiecuie nie bronić* conſenſu. tit. Molend. *ſtá.* 3. *Od* conſenſu 15. *großy.* Pœna *kto* abſque conſenſu *przedáie, záſtáwia.*

OPRAWY KROLOWAM, *Zophiiéy Królowéy* 1562. *ſtá.* 2. *weyźrzy w Metrykę.*

Opráwá Królo. Bony. vide Metri.
Opráwá Królowéy Anny, w Metryce.
Opráwy Królewien, máią ſie dotykáć y X. Litewſkiégo.

LIQVIDACIE, 1566. *ſtá.* 5.

SCVLTETVS *Wóyt.* tit. Palat. 234.

{ *Wßytkié królewſkich dóbr contrákty do dwu iedno* principales contractus referuntur : *do Frymárków á do Donáciy.*

O tych contráctach y náturze ich diſcurſy, znaydźieß lib. 10. *ná oſtátku w wykłádźie oſmégo przykazánia Decálogu.*

Censũs perpetui ſolo annexi, ſola veteri & diuturna poſſeſsione ratificantur.

Sigiſmundus Cracouiæ 1532. B. 2.

PLuries per ſubditos noſtros ſollicitati ſumus: vt literas reponi mandaremus, ſuper cenſus perpetuos domorum: & in defectu literarum, liberam cuique poteſtatem faceremus, eoſdem cenſus perpetuos domorum, ſeu quorumuis locorum, ſolo annexos, vni ab altero redimendi: & perpetuitate oneris, pro certa ſumma pecuniaria, inter ſe, inſtar reemptionum cenſuum, commutandi. Nos, etſi nunquam aſſentiri eiuſmodi petitioni voluimus: quia tamen hucuſque ab ea ipſa petitione, quæ multam in ſe continere videtur iniquitatem, illos cum ſua non vulgari moleſtia, & faſtidio noſtro, non ceſſare experimur: prouidere volentes, ne in poſterum vni ab altero, quod non eſſet æquum repetendi, vel literarum ſuper cenſus perpetuos diuturnitate temporis abolitarum, productionem expoſtulandi, occaſio (diſsidiorum inter ſubditos noſtros ſubadminiſtratrix) præbeatur: Statuimus & decernimus, cum aſſenſu & conſilio totius ſenatus noſtri; vt nemini ſubditorum noſtrorum, cuiuſcunq; ſtatus & conditionis extiterint, liceat quomodocunque, directè vel indirectè, reemptionem perpetuorum & ſolo annexorum cenſuum, deinceps verbo vel facto contra veterem illorum poſſeſsionem, attentare. quos perpetuos eſſe, ſola veteri & diuturna poſſeſsione, & circa venditiones vel inſcriptiones bonorum, ad cenſus perpetuos ſoluendos obligatorum, mentione, probari decernimus. Fol. 38. Herbort.

LVSTRATOROWIE.
Intencia Authorowá.

KRol Avgvst *ſławnéy pámięći, pomniąc ná to, będąc bárzo w młodych lećiéch ná króleſtwo obrány y podnyſſony, że zań przy-*

rzékł

rzékł oyćiec iego Zygmunt stáry, że miał poprzyśiądz y dosyć vczynić oycowskiéy y swoiéy przyśiędze (iáko sam świádczy w Confirmácijéy swéy Praw) stárał śie o to, áby to wykonał, y ku exequutiiéy przywiódł, ná co był obowiązan. A to tym sposobem y porządkiem czynił: Wyłożywszy y obiáśniwszy vigore & authoritate séymowégo statutum æuiternum Królá Alexándrá, y obiáśniwszy bárzo dokłádnie té wszytki tytuły Práwá wysszéy rzędem położoné, ná wszytkié tortuosos contractus, álbo zaloty, któremi niktórzy zwykli byli śpóćić Státut sławny Alexándrów. Rozesłał po wszytkich Woiewództwách y Powiátach Koronnych Lustratory y ludźi sławnych dobrze zá wołánych, ktemu y vmieiętnych w spráwách koronnych: którzy & maiora & minutiora bona Regia wszędy náwiedźili (obáczywáiąc, vpátrywáiąc, y reiestruiąc) coby śie gdźie wszędźie dźiało y exorbitowáło przećiwko Artykułóm y punctóm Práwnym obiáśnionym z strony dóbr mensæ Regiæ, álbo dóbr stolice królewskiéy, álbo bonorum Reipub. (Bo te przezwiská wielekroć confunduią) dopiéro wszytkim possessoróm dubiorum vczynił rok záwity ná Séymie, á drugich Instigatorowie pozywáli: Támże Przywileie, Listy, Zapisy ich vważono, y sądzono, iáko o tym są Constitucię Séymu Lubelskiégo 1569. których ia tu nie kłádę: bo to iest intencia compilatorá tych Praw Polskich, nie wpisowáć tu w tę práktykę práwną, ieno merè leges názwáné. A leges to są włáśnie, co záchodzą wszytkich. A przetóż wszytkié priwatné rzeczy, iáko są nárrácię długié rei gestæ, Transáctię, Ordinácię, Przywileie, Incorporácię, Dyskursy vczónych Iuristów, Anormitanów. Item, Dániny, Libertácię miast, y inné tym podobné, ktorych było námieszano w státut, y zátłumiono wszytek porządek práwny. Té wszytki rzeczy do Metryki státutowéy odsyłamy, iáko do źrzódła iákiégo: która ná końcu Státutu będźie przydána, tám wszystko znaydźiesz.

O LVSTRACIIEY.

56. 2. LVstratio wszytkich dochodów Koronnych / w pięć á w pięć lat záwżdy ma bydź czyniona: áby zá przymnożeniém pożytków też y tá czwarta część / która ná żołniérze dla obrony gránicznéy dawáć mamy / tákże pomnożona byłá. A ieśliżeby też zá iákim przypadkiem pożytków Koronnych vmnieyszyło śie / áby też w téy czwartéy części vmnieyszenié było. Zyg. Aug. w Piotrko. 1562.

O Lustratorách.

w Lublin. 1569. LVstratory wedle Constituciiéy do wßech Imión y dóbr nászych wolnych / nullis penitus exceptis, wedle Constituciiéy deputuiemy y wysylamy. 56. 3.

O EXEKVCIIEY.

Kázim. III. Petricouiæ 1458. folio 66. tit. Decimæ lege 16. FRustra leges conduntur, nisi exequutioni debitæ demandarentur.

QVARTA.

BONA MENSÆ REGIÆ,

ORDINACIA DOCHODOW totius corporis regni: ná on czás rozdział Korony.

Wszytká pięć części Korony, t. i. iedné do Wielkiéy Polski, drugié do máłéy, trzećié do Mázowsza, czwarté do Ruśi, piąté do Prus.

August świętéy pámięći Król, recuperowawszy dobrá królewskié: ordynácią y porządzenié ich, tákié vczynił.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. List 12. PO námówieniu tych Artykułów Vniwersałowych / które sie tyczą wnetrznych spraw Koronnych / ktemu zá pilnym á vsilnym solicitowániem Posłów ziemskich o postánowieniu obróny potoczné tákowéy / którąby rok od roku ná gránicach Koronnych dźierżána bydź miáłá / tedy my z łáski nászéy królewskiéy / á z miłośći przećiwko Rzeczypospolitéy pozwalamy tego / áby czwarta cześć wßytkich dochodów totius corporis Regni, ku stołu nászému należących / byłá ná obronę potoczną obróconá/

brócona/ tym obyczáiem: że naprzód ze wſzytkich dochodów ká=
ždego Stároſtwá/ y káždéy dźierżáwy náſzéy królewſkiéy/ ma
bydź odłożono ná wychowánié Stároſty álbo Dźierżawce/
wedle Rewiziiéy nowéy/to czymby ſie mógł dobrze wychowáć:
potym wſzytkié dochody máią bydź ná czttéry częśći rozdźielo=
né: z których czwartá cześć ná obrónę potoczną/ Rok od roku
z ſkárbu náſzégo bedziem powinni dáwáć/ ták z dożywotnych
Arend/ y z dożywoć gołych/ álbo de plano, iáko y ze wſzytkich
innych dochodów ſtołu náſzégo królewſkiégo/ nullis exceptis.

A wſzákże ći którzy máią Arendy dożywotné/ y dożywoćia
gołé/ będą powinni nieco podwyſzyć á poſtępić do ſkárbu ná
wychowánié ſtołu náſzégo/ ták iáko ſie ná to dobrowolnie ze=
zwolili. Któréy czwartéy częśći wyſzéy miánowánéy/ mocą
vchwały Séymu niniéyſzégo/ ná ſłużebné obróny potoczné
poſtępuiemy iuż exnuc y ná potomné czáſy/ ſámi y potomko=
wie náſzy przeſtáwáć będźiemy ná ordinarios & extraordinarios
ſumptus, y ná opráwienié zamków Koronnych/ y opátrzenié
ich ku obronie/ná trzech częściách dochodów: opátrzywſzy ná=
przód ze wſzytkich cztérech częśći Stároſty y Dźierżawce/ y
ich wychowánié.

A dla zgody y miłośći miedzy ſtany/ tę czwartą cześć któ=
raby miáłá przyść z Arend dożywotnych/ y z gołych dożywoć/
bierzemy ná ſwé trzy częśći/ że z nich ią odpráwowáć mamy/ y
oddawáć ná ſłużebné z ſkárbu Koronnégo/ ták iáko ſie pokaże
z Rewiziiéy z tych nowych Inwentarzów/ któré máią bydź ná
przyſzły Séym znieśioné/ wſzytkich dochodów náſzégo Króle=
wſkiégo imienia. A tego téż/ ná któré záſzły Arendy dożywo=
tné/ y gołé dożywoćia/ áby iuż nigdźie indźie nikt nie pátrzył
téy czwartéy częśći z Arend dożywotnych y dożywoćia gołé=
go/ iedno v nas w ſkárbie náſzym rok podle roku/ iáko y czwar
téy częśći dochodów ze wſzyſtkiégo innégo imienia náſzégo.

Státut Królá Alexándrá w mocy zoſtáwuiąc de bonis men
ſæ Regalis vſtáwuiemy: áby Kánclérz y Podkánclérzy Koron=
ny nie śmieli liſtów mimo Státut ten wydawáć/ ná Doná=
cię/ obligácię/ wendicię/ feudá/ pod vtráceniem vrzędu ad in-
ſtigationem Nuntiorum Terreſtrium.

Szérſzé obiáſnienié téy Ordynáciiéy, iáko ſie máią rozumieć té pięć częśći.

August w Piotr. 1567. Liſt 71. w Conſti.

OKoło opátrzenia Stároſtów y Dzierżáwiec/ które odkład czwartéy częśći vprzédźić miáło/ náyduiemy zá rádą Senatu Koronnégo/ y pozwoleniem Poſłów źiemſkich: iż ze wſzytkich prowentów przez Rewizory/ którzy byli y nápotym bedą/ rewidowánych y ſzácowánych/ ma bydź naprzód odłączona piąta cześć/ która żeby do trzech częśći náſzych przyłączona byłá. A my ſámi żebyſmy Stároſty y Dzierżawce opátrowáli/ wedle tego iáko gdźie nalepiéy rozumieć bedźiemy/ y iáko mieyſce y vrząd który bedźie potrzebowal/ zoſtáwiáiąc ſpełná czwartą cześć ná obronę Rzeczypoſpolitéy pozwoloną.

Ku temuz deklárowánié z ſtróny piątéy częśći z gołych dozywoć.

Tenże Támże 1567. Liſt 72.

ARendy dożywotné/ dożywoćia gołé/ y podwyſzenié Arend/ z których poſſeſſorowie według Conſtituciy przeſzłych/ nieco poſtąpić byli powinni/ ták declárniemy: Iż piąta cześć dochodów wſzeláki ch/ według Inuentarzów Rewizorſkich/ ma bydź z gołych dożywoć. A co ſie tycze Arend podwyſzenia/ tedy Arendę oddawſzy ſpełná do ſkárbu/ oſtátek co zoſtánie dochodów przy Stároście/ wedle Rewizorów którzy byli/ y nápotym bedą/ piątą cześć do ſkárbu náſzégo dawáć maią. A to ma bydź rozumiano zá podwyſzenié Arend. Y dźiać ſie to ma/ pod winą w Conſtituciiéy Lubelſkiéy opiſáną: náyduiąc iż té wſzytki afficit Conſtitucia Lubelſka/ którzykolwiek tu ná tym Seymie nie oddádzą czwartéy częśći/ nieco z dożywoć gołych/ y podwyſzenia Arend. Poniewaz że tu ieſt to podwyſzenié Arend/ y nieco z dożywoć gołych miánowáné y declárowáné/ y tu iuż ma bydź oddawáné wedle Conſtituciy Seymów przeſzłych.

Item, *zá Stephaná Declárácíiéy o trzech częśćiách pátrzyć, czym Pan Káncléřz állegował.*

Wolność od QWárty Królowéy Iéy M. Anny stárszéy.

ZA zgodnym wszech stanów zezwoleniem / przychyláiąc sie do declárácyiéy S. pámięći Królá Stepháná przodká nászégo / ná Séymie Wálnym Wárszáwskim w roku 1585. zá pozwoleniem wszech stanów Koronnych vczynionéy / one authoritate præsentis Conuentus ápprobuiemy / y dobrá Jéy Kró. M. dzierżáwy y włośći Biélskiéy z leśnictwem / y wśiámi / folwárkámi do tego należącémi: y od dwu set beczek owsá Klesczelskiégo w Stárostwie Belzkim Jéy K. M. należacégo. Item, Tykoćińskié tákże z leśnictwem Ráygrodu y Augustowá / tákże mostu y mlynów Wárszáwskich / z czego dwoygá dźieie sie popráwá mostu Wárszáwskiégo / oddawánia qwárty R. P. należącéy / do żywotá Jéy Kró. M. wolné czyniémy / áby Jéy K. M. z tych dóbr zupełné prowenty do żywotá swégo miáłá. A to coby ná qwárte odchodźić miáło / áby sie do Jéy Kro. M. obracáło / y ktemu dźierżawce tych dóbr pomienionych niniéyszé y zmárłé z potomstwem ich / którzy byli od Jnstigatorá nászégo eo nomine quocunque modo zpozwáni / od pozwów / ákciy / y win wszelákich wolnémi perpetuò czynimy / authoritate conuentus istius generalis: ita tamen, iż po śmierći Jéy Kró. M. z tych wszystkich dóbr qwártá R. P. według rewizyiéy / y piérwszéy Constituciiéy oddawána bydź ma / ássecurácyiéy oprawy Kró. Jéy M. in dubium non vocando. Zygm. III. w Wárszá. 1593. List 12.

Inwentarz dóbr Koronnych, álbo Summáriusz.

NAprzód latifundia Koronné ták wielkié, że téż pięć Królestw ná nie przed dwiemá sty lat były fundowáné od Papieżá: Hálickié, Kijowskié, Połockié, Inflantckié, y Polskié.

Item, Księstwá Pruskié, Kurlándckié, Vdźielné, y innych Książąt Ruskich.

Item, Ziemice y Powiáty wielkié, które w swym stanie y regimenćie zostáwiáią.

Item, Brzegi morskie, kędy Bursztyny, Lowiská ryb morskich, y inné prerogátiwy, które w sobie zámyka Dominium maris. Port w Kieydan.

Item, Portowé miástá z ich portámi y náwigáciiámi: iáko iest Constitu. List 220.

Gdańsk,

Gdáńſk, Elbiąg, Królewiec, Rygá, Párnáwá, y té które ſą w oczekiwániu, Rewel y Narwá. Ná których gdyby były vłożoné condycie, áby pewnych czáſów winni byli po kilku okrętów wedle proporciiéy ná morze, z Armatą, y Admirałem koronnym z Fráybiterámi, ku vtwierdzeniu maris dominium *Polſkiego y Litewſkiego: byłáby rzecz wielka, y wieczney pámięći godna, y poniekąd podobna Confęderáciiéy. Anſes, śiedmdźieśiąt miast Niemieckich Pomorzkich, zá którym porządkiem mogłáby zgołá iuż ſtánąć Náwigácia Moſkiewſka, y záśię wróćiłyby ſie do nas Sobole, y inné towáry Moſkiewſkié, które inędy niewiedźiáły drógi do Fránciiéy, Włóch, y Hiſzpániiéy, iedno przez Lublin: zkąd ono bywáły ſławné iármárki Lubelſkié. O czym też przemyśláwał August Król, kiedy ono Fráybiterowie pośćinani byli: y tákże potym Król Stephan.*

Item, *Intratá Ryſka wedle tránſactiiéy Stephanowéy.*

Item, *Intratá* Barenſis *z Włóch.*

Przywileie ná Rządy Wielkié/ y ná źiemię Sędomierſką — Item, *Oekonomię Málborſkie, Grodźieńſkie, Sámborſkie, y Rządy wielkie Krákowſkie, y Sędomirzkie Stároſtwo z iego prę rogátiwámi wedle Státutu Królá Wládyſłáwá* de bonis Magnæ procuratię: *y Káźimierzá* III. *ná źiemię Sędomirzką, o których obudwu y o Bełźie Przywileie znaydźieſz* de verbo ad verbum *w Metryce, bo tám tego mieyſce.*

Liczbá Stároſtw — Item, *Stároſtwá ſądowe, których liczą w Máłey Polſcze czterdźieśći, oprócz dźierżaw z intratámi ich. w Wielkiey Polſcze trzy dźieśći: w Mázowſzu dwánaśćie: w Inflantćiech trzydźieśći. W Litwie wiele ich pytay ſie Oekonomiiéy w ſáméy Litwie* 1589. *Grodźiens, Száwle, Mohiłów, Brzeſka, Olitá.*

Item, *Góry kruſzcowe.* Item, *Zupy Krákowſkie, y Ruſkie.* Item, *Cłá ſtáré y nowé, y wodné.* Item, *dochody Porádlnégo, Fum, Wcále, Ciſzy, etć.*

Item, Bona mobilia, *iáko Archiuum* Regium, Gaza Regia, Chariſmata Regni.

Té wſzytki rzeczy do wierności Królow ſwych Polacy, których wolno iáko lud wolny obiéráiąc zlécáią, powierzáią: y ná znák tego klucze od zamków, miast, ſolenniter *przy Koronáciiéy Burmiſtrzowie im oddáią.* Tit. merita *ná końcu.* Item, lib. 2. conſuetudinum Regni.

Inwentarz dochodów Wielk. X. Litewſkiégo.

W Wielkim Kśięztwie Litewſkim / Grodno ze wſzytkim / Száwle ze wſzytkim post deceſsum moderni poſſeſſoris: Brześć z Kobrynıem ze wſzytkim : Mohiłów ze wſzytkim : Olitá ze wſzytkim : y Mytá ſtáré máią bydź wolné / áby z nich prowenty ſkárbu Wielkiégo X. Litewſkiégo dochodźiły : wcale záchowawſzy iednák káżdégo przy Práwie iego / które te Conſtitucią vprzédźiło. Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 38.

O cudzoziemcach co v Gdanſká ſobie máiętnośći nákupili.

JZ śilá ludźi z zamorza cudzoźiemców do Prus ſie przyprowadźiło / którzy ziemſkich máietnośći nákupili / álbo ná tákowé imioná y ná záſtáwe dawáli / y dawáią. A iż tákowi ludźie przychodniowie / nie ſą Nobiles Regni & terrarum coniunctarum, Vſtáwiamy tą Conſtitucią ninieyſzą / áby ći Zamorſczyzcy y cudzoźiemcy / co máietnośći ziemſkich nákupili do trzech lat powinni to poprzédzáć / pod vtráceniém tychże máietnośći. A ktoby ſie tákowy tego nápotym ważył / záraz in inſtanti, y pieniądze y máietność ziemſką trácić ma do ſkárbu Koronnégo / o co forum ad inſtigationem cuiusuis ná Tribunał peremptoriè bydź ma inter officij cauſas. Tenże 1589. Liſt 15.

Wśi poſłuſzné.

WSi náſzé Królewſkié / y pánów Duchownych / y káżdych innych które ſą ná iákichkolwiek poſługách / á choć też y cynſzów nie płácą / y podatków przedtym nie dawáli / ábo też y dźieśiećin nie płacáli / ná ten rok iuż powinni płáćić ſą / ták iáko inſzy wſzyſcy weſpół z dźieśiećiną po groſzy dwudźieſtwu. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565. Liſt 65.

SZOSTY

SZOSTY ARTYKVL
PIERWSZEY POWINNOSCI
Krolewskiey.

Páktá Conuenta dotrzymáć, które Máiestatowi Królewskiému zwierzoné y zléconé, których teraz zmówionych liczą XIII.

I. *Aby Król Naiáśnieyszy Zygmunt Trzeći, ná Króleſtwo Szwedzkie ſukcedował dźiedźicznym práwem, y iego potomek pierworodny: zá którym przypadkiem żeby mu wolno było y tám ná czás odiecháć, zá pozwoleniem Pánów Rad Koronnych.*

II. *Część Inflantckiey źiemie, która ieſt w dźierżeniu Królá Szwedzkiego do tych miaſt, Króleſtwu y Wielkiemu Kśię. Litewſkiemu incorporowáć: zá co Królowa Anná iśći ſie ná Króleſtwie Neápolitáńſkim, Kśięztwie Barſkim y Róźáńſkim Duoaná Foggia ná wienie, y przywianku, y ná ſummách wſzytkich, ná rzeczach ruchómych y nieruchómych.*

III. *Claſſem y z woyſkiem tu obróćić ku potrzebie R. P.*

IIII. *Appáratu dźiał woiennych ku dobywániu Smoleńſká, Nowogrodá, y Pſkowá, y z kulámi dożyczyć ſwym koſztem.*

V. *Summy pożyczáney Auguſtowi Kró: odſtępić y ſpadków.*

VI. *Strzelby w Kieśi ſpólną ręką odiętą pozwolić.*

VII. *Pięć zamków ná gránicy ſwyw koſztem zbudowáć.*

VIII. *Cudzoźiemców z ſobą nie przywodźić, y odpráwić okróm niektórych domowników.*

IX. *Zołniérzów ku ſtrażéy zdrowia ſwégo żadnych cudzoźiem ców niechowáć.*

X. *Zołnierzóm Inflantſkim* & cohorti *zápłáćić*, Volſcianæ cohorti.

XI. *Confęderáciiéy z ſtrony rozróżnionych w wierze pod przyśięgą dochowáć.*

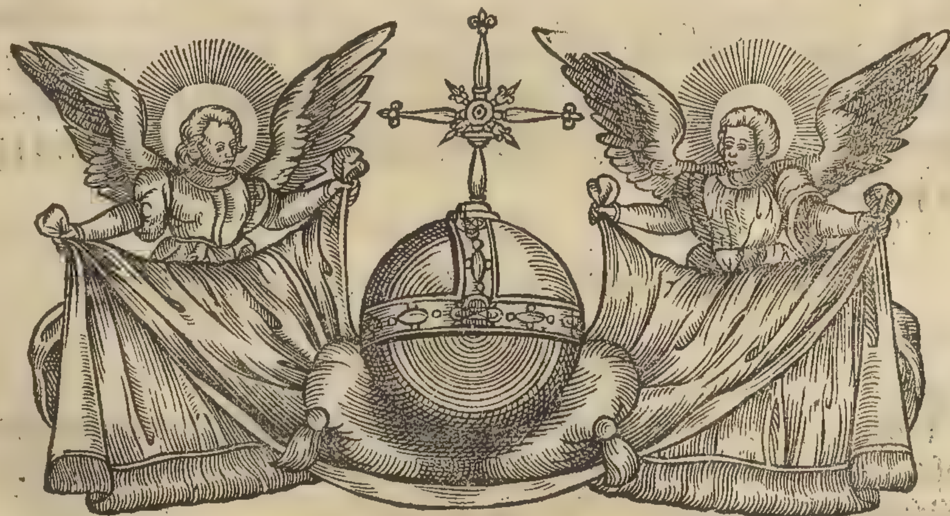
XII. *Długi Rycérztwu popłáćić, którzy czáſu* interregnum *koſzt podéymowáli.*

XIII. *Práwá, Wolnośći, Artykułów Henrykowych, y co do correctury Praw y wolnośći należy dotrzymáć y wypełnić: A to wſzytko*

wſzytko

wſzyſtko záraz ſkoro wyśiędźie z morzá ná brzég, ma poprzyśiądz y potwiérdźić, okrómia Artykułu z ſtrony częśći Inflantckiéy źiemie: w czym folgá záchowána ieſt do onégo czáſu, áże przydźie ku poſſeſſiéy przerzeczonégo króleſtwá Szwedzkiégo: A tego wſzyſtkiégo nienáruſzenié dochowáć, y nierozwáláć, áni roſpaiáć, áni proſto, áni ná vkoś. Tych wſzyſtkich Páktów ſpiſek ſłowo od ſłowá niżey w Metryce ſtátutowéy znaydźieſz.

IEDNOSC,
POKOY, ZGODA.

ODOREM, SAPOREM, COLOREM, ET VIGOREM DVRABILITATIS, SI INDIVISVM EST, SERVAT.

DRVGA POWINNOSC KROLEWSKA:

Poddánych ſwych do iednośći zgániáć, iáko do iednéy owczárnie páſtérz: gdyż wſzelkié króleſtwo w ſobie rozdźiélóné ginie.

V N I A.

I. Artykuł.

Obiecuie Litewskié Księstwo, Prussy, y inné rózné do iedności przywieźć.

Władisłá, y Prussy Mistrzow. 1404. List 132.

SPrawcá pokoiu / do iedności y do pokoiu duchá / swémi ogrómnémi mándaty ná káżdy czás nas wzywa.

Zygmunt w Kráko. 1510. List 8.

GDyż wszytkim rzecz iest doświádczona: iż moc skupiona y ziednoczona zwykłá bydź záwżdy mocnieysza / niż rozdzielona: obiecuiemy pilność vczynić / ábysmy Wielkié Księztwo Litewskié / y ziemie Pruskié / y inné ziemie pográniczné krolestwu / do iedności przywieźć mogli: y iáko nasnádniéy będzie mogło bydź / w to vgadzáć będziemy: áby wszytki brzemioná spólné nośili / y monetę iednáką pospolićie bráli: á zwłaszczá gdy Séym oboim Páństwóm przerzeczonym ku skończeniu tego postánowiémy. 655. 1.

O iedności záchowániu y dodzierzeniu.

Z przywile. Ludwiko. w Koszyc. 1374. List 40.

ALe iż Koroná Królestwá przerzeczonégo przez tákowé succesyę mogłáby ktorymkolwiek sposobem bydź rozdzielona / &c. iáko wyszéy w Piątym Artykule / List 82.

Podobna temu Vstáwá.

Zygmunt w Kráko. 1539.

GDyż rozmáitémi przykłády bywamy náuczeni: iż moc ziednoczona / iest mocnieysza / niż rozdzielona. Co my pilnie w vmyśle nászym rozważáiąc / á widząc królestwu nászému więtszé teraz y ćięższé niż kiedy przedtym nieprzespieczności nálégáć: ábysmy ie tedy tym łátwiéy od nas y poddánych nászych gardł odpędzić mogli / obiecuiemy pilné stáránié vczynić wszelkim sposobem vczćiwym: áby księstwá nászé Litewskié / Zatorskié / y Oświecimskié / y ziemie nászé Pruskié do tegosmy przywiedli / (ponieważ baczą w nieprzespieczeństwie królestwá nászégo / też swé nieprzespieczeństwo bydź: á iż królestwo nászé niemogłoby vpáść krom vpadku onych ziem) wszytki swé siły złączyli z kró- 655. 2.

leſtwá náſzégo śiłámi: Iż gdyby możny iáki nieprzyiaćiel gwałt nam iáki vczynić chćiał/ złączywſzy vmyſły/ y moc woienną w iedno/ łácwiéybyſmy mogli onému odeprzéć.

Ná on czás Ariſtoteles kwóli ſwému Alexándrowi Mácedonſkiému: á teraz kwóli Alexándrowi Królowi Polſkiému Legiſlator Philozophuie.

Vniia króleſtwá Polſkiégo y Wielkiégo X. Litewſkiégo/ nietylko ieſt pożyteczna/ále y powinna: ábowiém Vniiéy y ziednoczenia/ którégo naipilniéy w zákłádániu Króleſtw y Páńſtw pożądáią/ przyczyną ieſt záwſze przywoitſzą ieden/ á niżeli wielość. A przetóż on Philozoph wyſoce dowćipny/ przypátrzyćiél y bádácz biegu nátury/ gdy ſie obráchował/ bádáiąc ſie coby był zá nayſłuſzniéyſzy obyczay rządzenia Rzeczypoſpolitéy/ záwołał ſłowy y wiérſzem Homeruſá Poéty Gréckiégo: 1 5 0 1. w Mielni° Alexánder.

Krol ieden, *iedności rychléy dogodźi;*
Wielopanosza, *rząd rádá rozpłaſza.*

Dáiąc znáć/ że inſzé rzeczy łácniéy ku ziednoczeniu przywiéźć/ gdy różnych narodów ludźiem ieden Król pánuie: Abowiém tym ſpoſobem różne nácię/ y różné páńſtwá/ y ſtany różné weſpółek rychléy iedno poczynáią rozumiéć/ y w iedno á nierozdźiélné ćiáło przez ſpoienié y zlepienié iednych Praw zwykły ſie zchadzáć y zráſtáć. A przetóż My Alexánder Król/ etc. vnitatem in proportione dodźierżeć. etc.

COMPOSICIA

Między ſtanem Duchownych á Swietckich. II. Artykuł.

Niezgody domowé, gorſzé nád woynę.

Chcąc zá czáſu náſzégo ſcześliwégo Pánowánia zábieżeć wczás roſtérkóm y niezgodóm domowym (które gorſzé bywáią niż woyny z obcym) których roſtérków niektóre znáki iuż ſie poczęły/ á to ztąd/ iż Doſtoieńſtwá y mieyscá/ etc. Alexánder w Rádom. 1 5 0 5. Liſt 117.

Obiecuie Król wszytkié róznice między Duchownémi y Swietckiémi pogodzić.

Kázimierz w Nieszow. ǪBiecuiemy/ iáko skoro z woienney potrzeby (zá wspomo-
1 4 5 4. żeniem Bożym) do ziem nászych przyda sie nam wrócić: że wszy
List 93. tkié róznice záczeté miedzy Duchownémi y Swietckiémi ná
Séymie Wálnym vśmierzemy.

Zá wolą Królá Kázimiérzá, Bodzántá Biskup Krákowski, około dziesiąći róznic, ták postánowił ná Séymie.

List 55. GDy były ruszoné nienawiśći wielkié y rozności miedzy 141.
Duchownémi y Swietckiémi osobámi/ Pány Diæcesiiéy Krá- 3.
kowskiéy: potym były vspokoioné miedzy nimi ná Séymie
przez Królá Kázimiérzá/ y ná Synodźie przez Bodzánte Bi-
skupá Krákowskiégo ná ieden czás/ w Krákowie czwartégo
dniá Miesiącá Czérwcá/ Roku 1369. złożonym. Przy czym
był Járosław Gnieźnieński Arcybiskup/ Bogurya rzeczony: któ
ry ná ten czás zá przyczyną onych róznośći/ zá władzą swégo
przełożeństwá/ wizytował Diæcezią Krákowską. A są po-
stánowioné rzeczy niżéy nápisáné/ o wolnośći Dźieśiecin/ o wy
dźiéraniu Dźieśiecin/ o czáśie wytykánia Dźieśiecin/ około
targu/ około kupienia Dźieśieciny przez Pány/ około bránia iéy
z pługu/ około naymu nowiny/ y ich postepkach/ etc. około Co-
lumbáciiéy/ około Wizytáciiéy Ardźiákońskiéy/ o wypráwie Du
chowieństwá ná woyne/ o pozywániu świetckich do sądu Du-
chownég/ o oprawie kośćiołá/ o dźieśiecinie konopnéy/ o Inter-
* Tabellionum álbo iáwnym Pisárzom. dićtcie trzech dni przestánia od służby bożéy/ około zapłáty * Po-
słóm/ około budowánia kośćiołów w imieniu szláchecktim: iá-
ko to wszytko niżéy iest nápisano.

Róznicá

Róznicá zſtrony wyzwánia z Powiátu do Duchownégo práwá.

447. 3. Chcąc záchowáć zgode (ktora ieſt mátká rozmnożenia) miedzy Duchownémi y Swietckiémi oſobámi / zákázuiemy napotym / áby świetckié oſoby oboiéy płći w ſądy duchowné nie wdawáły ſie o rzecz świetcką / álbo o dług vczyniony / álbo ktory ieſcze vczynion bydź ma: y żaden świetcki świetckiégo o rzecz ſczérze świetcką do ſądu Duchownég niech nie śmié pozywáć. Zigmunt w Kráko. 1 5 1 0. Liſt 11.

Róznośc zſtrony inhibiciy.

450. 1. Chcąc zámknąć dróge róznicóm / ktoré ſie wielkié wczeły miedzy ſtanem duchownym y świetckim / zſtrony liſtów zákázuiących / ktoré Przełáci duchowni do Práwá świetckiégo dawáć zwykli / vſtáwiamy: áby Przełáci duchowni od tákowych liſtów ſpráwiedliwośći hámuiących przeſtáli / á zwłaſczá w ſpráwách o rzeczy do ſądu świetckiégo przynależących. Wyiąwſzy ſpráwy / ktoré Práwu Duchownému ſą podległé: w ktoré ſąd ziemſki żadnym obyczáiem wdawáć ſie nie ma. Jan Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. Liſt 108.

O róznicy zſtrony mieyſc przed świetckimi Senatory, przy boku królewſkim: czytay w Kroynice Kromerowéy. Item in Annalib. *poſlecdéy wydánych.*

COMPOSICIIA druga. III. Artykuł.

Przeſtrzéga tákze rozruchu między Rycérſkim ſtanem, á między plebeios, áby ſie diſplicentiam zábiégáło wczás.

34. 2. Aby ſie co nie zdáło bydź vczynionégo z nienawiśći plebeiorum, ktorych ſtan zwykł vżywáć oſobnych prærogátyw y nádánia ſwégo w Króleſtwie náſzym: dla tego ácz ſynowie ſzláchecccy / zdádzą ſie tákże bydź vczeni y częſtokroć vczenſzy nád proſtégo ſtanu ludzi / etc. Jan Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. Liſt 100.

NABOZENSTWO.

IIII. Artykuł.

Kompozyciia zstrony rozróznienia w wierze.

Stephanowa przysie. 1576. w Consti. List 144.

Nec non pacta & conuenta Oratorum meorum, nomine meo cum ordinibus, manu tenebo, obseruabo, custodiam, tuebor, & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis, & punctis, in eisdem expresis: pacemque & tranquillitatem inter diffidentes de Religione tuebor, manu tenebo, nec vllo modo vel iurisditione nostra, vel officiorum nostrorum & statuum quorumuis authoritate quenquam affici, opprimique causa religionis permittam, nec ipse afficiam, nec opprimam.

Tákze w Confirmáciiéy praw tósz powtarza.

Tenże Támże List 147.

A Iż w téy zacnéy Koronie narodu Polskiégo / Litewskiégo / Ruskiégo / Inflantskiégo / y innych iest niemáło dissidentes in religione, przestrzégáiąc nápotym iákich sedicyy y tumultów / z téy przyczyny / rozerwánia / álbo niezgody religiiéy. Wárowáli to sobie niektórzy obywátele Koronni Confœderáciią osobliwą: że w téy mierze in causa Religionis, máią w pokoiu bydź záchowáni / którą my im obiecuiemy trzymáć wcále / czásy wiecznémi.

Tákże Król Henryk w przyśiędze swéy, List 131. *Const. y w Confir. Praw. Tákże krol Zygmunt III. w przyśiędze swéy, w Const.* anni 1587. *list* 6. *A w Confirmáciiéy list* 10. *Te wszytkié rzeczy w Metryce znaydźieß słowo od słowá.*

Tego wszytkiégo szérszé obiáśnienié znaydźieß in Confœderatione generali Varsauień. *ták iáko tám iest nápisano* ad verbum, *list* 120.

MY Rády Koronné / Duchowné y Swietckié / y Rycérstwo wszystko / y stany inszé iednéy á nierozdźielnéy R. P. z wielkiéy y z máłéy Polski / Wielkiégo X. Litewskiégo / Kiiowá / Wołyniá /

Wołyniá/ Podláßa/ z ziemie Ruſkiéy/ Pruſkiéy/ Pomorzkiéy/ Zmudzkiéy/ Inflantckiéy/ y miáſtá koronné. Oznáymuiemy wßytkim wobec komu należy ad perpetuam rei memoriam, ꝛc. *A wnet potym.* A iż w Rzeczypoſpolitéy náßéy ieſt diſsidium niemáłé in cauſa Religionis Chriſtianæ: zábiegáiąc temu/ áby ſie z téy przyczyny miedzy ludźmi ſedycyia iáka ßkodliwa nie wſczełá/ ktorą po inßych krołeſtwách iáſnie widźimy: Obiecuiemy to ſobie ſpólnie/ pro nobis & ſucceſſoribus noſtris in perpetuum, ſub vinculo iuramenti, fide, honore, & conſcientiis noſtris: iż ktorzy ieſteſmy diſsidentes de religione, pokóy miedzy ſobą záchowáć/ á dla rożnéy wiáry y odmiány w kośćielech/ krwie nie przeléwáć/ áni ſie pœnowáć confiſcatione bonorum, poczćiwośćią/ carceribus, & exilio, y zwierzchności żadnéy/ áni vrzedowi do tákowégo progreſsu żadnym ſpoſobem niepomagáć: y owßem gdźieby ią kto przeléwáć chćiał/ ex iſta cauſa záſtáwiáć ſie o to wßyſcy bedźiem powinni/ choćby też zá pretextem Dekretu/ álbo zá poſtepkiem iákim ſądowym kto to czynić chćiał. List 120.

Przećiwko tym wßyſtkim Confęderáciiam, záwße proteſtácię bywáły niemáłé ná Séymiéch.

Z ſtrony Religiiéy Ruſkiéy.

KV temu też obiecuiemy/ y powinni bedźiemy wßech przerzeczonych Kśiążąt ziemie Wołyńſkiéy obywátelów/ y potomków ich/ ták Rzymſkiégo iáko y Gréckiégo zákonu bedących/ w ich ſtárádawnéy czći y doſtoyności/ iáko z przodków ſwoich y do tego czáſu byli záchowáć/ y oné wedle cnoty y godności káżdégo/ á vpodobánia náßégo/ bez zawády Artykułów w Státucie/ ꝛc. ná vrzedy przekłádáć.

Zyg. Aug. w Lublin. 1 5 6 9. List 91. Archimedr. Władykowie ná woyne iádą. Tit. Bellum Sta. 31. y Contribucie dáią.

Temuz podobny.

ABy wßytkié beneficia Iurispatronatus Regii Prælaturarum Eccleſiaſticarum, iáko Arcybiſkupſtw/ Biſkupſtw/ y inßych wßélákich beneficiy były dawáné nie inßym/ iedno Rzymſkiégo kośćiołá Klerykóm indigenis Polonis, iuxta ſtatutum. A beneficia kośćiołów Gréckich/ ludźióm téyże Gréckiéy wiáry dawáné bydź máią.

w Confoe. Wárßaw. 1 5 7 3. List 120.

Niepozytki rózności wiáry.

Przywileie. Litewskie 1 4 1 3. List 125. Státu.12.

Abowiém częstokroć rozność wiáry/ przywodzi rozność v- 659. 2.
mysłów: y rády bywáią wydawáné/ ktore máią bydź táiemnie
chowáné.

V. Artykuł.

PRAWA ROZNOSC.

Práwá rózność, ciągnie téz zá sobą rozdwoienié ludu, y rozerwánié ciáłá Korony.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1 3 6 8. List 32.

GDyż pod iednym Książęciém y iedną głową/ iedenże lud
róznych Praw nie miałby mieć: áby nie był iákim dziwem/ má-
iąc rózné głowy. Jest to tedy pożyteczno Rzeczypospolitéy/
áby iednym y iednákim práwem ták Krákowiánie/ to iest Má-
łéy Polski/ iáko Wielkiéy Polski obywátele/ y inné pod Króle-
stwem náſzym będące ziemie/ vżywáły/ y im się sądziły: gdyż
iest iedno Książę wſzystkich/ y ieden Pan.

Temuz podobny.

Włádisł. Jágełło w Czerwie. 1 4 2 2. List 49.

GDyż wſzytkim ziemióm/ ktoré okrąg Królestwá náſzégo 438
zámyká/ iáko iedno Książę y Pan iednostáynie pánuiemy: nie 2.
iest tedy słuſzna rzecz/ áby rozmáitémi obyczáymi sądzenia lud
nam poddány/ y pod náſzym rządzeniém będący/ miał się ro-
zmáitością sądów dzielić. Dla tego wiecznym zápowiedze-
nim vstáwiamy/ áby wſzyscy y káżdy zosobná/ ludzie królestwá
náſzégo/ ktorégokolwiek stanu/ dostoieństwá/ y stopniá będą-
cy/ sprawy ná sądziéch náſzych ziemskich przekłádáiący/ álbo któ-
ré zechcą przekłádáć osobliwie káżdy zosobná y wſzyscy wobec/
iednym práwem/ obyczáymi/ zwyczáiem/ po wſzystkim Kró-
lestwie náſzym byli sądzeni.

VI. Artykuł.

W O Y S K O.

Rozdział woyská, rozerwánié mocy téz wielce czyni.

Zyg. Aug. w Wárſzá. 1 5 5 7. List 7.

JZ też gwałtownému nieprzyiacielowi podátkową obro-
ną/ któ-

ną/ którąsmy ná ten Rok vchwalili/ odpor dáć sie niemoże. Zá namową Rad nászych/y prosbą Posłów ziemskich/ vchwalilismy woyne/álbo ruszenié pospolité: ku któremu/gdybysmy sie o gwaltownym nieprzyiacielowi osłyszeli/sámi osobą nászą przyiedziemy. Ale iesliby sie ná rozné mieysca gwaltowny nieprzyiaciel oborzył/ták żeby nie ná iednym mieyscu odporu potrzebá/ któryby sie dáć niemógł/gdyby sie wszyscy około osoby nászéy báwili. Zá pozwoleniém tedy Posłów ziemskich od Rycerztwá ná ten Rok tylko/ bedzie ná woli nászéy opátrzyć/ iákoby sie káżda potrzebá státecznie odpráwiłá. A tám gdzie nagleysza potrzebá bedzie/ sámi osobą nászą sie obrócimy z pocztem ludzi/ iáki bedziem rozumieć bydź potrzebny. A inné Woiewództwá drugiéy potrzebie przyległé/ támże z Hetmánem gdzie bedzie trzebá/ obróćić sie máią. Ktoré pozwolenié Posłów ziemskich ná rozdział ten woienny ná ten rok tylko vczynioné/ stanu Rycerskiému vbliżenia żadnégo nieść nie ma/ áni te sequelle czynić/ żeby miał bydź rozdwaian nápotym/ ále ma bydź záchowan wolno ná potomné czásy/ wedle praw á wolnośći swych.

Temuz podobny.

Napród/ żadnégo rozerwánia miedzy sobą nie czynić/ áni dismembráciiéy żadnéy dopuśćić/ iáko w iednéy nierozdzielnéy R.P. áni iedná częsć bez drugiéy Páná sobie obierác/áni factione priuata z inszym nárabiáć. Ale podług mieyscá y czásu tu náznáczonégo ziecháć sie do grómády koronnéy/y spólnie á spókoynie ten Akt Electionis podług woléy bożéy do skutku słusznégo przywieść: á ináczéy ná żadnéy Páná nie pozwálác/ iedno z tákową pewną á miánowitą vmową: Iż nam piérwéy Práwá wszytkié/ Przywileie y Wolnośći násze/ ktoré są/ y ktoré mu podamy/ post Electionem poprzysiąc ma. A miánowićie to poprzysiąc/ pokóy pospolity miedzy rozerwánémi y róznémi ludźmi w wierze y w nabożeństwie záchowywáć/y nas zá gránice koronną nigdy nie ciągnąć żadnym obyczáiem/ áni prosbą Królewską swą/ áni solutione quinq; marcarum super hastam, áni ruszenia pospolitégo bez vchwały Séymowéy czynić.

Confoeder. 1573. List 119.

CONVENTICVLA, GVERRI, TVMVLTY.

Poddánych

Poddánych pod iednym Pánem ku ſpokoynému zyćiu vpomina.

Zygmunt w Piotrko. 1 5 2 3. IEſt wielce pożyteczno Rzeczypoſpolitéy / áby poddáni ſpokoynie żyli: co ſie ſſtawa / gdy nikomu ſzkód niewyrządzáią / á cnotą ſczérą złączywſzy ſie zmagáią.

Bunty y Guerry czynić, ieſt Rzeczypoſpolitéy ſzkodliwá.

Kázimi. Iágełło w Piotr. 1447. Liſt 91. W Niektórych ludźiach zły vpór y śmiáłość / to ieſt: iż chcąc ſie ſwych krzywd y żáłośći pomśćić / czeſtokroć woyny ſzkodliwé Kroleſtwu náſzému pobudzáią / y ſzkody wielkié ſprawuią: dla tego roſkázuiemy ninieyſzą zapowiedźią: áby żaden którégokolwiek ſtanu álbo záwołánia będąc rozgniewány iákimkolwiek obráženiém / álbo krzywdą / álbo ſzkodą / nie śmiał przez náſzégo zwolenia woiowáć álbo vtarczek przećiw oſobam poſtronnym y tutecznym zruſzáć. A ieſliby kto śmiał przećiw téy Conſtituciiéy vczynić / tego przekonánégo ná zápłácenié ſzkód wſzyſtkich / któré my álbo poddáni náſzy dla tego podieli / ſkázuiemy: á ieſliby ſie doſtáteczna zapłátá / álbo w częśći ſzkód onych dla iego poczęcia woyny przećiw Króleſtwu / álbo oſobom podnieśionéy nie ſſtálá / tedy ſkázuiemy go / áby był ná ćiele karan. 557. 4.

O Práctykántách.

Zygm. III. 1593. Liſt 4. KToby od tego czáſu w práktykách z kimkolwiek około pánowánia czyiégokolwiek / y poſádzenia ná ſtolicy páńſtw tych doznan był / tedy o to od Inſtigatorá z delátorem / iáko y od ſámégo delatorá vrodzenia ſzlácheckiégo / może bydź ná Séym pozwan iáko perduellis: á pod ten odiazd náſz / w niebytnośći náſzéy do Trybunału. Przećiw którym ták ma bydź poſtąpiono. Położywſzy pozew przed terminem ſześć niedźiél / y vczyniwſzy záraz reláciią położenia pozwu w Grodźie powiátu onégo / w którym citatus ma mieſzkánié / á gołoćie wſzędźie w ręce może bydź dány pozew / álbo w páráfiiéy położony. A dla doſtáteczné wiádomośći / ma bydź od woźnégo pozew publikowan w Grodźie onym / pod którym záſtan z pozwem będźie / álbo

álbo położon ná golotę. á pœná ták ná pozwánego iáko y ná delatorá / tákże y process w tákiey spráwie táki ma bydź / iáki iest opisány w Constituciiey Koronáciiey nászey: y tá spráwá ma bydź continuowána tákowym porządkiem y postępkiem / iáki iest opisány w tey to Constituciiey contra perduelles, & patratores criminis læsæ maiestatis. A pp. Stárostowie w tey mierze zá odesłániem Tribunálskim / exekuciią tàm in bonis, quàm in personis czynić máią / sub pœna trecentarum marcarum, cum motione Nobilitatis, si adeò fuerit fortis. iáko ná bánnity / z obwiesczeniem szláchty od Stárosty przez vniwersały / choć bez mándatów nászych / pod niebytność násze. A gdźieby ktory Stárostá w tym był obwiniony y przekonány / tedy tákiż proces / y exekucia tákoważ ma bydź przećiwko nim vczyniona per viciniorem Capitaneum, do ktorego dekretem Tribunálskim odesłány będźie.

Confœderácia stára: zprzyśięzenié przećiw buntownikóm y przećiwko Hæretykóm.

162. 2. Iż ktobykolwiek był tu obywátelem krolestwá Polskiego / máiąc w krolestwie Polskim imienié / á chćiałby nieiákié niepo- w Koreczy. 1437.
słuszeństwá przećiwko práwu Polskiému pospolitému/álbo też List 76.
iákowé niepokoie nam y krolestwu Polskiému szkodliwé komu wyrządzáć/ przez dozwolenia Pána nászego Królá nałáskáwszégo/ y Rad iego / áni ná Práwie źiemskim pospolitym niechćiałby przestáwáć/ álbo kácérskié błędy wnośić/y ie forytowáć: tedy przećiwko tákowému y tákowym/ by też niewiedźieć iákiégo stanu y záwołánia byli / Duchowni y świetcy / chcemy ku skáźie ich powstáć / y obiecuiemy pod wiárą y cźcią nászą bez chytrośći y zdrády: áni im pomocą y rádą álbo przyiáźnią chcemy pomágáć / pod wiárą y cźcią nászą: chociaby krewnośćią / przyiáźnią po żonách / álbo ktorąkolwiek bliskośćią nam / álbo ktorymkolwiek z nászych byli powinni: áni zá nimi chcemy mowić żadnégo słowá/ále oné chcemy y obiecuiemy káráć. Wszákże Praw nászych Kśiążecych y źiemskich niwczym nie gwałcąc áni od nich odstępuiąc.

Confœderacia

Confœderácia nowa temuz podobna, áby sie Displicentiam zábiégáło wczás.

Confederá. 1573. List 119.

NApřzod / žadnégo rezerwánia miedzy sobą nie czynić / áni dismembrácijey žadnéy dopuścić / iáko w iednéy nierozdźielnéy R. P. áni iedná cześć bez drugiéy Páná sobie obiérác / áni factione priuata z inšym nárábiác / ꝛc.

O Tumulćiéch.

Zyg. III. 1593. List 7.

STátut Toruński pociągamy y declárujemy / do wšelákich tumultów / ktoreby sie pod odiazd néž do Szwecijey z ktoréykolwiek miáry y przyczyny / w mieśćiéch wšystkich ná wšelákich mieyscách dźiáły / tákiž máią bydź spólnie przez vrząd Stárośći y Mieyscki hámowáni y koreni: y ći ktorzyby tumultowáli / máią bydź od nich imáni / y zá zgodnym obu vrzedów / ták zamkowégo iáko y mieyskiégo osadzeniém karáni / etiam cum refusione damnorum, saluo scrutinio & appellatione šláchćicowi tylko ná Trybunał. A gdźieby różnośc miedzy témi vrzedy byłá / máią dośiądz informácijey Tribunálskiey. A gdźieby co ná vrzedách / álbo iednym z nich schodźiło / máią bydź o to do Trybunału ex officio pozwáni / od vkrzywdzonych: y gdźieby winnémi byli ználeźieni / máią bydź pœna trecentarum marcarum, & refusióne damnorum karáni. Wšákže máią bydź bliscy do ewázijey. Nihilominus patratores tumultus, ktorzyby z rąk vrzedowych / álbo więźienia vćiekli / šláchćicy / mogą bydź ex bonis vel personis suis, w vrzedźie Grodzkim fori sui requirowáni. A iesliby krwie rozlánie sie stáło / ná gárdle karáni / á z dobr iego škody nágradzáné / saluo scrutinio & appellatione ná Trybunał / bydź máią. Plebei záśie vbicunque depræhensi, imáni / y przez vrzedy Stárośćie / y Mieyskié sadzeni / y karáni bydź máią. A gdźieby kto przy hámowániu tumultów mocą sprzećiwił sie tym vrzedóm / á w tym byłby zábit ábo ránión / tedy o to vrzedóm / áni ich sługóm / áni pomocnikóm / nie może bydź ákciia intentowána. A tá Constitucia ma sie śćiągáć ták do źiem Koronnych / iáko y W. X. Litewskiégo / y innych páństw do nich należących / z czego iednák zá žądániem PP. Posłów źiemie Pruską wyymuiemy. Ktora to Constitucia ma

trwáć

trwáć do czásu náznáczonégo z wrócenia nászégo ze Szweciiéy.

Item, *O Tumulciech iáko máią bydź gászoné y tlumioné, znaydźiesz* Titulo *Kraków, Const. ostátnia.*

Conclusia, y Páráclesis do zgody y iednośći.

B*Arzo wiele á prawie wszytko: bo zdrowie nászé, ná téy powinnośći przećiw Rzeczypospolitéy należy. A prędszego zginienia niémász, iáko gdy rozerwánié prze niezgodę álbo iákié dopuszczenié Boskié ná Rzeczpospolitą przychodźi. Przeto w natrudnieyszé przygody, które Rzeczpospolitą kiedy záchodźiły, stárzy Polacy zwykli do kupy, á do przyrzeczenia sobie przystępowáć. Tátárscy Carzowie miásto symbolum snop strzał związány nośili, áby pámiętáli strzec śie rozerwánia. bo strzałę poiedynkiem łácno złamáć, ále związáné trudno. Czego iest wizerunk málowány w onym Támerlanie. Ale nászy przodkowie miásto strzał, iábłko Królóm w ręce dawáli. Bo iáko iábłko cáłé á nierozdźieloné trwa dłużéy: á rozerznioné*, colorem, odorem, saporem, *y sámo śie od śiebie tráći. Do tegóż wiodąc, ábyśmy zgodę y iedność królowi między poddánymi swémi mnożyli y szczépili. Niektórzy Mądrośćy* artem regiam *to zową, niezgody między poddánémi swémi wpuszczáć, áby ich ná podatki rychléy przywiedli. Nie ták stárzy pánowie Polscy czynili: ále do zgody, do iednośći záwżdy poddánych swoich wiedli, y dla tego przyśięgáią*, Pacem inter dissidentes manu tenebo: *do tego przymierzáiąc y przymawiáiąc śie swą przypowieśćią, iáko y znákiem iábłká pokázuią iáwnie, które w ręku piástuią, gdy ich Królmi czynią, á ná iábłku krzyż: áby zgodę w Pánu Krystuśie mnożyli, y onę przed oczymá mieli. Bo co w rękach nośimy piástuiąc, to przed oczymá mieć káżdy muśi pospolićie. Król Lokietek w téy mierze między wszytkimi królmi sławę odźierżał: Bo páństwo to, które było prze rozrodzenié Królewiców Polskich, rozerwáné, y ná sztuczki rozdźieloné, ón ie zás reuniował, y do iednośći do kupy przywiódł. Przeto tym iábłkiem zá tę cnotę słusznie ma bydź dárowány: wedle przypowieśći trzech onych Bogiń:* Pulchriori detur. *Acz téy sławy iego y syn iego Káźimierz Wielki poprawił: nietylko że Ruskié kráie ziednoczył, ále iże y Práwá spisawszy*, stabilimentum regni *wielkié uczynił. Tákże po nim Iágełło, który kśięztwo wielkié vniował, Wołyn, Kiiów, Podlászé, etć. Przetóż pánowie Polacy y Litwá niechcąli zginąć nagle, niech*

 śie

ſie trzymáią przodków ſwych tego zwyczáiu y trádiciy: A żadnémi dáry áni prośbámi, áni złotem, áni żelázem nie dáli ſie od téy iedności y vniiéy y diſmembráciiéy odrywáć. Do iedności práwéy, y iedności wiáry, áby ſie ćiſnęli, á mocy ſwéy rozdźiałámy nowémi nie dáli ſie rozrywáć.

TRZECIA POWINNOSC KROLEWSKA.

Poddánych Króleſtwá ſwégo brónic, rádą, y brónią woienną, y dilatatione finium.

R A D A.

Wſzytkich niebeſpieczenſtw obmyślawánia, piérwéy rádą niz woyną koſztowáć.

Kázimiérz w Nieſzo. 1454. Liſt 95.

Obiecuiemy, iż żadnych vſtaw nowych niechcemy czynić, áni ro= 561. 3.

ni roſkażemy poddánym náſzym ná woyne ſie ruſzyć przez Séy mu poſpolitégo: który ma bydź w káżdéy źiemi.

Temuz podobna vſtáwá.

62. Poſpolité ruſzenié woyny nieináczéy/ iedno rozmyślnie y Zygmunt
2. z ſłuſznych przyczyn y potrzeby poſpolitéy ná przyſzłé czáſy vſtá- w Piotrk.
wiáć będźiemy/ wedle vſtáwy ſtátutów: pierwéy złożywſzy 1538.
Séym Wálny y Powiátowy. A gdy będźie vchwalone ruſze-
nié poſpolité/ ku odmienieniu iego/ Séymy niemáią bydź ſkłá-
dáné: áby zá ſkazániém y obwołániem woiennym/ gdy ſzlách-
tá ná woyne zgotuie ſie/ ieſliby tegóż czáſu muśieli ſie ſkłádáć/
dwoiákim nakłádem obćiążeniby muśieli bydź.

Powiátowé Séymy przed woyną niech będą.

61. IZeſmy ſie ták zwolili ze wſzyſtkimi poddánémi náſzémi/ á- Jan Olbr.
5. by káżdą woienną wypráwę Séymiki Powiátowé ná miey- 1496.
ſcach wedle zwyczáiu vprzedzáły. Dla tego vſtáwiamy: iż List 105.
my y potomkowie náſzy/ ilekroć Woynę poſpolitą zechcemy
mieć zá potrzebą iáką/ tylekroć Powiátowé Séymy mamy á-
bo máią vſtáwić. To ieſt obywátelóm źiemie Krákowſkiéy w
Proſzowicach: Sądeckiéy y Biéckiéy/ we Czchowie: Sędo-
mirſkiéy/ w Nowym mieśćie: w Wielkiéy Polſcze y w Szcho-
wſkiéy źiemi/ we Srzedźie: Sieradzkiéy y Wieluńſkiéy/ w Sié
rádzu: Łęczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ y Brzéſkiéy/ w Brzéściu: Do-
brzyńſkiéy/ Rypieńſkiéy/ Goſtyńſkiéy/ Socháczowſkiéy w Ry-
pinu: Ráwſkiéy w Ráwie: Lubelſkiéy/ y Łukowſkiéy/ w V-
rzędowie: Chełmſkiéy y Rubieſzowſkiéy y Bełſkiéy/ w Buſku:
Przemyſkiéy w Mośćiſkach: Podolſkiéy w Kámieńcu: Sá-
nockiéy/ w Sánoku: Lwowſkiéy/ w Wiśni: Hálickiéy/ w
Trebowli: áby rádźili około potrzeby/ któraby nád námi y kró-
leſtwem wiśiáłá.

Przećiwko tym Státutóm exceptia.

561. A Iż niepewna ieſt przyſzłych czáſów wiádomość/ áni prze- Zygmunt
4. ćiwko nim mogą bydź dáné pewné rády y opátrzenia: będźie w Kráko.
1527.

w mocy náßéy zá Dekretem tego Séymu rußyć woyne pospolitą: gdźieby tákowa nawálna potrzebá przyßłá / żeby pomoc vchwaloną nie mogłá temu dosyć vczynić.

GRANICE.

Gránice Koronné, y Wielkiégo X. Litewskiégo, obiecuie Król nieumnieyszáć, ále ich brónić.

Alexánder List 161. w Przysieðze Krole.

A To wßystko / co iest niesłußnie od tego Królestwá oddalono álbo rozerwano / wedle mocy méy / do tegóż Królestwá przygromádze: Gránic królestwá mégo Polskiego nie bede vmnieyßáć / ále ráczéy wedle możnośći méy bronić y rozßérząć bede. Ták mi Boże pomagay / y té swięté boskié Ewanyelie. 9. 1.

Tákze y Królowie poszledni przyśięgáią.

w Przysie. Zygm. III. 1588. List 6.

A To wßystko co iest niesłußnie od tego Królestwá / y od Wielkiégo Kśieztwá Litewskiégo / y od tych Państw iákimkolwiek obyczáiem oddalono / álbo przez woyne / álbo którymkolwiek inßym sposobem oderwano / do tegóż królestwá Polskiégo / y Wielkiego X. Litewskiégo przygromadze: á gránic Krolestwá tego / y Wielkiégo Kśieztwa Litewskiego nie bede vmnieyßáć / ále ráczéy bede bronić / y rozßérząć. Ták mie Boże wspomoż.

POSELSTWA.

A tego naprzód przez poselstwo, y rádámi dobrémi dochodzić.

w Confir. Stephano. 1573. List 147.

A w spráwách Koronnych / które sie dotykáć bedą osoby náßéy / y Dostoieństwá náßégo / poselstw do cudzych kráiów wysyłánia / y cudzych tákże poselstw słuchánia / y odpráwowánia Woyśk iákich / álbo żołniérzów zbiéránia álbo przyimowá-

nia.

nia. My/ y potomkowie náßy/nic záczynáć y czynić nie mamy bez rády Rad Koronnych oboygá narodu: Spraw Séymowi należących niwczym nie wzruszáiąc. A wßákoż té poselstwá/ ktoreby sie Rzeczypospolitéy nie dotykály/ á mogly bydź wedle ich czásu y potrzeby odpráwowáné: tedy té mamy/ y bedziem mogli záwße odpráwowáć/ zá wiádomośćią Panow Rad Koronnych/ oboygá narodu/ ktorzy przy nas mießkáć bedą.

De pactis & fœderibus, zwyczáynych, nowych sie wystrzégáć, absolutum dominiũ nienáruszáiąc.

PActa & fœdera z Pány postronnémi/ zwłaszczá pogránicznémi mámy ponowić: á nigdy pakt y fœderá/ także legácyi słuchánia/ odpráwowánia/ wysyłánia/ okrom wiádomośći Pánow Senatorow/ zwłaszczá ná Dworze bedących/ czynić nie mamy. Zygm. III. 1588. List 14.

GOTOWOSC.

Gotowość w rzeczach woiennych y inné Appáraty woienné, nieprzyiaćielá od vporu hámuie, & opinionem virtutis militaris dochowuie.

A Czásu woyny bedziemy potrzeby wßystkié kosztem swym odpráwowáć/ iáko dźiáłá/ prochy/ pußkarze/ draby/ y straż wßelaką. Stephán w Confir. 1576. List 159.

Temuz podobny.

Item/ Dźiał woiennych moc niepodła ku potrzebie Krolestwá Polskiego/ y Wielkiego Kśiestwá Litewskiego potrzebną. A zwłaszczá ieśliby sie zdáło kiedy Nowogrodá/ Pskowá/ álbo Smoleńská dobywáć/ wßystkié ku téy rzeczy ták dźiáłá/ iáko y prochy/ y kule potrzebné z Krolestwá Szwedckiego/ bedźiemy kosztem swym dodawáć. Zygm. III. w Confir. Pact. List 15.

ZAMKI.

Zamki stáré kto ma opátrowáć.

Lódwik. w Przywi. 1374. Item/ Jesli ktory zamek stáry bedźie potrzebował opráwy: tedy czásu pokoiu Burgrábiá álbo Dźierżawcá/ álbo ktoremu iest poruczon/ bedźie powinien ij opráwowáć. Ale gdy sie zácznie woyná/ álbo rozruch iáki: tedy zamki nászé ná pográniczu Królestwá nászégo położoné y bedącé/ ludźie onych powiátów/ gdźie zamki są położoné/ bedą powinni popráwowáć y budowáć. 580.

Item, Jesli ktory zamek dla obrony y pożytku tego Królestwá/ zá rádą y zwoleniem Pánów zechcemy budowáć: tedy ná budowánié onégo ciż przełożeni w Królestwie bedą powinni pomágáć. A iesli krom wiádomośći y zwolenia téyże szláchty y Pánów zechcemy budowáć: tedy to budowánié nászym kosztem y wydatki czynié bedźiemy.

Item, in Conuentione pactorum conuentorum, *Zygmunt III. Artykuł 7. ku temuż znaydźiesz.*

OKAZOWANIE.

Kázim. W. w Wiślicy 1368. List 33. Iż w zbroynym Rycérztwie zacność/ y obroná wszystkiégo Królestwá należy: przetoż powinien iest kożdy Rycérzki człowiek wedle wielkośći máietnośći swych y dochodów Rzeczypospolitéy z pewną liczbą zbroynych ludźi służyć/ y iéy pomocen bydź. 558. 1.

Sposobność y gotowość, okázowánié z sobą przynośi.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. CO sie tycze okázowánia w Powiećiech/ żeby ná dźień pewny postánowiono było: áby sie wiedźieć mogło/ iáko kto z Rycérzkiégo stanu wedle powinnośći swoiéy szlácheckiéy iest gotów ku służbie Rzeczypospolitéy/ á ku obronie oyczyzny swoiéy. Skłániáiąc sie ku prośbie Posłów ziemskich/ roskázuiemy: áby to okázowánié we wszytkich Woiewództwách ná dźień S. Woyćiechá/ Roku 1564. było: á tám iżby Woiewodowie/ 574. 5.

Káßtelani / y inni Dignitarze wßyſcy okázowáć ſie też byli powinni / ſub pœna in ſtatuto expreſsa de expeditione generali. A Woiewodowie mieyſcá do okázowánia tákiego w głównych mieśćiech wywołáć á oznáczyć pod tákąż winą bedą powinni.

Ná drugim Séymie okázowánié.

75. Gdyż prze pilné ſpráwy Séymowé / ktoré ſie ták długo pro- Zyg. Aug.
2. wádźiły / á pánowie Woiewodowie y ßláchty wiele zábáwić w Wárßá.
ſie tu muśieli / Okázowánié doyść ná czás náznáczony nie mo- 1 5 6 3.
głó : przeto zá zwoleniem Séymowym odkłádamy ie ná świeto świetégo Máćieiá Apoſtołá bliſko przyßłé : tego dokłádáiąc / áby iuż tám ták ſie káżdy okazáć był powinien : iáko woynę poſpolitą ieſt powinien ſłużyć. Y iuż mieyſcá Woiewodztwóm ku tákowému okázowániu ſkłádamy.

Woiewództwu Krákowſkiému / v Krákowá przed Káźimiérzem.
Poznáńſkiému / v Poznániá.
Sedomirſkiému / v Pokrzywnice.
Káliſkiému / v Pyzdr.
Sieradzkiému / v Siérádzá / y ziemi Wieluńſkiéy.
Leczyckiému / v Leczyce.
Brzeſkiému / v Brześćia.
Inowłocłáwſkiému / v Inowłocłáwiá.
Ziemi Dobrzyńſkiéy / v Lipná.
Ziemióm Ruſkim /
- Lwowſkiéy / v Glinian z Woiewodą.
- Przemyſkiéy / v Medyki. } z Káßtelanem.
- Sánockiéy / v Sánoká. } z Káßtelanem.
- Chełmſkiéy / v Chełmá. } z Káßtelanem.
- Hálickiéy / Trebowelſkiéy / Kołomyyſkiéy / v Háliczá. } z Káßtelanem.

Woiewództwu Podolſkiému / v Baliná.
Lubelſkiému / v Lubliná nád Byſtrzycą.
Belſkiému / v Belzá.
Płockiému / v Raćiążá.
Mázowieckiému / ná trzech mieyſcach / gdźie ſądy ſwé nowé mieli.
Ráwſkiému / v Sochaczowá.
To naprzód opátruiąc : áby żadnych krzywd / żadnych ßkód /

nikomu / ták Duchownégo / iáko Swietckiégo stanu / czynić nikt nie śmiał: ták osobóm / iáko slugóm y poddánym ich: ták ná mieyscu / iáko w ćiągnieniu ná mieysce / y w ćiągnieniu od mieyscá ku okázowániu náznáczonégo. A ktoby sie tego wazyl / żeby krzywde álbo szkode komu vczynił: tedy ten pozwány do Stárosty / sine vlla dilatione in primo tanquam in peremptorio Termino ma to zápłáćić / wedle oszácowánia strony obrażony / medio iuramento: á reus poterit etiam iuramento euadere, quòd neque per se, neque per seruum suum tego nie vczynił.

A iż ná tákowé ziácháriá ludźi sie wiele zwieźć muśi rożnych myśli / álbo też zánieprzyiáźnieni / álbo zwaśnieni / by snać ku iákim rostérkóm álbo zwadóm nie przyszło: przeto iest potrzebá pokóy pospolity w tym ostrzédz.

Jesliby tedy kto kogo w ćiągnieniu do mieyscá náznáczonégo dwie niedźieli przedtym / álbo názad do domu odćiągáiąc we dwie niedźieli po okázowániu nágábał: táki przez Woiewode álbo Kásztelany z Vrzedniki ziemskiémi przy okázowániu / gdy náń dowód słuszny dwu szláchćiców poczćiwych zeznány bedźie / poimán bydź ma / y w więźieniu dwie niedźieli trzyman: á vchoway Boże / żeby kto kogo álbo w ćiągnieniu / álbo ná mieyscu / álbo w odćiągnieniu zábił infra præscriptum tempus: tákowy ma bydź przez Woiewode y Kásztelana poiman y sadzon: od Woiewody / gdy Woiewodá bedźie: álbo od Kásztelaná z Vrzedniki ziemskimi: ná co scrutinium dostáteczné ma bydź / sicut in recenti crimine, y ná gárdle skaran: á iesliby ziáchał boiąc sie kaźni / tedy ma bydź proscriptus y bannitus de Regno, Dominiisque nobis subiectis: ac bona eius debent confiscari ad instigationem propinquorũ, wedle Statutu Anni 1507.

A iesliby kto ránił / ma bydź poiman / y tákże sadzon zá słusznym scrutinium, y do wieże wsádzón: á ták Rok śiedźieć ná dnie w Stárostwie bliższym okázowánia / y z więźienia nie wychodząc zá ráne parti læsæ dáć sto grzywien. A to Woiewodá álbo Kásztelan káżdy ma exequowáć y Stárostá / gdy mu winowáćiec oddan bedźie / sub pœna centum marcarum parti læsæ succumbenda. A to wszytko co sie postánowiło / ná ten ieden raz okázowánia tylko śćiągáć sie ma / ad hunc solum actum pro hac vice.

Od okázowánia, pro hac vice tantùm, máią bydź wolni Dworzánie / y sludzy dworscy nászy / ktorzy ná ten czás przy nas osobámi swémi bedą. A tákiż też żolnierze / ktorzy nam zá

pieniądze

pieniądze náſze żołniérſką ſłużą / álbo ná ten czás ſłużyć bedą. Tákże y Rewizorowie/ ktoréſmy ku rewidowániu dóbr náſzych deputowáli. A wſzákże tákowi wſzyſcy bedą ſie winni potym rázem iednégo dniá okazáć w Powiećiéch ſwych/ po roſpuſczeniu żołniérzów w ſześć niedźiél: od ſądów też wſzelákich żołnierze tákowi wolni bedą / áż do przyſzłego Wálnégo Seymu: oprócz tych / którzy ku zapiſóm ſpráwy iákie máią / álbo mieć bedą. A ták ku lepſzému tego wſzyſtkiégo świádectwu/ Pieczeć náſze przyćiſnąceſmy kazáli. Dan w Wárſzáwie ná Séymie Wálnym Koronnym / piérwſzégo dniá Kwietniá / Roku Bożégo / Tyśiącnégo / piećſetnégo / ſześćdźieśiątégo czwartégo. Pánowánia náſzégo / Trzydźieſtégo piątégo.

W I C I.

Wići przed woyną máią bydz wyſyłáné.

562. 3. VStáwiamy / y ten porządek czynimy: áby gdy poſpolité ruſzenié wedle dawnych Státutów przez nas y potomki náſzé bedźie vchwaloné: tedy troie Wići iedné zá drugimi oſobno niech bedą ſłáné/á ná oſtátnich liśćiéch Wići/bedźie miánowan dźién Séymików Powiátowych. Ná który czás w Powiećiéch Káſztelani powiátowi bedą powinni z ſzláchtą ſie ziecháć/ y miedzy ſobą poſtánowić iednoſtáynie czás y mieyſce: ták áby ſie ſzláchtá Powiátów z ſwémi Káſztelany ná mieyſce poſpolitému ruſzeniu náznáczoné ziecháłá. A Káſztelan w ćiągnieniu ſpráwiedliwość z ſzláchty czynić ma / tym którzy ſie ná nie ſkárżą o ſzkody y o krzywdy: á nieposłuſzné nam y potomkóm náſzym bedźie odnośić: co ieſli nie vczyni/ ſam ſzkody płáćić bedźie. A gdyby Káſztelan dla choroby álbo dla innéy przyczyny ćiągnąć niemógł / tedy ma ná mieyſce ſwé godnégo inégo ſzláchćicá náznáczyć/ ku wypełnieniu przerzeczonych rzeczy. Zygmunt w Bydgo. 1520. Liſt 25.

Iedné Wići zá dwoie nie máią bydz ſłáné.

563. 2. WIći iedné zá dwoie bez vchwały Séymowéy nie máią bydź Zyg. Aug. w Piotrko. 1550.

bydź wysyłáné / ieno iedné po drugich wedle Státutu. A około wyzwolenia od woyny wedle stárádawnégo zwyczáiu y práwá pospolitégo záchowamy się.

POTOCZNA OBRONA.

Bronić od nieprzyiaćielá Szláchtá powinná byłá.

Ludwik w Przywileiu w Koszycá. dány 1374. List 40. TO iedno wyrážiwszy: iż gdźieby naiazd nieprzyiaćielski ná rzeczoné Krolestwo skąd przypadł: tedy szláchtá Koronna ku odpędzeniu ich srogośći ma się zástáwić ze wszytką mocą. 580. 1.

Królowie poszledni potym tę powinność ná się przyięli, Quártę ostáwuiąc.

Henryk w Confirmá. 1574. GRánice Koronné oboygá narodu / wszystkich Panstw do Korony należących / od wtárgnienia nieprzyiaćielá wszelákiego / obroną opátrowáć nákłádem nászym mamy / y powinni będźiemy y potomkowie nászy / ostáwuiąc Quárte w mocy wedle Státutu Polskiégo.

Podobna temuz.

Ale tu y potomki obowięzuie, y Król Zygmunt III. to wszystko confirmuie y rátyfikuie.

Stephán 1576. List 147. Zygm. III. w Confir. 1587. GRánice Koronné oboygá narodu y wszystkich Pańśtw do Korony należących / od wtárgnienia nieprzyiaćielá wszelákiego / obroną opátrowáć / nákłádem nászym mamy y powinni będźiem y potomkowie nászy / ostáwuiąc Quárte w mocy wedle Státutu Polskiégo.

Discurs niektórych.

Marchionatus. *MIásto nakłádów ná obronę potoczną, y áby Quártá domá zostáłá, rádzą niektórzy, Márchionatus Niemieckim sposobem postánowić.*

stánowić. Bo Márchionów vrząd iest, pogránicżną obronę dźierżeć: y ztąd ie Marchiones ięzykiem swym zową, co gránice strzédz winni. Tych iest przedniey szych ßeść, Antuerpiensis Marchio *od Fránciiéy obronę dźierży:* Austriæ *od Węgier: Moráwski od Máłéy Polski: Bráńdeburski Márchio od Wielkiéy Polski: Turyński od Angliiéy. A ná to máią páństwá vdźiélné Práwem pewnym, kędy oné źiemie ruszyć mogą, y zamki opátruią przy gránicy: pußkárnie, prochownie, płátnérze, fundowáné máią, y inné ápparáty woienné: owa śię káżdy funduie ná to. Iesliby ieden nie mógł zádźierżeć ná sobie nieprzyiaćielá, tedy go blizßy winni rátowáć. Ták y v nas od Tátárów kiedyby ieden Márchio Niestrowy był, kędy Szárygród: Drugi Bohowy, kędy Bráčław: Trzeći Nieprowy, kędy Kiiów: A tákże y wysßéy od Moskwy nád Dźwiną od Smoleńská, Witepská, Inflant, áż do morzá, któréby práwem lennym álbo niewárownym dźierżeli, żeby tym pilniéy śie fundowáły zamki: strzelby, żołniérze, wybráńce, kozaki, etć. mieli: tedybysmy tych háłásów, vstáwicznych poborów ták ćiężkich vßli, y Quártáby zostáłá domá. Gdyż to iest iákoby* lex naturæ: *że dálßé członki w ćiele winné brónić ćiáłá y* vitalia membra. *A* vitalia membra *(iáko iest serce, głowá) winné duchem, porádą, y mocą pośiłkowáć oné odległé członki: iáko są ręce, nogi, etć. rámioná którémi śię człowiek zwykł brónić.*

RVSZENIE POSPOLITE.

O Woynie/ álbo Ruszeniu pospolitym/ nic záczynáć nie mamy/ imo pozwolenié Séymowé wßech stanów/ áni zá gránice Koronné oboygá narodu Rycérztwá Koronnégo/ woiennym obyczáiem wywodźić: żadnym sposobem/ áni prosbą náßą Królewską/ áni płaceniém piąći grzywien super hastam, my y potomkowie náßy Królowie Polscy niemamy/ y słowem náßym Królewskim przyrzekamy. Wßákże/ ieslibysmy zá vchwałą Séymową ruszenié pospolité vczynili/ iednák nie dłużéy mamy dźierżeć poddánych náßych ná mieyscu/ tám kedy im Wićiámi ostáteczinémi/ to iest/ Listy woiennémi czás y mieysce oznáczemy/ iedno dwie niedźieli. A ieslibysmy zá pozwoleniém wßech stanów zá gránice poddáné swé wywieść chćieli/ á oni nam tego dobrowolnie dozwolili/ tedy ná káżdégo zosobná iezdnégo/ żadnéy osoby nie wyymuiąc/ tákże y ßláchćicá pießégo woyne służyć powinnégo/ powinnismy im dáć/ niż śie z gránic Henryk w Confirmá. 1573. List 147.

gránic ruszémy/po piąći grzywien: á nie mamy ich dłużéy trzymáć ná żołdzie tych piąći grzywien/ iedno ćwierć roku. Rozdziału żadnégo ná części wóyst/ták wielkieg iáko y máłégo/nieczyniąc miedzy nimi. A ieslibyśmy ich do dwu niedziél nie ruszéli zá gránice/ tedy przy nas dłużéy trwáć nie będą powinni. A czásu woyny będziemy potrzeby wszystkie kosztem swym odpráwowáć/ iáko dźiáłá/ prochy/ puszkarze/ draby/y straż wszeláką.

Temuz podobny.

Stephan w Consti. 1576. List 159.

O Woynie/álbo Ruszeniu pospolitym/nic záczynáć nie mamy/ imo pozwolenié Séymowé wszech stanów/ áni zá gránice Koronné/ oboygá narodu Rycérztwá Koronnégo woiennym obyczáiem wywodźić/ żadnym sposobem/ áni prosbą nászą Królewską/ áni płaceniém piąći grzywien super hastam, my y potomkowie nászy Królowie Polscy nie mamy/ y słowem nászym Królewskim przyrzékamy. Wszákże/ ieslibyśmy zá vchwałą Séymową Ruszenié pospolité vczynili/ iednák nie dłużéy mamy dzierżeć poddánych nászych ná mieyscu/ tám kędy im Wićiámi ostátecznémi/ to iest/ Listy woiennémi czás y mieysce oznáczymy/ iedno dwie niedźieli. A ieslibyśmy zá pozwoleniém wszech stanów zá gránice poddáné swé wywiéźć chćieli/ á oni nam tego dobrowolnie dozwolili: tedy ná káżdégo zosobná iezdnégo/ żadnéy osoby nie wyymuiąc/ tákże szláchćicá pieszégo woyne służyć powinnégo/ powinniśmy im dáć/ niż sie z gránic ruszymy/po piąći grzywien: á nie mamy ich dłużéy trzymáć ná żołdzie tych piąći grzywien/iedno ćwierć roku. Rozdźiału żadnégo ná części wóyst/ ták wielkiégo/ iáko y máłégo nie czyniąc miedzy nimi. A ieslibyśmy ich do dwu niedźiél nie ruszéli zá gránice/ tedy przy nas dłużéy trwáć nie będą powinni. A czásu woyny będźiem potrzeby wszystkie kosztem swym odpráwowáć/ iáko dźiáłá/ prochy/ puszkarze/ draby/ y straż wszeláką.

Potwiérdzenié tego wszystkiégo, przez Zygmuntá Trzećiégo, w przyśiędze y Confirm. Praw.

Zygm. III. w Confir. 1587. List 6.

WSzystki Práwá/ Wolnośći/ Przywileie pospolité y osobné

rć. od

rć. od Królów Kazimierzá ſtárégo/ Lodwiká rć. áże do Henryká/ Stephaná/ królów Polſkich/ y Wielkich Kśiążąt Litewſkich przodków moich/ ſłuſznie y práwnie wydáné/ pozwolóné/ dárowáné: álbo też od wſzyſtkich Pánów pod Interregnum poſtánowióné/y vrádzoné y mnie ofiárowáné/ etć. Tákże pákta y condicię z moimi Poſły poſtánowioné/ w rękách będę trzymał/ záchowywał/ ſtrzegł/ dźierżał: we wſzyſtkich Artykulech/ condyciach/ y punktćiech w tychże wyrážonych/ rć. *Co w Metryce dáléy znaydźieß.*

O poſpolitym ruſzeniu pod czáſem odiázdu królewſkiégo z Korony.

A Iż tego ieſt potrzebá/ áby pod czás odiáchánia náßégo tá Rzeczpoſpolita od wßech poſtronnych nieprzyiaćielſkich naiázdów y gwałtów byłá opátrzona. Przetóż gdźieby co gwałtownégo od nieprzyiaćioł poſtronnych/ y wielka iaka nawálność od możnégo iákiégo nieprzyiaćielá/pod czás odiázdu náßégo/ ná Rzeczpoſpolitą przypádłá/ tedy vchwalamy z pozwoleniém wßyſtkich ſtanów/ ná wßeláką gwałtowną moc/ y naiazd nieprzyiaćielſki/ poſpolite ruſzenie/ y tą vchwałą niniejßą po publikowániu Conſtituciy Séymu tego ma bydź zá dwoie Wići poczytano: á W. X. Litewſkim/ przez liſty woienné/wedle dawnégo zwyczáiu. Zyg. III. 1593. Liſt 8.

O Conuokáciiéy Arcybiſkupiéy, czáſu poſpolitégo Ruſzenia w niebytnośći Królewſkiéy.

A Ieſliby tákowy gwałt / pod czás odiázdu náßégo ná R. P. przypadł/ któremuby ſie ináczéy odeprzeć nie mogło / iedno poſpolitym ruſzeniém / tedy trzećié tákowym ſpoſobem / wyſłáné wići bydź máią. Naprzód Hetmánowie ták Koronni/ iáko y W. X. Litewſkiégo / vpátrzywßy iáko naprędzéy będźie mógł niebeſpieczeńſtwo / któreby ná R. P. przychodźiło / obwieśćić ma X. Arcybiſkupowi/ który záraz obwieśćić powinien Senatorom oboygá narodu / y czás náznáczyć iáki/ ná którýby wßyſcy ziácháć ſie mogli do Wárßáwy / á tám ziáchawßy Zyg. III. 1593. Liſt 8.

wßy sie/ consultatione facta vigore vchwały ninieyßéy / będą mogli PP. Senatorowie trzecie Wici zá spólną zgodą rozesłáć. Zá którémi kázdy/sub pœna de expeditione bellica sancita, stáwić sie ná mieysce będzie powinien.

WOYNA MORZKA.

O woysku morzkim, iáko ieſt wielce potrzebné do wiela rzeczy, téz obiecuią przerzeczeni Posłowie

Henr. Krol 1573. 16. Maij List 129.

Naiáśnieyßégo Królá obránégo / iáko skoro zá wolą Bozą do Krolestwá swégo przyiedźie/ze winien będźie woysko morzkié potrzebné/ dostátecznie / ku obronie portów morzkich / y zádźierzeniu Dominium maris, Páństwá Koronnégo / y prowinciy iemu przyległych / ták iáko sie podáie wßystko ono położenié mieysc Polskiégo páństwá/ swym kosztem chowáć. Które to woysko ták sposobi y postánowi / iáko rzecz będźie potrzebowáłá wedle porády stanów Koronnych. Którégo woyská pozytek sie pokaze wielki ku zábronieniu Náwigáciiéy portu Narewskiégo / y ku dostániu y dobyciu tego portu do Królestwá należącégo.

Rodia Lex Dominiũ maris opisuie Tit. Lege 16.

O tymze Zygmunt III. stánowi.

w Confir. Pact. List 15.

Item/ Woysko Morzkié wßystkiémi dostátkámi opátrzoné/ ku potrzebie Korony Polskiéy y Wielkiégo Kśieztwá Litewskiégo swym kosztem chce wystáwić/ áni w tym vstawáć będźiem/ zástáwiáiąc sie ná morzu dla potrzeby Korony Polskiéy/ y Wielkiégo Kśieztwá Litewskiégo.

PRZYPOMNIENIE.

O tymze czytay wyzßéy tit. Inwentarz. List 105.

OD Narwie do Gdáńská álbo do Lemburgu, ieſt 130. mil morzem brzegu pięknégo, y wielce pozytecznégo: zkąd go Moskiewski stáry zwał Serebrnym brzegiem. Wielka to ieſt distáncia, ze áni ći ztąd, áni owi ztámtąd ná rátunek niemogliby przybydź czásu gwałtownéy potrzeby, ledwo zá ßeść niedźiel landem. A nimby woysko

woysko doszło, tymby się sámo znędźiło, y ónby kray znędźiło ćiągnąc: y żołdby im muśiał iść, nimby doćiągnęli, z wielką szkodą skárbu. A kiedyby tá clasis ábo flotá byłá, o którey tu wspomina w Constituciiey, tedyby zá sześć dni mógł woysko przywieść ná rátunek Narwi, á z Narwie tákże ná rátunek Prusom zá sześć dni, czegoby zá sześć niedźiel landem niemógł spráwić. Tákże y z portu który w Constituciach spomináią, Kiey dany, pomocby mogłá bydź.

WIĘZNIE.

Zapłátá temu kto więzniá poima.

559. 1. IEsli kto z nászych przełożonych z szláchty / Pánów / álbo obywátelów / którego álbo które więznie któregokolwiek stanu / álbo záwołánia / y przełożenia będącego poima: onému / álbo onym obiecuiemy od kożdego tákowego więzniá dáć y zápłáćić iedne kopę monety w Królestwie bieżącey: á więzniá sobie wźiąć mamy / ábysmy go ná śie szácowáli. Wyiąwszy Mieszczány y prostego stanu ludźie: które szácowáć będą oni / którzy ich przywiodą / álbo ie poymáią / wedle woley swey. Włádysł. Jágełło w Jedlney 1433. List 51.

Więznie swé z zátrzymánia Król ma wyswobodzić, y szkody nágrodzić.

558. 2. IEsliby naiazd nieprzyiaćielski ná rzeczoné królestwo zkąd przypadł: tedy szláchtá Koronna ku odpędzeniu ich srogośći ma sie zástáwić ze wszystką mocą swą. A Iesliby też zá czásu pánowánia nászego / ábo potomków nászych dla woyny zá gránice królestwá iecháć nam byłá potrzebá: álbo tász szláchtá przy bytnośći nászey z ktoremikolwiek nieprzyiaćioły ná woynie potkánie vczyni / á niktorzy z nich w tymże potkániu będą poimáni: álbo zátrzymáni / álbo y szkody bądź máłé / bądź wielkié podeymą w rzeczach y osobách / tedy im to dostátecznie nágrodźimy. Lódwik 1374. List 40.

OPATRZENIE MIAST.

BEspieczeństwo miast nászych Krakowá / Lubowle / Rábsztyná / Oświećimiá / Kámieńcá / á tego z Quárty / Poznániá / Kiiowá / Zyg. III. 1593. List 9.

Kiiowá / Bráclawiá / zá vchwałą Séymu tego / ludem służebnym pieszym opátruiemy. Którzy to ludźie máią bydź pod zleceniém Stárośćinym. Jednák Rotmistrze / Porucznicy máią przyśiądz / że wiernie mieysc sobie náznáczonych strzédz / y nam do czásu náznáczonégo dotrzymáné będą. Do buntów y zászćia inter priuatas personas, przymięszywáć się nie máią. Zámków y Miast sobie náznáczonych / przy Stárośćiech nászych bronić / tákże y tumultów z któréykolwiek miáry y przyczyny / ktorębykolwiek w miástách tych nászych wszczynáły się / zá tychże Stárostów roskazániém / bronić máią / wierność y poddáność nam we wszystkim wcále záchowuiąc.

CONTENTACIA.

Nagrodá Rycérzkim ludzióm od Królá Iego M. y wdzięczność zá ich posługi.

Z Przywil. Jágełłów. 1422. List 48.

Máiąc baczenie ná wiárę wielką / y ná służby záwżdy wierné / którémi Prąłaći / Pánowie / Przełożeni / Szláchtá / y wszystko Królestwá nászégo Rycérztwo / iuż rádząc / niegdy też ná woynach / y innych przypadkách y przygodách vprzéymą cnotą k nam przystawáiąc / wdźięczną chęć nam pokázowáli / y bez przestánku pokázuią / y iescze tym więcéy ná przyszłé czásy pokázáć mogą: z tych tedy przyczyn królewskiéy szczodrobliwośći nászéy dáry v nas sobie zásłużyli. 572. 2.

O dárowániu imión Szláchćie przez Królá.

Káź. Wiel. w Wiślicy 1368. List 38.

Tym Státutem skázuiemy ná wieki bydź chowano: iż dárowánia stałe y mocnie máią stáć / choćby też Przywiléy ná nie nie był dan: gdy tylko śmiercią onégo który dárował / ábo którému dar się sstał / to było potwierdzono: á zwłasczá tym / którzy z námi / álbo z nászémi potomki mężnie ná woynie woiuiąc / byli zábići: tákowé dárowánia niech wieczną moc máią. Támże

CZWARTA

CZWARTA POWINNOSC KROLEWSKA.

Spráwiedliwość czynić ſam: y innych od vkrzywdzenia powściągáć.

SPRAWIEDLIWOSC zacnośc Królewſka.

556. 2. ABowiém zacność Królewſka / prze grzéch nieſpráwiedliwośći bywa zelżoná. Olbracht w Piotrk. 1496. Liſt 96.

Pokóy Koronny przez Spráwiedliwośc bywa záhámowány.

o łáci. 223. GDyż piſmo świeté świádczy / że wſzyſtek wiek człowieczy ieſt ſkłonny ku złému / y wſzelkié ſtworzenié w wyſtepku ſie znáy- Káżimierz w Kráko. 1369. Liſt 53.

Ktemu/ że przyrodzenié człowiecze łácniéy vpada ku złému/ ták/ iże złości ráczéy náśláduiemy. Acz Páńska vstáwá iest/ że poddáni máią bydź sromiezliwi/ skrómni/ spráwiedliwi/spokoyni: á wszákóż niepohámowána pożądliwość/ by nie byłá pohámowána stárániem spráwiedliwości/ tedyby záprawdę zgodá y pokóy miedzy ludźmi zginełá. Nawyższé tedy dobro iest w tym żywocie/ spráwiedliwości náśládowáć/ y iednému káżdému co iego iest przywłaszczáć.

Formá przyśięgi Królewskiéy.

Zyg. III. 1587. List 7. Spráwiedliwość wszytkim obywátelóm Koronnym/ według Praw pospolitych/ we wszystkich Páństwách postánowionych/ bez wszelákiéy przewłoki y odwłoki będę czynił: nie máiąc względu álbo brákowánia ná wszelákié osoby.

MATERIA SĄDOW KROL:

Co zá máteria do swych sądów Król sobie zostáwił.

Stephan w Consti. o Tribu. 1578. List 185. EXceptis causis merè criminalibus, ktoré sądowi náßému ná Séymie należéć máią. A gdźieby kto ex ciuili causa criminalem czyniąc/ ná Séym álbo zá Dworem kogo wyzwał/ tedy gdy będźie vznána przez nas ná Séymie bydź causa ciuilis, ma tákowy euocans pœnam sessionis turris, & centum marcarum ac damna według Constituciiéy luere. A causa ma bydź odesłána ad forum competens: A wszákże in Articulis criminalibus, in iudiciis & terminis Castrensibus, appellácia ma bydź ad iudicia generalia ordinaria Tribunalis huius. Exceptis etiam causis fisci, iuxta constitutiones annorum Millesimi, quingentesimi, sexagesimi secundi: & millesimi, quingentesimi, sexagesimi septimi factas: atque exemptionis bonorum regalium, ktoré sądowi náßému zostáwuiemy. A ieśliby kto Stárośćie álbo Dźierżawce pozwał o grunty náßé/ z ktorych Dźierżawcá álbo Stárostá Quárte dawa/ ábo pod rewizią y lustrácią podpádły/ tákże ktoré w stárych summách są inscriptæ, o tákié dobrá ma sąd odesłáć ná Séym pro cognitione nostra. A nam sámému o dobrá náßé iuxta præscriptum Statuti czynić/ y onych dochodźić wolno záwsze będźie.

Tákże

Tákże o niewydánié Quárty / y o dobrá nullo iure recepta, ná Séymie sądy bydź máią. Exceptis quoque causis iuris Magdeburgensis, Teutonici, & Culmensis, ktoré z ostrzeżeniem rzeczy w státucie opisánych sądowi nászému należeć bedą. Zstrony przezysków interim otrzymánych przeciw miástóm / tákże też mieszczan przeciw szláchcie / to sie záchowáć ma do vznánia nászégo / iáko około przezysków Duchownych. Tit. Euocatio.

Iesscze potym niektóré z tego Reyestru są wyięté, á do Trybunál skiégo sądu przyłączoné: O czym weyźrzy w Constitucie Séymów annorum 1590. *y záśię* 1591. *iáko o niewydánié Quárty, y inné niektóré skárbowé kauzy.*

Item, *Státut Zygmuntów* de causis officij, *iuż ieſt zniesióń, że nie trzebá znimi ná Roki królewskié, bo ná Trybunał są odesłáné.*

Item, *o Remissiách od Trybunału,* 1581.

Item, *Reyestr Artykulów, ktoré Król sądźi,* Tit. Citatio. Farrago: citantur Instigatores *w Láćińskim.*

Item, *Appellácię od sądów Kśiążęćiá Pruskiégo, Kurlánckiégo*, ad exemplum Ducum Germanorum, vbi ad Cameram Imperij appellant.

CZASY SADOW KRO:

Spráwy ná Séym przypádłé, we Srzodę y w Piątek ná kozdy tydzien máią bydz sądzoné: á po zámknieniu Séymu dáléy sądzic nie máią.

28. 1. Zwalamy / áby spráwy ná Séym Wálny Króleſtwá przypádłé dwá dni w tydźień / to ieſt / we śrzode y w piątek / przez nas były vznawáné y sądzoné: á gdy sie sſtánie zámknienié Séymu / żaden potym w spráwách / ktoré ná Séym przypádną / nie ma bydź / áni będźie mógł bydź sądzon. Zygmunt 1538.

Criminalia Litewskié, y sądy Séymowé.

VStáwuiemy / áby ná Séymie Wálnym kászdégo tegodnia w dźień Con. Wár. 1589. List 37.

w dźień ieden/miánowićie Wtorkowy/spráwy głowné Litewſkié Séymowé przez nas ſądzoné y odpráwowáné były.

Król wyiézdzáiąc do ktoréy ziemie y powiátu, ma z Stároſty ſpráwiedliwość czynic.

Káźimierz w Nieſzow. List 93. OBiecuiemy/ iż záwżdy ná przyiechániu náſzym do ziem ktorychkolwiek náſzych/ w káżdym Powiećie/ do ktorégo ſczęśliwie przyiedźiemy/ wſzyſtkim proſzącym ſpráwiedliwośći z Stároſtámi náſzémi one czynić roſkáżemy. 31. 2.

Sigis. 1511. Fol. 18. Officij cauſæ diſtrictum non habent. w Łác. 174.

INSTIGATOR.

Vrząd Inſtigatorſki.

Stephán w Wárſzá. 1581. List 3. Státut 2. A Żeby do ſpraw nullo iure mógł bydź Inſtigator gotowy/ ne quid Reſpublica detrimenti patiatur: y z drugiéy ſtrony/ áby też przewłoká dálſza/ tym ktorzy ſie vpomináią nie byłá: káżdy ktoryby prætenderet, żeby mu bona nullo iure były odięté/ ma ná piérwſzé á nadáley wtóré Roki ziemſkié/ ktoryby był z Máłopolſkich Woiewództw w Krákowie/z Wielopolſkich w Poznániu/ z Ruſkich wſzech we Lwowie/ z Mázowieckich w Wárſzáwie/ dáć ſie wpiſáć w Reyeſtr.

Inſtigator zá Dworem niepotrzebnie nikogo niema wyzywác.

w Conſtit. 1557. List 6. NAprzód zábiegáiąc temu/áby ludźie niepotrzebnie wyćiągáni zá Dworem náſzym niebyli/ vſtáwiamy: iż Inſtigator náſz nie ma nikogo pozwáć ad inſtantiam ſuam, áni oſoby náſzéy/ áni zá dilácią ſtrony/ tylko o rzeczy włáſnie należącé oſobie/ zwiérzchnośći/ pożytkóm/ y imionóm náſzym: A ktoby ſie ważył o inſzé rzeczy niż o té/ ktoré właſnie ſądóm náſzym należą/ zá dworem álbo ná Séym wyzywáć: táki ma bydź támże we ſtu grzywien winy ſtronie przekazan.

W pozwie

W pozwie vſczypliwé ſłowá, y czci czyiéy dotykáiącé, niemáią bydz wnaſzáné, ták przed Królem Ie° M. iáko y przed innym ſądem.

25. 2. Mayeſtat Królewſki Dekretem ſwym / ná wieczné czáſy / iáko mocą Státutu / wſzyſtkim poſpolićie ták Prokuratorom / iáko też innym oſobom / którégokolwiek ſtanu y záwołánia byłyby / roſkázáć y zábronić raczył: áby żaden pozwu nievczćiwégo y ſłów / któréby czyiéy poczćiwośći y dobréy ſławie dotykáć miáły / nápiſánych / áni przed Máieſtatem Królá Ie° M. áni przed káżdy ſąd Ziemſki álbo Grodzki wnośić / álbo nań co ſpráwowáć nie śmiał / pod winą śiedzenia iednégo tegodniá w wieży: która winá ma bydź od tych odnoſzoná / którzy przećiwko temu Dekretowi niniéyſzému przećiwnie czynić będą. Dekret Królá Zyg. pierw.

Artykułów Reyeſtr Inſtigatorſkich y formá pozywáć tákich.

w Łác. 42. 3. POzywa ćie: iżeś ty zápomniawſzy dobrégo obywátelá y wiernégo poddánégo powinnośći / mówił to álbo owo przećiw perſonie królewſkiéy / ábos też (czego Boże nieday) potáiemnie / ná iego ſkaze praktykował: przez co te ábo owe káźń záſłużyłeś / iákoć to ſzérzéy będźie ná Roku wyłożono. Zygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 32.

Item, iżeś ty kaźni śiedzenia Nam y Rzeczypoſpolitéy przewinionéy nie wyśiedział.

Item, iżeś ty ſądy / y Commiſſarze / y Séymów pokóy poſpolity zruſzył / álbo Poſłóm náſzym gwałt vczynił.

Item, iżeś ty dobróm ſkárbowym w tym á w tym / te álbo owe ſzkodę wyrządził: y z onych pieniądze / które od nas odbiéráné bywáły / y dochody cynſzów z dóbr náſzych / álbo czynſz ná ſie zátrzymał.

Item, iżeś ty ſól nád zákazánié náſzé poſpolité tám álbo owdźie przewoził.

Item, iżeś ty morze náſzé zbóycámi morzkiémi nápełnił / y towáry do brzegu wyrzucone przywłaſczyłeś ſobie.

Item, iżeś ty rzéki ſpuſtné przenágabał.

Item,

Item, iżeś ty gośćiniec náß śćieśnił / álbo zásiadł / záwárł / álbo zaléwkiem zálał / álbo gorßym mieyscem obróćił / álbo też odwróćił.

Item, iżeś ty ßlák / gdźie konie álbo woły goniono z Korony / nád Dekret krolewski vganiał.

Item, Myto y Cło nowé sobieś wymyślił: álbo też rzeczy które z Komissiiey ná nas przypadáły / gwałtemeś pobrał.

Item, Monetę fałßywą kułeś / álbo też wnióśleś.

Item, iżeś win / któreś nam przepadł / álbo skárbowi nászé=mu nie zápłáćił.

Item, iżeś ty wpadł w winę peculatus, aliâs skarb pospoli=ty z oßukániém vßkodźił.

Item, iżeś ty famosum libellum, álbo Pásquiluß vczynił / ál=bo dla iákiégo inégo złégo vczynku w winę wpadł.

Item, iżeś ty pánnę ábo wdowę / ábo żonę tego ábo owégo vnióśł y zgwałćił.

Item, iżeś ty Gléytowy list wiáry pospolitéy / temu álbo o=wému dány / posłány / złamał / zátrzymał.

Item, iżeś ty listy Séymowé álbo Wići woienné odebrał / y zádźierżał.

Item, iżeś ty ślub obowiązku złamał.

Item, iżeś ty woysko zebrawßy ná zamek / tego ábo owégo rę=ką nieprzyiaćielską dobył / w czym pokóy Rzeczypospolitéy zru=ßywßy / álbo też woysko nád Dekret Séymowy zá gránicę do nieprzyiaćioł wywiódłeś.

Item, iżeś ty w bitwie plácu niedostał / aliâs vćiekł.

Item, iżeś ty táiemną rádę tobie zwierzoną / dźiáłá / zbroie / prochy do dźiał / woysko / zamki álbo miástá násze nieprzyiaćio=łom ná zdrádźie wydał.

Item, iżeś ty ná woynę pospolitégo ruszenia / álbo też żołd służby woiennéy wźiąwßy niedosłużył / etc. y inné podobné tym Artykułom.

Przypomnienie z strony Instigatorow.

Tak wiele rozumieią, co de Repub. *mówić vmieią: że potrze=báby Instigatorów więcéy mieć w kożdym zosobná Woiewództwie, y ich opátrzyć. Bo exekucia Praw ináczéy niemoże dóść, á Práwá bez exekuciiéy zimné są: á bez Práwá rząd Rzeczypospolitéy stać nikaki*

nikaki niemoże. A ieden Inſtigator ták wiele Artykułóm ſproſtáć, y odia *odiąć niemoże. Więc y ſpraw ſie przyczyniło zá Unią, á Séymu ſie vkróćiło: bo iedno ßeść niedźiél. Tedy iáko Król Ie° M. niemoże tego odſądźić, ták y Inſtigator ieden inſtigowáć, y ták wiele rzeczy popieráć niemoże, y niepodobna rzecz.*

Inſtigator z porády Márßałká, Kánclérzá, y Podſkárbiégo poczynáć ma. Tit. Crimen læſæ, *y* Perduellionis 1588.

Sam Inſtigator w niektórych rzeczach ma bydź Aktorem. Tit. Perduel.

Toż czynią Procuratores fiſci *co* Inſtig. Tit. Cita. Sta. 18. ver. 1.

Item, contra deſolatores *Zup. inſtigowáć, List* 270. Sta. 2. Item 1591. Sta. 6. ver. 4.

P O Z W Y.
Y O NADWORNYCH.

Około pozwów przed Królem Iego M. Nadwornych, y innych ſądziéch.

28. 2. STáry Státut ſłußnym vmiárkowániém wykłádáiąc/ vſtáwiamy: áby Prokurator ták ośiádły iáko nie ośiádły/ máiąc doſtáteczną prokurácią/ y moc v ſądów ſtawáć/ y wßyſtko czynić y ſpráwowáć / co iego Principałá ſpráwy y ſpraw ſie dotycze/ też ſtronę Pozwem Nadwornym pozwáć/ ſedźiego rußyć/ y wßyſtko czynić/ co ku obronie ſpráwy iego przynależy: wßákże zapiſów áni nowych czynić / áni ſtárych kwitowáć / áni pieniedzy zápiſánych bráć bedźie mógł / okróm bytnośći ſwéy ſtrony Powodowéy. Zygmunt 1511. List 18.

Pozew Nadworny tylko, gdy Król w którey ziemi ieſt, bywa: á inné forum fori odſyłáią.

Támże IZ Termin / álbo iáko mówią / Nadworny Rok wielóm ludźióm trudnośći przynośić zwykł / dla tego / iż niekiedy ći / ktorzy ſpráwy poſpolité przy nas odpráwuią / nieuważnie y vpornie Zygmunt w Piotrk. 1507. List 21.

poźnie od kożdégo zwykli bydź pozywáni / y w spráwách Rzeczypospolitéy zátrudnieni: Vstáwiamy / áby nápotym / gdy my bedźiemy w źiemiách Máléy Polski / żaden okrom tego / ktory w onychże źiemiách mieszkánie ma / przed nas Nadwornym pozwem niemógł bydź pozwan / o summe w Státućie opisáną. Tákże gdy bedźiemy w źiemiách Wielkiéy Polski / tylko z tychże źiem szláchtá do sądu Dworu nászego ma bydź pozywáná. A spráwy przed námi nieskończone / do powiátu pozwánégo máią bydź odesłáne: ktore Sedźia Ziemski bedźie sądźił / y ná Rocéch o wszelką summe / o ktorą przed námi rzecz sie pocznie.

O pozwie niespodziéwánym ná kogo przypádłym.

Káźimierz w Wislicy List 12. GDyż w rozmyśle dobrym zależy mátká cnot Discretio, to iest / dobré rzeczy vważenie y rozeznánie: przydawa sie częstokroć / iż niektorzy nászy sludzy / álbo inni iákokolwiek ná Dworze nászym postánowieni / álbo v sądu zástáni / z tráfunku nád nádźieię przed nas / álbo przed sedźiego bywáią wyzywáni: y quæstię álbo spráwy / o ktorych namniéy niemyślili / bywáią im zádawáné: á ták chcąc oboie strone obwárowáć / áby rzeczonym obyczáiem pozwáni z dobrym rozmyslem y vważeniém ná rzeczy sobie zádáné odpowiádáli / á Powodowé strony w swoich spráwách nie były omyláné / vstáwiamy: iż gdy kto ná Dworze nászym álbo ná sądźie bedźie ználeźión / y przed nas álbo sedźiego nászego bytność obyczáiem przerzeczonym wyzwan: tedy Powodowa stroná / álbo sam sedźia one spráwe pozwánému dowodnie ma przełożyć / y ná piśmie bedźie powinien oddáć: áby odpowiádał ná też rzecz y pytánié. 28. 4.

In Prilusii dostátecznie List 55. *Roki nadworné Sędźia Ziemski może sądźić: á niedokończoné.* Sta. 415. Sta. 4.

O pozwie verbali, *zádocznym pozwem Const.*

Formá pozwu Nadwornégo.

TERMIN.

TERMIN.

Ná pozwie, który ieſt nápiſány ná Séym, Rok ſzóſtégo dniá po przyiechániu Królewſkim niech będzie nápiſan.

25. JZ niekiedy Rok Pozwów zámieſzánie był piſan ná Séym Ján O. br.
3. Wálny / álbo nie był pewnym miánowániem dniá oznáczón / 1 4 9 6. Liſt 106.
álbo ná długi czás był náznáczón: zkąd przydawáło ſie / iż vbodzy niktórzy nieczekáiąc Roku / dla niedoſtátku wydatków z Séymu odieżdżáli / zkąd w nieſpráwiedliwośći bywáli zániedbáni: tą tedy przyczyną poruſzeni vſtáwiamy: áby Pozew ſtrony Powodowéy przećiwko pozwánému / który ma bydź ná Séym Wálny / w ſobie zámykał Rok / álbo dźień ſzóſty po przyiechániu náſzym ná mieyſce Séymu / pod winą trzech grzywien. A to dla tego / iż gdy wynidźie ieden tydźień po przyiechániu náſzym ná Séym / Zdánia y Sądy bedą ſpráwowáné / áby nakłády y wydatki wielkimi ludźie nie byli vciśnieni.

Pozwowi Nadwornému o Dziedzictwo álbo o Summę czterdzieśći grzywien, Rok we trzy niedziele ma bydz: á o mnieyſzą ſummę álbo o krzywdę, názáiutrz moze czynić.

29. JEſli ſpráwá bedźie o Dźiedźictwo / álbo o wielką ſumme Káźimierz
2. pieniedzy / to ieſt / o Cztérdźieśći grzywien: Rok przez Sedźiégo we trzy niedźiele ma bydź mu náznáczón: ále o mnieyſzy dług / w Wiſlicy Liſt 12.
álbo krzywdę ſłowną / do iutrá Rok niech bedźie przedłużón.

Roki zá Dworem wedle Státutów niech będą náznáczáné.

Zygmunt w Piotrk. 1538. POzwy y Roki zá Dworem / ktore ták zową wedle Státutów / O porządku Pozwów / y ich kłádzieniu vczynionych / niech bedą náznáczáné. 30. 1.

A C T A.

Séymowé rzeczy do Káncellárijéy, á Ziemſkié, w Ziemſkié Actá wpiſane bydz máią.

Zyg. Aug. 1550. List 2. w Consti. IZ też Práwem poſpolitym róznym vrzedóm / rózné ſpráwy ſą przypiſáné: cokolwiek Ziemſkim ſpráwom ſądowym należy / ktore przy bytności náſzéy ſpráwowáné bywáią: to w ziemſkié kśiegi wpiſano bydz ma: á inſzé rzeczy y ſpráwy do Káncellárijéy náſzéy / wedle ſtárodawnégo zwyczáiu Státutu / Roku Páńſkiégo 1538. wedle tegoż Roku Státutu Referendarze náſzy záchowywáć ſie máią.

Sądowi ná Séymie náznáczonému ieden álbo dwá z Rády, álbo z Vrzędników Mázowieckiégo Kśięztwá, niech będą przyſádzeni.

Zygmunt w Piotrk. 1538. z Státutu Mázowie. ABy Práwóm y zwyczáióm Kśieztwá Mázowieckiégo przerzeczonégo náſzégo w czym ſie nieublizyło / á zwłaſczá ná Séymiech Wálnych króleſtwá náſzégo / gdźie ſpráwy przez Appellácię do ſądu náſzégo zwykły ſie zſtáczáć: obiecuiemy / iż do ſedźi / ktore ná ſadzenié ſpraw ná Séymie króleſtwá náznáczymy / iednégo álbo dwu z Rad náſzych / álbo Vrzedników Kśieztwá onégo przydamy ſedźi / ktorzy bedą vmieietni około vſtaw y zwyczáiów Kśieztwá onégo. 27. 4.

DRVGA

DRVGA CZĘSC CZWARTEY POWINNOSCI Krolewskiey.

Sam kſztałt Spráwiedliwości ſądów pokázuiąca.

SPRAWIEDLIWOSC.

Sędziόm roſkázuie Król áby ſądzili wedle ſtateram Æquitatis:

Sedziowie Ziemſcy Króleſtwá náſzégo / do Conſtituciy ſie nákłoniwſzy / y z nich wyuczenié poiąwſzy / w ſądzeniu ſpraw niech záchowuią ſtateram æquitatis. to ieſt / Wage ſpráwiedliwości. Kázi. 111. w Nieſzo. 1 4 5 4.

CRIMINALES.

O rzeczach które ſie poczćiwości dotyczą.

Iż ſie to zábiegło / że iáko wielka licentia w ludźiéch vroſłá / Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 6 5. Liſt 5 4.
iuż práwie bez wſtydu / ludźie niebacząc nic ná przyrodzoną vczćiwość / bez boiáźni wyſtepuią. To też nie mnieyſza / iż ſie záśie ták wiele potwarzy námnożyło / że też té bez przyczyny criminaliter pozywáią perſony niewinné / y wyćiągáią Akcię / ktoreby właſnie miáły bydź Ziemſkié Grodzkié / álbo ciuiles rzeczoné / ná Séym ábo zá Dworem przed oſobe náſze: Czym ſie wiele omieſzkiwa ſpráwóm Koronnym / y ludźie ſie tym wielce ſzkodzą. A ták temu zábiégáiąc / ze zwoleniem wſzech ſtanów / ná ninieyſzym Séymie będących / vſtáwiamy: iż ktobykolwiek ná potomné

Si actor criminalẽ cauſam nõ proſequitur, poenã talionis incidet, 661.

In causa criminali, Reus statim dat poenas 661.

potomné czásy pozwał iáką personę criminaliter in causis honorem tangentes, przed Máyestat nász na Seym / iákoż nie gdźie indźie o to pozwáć nikt nie ma sczypiąc go ná poczćiwośći iego: iuż ma bydź ták gotow / iákoby vkazał rzecz bydź prawdźiwą / ktorą pozwánemu zádá. Tákże też y pozwány ma bydź gotow ze wszystkim ku okazániu niewinnośći swey. A gdźieby wiec z obudwu stron tákowe wywody wątpliwe były / álbo z ktoreykolwiek strony / tedy w tey mierze scrutinium ma bydź czyniono w onym Powiećie álbo Ziemi / gdźie Wiecá sądzone będą / vbi crimen commissum est. A iż ná káżdy Rok Wiecá máią bydź w káżdym Woiewodztwie / tedy wolno to będźie ták Aktorowi / iáko citato, doydąli Wiecá przed Seymem przypozwáć pozwem zá źiemską membraną stronę drugą ná Wiecá. A zá onym przypozwem ná Wiecach / będźie powinien sąd wiecowy vczynić scrutinium. A naprzod wszyscy Dignitarze / y Vrzędnicy / y inszy świadkowie / będą powinni pod sumnieniem wiádomość swoię w tey rzeczy powiedźieć. Potym y káżdy szlachćic iny / ktoryby iedno w tym był requirowan. Gdźieby też wiec po zápozwániu / Wiecá nie doszły przed Seymem: Aktor álbo też Citatus, pozwałby ad deducendum scrutinium, & audienda testimonia. Tedy my ná Seymie będźiem powinni skrutatory dáć do oney źiemie / gdźie sie crimen sstáło / ad inuestigandam facti veritatem. Po ktorym scrutinium á pewnym wywiádowániu / tedy my mamy / álbo Aktorowi / dowod / álbo citato odwod skázáć / to iest: ktora stroná pewnieysze dowody zá sobą będźie miáłá. A gdźieby sie náláżło przez Dekret nász / iż citatus niewinnie á potwarnie pozwan był: tedy on Aktor będźie mu powinien wnet od sądu nie odchodząc / sto grzywien winy położyćy ná cokolwiek / ná szkody przyśięże / co pozwány ná Práwo nálożył / záplácić ma przy przyśiędze. Y ktemu iescze dwánaśćie niedźiel ná dnie w wieży śiedźieć ma / źiemie álbo powiátu swego. A wszákoż te Akcię / ktore sie ćiągną z dawnego práwá y zwyczáiow / choćiaby dobrze były criminales, do sądu Grodzkiego y Ziemskiego / nie máią podlegáć tey Constituciiey.

Causæ criminales y scrutinium.

Stephan w Wárszá. 1578. List 186.

SCrutinia in causis criminalibus máią bydź zá przypozwániem

niem ſtrony przez ſtrone/ ná ziemſkich/ álbo Grodzkich Rokách ſądowych illius districtus, vbi crimen patratum eſt, co pierwey będzie poſt obductionem patrati criminis wypráwowáné. A to dla tego / gdy ſtroná ſtrone pozowie ná Seym/ áby tám iuż obie ſtronie były cum ſcrutiniis gotowé dla prędkiego odpráwowánia ſpraw. A iżeby ſie criminales actiones ná Seymie záwſze odſądźić y odpráwowáć mogły / tedy od poczęcia Seymu/ który ná náznáczony dźień liſty Seymowémi propozycia záczynáć ſie ma záwżdy. A po propozycyiey / y odpráwieniu przy Pośléch ziemſkich wót Senatorſkich / tydźień cáły dźień podle dniá mamy mieć wolny do ſądów criminalium actionum. A potym póki iedno Seym będźie / mamy odpráwowáć té criminalia, ná káżdą Srzodę / Piątek / y Sobotę / nie omieſzkawáiąc innych ſpraw Seymowi należących. A zwłaſczá nullo iure, y Quárty ſądzenia/ wedle Conſtituciey Lubelſkiey/ Anni Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi noni.

Dwoiákié ſpráwy, które ſie poczćiwośći dotyczą: iedné merè criminalia, á drugié ták rzeknącé criminalia.

Exceptis cauſis merè criminalibus, które ſądowi náſzému ná Seymie należéć máią. A gdźieby kto ex ciuili cauſa criminalem czyniąc/ ná Seym álbo zá Dworem kogo wyzwał/ tedy gdy będźie vznáná przez nas ná Seymie bydź cauſa ciuilis, ma tákowy euocans, pœnam ſeſsionis turris, & centum marcarum, ac damna według Conſtituciy luere. A cauſa ma bydź odeſłána ad forum competens. A wſzákże in articulis criminalibus, in iudiciis & terminis caſtrenſibus, Appellácia ma bydź ad iudicia generalia ordinaria Tribunalis huius. Exceptis etiam cauſis fiſci, iuxta Conſtitutiones annorum, Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi ſecundi, & 1567. factas, atque exemptionis bonorum Regalium, które ſądowi náſzému zoſtáwuiemy.

Stephan w Wárſzá. 1578. Liſt 185.

Podwyżſzono 200. Marcarum 1588.

O criminaléch Wołynſkich.

A Spráwá ma bydź odeſłána do należącego ſądu / wſzákże

Zyg. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 52.

 że

że w Artykulech Criminálnych / od sądu y práwá Grodzkiego appellácia ma bydź do sądu Trybunálskiego / wyiąwszy tylko spráwy Práwá Maydeburskiego / rzeczy skarbu nászego / ktore zostrożeniem pewnym sądowi nászemu należeć będą.

In causis criminalibus, in absentia nemo cognoscat: in Lat. tit. Actor. Et ex facie multa diuinat Iudex. Si à plebeio deberet adesse, & ipse dominus, qui stat pro pœna.

W spráwách criminalia, *áni Król, áni Stárostá nie ma vznáwáć, áni żadnego skázowáć, áż któryby się o iáki vczynek wyznał, ábo práwem przewyciężon był do wyznánia. w Polskim 27. 1.*

BEZECNI
KTORZY SĄ.

Siedmnaście stopniów bezecnych.

w Łácinsk. List 114. Bezecni / ktorzy z krolestwá ziezdżáią rozboie czyniąc. Tit. Profugus.

Bezecni / ktorzy Heretykow bronią. Tit. Heretyk.

Pol. 103. Bezecni są / ktorzy zboyce y złodzieie w domu przechowywáią.

Ktorzy w Reyestrzech trzy rázy są popisáni. Tit. Szláchcic.

Bezecni są / ktorzy przez świádkow oczyścienia do sądow przystępuią. Tit. Fur.

Bezecni są / ktorzy oyce swe álbo brácią zábiiáią. Tit. Homicid.

Bezecni są wszyscy / ktorzy popełniwszy złodzieystwo vciekáią. Tit. Fur.

Bezecni są / ktorzy złodzieie przechowywáią. Tit. Fur.

Bezecni są / ktorzy czwarty raz o potwarstwo bywáią pozywáni. Tit. Calumnia.

Bezecni są / ktorzy nászcie domowe vczyniwszy / z krolestwá vciekáią. Tit. Inuasio domus.

Bezecni są / ktorzy o poimánie bywáią pokonáni. Tit. Raptus.

Bezecni są sludzy / ktorzy złoczyńcow nie gonią / gdy Pan roskáże. Tit. Seruus.

Bezecni są / ktorzy czásu Ruszenia woiennego od pánow odstawáią. Tit. Seruus.

Bezecni są mężoboycy / ktorzy pozwáni nie stáną / zwłasczá nie osiedli. Tit. Homicidium.

Bezecni

Bezecni ſą wßyſcy / ktorzy ná Séymie záburzenié vczyniwßy vćiekáią. Tit. Comitia.
Bezecni ſą / ktorzy vrzedy y dostoieńſtwá przećiwko Státutowi biorą: á vpomnieni / niepuſczáią ich. Tit. Dignitates.
Bezecni ſą / ktorzy Zamki Koronné przećiw Státutowi trzymáią. Tit. Caſtra.

CRIMEN LÆSÆ M. REGIÆ.

Pátrzáć trzebá wyßéy, List 21. dwá Státuty o téy rzeczy: ále tu iuż ſam Proces opiſány. Titulo, Criminales.

Poſtępek prawny in cauſa criminis læſę Maieſtatis Regię.

Jeſliby kiedykolwiek nam / y potomkom náßym Krolom Polſkim / z poddánym ſwym / ßláchećkiégo záwołánia / przyßłá ſpráwá o Crimen læſæ Maieſtatis, ktoré tylko in perſonam Regiam, podług Prawá / machinatione, conſpiratione, violento conatu, &c, quod longè abſit, facto ipſo, in vitam committitur: tedy od Inſtigatorá náßégo / zá wiádomośćią Márßałká náßégo / ma ná tákowégo pozew / ßeść niedźiel przed terminem / bydź położony ná Séym: y onégo położenia relácia w kśiegách Grodzkich tegoż Powiátu / ma bydź zápiſána / w ktorą pozew ma bydź wpiſány / y ná Séymiku tákié położenié pozwu / dla dostáteczney wiádomośći przez woźnégo ma bydź publikowáné. Ktory ták pozwány / ma peremptoriè ſtánąć: y gdy ſpráwá z pozwu tákowégo przypádnie / mamy / wyſłucháwßy propozycią y dowody Inſtigatorá náßégo / tákże y ſtrony obwinionéy / Pánom Rádom náßym / y Poſłom ziemſkim / niżéy opiſánym / w tym dáć czás / áby ná te ſpráwe ná Séymie onym / bez bytnośći náßéy / wotowáli: y w niéy ſie / wedle potrzeby / rozmowili. A gdyby ſie ſpolnie wßyſcy ná iedne ſentencią zgodźili / tedy táki Dekret przez nie / w niebytnośći náßéy concludowány / przy nas ex ſcripto ma bydź ferowan przez Márßałká. A gdźieby ſie wßyſcy ná ieden Dekret zgodźić niemogli / tedy przy wietßéy cześći concluzya zoſtáwáć ma. Do ktorégo tákowégo ſądu z koła Poſelſkiégo / deputowáni bydź máią osm osob: ktorzy przyśiągßy / ná prawné y ná ſpráwiedliwé / Zygm. III. 1588. List 22.

 podług

podług sumnienia/wotowánié/przy pániech Senatorzech wotowáć/ y wotá ich tákże iáko y Pánów Rad/ liczoné y poráchowáné bydź máią. Delator żeby był przy Instigatorze dla conwikcyiey/ ktory może bydź y plebeius. A gdźieby probationes & documenta contra reum, nie były certa, manifesta, notoria & sufficientia, tedy obwiniony/ bliższy záwżdy bedźie do Ewáziiey/ wedle Státutu de viro bonæ famæ, choćby też eiusmodi insufficientia documenta & probationes, były depozycyámi poprzyśieżonémi vtwierdzoné. Tákże iesliby byłá votorum paritas, tedy obwiniony do odwodu bliższy bydź ma. To miánowićie wáruiąc/ iż ktobykolwiek był complex criminis aut machinationis, in personam Regiam, á toby nań dostátecznie było dowiedźiono/ iáko wyssey nápisano iest/ ma bydź do tego sądu pozwan: á bylliby iáko y Pryncypał conuictus, reus esse criminis condemnabitur. A ten ktoryby ratione criminis læsæ Maiestatis był pozwány/nie ma w więtszym poczćie ná Séym przyieżdżáć/ tylko ad summum, ze dwudźiestą osób/ includuiąc w to/ ták przyiaćiele iáko y sługi: y w tákieyże liczbie osób/do mieysca sądów/ nie więtszey przychodźić ma. Prokurator ma bydź dan z Práwá/ iesliby go strona obwiniona potrzebowáłá. ktory ták przydány/ post propositionem & documenta omnia, per Instigatorem exhibita, ma mieć spatium deliberan ad respondendum do trzećiego dniá/ bedźieli tego strona potrzebowáłá. A iesliby sie to pokazáło/ iżby pozwány niewinnie á potwarnie był odnieśion/ ma bydź Delator Nobilis, siue comparuerit, siue non, karan wedle Constituciiey/ ná tákie anno 156 quinto vchwaloney/ á ná tym Séymie popráwioney: á plebeius pœna capitis. Iednák gdźieby obwiniony nie zgołá/ ále przez przyśiegę sie odwiódł/ tedy ná Delatorá żadna pœná śćiagáć sie nie ma. A tákowa spráwá nie ma bydź przez Instigatorá żadnym obyczáiem zwłóczona: owszem przez té osoby/ ktoré do tego sądu wyssey są náznáczoné/ sądzoná bydź ma/ ták áby iuż ná tymże Séymie odpráwioná byłá: aliâs ná dokończeniu Séymu nie ma bydź broniona/ y owszem dopuszczoná pozwánému euazia/ gdźieby mu z práwá przyszło: oprócz żeby sam pozwány vżywał diláciiey vera infirmitate, ktora sámá iedná in eo casu ma bydź pozwoloná/ do dwu niedźiel: álbo żeby on sąd vznał ex allegatis & responsis, żeby w tym potrzebné było scrutinium.

☞ *Iáko gdy Król z poddánym zaydźie w iáki kłopot, zwłasczá*

in crimine læsæ Maiestatis, *pátrz Alexándrá Królá Przywileiu w Metryce, támiáki postępek w tey mierze przystoi, znaydźieß.*

PERDVELLIONIS CRIMEN.

Występek przećiw Rzeczypospo. y Oyczyznie, aliâs Perduellia.

TAkiż postępek ma bydź in causa perduellionis, contra R. P. to iest / gdyby kto czynił bunty przeciwko Rzeczypospolitey / porozumiewáiąc sie z nieprzyiaćielem Koronnym ku ßkodźie Koronney: wynośił taiemnice R. P. zwierzone: nieprzyiaćielowi Koronnemu / podał mu zamek ná zmowie: wzrußał pacta & fœdera z postronnemi Pány / rebellią facto pokázuiąc: álbo ktorykolwiek iny wystepek popełnił / ktoryby własnie był cōtra Rempub. Jednák iuż in tali casu, my iako głowá / z pány Rádámi / y z ośmią Deputatow Poselskich / sądźić / y przy więtßey częśći conclusią vczynić mamy: w ktorych iuxta qualitatem excesus, & illius iudicij sententiam, pœnæ debent irrogari. To wáruiąc / iż gdźieby in ea causa perduellionis Delatorá nie stáło / tedy sam Instigator / z wiádomośćią Márßałká náßego / máiąc certa & euidentia documenta, táką kauzę może instituere & continuare, záchowuiąc w swey mocy postępek / tu ná tym Seymie osobno contra perduelles modernos vczyniony. Zygm. III. 1588. List 23.

Restitucia rozroznionych w Elekciiey.

Z Wrodzoney dobroći y łáski náßey krolewskiey / zá pozwoleniem PP. Rad wßech zgodnym y prośbą Posłow Ziemskich. Ze wßystkich / ktorzy in hoc exilio są / álbo ktorzy byli in contumatiam zdáni w Krákowie / dla popieránia Arcyksiążećiá Je° M. Máximiliáná / decreta pœnarum infamiæ znośiemy / y one in pristinum statū restituiemy / wolnego im przyiázdu do Korony exnunc pozwaláiąc / á oni máią wierność nam przyśięgą swą oświadczyć. Zygm. III. 1591. List 21.

DVELLVM.

O wyzwániu ná poiedynek.

Zygm. III. 1588. List 31. Iż sie to miedzy ludźmi rozbieżało / że ieden drugiego ná poiedynek wyzywał / nád práwo Krześćiáńskie / tedy vchwalamy / áby żaden ślachćic ślachćicá ná duellum nie wyzywał: á wyzwány / áby sie nie sstáwił / oprócz żeby to było komu przez nas dopusczono. A ktoby sie przeciw temu postánowieniu ważył tego vczynić / tedy ma śiedźieć pułroká w wieży / y sześćdźieśiąt grzywien dáć: o co forum w Ziemstwie.

De duellis, *czytay w Státućie stárym, gdźie* Gregorius *Papież oné odrzuca; iáko té które są przećiwné práwu Bożému (są słowá Státutowé) Támże nágánił* Speculum Saxonum *z téyże przyczyny* de duellis *list* CLXXIIII.

KWAPLIWOSC.

W sądzeniu, kwápliwośći ma sie strzédz Pan, á Æquitatem sie dokłádáć.

Káżim. W. w Wiślicy List 16. ACzkolwiek w wielu spráwách predkość zálécáią / á wszákoż tąż predkość álbo kwápliwość w sądzeniu y odpráwowániu niektórych kauz / słusznie nie ma bydź záchowána / á owszem przedłużona y przymnażána: z téy przyczyny / iże sądzącému wszystko potrzebá iest zwártowáć.

O tymze.

Władisła. Jágełło w Przywil. List 48. Sąd nász / y tych / ktorych ná to deputuiemy z Prełaty / y téże wespołek z Pány / matura cognitio, t. i. doyzrzáłé vznánie y Dekret ma zátym násládowáć.

O tymze.

Káźi. III. w Piotrko. 1447. List 89. TYm sposóbem wage álbo funt spráwiedliwośći záchowamy/

my / ieſli tym ktorzy ſie nie porownywáią rádźi / z ſtráchem Praw rátunku vdźiélamy / záſtáwuiąc ſie zá drobnieyſzé / bucznieyſzych niezáhámuiemy.

Ku temuz o świętéy ſpráwiedliwośći.

GDyż Trybunały ſpráwiedliwośći ſą do práwice nay-wyſſzégo Bogá / z rządzenia Bożégo záchowáne ku rozeznániu ſpráwiedliwéy rzeczy. Tedy y my / ktorzy namieſtnictwo pieczołowánia ludzkiégo poruczoné nieśiemy / imieniem ſpráwiedliwośći / prawdy w prawdźie ſzukamy / Bogá potáiemnie w tym wierząc / etc.

Przypomnienie.

TAk rozumieią mądrzy Práwnicy : nim niſſy vrząd , tym ſie do práwá práwnégo bárźiéy przywięzuie : A nim wyſſy vrząd, tym ſie do ſpráwiedliwośći ieſt wolny gárnąć , niéco vchyliwſſy práwá. A iż Krol á Trybunał naywyſſy vrząd trzyma y oſtátecżny rozſądek , tym mu wolniéy ieſt y należy ſpráwiedliwośći y Práwá ſie przydźierżywáć : ſpráwiedliwość iednák w práwéy ręce máiąc , á w lewéy Práwo.

POKI SPRAWA W ZAWIESZENIV IEST.

Zgadzáiący ſie , od win wolen bywa : táka ieſt benignitas Práwá Polſkiégo.

TEż ieſli ktorzy obywátele náſzy / álbo ktorzy ini w Krolestwie náſzym mieſzkáiący / gdy ieſcze Dekret nie ieſt vczyniony w ſądźiech / chćieliby ſie zgadząć o ktorękolwiek rzeczy : tych od win náſzych y Sędźiech / y Podſedkow y Woiewodzych / y Káſztelánſkich / czynimy wolné y ſwobodné. Z przywile. Władiſłá. Liſt 50.

O GLEYCIECH.

Gléytowé listy kto dawáć moze.

Káźimierz Wielky w Wiślicy 1368. List 35.

VStáwiamy/ iż gdy kto przed námi / álbo nászym Stáro- 555.
stą o iáki wystepek álbo zły vczynek bedźie oskárżon / á ku oká-
zániu swéy niewinnośći przez nas álbo Stárośte nászégo nie
bedźie dopuszczon/ á dla tego przydáłoby sie mu vćiec : á ták/ że-
by tákowé iego vćiekánie niesławy mu nie przyniosło : tedy ten
vćiekáiący przed Naywielebnieyszym w Pánu Krystuśie Oy-
cem/Biskupem Krákowskim/ álbo Krákowskim/ álbo Sedo-
miérskim Woiewodą / bedźie sie świadczył / iżeśmy mu / álbo
Stárostá nász okázáć niewinnośći swéy niechćieli dopuśćić : á
ći przerzeczeni álbo Woiewodá nász onéy źiemie temu vćiekáią-
cému może dáć Gléyt do dwu Mieśiecy/ y onégo zbiegłégo mo
że chowáć. W ktorym to czáśie tenże Woiewodá v nas álbo
v potomkow nászych temu zbiegłemu niech szuka łáski / ábysmy
go ku spráwiedliwośći dopuśćili. Czego ieśli przerzeczony
Woiewodá nie bedźie mógł vprośić/ to iest/ iż go niebedźiemy
chćieć przypuśćić ku spráwie iego niewinnośći/ tedy Woiewo-
dá do gránic źiemie bedźie go powinien doprowádźić : ktory od
czásu doprowádzenia Woiewodzégo przez Rok źiemi Króle-
stwu obywátelóm żadnych szkód czynić niema : á żoná w do-
brách iego w pokoin on rok ma bydź zániecháná. Ten rok
gdy wynidźie / przez ktory czás vstáwicznie ma sie stáráć o łáske
násze : á gdyby iéy otrzymáć nie mógł/ á ten to przerzeczony szko
dy iákié poddánym nászym poczynił / zá to nie ma bydź zá beze-
cnégo mian / áni obywátele Pánstw nászych vłápionégo máią
dáć nam álbo Stárośćie nászému ná śmierć : áni zá to w iáki
gniew nász máią przydź poddáni nászy. A ieśli komu sie przy-
da ze złośći swéy y przez winy vćiec / y niechćieć bydź posłuszen
práwá / á vćiekszy / czyniłby obywátelóm y Królestwu szkody :
dobrá iego nieruchomé (wyiąwszy opráwe żony iego) Komo-
rze nászéy ná wieki niech bedą oddáné : á ruchomé miedzy nas y
Przełożoné násze ná poły máią bydź rozdźieloné. A ieśli be-
dźie poiman przez kogokolwiek/niech bedźie ná łásce nászéy : áni
dla poimánia onégo nie ma bydź żaden gniéw / áni nieprzyiaźń
od przyiaćioł iego skryta álbo iáwna : á żoná iego przy opráwie
zostánie/iáko wysszéy iest napisano : álbo one bedźie iéy wolno
przedáć.

Bez obrázy Pána gleyt może bydź wydány.

Wszystkim

Wszystkim Gléyty máią bydz dáné.

556. 2. Iż częstokroć przydawa sie obywátelóm Królestwá / zá przygodą przypadáiącą / álbo dla nieprzespieczeństwá żywotá z Królestwá z potrzeby wyiecháć : á ták áby Máyestat Królewski o niespráwiedliwość lżon nie był / chcemy / vstáwiamy / y skázuiemy : áby obywátelom szláchćicóm / ábo też prostégo rodu oboiéy płći ludźióm / którégobykolwiek stanu ábo dostoieństwá byli (którzy dla bespieczeństwá osób swych y zá potrzebą z Królestwá wyiádą) Gléyt y vprzespieczenié przez nas y potomki násze było dáné tym / którzy o nie proszą / áby wswo bo dźie pospolitéy będąc álbo sie spráwowáli / álbo spráwiedliwośći prosili / álbo też oskárżeni będąc vspráwiedliwiáli sie. Jan Olbr. 1 4 9 6. List 100.

Stárostowie sługóm gléytownych listów przećiwko Pánóm dáwáć nie máią.

556. 3. Gdy sie skárżyli Prełaći y Pánowie Wielkiéy Polski / iż z nie iákim despektem y obelżeniem ich do tego czásu Stárostowie Poznáńscy gléytowné listy / kmiećióm ich / y poddánym zwykli dáwáć : vstáwiamy zá spólnym zwoleniém / áby nápotym Prełáckim / Páńskim / y innych obywátelów nászych poddánym / kmiećióm / mieszczánom álbo sługóm / Stárostowie mieysc gléytownych listów nie dawáli : ále skázuiemy / áby w przypádłych rzeczach do Prawá pospolitégo vciekáli sie kmiećie / y inni którzy sie skárżą : á ták áby od Práwá káżdému obroná byłá powinna. Alexánder w Rádom. 1 5 0 5. List 116.

Komu gléyt dádzą, niech go obwołáią.

557. 2. Aby ná obie stronie około Gléytowéy przespieczności onych / którym nieprzyiáźni bywáią opowiedáné / było obwárowano : á iżby ći / którym karánie przynależy / potwarzmi gléytownych listów niewinnie nie byli wikłáni : skázuiemy / áby w winę żadnégo gléytownégo listu żaden nie wpadał / iedno zá tákowym gléytownym listem / który będźie obwołan / y którzyby sie im iáwnie bronić chćiał. Zygmunt w Kráko. 1 5 3 9.

Gléytowné Liſty wedle Státutu máią bydz.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1550. Liſty gléytowné żadné / ktoréby były Práwu poſpolitému 557.
przećiwné / nie máią bydź dawáné: á ieſli kto ie otrzyma / niech 3.
nikczemné będą.

Approbatio Salui conductus Páná Kryſztophá Zborowſkiégo.

Zygm. III. 1593. Liſt 14. SAluum Conductum o bytnośći y mieſzkániu w Polſcze áż do Séymu przyſzłégo / y dwie niedźieli po Séymie / Vrodzonégo Kryſztophá Zborowſkiégo / we wſzyſtkich punktách y klauzulách iego / vchwałą Séymu tego vmacniamy / y ápprobuiemy / záchowuiąc wcále Conſtitucią anni 89. & anni 1591. tyczących ſie oſoby ſámégo y domu iego.

Tóż ſie ma rozumieć, gdy przećiw Práwu opiekę Król dáie.
Bywáią też zeznánia zapiſów przed Królem.
Syła też Król do niemocnych dla czynienia Teſtámentów.
SZLVBEM WIĄZANIE, *O tym pátrzay wyſſéy*, tit. Libertates.
Item, TACTVS IN IVDICIO REGALI, 55. ver. 10. Priluſ. fol. 52. ver. 20. Statutum adducit propriè.
Item, tit. Bellum, Sta. 56. *Zygm.* 1540.

NA ROZMYSLENIE.

Ná rozmyślenié nie przychodzi Królowi bráć, iedno rozmyślnie wedle ſpráwiedliwośći ſądzić.

Káźimierz Wielki Liſt 32. *Theologicum Statutum de ſtatera æquitatis.* GDyż w poſtępkách Práwnych v ſpráwiedliwych ſędźi nie 503.
ma mieć waśń mieyſcá / áni łáſká nie ma ſobie nic przywłaſczáć / 2.
tákże boiaźń nie ma nic przemagáć / áni zapłátá ſpráwiedliwośći wywrácáć: bo oni noſzą wagę w rękách / którą ná ſzálách záwieśiwſzy iednoſtáynie / áby w rozumieniu y czynieniu ſkazánia ſámégo Bogá przed oczymá máiąc / ſławy ſwéy nie zápámietáli /

mietáli / y áby przenáśládownicy czći swéy przećiwko swému sumnieniu y spráwiedliwośći dla łáski álbo scześćia czyiégo nic nie czynili ku vbliżeniu stronie.

Podobny temuz.

Sędzia ma sie przypodobáć ku prostoćie stron, iesliby która niedomyślnie opuśćiłá potrzebné rzeczy sobie do spráwy.

BEdźie powinien Sedźia ná sądźie śiedzący od stron stoiących przed vczynieniem skazánia pytáć / iesliby mieli iákié munimentá álbo dowody / álbo obrony Prawné słuszné ku popieraniu swéy rzeczy: áby ludźie prośći prostotą swą w rzeczach swych nie vpádli. A bedźie wolno oboiéy stronie przywodźić rzeczy pomocné / y słowné / y listowé przed vczynieniém skazánia: y niech káżdéy stronię bedźie wolno wszystko czego ma potrzebe przywodźić / y kłáść przed vczynieniém skazánia. Zygmunt w Piotrk. 1523. List 32.

PRZYSIĘGI.

PRzyśiegi które skázuią v sądu nászego / ták ná Séymie / iáko krom Séymu / máią bydź odsyłáné do Powiátów / chybá iż kto támże bedźie chćiał przyśiądz. Zyg. Aug. 1557. List 6. w Consti.

ODESZCIE.

Wolnośc odeszćia ná porádę.

GDy iuż ná pozew y przypozew ku dosyć vczynieniu strony spór wiodą / tedy iesliby która stroná potrzebowáłá ná strone odyść od sądu / może sie ná strone odwieść od sądu z przyiaćioły swémi y z Prokuratory ná poráde / wysłuchawszy Akcyiéy powodowéy strony / á wszákoż ták żeby záśie wróćiwszy sie od porády / odpowiedź vczyniłá stroná pozwána.

SCRVTINIVM, *O tym pátrz w Práwie Ziemskim, Księgi X.*

INTERPRETATIO PRIVILEGIORVM, *Pátrz w práwie Káncellárijéy.*

TESTAMENTVM, *Iáko Król zwykł do niemocnych Vrząd syłáć: pátrz* Tit. Æger.

Są y inné Tytuły y z ich Státutámi obwłasnémi, ku nábyciu biegłośći w práwie Królewskim: Iáko iest, Obligácia, *Minutá,* Intercesio, Ministerialis, æger, complices, Controuersię, Absentes, Personaliter, *Prescriptia, Contumácia, Inhibicia, Mándaty, Exempty,* Scriptio termini, Pro male obtento, Processus, Diuisio fratrum, &c. *Tych wszystkich tytułów z Státutámi własnémi opisánié znaydźieß w Práwie Ziemskim, w Kięgách* 10.

TRZECIA CZĘSC CZWARTEY POWINNOSCI Krolewskiey.

O rzeczach po sądziéch Królewskich.

O Arestowániu spraw osądzonych.

Zwyczay ziemie Krá. Gdy kto kogo zda niespráwiedliwie / zdány niech árestuie zdánié w Księgách. A iesli pozowie o niespráwiedliwé zdánié / tedy ón / ktory ták zdał / ma zápłáćić winę trzy grzywny: á zdánié wypisáć z kśiąg. A iesli zdány nie árestowałby zdánia / tedy ón / ktory zdał / może wypisáć okrom winy. 496. 4.

PRZESADZONE WINY.

Winy sądowné nie máią bydz nikomu dárowáné.

Z Przywil. Władysł. List 50. Też obiecuiemy: iż Win ná ßláchćie nam sądownie skazánych / żadnému nie obiecuiemy ku wyćiagániu dopuśćić: ále oné przez nas ábo Stárosty ábo vrzedniki náßé bedziemy wyćiegáć / á wyćiagnioné bedziemy wedle woléy náßéy ßáfowáć. 590. 6.

Temuz

Temuz podobny.

WIn przesądzonych żadnych ná Szláchćie dawáć nie bedziem/ wedle Przywileiu Prádziádá náßego Królá Jágełłá.

Zyg. Aug. 1550. Stá. 7. w polſkim ſtátucie śiłá o tym/ liſt 505.

SALARIA, *Iákié podatki przy ſądźiéch, y od Pozwów, y od Liſtów v Dworu: pátrz* Tit. *Cáncellária*, taxa literarum.

APPELLACIA.

Appellácia do KRólá.

501. MOże tedy áppellowáć od Roków przerzeczonych głów-
3. nych do Królewſkiégo Máyeſtatu / iáko do Páná wyżßégo
27. wßyſtkich Praw/ dla otrzymánia ſpráwiedliwośći.
2.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 37.

Appellácia od Królá w niektórych rzeczach ná Séym.

68. DLa znieśienia wątpliwośći / y dla oddalenia ſporów nie
2. potrzebnych / które mogą ſie wczynáć z różnośći zapiſów dobr náßych/ vſtáwiamy: iż gdy tákowé dobrá wykupić zechcemy / máią bydź oglądáné Liſty zapiſów: á które ſłußnie / ſpráwiedliwie / y wedle Práwá ſą zápiſáné / które też ináczéy: to ma bydź vznano y ſkazano przez nas y Rády náßé. A ieſli kto tákowym vznániém y Dekretem czułby ſie bydź vćiśnionym: bedzie mu wolno to vznánié vćiſku ſwégo przez áppellácią przynieść ná Séym Wálny.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 3.

Séymowych Conſtituciy Zygmunt król nie ſromał ſie retráctowáć *quæ imprudentia uel obliuione erant omiſsa.* Tit. Conſt. Leg. 7. uerſ. 2.

EXEKVCIA SĄDOW KROLEWSKICH, *przychodźi ná vrząd Márßałkowſki, álbo odsyłáią* ad brachium Regale : *wßákże nie vbliżáiąc nic onému Státutowi y wolnośći*, Neminem captiuabimus, neque bona confiſcabimus, niſi iure victum. Titulo, *o Wolnośćiách.*

Iudex Terreſtris in præſentia Regis & Palatini non redarguitur. Priluſ. 57.

ZAMKNIENIE.

I. *Cauzy Séymowé* ad conuentionem statis diebus in Comitiis iudicentur. *List* 376. Itẽ, *Stá. stáry*, 151. sta. 11. *Té dni miásto* Terminos Regales, *o ktorych masz śiłá*, Tit. Appellatio: *Otóż ono często wspomina* ad Terminos & comitia: vel quod prius horum fuerit: *iáko téż* ad colloquia vel comitia, vel quod horum prius fuerit. *A ná Séym Termin*, sexta die post ingressum. Item, de causis officij vt iudicentur non expectatis terminis Regalibus. Stat. 283. 10.

Criminały / Remissie od Trybunału / gdy { nouum emergens: gdy paritas uotorum.

Jáko Stárostá Królewski / ták y sam Król troiákie kauzy y sądy miewá. Stárostá ma Grodzkié Roki / Querelle / y Coercicia: Tákże y Król. I. 2. 3.

II. Causæ post Curiam *Zadworné* 187. *á* 185. *w Polskim* 30. *zowie tám Pozwy y Roki zá Dworem* Hetermini. *Bo tám dokłáda, Przed námi: á tám mówi, Ná Séym.* Item, citatio Curialis pro hæreditate, sicut & Iustitionarij, abolitæ. Procurator potest citatione verbali 40. b. 1. Deinceps tantum pro summa, in statuto expressa 40. b. 1.

III. *Cauzy Nadworné* Curiales, *Tu dáią pozwy* in loco facti *ná Dworze.* Item, *Niemieckié kauzy. Kauzy potoczné* Emergentes, in Hospitio citati. Tit. Actor. Sta. 10. Hinc dicit, officium debet esse paratum. Item, qui inopinatè in Curia. 40. sta. 2. Terminus facionatus, 283. 5. *zaoczny, oczywisty*, Arestatio in hospitio.

OBLIGATIA.

Obowiązek Królów Polskich z strony nieposłuszeństwá obywátelów, gdzieby sobie co pozwaláli vpornégo, przećiwko Práwóm y wolnośćióm czynić.

Prózno

Prózno Práwá czynić, króm exequowánia ich.

24. 5. PRózno ieſt Práwá czynić / ktore wyiſczáné álbo exequowáné nie bedą. Olbrácht w Piotrk. 1 4 9 6. Liſt 98.

Król Alexánder w Piotrkowie w potwiérdzeniu Praw ná Koronáciiéy.

9. PRzetóż terázniey ſzym piſániem náſzym vmacniamy / vtwierdzamy y pochwalamy: áby ná wieczné czáſy prawdziwą / wieczną / nie wątpliwą moc miáły: obiecuiąc pod przyśięgą / ktora ſie ná przerzeczonéy ſcześliwéy Koronáciiéy náſzéy przez nas ſkutecznie sſtálá / náſzą oné wſzyſtkié y káżdé zoſobná we wſzyſtkich zwyczáiach / obyczáiach / położeniu / wypiſániu / ártykuléch / punktciéch / ſpoſobiéch / mocnie / niezgwałcenié trzymáć / záchowywáć / y cále trzymáć / mieć / záchowywáć / roſkáżemy ná wieczné czáſy. A ieſlibyſmy co przećiwko wolnośćióm / przywileióm / ſwobodóm / y Práwóm przerzeczonégo Króleſtwá náſzégo vczynili: to wſzyſtko ma bydź nikczemné / prózné / y zá nic ie mieć od tego czáſu chcemy y ſkázuiemy: y to wſzyſtko nikczemnym / próznym przez niniey ſzy liſt czynimy. Roku Páń. 1 5 0 5.

Temuz podobny Zygmuntá Królá.

22. 2. TO przydawáiąc mocą przyśiegi / ktorąſmy przy Koronáciiéy vczynili / wſzyſtkié przerzeczoné wolnośći we wſzyſtkich zwyczáiach / wypiſániu / punktciéch / członkach / konkluziách / rozumieniu / mocnie y niezgwałcenié dźierżeć / y roſkazáć dźierżeć / mieć y záchowáć ná wieczné czáſy. A ieſli co przećiwko wolnośći / przywileióm / práwóm / y ſwobodóm / przerzeczonégo Króleſtwá vczyniemy / onym co vbliżáiąc / y oné pſuiąc wcáłośći álbo w cześći / ktoréykolwiek rzeczy wyſſzéy miánowánéy: to wſzyſtko niech bedźie nikczemné y prózno / y áby żádnéy mocy áni władzéy niemiáło / mocno mieć chcemy. w Kráko. 1 5 0 7.

Temuz podobny Zygmuntá Auguſtá.

1550. OBiecuiemy ſłowem náſzym Królewſkim/ y pod tą przyśiegą/ którąſmy vczynili/ obowiezuiemy ſie/ iż té wſzyſtki wysſzéy miánowáné Práwá/ Státutá/ Swobody/ Wolnośći/ Dániny/ Przywileie/ y Liſty przez przodki náſzé sławnéy pámieci/ á miánowićie przez Królá Je° M. Oycá náſzégo ſłuſznie y ſpráwiedliwie dáné y wydáné/ mocnie á nieporuſzenié dzierżeć/ y wedle nich poddáné náſzé ſtanów wſzyſtkich ták wobec wſzytki/ iáko y zoſobná káżdégo záchowywáć bedziemy/ y wſzyſtkim dzierżeć y záchowywáć roſkażemy czáſy wiecznémi. A to/ coby im było przećiwnégo/ áni ſámi czynić bedziemy/ áni innym czynić dopuśćimy. A gdzieby ſie przytráfiło/ iżby álbo przez nas álbo przez kogo inſzégo ſſtáło ſie co tákowégo tym to Práwóm/ Státutóm/ Dáninóm/ Przywileióm/ Liſtóm/ Swobodóm/ y Wolnośćióm przećiwnégo: álbo iżbyſmy im derogowáć/ álbo abrogowáć ſámi przez śie czym chćieli: tedy to wſzyſtko żadnéy mocy áni wagi mieć nie ma: ále wſzyſtko mocą tego Séymu nikczemné y ſkáżoné rozumiano bydż ma. iákóż y my to pſuiemy y kázimy/ á nikczemné bydż náyduiemy tym liſtem náſzym czáſy wiecznémi. 23. 1. ver. 2.

Temuz podobny Królá Stephaná.

ETſi (quod abſit) in aliquibus iuramentum meum violauero, nullam mihi incolæ Regni omniumque dominiorum vniuſcuiuſqueuis gentis obedientiam præſtare debebunt. Imò ipſo facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio, abſolutionem nullam ab hoc meo iuramento, à quoquam petam, neque vltrò oblatam ſuſcipiam, ſic me Deus adiuuet. De quo noſtro iuramento à nobis præſtito, vt omnibus & ſingulis quorum intereſt conſtaret, Literas haſce noſtras manu noſtra ſubſcripſimus, ſigillumque noſtrum, quo ad præſens vtimur hîc in Tranſiluania, iis appendi iuſsimus.

1576. w Przysie. Liſt 145.

Declaratio

Declaratio articuli de obedientia.

ARtykuł de obedientia non præſtanda **mógłby przyczyną być różnégo rozumienia y wykłádánia. Przeto wáruiąc w tym** Regiam dignitatem, **interpretácią Artykułu tego/ którą Posłowie Koronni w Węgrzech/ z poruczenia wſzech ſtanów nam podáli/ Teraz zá ſpólnym wſzech zwoleniem vtwierdzamy/ y pewną być znáyduiemy. Która tákowa ieſt.** Significamus hiſce literis noſtris, quorum intereſt, vniuerſis & ſingulis. Quod cùm Sereniſsimo Principi, Domino Stephano, Dei gratia electo Regi Poloniæ, & magno Duci Lituaniæ, &c. Articulos ſeu leges ſpectantes, ad ſtabilimentum & augmentum Reipub. obtuliſſemus; ita eorum vltimum, de non præſtañ, obedientia, ſi (quod abſit) articuli & conditiones electionis ſerenitatis eius, aut etiam libertatis ordinum, contrario aliquo actu, per ſerenitatem eius ſoluti & laxati, nec re ipſa expleti fuerint, iuxta inſtructionem nobis datam declarauimus, & interpretati ſumus; nimirum, conditiones illas, & libertates, non ſtatim propterea ſerenitatem eius ſolui, aut laxari, exiſtimari debere; ſi quid eiuſmodi, per aliquem humanum errorem, vt fit, ſerenitati eius exciderit, aut obrepſerit, in quo ius & libertas communis lædi videretur. Sed tum demum (ſi quod abſit) quodue nunquam omninò futurum eſſe confidimus, à volente & ſciente ſerenitate eius, iura aut libertates noſtræ, ita, aut per potentiam opprimerentur, aut per contemptum & temeritatem in dubium vocarentur; vt, ne admonitione quidem Senatus, aut reliquorum Regni ordinum, quidquam profectum eſſe videatur. 1576. w Conſti. Seymu Koronácíiey Stephán. Liſt 161.

Henryk Król, y Pan náß dźiśieyßy, temuż podobną Confirmácią y Obligácią vczynił: czego wßyſtkiégo Copią w Metryce znáydźieß.

Bo ieſli przećiw Dignitarzóm niniey ßym ten ieſt poſtępek, że piérwéy trina vice auiſati : *ieſliby vpornie w tym leżeli, dopiéro ich deponuią : Dáleko więcéy przećiw Królóm nie ma ſie nic ſkwápliwie poczynáć.* Titulo Dignitates, Sta. 16. ver. 3. In latino fol. 80. *Alexánder in Radom.* 1505. Hoc idem ſuprà reperies. *Wyiąwßy w nagłéy rzeczy, gdźieby* criminaliter, *á o zdrádę.*

DRVGA

DRVGA TABLICA
PRAWA DVCHOWNEGO.
Iáko téz v Rzymian był rex Sacrorum.

Kośćielnych osób z Státutu opiſánych / Arcybiſkupá / Biſkupów / Kánoników / y fundáciy kośćielnych : ktemu cztéréch vrzedów Duchownych osób / do których pewné tytuły / do tytułów ſtátuty / á ſtátuty ná wiérzſzé rozdzieloné / powinność ieſt

- I. *Chwałę Bożą pomnażáć. A do tego należą*
  - Duchowni/
  - Akádemia/
  - Opáci/
  - Klaſztory/
  - Włádyctwá.
- II. *Rząd dobry w ludu, zwierzonym od Bogá, czynić. Do tego należą*
  - viſitácie/
  - Archidiakon/
  - Kośćioły/
  - Sácrámentá/
  - Skárby Kośćielné.
- III. *Sądy y Iuriſdicią ſwą odpráwowáć, wedle Artykułów Práwu Duchownému podległych. A do tego ſie śćiąga*
  - Práwo Duchowné y ártykuły im podległé/
  - Wykłádánie Práw/
  - Heretyk/
  - Scyſmátyk/
  - Aktá Duchowné.
- IIII. *Senatorem wiernym bydź* Regi & Regno, *wedle ich przyśięgi.*

Diſciplina kośćielna.

DRVGIE

DRVGIE KSIĘGI
PRAW
KORONNYCH.

W KTORYCH PRAWO DVCHOWNE, PRZEDTYM PO WSZYSTKICH KARTACH STATVTV ROZSYPANE, A TERAZ W KVPĘ IEST ZEBRANE, Y NADOBNYM PORZĄDKIEM OBIASNIONE.

IASNIE

IASNIE OSWIECONE^o KSIĄZĘCIV, Ie^o M. X. Ierzemu, Kardynałowi RADZIWIŁOWI, BISKVPOWI KRAKOWSKIEMV, KSIĄZĘCIV NA OLYCE Y NIESWIEZV, &c. &c. Pánu ſwému M.

Oświecone Miłośćiwe Kśiąże.

M*Am ia przyczyny domowé, przécżem ia winien ſłużby ſwé oddáwáć Wáßéy Kśiążęcéy M. o czym wié dobrze Ie^o M. pan Woiewodá Trocki, Pan Brát Wáßéy X. M. Bo moi rodzeni y powinowáći, fámiliiéy zacnéy Wáßéy X. M. długi czás byli ſługámi. Ale ieſt ieſzcze druga przyczyná więtßa, że ia w oſobie Wáßéy X. M. Duchowné Práwo, Ie^o M. X. Arcybiſkupowi Gniéźnieńſkiému oddáię*, & toti ordini Eccleſiaſtico. *Bych nie miał nic więcéy zálécenia v ſtanu Duchownégo, ieno żem Práwo Duchowné, które było po wßyſtkim Státućie rozsypáné, wkupę zebrał, y zebrawßy porządnie y* methodicè *porządził; tedy pewieném tego, że mi wßyſcy Ich M. mogą miłośćiwą łáſkę ſwą obiecowáć. Vmyſlnie da pan Bóg nicem nie zbłądził áni odmienił. Co ieſli ták ieſt, do vßu Wáßéy X. M. áppelluię: á przytym* me, & obſequia mea, ſed & ſeruitia *do łáſki Wáßéy X. M. mégo M. Páná zálécam.*

ARCYBISKVP.

ARCYBISKVP

Zacność y prærogátywá koronowánia Królá, sámému Arcybiskupowi Gnieznienskiému nalezy.

8. 5. Rolá wolno obránego / zaden inny koronowáć nie ma / oprócz xiedzá Arcybiskupá Gnieźnieńskiégo / wedle Przywileiu iego / przez Królá Kázimierzá dánégo / Roku Páńskiégo / 1451. Przy którym Arcybiskupie máią bydź / którzy ktemu wedle stárádawnégo zwyczáiu nalezą / Biskupi. Zyg. Aug. 1559.

Ale y Królowey nikt inny nie ma koronowáć, iedno tenże Arcybiſkup. Priluſ. *Liſt* 22. Sta. 2. ver. 1.
Moderowano to zſtrony Koronáciiey w Iędrzeiowie, 1576.

Ieſli kto przed księdzem Arcybiſkupem ſzkárádé słowá będzie mówił.

Káźimirz w Wiſlicy 1368. Liſt 39. IEſli kto przed kśiedzem Arcybiſkupem ſzkárádé słowá będzie mówił: winę niechay temuż Arcybiſkupowi trzy grzywny/ álbo iáko zową/ piątnadźieſtą zápłáći. 128. 2.

Ieſli kto przed Kśiędzem Arcybiſkupem kogo ráni, álbo miecz wyymie.

Káźimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 39. IEſli kto przed kśiedzem Arcybiſkupem miecz / álbo kórd wyymie/ choć kogo ráni álbo nie ráni: śiedmnadźieſtą/ to ieſt/ czternaśćią grzywien ma bydź karan: która ma bydź Kśiedzu Arcybiſkupowi dáná. 128. 3.

LEGATVS NATVS, Y PRIMAS, KARDYNAŁ, BISKVP.

O zwierzchnośći Arcybiſkupiey.

Alexánder Król 1451. NAprzód tedy/ iże Stolicá Metropolitáńſka/ etc. My Alexánder Król oznáymuiemy: iż Nawielebnieyſzy w Pánie Kryſtuśie oyciec/ Pan Andrzey Róża/ Arcybiſkup Gnieźnieńſki/ y Króleſtwá náſzego Primás / przy bytnośći Rad y Przełożonych Duchownych y Swietckich/ podał nam prośby ſwé/ ábyſmy z Reyeſtrów Káncelláriíey Oświeconégo KAźimierzá Królá Polſkiego Oycá náſzego/ Przywiley kośćiołowi Gnieźnieńſkiému przynależący/ przez Máieſtat królewſki Oycá náſzego dány/ y pozwolony przypiſáć/ y odnowić/ y potwierdźić raczyli: który ieſt táki. 127.

KAZI-

KAZIMIERZ. Oznáymuiemy ninieyszym Listem wszytkim/ teraz y potym bedącym/ ktorym tego wiedzieć iest potrzebá: iż gdy miedzy ziemiámi Krolestwá nászego Polskiego/ y poddánych nászych niemáłe rozności y spory sstáły sie/ około Kárdynálstwá Nawielebnieyszego w Pánu Krystusie/ Páná Zbigniewá Biskupá Krákowskiego: dla ktorych roznic Rzeczpospolita práwie sie tárgáłá/ y wiele szkody bráłá. My tedy tákową rozność y spory (iákośmy ná to z vrzedu nászego powinni) chcąc oddalić/ vspokoić/ y porownáć/ y chcąc ziemie násze ku iedności przywieźć/ złożywszy przez nas/ nawiecey dla tey rzeczy/ Seym z Przłaty y Pány Krolestwá nászego/ w mieście w Piotrkowie ná dzień Swiąteczny/ zá rádą tychże Przlatow y Pánow Krolestwá nászego/ tákeśmy te rzecz zámkneli/ determinowáli/ y skazáli. Naprzod/ iż Stolicá Metropolitana kościołá Gnieźnieńskiego/ y Kśiedzá Arcybiskupá/ y Primásá teyże Stolice ná ten czás bedącego/ we wszystkim práwie/ powadze/ mocy/ przrogátiwie/ iurisdictiey/ zwyczáiu/ ktore inych czásow kościoł Gnieźnieński z stárádawna nád kościołem Krákowskim miał y ma/ ma bydź ná wieki záchowána. Tochmy też vstáwili y postánowili: iż przerzeczonego Zbigniewá Kárdynałá y Biskupá Krákowskiego/ wszyscy y káżdy zosobná obywátele/ ktoregokolwiek stánu y dostoieństwá bedący/ zá prawdziwego y niewatpliwego Kárdynałá bedą trzymáć y rozumieć/ y iego tytułem Kárdynálskim pisáć/ y nápisy czynić/ y zwáć onego powinni y przyciśnieni bedą. Ale od tychmiast nápotym/ áni kśiądz Arcybiskup Gnieźnieński/ áni Biskup Krákowski/ áni inni Biskupi nie máią prośić/ álbo ktorymkolwiek obyczáiem vprászáć Dostoieństwá Kárdynálskiego/ álbo Poselstwá Stolice Apostolskiey/ przez dozwolenia nászego/ y wszystkich Rad Krolestwá. A żeby wszystkie przekázy w dawániu rády dla dobrego pospolitego vstáły/ y trudności były odćiete/ y áby mocna stałość Rad w Krolestwie nászym zostáłá: obádwá przerzeczeni Przłaci máią ieździć z inemi Przłaty y Pány ná Seymy zá czásem złożone/ áby dawáli rády Rzeczypospolitey pożyteczne wedle tego/ iáko ktory w czym pytan bedźie. Ale ieden z nich iednego dniá/ á drugi drugiego do Rády przychodźić ma/ wezwány od nas: á nie wezwány/ w gospodźie ma zostáć. Wszákże ma dawáć ztámtąd rády potrzebne ná to/ o co bedźie pytan. A ten ninieyszy Dekret w przerzeczonych rzeczach vczyniony/ miány/ y zámkniony/ niezgwałce

Zaden z dochownych Przłatow niema dostáwáć Tytulu Kárdinálskiego.

Ordinácya zstrony miescá Kárdynałowi w Senaćie.

nie y krom sporu wszelákiego trzyman y záchowan bydź ma. A ktoryby tego Dekretu chowáć / dźierżeć y pilnowáć niechćiał / y im gárdźił / álbo nań dbáć niechćiał / tedy my przećiwko tákowey stronie przerzeczonych vstaw niechowáiącey / y wszystkie Rády násze y obywátele mamy bydź / y niedopuszczáć mu swey woley. Ku ktoremu wszystkich rzeczy wierze y świádectwu pieczęć nászá temu listowi iest záwieszona. Dźiało sie to w Piotrkowie ná Wálnym Seymie w Piątek po oktawie Swiąteczney / Roku Pańskiego / 1451.

Ze też Arcybiskup Gniezniewski między Krolem á Biskupem Krákowskim rozsądek czyni, Patrz Tit. Spirituales, Sta. 8. Item, tit. Decimæ, *List* 72.

EX LIBRO CONSVETVDINVM REGNI.

Iże teraz mieysce Kárdynałom dáią, iáko Kárdynałom w Senaćie: Ale przedśię Arcybiskup pierwey wotuie. Priluſ. 84.

Item, Iuſſu eius interdum Marſchalcus Regni conuocat Senatum. Lib. Conſuetudinum fol 127. Item, Comitia aliquando indicit, conuocat Senatum, Senatuſque conſulta definit, edicit abſente Rege, vel regno vacante. Lib. Conſuet. 126.

☞ *Ieśli Biskupi máią przysięgáć w Rádźie, weyźrzy w Constituciią Krolá Augustá.* Item, *weyźrzy* 1588. fol. 40. *przydáwáć máią w przysiędze:* Et in iudicio iuſtè dicam ſententiam. Item, tit. Cortiſani Sta. 4.

IVSPATRONATVS,

O PODAWANIV.

Kto ſobie vprośi Duchowne opátrzenie podawánia Krolewſkiego, álbo poddánych iego, iáko ma bydź karan.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 101.

IEsliby kto Duchowne opátrzenie podawánia nászego Krolewskiego / álbo poddánych nászych ku krzywdźie y vbliżeniu 137. 2.

niu podawánia nászégo y tychże poddánych nászych z ktoréykolwiek przyczyny vprośił / vſtáwiamy / y ſkázuiemy / y roſkázuiemy: áby tákowy ná wszyſtkich dobrách ſwych ták ſpólnych / iáko włáſnych świetckich byli karáni: to ieſt / áby im dobrá były do ſkárbu álbo ſtołu nászégo wzięté / á kośćielné dobrá ich áby były zápowiedźiáné / y do ſkárbu obrócone: y ieſcze nád to / niech bedą zárázem tákowi wywołáni.

Táki drugi Státut.

138. 2. ABy żaden bądź ktoregokolwiek rodzáiu y záwołánia Beneficium podawánia nászégo nie śmiał iáko vprászáć / álbo podánégo od kogokolwiek przyimowáć przez dozwolenia nászég / pod winą przerzeczonéy kázni: to ieſt / wywołánia / y dóbr ták iego iáko też rodźiców y przyiaćioł iego do ſkárbu obrócenia. Alexander w Rádom. 1505. Liſt 117.

Tákiz trzeći Státut.

138. 3. PRzydáie ſie czeſtokroć: iż Kortyzanowie y biegunowie do Rzymá duchowné opátrzenia / ktoré przez poddáné násze z dóbr ich ku poćiesze przyiaćioł żywiących y vmárłych ſą nádáné / vprászáią / á ztąd wielkié szkody vbogiéy szláchćie / Práwem ſie broniącéy zádawáć zwykli: dla tego ſkázuiemy / áby ći / ktorzy opátrzenié duchowné v Stolice Apoſtolſkiéy podawánia nászégo / y tákże Pánów y szláchty świetckiéy Króleſtwá nászégo vprászáią / byli karáni ná oſobie y dobrách ſwych: tákże przyiaćiele y powinowáći tych / ktorzy vprászáią / tákowąż kaźnią niech bedą karáni. Alexander w Rádom. 1505. Liſt 118.

Podawánia, które nie będą ná Liśćiéch wyrázoné, Królewſkiému podawániu ſą záchowáné.

138. 4. GDźie oſobnéy zmienki w Przywileiu álbo w zápiśie o podawániu nie ieſt vczyniono: Práwu Królewſkiému ieſt záchowano. Zygmunt w Kráko. 1510. Liſt 15.

Podawánia, które ſobie księza ná iné vpraſzáią, ſą ſkázoné.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0. POdawánia / które ſobie kśieża ná pewné oſoby wypráwuią / ſkáziliſmy y zepſowáli / ták iż żadnéy mocy mieć nie máią. 138. 5.

ANNATY, SACRY.

Annaty więcéy nie dawáć Papiezowi, ále ná obronę R. P.

Zygmunt w. Kráko. 1 5 4 3. DOſyć czyniąc prośbóm Pánów Rad nászych świetckich / y Poſłów Ziemſkich / poſzlemy do świętego Oycá Papieżá prośić o Annaty / ábyſmy ich z Króleſtwá niedopuścili wynośić / ále żeby w Króleſtwie zoſtáły ná obronę Rzeczypoſpolitéy. A ieſlibyſmy ich vprośić nie mogli / tedy iuż od tychmiaſt mamy ſie mu opowiedźieć / że ich my áni dawáć / áni wynośić żadnym kſztałtem nie dopuścimy. w Łá[...] 8

O tychze Annaciech.

Tenże Krol. SWietobliwy Máyeſtat Królewſki / miedzy innémi przyczynámi Legáciiéy do Rzymu / w Rzymie v Papieżá będźie vśiłował / áby Annáty zoſtáły w Króleſtwie / rć. támże

Temuz podobny, o Bázyleyſkim Concilium.

Zygmunt y Pánowie w Piotrko. 1 5 4 4. ANnaty będźie vśiłował vprośić v Papieżá / które iemu nászy Biſkupi przećiwko Dekretóm Bázyleyſkiégo Concilium zwykli dáwáć. w Łá[...] liſt 22 4

Annaty.

w Conſtit. Piotrkow. 1 5 6 7. Liſt 75. POzwalamy / áby Annaty w Koronie zoſtáły ná obronę Rzeczypoſpolitéy.

Pod winą duplicis Annatæ, máią bydz oddawáné do ſkárbu.

Annaty / ktoré Seymową Conſtitucią ſą pozwoloné / ná obrone potoczną: támże máią bydź oddawáné od poſseſsorá / od Conſtituciiéy dwuletniéy Piotrkowſkiéy / pod winą duplicis annatæ. Conſtitu. Lubelſkie 1569. Liſt 105.

Temuz podobny.

Annaty Ich M. Kśiężá Biſkupi wedle Conſtituciiéy Anni 1567. Anni 1569. powinni oddawáć támże w Wárſzáwie do ſkárbu Koronnégo ſub pœnis ibidem expreſsis. w Confir. Jedrzeiow 1576. Liſt 153.

KORTYZANI.

Ná Kortyzany grozá.

135. 4. JEſliby kto przećiwko poſtánowieniu Státutowému co práwem Kortyzáńſkim otrzymał: niech bedźie wywołan záráżem / y dobrá iego wedle Státutu máią bydź do ſkárbu náſzégo obróconé. A ieſliby zá boiáźnią przerzeczonégo karánia odſtąpił od Práwá y kauzy ſwéy: tedy przedśie ku zápłácéniu ſzkód y nakłádu temu / przećiwko ktorému Práwem Kortyzáńſkim czynił / bedźie powinien / y ma bydź przyćiśnion: á ſzkody y nakłády przyśięgą tego / ktory z nim práwem czynił / máią bydź dowodzoné. Zygmunt w Piotrko. 1538.

Kortyzáni pod winą wywołánia, máią ſie do Beneficiy wróćić.

136. 1. IZ niektórzy z poddánych náſzych od wiele lat w Rzymie mieſzkáiąc / w Króleſtwie náſzym niemáło duchownych vrzędów / ſtáránié około duſz máiącé dźierżą: y té częſtokroć zániedbawáiąc inſzych tu w króleſtwie mieſzkáiących pokoiowi y Bozkim poſługóm oddáné / Pozwy do Rzymſkiégo Dworu wyzywáią / práwy motáią / y rozmáićie trapią: ktora ich ſwawola y nie dobré przedśiewźięćié w vmyſłach poddánych náſzych niemáłé zruſzenié vczyniłá. Dla tego prośbą Poſłów náſzych Zygmunt 1538.

ßych źiemſkich/ y wołániém niktórych poddánych náßych porußeni y práwie przymußeni / vſtáwiamy: áby wßyſcy tácy Kortyzani z Rzymu do Króleſtwá náßégo / y do Beneficiy ktoré dźierżą / byli wyzwáni: á gdźieby ſie wezwáni przez nas w náznáczonym czáśie niewrócili / zá wywołáné y bezecné niechay będą miáni: áni ná potym niech przywrócenia do Oyczyzny nie máią.

Temuz podobny.

Zygmunt w Kráko. 1540.

ABy tákowi Kortyzani ku niedoſtoieńſtwu náßému y obelżéniu narodu Polſkiégo ná Dworze Rzymſkim tákowémi nieprzyſtoynémi chytrościámi ſie nie ćwiczyli / zá iednoſtáyną rádą y zwoleniém Rad náßych / y Poſłów źiemſkich króleſtwá náßégo ſkázuiemy y vſtáwiamy: áby tym Kortyzanóm poddánym náßym / ktorzy w króleſtwie y w Páńſtwách náßych Duchowné mieyſcá trzymáią / ktorzy poddánym y ſługom náßym ſwowolnie przykrości zádáią / przywodząc ie ku ſumptóm y nakłádóm niepotrzebnym / ktorzy vżywáią Praw króleſtwá náßégo / Przywileiów od ſtolice Apoſtolſkiéy nam y Króleſtwu náßému pozwolonych / áby iuż przez nas byli wezwáni / otworzyſtémi Liſty náßémi: ktoré do kośćiołów ich poßlemy / áby w ßeśći Mieśiecy (od czáſu do kośćiołów liſtów náßych oddánych czas obliczywßy) do Króleſtwá y Páńſtw náßych / y do vrzędów ſwych kośćielnych wróćili ſie / wedle vſtáwy Piotrkowſkiéy przerzeczonéy / ꝛc. 136. 2.

☞ *Edict ten zupełnie znaydźieß w Metrice Státutowéy.*

O BISKVPSTWACH.

Zygm. III. ná Séymie Korónáciey 1588. List 40.

STatuta de Cortiſanis w mocy zachowuiemy / y oné do executiiéy przywodząc / vchwalamy ná wieczné czáſy: áby żadna oſobá / Biſkupſtw / ku vblizeniu práwá náßégo królewſkiég / nie otrzymawálá / ále do nich wedle praw y zwyczáiów ſtárádawnych przychodźiłá: aliâs to wßytko ináczéy otrzymano / ma bydź iritum & inane.

P E N S I Æ.

Wymyślnych obyczáiów nábywánia Duchownégo chlebá, Práwo zákázuie.

o Łác. 184. BEneficium Ecclesiasticum, quodcunque Regni nostri Poloniæ, vel per impetratam in vita possessoris reseruationem, nuperrimè adinuentam, vel sub aliqua pensione annua, etiam si tale beneficium sibi motu proprio, & ex certa scientia daretur aut prouideretur, acceptare: seu sibi de eodem, sub ipsa pensione, vel aliàs excessione Iuris, aut Resignatione cuiuscunque extraneę personæ, quæ fortasse possessionem beneficij ipsius non habeat, vt sub eo pallio pensiones ipsæ cęlarentur, prouidere, facere, vel procurare audeat, aut præsumat. Sin autem aliquis, aut aliqui plebeiorum, in contrarium præsentis & antiqui Priuilegij, & consuetudinis Regni Poloniæ, Beneficia in Ecclesiis & capitulis prædictis acceptare, aut se recipi procurare, petereque præsumpserint; demum etiam, si aliquis subditorum nostrorum, aut vndecunque fuerit, cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ existens, Beneficium, vel Beneficia Ecclesiastica in Regno nostro, vel per viam reseruationis prędictæ in vita, vel sub pensione, (vt horum meminimus) acceptauerit: & similiter, si quispiam Beneficia Iurispatronatus nostri Regij, aut subditorum nostrorum, in præiudicium & derogatus Iurispatronatus nostri, & subditorum eorundem nostrorum, ex causa quacunque impetrauerit: Statuimus, decernimus, & mandamus, omni bonorum suorum, communium & priuatorum, mobilium & immobilium secularium, ærario seu fisco vel mensæ nostræ applicandorum priuatione: Ecclesiasticorum verò Aresto confiscatione, & extra Regnum nostrum bannitione, immediatè puniendos, &c.

Ioan. Albert. Petricouiæ Fol. 101.

PLEBEIVS.

Kánonię ná Tumách Szláchćicóm z oycá y z mátki, máią bydz dawáné.

28. 4. ACz przez święte niegdy Króle Polskié przodki nászé z stáro-dawna

Jan Olbr. w Piotrko. 1495. List 100.

dawná było vstáwiono/y przez niektóry czás niezgwalcenie było chowano: áby dla obrony Kośćielney y dóbr iego / do przednieyszych kośćiołów / to iest Gnieźnienskiego / Krákowskiego / Włocłáwskiego / Poznáńskiego / Płockiego / nie były przyimowáne / iákoż nie były przyimowáne / ná dostoienstwá personatus, Vrzędy / Kánonie / y Prebendi / osoby nie szláchecktiego y prostego stanu: które ku obronie potrzebney kośćiołów w króléstwie nászym / zwłaszczá dla ludzi swowolnych y czestych wypraw woiennych / máło / álbo nic / mogą bydź pomocni kośćiołóm: ále tylko mieli bydź przyimowáni Pánowie Vrodzeni y szláchetni: z którychby prędka y łácwa obroná Kośćiołóm mogłá bydź. Wszákże gdy przez nieiákiés ochylánie / które było w Státućie y Przywileiu stárym záchowáne / wiele osób prostego stanu do kośćiołów przerzeczonych tych czásów było brano / ták iż kośćielne dobrá żadney obrony niemiáły: y dla tego z wielkiey częśći spustoszone y skázone / á ná niektórych mieyscách ták zepsowáne były: że też niemász domów wczesnych ná gruncieech osobóm kośćielnym ku mieszkániu: á to wszystko ztąd / iż ludźie prostego stanu ich nie bronią. Też obaczywáiąc ćiezkie nietylko Duchowieństwá / ále y Króléstwá nászego y Rzeczypospolitey szkody / które z záchowánia beneficiy zá żywotá possessorá nie dawno wymyślonego / y z pensiiey / która bywa dawáná osobóm / nie w tym króléstwie zrodzonym / y nie tu mieszkáiącym / iáko káżdego czásu doznawamy skutkiem. Iż tedy té szkody ztąd przychodzą / y przez nie chwałá Boża bywa vmnieyszona: obroná kośćielna y wolnośći bywa odieta / y przystęp osobóm godnym / które są Rzeczypospolitey Krześćiáńskiey y króléstwu nászému pożyteczne / bywa odięté: ktemu y pogorszenia od Duchowieństwá wczynáią sie w ludziach nam poddánych. Dla czego my niemniey Rzeczypospolitey / iáko też Kośćielney Króléstwá nászego w tey mierze (iákosmy powinni) szkodźie chcąc zábieżeć vstáwiamy: áby w káżdych Kápitułach kośćiołów przerzeczonych ná Dostoieństwá / personatus, y vrzędy / y Kánonię y Prebendy nie byli bráni / tylko osoby té / które są obywátelmi Króléstwá Polskiego szláchćicy z oboygá rodźiców: o których szláchectwie tákby wiádomo y dowiedziono było: iáko w pospolitym Práwie Króléstwá nászego szláchectwo nienáganione zwykło bydź dowodzoné.

Tákiz Státut.

129. 2. DO kośćiołów Tumſkich w króleſtwie náſzym niech nie
bedą przyimowáni ná Biſkupſtwá / Prʐlatury/ Kánonię / ie= Alexánder
dno ſzláchcicy z obudwu rodźiców / y którzy ſą obyczáiem ſzlá= 1 5 0 5.
checkim wychowáni: á proſtégo ſtanu ludźi pewna liczbá niech Liſt 116.
przy kośćieléch bedźie. A którzy z nich ná Biſkupſtwá y Prałá=
tury ſą podnieśieni/ którzyby nie byli z oboygá rodźiców náro=
dzeni y wychowáni obyczáiem ſzláchćiców / niech ná wyſzé nie
wſtepuią / pod winą wiecznégo wywołánia y dóbr rodźiców
ich / y krewnych do ſkárbu wźiećia/ tych/ którzyby kuśili ſie prze
ćiwko tákowému porządku to czynić / zá záſloną iákiéykolwiek
mocy y władzéy. Dla tego niniéyſzy y niżéy nápiſány Státut
ná to iáwnie vczyniony náſzémi niniéyſzémi/ y innémi przez nas
potwierdzonémi przodków náſzych Státutmi/ y Przywileym i
wiecznémi przypiſuiemy pod tákowémi ſłowy.

Státut o proſtégo ſtanu ludziach :

130. NA prośbe Naiáśnieyſzéy Kśiężny / Pániéy Helżbiéty / z łá= Alexander
ſki Bożéy Królowéy Polſkiéy / Mátki náſzéy / vſtáwiony : zá= w Rádom.
mykáiąc w ſobie / którzy y iáko ná Biſkupſtwá y Doſtoieńſtwá 1 5 0 5.
máią bydź bráni: y iáko ſzláchectwo tákowych ná potym ma
bydź dowodzoné.

Ten Státut w Metrice ſtátutowéy znaydźieſz.

131 2. ZYGMVNT Potwierdza Práwá przećiwko proſtego ſta= Zyg. w kra.
nu ludźiam/ y przećiwko Kortyzanóm. *w Metrice znaydźieſz.* 1 5 1 0.
Liſt 14.

O INDVLTCIE v Oycá S. Papieżá vproſzonym / ná Zyg. Aug.
podawánié Beneficiy kośćielnych w ſześć Mieśięcy. *Máło co* w Kráko.
niżéy naydźieſz przed Akádemią. 1 5 3 2.

Wiele, y iácy, proſtégo ſtanu ludzie, do kośćiołów Tumſkich máią bydz bráni.

34. 2. ABy ſie co nie zdáło bydź vczynionégo z nienawiśći proſté= Jan Olbr.
go ſtanu ludźi / których ſtan zwykł vżywáć oſobnégo opátrze= w Piotrko.
1 4 9 6.
nia Liſt 100.

nia y nádánia swego w Królestwie náßym: dla tego ácz synowie ßláchecccy/ zdádzą sie tákże bydź vczeni/ y częstokroć vczenßy nád prostégo stanu ludźie: y niemáß téy Kápituły/ któraby ludźi vczonych y bieglych/ Prałatów/ Kánoników/ ßláchćiców w sobie nie miáłá/ którzy nie mniéy są godni ku potrzebie/ iáko też ku czći y ozdobie kośćiołów: y którzy o kośćiołách zwykli y vmieią rádźić. Wßákże mimo Doktory/ którzy są w Kápitułách z synów ßláchecktich/ skázuiemy/ áby byli też przypuszczeni Doktorowie z prostégo rodzáiu pod liczbą y porządkiem niżéy nápisánym: to iest/ v Kośćiołów przerzeczonych/ v których są Doktorowie/ ábo czytáiący Práwo Duchowné y święté pismo/ bądź zdawná/ bądź też teraz nowo postánowieni y fundowáni/ álbo gdźie máią bydź przez nową fundácią ná nie nádáną stáwieni: ná tych mówie mieyscách ieden ma bydź Doktór w świętym Pismie: drugi w Práwie Duchownym: á trzeći w Lékárskiéy náuce. A gdźie v kośćiołów nie są fundowáni przerzeczeni Doktorowie/ skázuiemy/ áby nie więcéy ich było/ iedno dwá w świętym Pismie/ dwá w Práwie Duchownym/ á piąty w Lékárskiéy náuce. Którzy to nieináczéy będą przyimowáni w kápitułach: iedno których przełożeni mieysc godné w tákowych náukách doktorskich pochwalą: y tákowi/ ná które będą rádźić/ áby pod tąż liczbą byli przyięći.

Podobnyz temu Státut.

Zygmunt 1538. STátuty o liczbie prostégo stanu ludźi/ którzy máią bydź do głównych Kośćiołów bráni/ y około odięćia pensiiéy/ y o winie ná Kortyzany/ ilekroć będźie potrzebá/ będźiem y rozkażemy exequowáć. 135. 2.

O tychze ludziach prostégo stanu, Zygmunt August pisze.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1550. GDyż to iest Státuty przodków náßych opátrzono/ áby ludźie narodu prostégo do głównych Kośćiołów dawáni nie byli/ tylko ludźie narodu y krwie Polskiéy: rozkażemy Kápitulam/ áby ich miedzy sie nád opisány poczet nieprzyimowáli. 135. 3.

KOSCIOŁY.

O prærogátywach kośćiołów Tumſkich, y o wolnośći kośćielnéy.

126. 3. WSzyſtki domy Boże álbo Kośćioły/ we wſzytkich ich prá Jágełło
wiéch / ſwobodách/ wolnośćiách/ gránicach / rozdziałách ſtá= w Jedlney
rych / których zá czáſów świetych Przodków náſzych Królów 1 4 3 3.
Polſkich y Kśiążąt vżywáli/ chcemy wcále záchowáć. Liſt 50.

Doſtoienſtwá kośćielné przy Práwiéch y wolnośćiach ich záchowywa.

120. 1. DOſtoieńſtwá kośćielné y świetckié Króleſtwá Polſkié= Támże.
go iednoſtáynie przy práwiéch y zwyczáiach y wolnośćiach ich/ Liſt 50.
które y ktorych/czáſu Naiáśnieyſzych Kśiążąt/ Pánów Kázimierzá Lódwiká/ y innych Królów y Kśiążąt / dziedziców Króleſtwá Polſkiégo vżywáli/ dopuſczamy ſtać / y chcemy przy nich zoſtáwić. Ktore to doſtoieńſtwá gdyby wákowáły / to ieſt gdyby ten / który ie miał vmárł / żadnému cudzoziemcowi poſtronnému/ iedno ſzláchćicowi dobrze záſłużonému/y w ſławie chwalebnie záchowáłému onéy ziemie / w któréy doſtoieńſtwo tákowé bedzie wákowáło : to ieſt / w ziemi Krákowſkiéy obywátelowi Krákowſkiemu : w Sedomiérſkiéy/ Sedomiérſkiému : w Wielkiéy Polſcze obywátelóm Wielkiéy Polſki : á ták we wſzyſtkich ziemiach Króleſtwá náſzégo bedziemy dáwáć/ y rozdáwáć. Ná które doſtoieńſtwá ták Duchowné iáko y świetckié/Expektátyw zápiſánych żadnéy oſobie nie damy ná przyſzłé czáſy. A tákowych Doſtoieńſtw przerzeczonych / ták Duchownych iáko y Swietckich niemamy vmnieyſzáć / potłumiáć : y ich dzierżaw / czynſzów / álbo dochodów ku nim należących/ przez ſłuſznégo vznánia práwá nie mamy bráć.

Práwo pospolité nie dopuscza, áby byli bronieni od Kośćiołów nocni złodzieie.

Zygmunt w Krák. 1 5 4 3. Item Tit Pożogá

NOcni szkodnicy ná polu/ gruncie̋ch/ rolách: tákże zwádźce/ y ná dobrowolnych drógách záſtępuiący: ktemu złodźieie iáwni/ álbo trzykroć do Reyestru wpiſáni: ieſcze którzy palą y gwałcą wolnośći kośćielne: ći wszyscy tákowi máią bydź z kośćiołów bráni/ á nie ma ich żaden bronić. 156.

O skárbach kośćielnych niżey Tytuł własny naydźieß.

FVNDACIÆ.

O FVNDACIACH y nádániu Kośćiołów/ Klasztorów/ Kollegia/ Szpitalów/ y insze nádánia/ co o nich rozumieć: *Znaydźieß wysßey w księgach Pierwßych w Tytule, Nádánia, Fundácię. Fol. 92.*

O rekuperowániu dóbr kośćielnych álienowánych.

Zygm. III. 1 5 8 8. List 41.

IZ wiele dóbr Kośćielnych od Kośćiołów y Klasztorów niesłusznie iest álienowánych/ ták/ iż powinnośćiam onych kośćiołów nie może sie przystoynie dosyć czynić. Postánawiámy/ áby nápotym álienácię żadné ważné nie były/ którychby w Práwiech y Przywileiach przyczyn y kondiciy słusznych/ y onému kośćiołowi pożytecznych/ probabiliter, specificè, & autenticè wyrażonych y opiſánych nie było: y consensy/ quorum interest, wedle práwá nie przystąpiły. A ináczey álienatá/ práwem rekuperowáć successoribus záwżdy wolno będźie: o co forum w Ziemstwie ratione bonorum vkázuiemy. Iednák do swégo żywotá possessores vżywánie mogą dáwáć/ citra tamen præiudicium Ecclesiæ, & derogationem onerum, ipsis, według práwá/ incumbentium. Toż sie y o dobrách Gréckich Władyctw y Monásterów rozumieć ma.

DZIESIĘCINY.

Iároſław Arcybiſkup Gnieznienſki, między Kázimiérzem á Bodzántą Biſkupem Krákowſkim, około rózności Dźieśięćin, ták poſtánowił.

39. KAżimiérz z łáſki Bożéy Król Polſki: Oznáymuiemy niniey Kázi. Król
1. ſzym piſániém: iż chcąc áby poddáni náſzy w króleſtwie náſzym List 53.
mieſzkáiący/ á zwłaſczá w króleſtwie Polſkim y w ziemiách/ będąc ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia / poczćiwie żyli / á ieden drugiégo nie obrażał / y áby práwo ſzło káżdému: nád to zá rádą Wielebnégo w Pánie Kryſtuśie Oycá y Páná Jároſłáwá/ świętego kośćiołá Gnieźnieńſkiégo Arcybiſkupá/ tákże Prełatów / Woiewód/ Pánów/ y wſzyſtkiéy ſzláchty náſzéy Polſkiéy/ ná wieczną pámieć wydáliſmy Státutá niżéy nápiſáné: chcąc áby té Státutá w przerzeczonéy ziemi Polſkiéy / od wſzyſtkich były chowáne / ieſliże chcą vydź niełáſki náſzéy / y kázni w nich nápiſánych. Abowiém potrzebuie tego czeſtokroć śmiáłość złych / ábyſmy nietylko zákázowáć co mieli / ále téż y wine ná przeſtępce włożyli.

Król máiąc przy ſobie Arcybiſkupá Gnieznienſkiégo iáko iednaczá, ták z nim około Dźieśięćin poſtánowił.

MY tedy Jároſław / Bozkim przeyźrzeniém Swiętégo Gnieźnienſkiégo Kośćiołá Arcybiſkup / w Krákowſkim Biſkupſtwie ná Wizytáciiéy będąc/ wſzyſtkim/do ktorych té Liſty przyidą / chcemy bydź wiádomo: iż przez Náiáſnieyſzé Kśiąże Królá Kázimierzá z łáſki Bożéy Królá Polſkiégo / y obrońce náſzégo z iednéy ſtrony / á Bodzántą z drugiéy ſtrony brátá náſzégo namilſzégo / Biſkupá Krákowſkiego / gdy byłá wątpli- (Támże ná tym Liśćie)

wość wſczęta około Dźieśięćin / y około innych rzeczy niżey opiſanych / potym iż ſtrony chcąc ku zgodźie bez obráżenia ſumnienia przyść / ná nas dobrowolnie z pewney wiádomośći nie żadnym obłądzeniem / áni iáką zdrádą oſzukáni / ná Artykuły niżey opiſáne z ſtrony ſwey y namiáſtków ſwych / zgodnie ſię zgadzáiąc / dáli ſię ná náſz wyrok / iáko ná nalazek Compromiſſárſki / y ná nas iáko iednaczá / pochwalićielá y definitorá / álbo przyiaćielſkiego zgodźićielá / dáiąc y pozwaláiąc nam wolną y ſtáteczną moc y władzą: ábyſmy mogli zgołá / y przez práwnych poſtępków / y obyczáiu ſądowego ná przerzeczone Artykuły ſkázáć / pochwalić / ſkończyć / iednáć / poſtánowić / práwny poſtępek záchowawſzy / iákokolwiek nam będźie ſię zdáło nalepiey y napożyteczniey. My tedy wezwawſzy imienia Bożego / y porádźiwſzy ſię ludźi mądrych / y dobrze ſię około tego rozmyśliwſzy / dla dobrego pokoiu y pożytku Kośćiołá Krákowſkiego / mocą Compromiſſu przerzeczonego / vchwalamy / poſtánawiamy / ſkázuiemy / y kończąc rzecz / to iednánie czynimy / między Królem Je° M. y Biſkupem przerzeczonym.

Kto folwárkową Dźieśięćinę wydźiéra.

Liſt 54. JEſli który ſzláchćic Dźieśięćinę po Folwárku wydrze / tá- 140. 2.
kowy wydźiercá álbo złoczyńcá / pierwey vpomniony / będźie záklęt: á gdźieby w klątwie przez ſześć Mieśięcy trwáć miał: tedy poddáni w iego wśi mieſzkáiący / którzy byli powinni Dźieśięćinę dáwáć / máią bydź záklęći z tym / który był pobrał Dźieśięćinę. A gdźie żoná czyiá w niebytnośći mężowey Dźieśięćinę wydrze: przez klątwę kośćielną ma bydź ku doſyć vczynieniu ſłuſznemu przećiwko tákowey poſtąpiono: która ieſliby przez ſześć Mieśięcy w klątwie zátwárdźiáłym vmyſłem trwáłá / tedy kmiećie w teyże wśi / gdźie Dźieśięćiná byłá vłápiona / z nią weſpołek máią bydź záklęći.

O poſtánowieniu targu około Dźieśięćiny.

TEż którybykolwiek Pan we wśi chćiał Dźieśięćinę kupić / 140. 3.
Liſt 54. Támże przed świętym Iákubem ma z Pánem Dźieśięćiny ſtánowić:

bo gdy tego nie vczyni / tedy Pan Dźieśiećinny Dźieśiećine przeda wolnie: á przekázowánié Páná oney wśi nie ma nic ßkodźić.

Około Dźieśięćiny z pośianych rzeczy ná ogrodzie.

141. GDźiekolwiek płúgiem w ogrodźie álbo ná polu bedźie orano / Dźieśiećiná zupełnie ma bydź dawáná / wyiąwßy Rzepe / mák / kápuśtę / cebulę / czośnek / y iné rzeczy tym podobné ná ogrodźie śie rodząće. Jeśliby kto orząc ſczépił / Dźieśiećiná od tego żadnym obyczáiem nie ma bydź bráná. List 54.

Zá wolą królá Kázimiérzá, Bodzántá Biſkup Krákowski około Dźieśięćin ták poſtánowił ná Séymie.

141. 3. GDy były zrußoné nienawiśći wielkié y różnośći / miedzy Duchownémi y Swietckiémi oſobámi / Pány Diœceſiiey Krákowſkiéy: potym były vſpokoioné miedzy niémi ná Séymie przez Królá Kázimiérzá / y ná Synodźie przez Bodzánte Biſkupá Krákowſkiégo ná ieden czás / w Krákowie czwartégo dniá Mieśiącá Czérwcá / Roku 1369. złożonym. Przy czym był Jároſław Gniezniéńſki Arcybiſkup Boguria rzeczony: który ná ten czás zá przyczyną onych różnośći zá władzą ſwégo przełożeńſtwá wizytował Diœceſią Krákowſką. A ſą poſtánowioné rzeczy niżey nápiſáné / o wolnośći Dźieśiećin / o wydźiéraniu Dźieśiećin / o czáśie wytykánia Dźieśiećiny / około targu / około kupienia Dźieśiećiny przez Pány / około bránia iey z płúgu / około naymu nowiny / y ich poſtepkách / &c. około Columbáciiey / około Wizytáciiey Archidiákońſkiey / o wypráwie Duchowieńſtwá ná woyne / o pozywániu świetckich do ſądu duchownégo / o opráwie kośćiołá / o Dźieśiećinie konopney / o interdiktcie trzech dni przeſtánia od ſłużby bożey / około zapłáty Poſłóm / około budowánia kośćiołów w imieniu ßlácheckim: iáko to wßyſtko niżey ieſt nápiſano: List 55.

W Imie Boże Amem. NJechay wiedzą wßyſcy / Tenże

ktorzy ninieyszego stánowienia wiádomość będą mieć: iż my Bodzántá z bozkiego przezrzenia y Stolice Apostolskiey / Biskup Krákowski / przypátruiąc się/iż ziemia Lubelska / Sieciechowska/ y Łukowska/nászey Diœcesiey/ przez naiazd niewiernych Tátárow y Litwy dla grzechow nászych są po wielkiey częśći spustoszone. Chcąc tedy áby ku osádźie tych ziem lud Krześćiáński był przywiedźion/ná vsilną prosbę Naiáśnieyszego Książęćiá Páná nászego Páná Kázimierzá / z łáski bożey Królá Polskiego oświeconego / zá wolą y dozwoleniem Bráćiey nászey Kápituły Krákowskiey/wszystkim y káżdému zosobná/ ktorzy w ziemiach przerzeczonych ośiedą / álbo do tego czásu ośiedli we wśiach przerzeczonych y ośiádłośćiach / w ktorych do stołu nászego Biskupiego dźieśięćiny należáły / od płacey dźieśięćiny/ trzydźieśći lat od daty teráznieyszey zupełną/y wszeláką dáiemy wolność. A wszákże ták / iż ieśli w czáśie tey wolnośći będźie przerzeczony Krol Je° M. álbo iego Vrzędnicy / álbo szláchtá ktorakolwiek/ná Borách swych/ktore są w przerzeczonych ziemiách/ dźieśięćinę od swych kmieći weźmie/ álbo ku pożytku swému obrácáć ią chćiał / tedy od tego czásu wolność tá nic przekázowáć nie ma: áby też dźieśięćiná dobr tychże ná stoł nász / przez wszelkiego sporu niemiáłá bydź przywróconá. A w inych dobrách / w ktorych dźieśięćiná nie będźie bráná / wolność niech trwa / iáko przedtym iest dáná. Ale przez nászę te wolność / Zakonnikom y Kśiężey też świetckiey / ktorzykolwiek w źiemiách przerzeczonych względem swych klasztorow / y innégo kośćielnégo opátrzenia/ dźieśięćiny dźierżą/ábo dźierżeli / żadnégo vbliżenia niechcemy czynić / ále káżdy z nich przy práwie swym zostánie/ iáko pierwey.

Dźieśięćiny iáko bywáły dawáné z stárádawná, ták máią bydz dawáné: y o Dźieśięćinach Wóytowskich álbo Szołtyskich.

List 55. TO też roskázuiemy/ zá przyzwoleniem Páná nászego Królá Je° M. iż gdźiekolwiek we wszystkim Biskupstwie nászym / w mieśćiéch/ zamkach / miásteczkach / wśiach / folwárcéch / ośiádłośćiách/ dźieśięćiná snopowa z polá do tych czásow byłá bráná:

bráná: tám y teraz tymże sposobem dźieśiećiny nápotym máią bydź bráné / nic niedbáiąc ná przećiwienié czyie. Ale Wóytowie / Soltysi / w mieśćiéch / w miásteczkach / álbo we wśiach / w ktorych dźieśiećiny snopowé płácą / ze czteréch włok Woytostwá swégo / ktoré będą robić własną robotą y nakłádem / z káżdéy włoki przerzeczonéy / ná dźień świetégo Marcina kśiężycá Listopádá / ośm groszy Práskich zá dźieśiećinę nam zápłácą. A ieśli wiecéy włok zechcą robić niż czterzy / álbo przerzeczoné czterzy przedádzą / nayma / álbo dádzą ku robieniu: z tych máią dáć táką dźieśiećinę snopową ná polu / iáką inni kmiećie ich sąśiedźi zwykli płáćić.

Dźieśięćin wytykánia czás.

143. 2. ABy roboty ludzkié dla lenistwá tych / ktorzy wytykáią / nie omieszkáły śie: skázuiemy / áby káżdy w Oktawe świetégo Jákubá ku zbieránu swéy dźieśiećiny / álbo przez śie / álbo przez posłá swégo ku temu godnégo był gotow. A ieśliby ináczéy vczynił / tedy odłożywszy y zostáwiwszy ná polu pięć snopow z káżdéy kopy zboża / káżdy swé wolnie woźić będźie. List 55.

Około dźieśięćin ná nowinách.

143. 3. NA nowinach / ktoré śie poczęły zá Wisłą / y ku gránicy Ruskiéy / Węgierskiéy / áż do gránic źiemie / gdźie do tego czásu nam snopowa dźieśiećiná nie byłá dawáná / gdy wolność śie wypełni / z káżdéy włoki máléy álbo wielkiéy ośiádłéy / álbo ktorą osádźić máią / wiárdunek groszy Práskich ná świeto świetégo Marćiná przerzeczoné / ná káżdy rok nam máią bydź płácone miásto dźieśiećiny folwárkowéy. A Wóytowie / Soltyśi z nowin przerzeczonych ze czteréch włok álbo źrzebia / Wóytostwá álbo Soltystwá / ktoréby robili własnémi robotámi / iáko śie przedtym rzekło / z káżdéy włoki przerzeczonéy sześć groszy płáćić máią / onému kośćiołowi zá dźieśiećinę / gdźie słucháią chwały Bożéy / y przyimuią kośćielné świątośći. A ieśliby wiecéy niż czterzy włoki robili / álbo niektorzy z nich nieco inym przedáli / náieli álbo dáli ku robocie: z káżdéy z nich włoki / ieden wiárdunek groszy / iáko y kmiećie / ná świeto przerzeczoné zá dźieśiećinę zápłácą. A ktemu zá tę łáskę / ktorą im czynimy List 56.

 w płáceniu

w płáceniu dźieśięciny / iáko ſie rzekło / ciż Wóytowie y Sołtyſowie Wiárdunki nászé dźieśiecinné w świeto świetégo Marciná wyszéy miánowáné/pod przyśięgą wiernośći ſwéy od ludźi wybráć/ á nam/ álbo nászému ſpráwcy / w pietnaśćie dni przed świądki bliſko przyszłémi przynieść wiernie y cále będą powinni. A wszákże gdźie ná przerzeczonych Nowinach nam dźieśięciná ſnopowa byłá płáconá / ieſcze ná przyszłé czáſy ná wieki płácona ma bydź : áni iéy dla tego popuſczamy ná Wierdunki.

O Dzieśięćinach ról płónnych v Długiégopolá y Czorſtyná ku Myślimicóm.

List 56. ALe iż w rozdźiałéch przy Długimpolu Czorſztynie pod tą gránicą / to ieſt / miedzy drógą która bieży do Myślimic ku Twárdoſzynu/y miedzy Słoną górą ku górze/która zową Obzdów w Dunáiec/y iákoſmy wyrozumieli/ ſą polá płonné/ y żywną wielkié dłużéy źiemie zátrzymawáią / ták iż krótki czás przez rok tám robią / chcąc łáſkáwiéy z onych ſtron obywátelmi ſie obéydź y poſtánowić / vſtáwiamy : iż kmiećie przerzeczeni/ którzy ſie tám oſádźili / y nápotym oſádzą / ná świeto świetégo Marciná przerzeczonégo / zá Dźieśiecine z káżdéy włóki sześć groszy/ groszów Práſkich ná káżdy rok nam niechay zápłácą : które pieniądze Sołtyśi mieyśc przerzeczonych będą odbiéráć/ y nam álbo ſpráwcy nászému oddáwáć / iáko w téy rzeczy wyszéy ſkończenié ieſt wyráżono. A to ſámo rozgránicżenié około płácenia wiárdunków zá dźieśiecine ná mieyſcách wyſszéy wyráżonych/ doſtátecznie z Pánem Káźimiérzem Królem/ iż ma trwáć/ poſtánowiliſmy : á wszákże nápotym ná miáſtá/ wśi/ miáſteczká/ folwárki/ oſiádłośći / którékolwiek we wszyſtkim okręgu Biſkupſtwá nászégo / gdźie nam ſnopową dźieśiecinę z ſtárádawna płácą / to nigdy ná żadny czás śćiągáć ſie nie ma. 144. 1.

O dzieſiecinach

O Dźieśięćinách przez Szláchtę zoránych, árendowánych, álbo od kmieći miánych.

144. SKázuiemy / iż gdźiekolwiek ktory Szláchćic drugiému List 56.
2. ßláchćicowi ſobie rownému/gdy będźie potrzebá przyćiśnion/ dźiedzictwo ſwé záſtáwi / á ten / ktory ná záſtáwę dał / będźie rolą orał / tedy dźieśięćinę zbożá z pol ſwych niech płáći onému kośćiołowi/ktorému ten/ktory záſtáwił/płáćić był zwykł z ſtárádawná. Ale ieſli przerzeczony záſtáwnik chćiałby roboty ſwé rozßérzyć/zgániáiąc kmiećie/á orząc polá ich: tedy z pol onych kmieći / ktoré orze / będźie powinien płáćić dźieśięćinę w gonitwę: choćiayby też ßláchćic kmiećiowi / álbo komu inému dźiedźictwo záſtáwił. Tenże nießláchćic/dźieśięćinę/ktora ieſt niewolna/komu z Práwá będźie powinien / z pol ktoré záśiéwa/ będźie powinien dáć.

Około dzieśięćin, które wzdłuz idą.

144. NAkoniec vſtáwiamy / y poſtánowiliſmy zá wolą y przy List 56.
3. zwoleniem oſobliwym Páná nászégo Królá przerzeczonégo: iż gdźiekolwiek od ſtárych pol wćiąż ktokolwiek láſy / chróſty / álbo dąbrowy będźie kopał / on dźieśięćinę ma bráć z nowin / od tych czáſow: ná kogo z ſtárych rol dźieśięćiná z przodku przynależáłá. Ale ieſli z práwéy álbo lewéy ſtrony od ſtárych pol kmiećie będą poſádzeni / y wykopáią láſy/ chróſty/ gáie/dąbrowy / przerzeczeni kmiećie z pol ich ták wypráwnych nam / y nászym potomkom dźieśięćinę płáćić będą powinni.

Około tych, co dzieśięćiny y dobrá kośćielné chwytáią: y około tych, ktorzy klątwę więcéy niz Rok ná ſobie nioſą.

146. W Imię Boże Amen/ etc. My tedy Włádyſław / List [illegible]
wielkim pożądániem / y przodkow nászych przykłádem / iáko o-

bronce

bronce y záchowywáciele Praw / Wolnośći / y Przywileiów kośćielnych / y osób iemu poddánych / rozmnożenia wolnośći kośćielnéy z powinnośći nászéy prágnąc/y Státutóm tákowym chcąc exequucią vczynić / (bo próżnoby Práwá dawáć / gdyby ku exequuciiéy nie były przywiedźione) y chcąc to wiedźieć/áby/ którégo boiaźń Boża y miecz duchowny od złégo niehámuie/ kaźnią doczesną był powściągniony / ninieyszym nászym Dekretem/ zá rádą y iednostáynym Prełatów y Przełożonych nászych pożądániém/ wiádomośćią/ przyzwoleniém/chcemy/skázuiemy / y mocnie á skutecznie ná wieki obiecuiemy chowáć. Przeto iuż vstáwiamy y ordinuiemy przez Przywiléy ninieyszy: iż gdy ktory obywátel Królestwá nászégo ktorégokolwiek stanu y záwołánia/ o vłápienié dźieśiećin/ y innych rzeczy kośćielnych opánowánié / álbo o ktorékolwiek występki / téż o nieposłuszeństwo Práwá y roskazánia świetégo kośćielnégo skazániem spráwiedliwie bedźie zaklet: á tákową klątwe dłużéy niż rok práwny vpornie bedźie ná sobie nośił / ániby stárał sie do rámieniá świetéy mátki Kośćiołá przywróćić / y zá występek słusznégo polepszenia vczynić: tedy gdy rok tákowy wynidźie/ wszystki dobrá onégo zákletégo ruchomé y nieruchomé/ ktoré ná ten czás bedźie dźierżał / máią bydź wźieté przez Stárosté mieysc/ ktorému dobrá są podleglé: á ták długo ie ci Stárostowie trzymáć máią /ażby przez té zákleté / álbo przez Stárosty przerzeczoné z tákowych dobr szkody y szácunk obrażonym / y ktorzy szkode máią/ dostátecznie sie zápłáciło. Ktoré rzeczy gdy popłácone bedą/ tedy dobrá przerzeczoné zákletym/ále rozgrzészonym / záśie máią bydź przywrócone przez Stárosty przerzeczoné. Roskázuiemy tedy/ ⁊c. wszystkim/ y káżdému Stárośćie Królestwá nászégo/ y ich Podstárośćiam/ áby ku pohámowániu tákowych zákletych vporu. ⁊c. *W Metrice státutowéy zupełny ten Státut znaydźiesz.*

KONOPNA.

Około dźieśięciny konopnéy.

List 54. O Dźieśiećinie Konopną ták vstáwiamy. Ktorykolwiek kmieć orze cáłym pługiem / ile bedźie miał wołów álbo koni / ma dáć czteri wiązáni konopi gotowych / wedle stárégo zwyczáiu źiemie: á ktory połowice pługu/ dwie wiązáni dáć bedźie

powi=

powinien: á ktorzy około konopi nie robią / od Dźieśięćiny konopnéy máią bydź wolni.

COLVMBATIO.

O Stołowym álbo Kolędzie.

łáći. 47. NAd to roſkázuiemy / żeby Stołowégo álbo Koledy Rektorowie kośćielni niewyćiągáli nápotym od ſwych Párochianow poniewolnie. Ale coby ktory chćiał po dobréy woli proſzącému / żeby dawał: A to co dáią / z podźiękowániem przyimował. Bodzántá Biſkup Krákowſki Liſt 56.

ROK ŁASKI.

O roku łáſki.

19. 3. VStáwá tá ieſt Kśiedzá Jana Lutká / Biſkupá Krákowſkiego: iż káżdy Prełat / Kánonik / Altáriſtá / Pleban / Wikáryi / y ktorekolwiek beneficium máiący / bądź curatum, bądź nie curatum we wſzyſtkiéy Diœceſiiéy Krákowſkiéy / ieſli vmrze w piérwſzé trzy kśieżyce Roku / pocżąwſzy od Nowégo látá / niech ma czwartą cześć wſzyſtkich dochodow / wedle prawdźiwégo ſzácunku ſwych beneficiy: ále ſucceſſorowi ſwému niech zoſtáwi zbożá letnie / ku ośianiu folwárku. A ieſli we trzech wtorych Mieśiącách zéydźie / niech ma połowicę: ieſli we trzećich trzech Mieśiącách / niech ma trzećią cześć zbożá ozimégo / zoſtáwiwſzy temu / ktory po nim bedźie / zbożá / wedle wielkośći folwárku nieośianégo: á ieſli w oſtátnich Mieśiącach żywotá dokona / niech ma wſzyſtko. Liſt 58

O pieniądzu Swiętégo Piotrá.

O pieniądzu Swiętégo Piotrá, ktory zwykli dawáć Pogłowie do Rzymu: znaydźieſz in Conſuetudinibus Regni *Kśiędzá Kromérá: y w kśięgách* Annalium.

O CZTERECH

O CZTERZECH VRZĘDZIECH

oſób Kośćielnych:

Do których té tytuły należą, z ich własnémi Státuty práwá Duchownégo, porządkiem ſwym.

Pierwſzy Duchowny vrząd ieſt: Chwale bożą pomnażáć / y o vczonych ludziach ſtáránie mieć.

O INDVLTCIE

V Oycá S. Papiezá vproſzonym, ná podawánié Beneficiy Kościelnych w ſześc Mieśięcy.

Zyg. w Krá 1532. GDyż wielka cześć Rzeczypoſpolitéy náſzéy ná ſtanie Duchownym należy / á kośćioły Króleſtwá náſzego przez przodki náſzé ſą hoynie nádáné: cześćią dla odpráwowánia chwały bożéy / y iéy záchowánia: cześćią też dla opátrowánia ludzi vczonych y godnych / á zwłaſczá ſzlácheckich: z których máłoby ſie nálázło / by mieli mieć chuć y doſtátek vczyć ſie náuk / álbo czego dobrégo / záczym ludźie ku wietſzym ſtanóm zwykli przychodźić: gdyby dobrá Kośćielné tákowym nietylko pomocy ku żyćiu / ále też podpomożenia im y przyiaćiołóm ich nie dawáły / zkądby ſzláchtá Koronna bedąc nalepſzą cześćią króleſtwá tego / y których domy y fámilię / cześćią zá rozmnożeniém potomſtwá / cześćią też zá innémi przygodámi czeſtokroć bywáią potrzebnémi / miáłá ſtanu y podwysſzenia ſwégo podpomożenié y podporę. Ale iż zá czáſem wiele niegodnych ludzi rozmáitémi chytrośćiámi / á zwłaſczá Rzymſkim vpraſzániém / ná Beneficia ſie wtrącáli / godné ludźie do nich vbiégáiąc: dla téy przyczyny Przodkowie náſzy rozmáitémi Státuty / y ćiężkiémi winámi podawánia ſwé / y poddánych ſwych świetckich vtwierdźili y obrónili. Jedno iż przełożeni Duchowni w Króleſtwie 132.

ſtwie náſzym (ktorym wiecey należy Stanu y Doſtoieńſtwá kośćielnego przeſtrzegáć / y lepiey vmieią oſoby Duchowne kośćiołowi y Rzeczypoſpolitey godne obieráć) do tego czáſu nie mieli nic pomocy: iákoby ſwe podawánia y prowizie / choć tylko w Mieśiącach ſwych / przećiwko Rzymſkim rozmáitym reſerwáciom / acceſſom / regreſſom / y coadiutoriam / y inym tákowym trudnośćiam mogli bronić: zkąd Práwá y wyćiągánie wielkich nakłádow przychodziły. My tedy miedzy inemi rzeczámi / ktore zá czáſu ſczeſnego Pánowánia náſzego w Króleſtwie náſzym ſtáráliſmy ſie náprawić / tákową zelżywość y ſzkody / ták Kośćielne / iáko też Rzeczypoſpo. bacząc / z wielką pilnośćią ſtáráliſmy ſie v Naświetſzego w Pánu Kryſtuśie Oycá y Páná Klemenſá śiodmego / świetego Rzymſkiego y powſzechnego Kośćiołá nawyſſzego Biſkupá: áby co niektore ine Króleſtwá y Pánſtwá zá wielki y oſobny máią Przywiley / y z pilnośćią chowáią / nam y króleſtwu naſzemu / iáko przećiwko Stolicy Apoſtolſkiey / ták też przećiwko wſzyſtkiemu Krześćiánſtwu dobrze záchowálému / tákiegoż Przywileiu nam pozwolić raczył: to ieſt / áby przełożeni kośćielni / y ine oſoby Duchowne / ná wieczne czáſy nápotym mieli zobopólnie z ſtolicą Apoſtolſką ſześć Mieśiecy wolnych: w ktorych żadne iákiekolwiek reſerwácie / żadne áccesſy / y regreſſy / y coádiutorie / y ine przekázy z Dworu Rzymſkiego / w prowiziach y podawániu ich nie mogli przekázowáć / áni ſie im przećiwić. Ktory to Przywiley z láſki y z dobrotliwośći iego świątośći otrzymáliſmy / zacnemi dowody y klauzulámi vtwierdzony. Jákoż ſie to z Przywileiu iáſnie pokázuie: ktorego przepiſy do wſzyſtkich Kośćiołow głownych ſą pod pieczećią náſzą przeſłáne. Wſzákże iż tákowy ieſt w wielu ludzi vpor / ták wielka ludzi y czáſow rozmáitość / iż nic ták gruntownego otrzymáć / y poſtánowić ſie nie może / coby nie mieſzáło ſie / y nie vpádło nápotym / gdyby vśilnośćią y mocą Pánow broniono y trzymano nie było: zá rádą y zwoleniem wſzyſtkich iednoſtáynie ták Rad / iáko Poſłow Ziemſkich Króleſtwá náſzego / vſtáwiamy y ſkázuiemy / ná wieczne czáſy áby było chowano: Iż ktoby przećiwko Przywileiowi ták pożytecznemu / y zá tákową prácą y ſtárániem náſzym otrzymánemu przez vwlaczánia / álbo przez ktorekolwiek ſpoſoby niéco przez ſie / álbo przez naprawne oſoby / álbo ktorymkolwiek ſpoſobem álbo bárwą / ten Przywiley w cześći / álbo we wſzyſtkim przeſtepuiąc / álbo przećiwko niemu nieco kuſząc ſie /
 śmiało-

śmiáłośćią vporną ważył ſie zgwałćić / y też przećiwko iego vſtáwie opátrzenie iákiekolwiek duchowné wziąłby / álbo chćiał wziąć / álbo penſią iáką z dochodu duchownégo opátrzenia przezeń vproſzonégo y przyiętégo ſobie záchowáć chćiał: tákowy ktorégokolwiekby był ſtanu/doſtoieńſtwá/záwołánia/winie w Státućie Oświéconych Pánów / Janá Olbráchtá y Alexándrá Królów Polſkich bráćiéy y przodków náſzych / ktoré przećiwko tym/ którzy z proſtégo ſtanu do więtſzych kośćiołów ſtáráią ſie bydź przyięći / y tákże przećiwko Kortezanóm wydánéy/ ma podlec zárázem: to ieſt / áby wſzyſtkie dobrá iego poſpolité y oſobné/ ruchomé y nieruchomé/ świetckie do ſkárbu y ſtołu náſzégo były wźięté y oddáné: á dobrá tákowégo Duchowné/áby były áreſtowáné y rozprzedáné: y ktemu ma bydź z kroleſtwá y z Páńſtw náſzych wywołániém karan. A iżby ſie poſtronnym oſobom przećiwko temu Przywileiowi kuśić ſie o co drógá nie otwiéráłá/ gdyby przez nápráwné oſoby przećiwić ſie iemu iáki obyczay był zoſtáwion: vſtáwiamy y ſkázuiemy ie tákowéyże winie y karániu y kaźni bydź podległé: á iż tymże obyczáiem maią bydź karáni wſzyſcy y káżdy zoſobná/Prę łáći/Duchowni y Swietcy / y Kápituły ták Swietckié / iáko y Zakonnicze / Opáći / Kánonicy / Plebani / Wikárię / y ini opátrzenia Duchownégo Dzierżawcy/y którzykolwiek ſtárſzy wſzyſtkich kośćiołów: tákże ſłudzy/ Piſárze/ y ktoré kolwiek inné Duchowné y Swietckie oſoby króleſtwá náſzégo / y ini zkądkolwiek będący/ którzyby liſty ktoré kolwiek Przywileiowi króleſtwá náſzégo/ y ninieyſzému poſtánowieniu przećiwné oſobóm poſtronnym/ álbo obywátelóm/ y inym ktorégokolwiek ſtopniá/ záwołánia/ przełożenia / y ktorégokolwiek doſtoieńſtwá będącym / prowiſię/ vitalitates, penſię/ ſurrogácię / y ktorémikolwiek poſtępki otrzymánie iákie w ſobie máiącé/przynieśli/iáwnie y táiemnie publikowáli / álbo którzyby tákowych penſiy táiąc/oné ſummámi pieniężnémi odkupowáli / y tákowé odſtępki y rezygnácie duchownégo opátrzenia/ álbo Práwá knim należącé przyimowáli y przyięli: álbo którzyby nápominánia / kłątwy / prokurácię/ ſequeſtrácię przećiwko opátrzeniu / ktoré ſie sſtáły przez Vrzędniki kośćielné / o niezápłácenie penſiy/też zá własną wolą záchowánych w ſobie zámykáiącé / którąkolwiek mocą dáné przyięliby/ álbo exequowáć ie śmieli / álbo tákowych rzeczy obrońcé/ Exekutory/ Prokuratory / álbo popiéráczé wſpomagáliby / chowáli/ y im wſpomożenié iákié śmieliby dáwáć/ álbo iżby tá-

kowé rzeczy czyniono podpomagáli: tácy winóm opiſánym niech bedą podlegli / á Stároſtowie mieyſc pod winámi vſtáwionémi ná niedbałé Stároſty / przećiwko tákowym przeſtepcóm ſpornym / nie folguiąc / áni namnieý nie odpuſczáiąc / niech poſtąpią. Dan ná Wálnym Séymie Krákowſkim / w dźień Swietégo Fábianá y Sebáſtianá Męczenników / Roku páńſkiégo 1532. Króleſtwá náſzégo dwudźieſtégo piątégo.

O tymze, ze chwałá Boza od kościelnych osób ma bydz rozmnazána.

145. 2. TEdy wiecéy kośćiolóm (skąd chwałá y cześć naywyſzé- mu Pánu Jezu Kryſtuſowi wſzyſtkich rzeczy ſtworzyćielowi / y duſzné zbáwienié przychodźi) y oſobam y członkam Kośćielnym to czynić y vżyczáć ieſt ſłuſznieý / etc. List 66.

AKADEMIA.

O ſławnéy Akádemiiéy Krákowſkiéy, y o wolnośći Studentſkiéy.

380. WŁádyſław Król Polſki / etc. Oznáymuiemy / iż gdyſmy z Bozkiégo zrządzenia z błedów Pogáńſkich / y z ćiemnośći do świátłośći / á do poznánia iego imienia z miłośierdźia iegoż ſámégo byli przywiedźieni: y gdy potym nas Pan Bóg ná Królewſki ſtopień wſádźić raczył / do tegoſmy pilność ſwą przyłożyli: áby ktorycheſmy bedąc w zabobonách báłwochwálſkich / miánowićie Litwe / mieli vczeſtniki ćiemnośći / tych zás ſpráwámi pobożnémi Krześćiiánſkiémi (bez których y wiárá niepożyteczna ieſt) ná dobrą droge przywieźć / y z nich ſyny świátłośći vczynić mogli. Co inák nie rozumiémy móc bydź / iedno zá pomocą ludźi tákowych / których w piſmie biegłych bydź rozumiémy: bo z náuk wolnych Rzeczpoſpolita záwżdy pomnożenié bierze. Abowiém widźimy to ná oko / y doświadczyliſmy tego dobrze / iáko Paryż zá zgromádzeniem y przyzwániém ludźi vczonych y mądrych wſzyſtke Fráncią zdobi: Padwá tákże y Bononia / wſzyſtke Włoſką źiemie ſławną czyni: Prágá záśie Czechy oświeca: á Niemiecką źiemie / Vronia oſzlácheia. Z biblioteki Akádemiéy Kráko.

Záprawde / dla tegoſmy z Bozkiego zrzadzenia Páńſtwo ludzi rozmáitych y Prowinciy róznych przyieli / y ná Króleſtwo Polſkié koronowáni / ábyſmy tóż króleſtwo vczonémi ludzmi ozdobili: y áby náukámi ich nieumieietność wypedziwſzy / króleſtwo to náſzé zá żywotá ſcześliwégo Pánowánia náſzégo z inémi kráinámi / mogliſmy porownáć: nic niewątpiąc / iż tá ſprá wá poddánym náſzym pożytek przynieśie / á zwłaſczá w mieśćie náſzym w Krákowie / w którym chcemy ſtudium we wſzelákich náukách / iáko miánowićie w Theologiiéy / in iure canonico, w Phiſice / w Práwiéch / y w inych náukách wſzyſtkich wyzwolonych: y zá przyſtoyną śie nam rzecz zdáło Kollegium miánowáć / obráć / poſtánowić / záſádźić / ordynowáć / y erigowáć: y iuż tym Liſtem teráznieyſzym záſadzamy / poſtánawiámy ná wieczné czáſy. A niechay iuż tám bedźie iáko iáka Perlá náuk wſzyſtkich: áby wypuſczáłá z śiebie ludźie porádné / cnotámi ozdobioné / y w rozmáitych profeſsiach ćwiczoné: y niech tám bedźie ſtudnicá Náuk / z których bedą mogli wſzyſcy czérpáć / chcący co vmieć.

TO KOLLEGIVM *ták fundowáné, Pápież Vrban confirmował, zákázuiąc w nim tylko Theologiiéy czytáć. O tym Przywiléy znaydźieſz ná końcu w Metrice Státutowéy.*

PAPIEZ BONIFACIVS *dopuśćił czytáć Theologiiéy: Y o tym támże w Metrice Státutowéy znaydźieſz.*

Doktorowie máią bydz ná Kanoniæ do Tumſkich kośćiołów bráni, y iáko ich wiele bydz ma przy kośćiele.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 100. ABy śie có nie zdáło bydź vczynionégo z nienawiśći proſtégo ſtanu ludzi / który ſtan zwykł vżywáć oſobnégo opátrzenia 382. 2.
y nádánia ſwégo w króleſtwie náſzym: dla tego ácz ſynowie ſzláchecczy / zdádzą śie tákże bydź vczeni / y czeſtokroć vczeńſzy nád proſtégo ſtanu ludźie: y niemáſz téy Kápituły / którąby ludźi vczonych y bieglych Prełatów / Kánoników ſzláchćiców w ſobie nie miáłá: którzy nie mniéy ſą godni ku potrzebie / iáko też ku czći y ozdobie kośćiołów: y którzy o kośćiołách zwykli y vmieią

mieią

mieią rádźić. Wßákże mimo Doktory/ ktorzy ſą w kápitułach z ſynow ßláchecḱich/ ſkázuiemy/ áby byli też przypuſczeni Doktorowie z proſtégo rodzáiu pod liczbą y porządkiem niżey nápiſánym: to ieſt v kośćiołow przerzeczonych/ v ktorych ſą Doktorowie/ álbo czytáiący Práwo duchowné y świeté Piſmo/ bądź zdawná/ bądź też teraz nowo poſtánowieni y fundowáni/ álbo gdźie máią bydź przez nową fundácią ná nie nádáną ſtáwieni: ná tych mowię mieyſcach ieden ma bydź Doktor w świętym Piſmie/ drugi w Práwie Duchownym/ á trzeći w Lekárſkiéy náuce. A gdźie v kośćiołow nie ſą fundowáni przerzeczeni Doktorowie/ ſkázuiemy: áby nie więcéy ich było/ iedno dwá w świętym piſmie/ dwá w práwie duchownym/ á piąty w Lékárſkiéy náuce. Ktorzy to nie ináczéy będą przyimowáni w Kápitułach/ iedno ktorych Przełożeni mieyſc godné w tákowych náukách doktorſkich pochwałą: y tákowi/ ná ktoré będą rádźić/ áby pod tąż liczbą przyięći byli.

O Doktorách téż Medicinę, pátrz Titulo Palatinus, *Aptéki.*

O tychze ludziach proſtégo ſtanu, Zygmunt Auguſt piſze.

83. GDyż to ieſt Státuty przodkow náßych opátrzono/ áby Zyg. Aug.
2. ludźie narodu proſtégo do głownych kośćiołow dawáni nie w Piotrko.
byli/ tylko ludźie narodu y krwie Polſkiéy: roſkážemy Kápi- 1 5 5 0.
tułam/ áby ich między ſię nád opiſány poczet nie przyimowáli.

Dekret Synodu Piotrkowſkiégo o Lektorách, ktorymby miáły bydz od Biſkupow Salaria płácone.

383. KV reformowániu Akádemiiey Krákowſkiéy mátki náßéy/ Zá Gamrą.
3. y dla przymnożenia prowentow Lektorom/ y przyzwánia z i- Arcybiſku.
nąd/ Lektorum y dwiemá Profeſſorom in humanitate czytáiącym/ Ie° M. Kśiądz Arcybiſkup Gnieźnieńſki/ ſtoiąc przy deliberáciiey ná przeßłym Synodźie vczynionéy/ obiecał ná tym świętym Synodźie/ ſto Dukatow we złoćie z ſtrony kośćiołá Gnieźnieńſkiégo: tákże z ſtrony kośćiołá Krákowſkiégo drugié

ſto ſkótów we złoćie: Kśiądz Biſkup Kuiáwſki ſto złotych w monećie pułkopkowych: á Kśiądz Płocki tákże ſto: Poznáńſki ſto tákże po pułkopiu/z Dekretu y z ordynáciiéy Synodu (ná co Je° M. Kśiądz Biſkup Poznáńſki ſam oſobą ſwą/á drugich Biſkupów poſłowie zwolili) dáć y zápłáćić będą winni: á ná to Kápituły kośćiołów przerzeczonych ſwóy conſens obiecáli dáć/ będąc przy téy nádźiei: iż tá vchwałá pożytek wſzyſtkiému króleſtwu miáłá przynieść. Y máią bydź Jch M. Kśięża Biſkupi vpomnieni vchwałą tego Synodu: áby temu Dekretowi doſyć czynili/y conſenſy v kápituł otrzymáli pod winą ſtá złotych czérwonych: którey Synód álbo Kśiądz Arcybiſkup będźie ſie v wſzyſtkich vpominał w iednym roku.

A Opáći wzięli ſobie ná rozmyślenié.

ALe Kśięża Opáći/ktorzy ná ten Synód przyiecháli/dla niebytnośći innych Opátów y Zakonników/y ktemu dla tego/ iż ſie z bráćią ſwą ná to nie námawiáli áni rádźili/wźieli ſobie ad deliberandum, ná co potym máią ſwé zdánié powiedźieć. 383

Iego Królew. M. ma bydz proſzoná, áby Lectoróm czynſz iáki chćiał náznáczyć.

A Máią Jch M. Kśiądz Arcybiſkup z Biſkupy/Je° K. M. pokornie prośić/áby Je° Królewſka M. ná rzecz ták święta y chwalebną á bárzo potrzebną/z ſwych dochodów iáki czynſz Akádemiiéy téy raczył poſtánowić. 384 1.

Z Miſtrzów álbo Bákáłarzów promowuiących, nie ma bydz wiele wyćiągano: á Akádemia niech będzie reformowána.

Jan Łaſki Arcibiſkup w Łanczy. 1523.

JZ Akádemia álbo ſławna ſzkołá Krákowſka/dla niektórych nowo wymyślonych y nie znośnych zwyczáiów/y dla wyćiągánia 384. 2.

ćiągánia z promowuiących ſie ná Miſtrzoſtwo / álbo ná co innégo niezwyczáynégo datku: która to Akádemia iákoś tych czáſów ſłábieć poczełá z wielką nieczćią y ſzkodą Rzeczypoſpolitéy. A ták zdáło ſie temu wſzyſtkiému ná Synodźie zgromádzeniu / áby Reuerendiſsimi in Chriſto Patres, Kśiądz Arcybiſkup Gniéźnieńſki / y Biſkup Krákowſki / y Przemyſki / ziáchawſzy do Krákowá / reformácią w Akádemiiéy vczynili / mocą Breuis Apoſtolici ná to pozwolonégo: y niech wſzyſtkié abuſus wkorzenioné z niéy wyrzucą: y ták ią we wſzyſtkim niech reformuią / áby záś Vniuerſitas ku piérwſzéy ſwéy ſławie przyſzłá / á żeby Studentóm ná promocią ſie gotuiącym lżéy vczynili / á ták wielkich nakłádów nie czynili przy promociách ſwych. A zwłaſczá żeby nowy porządek poſtáwili ná kolegiátury y lektury: y táki porządek / któryby nalepſzy bydź mógł. A ieſliż wiec wſzyſcy ći ziácháć nie będą móc / tedy iednák ieden ábo dwá z nich to niech ſpráwią: á ieſliby żaden z nich niemógł tego vczynić / tedy wżdy niech deputuią ná to iákié ludźie godné y vczoné / którym dawné Conſtitucie Kolegiáckié ſą wiádomé: á ći co vczynią / to Vniuerſitas wſzyſtká ma przyiąć / y wedle tego ſie nápotym záchowáć.

Ná więtſzé ſzkoły Miſtrzowie y Bákáłarze niech będą bráni.

384. 3. IZ Kośćiół Boży iáko mátká dobra ma opátrzáć / áby vbodzy / którym nie máią z kąd rodźice nákłádáć / mieli ſie gdźie vczyć / áby zá tą ſpráwą Rzeczpoſpolita y Kośćiół był náukámi świétny / y vczonémi ludźmi zdobiony: á ták zá rádą tego Synodu to ſkázuiemy: áby Ordinarii locorum nie tylko przy Tumſkich kośćiołách / ná ſzkołách Rectory / Miſtrze mieli / y chowáć roſkazáli: ále też po miáſteczkách wietſzych y mnieyſzych niech Bákáłarze będą / gdźie Miſtrzowie wychowánia mieć niemogą. Ale ná iné mnieyſzé mieyſcá młodźieńce iákié godné á vczoné niech biorą / tego przeſtrzégáiąc / áby Rektorowie ſzkolni ná ſzkołách w ſzkołách mieli godné á obyczáyné y nieſwowolné żaki / których máią dobrze rządźić / y w groźie dobréy mieć. Ale którzyby ſie karáć dáć niechćieli / tych Ordinarijs álbo Officiałóm ich / niech ná karánie odeſzlą.

Wagusowie z ſzkoły wypędzeni bydz máią.

ZAki wagniące ſie / á po ſwéy woléy biegáiące z miaſt y z 385.
miáſteczek roſkázuiemy wypedząć. 2.

Kmiecy ſynowie máią bydz wolno ná náukę ſzkolną puſczeni.

Jan Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. Liſt 99.

ZAbiegáiąc ſwéy woléy ták młodych chłopowicow / iáko 385.
ſpuſtoßéniu dóbr / gdyż przez młódziénce / ze wśi od włáſnych 3.
rodzicow odchodzące / wśi bywáią ſpuſtoßoné / dla niedoſtátku robotników / którzy ná rolách máią bydz oſádzeni : á nád to niektórzy pod bárwą vczenia ſie rzemióſł od rodziców odchodzą / drabſką ſłużąc / y ku złému ſie towárzyſtwu przyłączáiąc / kradną / zbiiáią / y w ludere ſie obracáią. A ták vſtáwiamy : iż tylko ieden ſyn ze wśi od oycá ma odéydź ná ſłużbe / á zwłaſczá ná náuke ßkolną / álbo ná rzemieſło : á ini niech zoſtáną ná dziedzinie z rodzicmi. A gdy będzie który miał odéydź / ma dozwolenie wziąć y liſt świádeczny od Pánów mieyſc / iáko ieſt wypuſczony / áby ßedł ná rzemieſło y ná ſłużbe. Tenże Státut ſkázuiemy ná dobrá ſtołu náßégo Królewſkiégo / y Duchownych y Swietckich oſób / żadnégo nie wyymuiąc / ták iż Stároſtowie y Dzierżawcy dóbr náßych dozwolenia y liſty świádeczné máią dáwáć odchodzącému : á w inych dobrách Pánowie mieyſc to czynić máią. A ieſliby ieno iedyny ſyn był / ten ná dziedzinie mießkáć ma / y robić w domu z rodzicmi / álbo ná téyże dziedzinie / gdźie rodzicy mießkáią / mießkánia álbo ſłużby álbo żywności niech ßuka. A ieſliby który młódzeniec ze wśi mimo to ſkazánié vciekáiący był nálezión w miáſtach / álbo w miáſteczkach / álbo gdziekolwiek indzie : tedy Pánu onégo mieyſcá / z którégo vciekł / przez żadnégo práwá ma bydź wrócon / pod winą czternaście grzywien : á przedśie oni / którzy go zátrzymáli / wine tylekroć / ilekroćby ináczéy vczynili zápłáciwßy / wrócić go będą powinni.

Opáci

Opáći Szkoły w klaſztorzech ſwych máią chowáć.

386. A Poniewaž nie ieſt tákowy poczet zakonników w klaſzto= Zyg. Aug.
1. rzéch/iáko bywał przedtym : winni będą Opáći pewny poczet w Piotrko.
ſzláchecſkich dźieći w klaſztorzéch chowáć / á oné támże ludźióm 1 5 5 0.
godnym náuk wyzwolonych vczyć dáć : wedle tego / iáko ká=
ždému Opátowi Kśiężá Biſkupi onych mieyſc náznácza y o=
miánuią.

O ſzkole Krákowſkiéy, Poznánſkiéy, y Półtowſkiéy.

386. O Szkole Krákowſką/Poznáńſką/y Półtowſką/ iáko Po= Támže
2. ſłowie proſzą áby reformowáné były. Aczkolwiek to należy 1562.
ná vrząd Jch M. Kśiężéy Biſkupów / którym tego práwo po=
ſpolité y przodkowie náſzy zwierzyli / iáko Fundatorowie á na=
dawce tych to ſzkoł : wſzákże my w téy mierze Kśiężą Biſkupy
y Rektory nápomniemy/ y z zwiérzchnośći náſzéy tego doyźrze=
my/ áby ſzkoły té w dobréy ſpráwie były.

O WOLNOSCIACH Y KARNOŚĆI Studentſkiéy, y innych Práwiéch Akádemiiéy.

386. JAgełło Król Polſki/ ꝛc. Wſzyſtkim y káždému z oſo= w Kráko.
3. bná Klerykóm/ Láikóm/ Zakóm / któregóżkolwiek ſtanu / kon= 1 4 0 1.
diciiéy/y záwołánia/á miánowićie Rektorom Vniuerſitatis, Do=
ktorom/Mágiſtratóm/Bákálarzóm/ Studentóm/ Piſárzóm/
Drukárzóm / Bibliopolóm / Bedelluſóm / y ich towárzyſzóm
wſzyſtkim / którzy ſie iedno dla náuki do miáſtá przerzeczonégo
Krákowſkiégo vdádzą/ y tám mieſzkáć będą / Artykuły ſpiſáné
á ná tym Cyrográphie wyrážoné niezgwałcenie chowáć obie=
cuiemy : y onym łáſkę ſwą okazáć chcemy : y oné ſámé y kážde=
go z nich przy ſwych práwiéch / przywileiách / wolnośćiách /
świebodách/ Státuciéch/ łáſkách y zwyczáiach wſzyſtkich / któ=
ré w Kollegiách zwykły bydź chowáné / chowáć / trzymáć / y
broniċ

bronić chcemy. Y wßyſtkie y kożdego z oſobná/ kleryki / żaki / ſtudenty / láiki do przerzeczonego miáſtá Krákowſkiego / dla náuki (iáko ſie rzekło) przyßłemi czáſy iádące / ná iáchániu do niego/ y ná odieżdzie/ ze wßytkimi ich rzeczámi/ to ieſt/ końmi / kśięgámi/ ßátámi/ pośćielmi/ pieniądzmi / y ſprzety od wßeláktich płac/ podatków/ moſtowych / woien / ſtraży / cłá / mytá / dźieśiećin / ćiążenia wßelkiego/ zá wiádośćią náßą wyymuiemy/ y władzą Królewſką wolne czynimy : chcąc tego/ iżeby od przerzeczonych żaków álbo Studentów/ którzy ſobie álbo ſámi/ álbo przez przyiaćiele y przez ine którekolwiek oſoby przeſyłáią w iedzeniu / w pićiu / żywnośćiach / we zbożu / w mące / ſłodzie/ w piwie/ w winie/ y innych trunkách : we drwách/ y innych potrzebach/ przez które ziemie Króleſtwá náßego żadnego cłá áni podatku álbo dźieśięćiny nie brano : áni im Rzeźnicy / Piekárze / młynárze / ćieżko niech nie czynią / álbo kłopotu nie zadáią/ chcąc od żaków y ſtudentów od iátek / pożytków/ młynów/ więcey niż od mieſczan y mießkáiących w Krákowie wyćiągáć.

Ale żeby pod tytułem Studentſkim od kupców y innych iákie zdrády nie były czynione : ſkázuiemy w tey mierze przyśiedze wierzyć / ieſliby ſie ią zdáło od tych / którzy tákowe rzeczy wiozą/ wyćiągáć : y niech świádectwá liſtowne od Rektorá Vniuerſitatis vkázuią : którym liſtóm w tey mierze roſkázuiemy dáwáć zupełną wiárę.

Nádto/ ieſliby który Student álbo żak do Krákowá ná náukę iádąc/ od zbóyców y złoczyńców był złupión/ álbo w czym vßkodzon w dobrách ſwych w którychkolwiek/ ták iáwnie iáko pokryiomku/ tedy wßelką pilność do tego przyłożymy / y przyłożyć roſkażemy/ áby ći łotrowie y zbóycy byli przez vrzedniki Króleſtwá náßego ßukáni : y te ßkody/ które Studentóm y żakom poczynili / mogły bydź wrócone : á tákowi złoczyńce przez vrząd náß niech bedą karáni.

RECTOR AKADEMIIEY, y iego zacność.

Tenże Támże

A Żeby porządek dobry y kárność miedzy ſtudenty był záchowan : chcemy / áby wßyſcy żacy y Studenći do Krákowá przyieżdżáiący/ y tám ſie vcząc/ ſwego Rektorá mieli/ któryby ie 387

w ſprá-

w spráwách mieyſkich vczył / ſądźił / y Iurisdycią miał nád wſzyſtkimi: ktoremu oni pod przyśięgą powinné poſłuſzeńſtwo czynić / y iego we czći mieć będą winni. A żaden w tych kauzách mieyſkich Studenty / y żaki Akádemiiey Krákowſkiey / ktoregożkolwiek ſtanu y záwołánia będący / gdźie indźie przed ſędźiego oboiego Duchownégo y Swietckiégo niemoże pozywáć. A od Decretu Rektorowégo żaden áppellowáć niemoże: á ieſliby áppellował / tedy áppellácia nie ma bydź dopuſczona: á on áppelluiący nie ma bydź od żadnégo ſędźiégo Duchownégo álbo Swietckiégo ſłuchan: ále Rektorowá ſentencia niech we wſzyſtkim ważna będźie.

Wſzákże iednák ieſliby ſentencia Rektorowá nikczemna ábo nieſpráwiedliwa śie bydź zdálá: Conſyliarze Vniuerſitatis niech to miedzy ſobą rozbiorą / á co będźie ſpráwiedliwégo / niechay concluduią.

Cryminały z ſtrony Studentów kto ma ſądzić.

Mimo to ieſcze / przerzeczony Rector / żaki y Studenty ſwé in cauſis criminalibus mnieyſzych / iáko o zawłóſki / y o pieſtuki / y zkrwáwienie / ále nie w wielkiey zwádźie vczynioné / ma moc ſądźić: áni dla tego żacy y Studenci z ich towárzyſzámi y ſernitory do inégo ſądu nie máią bydź pozywáni. Ale gdźieby (czego Boże vchoway) Student / żak / álbo ktory z przerzeczonych ná kradźieſtwie / cudzołoztwie / gwałćie pánieńſkim / meżoboyſtwie / ábo in alio facto criminali, á nie cudnym był poimány / iuż to nie Rektorów ſąd będźie: / ále táki criminaliter poimány / będąc klerykiem do Biſkupiégo ſądu: á láik / to ieſt / świecénia żadnégo nie máiący / do náſzégo ſądu będźie odeſłan: y káżdy táki żak / láik / Bedellus, Bibliopolá y Drukarz / ábo ich ſługá / o meżoboyſtwo / pożogę / cudzołoztwo / vćięćie członku / álbo o ráne śmiertelną / álbo dla inégo łotroſtwá wielkiégo obwiniony / iuż nie wedle zwyczáiu pátriiey álbo Króleſtwá náſzégo / áni wedle Státutów iego / ále wedle praw od ſędźiégo przez nas deputowánégo / criminaliter oſkárżony będźie ſądzón: ále iednák / ku expurgáciiey winy ſobie zádáney / ma mu bydź dopuſczono świádectwo ludźi ſtátecznych. Tenże Tamże

Ale choć ktory ſcholaris álbo Student / álbo ktory z pomienionych

nionych będzie o którąkolwiek rzecz / bądź wielką / bądź máłą / winowány / przedsie iednák nie ma go śmieć żaden imáć álbo trzymáć bez ślug Rektorowych / y zopytawszy go pierwey o to.

Wyrzucony od Rektorá, ma bydz wygnány z Krákowá.

Jeszcze / ieśli Rektor przećiwko któremu z Jurisdiciiey swey práwnie postąpi / y iego wedle Státutów de Vniuersitate excluduie / tedy táki ná żądánie Rektorowe z obu miast / ták z Krákowá / iáko z Káżimierzá / y z innych któreby iescze były zbudowáne przy Krákowie álbo Kazimierzu / przez Wóyty / Miesczány / nátychmiast ma bydź wygnány: áni żaden nie ma sie ważyć tákowego w dóm pusczáć / álbo przechowywáć / álbo mu iákich potrzeb ku żywności y przyodźiániu dodawáć. 388. 4.

Contumax Rektorowi hámowán bydz ma.

A Jesliby żak álbo Student / álbo inny z przerzeczonych ná Mándat Rektorów nic nie chćiał dbáć / y nie był mu posłuszen: tedy ná żądánie tegóż Rektorá Wóytowie y Ráyce miast pomienionych będą winni swe ślugi posłáć ku pohámowániu vporu onego nieposłusznego. Támże 5.

A te Státutá w tym liśćie opisáne pod dźiesiącią grzywien groszów Práskich / które do skárbu Studentskiego máią przypáść / chcemy mocnie bydź chowáne: którą winą Státutową chcemy karáć przestępce.

KANCLERZA KOLLEIACkiégo moc.

TEż postánawamy: iż ilekroć którzy Studenci w którey kolwiek professiiey przez Doktory álbo Mistrze ná examen wedle zwyczáiu będą przypusczeni: tedy Kánclerz nász ná ten czás będący / iáko zwierzchnieyszy / ono examen ápprobowáć będźie miał wszelką moc. 389.

Bánkiérz álbo zyd Studentcki.

89. Obiecuiemy też náznáczyć przerzeczonym Studentóm
3. Bánkiérzá álbo Zydá w Krákowie / który będzie miał dostátek pieniedzy ku pożyczániu im ná zastáwy: á ten od grzywny nie wiecéy ná miesiąc będzie lichwy wyciągał / ieno ieden grosz.

Státutá Akádemiiéy Król potwiérdza.

Tamże Nakoniec Státutá od Doktorów y Mistrzów przerzeczonégo Krákowskiégo Kollegium postánowioné / które sie tu nie mogą włożyć / chcemy dla studium ich mieć zá confirmowáné.

Domu Kollegiáckiégo wybudowánié y libertácia.

Tamże A Zeby Doktorowie / Mistrzowie / Licencyaci / Bákálarze / y Studenci Vniuersitatis Krákowskiéy przerzeczonéy / swé Lektury / Exercycia / Akty tym wolniéy y bespieczniéy mogli sprawowáć: dla mieszkánia Mistrzóm / y dla schadzki studentckiéy / y żaków wszystkich przy Kollegium Krákowskim przerzeczonym mieszkáiącym nász dom / który był Sczepaná Páncérzá / y który Herzdof miesczánin niegdy Krákowski miał / ná Vlicy S. Anny / iáko w sobie iest wszérz y wdłuż náznáczylismy: który dóm od wszystkich podatków / czynszów / praw / ciężay / y wydérków wolny czyniąc ná Kollegium przerzeczoné oddawamy / incorporuiemy / przyłączamy ná wieki / nie záchowuiąc sobie w nim / áni ná sie / áni ná potomki násze nic Prawá áni zwiérzchności. Który to dóm chcemy áby też wolność / á zwłaszczá kiedy komu do niego przyda sie vciec / y innych wolności / które kościoły Bogu oddáné máią / miał y z nich sie weselił: á téy wolności Doktorowie / Mistrzowie / Kollegiaci máią sie ná wieczne czásy trzymáć y bronić.

Iest y Ordinácia Królá Stephaná, z strony vśmierzenia tumultów mieyskich y Studentckich: którey sie dowiádowáć w Akciech Krákowskich.

Wolnośći Kollegium Nieświezkié-go: & adſcriptio bonorum immunitati Eccleſiæ.

Zygm. III. w Consti. w Wárszá. 1589. List 36.

ZA prosbą Kásztelaná Trockiégo / Jáśnie Wielmożnégo Mikołáiá Krysztophá Rádziwiłá / Kśiążeciá ná Ołyce y Nieświeżu: y zá przyczyną zgodną Pánów Rad y Posłów Ziemskich oboygá narodu/dobrá od pomienionégo Kásztelaná Trockiégo ná Kollegium Nieświezkié Societatis Ieſu nádáné y fundowáné wołość Lupską/ to ieſt śiołá / Tuchowice / Swiećice/ Nowośiołki/ Rozdziáłowice/ Zalipienié/ Załuże / Vżonke/ Rudáwá/ cum omnibus pertineñ wyzwalamy od służby ziemskiéy woiennéy à contributionibus & ſtationibus militum, incorporañ, & adſcribeñ prædicta bona, omnibus & ſingulis prærogatiuis, & immunitatibus priuilegiisque Eccleſiaſticis, quibus cætera omnia Eccleſiaſtica bona in Regno Poloniæ & Magno Duc. Litu. fruuntur, & gaudent: iáko o tym Przywiléy od nas dány obmawia.

O OPACIECH Y KLASZTORACH.

List 74. Konwent Lubińſki Opátá wybránégo / Królowi Je° M. prezentowáć ma. *To w Metryce Státutowéy naydźieſz.* 150 1

List 75. Ani Biskup Poznáńſki świećić Opátá Lubinſkiégo ma/dokądby Król Je° M. ná to niezwolił.

Támże w Metryce Státutowéy naydźieſz.

Polacy do klaſztorów Króleſtwá Polſkiégo máią bydz przyimowáni: wyiąwſzy zeby tego Niemieckié Przywileie bróniły.

Zygmunt w Piotrko. 1511. List 19.

CHcąc niektóré niepobożné zwyczáie w niektórych Króleſtwá 152. náſzégo klasztorzéch pokáźić / do których tylko brácia narodu 2. Niemieckiégo

Niemieckiego zwykli bydź przyimowáni / á to ná wzgárde narodu Polſkiego: vſtáwiamy / áby káżdy Biſkup w ſwym Biſkupſtwie oglądał Przywileie tákowych klaſztorów: á ieſliby w tákowych Przywileiach nie było to wyrázono / áby tylko Niemcy do przerzeczonych klaſztorów byli bráni / niech to opátrzy / áby do tákowych klaſztorów ták Polacy / iáko y Niemcy byli przyimowáni.

Wſzákże Opáci y Proboſzczowie klaſztorni ſtanu ſzlácheckiégo: á ieſliby ſzláchty nie było / tedy z proſtégo rodzáiu / tylko żeby byli Polacy / máią bydź wybieráni. *Támże w Metryce.* Zygmunt 1538.

Tákowyſz Státut około Opátów / y tudźież áby w niektórych klaſztorách niekiedy Niemcy / niekiedy Polacy ná Opáctwá byli wybieráni: y áby Polakóm do klaſztorów Niemieckich był wolny przyſtep. *Pátrz w Metryce Státutowéy.* Zygmunt 1539.

O tychze ſzlácheckich Opáćiéch.

ABy nádánia Klaſztorné záchowáné łácwiéy bydź mogły / y ponáwiáiąc Státut 1538. vſtáwiamy: áby żaden Opátem nie był obiéran / iedno Polſkiégo ſzlácheckiégo z oycá y z mátki narodu / á godny człowiek. A gdźieby w tym klaſztorze / w którym Opáctwo wákowáć bedźie / nie był profeſsowány nálezión godny ſzláchćic / támże obecnie zdawná mieſzkáiący: áby z onéyże Diœceſiiéy / w któréy ieſt klaſztor / ſzláchćic godny ſtanu Duchownégo był obiéran / y poſtulowan ná Opáctwo: á bedąc ták obran bez profeſsiiéy / ma bydź przez nas Loci ordinario preſentowan: á zátym przezeń inſtituowan álbo potwiérdzon ná Opáctwo / á ma bydź profeſsowan. Zygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

Opáći máią Miſtrze Szlácheckim dziećióm w klaſztorzéch chowáć.

A Poniewaz nie ieſt tákowy poczet Zakonników w klaſztorzéch / etc. Naidźieſz ten ſtatut wyſzéy. Liſt 101.

ABBATES quidam. { Baculati / Infulati } Tit. Contribut. fol, 64. *w Conſt. ſtá.* 8.

COGNOMINA ABBATIARVM, inuenies 1. lib. de Consuetudinib. Polonorum fol. 61. *A iest ich 24.*

KONTOR, *O Kontorze Poznáńskim v S. Iená zá Tumem, pytay ſie o Przywileiu iego.*

O MNISZKACH.

Mniſzki w oyczyſté y máćierzyſté dobrá mogą wſtępowáć, wſzákże ich oddalić nie mogą, ále ná połowicy czynſzów od Krewnych, póki żywi, przeſtawáć máią.

Zygmunt w Kráko. 1527. TEż vſtáwiamy: iż gdy Mniſzki do zakonu którégo / od ſtolice Apoſtolſkiéy pochwalonégo wſtąpią/ácz świátá y dobr świetckich odrzekły ſie / y nic własnégo mieć nie mogą: wſzákże iż nie ſą wſzedy ſłuſznie opátrzoné / y dozwolono ſim z łáſki ſtolice Apoſtolſkiéy / áby mogly w dobrá máćierzyſté y oyczyſté/ króré ná nie przypádną/ wſtepowáć: y tákimi dobry zá zwoleniem y zwiérzchnośćią ſwych ſtárſzych ſzáfowáć: ále iż wiele ſkarg poddánych náſzych do nas przychodźiło/ którym to zá przykré było / żeby Mniſzki miáły wſtepowáć w dobrá oyczyſté y máćierzyſté / króré ná nie po śmierći rodźiców álbo krewnych przypádną: y chćieli ie práwem od tákowych wſtepków odſtérknąć. Chcąc tedy tákowé ſkárgi vſkrómić / y Mniſzki w miłośći y w łáſce powinowátych záchowáć / y ich potrzebóm łáſkáwie porádźić: vſtáwiamy y rozrządzamy zá rádą Koronną ſtanu oboygá / y Poſłów Ziemſkich: iż Mniſzki króré do zakonu wſtąpią / y w kláſztorzéch mieſzkáią / mogą wſtepowáć w dobrá oyczyſté y máćierzyſté práwem ná nie przypádlé: wſzákże ich oddalić od krewnych y bliſkich/ álbo ná iné obcé oſoby przenieść żadnym obyczáiem nie bedą móc/ále iáko ſkoro ná nie ábo z nich ná którą tákowé dobrá przypádną práwem ſłuſznégo ſpádku / tedy bliſcy krewni przyrodni powinowáći ich oné dobrá trzymáć/ y w oné w wiązáć ſie mogą / á z nich połowice wſzyſtkich czynſzów y dochodów pieniężnych im / y káżdéy z nich z oſobná

ſobną zápłáćić bedą do śmierći ich powinni. A druga połowicá dochodów pieniężnych / y wſzyſtkié iné pożytki z imión onych przychodzące ná ſie otrzymáią : z których bedą ſłużby rzeczypoſpolitéy / y woienną wypráwę ná ſobie nośić. A ieſli dobrá ná Mniſzki przypádłé żadnych dochodów czynſzowych nie bedą miáły / á byłyby w nich folwárki / álbo ſtáwy / álbo młyny/ álbo łąki/ álbo láſy godné ku rąbániu/ álbo bárći/ álbo role któréby mógł oſádźić / y iné pożytki którymbykolwiek imieniem były zwáné : w tákowéy mierze Biſkup álbo Ordinarius loci, álbo iego Officiał z Stároſtą ziemie álbo Powiátu onégo/ w którym tákowé dobrá ſą położoné/ bedą ſie pytáć pilnie/ iáko wiele z tákowych dóbr może ná káżdy rok pożytku przychodźić/ y oné pożytki/ któréby ná káżdy rok z nich mogly bydź/ pilnie bedą ſzácowáć : á ná którą ſumme oſzácuią / tedy powinowáći przerzeczonych Mniſzek/ którzy té dobrá bedą dźierżeć/ bedą powinni im / y káżdéy z oſobná połowice téy ſummy ná káżdy rok przez wſzelákiego ſporu dáwáć. A ieſliby ći krewni byli niedbáli w płáceniu / y nápomnieni liſtem nápomnienia od Kśiedzá Biſkupá/álbo Officiałá iego/nie zechcą im przez vpór ſwóy doſyć vczynić : y gdyby zákleći trzy Mieśiące klątwy Kośćielné ná ſobie dźierżeli : tedy wolność y moc bedą mieć Mniſzki przerzeczoné inému powinowátému którému álbo obcému náiąć / wedle woléy ſwéy do żywotá ſwégo : á po śmierći ich tákowé dobrá/ná bliżſzé ich krewné záśię bedą przywróconé/ y máią przypáść.

Mniſzki dóbr ſwych dziedzicznych, we dwudzieſtu lat dochodzić mogą.

PRæſcryptia Pánnóm Zakonnym ku dochodzeniu dóbr dźiedźicznych/ niech bedźie od przyiećia Reguły do dwudźieſtu lat. Abowiém ſłuſzna ſie rzecz zdáłá/ áby ten czás był wzgledem zakonu poſtánowión : iż iáko meżátki máią dźieśieć lat : oné też iáko oblubienicé Páná Kryſtuſowé / któré w klaſztorzéch zámknioné/y wychowáné ták rychło o rzeczach ſwych wiádomośći mieć nie mogą/ dwoiáko wiecéy czás miáły. Zygmunt w Piotrk. 1519. Liſt 23.

DOBRA KOSCIELNE.

Alienácie dóbr kośćielnych nie ſą wazné, od ſucceſſorów mogą bydz rekuperowáné: iednák od Poſſeſſorów kśięzéy mogą bydz dáné do ſwégo zywotá, abſque præiudicio Eccleſiæ.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 41. Iż wiele dóbr kośćielnych od kośćiołów y klaſztorów nie ſłuſznie ieſt álienowánych/ ták/ iż powinnośćiam onych kośćiołów nie może ſie przyſtoynie doſyć czynić. Poſtánawiamy/ áby nápotym álienácie żadné wazné nie były/ którychby w práwiéch y przywileiach przyczyn y condiciy ſłuſznych/ y onému kośćiołowi pożytecznych/ probabiliter, ſpecificè & autenticè wyrázonych y opiſánych nie było: y conſenſy quorum intereſt, wedle práwá nie przyſtąpiły. A ináczéy alienatá/ práwem rekuperowáć ſucceſſoribus záwzdy wolno będzie: o co forum w Ziemſtwie ratione bonorum vkázuiemy: iednák do ſwégo żywotá poſſeſſores vżywánié mogą dáwáć/ citra tamen præiudicium Eccleſiæ, & derogationem onerum, ipſis, według práwá incumbentium. Toż ſie y o dobrách Gréckich Władyctw y Monáſterów rozumieć ma.

HOSPITALIA, Priluſius fol. 352. ver. 26.

WLADYCTWA Y MONAſtery Gréckich kośćiołów.

TOż ſie rozumieć ma y o dobrách Gréckich, Władyctw y Monáſterów z ſtróny álienáciiéy.

Item, *Beneficia nie máią bydź dawáné, iedno* Romanæ fidei, *á Gréckiéy Grécżánóm Ruśi.* Conſt. fol. 120. ver. 7. *Téyże Gréckiéy wiáry, etc.*

DRVGI VRZĄD DVCHOWNYCH,

Rząd dobry czynić w Kośćiele:

Do którégo té tytuły należą z ich włáſnémi Státuty.

WIZYTACIE.

Synod, y Viſitatio diœceſana, weſpółek były dla rządu dobrégo kośćielnégo, zá Wielkiégo Kázimiérzá.

141. 3. GDy były zruszoné nienawiśći wielkié y różnośći miedzy Duchownémi y Swietckiémi oſobámi/ Pány Diœceziiéy Krákowſkiéy: potym były vſpokoioné miedzy nimi ná Séymie przez Królá Kázimiérzá/ y ná Synodźie przez Bodzánte Biſkupá Krákowſkiégo ná ieden czás/ w Krákowie czwartégo dniá Miesiącá Czérwcá/ Roku 1369. złożonym. Przy czym był Jároſław Gnieźnieńſki Arcybiſkup Bogurya rzeczony: który ná ten czás zá przyczyną onych różnośći zá władzą ſwégo przełożeńſtwá wizytował Diœceſią Krákowſką. List 55.

ARCHIDIAKON.

Wizytácie párochiálné dla lepſzégo rządu vſtáwioné ná tymze Synodzie w Krákowie, y poruczoné Archidiakonóm.

141. 3. cr. 8. A Są poſtánowioné rzeczy niżéy nápiſáné/ o wolnośći Dziesiećin/ o wydźierániu dźieśiećin/ o czáśie wytykánia dźieśiećin/ około targu/ około kupienia dźieśiećiny przez Pány/ o- List 55.

koło bránia iéy z pługu / około naymu nowiny / y ich postepkach / etc. około Columbáciiéy / około Wizytáciiéy Arcżiákońskiéy / etc.

O téyze Wizytáciiéy przez Archidiakony.

Bodzántá Biskup List 57. NAd to / zákázuiemy téż Arcżiákonóm / y Proboscżóm / y innym Praelatóm nászéy Dioecesiiéy / ktorzy máią poruczoną Iurisdicią / áby wizytuiąc / ná zwyż nie wynośili podwyszenia liczby / ktora iest w práwie postánowiona. A czásu wizytáciiéy / áby pieniedzy nie wyćiągáli ná poddánych. w Łác. 253.

SACRAMENTA.

Rządzićiele kośćiołów zá świątośći pienię̨dzy niech niewyćiągáią.

Bodzántá Biskup List 57. RZądźićielowie téż kośćielni / zá Swiątośći kośćielné / ktoré dármo máią bydź száfowáné / niech nic niewyćiągáią: á inák / tedy ich będźiemy ćieżko karáć. w Łác. 253.

Artykuł o śiedmi Sákrámenćiéch, y o przedawániu świętych rzeczy, sądowi Duchownému podległy.

Zygmunt w Krako. 1543. TEż o Dźieśięćinach / o śiedmi Sákrámentach Kośćielnych / o Beneficiach / o świetokradztwie / o Symoniiéy / o Lichwách / o mężobóyztwie Duchownych osób / o tárgáiących sie ná kleryki / álbo im ráne zádáiących / o świetokupstwie / y ktorzy sie pod obronę Kośćielną álbo do Klasztorow vćiekáią. Wszákże wyymuiemy oné ktorym práwo nie dopuszcza / áby ie kośćioły miáły bronić. 156. 1. ver. 12.

SKARB KOSCIELNY.

Zyg. Aug. 1557. ABy skárby kośćielné wcále były záchowáné / vstáwiamy: 149. 2.

iż

iż Kśiężá Biſkupi w mieśćiech á w imionách náſzych Królewſkich z Stároſtámi álbo Dzierżawcámi náſzémi / á w ſzláchecktich z podawcámi / máią Inwentarze ſrebrá y ſkárbów Kośćielnych czynić.

TRZECI VRZĄD DVCHOWNY:

Sądy Duchowne odpráwowáć / wedle ſwey Iurisdicțiey:

Do którégo té tytuły z ich Státuty właſnémi należą.

PRAWO DVCHOWNE.

MATERIA SĄDOW DVCHOWNYCH.

Artykuły práwu Duchownému podległé.

156. ROżnice ſądowé miedzy Duchownémi y Swietckimi ná tym Séymie z Rádámi náſzémi oboygá ſtanu / y z Poſły ziemſkimi ták poſtánawiamy: áby więcéy ieden drugiégo do práwá ſobie nienależącégo nię pozywał. Aby tedy wiedźięć / które kauzy do Duchownégo práwá / które do świetckiégo przyſłucháią: tym opiſániém oznáymuiemy / opiſuiemy / poſtánawiamy / zá przyzwoleniem Pánów y Prełatów Duchownych / y Pánów Swietckich / y Poſłów Ziemſkich.

I. (margin: Zygmunt w Kráko. 1543.)

Naprzód práwu Duchownému należy ſąd / rozeznáć różnice około wiáry świętéy Krześćiánſkiéy / o Heretykach / Scyſmátykach / Bluźniercach Bożych / y Apoſtátách.

(margin: O Hæretikach. Scyſmátykach. Bluźniercách. Apoſtátách. Dźieśiecinách.)

Item, o Dźieśiećinach / o śiedmi Sákrámentach Kośćielnych / o Beneficiach / o Swiętokradztwie / o Symoniiéy / o Lichwach / o Mężobóyſtwie Duchownych oſób / o tárgáiących ſie ná kleryki álbo im ráne zádáiących / o świętokupſtwie: y ktorzy ſie pod obronę Kośćielną / álbo do Kláſztorów vciekáią.

(margin: O Siedmi ſacramentách. O Symoniiéy. Lichwie. Swiętokupſtwie. Ránách duchownych.)

Wſzákże

Wszákże wyymuiemy one / którym práwo niedopuscza / áby ie kośćioły miáły bronić / iáko ſą nocni szkódnicy ná polu / grunćiech / rolách: tákże zwadzce / y ná dobrowolnych drógách záſtepuiący: ktemu złodźieie iáwni / ábo trzykroć do reyeſtru wpiſáni: ieſcze którzy palą y gwałcą wolności kościelné: ći wſzyſcy tákowi máią bydź z kośćiołów bráni / á nie ma ich żaden bronić.

Wróżki. Czáry. Widerkaw Poświątné

Item, Sądowi duchownému podległy wróżki / czáry / czárnokśieſtwá / czynsze kośćielné ziemſkié y doczesné / nowé kupié / nádánia kośćielné / aliâs Poświątné. Wszákże o funduszach álbo nádániu kośćielnym / to ieſt / Poświątnym / ták ſie ſstáłá vchwáłá: Iż ieſli który z duchownych álbo liſtmi / álbo poſſeſsią dawną to Poświątné otrzyma: á byłoby temu kośćiołowi álbo tey oſobie duchowney / która w poſſeſsiiey ieſt / niepoządnie álbo gwałtem odieté / tedy táki przypozwány ma bydź sądzón podług ſtárádawnégo zwyczáiu práwá Duchownégo: wyiąwszy żeby świetcki przypozwány ná terminie ſtoiąc tym zbiiał: że tá rzecz / o którą go pozwano / nie ieſt kośćielna: to ieſt / iż ón Duchowny wiecey ſobie Poświątnégo przywłaſczył / y w szérz á w dłuż przypuśćił wiecey / niż ná fundáciiey ſtoi: tedy w tey mierze ſedźia Duchowny przyſądźić to ma Aktorowi / co fundácia opiewá / álbo coby Pan ſpráwiedliwie mu przyſądźił / álbo coby práwem pokazał: á o ón oſtátek którego mu pan broni / ma bydź odeſłan do práwá Ziemſkiégo. W którey to ſpráwie / zá właſność / zá gránice álbo miedzą od Dekretu odeſłánégo / od práwá Duchownégo do Ziemſkiégo / do wyższégo práwá Duchownégo álbo Rzymſkiégo áppellácia nie ma bydź dopuſczona / pod winą niżey wyrázoną.

Miſerabilium cauſæ.

Item, ſądem Duchownym ma bydź ſądzona znędźiała / która ſobie ſtráwy zárobić nie może.

Legitimatio

Item, temu ſądowi Duchownému należy dowiedźieć ſie y ſądźić / które dźieći dobrégo łożá ſą álbo nie.

Dobrowolne

Operarius Kmethones Prilus. 329.

Item, v práwá Duchownégo tych kauzy máią bydź odpráwowáné / którzy ſie dobrowolnie wdáią y zápiſuią w práwie Duchownym. Wyiąwszy té zapiſy / któreby kmiećie y poddáni szláchecccy czynili miedzy ſobą v ſądu duchownégo. Które tákié zapiſy / kmieći y poddánych Ziemiáńſkich / nie máią Duchowni dopuſczáć v śiebie: á choćby przyieli / tedy przedśie od tych miáſt tákowé zapiſy nie będą miáły żadney mocy. Ale zapiſy y ſprzedánié dźieśiećin / które zá dług kośćiołowi / álbo ktorey o-

ſobie

sobie Duchowney będą zápisáné / mogą bydź przyięté y sądzo=né v sądu duchownégo. Ale to ma bydź rozumiano o kmie=ciach y poddánych / którzy sobie są wolni / y nikomu nic niewin=ni / y ktemu nászy królewscy: tákże y o kmieciach pod Duchow=némi mieszkáiących / którym wszystkim wolno będźie czynić y przyimowáć ná sie zapisy / tylko żeby od kmieci y poddánych zie=miáńskich nie były v duchownégo práwá przyimowáné.

Item, O bicia y występki kośćiołóm y osobom kośćielnym y świecenié máiącym vczynioné to práwo ma sądźić. Ale w to nie wkłádáiąc slug kośćielnych / którzy kośćiołowi slużąc y Ako=litámi bywszy potym sie zożeniáli: tákże wyiąć trzebá y té / któ=rzyby slugámi kośćielnémi będąc (okróm kápłanów) sámi w kárczmie guzá szukáli / y byliby przeświádczeni / że sámi zwádę záczeli: których wszystkich Duchownym práwem nie máią są=dźić. Clericidium.

Item, sądowi Duchownému są poddáné kauzy Iurispatro=natus, álbo podawánié Plebániy / Oltarzy / Præbend / y innych Beneficiy: tákże też Rozwody / y wiáná miedzy rozwiedźioné=mi personámi. Wszákże iednák vznánié / álbo rozsądek około wiáná persony rozwiedźionéy / ma bydź odesláné do Máiesta=tu Królá Je° M. wedle stárádawnégo zwyczáiu. Iuspatronatus. Rozwody. Wiáná do ziemstwá.

Ale spráwá około Testámentu / ma bydź w oboim práwie Duchownym y Swietckim sądzona: wyiąwszy żeby sie które w práwie świetckim sstáły: bo tákowé w tymże práwie máią bydź vznawáné / chybáby co w tákowym testámenćie ná ko=śćiół ábo ná miłośierné vczynki było odkazano: ále żadna rzecz poddána práwu ziemskiému / nie ma bydź przećiwko Státuto=wi állegowána álbo odkázowána. A Testáment oboygá prá=wá ten iest / który przed iáwnym Pisárzem bywa: álbo ktoby go własną ręką nápisał: álbo wiec przy których świádkách / á zwłaszczá przy szláchćicach był vczyniony. Wszákże to ma bydź ná woléy szláchćie / ále nie mieszczánóm: y o tákié rzeczy może / kto chce / pozwáć ták do práwá Duchownégo / iáko świetckiégo: do którégo kto przysłucha / y to ma bydź ná iego woléy. Ale Te=stáment przed námi / álbo przed którym práwem ziemskim / zam=kowym / mieyskim / wieyskim / przed Wóytem y przyśiężniki v=czyniony / v sądu Duchownégo nie będźie miał mieyscá / ále może go kto o to ruszáć práwem Duchownym. Wyiąwszy żeby co niezdrożnégo práwu ziemskiému kośćiołowi było od=kazano: tedy w ten czás będźie wolno chceli do duchownégo / Testamentum. mixti fori.

chceli

chceli też do świetckiego práwá przypozwáć ſtronę.

Winá pro euocatione extra forum.

A ieſliby który z Duchownych którégo Szláchćicá álbo iego poddánégo do práwá duchownégo o iną rzecz / która nie ieſt wyſzéy wyrázoná / poćiągał y pozywał : tedy támże temu to pozwánému ma winę położyć czternaśćie grzywien: która winá ma nań bydź od práwá duchownégo pod klątwą włożona: á od Dekretu tey winy nie ma dopuśćić Sędzia Duchowny Appellácyiey.

Inné wſzyſtkié kauzy práwo świetckié ma odpráwiáć / ták iż ieſli co duchowni z świetckimi/álbo z ich poddánémi będą mieli/ tedy práwem świetckim będą z nimi o to czynić. Tákże ieſliby który świetcki duchownégo do świetckiego y ziemſkiégo práwá dla tych Artykułów Duchownému práwu należących / poćiągnąć chćiał/ tedy táki tąż winą czternaśćia grzywien ma bydź karan.

Wſzákże iednák niechcemy nic tą Conſtitucią derogowáć práwóm y przywileióm Duchownym/ w Státućie opiſánym/ to ieſt/ áby w nich nic nie odmieniano áni káſſowano/ co ſie w nich więcéy / niż tá Conſtitucia brzmi / náyduie. Y tákeſmy z Rádámi náſzémi y Poſły ziemſkiémi poſtánowili. Abowiém powinniſmy káżdému ták Duchownému / iáko Swietckiému poddánému náſzému to trzymáć y reformowáć / wedle Conſtituciy piérwſzych.

WYKŁADANIE PRAW.

Byłáby rzecz przemierzła wſzyſtek wykład Státutu prouinciiéy Gniéźnieńſkiéy tu wpiſowáć. Ale iednák ſententię oſobnieyſzé z niego wpiſáć ſie godźi: bo ſą y oſobliwé, y ſą nápiſáné od Wielebnégo Mikołáiá Kotficá, z roſkazánia Królá Alexándrá.

Offenſa eſt, quæ iuſtam turbationem inducit.

Genus non ita propiè, vt capitur à Dialecticis; ſed ſecundùm Legiſtas, pro eo, quod continet ſub ſe plura.

Vide ſimile Statum, Tit. Bona Regalia. Sta. 2

Quod quotiens enumeratis ſpeciebus ſubiungitur genus, ſub nomine adiectiuo : licet illud genus reſtringitur, vt non comprehendat, niſi ſpecies pares expreſsis : non tamen reſtringitur ad ſpecies expreſſas tantum : ſed imò comprehendit omnes alias ſpecies tacitè ſub eodem genere comprehenſas, quæ ſunt pares expreſsis.

Clerici

Clerici enim non tenentur ad hoſpilitatem nobilium, diuitum, aut ſtipendiariorum.

Dictiones adiectiuæ adiunctæ verbis generalibus, qualificant ipſa.

Quod quotiens in aliquo Statuto, enumerantur plura delicta: ſi circa vltimum adiicitur aliqua qualitas: illa refertur etiam ad delicta prius enumerata, &c.

Propter mentem ſtatuentium, probatur per argumentum ab abſurdo, ſeu inconuenienti, quod eſt in iure validum.

Notorium eſt ita, vt conſtet, delinquenti nullam defenſionem competere.

Item, Notorium, non poteſt dici, quod vnus tantùm vidit.

Exceſſus modicus non eſt curandus.

Ratione delicti quis ſortitur forum, ſicut & ratione domicilij: Eſt ergo in optione damnum paſsi, vtrum malit adire Iudicem, ſub quo delictum eſt commiſſum, an verò Iudicem, ad quem ſe delinquens tranſtulit.

Raptore non citato, poterit coram iudice delicti inducere teſtes, de tali Notorietate, videlicet, quòd in oppido, aut villa, in qua raptus huiuſmodi eſt commiſſus, vicinia tota ſcit, vel illius viciniæ ad minus decem hominibus, ſecundùm Panormitanum.

Ergo iudex domicilij ad iudicem delicti, vt teſtes examinet, & depoſitiones eorum notet: denunciabitque delinquenti, vt vadat pro termino, pro quo iurare debebunt, & deponere.

Item *o świádkoch, iże* in criminalibus teſtes præſentes eſſe debent: *zwłaſzczá ieſli* teſtes non ſunt forenſes: *A náwet pozwala*, in criminalibus teſtes torquere *przez męki.*

☞ *Téż to ku wykłádowi należy wiedźieć. że* Iuri Canonico omnia iura ſubſternuntur, quia eſt ius ſuprà omnia iura, per quod corriguntur aliæ leges. *Przeto Grzegórz Papież* reprobat ius Saxonicum, & mandat, ne eo vtantur. *Tákże Státut* de duellis *káſzuie. O czym znaydźieſz w Státućie ſtárym, liſt* 174. Item legem Rodiam, *y przyczyny tego, o czym przywiléy świadczy, liſt* 747. *w Metryce Státutu Herbórtowégo, Król Iágełło.*

Sądy koscielne *miłośiernieyſzé.* Tit. Schola lege 9. ver. 1. fol. 246. Quoniam, inquit, Eccleſia Dei, ſicut pia mater, prouidere tenetur, &c.

HÆRETYK.

Przeciwko Hæretykóm, y fautorómich.

Władysła. Jágełło w Wielun. 1424. List 75.

WLádysław z łáski Bożéy Król Polski / y ziem Krákowskiéy/ etc. Książe nawysze Litewskie: Pomorzki/ Ruski/ Pan y Dziedzic: oznáymuiemy ninieyszym listem / którym wiedzieć należy wszystkim teraz y potym będącym / do których przydzie tych listów znáiomość: Iż gdy nie iest rzecz nam przystoyna dissimulácią ochyláć / y owszem do tego nas ćiśnie práwo boże / ábysmy Kácérzkié zárázliwé błędy (które ná wzgárdę bożą/ y ku vszkodzeniu y zwątleniu w iáry Krześćiiáńskiéy / ktemu ku vpadku Rzeczypospolitéy źli ludzie poczynili) by też niewiém iákié mielismy nieprzespieczeństwá podiąć / od gránic nászych odpędzáli/ y mieczem odwracáli: żeby ći/ którzy karániém Kościelnym nie bywáią odstrászeni / ludzką srogością byli karáni. Przetóż máiąc státeczną Rádę / z Prełaty y pány nászémi/ zá consensy y pewną ich y nászą wiadomością/ pisániém ninieyszym skázuiemy/ y zá mocny/ gruntowny/ y zá nieodwołány Edykt mieć roskázuiemy: Iż którybykolwiek w króléstwie nászym / y w ziemiách nam podległych Hęretyk álbo kácérztwem zárázony/ álbo podezrzány w hęreziiéy/ álbo ich obrońcá/ álbo podpomożyciél ználezión był: táki káżdy przez násze Stárosty / Rádę Mieyską / y inné vrzędniki/ y przez któréklowiek poddáné násze/ chociay ná vrzędziéch choć nie ná vrzędziéch będącé/ iáko obrażcá Máiestatu Królewskiégo/ ma bydź poiman/ y co zasłużył ma bydź karan. A którzyby przyszli z Czech do króléstwá nászégo/ tákowi poimáni pod Examen Ordinariis loci y Inquisitorów/ którzy od stolice Apostolskiéy są álbo będą wysádzeni/ niech będą oddáni. A iesliby który obywátél króléstwá nászégo którégokolwiek stanu / dostoienstwá y záwołánia/ od tego czásu do świętá Bożégo wstąpienia bliskiégo / zániedbał się z Czeskiéy ziemie álbo niechćiał wróćić/ álbo wzgárdził/ niechay będzie mian zá przekonánégo Hęretyká: y káraniu niech będzie podległy temu / którym zwykli bydź karáni Hęretycy: áni iuż wiecéy do króléstwá nászégo ná mieszkánié niech się nie wráca: á ktemu wszystki dobrá ich / ruchomé y nieruchomé/ w którychkolwiekby rzeczach były / niech będą publikowáné/ y do skárbu

160. 3.

nászégo

náßego obrócone: á potomstwo ich ták mezczyzná iáko biáłágłowá/ niech ná wieki nie ma żadnego wstępku do ich dóbr/ y niech będźie bezecne: á niech nigdy ná iákie dostoieństwá y vrzędy przystępu nie ma: ále z rodźicmi swémi záwżdy niech bezecźci zostánie/ áni nápotym niech sie nie weseli z iákiego przywileiu ßláchectwá álbo dostoieństwá. Jescze zákázuiemy pod tákimiż winámi kupcóm wßystkim/ y innym ludźióm/ ktorégokolwiek záwołánia/ áby od tego czásu y nápotym/ żadnych rzeczy przedáynych/ zwłascza ołowu/ zbróy/ y innych potrzeb ku iedzeniu y piciu/ do Czech nie śmieli woźić/ álbo nośić. A przetóż wam wßystkim y káżdému z osobná Stárostóm/ Burgrábióm/ Spráwcóm/ Burmistrzóm/ Ráycóm mieyskim/ y innym królestwá náßego vrzędnikóm y poddánym ktorymkolwiek/ do ktorych ninieyßy list przyidźie/ roskázuiemy/ ábyśćie ninieyßéy zápowiedźi náßéy wiernie y mocnie przestrzégáli: á żebyśćie w mieśćiech y we wśiách/ y po wßystkich mieyscách iáwnych y osobnych/ á zwłascza gdźie sądy będą/ y gdźiekolwiek przygodźi sie bydź iáki ziázd/ iáwnie przez woźné kazáli obwołáć: áby żaden niewiádomośći sobie ná pomoc nie mógł bráć. Zá świádectwem tego Mándatu/ ku ktorému pieczęć náßá iest záwießoná. Dan w Wieluniu w Niedźiele Białą/ Roku Páńskiego/ 1429.

Sprzyśięzenié Pánów ták Duchownych iáko Swietckich, przeciwko Hæretykóm y ich pomocnikóm.

MY pánowie Duchowni y Swietcy/ Przełożeni/ Grábiowie/ Rycérztwo/ Szláchtá/ Miástá/ y wßystká Communitas królestwá Polskiego/ osobliwie káżdy z osobná/ y spólnie wßyscy iednym vmysłem/ iedną wolą/ wiádomośćią/ zwoleniem y iednostáynym potwierdzeniem/ wßyscy iednostáynie oznáymuiemy wßystkim przez ninieyßé postánowienié/ ktorym to należy/ ták teraz iáko potym będącym/ ktorzy tego wiádomość mieć będą: Iż my/ obaczywßy niektóré nieporządki/ ktoré sie w królestwie poczęły wzniecáć/ widząc listy przodków náßych w Poznániu/ w Piotrkowie y w Jedlnéy vczynioné/ przy tychże liśćiech y ich Artykułach/ ktorémikolwiek słowy są nápisáné/ List 76.

chcemy

chcemy záwżdy y obiecuiemy zostáć / á zwłaszcżá przy tym ártykule: iż ktorykolwiekby był tu obywátelem krolestwá Polskiego/ máiąc w krolestwie Polskim imienie/ á chćiałby nieiákie nie posłuszeństwá przećiwko práwu Polskiému pospolitému / álbo też iákowé niepokoie nam y krolestwu Polskiému szkodliwé komu wyrządzáć/ przez dozwolenia Páná nászégo Krolá nałáską wszégo / y Rad iego : áni ná práwie Ziemskim pospolitym niechćiałby przestáwáć / álbo kácerskié błędy wnośić y ie forytowáć : tedy przećiwko tákowému y tákowym/ by też niewiedźieć iákiego stanu y záwołánia byli / Duchowni y Swietcy / chcemy ku skáźie ich pawstáć:y obiecuiemy pod wiárą/y cżćią nászą/ bez chytrośći y zdrády / áni im pomocą/y rádą/ álbo przyiáźnią chcemy pomágáć/ pod wiárą y cżćią nászą : choćiayby krewnośćią/ przyiáźnią po żonách / álbo ktorąkolwiek bliskośćią nam álbo ktorymkolwiek z nászych byli powinni : áni zá nimi chcemy mowić iednégo słowá / ále oné chcemy y obiecuiemy káráć. Wszákże Praw nászych Kśiążecych y ziemskich niwczym nie gwałcąc/ áni od nich odstępuiąc. Zá świádectwem tego listu / ktorému pieczęći násze z podpisániém imion nászych są záwieszoné. Nápisan y dan w Korczynie w Piątek w dźień świętégo Márká Apostolá y Ewányelisty / ná Seymie Wálnym/ Roku Páńskiégo/ 1437.

Liberum sit vnicuique ex regno, ad bonas literas perdiscendas, proficisci : modò ne nouas doctrinas ferat.

Sigismundus Cracouiæ 1543.

IN eo, cum Consiliariis nostris, & Nuntiis Terrestribus conuenit nobis : vt liberum sit vnicuique nostrorũ subditorum, de regno nostro exire, ad quamcunque regionem vellet : videndi, seruiendi, & se in bonis moribus, ac honestis disciplinis exercendi causa: & propter literas, ab Ecclesia admissas. alioquin, si quis rediens ab aliena prouincia, qualescunque nouas doctrinas, aut libros propagare, subministrare, & vti illis vellet : iis, iuxta antiqua Iura & Priuilegia regni, debet se iustificare.

SCI-

SCISMATIK.

156. NAprzód práwu Duchownému należy sąd/ rozeznáć róznice około Wiáry świetéy Krześćiáńſkiéy / o Heretykach / Scyſmátykach/ bluzniércach bożych / y Apoſtátach. Zygmunt w Kráko. 1 5 4 3.

Item, *weyźrzeć w Metrykę* Tit. Rvssia. *Sześć ſekt wſpomina w przywileiu Olbráchtowym, które ſą w koronie y w Księztwie Wielkim*, Rutheni, Iudæi, Armeni, Chriſtiani, & Pagani, citatos literis citationum intercisis, nonniſi, ſermone, & characteribus latinis, &c.

SALARIA.

Duchownym piſárzóm zapłátá.

Łác. 254. VStáwiliſmy/ y ninieyſzym poſtánowieniem vſtáwiamy/ áby káżdy Piſarz iáwny / álbo oſobliwy Dworu náſzégo Biſkupiégo/ álbo Diœceſiiéy Krákowſkiéy przerzeczonéy/ zá którąkolwiek rzecz vczynioną / álbo ná wolność / to ieſt Przywileiem nápiſáną / wiecéy nic nád ſześć groſzy práſkich wyćiegáć áni bráć od niedoſtátecznych nie máią / iákąkolwiek bárwą wynáleziong. Tákże y zá káżdé kwity ieden groſz práſki : téż od Dekretu zdánia dwá groſzá : á od Aggráwáciy / to ieſt / wtóréy klątwy/ téż nic wiecéy iedno ſześć groſzy rzeczonych práſkich od niedoſtátecznieyſzych. A té przerzeczoné proſzących nie máią bydź wyćiągáné pod winą klątwy/ którey onych / którzybykolwiek ninieyſzému Státutowi / y temu poſtánowieniu czyniliby vpornie/ dla tego vſtáwiamy/ áby temu podlegli. Bodzánt á. List 5 8. Tábellio

SPISNE.

Spiſne à decimis pecuniariis non exigatur.

60. ITem ſtatuimus, vt Spiſne non exigatur in exactionibus & decimis pecuniariis, & ſimiliter in exactione duorũ groſſorum, quæ vulgò Regalia vocantur. Sigiſmundus 1 5 1 1. Fol 1 9.

 Exactor

Exactor deſcriptionales ne exigat.

wLádiſla. Liſt 51. MEmoratus etiam Exactor pecuniarum prædictarum, prætextu notæ, quod Napiſne dicitur, nihil exigat, atq; tollat: & nihilominus literis ſuis, kmethones quietet de ſolutis. Ibidem

Kaſimirus Iágello Liſt 88. Similis. ITem, volumus & decernimus: ne pecuniæ ſiue inſcriptionales, ab exactione noſtra Regia deinceps recipiantur & exigantur. Ibidem

Alioquin Exactor areſtetur.

Káźimierz 1454. Liſt 95. ITem, ſtatuimus: quòd Burgrabij, aut Exactores Regales, ſeu Capitanei noſtri, non exigant Spiſne de hominibus, tam Nobilium quàm Spiritualium. quodſi ſecus fecerint, nec poſſeſsionati fuerint, in hoſpitiis eorum, per Burgrabium loci, aut Proconſulem areſtentur, donec acceptum reſtituant: pœnam trium Marcarum luant, ei, à quo huiuſmodi Spiſne exegerint. Ibidem

O PRZYSIĘDZE DVCHOWNYCH.

Przeſtrzégáią tego, áby Duchowni przed Swietckimi oſobámi, nie przyśięgáli.

Publicus notarius KTórą przyśięgę Poborcá świetcki przed Stároſtą onégo mieyſcá vczyni/y iego Sukkollektor: á Duchowny przed iáwnym Piſárzem/ y przed świádkámi wiáry godnémi: miedzy ktoremi iednák ma bydź Stároſtá y Podſtárośći. Titul. Contributio. Sta. 9. ver. 2. wL. Liſ. 67

☞ *Co ſie znáczy przez tytul* Protonotarius : *pátrz* Tit. Decimæ, Sta. 17. ver. 9.

ACTA

ACTA DVCHOWNE.

Aktów Duchownych iáka zmiánká ieſt w Státućie.

14. 2. Y Obowięzuie ſie ninieyſzym zapiſem przerzeczony N. z kmie ćmi téyże wśi incolis, ad Acta Spiritualia Vicarij ſiue Officialis in ſpiritualibus Cracouień. pro feſto ſancti Andreæ proximo ſtare: & ſe ad ſolutionem cum præfatis kmethonibus, præfati cenſus añui duodecim Marcarũ ſub cenſuris Eccleſiaſticis obligare, &c. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 1.

De cauſis ſecularibus in iudicio ſpirituali non iudicandis.

91. B. QVamuis in antiquioribus Statutis & Priuilegiis conſtat vetitum eſſe, ne ſpirituales Iudices arrogent ipſis, cauſarum ſecularium iudicandi facultatem: tamen cùm clamore communi impulſaremur, quia non obſtantibus Conſtitutionibus antiquis, ſeculares perſonæ plerumque euocantur ad ſpiritualia iudicia, pro negotio ſeculari. Quapropter ſtatuimus, & decernimus: quòd iudices ſpirituales ſecularia Iudicia non exerceant, neque iudicent in futurum. Alexander In Radom 1 5 0 5. Folio 1 1 7.

CZWARTY VRZAD PRZEŁOZONYCH Senatorów,

Dobrze rádźić o Rzeczypoſpolitey.

☞ O CZYM *pátrzay* formam iuramenti *Senatorſkiey wyſſzey, gdźie dokład w przyśiędze*: Krolowi Polſkiemu bede wierny: o Rzeczypoſpolitéy wiernie bede rádźił: Pożytki Máieſtatu krolewſkiego/ Kroleſtwá/ y Rzeczypoſpolitéy/ co bede rozu

miał obrażliwégo y szkodliwégo przestrzégáć bede / żeby to nie było / záſtáwuiąc ſie / y ono odwrácáć bede / ⁊c.

ITEM O BISKVPIECH, *że w Przyśiędze ſwéy przydawáć máią: Ze téż ná ſądźiéch śiedząc ſpráwiedliwie ſwé zdánié powiádał*, Conſt. 1588. Sta. 33.

ITEM, IAKA WINA *ná Biſkupy ieſt poſtánowiona, ieſli ná Séym zániedbáli iecháć.* Tit. *o Séymie wyſſéy.*

ITEM, NA ARCYBISKVPA, *iáko ná tégo, który ieſt Legatem y Prymáſem, ieſcze więtſſé y twárdſſé powinnośći wkłáda. O czym naydźieſz wyſſéy* Titul. *Arcybiſkup.* Item, Titul. Legatus natus y Primas.

DISCIPLINA, ALBO KARNOSC.

O Klątwie Kośćielnéy.

Té wſzyſtkié porządki twiérdzą ſie kárnośćią: gdyż Káźimiérz mówi: Daremné ieſt Práwo / do którégo kárnosć nie ieſt przydána.

Stopnie Klątw.
- *Klątwá proſta Contumáciiéy.*
- Excommunicatio.
- Aggrauatio.
- Superaggrauatio.
- Interdykt. { ab Ordinario loci. / à Summo Pontifice. }

Iároſław Gnieznienſki Arcybiſkup około chowánia Klątwy.

List 54. y 58. O Chowániu Klątwy álbo Interdiktu tákeſmy ſkazáli. Iż gdy z przygody iákiéykolwiek przyda ſie / iż ná Kráków bedźie dáná klątwá / tedy miáſto Káźimiérz przy rzéce Wiśle / téy klątwie nie ma bydź podległé: Y tákże gdy Káźimiérz záklną / Kráków ma bydź wolny od klątwy. 163. I.

O przeſtániu od Bozéy ſluzby dla zaklętégo.

ámże TEż vſtáwiamy: iż gdźiekolwiek do ktoręgokolwiek Kośćiolá álbo miáſtá záklety od práwá przydźie/ tedy ma bydź przeſtano od ſlużby bożéy: ále gdy z kośćiolá álbo z cméntarzá wynidźie/ ſlużbá boża niech idźie/ y niech ſie pocznie.

Liſt 54. y 58.

Klątwá trzydniowa chowáná bydz nie ma.

ámże MIedzy inémi rzeczámi vſtáwiamy/ y ſkázuiemy iáſnie: iż klątwá tá/ ktora do trzećiego dniá trwáć ma/ ktora byłá y inych czáſow chowáná po wſzyſtkich kośćiołách/ dla przyśćia záklętego/ od tego czáſu przez żadnégo nie ma bydź chowáná: áby wielkość nabożnégo ludu dla wyſtepku iednégo vpornégo przez nabożeńſtwá ſwégo nie byłá. Ale gdźieby ſkazánie ſtolice Apoſtolſkiey/ ktorey my práwá niemożemy vſtáwić/ było: roſkázuiemy/ obyczay roſkazániá pilnie chowáć/ y ku exequuciey przywodźić/ ktorey rzeczy nie ma ſzkodźić to poſtánowienie wyżſzey nápiſáné o klątwie do trzećiego dniá trwáiącey.

Jároſław Arcybiſkup Gnieźnieńſki/ y Bodzántá Biſkup Kráкowſki Liſt 54. y 58.

O záklętych w Páráfiiéy.

ámże TO też chcemy: áby dla záklętégo iednégo/ ktory ná mieyſce iákié przydźie/ Plebániiéy onéy ludźie nieprzeſtawáli nabożeńſtwá ſwégo/ wyiąwſzy żeby było záklęcie Papieſkié.

Liſt 58.

O niedopuſczeniu klętégo do práwá.

64. 1. Iż ſie Poſłowie ſkárżą/ że klęći nie bywáią do ſądow przypuſczeni/ y tym od ſwoiey ſpráwiedliwośći odpadáią: iż o tym Státutow iáſnych niemáſz/ ieſliby w tey mierze abuſus iákié było/ náyduiemy/ áby ná ſtronę było odłożono.

Zyg. Aug. 1562.

O Klątwách zá krzywdy, y imioná kośćielné wydánych.

Alexánder List 69. ABy wątpliwości więcey nie było około Interdiktów y Exkommunikácyi / wedle Státutu Gnieźnieńskiéy Prowinciiéy dla wydárcia imienia / y tárgánia śie ná osoby Kośćielné: My Alexánder Król / dla reformáciiéy poddánych nászych Duchownych y Swietckich / práwá Duchownégo nieumieiących / decisią de corpore Iuris, y o kśięgach Doktorów kośćielnych w Státućie Prowinciálskim Gnieźnieńskim nápisáną: y przez Wielebnégo Mikołáiá Rotficá Arcydiákoná Poznáńskiégo / y Kánoniká Gnieźnieńskiégo / w práwie duchownym Doktorá / zebráną miedzy przywileie Koronné w iedno zebráné / kazáliśmy wpisáć tym porządkiem. Státut Diœcesiiéy Gnieźnieńskiéy pod tytułem de raptu ták rozpráwia y stánowi: Iż ći / którzy Dźieśiećiny / possessię / czynsze / y imioná rucháiące kośćiołóm y osobam Duchownym / y ich poddánym należącé wydźieráią / náieżdżáią / okupuią / niespráwiedliwie ćiążáią / wyćiągáią álbo iákimkolwiek sposobem ćiężkość im czynią / álbo ná ich imionách szkody znácznè y iáwné czynią: tedy po trzech dni (ieśli szkód nie nágrodzą) w klątwę záraz ipso facto wpadáią. 164. 2.

EXEKVCIA.

O Exekuciiéy nád témi, którzy Klątwę więcéy niz Rok ná sobie ćiérpią, dla pobránia dóbr y Dzieśięćin Kośćielnych, ad Brachium Regale, do Grodu do Stárostów odesłano.

Wladyslaw Iagello. 1433. *W Krákowie ná Séymie, który naydźieß w Státućie stárym, list 63. á w Polskim Státućie list 592. ver. á Párágráph.* Ale iż w niektorich osobách świetckich etc.

KAZIMIERZ III. *Syn iego tóż powtórzył y potwierdźił* 1458. *támże znaydźieß przy Iágełłowym.*

ZYGMVNT STARY. 1523. *w Piotrkowie list* 40. *á w Polſkim* 231. *nieco znižył iuž tego Státutu: bo świádków lubo klętych do świádectwá w Práwie gránicznym przypuśćić kazał.*

ZYGM: AVGVST. 1562. *Stá.* 23. *y Stá.* 40. *list* 15. *pomiárkował bárźiey tę vſtáwę: czego y potym* 1565. *Stá.* 44. *list* 53. *potwierdźił.*

STEPHAN. 1578. *Stá.* 4. *ver.* 5. *list* 185. *Do Compoſiciiey ná Seym przyßły odłożył, gdy do Státutu Trybunálſkiego tákie ſpráwy náchyliły ſie były. Tenže Stephan w Wárßáwie,* 1581. *Stá.* 41. *List* 218. *tákže do drugiego Seymu tę rzecz odłożył: Tęż Exequucią do Dekretów Trybunálnych nie przypuſzcząiąc.*

IASNIE

IASNIE WIELMOZNE^o PANV A PANV,

IE^o M. PANV MIKOŁAIOWI FIRLEIOWI Z DĄBROWICE,

WOIEWODZIE KRAKOWSKIEMV, Stárośćie Nowomieyſkiému, y Kázimiérzkiému, &cę. Pánu ſwému Miłośćiwému.

BEdźie mi tego długo żal, Iáſnie Wielmożny á M. Pánie, żem nie mógł ktemu przyść, ábych był Conferencią mieć mógł z Wáſzą Wielmożnośćią o téy ediciiéy Státutu: Co mi odięłá częśćią ſtárość moiá, częśćią téż domowa potrzebá: Bo pewienem tego, żebyś mi był W. M. mógł niemáło o tym przydáć. Ale iákóżkolwiek, ábych pokazał ſie tym, żem ieſt dawnym ſługą domu Wá. Wielmożnośći: tedy to pápiérowé podárze W. M. Pánu ſwemu M. ofiáruię. Wſzákże to ieſzcze nie vćiekło. Proſzę wſzyſtkich, áby iudicia ſwé tu znieśli: á dáleko więcéy W. M. mégo M. Páná, o którym wiém pewnie, że niewiele ich ieſt, coby W. M. mogli célowáć in profeſsione iuris Polonici: *O czym oſtátek do vſtnégo oglądánia odkłádam z W. M, mym M. Pánem. A przytym proſzę, áby W. M. tę pracą moię zálécona mieć raczył, y innym ią zálécał, y w obronie ſwoiéy miał.*

TRZE-

TRZECIE KSIĘGI PRAW KORONNYCH.

WOIEWODZEY IVRISDICIIEY, Y DIGNITARZOW INNYCH: DLA RZĄDV, OBRONY, Y SPRAWIEDLIWOSCI, PO ROZDZIELNYCH ZIEMIACH PANSTWA POLSKIEGO, Y LITEWSKIEGO, ROZSTAWIONYCH.

TRZECIA TABLICA PRAW

Powiátowych, z ſtrony rządu, obrony, y zywnośći po Woiewództwiéch, co zową Iura Municipalia.

Cztérzy vrzędy Woiewodze/ wprzód opiſawſzy oſoby/ Woiewode/ Káſztelaná/ Podkomorzégo/ Stároſte/ Łowczégo/ Miecznitá/ Chorążég/ Woyſkiégo/ ſzláchcicá/ ⁊c. zámykáią w ſobie

- I. Bydź wiernym/ czuynym/ pilnym Senatorem: ktoryby ſie y opponowáć winien przy Práwie/ y dobrem Rzeczypoſpolitéy.
- II. Iurisdicią ſwoie odpráwowáć wiernie: á tu ſie śćiągáią
  - Wiecá.
  - Gleyty.
  - Wożné ſtánowić.
  - Nád Zydy.
- III. Rząd Powiátowy w Powiećie ſwym záwodźić/ y onégo z pilnośćią przeſtrzégáć/ táko
  - 1. Sanitatis, do którégo należą
    - Aptéki.
    - Aromatá.
  - 2. Veſtiariæ leges.
    - Argentum fillatum.
    - De filiis Kmetonum ſumptuoſo veſtitu.
  - 3. Prowentów/ y żywnośći/ y z ſtrony deduktiiéy w coloniarum, iáko
    - Victualia.
    - Animalia.
    - Metalla.
      - Plumbum.
      - Argentum.
      - Ferrum.
    - Frumenta.
    - Lignatio.
      - Wánczos.
      - Máſzty.
    - Textilia
      - Pannus.
    - Liquida.
      - Cera.
      - Vinum.
      - Gorzałká.
      - Piwo.
  - 4. Officinæ artificum,
    - Forma peculiaria.
  - 5. Menſuræ.
    - Liquidorum
    - aridorum
    - granorum
    - textilium.
      - Korzec.
      - Gárniec.
      - Łokieć.
      - Funt.
- IIII. Woienną ſpráwę zwłaſzczá czáſu ruſzenia poſpolitég ná pieczy mieć/ á tu ſie śćiąga
  - Ruſzenié poſpolité.
  - Ciągnienié ná woyne.
  - Zywność.
  - Wozy woienné.
  - Pogránicze.

DIVISIA *Woiewództw, które zową w práwie, Woiewództwá więtſzé: á które mnieyſze, naydźieſz* Tit. Tribunal. ca. 3. *w Księ.* 12.

WOIEWODA.

Woiewodowie ná Stároſtwá niech nie będą ſtáwieni.

Dyż wſzyſtkim ſpráwam oſobné vrzedy ſą náznáczoné: obiecuiemy w żadnych ziemiách króleſtwá náſzégo/ Woiewode álbo Káſztelaná ná Stároſtwo nie wſádzáć: wyiąwſzy Stároſtę Krákowſkiégo. Kázi. III. w Nieſzo. y w Opo. 1454. Liſt 92.

Tákiz Státut.

GDyż káżdé Dignitárſtwo/ ktemu y Vrząd Ziemſki/ oſobné powi= Zyg. Aug. w Piotrk. 1562.

powinowáctwo / podle pierwszych Státutów w sobie ma: zá pilnym żądániem Posłów Koronnych vstáwuiemy / przychyláiąc sie do Státutów pierwey o tym wydánych: że żaden Woiewodá / áni Kásztelan / Stárostá áni Vrzednikiem Ziemskim / bydź nie może w iednym Woiewództwie: okrómia Stárostwá / á Woiewództwá / y Kásztelániiey Krákowskich / które podle dawnieyszych Státutów społu stác może. Ale káżdy iny vrząd Ziemski z Stárostwem / też y z Krákowskim / społu stác nie może / wyiąwszy teráznieyszego possessorá.

KASZTELAN.

Kásztelánscy sędziowie o głowę sądzić máią.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 11.

VStáwiamy / áby o káżdą głowe sedziowie Kásztelánscy káżdy w swey Kásztelániiey sądzić y vznáwáć miał moc.

Kásztelanóm mieyscá náznáczoné ku sądzeniu.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 12.

IZ częstokroć ći / którzy sądzić władzą máią / z przygody y wedle woley swey zwykli ku sądzeniu obieráć sobie mieyscá gdźiekolwiek niezámierné: á ták áby káżdy ná zámierzonych mieyscach przestawał / vstáwiamy: áby Krákowski Kásztelan ná trzech tylko mieyscách / to iest w Krákowie / w Andrzeiowie / w Wieliczce był y bedźie powinien sądy swé odpráwowáć. A gdźieby ináczey czynił / tedy iáko nie od własnégo sedźiego / cokolwiek vczyni álbo osądźi / ono żadney mocy bydź nie ma. Co też y o Kásztelanie Sedomierzkim / y o innych vstáwiamy.

Sine certo Actore, de nomine & facto, *Kásztelani nie máią wydáwáć pozwów*. Tit. Castelanus, Leg. 2. Item, Lege, 6.

Item, *iáko o głowę sądźili.* Lege 5.

Item, *ná woynie z strony żywnośći woyská iáką pieczą máią mieć, iáko niekiedy* Ediles Annonæ *v Rzymian. Pátrz niżey* Tit. Bellum. *w tychże księgách trzećich.*

Item, *Támże ćiż Kásztelani, máią bydź* magistri sanitatis, *y o chorych álbo ránnych pieczą mieć: Támże naydźiesz niżey* Titulo Bellum. Item,

Item, *iáko winy biéráli kożuchy*, hermelinas, murmelinas, *y* vulpinas: *zkąd ieſcze Winą Kocową zową: naydźieß niżéy o ſądźiéch Woiewodzych, w téyże kśiędze trzećiéy.*

PODKOMORZY.

Ten ma moc gránicżenia: sypánia kopców, y inné diſpoſitię z ſtrony gruntów: o czym znaydźieß włáſny Tytuł niżéy. Titulo PODKOMORZY.

STAROSTA.

Od wßyſtkich ſądów Dekretá ku Exekuciiéy przywodźi: O czym znaydźieß właſny rozdźiał, y tytuł, y vrzędy iego, w kśięgách IX.

VENATOR.

GLADIFER.

Miecznik, który miecz nośi, gdy ſie pompá álbo feſt iáki tráfi.

CHORĄZY.

Tego vrząd chorągiew ſwégo powiátu nośić ná woynie.

Item, *przy pogrzebie królewſkim tákże ſie winien okázáć. List w Conſt.* 127.

SVCCAMERARIVS, CAPITANEVS, GLAdifer, Vexillifer, Pincerna, Subpincerna, Inciſor, Subdapifer, Dapifer, Tribunus, Iudex, Subiudex, Notarius, Theſaurarius, Venator, Agaſo, ſiue equorum curator.

Tych vrzędników, co ſą zá powinnośći w powiećiéch ich, y którym porządkiém ich wyliczáią, czytay w Kśięgách Cromerowych o zwyczáiach Koronnych. Acz w Conſtituciach Séymowych poßlednich nieco ſie odmięniło: bo ná niektórych więcéy powinnośći włożono, y vrzędów przydano, niektórym vięto. Więc y porządkiem inákßym ie wyliczáią, y w drugich powiećiech, kędy ich nie bywáło, przyczyniono. Podczáßy, Stolnik, Cześnik, Podſtoli, máią bydź w Ruſkich Woiewództwách: Ná Wołyniu, Bráclawiu, y Kiiowie: pátrz w Conſtituciach 1578. *Stá.* 42.

Itẽ, *O vrzędnikách Bráclawſkich y Wołyńſkich Woiewództw.* 1586. Sta. 73.

O WOYSKICH.

Zygmunt w Piotrko. 1538. Skázuiemy/ áby nowi Woyscy/ ktorzykolwiek sa od nas gdziekolwiek postánowieni/nie dłużéy trwáli/iedno do śmierci dziśieyszych dzierżáwiec/ ktorzy gdy z tego świátá zéyda/ też y Woystwá niech beda rozumiáné zá zginioné: áni nowych ná potym żadnych nie bedziemy vstáwiáć: stáré lepák dobrze zásłużonym álbo rycérzóm iuż wysłużonym bedziemy dáwáć. 234. 5

Podobny temu Státut.

Zyg. Aug. 1550. A Iż woienney służby nie máło Woystkimi ginie: wszystki té/ ktoré sa po roku 1538. vczynioné/ psuiemy: á stárémi wedle Státutu tegoż szásowáć bedziemy. Ale y té/ ktoré zamków nie máia/ y té też psuiemy: iedno té zostáwiamy/ ktoré zamki máia. 235 1

Podkomorzóm, Chorazóm, Woyskim, w czym przyczyniono vrzędów.

Stephán w Wárszá. 1578. List 189. versus 8. ABy tego roku ie powinni obiecháć/ y zrewidowáć Podkomorzowie/Chorazowie/Woyscy/w swoich Woiewództwach. A niżli ná rewidowánie wyiáda / w powietnych á głownych mieśćiech/ máia to publikowáć cztéry niedzielé przed wyiázdem swym: áby káżdy stáwił sie przed nimi z listy swémi ná cło nádánémi/á potym ná Séym przyszły rekognicie swoie przysłáć ná tákié cłá/ktoreby były potrzebné. Co vczynić powinni sub priuatione officij sui.

Tychze Dignitarzów powiátowych do Kommissiiéy Królewskiéy, y do czynienia gránic vzywác iest obyczay.

Jan Olbr. w Piotrko. 1493. List 107. MY/y potomkowie nászy/wedle stárych Státutów/ku rozgráni= 7 ver

gróniczeniu ſpráwiedliwośći/Kommiſsarze onéy źiemie y powiátu/ w którym dobrá ku rozgróniczeniu leżą/ dwu Dignitarzów (co ſie rozumié o Woiewodách álbo Káſztelaniéch) á dwu vrzedników z Podkomorzym támtéyże źiemie náznáczymy/ y náznáczyć będą powinni.

Dochód ich przy czynieniu gránic.

233. GDy kto nieſłuſznie nágáni ſkazánié Podkomorzégo / ma Káźimierz w Wiſlicy
2. dáć mu zá wine ſześć grzywien: á Komornikowi iego álbo in- Liſt 28.
nych Dignitarzow Komornikóm / wiárdunk przez wſzelkiego
ſporu pierwéy/ á niżli do którégo ſłuchánia będźie przypuſczon/
dáć y doſyć vczynić będźie powinien.

Item, *przy deliberáciách woiennych ná woynách máią* conſultiuam vocem, fol. 133. ver. 5.

PODWOIEWODZY.

181. A Gdźieby zá niewiádomośćią Woiewody przez niedbá- Zygmunt
3. łość Podwoiewodzégo ſzácunk rzeczy przerzeczonych był opu- w Piotrk.
6. ſczón: Woiewodźie ma bydź Podwoiewodzégo niedbáłość 1538.
opowiedźiána. Ale ieſli Woiewodá widząc tákowé niedbálſtwo vrzedu ſwégo w ſłuſzny porządek go nie wſtáwi/ y rzeczy ſzácowáć nie będźie / céne ſłuſzną im poſtánawiáiąc: tedy pozwány z vrzedu iáko ná záwitym roku / ſto grzywien pieniedzy będźie powinien zápłáćić.

Podwoiewodzégo Iurisdicia, śćiąga ſie nietylko ná królewſkié poddáné, ále y ná Ziemſkié.

Támże A Ieſli Duchownych Pánów y Swietckich/y ſzláchty pod- Tenże
dáni będą do ich pánów álbo vrzedników pozwáni/ ꝛc. *Má-* Támże
ło co niżéy náydźieſz ten Státut.

Temuz podobny.

182. A Ktoby wiec vſtáwam Woiewodzym álbo ich Podwo- Zyg. Aug. w Piotrko.
2.

iewodzych nie dosyć czyniący / álbo one przestępuiący / etc. *A máło niżey.* A ieśliżeby też Burmistrz był Duchownégo álbo Swietckiégo ktorégo poddánégo náßégo / tedy przed iego páná álbo vrzedniká ma bydź pozwan/ etc.

Y ten Státut naydźieß niżey.

Komornik Woiewodzin.

Władisłá. Jágełło w Kráko. y Wárćie 1523. List 45. KOmornik Woiewodzin przedtym ná sądźiech śiadał / á przez niego ważné nie były. w Lác. 174.

SędZIA Woiewodzin Zydowski. *O vrzędźie Zydowskim pátrzay niżey,* Titulo Zyd.

SZLACHCIC.

Prilu. hoc pulchræ Fol. 265.

Definicia ßláchćicá Polskiégo, co ieſt Szláchćic.

Alexánder 1505. List 116. SZláchćicy z obudwu rodźiców/ y ktorzy są obyczáiem ßláchéckim wychowáni: á prostégo stanu ludźi/ pewna liczbá niech 129. 2. ver 3. przy kośćielech bedźie. A ktorzy z nich ná Biskupstwá y Prełátury są podnieśieni/ ktorzyby nie byli z oboygá rodźiców národzeni y wychowáni obyczáiem ßláchćiców: niech ná wyßße nie wstępuią/ pod winą wiecznégo wywołánia/ y dóbr rodźiców ich y krewnych do skárbu wźiećia tych / ktorzyby kuśili sie przećiwko tákowému porządku to czynić / zá zasłoną iákiéykolwiek mocy y władzéy.

Definicia ßláchćicá ieſcze iáśnieyßa: á iż przećiwnym obyczáiem ßláchectwo ginie przez odmienné obyczáiów y condiciy Szláchectwu przećiwnych.

Alexánder w Rádom. 1505. List 117. A Iż zwykło bydź pytánié o obyczáiu ßláchectwá (ktoré zwykło bydź róznym obyczáiem rozumiano) obiáśniamy ile ku temu Státutowi należy: iż ten tylko ma bydź zwan ßláchćicem/ 131. 1. ver 1

y może

y może bydź godźien ku wźiećiu przerzeczonych Doſtoieńſtw y Duchownégo opátrzenia: którégo obádwá byli rodźicy ſzláchćicy/ y w ſzláchecktim domu ſie vrodźił: y który ták ſam/ iáko rodźice iego mieſzkáli y mieſzkáią/ w ſwych dźierżáwách/ zamkách/ miáſteczkách/ wśiách/ wedle obyczáiu oyczyzny y zwyczáiu ſzláchty/ żywiąc práwmi ſzláchecktimi króleſtwá náſzégo. W którym ſzláchectwie y té chcemy bydź poczytáné: którzy ácz z mátki proſtégo ſtanu/ wſzákże z oycá ſzláchćicá ſą vrodzeni: á ich rodźice y on ſam żywie y żył w króleſtwie ná kſztałt innych ſzláchćicow (iáko wyſzéy ieſt opiſano) y nie robili áni robią tákowych rzemióſł/ áni ſie bawią témi ſpráwámi/ które poſpolićie mieſczánie/ y ći/ którzy w mieśćiech mieſzkáią/ zwykli robić y ſpráwowáć. Abowiém przećiwnémi ſpráwámi/ które ſzláchćicom nie przynależą/ ſzláchectwo w proſty y poſpolitégo człowieká ſtan ſie obráca.

Kto chce Szláchectwá dowiézdz, niech ſtáwi ſześć Szláchćicow, dwu z ſwégo rodzáiu, á cztérzech od dziádów y mátki.

237.
2. Szláchecktié pokolenié z rodźiców záwżdy ma początek: których potomkowie ſwé poſzćié od nich z rodzáiu ſwégo zwykli dowodźić wiernym świádectwem. Jeſli tedy kto powiáda y twiérdźi ſie bydź ſzláchćicem/ y zacnym/ gdy ini ſzláchćicy tego przą: ku dowiedźieniu ſwégo pokolenia ſzláchecktiégo/ ma wiéźć ſześć meżów ſzláchćicow ſtárſzych/ dwu z pokolenia ſwégo národzonych: áby ći dwá przyśiągſzy rzekli/ iż ieſt ich brát/ z domu y pokolenia ich oycowſkiégo vrodzony: y tákże y z wtórégo y trzećiégo pokolenia ma po dwu świádku wiéźć. Kázim. III. 1368. Liſt 16.

O NAGANIENIV SZLACHECTWA.

Gdy kto ſzláchcicowi y mátce iego przygáni.

Gdyż

Kázimierz w Wiślicy 1 3 6 8. List 27. GDyż z káżdego błáznowánia y plugáwych słów / które ku swarom ludzie przywodzi / ludzie cnotliwi nie bez przyczyny máią sie wiárowáć. Ale iż niektórzy ináczey tylko boiáznią winy (ácz są drudzy / którzy zá dobrą wolą od tego sie zátrzymawáią) niemogą bydź od tego powćiągáni: dla tego chcemy / iż iesli który szláchćic iezyká swégo nie hámuiąc szláchćicá zhańbi twierdząc / áby był nie dobréy mátki synem: á zárázem tego co powiedział nie odwoła ábo nie záprzy / áni dowiedzie go bydź tákowym / iáko mówił: tedy zá náganienié onégo / którégo ták náganił / względem winy niech zápłáci sześćdziesiąt grzywien groszów / ták iákoby ij zábił. Toż mowimy / gdy mátkę iego názowie nierządną niewiástą / á tego nie dowiedzie co twierdził: y skázuiemy / iż w tákowąż winę wpadł: á odwoływáiąc ma mówić: iż com mówił / łgałem iáko pies. 238. 3.

Kto przyganiwszy Szláchćicowi záprzy sie, iz tego nie mówił.

Jágełło w Kráko. 1 4 2 3. List 46. JEsli który Szláchćic / álbo który mieniąc sie bydź szláchec- kiégo rodu rzecze: iż kto iemu będąc nierówny w rodzáiu / zádał mu słowá zelżywé: tedy ón obwiniony / który nie iest szláchćicowi rowny / iesli sie záprzy / iż mu nie złorzeczył / własną przysięgą oczyśći sie. 239. 2.

Kmieć nágánieniém nie moze szláchćicá zelzyć: wyiąwszy zeby słyszał, iz go szláchćic náganił, á on sie tego nie spráwił.

Támże KMieć nie będzie mógł Szláchćicá ktorégokolwiek / álbo który sie zá Szláchćicá ma / względem Szláchectwá iego nágánić: wyiąwszy / żeby Kmieć słyszał / iż był náganión przez inszégo Szláchćicá: á ón w tákim náganiéniu 239. 3.

nie

nie oczyśći śie. Wszákże to chcemy rozumieć o tych ślachći-cach/ ktorzy ná wypráwách woiennych służą / y sądóm Ziemskim są podlegli: á nie o tych ślachćicach/ktorzy w mieśćie mieszkáiąc piwo szynkuią/álbo ktorzy tułáiąc śie nic w ziemi nie máiąc. Abowiem tákowi powinni śie spráwić.

Karánié ná tego co śie szláchćicem czyni á nie iest.

Gdźieby kto zá ślachćicá śie miał/ nie będąc im/á był zábit/ tákowégo głowá gdy śie to scrutinium okaże / płaconá bydź nie ma: co śie rozumieć ma/ gdźieby o głowe iego iáko o ślachecką powołánie było vczynione. A ktoby o tákową głowe foldrował/ tákowy ma zápłáćić wine sto y dwádźieśćiá grzywien / y rok á sześć niedźiel w wieży ná dnie śiedźieć. Tákże y o ránách rozumieć śie ma. Zyg. Aug. w Wárszá. 1 5 5 7. List 6. w Consti.

Item, *Swiádectwo tákiégo nie iest ważné.* Titulo.

O tymze.

Jeśliby śie kto ślachćicem mienił/ y vdawał nie będąc im/ áby dobrá swoie tráćił/połowice do Quárty/á połowice do delatorá/o co forum ná Trybunał inter causas officij. A impossessionatus táki w Grodźie álbo ná Trybunale ma respondowáć/ y zá przesądzeniém puł roká w wieży ma śiedźieć. Nie przywodząc in dubium, tych ktorzy legittimè od Przodkow nászych są creowáni/ tákże y od nas. Wszákże ktoby kogo niewinnie o to obwinił/y ákcią intentował/táki ma bydź winą wedle Státutu karan/y tám przekázan kedy pozwánégo niewinnie wyzwał. Zygm. III. w Wárszá. 1 5 8 9. List 18. w Consti.

O NOBILITACIIEY.

Vstáwiamy/áby plebei nie byli kreowáni ná ślachectwo/ iedno ná Séymie/ zá wiádomośćią pánow Rad/ álbo w woyscze/ dla znácznégo w meztwie swégo poczynánia y dźielnośći. Stephán w Wárszá. 1 5 7 8. List 18 9. w Consti.

O szláchćie co zgołoćieli.

Ludźie narodu ślácheckiégo/ ktorzy imioná poprzedáli / á w mieśćiech mieszkáią/y z lichwy żyią/ po kilká tyśiecy złotych máiąc / á ziemstwá nie máiąc: áby káżdy tákowy woyne powinien Tenże Támże.

nien służyć z summy pieniężnéy / sub pœna priuationis bonorum suorum omnium.

Iákich obyczáiów ma bydz szláchćic Polski.

Kázimierz w Kráko. 1 3 6 9. List 53. Kázimierz állegvie s. Páwłem ad Rom. y Moyżeszem

Synopsin Prilusii de Nobilit. Fol 11.

GDyż Pismo S. świádczy / iż wszystek wiek człowieczy począwszy od młodośći iest zły: á iże wszystko stworzenie grzechowi iest podległé / á náturá ludzka łácno vpada we złośći / ták iże y rádźi náśláduiemy występków. Aczkolwiek pan Bóg postánowił / iż poddáni máią bydź sromiezliwi / skromni / spráwiedliwi / y spokoyni. A wszákóż niepohámowána pożądliwość / by nie byłá od spráwiedliwośći pośiłku potłumioná / tedyby záprawdę zgodá y pokóy miedzy ludźmi záginął. Naywyższé tedy dobro iest w tym to żywoćie / spráwiedliwośći náśládowáć / y káżdému co czyie iest przywłaszczáć. 223. 4. w Łá

O wolnośći ßláchecki ey. Titulo Rex. 261.
O imániu ßláchćicá, 239.
Item, *o ránách ßláchecki ch*, 243.
Item, *o mężobóystwie ßláchćiców*, 245.
Item, *o białychgłowách ßláchecki ch*, 275.

Który otrzymawszy list ná szláchectwo, obchodów mieyskich pátrzy.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 5 0.

MIeszczánie / którzy ziemskié imioná máią / gdy będą o nie pozywáni od kogo / záchowamy sie wedle prawá. Drudzy ßláchectwem sie bronić nie mogą / którzy listy ná ßláchectwo otrzymawszy / biorą ná sie spráwy stanu Rycérzkiému nieprzystoyné / które są Státutem opisáné: żaden sie tákowym listem prawá sczyćić nie będźie mógł. 304

PRZEMOWA.

☞ *ODprawiwßy opisánié Woiewodze y ſpół vrzędników, y obywátelów powiátowych Woiewództw: káżdego vrząd iego, będę wiliczał y Tytuły, y Státuty do káżdego tytułu należącé właśnie.*

Wielka władza y derewnia bywáłá niekiedy Woiewodzka: ále po trzy kroć iest iuż vmnieyßona, tym co im Wiećowé sądy odięli: y woienna władza vmnieyßoná, gdy żołnierzém á nie poſpolitym rußeniém ięli ſie Polacy walczyć, przykłádem ſąśiádów Krześćiáńſkich narodów.

PIERWSZY

PIERWSZY VRZĄD NA WOIEWODĘ nalezący:

Być dobrym á wiernym Senatorem Rzeczypospolitey:

Czego dowód masz w formie Senatorskiey. Titulo SENATOR. Sta. 3. *List* 35.

DRVGA POWINNOSC.

Spráwiedliwośći przestrzegáć.

WIECA.

Acz Wiécá iuż vstały indźiey, ále iednák Podlászánie ie sobie zostáwili: dla których consignácią tylko tych Státutów tu vczynię, á w Metryce cále będą introdukowáné. Bo Státuty Wiécowé po wielkiey częśći obiásniáią Constitucię Trybunálné.

COLLOQVIA, seu Generales termini,

Terrestres Termini celebrentur: quarta verò pars anni ad iudicanda colloquia conuertatur. Ibidem, quo tempore in singulis districtibus termini solent esse videbis Lege 1. ℣. Leopoliēsia ℣. 3. succesiuè Halicien sia: Et post ista, Chelmensia ℣. 4. In ipsis autem colloquiis comitia edicebantur ℣. 5. Absentant se à colloquiis officiales, in sequentibus terminis iurent, Lege 2. Et concessus Dignitariorum ℣. 3. Palatini colloquia iudicent, Lege 3. Obligationes in colloquiis fiebant 4. K o c appellans, ad colloquia deponit, Leg. 5. Acta colloquij sub clausura trium seruetur. Leg. 6. Viros idoneos, legales, & possessionatos eligant: & absentia vnius nō derogat. Leg. 7. ℣. 3. Colloquia non negligantur, nisi fortè grauis languor, aut ardua legatio excusat. Le. 8. ℣. 3. Surrogare loco sui oportebat aliquē. Leg. 9. Alias pro damno conueniri poterat. Leg. 3. Palatino, Capitaneo concesibile vt absint, sed Iudicem, Subiudicem, Vexilliferum semper personaliter oportebat adesse. Leg. 10. v. 2. ✠ Generales

Generales Termini, Colloquia vocantur, & binis terminis ante proclamentur. Lege 11. Appellans ab accessorio statim etiam de principali expediatur. Leg. 13. ℣. 3. Per testimonium confessoris Capitanei simplex infirmitas transponitur. Leg. 14. Iudex non potest redargui in colloquiis, quia non solus. Leg. 15. Appellatio ad Regem: quia ille omnium iurium dominus. Leg. 16. Cùm Rex in Lituania est, non obstante appellatione, ad exequutionem proceditur. Lege 17. ℣. 4. Et possesio concedebatur. ℣. 3. sed retractata sententia, bona restituebantur cum compensatione bonorum. ℣. 6.

Jednák wiecowych per motiones kauzy reseruwie do Tribunalu. 1578. Stát. 5.

A proportione multa adaptari possent ad Tribunalia iudicia.
O Wiécách Státuty kássowano w Constituciach, list 110. v. 2.

GLEYTY WOIEWODZE, Y MORATORIÆ LITERÆ ZOWIE.

Item, Intercessorem moze bydz Woiewodá, y gléyt moze dáć oskárzonym do okazánia spráwiedliwośći.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 35.

Woiewodá nász onéy ziemie/ temu vćiekáiącému może dáć gléyt do dwu Mieśiecy/ y onégo zbiegłégo może chowáć. W ktorym to czáśie tenże Woiewodá/ v nas álbo v potomków nászych/ temu zbiegłému niech szuka łáski/ ábyśmy go ku sprawiedliwośći dopuśćili. Czego ieśli przerzeczony Woiewodá nie bedźie mógł vprośić/ to iest/ iż go nie bedźiemy chćieć przypuśćić ku spráwie iego niewinnośći/ tedy Woiewodá do gránic źiemie bedźie go powinien doprowádźić: ktory od czásu doprowádzenia Woiewodzégo przez rok/ Ziemi Królestwu obywátelóm żadnych szkód czynić nie ma: á żoná w dobrách iego w pokoiu on rok ma bydź zániechána.

Temuz podobny o zeláznych.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 25. Stá. 7.

STátut Anni Domini 1543. o niedawániu Gléytów/ sługam y poddánym przećiwko pánóm: iáko mieszczánóm/ ták generaliter

neraliter omnibus incolis cuiuſcunque ciuitatis, y priwatnym oſobóm przećiw ſzláchćicóm y ich poddánym / ápprobuiemy: iżeby té gléyty nie były wiecéy z Káncellárijéy nászéy wydawáné / wáruiemy wiecznémi czáſy. Wſzákże nam bedźie wolno dáwáć gléyty miedzy Stároſtámi y Dźierżawcámi / á miedzy Mieſczány y Kmiećmi nászémi królewſkiémi. Tákże też tym nie zábrániamy dawánia zakłádów nászych / Nobili contra Nobilem, tákże miedzy ſzláchtą á oſobámi mieyſkimi miaſt nászych y duchownych / ſpecifikuiąc iednák oſoby. O które zakłády forum ſzláchćie nie ma bydź ieno w ziemſtwie / & per appellationem ná Trybunale. Tákże też Literæ moratoriæ, aliâs Żeláżné liſty / mieſczánóm y Żydóm przećiwko ſzláchćie z ſtrony niepłácenia długów / nie máią bydź dawáné. A gdźieby co in contrarium z Káncellárijéy było wydano / tedy to ma bydź irritum & inane. A miedzy mieſczány / y inſzémi oſobámi / nie máią bydź bez ſłuſznéy / y w prawiéch opiſánéy przyczyny przez Káncelláryą dawáné.

Srogié karánié kto łamie gléyt.

45. A Jeſliby kto tákową wolność y przeſpieczeńſtwo poſpoli-
2. té pod miánowánym czáſem którymkolwiek ſpoſobem / w któ- Zygmunt w Piotrko.
10. réykolwiek oſobie zgwałćił: tákowy ma bydź karan nie inácżéy / iákoby gléyt nász królewſki zgwałćił. 1538.

Inné okolicznośći z ſtrony Gléytów znaydźieſz wyſſéy.

POBORCOWIE też przed Woiewodą odpowiádáią: *Pátrz* CONTRIBVTIO *Pobór, Stá. 6. w Láćińſkim.*

WOZNOWIE.

Woznych Woiewodá ſtánowi, y w ſwéy Iuriſdiciiéy y w obronie ma.

46. WOźnych żaden iedno Woiewodowie ſtánowić nie ma: y Kázimierz
1. oné ſądźić / y o ich vbićie álbo rány / álbo o głowę winy wyćiegáć y bráć niech máią zupełną moc. Wielki w Wiſlicy 1368. Liſt 33.

☞ *O Generaléch kto ich ſtánowi: pátrz* Titulo *Káncellária.*

Inné okolicznośći z ſtrony Woźnych naydźieſz niżéy w Ziemſkim práwie. Titulo Iudex.

O ZYDZIECH.

SZESCDZIESIAT CONSTITVCIY Práwá Zydowſkiégo porządzonych, ná kſztałt praw Céſarzkich: dzieląc ná trzy częśći: In Perſonas, Res, & Actiones.

PIERWSZA CZĘSC Státutu Zydowſkiégo, DE PERSONIS.

Iáko inné téż práwá ſądownégo dźieląc: á to wedle porządku Státutu Láćińſkiégo, bo Polſki nieco ſie chybia.

Zydowie ſą, { *Iedni pod Królem mieβkáią.* / *Drudzy pod pány ſtánu Rycérzkiégo.* }

Item, { *Iedni w mieśćiéch,* / *Drudzy we wśiách.* } *Iedni* { *obywátele,* / *przychodniowie go-* } *(śćie.*

Zydowie poddáni ßláchetcy, nie ſą pod obroną królewſką: z téy przyczyny, że Król z nich pożytku nie ma. Sta. 50. ver. 1. *w Láćińſkim.* Item, *áni wolnośći Zydóm od Królów nádáné, ná nich nie należą. Stá. w Polſkim.* 50. ver. 2.

Zydźi ná wśiách, áni łokćiem, áni funtem nie máią kupczyć. w Polſkim 53. Item, 49. Sta. fol. 376. Item, Sta. 1. in Lat.

DRVGA CZĘSC PRAWA Zydowſkiégo: EX PARTE RERVM.

Tymże ſpoſobem ná ßeść częśći dźieląc iáko y w Ziemſkim práwie.

DE PARENTELA.

Ktoby Zydowi odwiódł dźiéćię. Sta. 29.

Zydóm áby nie ſłużyli ſłudzy z Krześćian vtriusque ſexus, *pod winą ſtá*

ſtá grzywien. Pod winą śiedzenia w wieży. Sta. 54. ver. 3. *A to ſtrzegąc pomieſzánia nierządu. bo oni ſtárego zakonu* de concubinatu *ápprobuią.*

DE VIOLENTO.

Ieſliby Zydowie między ſobą reatus, *to ieſt, gwerry czynili, winá ná nie.* Sta. 14.
Si Iudæus Iudæum vulnerauerit. Sta. 23.
Pro capite Iudæi. Sta. 15.
Pro plaga. Sta. 16. *Siny raz, támże.*
Cæmeteria Iudæorum. Sta. 19. *Szkołá Zydowſka, támże.*
Mortuorum ductio. Sta. 18.
Occulta Iudæi interfectio. Sta. 23.
Gdyby kto ná Zydá ſie ieno rzućił gwałtownie. Sta. 24.
Gdy Zydowi dádzą winę o zábićie dźiećięćiá: Iákóż tego ad magicas artes *vżywáią.* Sta. 34. *Támże proceſs oczyśćienia.* ver. 2.
Gdyby Zyd pro guerra *obwiniony, nie miáſto ma ſądźić, ále Król álbo Woiewodá: A ieſliby Królá ſie oſoby dotykáło, tedy ſam Król ma ſądźić.* Sta. 13. ver. 2. Pro reatu in Regem.
Item, ne guerras in Iudæos concitent. Vadium magnum interponitur licentiæ occurrendo, & ſecuritati Iudæorum prouidendo. Sta. 13. in Latino.

DE CONNVBIIS.

Státut on, áby ſlug nie chowáli vtriuſque ſexus *z Krześćian,* Stat. 54. *w Polſkim. Bo oni potáiemnie poligámią ſtárego zakonu chwalą, ieno práwu Koronnému folguią. Ale oni będąc* orientales, *iáko* orientales *rádźiby żyli.*

DE PROPRIO.

Mercatura in villis prohibetur Iudæo. Sta. 1. in Lat.
Volumus non habeant abſolutam libertatem in mercando Iudęi.
Item, modus mercimoniis Iudæorum pręſcribendus: victus quęrendi, & pacta conuenta cum ciuitatibus illæſa ſint. Sta. 2. in Lat. Thelonium. 17. *Zuppy* 53. *w Polſkim.*
Item ab accreſcentia vſuræ. Sta. 26. Si maior in anno. Vſura ab eſura.

In domo Iudæorum non hoſpitent. 27.
Zábronienie Zydóm Ceł, Czopowégo, Myt, Zup, Kárczem, Náymów, áni pod tytułem obrońców, Stá. 53. *w Polſkim* 52.
Item, *árendy* immobilium. Item, *áby ná liſty dźiedźiczné lichwy nie bráli,* in Latino 28. *in Poloni.* 42. 28.
Madefactatas cruore res, & ſacras pro pignore non accipiant.
Item, *o wźięćiu gwałtem żydowi záſtáwnych rzeczy,* 32. *w Polſkim.*
O koniách záſtáwnych, 36.
Victualia *wolno im kupowáć, y chlebá ſie dotykáć, iáko Krześćiánie (znáć że im tego ſtárzy oracze brónili)* Sta. 39. ver. 1.
Pignus mutuatum *ieſli zgoré,* ſequitur *wolność od lichwy.*
Vſuras ſeptimanatim exigant 4. vſura.
Pignora olim monſtrabant ſuis iudicibus & Palatinorum, & ſub haſta vendebantur. Sta. 30.
Tandem caſſat hæc Sigiſmundus, & iubet inſcribere in libros, 46. 4.
O tymże, 47. *Zygmunt.*
A náwet ieſli záſtępce nie ſtáwi. 4.
Niech ii obieśſą 48. Item, fures tutam venditionem non habeant, 4.
Item, ſub haſta vendere pignus eis conceditur. Sta. 30. ver. 2. & 44. ver. 5.
Item, Monopolia prohibentur. *w Polſkim* 3. 54.
Vide & titulo vſura ex indice operi Stat. adiuncto.
Ius diuinum nullibi extollitur, niſi in Statuto Iudæorum. Dolabra enim legum eſt Theologia: ſunt verba Statuti. Stat. 48. 44. ver. 5.
Mutuatum idem debet reddi Iudæo. 31.

DE FALSO.

O fałſzowániu monety przez żydy. Sta. 37. *w Polſkim.*
Koſtérom co dodáią pieniędzy. Sta. 40.
TESTIS. In re ſimplici & criminali contra Iudæum, non niſi cum Chriſtiano iurare debet. Sta. 6.
Y ákże Krześćiánin ná pomowę żydowſką, ieſli Zyd nie ma świádká, ſam Krześćiánin ſie odwodźi. Sed hoc pro mutuato tantum non in criminali. 6.
De iuramento implicito Iudæi. Tit. Iuramentum.
Iáko miáſtá vbozą Monopolia, anticipañ. *targi przed miáſto wychodząc.* 1588. 93.

Krześćiá-

Krześćiánin bez świátká twierdząc, że mu zastáwę dał: Zyd odwieść sie iurámentem może. *Y to* libertas *wielka. Bo tá prerogátiwá służy, ieno* bonæ viro famæ. Sta. 7. *w Polskim.*
De equo mutuato in luce, si furtiuus.
Iesli o zábićié dźiećięćiá Krześćiáńskiego, trzemá krześćiány, y trzemá żydy ma bydź świádki przekonan, 34. ver. 2. Aliâs pœna talionis in Christianum calumniatorem. 33. ver. 3.

DE OCCVLTO.

Iagello fatetur tendiculas occultas: quòd Iudæi Christianis insidiantur, non modò in fide, sed & in corpore, in bonis, facultatibus, quàm studiosissimè vitandos. Sta. 43.
Item, *o táiemnym fałszowániu monety, o strzyżeniu, o piłowániu, wymázániu, pułtoraków, talerów, złotych czérwonych.* Sta. 37.
Ad occultum etiam spectant leges extraneæ adiiciendæ, quas Prilusius recitat, Leg. 5.
Item, Legem Constantini Augustus feliciter introduxit. *w Polskim* 54. De seruis Christianis Iudæis non seruień. Sed ad exequutionem reducatur hæc lex.

TRZECIA CZĘSC práwá Zydowskiégo: ACTIONIS.

O procesśie, álbo postępku ich práwá.

Sędzia y Forum. *Iesli o rány, przed Woiewodę* pro satisfactione curationis & expensis. Sta. 14. 16.
Pro guerra & reatu, Rex & Palatinus. 13. Sta.
Locus iudicii. ad Scholam illorum. Sta. 25. ver. 3.
vel vbi iudicantur Iudæi, excepto Rege & Palatino. 33.
Tempus. Non in die festo. Sta. 31.
Citandi modus. Per edictum sui Iudicis euocantur. 22.
Si primò & secundò contumax, succumbit pœnam Vandel dict.
Si inter se: *przez szkólniká pozywáią ich.*
Prescriptio Trium annorum Iudæo *zapisu*, postea vendat sub hasta. Sta. 44. ver. 2.

LIBERTATES IVDÆORVM.

EDIKTY, ktoré sie Zydów dotyczą.

Przywiléy

Przywiléy wolnośći Zydowſkiéy, przez Boleſłáwá Kśiążę Wielkiéy Polſki, prádziádá Wielkiégo Kázimiérzá dány, potym przez Kázimiérzá Królá potwiérdzony, á przez Alexándrá Królá w Státut wpiſány.

365. W Imie Boze Amen. ABy Dekretá Królewſkié J.
zá czáſem nie były od ludźi zápámiętáné: tedy ſłuſznie mądrych List 163.
ludźi baczenié to opátrzyło: áby piſmem dla pámięći przyſzłych były wárowáné. Dla tego my Kázimiérz z łáſki Bożéy Król Polſki/ y źiem Krákowſkiéy/ Sędomiérzkiéy/ Siéradzkiéy/ Łeczyckiéy/ Kujáwſkiéy/ Pomorzkiéy/ Pan y Dźiedźic: Obiáſniamy ku wiádomośći wſzyſtkich/ ták teráźnieyſzych/ iáko potym będących: Iż gdy przed nas y Pány náſzé przyſzli mężowie godni y náſzy wierni/ Zydowie źiem náſzych/ y vkazáli nam przywiléy Kśiążęćiá Boleſłáwá/ świętéy pámięći niegdy Kśiążęćiá Polſkiégo/ Prádźiádá náſzégo namilſzégo/ ná práwá ſwé: y prośili pokornie/ áby ten przywiléy náſzą Królewſką pieczęćią raczyliſmy odnowić y potwiérdźić: á tego przywileiu rozumienié słowo od słowá ieſt tákié.

W Imie Boze Amen. ŻYdzkiégo narodu ſpráwy ieſli nie będą podpárté świádectwem słownym/ álbo piſmem prędko przechodzą/ y práwie od pámięći ludzkiéy odpadáią. Dla tego my Bolesław z łáſki Bożéy Kśiążę Wielkiéy Polſki/ oznáymuiem ták ninieyſzym iáko potym będącym/ do ktorych wiádomośći przyidźie ninieyſzé piſánié: Iż Zydów náſzych po wſzyſtkiéy źiemi páńſtwá náſzégo mieſzkáiących Státuty y przywileie/ które od nas otrzymáli/ słowo od słowá iáko ſą w ſobie niżéy nápiſáné/ tym ſpoſobem chcemy áby były obiáſnioné.

Krześciánin

Krześćiánin nie ma bydz przypuſczon ná świádectwo przećiwko Zydowi, ázby tego dowodził przez Zydá y Krześćiániná.

2. NApzód vſtáwiamy: áby o pieniądze álbo o ktorąkolwiek rzecz/ták ruchomą iáko nieruchomą/álbo in cauſa criminali,która ſie dotycze oſoby/álbo rzeczy Zydowſkiey/żaden Krześćiánin nie był dopuſczon przećiwko Zydowi ku świádectwu/iedno z Krześćiáninem á z Zydem. 366

Ieſli Krześćiánin o rzeczy zaſtáwné pozywa Zydá, á Zyd przy: tedy przez przyśięgę ſwą będzie Zyd wolen.

3. IEſli Krześćiánin Zydowi trudność zádáie/twierdząc iż mu fánty záſtáwił/á Zyd tego przy: á Krześćiánin proſtym słowom Zydowſkim niechćiałby wierzyć: tedy Zyd ná ták wielką rzecz przyśiągſzy/iáko ieſt obwinion/bedźie wolen.

Ieſli Krześćiánin twiérdzi, iz w mnieyſzéy ſummie záſtáwił, niz Zyd powiáda: tedy Zyd ma przyśięgą ſwą dowiézć, iz w więtſzéy ſummie.

4. IEſli Krześćiánin záſtáwi Zydowi zakład/twiérdząc iż w mnieyſzéy ſummie záſtáwił niż Zyd zna/tedy przyśieże Zyd ná zákład ſobie dány: á ná co przyśieże/Krześćiánin nie ma śie zbrániáć iemu zápłáćić.

Iesli Zyd powié, iż Krześćiáninowi co pozyczył: tedy Krześćiánin przyśięgą śie odwiedzie.

IEśli Zyd nie wziąwszy do śiebie świádków powie/ iż Krześćiáninowi pożyczył iákiego zakłádu/ á on tego zápirzy: o tákową rzecz Krześćiánin przez swą włásną przyśięge śie odwiedzie. 5.

Zyd w zastáwę wszystki rzeczy moze bráć: wyiąwszy kośćielné apparaty y száty zkrwáwioné.

Zyd wszystkié rzeczy ktorékolwiek mu przyniosą/ może w zastáwe bráć: ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáné/ nic śie nie pytáiąc/ wyiąwszy száty krwią zmoczoné/ y kośćielné áppáraty: ktorych żadnym obyczáiem nie ma przyimowáć. 6.

Zyd przećiwko Krześćiáninowi przyśięze, iż niewiedział, áby zakład był krádziony, álbo gwałtem wzięty, gdy iemu był zástáwian.

IEśliby Krześćiánin zádawał trudność Zydowi/ iż zakład v żydá zástáły iest mu vkrádźiony/ álbo gwałtem wźięty: Zyd niech przyśięże ná on zakład/ iż biorąc one zastáwe niewiedźiał bydź krádźioną álbo komu wydártą: ále to włożywszy w przyśięge/ w czym iest zakład tákowy zástáwiony: á gdy to vczyni/ Krześćiánin będźie mu powinien lichwe záplácić/ ktora w tym czáśie vrosłá. 7.

Iesli

Iesli Krześciánin co v Zydá záſtáwił, á Zyd y ſwé przy tym ſtrácił: tedy Zyd przyśięze, á będzie wolen.

8. A Ieſli Zyd przez przygodę ogniową / álbo przez złodźieyſtwo / álbo przez gwałt iáki ſtráci rzeczy ſwé z zakłády záſtáwionémi / á to będźie wiádomo: á Krześciánin przedśie / który záſtáwił / iemu trudnośći zádáie: Zyd włásną przyśięgą Krześciániná odbędźie.

Miáſto, nic niech nie poſtępuie przećiwko Zydowi, iedno pan zwiérzchni álbo Woiewodá: á o wyſtępek oſoby Zydowſkiéy ſądzić sámému Pánu zwiérzchniemu ieſt záchowano.

9. List 165. IEſli Zydowie miedzy ſobą niezgodę álbo woynę iáką zruszą / ſędźia miáſtá náſzégo żadnéy zwiérzchnośći práwá niech ſobie nád nimi nie przywłaſcza: ále my tylko / álbo náſz Woiewodá / álbo iego ſędźia ten ſąd odpráwowáć będźie. A ieſli wyſtępek ná oſobę żydowſką śćiąga ſie / tedy tákowa rzecz oſobie náſzéy ku ſądzeniu będźie záchowána.

Winá która ma bydz płaconá zá ránę Zydowſką, ma nalezeć Pánu zwiérzchniemu Woiewodzie, y ránnému.

10. IEſli Krześciánin Zydowi którymkolwiek ſpoſobem ránę zádá / tedy obwiniony nam y náſzému Woiewodźie niech winę zápłáći: która ma bydź do ſkárbu náſzégo obrócona wedle tego / iáko może łáſkę náſzę ſobie przeiednáć: á onému ránnému

mu niech zápłáći zá léczenié ran / y zá nakłady: iáko práwá źiemie nászéy potrzebuią / y ich powinnosć nieśie.

Zá głowę Zydowską winá Pánu zwiérzchnému przynalezy, to ieſt, ſprzedánié dóbr do ſkárbu.

JEſli Krześćiánin Zydá zábiie / ſłuſznym ſądem niech będźie karan: y wszytki dobrá iego ruchomé y nieruchomé w nászę moc niech przypádną. 11.

Zá ránę śiną zydowſką winá ma bydz Woiewodzie dáná, á obrázonému ma bydz doſyć vczyniono.

JEſli Krześćiánin Zydá vderzy / wszákże ták / iż krwie nie rozleie: tedy ten / który vderzył ma bydź przez Woiewodę pociągnión wedle zwyczáiu źiemie nászéy: á vderzonému ma dosyć vczynić / iáko zwyczay ieſt w źiemi nászéy. A iesli pieniedzy nie bedźie mógł mieć / tedy tákowy zá ten vczynek bedźie / iáko słuszna rzecz ieſt / karan. 12.

O wyćiągániu cłá od Zydów.

GDźiekolwiek Zyd przez páńſtwá nászé poiedźie / żaden iemu trudnośći iákiéy / álbo przykrośći / álbo obćiążenia niech nie czyni: á iesli kupié álbo rzeczy iákié powieźie / z których cło iákié ma przyść: przez wszytki mieyscá cel Zyd niechay nie płáći inégo / iedno które ieſt powinné cło: ták iáko płáći káżdy mieſczá nin onégo miáſtá / w którym Zyd ná ten czás mieszka. 13.

Około prowádzenia Zydów vmárłych.

JEſli Zydowie wedle zwyczáiu swégo którégo z vmárłych swych / álbo z miáſtá do miáſtá / álbo z powiátu do powiátu / álbo z źiemie do źiemie poprowádzą: chcemy / áby nic przez Pi- 14.

ſárze

ſárze náſzé z nich nie było wyćiągano: á ieśli Piſarz co wyćiągnie/ chcemy áby był iáko rozbóycá karan.

O rozſypániu cméntarzá Zydowſkiégo.

15. IEśli Krześciánin Cméntarz álbo groby Zydowſkié iákokolwiek rozſypię/ álbo gwałtem náiedźie: chcemy/ áby wedle zwyczáiu ziemie náſzéy y praw był ćiężko karan: á wſzyſtkié rzeczy iego niech do ſkárbu náſzégo będą obrócone/ iákowébykolwiek były.

O zgwałceniu ſzkoły Zydowſkiéy.

16. IEśli kto zuchwále będźie ćiſkał ná ſzkoły Zydowſkié/ náſzému Woiewodźie dwá kámieniá pieprzu ma zápłáćić.

Około winy Sędziému, którą Zyd powinien.

17. IEśli Zyd Sędziému ſwému w winie pieniężnéy/ którą Wándel zową/ będźie ználezión bydź winny: kámień pieprzu winy/ która ieſt zdawná vłożoná/ niech Sędziému zápłáći.

O nieposłuſzenſtwo, którą kaznią Zyd ma bydz karan.

18. IEśli Zyd przez roſkazánié ſwégo ſędźiégo będźie wezwan do ſądu/ á zá pierwſzym pozwem y zá wtórym nie przydźie: zá obádwá rázy nieposłuſzné winę/ która ieſt zwyczáyna z ſtárádawná/ niech zápłáći: á ieśli zá trzećim roſkazániém nie przydźie/ winę/ która przynależy zá to/ niech przerzeczonému Sędziému zápłáći.

Ieſli Zyd Zydá ráni, winę wedle zwyczáiu ziemie Sędziému niech zápłáći.

19. IEśli Zyd Zydá ráni/ winę Sędźiemu ſwému wedle ziemie náſzéy zwyczáiu niech zápłáći.

Iáko

Iáko Zydowie przyśięgác máią.

VStáwiamy / áby żaden Zyd nie przyśiegał ná Rodał ich/ iedno o wielkie spráwy / które sie śćiągáią áż ná piećdźieśiąt grzywien / álbo kiedy bedźie przez nas wyzwan: á o mnieyszé spráwy ma przyśiegáć przed szkołą v drzwi przerzeczonéy szkoły. 20.

O táiemnym zábiciu Zydowskim.

IEsli Zyd potáiemnie bedźie zábit / ták iżby przez świádectwo nie mogło bydź to dowiedźiono: á iesli po dowiádowániu bedą mieć kogo zá podezrzánégo: tedy my Zydóm przećiwko temu podezrzánému bedźiemy pomágáć spráwiedliwośći wedle práwá. 21.

O gwałcie, który rękomá będzie Zydóm zádan.

IEsli Krześćiánin ná którégo Zydá rzući sie gwałtownie rekomá: wedle tego iáko práwá źiemie nászéy potrzebowáć bedą/ niech karan bedźie. List 166. 22.

O władzy Sędziégo Zydowskiégo.

Sedźia Zydowski żadnéy spráwy ná sąd niech nie przywodźi / która sie miedzy Zydy zácznie / póki nie bedźie przez skárge przedeń przynieśioná. A Zydowie przy szkołách/ álbo gdźie sobie obiorą niech bedą sądzeni. 23.

O przyrośćieniu lichwy.

IEsli Krześćiánin od Zydá wypráwi swóy zakład/á lichwy nie zápłáći: téy lichwy iesli w Mieśiącu nie da/ do onéy lichwy niech mu lichwá przybedźie. 24.

O złozeniu álbo staniu v Zydá.

Chcemy / áby żaden w domu Zydowskim nie stawał. 25.

O liściéch y o dzierzeniu dóbr nieruchomych.

26. JEſli Zyd ná dźierżenié imienia / álbo ná liſty dóbr nieruchomych pieniedzy pożyczy / á tego ten ktorégo rzecz ieſt dowiedźie: My vſtáwiamy / áby Zydowi y pieniądze y liſty záſtáwné były odſądzoné.

O dźiećiach Zydowſkich.

27. JEſli ktory álbo ktora dźiécie Zydóm odwiedźie: chcemy / áby tákowi byli ſkazáni iáko złodźieie.

O władzéy Sędziégo Zydowſkiégo.

28. JEſli Zyd weżmie od Krześćiánina zakład / á przez rok bedźie go v śiebie dźierżał: á wagá álbo céná zakłádu nie przewyſzy dánych pieniedzy / Zyd ſedźiému ſwému zakład niech pokaże: á ieſli zakład nie bedźie dobry / Woiewodźie náſzému / álbo ſwému ſedźiému niech vkaże / álbo potym przedánia niech ma wolność. A ieſli zakład pierwéy / niż rok wynidźie ſwému ſedźiému pokaże / á zakład v Zydá nád rok y dźień pozoſtánie: nápotym żadnému nie bedźie odpowiádał o ten zakład.

Zydowie niech nie będą ſądzeni w ich święto.

29. Chcemy / áby żaden z Zydów ku zápłáceniu záſtáwnych zakłádów w ich świeto przyćiſkáć nie śmiał.

O wzięciu záſtáwnych rzeczy Zydóm gwałtem.

30. KTórykolwiek Krześćiánin gwałtem weżmie záſtáwe ſwą od Zydá / álbo gwałt w domu iego vczyni: iáko rozbóycá náſzégo ſkárbu niech bedźie ſurowo karan.

Zydowskié

Zydowſkié wyſtępki niech w ichze ſzkołách będą ſądzoné.

Przećiwko Zydowi tylko w ſzkołách / álbo gdźie bywáią ſądzeni wſzyſcy Zydowie / Práwem niech bedźie czyniono: wyiąwſzy nas / y Woiewode náſzégo / ktorzy możemy ie przedśie wyzwáć. 31.

Gdy Zydowi dádzą winę o zábicié dziéćięciá.

WEdle vſtaw Papieſkich / imieniem Oycá náſzégo świetégo ſrogo roſkázuiemy: áby nápotym żadni Zydowie / ktorzy ſą w Páńſtwie náſzym / nie byli winowáni / żeby vżywáć mieli krwie ludzkiéy: gdyż wedle roſkazánia zakonu od wſzelkiéy krwie wſtrzymawáią ſie wſzyſcy Zydowie. Ale ieſli ktory Zyd o zábićié ktorégo dźiećiećiá Krześćiáńſkiégo bedźie obwinión / ma bydź pokonan trzemi Krześciány / y trzemi żydy: á gdy bedźie pokonan / tedy tylko ma bydź karan winą / ktora zwykłá náſládowáć zá tákim vczynkiem dopuſczonym. A ieſli Zydá świádkowie przerzeczeni y iego niewinność oczyśći: tedy kaźń / ktorą Zyd miał podiąć / zá one potwarz ſłuſznie ma podiąć iego winuiący. 32.

Ile Zyd pozyczył, tyle iemu ma bydz wrócono z lichwą.

VStáwiamy / iż cokolwiek Zyd pożyczył / choć bedźie złoto choć pieniądze / choć ſrébro: tedy tylóż ma mu bydź zápłácono álbo wrócono z lichwą przyroſłą. 33.

O koniách záſtáwionych.

Chcemy / áby Zydowie konie wſzyſtkié iákiékolwiek bedą / mogli bráć w zaſtáwę / ále iáwnie we dnie: á ieſliby ktory koń v Zydá vkrádźiony przez ktorégo Krześćiániná był ználeźión / Zyd ma ſie przyśięgą oczyśćić mowiąc: iż tego koniá iáwnie y we dnie zá tákowé pieniądze iáko wiele dał miał záſtawionégo / y miał go zá nie krádźionégo. 34.

O szukániu fałszywéy monety v Zydów.

35. Tész zákázuiemy: áby Myncarze w Páństwie nászym bedacy nie śmieli Zydów z fałszywémi pieniadzmi / álbo z innémi
List 167. rzeczámi sámi przez sie okróm Postá nászégo / álbo Woiewody nászégo / álbo przez vczciwych miesczan / y iákimkolwiek sposobem zátrzymawáć / álbo imáć.

Gdy Zyd w nocy o gwałt sobie czyniony woła.

36. VStáwiamy: ieśli Zyd który przymuszony wielka potrzeba w nocy bedźie wołał: á ieśli sasiedźi Krześćiánie zániedbáia dáć mu pomocy słuszney / ániby przyszli ná wołánie iego: káżdy sasiad iego Krześćiánin trzydźieśći szelagów niech bedźie powinien zápłáćić.

O kupowániu zywnośći Zydowskiéy.

37. VStáwiamy: áby Zydowie przedawáli y kupowáli wszytkié rzeczy wolnie: y chlebá niech sie dotykáia iáko Krześćiánie: á którzy tego zákázowáć beda / wine Woiewodźie zápłáćić beda powinni. A żeby wszystkié té rzeczy wysszéy nápisáné miáły moc ná wieki / ninieyszé vstáwy z nápisániém świátków dálismy im / dla przestrogi / álbo obróny: któréśmy y pieczećia nászą vmocnili. A téy rzeczy świádkowie sa Grábiá Arbeld Woiewodá Káliski / tákże Grábiá Kásztelan Gniéźnieński / Grábiá Jánkal / Grábiá Máciéy Kásztelan Lendski / Grábiá Szozáns Kásztelan Káliski / Grábiá Dersław Łowczy Lendzki / y innych wiele Pánów źiemie nászéy. Dźiało sie w mieśćie Káliszu názáiutrz po Wniebowźięciu Błogosłáwionéy Pánny Máriiéy / Roku Páńskiégo 1264. ośmego dniá Wrześniá.

My tedy práwo ich pilnie opátrzywszy / y w nie weyźrzawszy / Státut przodków nászych chcac wiecéy potwiérdźić niż go wspomináć / przywiedźieni łáskáwie ich zásłużonym pożadániém / do tego czásu przerzeczoné wszystki práwá ich odnawiamy / potwiérdzamy / mocné czynimy / ná znák wiecznéy mocnośći

ści y wiádomości tym ninieyßym listem / pieczeć náße przykłádamy. Dan w Krakowie w dźień błogosłáwionych Męczenników Dyonizégo y iego towárzyßów / Roku páńskiego 1534. Przy czym byli ßláchetni náßy Spicymiérz Káßtelan Krákowski / Niśczyn Sedomiérzki / Mikołay Woiewodá Krákowski / Andrzéy Lowczy / Krzywosąd Podkomorzy Krákowski / y innych wiele wiáry godnych. Dan przez rece Zbigniewá / Proboszczá Krákowskiego / Káńclérzá náßego.

Zydowie ná tegodnie niech lichwy wyciągáią, á iesli ná listy pieniędzy dádzą, ten który ie weźmie, nie będzie powinien lichwy płácić.

GDyż w wyćiągániu álbo pożárćiu lichw iest nienásycona żądza / á w wyćiskániu pieniedzy niektórzy miáry nie máią. Dla tego postánowiłá náßych Pánów y ßláchty władza / áby Zydowie wiáry náßéy prawdźiwi nieprzyiaciele / á pieniedzy swych Krześćiánóm pożyczáiący / nie wiecey ná káżdy tydźień lichwy wyćiągáć / iedno tylko iedne kwarte / aliâs ieden groß od grzywny nie śmieli / y bedą powinni z dźieką bráć. A iesliby którzy Zydowie przez nowé zdrády ná listy zastáwné pieniedzy swych pożyczáli / á przez dwie lecie tego pożyczenia zániechálíby o lichwe przyrosłą / y o summe głowną do sądu przywodźić: tedy od tego czásu zárázem lichwe / która zá dwie lecie przyrosłá / máią strácić: á ná główney summie sámey krom wßelkich lichw máią mieć dosyć: áni przez tákowy list zastáwny tego / który zástáwił / bedą mogli ná wietßą summe przyćisnąć: áni ten / który zástáwił bedźie powinien stáwáć / álbo wzgląd mieć ná swą zastáwe / álbo obietnice: która sie nád to wiecéy wyćiąga. 38. Kázimierz w Wislicy List 26.

Zydowie ná listy niech nie dáią, iedno ná zastáwę.

GDyż złości Zydowskiéy intencia około tego nawiecéy chodźi / 39. Kázimierz w Wislicy List 36.

dzi / iákoby Krześcianskié máietnośći y bogáctwá záwzdy po-tłumiáli y wykorzeniáli: słuszna tedy rzecz iest postánowić/ áby zaden Zyd wiecey zadnemu Krześciáninowi w królestwie ná-szym bedacému od tego czásu pieniedzy swych ná listy zastáw-né nie pozyczał / áni dawał / iedno tylko ná zakład bedźie mógł pozyczyć/ wedle zwyczáiu z stárádawná záchowálégo.

Tákowaz vstáwá.

40. Kázimierz w Wislicy 1 4 2 3. List 45. ZLośliwa zydowska zdrádá/ gdyz záwzdy iest Krześciá-nóm przećiwna y nieprzyiázliwa / á nietylko przećiwko Wierze y ćiáłu / ále tez w rozerwániu máietnośći y bkániu dóbr pilno pilnuie: y ácz w vstáwie / która sie poczyna / Gdyz złośći / etc. iest to im zákazano / áby nie dawáli ludźióm któregózkolwiek stanu álbo záwołánia bedacym/ pieniedzy ná listy y ná zapisy / iedno tylko ná zakłády álbo zastáwy: á wszákze oni ná to nie-dbáiac / nie przestawáia dáwác pieniedzy ná listy y ná zapisy / przećiwko práwóm Duchownym y Swietckim/które tego bár zo zákázuia. Dla tego chcac poddánym ziem nászych pomoc łáskáwie: iákóz z wiáry Krześciáńskiéy iestesmy to powinni/ná potym zákázuiemy: áby zydowie ná listy y zapisy pieniedzy nie pozyczáli / iedno tylko ná zakłády: iáko w wyzszym tymze prá-wie iest to wyrázono. Jesli tedy kto z Zydów tákowé listy ná potym álbo zapisy pokaze/ álbo ná nie pieniedzy da: tedy táko-wé listy álbo zapisy nie máia bydz zadnéy mocy: á ten który pie-niadze tákowé wezmie / nie bedźie powinien ku zápłáceniu ich.

Zydowska præscriptia wedle práwá w zastáwách y w zapiśiéch trzy lá tá: ále nie máia nic dáwác ná má-iętnośći: tesz wolnośći ich, które práwu Bozému y Ziemskiému sa przećiwné, sa abrogowáné y ská-zoné.

41. Kázi. III. w Nieszo. 1 4 5 4. List 96. GDyz niewierni nie máia sie weselić z wietszégo nádánia wol

nośći/

nośći/ niźli którzy w páná Kryſtuſá Bogá wierzą: áni ſłudzy nie máią bydź lepſzéy wagi/ niźli ſynowie: Vſtáwiamy/ áby Zydowie vżywáli praw wedle vſtaw w Wárćie vczynionych/ iáko ina ſzláchtá ziem náſzych/ ile ſie dotycze dawnośći: to ieſt/ trzech lat niech vżywáią przeſcriptiiéy w zaſtáwách y zapiśiech ſwych/ áni będą mogli dáć iákiéy ſummy pieniędzy ná zaſtáwe ktorychkolwiek dobr/ álbo ná liſty zapiſów. A ieſli dádzą nád zákazánie tákowégo Státutu/ tedy zárázem pieniądze niech ſtrácą/ y zaſtáwá z zapiſem tákowym niech będźie nikczemna. Liſty też wſzyſtkie ná wolnośći Zydóm w Króleſtwie náſzym mieſzkáiącym przez nas po Koronáciiéy náſzéy dáné/ á Prawu Bożému y vſtawam ziem przećiwné rewokuiemy/ y kázimy/ y chcemy áby żadnéy mocy y władzéy niemiały: które to ſkázenie y obligácię ich/ każemy opowiedźieć wſzyſtkim przez obwołánie iáwné: y to wſzyſtko obiecuiemy mieć zá pewno y nam wdźięczno: y ſámi ie dźierżeć nie zgwałcenié/ y áby od inych dźierżáne były/ roſkażemy. Zá świádectwem ninieyſzym náſzych liſtów/ którym pieczeć ieſt záwieſzoná. Dan w Nieſzowéy w Sobotę po S. Helżbiećie/ Roku Páńſkiégo 1454.

Zydowie wedle woléy Káncelláriiéy liſty płáćić máią.

Zydowie będą płáćić liſty/ wedle ſzácunku y woléy Káncelláriiéy náſzéy. 42. Zygmunt w Kráko. 1511. Liſt 16.

Zaſtaw niech nieoględuią ſtárſzy Zydowſcy ále w kſięgi ich niech będą wpiſowáné.

Około ogledowánia przez ſtárſzégo Zydowſkiégo zakłádów/ które będą przynaſzáné do Zydów/ nie zda ſie nam to rzecz ſłuſzna vczyniona: gdyż káżdy ten/ ktory záſtáwia/ tego nawiecéy zwykł ſie ſtrzédz/ áby w nedzy y niedoſtátku komu nie odkrył ſie. A przeto roſkażemy/ áby rzeczy záſtáwné y dźień ich záſtáwy wedle ſtárégo zwyczáiu w kśiegi Zydowſkié był wpiſowan. 43. Tenże 1532.

O tymze

O tymze druga vſtáwá Królá Zygmuntá.

44. Zygmunt w Piotrk. 1538. ZAſtáwy Zydowie máią wpiſowáć w kśiegi / wedle Státutu nászego Krákowſkiégo / ná Wálnym Séymie vczynionégo / Roku Páńſkiégo / 1532.

Zyd ieſli nie ſtáwi zaſtępce, niech ij obieſzą.

45. Támże IZzbytnia ſwawola y wielkość złodźiei ztąd rozmnożyłá ſie / że złodźieie máią rzeczy krádźionych v Zydów przedawánié przeſpieczné: ktoréy złéy rzeczy áby ſie zábieżáło / zá rádą Pánów króleſtwá nászégo / y zá żądániém Poſłów źiemſkich / ſkázuiemy / y ſkazáliſmy: Iż ieſli Zydowie o rzecz krádźioną y do nich przynieśioną zaſtepce ſtáwić nie bedą mogli álbo niechćieli / do ſądu o to pozwáni karániém ſzubienicé / iáko ći ktorzy ſą vczeſtnicy złodźieyſtwá / niech bedą karáni.

W zółtych czapkách Zydowie niech chodzą po vlicách, pod winą pułkopkową: wyiąwſzy zeby ná dródze byli.

46. Támże IZ Zydowie zániechawszy ſtárégo zwyczáiu / y zárzućiwszy znáki / przez które od Krześćian byli poznawáni / vbiór Krześćiánom we wszyſtkim podobny wźieli / ták iż miedzy Krześćiány nie mogą bydź poznáni: Vſtáwiamy / áby ná wieki było chowano / żeby wszyſcy y káżdy z oſobná wszędźie w króleſtwie nászym Zyd znáki / to ieſt bieretki / álbo mycki / álbo inné czapki żołté ná káżdych mieyſcach nośili: wyiąwszy té / ktorzy ſą ná drogách. Abowiém gdy w drodze bedą / bedźie im wolno tákowé znáki złożyć álbo ſkryć. A ieſli kto z Zydów iáko przeſtepcá tego práwá / nie nosząc czapki żołtéy ná głowie / bedźie oſkárżon y przekonan / tedy wedle zwyczáiu źiemie káżdéy / Woiewodźie mieyſcá / álbo iego Podwoiewodzemu / álbo Sedźiému tyle-

kroć/

kroć/ ileby śie téy vstáwie przećiwić ważył / winy złoty zápłáćić będźie powinien : ktoréy połowicá Woiewodźie álbo Podwoiewodzemu álbo sędźiému / á druga połowicá instyguiącému ma śie dostáć.

Zakłády Zydóm dáné nie máią bydz ná osoby , iedno ná pospólstwá wyćiągáné.

Iz dla opátrzenia przespieczeństwá Zydowskiégo/ y vskrómienia swowolnych ludźi śmiáłośći / Zydóm ná niektórych mieyscach dáliśmy zakłády / śćiągáiącé śie ná wielkié summy / które to zakłády nie ná osobné persony/ále tylko ná pospólstwá/ álbo ná inné zebránié mieyskié / które przez sprzyśiężenié álbo spiknienié iákié rozruch álbo zburzenié ku skáźie y zátráceniu Zydów vczynić zechce/chcemy y obiáśniamy/ áby były włożoné. 47. Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

Zydowie ná wśiách niech nie tárguią.

GDyż Krześciánóm práwá Koronné kupiectwá y targów ná wśiách czynić zákázuią/ tedy rozumiémy/ iż tóż Zydóm tym śie mniéy czynić godźi: y owszem im tego pod ćięzkimi winámi/ áby tákowych rzeczy nie śmieli czynić / zákázuiemy y zábraniamy / pod stráceniém wszystkich rzeczy wedle Státutu stárégo. 48. Támże

Konie przez Zydy niech nie będą wywodzoné.

KOnie przez kupce álbo przez Zydy wywodzoné / áni skóry przez Gárbárze y Furmány wywożoné z korony bydź nie máią: á ći/ którzyby ie chćieli wywoźić/ hámowáni przez Stárosty bydź máią/ którzy tego pilnie przestrzegáć będą/ wedle vchwáły Státutów dawnych. 49. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0.

Iáko Zydowie przyśięgáć máią.

50. VStáwiamy / áby żaden Zyd nie przyśięgał ná Rodał ich/ Zygmunt w Kráko. ieno 1 5 3 9.

ieno o wielkié ſpráwy / które ſie ściągáią áż do piećdźieśiąt grzywien ſrébrá / álbo gdy będźie przed nas wyzwan. A o mnieyſze rzeczy ma przyśiegáć przed ſzkołámi v drzwi przerzeczoney ſzkoły.

Przyśięgá Zydowſka.

51. Zyd ma ſie obróćić przećiwko słońcu ośobnie od ludźi inych:
Liſt 163. y ma ſtać boſso ná iednym ſtołku przyoblókſzy ſie płáſczem ábo ſuknią / á czapkę Zydowſką ma mieć ná głowie. A ieſli ſie potknie trzy kroć / tedy ták wiele wiárdunków tráci : á ieſli czwarty raz / tedy zoſtáie winien w oney rzeczy. A ták niech mówi ten / który Zydowi przyśiege przepowiádáć będźie.

Heliaſzu Zydźie / ia ciebie nápominam przez te trzy litery / y przez ten zakon / ktory dał pan Bog Moyzeſzowi ná tablicy kámienney ná gorze Synai : iż te kśiegi álbo ten Rodal ieſt prawdźiwy y ſpráwiedliwy / ná ktory ty Zydźie przyśięgáć maſz temu prawdźiwemu Krześciáninowi o tákowy wyſtępek / álbo rzecz / o ktorą ćię przed ſąd przywiodł. A niech mu ták będźie przepowiádáná przyśiegá: Iżeś w tey rzeczy niewinien / o ktorą ćię ten Krześciánin winuie : ták ćię Bog niech wſpomoże / y ten ſam / ktory niebo y źiemię / powietrze y roſę / gory / págorki / kwiatki y trawy ſtworzył. A ieslis winien / niech ćię trąd y iad záráźi / ten ktory zá modlitwą Helizeuſzową Náámáná opuśćił / á Gezego záráźił. Y ieslis winien / niech ćię ogień niebieſki ſpali / y káduk popádnie / y płynienie krwie. Y iesli ieſteś winien / ábyś był zátrácon ná twey duſzy / y ná twym ćiele / y ná twych rzeczach : y niech ćię to potka / co żonę Lotowę / ktora przemieniona byłá w słup ſolny / kiedy ſie zápádłá Sodomá y

má y

má y Gomorrá. Y ieſliś ieſt winien/ ábyś nigdy nieprzyſzedł ná łono Abráámowo / gdźie Krześciánie/ Zydowie/ y Pogánie przed ſtworzyćielem wſzytkich rzeczy zmartwychwſtáną. Y ieſliś winien / niech ćie zakon Moyzeſzow zmáże / ktory ná gorze Synai Pan Bog dał Moyzeſzowi / y ktory ſam Pan Bog pálcem ſwym nápiſał ná tablicy kámienney: A ieſliś winien/ niech ćie pohánbi wſzyſtko piſmo / ktore ieſt nápiſano w piąći kśięgách Moyzeſzowych. A ieſli twoiá przyśięgá nie ieſt ſpráwiedliwa/ áni czyſta/ áni prawdziwa/ áby ćie Adonái zmázał mocą ſwego Boztwá/ y niech ćie wezmą wſzyſcy źli duchowie / y niech ćie doprowádzą ná wieczne potępienie ná wieki wiekow/ Amen.

Zydowie ſzláchćie poddáni, nic ſobie w obronie królewſkiéy niech nie pokłádáią.

KTóra ſzláchtá w miáſteczkách y we wśiách ſwych Zydy
ma/ wolno im to puſczamy/ áby z nich ſámi pożytki bráli/ y im 52.
wedle zdánia ſwégo ſpráwiedliwość czynili. Ale, z których Zygmunt
Zydów żaden pożytek nas nie dochodzi / tym Zydóm nie dopu w Kráko.
ſczamy práwá vżywáć/przez nas y przodki náſzé nádánégo : áni 1 5 3 9.
chcemy / áby o ich krzywdy przed nas przynaſzano co było : áby
iáko z nich żadnégo pożytku nie mamy / ták téż niech żadnéy obrony w nas nie máią położonéy.

O ZYDOWSKIM KVPIECTWIE, Y HANDLV ICH.

Zydowie áni ná Cłá, áni ná inné vrzędy nie máią bydz przekłádáni.

53. Zygmunt w Piotrk. 1538. VStáwiamy/ áby nie zgwałcenié było chowano/ żeby Zydowie nie byli/ áni mogli bydź ná Cłá przekłádáni: rozumieiąc/ iż to rzecz niegodna y práwu Bożému przećiwna / áby tego narodu ludźie czći y vrzędów miedzy Krześćiány iákich vżywáć mieli.

Miárá y ſpoſób kupowánia Zydóm ma bydz vłozoná, á wſzákze wedle poſtánowienia, które máią z miáſty, niech ſie záchowáią.

54. Támże Chcemy / áby Zydowie nie mieli wolnégo kupiectwá we wßyſtkich rzeczách: ále ten obyczay/ który bedźie poſtánowión ku ßukániu żywnośći ich / wßedźie w króleſtwie náßym niech dźierżą y pilnie ij chowáią: y tákże vmowy y poſtánowienia / które z niektórémi miáſty wietßémi króleſtwá náßégo máią/we wßyſtkim niech trzymáią.

Potwiérdzenié Státutu przez Zygmuntá Królá ná Zydy vczynionégo.

55. Zyg. Aug. w Piotrko. 1562. A Iż też Poſłowie ſkárżą ſie/ że przez Zydy wßyſtki hándle y żywnośći Mieſczánóm á poddánym náßym ſą odiete: roſkázuiemy/ áby w téy mierze był záchowan Státut 1538. paragrapho, Volumus præterea, &c. Ktemu / áby Zyd Zup / Céł/ y naymów żadnych nie trzymał/ ták iáko o tym Státut vczy.

Odłozenié pakt Zydowſkich, które z mieſczány máią.

56. Tenże Támże 1565. WEdle Conſtituciiey Piotrkowſkiéy poſtánowićieſmy byli gotowi/

gotowi / około kupiectwá Zydowskiégo. Ale iż pakt / ktore miástá z nimi / y oni z miásty máią / vkázáć teraz nie mogli: tedy nie deroguiąc nic páktam mieyskim / y owszem ie w mocy zostáwuiąc / odkłádamy to do drugiégo przyszłégo Séymu Koronnégo: ták iżby ná drugim blisko przyszłym Séymie byli miesczánie y Zydowie powinni kłáść pacta & conuentiones, ktore máią z miásty / około kupiectwá żywnośći ich.

Zeby Cel, myt, &c. Zyd nie trzymał.

Opátruiemy też to / y wszystkim Woiewodóm Korony y Páństw nászych roskázuiemy vchwałą Séymu ninieyszégo: áby káżdy w Woiewodztwie swym żadnému Zydowi / Zup / Cel / y naymów trzymáć nie dopusczał żadnych. Jáko o tym y przednieysze Státutá / y Piotrkowska Constitucia vczy / pod winą stá grzywien totiens quotiens: o ktorą Instigator czynić będźie powinien / álbo Posłowie deferowáć. 57. Támże

O kupiectwie Zydowskim y o zábrónieniu Cel, Myt, Zup, kárczem, naymów Zydóm.

Zydowie mimo páktá / ktore z miásty máią / áby kupiectwá miesczánóm nie odéymowáli / áni sie iemi báwili / Cel / Myt / Zup / Soli / Kárczem / y żadnych naymów w koronie zá swym áni zá cudzym Tytułem żeby nie spráwowáli exnunc pod winą Státutu Zygmuntá Królá / Roku 1538. wydáną: o ktorą winę / ná ktorymbykolwiek mieyscu Zyd táki był trefion á obwinión / królewscy przed Woiewodą álbo ich vrzędem / á páńscy przed swémi Pány Duchownémi álbo Swietckiémi / álbo przed ich vrzędniki stáwáć máią / y karáni bydź przez té to Woiewody álbo ich vrząd / álbo też przez Pány przerzeczoné / álbo ich vrzędniki / pod winą dwu stu grzywien: ktorey połowicá stronie instiguiącéy / á połowicá vrzędowi bydź ma / nie oglądáiąc sie ná świadki żydowskie / áni ná listy żadné. 58. Zyg. Aug. w Piotrko. 1567.

Zeby Krześćiánin Zydowi nie służył.

59. Tenże Támże 1565. A Iż też w tym sie silny nierząd dźieie/ że w Koronie nászéy niektórzy Krześćiánie Zydóm służą: vstáwiamy/ y roſkázuiemy/ żeby pod winą ſtá grzywien ná Zydá/ żeby nie śmiał Zyd Krześćiáninà vtriusque sexus zá ſługi ſobie przyimowáć. A Krześćiánin áby też záś Zydowi nie służył/ pod więzieniem. A iżby ſie to dźiało we wſzyſtkich ták nászych/ iáko też w Duchownych y Páńſkich mieśćiéch y miáſteczkách: roſkázuiemy/ żeby tego Stároſtowie y Burmiſtrzowie mieyſc onych doyźrzeli/ y Státut ten exequowáli. A wſzákże to rozumieć ſie ma o czeládźi domowéy vtriuſque ſexus, którąby ſobie w domiéch ſwych chowáć mieli: Secus rozumiano bydź ma o furmániéch/ wołowcách/ których w drógách ná czás potrzebowáć y náymowáć muszą.

TRZECI VRZĄD WOIEWODZY.

Rząd w Woiewodztwie ſwym powiátowy záwodźić:

Do czego té tytuły z ich właſnémi Státuty tu należą: bo Woiewodá ieſt principałem porządków.

SEYMIKI POWIATOWE.

Rády Duchowné, y Swietckié iáko ſą Woiewodowie, áby ná ſéymikách Powiátowych bywáli.

w Conſti. Piotrkow. 1565. Liſt 45. Státut 2. W Rząd á ſtárádawny zwyczay Séymiki powiátowé wpráwić chcąc. Poſtánawiamy y opátruiemy to/ żeby Rády násze Duchowné y Swietckié ná Séymikach bywáły/ á ſpólnie z Szláchtą Artykuły ſpiſowáły/ y potym ie ná głównieyſze Séymy do Nowégo miáſtá/ y do Kolá/ y do Wárſzáwy/ iáko gdźie

gdźie w ktoréy cześći korony náßéy ſtárádawny zwyczay ieſt/ znośili: y tám záś znowu/ gdźie iuż wietße koło wßyſtkich bedźie/ té to Artykuły korrigowáli/ y miedzy ſobą zgadzáli. Aby potym wßyſtkich rzeczy ná Séymiéch Koronnych/ vłácnienié y predßa odpráwá bydź mogłá.

DIGNITARZE.

Y to do rządu dobrégo nalezy, ze Sędziowie y inni Dignitarze, przed Woiewodámi ſwémi przyśięgę czynią ná ſwóy vrząd.

392. Sedźiowie Ziemſcy y Grodzcy/ Podſedkowie/ Piſárze/ Zygmunt
1. niech bedą przyśiegli: y ná pierwßych Rocéch źiemſkich niech w Piotrk.
przyśiege vczynią/ pod winą ſtrácenia vrzedu: to ieſt/ źiemſcy 1519.
Sedźiowie przed Woiewodámi ſwémi álbo Káßtelanem o- Liſt 24.
néy źiemie: á Grodzcy przed Stároſtą albo Podſtárościm onégo mieyſcá. A ſkazánie ich ieſli kiedy bedźie ſkázoné/ nic ich poczćiwośći y dobréy ſławie nie bedźie ßkodźiło.

RZAD PO WOIEWODZTWIECH.

Powinowáctwo Woiewodze około vſtaw rzeczam: y exekucia iego doſtáteczna.

Chcąc/ áby tym lepiéy y rychléy powinowáctwu ſwému Conſtituc.
Woiewodowie Korony náßéy/ około vſtaw y ceny rzeczam Piotrkow.
czynili doſyć/ zebrawßy z wiela przednieyßych Státutów/ te- 1565.
ráznieyßą Conſtitucią ná wieczné czáſy poſtánawiamy: áby Státut 3.
wßyſcy Woiewodowie Woiewództwá ſwégo/ vſtáwy y ceny Liſt 51.
rzeczam czynili/ przynamniéy dwá kroć do roku/ wedle Conſtituciiéy Nießowſkiéy: wezwawßy do śiebie Stároſt mieyſc o-

nych/ ná których vſtáwy y ceny czynić będą/ ábo ich Podſtároſciów/ ktemu też y Dignitarzów y Vrzedników ziemſkich/ których ná ten czás ſnádnie doſtáć będą móc. A máią té to vſtáwy y ceny czynić wſzyſtkich ſukien/ y innych rzeczy ziemſkich/ kromia zbożá/ którékolwiek ná targ przez kmiotki y inné poddáné bywáią wożoné/ y w Koronie náſzéy náydowáné/ á nietylko vſtáwy rzeczam máią vczynić/ ále też y miáry wymierzyć/ poſtánowić y opówiedzieć/ wedle ſtárádáwnégo zwyczáiu/ y vchwały ninieyſzégo Séymu. Ktemu też máią vczynić vſtáwy y céne kupiam y rzeczam wſzyſtkim przedáynym/ które z cudzych ſtron bywáią przywożoné. Dowiedziawſzy ſie prawdziwémi świádectwy y dowody/ iákié ſą ceny y przedawánia tych rzeczy w cudzych ziemiách/ wezwawſzy też ku temu do ſiebie Rádziec/ Láwników/ y ſtárſzych rzemióſł miáſt onych/ w których té vſtáwy czynić będą/ áby tym lepiéy obyczay/ forme y céne rzemieſlnikóm rzeczy/ które máią bydź czynioné/ poſtánowić mogli/ y tym pilniéy przeſtrzégáć/ áby w tym nikt oſzukan nie był. A ieſliby też kto inſzym iákim niezwyczáynym/ álbo oſobnym obyczáiem/ y formą rzeczy rzemieſlnicze mieć chćiał/ té ták zápłáći/ iáko ſie z rzemieſlnikiem będzie mógł zgodźić y ſtárgowáć. A tá vſtáwá przez Woiewody álbo ich Podwoiewodze ma bydź czynioná przy Rádzie ná Ratuſzu przednieyſzégo miáſtá w Woiewództwách ich: która publikowána y obwołána bydź ma przez Woźnégo w miáſtách y w miáſteczkách náſzych/ y wſzyſtkich poddánych náſzych/ ták Duchownych iáko y świetckich/ Woiewództwá ich: y máią bydź dáné ſpiſánia vſtaw y ceny téy/ wſzyſtkim którzyby iedno chćieli z miáſtá onégo głównieyſzégo. Wedle którégo/ we wſzyſtkich mieſciech y miáſteczkách wſzyſtko przedawano y czyniono przez rzemieſlniki bydź ma.

A ktoby wiec vſtáwy té przez Woiewody náſzé poſtánowioné przeſtępowáć chćiał/ álbo ich nie trzymał: Tedy táki káżdy peremptoriè pozwan bydź ma przez Woźnégo álbo Podwoyſkiégo ſługę práwnégo Wóytowſkiégo/ przed Burmiſtrzá miáſtá álbo miáſteczká onégo/ w którymby ten człowiek był vſtáwam Woiewodzym álbo ich Podwoiewodzych nie doſyć czyniący/ álbo oné przeſtępuiący. Który Burmiſtrz bez wſzelákich odwlók/ przeſtępniká onégo/ winą czternáśćią grzywien káráć ma. Którey winy połowicá Woiewodźie/ á połowicá ſtronie inſtiguiącéy przyść ma. A temu zás którzyby przał/ á nie

nie byłyby nań świádectwá dostáteczné/przysięgá ćielesna skázána bydź ma. A Burmistrzowie miast y miásteczek nászych/ którzyby w Vrzędźie á w powinowáctwie swym około vczynienia spráwiedliwośći niedbáli byli: tedy przez Woiewody álbo ich Podwoiewodze/záwitym rokiem/ná ratusz przednieyszégo miástá pozwáni bydź máią/ y winą stá grzywien pieniedzy liczby polskiey karáni/ tyle kroć/ ileby niedbáli w vrzędźie swym nálezieni byli/ którey winy dwie częśći skárbowi nászému/ á trzecia Woiewodźie bydź ma. Zostáwuiąc iednak áppellácią do nas z miast y miásteczek nászych/ stronie/któraby sie vkrzywdzoną bydź rozumiáłá. A iesliżeby áppellácia nie byłá vczyniona/ma bydź z tákim káżdym Burmistrzem odesłano/ dla exequuciiey/ do Stárosty należnégo: który exequucią Dekretu przerzeczonégo/ pod winą stá grzywien tákowychże pieniedzy iáko wysszey/ vczynić będźie powinien. A iesliżeby też Burmistrz był Duchownégo álbo świetckiégo którégo poddánégo nászégo/ tedy przed iego páná álbo vrzędniká ma bydź pozywan/ y winnym będąc/ ma bydź we czternáśćie grzywien przekazan/ tylekroć ileby nie dosyć czynił vrzędowi swému. Którey winy/ tedy pánu iego połowicá/á połowicá stronie instiguiącey iść ma. Gdźieby też wiec Woiewodá mieyscá którégo ná skárgę czyie spráwiedliwośći w mieśćiech y miásteczkách nászych z Burmistrzá vczynić nie chćiał/ á byłby z vrzędu pozwány/ y w kauzieby vpadł/ sto grzywien tymże sposobem przepádnie. A Pánowie też záś/ ták Duchowni iáko y świetcy/ w tákieyże spráwie/ spráwiedliwość czynić omieszkawáiący/ o nieuczynienie spráwiedliwośći do ziemstwá pozwáni peremptoriè, winą czternáśćia grzywien pieniedzy karáni bydź máią/ y káżdy z nich zosobná/ salua appellatione vel motione ad nos, którey winy połowicá sądowi/ á połowicá stronie powodowey bydź ma.

A co sie tycze Ruskiégo y Mázowieckiégo Woiewództw/ iż są Woiewodztwá niemáłe: tedy chcemy/aby Woiewodá tymże porządkiem w káżdey ziemi Woiewództwá swégo/ wszystko to/co iest wysszey omieniono/czynił y czynić był powinien.

Około vstaw Woiewodzych.

DEclarando Constitutionem Petricouiensem, Anni Millesimi, quingentesimi, sexagesimi quinti. Vstáwiamy/ iż vkrzywdzony Const. Wár. 1578. List 192, Stá. 47.

dzony od rzemieśników / którzyby nád vstáwe Pánów Woiewód / drożey rzeczy swé przedawáli / tákiego rzemieśniká napiérwéy deferowáć ma do vrzędu Woiewodzégo / przy którym vkrzywdzonym vrząd Woiewodzin / ma posłáć do vrzędu mieyskiégo po dálszą exekucią / wedle Constituciiéy. A gdzieby vrzędu Woiewodzégo nie było / tedy nie czekáiąc nań / vrząd mieyscki gdy tákowy vkrzywdzony skárżyć będzie / nád transgressorem exekucią czynić powinien. O czym gdyby do nas áppellácia vrosłá / nie omieszkánie rozsądek nász vczynimy.

O vstáwách Woiewódzkich.

Constituc. w Wárszá. 1581. List 6. Statu. 34.

ABy z porządku Woiewodzinégo y Stárośćinégo / vrząd Stárośćin czynił exekucią w mieśćiéch / á o nie czynienié dosyć vstáwóm Woiewodzym y Stárośćinym / áby wedle Constituciiéy káżdému szláchćicowi czynić práwem było wolno przed Burmistrzem. A gdzieby Burmistrz spráwiedliwośći nie vczynił / tedy o to ma mieć forum przed Woiewodą y Stárostą / álbo ich vrzędy in absentia illorum. W czym / té obádwá vrzędy / żadnéy zwłoki nie máią czynić: ále quotienscunque táka spráwá przypádnie / one niemieszkánie odpráwić spólnie ná rátuszu máią. W czym ieśliby byłá conformis vtriusque officij sententia, ma transire in rem iudicatam. A gdzieby też wiec iáka wątpliwość vrosłá / álbo różność miedzy témi vrzędy de sententia ferenda byłá / máią per literas informáciiéy od nas prośić. Który list / vrząd Stárośćin sumptibus mieyskiémi nam będźie powinien niemieszkánie odesłáć. A ieśliby wiec w tym iákié zániedbánié było / in defectu informationis nostræ, quando in regno constituti fuerimus, infrà spatium duodecim hebdomadarum, quando extra regnum decemocto, sententia Woiewodza hoc ipso rata erit, & transibit in rem iudicatam.

MONOPOLIA, Y PROPOLIA.

Przećiw zákupowániu towárów.

Constituc. Piotrkow. 1567. List 73. Státu. 9.

VSkárżáli sie poddáni nászy obćiążeni bydź tym: Iż niektóré osoby wośki y sól sámi zákupowáli / inym kupiectwá przekázuiąc. Przeto my znáiąc rzecz bydź szkodliwą / vstáwiamy: áby

áby wszystki towáry ktoréżkolwiek są w Koronie y do Korony przychodzą/ wolne były wiecznémi czásy wszem poddánym koronnym / ktoby iedno iemi hándlowáć chciał. A ieśliby kto listy iákiémi z Kancelláriiey sobie dánémi / przekázowáć to chciał y śmiał/áby karan był pœna peculatus,y listóm tákowym/ które my teraz y ná potomné czásy wniwecz obrácamy / nulla præstetur obedientia v káżdégo vrzedu.

☞ Item, *pátrz niżéy w Kśięgách 6.* Titulo *Poborcá.*

APTEKI, KORZENIA.

Aptéki Doktorowie lékárscy kázdégo roku oględowáć máią.

38. 3. IZ wiele z Aptékárzów nie máiąc rzeczy potrzebnych ku lékárstwóm iedne rzecz zá drugą zwykli kłáść / álbo z stárych y zwietrzáłych rzeczy lékárstwá czynić: zkąd wiele ludzi w niebespieczność żywotá swégo przychodzi. Dla tego vstáwiamy / y skázuiemy: áby nápotym Doktorowie lékárscy w mieściech w których mieszkáią / Aptéki káżdégo roku z pilnością przeglądáli: á Aptekárze będą im powinni wszystko pokázáć pod strácenięm Aptéki. Którzy Doktorowie tákowé Aptekárze niepostuszné y nie máiącé rzeczy potrzebnych y tákże świeżych / będą powinni nam y Rádzie mieyskiéy oskárżyć y opowiedzieć pod łáską nászą. Zygmunt w Piotrko. 1 5 2 3. List 31.

Korzenié po czemu płácone bydz ma, y iáko droga kwartá winá, málmáziiéy, muszkátele ma bydz.

39. 2. OBaczáiąc my wiele kupców tutecznych y postronnych / którzy w swych kramiéch vstáwy swoie około płácenia korzenia y rzeczy wszystkich z inąd przywieżionych ná káżdy czás podnoszą/ ku wielkiéy wszystkich poddánych nászych obćiężliwośći: á króleſtwo nászé wedle woléy swéy wyciągáią / w którym vżywánié korzenia y rzeczy przerzeczonych pospolitszé niż gdźie indźie zwykło bydź. Chcąc tedy płácenia tych rzeczy ku pewnému pomiár- Zygmunt w Kráko. 1 5 2 4.

pomiárkowániu przywieść/ y ku pospolitému rzeczypospolitéy pożytku pomierzyć/ y wietszéy cześći niż mnieyszéy chcąc rádźić/ vstáwilismy/ y skazáli ná Séymie Wálnym Piotrkowskim blisko przeszłym zá rádą nászych Rad tám známi bedących: áby iáko korzenie/ ták też winá szynkowné od Wielkiéynocy blisko przyszłéy tym sposobem nadrożéy były przedawáne y kupowáne.

Funt pieprzu / zá ośm groszy.
Funt szafránu zá kope.
Funt imbieru/ zá ośm groszy.
Funt gwoźdźików/ zá pulkopy.
Funt cynámonu/ zá pulkopy.
Funt kwiátu muszkatowégo/ zá pulkopy.
Kámień cukru/ zá pultrzećiá złotégo.
Kámień oliwy/ zá czterdźieśći groszy.
Kámień migdałów Weneckich / zá trzy wierdunki.
Kámień migdałów/ktore z Gdańská przychodzą/zá pulkopy.
Kámień wielkich rózynków/ zá pietnaśćie groszy.
Kámień małych rózynków/ zá pulkopy.
Kámień ryżu/ zá ośmnaśćie groszy.
Funt kminu / zá grosz.
Winá Seremskiégo kwartá/ zá pultorá groszá.
Winá źiemskiégo Wegierskiégo iedná kwartá / nadrożéy zá grosz niech bedźie płáconá.
Málmázyiéy Greckiéy kwartá/ zá dwá groszá.
Málmázyiéy Włoskiéy y Muszkátele kwartá nie ma bydź płáconá drożéy trzech groszy.

A ktory korzenia y rzeczy przerzeczonych zá táką cené vstáwioną nie mógłby przedáć/niechay do królestwá woźić ich żadnym obyczáiem nie śmie/ áni ich wywoźić pod stráceniém tychże rzeczy / ktore nád zákazánie násze przywieźie/ álbo przedáwáć bedźie. Vstáwiamy też y skázuiemy: áby złoto y srébro w nićiách pod stráceniém/ y do skárbu nászégo rzeczy obroceniém ná potym do królestwá nászégo nie było wożono y przedawano. A iżby tákowa vstáwá nászá wźiełá swóy skutek: wam wszystkim y káżdému zosobná przerzeczonym ktorégokolwiek stanu y obeszćia bedącym/ srodze roskázuiemy: áby od Wielkiéynocy przyszłéy żaden nie śmiał drożéy nád to / iáko iest opisano / winá Seremskiégo / y źiemskiégo Wegierskiégo / y málmázyiéy / y korzenia/ y innych rzeczy przerzeczonych/gdźiekolwiek w królestwie nászym przedawáć/ y przerzeczonégo srébrá y złotá w nićiach

ćiach

ćiach wiecey do króleſtwá náſzego wozić/ pod ſtráceniém tychże rzeczy. Dla tego wam/ á zwlaſczá Stároſtóm mieyſc/ y ich Podſtárośćióm/ y miaſt y miáſteczek Burmiſtrzóm y Ráycóm roſkázuiemy: ábyśćie te vſtáwe náſze w mieśćiech/ y w miáſteczkách v kośćiołów Fárſkich w świeté dni/ przez iáwné obwołánie dla wſzyſtkich/ którym przynależy wiádomość/ kazáli opowiedźieć. A wy Woiewodowie y Káſztelani w ſtrzeżeniu y w dowiádowániu ſie/ áby żaden tey vſtáwy náſzey nie przeſtepował/ praca y pilność wſzyſtke weſpółek z Celniki/ które wam ku tey pracey ſtrzeżeniu przydáiemy/ czyńćie: y którychkolwiek znaydźiećie y dóydźiećie w naſzániu y w przedawániu tych rzeczy przerzeczonych bydź wyſtepné przećiw temu zábronieniu náſzému: tedy ich té kupie do ſkárbu náſzégo bierzćie/ y nam wiernie y cále záchowayćie/ pod winámi ná Stároſty y Vrzedniki niedbałé vſtáwionémi: y pod łáſką náſzą ináczey nie czyńćie.

SZACVNK ZŁOTEGO CZERWONEGO.

Złoty Czérwony zá trzydźieśći groſzy ſzácowan bydź ma. *To znaydźieſz* Titulo *Podſkárbi: bo temu tám ſłuſznieyſza ieſt rzecz bydź.* — Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 103.

Potym zá trzydźieśći y zá dwá groſzá ieſt oſzácowan. *Támże znaydźieſz* Titulo *Podſkárbi.* — Alexánder w Rádom 1505. Liſt 118.

MIESCZANIE Y KVPCY.

Ieſli co kupcy álbo mieſczánie dádzą ná bórg bez zapiſu, iáko ma ſwégo dochodzić, álbo obwiniony, iáko ſie ma brónić.

Koniec chcąc vczynić práwowániu/ vſtáwiamy: iż ieſli który mieſczánin/ álbo który wierzy komu/ pożyczy ſukná/ álbo innych rzeczy/ álbo kupi którému obywátelowi przez zapiſu álbo cyrographu/ którymby ſie dług znáczyć mógł/ tedy ón mieſczánin — Káźimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 16.

ſczánin chcąc z dłużnikiem czynić świádki dowiedźie / iż te vmowe miedzy ſobą mieli: czego ieſli dowiedźie / práwnie zyſcze ſwoié rzeczy. Ale ieſli ten którému wine dáie / bedźie przał onégo długu: tám obwyniony vczyniwßy włáſną przyśiege bedźie wolen práwnégo poſtepku / od tego który go pozywał.

Którzy pozyczáią pieniędzy bez zapiſu, on którému pozyczono, przyśięgą wſzyſtkiégo zbędzie.

Zwyczáy ziemie Krákowſk. GDy kto komu pieniedzy pożyczy / á zapiſu nie bedźie miał / á pozowie o to ſwégo winowáyce / tedy pozwány przyśiege vczyniwßy od długu bedźie wolen wypuſczon. 308. 4.

Kupcy długów w reyeſtrzéch nápiſánych od ſzláchty przed trzemi láty niech ſie vpomináią.

Zygmunt w Kráko. 1540. STátut o Reyeſtrzéch kupieckich / iż przyśięgą ſwą z świádki máią ie vtwierdzáć / w mocy zoſtáwiwßy / to ktemu przydáiemy: Iż kupcy ſámi długów w reyeſtrzéch ſwych nápiſánych od ßláchty / niż trzy látá wynidą / máią ſie vpomináć. Abowiém gdy trzy látá wynidą / dług tákowy nie bedźie mógł bydź wyćiągány od ßláchćicá / wedle poſtánowienia Státutu tego / który mu zábróni przedźierżánie dawnośći trzech lat: ále práwem poſpolitym dłużniká w ſądźie / do którégo należy / ma pátrzáć. A to tylko ma ſie rozumieć / gdźie kupcowi z ßláchćicem bedźie rzecz. Abowiém kupcy miedzy ſobą niech záchowáią ſtáry zwyczay w płáceniu y w wyćiągániu ſwych długów. 309. 1.

Kupcy y rzemieſlnicy potrzebné rzeczy niech przywozą y czynią.

Zygmunt w Kráko. 1524. KVpcy / rzemieſlnicy / y inni tákowi niech kupczą rzeczámi potrzebnémi ku potrzebam ludzkim. 309. 2.

O kupcách cudzoziemſkich.

09. 3. CO ſie tycze Włochów/Szotów/y innych cudzoźiemców/ przez które miáſtá náſzé wielką ſzkodę y zniſczenié biorą: tákowému káżdému/ ktoryby ośiádłośći á práwá mieyſkiégo nie miał/ roſkázuiemy: áby im były miáſtá y hándle zápowiedźiáné iuż exnunc. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 6 2.

O tychze kupcách.

09. 4. O Włochách/Szotách/y innych cudzoźiemſkich kupcách/ ktorzy nietylko miáſtá y kupce Koronné pokáźili/ ále y Koronie nie pomogli: przeto Státut Piotrkowſki w Exequucią przywieść chcąc/ náyduiemy: áby káżdy Stároſtá z vrzędem mieyſckim Státutu Piotrkowſkiégo/ ták iáko ieſt nápiſan/ exequucią czynił. A ktorzyby iuż kupcy ośiádłość y práwo mieyſckié mieli/ tedy áby ſie ták záchowáli/ iáko ſie náſzy záchowuią: to ieſt/ áby nam y miáſtóm przyśiegáli/ onera ciuilia nieśli/ y poſłużeńſtwo wſzelákié vrzędowi mieyſckiému czynili/ nie brónią ſie żadnémi liſty wolnémi: y dóbr nábytych z Korony nie wywoźili ſub confiſcatione bonorum. Czego Stároſtowie y Célnicy dogledáć máią. Tenże Támże 1 5 6 5.

PRZEKVPNIOWIE.

Przekupniowie y rzemieſlnicy ſzlácheccy targowé niech dáią.

70. 4. KTórzykolwiek ná przekup co kupuią w mieśćiéch y w miáſteczkách/ ći targowé zwykłé y ſłuſzné płáćić będą powinni: á od rzeczy rzemieſlniczych/ które poddáni ſzlácheccy wiozą do miaſt y miáſteczek/ iáko od kół/ miſek/ konwi/ y od innych niech będźie miernie targowé bráno wedle ſtárégo zwyczáiu. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3.

☞ *O Przekupniách winá Węgierſkiégo, Moráwſkiégo, Málmázijéy: czytay* 1581. Sta. 8.

DOSTATEK TOWARV.

Dostátku y okwitośći wszelákich rzeczy w powiećiéch po Woiewództwách áby dostawáło, Wowodowie máią opátrzyć.

Zygmunt 1 5 2 3. List 28. Iż Kupcy/ Rzemieślnicy/ y inni/ którzy rzeczámi ku vżywániu ludzkiému potrzebnémi kupczą / té rzeczy wedle woléy swéy/ y iáko baczą potrzebę ludzką / á zwłaszczá pod wypráwą woienną/ niepobożnie szácowáć y przedáwáć zwykli/ z vćiskiem wielkim szláchty/ y wszystkiégo ludu: przeto chcemy/ áby Woiewodowie swé vrzędy w vstáwiániu rzeczy przedáynych pilnie wedle stárégo Státutu spráwowáli: którym Woiewodóm Stárostowie mieysc w spráwowániu swégo vrzędu niech nie przekazáią / ále ráczéy onym wszystką pomocą swą niech pomagáią. A Woiewodowie ták céne rzeczóm niech vkładáią: áby nie drożéy były przedawáné po wysłániu Wići: iedno iáko przedtym przez kupce y rzemieślniki przedawáné bydź zwykły. 177 3

☞ *Dla téyże okwitośći kupcôm y rzemieśnikóm, áby dodawáli vstáwicznie potrzeb, znaydźiesz* Titulo, Mercator. Lege 2. Item, Titulo, Palatinus. Lege 10.

Dla téyże okwitośći zákázuią wywośić státków y naczynia z páństwá. Titulo, *támże*. Sta. 3.

LISZKI.

Zyg. Aug. 1 5 5 7. Liszek młodych áby nie zbiérano / á v kogo ie znaydą / áby dźieśieć grzywien przepadł / á Liszki rozpuśćił. 54

WAGA.

Wagá y miárá Krákowska z Płocką, niech będzie iednáka: á wszákze Lwowska z Lubelską niech w swéy mierze zostáną.

306. ABy w Królestwie iednákość byłá chowáná wagi y miá- Zygmunt
3. ry/ vstáwiamy: áby ważność wagi y tákże łokieć Krákowski w Kráko.
z Poznáńskim ná wieki były iednákie: ále wagá y łokieć Lwo- 1 5 3 2.
wski z Lubelskim z słuszney przyczyny chcemy/ áby zostáły w List 7.
swym stanie.

Miárá Płotcka z Poznánską iest porownána.

06. IZ Posłowie ziemie Płotckiey prośili/ áby funt y wagá Támże
4. Płotcka z Poznánską byłá porównána: tedy Woiewodá/ Stárostá/ Kásztelan/ y inni vrzednicy ziemie Płotckiey wezwawszy do siebie mieszczan y kupców miástá nászego Płotckiego/ oné z roskazánia nászego porownáią/ y iednostáynie postánowią/ iáko im naylepiey y napożyteczniey zdáć sie będźie.

Vstáwá ná wagi y ná miáry.

OPátruiąc też to/ iż zá różnośćią wagi y miar wszelákich w Koronie/ że w káżdym Woiewództwie inákße y rózne były/ nierządu sie záwadzáło: że Woiewodowie niemogli tego vważyć/ áby vstáwy wszelákich rzeczy ták były postánowione/ żeby ták szláchtá/ iáko y kupcy/ y rzemieślnicy nie byli vćiśnieni: dla czego ná tym Seymie roskazáliśmy iuż po wszystkiey Koronie postánowić iednostáyną wage począwszy od łotá y skoycá. Iż trzydźieśći y dwá łoty/ á czterdźieśći y ośm skoycy/ máią mieć ieden funt: á trzydźieśći dwá funtów/ máią ważyć kámień ieden: á pieć kámieni tákowych/ máią ważyć ieden cetnar. A co sie tycze łokćiów ná mierzenie wszelákich towárów/ tedy ma bydź po wszystkiey Koronie łokieć ieden Koronny/ wedle Krákowskiey teráznieyszey miáry.

Constituc. Piotrkow. 1 5 6 5. List 50. Státut 31.

Korzec/ tenby też słusznie po wszystkiey Koronie iednáki bydź miał. A wszákże ná ten czás to postánawiamy/ áby tylko w káżdym Woiewództwie/ á w Rusi/ y w Mázowszu w káżdey ziemi iednáki był/ iáki iest w głównieyszym mieśćie onego Woiewództwá álbo ziemie Ruskiego y Mázowieckiego Woiewództw.

A wszákże spy y dáni iákimkolwiek przezwiskiem miánowáné/ wszyscy poddáni nam y pánom swym/ y komu powinni/

wedla ſtárádawnéy miáry y powinowáctwá oddawáć będą. A ná Séymikach powiátowych przed Séymém bliſko przyſzłym Koronnym ma ſie Rycérztwo rozmówić/ ieſliżeby iedná-ki po wſzéy Koronie korzec/ y iákowyby bydź miał.

Kwartá picia wſzelákiégo/iáko teráznieyſza Krákowſka po wſzyſtkiéy Koronie bydź ma: á cztéry kwarty tákié máią czynić gárniec. Gárcy záś tákich w Bárele dwádzieściá y cztéry.

Beczká piwá ma bydź wſzędzie táka/ która będzie miáłá w ſobie gárncy piwá/wyżſzéy omienionych śiedmdzieśiąt y dwá.

A té wſzyſtkié miáry y wagi wyſzéy opiſáné będą wymiar-né y céchowáné y oddáné Woiewodóm. A Woiewodowie ſkoro po tym Séymie máią vczynić Conuokácią Dignitarzów y vrzędów Stárośćich/ y Rády onégo Woiewództwá głów-nieyſzégo miáſtá/ których będą móc doſtáć. A támże vſtáwe káżdy Woiewodá ma opowiedzieć/ y té miáry y wagi ná zam-ku Stároſtóm/ y do káżdégo miáſtá y miáſteczká ſpráwiedli-wie/ pod ſwą céchą wymierzyć y oddáć: które w káżdym mie-ſćie y miáſteczku ná ratuſzu máią bydź chowáné. A tám przez Burmiſtrzá káżdému/ ktoby tego potrzebował/ pod ich céchą wymierzoné bydź máią ſpráwiedliwie/ nie wyćiągáiąc nic od żadnégo zá to. A potym Woiewodowie té miáry y wagi któ-ré tu z Séymu wezmą ná zamki główné/ Stároſtóm oddáć máią. A tákowych miar y wag/ áby wſzedy pod winámi w Státućiéch opiſánémi vżywano.

A iżby ſie temu wſzyſtkiému Exequucia działá/ tedy iuż te-raz czás náznáczamy/ że ſie począć ma po wſzyſtkiéy koronie od bliſko przyſzłégo świetá świetégo Michálá.

SVKNA ZIEMSKIE.

Conſtituc. Piotrkow. 1565. Liſt 51. Státut 32.

Iż ſie téż y w tym wielki nierząd y oſzukáwánie dzieie: tedy vchwalamy/ y teráznieyſzą Conſtitucią poſtánawiamy/áby ſu-kná wſzelákié ziemſkié ináczéy robioné nie były/ieno ná ſzérz/dwá łokćiá koronné bez kráyki: á wzdłuż łokći trzydzieśći. A kto-by ſie tego ważyć chćiał/ wezſzé álbo krótſzé robić/ álbo przedá-wáć/ temu máią bydź bráné oné ſukná przez Woiewody álbo Podwoiewodze ich/ których połowicá do ſkárbu náſzégo/ á połowicá Woiewodźie ma przypadáć. A temu Exequucia ma bydź od świetégo Michálá bliſko przyſzłégo.

Sukná węzſzé álbo krótſzé, kto prze dáie, niech ie tráći: z których trzećia część Woiewodzie, á dwie do ſkárbu Królewſkiégo, bydz máią.

313. 2. Iżby mogłá przydáć ſie zdrádá w tkániu ſukien / które w króleſtwie zwykły bydź przedawáné / nietylko w vmnieyſzéniu dobroći / ále też w długośći y ſzerokośći miáry álbo łokćiá / dla tego vſtáwiamy: Iż ieſliby kto álbo węzſzé ſukno álbo krotſzé nád zwyczay śmiał przedáwáć / tákowy niech będźie karan winą fałſzu: á przedśie niech wſzyſtko ono ſukno zárázem tráći: którégo trzećia cześć Woiewodźie / á nam drugié dwie cześći bydź máią. Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 4.

O tymze Státut.

77. 2. DOmini Palatini, iuxta Statuta antiqua, debent ex officio ſuo prouidere, vnuſquiſque in ſuo Palatinatu: incipiendo à ciuitatibus, & oppidis noſtris Regiis, poſtea ſpiritualium & ſecularium dominorum, & aliorum ſubditorum noſtrorum. vt res mechanicæ, modij, menſuræ, vlnæ, venditio frumentorum, ceruiſiarum, & aliæ res, ſub conſtitutionem cadentes, iuſtè conſeruarentur & venderentur. Et quicunque eius conſtitutionibus aduerſaretur, vel eas non admitteret: talis debet puniri pœna centum marcarum, pro qua executionem debent facere ipſi Palatini. *Sigiſmundus Crácouiæ 1543.*

KORCE.

Korce ná ratuſzu dármo máią bydz dawáné, pod ſtrych mierzoné: kto przedáie ten mierzy.

Zyg. Aug. 1550. Iż nie máłe vciążenie vbodzy ludzie máią / ktorzy z zbożem do tárgu ieżdżą / prze rożné miáry / á ták vstáwiamy / áby w ratuszach korce były spráwiedliwéy miáry : ktoré dármo máią bydź dawáné ludzióm ku mierze / ktoré rowno bez káżdégo wiérzchu mierzyć máią / to iest pod strych : á ten kto przedáie ten mierzyć ma / á nie ten co kupuie : á inszémi korcy / áby mierzono nie było.

LANEVS.

Lanu Fráncuskiégo (álbo Franconicus *álbo téż* Teutonicus) *opisánia w Státućie niémász : Ale w Księgách Krákowskich o tym łanie to iest pisano.*

SIgnificamus tenore præsentium, quibus expedit vniuersis : Quia Mansus seu Laneus Franconicus, iuxta veram mensuram, ita videlicet debet esse mensuratus & diuisus. Primò debet esse mensura, quatuordecim vlnas, & vnam palmam in se continens : quarum quidem mensurarum huiusmodi ducentæ & sexaginta mensuræ ad longitudinem, & latitudinem duodecim mensuræ mensurari debent : & sic fiet verus Mansus Franconicus. Item, in quolibet manso debent esse decemocto stadia, & quodlibet stadium quindecim mensuras mansi, seu lanei Franconici, & Teutonici.

☞ *Do tegóż naleźą wiérsze té niżéy nápisáné.*

Virgis ter quinque iuger habebis,
Iugera ter sena in Manso numerabis.

Coniecturalis Laneus quid. apud Prilus. Fol. 645.

Laneus záśię Coniecturalis w Státućie ták go opisuią.

Sigismundus 1523. Fol. 4. SI autem lanei non sunt possesionati, seu censuales, tūc intromissio detur in agros : in quibus duodecim cori siliginis seminari consueuerunt, aut seminari verisimiliter possent : agros videlicet intelligendo, pro marca census annui.

LAN

☞ LAN POLSKI, *ták rozumiém, że ieſt ieden pomiar co y Fráncuſkiégo. Bo to nie dármo w kśięgách Krákowſkich dla informáciiéy wpiſano náciiéy Polſkiéy.*

Druga, kto ſie przypátrzy, tedy miáry inéy ſpoſób znácży ſie, że Polacy z Fránciiéy bráli podobno od onégo ieſcze czáſu, kiedy Fráncią, Gotti, y Wándali przodkowie Polſczy woiowáli: Ktemu mię téż w tym mniémániu niepomáłu podpiéra, że miáry ſpoſób z Fránciiéy, álbo z Niemiec Polacy wźięli. Bo maldr Páryſki, dwánáśćie czwiérćień, iáko y w Polſce czyni: A czwiértniá Páryſka ieſt tylka, iáko w Krákowie Káźimiérzka, álbo w Wielkiéy Polſce Káliſka: bo tákże czterzy korce Krákowſkié vczyni, iáko Káliſka álbo Káźimiérzka. Przetóż podobna rzecz, że y łan muśiał z Fránciiéy tu do nas przyść.

Ktemu vſtáwá, co dźień w tydźień kmieć winien robić z łanu: że ſie to rozumié o łanie tákim. O czym czytay Titulo, *Kmieć.* Lege 4. ✝. 2.

OMnes & ſinguli Coloni ſeu Kmethones, omnium & ſingularum villarum, tam noſtrarum, quàm ſubditorum noſtrorum, cuiuſcunque ſtatus exiſtentium: Qui prius diem in ſeptimana non laborauerunt, nobis & dominis ipſorum; de quolibet laneo vnum diem ſeptimanatim laborent, & ad laborandum ſint aſtricti. *Sigiſmundus Torunii 1 5 1 0.*

☞ CHELMIENSKA WLOKA, *ieſt záśię mnieyſza, máło co więcéy niż czwierćią nád łan Fráncuſki. O czym czytay diſkurs potrzebny Stániſłáwá Grzebſkiégo, Kollegiatá Krákowſkiégo, czeká gruntownie vczónégo, przyiaćielá mégo wielkiégo, w księgách iego Miernickich.*

O MIEDZI.

COnſtitucia 1 5 6 5. omienioné ſą Towáry / ktoré do Gdáńſká puſczáné bydź máią: co my w mocy oſtáwuiąc / pozwalamy tego: áby Miédź wolno z Krákowá do Gdáńſká wodą ſpuſczána byłá / odpráwiwſzy mytá zwyczáyné zdawná w Koronie y w Páńſtwách náſzych / gdyż tego páktá z inſzémi páńſtwy ku dobrému Rzeczypoſpolitéy náſzéy potrzebuią: A wſzákóż z tym dokłádem / áby iéy piérwéy doſtátek tym był dan / ktorzy iéy w Koronie potrzebuią. Conſtituc. Piotrkow. 1 5 6 7. Liſt 73. Státut II.

PIWO.

Szlácheckiégo ſtanu ludzióm wolné piwá wárzenié, y przewozné zkądkolwiek ſzynkowáć.

Alber. Petrico. 1 4 5 6. Fol. 104.

ABuſum illum, quò ad recipiendas in villas, de ciuitatibus & oppidis noſtris ceruiſias, ſpirituales & ſeculares ſubditi noſtri, (ſpecialiter in Brzeſtenſi, Iuniwladiſlauienſi, Radzieiowienſi, & in alijs quoque terris, & diſtrictibus) compellantur, tollimus & abolemus, perpetuo decernentes ſtatuentesque, illos, & alios vbicunque locorum in regno noſtro conſtitutos, ſubditos noſtros, villarum dominos, eorumque ſubditos, in hac libertate conſeruandos: vt liceat cuique ceruiſias, & liquores alios, vndecunque recipere, ſumere: in villisque, & locis aliis ditionis eorum, braxare, & braxari facere: ac vndecunque maluerint, aut voluerint, ſumere, habere, propinare, & vti, frui libere: abſque omni noſtri, & Capitaneorum noſtrorum, prohibitionis, areſti, ac pœnæ formidine. 38 1.

Piwo Wrocłáwſkié.

Wárſzaw. Conſti. Sey 1578. Liſt 190. Státu 29.

PIwá Wrocłáwſkiégo / áby żaden do Korony woźić / y w Mieśćiéch / y w miáſteczkách / tákże y po wśiách ſzynkowáć nie śmiał / pod winą czternaśćią grzywien. O którą máią czynić Stároſtowie náſzy / przed Vrząd ſwóy pozwawſzy / tákiégo ktoby ſzynkowáć śmiał. A komużkolwiek przez nas ſą nádáné liſty / wolnośći do ſzynków piw tákowych / tákié vchwałą Séymową podnośimy y káźimy.

PRÆCIA RERVM.

Céná y vſtáwá.

Miárá

Miárá y céná ná Rzemieſlniki, Kárczmarze, y téż Rzezniki.

12. 2. Chcemy/ áby káżdy Woiewodá w ſwym Woiewództwie miał moc w káżdych mieśćiech / rzemieſlnikóm wßelkim y kárczmarzóm/ pewną miárę y obyczay przedawánia rzeczy w ich rzemieśle poſtánowić: áby obywátele náßy y ich ludźie przedawániem nie byli vćiſkáni. Co przerzeczony Woiewodá káżdégo roku będźie powinien vczynić/ pod winą wielką króleẃſką: która zwykłá bydź bráná w káżdych źiemiách z tych/ którzy nie ſą poſłußni Mándatów. Kázimierz w Nießo. 1454. Liſt 95.

Céná rzeczóm y miáry niech będą poſtánowioné, á bráctwá niech nie będą.

16. 4. JAko Król Władiſław przodek náß ná Séymie Wárteckim/ obaczywáiąc iż rzemieſlnicy w przedawániu rzeczy nieſpráwiedliwie ſię záchowáli/ ná to vczynił práwo oſobné: tákże my wiedząc ſłußnie/ y zá dobrą rádą one vſtáwę bydź vchwaloną/ ſkazáliſmy/ áby byłá pochwaloná/ vmocnioná: y pochwalamy ią y vmacniamy vſtáwiáiąc: áby Woiewodowie w káżdéy źiemi ſwégo Woiewództwá/ wezwawßy do śiebie Stároſtów mieyſc y Vrzedników/ które będą mogli mieć/ ná káżdy rok y pewnych dni/ ták zboża/ iáko ſukien y innych rzeczy źiemſkich/ které ná tárgi przez kmiećie bywáią wożoné/ y które ſię znáyduią w Króleſtwie náßym/ cénę y miáry vkłádáli/ poſtánawiáli/ miárkowáli/ y czynili wedle ſtárádawnégo zwyczáiu. To przytym opátruiąc/ áby przy miárách y przedawániu zdrády nie były dopuſczáné: y áby wedle onégo Státutu Káżimiérzowégo bráctwá były ſkáżoné. A ieſliby Woiewodá álbo inni Woiewodowie náßy tám tego ſtárégo y niniéyßégo Státutu náßégo exekuciiéy czynić zániechâli/ y w obaczywániu y poſtánowiéniu téy cény niedbáli y leniwi byli vznáni/ álbo z nich który táki był: tedy tákowy niedbáły Woiewodá zá winę téy niedbáłośći Jnochodniká nam dáć ma/ y będźie powinien tyle/ ile kroć niedbálſtwá w przerzeczonych rzeczach dopuśći ſię/ y ma bydź tą winą przez nas y potomki náße karan. Jan Olbr. w Piotrk. Liſt 105.

Woiewodze

Woiewodzé vstáwy Stároſtowie niech iſczą.

Alexánder 1503. Liſt 111.

DYgnitarze y Vrzednicy niech znáią ſwé vrzedy: á ieſli któ rym bedą nieznáiomé/ od królewſkiégo Máieſtatu y Pánów niech bedą náuczeni: á oné ták domá iáko ná woynie wedle powinnośći niech ſpráwuią/ áby przez kogo w pożytkách ſwych obywátele nie byli oſzukáni: á żeby zá nieporządkiem vćiſki od rzemieſlników y kupców nie byli obćiążeni. Cokolwiek Woiewodowie z vrzedu ſwégo poſtánowią/ á zwłaſczá w mieśćiéch: to Stároſtowie z vrzedu ſwégo niech wyiſczáią/ pod winą ſtrácenia vrzedu. A ieſliby w záſtáwie dźierżał Stároſtwo/ tedy ſto grzywien niech zápiſánych pieniedzy ſtráći/ tyle kroć ile bedźie doznána neglientia iego.

Céná rzeczy przedáynych, ná kſztałt obcych ludzi, niech bę-dzie poſtánowioná.

Alexánder w Rádom. 1505. Liſt 118.

ACzkolwiek o płacéy y cénie rzeczy przedáynych ieſt doſyć ná piſano/ y w náſzych wysſzych/ y przodków náſzych przywileiach: wſzákże/ iż ſnadź prze niedbáłość nie bywa wykonywánié dekretu/ dla tego my powtóré y potrzećié ſkázuiemy y vſtáwiamy: áby Woiewodowie w ſwych Woiewództwách céne kupi/ y innych przedáynych rzeczy poſtánawiáli: y niech ſie dowiedzą zá prawdźiwémi świádectwy y dowody ceny rzeczy/ iáko w poſtronnych źiemiách/ zkąd bywáią przywożoné/ idą: y wedle tego niech poſtánowią vczyniwſzy ſłuſzny ſzácunk. A nieposłuſzni y wzgárdzáiący tákową vſtáwe przez Woiewode vczynioną/ niech bedą karáni ſtráceniém rzeczy y kupi ſwych.

K S Z T A Ł T.

Nietylko doſtátek, ále zeby ochędo-znie robił rzemieſlnik, dla tego kaze kſztałt wyſtáwić Woiewodzie.

Którzy

KTórzy to Woiewodowie / iáko / y ná iáką forme ma kto co robić / y iáko drogo który rzemieślnik ma którą robote wypuścić od rąk / oszácowáć máią. A ieśli kto niezwyczáynym obyczáiem y formą zechce od rzemieślniká co mieć / ono niech ták płáći / iáko z rzemieślnikiem będźie mógł zmówić. A tá vstáwá nietylko w nászych miástách y miásteczkách / ále też we wszystkich Duchownych y świetckich którégokolwiek stanu y záwołánia są / ma bydź przez Woiewody stánowiona: á po postánowieniu téy przez Ráyce w mieśćiéch y w miásteczkách ma bydź chowána / y exequowána. Którzy to Ráyce / przestepniki téy Constituciiéy będą káráć winą czternaśćia grzywien: która Woiewodźie zápłácona bydź ma. A Woiewodá lepak Ráyce / którzy tego vrzędu sobie zléconégo zániedbawáć będą / ilekroć wystąpią / ma káráć stem grzywien: z których dwie częśći do skárbu nászégo máią bydź dáné / á trzećią część Woiewodźie dáiemy. A gdźie Woiewodá wystąpi / y vrzędu swégo którégokolwiek zániedba: obiecuiemy go káráć stem grzywien: które máią bydź do skárbu nászégo obróconé / ilekroć tego doznamy. Zygmunt. w Kráko. 1 5 1 0. List 9.

EMPORIA, SKŁADY.

O SKLADZIECH, *Pátrz* Titulo, *Podskárbi*.

O skłádziéch, y stárych drógách.

O Skłády którémi sie mieni stan Rycérzki bydź obćiążony / mieszczánie máią kłáść przywileie swé y listy ná Séymie przyszłym: á tám co będźiem naspráwiedliwszégo rozumieli / to zá rádą Rad nászych vczyniémy. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 5 0.

Zygmunt August, z łáski Bozéy Król Polski, &c.

OZnáymuiem wszem y káżdému z osobná / którégóżkolwiek stanu / przełożeństwá / y vrzedów ludźióm: do których wiádomośći to pisánié násze dóydźie. Gdyżesmy ná ninieyszym Séymie Koronnym Piotrkowskim miedzy inémi rzeczámi w rząd á spráwę swą wszystkié skłády mieyscké od przodków nászych y Támże 1 5 6 5.

nas

nas sámych nádáné / y drógi do nich zwykłé y stárádawné przywileymi mieysckimi opisáne w mocy swéy záchowáli. Tedy ie teraz zá rádą pánów Rad nászych / y zá pozwoleniem Posłów ziemskich / ná teráznieyszym Séymie wespółek známi bedących opisuiemy / áby káżdy komu potrzebá o tych skłádziéch y stárych drógách wiedział / y ták sie ná nich spráwował / iáko opisuiemy. A iáko które miásto swé przywileie ma / nic nie deroguiąc iednák przedsie práwóm y postepkóm práwnym / które miedzy sobą niektóre miástá y miásteczká około tych skłádów y dróg máią / ábo by potym iescze słusznie mieć mogły.

O tychze skłádziéch.

Sigismundus Cracouiæ 1543.

QVanquam postulati fuimus à Nuntijs terrarum, vt ciuitatum Emporia, aliâs skłády tollerentur : attamen, quia ciuitates, quæ ea ipsa emporia seu depositoria à maioribus nostris habent, iure priuilegiorum habere eadem videntur : quæ quidem priuilegia eisdem tenere iurauimus : atque idcirco hoc responsum Consiliariis nostris, & nuntiis terrarum dedimus : Quia contra iusiurandum nostrum, nullius literas & priuilegia frangere & mutare possumus, & nolumus : nisi fortasse illorum ad id accedat consensus.

Winné skłády cudzoziemskié áby nie były.

Zygm. III. 1593. 19.

VStáwuiemy zá zgodą wszech stanów / áby żaden z cudzoziemców do Korony winá / małmázyiéy / muszkátely / z fałszowánych nie woźił / áni żadnégo monopolium w tym nie czynił / w páństwách nászych / áni go do piwnic skłádał / áni do swych kámienic / któreby mieli Węgrowie w mieściéch nászych / iákoż nie máią ich kupowáć bez consensu nászégo / ále ie ná skłádziéch zwykłych ná rynku przedawał / ináczéy ma winá trácić / czego w miastách nászych Stárostowie : á w szláchecki ch dobrách przestrzégáć Pánowie ich máią pod winą stá grzywien. O ktorą wolno bedzie káżdému szláchćicowi ná Tribunał pozwáć. To iednák wáruiąc / áby wolno było cudzoziemcóm po Koronie

nie winá ſwoie przedáwáć / gdźieby go ná ſkłádźiech do trzech niedźiel nie przedáli. Szynkarze też nie máią droższey winá przedáwáć iedno ſtáre przednie po pięći groſzy/podleyſze po cztéry/á młode po groſzy trzy : málmázyą przednią po groſzy pięći/ podleyſzą po groſzy cztéry / tákże y muſzkátele. Czego vrzędy Woiewodze przeſtrzegáć powinni. A exekucia téy Conſtituciiey ma ſie począć od S. Micháłá roku terázniey ſzego. Co vrzędy Woiewodze ſtánowić máią.

☞ Item, *o ſkłádźiech Krákowſkim, Poznáńſkim, Lubelſkim, y innych miaſt wedle Woiewództw, rzędem znaydźieſz ná końcu w Metrice. A w Polſkim Státućie, liſt* 321.

I A R M A R K I.

Iármárki y targi ná wśiách niech nie bedą.

5. Chcąc to opátrzyć / áby miáſteczká nie byly vſzkodzoné : y Zygmunt
2. tákże ći poddáni / ku ktorych krzywdźie Tárgi ná wśiách zwykły bywáć : vſtáwiamy y ſkázuiemy / áby Stároſtowie mieyſc Targów ná wśiách przez iáwné obwołánie zákazáli ſpráwowáć/ á zwlaſczá ná wśiách y ná innych mieyſcách/ ktorym Iármárki y Targi zá przywileiem nie ſą pozwoloné / áby rzeczy przedawáli łokćiem álbo funtem. A ktorzy ináczey czynić bedą / niech bedą karáni przez wźięćie rzeczy ktore przedáią : wyiąwſzy zboże y bydło wſzelkie. A sámi Stároſtowie máią bronić kupcóm / áby tylko zwyczáynemi drógámi y gośćińcámi nie miiáiąc Ceł ieźdźili / pod ſtráceniem rzeczy / ktore nie gośćińcem powiozą.

Zygmunt 1507. Liſt 7.

☞ *Iármárki w Polſkich mieśćiech, miáſto Niemieckich máią bydź vſtáwioné : y wylicza w Wielkiey Polſcze, y w Máłey Polſcze liſt* 310. *w Polſkim Státućie.* Item, *vſtáwá ná ſkłády y Iármárki pográniczné* 315. *rzędem ie wpiſuie Wielkiey y Máłey.*

TARG, Y TARGOWE.

Ná tárgu targowé rzeczy kupuiącému, nie ma bydz od miesczan zákázywánié.

Kázimierz w Nieszo. y w Opo. 1454. List 95.

IZ w kupowániu y w przedawániu rzeczy ma bydz iednostáynośc chowána / vstáwiamy: áby miástá nászé y wszystkié 306 2
inné nie czyniły zákázowánia ná tárgách dla pożytku swégo á ku szkodźie innym/ wieszáiąc iákieś znáki/ ktoréby zákazánié znáczyły: ále káżdému / ktory przyiedźie ná targ / niechay bedźie wolno przedawáć y kupowáć rzeczy / wedle vpodobánia swégo. A iesli miesczánie co przećiwnégo vczynią/ niech ma moc Stárostá nász oné ná trzech grzywnách karáć.

Pauperes & baiuli, extra regnum, etiam ad fora & molendina, proficiscantur liberè.

Sigismundus Cracouiæ 1540.

LIceat verò hominibus pauperibus, & in ipsis regni limi 96 4
tibus constitutis, molere frumenta sua, in molendinis sibi vicinioribus, etiam extra fines regni nostri sitis: possintque liberè ire ad fora ciuitatum, & oppidorum vicinorum, regno nostro non subiectorum: ad eáque inferre tantum carnium, & aliarum rerum venalium, quantum humeris, seu lacertis propriis sustinere & portare posit.

Foralia non exigantur.

Sigismundus Petricouiæ 1523. Fol. 29.

FOralia etiam, iuxta antiquam consuetudinem & Sta- 96 5
tuta regni, non exigantur à nobilitate, & eorum subditis: cùm frumenta, & res suas domesticas ad victum spectantes vendunt: aut etiam emunt aliquid, pro vsu suo domestico.

Zygmunt w Piotrk. 1523.

PRZEKVPNIOWIE **targowé máią płáćić** / *ále pomiernie:* 27 4
Iest o tymże Státut wysszéy w tychże kśięg. Titu. *Przekupniowie.*

☞ *Targi y targowé dwoiákié: Targi wielkié, y tegodniowé. w Polskim Stát. list 317.*

O targo-

O targowym ná Séymie, ná Woynie: Patrz Tit. Marſchalcus.

S K O R Y.

SKóry przez Gárbárze y furmány/ wywożone z Korony byđz nie máią. Zyg. Aug. 1 5 5 0. Státut 21. Liſt 3.

K O N I E.

Konie z króleſtwá áby nie były wywodzoné.

40. 2. Chcemy/ áby było wßyſtkim y káżdému z oſobną zápowiedziano / żeby żaden nieśmiał ſtádá koni álbo klacz z króleſtwá náßégo do poſtronnych ſtrón pedźić / pod ſtráceniëm koni tákowych/ y pod winą náßą królewſką. Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

Táki drugi Státut.

40. 3. KOnie przez kupce álbo y przez Zydy/ nie máią byđz wywodzoné: á ći ktorzyby ie wywodźić chćieli/ hámowáni przez Stároſty byđz máią / ktorzy tego pilnie przeſtrzégáć máią wedle vſtáwy y Státutów dawnych. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0.

Tákowaz trzećia vſtáwá.

40. 4. ABy konie z Korony wywodzoné nie były / Stároſtowie pilnie ſtrzédz máią: á ktoby ie wygnáć chćiał / tákiému ie Stároſtowie álbo Celnicy bráć máią. A ktoryby śmiał konie przepuśćić wiádomie / ieſli Stároſtá álbo Celnik / ma przepáść dwie śćie grzywien: á ieſliby ſie tego Piſarz Celny ważył/ tedy ma śiedźieć dwánaśćie niedźiél w wieży. A Zydowie áby iémi przekupowáć nie śmieli: á ktoryby ważył ſie tego/ tedy przez Stároſty ma byđz iman/ á konie máią mu byđz wźieté / á ſam obießón bez folgi. Tenże w Warßá. 1 5 5 7.

50. 1. O koniu obráżonym/ gdy go ieden drugiému pożyczy. *Naydźieß to w práwie źiemſkim niżéy.* Ráz. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 12.

Konie które pędzą ná Iármárki, nie máią bydz ná drógách przedawáné.

Zyg. Aug. w Wárßá. 1557. KOnie które z Wegier y zkąd inąd ná Jármárki pędzą áby nie były przedawáné w drodze / iedno ná Jármárcéch: á Stárostowie nie máią przekázáć áni hámowáć wolnégo kupowánia ßláchćie żadnym obyczáiem / pod winą ſtá grzywien: o którą przed Królá Je° M. álbo do Grodu máią bydź pozwáni: á tám peremptoriè ná piérwßy pozew máią ſie ſądownie rozeprzéć / y támże zá wine dosyć czynić: á téy winy połowicá Królowi Je° M. á połowicá ſtronie ma przyść.

WINO, MAŁMAZIA, MORAWSKIE.

O przekupniách winá.

Conſtituc. 1581. Liſt 3. WJná wßelákié Wegierſkié / któreby do ſkłądów przywożoné były / á potym przedáné áby go nieśmiał żaden z wozów zſtáwiáć / áżby było popieczetowáné od vrzedu mieyſkiégo. Támże w piwnicách wßyſtkié winá / áby były popieczetowáné / y nie były ßynkowáné áż zá wiádomośćią y vſtáwą Woiewodzińą / álbo iego vrzedu. Moráwſkié tákże winá / & alterius generis, áby w tych piwnicách y w domiéch nie były ſkłádáné / ále w oſobliwych dla pomiéßánia ich. Tóż o Małmáziach / y innych trunkach cudzoziemſkich ma bydź rozumiano. A którzyby ſie contrarium ważył vczynić / pœnam centum marcarum, álbo amiſsionem winá / ſi valorem centum marcarum non excedit, przepada. Któréy winy połowicá Woiewodźie / á połowicá ſtronie inſtiguiącéy przyść ma.

O Seremſkim winie, Węgierſkim poſpolitym, y o Máłmáziiéy, iáko to tani towar bywał. pátrz wyſßéy Tit. *Aptéki.*

Winá Endeburſkié.

Zygm. III. 1593. Liſt 16. Conſtitucia Anni 1578. o niekupowániu winá w Wegrzéch przez

przez poddáné náßé ná winá Endemburſkié/ Rákuſkié/ Swie toierzkié/ y inßé śćiągáć śie nie ma/ ktore/ gdyż té winá ſkłádow żadnych nie máią/ y przez poſtronné ludźie do Korony przywie dźioné nie bywáią: przeto wolno ie poddánym náßym ná miey ſcách przeopiſánych kupowáć/ y do Korony prowádźić bez wßeläkiego Staróſtw y Célnikow náßych impedimentu.

O tymże winie náydźieß wyſßéy Titulo, *Skłády*. Fol. 287.

KARCZMA Y GOSPODY.

Pokármowánié koni/ dobytku w kárczmách/ wśiách/ y ná mieyſcách puſtych/ żaden nie ma drzéć ſwowolnie. Leg. 1. ℣. 2. Ani gwałtu czynić. Ale żeby káżdy ſwych rzeczy vżywał wolnie według zdánia ſwégo. ℣. 4. *Káźimiérz w Wiślicy ten Státut vczynił. Kaźń y winá ná tákowégo*. Tit. Prædones. *Rozbóynik*. Item, *gwałtowné wźięćié*. Item, Tit. *Drógi*. Item, Tit. *Náſsćié ná dóm*. 1 3 6 8. List 39.

LEGES VESTIARIÆ ET SVMPTVARIÆ.

O proſtégo ſtanu ludziách, y o kmiecych ſynách, co nád ſtan ſwóy ná ſzáty ſie przekłádáią.

Dla ſwowoleńſtwá kmiecégo/ ktorzy kmiećie iákoby żadnégo práwá nád ſobą niemieli/ niektorzy z nich w pyche podnoßą śie w drogich ßátách chodząc/ y wydatki wielkié czyniąc/ co ich ſtanu nie przynależy: zkąd w długi miedzy mieſczány nád máietnośći ſwé wchodzą: dla ktorych długow mieſczánié zwykli kmiećie w mieśćiech y w miáſteczkách zápowiádáć/ zátrzymawáć/ y pozywáć/ opuśćiwßy práwo/ do ktorégo kmieć wzgledem mießkánia ſwégo przynależy. Dla tego vſtáwiamy/ chcąc zámknąć drogę tákiému dłużeniu kmieckiému: áby mieſczánié o tákowé długi/ ktorymkolwiekby śie obyczáiem ſtáły/ bądź ſą zápiſáné w mieyſckich kśięgách álbo nie zápiſáné/ nie mogli áni mogą kmiećie pozywáć/ zápowiádáć/ zátrzymawáć w mie- Jan Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. List 99.

w mieśćiech w miásteczkách: ále o tákowé długi ná mieyscách dźiedźicznych/ ná których tákowi kmiećie mieszkáią/ spráwiedliwośći żądáć máią wedle práwá/ etc.

☞ *Do tegóż należy Státut* de auro filato, *którego kopią masz wysszey.* Titu. *Korzenie.* Aromata. fol. 273.

CVDZOZIEMSKIE RZECZY.

☞ *Siłá rzeczy cudzoźiemskich z dálekich kráiów przewoźné wspomina Státut.* Tit. Aromata. fol. 273. *Bo ludźie stárzy przestrzégáli tego áby* luxus *pohámowan był, á żeby z cudzych kráiów do nas prżenieśión nie był.*

MAGISTRATVS SANITATIS.

☞ *Też y v nas iáko v Wenetów chćiano mieć* Magistratum sanitatis, *którzyby lékarstw y Aptek doglądáli. Przyczynę tę dawáiąc w onéy chwalebnie wysokiéy sentenciiéy:* Multorum potius quàm paucorum commodo consulentes. *Y wspomina tám Aptékárską phrasim álbo termin: Którzy to Aptékárze zwykli* quid pro quo *przedawáć. O czym Státut znaydźiesz wysszey* Tit. *Aptéki.*

ZBOZE.

O wolnym przedawániu zboza szlácheckiégo w Bydgosczy.

Alexander List 119.

GDy sie przed námi skárżyli obywátele źiem Kuiáwskich/ iż przed miesczány nászé Bydgoskié byli zniewolani: bo gdy ze wśi swych zboża targ z kim vczyniwszy wożą do miástá/ wnet inszy miesczánié nie czyniąc targu/ ono zboże bráli do swych domów y szpiklérzów: zá któré zboże ácz płáćili/ wszákże iż to czynili ku krzywdźie onému pierwszému kupcowi/ y ku zniewoleniu szlácheckiému/ dla tego vstáwiamy: áby w Bydgosczy szláchćie było wolné przedawánié y zwożenié zboża przez przekázy iákiéy miesczan onych: któré od tego hámowáć Stárośćie zá czásem bedącému iest poruczono. A nád to niechay bedą listy królewskié/ ilekroć tego bedźie potrzebá/ zá którémi

winá czternaśćie grzywien z oſoby téy/ która ináczéy czynić będźie/ wyćiągána bydź ma.

O wolnym przedawániu zboza zá gránice : y o wolnym kupowániu tych, którzy z cudzych ziem tu przyiézdzáią.

SVadente commodo ex libertate commerciorum, inter regna & dominia vicina proueniente, ſtatuimus: vt tam ſubditi regni noſtri, extra regnum educendi, quàm aduenæ vndecunque venientes, apud noſtros ſubditos in regno noſtro emendi, & euehendi omnis grani frumenta, liberam habeant facultatem: prohibitione Capitaneorum, vel officialium ciuitatum, non obſtante: niſi regni noſtri vrgens, vel euidens vtilitas, aliud ſuaſerit. quod arbitrio & moderationi noſtræ volumus eſſe reſeruatum.

Sigiſmundus Cracouiæ 1 5 1 2. A 4.

Gdanſczánie máią przywiléy pokázáć, y dowieść, ze ſzláchtá Koronna do ich rąk tylko ſą powinni zbozá ſwoie przedáwáć.

GRauiter queſti ſunt nobiles regni noſtri, de magnis difficultatibus: quibus in frumenti venditione premi ſe, à Gedanenſibus ciuibus & ſubditis noſtris, dicebant. qui plerũque in has eos anguſtias adducunt; vt quanti ipſi velint, frumenta diſtrahere cogantur: dum præciſa eſt poteſtas aliis ea, quàm ciuibus Gedanenſibus, vendendi. Horum itaque clamoribus aſſiduis victi, facturũ nos polliciti ſumus: vt in his, quæ proximè habituri ſumus Comitiis, Gedanenſibus

Sigiſmundus Cracouiæ 1 5 3 2.

 exhibere

exhibere Iura ſua & priuilegia mandaremus: quibus nixi, liberam cui velint frumenta vendendi facultatem, nobilibus regni noſtri non permittunt.

☞ Item, *O wolnośćiách ſláchty Koronnéy. O myćie Fundczolu: O cle Lobegeld: O cle Niderloge: znaydźieſz Przywileie ná końcu Státutu Polſkiégo: liſt* 747. Item, *liſt* 749.

O BRACTWACH.

Przećiw Bráctwam Rzemieſlniczym śiłá Státutów ieſt vczynionych zá Królá Zygmuntá: podobno obáwiáiąc ſie buntów táiemnych. Bo w oné czásy náſtawáły woyny chłopſkié, poddánych y ſług przećiwko pánóm ſwym, po wſzyſtkiéy Rzeſzy Niemieckiéy które zwano Paurkrig. Ale záłożyć officinas artificum, *y nádáć im nieiákié wolnośći, iáko ieſt rzecz potrzebna, ztąd ſie pokázuie, żeby nam nie trzebá było żebráć ták wiele v cudzych kráin ſukien, zbróy, kos do koſzenia, y nożów: bobyſmy to domá mieli. Zá co wſzyſtko teraz cudzoźiemcy od nas pieniądze y ſkárby ná kożdy iármárk wywożą. Ale iuż przyſtąpim do wyliczánia Státutów o Bráctwách.*

Bráctwá máią bydz ſkázoné.

Włádiſłá. Jagello Liſt 47. Aby ſie zámknełá drógá Bráctwam / które rzemieſlnicy w mieśćiéch miedzy ſobą záchowuią: Vſtáwiamy / áby Woiewodá y Stároſtá z inſzémi Vrzedniki ziemie oney ná kożdy rok w pewny dźień miáry ták zbożá / iáko y ſukien / y innych rzeczy ziemſkich / które bywáią przez kmiećie ná targ wożoné / y które ſie znáyduią w Króleſtwie / céne vkłádáć y tákowych miar poprawowáć mógł wedle zwyczáiu zdawná záchowálégo: áby przy tákowych miárách y płacéy zdrády nie były czynioné. A ieſliby ná dálſzy czás przećiwko téy vſtáwie náſzey przerzeczoné bráctwá w którychkolwiek mieśćiéch miedzy Rzemieſlniki ználeźioné były / tedy tákowi rzemieſlnicy / miedzy którémi tákowé bráctwo byłoby ználeźioné / zá wine śiedmdźieśiąt grzywien do ſkárbu náſzégo niech położą.

Bráctwá

Bráctwá były dopuſczoné, iedno tym ſpoſobem, áby Woiewodowie z Vrzędniki płacą rzeczóm ſpráwiedliwą vkłádáli.

37. 2. OKolo Bractw/ ktoré Céchy w mieśćiéch y w miáſteczkach zową/ nie zdáło ſie nam y Rádam náſzym nic odmienić. Abowiém té poſpolſtwá álbo Bractwá po dekreciéch ſtárych Statutów wſzedy znáyduią ſie bydź do tego czáſu ciérpiáné/ y ták nowémi iáko ſtárémi liſty/ y przywileymi vtwiérdzoné/ y poddáni wſzelákiego ſtanu w króleſtwie náſzym z ich porządków y przywileiów zá ſłuſznémi obyczáymi y przywileymi vtwiérdzonémi/ żadnéy ſzkody zdádzą ſie niemieć/ gdy tylko przez Woiewody/ y inſzé Vrzedniki/ ábo ná innych Doſtoieńſtwách bedącé/ nie bedźie tym Bráctwam dopuſczono źle praw ſwych vżywáć. Dla tego ze wſzyſtką Rádą náſzą vſtáwiamy y ſkázuiemy: áby nápotym Woiewodowie inné ná przełożeńſtwach tákże ná vrzedźiéch bedącé/ do śiebie wźiąwſzy tego ſtrzegli/ wedle własności Dekretów y Státutów około ceny rzeczy przedáynych/ y płacéy rzemieſlnikóm przed tym vſtáwionéy: áby żaden przeciwko ſprawiedliwośći y poſtanowieniu Státutów/ ták w rzeczách przedáynych/ ktoré przynależą ku poſpolitym potrzebóm/ iáko téż y w rzemieślech/ y płacéy rzemieſlnikóm nie był vciśnion.

Zygmunt w Kráko. 1 5 3 2.

Bráctwá Céchów áby znieśioné były.

37. 3. CZeſtémi wſzyſtkiéy Szláchty y Poſłów od niéy poſłánych króleſtwá náſzégo ſkárgámi poruſzeni/ vſtáwiamy: áby wſzytkié Céchy/ ktoré Bráctwá rzemieſlnicze zową/ y wſzyſtkié nie ſłuſzné rzeczy ktoré w nich ku ſzkodźie/ y ku krzywdźie poddánych króleſtwá náſzégo ſą wymyślone/ we wſzyſtkich mieśćiéch y miáſteczkách króleſtwá náſzégo były znieśioné y oddaloné/ iákoſmy tákowé Bráctwá Dekretem náſzym ná tym Séymie ſkázili.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

Królá

Królá Zygmuntá Auguſtá o tychże przerzeczonych Bráctwách Conſtitucia.

Zyg. Aug. 1550.

CEchy/ iż dawno od przodków náſzych ſą podnieśioné: y my ie też teraz wedle pierwſzych Státutów podnośimy / y wniwecz obrácamy: oprócz rządów y obchodow kośćielnych.

CZWARTY VRZAD WOIEWODZY:

Woyne ruſzenia poſpolitego záſtepowáć/ y oney powodem bydź / z ſwym Woiewodztwem:

Które poſykowawſzy iáko huff namocnieyſzy, z Káſztelaném, y ſpółurzędniki, y ſpółpomocniki odpór nieprzyiaćielowi dáć.

Woyná ná Séymie ma bydz złozoná.

Káżimierz w Nieſzo. 1454. Liſt 95.

OBiecuiemy/ iż żadnych vſtaw nowych niechcemy czynić/ áni roſkażemy poddánym náſzym ná Woyne ſie ruſzyć przez Séymu poſpolitégo: który ma bydź w káżdéy źiemi.

Przećiwko temu Státutowi exceptia.

Zygmunt w Kráko. 1527.

A Iż niepewna ieſt przyſzłych czáſów wiádomość/áni przećiwko nim mogą bydź dáné pewné rády y opátrzenia: bedźie w mocy náſzéy zá Dekretem tego Séymu ruſzyć woyne poſpolitą: gdźieby tákowa nawálna potrzebá przyſzłá / żeby pomoc vchwaloná nie mogłá temu doſyć vczynić.

Powiátowé

Powiátowé Séymy przed woyną niech będą.

51. Jzeſmy ſie ták zwolili ze wſzyſtkimi poddánémi náſzémi: Jan Olbr.
5. áby káżdą Woienną wypráwe Séymiki powiátowé ná miey- 1 4 9 6.
ſcách wedle zwyczáiu vprzédzáły. Dla tego vſtáwiamy/ iż Liſt 105.
my/ y potomkowie náſzy ilekroć woyne poſpolitą zechcemy
mieć zá potrzebą iáką/tylekroć powiátowé Séymy mamy/ábo
máią vſtáwić. To ieſt/obywátelóm ziemie Krákowſkiéy w Pro
ſzowicách: Sądeckiéy y Biéckiéy/ we Czchowie: Sedomierz-
kiéy/w Nowym mieśćie: w Wielkiéy Polſcze/y w Schowſkiéy
ziemi/we Srzedźie: Siérádzkiéy y Wieluńſkiéy/w Siérádzu:
Leczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ y Brzéſkiéy/ w Brzéśćiu: Dobrzyń-
ſkiéy/ Rypieńſkiéy/Goſtynſkiéy/ Socháczowſkiéy w Rypiniu:
Ráwſkiéy/w Ráwie: Lubelſkiéy/y Lukowſkiéy w Vrzedowie:
Chełmſkiéy y Rubieſzowſkiéy/y Bełſkiéy/ w Buſku: Przemyſ-
kiéy/w Mośćiſkách: Podolſkiéy/w Kámieńcu: Sánockiéy/w
Sánoku: Lwowſkiéy/w Wiśni: Hálickiéy/w Trebowli: áby
rádźili około potrzeby/którąby nád námi y króleſtwem wiśiáłá.

Podobna temu vſtáwá.

52. POſpolité ruſzenié woyny nie ináczéy/ iedno rozmyślnie/ y Zygmunt
2. z ſłuſznych przyczyn y potrzeby poſpolitéy ná przyſzłé czáſy vſtá- w Piotrk.
wiáć bedźiemy/ wedle vſtáwy Státutów piérwéy złożywſzy 1 5 3 8.
Séym Wálny y Powiátowy. A gdy bedźie vchwalone ru-
ſzenié poſpolité/ ku odmienieniu iego Séymy nie máią bydź
ſkłádáné: áby zá ſkazániém y obwołániém woiennym/ gdy ſzlá
chtá ná woyne zgotuie ſie/ ieſliby tegóż czáſu muśieli ſie ſkłá-
dáć/ dwoiákim nákłádem obćiążeniby muśieli bydź.

Wici. *O wysyłániu Wići, y inné porządki, naydźieſz wyſſey w trzećiéy powinnośći Królewſkiéy. Potrzebá ieſt tego, ile może bydź, wyſtrzégáć ſie powtarzánia: Acz ći ná niektórych mieyſcách trudno ſie tego vwiárowáć. Zátrzymáć Wići, álbo Séymowé liſty, winá y karánié.* Titulo Farrago citationum ad inſtan. Inſtigatoris. Sta. 18. ℣. 8.

Którzy od woyny máią bydz wolni.

Zygmunt w Bydgo. 1520. List 25. TEż vstáwiamy: iż ná tychże Seymiech Powiátowych bedzie wolno tymże Kásztelanóm niemocné / którzy ná woyne nie moga iecháć / z kilkiem szláchćiców oględáć / y one nam y potomkóm nászym opowiedźieć: á potym przed námi y potomki nászémi imieniem tego chorégo świádkowie cztérzéy szláchćicy godni beda miánowáni: którzy cztérzéy świádkowie / álbo inni wybráni szláchćicy przyśiądz máia ná prawdźiwa chorobe / z onym chorym gdy ozdrowieie. Ale iesli ten chory ze cztérzmi świádki nie przyśieże ná prawdźiwa chorobe: tedy tákowégo niemocnégo máietność vproszoná ma wedle dárowánia nászégo álbo poddánych nászych koniec swóy wźiać: y przedśie iednák tákowy chory ma służyć woienna wypráwe.

Podobna temu vstáwá.

Zygmunt w Piotrk. 1538. Bedźiemy sie nápotym tego strzédz: ábyśmy ták my / iáko potomkowie nászy tego / któryby ná służbe woienna z Práwá był powinien / od woiennéy wypráwy wolnégo y wyietégo nie czynili / okróm tych / którzy choruia / álbo sstárzeli sie / álbo ná potrzebie Rzeczypospolitéy sa: y Podstáróśćie tych mieysc gdźie sa sady ná zamkách ná gránicach króléstwá leżacych.

Sołtyśi ták skupieni iáko y nie skupieni ná woynę winni iść.

Constituc. 1550. List 3. Státut 13. IZ gdźie ludźi więcéy / tám moc śilnieysza / ponawiáiac stáré Státutá / vstáwiamy / aby z Szoltystw y z Woytostw woienna służbá szłá rák z ośiádłych / iáko y z skupionych. A wszákoż ná przyszłym Seymie okazáć to kśieża máia / iesli Szoltyśi ich álbo Woytowie od woiennéy służby wolni sa / wedle Státutu / Roku Páńskiégo / 1538. A gdźieby tego nie vczynili / tedy Woytostwá y Szoltystwá ich ná woyne iuż winni beda.

☞ *Polskié práwá téż przestrzégáia tego, áby* secundùm quantitatem bonorum *téż służenié woyny było.* Tit. Tutor. *w Láćińsk.* Sta. 3. *Przetóż y szácowánia máiętnośći niekiedy przed woyna tu w Polscze kosztowano.*

Item, fundatio Collegij *PP. Rádźiwiłów w Nieświeżu, których* à seruitio liberat, & à stationibus militum. *Incorporuie támté dobrá dobram kośćielnym. Const.* 1589. Sta. 81.

Item,

Item, *woynę służyć winni co w mieśćiech mießkáią, przedawßy źiemskie imienie.* 1578. Sta. 20.

CIĄGNIENIE.

Kásztelánski vrząd ná woynie.

15. Iż zá iákimśi złym zwyczáiem ßláchtá niepořządnie czásu Zygmunt
3. pospolitego rußenia ćiągnełá/ nie przestrzegáiąc stárodáwnych w Bydgo.
vstaw: przeto przy stárym Státućie stoiąc skázuiemy: áby Ká 1510.
ßtelani powiáty swe ná mieysce przez Wići przez nas náznáczone/ ludźióm ßkody nieczyniąc wiedli. A tym władzą dáiemy karáć wystepne / y ktorzy vpornie ßkody ludźióm czynią / nie chowáiąc postánowienia w kupowániu żywnośći. A iesliby Káßtelanowie vrzedu swego wypełniáć zániedbáli / áni w ćiągnieniu ßkód nie zábrániáli / tedy bedą powinni ßkody zápłáćić tym / ktorzy ie ćierpią: iesliby nam winnych nie wydáli: á nam záśie zá swe niedbálstwo czternaśćie grzywien przepádną. Woiewodowie lepak z Káßtelany bedą ßykowáć powiáty: y ku wiedźieniu Káßtelanóm oné rozdźielą y poruczą: á zwłasczá w Wielkiey Polscze/ gdźie nic tákowego przedtym nie znáyduie sie bydź postánowiono. A gdy Káßtelan bedźie sie ruszał ná woyne/ áby z nim wßyscy ćiągneli/ ma Káßtelan swemu woysku mieysce náznáczyć: y ná mieyscu ku tey spráwie słußnym namiot swoy rozbić / y czterzy dni ná onym mieyscu zmießkáć / á potym ćiągnąc przez ludzkiey krzywdy / wßystkie żywnośći iáko Státutem iest obwárowano płáćić. A gdy ná mieysce ná Wićiach náznáczone przyćiągnie / tám Woiewodźie swemu powiát/ ktory wiodł odda.

Marginal note: Zygmunt w Bydgo. 1510. List 9.

☞ *Zá gránice nie ma wieśdź Krol woyská: y do tego nie ma ich wieśdź áni płáceniem piąći grzywien* super hastam, *áni prosbą.*

Item, *nie ma ich dłużey trzymáć, ieno dwie niedźieli ná mieyscu. Stephan Krol* in literis Confirmat. Anni 1573. b. *list* 147. *Ale potym lepiey áktikowáć te Constitucię.*

Iesliby Kásztelan záchorzał.

15. Szláchtá z Powiátow z swemi Káßtelany ná mieysce po-
4. spolitey woynie náznáczone niech ćiągnie: á Káßtelan w ćią-

Marginal note: Zygmunt w Bydgo. 1520. List 25.

gnieniu spráwiedliwość z ślachty czynić ma / tym ktorzy sie ná nie skárżą o szkody y o krzywdy: á nieposłuszné nam y potomkóm nászym będzie odnosić: co iesli nie vczyni/ sam szkody płáćić będzie. A gdyby Kásztelan dla choroby / álbo dla inszey przyczyny ćiągnąć niemógł / tedy ná mieysce swé godnégo inégo szláchćicá náznáczy/ ku wypełnieniu przerzeczonych rzeczy.

☞ *Kásztelani ná Seymikach, które vprzedzáią Ruszenié pospolité, máią niemocnych rewidowáć. O czym szérzey Státut wyszszey.*
Item, *tych co ná* studium *iádą excipuią.*

TAXA ZYWNOSCI.

Vlozenié cény rzeczam ku zywności nalezącym w ćiągnieniu ná woynę.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 29.30.

ABy ruszenié ná woyne porządné nápotym było / y ku obronie á nie ku skáżie obrácało sie / przychyláiąc sie ku stárádawnéy ordinácyiéy y Státutowi vstáwiamy / y ten porządek czynimy / áby Kásztelan gdy będźie miał ná woienną wypráwe z szláchtą powiátów swych ćiągnąć / cztérzy á namniéy trzy dni ná mieyscu ku ściągnieniu náznáczonym w powiećie swym czekał. A ktorzy z szláchty ná on dźień nie ściągną sie / álbo z nim vstáwicznie nie będą ćiągneli / á sámi przez Kásztelaná swégo ćiągnąc szkody iákié czynili / tedy we dwoie tym / ktorym szkodá iest vczynioná / płáćić máią y powinni będą. A tenże Kásztelan z Powiátem swym ćiągnąc / stania álbo odpoczywánia swé z szláchtą czynić będźie nie we wśiách / áni w miásteczkách / ále blisko nich / wedle Státutu Koronnégo. A iesliby kmiećie álbo chłopi żywnośći y innych potrzeb do woyská niechćieli wieźć / tedy sam Kásztelan do bliskiey wśi sługi swé / álbo ktorekolwiek szláchćice dobre ludźi posłáć ma: ktorzy potrzeby wszystkim tym / ktorzy po nie poiádą / rozdáwáć będą / o to sie stáráiąc / áby gotowémi pieniądzmi płácono / obyczáiem y porządkiem niżey opisánym. To iest:

Siáná ile może iednym koniem záwieźć álbo zánieść / zá ieden

den grosz: á co dwiemá końmi przywieźie álbo przynieśie/ zá dwá groszá: co czterzmi/ zá czterzy grosze.

Kopá żytá/ zá trzy grosze.

Korzec owsá/ zá grosz.

Kopá owsá/ zá dwá groszá.

Wół zá pułgrzywny.

Jáłowicá/ zá szesnaśćie groszy.

Wieprz/ zá wiárdunk.

Skop álbo Báran/ zá trzy grosze.

Gęśi/ kury/ kurczetá/ iáko w stárym Státućie iest opisano/ ták máią bydź płácone.

WOIENNE WOZY.

Łác. f. B. KEdy w Przywileiu álbo w zapiśie niemász osobliwéy zmianki o Woźie Woiennym: Tedy sie to ma rozumieć/ że to záwisło ná zdániu Królewskim/ álbo ná Prawie. Zygmunt w Kráko. 1510. List 15.

ZOŁNIERZ.

O służebnych, którzy szkody álbo krzywdy duchownym czynią.

f. 69. 2. BAcząc wielkie szkody/ vćiski/ lupiestwá/ gwałty/ które służebni w imieniu y poddánych duchowieństwu zwykli bez nagrody wszelákiéy czynić/ postánawiamy: áby nápotym żołnierze ná którychkolwiek czásu potrzeby mieyscach będący/ szkody wszystkie/ vćiski/ lupiestwá/ gwałty/ y krzywdy nágrodźili: do czego ie Stárostowie mieysc z groza powinną máią przyćisnąć/ á Rotmistrzowie y Dźieśiątnicy tákowych szkodników iáko którzy wiedzą o tym wszystkim/ y iáko źli ich wódze w wieży ták długo śiedźieć máią: áż sie one szkody nágrodzą. Jan Olbr. w Piotrko. List 109.

O służebnych ludziach, którzy w Ruśi szkody czynią.

Zygmunt 1523. List 29.

Iż służebni ludzie w Ruśi służąc/ zwykli po wyściu służby wiele szkód w máietnośći ták Duchownych iáko y Swietckich czynić/ vstáwiamy: iż ieśliby ktorzy z Rycerztwá szkody iákie/ ták Duchownym iáko Swietckim vczynili/ niech będą powinni wziąwszy od nas żołd/ one nágrodźić.

POGRANICZE.

De violentiis ab exteris contra pacta.

Stephan w Wárszá. w Confir. 1578. List 193. Stát. 55.

A Iż częste gwałty poddánym nászym z sąśiedzkich páństw przez niektore gwałtowniki sie dźieią/ á zwłasczá z Sląská y z Węgier: włożymy sie w to/ áby wedle pakt spráwiedliwość vkrzywdzonym byłá/ y potym áby był wedle nich pokoy záchowan. Czego ieśliby sie doyźdź nie mogło/ w tym żalu poddánych nászych: będziemy winni vchylić im tego/ co Constitucia Królá Zygmunta/ w Roku Millesimo, quingentesimo, trigesimo secundo, vczyniona/ w sobie obmawia: roskázuiąc to wszem poddánym nászym/ mocą tey vchwały Seymowey/ áby tákowych naiezników/ y gwałtowników żaden záchowywáć/ y w dom swoy przyimowáć nie śmiał/ sub pœna de guerris sancita.

INTERREGNVM. *Czásu* Interregnum *straż vkráina pánóm Woiewodóm iest poruczona:* ne quid detrimenti Respublica patiatur. *O czym pátrz w Constituciách.*

Inné postępki z strony woyny znaydźieß w księgách pierwßych, o Królewskiey powinnośći trzećiey. bo sie Woyná napierwey Królá dotyka. Ale w śiodmych księgách, kędy o obronie práwá sie zniosły, tám ßerzey y dokłádniey o tych rzeczach znaydźieß. Tu sie iedno te rzeczy wspomniáły, ktoré Woiewodzkému vrzędowi z strony obrony własnie należą.

Disciplina,

DISCIPLINA. *A iże żadné práwá przez disciplíny álbo kárnośći nie są mocné: tedy y Woiewodowie nie są wyięći od disciplíny. Zwłaszczá ieśliby porządków w práwie opisánych nieprzestrzegáli po swych Woiewództwách. O czym znaydźiesz w Státućie Láćińskim.* Titulo, Palatinus. Stat. 13. ℣. 4. *kędy sto grzywien ná nim przekázuią, gdźieby sie ináczey záchował: ponieważ ma być principałem wszystkich porządków Powiátowych.*

O OKAZOWANIV.

Pátrz w Kśięgách pierwszych. Titulo, OKAZOWANIE. fol. 126.

WIELMOZNEMV PANV A PANV, IE° M. PANV STANISŁAWOWI PRZYIEMSKIEMV, MARSZAŁKOWI WIELKIEMV KORONNEMV, STArośćie Koninſkiému, &cę. &cę. mému M. Pánu.

IZe Pan Bóg W. M. nowo ná to zacné Dignitárſtwo wyſtáwił, ábyś Wá. Wielm. był rządźićielem y moderátorem, nietylko Dworu Królá Ie° M. ále y wſzyſtkich naiwyżſzych Séymów y ziázdów Rzeczyposp. z czego widzę ludźie z wielką pochwałą contentći. A iże té kśięgi nowo wychodzą w tych czáśiéch, tedy y ia, ábych ſie pokazał wdźięcznym téy łáſki Bożéy, y záwołánia tego, którym W. M. Pan Bóg vczćić raczył: té kśięgi o Vrzędźie Márſzołkowſkim W. M. Pánu ſwému M. iáko Márſzałkowi Wielkiému ofiáruię. Nic niewątpiąc, że W. M. przyſtęp Pan móy M. temu przedśięwźięćiu moiému będźieſz raczył vczynić, w ten czás kiedy W. M. będźieſz laſką przed Królem Ie° M. plác wſzyſtkim dobrym rzeczam y ludźiem będźieſz vprzeſtrzeniał, o co proſzę. A zátym zálécam ſłużby ſwé do łáſki W. M. mégo M. Páná.

CZWARTE

CZWARTE KSIĘGI PRAWA NADWORNEGO,

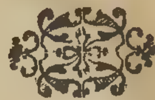
álbo

MARSZAŁKOWSKIEGO:

KĘDY Y O PRZEDNICH INNYCH VRZĘDNIKACH DWORSKICH Y VRZĘDZIECH ICH STATVTY SIE ZNOSZĄ, Y INNE OKOLICZNOSCI OPISVIĄ.

TABLICA CZWARTA
PRAWA NADWORNEGO.

Vrzedy Márſzałkow porządnie Státuty Káźimierzowe y Alexándrowe opiſuią.	*Wßyſtkich porządków przeſtrzegáć, y bydź* Magiſter cæremoniarum.
	Popiſowáć Dworzány, im płáćić: Reieſtrá chowáć, y pieczą o nich mieć.
	Gośćie, y Rády Koronné przyimowáć.
	Iuriſdycią rozſądzánia, Artykułów pewnych, vpominánia, y karánia, mieć ma.
	Cénę drogośći y targowé przy Dworze, á w Woyſcze z Hetmánem ſtánowi.

MARSZALEK.

MARSZALEK.

Márszałkostwo, Kánclérstwo, Podkánclérstwo, nie rozdziélnie ma bydź z któréykolwiek ziemie ludzióm dawano.

Biecuiemy Kánclerztwo/ Podkánclérztwo / Márszałkostwo / y inné Vrzędy Dworskié rozdáwáć nie rozdźiélnie ludźióm godnym / choć z Wielkiéy Polski / choć z Máléy Polski.

Kaźim. III. w Nieszo. y w Opok. 1454. List 93.

O vrzędziéch

O vrzędziéch Márszałká Koronnégo y Nadwornégo.

Alexánder w Piotrko. 1 5 0 4. List 112.

VRzedy Koronné y Dworskié / zwłasczá Márszałków / były do tego czásu trzymáné z zwyczáiu iákiégoś. Aczkolwiek káżdy z nich wié swoie powinność y prácą: wszákże dla tego / iż dwá vrzednicy w iednych spráwách obiéráią sie: cześćią też iż nie było opisano / czego káżdy z nich pilnowáć miał: á ztąd przydawáły sie obłedliwośći y omieszkánia w tych rzeczach / które im przynależáło opátrowáć y czynić: y tákże miedzy nimi niezgody bywáły. Dla tego zá słuszną przyczyną ma bydź to opátrzono: iż vrząd Márszałká Koronnégo / y Márszałká Nadwornégo / choćiaby obádwá álbo ieden z nich był ná Dworze / ma bydź spráwcą y Mistrzem wszystkich Dworskich ceremoniy: to iest / zwyczáiów y Dworzan.

I. Officium.

MAGISTER CÆREMOniarum: qui in Comitijs dicendi sententias facultatem dat.

Których oboygá ten bedźie vrząd / popisowáć Dworzány / im płáćić / reyestrá chowáć / y wiedźieć którzy są pilni / którzy niedbáli / y którzy dobrzy którzy źli: nieposłusznych nie dopuszczáć ná dworze chowáć: ále nápomináć / áby tákowi od służby Dworskiéy byli odkazáni.

II. Officium.

PIECZĄ MIEC O SLVgách *Dworu Królewskiégo.*

Gośćie y Rády Koronné máią przyimowáć / y tego strzédz / áby káżdému powinna cześć z strony Máiestatu Królá Je° M. wedle

III. Officium.

GOSCIE, Y RADY *przyimowáć.*

IIII. Officium.

KARANIE, VPOMINANIÉ, *Exekucia, y rozsądźáć niektóre Artykuły.*

Iurisdicia.

CVM SCIPIONIBVS duelli committendi & dirimendi poteſtatem habet. Crom. in Pol. lib. II.

dle záſługi oſoby byłá wyrządzána.

Y tákże złé przykłády álbo wyſtępki máią miárkowáć/ álbo odpędząć / álbo popráwowáć karániém / wedle vczynku dopuſczonégo: áwo wſzyſtki rzeczy máią poſtánawiáć/ przekłádáć/ y ordynowáć/ták ná Dworze/ w Dworzéch / w domiéch/ komorách/ ábo pokoiach y v ſtołów Królewſkich/ iáko téż w innych vrzędźiéch y vrzednikach/ ku rycérſkim pocztóm Królá Je° M. przynależących: ná co ieſt mu dána zupełna moc vſtáwiáć / odmieniáć / y wſzyſtko z lepſzym porządkiem czynić/zá zezwoleniém y władzą Królá Je° M. A áczkolwiek Márſzałek Koronny te władzą zwykł mieć / iż gdy ón ná Dworze bedźie / ná ten czás Márſzałek Nadworny w żadné rządy vrzedowi ſwému przynależącé nie zwykł ſie wdawáć : wſzákże iż Márſzałek Koronny czeſtokroć zwykł nie bywáć przy Dworze : áby tedy w niebytnośći ieg° wiedźiał y vmiał Márſzałek Nadworny odpráwowáć to / co dobrym porządkiem przez Márſzałká Koronnégo było odpráwowano ná Dworze : vſtáwiamy / iż té vrzedy z powinnośći vrzedu niech bedą zobopólné y nie różné tym ſpoſobem : Iż ile kroć Márſzałek Koronny bedźie ná Dworze/záwżdy ku káżdéy ſpráwie vrzedu ſwégo ma wezwáć Márſzałká Nadwornégo: zá iego wiádomośćią wſzyſtko czyniąc /

co

co Márßałkowému Vrzedowi przynależy. A gdy od Dworu odiácháć ma / odda Reyestrá y spráwe vrzedu Márßałkowi Nadwornému. W ktorym Márßałku Koronnym niech bedźie nay wysßa władza / ku wßystkim rzeczam wysßéy nápisánym.

A gdy iego nie bedźie ná Dworze / w osobie mnieyßego Márßałká niechay táß bedźie władza / á nie mnieyßa : ktorą Koronny Márßałek ná Dworze osobą swą bedąc zwykł mieć.

V. Officivm.

Cenę drogosci y Tárgowé.

Ktorému Márßałkowi / gdy spráwuie vrząd Dworski / y iest ná nim osobą swą / iest przysądzoné bránie Targowégo / y władza vkłádáć ceny rzeczóm : ktore ná potrzebe Dworską bywáią przywiezioné. A tákowé Targowé bráć ma pomierniéy / niż zwykł czynić / y nie ináczéy : iedno iáko práwem pospolitym y zwyczáiem w miesciech y w miásteczkach onych / do ktorych bedźie przyieżdżano / zwykło bydź brano. A wßákże o targowym polnym / tedy tá moc niech bedźie záchowána do Hetmáná Wielkiégo : áby zá spólną rádą zapłátá rzeczy byłá dawáná. A bądź domá / bądź gdźie indźiéy Je° Królewska M. osobą swą bedźie / tedy cokolwiek Márßałek álbo Hetman ku płáceniu rzeczy / y ku pospolitému postánowieniu chowáć postánowi : tákową vstáwe przez obwołánié Woźnégo ma opowiedźieć.

Vstawa na Marszalki.

A iesliby Marßałek w płáceniu

niu rzeczy y targowégo z miáry wyſtepował / niechay máią moc Rády ná Dworze bedącé to miárkowáć / y iemu rozkázowáć : którym ieſli Márſzałek nie bedźie poſłuſzen/tedy iáko nieposłuſzny do władzy y mocy Séymu Wálnego / który bliſko bedźie / niech bedźie odnieśión y oſkárzon.

☞ *Jeſty innych vrzędów więcéy, które Márſzałkowi Koronnému należą, które tylko w zwyczáiu ſą. Wſzákże ie znaydźieſz popiſáné w księgách Zwyczáiów Koronnych,* Lib. II. *liſt* 127. *Autor tych kśiąg Krómer Biſkup Elſperſki.*

MARSZAŁEK W. X. LITEW.

☞ *Zá Królá Stephaná téz nieiáka róznicá w téy mierze poczęłá byłá náſtáwáć między Márſzałki Litewſkiémi, á między Márſzałki Koronnémi: ále byłá vſpokoioná: y ieſt o tym ordinácia Królewſka zda mi ſie ná Conuokáciiéy w Lublinie przed kilką lat vczyniona: Trzebá ſie o niéy pytáć.*

MARSZAŁEK NADWORNY Koronny.

G*Dy Márſzałek Koronny odiéźdźa ode Dworu, tedy oná wſzyſtká władza zoſtawa przy Márſzałku Nadwornym gdy przytomny ná Dworze zoſtánie. Bo y Dworem rządźi, y cénę ná rzeczy przedáyné ſtánowi, y Targowé náń przychodźi.*

A ieſliżeby obádwá ná Dworze przytomni byli, tedy vrząd Nadwornégo Márſzałká poniekąd pozoſtawa. A wſzákóż Król Alexánder poſtánawia, żeby Wielki Márſzałek, Márſzałká Nadwornégo do wſzyſtkich rad y tráktátów wzywał: áby gdy on odiedźie, wiedźiał, iákoby miał continuowáć bieg y poſtępek rządu Nadwornégo. O czym ná końcu znaydźieſz w Ordynáciiéy Królá Alexándrá.

MARSZAŁEK NADWORNY LITEWSKI.

WIELMOZNE° A MILOSCIWE° PANV.

Ie° M. X. Ianowi Tarnowskiemu,

PODKANCLERZEMV KORONNE°

PROBOSCZOWI KRAKOWSKIEMV,

&cę. &cę.

IEſli ták ieſt, Wielmożny á Miłośćiwy Pánie, że Státut, któryby miał bydź porządnie wydány, miałby bydź piérwéy po Powiećiéch rozeſłány, y potym Korrectoróm podány: á náwet ná Séymie przez Królá Ie° M. y Senat ápprobowány: do czego ſie téż, zda mi ſie, chyli Státut świętéy pámięći Królá Zygmuntá: tedyby ſie zá ledwie który Státut zoſtał, które dotychmiaſt wydawano. Bo ácz Ie° M. X. Arcybiſkupá Laſkiego edicia Séymową ſententią ieſt authorizowány, ále żeby był ad iudicia wſzyſtkich przedtym rozeſłány, o tym nie znáyduią nigdźiéy: á dáleko mniéy authorowie, którzy potym w tych rzeczách prácowáli, nie mogli do tego kréſu przyśdź. Wſzákże im ma zá co dźiękowáć poſteritas. Bo, by ſie byli nie wyrywáli, tedybyſmy byli ná tym wielce ſzkodowáli. Ia Wielm. á M. X. Podkánclérzy, áczem po té wſzyſtkié Séymy w tym eláborował, wſzákżem iednák do czegom godźił, nie mógł vmierzyć. Swiádomá tego Wiel. Wáſzá, żem o tym w kąćie nie mówił: Bywáło o tym po kilká Séymów w kole Poſelſkim, náwet przez Ich M. Pány Poſły do Królá Ie° M. y do Senatu były té rzeczy odnieśione. W tym odiazd Królá Ie° M. intencią moię przerwał. Wſzákóż to co ſie dotychmiaſt nie ſtáło, to ſie może ſtáć: gdyż ia to Volumen dla tego po Woiewództwách rozſyłam, áby o tym káżdy mógł iudicium ferowáć in principali ſcopo: to ieſt, żeby porządnie y methodicè té rzeczy in lucem wyſzły: pewienémtego, że ſie nic nie pochybiło, o cobych & publicam diſputationem ſuſtinere nie ſrómał ſie. Ieſli téż gdźie nieco ſie pochybiło, wſzák to może ieſzcze popráwić, w ták wielu y wielkich rzeczach nie dźiwia temu. Co ia mądrému baczeniu y rozſądkowi Wáſzéy Wiel. zoſtáwiam: y niewątpię, że W. M. poświadczy mi tego wſzyſtkiégo ſuo ſuffragio. Przytym ſłużby ſwé vniżoné do łáſki Wáſzéy Wiel. mégo M. Páná zálécam.

PIATE

PIĄTE KSIĘGI PRAWA KANCELLARIIEY:

W KTORYCH SIE ZAMYKA WSZYSTEK PORZĄDEK PISM KROLEWSKICH Y SEYMOWYCH, PRZYWILEIOW, MANDATOW, WICI, DEKRETOW : Y PRAWA SVMMARIVSZ MIEYSCKICH KAVS.

PIĄTA TABLICA
PRAWA KANCELLARIIEY.

Vrzędy Kánclerzá y Podkánclerzego.

I. *Listów práwu przećiwnych niewydáwáć: do cudzych źiem pismá y Expedicię wypráwowáć.*

II. *Spráwy Niemieckié sądzić.*

III. *Dekretá y Przywileie, Séymowé Constitucię spisowáć, dochowáć, y Metrykę Królewską w swéy władzy mieć.*

IIII. *Doktory, Kleryki, Muzyki, Królewskié sługi, y tym podobné w swéy opátrznośći mieć.*

O tym Tytuły niżéy położoné przeźrzy.

CAN-

CANCELLARIVS.

Kánclérztwo y Podkánclérztwo, nierozdziélnie ma bydz z któréykolwiek ziemie ludzióm dawano.

biecuiemy: KANclerztwo / Podkánclérztwo / Márszałkostwo / y inné Vrzedy Dworskié rozdáwáć nierozdziélnie ludziom godnym / choć z Wielkiéy Polski / choć z Máłéy Polski. Kázim. III. w Nieszo. y w Opok. 1454. List 93.

Ná Kánclérztwie y Podkánclérztwie Koronnym ieden ma bydz Duchowny, drugi Swietcki.

Zygmunt 1507. List 4.

POzwaláiąc ná prośby Pánów y Szláchty Koronnéy/ v- 19.
ſtáwiamy Státutem wiekuiſtym: iż ná przyßłe czáſy ná vrze-
dy Káncléřzkié y Podkáncléřzkié / gdy bedą wákowáć / to ieſt/
gdy vrzednicy zemrą / álbo ná inßé vrzedy poſtąpią/ my y po-
tomkowie náßy ná ieden vrząd z tych dwu iedne perſone du-
chowną / á drugą świetcką przełożyć mamy: á to dla ſpraw/
które niekiedy tákowé przypadáią: iż Duchowney oſobie ſkute-
czney Exekuciiéy ich czynić ſie nie godzi.

Vrzędy Káncléřzkié, ná Séymie Wálnym Król ma rozdáwáć, z porádą Rádnych Pánów.

Alexánder w Rádom. List 113.

VRzedy Káncellárijey / Król nápotym ma rozdáwáć ná Séymie Wálnym z porádą Rádnych Pánów.

PIERWSZY VRZAD KANCLERZKI.

Kánclérz y Podkánclérzy, liſtów práwu przećiwnych, wydawáć nie máią.

Alexánder w Piotrko. 1504. List 113.

KAnclérz y Podkánclérzy liſtów ná donácię y zapiſy dóbr/ 194
nie ma ináczey wydáwáć/ iedno iáko Práwá Koronné w ſobie
máią. A liſty práwu przećiwné té máią bydź rozumiáné: li-
ſty zákázuiące ſądów/ które wychodzą nie zá potrzebą Rzeczy-
poſpolitéy: tákże Kommiſsię miedzy oſobámi: chybá żeby o
dział

dźiał ná gránicach / y zá zezwoleniem stron były iescze o wolności od pospolitégo ruszenia ná woynę.

Temuz podobny, ále cum pœna.

STátut Królá Alexándrá w mocy zostáwuiąc de bonis mensæ Regalis vstáwuiemy: áby Kánclérz y Podkánclérzy Koronni / nie śmieli listów mimo Státut ten wydáwáć / ná donácię / obligácię / vendicię / feudá / pod vtráceniém vrzędu ad instigationem Nunciorum Terrestrium. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 6 2. List 13. w Constit.

Odpráwá listów y przywileiów do ziemie Inflantckiéy.

LIsty / Przywileie wszelákié / pod dwiemá pieczęćiámi / Koronną y Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo / máią bydź do téy prowinciiéy dawáné: á ktoryby inákszym obyczáiem co w téy prowinciiéy vprośił / otrzymał / to wážno y trzymáno bydź nie ma. Zygm. III. w Wárszá. 1 5 8 9. List 5. Státut 6.

DRVGI VRZAD.

Kánclérze spraw Niemieckich, y tákze Refferendarze máią przesłuchywáć, y Królowi spólnie odnośić.

IZ w sądźiéch Niemieckich wiele spraw zwykłá Szláchtá mieć: gdy tedy tákowé rzeczy przydádzą sie / tedy ie z Rádámi / ktoré przy nas ná ten czás będą / będźiemy sądźić y odpráwowáć. A Kánclérze z Refferendarzámi będą ich słucháć / y przy stronách nam ie odnośić. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 5 0.

PRAWA MIEYSCKIEGO METHODVS, álbo porządek.

PERSONAE,
- *Burmiſtrz,*
- *Wóyt,*
- *Ráycá,*
- *Gromádá,*
- *Wilkirze.*

RES,
- De Parentela, *iáko téż niżéy vżrzyß w Ziemſkim práwie.*
- De violento,
- De connubiis,
- De Proprio,
- De Falſo,
- De occulto.

ACTIONES,
- *Té rzeczy które vprzédzáią ſąd.*
- *Rzeczy przy ſámym ſądźie trzebá záchowáć: co* Formam iudicij *zową.*
- Item, *co záchowano ma bydź przy ſądźie:*
  - *Iáko ſą, Appellácia*
    - do Królá.
    - do Wyßégo práwá.
    - do Siedmi miaſt.

Rzeczy które ſądowi ſwému záchowuie Król, z ſtrony práwá Mieyſckiégo.

Stephan 1578. Liſt 186. EXceptis quoque cauſis iuris Magdeburgeñ. Theutonici, & Culmenſis, które z oſtrzeżeniém rzeczy w Státucie opiſánych ſądowi náßému należeć będą. Z ſtrony przezyſków interim otrzymánych przećiw miáſtóm: tákże też mieſczan przećiw ßlá-chćie/ to ſie záchowáć ma/ do vznánia náßégo/ iáko około prze-zyſków Duchownych.

☞ Item, *ſądźić* 12. ſpecies alienationis bonorum regni, *y refe-rowáć do Królá gdy áppelluią, iáko ſą wyſßéy w piérwßych księ-gách opiſáné, to ieſt: Wiecznośći, Dożywoćia, Lenná, Feuda, Arendi, Frymárki, Nádánia, Fundácię, Dániny y Donácie, Káduki y Wákáncie,* Nullo iure, *Expectátywy, Iurgielty, Wyku-pná.*

ADMO-

☞ ADMONITIO.

Potym ná kogo prziydźie corrêctura iurium, *niech pámiętá, że tu ná tym mieyſcu ma bydź wizerunk práwá mieyſkiego* ex iure Saxonico *ſtátecznie włożyć.*

TRZECI VRZĄD W KANCELLARIIEY:

Kśiegi / kedy Dekretá y Przywileie ſą ſpiſáne / y Metryki / dobrze ſpráwowáć y chowáć / y wydawáć z nich ſpráwnie.

Co wpiſano ma bydz w kśięgi Káncelláriiéy : y tákze gdy kto liſty ſtráći, álbo mu będą zfałſzowáné.

6. ABy ná przyßłé czáſy kśiegi Káncelláriiéy náßéy tym pilniéy Zygmunt
1. były piſáné y chowáné / chcemy y mocnie ſkázuiemy : áby Kán- w Piotrk.
clérz y Podkánclérzy Koronni ſámi / tákowé kśiegi pod ſtrażą 1538.
ſwą mieli : y niech máią iednégo álbo dwu piſarzów przyśięgłych / którzy wßyſtkié przywileie / Dekrety / zeznánia / y inné rzeczy / które ku potrzebie y przeſpieczeńſtwu ludzkiému przed námi ſie dźieią / y zá pieczecią náßą bywáią pozwaláné / ſczérze y wiernie w kśiegi tákowé ábo Reyeſtrá wpiſowáli. A gdyby kto z poddánych náßych zá przygodą iáką nieſczeſną / álbo z tráfunku liſty od nas wydáné y w kśiegi Káncelláriiéy náßéy wpiſáné ſtrácił / álbo iákokolwiek zfałßowáné álbo zgwałconé miał : Vrzednicy Káncelláriiéy náßéy bedą powinni wßyſtkim tákim / gdy bedą prośić / przez wßelkiéy trudnośći y zbroniánia / inßé liſty z kśiąg náßych / nie odmieniáiąc nic z pierwßych liſtów / pod pieczecią náßą wydáć.

CZWARTY VRZĄD

Mistrze y Doktory kreowáć.

Władisław Jágełło w Kráko. 1401. TEż postánawiamy: iż ilekroć ktorzy Studenci w ktoreykolwiek professiiey przez Doktory ábo Mistrze ná examen wedle zwyczáiu będą przypusczeni: tedy Káncler nász ná ten czás bedący / iáko zwierzchnieyszy / ono examen ápprobowáć bedźie miał wszelką moc. 389. ver.3

Też y Księżą Królewską, Muzyki, y inné tym podobné w swoim regimenćie ma Kánclérz: Laskę też nośi przed Królem w niebytnośći Márszałków. Są y inné powinnośći iego, które znaydźiesz w Księgách Consuetudinum regni, *list* 129.

KANCLERZ LITEWSKI.

Ten Litewskié spráwy opátruie, wszákże y Polskich sie dotyka: zwłasczá gdy Polskich Kánclérzów niemász. Bo y od Królá in publico *oręduie, y Posłóm cudzoźiemskim odpowiedź dáie, zwłasczá Tátárskim, y Moskiewskim. Też Inflantckié listy bez przyłożenia pieczęći Litewskiéy nie są ważné. O czym wysszéy.*

PODKANCLERZY.

Kánclérzá y Podkánclérzégo, rowna authoritas.

Alexánder w Piotrk. 1504. List 113. KAnclérzkié y Podkánclérzkié vrzedy / od tego czásu władzą / exekucią / odpráwą y zwyczáiem / ták máią bydź sporządzoné / iákoby własnie iednéy mocy były rozumiáné.

KANCLERZ Y PODKANCLERZY Listów práwu przećiwnych nie ma wydáwáć. *O czym wysszéy dwá Státuty, przy vrzędźie Kánclérzowym.* Fol. 318.

SEKRETARZ

SEKRETARZ WIELKI.

O Sekretarzu więtszym, y przywileiu iego.

2. DLa wielkośći Sekretarzów : gdyż káżdy z Pisárzów y Alexánder
5. tákże z Komorników chodząc do Komory Królewskiey Sekretarzem sie zowie : postánowiono iest zá spólnym Krolá Jego M. y Prełatów / y Pánów zwoleniém / áby ieden był záwżdy Sekretarz : który ma wiedźieć táiemné odpráwy Rzeczypospolitéy. Który też będźie do tych táiemnic przypuszczon / które Káncl érzowi y Podkánclérzemu królestwá będą opowiedźiáné. Który też niech będźie piérwszy oczekawáiący Prełatur / Dostoieństw / y innégo Duchownégo opátrzenia : y ten ma wnet po Kánclérzu y Podkánclérzym / ná tákowé Vrzędy wstępowáć. List 113.

Tákowyz drugi Státut, o opátrzeniu Sekr. Wielkiégo : które sobie Król w mocy zostáwił.

3. W Státućie Alexándrá Królá / co iest nápisano o Kánclérzu y Podkánclérzym / około opátrowánia ich ná Dostoieństwá y Vrzędy Duchowné y Swietckié : tedy ták to opátruiąc Zygmunt. w Kráko. 1507.
3. skázuiemy : Iż My y potomkowie nászy máią mieć słuszny wzgląd ná prace y zasługi ich. Wszákże w nászéy y potomków nászych dobréy woléy to zostáwiamy : áby wedle zasług y dźielnośći káżdégo / nam to było wolno / iáko sie czás poda / y tudźiesz Rzeczypospolitéy będźie pożyteczno / káżdégo z nich ná wyszy stan y opátrzenié wyszé podnieść : które tákże vmiárkowánié (około podnieśienia) Sekretarzá piérwszégo / álbo więtszégo chcemy rozumieć.

REFFERENDARZE.

Ná Dworze

Ná Dworze Królá Iego M. máią bydz dwá Sekretarze w Práwie vczeni, którzy ſkárgi przeſłuchá né odnośić máią, y wedle zdánia Królá Iego M. odpráwowáć.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 5.

DLa iáſnieyſzégo czynienia ſpráwiedliwośći / y odpráwowánia ſkárgi kłádących / vſtáwiamy: áby dwá byli w Práwie vczeni / ieden Duchowny drugi świetcki: ktorzy przez nas obráni/máią zá Dworem ieźdźić/á ći będąc przyśiegli/ máią ſłucháć ſkarg: y té vrzednikom Káncelláriiéy Króleſtwá náſzégo wiernie winni będą odnośić: ći lepak zá náſzym y potomków náſzych roſkazániém/ odpráwowáć będą wedle tego / iáko práwo y ſpráwiedliwość rádźić będźie/ y iáko ſkárżących śie potrzebá będźie potrzebowáłá. A niechay śiedzą przyſłuchawáiąc ſkarg po Mſzy náſzéy / áż do godźiny obiedniéy: po obiedźie záśie do wieczerzy / ábyſmy wolniéy mogli rádam y innym ſpráwam náſzym przypilnowáć. Wſzákże ſpráwy ſądowné Sędźiému wedle Státutu máią bydź zlécáné.

Refferendarze w ſpráwy ſądowé wdáwáć śie nie máią, iedno tylko przy Królu ſpraw máią ſłucháć.

Zygmunt w Piotrko. 1538.

REfferendarze náſzy tylko ſkarg á nie ſądów/ wedle Státutów Króleſtwá / pilnowáć będą: áni śie nápotym w ſądy świetckié mieſzáć będą mogli / tylko przy bytnośći náſzéy / gdy ſámi przy vznániu ſpraw oblicznie będźiemy. Abowiém przy nas śiedźieć/ y ráde dáwáć będą mogli. które téż wedle Státutów będźiemy záwżdy náznáczáć / gdy będą wákowáć. A Sędźiowie y Podſędkowie źiem ſpraw ſłucháć / y oné ſądźić ná Dworze náſzym będą / wedle Státutu Káźimiérzá/ który ieſt nápiſan ná dźieśiątym liśćie.

O tychze Referendarzách.

2. WEdle Státutu Roku 1538. Referendarze nászy záchowywáć śie máią. Zyg.Aug. 1550.
3.

Referendarze spráwy Niemieckié Królowi referowáć máią.

2. IZ w sądźiéch Niemieckich wiele spraw Szláchtá miéwa: Tenże Támże
4. gdy śie tákowé spráwy przytoczą: tedy ie z Rádámi / ktoré przy nas będą / odpráwowáć y sądźić będźiemy. A Káncellária z Referendarzmi przesłucháwáć ich będźie / y przy stronách referowáć.

PIECZĘC.

List nie pieczętowány nic nie wazy.

6. ITem, Prostą Minutą nic śie dowiéźć nie może: Ale iedno listámi álbo minutą pod pieczęćią / álbo Kśięgámi przed sądy. w Zwyczáioch ziemie Krákow. List 122.

Osobnéy pieczęći Król nie ma vzywáć iedno Koronnéy.

OBiecuiem też słowem nászym Królewskim / iż my y potomkowie nászy / Sygnetu żadnégo vżywáć nie mamy / áni pieczęći osobnéy w spráwách Rzeczypospolitéy náleżących / tàm intra quàm extra regnum, iedno Koronnych pieczęći / ktoré przy Káncléřzach y Podkáncléřzach są / ták Polskich iáko y Litewskich. Stephan in Literis Conf. 1573. List 148.

☞ *Ale y w stárych liśćiéch znáyduiemy oné słowá:* Quæ literæ per Dominum Regem Kazimirum, ac totum Consilium omnimodè fuerint annullatæ.

Item, nullus Zupariorum de se querulanti debet respondere, nisi coram Domino Rege, dum per ipsius annulum fuerit euocatus. Tit. SAL. Leg. 8. & 10.

LISTY.

Szácunek listów Káncellárijéy.

Zygmunt w Piotrko. 1511. List 16.

ABy poddáni nászy w Káncellárijéy nászéy od Pisárzów 195
nád spráwiedliwość nie byli obćiązeni: skázuiemy / áby nápo- 1
tym od pozwów w Káncellárijéy nic nie brano:

Od Prokurácijéy trzy grosze.

Od Kommissijéy z Mándatem / dźieśieć groszy.

Od zezwolenia ná dobrá násze królewskie / dwá złote.

Od innych zápisów pospolitych / dwie kopie.

Od listów káżdych zámknionych / sześć groszy.

Od listów wiecznych ná párgáminie z iedwabiem / pieć kóp.

A tákowy przerzeczony szácunek skázuiemy / áby był chowan z łáski nászéy przećiwko szláchćie: którym w téy mierze te łáske przed innémi chćieliśmy okázáć. Ale mieszczánie / Zydźi / y ludźie postronni bedą płáćić listy wedle nálazku y woléy Káncellárijéy nászéy.

Potwiérdzenié tego Státutu.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550.

Chcąc vstrzédz / áby szláchtá vćiązoná nie byłá / ponawiá- 195
my Státut: áby vrząd Grodzki nic nie brał od w wiezowá- 2
nia. Káncellária też / Ziemscy Pisárze y Grodzcy / około bránia wszelákich listów y pisánia / máią sie záchowáć wedle Státutu Królá Jego M. Oycá nászégo: tákże od membran pozwów y wzdawánia.

Kto listy stráći ná dobrá królewskié.

Alexánder w Piotrk. 1504. List 115.

A Ktoby powiádał / iż listy stráćił ná dobrá królewskié: á 273
ieśliby o zgubie ich w roku / który od strácenia listów poczytan 1
bydź ma / iáwnégo y dowodnégo świádectwá álbo oświádczenia przed Stárostą y Woiewodą swéy ziemie (bo przed nimi to bydź ma) nie vczynił: tákowy / gdy rok po strácenių listów wynidźie / iuż nie otrzyma odnowienia: áni bedźie miał drógi ku dowodowi ná nie ná wieki. A dowód stráconych listów czynić bedźie przed Królem Je° M.

WYKŁAD LISTOW.

A tákowé wykłádánié ma bydz prosté á nie wykrętné.

9. 2. PRzywileie pospolité y osobliwé / nie máią bydź wykłádá- niém iákim ná iné rozumienié obrácáné / iedno ná to : iáko w sobie brzmią / y ták iáko w sobie są nápisáné : á ináczéy nie máią bydź rozumiáné. Zygmunt w Piotrk. 1538.

Iesli kto fałsz listóm záda.

71. 4. ABy nápotym złość potwarców y krzywoprzyśiężców / swawola byłá pohámowáná y zádźierżáná / vstáwiamy przez niniéyszy list : iż ktoby v sądu listy stronie swéy przećiwnéy w fałszu podeyźrzáné vkazał : á stronáby sie nápieráłá y prośiłá ná tákowé listy o dowód : będźie ich powinien kśiegámi sądownémi źiemskiémi dowieść. Do których kśiąg / gdyby sie ten / który list vkázuie / odwołał / y prośił áby do nich był odesłan / ma mu bydź dáná dylácia ná pierwsze roki źiemskié / które po téy spráwie nabliższé będą. Ná których ieśli dowiedźie / iż list iego iest w kśięgách / tedy nie będźie powinien innémi sposoby onégo listu dowodźić. Ale gdy ten / który list pokázuie / nie mógłby kśiegámi źiemskiémi onégo dowieść : w tákowéy rzeczy ten / który list do sądu wnośi / támże będźie powinien miánowáć ośmnaśćie świádków / szláchćiców ośiádłych : mężów dobréy y cáłéy wiáry y sławy : z których przez onégo / który list bydź podeyźrzány o fałszu twierdźi / sześć mężów máią bydź obráni : którzy wespółek z onym / który list podéyźrzány w fałszu pokázuie / sześć mężów máią bydź obráni : á ći wespółek z onym / który list podeyźrzány wnośi / przyśięgą / iż on list nie iest fałszywy / ále słusznie z kśiąg sądowych wyszedł / popráwić będą powinni. A ieśli ten / który list vkázuie / kśiegámi bydź spráwiedliwy y słuszny dowiedźie / tedy ten / który vpornie listowi fałsz zádał / czternáśćie grzywien pieniedzy pospolitych stronie ma przepáśdź : y nád to we trzech grzywnách pieniedzy / które tudźieś sądowi będą zápłácone / ma bydź skazan. A gdźieby Akt y kśiąg źiemskich nie było / álboby pogorzáły / álbo mocą nieprzy- Zygmunt w Kráko. 1532.

iácielſką były ſtrácone / álboby którymkolwiek przygodnym przypadkiem zginęły: tedy dosyć bydź rozumiemy / iż w tákowym przypadku liſt / który zá podeyzrzány ieſt mian / będzie dowiedziön y oczyściön wedle zwyczáiu ſtárego: to ieſt / onego ſámego y innych dwu świádków ßláchćiców ośiádłych dobrey y nie nágánioney ſławy ćieleſną przyśięgą.

ACTIONES.

Omnes actiones Iudicij Terr. coram Rege ventilatæ, in lib. terr. inſcribantur.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1550. w Conſti. Liſt 2.

Iż też Prawem poſpolitym różnym vrzędom / różne ſpráwy ſą przypiſáne: cokolwiek ziemſkim ſpráwam ſądowym należy / które przy bytnośći náßey ſpráwowáne bywáią: to w ziemſkie księgi wpiſowano bydź ma / á inße rzeczy y ſpráwy / do Káncellárijey náßey / wedle ſtárádawnégo zwyczáiu y Státutu / Roku Páńſkiego / 1538.

METRYKA KANCELLARIIEY.

Káncellárijéy księgi, które Metryką zową, nic nie ważą ku dowodowi ná máiętnośći.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

GDyż nie máłą ßkodę muśieliby podiąć wiele z poddánych náßych / gdyby księgi álbo Reyeſtrá / w których wielkiey wagi Przywileie y inße práwá ludzkie / y tákże munimentá ſą wiernie wpiſáne / miáły bydź miáne zá podeyzrzáne: iáko o tym y do tego czáſu zá różnym rozumieniem mniemánie było: y niektórzy byli / którzy o to prośili / áby księgi tákowe były zkáſowáne. My tedy chcąc niektóre z boiáźni nie potrzebney wyzwolić / ná ninieyßym Seymie ſkázuiemy: áby żaden z poddánych náßych nie mógł bydź rußan / gában / y ku niebezpieczeńſtwu o máiętności ſwe przywodzón zá tákimi liſty / któreby z ksiąg Káncellárijey były wyięte / żeby iemi miano królewczyzny dowodzić.

Abowiem

Abowiém tákowé listy ku tákiému dowodowi / áby kto z poddánych nászych miał bydź w máietnośćiách ruszan / skázuiemy bydź nikczemné y nieważné.

Co wpisano bydź ma w kśiegi Káncellárijéy: y tákże gdy kto listy stráći / álbo mu będą zfałszowáné. *Ten Státut znaydźiesz wysszéy, w Trzećim vrzędźie Káncellárijéy.* Támże

Iesliby listów w kśięgách Káncellárijéy nie było, álbo zeby były podeyzrzáné.

ALe gdźieby listy z kśiąg Káncellárijéy wyięté powiedźiał kto bydź podeyzrzáné / y iesliby Reyestry álbo kśiegámi Káncellárijéy dla stárośći nie mogły bydź dowiedźioné / tedy przyśiegą tego / ktory ie pokázuie / iáko obyczay iest / máią bydź poprawioné. Zygmunt w Piotrk. 1538.

IASNIE WIELMOZNEMV PANV.

Ie° M. Panu Ianowi Firleiowi,

Z DĄBROWICE,

PODSKARBIE° KORONNE°

&cę. &cę.

C*Hočbym chčiał minąć W. M. Miłośćiwy Pánie, nie mogę tego żadną miárą vczynić, gdyż ten porządek zá ſobą to pociąga: á co więtßégo, zacné cnoty y godność, które przy W. M. pan Bóg zoſtawił, do tego mię wiodą y vpomináią: ktemu co dźień, y co rok, to więtßą á więtßą expectátią o W. Wielm. ludźie póymuią: w czym ſie vpewniamy, że W. M: nietylko zrównaß z przodki ſwoimi, ále y wiele ich zámierzyß. Czego ia ieden ſługá domu W. Wielm. W. M. wiernie życzę, y winßuię: y ná znák tego,* to Ius Fiſcale *iáko Wielkiému Podſkárbiému Koronnému dedikuię y ofiáruię. W. M. móy M. Pan, z miłośćiwą łáſką przyiąć raczyß, y mym M. pánem będźieß, proßę.*

SZOSTE

SZOSTE KSIĘGI
PRAWA FISCI
SKARBOWEGO.

O POMNOZENIV, Y SZAFOWANIV PORZADNYM SKARBV KORONNEGO POSPOLITEGO, Z STATVTV PRAWA KORONNEGO POSPOLITEGO.

SZOSTA TABLICA

ná kſztałt Praw Rzymſkich: w którey Leges Fiſci, Skárbowé Práwo zámyka ſię.

THESAVrarius, Vicetheſaurarius, & reliqui officiales, ad id pertinentes, iuxta leges deſcribuntur, ſicuti ſuprà & ſemper a liâs factum eſt à nobis.

- THESAVRARIVS.
- VICETHESAVRARIVS.
- PROCVRATOR MAGNVS CRACOVIEN.
- TELONEARIVS.
- ZVPPARIVS.
- MONETÆ MAGISTER.
- POLNY PISARZ.
- PISARZ SKARBOWY.
- POBORCE.
- I. vt ſit CONDVS.
  - Chariſmatum Regiorum, Korony/ Chorągwie.
  - Archiui
    - Bibliotheca,
    - Chronica,
    - Priuilegia,
    - Scripturarum Regiarum.
  - Signatum & non ſignatum,
    - Aurum,
    - Gemmæ,
    - Argentum,
    - Clenodia.
  - Reditus Regij
    - Sal,
    - Telonium,
    - Cenſus.
  - Contributionum, & Quartæ Rauen. cum collegis.
  - Olboræ Ilkuſsien.
- II. *Pánem Rádnym, iáko y inni Senatorowie.*
- III. vt ſit PROMVS.
  - Eorundem, quæ fidei eius ſunt concredita.
  - Diſpenſator.
  - Pomparum informator, adminiſtrator.
  - Solutor,
    - Militibus,
    - Aulicis,
    - Benemeritis.
  - Hoſpitalis in aduenas
    - Extraneos legatos,
    - Indigenas,
    - Nuncios Terreſtres.
- IIII. Author, Elector, moderator quorumuis
  - Quæſtorum.
  - Curatorum.
  - Diſpenſatorum.
  - Subdelegatorum & Notariorum ærarij totius, & campeſtris.
- V. IVRISDITIO. vt ſit rationũ exactor, iudex, & delator: ipſe & Vicetheſaurarius, cum Notariis & collegis. Ad hoc Tituli iſti ex Statuto reuidendi
  - Regalia, Bona Regia,
  - Zuppæ, Olboræ,
  - Taxatio fundorum. Exactor Ducillorum.
  - Fumalia,
  - Gedaneñ. nauiga. Thoruneñ.
  - Intrata Mag. Duc. Lit.
  - Telonia
    - vetus.
    - nouum,
    - aquaticũ.
    - Ciſsa, Funzol
  - Spiſne, Quarta Raueñ.
  - Peculatus, Appellatio.
  - Farrago citationũ, Inſtigatoris & Notariorum fol. 120. leg. 5. Tit. Citatio.
  - Nemo euocetur poſt curiam.
  - Pignoratio, Commiſsarij,
  - Recuperatores, Luſtratores,
  - Repetundarum.
  - Exekucia Lubelska.

P OE N Æ.

Obnoxius & ipſe rationibus reddendis: capitale eſt, maximè ſub Interegno theſauro inſidiari. Tit. Theſaurarius. Leg. 3.

PODSKARBI

PODSKARBI, Y SKARB.

ABY SIE WSZYSTKIM WOBEC dobrze działo, Król oko opátrznośći ma mieć: ále iesżcze więcéy, áby ſkarb poſpolity okwitſzy był.

Z ácz z powinnośći Krolewſkiey ſczodrobliwośći/ku wſzyſtkich poddánych pożytku y rozmnożeniu / oko opátrznośći mielibyſmy mieć: wſzákże wietſza pilność około rozmnożenia ſkárbów / y prowentów Króleſtwá náſzégo / mieć przyſtoi: ábyſmy z nich króleſtwá y poddánych náſzych pożytki mogli opátrowáć. Rázi. III. Liſt 76.

á

O chowániu y ſzáfowániu pieniędzy królewſkich.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 3.

IZ té rzeczy/ które od wſzyſtkich dla poſpolitégo pożytku bywáią znoſzoné / godźi ſie/ ieſli ich co odpráwiwſzy/ zá czáſem przypadáiącé potrzeby/ zoſtánie / dla przyſzłych potrzeb pilnie chowáć: Vſtáwiamy / áby cokolwiek przyda ſie poſpolitych pieniedzy do ſkárbu włożyć / to było w mocy y ná woli náſzéy y potomków náſzych ták ſzáfowáć/ iáko pożytek y potrzebá króleſtwá potrzebowáć bedźie / vżywáiąc w tym rády Pánów Rádnych/ którzy ná ten czás známi/ álbo z potomki náſzémi bedą: y rádząc ſie Pánów onéy ziemie/ w którey ſłuſzny przyda ſie czás opátrzenia pożytku poſpolitégo vczynić. A cokolwiek / opátrzywſzy potrzeby poſpolité/ zbedźie: ſkázuiemy/ áby wiernie w ſkárbie było chowano: z którégo ieſliby kto wźiął / vchwyćił / álbo którymkolwiek ſpoſobem ná potrzeby właſné obróćił/ á zwłaſczá/ gdy ieſcze Królá nie obiorą/ niech bedźie oſądzón/ iż ieſt zdrády / y ſkrádźienia Rzeczypoſpolitéy winien.

Vrząd Podſkárbiégo nie ma nigdy wákowáć.

Alexánder Krol Liſt 114.

STárémi króleſtwá náſzégo vſtáwámi / w wiedźiono ieſt ſłuſznie y potrzebnie: áby záwżdy był Podſkárbi Koronny / y Podſkárbi Nadworny: iákóż do tego czáſu zwykło to bydź.

Skarb Koronny.

Zyg. Aug. w Wárſzá. 1563.

PIlna á potrzebna nam ſie rzecz zdáłá/ áby Skarb Koronny był rządnie oddawan Podſkárbiému. Przetóż gdykolwiek Podſkárbſtwo komu damy / tedy záraz deputowáć bedźiemy czterzech z Rády Koronnéy / dwu z Wielkiéy / á dwu z Máłéy Polſki / ex maioribus Conſiliariis: którzy z Reyeſtru oddáć wſzyſtko w ſkárbie Podſkárbiému máią/ ták Korony/ iáko y inné wſzyſtkié rzeczy do ſkárbu należącé / też y wſzyſtkié przywileie / y liſty Koronné. A wſzyſtko porządnie ſpráwiwſzy y ſpiſawſzy / ieden Reyeſtr nam oddáć máią / drugi przy ſobie mieć/ trzeci Podſkárbiému dáć.

Podſkárbi zvrzędem ſwym nie ma innych dignitarſtw dzierzeć.

IZ prośili Poſłowie ziemſcy / áby Márſzałek y Podſkárbi Koronny przy vrzędźiech ſwych / Dignitárſtw nie trzymáli. Poniewaz / że z tychże vrzedów ſwych / y mieyſce / y Wotóm w Rádźie náſzey máią y záwżdy mieć mogą / á niemogą záś dwoygá mieyſcá w Rádźie záśiadáć. Ná ten czás / żeſmy té vrzędy ná początku pánowánia náſzégo / weſpółek z Doſtoieńſtwy záſtáli / y pámieć ieſt / że y zá nieboſczyká Królá Zygmuntá Oycá / y innych przodków náſzych: tákże téż weſpółek té vrzędy z Dignitárſtwy bywáły: tedy poſſeſsory ich teráznieyſzé przy doſtoieńſtwách zoſtáwiamy. A wſzákże / iż zwłaſczá czáſu poſpolitégo ruſzenia ná woynę / oſobné przy oſobie náſzey vrzędów koronnych / á oſobné téż Dignitárſtw gdźie indźiey / ná ſwych mieyſcách / powinowáctwo y ſpráwá bydź muśi. Przeto po zeſzćiu teráznieyſzych poſſeſsorów / nie mamy tych Vrzędów żadnému Dignitárzowi dáwáć. Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. Liſt 44. w Conſti.

PODSKARBI NADWORNY.

O właſnośćiách Nadwornégo Podſkárbiégo.

89. A Ná Dworze Nadworny Podſkárbi / iáko ſkárbów Dworſkich Sekretarz / niech będźie człowiek dobry / ſkrómny y rozumny: który przez Królá Je° M. będźie vſtáwion y trzyman: áni nigdy od Dworu nie ma bydź oddalón. Który to w niebytnośći Podſkárbiégo Koronnégo wſzyſtki pieniądze dochodów Królewſkich / y inné ktadkolwiek do Máieſtatu królewſkiégo dáné / do ſkárbu będźie brał / y onémi zá rádą vrzedników y Rad Nadwornych będźie ſzáfował / zá roſkazániém Królá Je° M. y wſzyſtkié inné rzeczy będźie czynił z Dworzány y z naiemnémi żołnierzmi / które Podſkárbiému Koronnému przynależą. A wſzákże / gdy Podſkárbi Koronny oblicznie będźie / Podſkárbi Dworny nic tych rzeczy ſpráwowáć nie będźie / które záleżą ná Podſkárbiégo Koronnégo: ále z wiádomośćią y rádą Podſkárbiégo Koronnégo będźie rozrządzał / y czynił to / Alexánder Krol Liſt 114.

ná

ná co ieſt powinien. Ale niechay będźie przyśiegły / y ſpoſobny do czynienia liczby poſpolitéy / ziemſkiéy / y królewſkiéy oſobliwéy / ták iákoby przy wſzyſtkich liczbach / bądź w niebytnośći Podſkárbiego Koronnégo / bądź też przy bytnośći iego bywał / y onych Reyeſtrá chował: y ſzáfárze pożyteczné vſtáwiał / á niepożyteczné káził / y z nimi liczbe czynił: żeby Król Je° M. y káżdy mógł porozumieć / iż pilnie czynił pilność w tym / áby pieniądze Królewſkié próżnie / niewiernie / y vtrátnie / nie były ſzáfowáné.

RZĄDZCA WIELKI.

Włádiſła. Jágełło. 1404. Liſt 84. Dobrá królewſkié / które ku Wielkim Rządóm Krákowſkim należą / nie máią bydź záſtáwiáné. *Státut ten w Metryce Státutowéy wſzytek znaydźieſz: y tu go potym może áktykowáć.*

O tymze Státućie Królá Włádyſłáwowym, de bonis magnæ Procurationis.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1562. STátut Królá Włádyſłáwá / o Wielkich Rządźiech ták objáśniamy. Gdyż Król Włádyſław ná ſie tylko / á ná potomki ſwé ten Státut de non obligandis bonis magnæ Procurationis vczynił: á ná té / którzyby pieniedzy ſuper ea bona dawáli / pœny żadnéy nie włożył: tedy ták znáyduiemy: Aby nikt tym Státutem pieniedzy ſwych / które był ſuper bona magnæ Procurationis dał / nie trácił / áż do Státutu Królá Alexándrá: który iáko ſie ſuper omnia bona Regalia extendit, ták też áby od iego vchwały wſzyſcy / którzy ſuper bona magnæ Procurationis pieniedzy dawáli / álbo też donácię iákié otrzymáli / temu Státutowi Królá Alexándrá podlegli. Wſzákże tego ták dokłádamy / gdźieby ſie pokazáły Caſtra principalia, to ieſt / gdźieby ſądowé Stároſtwá były w tych dobrách magnæ Procurationis: tedy tákowé Stároſtwá Exekucyiéy Státutu Królá Kázimierzá bydź podległémi znáyduiemy: to ieſt / że Summy ná nich zápiſáné ginąć máią. Znáyduiąc też to: iż Dożywoćia ná tych to dobrách magnæ Procurationis nie mogą ſie zoſtáć / ále ſkupionémi záwſze bydź mogą: gdyż cáłé á nie rozdźielné bydź máią

wſzyſtkie

wßyſtkie záchowáne: wyiąwßy / iżby tákowe dobrá były też przed tym Státutem Włádiſláwá Królá záſtáwione: ná tákowych ma też dożywoćie cáłe á nie nárußone zoſtáć.

ZVPNIK.

☞ *Inßé potwierdzenie Státutów Zupnych, iednákie z pierwßym, iedno iż krótßé.*

Przednieyſza część ſkárbów królewſkich Sól.

98. 2. .10. IZ ácz z powinnośći Królewſkiey ſczodrobliwośći ku wßyſtkich poddánych pożytku y rozmnożeniu okó opátrznośći mielibyſmy mieć: wßákże wietßą pilnosć około rozmnożenia ſkárbów y prowentów króleſtwá náßego mieć przyſtoi: ábyſmy z nich króleſtwá y poddánych náßych pożytki mogli opátrowáć. Gdyż tedy Zupy náße Bocheńſkie y Wielickie część nalepßą dochodów y ſkárbu króleſtwá ieſt: które do tego czáſu/ dla zbytniego y práwie vſtáwicznego ßláchty / y rozmáitych oſób w nich bywánia / y w wyrabiániu ſoli w wielkiey częśći ſpuſtoßenie y vpadek wzieli / á to z tey przyczyny: iż áni Zupnik / áni iego vrzednicy nie mogli pilnowáć robót / zábáwieni odpráwowániem y prácą / ꝛc. *Niżey znaydźieß wßyſtek.* Kázi.III. List 76.

Potwierdzenie Státutów o Zupách Solnych, przez świętego niegdy Kázimierzá Wielkie° wydánych.

Imioná pánow Duchownych / ktorzy ten Regeſtr zbieráli.
Imioná pánow świetckich te ſą.
Imioná ſtárych Zupnikow / Báchmiſtrzow / Stygárow / etć.
Przedánie Zup.

Niebe-

Niebeſpiecznośćiam Zup nanieyſzych y przyſzłych , zábiezeć wczás trzebá.

ZVpy Wielickié y Bocheńſkié / iáko promptuarium theſauri Regni/ máią bydź w dobrym rządźie. A áby do zniſczenia zá obmyślániem zbytnim pożytków przez Zupniki / dla podebrániá fundámentow y wybieránia ſzkodliwégo rumów / zá czáſem nie przyſzły : bedźiem poſyłáć przy Podſkárbim Kommiſſarze co dwie lećie/ nie vymuiąc nic práwá oſobam zdawná do Zup należącym : którzy iurati/ſpuśćiwſzy ſie ná dół/máią dogląd áć / iákoby w Zupách ſzkodá y ruina nie byłá/ y pericula præſentia & futura były opátrzoné. Tákże filary ſolné áby były ſpiſáné: á tych áby żaden dźierżawcá Zup nie śmiał vmnieyſzáć y niſczyć. Tákże y firſtów/ſub priuatione honoris & confiſcatione bonorum : o co forum ná Séym od Inſtigatorá ex delatione Commiſſariorum. Zyg. III. w Kráko. 1588. Liſt 41.

☞ *Nizéy cáłé znaydźieſz Státuty ſámé : Tu iedno Tytuły wſpomniáły ſie , áby iedno* Corpus iuris conſtaret.

MVRMISTRZ, RVDMISTRZ.

W tychże wyſſych Státutách Zupnych znaydźieſz.

ZVPNIK OLKVSKI.

O Zupie, ſrébrá y ołowu, w Olkuſzu.

ABy wątpliwość żadna około gruntów ſzláchecki[ch] nie byłá/ wolné záwżdy ze wſzemi pożytkámi / któreby ſie kolwiek ná ich grunćiech pokázowáły. Téż y kruſzce wſzelákié y okná ſolné zoſtáwáć máią . A my y potomkowie náſzy przekázywáć im nie mamy/ czáſy wiecznémi wolnégo vżywánia. Stephan w liſcie Confirm. Liſt 148.

OFFICIALES FODINARVM Plumbi, Lazuri : ſimiliter in Ilkuſz laboratores communes omnes , per groſ. 2.

Vxores & pueri, per groſ. 1.

Gwarkones in montibus laborantes, per groſ. 12.

Vxores & pueri , per groſ. 6.

Non habentes verò mineram, per groſ. 2.
Vxores & pueri, per gro. 1.
Menſarij, aliâs Stolnicy / per groſ. 1.
Similiter vxores & pueri, per groſ. 1.
Mineratores, aliâs Rudnicy / per flo. 1.
Vxores & pueri, per gro. 6.
So-

Socij verò eorum, per gro. 1.
Similiter vxores eorum, per groſ. 1.
De molendinis ventilibus & aquaticis molendinatores ſoluent, per groſ. 3.
Vxores & pueri, per groſ. 1.
Lazurium fodientes, per flo. 3.
Vxores & pueri, per groſ. 5.

MISTRZ MYNCE.

Podſkárbi ieſt ſprawcą monety.

Alexánder Krol List 114. IEſcze Podſkárbi Koronny ma bydź iednym ſprawcą monet / ktore zá czáſem máią bydź bité: który doſyć y názbyt ieſt obdárzón czynſzámi Zupnémi. Sam też ma mieć pilność wſzyſtke około monety: y niechay ma Probiérze / y ſwoie Myncarze / którzy bić będą: á ón niech im płáci: y iemu niech będźie płácono po cztérzy grzywny ná tydźień: którą płacą z tego pułzłotégo / które przyraſta w biciu / niech bierze: y z tegóż pułzłotégo innym robotnikóm w myńcy / y wſzytki potrzeby do Myńce należące będźie płácił / y ſkupował. A cokolwiek z tego puł złotégo zbędźie / zápłáciwſzy mytá y nakłády ná bićié monety / to niech ku Królewſkiému Máieſtatu y Rzeczypoſpolitéy pożytku ſię obróći. 189. 2.ver. 12.

PISARZ POLNY.

Przyſięgá Piſárzá Polnégo, z któréy vrząd y powinność iego łátwie obáczyć.

Fol. 163. EGo N. iuro; quia Sereniſsimo Domino Regi, & Regno Poloniæ, fideliter ſeruiam: omnia damna in exercitibus, & ſtipendiariis, equitibus, & peditibus, ſuæ Maieſtati & 138. ſtá.12. w Łác.

Regno

Regno Poloniæ, imminentia, diligenter prouidebo, & custodiam. Omnes equos, tam perdamnificatos, quàm ad stipendium seruitij conductos, & conducendos, veraciter cōscribam. & hæc omnia diligenter, & fideliter faciam: nec eadem negligam, vel omittam, causa timoris, odij, amoris, fauoris, vel lucri, vel damnorum gratia; sed omnia damna Maiestatis Regiæ & regni, diligenter custodiam: & ea Maiestati Regiæ, vel Domino Capitaneo exercituum regni, fideliter reuelabo. Sic me Deus adiuuet, & sancta Christi Crux.

Salaria militibus quis soluet.

TErræ Cracouiensis, Sandomiriensis, & Lublinensis, habebunt vnum Notarium, hominem industrium & fidū, per nos designandum: qui conductus publicis pecuniis, militibus mercenariis ad terras Russiæ pecuniam præferet: ac eam illis numerabit, secundùm regestra conscriptionis, quę apud se habebit.

23. Stá.52. wLác.

Sigismundus Cracouiæ 1527. A 1.

Terræ verò Maioris Poloniæ, mittent pecuniam contributionum suarum in Lanciciam: quam indè Notarius, per nos eligendus, præferet in Russiam, & soluet stipendia militibus, illic militantibus; secundùm regestra conscriptionis, quæ illi ex vnoquoque Palatinatu mitti debent.

De terris autem Russiæ, Exactores portabunt pecuniam militibus: & eam illis numerabunt.

CELNICY.

Célnicy, Mytnicy, Zupnicy, y tym podobni, iáko ſą Czopownicy: nie Zydowie, ále ludzie Krześcíánſcy bydz máią.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569. List 105. w Consti.

Celnicy / Mytnicy / Zupnicy / máią bydź ludźie ośiedli / Krześćiáńſkiey wiáry / máietni / y káżdy z nich czwartą cześć od dáwáć z dochodów tych im zlęconych / pod winą vtrácenia vrzedu bedźie powinien. A iednák de ſuis hæreditariis bonis, po zápozwániu / oddáć te czwartą cześć nie oddáną: tákże też wſzelákich innych Krußców. Zupnicy gdy do pożytku á ſkutku ſwégo przyidą / powinni bedą dáwáć czwartą cześć.

Iáko po śmierći Dzierzawców, ták y Célników, Zupników, Podſkárbi winien poſyłáć Surrogatory ſwoie.

Támże

PO káżdégo Stároſty / Dźierżawce / Celniká / Mytniká / Zupniká śmierći / pan Podſkárbi Koronny / zá roſkazániem náßym poſláć ma dla vczynienia Inwentarzá / y dla opátrzenia prowentów / áż my wákánćią te komu oddamy: y pilnowáć tego / áby czwarta cześć niezginełá Rzeczypoſpolitéy: alioquin de ſuo to nágrodźić bedźie powinien Pan Podſkárbi / & ſub priuatione officij.

NOTARIVS THESAVRI.

Etiam hunc ipſe Rex edit, ac vt Vicarium Theſaurario adiungit. Conſuetud. Fol. 146.

Notarij Theſauri ſicut & Inſtigator citant. Tit. Citatio ex officio.

P O B O R C A.

EXACTOR CONTRIBVTIONVM, vel Quæſtor.

Poborcá niedbáły gdźie może bydź przyśćigniony. *O tym niżéy Státut wtóry.*

O ßácowániu dóbr cum quantitate & qualitate fundi. *Pátrz wysßéy w Piérwßych księgách.* Titulo *Wykupná.*

SACRVM THESAVRVM, vetuſtas vocauit: ideò cuſtodem eius ſacratam perſonam clericum eſſe voluit. Con-

Contributio y *Pobór*, y *Ruszenié pospolité*, incompatibilia *są*. Titulo, Bellum. Sta. 3. ℣. 4.

Od poborów, ktorzy wolny są.

89. 6. VStáwiamy/ áby role/ ogrody/ Szołtystwá puste od płácenia Poborów vchwalonych/ były wolné: á z młynów wedle stárych kwitów pobory niech będą wyćiągáné. Jesli ktorzy dla iákiey przygody wolnośćią y swobodą są obdárzeni: od płácenia tychże poborów (wyiąwszy Czopowé) iáko długo tákowá wolność będźie trwáć/ máią bydź wolni. Zygmunt 1511. List 17.

Poborce przed kim powinni odpowiádáć.

90. 2. CHcąc zámknąć przyczynę krzywdam/ które częstokroć od Poborców ludźióm poddánych nászych w wyćiągániu Poborów bywáią czynioné/ vstáwiamy: áby nápotym ieśliby Poborce niekiedy nád List Vniwersałowy w płáceniu kogo vćisneli/ tedy ná skárgi poddánych o tákowé krzywdy przed Biskupem oney źiemie/ Woiewodą/ y Kásztellanem odpowiádáć/ y skazániu ich bydź posłuszni/ będą powinni. Zygmunt 1511. List 17.

Iáko Pobory máią bydz wybiéráné.

94. 2. BAcząc/ iż ten zwyczay/ ktory w wyćiągániu y w znoszeniu Poborów w królestwie vchwalonych był zdawná chowan/ wielką szkodę Rzeczypospolitéy przynośi: dla tego zdáło się nam przez Dekret ninieyszy vstáwić/ áby w wyćiągániu y znoszeniu pospolitych Poborów/ tákowy wszedy obyczay y porządek był chowan: żeby kmiećie ktorzy są powinni Pobory płáćić/ do Páná álbo Dźierżawce wśi/ w ktorey mieszkáią/ ktorégokolwiekby stanu y dostoieństwá był/ wedle Seymowéy vchwały y postánowienia w Liśćiech Vniwersałowych opisánégo/ byli powinni Pobory znieść: á ći pánowie álbo Dźierżawce onych kmieći/ álbo innych ktorychkolwiek obowiązánych ku płáceniu Poborów do Poborców w źiemiách náznáczonych y postánowionych/ cále y wedle postánowienia Seymowégo Zygmunt 1532.

 przez

przez się álbo przez vrzedniki swé odniosą / wespołek z oną częścią pieniedzy / którą oni sámi Pánowie zá vchwałą Seymową máią zápłácić / z strony Poboru: o którey rzeczy ták Poborcá onému Pánu álbo vrzednikowi páná onégo / który pieniądze przyniesie / iáko też Pan álbo vrzednik Poborcy / który pieniądze Poborowé bierze / zobopólnie list pieczetowány y podpisány zeznánia sobie dádzą.

O niewydánié Poborów bez áppellácyiéy.

Zyg. Aug. w Wárszá. 1563. O Poborów niewydánie / Poborcowie wszystki ktorzykolwiek niewydáli / Stárostóm deferowáć máią: á Stárostowie wedle Státutu postąpić przeciw nim máią / Appellácyiéy żadnéy mieyscá nie dáiąc.

Wárunek wybiéránia Poborów.

Zygm. III. 1590. w Vniwer. Poboro. Poborcowie wszyscy do wybiéránia Poboru y Czopowégo w Woiewodztwach / powiećiech / y ziemiách náznáczeni / y niżéy opisáni ná wybiéránié tego Poboru y Czopowégo / táką przysięgą obowiązáni bydź máią / iáko ći / którzy ná wybiéránié Pogłównégo są náznáczeni. A te przysięge vczynić będą powinni ná Rokách Grodzkich bliższych przed S. Márćinem / które ex necessitate po wszystkiéy Koronie sądzoné bydź máią. A ći Poborce wszyscy / tákże y Succollektorowie będą powinni / sub fide & conscientia, pilnie y spráwiedliwie / nikomu nie folguiąc / ten Pobór wybiéráć / y wcále nic sobie nie przywłasczáiąc / iáko wyszéy opisáno oddáwáć zárázem / po odebrániu do pánów Prowizorów y Podskárbiów / Koronnégo / y Wielkiégo X. Litewskiégo / ná tym Seymie miánowánych / tym obyczáiem: że ten co będźie oddawał / ma dáć álbo postáć rekognicią temu to Poborcy / wiele tego podatku wszystkiégo z ról y máietności swéy specifikuiąc wszystko / iáko wiele od czego oddał. A tákową recognicią ná spráwiedliwé oddánié / Czopowégo poboru / iáko wyszéy obmieniono / przez Káczmarzá / á ná Lanowé przez się álbo sługę swégo zostáwić ma.

O niewy-

O niewydánié Poboru iáki poſtępek bydz ma.

A Gdźieby kto Poborów nie wydał/tedy tákowégo Poborcá do vrzędu zamkowégo/gdźie podlégł powinien deferowáć/ y onégo pœną quatuordecim marcarum in eodem termino, który ma bydź peremptorius, pœnowáć/ y do oddánia Poborów wcále práwem przymuśić: w czym tákowy porządek ma bydź záchowány: Aby káždy Poborcá był powinien káždego/ który Poboru nie oddał nadáléy do dniá trzech Królów/ w Roku 1591. bliſko przyſzłégo/ od czáſu zapłáty w Vniwerſale náznáczonégo/ dáć Stároście ná relácyiéy. A Stároſtá áby był powinien do dźieśiąći niedźiel wſzyſtkié poddáné ná delácyiéy ſpozywáć: á ná którymkolwiek roku/ nie ma bydź wywodzón progres pozwánému/ in cauſis eiuſmodi: tákže acceſſoria/ áni delácie žadné mieyſcá nie máią mieć: gdyž káždy winien reſpondere & ſatisfacere decreto quolibet, kiedy mu pozew ad notitiam przydźie/ y exekucią ſine intermiſsione, áž do vkazánia kwitu od Poborce/ czynić/ bez wſzelákiégo nakłádu/ któryby Poborce ná to czynié mieli. A gdźieby Poborcá nie dał ná delácyiéy/ álbo Stároſtá infrà tempus infrà ſcriptum nie pozywał: tedy iuž Poborcá/ álbo Stároſtá/ ieſliby negligentes byli/ Poborcá in delatione, á Stároſtá in exequutione, pœnam centum marcarum pánóm Prowizorom y Podſkárbióm/ Koronnému/ y wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo/ o to pozywáiącym ná expenſá práwné połowice/ á drugą połowice do Poborów z win przepádnie. O co wſzyſtko práwo do Tribunału Rokiem záwitym/ tyle ile rázów w tym ſie niedbáłym pokáže. Nihilominus luitis pœnis præfatis vterque illorum exequutioni præfatæ, iuxta exigentiam vniuerſalium literarum, toties quoties ſatisfacere tenebitur, vſque ad plenariam ſatisfactionem contributionum præfatarum, in literis vniuerſalibus contentam.

A co Stároſtá z Delácyiéy wybierze/áby to do Poborce wydawał/ który zás do pánów Prowizorów y Podſkárbiów/ Koronnégo/ y Wielkiégo X. Litewſkiégo/ odnieść ma. A ieſliby Poborcá ná delácyiéy kogo niewinnie podał/ tedy zá vkazániém kwitu zupełnégo oddánia Contribucyiéy/ ſtronę wolną Stároſtá od wſzyſtkiégo vczynić będźie powinien/ á ná Poborcy ſkáže duplicem pœnam quatuordecim marcarum, in inſtanti

Támže

stanti, à iudicio siue officio non receden. soluendam, połowice Stároście / á połowice stronie pozwáney. Tákże też gdzieby z dóbr nászych królewskich / Starostá álbo Dzierżawcá / ták w Koronie / iáko y w Wielkim Księztwie Lit. tego podatku nie oddał / tákowéyże winie iáko y szláchcic podlec ma. O co od Poborce do blisszego którégokolwiek przyległégo Grodu po zwan bydź ma. O którą winę od Poborce pozwány / in primo termino, tanquam peremptorio, powinien będzie respondowáć / y te winę à iudicio non recedendo odłożyć.

Pánowie Poborcy gdzie liczbę czynić máią z Poborów.

Támże Z Których to Poborów Poborce liczbe czynić będą / tám gdzie z Dworem nászym ná ten czás będziemy / w skárbie Koronnym / y Wielkiego X. Litewskiego / przy bytności pánów Prowizorów / ná tym Séymie náznáczonych / w dźiesieć niedźiél po wybránin łanowégo / y insszych poborów / które według czásów przeopisánych oddawáne bydź máią. A z Czopowégo / po wyjściu Roku / od poczęcia Czopowégo / kwity Poborcóm od Pánów Prowizorów y Podskárbich / Koronnégo / y Wielkiégo X. Litewskiégo z odebránych poborów / dawáne bydź máią.

Przyśięgá pánów Poborców, y ich Succollectorów.

Zygm. III. 1591. w vniuers. Poboro. List 15. POborcowie wszyscy y ich Succollektorowie / do wybiéránia poboru w Woiewództwách / Powiećiech / y ziemiách náznáczeni y niżéy opisáni / ná wybiéránie tego poboru przysięgą obowiązáni bydź máią. A te przysięge vczynić będą powinni ná Rokách Grodzkich blisszych po S. Woyćiesze blisko przyszłym w te rotę.

Ja N. przyśiegam / iż wysszey opisánych podatkow w wybieraniu y w wyciaganiu wierny bede / Naiáśnieysszemu Pánu / Pánu Zygmuntowi

towi Trzeciemu/ z łáſki Bożey Krolowi Polſkiemu/ Wielkiemu Kśiążeciu Litewſkiemu/ Ruſkiemu/ etc. y Rzeczypoſpo. á chcę y ieſtem powinien wßeláką pracą / ſtárániem / ſczerośćią y pilnośćią/ podatki według vchwały liſtow Vniwerſálnych/ ná Seymie Wálnym Wárßáwſkim bliſko przeßłym/ vchwalonych y poſtánowionych/wiernie wyciegáć y zbieráć: żadnemu człowiekowi iákiegokolwiek ſtanu/ płći / y powołánia / bądź dla miłośći y przychylnośći/ álbo nagrody niefolguiąc. Naprzod z dobr Krolewſkich y Duchownych/ potym z dobr wßelákich ßláchećkich oſob / bez przekázy wolnośći y ſwobod/ iákąkolwiek władzą komużkolwiek nádánych/tych ktorzyby zátrzymáli táki podatek/ Stárośćie onego mieyſcá deſeruie. A wybráne pieniądze/ nie obracáiąc ich ná ſwoy włáſny pożytek / áni wzgledem vfolgowánia / áni kwitow mnieyßych dawánia / y vpominkow niebiorąc / do rąk tych wiernie y zupełnie oddam / iáko ieſt wyżßey poſtánowiono. Ták mi pan Bog niech pomoże/y świetą Ewanyelia.

Sálária káżdégo Woiewództwá náznáczoné ſą Poborcóm/ ták Duchownym iáko y świetckim / w Vniwerſale Poborowym anni 1527. zá Zygmuntá: *Który áktykował* ad verbum *Pan Herbórt w Polſkim*, Fol. 90. *Patrz niżéy w Metryce.*

Ale potym od grzywny ieto płáćić. *O czym Uniwerſały poßledníeyßé zá Stephaná.*

Ná Stárośty kaźń którzyby exekuciiéy czynić o nie wydánié Poborów zániedbáli. *Trzebá go przełożyć y áktykowáć, w Láćińſkim*: Fol. 64. 3. Zygmunt w Kráko. 1527. A 3.

Poborcowie à Iudiciis liberi. *w Láćińſkim*, Fol. 68. b.

Poborców

Poborców beſpieczeńſtwo: vt ſint tuti à vi, videlicet, qui eis tàm occultè machinantur, quàm apertè. *Támże w Láćińſkim,* Fol. 68. b. ℣. 28.

☞ *Wyliczené towárów leśnych przezwiſki Niemieckimi zamorskimi: Klepki, Wáśilki, Cembrowiny, Máßty, Bale, Tárcice, Pipelki, Wánczoſe.* Conſtit. M. D. LXXXIX.

Extraordinaria contributio: Monopolia.

Stephan 1576. Liſt 161. Stá. 20. OSobliwie to wáruiemy/ iż podatków/ áni Poborów żadnych/ ná imionách náßych krolewſkich/ y Rad Duchownych/ tákże Cel nowych/ ná miáſtách náßych w Polſcze y w Litwie/ y we wßyſtkich źiemiách/ do Korony należących ſkłádáć y poſtánawiáć nie mamy/ bez zwolenia wßech ſtanów ná Séymie Wálnym: Ani też Monopolia rzeczy tych/ które z páńſtw koronnych/ ták Polſkich iáko Litewſkich pochodzą/ vſtáwiáć dopuśćić nie mamy.

POGŁOWNE.

Pogłówné tych poßlednich wieków wſpomináią zá Zygmuntá, 1520. *gdy Turcy Ludwiká Królá poráźili: A toć byłá włáſna okkázia ták wielkiégo podatku: Acz téż y w Pruśiéch woyná zácżynáłá ſie: Tego Reyeſtr w Metryce maß.*

Drugié pogłówné anni 1590. *okkázia iego byłá: tákież Turecka pogróżká przez Beglerbeká á Synam Báße.*

Pogłowie Zydowſkié przy Poborzéch bywáło: anno 1590. extraordinariè.

CZOPOWE.

Czopowé od piw rozmáitych: Gdáńſkiégo, Wrocłáwſkiégo, gorzałki.

Czopowe od winá Endeburzkiégo, Rákuſkiégo, Moráwſkiégo, Rińſkiégo, Włoſkiégo, Gubińſkiégo, Krośińſkiégo, Wołoſkiégo, Fráncuſkiégo, Hißpáńſkiégo, Piniołu, Alekántu, Seki, Medery, Ozoie, Kánáry.

Conſtitu. 1589. Liſt 10. 11. 12. *Od Miodów: Troyniku, Kierſtrągu, Málinniku.*

Od Málmá-

Od Málmázyiey, Mußkátely, y innych Gréckich win, wydworné bádánie tám znaydźieß.

PODYMNE.

ALBO PORADLNE: Y NA POBORCE.

Król od wſzytkich podatków ſzláchtę wolną czyni, iedno Podymné z łanu ſobie zoſtáwia.

5. DLa zaſług y wiernych poſług vczynionych / y dobrey wolęy wßyſtkich / ktorą nam y náßému potomſtwu oboiéy płći przez przyśiege pokazáli / y ná potomné czáſy ná ſwym mieyſcu y ſwégo czáſu zá pomocą Bożą przećiwko nam czynić ſą gotowi / chcąc też im oſobliwą łáſke náße Królewſką pokazáć / miáſtá / zamki / dźierżáwy / miáſteczká / y wśi / y obywátele wśi / po wßyſtkim króleſtwie mießkáiącé / ták páńſkié / iáko wßyſtkich ßláchćiców czynimy wolné / wyſwobodzamy y wyymuiemy od wßyſtkiégo y káżdégo zoſobná ſkłádánia / dárowánia / podatków ták poſpolitych iáko oſobliwych / ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáné: y zgołá tego chcemy / áby od wßyſtkich ſłużb / robót / drażnienia / vtrapienia y nędzenia / ktoreby miáły bydź czynioné w rzeczách álbo oſobách poddánych náßych byli wolni / y od wßyſtkiégo wybáwieni. A tylko ná tym chcemy mieć doſyć: áby dwá großá monety zwykłéy / á w króleſtwie bieżącéy tych großów / ktorych czterdźieśći y ośm / czynią grzywnę Polſką / z káżdéy włóki / álbo łanu / álbo z częśći łanu oſádzonéy / y w poſseſsiiéy będącéy ná káżdy rok nam y potomkóm náßym / ná świeto S. Marćiná Confeſsorá / ná znák naywyßßégo páńſtwá y wyznawánia Korony Króleſtwá Polſkiégo były płáconé. z Przywileiu Ludwikowego w Koßycách 1 3 7 4. Liſt 40.

Podymné poſpolitą monetą, álbo Práſką niech będzie płácono.

85. SKázuiemy / y zápowiedzeniem wiecznym vſtáwiamy: z Przywile. Władys. bliſko Czerw. Liſt 49.
2. áby od tego czáſu w ziemiách Krákowſkiéy y Sędomiérzkiéy /

nie ina/ iedno tá monetá poſpolita / która w króleſtwie bieży / zá podatki náſzé byłá wyćiągána : to opátrzywſzy / iż ieſli poddáni náſzy niektórzy w przerzeczonych ziemiách od ſwych kmieći zá ſwé czynſzé groſze Práſkié będą bráć / álbo zechcą bráć / tedy tákowi kmiećie nam też ku płáceniu tákowychże groſzów Práſkich zá podatki náſzé przez Poborce náſzé będą przyćiśnieni.

Podymné ſámi kmiećie máią dáwáć.

z Przywile. Wládiſlá. Jágełłá w Jedlney 1 4 3 3. Liſt 51.

NAd to czynimy wolné / y ná wieki wyſwobodzamy wſzyſtki y káżdé zoſobná / wſzyſtkich náſzych obywátelów kmiećie / od wſzyſtkiéy płacéy / podatków / wyćiągánia / powozów / robót které Podwodą zową / vćiſków / obćiążenia zboża / oſpów : tylko przeſtáiemy ná dwu groſzách monety zwyczáyney Polſkiéy / w króleſtwie Polſkim poſpolićie bieżącéy. Które dwá groſzá káżdy kmieć przerzeczonych obywátelów náſzych z káżdégo łanu ośiádłégo będźie płáćił : chociayby też wiecéy oſób ná nim śiedźiáło. Ale wyymuiemy od téy płacéy Sołtyſy y ſługi ich / chcąc áby od tákowégo płácenia dwu groſzu byli wolni y wyięći. Tákże też Młynárze / Kárczmarze / y zagrodnicy / którzy nie máią áni robią ról / to ieſt łanów cáłych álbo połowice : którzy tu tylko tákże máią bydź wyięći / káżdégo roku ná przyſzłé czáſy ná świeto S. Mikołáiá płáćić będą. Ale ieſli z przerzeczonych młynárzów / álbo Kárczmarzów / álbo zagrodników który cáły łan będźie záśiéwał / tedy płáćić dwá groſzá będźie. A ieſli połowicę / tedy przedśię groſz tákowéyże monety nam będźie powinien. Ná które to płácenié dwu groſzu Mynice przerzeczonéy / Naiáśnieyſzému Kśiążećiu Pánu Ludwikowi Węgierſkiému y Polſkiému Królowi dobrowolnie poddáli ſie.

Podymnégo nie zápłáconégo winá.

z Przywile. Jágełłow. w Jedlney Liſt 51.

A Jeſli w náznáczonym czáśie nam która wieś tákowych pieniedzy zániedba zápłáćić / tedy ten / którégo ku wybiéraniu tákowégo podatku vſtáwiemy y náznáczémy / w téyże wśi iednégo wołu względem niezápłácenia / przez nádźieie wrócenia wźiąć będźie miał zupełną moc. A ieſli we czternaśćie dni po wźięciu tákowégo wołu táż wieś / y którakolwiek ina przerzeczonych

rzeczonych pieniedzy nie zápłáći/ tedy Poborcá náß dwá woły tákimże ſpoſobem przez nádzieie wrócenia niech weźmie.

Król z poddánych więcéy dwu groſzu nie ma wyćiągáć.

87. 1. OBiecuiemy/ iż od tych czáſów nie bedźiemy wyćiegáć iákiéy płacéy/ álbo dawánia Wierdunków/ álbo ßeśći großy od obywátelów álbo ich ludźi: ále tylko ná płaceniu dwu großu z káżdégo łanu mamy przeſtáwáć y mieć doſyć/ wedle ſtárádawnégo zwyczáiu. Kázimierz w Nießo. 1454. List 93.

Mieſczánie od Podymnégo wolni.

87. 2. O Mieśćiéch ſtárych y nowych zá czáſu pánowánia náßégo oſádzonych/ ták vſtáwiamy: iż ten mieſczánin/ który w mieśćie z żoną/ z dźiećmi y z czeládźią mießka/ á rolą ſam/ álbo przez ſwégo zágrodniká/ álbo oraczá robi: nie bedźie powinien ná zápłácenié przerzeczonégo Porádlnégo: ále ieſli przed miáſtem/ álbo miáſteczkiem mießka/ niech płáći przerzeczoné Porádlné/ ták iákoby we wśi śiedźiał. A temu nic nié ma przeßkádzáć/ iż do práwá y zwiérzchnośći tego miáſtá álbo miáſteczká przynależy/ álbo z nimi iákié obowiązki/ to ieſt iákié podátki y iné roboty podéymuie. Włá. Jag. w Jedlney 1433. List 51.

Podymnégo z cáłégo łanu dwá groſzá máią bydz dawáné.

87. 3. VStáwiamy/ áby monetá w Króleſtwie poſpolićie bieżąca/ to ieſt Pulgroßki zá podátki dwu großu (które niektórzy Królewſkié y Porádlné/ á niektorzy Podymné zową) wßedy byłá bráná: y ácz tego podátku ſámá właſnośc imienia znáczy/ y zwyczay płácenia pokázuie: wßákże gdyſmy wyrozumieli ná niektórych mieyſcách/ iż wnoßą zwyczáie nie zwykłé w podátków tákowych wyćiągániu: iáko ſná ná niektórych mieyſcách z łanu po wierdunku/ ná niektórych/ á zwłaſczá w Hálickiéy źiemi/ z krzywdą y z vćiśnieniém poddánych náßych/ z káżdéy cze- Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 104.

 śći

ści roléy ták wiele bráli / y ták wiele płácono / iáko sie tym którzy wyćiągáią podobáło : dla tego ácz pewnémi Przywileymi przodków nászych / y ich y królestwá Státutmi y zwyczáymi było to postánowiono y vchwalono : iż po dwu groszu miáło bydź płácono : wszákże my osobliwie dla zátłumienia błedów / które sie mnożyć poczęły / vstáwiamy : áby wyćiągánié dwu groszu nie z domów álbo z części ról / ále z káżdégo łanu roléy / álbo cáléy włoki po dwá groszá mynicą nászą królewską / która zwykłá bydź w królestwie bráná / á nie ináczéy było płácono ná wieki / we wszystkich ziemiách / powiećiéch / y mieyscách ziem nászych.

Podymné od których nie ma bydz wyćiągáné.

Tenże Krol List 104. W Wyćiągániu podátków stárych / álbo zá czásem vchwalonych chcemy y vstáwiamy : áby Poborce nászy ták byli báczni y rostropni / żeby z ludźi / którzy przedtym zá iákąkolwiek przyczyną są od Czynszów rocznych wyswobodzeni / w tym czásie póki wolność nie wynidźie / podátków vchwalonych / álbo które vchwalone bydź máią / nic nie śmieli áni mogli wyćiągáć. 88. 1.

Podymné nie wyrázoné ná liśćiéch, Królowi Ie° M. przynalezy.

Zyg. w Krá. 1510. List 15. GDy osobliwéy zmienki w Przywileiách álbo w zápiśiéch dwu groszy niémász / Prawu Królewskiému okázuie sie bydź záchowano. 88. 2.

Wśi klasztorné, ták iáko szlácheckié, Podymné płáćić máią.

Zygmunt w Piotrk. 1511. List 19. VCiskóm niektórych klasztorów chcąc zábieżeć / vstáwiamy : áby wyćiągánié dwu groszy ták było płácono ze wśi y máietnośći klasztornych / iáko ze wśi Szláchecki ch zwykło Podymné bydź płácono. 88. 3.

Ciąza nie ma bydz więtſza, ieno coby ſtało zá to, zá co ćiążáią.

88. 4. TEż vſtáwiamy: iż ilekroć przez Stároſty náßé / álbo ich vrzedniki tráfi ſie dżieckowánié álbo ćiążánié czynić z dekretu ſędziégo ziemſkiégo/ álbo o podatki Królewſkié / áby nie bráli Stároſtowie wiecéy / iedno to/ coby ſtało zá to/ zá co ćiążáią: á co ſwym ći którzy ćiążáią / zwykli bráć: to zákázuiemy / áby nie było bráno. Kázimierz w Nießo. Liſt 94.

Woiewodowie y niektórzy Káſztellani ſą wolni od Podymnégo.

88. 5. ACz wßyſcy ziem náßych ná Doſtoieńſtwách bedący / á zwłaſczá w Mázowßu pokornie nas prośili / áby byli wolni od płacenia Podymnego dwu großy: wßákże my wolność rzeczoną niepłacenia tylko Woiewodóm y Káßtelanóm tym/ którzy ná mieyſcách Woiewodów Káßtelánie dżierżą / dáiemy y pozwalamy. Wßákże chcemy/ áby w káżdych ziemiách y Stároſtwách Stároſtowie mieyſc czynße y dochody któréſkolwiek/ które zá czáſu przodków náßych/ á zwłaſczá w ziemiách náßych Mázowieckich zá czáſu Kśiążąt/ przez vrzedniki były bráné/ tymże vrzednikóm ziemſkim áby były płácone. Zygmunt w Kráko. 1 5 0 7. Liſt 6.

Poborcá álbo który Podymné wybiéra, Spiſnégo niech nie bierze.

89. 2. PRzerzeczony wyćiegácz pieniedzy rzeczonych / wzgledem znáku / który Napiſnym zową/ niech nic nie wyćiąga / áni bierze. A wßákże liſty ſwémi niech kmiećie kwituie z zápłácenia. Władiſł. Liſt 51.

Tákowaz vſtáwá.

89. 3. Chcemy y ſkázuiemy: áby pieniądze álbo Wpiſné/ zá wyćiągánié podatków náßych Królewſkich nápotym nie było bráné / áni wyćiągáné. Kázi. Jág. w Korczy. 1 4 5 1. Liſt 88.

Którzy wybiéráiąc podatki Królewſkié Spiſné biorą, iáko máią bydz karáni.

Kázimierz 1451. Liſt 95. VStáwiamy / áby Burgrábiowie y inni/ którzy wybiéráią królewſkié pożytki/ álbo Stároſtowie náſzy/ nic nie wyćiągáli Spiſnégo z ludźi / ták Szláchecṫich iáko Duchownych: á ieſli ináczéy vczynią / á będą nieośiádli / w goſpodách ſwych przez Burgrábiego mieyſcá / álbo Burmiſtrzá niech będą zápowiedźieni do tąd/ áż co wźieli wrócą. y ktemu winy trzy grzywny niech zápłácą temu/ od kogo tákowé Spiſné wyćiągną. 89. 4.

Podobnaz temu vſtáwá.

Zyg. w Pio. 1511. Liſt 19. VStáwiamy/ áby Spiſné nie było wyćiągano w podatkách pieniężnych/ y tákże w wybiéránin dwu groſzy/ które poſpolićie Króleſtwem zową. 89. 5.

O Podymnym ſub Interregnis.

Stephan 1576. Liſt 163. ſtá. 36. POdymnégo álbo Porádlnégo/ iż duobus hiſce Interregnis ludźi wiele nie dawáło: máiąc zá to/ iż go nie byli powinni dáwáć dla tego/ iż Królá głowy ſwéy nie mieli: gdyż to tylko pánóm ſwym Królóm Polſkim / in recognitionem ſummi dominij, Rycérztwo pozwoliło. Ale iż to Podymné Stároſtóm miedzy inſzémi prowentámi poráchowano/ z czego téż y Quártá idźie/ tedy ták dekláruiemy z pozwoleniem wſzech ſtanów / áby było tákowé Podymné zátrzymáné/ Stároſtóm náſzym / ad feſtum ſanctæ Margaretæ/ oddáné. A wſzákże okrom win o tym opiſánych. A z nowych ośiádłośći oddáné bydź máią / gdźie iuż wolnośći przeſzły/ iáko y ſtárych.

SZAFARZE POBOrowi y Prowizorowie.

O tych znaydźieſz w Metryce w Conſtituciiéy, Roku 1567. Podobnégo

dobnégo coś było vczyniono Roku 1590. przy wyprawie przećiw Turkowi ná Pogłowné, że było obrano Prowizory woyny Tureckiéy.

Liczbá Száfárzów y Poborców.

Száfárze y Poborce wſzyſtkich in genere Poborów przeſzłych w Koronie/ wyiąwſzy Woiewodztwo Poznáńſkie/y Káliſkie/ które oddawſzy nam dwádźieśćia tyśiecy retent/ o oſtátek wźieli ſobie odnieść do Woiewodztw/ liczbe vczynić powinni przed Podſkárbiámi náſzémi/y pány Prowizorámi/ktorzy tu ná Séymie do ſzáfunku y nábywánia pieniedzy dla potrzeb Rzeczypoſ ſą náznáczeni/ ná Swiątki bliſko przyſzłé/ tám kedy z Dworem ná ten czás bedźiemy / vigore Conſtitutionis præſentis. A cokolwiek do ſkárbu náſzégo królewſkiégo/ ábo ná Zołniérzá/ábo też komu inſzému / ex conſenſu Palatinatuum & terrarum regni, ná zieźdźiech vczynionym wydano ieſt/to im ná liczbie przyieto bydź ma. z tym dokłádem/żeby/niż do czyniénia liczby przydźie/ Rotmiſtrze od nich zupełną zapłáte według przypowiedzenia im ſłużby od Hetmáná náſzégo Koronnégo/álbo od Powiátu mieli. tákże y Hetmánowi piérwéy odłożywſzy co ſwémi záłożył: w tych zwłaſzczá Woiewództwách gdźie pobory wyſtárczą: á gdźieby nie wyſtárczyły tym co od Hetmáná ſą przyieći/ Prowizorowie dopłáćić máią z pieniedzy ná tym Séymie vkazánych. tákże z Czopowégo/którégo ieſcze dobiéráć máią przed temiż oſobámi/ nadáléy we trzy niedźiele po wyſzciu káżdégo kwártału/ liczbe vczynić bedą powinni / ſub pœna peculatus, o którą káżdému/ delatione à Prouiſoribus accepta, wolno bedźie czynić ná Trybunale. A iż ſie náyduią Poborcy y Száfárze ták niedbáli/że nie dawáią ná delácie do Grodów / tych którzy poborów nie płácą / tedy káżdy Poborcá / ktoryby przy czynieniu liczby/ nie vkazał autenticè deláciiéy od śiebie podánéy / bedźie powinien de ſuo retentá wſzyſtkie zápłáćić. A gdźieby Poborcá dał ná delácie táką retente / która iuż dawno relácią Woźnégo zniesiona ieſt / tákowy Poborcá ma pœnam luere iuxta antiquam conſtitutionem. A iż też Stároſtowie ſą niedbáli in exequutione tych retent/tedy zámiérzamy im krés do Swiątek/áby káżdy vigore conſtitutionis præſentis,powinien był Podſkárbióm náſzym y Prowizorom przeopiſánym/ad terminum præfixum, álbo retentá wyciągnioné oddáć/ álbo de ſuo zápłáćić.

Zygm. III. w Wárſzá. 1590. Liſt 25.

PIERWSZY VRZAD PODSKARBIEGO:

Chariſmatá álbo kleynoty máieſtatu Królewſkiégo, á tákze ſcriptury koronné, Chorągiew, y inné antiquitates, wiernie y zyczliwie chowáć, y ſprzęty Królewſkié.

Alexánder Krol List 114.

STárémi Króleſtwá náſzégo vſtáwámi / w wiedziono ieſt ſłuſznie y potrzebnie: áby záwzdy był Podſkárbi Koronny y Podſkárbi Nadworny: iákóz do tego czáſu zwykło to bydz. Ale iz nie było zadną vſtáwą rozrządzono/ coby którému należáło z vrzedu ich/ dla tego vſtáwiono ieſt: iz Podſkárbi Koronny/ iáko Korony y ſkárby króleſtwá/ które rzeczy miedzy nawietſzémi ſą nawyſzé/ chowa/ etc. 189. 2.

O chowániu téyze Korony dokłádniey, zá pieczęcią y kluczmi Senatorów.

1576. w Conſti. Liſt 160.

KOroná Króleſtwá Polſkiego ma bydz w ſkárbie Koronnym w Krákowie chowáná/ przez páná Podſkárbiégo Koronnégo zá pieczeciámi y kluczámi/ etc. *Ten Státut zupełnie ingroſsowan ieſt w piérwſzych Księgách.* Titulo, *Koronácia.*

Reyeſtr rzeczy ſkárbowych, Korony, etć. *Pátrz* Titulo *Podſkárbi. Stá. 3.*

DRVGI

DRVGI VRZAD PODSKARBIEGO:

Rádnym pánem bydz, godnie wedle przyśięgi Senatorſkiéy.

189. ver. 8. TAkże też niechay ná ſobie Páná Rádnego oſobe nieśie / ⁊c. Alexánder Krol Liſt 114.

TRZECI VRZAD PODSKARBIEGO:

Aby będąc goſpodárnym, vmiał chętliwie intraty álbo dochody Koronné zbiéráć: y był czuynym y wiernym.

190. 3. POdſkárbi Koronny będzie powinien / ſkoro po śmierći ktorey oſoby exnunc bona Regia poſsidentis, oné dobrá opátrzyć: á komukolwiek od nas ku dźierżeniu będą poruczone / áby od niego ták liczbe przyimował / á nie inácżéy / iedno iáko z ktorego imienia przez Inwentarze teráźnieyſzych Rewizorów okázano będźie. A ieſliż my / poſseſsorowi ktoremu dobr ſwych łáſke iáką vczynić chćieć będźiemy / tedy to z ſwych trzech cżęśći vczynić będźiemy mogli. Ale iżby tá cżwarta cżęść / ktora ná obrone poſpolitą iść ma / záwżdy ſpełná dochodźiłá : tego Podſkárbi pilen bydź ma. Zyg. Aug. w Piotrk. 1562.

Iáko ſkarb po zeſzćiu káżdégo Podſkárbiégo przez cztérzech Deputatów ma bydź rewidowan. *Pátrz wyſſéy* Titulo *Podſkárbi. Stá. 3. Párágráf, Pilna.* Fol. 334.

Reyeſtrowánie dobr Krolewſkich. *Pátrz wyſſéy w kśięgách pierwſzych.* Titulo, *Ordynácia dobr koronnych. Y dochodów Inventarz.* Fol. 105.

DOCHODY

DOCHODY STAROSTW, y Dzierzaw Królewskich.

Liczbá Stáróstw. { *Máłey Polski,* 40. *Wielkiéy Polski,* 30. *W Prusiéch,* 20. *W Mázowszu,* 12. *W Inflantćiéch,* 30. *W Litwie Const.* 1589. *Stá.* 87. *list* 36. }

LVSTRATOROWIE.

O Lustratorách w Prawie Królewskim wyssey znaydźiesz. Fol. 100.

ALIENACIIÆ.

Alienáciy dóbr Królewskich mensæ Regiæ *dwánaśćie obyczáiów przednieyszych opisuią sie wedle práwá, w księgách piérwszych.* Fol. 82.

EXEKVCIA.

Exekucia y rekuperácia dóbr królewskich. *Exekucia dóbr Królewskich opisuie sie zá Augustá Królá, wysszéy* lib. 1. Titulo, Alienatio.

ORDINACIA.

Ordinácia ábo porządzenié tychże dóbr ná pieć częśći. *Z których piąći częśći trzy ná Królá do skárbu królewskiégo: Czwarta ná obrónę: Piąta ná Stárostę.* *O tym czytay w księgách piérwszych.* Titulo, *Ordinácia dochodów.* Fol. 102.

OEKONOMIIÆ.

Pátrz wysszéy. lib. 1. Titulo, *Inwentarz.* Fol. 105.
O OEkonomiiách Litewskich mówi Constit. 1589. Sta. 87.
O Málborskiéy. Derpt téż ná Oekonomiiéy, 1589.

QWARTA

QVARTA RAWSKA.

Qwártá ſie poczełá w Piotrkowie. 1562. *Stá.* 13. *List* 13. *O tym Conſtit.* 3.

Item, 1567. *List* 72. *Conſtit.* 5.

O Qwárćie rzedem Séymy idą ßeść. { 1562. 1565. 1569. 1576. 1588. 1589. }

O viſczeniu Podſkárbiégo ſtrony zwłaſczá téy czwartéy częśći.

191. TAkże vſtáwiamy: że Podſkárbi káżdy Koronny/ téy czwar- Zyg. Aug.
2. téy cześći nie ma obrácáć / ieno ná ſłużebné obrony potocznéy: w Piotrk.
y ma ſie przy liczbie w tym ná káżdy rok Rzeczypoſpolitéy v- 1562.
ſprawiedliwić / pod winą priuationis officij, ná káżdym Séy- w Conſti.
mie Wálnym/ przed pány Rádámi/ y przy Poślech/ totiens quo- List 13.
tiens byłáby ná wieczné czáſy potrzebá. A kwity náßémi ábo czyiemi inßémi nie ma ſie brónić: chybá ktoreby były ná ſłużebné obrony potocznéy obrócone. O co Poſłóm inſtigowáć bedźie wolno.

O pozwoleniu czwartéy cześći ná obrone potoczną. *Pátrz nyżßéy w księgách piérwßych.* Titulo, *Ordinácia dochodów* totius corporis Regni. Fol. 105.

Pozwolenié Quárty do ſtołu królewſkié

POtrzebóm ſkárbu náßgo dogadzáiąc / Stároſtowie y dźierżáwcy dobr náßych wolnych/ z chęći y z dobréy woléy ſwéy/ poſtąpili nam y poſtepuią/ drugą táką Quárte/ y pod tymże wárunkiem iáko do Ráwy dáią / do lat trzech / kłádąc w to y ten rok ktory ná przeßłym Séymie nam poſtąpion/ to ieſt iedná ma bydź ná przyßłé świątki dáná/ á druga in Anno 1592. Trzecia in Anno 1593. — Zygm. III. w Wárßá. 1591. List 15.

Száfunek

Száfunek y wárunek Czwartéy częśći.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

TAk iáko Posłowie ziemscy proszą / áby im wolny plác był zostáwión / námáwiáć o száfunku y wárunku Czwartéy cześći ná obronę potoczną pozwolonéy/gdy do effektu przydźie/ á Inwentarze Rewizorowie zniosą y pokażą: pozwalamy im tego. A wszákże z pány Rádámi stanu oboiégo/wespółek wolny plác do tego mieć máią: gdy do effektu przydźie/ á Inwentarze Rewizorowie zniosą y pokážą.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569.

ZNáiąc my te bydź powinność násze / ábysmy to wszystko/ w czymbykolwiek exequuciiéy nie dosyć sie stáło / álbo coby ná ten Séym z przeszłégo Piotrkowskiégo Constituciámi ku wykonániu záwisło / ná teráznieyszym Séymie ku skutkowi przywiedli. A iż miedzy inszémi około rządu Koronnégo Artykułmi wárunek y száfunek Czwartéy cześći którąsmy z dochodów stołu nászégo dla dobrégo y obrony Rzeczypospolitéy dobrowolnie postąpili / miał bydź opátrzón: przeto niwczym nie deroguiąc vrzedowi dobrze przez przodki násze vprzywileiowánému / y przez nas sámégo Constituciámi obwárowánému / Podskárbstwá Koronnégo / y owszem we wszem przełożeństwie y przęrogátywách ten vrząd Koronny wcále zostáwuiąc/ y dla tegóż też nic nie vymuiąc władzéy y przełożeństwá Wielmożnému Stánisłáwowi Sobkowi z Suleiowá / Kásztelanowi Sedomiérzkiému / á ná ten czás Podskárbiému Koronnému/ którégo cnoty / wiáry / życzliwośći przećiw nam y Rzeczypospolitéy/ tákże też iáko w inszych wielkich spráwách / ták też y ná tym Vrzedźie Koronnym dostáteczney dźiélnośći dobrzesmy doználi. Zá rádą y zezwoleniém Pánów Rad/ y Posłów ziemskich Koronnych / dla postánowienia y opátrzenia skárbu pospolitégo Rzeczypospolitéy / który sie zá czásem záłożyć bedźie mógł/ ná co y tá czwarta cześć przez nas iest oddáná/ ten porządek y opátrzenié obyczáiem niżéy pisánym stáwiemy.

Podskárbi.

A Naprzód wáruiąc to/ áby wszystkié prowenty Stołu nászégo Królewskiégo/ná wszelákim mieyscu będącé państw Korony Polskiéy / z których tá czwarta cześć iest oddźieloná / do skárbu nászégo/ á do rąk iego były oddawáné/ którémi ón száfowáć bedźie wedlug roskazánia nászégo.

DEputuiemy do páná Podſkárbiégo Koronnégo cztérzy osoby Deputatów / dwu z Rády / á dwu z Rycérztwá ad hunc ſolum actum : to ieſt / Vrodzonégo Janá Tárłá z Szczekárzowic / Káſztelaná Rádomſkiégo / Stároſte Pilżnieńſkiégo : Woyćiechá Przyiemſkiégo / Káſztelaná Ledſkiégo : Stáńiſłáwá Debieńſkiégo / Stároſte Chećińſkiégo : Dobrogoſtá Potworowſkiégo / Sedźiégo ziemſkiégo Káliſkiégo. Nie żeby tákie którzyby w vrzedźie iego przeßkádzáć mieli / álbo ſocios muneris cum æquali poteſtate przyſádzáć : tylko ku odbiéraniu / chowániu / y ßáfowániu czwartéy cześći / á to dla śmierći Podſkárbiégo Koronnégo. Którzy to Deputáći cżćić y ważyć páná Podſkárbiégo / iáko Ráde y Vrzedniká Koronnégo beda powinni. A opiſána powinność máia czynić z wola náßa królewſka / y zá ráda pánów Rad / y z wiádomośćia páná Podſkárbiégo Koronnégo / iáko ná Séymiéch ſtánowić ſie bedźie. A dáléy w vrzad iego w niczym ſie wtracáć nie máia / ták iż iné wßyſtkié ſpráwy vrzedowi Podſkárbſtwá Koronnégo należacé / wedle przywileiu y Státutu / we wßem cále á ſkutecznie záchowáné bydź máia. — *Deputáći do Podſkárbiego.*

OOddawáć te Czwarta cześć káżdy poſſeſſor bonorum noſtrorum Regalium, pod vtráceniém Dźierżáwy / wedle Conſtituciiéy powinien bedźie. — *Oddánie czwartey cześći.*

CElnicy / Mytnicy / Żupnicy máia bydź ludźie ośiádli / Krześćiáńſkiéy wiáry / máietni : y káżdy z nich Czwarta cześć oddáwáć z dochodów tych im zlećonych / pod wina vtrácenia vrzedu / bedźie powinien. A iednák de ſuis hæreditariis bonis, po zápozwániu / oddáć te czwarta cześć nie oddána / tákże też wßelákich innych Krußców / Żupnicy gdy do pożytku á ſkutku ſwégo przyda / powinni beda dáwáć czwarta cześć. — *Celnicy Mytnicy Żupnicy máia oddawáć czwarta cześć.*

PO káżdégo Stároſty / Dźierżawce / Célniká / Mytniká / Żupniká śmierći / pan Podſkárbi Koronny / zá roſkazániém náßym poſłáć ma dla vczynienia Inwentarzá / y dla opátrzenia prowentów / áż my wákáncia te komu oddamy : y pilnowáć tego / áby czwarta cześć nie zginelá Rzeczypoſpolitéy : alioquin de ſuo to nágrodźić bedźie powinien pan Podſkárbi / & ſub priuatione officij. — *O śmierći ſprawce ktorego.*

Annaty. ANnaty/ ktore Seymową Conſtitucią ſą pozwolone ná obrone potoczną: támże máią bydź oddawáne od Poſseſsorá/ od Conſtituciiey dwuletniey Piotrkowſkiey: pod winą duplicis Annatæ.

Mieyſce oddánia prowentow. MIeyſce ku oddawániu y chowániu tych prowentów/ postánawiamy zamek Ráwſki.

Czás oddánia ich. CZás ku znoßeniu téy Czwartéy cześći/ y innych prowentów/ Swiątki.

Odbierá-nie. ODbiérać to wßyſtko pan Podſkárbi Koronny z Deputaty ma ták/ iáko ſie iuż po té dwá Séymy záczeło.

Kwito-wánie ich. KWitowáć káżdégo pod ſwą pieczećią ſkárbną pan Podſkárbi ma z podpiſem Deputatów/ á nie ináczéy.

Ziázd ku odbieraniu prowentow. NA mieyſce y czás opiſny pan Podſkárbi Koronny y Deputaći ziácháć ſie máią/ ſub pœna ſimilis ſalarij: y mießkáć tám trzy niedźiele ſpełná dla odbiérania tych prowentów.

Reieſtrá prowentow. REyeſtrá tego wßytkiégo máią mieć przy ſobie/ káżdy z nich oſobné podpiſáné ſpólné/ zá pieczećiámi ſpólnémi.

Kśiegi kwitow. KSiegi máią mieć iedné/ w ktoré kwity wßyſtki wpiſowáné máią bydź/ y tám oſtáwáć przy prowencyech oddánych: á drugié ná Séym przynoßoné bydź máią.

Przygodá odnoßacegó pieniądze. IEſliby komu ſługá poſłány z témi pieniądzmi Czwartéy cześći/ álbo vmárł ná drodze/ álbo ſie iáki caſus przytráfił/ tedy ten/ czyie pieniądze były/ ma oświádczenie przygody onéy ſwéy w Grodźie bliżßym vczynić/ y zápiſáć. A zátym poſtepkiem vtracáć Dźierżáwy ſwéy nie bedźie/ ále zápłáćić ma ná bliżßé ziáchánie páná Podſkárbiégo Koronnégo y Deputatów.

OSwiadczenie ono zſobą máiąc/ y przyśięgą probowáć tám przed pánem Podſkárbim y Deputaty ma.

Prowentow ßáfunek. SZáfowáć témi prowenty tego ſkárbu poſpolitégo/ Pan Podſkárbi Koronny ma z Deputaty ná ſłużebné tylko poto-

czney

czney obrony / z wiádomośćią náßą y Rad Koronnych / wedle Conſtituciiey.

A Naprzód po odebrániu tych prowentów / pan Podſkárbi z Deputaty pieniedzy odliczyć ma ná pułroká cáłe żołniérzóm: które gdy Deputat odnieśie do Lwowá / ma oddáć z nich Piſárzowi Polnému połowice ná iedne czwierć látá / zá wiádomośćią Hetmáńſką: á drugą połowice ma oddáć y ſchowáć ná Ratuſzu pod pieczecią Piſárzá Polnégo / y Stároſty álbo Pod ſtárośćiégo / y Burmiſtrzá Lwowſkiégo y Mieyſką. których Piſarz nie ma ruszáć / áż ná płácenié żołniérzóm / gdy przyydźie druga czwierć látá. Tákże ma bydź y ná drugié pułroká.

A Jeſliżeby gdźie indźie / niżli ná Podolu woyſko było / zá potrzebą obrony / álbo żeby też inßy ludźie ſłużebni przyięći byli: tedy tám / gdźieby bliſko woyſká napewnieyßé mieyſce było / té pieniądze odnoßoné y chowáné bydź máią ná to mieyſce / obyczáiem wyßßéy miánowánym. Oſtátek pieniedzy ſchowáć wiernie ná mieyſcu obmienionym / pod kluczmi ſpólnémi y pieczećiámi máią / ták Pan Podſkárbi / iáko y Deputáci.

NA drugié pułroká (gdyż ſłużbá ma bydź od roku do roku) máią ſie ziácháć ná tóż mieyſce / Pan Podſkárbi y Deputáći: y ná Nowé láto znowu pieniądze żołniérzóm odliczyć ná drugié pułroká.

ODnośić té pieniądze Deputat ieden pierwßą rate / á drugi / drugą rate ma bydź powinien do Lwowá: y tám ie z wiádomośćią Hetmáńſką Piſárzowi oddáwáć Polnému / zá Kwity słußnémi / wedle porządku wyßßéy opiſánégo.

DEputat w odnoßeniu tych pieniedzy ma nakłádu wielkiégo nie czynić / á owßem wßyſtko ſtátecznie reyeſtrowáć: bo opátrzenié iego ná to odnoßenié ma bydź z tychże pieniedzy poſpolitych: z których liczbe powinien vczynić.

NJebytność Páná Podſkárbiégo Koronnégo / álbo Deputátá którégo prze ſłußną przyczyne / nie ma záßkadzáć w odbiéraniu tych Prowentów / ná obrone potoczną pozwolonych / O niebytności P. Podſkárbiego y deputatow

nych / y száfowánie ich: gdy ná swé mieysce Szláchćicá ośiádłégo / y vczćiwégo / cum sufficienti mandato, y pieczećią swą przyszle / y z kluczem.

O śmierci ich

A Jesliby śmierć ktorego z tych álbo Deputatów / álbo Páná Podskárbiégo zászłá / tedy superstites máią moc wszystko spráwowáć / oznaymiwszy nam naprzód śmierć onégo.

O liczbie sprowentow

LIczbe czynić z tych prowentów máią ná Séymie Wálnym / dniá szóstégo od záczećia Séymu / przed námi y Rádámi Koronnémi / y Posły Ziemskimi / Pan Podskárbi Koronny y Deputaći: y dostátecznie sie vspráwiedliwić Rzeczypospolitéy Kwitámi nie inszémi / iedno ktoreby były ná służebné potoczney obrony / wedle Constituciiey. A ná Séymie nie ma nic bydź spráwowano / áż sie tá liczbá pierwéy odpráwi: támże kwit sobie od nas z wiádomośćią Rad Koronnych / y Posłów ziemskich otrzymáć.

Deputaci iáko długo trwáć máią

DEputáći iedno od Séymu do Séymu drugiégo trwáć będą ná tym vrzedźie swym / á inni ná to mieysce obráni bydź máią: ktorym oni przedniéyszy wszystko státecznie oddáć będą powinni / przy pánu Podskárbim.

O śmierci Deputatow

JEsliżeby śmierć páná Podskárbiégo álbo Deputatá ktorégo zászłá pierwéy / niżliby liczbe ná Séymie vczynili: tedy superstites pan Podskárbi z inémi Deputaty liczbe vczynią.

Winá nie oddánia dochodow

KToby nie dał tych dochodów ná czás y mieysce opisáné / tedy pan Podskárbi z Deputaty máią nam záraz deferowáć wszystki. A my ná wwiązánié dźierżaw onych / z ktorych prowent nie iest wydan / tákże ná odiećié Żup / Ceł / Myt / y innych wszytkich in genere nullis exceptis dochodów / z ktorychby czwartéy cześći nie oddano / poszlemy: y przedśię o niewydánié czwartéy cześći / ktorą oddáć będźie powinien de bonis hæreditariis, pozwiemy / iáko Constitucia obmawia / ná Séym Wálny.

O śmierci Dźierżáwce ktorego

REspekt ma bydź ná to / iesliby ktory Dźierżawcá przed wyszćiem Roku / ktoregoby miał dáwáć Czwartą cześć vmárł / áby nie wiecéy potomkowie zmárłégo dawáli / iedno coby słusznie przychodźiło: ostátek Dźierżawcá successor dokłá-

dáć

dáć ma wedle liczby. A coby ſie kolwiek rzeczy nálázło nád Inwentarz/ to wßyſtko potomkowie z Stároſtw wolno wywieźć máią/ y długi ſwé wyćiągáć: czego Pan Podſkárbi bróńić nie ma.

A Gdyby przypádło Interregnum, pan Podſkárbi y Deputáći tego ſkárbu poſpolitégo pieniądzmi nie máią ßáfowáć/ iedno zá wiádomośćią y roſkazániém Rad Koronnych/ ſub pœna peculatus. A ktoby też śmiał kiedykolwiek rzućić ſie ná ten ſkarb poſpolity/ álboby hámował páná Podſkárbiégo z Deputaty w ßáfunku ich wyſßéy opiſánym/ álbo żeby też Stároſtá páná Podſkárbiégo z Deputaty od zamku przerzeczonégo/ y od pieniedzy hámowáć chćiał/ á Radby Koronnych niechćiał bydź poſłußen: tákowy káżdy tąß winą peculatus będźie karan. *Interregnum.*

PAnowie Deputáći máią przyśiegáć ná powinność ſwą/ y ná to/ iż tempore Interregni nie máią weſpółek z pánem Podſkárbim ßáfowáć pieniądzmi Rzeczypoſpolitéy/ iedno zá wolą y roſkazániém Rad Koronnych. *Deputáći przyśiegáć máią*

STároſtá mieyſcá tego ma przyśiegáć: iż páná Podſkárbiégo z Deputaty/ ma do zamku záwżdy etiam tempore interregni puſczáć: y ſkárbu poſpolitégo dla złodźieyſtwá w niebytnośći páná Podſkárbiégo przeſtrzegáć. A gdźieby powietrze przypádło ná mieyſcu náznáczonym: tedy my mamy zá oznaymieniem páná Podſkárbiégo inßé mieyſce dla odbierániá pieniedzy náznáczyć. *Stárośćia Przyśiegá*

OPátrzenié álbo ſalarium páná Podſkárbiégo to ma bydź: pánu Podſkárbiému z tego ſkárbu poſpolitégo/ Tyśiąc złotych: pánóm Deputatóm z Rády po trzech ſet złotych: á drugim po dwu ſet złotych. *Opátrzenie Podſkár biégo y Deputatow*

Stephan okróm Quárty obiecuie obronę potoczną odpráwowáć.

GRánice Koronné oboygá narodu/ y wßyſtkich páńſtw do Korony należących/ od wtárgnienia nieprzyiaćielá wßelákiégo/ obroną opátrowáć nakłádem náßym mamy/ y powinni *w Liśćiech Potwierd. 1576. Liſt 147.*

bedziemy y potomkowie nászy / ostáwuiąc Quárte w mocy / wedle Státutu Polskiego.

Obróná z Quárty.

Zygm. III. w Wárszá. 1593. List 9.

ŻOlniérz Quárciány / który ma sie we wszystkim záchowáć wedle Constituciiéy Anni 1591. wedle którey żolniérzá tám mieć chcemy: do którey to przykládamy / áby Rotmistrze z towárzyszámi przysiege vczynili / że nam wiáry y poddáństwá státecznie dotrzymáią / do żadnych priwatnych potrzeb / y do żadnych tumultów wnetrznych mieszáć sie nie máią. Który żołniérz wedle téyże Constituciiéy żimie w dobrách nászych królewskich nayblizéy vkráiny zimowáć ma / ták żeby krzywd żadnych nie czynił. Czego obecnie przestrzégáć ma Hetman Polny / nie deroguiąc tym nic iednák władzéy Hetmáná Koronnégo. A ná przyszłe láto záraz ma bydź w obóz wpráwión. Zywność płácić w miásteczkách y dobrách nászych będą / podług vstáwy / którąsmy tu zá podpisem nászym / y pieczęcią Koronną dáli. A gdy máią iźdź do obozu / pieniądze ná dwie ćwierći látá dáné im będą / przez rece Rotmistrzowskie. A Rotmistrze máią tego doyzrzeć / iákoby sie káżdy towárzysz iego opátrzył dostátecznie do obozu żywnośćią / wedle ártykułów záchowáć sie máią. Rotmistrze obecnie záwsze bydź przy rótách / y nie zieżdżáć okróm pozwolenia Hetmáńskiego listowné go / sub pœna infamiæ, á nie máią ćiągnąć róty przez Korone skupiwszy sie / ále káżdy towárzysz ma iźdź osobno / iáko priuatus do popisu / sub pœna centum marcarum, ó którą vkrzywdzonému wolno czynić ná Trybunał. Czynić spráwiedliwość z żołniérzá vkrzywdzonym powinien Hetman / z tym iednák dokłádem / áby vkrzywdzonému wolno było Rotmistrzá pozwáć do Trybunału / wedle téyże Constituciiéy / iesliby sie niechćiał vkrzywdzony dekretem Hetmáńskim contentowáć / záchowuiąc sie we wszem wedle téyże Constituciiéy.

Iescze o chowániu Quárty.

Zygm. III. 1588. List 43.

BEspieczeństwo chowánia Quárty w Ráwie ták opátruiemy / áby Stárostá Ráwski teráznieyszy / y ná potym będący / powinien bywáć przy Podskárbim Koronnym / álbo vrzędzie

iego

ſego: tákże przy Deputaćiech/ áby wiedźiał/ co do ſkárbu włożono y ſchowano będźie: gdyż Conſtitucią obwárowano/ że on ſtróżem tego ſkárbu powinien bydź: ná co ſalarium Stároſćie dwie śćie złotych náznáczamy. A ktoryby Deputat do Quárty in perſona nie przyiechał/ tedy ſalarium bráć nie ma.

O ſtárych ſummách z ſtrony Quárty.

Vpuſczenie Czwartey częśći ſtárych ſumm zá dożywoćiem/ ták dekláruiemy: że wßyſtká ſummá ná cztérzy częśći ma bydź rozłożoná: á zá káżde dożywoćie iedná część z tych cztérech ma bydź Vpuſczoná: ták iż czworgiem dożywoćia káżda ſummá ma wźiąć koniec y extenuacią ſwoię. Záczym ná ktoreyby dźierżáwie po Conſtituciiey było czworo dożywoćie wytrzymáne/ tedy piąty poſſeſſor iuż powinien Quárte płáćić y reſpondowáć do ſkárbu wedle przywileiu ſwego: wyiąwßy/ żeby kto iuż teraz zá piątym dożywoćiem od pierwßey o tym Conſtituciiey dobrá trzymał/ ten tákowy modernus poſſeſſor, ma bydź záchowány do śmierći w poſſeſsiiey. Tenże 1588. Liſt 42. ſtá. 38.

Quarta, non obſtante reformatione Reginalis, ma izdz z dóbr reformowánych.

QVártá z tych dobr Mázoweckich non obſtante reformatione iżdż ma do Káwy przedśie. Nie poddáiąc ktemu pod te Opráwe miáſtá Wárßáwy/ z ſtrony iuriſdiciiey/ propter omnes conuentus regni. Stephan 1581. ſtá. 2. ver. 12.

Incorporácie Wóytoſtw deroguią Quárćie.

CZecz że nam dano ſpráwe/ áby tá inkorporácia miáłá bydź z vbliżeniem y z vymą pożytkow ſtołu náßego y Quárty/ tedyſmy ná ten czás tego im nie pozwolili. Zygm. III. 1589. Liſt 45. ſtá. 2. ver. 4.

Dobrá Królowey Iey M. Anny ſtárßey, wolné od Quárty: Naydźieß wyſßey w pierwſzych kśięgách. Fol. 105.

ÆRARIVM PVBLICVM.

O záłozeniu skárbu pospolitégo ku porátowániu vbogich, iescze zá Augustá rádzono.

W inszych Królestwách cudzoźiemskich, názwáli táki skarb, Montem pietatis.

w Lublinie 1569. stá. 82. List 112. O Záłożeniu skárbu pospolitégo ku czwartéy części / y o obyczáiu spráwiedliwości / áby sie tym prędzéy odpráwowáć mogłá / y innych wiele spraw / etc. *Ná Séymiki y wielki Séym odkłáda.*

ZVPY SOLNE.

Potwiérdzenié Státutów o Zupách Solnych, przez Swiętégo niegdy Kázimiérzá Wielk. wydánych.

Kázim.III. List 76. W Imie Boże / Amen. NA wieczna pámięć. Aby błąd zápámiętánia spráwam / które sie zá czásem dzieią / nie przyniósł szkody iákiéy / Królów y Kśiążąt wysokié Rády vstáwiły : áby tákowé rzeczy pismem y nápisániém świádków wieczné były czynioné. Dla tego My Kázimiérz / z łáski Bożéy Król Polski / y ziem Krákowskiéy / Sedomiérzkiéy / Siéradzkiéy / Łeczyckiéy / Kuiáwskiéy / Wielkié Kśiążę Litewskié / Pomorzki / Ruski y Pruski / Pan y Dziedzic / oznáymuiemy przez niniey szy Przywiléy / którym to wiedzieć należy / teraz y potym bedącym / którzy tego wiádomość beda mieli. Iż ácz z powinności Królewskiéy sczodrobliwości ku wszystkich poddánych pożytku y rozmnożeniu oko opátrzności mielibyśmy mieć: wszákże wietsza pilnosć około rozmnożenia skárbów y prowentów Królestwá nászégo mieć przystoi : ábyśmy z nich królestwá y poddánych nászych pożytki mogli opátrowáć. Gdyż tedy 98.

Zupy náſzé Bocheńſkié y Wielickié część naylepſza dochodów y ſkárbu króleſtwá ieſt: które do tego czáſu/ dla zbytniego y práwie vſtáwicznégo Szláchty/ y rozmáitych osób w nich bywánia/ y w wyrabiániu Soli w wielkiéy częsci ſpuſtoſzenié y vpadek wźięły: á to z téy przyczyny/ iż áni Zupnik/ áni ieǧ vrzędnicy nie mogli pilnowáć robót/ zábáwieni odpráwowániem y pracą gościnną: á gdźieby ſie wczás temu nie zábieżáło/ trzebá ſie ſtrzédz/ áby vpadku y ſtráty z gruntu niepodiely y vćiérpiáły. Chcąc tedy tákowému vpadku/ y ſzkodźie zábieżeć: iż należy ná opátrznégo Páná przeſzłych rzeczy pámięć máiąc/ pilno przeglądáć przyſzłé/ á ná wſzyſtko ſie dobrze rozmyśliwſzy/ potym kożdą rzecz zoſobná dobrze rozrachowáć. Náſzláduiąc tedy poſtępków przodká náſzégo/ świętéy pámięci Páná Kázimiérzá Królá Polſkiégo: który przerzeczony ſkarb Zup ták w cáłości/ iáko w częśćiách/ y wſzyſtkich dochodách porządnie roſpráwił/ y iáko gránicámi iákiémi poſtánowił/ vſtáwił/ ordináćią vczynił: y áby tákowé rozrządzenié/ poſtánowienié/ ná wieczné czáſy było dźierżáné/ chowáné/ ſtrzeżoné/ pod winámi/ które w nich ſą opiſáné/ vſtáwił y ſkazał. Aby tedy y my/ y ktorykolwiek inny z poddánych náſzych/ tákowému poſtánowieniu y rozrządzeniu przez niewiádomość co przećiwnégo nie vczynił: vſtáwiamy/ y ninieyſzym zápowiedzeniem dla wietſzéy mocy obiáſniamy: áby Kázimiérzá Królá przerzeczonego Státutu y Vſtáwy/ które do tego czáſu w Skárbie náſzym ſą chowáné/ we wſzyſtkim wedle vſtáwy y porządku y rozrządzenia iego były trzymáné y záchowáné ná czáſy wieczné: których też Conſtituciy poſtępek y Artykuły/ z pewnéy wiádomości y z dobrze vważonéy y vżytéy rády/ we wſzyſtkich ich punktćiech/ cząſtkách/ zámknieniu/ mocné wdźięcznie czynimy/ pochwalamy y potwiérdzamy. Wſzákże to ſpecyfikuiemy y wyrażámy: iż wſzyſtkié zapláty y czynſzé ták Duchownym iáko Swietckim osobam/ przez Przodki náſzé ná wieczność álbo do czáſu/ álbo do żywotá zápiſáné z ſtárádawná/ które zwykły bydź przez Zupniki pláconé/ y Liſty ſpráwiedliwie y wedle práwá iákokolwiek wyſzłé/ máią trwáć w ſwéy mocy y ſtáłości. A iżby zá czáſem ktorąkolwiek bárwą/ chytrośćią/ álbo domyſłem/ Státuty y porządki przerzeczoné nieprzydáło ſie w wątpliwość przez kogo wwiéźdź/ y o ich w ſobie zámknieniu nie było wątpienié iákié/ tedy rozumieliſmy zá potrzebną rzecz/ áby tu były wpiſáné: á tych rozumienié y brzmienié ieſt tákowé.

W Imię

W Jmie Boże/ Amen. To niechay będzie wiádomo: iż pod Rokiem Wćielenia Páńſkiego/ Tyśiącnym Trzechſetnym ßeśćdźieśiątym y oſmym/ ten ninieyßy Reyeſtr ieſt nápiſan w Piątek po Przewodnéy Niedźieli ná Zamku Krákowſkim/ ná wieczną pámieć/ ku czći y chwale Bogá wßechmogącégo/ y Błogoſłáwionéy Pánny Máriiey Mátki iego chwalebnéy/ y dla zaſług wßyſtkich Swiętych y świećic/ á ná roſkazánie Naiáśnieyßégo Kśiążećiá y páná/ Páná Kázimiérzá z łáſki Bożéy Królá Polſkiégo/ Krákowſkiéy/ Sedomiérzkiéy/ Siérádzkiéy/ Łęczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ Pomorzkiéy/ Ziem Dźiedźicá: nápiſány przez ręce Piſárzá páná Demetriuſá ná ten czás Podſkárbiégo. Dla téy przyczyny ten Reyeſtr ieſt ſpiſan: áby zły zwyczay vſtrzeżón bydź mógł ná wieczné czáſy: y áby zwyczay Żup Królá Je° M. Kázimiérzá y iego wßyſtkiéy Rády/ przez iego właſné potomki ná wieczné czáſy był trzyman. Abowiém tenże pan Kázimiérz Król nic nie kazał w Reyeſtrze przydáć/ álbo vmnieyßyć: ále kazał Reyeſtr ſpiſáć/ y wßyſtki zwyczáie pilnie ſtáré ná wieki náznáczyć/ iáko ſtárádawni Żupnicy pierwßy Poryn Fráncus/ Woyćiech/ którzy miáry miáłkiéy ſoli vmnieyßéli/ Piotr Wynryk/ Gotfryd Fráncus/ Pan Adam/ kápłan/ Mikołay Żupnicy dźierżeli. A to dla tego było vczyniono/ iż w kupowániu Żup Truchlá/ Henzel/ Buttá/ Leſko Żyd/ Bártek Mynicarz/ Arnolff Wielkier/ dla ſoli/ która zoſtawáłá wzdawániu Żup/ y innych rzeczy/ które były w Żupách między ſobą mocnie ſię práwowáli/ wádźili: iż niewiedźieli w Żupách miáry/ kßtałtu/ y zwyczáiu: y dla tego byli wezwáni ſtárßy Żupnicy/ to ieſt/ Piotr Winryk/ Pan Adam Kśiądz/ Gothfryd/ Mikołay Żupnik: którzy rządzáli Żupy zá czáſu Jego M. Królá Kázimiérzá/ áby obyczay rządzenia Żup pod przyśięgą ich ná wieczné czáſy był trzyman. Téż w piſániu tego Reyeſtru byłá wezwána Rádá Królá Je° M. to ieſt/ Duchowna y Swietcka/ któréy byłá daná zupełna moc Królá Je° M. áby niniéyßy Reyeſtr był ſpiſan/ dla záchowánia prawdźiwégo dobrégo ſtárégo zwyczáiu: y dla pożytków rzeczonégo Królá/ y iego potomków ſłußnych/ y wßyſtkiégo króleſtwá ná wieczné czáſy.

Imioná Pánów Duchownych, którzy ten Reyestr zbiéráli.

PJérwßy Pan Floryan / Biskup Krákowski: potym Pan Wilk Káncler Krákowski: Zawißá Archydiákon Krákowski. Item, Janko brát Szymków / Podkáncléry: Bodzetá Spraw cá álbo Rządzcá powßechny: Pan Michálko Kánonik Krákowski / piérwßy Pisarz Królá Je° M. Szymko pisarz królewski: Jan Jelitkowit / który ná ten czás dzierżał Mynice do wiernych rąk z Leśkiem Zydem.

Imioná Pánów Swietckich té są.

PJérwßy Pan Jan z Melstiná / Kásztelan Krákowski: Pan Neorzá / Woiewodá Krákowski: Pan Wáfroßki / Podsedek Krákowski: Pan Mściwiey z Kwiliny Podkomorzy: Pan Ottá z Pilce: Pan Swiátosław / Podpodskárbi: Pan Dimitr / Podskárbi: Máłochá stáry Rządzcá: Sczepanko Mistrz Murów.

Imioná stárych Zupników, Báchmistrzów, Stygárów, &c.

PJérwßy Czyndel Stygar z Góř Rutnyńskich: Tyczkrácz z Teczyná: Bernad Stygár z Węgier: Stygár z Káźimierzá. Item, stárßy Zupnicy / to iest / Piotr Winryk / Gotfryd Fráncuz / Pan Adám Kśiądz / Mikołay Zupnik. Item, stárßy Zupnicy: ktorzy rządźili Zupy / które im były zlécone do wiernych rąk / zá czásu Je° M. Królá Káźimierzá. A tám pod przyśięgą wßytek zwyczay przez nie podány / Król Je° M. Káźimiérz / ze wßytką Rádą swą / to iest / Duchowną y Swietcką / ná wieczné czásy áby był chowan potwiérdźili. Do Reyestru przez Je° M. Królá y iego Ráde / byli wezwáni terázznieyßy Zupnicy ku potwiérdzeniu: naprzód Trytá / Leßko Zyd: Item, Henselburg / Bártko Mynicarz / Arnold Wielkier. Też byli wezwáni ku czynieniu Reyestru Podżupkowie / Báchmistrzowie / Stygárowie oboiéy Zupy: ktorzy wßystkié zwyczáie

czáie rządzenia Zup vmieli. Piérwſzy był Woyćiech Miſtrz Moſtów / brát Hánkonów / z Mienſelnic : Jan Pánlinów Podżupek z Wieliczki / Korezek Stálmách górny / Giſzko Stygár z Wieliczki / Mikołay Stygár z Wieliczki / Czándycz z Opáwy Podżupek z Wieliczki / Penak Báchmiſtrz z Bochnie / pan Jan Prębendarz z Zupy Bocheńſkiéy / Czkuffunf Stálmách gór Bocheńſkich / Bullein Báchmiſtrz Bocheńſki / Jan Prokiendorff Stygár z Bochnie / Kutá Báchmiſtrz z Bochnie / Piotr Wieruſz Stygár z Bochnie. Naprzód / napiérwéy y nádewſzyſtko Je° M. Król Kázimiérz ze wſzyſtką Rádą / piérwéy

Zaden do Zup chodzić nie ma.

miánowány zwyczay Reyeſtru potwiérdzili : áby żaden z Pánów bądź wielki bądź máły / bądź Káſztelan álbo Stároſtá nie śmiał chodzić do Zup. Przyczyná temu / iż przyiechał był pan Neorzá Woiewodá przed Zupę / y kazał ſobie dáć poczeſtowánié. Od tego czáſu Je° M. Król dowiedziawſzy ſie / gniewał ſie nań wiecéy niż dwá Miesiącá : y ledwie odpuſczenié przez Pány iemu było vproſzoné. A ták Je° M. Król pod karániem ná gárdle y máietności roſkázuie : áby żaden z Pánów wiecéy nie śmiał chodzić do Zupy. Abowiem gdy Szláchtá przychodźi do Zup / tedy Zupnik pożytków Je° M. Królá nie może ták pilnie dogledáć / dla przekázy pánów do Zupy przyieżdżáiących. Dla tego vſtáwiono ieſt / áby Szláchtá nigdy nie náwiedzáłá Zup / ażby to było z wielkiéy łáſki Królá Je° M.

Koni żadnych cudzych do Zup nie przimowáć.

Téż vſtáwiono ieſt : áby żaden Zupnik pod gárdłem y dóbr ſwych / nieśmiał żadnégo konia páńſkiégo y ſzláchecкiégo do Zup przyimowáć / y onégo kármić : wyiąwſzy konie króléwſkié. Przyczyná tego : iż pieniądze Królá Je° M. ná liczbie Zupnéy / które z Zup przychodzą / bywáią vmnieyſzáné.

Zadnemu potrzeb z Zupy dawáć nie máią.

Téż vſtáwiono ieſt : áby gdy Zupy bywáią dáné do wiernych rąk / żaden Zupnik / który dzierży Zupy do wiernych rąk / nie śmiał przez dozwolenia Królá Je° M. którégo z Pánów do Zup puſczáć / y iemu potrzeb z iego końmi y z czeládzią dáwáć.

Od Báłwáná wyrobionégo trzy groſze.

Téż vſtáwiono ieſt : áby żaden z Zupników / który dzierży Zupy do wiernych rąk / nie płácił bancum Salis, to ieſt / báłwáná wyćiętégo przez robotniki / iedno po trzy groſze / nie ſzácowawſzy Trágárzów.

Báłwan ſoli dárowány Zupnik Krolowi ná liczbę po czemu kłáść ma.

Téż vſtáwiono ieſt : áby Zupnik / który dzierży Zupy do wiernych rąk / báłwan ſoli dárowány pánóm Szláchćie / álbo którymkolwiek oſobam / nie miał ináczéy kłáść Królowi Je° M. ná liczbie w Zupie Wielickiéy / iedno po pięći groſzy : á w Zupie Bocheńſkiéy po ſześći groſzy / w to zámknąwſzy Trá-

gárze

gárze y piſárze. A ieſli Król Je° M. którego ßláchćicá dáruie ſoli Cetnarem álbo beczkámi: tedy Zupnik/ który dźierży Zupy ku wierney rece/ wßytki cetnary ma ſpiſáć/ y oné w Reyeſtrách przy liczbie pokázáć. Też ieſli Król Je° M. którego Páná álbo ßláchćicá/ álbo Zakonniká miáłką ſolą dáruie/ tedy Zupnik/ który dźierży Zupy do wiernych rąk/ nie ma ináczey miáry ſoli poczytáć ná liczbie/ iedno po cztérzy große. Też Sol/ która bywa daná ßláchćie álbo Zakonnikóm przez Królá Je° M. beczkámi/ Zupnik który dźierży Zupy do wiernych rąk/ nie ma tego Królowi Je° M. poczytáć ná liczbie: ábowiem to nie ieſt wedle práwá. Też vſtáwiono ieſt: iż żaden Zupnik nie ma ſam ſoli przedáwáć ná Składźie Krákowſkim/ áni żaden ſługá Zupników: ále Zupnik ma ſól przedáwáć Kupcóm/ y tym którzy około ſoli ſie obiéráią/ ták z Krákowá/ iáko kupcóm/ to ieſt Mieſczánóm z Wieliczki: á oni mieſczánie z Wieliczki máią mieć zupełną moc przedawánia ſoli ná Składźie Krákowſkim. Też vſtáwiono ieſt: iż Bocheńſcy kupcy ſolni/ máią zupełną moc Sól czyſtą woźić do poſtronnych ſtron: to ieſt/ do Mázowßa/ Ruſkiey źiemie/ y Sląſkiey/ y do Litwy/ y ku Lublinu. Też vſtáwiamy: iż Mieſczánie Bocheńſcy álbo kupcy ſoli máią mieć zupełną moc poſpolitą ſól woźić do składu Krákowſkiego/ dla Piekárzów chlebá/ y dla Furmánów z innych ſtron przyieżdżáiących. Też vſtáwiamy z roſkazánia Królá Je° M. Kázimierzá: iż Sól innym ſpoſobem nie ma bydź do Wegier dawáná/ iedno kożdy Cetnar po cztérzy große/ ktoré ſą w złotym czerwonym: á Złoté nie máią bydź ináczey bráné/ iedno po śiedmi Szkotów/ to ieſt po cztérnaśćie großy. Przyczyná tá ieſt: iż Wegróm bywa ſtłuczón ieden báłwan ſoli/ który ſtoi zá dwie grzywnie: á ſtłuczony ledwo pułtorá złotégo do Wegier zápłáći. A to ieſt z ßkodą Zupy/ która ßkodá dotyka ſie Zupy Wielickiey. Też vſtáwiamy: áby Sól/ która bywa dawáná z Zupy Bocheńſkiey do Cypſkiey źiemie/ kożdy Cetnar iey był dawan po cztérzy große we złotym czerwonym: á kożdy złoty ma bydź bran po ośmi ſkótów/ to ieſt/ po ßeſnaśćie großy Polſkich. Też ieſli żelázo bedźie przywieźiono z Wegier do Zup zá ſól w cetnarách/ tedy vſtáwiono ieſt: iż kożdy Cetnar żelázá przez Zupniká nie ma bydź innym ſpoſobem bran/ iedno po śiedmi ſkótów/ to ieſt/ cztérnaśćie großy. Też vſtáwiamy: áby ludźie/ którzy biorą do Wegier w Zupie Wielickiey Sól cetnarową/ á ieſli oney ſoli do Wegier nieodwiozą/ ále

Do Wegier ſól po cze° ma bydź dawáná. Skót wazy dwá großá.

ią ná gránicách przedádzą: tedy konie y z solą tám/gdźie ie znay dą/ máią przez wszelkiéy wymówki strácić. Vstáwiamy tákże: iż ieśli ludźie do ziemie Cypskiéy Sól z Zupy Bocheńskiéy wezmą/ á ieśli ią w Sączu álbo ná innych gránicách przedádzą: tákowąż kaźń máią znośić. Vstáwiamy też: iż kiedy konie Królá Je° M. bywáią posyłáné do Zupy/ tedy Zupnik koniom onym/ ná kożdégo koniá ma dáć korzec owsá ná dźień y śiáná y słomy wszelką potrzebe: á liczbe koni ma wiernie spisáć. Też vstáwiamy: iż gdy biorą konie królewskié do Zup/ tedy Zupnik bedźie powinien do cztérech koni chowáć iednégo másztálérzá ná to mocnégo: y ma iemu wszystki potrzeby dáwáć ku żywnośći/ y ku odźianiu/ á to wszystko wiernie spisáć ma/ y tym którzy liczby słucháią pokázáć: áby oni oglądáli/ ná wiele Summá pieniedzy królewskich wychodźi. Też vstáwiamy: áby vbodzy iálmużną żyiacy/których iest w Zupie Wielickiéy szesć/y tákże wiele w Zupie Bocheńskiéy/ z tym chlebem/ który im bywa dawan po Mszách/ nie byli kłádźieni ná liczbie. Abowiém to iest potwiérdzono zá dusze oycá/ y mátki Królá Káźimiérzá/y innych ich rodźiców przodków: y tymże vbogim ná kożdy rok ma bydź dawano przyodźianié słuszné.

Przedánie Zup.

List 79. TEż vstáwiamy: iż ieśli bedą Zupy przedáné przez Królá Je° M. y iego Ráde/ tedy ten/ który Zupy kupi/iest powinien Sól/ iákokolwiek iéy wiele bedźie ználeziono/pilnie spisáć: y oné spisáną wedle Státutów rády przyiąć. Też vstáwiamy: áby kážday Bałwan nieináczéy od Królá był przyimowan w Zupie Wielickiéy/ wszystko obráchowawszy/ iáko ślągi/ powrozy konopné/ łyczáné/ nieináczéy iedno po piąći groszy: á w Bochni iedno po sześći groszy. Też vstáwiamy: iż ilekolwiek kámieni łoiu bedźie ználeziono/ nie máią bydź ináczéy poczytáné zá gotowé pieniądze/ iedno iáko w targu: á w drobnéy soli kożdy Kámien po sześći groszy. Też vstáwiamy: iż liczbá blach żeláznych ma bydź poczytána kopá ich w drobnéy soli po grzywnie. Też vstáwiamy: áby kliny żeláźné/ ile ich w Zupiech bedźie ználeziono/ nie ináczéy były ráchowáné/ iedno kożdy po pulgroszku. Też vstáwiamy: áby powrozy łyczáné nie ináczéy były poczytáné w ráchunku/ iedno kożdy po ośmi skótów.

Też

Tèż vſtáwiamy: áby powrozy konopné nie innym ſpoſobem były ná liczbie poczytáné/ iedno kożdy kámien po ßeśći großy. Tèż vſtáwiamy: áby kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Królá Je° M. był powinien tákże wiele wroćić ſoli/ iáko przyiał/ y tákże wiele łoiu/ y wßyſtkich inych rzeczy/ iáko wiele przyiał. A ieſliby po oddániu Zup ſwégo vrzedu ták wiele/ iáko przyiał/ nie oddał/ tedy wßyſtko ma zápłáćić królowi gotowémi pieniądzmi: iáko to w ſoli y bałwániéch y w drobnéy y w innych rzeczách ieſt obiáśniono. Tèż vſtáwiamy: iż kto kupi Zupy od Królá/ nie ma chowáć ßláchty y pánow: iáko przed tym opiſano ieſt. A to dla téy przyczyny/ áby zły zwyczay z tąd nie był dopuſczon. Tèż vſtáwiamy: áby kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Królá Je° M. ináczéy nie dawał bałwáná ſoli/ w ktorym ieſt ßeść cetnarow/ iedno po pultory grzywny. Tèż vſtáwiamy: áby bałwan ſoli/ w ktorym ieſt ośm cetnarow/ ſwym kupcom ſolnym/ to ieſt/ obywátelóm króleſtwá nie był ináczéy dawan/ iedno po dwie grzywnie. Tèż vſtáwiamy: iż Zupnik poſtronnym ludźiom/ to ieſt/ z innych źiem iednégo cetnaru ſoli/ w ktorym ieſt ośm cetnarow/ nie ma drożéy dáwáć/ iedno po dwie kopie. Tèż vſtáwiamy: iż kożda grzywná wedle Státutow czyni ßeść miárek ſoli drobnéy. A ten Státut vczyniliſmy pożyteczny/ wiernie obráchowawßy/ áby y kupcy ſolni mieli zarobek/ y Krol żeby miał obfity pożytek. Tèż vſtáwiamy: z roſkazánia dawnégo Królá Je° M. Káźimierzá: iż ieſli Krol Je° M. ktorégo páná Szláchćicá/ Zakonniká/ iákim bałwánem ſoli dáruie: Zupnik onégo bałwáná nie ma ináczéy ßácowáć Królowi Je° M. iedno zá puł grzywny: á miárke drobnéy ſoli zá cztérzy große: Cetnar w Wieliczce po ßeśći großy: w Bochni po ośmi großy: á w oboiéy Zupie beczke po wierdunku. Tèż vſtáwiamy: iż kożdy bałwan ſoli/ ktory bywa wyćiet w Bochni/ innym ſpoſobem nie ma bydź poczytan Królowi Je° M. wzdawániu Zup/ iedno po ßeśći großy/ wßyſtko obráchowawßy w to. Tèż vſtáwiamy: iż kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Królá/ w zdawániu ſwégo Vrzedu nie ma/ áni bedźie powinien ſoli bałwánowéy wiecéy odwieźdź/ iedno trzy ſtá bałwánow do ſkłádu poſpolitégo: to ieſt/ ná rynek Krákowſki: á ieſli wiecéy odwieźie/ gdźiekolwiek bedźie ználeźioná bądź w domiéch/ bądź w piwnicách/ álbo w ſtáyniách/ oná ſol ma bydź wßyſtká wźietá ná Komore króleſką: á Zupnikowi wßyſtkie dobrá máią bydź wźieté: wyiąwßy

żeby to Zupnik miał z roskazánia królewskiego. Téż vstáwiamy: iż kożdy Zupnik choć bedzie ten/ który do wiernych rąk dźierży Zupy/ choć téż zákupi Zupy/ nie ma bałwáná soli Krolowi poczytáć/ iedno po piąci groszy w Wieliczce: á w Bochni po sześći/ iuż w to włożywszy łóy y inné rzeczy dosyć drogo oszácowawszy. Téż vstáwiamy: iż vbodzy/ którzy są przez Krolá postánowieni/ od Zupniká który kupi Zupy/ nie máią bydź ná liczbie kłádźieni. Téż vstáwiamy: iż Zupnik/ który kupi Zupy/ nie bedźie powinien wiecéy koni Królewskich do Zup przyimowáć/ iedno iáko wiele w naymie Zup iest wyrážono: á do tych koni/ które są w kupnie wyrážoné/ to iest/ do cztérzéch/ ma chowáć iednégo sługe godnégo: którému słudze/ ma postánowić żywność y odźienié: á to nie ma bydź kłádźiono ná liczbe Królowi. Téż vstáwiamy: iesli wiecéy koni bedźie przywiedźiono/ niż iest wyrážono w przedániu Zup/ tedy ná kożdégo koniá má bydź dawan ieden korzec owsá ná dźień z śiánem y z słomą: á to ná liczbie ma bydź ták kłádźiono/ iáko ná rynku iest kupiono. A do cztérzéch koni/ ieden ma bydź sługá chowan: á słudze ma dáć wychowánié ná kożdy tydźień po sześci groszy: co ma bydź ná liczbie kłádźiono. Téż vstáwiamy ná wieczne czásy: iż kożdy Zupnik/ który kupi Zupy/ ma dáwáć Królowi potrzeby wszystkié/ y Jéy M. Królowéy/ y wszystkiému dworowi/ y koniom stráwe/ y inné potrzeby raz w rok w oboiéy Zupie: á Zupnik bedźie powinien dárowáć Królá stem czerwonych złotych: á pánią Królowę piećdźiesiąt: á to nie ma bydź kłádźiono ná liczbie Zup. Téż vstáwiamy: áby Zupy nie taniéy bywáły przedawáné/ iedno zá ośmnaśćie tyśiecy grzywien/ połowice groszów/ połowice kwartników álbo monety pospolitéy: iáko są przedáné przez własné vstá Królá Káźimiérzá/ Truchlonowi Leskowi Zydowi/ Henselburgowi/ Bártkowi Mynicarzowi/ y Arnoldowi Wielkierowi. Abowiém w iednym tegodniu byłá czworáka odmiáná Zupników: iż ieden nád drugiégo pieniądzmi przekłádał.

Práwá Vrzędników Zupnych.

TEż vstáwiamy Práwá Vrzędników Zupnych. Naprzód Podżupkowi niech bedźie dawano pulgrzywny ná tydźień: Stygárowi w Bochni wiárdunek: Stygárowi w Wieliczce siedm

śiedm großy: Ważnikowi śiedm großy w Wieliczce/ y trzećia cześć ważnego: Ważnikowi w Bochni ßeść großy/ y czwarta cześć kárbnego. Item, w Wieliczce Kárbnikowi śiedm großy: Száfárzowi w Wieliczce śiedm großy / y wßyſtkie máłe ſkóry: Száfárzowi w Bochni ßeść großy: Piwnicznému dwá groſzá: Podrząńczému dwá großá: kożdému Strzelcowi cztérzy große: Kuchárzowi cztérzy große: Kuchćikowi dwá großá: temu/ który myie Miſki/ dwá großá: Odźwiérnému dwá großá: Komornikowi / który przeſtrzéga krádźionéy ſoli / cztérzy große: Podſkárbiému / który Skrzyneczke nośi/ dwá großá: Piecuchowi dwá großá: temu/ który przykrywa ſtół/ dwá großá: Leśnému / który Láſów ſtrzeże / cztérzy große. Téż vſtáwiamy wßyſtkim przerzeczonym Vrzednikóm ná kożdy rok dwoiákie ßáty / to ieſt Letnié y ná Zime : á ná kożdy Mieśiąc kożdému trzewiki. Téż vſtáwiamy: iż kwity pánów Szláchty/ pánow Duchownych/ iákiégobykolwiek ſtanu byli/ Zupnikowi nie máią bydź dawáné: wyiąwßy tylko kwity ſolné. Abowiém tákowé kwity ſolné Zupnik bedźie powinien odpráwowáć. Téż vſtáwiamy: iż Dymitr Podſkárbi wßyſtki kwity Pánów y Szláchty / ktorégobykolwiek ſtanu byli / w pieniądzách ma odpráwowáć: á pieniądze od Zupniká ma bráć / y od wßyſtkich Stároſtów / Sprawców wßyſtkiégo Króleſtwá Polſkiégo: á oné do ſkárbu kłáśdź/ y onémi ßáfowáć wedle tego/ iáko Król Je° M. poruczy y roſkaże.

Práwá Pánów ná Zupách, które ná liczbie nie máią bydz kłádzioné.

KApitułá Krákowſka / ma mieć ſto grzywien. Kápitułá Gnieźnieńſka / ſto grzywien. Przebendarzowi w Zupie Bocheńſkiey świetégo Stániſławá ná kożdé Suché dni bywáią dawáné dwie grzywnie/ á nie wiecéy: który nie ma mieć iedno iednégo ſługe w górách/ á iednégo v Ołtarzá ſłużacégo. Który Przebendarz y ſługá máią mieć odźienié iedno od Zupniká w roku: ále żadnégo koniá nie ma chowáć w Zupách. Plebanowi w Bochni ná kożdy tydźień bywa dawáná grzywná. Plebanowi w Wieliczce ná kożdy tydzien korzec ſoli miáłkiéy. Plebanowi z Kolocelárijéy bywáią dáwáné pieć grzywien / y ſukná ośm łokći krótkich / y báłwan ſoli. Plebanowi z Niepołomic List 80.

Ji iij

polomic bywáią dawáné ná kożdy rok cztéry kámienie łoin / y tákże wiele woſku. Wikáriom kośćiołá Kápituly Krákowſkiéy bywáią dawáné ná kożdy rok ßeśćdźieśiat y ßeść miar ſoli miáłkiéy. Hánkonowi / ktorégo zową Styberyn / z Wieliczki y iego włáſnym potomkóm zá práwem iego dźiedźicznym / zá iego miſtrzoſtwo támże w Wieliczce nád Kárbáryą / dáiemy trzydźieśći grzywien ná kożdy rok : co ná wieczné czáſy trwáć ma : áni to ná liczbie ma bydź kłádźiono. Téż Sól bałwánowa / która bywa dawána Mnißkóm do Wrocławiá / y ſól do zamków królewſkich / bądź w báłwánách / bądź miáłka / nie ma bydź kłádźiona ná liczbe. Téż przy bytnośći wßyſtkiéy Rády / pan Jan Káßtelan Krákowſki / z brátem ſwym pánem Ráfałem dźiedźicem z Tarnowá / vkazáli nieiákié Liſty Vrzedu górnégo ná Bochni / to ieſt / ná góre Krákowſką : ná których liśćiéch to było nápiſano : iż mieli mieć ná kożdy tydźien kope großy : które liſty przez Królá Káźimiérzá y wßyſtke Ráde z gruntu ſą ſkáżoné. A dla tego roſkazał Król Je° M. że ná wieczné czáſy żaden z Pánów nie ma mieć żadnégo czynßu ná Zupách / okróm tych / którzy ſą w Reyeſtrze nápiſáni : á oſtátnié przez Ráde potwiérdzeni. A ci / którzy ináczéy vczynią / ná gárdle y ná máietnośći máią bydź karáni.

Práwá Podkomorzégo.

List 81. TEż vſtáwiamy : iż gdy Podkomorzy Zupniká náwiédza w Zupách / tedy Zupnik względem iego vrzedu bedźie mu powinien dáć poſtaw ſukná Máchelſkiégo : á ieſli Zupnik nie bedźie miał poſtáwu / tedy miáſto poſtáwu ma mu dáć dźieśieć grzywien. Téż vſtáwiamy : iż Podkomorzy nie ma chodźić do Zup / áby onym co nie przekaźił : ále ma do Goſpody zſtępić : á tám mu máią bydź dawáné potrzeby przez ſtárßé Stolniki : to ieſt / iedná miárká owſá / ośm kurczat / kopá chlebá / półćwierći mięſá wołowégo / y z piwem. Co dla tego vſtáwiono : áby Zupá przezeń nie byłá zátrudnioná. Téż vſtáwiamy : áby Podkomorzy żadnégo człowieká / który w Zupie mießka / nie śmiał ſadźić : y żadnégo koniá w Zupách nie ma ſtáwiáć / iedno koniá ſwégo komorniká / któryby ſtał zá trzy grzywny. A ieſli ten koń ná poſłudze Zupnéy zdechnie / tedy Zupnik ná mieyſce onégo koniá ma innégo poſtáwić. Téż vſtáwiamy : iż ten-

że Podkomorzy ná dźień świetégo Jana Krzćićielá ma wybiéráć Ráyce w Wieliczce y stárszé Stolniki / to iest robotniki w górách / w Bochni ná dźień Obrzezánia Páńskiégo / y oné wedle praw ich sedźić. Téż vstáwiamy: áby żaden choć wielki choć máły nie śmiał zátrudniáć Zup / y do nich wchodźić: iedno tylko Dymitr Podskárbi ze czterzmi końmi / gdy przyiedźie bráć pieniądze od Zupniká / pod gárdłem y stráceniém wszystkich dóbr.

Práwá Zupników.

VStáwiamy: iż żaden z Zupników nie iest powinien odpowiedáć tym / ktorzy sie nań skárżą / iedno przed Królem Je° M. gdy przez iego Sygnet bedźie pozwan. Téż vstáwiamy: iż żaden nie ma sądźić czeládźi Zupnéy / iedno sam Zupnik.

Práwá tych, ktorzy Sól wyćináią: to iest, Stolników.

VStáwiamy / ták chcąc mieć: áby w oboiéy Zupie / ták w Wielickiéy iáko w Bocheńskiéy tylko robili sześćdźieśiąt tych / ktorzy sól wyćináią: ktoré po Polsku Stolniki zową: w to zámknąwszy czeladź gośćinną. A nie wiecéy ich robić ma z téy przyczyny: iż iesliby ich wiecéy robiło / rychléyby sól z gór wykopána byłá. Téż vstáwiamy: iż ći Stolnicy máią robić vstáwicznie od świetégo Marćiná / áż do Swiątek: á iesli potrzebá bedźie / tedy máią robić od świetégo Michálá / áż do świetá przerzeczonégo: ktorzy Stolnicy máią słucháć Zupniká y Stygárá / ilekroć bedźie potrzebá. Téż vstáwiamy: iesli kto z tych Stolników niechcąc słucháć / Sól zepsuie / tedy Stygár ma onéż káráć / y ták długo do góry nie puśćić / áż od Zupniká y od Stygárá odpusczenie vprosi. Téż vstáwiamy: áby wszyscy Trágárze nieposłuszni / gdy co złégo zbroią / álbo robić niezechcą / tenże Stygár ma im roboty zábronić / á drugich ná to mieysce záśádźić. List 81.

Práwá Báchmistrzów.

TEż vstáwiamy: iż Mistrz nád górmi przełożony nie ma mieć

zadnégo czynßu z Zup/ áni tegodniowégo/ áni rocznégo/ iedno tylko Slugi/ które zdawna ná górách miał: á oném własnémi pieniądzmi ma płáćić wedle zwyczáiu gór pieniężnych/ ktorych z śiekiéry dostał. A Cieśli Górnému ná mieyſcu tego/ który robi własnémi rekámi ná górách/ ma bydź dano ná kożdy tydźién wiárdunk/ y żywnosć/ y odźienié: iáko innym Vrzednikóm. Tęż vstáwiamy: iż w kożdéy górze máią bydź postáwieni dwá robotnicy dla ßukánia ſoli: á ono co bedźie ználeziono przez nie/ ma bydź pilnie opátrzono dobrémi ściánámi ſolnémi. A kiedy ći co ſól kopáią/ własnémi rekámi co vrobią/ tedy Zupnik wespółek z Báchmiſtrzém ma im piece z ściánámi dáć/ á żadnych dárów od nich nie bráć. Abowiém to ieſt dar Boży nie Báchmiſtrzów. Zá świádectwem tego Liſtu/ którému pieczeć náßá ieſt záwießona.

Do tegóz.

MY tedy Zbygniew z smiłowánia Bożégo świetégo Rzymſkiégo Kośćiołá/ Tytulu świetéy Pryßki Kárdynał/ y Biſkup Krákowſki: Władysław z łáſki Bożey/ Swietégo Kośćiołá Gnieźnienſkiégo Arcybiſkup y Prymás: Jan z téyże łáſki bożéy Włocłáwſki: Andrzéy tákże z łáſki bożéy/ Poznánſki: kośćiołów Biſkupi: Jan z Czyżowá Kásztelan y Stároſtá: Jan z Teczyná Woiewodá Krákowſki: Lukaß z Górki Poznánſki: Jan z Olesnice Sedomiérzki: Woyćiech z Máłégo Leczycki: Jan z Kretkowá Brzéſki/ Woiewodowie: Jan z Koniecpolá Króleſtwá Polſkiégo Káncléřz: Przybór z támtądże Kásztelan Sedomiérzki: Kreſław z Kurozwiąk Lubelſki: Wáwrzyniec Zarebá Siérádzki: Piotr Skórá z Gáiu Káliſki: Stániſław z Oſtrorogá Gnieźnienſki: Mikołay z Oſoliná Woynicki/ Mikołay z Vrzymowá Brzéſki: Piotr z Kurowá Sądecki: Hyncá z Rogowá Roſperſki/ y Króleſtwá Polſkiégo Podſkárbi: Mikołay z Wierbiąſká Dobrzynſki: Grzegórz z Bráńczá Rádomirſki: Jan z Bniná Miedzyrzécki: Mikołay z Wiśniczá Lwowſki: Mikołay z Zákierzowá Wiślicki: Sczepan z Oporowá Brzezinſki: Piotr z Striykowá Włocłáwſki: Jan z Bobrki Biécki: Woyćiech z Michowá Záwichoyſki: Mikołay z Próchnice Przemyſki: Jan z Kurcháchnice Hálicki: Borko z Ośieczná Nákielſki/ Kásztelani. Mikołay z Brzezia króleſtwá Polſkiégo Márßałek/ Jan z Pilce/ Bártoß Obulec z Bory Krákowſki/

kowski / Mikołay z Wysmuthowá Sedomiérzki: Tomaß z Soboty Leczycki / Sedziowie: Piotr Száfrániec Krákowski: Jan z Czárnkowá Poznánski: Mikołay Powáłá z Mágnußowá Sedomiérzki: Piotr z Brudzowá Káliski: Jan Kuropátwá z Lákuchowá Lubelski: Michał z Lásotki Dobrzynski: Mikołay Bolá Inowlocłáwski/ Podkomorzowie. Jan Biezad z Morská Krákowski: Mikołay z támtądże Sedomiérzki: Mikołay z Noykowá Sądecki / Chorążowie. Mikołay Podsedek Sedomiérzki/ y inßy Prẽłaci/ Panowie/ Dygnitarze/ Szláchtá y Przełożeni ná tym Séymie Wálnym Piotrkowskim zebráni/ przestawáiąc przy pochwaleniu y potwiérdzeniu przerzeczonégo Naiáśnieyßégo páná świetéy pámieci Królá Kázimiérzá/ też Státuty wedle tego/ iáko tu są wpisáné/ we wßystkim pochwaláiąc we wßystkich Punktciéch / Artykułách y klauzułách bedziemy ich pilnowáć / strzédz/ y chowáć: á nigdy im słowem álbo vczynkiem nie bedziemy sie przeciwić. Z którey przyczyny y pieczeći náßé ninieyßym kazáliśmy záwieśić / dla mocnieyßéy ich wagi/ y ná świádectwo wßystkich/ y káżdy z osobná rzeczy przerzeczonych. Działo sie to ná Séymie Piotrkowskim / w Piątek po Oktawie Swiąteczney / Roku Pánskiego / Tyśiącnégo cztérechsetnégo piećdziesiątnégo piérwßégo. Przy Pánách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnych / Janá z Koniecpolá królestwá Polskiégo Kánclérzá / y Piotrá z Czekoćiná/ tegóż Królestwá Podkánclerzégo / nam sczérze miłych.

Inſzé potwiérdzenié Státutów Zupnych iednákié z piérwſzym, iedno iz krótſzé.

W Imie Boże/ Amen. NA wieczną pámieć. Aby błąd zápámietánia spráwam/ któré sie zá czásem dzieią/ nie przyniósł ßkody iákiéy / Królów y Kśiążąt wysokié Rády vstáwiły: áby tákowé rzeczy pismem y nápisániem świádków wieczné były czynioné. Dla tego My Kázimiérz z łáski Bożéy Król Polski/ y ziem Krákowskiéy/ Sedomiérzkiéy/ Siérádzkiéy/ Leczyckiéy / Kuiáwskiéy / Wielkié Kśiąże Litewskié / Pomorzki / Ruski y Pruski Pan y Dziedzic: Oznáymuiemy przez ninieyßy Przywiléy/ którym to wiedzieć należy teraz y potym będącym / którzy

ktorzy tego wiádomość beda mieli. Iż ácz z powinnośći Krolewſkiey ſczodrobliwośći ku wßyſtkich poddánych pożytku y rozmnożeniu oko opátrznośći mielibyſmy mieć: wßakże więtßa pilność około rozmnożenia ſkárbow y prowentow Krolestwá náßego mieć nam przyſtoi/ ábyſmy z nich krolestwá y poddánych náßych pożytki mogli opátrowáć. Gdyż tedy Zupy náße Bocheńſkie y Wielickie cześć nalepßa dochodow y ſkárbu krolestwá ieſt/ ktore do tego czáſu/ dla zbytniego y prawie vſtáwicznego Szláchty/ y rozmáitych osob w nich bywánia/ y w wyrabiániu ſoli w wielkiey cześci ſpuſtoßenie y vpadek wźięły/ á to z tey przyczyny: iż áni Zupnik/ áni iego vrzednicy nie mogli pilnowáć robot/ zábáwieni odpráwowániem y praca gośćinna: á gdźieby ſie wczás temu nie zábieżáło/ trzebá ſie ſtrzedz/ áby vpadku y ſtráty z gruntu niepodieły y vćierpiáły. Chcac tedy tákowemu vpadku/ y ßkodźie zábieżeć: iż należy ná opátrznego Páná przeßłych rzeczy pámieć máiac/ pilno przegladáć przyßłe: á ná wßyſtko ſie dobrze rozmyśliwßy/ potym kożda rzecz z osobná dobrze rozráchowáć. Náśláduiac tedy poſtepkow przodká náßego świetey pámieci Páná Káźimierzá Krolá Polſkiego: ktory przerzeczony ſkarb Zup ták w cáłośći/ iáko w cześćiách/ y wßyſtkich dochodách porzadnie rozpráwił/ y iáko gránicámi iákiemi poſtánowił/ vſtáwił/ ordynácia vczynił: y áby tákowe rozrzadzenie/ poſtánowienie/ ná wieczne czáſy było dźierżáne/ chowáne/ ſtrzeżone/ pod winámi/ ktore w nich ſa opiſáne/ vſtáwił y ſkazał. Aby tedy y My/ y ktorykolwiek inny z poddánych náßych tákowemu poſtánowieniu y rozrzadzeniu przez niewiádomość co przećiwnego nie vczynił: vſtáwiamy/ y ninieyßym zápowiedzeniem dla więtßey mocy obiáśniamy: áby Káźimierzá Krolá przerzeczonego Státuty y Vſtáwy/ ktore do tego czáſu w ſkárbie náßym ſa chowáne/ we wßytkim wedle vſtáwy y porzadku y rozrzadzenia iego były trzymáne/ y záchowáne ná czáſy wieczne: ktorych też Conſtitucyi poſtepek y Artykuły/ z pewney wiádomośći y z dobrze vwáżoney y vżytey rády/ we wßyſtkich ich punktćiech/ czaſtkách/ zámknieniu/ mocne wdźiecznie czyniemy/ pochwalamy y potwierdzamy. Zá świádectwem tego Liſtu/ ktoremu Pieczeć náßá ieſt záwießona.

My tedy Zbygniew z śmiłowánia Bożego świetego Rzymſkiego Kośćiołá/ Tytułu świetey Pryßki Kárdynał y Biſkup Kráko-

Krákowſki/ Włádyſław z łáſki Bożéy Swiętégo Kośćiołá Gnieźnieńſkiégo Arcybiſkup y Primás/ Jan z téyże łáſki Bożéy Włocłáwſki/ Andrzéy tákże z łáſki Bożéy Poznáńſki/ Kośćiołów Biſkupi: Jan z Czyżowá Káſztelan y Stároſtá/ Jan z Tęczyná Woiewodá Krákowſki/ Lukaß z Górki Poznáńſki/ Jan z Oleśnice Sędomiérzki/ Woyćiech z Málégo Leczycki/ Jan z Kretkowá Brzéſki/ Woiewodowie: Jan z Koniecpolá Króleſtwá Polſkiégo Kánclérz/ Przybór z támtądże Káſztelan Sędomiérzki/ Kreſław z Kurozwiąk Lubelſki/ Wáwrzyniec Zarebá Siérádzki/ Piotr Skórá z Gáiu Káliſki/ Stániſław z Oſtrorogá Gnieźnieńſki/ Mikołay z Oſoliná Woynicki/ Mikołay z Vrzymowá Brzéſki/ Piotr z Kurowá Sądecki/ Hynca z Rogowá Roſperſki y Króleſtwá Polſkiégo Podſkárbi/ Mikołay z Wierbiąſká Dobrzynſki/ Grzegórz z Bráńczá Rádomirſki/ Jan z Bniná Miedzyrzecki/ Mikołay z Wiśniczá Lwowſki/ Mikołay z Zákierzowá Wiślicki/ Sczepan z Oporowá Brzezinſki/ Piotr z Striykowá Wlocłáwſki/ Jan z Bobrki Biécki/ Woyćiech z Michowá Záwichoyſki/ Mikolay z Prochnice Przemyſki/ Jan z Kurcháchnice Hálicki/ Borko z Ośieczná Nakielſki/ Káſztelani: Mikołay z Brzezia/ Króleſtwá Polſkiégo Márßałek/ Jan z Pilce/ Bártoß Obulec z Bory Krákowſki/ Mikołay z Wyſmuthowá Sedomiérzki/ Tomaß z Soboty Leczycki/ Sędziowie: Piotr Száfrániec Krákowſki/ Jan z Czárnkowá Poznáńſki/ Mikołay Powálá z Mágnußowá Sedomiérzki/ Piotr z Brudzowá Káliſki/ Jan Kuropátwá z Łákuchowá Lubelſki/ Michał z Łáſotki Dobrzynſki/ Mikołay Bolá Jnowłocłáwſki/ Podkomorzowie: Jan Biezad z Morſká Krákowſki/ Mikołay z támtądże Sędomiérzki/ Mikołay z Noykowá Sądecki/ Chorążowie: Mikołay Podſędek Sędomiérzki/ y inßy Prełaci/ Pánowie/ Dignitarze/ Szláchtá y Przełożeni ná tym Séymie Wálnym Piotrkowſkim zebráni/ przeſtawáiąc przy pochwaleniu y potwiérdzeniu przerzeczonégo Naiáśnieyßégo Páná świętéy pámięci Królá Kázimierzá/ téß Státuty wedle tego/ iáko tu ſą wpiſáné/ we wßyſtkim pochwaláiąc we wßyſtkich Punktćiéch/ Artykułách y Kłauzułách będziemy ich pilnowáć/ ſtrzédz/ y chowáć: á nigdy im ſłowem álbo vczynkiem nie będziemy ſie przećiwić. Z ktoréy przyczyny y pieczęći náßé niniéyßym kazáliſmy záwieśić/ dla mocnieyßéy ich wagi/ y ná świádectwo wßyſtkich/ y káżdy zoſobná rzeczy przerzeczonych. Działo ſie to ná Séymie Piotrkowſkim/

wskim/ w Piątek po Oktawie Swiąteczney/ Roku páńskiego Tysiącnego / cztérechsetnégo / piećdziesiątnego pierwszégo. Przy Pánách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnych / Janá z Koniecpolá / Królestwá Polskiego Kánclerzá / y Piotrá z Czekocińá / tegóż królestwá Podkánclérzégo/ nam sczérze miłych.

Státut odnowiony o Soli przewoznéy.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 102.

ACz Oyćiec nász vstáwił péwnym Przywileiem / który iest nápisan o soli postronnéy / która bywa wożoná do ziem / do których niemiałáby bydź wożoná : to iest / iáko ma bydź zápowiedána / y iákoby sie w zápowiedániu iéy spráwowáć miano: á wszákże iż dźisieyszych czásów Vrzednicy zdádzą sie wystepowáć z krésu Vrzedu swégo / y od Constituciy tákże od Przywileiu onéǵ/ dopusczáiąc sie niektórych rzeczy vpornie y z krzywdą też przećiwko przywileiowi. Dla tego tenże Státut iáko porządny y z dobrym rozmyslem vczyniony w ten nász niniéyszy Státut od słowá do słowá skázuiemy potrzebnie włożyć: á iest ten: Iż widźimy pospolity skarb królestwá nászégo w Zupách Krákowskich vstáwicznie schodźić y bydź vmnieyszony/ á to dla soli postronnéy y swowolnégo przewożenia z innych strón do królestwá nászégo / á zwłasczá do Wielkiéy Polski : v których wolno nád stáry zwyczay ku pożytku ich pospolitému byłá przedawána/ z szkodą Rzeczypospolitey/ y Zup Wielickich y Bocheńskich skáźie. A ták zá spólną rádą wszystkich Rad nászych / przyszlismy do niżéy nápisánégo skazánia / y postánowienia : áby Sól Wielickich y Bocheńskich Zup/ przez wszystki królestwá obywátele / któregokolwiek stanu są / byłá wożoná y przedawáná : A żeby żaden postronnéy soli w domu/ álbo ná dźiedźinie swéy nie śmiał mieć/ y ieść/ álbo chowáć/ pod winą cztérnaśćie grzywien : tyle ilekroć bedźie ználeźioná/ bez wszelkiéy folgi. Wszákże Ziemie Ruskié/ gdźie sól iest własna / od tego obowiąsku y Státutu chcemy bydź wyieté. Które to winy przez Stárosty mieysc zá ćiążeniem niech bedą wyćiągáné obyczáiem zwyczáynym / áż do w wiązánia w té dobrá / w których sól przewożna bedźie ználeźioná : które to w wiązánie ma bydź dźierżano do zupełnégo dosyć vczynienia win y szkód. A iesli v któregokolwiek Szláchćicá Duchownégo álbo świet-

ckiégo/ ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia przerzeczona ſól zákazána w domu álbo we dworze bedźie ználeźioná: tákowy tylekroć przez odpuſczenia rzeczona winą Królewſką czternaśćia grzywien niech bedźie karan: y ku zápłáceniu iéy obyczáiem przerzeczonym bedźie przymußon. A ieſli v Kmiećiá bedźie ználeźioná: ilekroć to vczyni/ tenże Kmieć tákowąż winą niech bedźie karan. A gdźieby zá ćiążą zániedbał tey winy zapłáćić: tedy nic niebacżąc ná przećiwienie dźiedźicá w tey mierze (ktorzy ták Poddáne ſwé ma trzymać/ iákoby wyſtepni niebyli) máietnośći onego Kmiećiá bedą mogli/ y máią ie do Skárbu obróćić/ ßácuiąc ie iáko winá nieśie: á oſtátek coby nád wine zbywáło máietnośći/ niech bedźie Kmiećiowi zoſtáwiono. A gdźieby maietnośći Kmieckiéy zá zapłácenié winy niebyło: tedy tákowy kmieć ma bydź poyman/ y w więźieniu dźierżan áż do ſłußnéy zapłáty winy. A ieſliby ſie też przygodźiło: żeby w Mieśćiéch álbo w Miáſteczkách/ v ktorychkolwiek oſób tákowa Sól byłá ználeźioná álbo mianá/ ziedzoná/ przedawána/ záchowána: tedy Ráyce rzeczonych Miaſt tákowąż winą czternaśćia grzywien niech bedą karáni. Które Miáſtá y Miáſteczká z ich obywátelmi niech tákowy porządek miedzy sobą chowáią: áby poſtronnéy ſoli ku ßkodźie Rzeczypoſpol. y Króleſtwá náßego v śiebie nie mieli/ áni iéy przedawáli/ álbo chowáli potáiemnie/ álbo otworzyśćie. Dla tego My Jan Olbrácht Król ſkázuiemy: áby tákowym porządkiem Dekretu Oycowſkiégo Státut o ſoli ná wieki był chowan. A ieſli ći/ ktorzy ku bróniu álbo zápowiedániu ſoli bedą zá czáſem náznáczeni/ ináczéy w náydowániu álbo w zápowiedániu ſoli/ y tákże w karániu przeſtepnych poſtąpią: tedy ſkázuiemy tákowé/ ktorzy ináczéy czynią/ winą czternaśćia grzywien karáć: o ktorą wine przed Woiewodę onéy źiemie y mieyſcá bedą powinni ſtáwáć/ odpowiedáć/ y wedle iego ſkazánia te wine Woiewodźie płáćić: ktora to winá obyczáiem Práwá Ziemſkiégo ma bydź wyćiągána. A ieſli tákowi bedą nieośiádli/ bedźie miał y niech ma moc ſam Woiewodá oné imáć/ zádźierżywáć/ iáko gwałtowniki práwá y ſpráwiedliwośći poſpolitéy/ nie puſczáiąc ich/ áż álbo wine one záplácą/ álbo rękóymie zá śie ku zápłáceniu poſtáwią.

O niedopuſczániu poſtronnéy ſoli.

Zygmunt w Kráko. 1 5 1 0. List 10.

Kążąc nowé wynálaski/ zá rádą Rad nászych / które bywáły vstáwiáné przeszłych czásów / skárbu nászému przeciwné / Sól Krákowską do pierwszégo stanu y porządku (przestawáiąc przy stárych Státuciéch) skazániém nászym przywodzimy : á to/ áby Zupy Krákowskié ku szkodzie Rzeczypospolitéy w nieprzespieczność nie były przywodzoné. Dla tego przy stárych Constituciách stoiąc / roskázuiemy wszystkim Stárostóm : áby powinność Vrzedu swégo wykonywáli / w niedopuszczániu postronnéy soli: którabykolwiek byłá przywieziona do tych mieysc gdzie vżywánié soli Krákowskiéy zwykło bydź / pod winámi / które są zdawná postánowioné ná Stárosty / ná té / którzy zastáwné/ iáko y ná té/ którzy máią wolné Stárostwá.

O wolnym wozeniu soli, y przedawániu.

Jan Olbr. 1 4 9 6. List 104.

POruszeni częstémi skárgámi poddánych nászych o drogości soli / która sie zwykłá przydawáć w ziemiách Wielkiéy Polski y Kuiáwskiéy / ácz pewni Furmáni ná pewné mieyscá z drobną solą ieździć/ y one w beczkách skłádáć zwykli/ wszákże kążąc tákowych beczek skłády/ vstáwiamy : áby Furmáni solni/ wszedy okrom Arestów/ álbo zábrániánia z solą iecháli/ y one w beczkách skłádáiąc/ álbo nie skłádáiąc/ álbo ią ná woziéch máiąc/ gdzie sie im bedzie zdáło czásu swégo y godziny zwyczáynéy / zá słuszną zapláte w mieściéch/ w miásteczkách/ y we wsiách/ przedawáli kupuiącym wszedy ták wolnie/ iákoby ná żadnych mieyscách ku skłádániu niemogli bydź przypędzeni : wszákże płacąc Targowé/ które czternaście grzywien pewnéy winy zá sobą niesie/ od tych którzy ábo wiezienia ábo przedawánia chcieliby bronić : która to winá przez nas y Stárosty násze ma bydź wyciągána.

O wozeniu soli do tych ziem, gdzie wodą bywa spusczána.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 1 1. List 19.

OBiecuiemy : iż dostátek soli dowieziemy do wszystkich onych ziem / do których zwykłá bydź wodą spuszczána : áby kożda ziem przerzeczonych soli/ któréy stárá dawna zwykłá vżywáć/ y teraz dostáte-

doſtátecznie vżywáłá: á żeby zá ſłuſzné pieniądze od kupców ſzláchćie / y poſpolitému człowiekowi bywáłá przedawáná / Woiewodowie niech opátrzą.

Sól poſtronna y Morzka, áby do Kráyné y Páłuk nie byłá wozoná, Stároſtowie tego przeſtrzégáć będą: A Ruſkiéy ſoli ſkład w Bydgoſczy, y céná iéy ieſt vſtáwioná.

SToiąc przy ſtárym Státućie o poſtronnéy ſoli vczynionym / á przeſtrzégáiąc w tym pożytku ſkárbu náſzégo królewſkiégo y Rzeczypoſpolitéy / zákázuiemy vżywánia ſoli poſtronnéy kożdéy ták Hálſkiéy / iáko krupiáſtéy / którą morzem zwykłá bydź przywożoná / ná wſzyſtkich mieyſcách źiem Polſkich: ná których ſtárégo zwyczáiu było vżywánié téy ſoli: ále nápotym ſoli náſzéy Ruſkiéy królewſkiéy miáſto onéy / ludźie poſtronni niech vżywáią / wſzákże ták: iż ſkład Ruſkiéy ſoli w Bydgoſczy poſtánowiemy: áby ſkłádu Bydgoſkiégo ná mieyſcá oné / ná których poſtronnéy ſoli zwykło bydź vżywánié / zá zapłátą ſól byłá podawána. O któréy ták poſtánawiamy: áby ná tymże ſkłádźie kożda beczká ſoli dobrze nábita ták wielka / iáko ſól náſzá Królewſka w Toruniu zwykłá bydź przedawána / byłá kupowána zá iedne grzywne Polſką. A iż tákowé podawánié ſoli Ruſkiéy do ſkłádu Bydgoſkiégo niemoże ták prędko bydź przywiedźioné / dopuſczamy: áby w tym czáśie ſoli onéy zwykłéy poſtronnéy vżywáli / áż do tego czáſu / póki vżywánia iéy nie zábrónimy / y póki Stároſtóm / áby tákowé vżywánia oddalili / nie roſkażemy: to ieſt / póki ſoli Ruſkiéy doſtátek tu ná ſkład Bydgoſki nie bedźie zniesión. A to niż tá ſól poſtronna vſtánie / przed ſzeſćią niedźiel bedźie publikowano / áby one wſzyſtke rozprzedáli / y áby iéy wiecéy nie vżywáli. A gdy po publikáciiéy ſześć niedźiel wynidą / żaden nie ma do Króleſtwá ſoli onéy woźić / pod ſtráceniém dóbr wſzyſtkich / y kupi ſwych: ták że żaden onéy vżywáć nie bedźie ſie ważył / pod winą czter- (Zygmunt w Bydgoſzczy 1520. Liſt 27.)

 naśćia

naśćia grzywien pieniędzy: którą będą winni przez żadnégo odpuszczenia ći/ v których będźie náleźioná/ zápłáćić. Obaczáiąc też/ iż áczkolwiek postánowiono było w Kráynéy/ y w Páłukoch wszystkim obywátelóm soli Żup Krákowskich vżywáć: wszákże máiąc tego pewną wiádomość/ iż rzadko álbo snadź nigdy onéy soli nászéy Krákowskiéy/ ále postronnéy/ która krupiástą zową/ vżywáią/ nie przez szkody nászéy/ y obćiężliwośći Żup nászych: dla tego vstáwiamy: áby nápotym poddáni nászy z Páłuk y z Kráynéy soli nászéy Ruskiéy ták/ iáko inni poddáni nászy/ gdźie sól Sáska zwykłá bydź przedawána/ zá zápłátą wysszéy nápisáną iéy vżywáli pod winámi wypisánémi.

Sól zá zwykłą cénę niech będzie przedawána, y iéy dostátek bydz ma.

Zygmunt w Kráko. 1532. Przedawánie soli y iéy spráwowánie obiecuiemy ták spráwowáć/ iákoby y zá zwykłą céne byłá przedawána/ y dostatek iéy/ ile bydź będźie mogło/ wszedy był.

Podobny temuz.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. Soli dostátkiem wszystki pánstwá swé opátrząć będźiemy/ wedle praw opisánych.

Beczká soli zamorzkiéy ná szkutę moze bydz brána.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. Aczkolwiek Státuty Koronnémi zákazána iest sól Zamorska: á wszákoż folguiąc w tym poddánym nászym/ dozwalamy im: áby ná szkuty/ które z Gdańská idą/ ku żywnośći czeladźi/ która iest przy nich/ beczká soli byłá brána ná szkuty.

O Soli Loisowéy.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1562. Iż prze słuszné przyczyny dopuśćiło sie było Loisóm Gdańsczánóm Sól wárzyć: non est dignitatis nostræ Regiæ, ábyśmy im to z trząskiem/ zwłasczá non vocatis neque conuictis odiąć mieli. A wszákże sie to sámo odéymie/ kiedy sie Żupy Ruskié w swóy

ſwóy porządek wſtáwią: o co ſie y my z pilnośćią ſtáráć będziemy. Wßákóż iednák in deffectu ſoli/ będzie wolno Szláchćie/ ku ſwoiéy tylko potrzebie Grádowéy ſoli kupowáć y vżywáć.

SOL PRVSKA.

IZ ſie ſkárżyli Poſłowie Ziemſcy/ żeby Szláchtá z Wielkiéy Polſki/ y z Mázówß/ Pruſkim ziemiam przyległa/ byłá oćiążoná przedawániém ſoli Pruſkiéy: ktorégoſmy ku pożytku náßému Vrodzonému Stániſłáwowi Gráiowſkiému/ Dworzáninowi náßému pozwolili/ proßąc ábyſmy z nich te ángáryą złożyli: á ráczéy żebyſmy ſámi ßláchćie z Wielkiéy Polſki/ ſoli Pruſkiéy zá pieniądze ich dodawáli: á w Mázowßu/ iáko w Srzeńſkim/ Mławſkim/ Ciechanowſkim/ Przáſniſkim/ Mákowſkim/ Różáńſkim/ Wiſkim/ Lomzieńſkim/ Kolynſkim/ Oſtroleckim/ Wąßoſkim/ Zebrowſkim/ y Nurſkim powiećiéch: ktoré tákże ſą ziemiam Pruſkim przyległé/ á odległé záś od ſkłádów náßych ſolnych/ Ruſkiéy y Krákowſkiéy ſoli zá dátkiem pewnym wozić y vżywáć dopuſczáli. Iákóż ácz ieſt rzecz náßá włáſna/ ktorąſmy Gráiowſkiému poruczyli: wßákóż czyniąc doſyć prośbie poddánych náßych/ y niechcąc żeby czym prze ćiwko wolnośćiam ſwym obćiążeni bydź mieli/ zá dobrowolnym ich ſámych do tego pozwoleniém/ vchwałą Séymu ninieyßego przez ten czás/ niżli Séym przyßły Koronny dóydźie ßláchćie z Wielkiéy Polſki/ ktora z Bydgoſczéy ſoli Ruſkiéy vżywa/ gdyby ſoli Ruſkiéy nie doſtawáło/ zá pieniądze ich ſoli Pruſkiéy ná ſkłádźie Bydgoſkim po złotému Polſkiému káżdą beczkę dáwáć będziemy. A w Ziemiách y Powiećiéch przerzeczonych Srzeńſkim/ Mławſkim/ Ciechanowſkim/ Przáſnyſkim/ Różáńſkim/ Mákowſkim/ Wiſkim/ Lomzieńſkim/ Kolynſkim/ Oſtroleckim/ Wąßoſkim/ Zebrowſkim y Nurſkim/ tákże też do przyßłégo Séymu Koronnégo pozwalamy: żeby ſámi ſobie ſól Pruſką ze Gdáńſká/ z Królewcá/ y z innych miáſt Pruſkich drógámi zwyczáynémi/ y które przez nas poſtánowionę będą/ wozić mogli/ y onéy ku potrzebie ſwéy vżywáć. A wßákże żeby nam álbo Piſárzóm náßym od kożdéy beczki po ßeśći großy dawáli.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

O téyze Soli.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1567. Są dawné Státutá przodków nászych / iż in deffectu salis nostri in Camera Bydgostień. & etiam Dibouień. gdźie téż Komorę nową téyże soli postánawiamy: tedy zamorzkiéy soli / która Grádową álbo Krupiástą zową / vżywáć wolno iest poddánym Koronnym / y ze Gdańská ią woźić. Czego ieśliby się kto ważył mimo Státutá y Constituciç o tym vczynioné / zá iákim Mándatem otrzymánym ad sui importunam instantiam tego bronić y hámowáć: tedy tákowy ma bydź karan confiscatione bonorum, połowicá nam / á druga czwartéy cześci ná służebné Rzeczypospolitéy foro nostro exigeń. A ieśliby impossessionatus ważył się tego / tedy pœna peculatus nań się śćiągáć ma.

Iescze o téyze Soli.

Zyg. Aug. w Lublinie. 1569. SOli Ruskiéy / Bydgoskiéy Komory nieruchájąc / y owszem one w swym ták porządku záchowywájąc / Komorę druga w Dybowie vstáwiamy: & in deffectu soli nászéy á nie zamorzkiéy w Komorách tych nászych o wolnym vżywániu soli zamorzkiéy / to iest Grádowéy / Státutá wszystkié w mocy zostáwuiemy. A osobliwie Státut Piotrkowskiégo Séymu / Roku 1567. który we wszystkich Condyciách tym nínieyszym vmacniamy y vtwiérdzamy: ták iż Lois Grádowéy soli Zamorzkiéy wiecéy wárzyć nie ma / pod winą ská grzywien. O którą kto go iedno pozowie / bedźie powinien sub simili vadio położyć ná piérwszym Roku / iáko ná záwitym przed tym Vrzedem / przed którykolwiek bedźie pozwány toties quoties opus fuerit, żadnémi przyczynámi / áni fortélmi z tego się nie wyymuiąc.

Sól ná Komorách Mázoweckich.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1567. OKoło soli / która wodą do Komor bywa spuszczána / prośili Posłowie Woiewództwá Mázoweckiégo / áby záraz po przypuszczeniu do Komór / która nie z Komieg / ále z Komór ma bydź przedawáná / byli powinni Pisárze solni przywiezienié soli téy do Komory publikowáć y obwoláć ná mieyscách iáwnych:

nych: y po obwołániu przez cztérzy cáłé niedźiele/ żeby iéy nikomu inému nie przedawáli/ iedno ludźióm ſtanu ßláchecktiego/ ná ich tylko włáſną potrzebę/ á nie ná przekup. A po wyßćiu cztérzéch niedźiel wolno będźie káżdému ſól kupowáć/ tákże ná potrzebę ſwoię przy beczce iednéy Bochence/ dwie Wielickié przedawáiąc. A w tym iuż Piſárze Komór ſolnych trudnośći y moleſtiiéy żadnéy mieć nie máią.

O Myćie ná Zupách Ruſkich.

MYto w Zupách Ruſkich nowo vſtáwioné znaßamy: á ieſli wiec kto vpornie zá Liſty iákiémi náßémi/ chćiałby Myto bráć/ á ludźie tám obćiążáć/ tedy pozwány do Státutu ſławnéy pámięći Królá Zygmuntá Oycá náßego/ który ſie poczyna/ Statuimus & decernimus. A gdźiebykolwiek był pozwan/ ieſli do Sądu Ziemſkiégo/ álbo Grodzkiégo/ álbo do Vrzędu: powinien będźie odpowiedáć ná piérwßym roku/ iáko ná záwitym. A gdźie będźie przewyćiężón Célnik ten/ w którymkolwiek ſądźie w Koronie ták w Ziemſkim iáko w Grodzkim/ y iáko y w vrzędźie/ ma wróćić Cło ſtronie z winą dwu ſet grzywien/ y Sądowi álbo Vrzędowi tákże dwie śćie grzywien ma położyć nie odchodząc od ſądu. A od tákowéy ſpráwy nie ma ſąd álbo Gród przyimowáć rußenia álbo áppellácyiéy/ iáko od rzeczy przez przywileie y Státutá Koronné oſądzonéy. A kto by tákowégo Mytniká ſczyćić/ álbo brónić/ y záſtępowáć chćiał/ tedy pozwány o to do któregokolwiek ſądu álbo vrzędu/ powinien ſtánąć y odpowiedáć peremptoriè: y winę tyśiącá grzywien Monéty Polſkiéy przepádáć Aktorowi/ y ſądowi/ toties quoties. A ieſliby vpornie winy nie położywßy odßedł/ ma być odeſłány do vrzędu/ gdźie poſseſsią ma pro Exequutione rei iudicatæ, abſque vlla vbiuis appellatione & motione. A ieſliby był impoſseſsionatus, tedy z nim poſtąpić iáko przećiw nieośiádłému/ wedle Státutu. Wßákże deputuiemy y wyſyłamy Rewizory/ Wielmożnégo Piotrá Zborowſkiégo/ Woiewodę Sedomiérzkiégo/ y Vrodzonégo Andrzeiá Dębowſkiégo/ Káßtelaná Siérádzkiégo/ etc. ku pánu Podſkárbiému Koronnému/ ku oglądániu wßyſtkich Zup náßych/ y ku ſkutecznému wywiedzeniu pożytków/ tákże y nakłádów innych. Co ſkutecznie ná przyßły Seym przynieść będą powinni: áby ſie w

Zyg. Aug. w Lublinie 1569.

tym ták postąpiło / iákoby y sumpty tám czynioné wszystkiému podlec mogły: y to sie ználeść y postánowić mogło / coby było ku lepszému y vżytecznieyszému Rzeczypospolitéy. A ieśliby ktory prze śmierć álbo chorobę z miánowánych nie mógł bydź ná téy rewiziiéy/ inszégo ná to mieysce deputuiemy.

SOL RVSKA
w Wielkiéy Polſcze.

Stephan 1576. List 163. ſta. 40.

SKárżyli sie przed námi Posłowie/ z Woiewodztwá Wielkiéy Polski/ imieniém Rycérztwá onych Woiewodztw/ ná Zupniká nászégo Ruskiégo/ iż im soli z Zup Ruskich/ wedle stárych Státutów/ á zwłasczá anni 1520. Fol. 27. do składu Bydgoskiégo nie spuscza/ czym wielka á szkodliwa ángária ná nie iest wniesioná/ gdyż sól wszystká z Zup Ruskich nie gdźie indźie iedno ná składźie Zupy Bydgoskiéy/ ma bydź skłádána y przedawána. My chcąc z nich te ángária złożyć / á przy práwie ie záchowáć: Vchwałą Séymu tego postánawiamy / áby Zupnik nász Ruski/ wszystke sól / ktorą z Rusi rzéką Sanem / á potym Wisłą puscza/ káżdy rok do Bydgosczy spuścił. A onéy nie gdźie indźie z nią płynąc/ przez sługi y robotniki swé nie przedawał / iedno w Bydgosczy / zá zwykłé pieniądze po grzywnie pod winą tysiącá grzywien / zá Instigácią Posłów tychże Woiewodztw/ ná opráwę zamku Káliskiégo. A iżeby tá sól wedle kondiciiéy káżdému rozdawána y száfowána byłá / wolno bedźie nam dáć ná Zupnikostwo Bydgoskié / osobę godną/ ośiádłą/ z Woiewodztwá Poznánskiégo / álbo Káliskiégo / do odbieránia téy soli od Pisárzów Zupniká Ruskiégo/ zá rekognicią do ksiąg Grodzkich Bydgoskich / y z przyśięgą Pisárzów ktorzy z nią przypłyną táką: Iż wszystke spełná przywieźli / á wiecéy iéy nie spusczono/ z ktoréy száfunku liczbę czynić przed nimi / álbo ich Deputaty / ná Séymiku Srzédzkim/ powinien bedźie y to pokázáć: Iż w tym w osobie żadnégo szláchcicá Rzeczypospolitéy krzywdy nie vczynił/ pod winą stá grzywien. O ktorą w grodźie vkrzywdzonému / winien odpowiádáć peremptorie. A Iurgieltów żadnych / nikomu solą ná składźie Zupy Bydgoskiéy nie damy. A ieśli ktoré dáné są / iáko práwu onych Woiewodztw przećiwné á szkodliwé / abroguiemy y wniwecz

wecz obrácamy. Wſzákże też do Dobrzyniá y Dybowá / ma bydź ſól ſkłádána / wedle ſtárego Prawá y zwyczáiu.

SOL PŁOTCKA.

Z Komory Płotckiey Zupnik powinien ſoli dodáwáć ziemi Goſtyńſkiey / ktorey nie ma ſkłádáć indziey / iedno ná ſtárodawne mieyſce. Tenże 1 5 8 1. w Wár. ſtá. 3.

O Zupách Krákowſkich y o ruinách.

Iż do wiádomośći náſzey przychodźi / żeby ſie ruiny záczynáć miáły w gorách Zup Wielickich y Bocheńſkich / tedy z Seymu tego wyſzlemi Komiſsarze / áby zá ich rewizyą opátrzono to było / ne quid detrimenti vectigal illud patiatur, ná potomne czáſy. Ciż máią doyźrzeć / żeby ſzláchćie / eodem precio & pondere ac magnitudine, w cetnarzech / báłwániech / y inna ſól byłá przedawána / wedle Státutow pierwſzych / około tego nápiſánych / ſub pœna centum marcarum. Tenże Támże ſtá. 37.

Item, o tychze Zupách, y o Komiſſarzách dwuletnich.

Zvpy Wielickie y Bocheńſkie / iáko promptuarium theſauri regni máią bydź w dobrym rządźie. A áby do zniſzczenia zá obmyślániem zbytniem pożytkow przez Zupniki / dla podebránia fundámentow / y wybieránia ſzkodliwego rumow / zá czáſem nie przyſzły: będźiem poſyłáć przy Podſkárbim Komiſsarze co dwie lećie / nie vymuiąc nic prawá oſobam zdawna do Zup należącym: ktorzy iurati ſpuśćiwſzy ſie ná doł / máią doglądáć / iákoby w Zupách ſzkodá / y ruiná nie byłá / y pericula præſentia & futura były opátrzone. Tákże filary ſolne áby były ſpiſáne: á tych áby żaden Dźierżawcá Zup nie śmiał vmnieyſzáć y niſzczyć. Tákże y Firſtow / ſub priuatione honoris & confiſcatione bonorum: o co forum ná Seym od Inſtigatorá ex delatione Commiſſariorum. Zyg. III. 1 5 8 8. Liſt 41. ſtá. 36.

O ſolnych ſkłádźiech Mázoweckich.

Gdyż

Tenże w Wárßá. 1589. Liſt 25. ſtá. 60. GDyż Conſtitucia Séymu Wárßáwſkiégo Anni 1581. okolo ſkládow ſolnych to obmawia / áby w mieściech vprzywileiowánych ſklády ſolné w mocy ſwéy zoſtawály / á vrzedy ktorym to należy áby przeſtrzégáli / iákoby ſkárbowi nášému ßkodá nie byłá / tedy zá prośbą Poſłów ziemſkich Woiewodztwá Mázoweckiégo / powiátów / Lomzieńſkiégo / Rożáńſkiégo / Wiſkiégo / vſtáwiamy: áby ſklády ſolné z Zup Krákowſkich były w Lomzie / w Rożánie vtwierdzoné. Ná ktore Komory Zupnicy Krákowſcy pro tempore exiſtentes, dodáwáć ſoli beczkowéy bedą powinni / ná káżdy rok Wielickiéy ſoli beczek tyśiąc: á Bocheńſkich beczek pięć ſet / ktorą ſól ludzie ßlácheccy / nie drożéy iedno po großy dziewięćdziesiąt y trzy płáćić ná Komorze máią / biorąc Wielickiéy beczek dwie / á Bocheńſkiéy trzecią po iednych pieniądzách. Czás ten poſtánawiamy od Swiątek ſkoro ſól będzie przypłáwioná / do cztérzech niedźiel po obwołániu w miáſteczkách / áby ludzie ßlácheccy tę ſól z komory kupowáli / nie ná żadné hándle / ále tylko ná ſwą domową potrzebę / á po tych czáśiech wolno będzie Zupnikom y ich Piſárzom przedáwáć ludziom kupieckim iáko będą mogli. To też wáruiemy / żeby ſól krupiáſta zamorzka w té tám kráie nie byłá przywożoná / áni kupowáná / pod winą cztérnaśćia grzywien: o ktorą winę w Grodzie káżdy pozwány peremptoriè reſpondowáć ma / czego y Stároſtowie nášy przeſtrzégáć będą powinni / y o to do Grodu ad inſtantiam Inſtigatoris zá delácią Piſárzow od Zupnikow / álbo komu oni porucżą pozywáć będą mogli. Náwigáciiéy wolnéy bronić też Stároſtowie / áni cłá od ſoli nášéy / ták Ruſkiéy iáko y Krákowſkiéy bráć nie máią / gdyż to z nášą y ſkárbu nášégo ßkodą wielką / pod winámi dawno opiſánémi: tákże y do Stężyce / podług dawnégo zwyczáiu / ſoli Krákowſkiéy dodáwáć będzie powinien co potrzebá / Zupnik nåß wyßéy przerzeczony.

Item, o ſkládzie ſoli Ruſkiéy w Bydgoſczy.

Zyg. III. 1589. w Wárßá. Liſt 26. ſtá. 61. IZ ſie vſkárżáli Poſłowie Woiewodztw Wielgopolſkich: że ſoli z Zup Ruſkich doſtátku nie máią / przeto ták opátruiemy to / áby Zupnik nåß Ruſki był powinien w káżdym roku / od zimy bliſko przyßłéy do Swiątek anni 1590. y ták potym od

Swią=

Swiątek do Swiątek wyſtáwiáć do Bydgoſczy / iedenaśćie tyśiecy beczek ſoli z doſypką. A co nád té iedenaśćie tyśiecy beczek ſoli będźie mógł mieć / to mu wolno będźie kiedy chcieć ſpuśćić / y przedáwáć / przez Fáktory ſwoie iáko vtárguie: to iednák wáruiąc / áby ſól Ruſka ná té ſkłády kiedy Krákowſka ſól bywa ſkłádána / Ruſka nie byłá ſkłádána y przedawána / gdźieby w Bydgoſczy tá ſól ßláchecktégo ſtanu ludźióm do czwierći látá nie mogłá bydź przedáná / po złożeniu / tedy ią wolno będźie Zupnikowi Bydgoſkiému przedáwáć furmánóm / zá wiádomośćią Piſárzá Zupniká Ruſkiégo: á to dla tego / áby też Zupnik Bydgoſki Zupnikowi Ruſkiému zá te ſól po ſpuſczeniu iéy / nadáléy w czwierć látá pieniądze álbo kwity zá náßym roſkazániem wydánych pieniedzy oddawał: wßákże frochtarzóm záraz płáćić ma. Co wßyſtko vczynić będźie powinien / pod winą pięćią ſet grzywien: o którą zá Dworem ná Séym Zupnikowi Ruſkiému odpowiádáć ma. A gdźieby też nie wyſtáwił Zupnik Ruſki którégo roku tych iedenaſtu tyśiecy beczek / tedy ma podpádáć ſub priuatione officij, zá inſtigácią przez ſkárgę Poſłów z támtych Woiewództw Wielgopolſkich ná Séymie. Jednák legalia impedimenta, prze któreby tá ſól ſpuſczoná bydź niemogłá / máią mieć mieyſce zá pewnym dowodem. A ná te iedenaśćie tyśiecy beczek ſoli / ma dáwáć kwity Zupnik Bydgoſki / fáktoróm Zupniká Ruſkiégo / który iuż ma bydź ważny bez przyśiegi Piſárzá Ruſkiégo: zoſtáwuiąc też w mocy ſkład Dybowſki y Dobrzynſki / wedle Conſtituciiéy Anni 1576. nie inkluduiąc w to co tám będźie ſkłádano / tego co ieſt wyßéy do Bydgoſczy oznáczono.

O vmnieyſzeniu miáry w Zupách Ruſkich.

Skárżyli ſie obywátele źiem Ruſkich / iż w Zupách támecznych vmnieyßono miáry ſolnéy: ktemu od ludźi ßláchecktch / y ich poddánych po ſól przyieżdżáiących wyćiągáią nád ich powinność dawánie owſów. Przetóż to wßyſtko / coby nád ſtáry Zwyczay w téy mierze było wnieśiono / podnośimy. A ieſliby Zupnicy náßy kogo w tym nád ſłußność ángariowáli: pozwáni / pro pœna centum marcarum, do ſądu źiemſkiégo / mieyſcá onégo / ná pierwßym roku peremptoriè odpowiedáć będą powinni. Zyg. III. 1588. Liſt 71. ſtá. 91.

MYTA,

MYTA, CŁA, MOSTOWE, TARGOWE, POWOŁOWCZYZNA, WOYSKIE.

Cłá po śmierći Królá Włádysłáwá dáné, są skázoné.

Kázimierz Jágełło 1447. List 90.

CŁá wszystki/ po śmierći páná Włádysłáwá Oycá nászego/ pod ktorymkolwiek sposobem słow y przyczyn dáné/ ták ná ziemi iáko ná wodách/ iáko té/ ktoré Rzeczpospolitą bárzo obrażáią/ psuiemy y nikczemné bydź czynimy/ y ich wybieránia ná potym srodze zákázuiemy.

Cłá żaden sobie vpornie nie ma vstáwiáć.

Teyże List 91

O Tych ktorzy cłá ná ziemi biorą/ iest przed námi przełożono/ áby práwá przed Królem Je° M. gdy będą o nich pytáni/ położyli: iesli iákié ná tákowé cłá máią. A iesli z tych/ ktorzy cłá wybieráią/ będźie kto ználeźion práwá nie máiąc/ áleby właśnym vporem tákié wybierał: tedy przez ninieyszy tego Séymu Dekret dobrá swoie/ gdźie tákowé cłá wybierał/ ma słusznie stráćić/ á ná Królá Je° M. obróćić. Ale iednák przećiwko tym Król Je° M. przedśie práwo osádźi: á ći/ktorzy ná nim będą śiedźieć/ skazánié vczynią wedle postánowienia Artykułu ninieyszego.

Podobna temu vstáwá.

Alexánder w Rado. 1508. List 118.

JZ káżdé pobieránié/ ktoré bywa zá práwem cudzym álbo osobliwym/ pospolitą wolność/ iáko do tego podobieństwo iest/ obráźićby muśiáło: dla obronienia tedy práwá pospolitégo y wolnośći obywátelów/ zá zwoleniem pospolićie wszystkich vstáwiamy: áby żaden z Duchownych y Swietckich nowégo cłá nie postánawiał/ áni śmiał w swym imieniu stánowić/ przez dozwolenia y dárowánia nászégo/ y Rad Koronnych ná Séymie Wálnym. A iesli kto ináczéy vczyni/ tákowy

práwem

práwem przekonány przez nas y potomki náßé / wedle náßégo y Rad náßych zdánia karániém wzięcia onych dóbr / w których ſwą wolą y włáſną ſwą władzą y práwem / iákoby náßym plácenia clá ſobie z poddánych náßych / którzy z poſpolitéy wolności práwá ſie weſelą / vſtáwił.

Którzy nie máią, álbo ſtrácą liſty ná Cłá dawné, w tym łáſki Królewſkiéy niech ſzukáią.

4. KTórzy nie máią Liſtów / álbo ie ſtrácą ná cłá / których dawno vżywáią: będą ßukáć w téy rzeczy łáſki náßéy / y potomków náßych. Zygmunt w Piotrk. 1519. Liſt 24.

Liſty ná Cłá máią bydz przeglądáné, á nieſłuſzné niech będą ſkázoné.

96. 5. IZ ták wiele ieſt Cel / álbo Myt przez ládá kogo vczynionych / że też w płáceniu ich / ludźie náßy bárzo ſie ſkárżą bydź vćiśnieni: My ich máietnośćiam chcąc pomoc / y oné z tych vćiſków wyiąć / náznáczyliſmy niektóré z Rad náßych / którzy pilnie obaczyć máią ſpoſób ceł / y áby káżdégo liſtu w ſobie zámknienié ná Cłá / ná Moſtowé / ná Grobelné nápiſáli. Aby my vznawßy wßyſtkié y káżdé z oſobná pozwolenié ná tákié cłá / zá rádą Rad náßych / y zwoleniém Poſłów ziemſkich / iáko ſkoro będźiemy móc temu doſyć vczynić / y do tego drógę mieć / któré ſpráwiedliwé y ſłußné będą ſie zdáć / té ábyſmy potwiérdźili: á któré záśie nieſpráwiedliwé / té ábyſmy ſkáźili: y to opátrzyli / áby nápotym vćiſki iákié ná ludźi nie były kłádźioné / nád práwo y ſpráwiedliwość: áby nápotym tákowé ſkárgi przed nas nie przychodźiły. A któré przywileie nie będą mogły bydź vkázáné przed Séymem przyßłym / ná Séymie máią bydź vkázáné / y przeglądnioné. Zygmunt 1539.

Cło ieſli nie wyráznie ná liśćiéch Królewſkich będzie nápiſano, Práwu Królewſkiému ieſt záchowano.

Zygmunt w Kráko. 1510. Liſt 15.

GDźie oſobliwéy zmienki w Przywileiu / álbo w zapiśie o Cle nie ieſt vczyniono / Práwu Królewſkiému vznawamy bydź záchowano.

Przemytników z ich foritarzmi winá.

Tenże Támże Liſt 14.

GDy ſrodzéy potrzebá tákowé kárác / ktorzy ku zdrádźie pożytków Rzeczypoſpolitéy ſwowolnie wyſtepuią: ſkázuiemy zá rádą Rad náſzych káżdégo / ktorykolwiek cło ná potrzebę Rzeczypoſpolitéy vſtáwioné iáko od wołów / od ſkór / y od innych rzeczy tákowych śmiałby przeiecháć / y oſzukáć / woły z króleſtwá wypędzáiąc / y ſkóry wywożąc / nie zápłáciwſzy cłá: tedy ſkázuiemy / áby zá tákowy wyſtepek winą ſkrádźienia Rzeczypoſpolitéy / y ná dobrách wſzyſtkich ſwych pozwány wedle zdánia náſzégo był karan. Ale nie mniéy tych / zá których dopuſczeniém / przyiáźnią / rádą / á zwłaſczá vrzedników y obywátelów ná gránicách wſzedźie mieſzkáiących / to przeiechánié ſie ſtáło: o tákową zdrádę iáko wyſzéy ieſt rzeczono / bedźiemy kárác. Gdyż ći / co źle czynią / y ktorzy ná złé zwaláią / iednáką winą máią bydź karáni. A ten Státut ma ſie śćiągác nietylko ná przyſzłé rzeczy / ále téż ná przeſzłé.

Nowé Cło tylko od tych rzeczy, które bywáią pędzoné ábo wiezioné z Króleſtwá, ma bydz brano.

Zygmunt w Kráko. 1540.

WSzyſcy obywátele / y inni ludźie ktorzykolwiek téż poſtronni / ktorzy woły / bydłá / y inné rzeczy / od których cło nowé ma bydź płáconé / w króleſtwie kupuią / á oné zá gránice króleſtwá wiozą / álbo gonią / będą powinni pokázác ſie w Komorách / ktoré ſą ná cłá náznáczoné: á w onych komorách cło po-

winné

winné będą powinni zápłácić: ieſliż tákowé woły álbo bydłá y iné rzeczy ku przekupowániu zá gránice ſą kupione: ále od tych rzeczy/ które ku włáſnéy potrzebie/ ábo ku zábiciu w króleſtwie/ álbo ku przedawániu w króleſtwie ſą kupione/ myto nie ma bydź płácone. A ieſliby kto z tákowémi wołmi/ bydły/ y innémi rzeczámi w króleſtwie kupionemi minął komory mytné/ w nich ſie nie pokazawßy: tákowé rzeczy niech ſtráci: á mytnikóm będzie wolno ie zápowiedzieć/ y zábráć.

Cłá nowégo gránicznégo Szláchtá nie winná płáćić.

Iz Cłá nowégo gránicznégo płácić nam winni nie będą od tego czáſu ſtan Rycérzki y Duchowny od wołów/ któreby ſie w dómách ich vchowáły/ álbo kupné/ ktoréby zbożem ich karmioné były. Ná co ſámi álbo ſprawcy ich/ którzy tákowé woły pożoną/ ná komorách przyśięgę powinni czynić będą/ áby w tym oßukánié iákié nie było: ták iáko ſie ná wodnym cle ßláchtá záchowywa przez ſprawce álbo przez ſługi. Tákże też y o Powołowczyznie ma bydź rozumiano. Zyg. Aug. w Piotrk. 1550.

Cłá Moſtowé, Grobelné, ku exekuciiéy.

ITem, O káſſowánié ceł Moſtowych/ grobelnych/ priuatarum perſonarum. Tákże też o wolnośći nowé/ które ſobie miáſtá y oſoby niektóre vprośiły/ po Státucie Kázimiérzowym Jágellowym/ té wßyſtki rzeczy ná drugi Séym do rewiziiéy Liſtów odkłádamy. Tenże Támże 1562. Liſt 17. ſtá. 2. w Conſti.

Cłá przerzeczoné káſsuią.

O Cléch ták náyduiemy/ że wßyſtki cłá y mytá wßelákié wodné y ziemſkié/ wedle Státutu Królá Kázimiérzá/ którékolwiek ſą po śmierći Władyſłáwá Jágełłá dáné/ té wßyſtki káſſuiemy: wßákóż gdźieby które potrzebné były/ tedy ćiż Rewizorowie którzy ná rewizią dóbr poiádą/ rewidowáć y oglédáć ie máią/ y tego dáć ſpráwę ná przyßłym Séymie. Tenże w Wárßá. 1563. Liſt 20. ſtá. 9. w Conſt.

Odłozenié cél y myt do drugiégo Séymu záś odkłádáią, in eodem vigore.

Tenże w Piotrk. 1565. Liſt 53.B. ſtá. 42.

OKoło Cél / moſtowych / grobelnych / y innych wſzelákich myt / tákże też około wolności od cél / myt / y brukowych / komużkolwiek nádánych / iáko ſie to tu było wſzyſtko odłożyło z Séymu Wárſzáwſkiégo / y nie odpráwiło ſie tu. Ták ſie też to záś z tego Séymu in eodem vigore ná inny Séym Koronny bliſko przyſzły / do ziáchánia y ſpráwy Rewizorów vchwałą Séymu terázniey ſzégo odkłáda.

Zeby cél, myt, &c. Zyd nie trzymał.

1565. Liſt 53. ſtá. 39. w Conſti.

OPátruiemy też to / y wſzyſtkim Woiewodóm Korony y páńſtw náſzych roſkázuiemy / vchwałą Séymu niniey ſzégo: áby káżdy w Woiewództwie ſwym żadnému Zydowi / Zup / Cél / y naymów trzymáć nie dopuſczał żadnych. Iáko o tym y przednieyſzé Státutá y Piotrkowſka Conſtitucia vczy / pod winą ſtá grzywien / toties quoties. o którą Inſtigator czynić bedźie powinien / álbo Poſłowie deferowáć.

Ieſcze o Cléch tychze: ná inny odłozono Séym.

1567. Liſt 73. ſtá. 7. w Conſt.

CLá / Mytá / Moſtowé / Grobelné / ziemſkié y wodné / iż tu prze krótkość czáſu ſkończoné bydź nie mogły / ná inny Séym przekłádamy / z tym dokłádem: Iż gdy bedą dokończoné Vniwerſałem opiſáné / y potym obwołáné w ziemiách bedą.

Ieſcze o tychze Cléch dokłádniéy, y o Targowym, Łokćiowym.

Stephan w Wárſzá 1578. Liſt 189. ſtá. 22. w Conſt.

MYtá / Clá / ták wodné / ziemné / grobelné / y inſzé wſzelákié / które ſą przećiwko práwu dáné / y które po Státućie Káźimiérzá Jágellá ſą per ſubditos regni otrzymáné: Tákże targowé

łokćiowé /

łokćiowé / áby były ſkáżoné / znieśioné / podług Conſtituciy pierwßych. A gdźieby były potrzebné nowé y potrzebowáły napráwy dla przeiázdów / iáko ná rzékách / błotách / y ieziérzyſkách / ná mieyſcach nieprzebytych / tákowé zoſtáć máią / według vznánia Rewizorów / które ſą rewidowáné / á które nie ſą / áby tego roku ie powinni obiecháć / y zrewidowáć / Podkomorzowie / Chorążowie / Woyſcy / w ſwoich Woiewództwách. A niżli ná rewidowánie wyiádą / w powietnych á głównych mieśćiéch / máią to publikowáć cztérzy niedźiele przed wyiázdem ſwym / áby káżdy ſtáwił ſie przed nimi z liſty ſwémi ná cło nádánémi: á potym ná Séym przyßły rekognicię ſwoie przyſłáć ná tákié cłá / któréby były potrzebné. Co vczynić powinni ſub priuatione officij ſui. A Conſtitucią Królá Zygmuntá / o cléch grobelnych / y innych tákowych rzeczách: roku Milleſimo, quingenteſimo, trigeſimo octauo vczynioną / extenduiemy do wßech którégokolwiek ſtanu ludźi / któréykolwiek vokáciiéy / którzyby cło od kogo co go nie winien bráli: tákże też tym / którzyby przyśiegę inákßą á niż ieſt w Státucie Alexándrowym / Anni milleſimi, quingenteſimi quarti, opiſáną / wyćiągáli / álbo kogo do iterowánia iéy / gdy raz przed Vrzedem vczyniona bedźie / przywodźili. Z których káżdy ma bydź karan winą ſtá grzywien / citatus corã quouis officio vel iudicio, iuxtà prædictã conſtitutionem Sigiſmundi Regis, anni milleſimi, quingenteſimi, trigeſimi octaui. A przyśiegá nie inákßa ma bydź czyniona / iedno iáka ieſt opiſána Statuto Alexandri Petricouiæ, anno milleſimo, quingenteſimo quarto. Okrom cłá pogránicznégo / którégo przyśiegę ná gránicy / wedle práwá y zwyczáiu záchowuiemy.

Podobny temu Státut 1569. *w Conſtituc. Liſt* 108. *Stá: 46.*
Item Stá: 47. *kędy tákież odkłáda.*
CŁA Y MYTA *ná poprawę Zamków: támże, Stá.* 48.

Cłá w Zupách Ruſkich znieśioné, y proceſs, y forum vbiquitarium.

MYto w Zupách Ruſkich nowé vſtáwioné znaßamy. A ieśli wiec kto vpornie zá liſty iákiémi náßémi chćiałby myto bráć / á ludźie tám obćiążáć / tedy ma bydź pozwány do Státutu ſławnéy pámięći Królá Zygmuntá Oycá náßégo / ktory ſie poczyna: Statuimus & decernimus. A gdźiebykolwiek był pozwan / ieśli do — Zyg. Aug. 1569. Liſt 108. ſtá. 49. w Conſt.

 ſądu

sądu Ziemskiego/ álbo Grodzkiego/ álbo do vrzedu/ powinien bedźie odpowiádáć ná pierwszym roku / iáko ná záwitym. A gdźie bedźie przewyćiężon/ Celnik ten/ w którymkolwiek sądźie w Koronie / ták w Ziemskim / iáko y w Grodzkim / y iáko y w vrzedźie / ma wróćić cło stronie / z winą dwu set grzywien / y sądowi álbo vrzedowi tákże dwieśćie grzywien ma położyć nie odchodząc od sądu. A od tákowéy spráwy nie ma Sąd álbo Gród przyimowáć ruszenia álbo ápellácijey/ iáko od rzeczy przez przywileie y státutá koronne osądzoney. A ktoby tákowégo Mytniká sczyćić/ álbo bronić/ y zástepowáć chćiał : tedy pozwány o to do którégokolwiek sądu / álbo vrzedu / powinien stánąć / y odpowiedáć peremptoriè/ y winę tyśiącá grzywien monety Polskiey przepadáć Aktorowi y sądowi/ toties quoties. A iesliby vpornie winy nie położywszy odszedł / ma bydź odesłány do vrzedu/ gdźie possessią ma pro exequutione rei iudicatæ, absque vlla vbiuis appellatione & motione. A iesliby był impossessionatus, tedy z nim postąpić/ iáko przećiw nieośiádłému/ wedle Státutu : wszákże deputuiemy y wysyłamy Rewizory/ Wielmożnégo Piotrá Zborowskiégo / Woiewode Sędomierzkiégo : y Vrodzonégo Andrzeiá Debowskiégo/ Kásztelaná Sieradzkiégo/ etc. ku pánu Podskárbiému Koronnému / ku ogladániu wszystkich Zup nászych/ y ku skuteczném u wywiedzeniu pożytków / tákże y nakłádów innych / co skutecznie ná przyszły Seym przynieść bedą powinni : áby sie w tym ták postąpiło/ iákoby y sumpty tám czynioné wszystkiému podlec mogły/ y to sie ználeźć y postánowić mogło/ coby było ku lepszému y vżytecznieyszému Rzeczypospolitey. A iesliby który przez śmierć álbo chorobe z miánowánych nie mógł bydź ná tey Rewizijey / inszégo ná to mieysce deputuiemy.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569. list 105. B.

Célnicy máią bydź ośiádli/ máietni/ y Krześćiáńskiey wiáry.

Item, *ten Státut wyższey w tychże księgách.*

Item, *drugi Státut po śmierći Célniká, Zupniká, etć. Pan Podskárbi ma vczynić ordynácią prowentów.*

Rewidowánié Cél.

Stephan w Wárszá. 1581. ſtá. 40. w Consti.

CŁá wszystkié poddánych nászych / áby były przez Vrzedniki w Státućie do tego náznáczoné rewidowáné / to iest / áby spisáli własność mieysc/ circumstáncię wszystkié / z którychby mógł

mógł ſie wźiąć dálſzy poſtępek kogniciiéy / gdy tego relácią v-czynią. Co wſzyſtko wykonywáć máią ſub fide & conſcientia ſua. A tych rewiziy dopuśćić ći którzy cłá máią / ſub priuatione onégo cłá powinni ſą. Iednák podwyſzenié nád pierwſzy przywiléy Mytá y Cłá / álbo nowégo poſtánowienié / ieſliby ći / álbo pierwſzy rewizorowie gdźie vczynili / tedy to zá rewizią tákową nową / y relacią iéy ná Séymie / ieſliby nie ſłuſzné było / ma bydź irritum & inane, choćby też y Liſt náſz ná to ſobie ziednał. Gdyż Rewizorowie tylko obiecháć / præcedente publicatione rewidowáć / á potym zupełną ſpráwę odeſłáć / álbo odnieść ná Séym máią. A gdźieby który z tych vrzędników prze prawdźiwą chorobę ſwoie / álbo iákié legale impedimentum, doſyć temu vczynić nie mógł / tedy authoritate noſtra Regia, inſzégo vrzędniká ziemſkiégo ná to będźiem deputowáć. Iáko ż ná mieyſce teráznieyſzégo Podkomorzégo Chełmſkiégo / w niedoſtátku zdrowia iego / deputuiemy Łowczégo ziemie onéy ad hunc actum. A iżby ći Vrzędnicy wiedźieli / gdźie iecháć máią bydź powinni: ći wſzyſcy / którzy cłá y mytá máią / opowiedźieć ſie z mytem ſwym álbo cłém ná wtóré Roki ziemſkié / w ſwym powiećie powinni będą. A którzyby ſie nie opowiedźiał / ná Séym pozwány / Myto álbo Cło trácić będźie.

Cłá od wołów Szlácheckich włáſnym zbożem.

Tenże 1581. Liſt 221. Conſti.

PO wołowczyzny / y woły / włáſnym zbożem źimowáné ſzlácheckié / áby przez Komory célné / podług wolności ſzláchec-kich / bez myt y ceł były przepuſczáné / według dawnych Conſtituciy / pod winą ſtá grzywien. A przyśięgi ſzláchćicóm álbo ich ſługóm ſzláchćicóm też bronić nie máią.

O mytách ná rzékách, y kwićiéch piſárzów célnych.

Zyg. III. w Kráko. 1588. Liſt 42. ſtá. 37.

WIelkié ſie vćiążenié dźieie ludźióm ſzlácheckim / wyćiągániém myt ná rzékách ſpuſtnych / ták przez dźiedźice gruntów przyległych / iáko prze iné dignitarze Koronné y Vrzędniki ziemſkié. A iż rzeczy włáſnégo vrodzáiu ſzlácheckiégo / ſą wolné od wſzelákich ceł y myt: Przetóż poſtánawiamy / áby ludźie ſzlá-

checcy/ ná rzékách ſpuſczáiąc z ſwégo włáſnégo vrodzáiu/ á nie ſkupowáné zbożá/ y inné towáry/ żadnémi myty/ cły/ y woyſkiémi/ zá przyśięgą pánów álbo fáktorów ich/ wedle piérwſzéy Conſtituciiey/ ni od kogo ángáriowáni nie byli/ ſub pœna quin gentarum marcarum, o ktorą tranſgreſſores odpowiádáć máią/ wedle piérwſzych Conſtituciy. Z ſtrony też ludźi kupieckich/ iż ieſt wątpliwość o tákich myćiéch wodnych/ ktoré niektorzy dźiedźicy/ nie podéymuiąc koſztów w przepráwowániu rzéki/ od nich wyćiągáią: Przeto Inſtigator náſz powinien będźie wſzyſtkié/ á oſobliwie dźiedźice/ y dźierżawce Nowodworſkié/ Tarnowſkié/ Zgierſkié/ Rynárzewſkié/ y Célniki Dybowſkié pro cognitione iurium, ná Séym przyſzły ſpozywáć: czego ieſliby nie vczynił/ káżdému ktoby chćiał/ wolno bydź ma tego popżeć. A piſárze célni od kwitów bráć nic nie máią od żadnégo iákiéykolwiek kondiciiéy/ ſub pœna de iniuſtè exacto teloneo: o co forum ná Trybunale/ álbo przed ktorymkolwiek vrzędem/ álbo ſądem/ ták ziemſkim iáko y grodzkim.

MYT *Podláſkich znieśiénié*, 1588. *Liſt* 54. *Sta.* 54.

O mytá forum iedno ná Trybunał.

Tenże 1588. Liſt 69. ſtá. 84.

DEkretá Trybunálſkié o nie ſłuſzné mytá bránie/ zá mieſczány teraz y nápotym vczynioné/ żeby in dubium nie były wokowáné poſtánawiamy/ áby mieſczan o zły przewód ratione decretorum eiuſmodi iniuſtæ exactionis teloneorum ná Trybunale otrzymánych/ nigdźie indźie nie pozywano/ ieno ná Trybunał: á przypozwámi zadwornémi exekucia dekretów Trybunálſkich hámowána bydź nie ma: gdyż Dekretá Trybunálné máią we wſzyſtkim nienáruſzenié zoſtáwáć.

REWIZIą CEL *záśię znowu włożono ná Vrzędniki Ziemſkié, áby rewidowawſzy rekognicię ná Séym przyſzły* 1589. *odeſłáli.*

Wolność od céł ludzi ſzlácheckich w Wielkim X. Litewſkim.

Zyg. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 37. ſtá. 86.

CElnicy/ Mytnicy w Wielkim Kśieztwie Litewſkim ná Komorách mytnych/ ták wodnych/ iáko y ziemſkim/ żadnégo hámo-

hámowánia y zádźierżywánia nie czyniąc/ owßem zá przyśięgą v grodu/ álbo piérwßéy Komory wolno przepuszczáiąc myt od zbóż y towárów wßelákich ßláchecktich oboygá narodu bráć nie máią/ sub poena ſtá kóp Litewſkich. A piſárze célni nie máią więcéy od kwitu/ nád dwá großá wyćiągáć/ o co wßyſtko do Trybunału/ y do káżdégo vrzedu wolno pozwáć będźie/ tákże zá Dworem náßym.

ODPVSCZENIE CLA y Czopowégo miáſtu Krákowu: á podwyßßenié moſtowégo. *Constitucia* 99. 100. 101. *List* 42. 1589.

PODWYSSZENIE CLA Káźimiérzánóm: *Od koniá káżdégo po pułgroßku.* *Conſt.* 103. *List* 43. *O tym pátrz w Metryce*, Titulo, *Krákow*, *Káźimiérz*.

GORY KRVSZCOWE.

Pátrz wyßéy. Titulo, *Zupy Olkuſkié.*

MONETA, MYNICA.

Monetá niech iedná będzie w Króleſtwie Polſkim.

78. Vstáwiamy zá rádą y zwoleniém wßyſtkich pánów: áby iedná monétá we wßyſtkim Króleſtwie náßym byłá miáná: która ma bydź wieczna y dobra w wadze/ áby innym tym byłá przyiemnieyßa y wdźięcznieyßa. Káźimierz w Wiślicy 1368. List 32.

Król nie ma kowáć monety, przez dozwolenia Rad.

Támże. Obiecuiemy od tych czáſów nigdy przez rády y przyzwolenia oſobnégo/ y dopuſczenia Pánów króleſtwá náßégo/ monéty teraz w króleſtwie náßym bieżącéy/ álbo też poſtronnéy/ ábo nowo wymyślonéy nie kážąc áni dopuśćić bić: A tych/ którzy ią będą bić/ wedle ich záſługi winámi będźiemy karáć: áby przez to ßkody/ y nieznośny poddánych náßych niedoſtátek (który ſie przez monety złé vżywánie obfićie w Króleſtwie náßym Włá. Jág. w Czerw. 1422. List 48.

rozmno=

rozmnożył) zá ſcześliwégo pánowánia náſzégo był oddalon. Iáko świetéy pámięci Pan Káżimiérz niegdy Krol Polſki/ przodek náſz tego im pozwolił w kśięgách ziemſkich: ktoré z Przełaty y z Pány ſwémi niegdy w Wiślicy ná Séymie Wálnym wydał/ y ná pámięć wieczną zoſtáwił.

Przez rády pánów Rad monétá nie ma bydz kowána.

Władiſł. Iágełło w Iedlney 1433. Liſt 51. Obiecuiemy zá ſławné ſyny náſzé: iż gdy zá Bożą wolą ieden z nich ná króleſtwo bedźie obran/ y rząd króleſtwá obéymie/ monety z ktorégokolwiek kruſzcu przez dozwolenia y rády Duchownych Pánów y Swietckich w króleſtwie Polſkim nie dopuśći kowáć: ták iáko y my przez dozwolenia y rády tákowéy monety nie chćieli kowáć/ ániſmy kowáli. 79. 2.

Podobna téyże vſtáwá.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. Chcąc ſie też porownáć przodkóm náſzym/ obiecuiemy: iż monéty bić okrom dozwolenia Séymowégo wedle praw opiſánych/ áni też inną mynicą żadną z innych páńſtw náſzych Korony niewolić nie bedźiemy. 79. 3.

☞ *Káżimiérzá Trzećiégo Iágełłá Státut, o przywileiowániu drobnych pieniędzy, ktorych* valorem *liczą dźiewięć w pulgroſzá, nie ieſt potrzebny: poniewaž iuž zágineły drobné pieniądzey kwartniki: tylko o wygłádzeniu fałſzywéy monéty z Korony, y o odbiéraniu długów v práwá pieniędzy pożyczánych, w téy mierze potrzebny ieſt ten Státut.*

O wygłádzeniu fałſzywéy monety z Korony.

Káżi. III. Iágełło w Piotrk. 1451. Liſt 86. Chcąc nád to Rzeczypoſpolitéy pomoc/ áby źli ludźie nie mieli przyczyny ku wnoſzeniu fałſzywéy monety do króleſtwá náſzégo: Vſtáwiamy y rozrządzamy zá iednoſtáyną Rad náſzych rádą: Iż v kogokolwiek ktorégokolwiek ſtanu człowieká/ w iedney grzywnie dwá groſzá fałſzywé bedą ználeźioné: ón/ ktorégo grzywná bedźie/ niech grzywnę ſtráći: á v kogo ſześć 81. ver. 38.

groſzy

großy złe w iedney grzywnie będą ználezione: tákowy wedle pierwßego poſtánowienia będźie karan. A miedzy temi/ktorzy pieniedzy pożyczáią / ktorzy máią zapiſy ná pulgroßki / ták ieſt poſtánowiono: Iż káżdy z tákowych / ktory ma pieniądze ſobie zápiſáne przed tą vſtáwą / będźie mu wolno wyćiągáć pieniądze w monećie wedle zapiſu ſwego/ iákie ſą opiſáne. A nápotym ieno drobne pieniądze/álbo zgołá grzywny monety y liczby Polſkiey miedzy temi/ ktorzy zápiſuią/ niech będą zápiſowáne: y káżde długi niech będą málemi pieniądzmi płácone / y wyćiągáne: to ieſt tylko dźiewięć pieniedzy w pulgroßá ßerokie licząc. O odbieraniu długow v ksiąg: iż nie ma bydź w tey mierze wykretne wyćiągánie.

Poſpolitémi pieniądzmi álbo Práſkiémi podatki Królewſkié płáconé bydz máią.

82. 2. NAd to / ácz Poborcy náßy w źiemiách Krákowſkiey y Sedomierzkiey / zá podatki náße ktore kroleſtwem zową / ná znák poddánſtwá y prawdźiwego pánſtwá / ktore nam płácą monetą poſpolitą y zwykłemi großmi Práſkiemi / od kmieci wźięli / y do ſkárbu náßego wnieśli: á wßákże áby nápotym przerzeczonym źiemiam to nie przynioſło iákiey ßkody/álbo práwom vbliżenia: ſkázuiemy / y tym zápowiedzeniem ná wieki vſtáwiamy: iż od tego czáſu w przerzeczonych źiemiách Krákowſkiey / Sedomierzkiey nie inna / iedno bieżąca y poſpolita w Kroleſtwie monetá zá tákowe podatki nam ma bydź wyćiągána. To opátrzywßy / iż ieſli niektorzy poddáni náßy w rzeczonych źiemiách od ſwych kmieci zá czynße ich große Práſkie będą bráć/ álbo zechcą bráć / oni też kmiećie ku płácenu nam tákowychże großow Práſkich zá podatki náße przez Poborce náße niech będą przyćiśnieni. z Przywileiu Władyſ. Iágełłá w Czerwieńſ. Liſt 49.

Támże

MONETY Swidnickiey wywołánie. *W dawnych Státućiech znaydźieß, nie zátrudniáiąc tym Czytelniká: poniewaz to iuż minęło.* Zygmunt w Kráko. 1527.

Ieſli kogo obwinią o bićie monety.

83. 2. DLa popráwienia ßkárádych złośći y fálßow / od ktorych też Tenże Támże

y ßláchtá

y ßláchtá królestwá náßego niektora (iáko dźisieyßych czáſów v ludźi ieſt złości dosyć) nie ſtrzymawáią ſie/vſtáwiamy: iż oſkárżony y obwiniony o fałßywą monetę ktory ßláchćic/ ktoregokolwiek ſtanu y doſtoieńſtwá/ ma bydź pozwan przed osobe náße/ z vrzedu náßego. A ieſli będźie mógł bydź pokonan przez dwá świádki ßláchćice/ ktorzy będą doznáni w tákimże wyſtępku fałßywey monety/ y będą iuż ſkazáni/ y oſtátnim karániem pokaráni: á zeználiby iż on ieſt winien tákiego wyſtępku/ że fałßywą monetę bił/ álbo rádę/ pomoc/ obrone ku tákowému kowániu dał/ á ieſliby w tákowym zeznániu trwáli/ y śmiercią to potwierdźili/ tedy tákowy ná gárdle ma bydź karan/ y dobrá iego niech do ſkárbu náßego Królewſkiego będą zátrzymáne: A dla zámknienia drogi potwarzam ludzkim/ żadnému tych dobr nie będźiemy dáwáć/ álbo więc żywot/ zdrowie y ſtan tákowégo ßláchćicá obwinionégo/ y tym obyczáiem pokonánégo/ będźie ná łáſce náßey Królewſkiey. A ieſli świádkowie przećiwko niemu świádczący nie będą ßláchćicy/ ále innégo niżßégo ſtanu/ ták tuteczni iáko poſtronni/ktorzy poymáni w tákowym vczynku przećiwko niemu będą świádczyć/ y nie odwoływáć álbo zeznánia ſwégo kſobie nie będą bráć/ y ták zeydą ná gárdle ſkaráni: w tákowey rzeczy ßláchćic obwiniony y oſkárżony będźie ſie oczyśćiał ośmnaśćie świádków ßláchćiców: ktore my ſámi obierzemy ze trzech ośmnaśćie/ to ieſt/ z pięćdźieśiąt y cztérech świádków ßláchćiców/ ktore on/ ktory ſie ma ſpráwowáć/ będźie powinien przed námi ſtáwić w ßeśći niedźiel ode dniá ſkazánégo iemu ku ſpráwie. Ktory ieſliby w dowodźie y ſpráwieniu ſwym vſtał/ ma bydź mian zá zwyćiężonégo y pokonánégo: y będźie karan winą fałßu: á ieſli ſie ſpráwi/ ma bydź wolnym vczynión od obwinienia. Ale gdźieby potym o ten wyſtępek fałßywey monety/ raz ſie obyczáiem przerzeczonym ſpráwiwßy był oſkárżón y obwinión/ y świádectwy ludzkiemi/ mieyſkiégo/ chłopſkiégo/ álbo ktoregokolwiek innégo ſtanu obyczáiem przerzeczonym przekonan: do innégo oczyśćienia ſwégo więcey nie ma bydź przypuſzczón: ále iáko fałßerz ma bydź winą ſłuszną karan: y wßyſtkie dobrá iego máią bydź do ſkárbu náßego obrócone: á głowá iego y zdrowie ma bydź ná łáſce náßey Królewſkiey: á pozwány pozwem náßym o fałßywą monetę/ przed námi ma ſtánąć nie odzywáiąc ſie do powiátu. A ieſli ná pierwßym roku nie ſtánie/ będźie pozwan wtórym pozwem: á Rok ná pierwßym/ tákże ná

drugim

drugim pozwie ma mu bydź náznáczón/ we cztérzy niedźiele od położenia y wykonánia tego pozwu. Który ieſli ná wtórym roku nie ſtánie/ niech będźie mian zá przekonánégo/ bądź ośiádły/ bądź nieośiádły: y ma bydź wywołan z króleſtwá: á dobrá iego do ſkárbu będą wźięté. A ten Státut ninieyßy ma trwáć do żywotá náßego.

Monetá Pruſka niech będzie zápowiedziána, álbo ſtárym obyczáiem niech ią biią.

4. 2. Iż ztąd wielką ßkodę do Rzeczypoſpolitéy króleſtwá widźimy przychodźić: żeſmy od kilká lat pieniedzy przeſtáli bić: á Pruſacy w przedśięwźięćiu ſwym trwáią. Dla tego obiecuiemy to vczynić/ y ſrodze zákażemy miáſtóm Pruſkim/ áby ieſli chcą monetę bić/ iáko przywileie ich w ſobie zámykáią/ ſtáré znáki ná nié kłádli/ á náßych znáków nie śmieli vżywáć. A ieſli nie będą poſłußni/ tedy zápowiedźią to oſtrzeżemy/ áby żáden nád wolą náße pod znákiem náßym pieniedzy bitych y kowánych nie vżywał: y áby tákowé pieniądze były wyrzucone y wywołáné/ o to ſie ſtáráć będźiemy. Zygmunt w Kráko. 1539.

Monetá okróm Séymowégo zwolenia bita bydz nie moze.

Chcąc ſie też porownáć w tym przodkóm náßym/ obiecuiemy: iż monety bić okróm zwolenia Séymowégo/ wedle praw opiſánych/ áni też iną Mynicą żadną z innych Páńſtw náßych Korony ćiſnąć nie będźiem. Zyg. Aug. 1550. Liſt 2. ſtá. 6.

Monety áby z Korony nie wynoſzono, wywiádowáć ſie máią.

Około monety wynoßénia z Korony/ wywiádowáć ſie Woiewodowie y Stároſtowie máią z témi/ którzy ſą wyſádzeni ná Mynice: y ſtrzédz tego máią/ áby wynoßoná nie byłá. Zyg. Aug. 1550. Liſt 5. ſtá. 47.

Monety kowánié oſobam co ſie ná tym rozumieią, poruczoné ma bydz: y o Talerách złych.

Tenże 1567. Liſt 75. ſtá. 21.

OKoło kowánia myńce / ná ten czás ták ná prędce poſtánowiono bydź nie może / ále poruczymy pewnym oſobam / ktorzy ſie z tym dobrze rozumieią / áby przód námowę y rádę z ſobą vczynili / iákoby co nápotym około kowánia myńce téy poſtánowiono bydź miáło. A co ſie tycze Talerów złych á nieważnych / ktorych ſie tu témi czáſy do Korony wiele wniosło: záczym Koroná śilną ſzkodę podéymuie: tedy ták poſtánawiamy / áby ich iuż exnunc ták w Gdańſku / iáko y gdźie indźie / we wſzyſtkich páńſtwách Korony náſzéy ináczéy nie bráno / iedno iáko o tym oſobny Vniwerſał z tego Séymu wyſłány obmawia.

Pytáć ſie o tym vniuerſale.

O monéćie drobnéy: o wywołániu do pułroká monety poſtronnéy nieważnéy: ſzelągi Węgierſkié, piętaki: y o Litewſkiéy monéćie.

Zyg. III. 1588. Liſt 43. ſtá. 40.

IZ wiele ſie wniosło do Korony nie ważnéy monety cudzoźiemſkiéy / z wielką ſzkodą R. P. vſtáwiamy: áby przerzeczona myńcá drobna nieważna / iáko Sląſka / Brándeburſka / Sáſka / y inſza wſzeláka / okrom ſzelągów Węgierſkich y popietnych groſzów / ktoré do tego czáſu biorą / wiecéy do Korony wnoſzoná nie byłá / áni bráná pod vtráceniém iéy do ſkárbu náſzégo. A tá / co ieſt w Koronie / áby nadáléy do pułroká zbywáná byłá. A Gdáńſczánie / Elbiążánie / y inné portowé y pográniczné pogłowné miáſtá / ná to pilné oko mieć máią / żeby monety poſtronnéy nieważnéy do Korony nie wpuſczáli / pod vtráceniem téy monety / & pœna arbitrio noſtro irrogañ. Monetá Litewſka / iáko dobra y ważna / in ſuo pondere & æſtimatione, iáko w Wielkim Kśieſtwie Litewſkim / ták y w Koronie wſzędźie ma bydź bráná.

☞ *Tu téż należy Conſtitucia, O pozwoleniu Zygmuntowi Auguſtowi pożyczyć pięćikroć ſtá tyśięcy.*

CZWARTY

CZWARTY VRZAD PODSKARBIEGO:

Aby nietylko dobrym zbieráczem perceptow/ ále y życzliwym á wiernym száfárzem expozytow być: opátruiąc potrzeby Koronne y potoczne:

Stół Królewski, Kuchnią, Piwnicę, Stáynią: tákże Dwór: Posły, Gośćie, y inné persony ku potrzebie y ozdobie dworu Królewskiégo należącé.

O SZAFOWANIV ZYCZLIWYM.

90. ...18. Iż pilnie czynił pilność w tym / áby pieniądze Królewskié prożnie/niewiernie/ y vtrátnie/ nie były száfowáné. Alexander Krol List 114.

Száfowánié ma bydz zá roskazániém Królá, y rádą pánów Rad Koronnych, y pánów onéy ziemie, gdzie sie znáyduie pozytek pospolity.

...0. 2. 1. Iż té rzeczy / które od wszystkich dla pospolitégo pożytku bywáią znoszoné / godzi sie/iesli ich co odpráwiwszy zá czásem przypadáiącé potrzeby / zostánie / dla przyszłych potrzeb pilnie chowáć. 2. Vstáwiamy/ áby cokolwiek przyda sie pospolitych pieniedzy do skárbu włożyć/to było w mocy y ná woléy nászéy/ y potomków nászych ták száfowáć/ iáko pożytek y potrzebá królestwá potrzebowáć będźie. 3. Vżywáiąc w tym rády Pánów Rádnych / którzy ná ten czás z námi/ álbo z potomki nászémi będą. 4. Y rádząc sie Pánów onéy ziemie/ w któréy słuszny przyda sie czás opátrzenia pożytku pospolitégo vczynić. 5. A cokolwiek/opátrzywszy potrzeby pospolité/ zbędźie/ skázuiemy/ áby wiernie w skárbie było chowano : z którégo iesliby kto wziął / vchwycił / álbo którymkolwiek sposobem ná potrzeby własné obróćił / á zwłaszczá gdy iescze Królá nie obiorą / niech Zygmunt w Kráko. 1507. List 3.

bedzie oſądzon/ iż ieſt zdrády/ y ſkrádzienia Rzeczypo. winien.

☞ *Iáko ſie ma to ſłowo rozumieć*, Mandante Rege, *pátrz* Tit. Senator. *Párágrápho*, Concluſia votorum. *liſt* 46. Item, *w przeſłym Státućie*, ℣. 4.

PIATY VRZAD PODSKARBIEGO:

Iurisdicia/ ktora ſye we trzech rzeczách zámyká:

W poſtánowieniu Queſtorów, Curatorów, y Diſpenſátorów.

Druga w ſłuchániu liczby tychże Curatorów, Queſtorów, y dyſpenſátorów.

Trzećia w poenowániu odpornych, y exauthorowániu ſzáfárzów złych. Titulo, Theſaurarius. Leg. 1. ℣. 14.

Stánowić ſprawce, ſzáfárze, y zbiéracze dochodów vrząd Podſkárbiégo: á tákze liczby ich ſłucháć.

Alex. Krol List 114. Tęż ſam Podſkárbi z ſwéy iáko vprzywileiowánéy włádzéy bedzie czynił wypráwy/ przepowiádánia/ ráchunki ludzi ſłużebnych/ Dworzan/ y wßyſtkich/ którym wzgledem ſłużby/álbo od Rzeczypoſpolitéy álbo od Máieſtatu Królewſkiégo bedzie co winno. 189 ver.

Formá pozwów o ſkárbowé prowenty od Inſtigatorá.

w Láćinſk. Liſt 42.3. POzywa ćie: iżeś ty zápomniawßy dobrégo obywátelá/ y wiernégo poddánégo powinnośći: dobróm ſkárbowym w tym á w tym/ te ábo owe ßkode wyrządził. Y z onych pieniedzy/ króré od was odbiéráné bywáły/ y dochody czynßów z dobr náßych/ ábo czynß ná śie zátrzymáłeś/ ꝛc. *Liſt* 141. *wyſßéy. Támże y o inné tym podobné rzeczy propozycię pozwów tákich znaydźieß.*

Proces

Proces, iáko ma w téy mierze Podskárbi poſtępić, zwłaſczá o nie wydánié Qwárty, y o kwitowániu pieczęćią skárbną.

ODbiéráć to wßyſtko Pan Podſkárbi Koronny / z Deputaty ma ták / iáko ſie iuż po té dwá Séymy záczeło. Zyg. Aug. w Lublin. 1 5 6 9. w Conſti.

Kwitowáć káżdégo pod ſwą pieczęćią ſkárbną Pan Podſkárbi ma z podpiſem Deputatów / á nie ináczéy. Liſt 105.

Ná mieyſce y czás opiſány / pan Podſkárbi Koronny y Deputáći ziecháć ſie máią / ſub pœna ſimilis ſalarij : y mießkáć tám trzy niedźiele ſpełná / dla odbiéránia tych prowentów.

Ktoby nie dał tych dochodów ná czás y mieyſce opiſáné / tedy pan Podſkárbi z Deputaty máią nam záraz deferowáć wßyſtki. A my ná wwiązánié Dźierżaw onych / z których prowent nie ieſt wydan / tákże ná odięćie Zup / Ceł / Myt / y innych wßyſtkich in genere nullis exceptis dochodów / z którychby czwartéy częśći nie oddano / poßlemy / y przedśie o niewydánié Czwartéy częśći / którą oddáć będźie powinien de bonis hæreditariis pozwiemy / iáko Conſtitucia obmawia ná Séym Wálny. Liſt 106. ſtá. 32.

APPELLACIIEY iáko dopuſczáią od ſądu krolewſkiégo przy wykupnách ná Séy. *Pátrz wyſßéy*. Titulo, *Wykupná. Stá.* 2.

APPELLACIIEY iáko nie dopuſczáią o niewydánié poborów. *Pátrz wyſßéy*, Titulo, *Poborcá. Stá.* 4.

Iáko Trybunał ſkárbowy w Lublinie y w Wilnie był fundowány, dla prędſzéy exequutiiéy.

IZ przez té przeßłé czáſy / poczawßy od Koronáciiéy ſławnéy pámięći Królá Stephaná / dla wielkiégo zátrudnienia / które w Koronie bywáło / przyśdź nigdy niemogło do ſtátecznégo wyſłuchánia liczby / y záwárćia ich / z ßáfunków Poborowych y Qwárćiánych / y iákichkolwiek poſpolitych Kontribuciy vchwalonych. tákże prowentów z dóbr Rzeczypoſpolitéy tempore Interregni Zyg. III. w Wárßá. 1 5 9 1. Liſt 7.

terregni wolnych: y gdźie dożywoćia nie zákroczyly. Aby tedy cále wszystko R. P. co iey własnie należy doszło / á káżdy sie iey iuż finaliter vspráwiedliwił / postánawiamy: Aby Száfárze y Poborce wszytkich in genere poborowych reszt/ y retent/ od Koronáciiey Królá Stephaná/ przy których sie pokazáć mogą/ wedle reyestrów skárbowych iákiékolwiek retentá/ á nie vspráwiedliwią sie skárbowi / w tym coby skárbowi należáło/ ad Dominicam Misericordiæ powinni byli/ ći którzy są pozwáni według pozwów ná nie wydánych/ stáwić sie: Koronni w Lublinie/ á Litewszcy w Wilnie/ ná Poniedźiáłek pierwszy post Dominicam Misericordiæ blisko przyszłey. A którzy ieszcze pozwáni nie są: áby po tym Seymie ná onże rok przez Instigatorá spozywáni byli/ zá deláćią skárbową nikogo w tym nie mijáiąc/ áni ochramiáiąc. Toż sie ma rozumieć y o Stárostách ábo o Surrogatorách/ którzy vrzędy stárośćie odpráwowáli/ y potómkách ich/ do których retenta pro exequutione są wydáne. A ći wszyscy powinni będą/ gdźieby sie teraz nieuspráwiedliwili/ tám iuż wedle deláćiiey skárbowey/ pod winą tákowéyże summy/ iákaby sie przy nich pokazáłá/ istotnie sie vspráwiedliwić. Tenże postępek ma bydź o retentá qwárćiáne. A tá wszystká spráwá ma sie odpráwowáć przed Podskárbiámi nászémi Koronnémi w Polszcze / á Litewskiémi w Litwie/ y przed Deputaty z PP. Rad y Woiewództw sposobem niżey opisánym obránémi/ & ad hunc solum actum nie deroguiąc nic przełożeństwu y przywileiom vrzędów Podskárbich/ do Podskárbich przysądzonémi. Które retentá y liczby dla liquidowánia státecznieyszégo / & rationem ineundam calculi; Podskárbi Koronny / álbo przynamniey ná mieyscu iego Nadworny do Lubliná: á w Wielkim X. Litewskim do Wilná/ tákże ieden z nich/ ná pierwszy poniedźiáłek post Dn̄icam Misericordię ziecháć máią. Tákże y processy/ ták Stárostom iáko y Poborcóm y Száfárzóm eo nomine intentowáne/ Instigatorowie przywieźć powinni będą. Do czeᵒ miánuiemy z PP. rad Koronnych do Lubliná/ Wielmożnégo y Vrodzonych/ Jerzégo Mniszká/ Woiewodę Sedomierzkiégo: Czérnégo Lubelskiégo Piotrá Nisczyckiégo Belskiégo/ Jędrzeiá Firleiá z Dąbrowice Rádomskiégo / Jędrzeiá Męćinskiégo Wieluńskiégo / Janá Osowskieᵒ Połánieckieᵒ / Kásztelany. A z Litewskich do Wilná wielebnégo X. Sámuelá Gedrućiá Biskupá Zmudzkiégo/ Wielmożnég y Vrodzonych Bogdaná Sápihe/ Woiewodę Mińskieg/ Mikołáiá Náruszewicá Zmudzkieg/ Márćiná Strawińskiégo

wińſkiego Mińſkiego/ Káſztelany. A do nich miánowáne bydź máią oſoby z Woiewództwá káżdego po iednému ná zieźdźiech/ Woiewództwách / y Ziemiách / które im teraz ſkłádamy bliſko przyſzłych/ y którym ſalaria náznáczone ſą w Vniwerſale Poborowym / á do tego win przeſądzonych / któreby ſie práwnie pokazáły / Czwarta część ratione retentorum tylko Poborowych. A Podſkárbiowie náſzy reyeſtrá tám przynieść máią. A gdźieby ſámi bydź niemogli / tedy piſárze ſwé z Reyeſtry posłáć powinni bedą. Tákże y potomkowie Podſkárbiow przeſzłych reyeſtrá też ſwé/ któreby do tych ſpraw potrzebné mieli/ ábo przywieźć álbo posłáć máią. Którzy pod przyśięgą ſkárbowi náſzému vczynioną wiernie / wſzyſtkié retentá onym wiádomé ná reyeſtrze podádzą / y liczbę vczynią / nie ochyláiąc áni folguiąc nikomu. Którzy to Deputáci náznáczeni Koronni w Lublinie/ á Wielkiégo X. Litewſkiégo w Wilnie záśieść bedą powinni pod ſtem grzywien. Jednák abſencia niektórych ſzkodźić téy ſpráwie nie ma : ále ći którzy ſie ziádą/ odpráwowáć to mogą: y winę/ którąby abſentes przepádli/ peréptoriè ná Tribunale wyćiągáć/ y nią ſie podźielić máią/ excepta vera infirmitate. A máią záśieść w Poniedźiałek poſt Dominicam Miſericordiæ, y ták długo zmieſzkáć / áż ſie liczbá we wſzyſtkim odpráwi. Których authoritate iudicum Tribunalis regni áſſekuruiemy. A pierwſzégo dniá przy záśiedzeniu przed Vrzedem Grodzkim Lubelſkim/ á w Wielkim X. Litewſkim przed Vrzedem Grodzkim Wileńſkim/ przyśięgę vczynić zá wydániem Roty tegóż Vrzedu/ obyczáiem Sedźiów Trybunálſkich bedą powinni. Przed którémi wſzyſcy in genere & ſpecie, Podſkárbich przeſzłych potomkowie/ Száfárze/ Poborcy/ y Stároſtowie ſądowi/ ábo potomkowie zmárłych Stároſt/ przy którychby reſzty poborowé iákié były/ ſtánąć máią/ liczbę doſtáteczną obyczáiem wyſzéy opiſánym vczynić. Záchowuiąc w mocy quitį poborowé Podſkárbiów náſzych/ ile kiedy im odbiéránié poborowych pieniedzy należáło / które quity liquidowáć ſie máią ráćią Podſkárbich/ áby ſie okazáło/ ieſli ſie ná to obróćiło/ ná co ſie Pobór vchwalał. Tákże y quity náſzé/ któréſmy my álbo ánteceſſorowie náſzy/ Podſkárbióm z pieniedzy Rzeczypoſpolitéy vigore y zá wiádomośćią Séymu dawáli / in robore záchowáné bydź máią / oprócz quitów z poboru Wielkiégo X. Litewſkiégo / w Roku 1589. pozwolonégo. Gdyż z tego poboru wcále liczbá przed témiż Deputaty w Wilnie czyniona bydź ma. Tákże y quity z Woiewództw Poznánſkiégo/

ſkiego/Káliſkiego/ y Kuiáwſkiego y innych/ zá zezwoleniem ich
ßáfárzów dáné / w mocy zoſtáwuiem: Aby bez diſquizyciiey
przyięte były.

Z Tych iednák reſt poborowych/ które nam ná przeßłym Séy=
mie od ſtanów ſą dárowáné/nam ſámym Podſkárbi Koronny
liczbę vczynić będźie powinien. Wßákże tegóż poboru reſty/któ=
reby przy Poborcách ábo Sáfárzách zoſtáły/ támże liquidowá=
né y do ſkárbu náßego wyciągáné bydź máią. A z quárty też te=
go roku Podſkárbi Koronny z Deputaty / támże liczbę vczynić
máią. Támże y prowizorowie Séymu przeßłego náznáczeni/
liczbę / która ná tym Séymie prze krótkość czáſu wyſłucháná
bydź niemogłá/ doſtáteczną/ tàm perceptorum quàm expenſo-
rum , vczynić będą powinni. A ktorykolwiek Podſkárbi/
Száfarz/Poborcá/Stároſtá/ábo potomkowie ich/zoſtáną ná
liczbie ſummę iáką / támże záraz wcále do rąk Podſkárbiów z
wiádomośćią Deputatów oddáć káżdy ma ſub pœna duplicis
penſionis & pœna bannitionis. A ieſliby który Podſkárbi/ Po=
borcá/Száfarz/ ábo Stároſtá/ ábo potomkowie zmárłych nie
ſtánął ná czás czynienia liczbie náznáczony/tákowego Inſtiga=
tor náß pozwáć ma ná Trybunał Lubelſki / á w W. X. Lit. ná
Trybunał Wileńſki/po ſkończeniu czáſu liczbie prefigowánego/
który ſemotis omnibus dilationibus & defectibus in citatione pe-
remptoriè ma ſtánąć y reſpondowáć tám przed ſądem Trybu=
nálſkim / y we wßyſtkim vſpráwiedliwić ſie ſub pœna banniti-
onis in inſtanti decernen. Abſens verò in pœna duplici & banni-
tionis condemnari in inſtanti debet. A ſublácia żadna tákowé=
go wſpomóc nie może / ażby doſyć vczynił pro iudicatis & pro
pœna duplici. Iednák ieſliby one ignoráncią znieść chciał/tám=
że in inſtanti we wßyſtkim vſpráwiedliwić ſie powinien. O co
wßyſtko ták przećiw Podſkárbióm / Stároſtóm / Száfárzóm
iáko y Poborcóm/y ich potomkóm/y tym wßyſtkim przy ktorych
by ſie cokolwiek nam y R. P. należącego z reßt poborowych nam
należących pokazáło/Inſtigator czynić ma/y exequuciiey ſine in-
termiſsione popieráć: Ná które práwné proceſsy ſumpt ma mieć
Inſtigator z tychże retentów. A pieniądze tákowych retent
poborowych Rzeczypoſpol. należących / iáko y z Qwárćiánych
wybráné/które z oſądzonych dekretów przychodźić będą/y z wi=
námi wßytkiémi/Deputáci wcále do śiebie/od wßytkich z wiá=
domośćią Podſkárbich/przy ktorych by ſie cokolwiek Rzeczypo.

pokazáło/

pokazáło/ wźiąć/ y do Poborów vchwalonych przyłączyć. A ktoreby nam należáły/ v Podſkárbiego ná potrzebe náßę záchowáné bydź máią. A od tákowych ſpraw Trybunał/ od żadnéy ſtrony bráć niéma nic/ áni piſarz od extráktów ſub priuatione officij. A z tego wßyſtkiego/ coby Rzeczyp. á nie nam należáło/ żołniérzóm ſpoſobem w Aſſekuráciiéy im nápiſánym/ Deputáći ábo ßáfárze znoßąc poſpołu wßytkié pieniądze/ ćiż wedle czáſu y mieyſca támże náznáczonég/ płáćić máią. A reſzte/ co nád zápłáte żołniérzóm zoſtánie/ ná wykupno dóbr w pięći kroć ſtá tyśiecy złotych záwiedźionych náznáczamy/ y Deputatóm to/ z wiádomośćią Podſkárbiégo/ poruczamy. A liczbe tego wßytkiégo/ cokolwiek do rąk ich dóydźie/ y iáko co odpráwią/ ná początku przyßłégo Séymu przy czynieniu liczby z quárty/ przed Deputaty ná to wyſádzonémi/ vczynić będą powinni, ſub pœna confiſcationis bonorum. Zaczym tych wßytkich/ ktorzy ſye przed nimi R. P. vſpráwiedliwią/ Deputáći z wiádomośćią tegóż Podſkárbiégo quitowáć máią. Tákże w W. X. Lit. cokolwiek ſye przy Száfárzách/ Poborcách/ y Stároſtách z liczb reſzt poborowych pokaże/ zá vkazániém tych Deputatów/ iáko wiele przy ktorym z nich zoſtánie/ do rąk Podſkárbiégo W. X. Litewſkiégo/ ná mieyſcu do liczby náznáczonem/ to ieſt w Wilnie/ oddáno do nich bydź ma: ktorych wßytkich retent/ ták tych ktoré z téy liczby do rąk iego oddáné będą/ iáko y tych/ ktoré przed tą liczbą od Száfárzów y Poborców po zápłáceniu żołniérzkiégo długu/ oddáné ſą y będą. A ná potrzebe R. P. niewydáné/ ninacz obrácáć y wydáwáć nie ma/ áż gdźieby ſie zgodnie ná Séymie drógá vkazáłá/ ſub pœna in duplo de ſuo od kogokolwiek narodu ßláchecký ná Trybunał pozwány/ pendenda. Przed temiż Podſkárbiámi y Deputaty/ liczbá ma bydź czynioná zá przyśięgą/ iż wiernie & abſque fauore, káżdégo poczet popiſował/ od piſárzá náßégo Polnégo Koronnégo/ y od tych ktorym to kiedykolwiek należáło/ ſłużb wßytkich żołniérzów od Byczyńſkiéy potrzeby/ y ná te woyne przećiwko Turkom w roku przeßłym ſpoſobionych: od ktorégo czáſu/ y iáko długo ſłużyli/ áby ſie pewna wiádomość wźiąć mogłá/ iáko wiele żołniérzowi wßytkiému płáćić winno. A ieſliby pobory przeßłé Quárty/ ſrébro w Krákowie rozdáné/ tákże pieniądze od Wiel. X. Lite. z Zydów pobory/ y inßé wßelkié dochody/ do zapłáty iém należącé nie wyſtárczyły. Czegó wßytkiégo doſtáteczną ſpráwe wźiąwßy zá deklárácią ich/ v tego/ v kógoby ſie pokazáło/ Inſtigator náß ná

ná Trybunale dochodźić ma. Tákże y piſarz polny W. X. Lit. z tákowąż liczbą do Wilná przyiecháć / y tákowąż przyśiege vczyniwßy/y przed témiż Podſkárbiámi y Deputaty oné vczynić ma. Iż Deputaći dla czynienia ſpráwiedliwośći z żołnierzów/ y dla zapłáty im náznáczonéy z poboru y z retent / wedla Aſſekuráciiéy żołniérzów dla zapłáty / y ſądów o krzywdy oſobno vczynionéy/do Lubliná ziecháć ſie máią ná dźień S. Micháłá bliſko przyßłégo: iákóż dla chowánia pieniedzy/Stároſtá náß Lubelſki mieyſcá beſpiecznégo ná zamku náßym Lubelſkim dáć ma/ y dla ſądów gmáchu pozwolić y poſtąpić/przy których Deputaćiéch Vrząd Grodzki zupełny/záśiádáć powinien bedźie/y ſądy niżéy opiſáné równo z nimi odpráwowáć. A dekretá ich piſarz Grodzki w Actá Grodu támecznégo wpiſowáć/á ſtronóm potrzebuiącém pod pieczećią Grodzką / á z podpiſem dwóch ná to od nich deputowánych wydáwáć ma: co wßyſtko Stároſtá vczynić bedźie powinien ſub pęna mille Mar. Ktorych extráctów płáca niedrożßa tylko po großy trzy/y z pieczećią autenticè bydź ma. A tóż ſye ma rozumiéć o Vrzedźie Grodzkim Wileńſkim. Sądźić máią ſpráwy wßytkié żołniérzów nemine excepto. A wßelákié exceſſy y ßkodi/komukolwiek vczynioné/ſądźić/tákże y pieniądze onym záſłużoné/przy bytnośći piſárzá náßégo polnégo/ſpoſobem w Aſſekuráciiéy támże żołnierzom ku zápłácie ná tym Séymie poſtánowionym/ dáwáć máią. Któré dekretá y proceſsy/przez nié ſkázáné/autoritate eadem, iáko y ſądów Trybunálſkich vtwiérdzamy / y exeqwucią ich przez Stároſty áby czynioná byłá/ſub pęnis w téyże Aſſekuráciiéy opiſánych wárunkiemy. A ordo/ ták około reyeſtru / iáko y miedzy oſobámi przychodzącémi do ſądu / obyczáiem Trybunálſkim / przy ſądźiéch záchowan bydź ma.

W rzeczách ſkárbowych od Podſkárbiégo wyzywáć zá Dworem o co: y ná Inſtigatorá. Tit. Inſtigator. Sta. 2. ✠. 2. *pod winą* 100. *grzywien. A Prokuratorá śiecženiém karzą.*

Item, *pátrzyć* de actionibus pſeudofiſcalibus. Tit. Bona Regalia. Sta. 2. *List* 68. Item, *w Láćińſkim* Tit. Fiſcus.

Téż Iuriſdycyiéy część niemáła záwiſłá w tym Podſkárbiégo: że ſkoro po śmierći Dźierżawców dóbr y dochodów królewſkich, w oné wákáncię (y do Káwy) ma wiácháć, y inuentowáć oné dobrá, wyſßéy.

Anno 1590. *odſyłano do Trybunału ſpráwy ſkárbowé: á drugiégo*

giego Roku dla pewnieyßey Exekuciiey w rzeczách ſkárbowych Trybunał było ordinowano ſkárbowi ná zamku Lubelſkim. Ale to temporalia.

Item, *Poborce tez o nievczynienie liczby doſtáteczney, o retentá, odsyła do Grodu : y inne dłużniki* ad forum competens *ich właſne: álbo iáko Uniwerſały którego Seymu vczą.*

Item, *Státut ón tu należy :* Zadnego dóbr nie bedziemy confiſzkowáć/ áże pierwey práwem byliby przekonáni.

Exautorátia Száfárzów w mocy ieſt Podſkárbiego. Tit. Theſaurarius. Leg. 1. ℣. 14. Diſpenſatorum inſtitueret vtiles, & inutiles deſtrueret, &c. Deſtruere, *tu waży to ſłowko, iáko w Confoederáciiey :* Conſurgemus in eorum deſtructionem.

OBLIGATIA Y WINA ná Podſkárbiégo.

Theſaurarius rationibus reddendis Regiæ Maieſtati tamen obnoxius eſt : *á kwity Królewſkiemi nie ma ſie bronić.* *In conſuetudinibus Regni* Fol. 130. Lib 2.

Item, *Podſkárbi ná Seymie káżdym Wálnym przed Rádámi, y Poſły ziemſkiemi liczbę czynić będzie powinien.* 1562. Liſt 13. ſtá. 14.

O viſczeniu Podſkárbiégo.

TAkże vſtáwiamy : że Podſkárbi káżdy Koronny tey Czwartey części nie ma obrácáć iedno ná ſłużebne obrony potoczney/ y ma ſie przy liczbie w tym ná káżdy rok R. P. vſpráwiedliwić/ pod winą priuationis officij ná káżdym Seymie wálnym przed Pány Rádámi/ á przy Poſlech/ totiens quotiens byłáby ná wieczne czáſy potrzebá : á kwity náßemi / álbo czyiemi inßemi / nie ma ſie bronić/ chybá któreby były ná ſłużebne obrony potoczney obrócone. O co Poſłom inſtigowáć bedzie wolno. Zyg. Aug. 1562. w Piotrk. Liſt 13. w Conſt.

Tákże ná Seymie Toruńſkim ná końcu Uniwerſału 1577.

Pœna peculatus co ieſt.

A Cokolwiek / opátrzywßy potrzeby poſpolite / zbedzie : ſtánowiemy/ Zyg. w Krá. 1507. Liſt 3.

zuiemy / áby wiernie w skárbie było chowano: z którégo iesliby kto wziął / vchwycił / álbo którymkolwiek sposobem ná potrzeby własné obróćił / á zwłasczá gdy iescze Królá nie obiorą: niech bedźie osądzón / iż iest zdrády / y skrádźienia Rzeczypospolitéy winien.

Pœna repetundarum co ieſt.

Iuſtinian. Titul. Repetund: ex indice inuenies.

SI Iudex corruptiones accepit, quadruplum repetitur ab eo.

Pœna perduellionis co ieſt.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 23. ver. 7.

TAkiż postepek ma bydź in cauſa perduellionis, contra R. P.

REGVLA Tit. Bellum. Sta. 47. ℣. 1.

Sed ob alterius culpam, nemo mulctari debet, nec miles.

To iest / gdyby kto czynił bunty contra Rempub. porozumiéwáiąc sie z nieprzyiaćielem Koronnym / ku szkodźie Korony: Wynośił táiemnice Rzeczypospo. zwierzoné nieprzyiaćielowi Koronnému: podał mu zamek ná zmowie: wzruszał pacta & fœdera z postronnémi pány: rebellią facto pokázuiąc / ábo którykolwiek postepek popełnił inny / któryby własnie był contra Rempublicam, &c.

SIODME

SIODME KSIĘGI PRAWA RYCERZKIEGO:

O RVSZENIV POSPOLITYM, O POTOCZNEY OBRONIE, Y O INNYCH WOIENNYCH POSTĘPKACH PRAWA, Z STRONY HETMANA.

IASNIE WIELMOZNEMV PANV, A PANV,

Ie° M. Panu Ianowi Zamoyskie°,

KANCLERZOWI, Y HETMANOWI

WIELKIEMV KORONNEMV, &c. &c.

Pánu ſwému M.

W*Spómniawſſy Połock, Wielkiełuki, Záwołoćié, Pſków, Inflanty, którés W. M. zwoiował: y inné ſpráwy R. P. którés Wá. Wielm.* duce fortuna, & comite virtute *wykonał, muśi kážda æ*tas *ludźi po nas będących z podźiwieniém cżęſto W. M. wſpomináć, y zá to dźiękowáć. Do cżego y ia ſie przychyláiąc wedle ſwéy máłośći, to zebránié Práwá Rycérzkiégo z Státutów Koronnych W. M. mému M. Pánu miáſto* honorarium *ofiáruię: Proſſąc ábyś W. M. v śiebie ie zálécone miał, y innym ie zálécał, y moim M. Pánem był: którégo M. łáſce pilnie á pilnie ſie zálécam.*

SIODMA TABLICA
NA KSZTALT PRAW RZYMSKICH,
O rzeczách woiennych y Rycérzkim práwie.

Dux belli ſupremus,
- Polſki polny.
- Litewſki.
- Inflantcki.
- Kozácki.

Campiductor.
Rothmagiſtri.
Porucznik.
Notarius exercitus.
Miles
- Stipendiarius,
- Voluntarius, gregarius.
- Legionarius.

Magiſter annonæ Caſtellanus.
Metator caſtrorum.

Hetmáńſkie trzy przedniey ſze vrzedy.

- **PRIMVM OFFIcium Ducis ſupremi:** Adminiſtrare res, quæ præcedunt ordine cōflictum.
  - Conſcriptio exercitus.
  - Luſtratio exercitus
    - ægroti,
    - ſenes,
    - minorennes.
  - Ciągnienié woyſká.
  - Iurisdicia Hetmáńſka / gdy z Polnym Hetmánem / z Rotmiſtrzámi ſtárßémi záśiedzie: á Piſarz polny Akta woienné zápiße.
  - Sądźić o nieposłußeńſtwo / zwády / ßkody / niedoſtanié płácu.
  - Item, In armata militia honor Regis.
  - Céné rzeczam.
- **SECVNDVM OFficium:** Adminiſtrare res eas, quæ iam ad ipſum conflictum vergunt: ad quod iſti loci legum relegendi.
  - Prouidentia, ne quid detrimenti exercitus patiatur: ne nos imparatos hoſtis offendat: ne inopinatos opprimat. Leg. 30. ℣. 2.
  - Exploratores certos diligenter alere Rex promittit, qui docebunt, quando, & ad quem locum vires ſuas conuertere volent. Leg. 34. ℣. 3.
  - Diuiſio exercitus, an admittenda, & quibus conditionibus.
  - Caſtrorum metatio ſecundùm artem militarem.
  - Szykowánie woyſká. Le. 41. 58. ℣. 4.
  - Vigiliarum excubiæ. 58. ℣. 2.
  - Machinarū diligens cuſtodia. 58. ℣. 2.
  - Vexillum, banderium: Quilibet ſub ſuo vexillo ſe ſiſtat. 58. ℣. 2.
  - Vt magis animaduertat, pro ſui vexilli dimicatione. Leg. 5.
- **TERTIVM OFficium:** ſcire adminiſtrare res, quæ poſt cō flictum felicem & aduerſum fieri ſolent: locos reuide iſtos.
  - Donatiua diſtribuere. Titulo, Donatio. Leg. 1.
  - Saucios curare.
  - Captiuos Rex redimere promittit.
  - Damna paſsis plenariam ſatisfactionē Rex promittit. Leg. 14. 15.
  - Dimiſsio exercitus duabus ſeptimanis ante expirationem militiæ. Le. 48.

OFFICIA CAMPIDVCTORIS *z inßéy miáry.*

Caſtrenſe ius adminiſtrare abſque mora militaris iuris conſuetudinis.

WOYNA.

WOYNA.

Woyná nie ku ſkázie króleſtwá, ále ráczéy ku obrónie.

1570. 3. ABy woyná porzadnym obyczáiem odpráwowána byłá/ tedy ku obronie Kroleſtwá á nie ku ſkázie ma bydź. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 29.

W których przypadkách ruſzenia poſpolitégo Woynę podnoſzą, przyczyny.

Lác. 15. A Tákowé ruſzenié poſpolité nie ma bywáć / ieno ázby pe- 1 5 4 5.

 wna

wna á dowodna rzecz byłá (czego Boże rácz záchowáć) że nieprzyiaćiel ſtárgawſzy przymierze/ ktoré z Krolewſkim Máieſtátem było zákroczyło/ ſam głową ſwą do króleſtwá miał wtárgnąć/ ábo też gwałtowną moc ludu ſwégo/ ktorzy roſkázowániu iego podlegli/ ku ſplóndrowániu Króleſtwá náſłáć miał wolą/ ktorymby nádźieiá niebyłá/ áby zwykła obroná im zdołáć mogłá. Gdyż ruſzenié poſpolité ieſt vrádzoné oſtátnié tylko przećiw gwałtowney mocy zá vchwałą y zezwoleniém wſzyſtkich ordines, &c.

O niepozytkách które z woyny pochodzą: á iz ruſzenié poſpolité Król w mocy ſwéy zoſtáwuie.

Zygmunt w Kráko. 1527. A Iż nie pewna ieſt przyſzłych czáſów wiádomość/ áni przećiwko nim mogą bydź dáné pewné rády y opátrzenia: będźie w mocy náſzéy zá Dekrétem tego Séymu ruſzyć woyne poſpolitą: gdźieby tákowa nawálna potrzebá przyſzłá/ żeby pomoc vchwalona niemogłá temu doſyć vczynić. 561. 4.

☞ O DWOIAKIEY WOYNIE POTOCZNEY *y Ruſzeniu poſpolitym: á zwłaſczá gdyby ze dwu ſtron záraz nádćiągnął nieprzyiaćiél, ordinácia Auguſtá, y o rozdźiale woyſká: y gdy* in regia perſona *Król ma zoſtáć: czytay Státut Auguſtá wyſſzéy w piérwſzych księgách* Titulo, *O rozdźiale woyſká. Támże y o Hetmánie Koronnym.* ℣.5. Item *wyſſzéy Stá.* 2. *A w Láćin. Stá.* 10.

Wóyny y pokoiu pozytki y niepozytki wylicza per antitheſim: á naprzód, iz Bóg niemoze bydz doſkonále chwalon.

PRzetóż ná to baczenié máiąc: iż Bóg ſprawcá pokoiu nie może bydź doſkonále chwalon/ etc. *Ten ná początku ná piérwſzéy kárćie znaydźieſz wyſſzéy w księgách piérwſzych.*

HETMANI.

HETMANI.

Stáropolſki zwyczay, że Król w perſonie ſwéy ná woynie Hetmánem, á mieyſcem woyſko beſpiecznym opátrza.

22. FActura eſt etiam S. M. Regia: vt iuxta veterem conſuetudinem locum deſtinatum exercitui prouideat, & tutum reddat, ad quem tutò proficiſci, cum perſona Maieſtatis ſuæ terræ poſsint. Non recedendo à veteri ſtatuto, & priuilegio. Sigiſ. Proceres Petricouiæ 1 5 4 4.

Item, intra quatuor ſeptimanas ſiſtet ſe ad exercitum. Tit. Bellum. Fol. 21.

Temuż podobny.

24. Ad quam quidem, ſi nobis de potentis hoſtis aduentu conſtiterit, nos perſona noſtra Regia accedemus. *Ten Státut po polſku wyſszéy.* Tit. *Woyſko.* Fol. 117. Sigiſ. Aug. 1 5 5 7. ſta. 2. b. uer. 2.

☞ *W Interregnum po Henryku dwu Hetmánów było poſtánowiono w Iędrzeiowie. Ale to było temporale.* w Conſti. 1 5 7 6. Liſt 137.

W drugié Interregnum Aſſekurácia Hetmáńſka: żeby mu było wolno vżywáć wſzelákich dowćipów, choćby y z ſzkodą czyią: Ieſliby inák nie mogło bydź. Item, *ſzkód tych gdźie máią śćigáć.* 1 5 8 8. Liſt 47. 48.

O władzéy Hetmánſkiéy obu narodów, iáko y o Márſzałk. y o Inflant. Hetmánie. ver. 3.

HEtmánom Wielkim obiémá / ták Koronnému / iáko y Wielkiégo Kśięztwá Litewſkiégo / gdyby ſie tráfiło bydź / bądź przy bytnośći / álbo w niebytnośći nászéy w támtéy prowinciéy / czáſu woyny / tedy ludźie narodu Polſkiégo pod ſpráwą Zyg. III. w Wár. 1 5 8 9. Liſt 8. ſtá. 14.

Hetmáná Koronnégo. A ludzie narodu Litewskiégo / pod spráwą Hetmáná Wielkiégo Kśięztwá Litewskie° bydź máią.

2. Tempore Interregni máią śie obá o obronie téy prowinciiéy / y zádźierżeniu iéy przy spólnéy Rzeczypospo. oboygá narodu znáßáć / káżdy władze swéy nád ludźmi swégo narodu vżywáiąc. A Pánów Rad oboygá narodów dokłádáiąc śie.

3. Ludźie zaś narodu Inflantckiégo / przełożonégo swégo od obudwu Hetmánów mieć máią. Gdyby iáka expedicia byłá / w któréyby obá Hetmáni byli / połowicá pod Polskim / połowicá pod Litewskim Hetmánem bydź máią.

4. Absentes tákże káżdy przez Porucżniki / ludźmi narodu swégo / władzy vżywáć ma / y nád połowicą ludźi Inflantckich.

5. Vrgente necessitate, zá spólną zgodą ieden drugiému / gdyby obá bydź nie mogli / vstąpić ma władzéy nád wßystkiémi ludźmi / iáko necessitas spólnéy Rzeczypospolitéy oboygá narodów okaże.

6. Máią też ćiż Hetmáni od Rotmistrzów pomienionych / y od żołniérzów ná zamkách / y od pußkarzów przyśięgę táką odbiéráć / iáka Stárostóm iest wysßéy opisána.

PRÆROGATIVA.

Qui absunt, seruitiis Reipub. occupati, vtpote legationibus, aut exercitibus imperatores præficiuntur extrà regnum: horum causæ, ad vnius anni spatium suspendi poterint. Fol. 1.

Vide in Titulo, Inhibitio in Constit. nouis, fol. 115. 4. Sta.

Etiam Rex obnoxius est generali Capitaneo: & sine eius consilio pręfectos non pręficit Capitaneus generalis, & imperator exercitus vocatur.

Cum marsalcho Regni copulatiuè ordinationes belli faciet. Leg. 2. ℣. 12. & precia imponet rebus.

Innych rzeczy pátrz Tit. Rex. Item, Tit. Palatinus. *wysßéy.*

ROTMISTRZ Y

PORVCZNIK.

Rotmistrze

Polacy nie przymuſzáią do przyśięgi Rotmiſtrze.

Łác. 23. 3. Zołniérze pieniężni/ áni ich Rotmiſtrze/ nie máią bydź przynucáni do niezwyczáynych przyśiąg przez Hetmáná Generałá wßyſtkiego woyſká: A wßákóż bydź máią poſłußni Hetmánowi/ y wedle żołniérzkiego posłußeńſtwá iemu poddáni. Zyg. w Krá. 1527. A.3.

☞ *Rotmiſtrz ſam poczet miéwał iedno ná* 10. *koni: á Dźieśiątnik nawięcey ná ośm koni.*
Sam ßkody opráwuie zá towárzyßé. Sta. 46. ℣. 2. *Dla czego ma moc pieniędzy powśćiągnąć przy ſobie.* Sta. 47.
Dwie niedźieli ma ná ćiągnienié. 48.
Nie przez ſubſtitutá ále ſam przytómny przy Róćie ma bydź, y wrácáiąc ſie. Leg. 46.
Stácyynégo depáktuiąc nie ma wyćięgáć. 46. ℣. 2.
Rotmiſtrze z onychże Woiewództw máią bydź wybiéráni. Sta. 53. Aliâs *Król y Hetman obiérał z inąd. Ma bydź obrány* exercitatus 53. ℣. 2.

Stároſtóm Ruskim Rót nie dáią.

A Wßákóż áby Stároſtóm támecznym Rót nie dawano. A ći ſłużebni máią bydź ieſli beſpieczeńſtwo pewné od Tátar Przekopſkich/ Białogrodzkich/ y innych/ nieomießkále pewnie poſtánowioné nie bedźie. W czym ſie my záchowáć bedźiemy powinni/ wedle potrzeby/ áby y oné kráie w niebeſpieczeńſtwie záchowáné/ y ludźie ſłużebni tám chowáni byli/ iáko potrzebá okaże. Stephan we Lwo. 1578. Liſt 201. B.

Præfecti per ſe præſint, & damna prohibeant.

22. 46. QVilibet autem præfectus, non per ſubſtitutum, ſed ſolus per ſeipſum, ducere debet comites ſeu commilitones ſuos: tàm eundo ad terras Ruſſiæ, quàm inde redeundo: & proſpicere, ne damna fiant hominibus, ſpiritualibus & ſecu- Sigiſ. Cracouiæ 1527.

 laribus,

laribus, aut eorum subditis: neué ab illis stationes exigantur. Quæ damna si facta fuerint, ipse præfectus pro illis cōueniet, & ad solutionem, resartionemque illorum, erit obligatus.

TOWARZYSZ. DZIESIĄTNIK. ZOŁNIERZ. PUSZKARZ.

Máią bydź posłuszni Hetmánowi. Sta. 50. ✠. 2. *Ale przysięgáć nie powinni, wyiąwszy ná zamku. y Puszkarze przysięgáć máią.* 1589. Sta. 14.

1527. A. 3. ITem, Rotmistrze máią bydź w tym opátrzni/ áby nikogo zá towárzysz nie przyimowáli/ ieno nawiecéy ná ośm koni/ álbo ná śiedm máło mniéy/ álbo sześć/ pieć/ cztérzy: A iżby káżdy z Rycérztwá sam przez sie służył/ nie przez namiástká/ áni przez swé sługi. w Láć. 23.

Item, proprio titulo Stipendiati milites in Latino, fol. 265.
Exemptia im służyłá. 1578. Sta. 54.
Woluntáryuszóm exemptia służy. ✠. 3.

WYBRANCY.

Stephan w Wár. 1578. List 193. Opátruiąc to/ ábysmy w Koronie y Páństwách nászych dostátek pieszych ludźi dla potrzeb woiennych mieli/ vchwałą Séymu tego/ piesze/ ták z miast/ z miásteczek/ iáko y wśi nászych Królewskich/ iákichkolwiek wedle słuszney liczby łanów/ żeby to było bez ćiężkośći wielkiéy/ wypráwiác roskażemy. A dla wiáry y pewnośći tego wszystkiégo/ rć.

PISARZ POLNY.

Tit. *Podskárbi wysszéy. Támże przyśięgá iego, y vrzędy.* fo. 333.
Odnośićiel pienięđzy, támże. Sta. 2. Item, Tit. *Qwártá.* fo. 359.
Iest y Actuarius *do swych Reyestrów controwersiy.* Titulo, Disciplina mil.
Arestowánié pienięđzy v Polnégo Pisárzá. Tit. Damna. infrà.

MAGISTER

MAGISTER ANNONÆ.

Przy Ruszeniu pospolitym Kásztelan ma ten vrząd. Titul. Bellum. Sta. 60. ℣. *ostátni.* Item, Tit. Castellanus. *w Láćińskim*, Sta. 7. ℣. 3. Sta. 9.

METATOR CASTRORVM, OBOZNY.

Titulo Bellum. Sta. 54. in Lat. ℣. 4. certis locis coarctari debeat. Titulo, *Woienné wozy. wyszéy w Trzećich Kśięg.* Item suprà, Tit. *Hetmáni.* Sta. 1. Locum destinatum exercitui prouideat, & tutum reddat: ad quē tuto proficisci, &c. Item, Tit. Palatinus.

PIERWSZY VRZĄD HETMANSKI.

Te rzeczy co przed woyną bywáią opátrzyć.

CONSCRIPTIO EXERCITVS STIPENDIARIORVM.

O zbiéraniu Rotmistrzów y zołniérzów.

ITem/ Obiérać będźiemy Rotmistrze wespołek z Hetmánem/ to iest/ Porucżniki w káżdym Woiewodztwie ludźi ośiádłych/ y w spráwie Rycérzkiéy ćwiczonych. A sámi Rotmistrze obiérać będą żołniérze w swych Woiewodztwiéch wedle zdánia swégo. Zygmunt w Kráko. 1527. A. 3.

Zbiérać zołniérzá Król niema bez zezwolenia Rad, áni ich odpráwowáć.

A W spráwách Koronnych/ ktoré sie dotykáć będą osoby nászéy y dostoienstwá nászégo/ poselstw do cudzych kraiow wysylánia/ Stephan w Liśćie Confirm. 1576. List 147.

syłánia/ y cudzych tákże poselstw słuchánia / y odpráwowánia wóysk iákich álbo żołniérzów zbiéránia álbo przyimowánia. My y potomkowie nászy nic záczynáć y czynić nie mamy / bez rády Rad Koronnych oboygá narodu/ spraw Séymowi należących niwczym nie wzruszáiąc.

O zbiéraniu Woyská przy ruszeniu pospolitym: czytay wysszéy Titulo, Palatinus.

☞ *Acz w práwie Woiewodzkym o Ruszeniu pospolitym iest nieco powiedźiano, wszákóż y tu dostáteczniéy może. bo y do Ruszenia pospolitego Hetman należy.*

RVSZENIA POSPOLITEGO ZBIERANIE: *Wići álbo* Restium literæ Lege 4. Item, Titu. Palatinus. Titulo, Rex, suprà. Qui à bello liberi sunt. Leg. 5. Recensitor ægrotorum: senes: In necessitatibus Reip. occupatos, & præsides limitanearum arcium. ℣. 2. Leg. 12. 22. 23. 29. 31. 34. 39. 40. 59.

Circa vnum currum pedestris. Titulo, Bellum. Leg. 22.

Filius non emancipatus pro patre, & frater indiuisus, pro fratre, militare possunt. Leg. 16.

1569. List 101. IMIONA KSIążęcé, *álbo y Szláchecki é ná Królá kádukiem devolwowáné, nie ma Król ieno Szláchćie sáś rozdáwáć, ná początku Séymu: áby sie tym służbá woienna niezmnieyszáłá.*

BONA EX QVIBVS FIT EXPEDITIO: Ex eis vbi Restes præuenerint, ex alijs autem expeditione congruenti satisfaciant. Tit. Bellum. Sta. 17.

Taxatio bonorum mobilium inter ciues. Leg. 22.

Eodem annatę destinantur, suprà. Sta. 5.

OKAZOWANIE
Lustratio.

Okázowánié wszędźie iedné° dniá ma bydź odpráwowáné. Stá. 6. w L. 14.

Potym zá Augustá okázowánié w pięć lat było vstáwióno. Constit. 1550. 22.

Duchowni iesliby nie stáwili sie ná okázowánié, kaźń ná nich táka ma bydź, iáka ná Synodźie będźie vchwalona. Stá. 7.

Pomoc z Litwy. Stá. 8.

Pomoc

Pomoc z Prus, y Oświęćimſkiego Kśięſtwá. Sta. 9. *To zwáli táką ná on czás* Validam expeditionem. Sta. 34. ℣. 2.
Káſztelany Stároſtá ieſzcze w powiećie ma okázowánie vznáwáć. Stat. 25. *y gdy ſie okażą w reyeſtr wpiſowáć.* ℣. 2.
Tákże Barones *od Królá máią bydź luſtrowáni.* ℣. 3.
Dwáy vboższy trzećiego niech wypráwuią. (iáko ná Podláſzu) ℣. 3.
A żaden nie ma pożyczáć ryſztunku do woyny. Sta. 26.
W oboźie máiętnieyſzy nie máią bydź zoſtáwowáni. Sta. 27. 37.
Synowie ſzláchecczy którzy pánóm wielkim ſłużą, niemogą w ten obyczay oyców záſtępowáć. Sta. 29.
Kaźń pod vtráceniem dóbr. 30.
Pánowie y ſzláchtá wedle wielkośći dóbr ſłużą. 30.
Kápłany Włádykowie wolność iáką máią: A to iżby zoſtawſzy domá, ofiárámi y świątośćiámi pàná Bogá vbłagáli. Sta. 5. ℣. 3.
Mieſzczánie y Legierowie, którego máiętność ſtoi zá 1000. *złotych, ſzácuiąc iezdnégo: A czyiá zá* 500. *pieſzégo wypráwuią: álbo więc złączywſzy.* ℣. 2.
Z miáſteczek mieſzczánie, piętnaśćie iędnégo wypráwuią. ℣. 5. *A kmiećie dwudźieſtégo wypráwuią.*
A Zydowie pewną ſummę pieniędzy złożą. 34. Fol. 21. *A zwáli* Validam expeditionem. ℣. 4.
Kaźń którzyby ſie abſentowáli. 59.
A Roku 1590. *ná Turecką woynę, áby excitarz młodym ludźiem vczynili więtſzy: winę włożono ná tych, co ſie oćiągáli bráć pieniędzy: á pod piórkiem nie śmieli chodźić.*

ARMATVRA.

In armata militia honor Regis, & defenſio totius regni dependet. Leg. 13. ℣. 1.
Nemo commodato accipiat res neceſſarias in bello: puta arma, equos. Leg. 26.
Ciuis cuius bona 1000. florenis æſtimantur, vnum armatum equitem ſtatuat. Leg. 32.
Benè armatus ſecundùm ſtatutum ſiſtere ſe debebit, ſub amiſsione bonorum ſuorum: hoc eſt ſi ordinationem exercitus neglexerit. Leg. 41. ℣. 2.
Przećiwko naiázdóm nieprzyiaćielſkim ruſznice mieć. w Polſkim Stá. Liſt 579. Sta. 3. ℣. 2.

Ciągnienie.

CIAGNIENIE.

Profectio, Ductio exercitus.

Nobilitas suis propriis ceruicibus obstricta defendere consueuit. Leg. 16. ℣. 6.

A naprzód w powiećie Kásztelani: á do nich w powiećie Rycérztwo ma sie ziéżdżáć.

Kázimierz 1368. *Ciągnąc ná woynę, żaden po wśiách nie ma stáwáć, ieno polem. To iest stárádawny zwyczay zá Káźimiérzá* Sta. 19. ℣. 2. Similis. 20. ℣. 3. Similis. 22. ℣. 2.

Item, *o tym Constitucia* 1588. *List* 56. Sta. 2. ℣. 2.

Zyg. III. w Kráko. ná koroná. Iż żołniérze nigdy léż nie máią miewáć w dobrách szlácheckich áni Duchownych: á szkód zgołá nigdźieś czynić nie máią / y owszem z tárgu żyć máią. A ktorzyby sie gwałtownie obchodźili / á Rotmistrz álbo Hetman spráwiedliwośći z nich nie vczynił / Pisarz polny ma mu pieniądze zátrzymáć / áżby kwit od vkrzywdzonégo vkazał / iż dostáteczną spráwiedliwość vczynił: iednákże żywność zá pieniądze słuszné poddáni szlácheccy y duchownych máią im targiem dáwáć / álbo ná tárgi woźić: á z tego nie ma bydź nikt wyymowan / żadną libertácią przez Hetmány. A iżby też tákową vstáwą nie byli odstrychnieni górni ludźie od służby żołniérzkiey. Tóż sie y w innych Woiewództwách zachowáć ma / gdźieby żołniérz musiał bydź chowány.

Item, *Constitucia* 1589. *List* 33. Sta. 2.

Zygm. III. w Wár. Iż dla rozności mieysc / ná ktorych żołniérze miewáią swé stania / nie może bydź ták iákoby potrzebá dozrzáno y opátrzono / żeby sie szkody od nich nie dźiały / tedy áby wiec káżdy mógł spráwiedliwośći w vkrzywdzeniu swoim doyść / postánawiámy ze wszech stanów zezwoleniém / iż gdyby sie krzywdá od Rotmistrzá ktorégo komu stálá / ábo szkodá byłá vczynioná / á niechćiałby sie sam / vpomniony w tym bedąc vspráwiedliwić / y dosyć vkrzywdzonému álbo vszkodzonému vczynić / ma bydź do bliższégo w onéy źiemi Grodu / pozwem Grodzkim pozwan / y tám nie excipuiąc sie à foro odpowiádáć / y rzeczy osądzonéy dosyć czynić powinien. Tákże gdźieby od towárzyszá

to sie

to śie ſtáło/ ma v Rotmiſtrzá ſpráwiedliwośći vkrzydzony ábo vſzkodzony żądáć/ ktorey gdźieby nie odniosł/ onego towárzyſzá tákże pozwáć ma do bliższego Grodu/ ktory iáko y Rotmiſtrz/ nie excipuiąc śie odpowiedáć/ y rzeczy oſądzoney dosyć czynić powinien. Z towárzyſzow nieośiádłych álbo cudzoźiemcow/ y tych ktorzyby nie ſzláchćicámi byli/ tákże pácholikow powinien Rotmiſtrz czynić ſpráwiedliwość in inſtanti: gdźieby nie vczynił/ á był o to pozwány do bliższego/ iáko wyſzey ſtoi/ Grodu/ ma dosyć zań ſam czynić álbo ſtáwić obwinionego/ ábo gdźieby vćiekł/ przyśiądz/ że niebył v niego/ gdy o ſpráwiedliwość był requirowan. Pozwu kłádźienie ná káżdego z nich ma bydź tákie. Ktoby ośiádły był w onym Woiewodztwie gdźie ſtánowiſko będą mieć żołnierze/ y gdźie śie krzywdá ſtánie/ tedy ná máiętności ma bydź pozew kłádźion: gdźie nie/ tedy w goſpodźie/ álbo Legierze pozwánego. Poſtępek tákże práwny ma śie śćiągáć ná dobrá nieruchome y ruchome/ ták y ná záſłużone ich pieniądze/ ktoreby z nich ktory miał v piſárzá w ſkárbie/ ktore in talibus caſibus mogą bydź od vkrzywdzonego áreſztowáne/ á Piſarz ma áreſzt przyiąć/ y z nich vkrzywdzonemu zá ſłuſznym y práwnym pokazániem krzywdy álbo ſzkody/ ma dosyć vczynić/ zoſtáwuiąc we wſzytkim Conſtitucyą Krákowſką ná Koronáciiey náſzey przeſzłey vczynioną. A żeby wiec te pozwy nie vczyniły trudnośći iákiey/ gdy do ruſzenia żołnierzom do potrzeby iákiey zá roſkazániem Hetmáńſkim/ álbo komuby to od niego zlecono było/ przyidźie/ y nie wymawiáli śie żołnierze z ruſzenia práwem y pozwámi: tedy poſtánawiamy/ że choćby ktory pod trwogę y ruſzenie był wzdan/ á potym ná wtorym y dálſzym roku po odpráwieniu potrzeby pokazał liſtem Hetmáńſkim/ iż ná ten czás był ná poſłudze Rzeczypoſpolitey y náſzey/ ma zátym od wzdánia bydź wolnym/ á iednák záraz ná pozew odpowiádáć.

A Stároſtowie pierwey niż inni máią śie ruſzyć: á to, áby ſzkod hámowáli czynić. Sta. 22. ℣. 3. *Bo y w Stároſtwie* coërcionem *winni czynić.*

Intra quatuor ſeptimanas cum S. R. M. conuenire. *List* 21. Sta. 34. ℣. 3.

Statiua in locis opportunis capiantur. Leg. 54. ℣. 3. nota opportunis. Item, ſtationes nec armigeri faciant. Leg. 19.

Stationes ſtipendiariorum in locis opportunis pro arbitrio Capitanei exercituum. Leg. 54. ℣. 3.

Stationes, Titulum vide in Latino peculiariter. Sed cùm Rex iter facit, intra regnum ſtationes non faciet. Fol. 260.

Jág. li. 51. Item Káżimi. w Nieſzo. 1 4 5 4. ſtá. 16. ver. 7.

Ieſli zá gránice, tedy Król Iágełło obiecuie ćiągnącym, ad haſtam *pięć grzywien płáćić. A to zowią* Iura terreſtria, *iáko* Iura Regalia.

Do tego należy Declarácia Stephanowá, która ieſt wyſzéy w pierwſzych kśięgách. Paragrapho *O woynie*. Fol. 142.

O kárnośći w woyſcze.

Zygm. III. w Wár. 1 5 9 1. List 13. w Conſti.

Opátruiąc porządek y diſcipline żołniérſką / wáruiemy y poſtánawiamy. Naprzód/ áby Rotmiſtrze ludźie ośiedli/ ſzláchcicy/ w ſpráwách Rycérſkich dobrze ćwiczeni/ ná obrone potoczną z qwárty poſtánowioną ze wſzyſtkich Woiewodztw iednáko y rowno przyimowáni byli/ ileby z quárty pieniedzy doſtawáło: żadnému wiecéy nád ſto koni niedáiąc. Poruczniki y Towárzyſze z tych/ z których ſámi bedą/ Ziem/ y Woiewodztw godné yſpoſobné do rzeczy rycérſkich / ile ich ſpoſobnych doſtáć mogą/ żeby przyimowáli/ ſámi obecnie mieſzkáiąc przy Rotách ſwych. Aieſliby którému z nich / dla gwaltowney potrzeby ſwéy odiecháć przyſzło / áby to z wiádomośćią Hetmáná Koronnégo/ á w niebytnośći iego Polnégo było. A iáko naprzedzéy powinien bedźie ſie do roty záśie ſtáwić/ ták iákoby powinnośći ſwéy nie omieſzkiwał. Co wſzyſtko ma bydź pod powinnym dozorem Hetmáńſkim. A Piſarz polny/ który ie popiſowáć y munſtrowáć bedźie/ przyśiegly ma bydź. Jednák żaden Senator áni Stároſtá ſądowy/ Rót tákowych mieć niemoże/ dla powinnośći vrzedow ſwych wykonywánia. A wiecéy żołniérzow niema bydź przyimowano / iedno tyle / ile téy quárty ná zapłáte przez cáły rok ſtáwáć bedźie. A gdźieby álbo offenſiuum bellum zacząć nam przyſzło / álbo niebeſpieczeńſtwo iákié ná Rzeczpoſpolitą było przez nas vpátrowáné / y potrzebá było ludźie ſłużebné przyimowáć/ niemamy tego czynić przez propo- nowánia ná ſéymiki/ y pozwolenia ná Séymie wſzech ſtanow. Lecz do gáſzenia nagłego iákiégo/ gdyby czego Boże vchoway przypádło / niebeſpieczeńſtwá / powinni bedźiem z dokłádem

pp.

pp. Rad/ którychbyśmy ná predzce dośiąc mogli/ zábiégáć niebeſpieczeńſtwu/ wedle powinnośći náßéy.

A Ten Zołniérz Cwárćiány lećie ma ſtáć obozem polem/ zá włośćiámi w grunćiech náßych/ ná tákim mieyſcu/ iákié náſłußnieyßé y nápotrzebnieyßé Hetmánowi náßému będźie ſie zdáło. Iednák w bliſkich włośćiách żywność według tárgu zá gotowé pieniądze kupowáć/ y ſobie odwoźić koßtem ſwym ma. Tákże źimie Hetman leże wßyſtkim ma rozdawáć wedle zdánia ſwég/ w dobrách tylko náßych. Przychylaiąc ſie do praw dawnych y ſtátutów o tym nápiſánych/ poſtánawiamy: áby ßkód/ krzywd/ gwałtów/ áni bezpráwia oſobie którégokolwiek ſtanu/ ták w ćiągnieniu/ zśćiągániu/ iáko y w ſtánowiſkách/ żaden z nich czynić nie śmiał. Podwód/ ſtáciy/ y żywnośći/ ták z poddánych náßych/ iáko y duchownych y Swietckich/ wyćiągáć áby ſie żaden nieważył/ ále wßytke żywność zá pieniądze według tárgu kupowáć máią: pod winą czternaśćia grzywien przy káżdéy krzywdźie/ & refuſione damnorum per actorem taxandorum in ciuili exceſſu. A in exceſſu criminali, przez Hetmáná podług ſtárych praw y zwyczáiów/ z Rotmiſtrzámi y z Porucznikámi/ których może dośiąc/ záſádźiwßy łáwice zwykłym obyczáiem/ ſądzeni y karáni/ álbo ná Seym od ſtrony pozywáni bydź máią. Towárzyße y ich pácholikowie/ Rotmiſtrzów ſwych regimentowi podlec y poſłußni bydź powinni. A wßyſcy wobec żołnierze Hetmánowi/ y iego Porucznikowi według ártykułów iego woiennych/ przezeń publikowánych/ od którégo álbo vrzędu iego/ ma bydź ſpráwiedliwość káżdému czynioná in inſtanti peremptoriè. Tákże ieſliby Rotmiſtrz z Towárzyßá y z iego pácholiká ſpráwiedliwośći o któraby vrzędownie był requirowan/ nieuczynił: tedy Rotmiſtrz ex officio ná Tribunał pozwány/ peremptoriè inter cauſas ex officio reſpondere, & in illo termino de ſuo ſatisfacere będźie powinien. Ná których támże dálßy poſtępek/ y ieſliby ex temeraria ſatisfactione przyßło/ áż ad pœnam bannitionis ma bydź przewodzón/ ſemotis omnibus delationibus: Excepto, gdźieby Róty rußono przećiwko nieprzyiaćielowi Koronnému: iednák po odpráwie potrzeby w ßeść Niedźiel/ tóż powinien. A in contumaciam tym ſpoſobem ma bydź poſtąpiono: in termino primo Abſens ma bydź condemnatus, á poſt terminum ſatisfactionis záraz ad pœnam bannitionis ma bydź pozwány/

ktorey exequucią Stárostowie sub amiſsione Capitaneatus, ad inſtigationem partis læſæ, czynic będą powinni. A tákowego proceſsu condemnati, ináczey tylko ſola ignorantia znośić będą mogli ná Tribunale / álbo w Grodźiech zá odeſłániem do exequuciiey. Jednák poſt iuramentum ſatisfactią wedle ſkazánia Tribunálſkiego támże vczynić ma ſub pœna bannitionis in inſtánti decernenda. A kłádźienie pozwu ma bydź / abo in bonis, ábo w ſtánowiſku iego / ták żeby pozwánemu do wiádomośći mogło przyść: ktorego pozwu położenia / w Grodźie włáſnym onego ſtánowiſká / álbo dobr / ma bydź vczyniona zaraz relácia / á termin we czterzy niedźiele od położenia pozwu pręfigowan. To też oſobliwie wáruiąc / áby ták Hetmáni iáko y Rotmiſtrze / tákże y towárzyſtwo ich / ná żadne ſwe y przyiaciol ſwych priwatne potrzeby / ſeymiki álbo ziazdy żolnierzow tych nieważyli ſie vżywáć znácznym iákym pocztem ſub pœna bannitionis. Tákieyże pœnie podlegáć máią / ktorzyby ſie ważyli leże mieć álbo ſtánowiſká / ták w Duchownych iáko y Swietckich máiętnośćiách / oprocz ćiągnienia / ktorym porządkiem ſwym / bez czynienia ſzkody / bez bránia ſtáciy y podwod / záchowáć ſie máią / ſub pœna eadē vt ſuprà. A w tym ſądzeniu żolnierzow modo vt ſuprà, z Rotmiſtrzámi y Porucżniki / by też y ná gárdle / według przewinienia / ktoryby był ſkaran / to niema bydź przywodzono in diſquiſitionem żadną. Jednák gdyby był abſens, ná poczćiwośći ináczey karan żaden bydź niemoże / iedno ná Seymie przez nas z PP. Rádámi.

A Ná te żolnierze / gdyż ſą záſłoną y ſczytem nieprzyiaćielá Koronnego / będźiem mieć baczenie wedle zdánia náſzego / máiąc wzgląd zá záleceniem Hetmáńſkim.

O tymze.

Zygm. III. w Wár. 1593. Liſt 10.

A Zeby prętextem vchwały tey Conſtituciiey przerzeczoney Anni 1591. około ſądzenia żolnierzow przez Hetmáná / z Rotmiſtrzámi y Porucznikámi okkázia nie vrosłá do enerwáciiey kárnośći żolnierzkiey / ktora iáko we wſzyſtkich páńſtwách / y R. P. rządnych / ták y w tey náſzey bywáłá / y ma bydź pilnie záchowána. Tedy decláruiemy / iż przeſłuchawſzy zdánia ták Rotmiſtrzow iáko y towárzyſzow / wolno będźie wedle ſumnienia

mnienia Hetmánowi/ ták iáko bedźie rozumiał bydź nawięcey wedle Bogá/ y ex disciplina militari; służebne swowolne/ y wystepne przećiwko powinnośći rycerzkiey karáć. Gdźieby też co nagłego było/ coby klęskę/ álbo szkodę iáką woyská R. P. álbo omieszkánie y opuszczenie pogody do vczynienia posługi zá sobą poćiągáć mogło/ y bez namów wszelákich Rotmistrzowskich y Porucznikowych/ może winnego skáráć/ ták iáko to bywáło przedtym záwżdy w woyskách narodów tych. á tym więcey y pilniey pod ten czás ma bydź záchowano. A tych którzy w dodźierżeniu nam wiáry y posłuszeństwá/ tákże w dodźierżeniu y w obronie państw nászych/ pod te niebytność násze/ chęći y służby znáczne będą nam pokázowáć/ iáko ná baczeniu im więtszym bedźie miał/ ták nam wedle powinnośći zálecáć powinien bedźie. Wáruiąc w tych wszystkich ártykułách cáłość y ważność Constituciey wyszey miánowáney/ y wcále ią záchowuiąc. Y tákże wáruiąc/y wcále záchowuiąc/kaucią nam o dodźierżeniu wiáry/ y poddáństwá od wszech stanów vczynioną: ktora/ iáko śię wyszey nápisáło/ ma bydź od nich poprzyśiężona. Pewny też poczet ludźi ma bydź ná Dnieprze przyięty/ ktoryby wodą bronił wrywánia śię ludźiom swowolnie do państw sąśiedzkich/ á tym ma bydź płaca ex publico. Zywność ktorą z stárodawna niektorzy Stárostowie do Kámieńcá Podolskiego odwoźić powinni/ toż áby y teraz y nápotym bez odwłok czynili/ nápominamy. Czego ktoryby nie vczynił/ Instigator nász ma o to pozwáć/ iáko o inne prowentá stołu nászego. A tá żywność ma bydź oddána do száfárzá od nas náznáczonego/ ták iáko zwyczay był stárodawny/ wyiąwszy z tego Oekonomią Sámborską. A miástu zás Kámiencowi łáske násze pokázuiąc/ iáko innym wszystkim kupcom koronnym/ ták y onym nie ma bydź broniono/ ieźdźić/ tárgowáć/ y wszelákie hándle odpráwowáć/ saluis iuribus aliarum ciuitatum.

Zołnierze ná żołdźie nie przyśięgáiąc, debent Capitaneo generali, militari obedientia esse subiecti. Tit. Bellum. Sta. 50. *który iest niżey áktikowány*. Tit. *Szykowánie*.

Zołnierz, który pieniądze bierze, bądź ośiádły, bądź nie ośiádły, który pocztu nie osádźi, wedle tego iáko brał, tàm diu in carcere detineatur. Tit. Bellum. Sta. 55.

A ieśliby ná czás zámierzony śię nie stáwił: arbitrio Regis subijciatur. Sta. 55. ℣. 3. *A którzy śie absentowáli*. Sta. 59. Pecuniam restituant. ℣. 3. Sta. 55.

Qui

Qui vigilias non obit nocturnas. Item, cuſtodiam machinarum negligeret. Seorſim à caſtris degit: diſciplina ſeuera in tales. Sta. 58. Quia turpis eſt pars, &c.

Palatinus, & Præfectus ſub obedientia ſua habeat, & in officio contineat milites. Sta. 48. ℣. 2.

Item, *Piſarz polny przy Hetmánie generálnym, ieſt téż Actuáriuſz, iáko v źiemſtwá, y ſądźi.*

Item, Conſtitu. 1567.
Item, Conſtitu. 1591.
Item, Conſtitu. 1567.
O ſzkodách. Tit. *Dźieśięćiny. wysſzéy.* Fol. 183.
Delator, *Podkomorzy.* vide Tit. Succamerarius.

Etiam in campo damnificatores coram Capitaneo reſpondent. Tit. Bellum. lege 22. ℣. 3.

Kaſim. tertius 1475. ex Regeſtris Regiæ Cancel.

ET nihilominus Capitanei locorum, qui debent ſe prius quàm cæteri mouere, vi & potentia in hoc diſſolutos, & rebelles compeſcant: tàm ad ſolutionem, quàm ad progreſſum celeriorem eos cogentes, aliâs ij omnes in campo, ſiue bello, reſpondeant: vel in domo coram Capitaneo: vbi ex his duobus, damnum paſſi elegerint, & damnificator pœna xiiij. marcarum, ſoluto damno, irremiſſibiliter pro Regia M. punietur.

SZKODY W DOBRACH *ták Kośćielnych dóbr, iáko ſzláchecкich, álbo y Królewſkich, pátrz niżéy,* Titulo, Stipendiati milites.

O NIZOWCACH.

Zygm. III. 1593. List II.

NIzowcy/ y inſzy wſzyſcy ludźie/ ktorzyby ſwowolnie kupili ſie/ náiázdy iákié czyniąc álbo gwálty/ y tákże gránice páńſtw náſzych chćieliby ſwowolnie przechodźić/ máią bydź miani zá hoſtes patriæ & perduelles, y zaraz bez wſzelákiégo práwnégo poſtępku/ ludźie ſłużebni vkráinni z quárty wedle potrzeby będą mogli bydź przećiw nim ruſzeni y poſłáni/ y tákże káżdému wolno będźie domów y máiętnośći ſwych od nich bronić. A o głowy

o głowy/ ktoreby z nich w tym bronieniu poległy / áni ſláchći-
ców tych/ którychby domy álbo máietnośći były náiechánė / áni
tych / którzyby im pomoc dawáli / práwem żaden / tákże áni o
ßkody poćiągáć będźie mógł. A iż pod te wßyſtkie przeßłe czá-
ſy / ćiż ludźie ſwowolni náieżdżáli ná máietnośći pewnych o-
ſób/y ná dobrá náße/y tám ſą w niektórych pobići/tedy te wßy-
ſtkie oſoby z przyiacioły y pomocniki ich / od których ſą pogro-
mieni / vchwałą Séymu ninieyßego / zá zezwoleniem wßech
ſtanów oboygá narodu / od wßelákich práwnych impeticiy /
któreby komukolwiek o to / od kogokolwiek żądawáne bydź
mogły/ wolné czyniemy.

IVRISDICIA.

HETMAN *ma moc ſądźić y exequowáć przeſtępcé,z Artykułów w woyſcze vchwalonych, obwołánych, y przybitych. Bo ma iuß iurisdycią ná ten czás w mocy Królewſką, Stárośćią, y ſądu źiemſkiégo : wßákże* non contraueniendo iuri communi, *wedle Státutów wysßéy przytoczonych.* Titulo, Diſciplina militaris.

SPONSIO, Szlubem wiązánié.

Pátrz wysßéy w piérwßych kśię. Tit: *Szlubem wiązánié.* fol. 66.

Nullus nobilis ſponſione fidei obſtringatur, &c. Secus in exercitio militari, &c.

DVELLVM.

O poiedynku, pátrz w piérwßych kśięgách práwá Królewſkiégo. Titulo, Duellum. *Gdyż téż ſtárzy ludźie* Duellum *zá część diſcipliny poczytáli.* Fol. 154.

DAMNA.

Ná woynie którzy ßkody ćiérpią, w którym práwie máią dochodźić krzywd ſwoich : Leg. 21. ℣. 7. *w Láćińſkim.*

Szácuią woły , krowy , mutones , aucæ , *żołniérzkim targiem.* Sta. 20. ℣. 4.

A náwet y ſrogośći rzeſcze więtßéy vżywáią, kędy ono mówi : Rot magiſtri in turrim coniiciantur. Tit. Stipendiarij , Qui comilitones non coërcent..

A iże ſtácie nie máią bydź wyćiągáné. Sta. 42. 46.

Do tegóż należy Conſtitucia 1589. Sta. 78. Paragra. *Iż dla ró-*

 znośći

znośći mieysc. która iest wysßéy. Titu. *Ciągnienié.* Fol. 432. *kędy vczy, że Pozew może kłáść ná tákiego: á Pisarz Polny ma przyiąć áresztowánié: bo może go y v Pisárzá záárestowáć, etć. wßystek* proces *téy rzeczy zám...niony tám ieſt.*

STIPENDIATI.

Magiſtri comitiuarũ,ſi negligentes ſint in coërcendis damnis, in turrim coniici iubet. Leg. 1. ℣. 3. Tit. Stipendiati. *w Láćiń. Abowiém té ſą słowá Królá Olbráchtá.* Et inſuper magiſtri comi-

Ioan. Albertus Petricouiæ, 1496. Fol. 119. tiuarum: de quibus tales reperientur oppreſſores, tanquam criminum conſcij, ac illorum duces improuidi, in turrim deijciantur, vſque ad plenariam ſatisfactionem detinendi.

O zádźierżeniu żołdu áż do zapłáty. Vt autem Præfectus poſ- 22. B. 5.

Sigiſm. Craco. 1527. ſit prouidere indemnitati ſuæ: cùm ob culpam alterius nemo mulctari debet: reſeruabit apud ſe partem aliquam pecuniæ, comilitonibus ſuis ſoluendæ, cùm ad terras Ruſsiæ cum illis proficiſcetur: Et ſimiliter, cùm ad domum cum eis reuertetur, &c.

Machinæ bellicæ vt cuſtodiantur, edicit. Tit. Bellũ. fo. 24. 3.

WICI.

Reſtium literæ. vide Titulo Palatinus. & Titulo Rex. *O ruśßeniu poſpolitym.* fol. 129. & fol. 131.

Przećiw wálnému, zártkiému, y przewaznému nieprzyiaćielowi expeditia.

Zygm. III. w Wár. 1590. List 7. w Conſt. ZAbiégáiąc niebeſpieczenſtwam tym/ które teraz ná Rzeczpoſpolitą wßyſtkie/ y gwałtowßé niż kiedy przed tym/ przyßły/ á wypowiedzieniém nam ſtárégo przymierza przez Céſárzá Tureckiego: á bácząc/ że do zebránia woyſká tákiego/ któreby ſie z ták możnym nieprzyiáćielem zetrzéć mogło/ potrzebá przedkiéy á nie máłey ſummy pieniedzy/ zá któreby ſie ludźie przyimowáć y inßé potrzeby do tákiéy woyny należące opátrowáć mogły: dáiemy zupełną moc pánom prowizorom/ niżéy od Stanow Koronnych/ ták z Rad/ iáko z Poſłów oboygá narodu/ vigore

conuentus

cõuentus miánowánym y do pánów Podſkárbiów przyſądzonym/ áby oni/ ná wiárę y kredyt Rzeczypoſpolitey wſzyſtkiey doſtáwáli pieniędzy: z ſtrony Korony/do dźieśiąći kroć ſtá tyśięcy złotych. A z ſtrony W. X. Lit. piąći kroć ſtá tyśięcy złotych. Będą tedy mieli ći pánowie Prowizorowie deputowáni z pány Podſkárbiemi oboiemi/facultatẽ w doſtawániu pieniędzi/ ná te wyżſzey pomienione ſummy czynić wſzelákie contrákty/ze wſzelákiemi oſobámi/iákiemi iedno kondiciámi będą rozumieli/ ex re R. P. & præſentis tẽporis neceſsitate, vchyláiąc w tym ná ten czás Státutów y Conſtituciiey/de non obligandis & onerandis bonis menſæ noſtræ Regiæ. Saluo tamen iure poſſeſſorũ. Wſzakże Státuty dawne/ y teráznieyſzego Seymu o ziemi Sedomierzkiey: tákże o Wielkich Rządziech/ á miánowićie Cłách/ Zupách/Sámborze/y Oekonomiách wſzyſtkich/które nie mogą bydź záſtáwione y záwiedzione/ w mocy zoſtáwuiąc. Funtczole iednák wolno będźie obligowáć. A tóſz ſię ma rozumieć o W. X. Litew. A Obligácię dóbr náſzych teráznieyſze ták obiáśniamy: Iż/ ieſliby kto z Stároſtów y Dźierżawców dóbr náſzych w ſtárych ſummách/ álbo ad rationem quingentorum millium obligowánych/ ná te dobrá co ſummy włożył álbo przyczynił/ ná te potrzebę Rzeczypoſpolitey teráznieyſzą/ áby dotąd/dokądby tá ſummá nowa im zápłácona nie byłá/ te to dobrá z iego ręku y potomków iego nie wychodźiły/ z dyminucią iednák ſtárych ſumm/ wedle deklárácii ey teraz ná Koronácii ey náſzey vczynioney. A ieſliby też kto ná dobrá wolne/ to ieſt/ żadną ſummą nie onerowane/ dał ſummę iáką pieniędzy/ áby to ći Prowizorowie z Contribuciy poſpolitych polſkich w Koronie/ Litewſci/ w Wielkim Kśięſtwie Litewſkim/ popłáćić byli powinni: do którego niezápłácenia/ći/którzy eo nomine ad fidem publicam ná te to wolne dobrá pieniędzy dádzą/teſz dźierżáwy y Stároſtwá dźierżeć będą. ſalua perſolutione ſtárey Qwárty/ y tákowey że nowey ná tym Seymie pozwoloney. Które Contrákty y Obligácię przez nie czynione/ de communi conſilio máią wydáwáć/z podpiſem rąk ſwych y pieczęćią Koronną/ tákże Wielkiego Kśięztwá Litewſkiego. Tákież Pieczętarze/ którzyby ná ten czás przy Dworze náſzym byli/ będą powinni contrákty te rękámi ich podpiſáne pieczętowáć/ y w oſobny reyeſtr wpiſowáć. Tego tylko przeſtrzegáiąc/ áby ſię ſummy przerzeczone nie przebráły. A my vigore conuentus, ex conſenſu omnium ordinum, to wáruiemy: że/cokolwiek y iákokolwiek oni w tych rzeczách z kim poſtánowią/ to ma bydź cále

y nienáruſzenié trzymano / y będźie záwſze powinna to Rzeczpoſpolita ztrzymáć y wypełnić/ ſemotis omnibus diffugiis & interpretationibus in contrarium. Té tedy pieniądze wſzyſtkié / którychby tákim ſpoſobem ſie doſtáło : y inné którychby álbo poſtronni pánowie y miáſtá/ álbo feudales Principes, álbo miáſtá Koronné/ y Wielkiégo Kśięztwá Litewſkiégo/ bądź ktokolwiek inny / bądź nomine ſubſidiorum poſtąpili / bądź ad fidem publicam, álbo ná kléynoty pożyczyli : tákże y té / które z Contribuciiéy/y innych obyczáiów rátowánia Rzeczypoſpolitéy ná tym Séymie vchwalonych / przychodźić będą / które wſzyſtkié máią bydź do nich odnoſzoné/ máią ći to pánowie Podſkárbiowie z Prowizory do rąk ſwych odbiéráć/y oné ninácz inſzégo/iedno ná tę potrzebę Turecką / ták ná Zolniérze / iáko y ná inné wſzyſtkié potrzeby y przypadki do téy woyny należącé / wedle zdánia náſzégo / Rad / y Deputatów woiennych / przy nas ná ten czás będących/y porozumiénia ſie z pánem Hetmánem Koronnym : tákże wielkiégo Kśięztwá Litewſkiégo / y oznaymienia tych potrzeb / od nich obrácáć : á nie ná co innégo ſub pœna peculatus, hoc eſt, capitis & famæ, & refuſione damnorum Reipublicæ, ex priuatis ſuis facultatibus. Zwożenié álbo odnoſzenié tych pieniędzy/ ták doſtánych/ pożyczánych/y z Contribuciiéy złożonych / ma bydź ták z Korony iáko z Wielkiégo Kśięztwá Litewſkiégo/do rąk pánów Podſkárbiów y pánów Prowizorów / którzy przy Królu Je° M. mieſzkáć będą. Z tychże pánów Prowizorów / ma bydź ieden záwżdy Polſki przy Polſkim Hetmánie / Litewſki przy Litewſkim / zá wyćiągnieniém wóyſk przećiwko temu nieprzyiaćielowi w kráie Podolſkié / y inné przyległé Koronie / álbo zá gránice Koronné / dla odpráwowánia z Piſárzmi polnémi / przy popiſowániu y płaceniu / y opátrowániu potrzeb woiennych / iáko ſie wyſzéy opiſáło. Wáruiąc to / iż gdźieby Pan Bóg to niebeſpieczeńſtwo iákimkolwiek ſpoſobem vſpokoić raczył / á zoſtáłoby potym co tych pieniędzy Rzeczypoſpolitéy nád to / coby ſie ná vſpokoienié od téy woyny Tureckiéy wydáło / że tego ninacz innégo obrácáć y wydáwáć nie máią / iedno ná wypłácenié tych długów/ná któréby ſie zádłużyło. A coby nád to zbywáło / chowáć to wcále w ſkárbie poſpolitym w Ráwie y w Wilnie/ do náuki przyſzłég° Séymu. To téż do tego dokłádáiąc / iż / cobykolwiek ku téy gwałtownéy potrzebie wźieli z dochodów tych / które ſą náznáczoné do ſtołu náſzégo Królewſkiégo / y ná tym Séymie o-

kazáné

kazáné ná oſwobodzenié rationes zátrudnionych ſkárbu náſzé-
go / że to záś ná potrzeby náſzé z tych Contribuciy / y innych
przypadków vchwalonych / iáko naprzedzéy do ſkárbu náſzégo
wróćić máią : tákże y té długi / ná które ſię ſupra fidem publi-
cam zádłużą / zá przykłádániém pieniędzy z tych wyſzéy pomie-
nionych Contribuciy tu vchwalonych / wypłácáć máią / ile
gwałtowniéyſzé Rzeczypoſ. potrzeby około téy woyny Ture-
ckiéy dopuſczą. A dla lepſzégo y porządnieyſzégo tego wſzyſt-
kiégo obmyślawánia / máią pod ten czás tego niebeſpieczeń-
ſtwá / mieſzkáć ći pánowie Prowizorowie y Podſkárbiowie
przy oſobie náſzéy / tám gdźie wedle potrzeby Rzeczypoſpolitéy
my będźiemy / nie oddaláiąc ſię od nas dáleko : ſex aut ſeptem ab
Aula abſentium niebytnośćią / innych władza nie ma ſię przery-
wáć. Tá facultas pánów Podſkárbiów y Prowizorów ma
trwáć do bliſko przyſzłégo Séymu / ná którym ante omnia, niż
ſię Conſultácye Séymowé poſpolité zácząną / máią y będą po-
winni doſtáteczną liczbę vczynić ſtanóm Rzeczypoſpolitéy ze
wſzytkiégo włodowánia ſwégo / ſub pœna ſuperius ſcripta. któ-
ra liczbá ieſliby tám nie doſzłá z ich przyczyn : álbo niedoſtáte-
cznie ták z ſtrony nábyćia y ſzáfunku pieniędzy / czyniona byłá :
tedy támże zárázem bez pozwu / tanquam in termino perempto-
rio, bez wſzelákich diláciy ſądowych / my cum ordinibus ſąd v-
czyniémy / y winy wyſzéy opiſáné / ná nié / authoritate conuen-
tus, ſkażemy y extenduiemy. Co ſię ma dźiać ad inſtigationem
Posłów źiemſkich / bądź to wſzyſtkich / bądź którégokolwiek z
nich. O ſzkody też ratione præmiſſorum z oſobná ná Trybuna-
le peremptoriè ad inſtantiam tych którzyby ná tymże bliſkim
Séymie byli ná to z koła Poſelſkiégo obráni y náznáczeni / re-
ſpondere y ſatisfacere będą powinni. Jednák ſpólnie wſzyſcy /
nie poiedynkiem : oprócz tego co ma bydź w woyſku / który / iá-
ko oſobné ſwé wydatki będźie miał / ták też oſobno / gdźieby li-
czby nie vczynił / może bydź pozwány. Których to ſzkód zapłá
ty / czwarta część Aktorowi / á trzy ná ſkarb Rzeczypoſpolitéy
do Ráwy y Wilná nákazáné bydź máią. A ſtany tego nie od-
kłádáiąc / támże ná Séymie z liczby onych kwitowáć máią / gdy
ią doſtátecznie támże vczynią : tego miánowićie dokłádáiąc /
co z ſtrony liczby tákowéy y kwitu / dwie części ſtanów vczynią /
to / ták ważno bydź ma in hoc ſolo actu, iákoby od wſzyſtkich v-
czyniono było. A gdy tákowy kwit Prowizorowie pomie-
nieni mieć będą / iuż zátym ni od kogo nie mogą bydź pozywá-

ni áni

ni áni turbowáni. Poborców liczbá/ ná Séymie przy liczbie Prowizorskiéy bydź ma / zárázem bez pozwu / tákże peremptoriè sub pœna w Vniwersaléch ná nie sancita: którzy tákże przysiegli máią bydź w Grodziéch / in primis querelarum castrensium w głównym powiecie Woiewództwá swégo / álbo w tym grodzie/ którégo nablizéy Poborcá rezyduie. Miánuiemy tedy Prowizory té / z Rad Koronnych / Kśiedzá Woyćiechá Báránowskiégo/ Biskupá Przemyskiégo/ Podkánclérzégo Koronnégo: Mikoláiá Firleiá z Dąbrowice / Krákowskiégo: Janá Hlebowiczá ná Dubrownie / Trockiégo: Stánisłáwá Gostomskiégo z Lezenic/Ráwskiégo: Woiewody. Andrzeiá Opalińskiégo ze Bniná / Márszałká Koronnégo: Lwá Sápiehe / Kánclérzá Wielkiégo Kśieztwá Litewskiégo / Podskárbiégo Koronnégo/ który ná ten czás bedzie. Podskárbiégo Ziemskiégo Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo/ Dimitrá Háleckiégo. Z Posłów Ziemskich/ Hieronymá Gostomskiégo z Lezenic/ Kásztelá ná Nakielskiégo: Stánisłáwá Cikowskiégo z Woysłáwic/ Krákowskiégo: Páwłá Orzechowskiégo/ Chelmskiégo: Podkomorze. Sebestyaná Lubomiérskiég/ Stárośte Sądeckiégo/ y Dobczyckiégo: Janá Pláze ze Mstyczowá: á do woyská przy Hetmánie/ Janá Schorcá/ Podkomorzégo Málborskiégo: z Kśiestwá Wielkiégo Litewskiégo / z Posłów Ziemskich / Andrzeiá Ciechánowskiégo/ Hrehorá Mássálskiégo/ Podkomorzégo Grodzieńskiégo: á do woyská przy Hetmánie Litewskim / Michálá Traczkowicá/ Podkomorzégo Połockiégo. A ći Prowizorowie/ Będą powinni przy nas mieszkáć/ y zárаz po Wielkiéy nocy przyśiege in hanc rotam vczynić tu w Wárszáwie:

Ja N. przyśiegam / że zá włożeniem ná mię władze od stanow Koronnych/ ná Seymie Wárszáwskim blisko przeszłym / w teyże władzey wiernie y státecznie się záchowam: ták / iż w nábywániu summy dźieśiąći kroć stá tyśiecy złotych (á w Litwie/ pięć kroć stá tyśiecy złotych) wespoł z drugiemi / żadnego przebránia nie vczynię: á temi pieniądzmi nábytemi / tákże y drugiemi / z Contribucij pogłownych/ Poborowych/ y wszelákich ná tymże Seymie vchwalonych / do ręku nászych

oddánémi/

oddánemi/ ták ſzáfowáć y one obracáć będę/ żeby nie ná inſzą potrzebę/ ieno ná tę z Pogány/ iáko ieſt w Conſtitucyiey opiſano / y ná to niebeſpieczeńſtwo Rzeczypoſpolitey byty obrácáne. Ktore niebeſpieczeńſtwo ieſliby vcichło/ tedy / cokolwiek by ich zbywáło / wiernie Rzeczypoſpolitey dochowam / y onych indźiey nie obrocę/ iedno kedy wola y zdanie ſtanow Rzeczypoſpolitey ná Seymie będźie: y tych to pieniedzy ná ſwoy prywátny pożytek nieobrocę. A we wſzyſtkich innich powinnośćiách mnie zleconych/ około obrácánia tich to pieniedzy / ſpráwiedliwie ſie obchodźić będę. Ták mi Pánie Boże pomoż/ y święta Ewánielia.

DRVGI VRZĄD HETMANSKI:

Opátrznośc/ przy woynie ſámey álbo bitwie.

A do obiáſniénia tego vrzędu, té tytuły należą.

PROVIDENTIA, ſeu

PROSPICIENTIA, iuxta præſcriptum artis militaris, liberat à culpa Ducem, etiamſi alea ſecus cadat, & vitet credere, id quod eius inimicus ſuadet, etiamſi oſtentui pulchrum & vtile videatur.

Vt pro uideri poſſit, ne quid regnum detrimenti patiatur: néue nos imparatos hoſtis offendens, nec opinatos opprimeret, &c. Sigiſ. Petrico. 1 5 4 4. w Łác. ſtá. 30. Liſt 20.

Nihil enim caſui relinquendum: Æſtimare vires ſuas, & vires hoſtiles.

EXPLORATORES.

Támże.

Exploratores certos, verſus oram hoſtilem mittere & alere, rex promittit: qui docebunt, quando, & ad quem locum vires hoſtium conuertere cogitent. Tit. Bellum. Leg. 34. ℣. 3. fol. 21.

RYCERZKIE PRAWO.

Maior ignominia: ſi is, qui indixit bellum, terga det aut vincatur.

ROZDWOIENIE WOYSKA.

☞ *Ieſliby ſie rozdwoił nieprzyiaćiel, iákié rozdwoienié náſzégo woyſká pozwolono było ná ón czás, y iáko ſie poſzykowáć. Dwá támo Státuty o tym wysſzéy w Księgách pierwſzych.* Titulo, *Woyſko.* Fol. 116.

OBOZV POLOZENIE.

Metatio.

Ad caſtra neceſſariò intra menſem vel quatuor ſeptimanas cũcti ſe ſiſtant. Tit. Bellum. Leg. 34. ℣. 2.

Non eſt conſultum in vnum locum exercitum ſemper coarctare, ne bona aliorum oppreſsioni obijciantur. Leg. 34. ℣. 2.

Proinde huiuſmodi exercitus locatio, & ſtatiua fiant indifferenter, pro arbitrio Capitanei exercitus. ℣. 3.

Quilibet ſub amiſsione bonorum in tempore ad locum caſtrorum ſe ſiſtat, vt non negligat ordinationem exercitus. Le. 41. ℣. 2.

Qui diem negligit aſsignatum, à Capitaneis puniatur. Leg. 55.

Locum exercitui Rex prouideat, quò tuto peruenire poſsint. Leg. 41. ℣. 4.

SZYKOWANIE.

Obwieſczenié oſtátniémi liſtámi wići, ieſli ſie nie ſtáwią ná czás zámierzony, dobrá trácą.

Támże w ſtátuciech Zygmunt.

OD obwołánia liſtów w powiećiech / káżdy powinien ſie ſtá-

wić

wić dobrze vzbroiony/ wedle Státutu / pod vtráceniem dóbr swoich: to iest/ ieśliby ßykowánia woyská omießkał.

Stárostowie Duchownych, Generałowi, to iest Hetmánowi, máią bydz posłuszni.

STárostowie Duchownych máią swóy lud rządźić: á wßákże ták / żeby Campiduktorowi álbo Hetmánowi woyská / y iego roskazániu przykłádem innych Setników byli posłußni: á zwłaszczá kiedy do ßykowánia woyská przystepuie.

Criminale iest, nie stać pod swoią chorągwią, strzegąc swégo mieyscá.

Łác. 24. 3. Art. 11. QVoniam turpis est pars, quæ suo non congruit vniuerso: á przetóż vstáwiamy / áby káżdy w mieyscu swégo ßyku przestawał: áby / gdy nádchodźi czás ku woienney potrzebie / y ku sámému boiowániu z nieprzyiaćielem / wiedźiał mieysce swoie / do którégo sie ma bráć: y do tego vśiłował ku strzeżeniu swoiéy chorągwie: á gdźieby wiec ináczéy / że tákowi máią bydź poczytáni / pro desertoribus: to iest / którzy vćiekáią z potrzeby: á gdźieby wiec tácy sie znáydowáli w náßym woysku / przez Podkomorzégo źiemie álbo onégo Powiátu / w którym mießkáią / álbo służą woyne / máią bydź poymáni / y do nas ku karániu postáwieni: á konie ich Podkomorzému máią sie dostáć: á to zá wine y występek ich. W tychże státućiech Zygmuntowych.

Sierót, wdów, y Kápłanów chorągiew, w tymże szyku ma stać osobno.

Łác. 21. 5. Item/ OSsobliwa chorągiew / y osobny vfiec ma bydź tych / którzy w własnych personách nie ćiągną ná woyne: iáko

ſą Wdowy/ Kápláni/ Minorennes, y niemocni: áby w téy mierze zdrádá żadna w Rzeczypoſpolitéy nie znáydowáłá ſie.

Machinarum, álbo ſtátków woiennych ſtraz pilna ieſt w woyſcze: y tych ktorzy ná ſtraz álbo ná poſłuchy idą.

Caſim. Mag. Viſliciæ Fol. 8. IVs militare admonet: vt attendamus, et ſuper id conſtituamus: quod quidam ex noſtris Baronibus, Nobilibus, cæterisque ſubditis, cùm in caſtris contra hoſtes poſiti fuerint, omni abiecto rubore, cum omni nobilium ſtrenuitate communicantes, ſub nullius vexillo, neque alicuius ditione noſtri exercitus, ſe locare præſumant aliquando: ad hunc pręſertim finem; vt machinarum, et propugnaculorum, cęterarumque rerum bellicarum, aut ipſius exercitus cuſtodiam, vel vigiliam nocturnam euitarent: & defenſionem, quam cæteri commilitones; & fratres ipſorum, ſub certis vexillis locati, ſecundùm modum inter ipſos ordinatum, facere & ſeruare coſueuerunt, negligerent. w Ł. 24

CHORĄGIEW ma bydź podnieśioná. Titu. Bellum. *w Láćiń. Liſt 24. Stá. 3.*

Rotmiſtrz przy ſwéy róćie, okróm róty, ma mieć z imienia ſwé° ſwóy poczet.

Stephan 1576. Liſt 137. A Iż wiele ludźi biorą pieniądze/ ktorzy też ſłużbę woienną ná ſobie powinni nieść/ tedy względem powinnośći ſwéy/ gdyby przypádło woienné poſpolité ruſzenié/ ma przedśie y powinien będźie poczet ſtáwić przy ſwoim pocżćie/ y opowiedźieć go Ich M. Pánóm Hetmánóm.

HETMAN z Rotmiſtrzá/ á Rotmiſtrz z Towárzyſzá ſpráwiedliwość winien czynić. *Támże w Iędrze. Conſt.* 1576. *máło co niżéy pod wyżſzym* Státutem.

Płácu

Plácu nie dostáć, iest sromotna, y hániebna rzecz, y winien sie ieden drugiému o to spráwić gdyby mu zádał, ze niedostał plácu.

VStáwiamy / áby od tákowych żón / które załóżnicámi były / dźieci álbo potomstwo ich / w żadnych dobrách nie dźiedźiczyły / áni żadnéy prærogátiwy Szláchecktiéy miáły. Gdyż w potrzebie Woiennéy równy równému wyświadczyć sie powinien / gdyby go obwiniono / iż niedostał plácu swégo. Tenże w Wár. 1 5 7 8. List 189. B. ver. 1.

O tósz niodostanié plácu iest formá pozwu zgotowána między pozwy Instigatorskiémi, témi słowy.

Item / Iżeś ty w bitwie plácu nie dostał / aliâs vćiékł. *Wysśéy w piérwśych kśięgách.* Titulo, Instigator. *w Reyestrze pozwów.* ℣.20. Fol. 142.

TRZECI VRZĄD HETMANSKI:

Po woynie álbo bitwie / porządnie á nie płocho sye odpráwowáć:

A do tego, té Tytuły należą.

DONATIVA.

O zapłáćie y dárowániu Rycérzkim ludzióm.

572. Máiąc baczenié ná wiáre wielką / y ná służby záwżdy wierné / 3 Przywile. Jágełło. 1 4 2 2. List 48.
2.

né / ktoremi Prałaci / Pánowie / Przełożeni / Szláchtá / y wszystko Królestwá nászego Rycérztwo iuż rádząc / niegdy też ná woynách / y innych przypadkách y przygodách vprzeyma cnota knam przystawáiąc / wdźięczna chęć nam pokázowáli / y bez przestánku pokázuia / y iescze tym więcey ná przyszłé czásy pokazáć moga: z tych tedy przyczyn Królewstiey sczodrobliwośći nászey / dáry v nas sobie zasłużyli.

Imioná ná Królá Kádukiem przypádłé po Szláchćie, záśię Szláchecckiému stanowi máią bydz rozdawáné.

z Przywile. Zyg. Aug. 1569. A Iż iuż od tego czásu rozdawánie dobr stołu w Wielkim Kśieztwie Litewskim vstáć ma: wszákoż imioná ktorękolwiek z Domów Kśiążecych y Szláchecckich y Páńskich ku stołowi Je° Królewskiey M. potym przypádáć będą / te tákowé imioná Je° Królewskiey M. wedle woley y łáski swey Królewskiey rozdawáć ma / ták Polskiego iáko y Litewskiego Szláchecckiego narodu ludźióm / áby sie tym służbá Ziemska Woienna nie zmnieyszáłá. 691

Donácia ná woynie Podbiélskiému.

Zyg. III. 1589. List 40. ZA znácznémi y krwáwémi zasługámi Vrodzonégo Piotrá Podbiélskiégo / ktore pokázował / zá świętey pámięci Królá Stephaná przodká nászégo / w Woynách przećiw Moskiewskiému / gdźie y vszczerbienie zdrowia swégo odniosł z ran. Zá co ácz záráżem támże ná woynie pod Lukámi dożywoćiem iest opátrzon Wioską Sérkowczyzną / potym pode Pskowem pustynią Bezsolicą práwem dożywotnym / ktore my mu we wszem approbuiemy: y nád to dwá tyśiącá złotych / ná téyże máietnośći ktora leży w Stárostwie Owruckim / á Woiewództwie Kiiowskim / onému y potomków iego zápisuiemy /

zá po-

zá pozwoleniem wßech ſtanów Koronnych / iáko o tym Przywiléy náß obmawia ßérzéy.

Item, Minutiora bona *w Inflantćiech*: *nagrodá vbogich pácholków*, Item, Titulo, Merita. *w pierwßych kśięgách.* Fol. 78.

WIĘZNIOWIE

SWOI Y NIEPRZYIACIELSCY.

Więznie z niewoléy wybáwiáć, á ieſli ſzkody iákié ná woynie popádli: Król im powinien nágrádzáć.

58. 2. IEſliby naiazd iáki nieprzyiácielſki ná rzeczoné Króleſtwo zkąd przypadł: tedy Szláchtá Koronna ku odpedzeniu ich ſrogośći ma ſie záſtáwić ze wßyſtką ſwą mocą. A ieſliby też zá czáſu pánowánia náßego / álbo potomków náßych / dla woyny zá gránice Króleſtwá iecháć nam byłá potrzebá / álbo táß Szláchtá przy bytnośći náßéy z którémikolwiek nieprzyiácioły ná woynie potkánié vczyni / á niektórzy z nich w tymże potkániu będą poymáni / álbo zátrzymáni / álbo y ßkody bądź máłé bądź wielkié podéymą w rzeczách y oſobach / tedy im to doſtátecznie nágrodzimy. Lodwik 1374. List 40.

Kto więzniá przywiedzie, kopę zan wezmie.

59. 1. IEſli kto z náßych przełożonych z ßláchty / Pánów / álbo obywátelów któréż ábo któré więznie / którégokolwiek ſtanu ábo záwołánia y przełożenia będącégo poyma / onému álbo onym obiecuiemy od káżdégo tákowégo więzniá dáć y zápłácić iedne kopę monety w króleſtwie bieżącéy: á więzniá ſobie wziąć mamy / ábyſmy go ná ſie ßácowáli. Wyiąwßy mieſczány y proſtégo Wlá. Jág. w Jedlnéy 1433. List 51.

 ſtanu

ſtanu ludźie: ktore ſzácowáć będą oni / ktorzy ich przywiodą / álbo ie poymáią / wedle woley ſwey.

☞ *O tym śiłá* in pactis conuentorum *z Krolem Stephanem. w ártykule ſzoſtym. List* 146. *w Conſtit.*

DIMISSIO EXERCITVS. Deductio, & Tranſportatio.

Sigiſ. Cracouiæ 1527. IDem præfectus cuiuſlibet Palatinatus, duabus ſeptimanis ante finitum ſeu expiratum ſeruitium ſuum, & comitiuæ ſuæ, de caſtris & terris Ruſſiæ diſcedet; vt commitiuam ſuam, ſub obedientia ſua habeat: & in officio contineat: prohibereque commodius poſſit, ne damna hominibus, & miſeris colonis, ac ſpiritualibus inferantur.

O czym tez niemáło znaydźieſz. Titulo, Stipendiati, *álbo Zołnierze.* Fol. 440. *kędy ono y część pieniędzy każe záchowáć dla nagrod.*

O NIZOWYCH Y POGRAnicznych ludziách: á tákze o pohámowániu ſwowolenſtwá ich.

Zyg. III. w Wár. 1589. Liſt 35. Z Strony ludźi ſwowolnych Woiewodztw Ruſkiego y Podolſkiego y inſzych / ktorzy przeieżdżáiąc gránice Koronne / zágránicznikom gwałty y ſzkody czynią: pákta z poſtronnemi páńſtwy ſąśiády Koronnemi wzruſzáią / nic nie bacząc ná niebeſpieczeńſtwo Rzeczypoſpolitey / ktoreby zá czáſem ztąd vrość mogło. Deputuiemy Kommiſsarze náſze z Seymu niniey ſzego / ktorzy wſzyſtkie te ſwowoleńſtwá ſądźić y karáć máią do przyſzłego Seymu tylko. Plebeios ná gárdle karáć / ktore plebeios pánowie ich / álbo v ktorychby byli áreſztowáni / álbo ich pozew záſtał / poſtáwić ná roku peremptoriè. A gdźieby vćiekł / przyśięge vczyni / iáko non dedit cauſam aufugendi,

ăni o nim wié: tákże Areſt y pozew go v nich nie záſtał. A
Szláchćice ośiádłé Státutem Koronnym de guerris vczynio=
nym ſądźić y karáć máią. A gdźieby ſie co też trudnégo trá=
fiło / zwłaſczá z ośiádłémi Szláchcicámi / czemuby rozſądkiem
ſwym zdołáć nie mogli / tedy do nas iáko narychléy pro infor-
matione poſłáć máią. Tákże nieośiádłégo Szláchcicá karáć
y ſądźić/nie odſyłáiąc pro informatione do nas/ podług wyſtę=
pku káżdégo. A ieſliby Szláchćic nieośiádły nie ſtánał / tedy
ma bydź odeſłan ná Séym ná wywołánié y publikowanié be=
zecnym. A ták máią czynić ſpráwiedliwość iáko z rzeczy prze=
ſzłych / ták y przyſzłych / do Séymu przyſzłégo wyſſzéy miano=
wánégo / ná którym wieczny obyczay téy tám ſpráwiedliwo=
śći y pohámowánié tych ſwowoleńſtw laudo communi ſtatu-
um opátrzemy.

ŚWEMV M. PANV,

IE° M. PANV PAWŁOWI ORZECHOWSKIEMV, PODKOMORZEMV Chełmſkiému.

D*Obrze ſie oddáie, chwáłá Bogu R. P. náſzá Chełmſka źiemiá: bo w krótkim czáśie zá mégo wieku, wiele ztąd wyſzło zacnych ſtróżów R. P. Iákub Vcháńſki, Arcybiſkup Gniéźnieńſki, iákiéy był zacnośći, pámiętno ieſt ludźióm: Hetmáná opátrznégo, ſerdecznégo, vmieiętnégo, y wielce ſzczęśliwégo, Ianá Zamoyſckiégo, táſz źiemiá náſzá R. P. poświęćiłá: Rey ſławnéy pámięći, człék wielkiéy wźiętośći, y Poétá ſławny, z tegóż powiátu wyſzedł: Mikołay Sienicki, iáko długo w Rzeczypoſpolitéy kwitnął, wymówcá zacny: to ieſt w pámięći ludzkiéy. Ale y W. M. w tym poczćie muſzę policzyć, gdyż poſługi W. M. nie ſą táiemné* in omnibus ſubſellijs, *á té y ná Séymiéch dobrze ſą ſławné y wiádomé: Czego mi wſzyſcy* nemine reclamante *poświadczyć muſzą. A iżem tu do Podkomorzkiégo práwá przyſzedł, tedy ná znák obſerwánciiéy moiéy przećiwko W. M. mému M. Pánu, té Kśięgi* regundorum finium *ofiáruię.*

OSME

OSME KSIĘGI PRAWA GRANICZNEGO

MIĘDZY DZIEDZINAMI GRVNTOW: Y O INNYCH VRZĘDZIECH PODKOMORZEGO: Z PRAWA, STATVTV, Y Z POSLEDNICH CONSTITVCIY, O KAZDEY OSOBNO RZECZY RZĘDEM ARTICVLATIM KV ŁACNIEYSZEMV POIĘCIV WESPOŁ ZNIESIONE.

OSMA TABLICA
PRAWA GRANICZNEGO.

PERSONY,
- Podkomorzy.
- Surrogator.
- Komornik.
- Powodowa strona.
- Pozwana strona.
- Collaterales.

Przednieyszy vrząd Podkomorzki/ gránice wieźdź: ktorego Aktu są trzy częśći.

- I. *Przed fundowániem Iurisdiciiéy postępek práwny:*
  - Podkomorzy.
  - Aktá Podkomorzkié.
- II. *Po fundowániu Iurisdiciiéy sámych Akt, y porządek czynienia gránic:*
  - Bona indislimitata.
  - Kopce.
  - Miernik.
  - Dźiał.
  - Miedzá.
- III. *Trzećia część processu gránicznégo po skończeniu sypánia gránic: do czego té Tytuły y ich Státuty trzebá rewidowáć:*
  - Appellácią.
  - Swiádkowie.
  - Kopce.
  - Minorennes.
  - Tutores.
  - Salaria.

Są potym iné minora officia Vrzędy ná Podkomorzégo włożoné.

Bydź delátorem, ktoby z obywátelów iego ná woynie chorągwie nie pilnował.

Item, *O mężobóystwie, gdyby sie w powiećie tráfiło bydź delatorem.*

Item, *Dozorcą przeiázdów dobrych mostów.*

Item, *Ná Kommissiách bywáć.*

PODKO-

PODKOMORZY.

O electiiéy Podkomorzégo, y sądu Ziemskiégo.

Lekcia ná obieránie Vrzedników sądu Ziemskiégo / post cessum vel decessum którégo z nich / wedle stárégo zwyczáiu / Woiewódá / & in defectu Kásztelan główny onégo Woiewództwá / álbo ziemie / nadáley sześci niedźiel złożyć ma / ná mieysce zwykłe. A gdyby Woiewodá onégo Séymiku do sześci niedźiel nie złożył / tedy to bedźie Kásztelan powinien vczynić. Zyg. III. 1588. List 28. stát. 10.

Tymże obyczáiem Podkomorzégo ziemskiégo elekcia ma dochodźić / ktory też przyśiegly bydź ma od tego czásu / exceptis modernis possessoribus do daty téy Constituciiéy. A tákowé elekciię opátruiemy eadem securitate, iáko y Trybunálskich Sędźiów.

O przyśiędze Podkomorzów, ná którą przedtym nie byli powinni.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569.

Podkomorzowie wedle stárégo zwyczáiu / nie powinni przyśiegi czynić / gdyż bywáią od nas onerowáni Fide, Conscientia, & honore. Wszákże ich Komornicy przyśięgi ná Rocéch ziemskich czynić / y ośiádłémi bydź máią.

Formá przyśięgi Podkomorzégo.

Zyg. III. 1588. List 28. stá. 10.

Ja N. Przyśiegam Pánu Bogu / iż spráwiedliwie wedlug páná Bogá / práwá pisánego / spráwiedliwośći controwersiy stron sądźić / tychże controwersiy pilnie słucháć / y one przyimowáć. Ták że znáki gránicżne y podobieństwá ich vważáć / y wiernie opisowáć: ktemu kśięgi swe / y przodkow swych / wiernie chowáć / y w nie wpisowáć będę. ná ktorym sądźie nic mam mieć względu ná żadną osobę: ták przyiaćielá / iáko y nieprzyiaćielá: bogátego y vbogiego: gośćiá y swoiego: nikomu w tym moim sądźie / żadney przyiáźni y nieprzyiáźni niepokázuiąc: y dáru ni od kogo względem tegó sądu nie biorąc. Ták mi Pánie Boże pomoż / y tá świętá Ewányelia.

SVRROGATOR.

Ieśli kto gránice ma mieć z Podkomorzym.

4. 3. GDźie kto z Podkomorzym ma o gránice czynić / tedy ma Podkomorzy v nas wźiąć surrogácią. A gdźieby niechćiał / tedy temu / który ma z nim ákcią / wolno będźie v nas iéy prośić: á Káncellária nászá będźie ią winná dáć. Zyg. Aug. 1 5 5 7.

KOMORNIK.

KOMORNIK *więtszą władzą miéwał Podkomorski, y ná sądźiéch y ná Rocéch.* Tit. Camerarij. Leg. 1.

Salarium *tegóż Komorniká niżéy znaydźiesz w księg.* 10.

A ize ma bydz przyśięgły tenze Komornik y ośiádły.

4. 4. 3. WSzákże ich Komornicy / to iest (Podkomorzów) przyśięgi ná Rocéch źiemskich czynić / y ośiádłémi bydź máią. Zyg. Aug. 1 5 6 9.

AKTA PODKOMORZKIE.

Podkomorzy swoié skazánié otworzystym listem ma oznáymić do Ziemskiégo Sądu.

1. 4. KTórégo Dekretu y wszystkiégo postępku tákowych gránic Podkomorzy przez swóy otworzysty list ma dáć znáć sądowi źiemskiému ná Rocéch źiemskich / które nabliżéy będą miáły bydź: który list Podkomorzégo przez powodá przynieśiony sąd źiemski do kśiąg źiemskich ma wwiéść ná wieczną pámięć. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 40.

A W MAZOWSZV *Akt Podkomorzy iáwnych nie máią ták w mocy, ále do źiemstwá áktykuią.* In exceptis *Státut. Mázowec. List* 176. Sta. 31. *w Const.* 1 5 7 6.

PODKOMORZOW *niektórych* priuilegiata officia. *A o Krákowskim naprzód.*

Krákowskiego Podkomorzégo vrząd / y do Solnych Zup sie ściąga. *O czym znaydźieβ w 6. księgách. List* 378. Tit. Sol.

Podkomorztwo Rózáńskié.

Zyg. Aug. w Piotrk. List 57. w Consti. Z Iemi Różáńskiéy y Mákowskiéy Podkomorzégo osobnég/ tákież po śmierci moderni possessoris dámy/ y dáć obiecuiemy.

Podkomorztwo Czérskié.

Zygm. III. w Wár. 1593. List 20. POdkomorzégo Czérskiégo y iurisdicią iego we wβystkich przerogátywách porownywamy z inβémi Koronnémi / ták iżby wβelákié spráwy vrzędowi iego należącé tym sposobem iáko inné w Koronie odpráwowáły sie / wedle práwá pospolitégo Koronnégo.

☞ *Y to zá zwyczay máią. Iże kędy gránice Szláchec kié do gránic Woiewództwá drugiégo przybiégáią, tám dwu Podkomorzów, álbo y trzech, ieśli y trzećiégo sie dotyka, wywodzą.*

PIERWSZA CZĘSC PROCESSV GRANICZNEGO:

Postepek práwny zstrony gránic dźiedźictw przed fundowániem Iurisdiciey.

Zygmunt Król w iednostáyność práwo gránicznė przywodzi, tákżę odrzuca.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 39. ACz rozmáité były obyczáie w rozgrániczeniu dóbr z oboiéy strony dźiedźicznych do tego czásu w źiemiách nászych / Krakowskiéy/

wſkiéy / Sedomierzkiéy / Lubelſkiéy / Ruſkiéy / Belſkiéy / y Podolſkiéy / y tákże w powiećiéch tych źiem. Wſzákże my / áby iednoſtáyné napotym rozgrániczenié dobr tákowych dźiedźicznych / y we wſzyſtkich źiemiách przerzeczonych bywáło / zá iednoſtáyną Rádnych pánów náſzych rádą / y tákże zá zezwoleniem Posłów źiem przerzeczonych vſtáwiamy / y ten porządek czyniémy: áby káżdy pozywáiąc do ſądu Ziemſkiégo o vczynienié gránic nie kładł pieniężnégo ſzácunku / ále proſto powodowa ſtroná tego / z którym gránice mieć ma / pozowie o powództwo tym obyczáiem.

Pozew ná gránice przećiwko ſtronie, z którą gránice máią bydz.

28. KTóry ćie pozywa ku vczynieniu gránic miedzy dobry ſwé- Tenże
2. mi N. dźiedźicznémi wśią N. z iednéy ſtrony / á twoiémi też List 52.
dźiedźicznémi N. z drugiéy ſtrony: ábyś ſie przypátrowáł / gdy mu powództwo ſkażą mocą tego pozwu: ná co práwnie bedźieſz odpowiádał.

Przećiwko ſąśiádóm przyśćiennym, ieſli ſą, weſpółek pozwánym o gránice, iáko ma bydz poſtąpiono: áby ná polu nie przekázowáli gránic.

28. A Ieſliby inni ſzláchćicy byli / máiąc w ſąśiedztwie dźiedźic- Zygmunt
3. twá / których śćiány przyległy z dźiedźictwy z témi / miedzy któré- w Piotrk.
mi máią bydz gránice / y mniémieliby ſie mieć iákié intereſſe zá 1523.
tą przyległośćią do tákowych gránic: tákowi też ſąśiedźi śćien- List 40.
ni przez powodá ná ieden rok / iáko y ten z którym gránice wiodą / máią bydz przypozwáni do ſądu ziemſkiégo: y iáko z przednieyſzą ſtroną / ták też z nimi przez powodá ma bydz poſtąpiono / áby ná roku polnym gránic nie mogli przekázywáć.

Sposób pozwu do sądu ziemskiégo, przećiwko sąśiádóm przyśćiennym, którzy ku onym gránicóm przyległość máią.

Tenże List 41. POzywa was ku przestrzégániu śćiány wáżéy / iesli którą rozumiećie sie mieć do wśi álbo dźiedźiny iego przyległą N. które dobrá swoié dźiedźiczné przerzeczony N. chce rozgránicżyć gránicámi / y znáki gránicznémi z dobry N. szláchetnégo N. dźiedźicznémi: o które gránice pozwał przerzeczonégo N. iáko Principałá / á was iáko śćienniki: ábyśćie stáneli / y powództwo temu N. powodowi przyználi: y ábyśćie pilnowáli / gdy mu bedźie skázowano przez sąd powództwo przećiwko przerzeczonému N. iáko Principałowi / y przećiwko wam iáko śćiennikóm: ábyśćie ná przerzeczoné rzeczy wedle práwá odpowiádáli. 228. 4.

☞ *Mieysce ná polu gdźie dekret seruią, y Iurisdicią funduią*, in ea securitate *ieśt, iáko izbá sądowa źiemska.*

TERMINVS ad dislimitanda bona Regalia, & Nobilium, duarum septimanarum. *w Láćińskim Stát.* Tit. Termini. Fol. 283. Sta. 17. ℣. 10.

Iesli pozwány, áni ná piérwszym, áni ná wtórym roku nie stánie, tedy powodowa stroná ma bydz odesłána ná pole, z przysądzeniem powództwá.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 39. IEsli pozwány ná piérwszym roku nie stánie / ma bydź zdan w Kontumáciiéy: á iesli ná wtórym roku y tym záwitym nie stánie / w zysku powództwá przez powodową strone ma bydź zdan: przez które zdánie iuż otrzyma powództwo ná pozwánym zá tákim skazániém sędźiégo. A vczyniwszy tákowé zdánie w zysku / sąd odeszle powodá zá otrzymániém powództwá ná pole 229. 2.

ná pole do Podkomorzégo ziemskiégo / álbo iego Vrzedu / iáko do Exekutorá tákowégo skazánia.

Vczyniwszy tákowé zdánié, tákowy postępek ma bydz ná pole.

29. POtym Podkomorzy po tákowym zdániu y innotescentią Támże
3. ma przez swóy pozew pozwáć strony przed śie / álbo przed V-
rząd swóy / ná mieysce gránic / álbo róznice / pewny rok záwity
náznáczywszy / y roskázuiąc zdánému / áby stánął przećiwko po-
wodowi ku widzeniu y pilnowániu: gdy vrząd powodową
stroną powiedźie ku sypániu y czynieniu gránic / miedzy dobry
przerzeczonémi: y ku pilnowániu y słuchániu / gdy powód be-
dźie przyśiegał z świádki ná spráwiedliwé wiedźienié y sypá-
nié gránic.

☞ *Téy Innotescentiiéy pozwu formę znaydźieß w Metrice w częśći trzećiéy. Ták przećiwko powodowéy stronie, iáko y przećiwko przyśćiennikóm.*

Podkomorzy nie ma przewłáczáć roku stronam: wyiąwszyby sie zwolili, álbo przyczyná do tego byłá.

27. GDy częstokroć Podkomorzowie álbo ich Komornicy prze- Jan Olbr.
3. właczáli gránice / álbo z folgi niektóréy / álbo zá potrzebą ie- w Piotrk.
dnéy strony / choćia druga niechćiáłá: ząd przez tákowé z łáski 1496.
przekłádánia roków omieszkánié sie przydawáło: My temu ble- List 108.
dowi zábiégáiąc skázuiemy / y skazálismy / áby ná wieki było cho-
wano: iż od tych czásów Podkomorzowie wszystkich ziem /
wszystkiégo królestwá / Roków gránicznych sámi przez śie zá
swym chceniém przećiwko porządku práwá / nie máią przekłá-
dáć / pod winą czternaśćia grzywien: która ma bydź przez nas
wyćiągáná od tákiégo / któryby ináczéy vczynił. Wyiąwszy
żeby do tego spólné zwolenié przystąpiło / álbo żeby sie przyczy-
ná słuszna álbo práwna przytráfiłá.

DRVGA CZĘSC PROCESSV GRANICZNEGO:

Przy sámym iuż wiedzieniu gránic/ gdy iuż vrząd Podkomorzki funduie swą Iurisdicią.

Które dilácię pozwány czynić moze.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 40.

MOże pozwány rok tákowy polny prawdziwą niemocą 231
odłożyć: tákże y o więtszą rzecz/ ále nie ináczéy. 3

Który vkaze znácznieyſzé znáki gránic, tego Podkomorzy pode czćią y ſumnieniém ma przypuśćić ku dowodowi: á gdzie oboiá ſtroná znáków nie ma, powodowi z świádki ma bydz dowód dopuſczon.

Jágełło w Kráko. y w Wárćie 1 4 2 3. List 44.

OKoło gránic nászéy szláchty ták bydź chcemy obwárowa- 227
no/ iesliby sie przydáło/ iż ten który sie o gránice práwuie/ zá- 2
grániczné znáki pokazał/kopce przynamniéy trzy/álbo znáki zná-
czné w polách/ które viázdy zową: á w leśiech znáki ná ksztalt
krzyżá vczynione/ iáko ieſt obyczay: tedy Podkomorzy nász o-
négo/ który lepszé y znácznieyszé znáki álbo kopce pokaże/ roze-
znawáiąc podeczcią y ſumnieniém bedźie miał/ y bedźie powi-
nien przypuśćić ji ku dowodowi. A gdźie oboiá ſtroná zná-
ków znácznych miedzy dźiedźinámi nie bedźie miáłá/ tedy po-
wodowa ſtroná ku dowodowi gránic/iáko wedle Práwá ieſt/
z świádki ma bydź przypuſczoná.

Zdány v ſądu ziemſkiégo y condemnowány, nie ma przypuſczony bydz ku zadnému controwertowániu álbo rozpirániu ná polu : á choćby téz liſtowné álbo inné dowody po ſobie znácznieyſzé pokázował, tedy przedśię Podkomorzy ieno ná w wiedzienié powodowéy ſtrony y ná przyśięgę z świádki pátrzyć ma.

30. NA ktorym roku polnym iuż ſie nie bedźie godźiło pozwá- Zygmunt w Piotrk.
3. nému iákich ſporow czynić przed Podkomorzym / álbo iego V- 1 5 2 3.
rzedem około powodztwá / ktoré iuż w ſądźie źiemſkim vtrá- Liſt 39.
ćił : ále powod powiedźie vrząd wedle ſwéy woléy y ſwégo ſumnienia / y vczyni gránice kopce ſypiąc / y inné znáki czyniąc / nic nie bacząc ná iáki ſpor pozwánégo / áni ná żadné dowody liſtowné álbo znáki ſłuszniéyſzé : ieſli ná ten czás iákié bedźie vkázował. Ktoré rzeczy gdy ſie ſkończą przy oſtátnim y narożnym kopcu / przyśieże powodowa ſtroná z ſześcią świádkow ſobie w rodzáiu rownych ná prawdźiwé y ſpráwiedliwé gránice / iż nic źiemie áni dźiedźiny pozwánéwu nie vierá / áni iéy oddalił.

☞ *Ten Státut Zygmuntá Królá zda ſie bydź przećiwny* ꝟ. 2. *Státutem Iágełłowym* ꝟ. 2. *Bo powództwo przedtym Podkomorzy ná polu przyſądzał, á tu Sędźia. Tu nie każe controwertowáć ná polu : A tu Iágełło temu kto trzy kopce pokaże przyśięgáć y powództwo przyſędzáć. Przeto tu trzebá elucidowánia. bo gdźieby ná poślednim przeſtáć miáło (choćby práwy ſłuszniéyſzé znáki pokázał) tedy coś* græcum *ſie widźi : wyiąwſzy* per contumaciam *vtráćił, to iuż* iure ſit iuſtè ſit. *Ale Sędźia niewidźiánéy rzeczy nie może ſkázáć ták iáko Podkomorzy ná polu. Trzebá tu rozstrząśniénia : bo Podkomorzy nie ták ma bydź* ſeruile pecus, *áby nie miał obaczywáć :* Cœcus cœcum ducit. *Zda ſie, że powodowi Podkomorzy miał bydź moderátorem, choćiaż o powództwo nie ma*

ſądźić

ſądźić práwá, które iuż w źiemſtwie vtráćił raz. Ale y Káźimierzów Státut.

Podkomorzy w gránicách naprzód y náde wſzyſtko ma pátrzyć przyrodzonéy gránice, to ieſt potoczká, álbo rzéki miedzy dziedzictwy płynącéy, álbo rzéczyſká nowégo y ſtárégo: które dziedzictwá dzieli.

Káźimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 8.

ZA częſtym ſwarem miedzy poddánymi náſzymi około gránic miedzy dźiedźictwy ich / które czynioné bydź máią / trudné y ćiężkié niekiedy wſczynáią ſie pytánia: z których przymnaża ſie nakłádów / y wielkiéy pracéy bywáią podlegli ći / którzy o gránice niezgadzáią ſie. A iż rzéki y rzéczyſká z wielkiéy częśći miedzy dźiedźictwy / y ośiádłośćiámi / wśiámi / płyną y ſą: á ták ieſli które wśi álbo dźiedźictwá o gránice zgadzáią ſie z którą rzeką álbo potokiem / który śrzodkiem płynie: ieſli miedzy tákowémi dźiedźictwy niémáſz gránic z práwá vczynionych / tedy káżda z onych dźiedźin ma mieć ſwóy brzég onéy rzéki álbo potoká / który ſie ſkłania do onéy dźiedźiny. A tákowa rzéká álbo potoczek ma bydź zá gránice miáná: która rzéká álbo potoczek / ieſli opuśćiwſzy piérwſzé rzéczyſko / przez inſzé mieyſcá ſwoie ſzćié y płynienié obróći / przez pomocy ludzkiéy właſną mocą / tedy przedśie przyrodzoné piérwſzé rzéczyſko / kedy piérwéy wodá ſzłá / ma bydź zá prawdźiwą gránice onych dźiedźictw: w któréy ſtáréy rzéce álbo potoku / álbo w ſtárym rzéczyſku ludźie / którzy z oboiéy ſtrony dźiedźiny mieſzkáią / wolnie będą łowić: iáko przedtym czynili / gdy wodá ſwym piérwſzym y ſtárym rzéczyſkiem ſzłá. Ale ieſli tá rzéká álbo potoczek przez dowćip ludzki obrócón będźie od ſtárégo płyniénia y rzéczyſká / ták żeby w inné nowé rzéczyſko wpadł / tedy ono nowé rzéczyſko dźiedźiny ma dźielić: y tákże ma dáć / iáko ono ſtáré rzéczyſko zwykło / ieden brzég iednéy dźiedźinie / á drugi drugiéy: miedzy którémi płynie. A gdy zá tą przyczyną / to ieſt / gdy zá domyſłem

226 1

y zá dowcipem ludzkim rzéká śie odwróći / tedy iedná z dźiedźin onych / to iest / przy ktoréy zostáie stáré rzéczysko / wszystke y cáłą ma mieć własność w rzéce / w brzegách stáréy rzéki álbo potoká.

A iesliby pozwány ná polu nie stánał, tedy przedśię powodowa stroná ná gránice przyśiądz ma: á Podkomorzy ma dekret vczynić potwiérdzáiąc oné gránice.

231. 2. A Jesli ná tákowym roku polnym pozwány nie stánie / y bedźie nieposłuszny / tedy przedśie Podkomorzy / álbo iego vrząd bedźie powinien powodowéy strony nászládowáć / y czynić gránice wedle wiedźienia iego: á przy ostátnym y narożnym kopcu powód przyśieże z świádki / nic nie bacząc ná niebytność pozwánégo / tylko przy bytnośći vrzędu Podkomorzégo. Które gránice przerzeczonym sposobem vczynioné / y przyśięgą powodową popráwioné / Podkomorzy álbo iego vrząd skaże ná wieki trwáć / y áby ná wieki były dźierżáné. Zygmunt w Piotrk. 1523. List 40.

A ten Dekret álbo skazánié przez otworzysty list sądowi źiemskiému ma oznáymić opisawszy. Który Státut cále masz wysszéy. Tit. Acta Podkomrzkié. Fol. 459.

O KOMMISSARSKICH *gránicách zebránié krótkié, dla obiáśnienia gránic źiemskich: ále niżéy w księgách iedenastych szérzéy Státuty masz. Nie wedle listów y znáków w nich opisánych, ále wedle świádectwá stárców między dobry Królewskiémi gránice máią bydź stánowioné.* Titu. *Kommissarze.* Sta. 14. *Ale o iákich śie to ma liśćiech rozumieć.* Sta. 15. *Tego obiáśnienié iescze więtszé o stárcach y świádkách znaydźiesz.* Tit. Limites. Leg. 3. ℣. 2. *w Láćin.*

Ku vżywániu rzéki, która dobrá Królewskié z szlácheckiémi dźieli, sąśiedźi niech będą przypusczeni. Tit. *Kommissarze.* Sta. 12.

TRZECIA

TRZECIA CZĘSC PROCESSV GRANICZNEGO,

Po skonczeniu sypánia kopcow.

Po skończeniu sypánia gránic, Podkomorzy ma wydáć do sądu źiemskiego ná liśćie otworzystym wßystek ón ákt sypánia, y skończenia onych gránic. O tym Státut słowo od słowá znaydźieß. Tit. *Aktá Podkomorzkié.* Sta. 1. Fol. 459.

APPELLACIA, ET MOTIO.

Quæ actiones appellatione non sistuntur nec euasione.

Tit Actiones Sta. 2.

SEd actiones pro finibus regundis, & pro redemptione bonorum hæreditariorum, condemnatione & euasione non sistuntur.

Kto Podkomorzégo ábo iego Komorniká niesłusznie ruszy, co mu dáć ma.

Kázimierz w Wiślicy List 28.

GDy kto niesłußnie nágáni skazánié Podkomorzégo / ma dáć mu zá wine ßeść grzywien: á Komornikowi iego álbo innych Dignitarzów Komornikóm wiárdunk przez wßelkiégo sporu piérwéy/ á niżli do ktorégo słuchánia bedźie przypuszczón/ dáć y dosyć vczynić bedźie powinien.

PROCES

PROCES PO ROZGRANICZENIV.

Formá iáko ruszyć Podkomorzégo, y o co przed Królá.

Item, *iáko Komorniká ruszyć do Podkomorzégo: y iáko przypozwáć* intra annum ad translapsum termini. Et famæ non nocebit Succamerarij. Prilus. 261. ℣. 8.

Káźimiérzów sie rozumié o ruszeniu sámym / to iest / nágánieniu. A Zygmuntów / ktoby pozwał vrząd.

Ktoby Kommissarze, álbo sąd, álbo vrząd pozwał o iáki postępek, á tákowy byłby przekonan, ma dáć zá winę dwoie 14. grzywien.

KToby pozwał Kommissarze álbo sąd / álbo vrząd o iáki postepek / á tákowy byłby przekazan w tym / iż ie niesłusznie pociągnął / będzie winien káżdému z osobná támże dwoie czternaście grzywien zá winę dáć / tákże y stronie będźieli też przy tym pozwána.

Zyg. Aug. w Wár. 1557. stá. 2. List 6. w Consti.

SWIADKOWIE.

Gránice dóbr Królewskich świádectwá stárców y inné znáki podobné czynią.

6. I. ABy trudnośći nie było w czynieniu gránic / vstáwiamy: áby Commissarze nászy Bogá przed oczymá máiąc / żadnéy stronie nie folguiąc / oglądawszy naprzód znáki grániczné / y rzeczy prawdźiwie doszedszy / ták z świádectwá stárców / iesli potrzebá będźie / przyśięgłych / iáko też z inych podobnych rozsądków gránicé miedzy dobry nászémi królewskiémi / y dźiedźicznémi / wedle zdánia y sumnienia swégo niech postánowią.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

Iesli prawem zwyciezony swiadka ktorego nagani.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 40.

JEsli pozwány álbo práwem zwyćiężony świádká którego ná roku polnym w ßlachectwie nágáni / chcąc przez to rozgrániczenie powodowéy stronie zátrudnić: tedy tákowému nágánionému inßy świádkowie dádzą świádectwo / to iest / oni pieć świádkowie prostémi slowy: iż iest ośiádły / y ma máietność ziemską / y miedzy sąśiády iest mian zá ßláchćicá / y służbe woienną z iną ßláchtą służy: á ná tákowym świádectwie bedźie dosyć ná ten czás: to iest / iż ma bydź przypuszczon do przyśięgi z powodem. Wßákże Podkomorzy záchowa z tym / ktory go nágánił / práwny postepek: áby go popiérał w práwie ktemu należącym.

W MAZOWSZV *nie tylko ná gránicách Kommissárskich od Królestwá, ále y ná dźiedźicznych, stárców y świádków pilno vżywáią: Bo tám sąd ziemski ná wizią wysyła nim powód przykaże: A iest to ostrożniéy: bo bez tego trudno iest sądowi aktoratum przysądáć: poniewáż są niewiádomi położenia mieysc y vżywánia dawnégo.*

PŁOT. RZEKA.

Kędy do gránice y rozdźiału Płot, Rzéká, należy: pátrz w tych Tytułéch, Státutów własnych z reyestru. y Fo. 466. *wysßéy.*

Do gránic czynienia potrzebna iest Constitucia z strony vważenia znáków y świádectw stárców.

Zygm. III. 1588. List 26. stá 9. ver. 17.

A Izby sie periuria z obráżeniém Bożym nie dźiały / máią Kommissarze piérwéy przypátrzyć sie znákóm z obu strón / przez stárce pokázánym: y vważyć to v śiebie według sumnienia swégo. A iesliby którа stroná słußné znáki y podobieństwá pokazálá / tedy téy dowód przez stárce máią nákázáć. A iesliby

ieśliby z obu stron nie pewné znáki pokazáli / tedy nie odbieráiąc przyśiąg z obu stron / dla krzywoprzyśiestwá / máią gránicé wedle sumniénia swégo / y przychyliwszy śie do Státutu / & iuxta æquitatem vczynić / etc.

Ale cáły o tym Státut znaydźieß w księg. ix.

K O P C E.

Kto kopcé rozrzući, iáką winą ma bydz karan, y co zá dosyć vczynienié vczynić ma.

32. 2. IEśli kto kopcé vczynioné álbo iné znáki wcześći álbo wszytkie rozrzući / y gwałtownie skáźi: tákowy gwałtownik od káżdégo kopcá narożnégo ma płáćić stronie przećiwko sobie czyniącey trzy grzywny pieniedzy pospolitych: á od inych kopców rozrzuconych y znáków ktorychkolwiek gránicznych skáżonych y popsowánych / po dwánaśćie großy ma zápłáćić. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 40.

A wßákże tenże gwałtownik bedźie powinien vrząd Podkomorski ná mieysce gránic skáżonych koßtem swym wywieźdź y oné gránicé rozmiotáné z nowu vczynić y popráwić. Co bedźie powinien vczynić po obwieśćzeniu przez Woźnégo y ßláchte z strony onégo / ktory krzywde vćierpiał / w ośmi niedźiel pod winą czternaśćie grzywien / ktorą ma przepáść stronie: á Sądowi drugą czternaśćie grzywien zápłáćić ma. Ktorą wine záplaćiwßy w drugich ośmi niedźiel / bedźie powinien gránicé przepowiedźiánym obyczáiem odnowić: á ták tylekroć / ileby gránic popráwić niechćiał y zbraniał śie / ma czternaśćie grzywien przerzeczonéy stronie / y tákże wiele Sądowi ku záplaceniu przepáśdź w káżdé ośm niedźiel.

O wyćięćiu dębów.

33. 4. IEśliby kto máiąc gránicé z kim / á oné gránicé przechodząc drwá álbo inßé potrzebné ku vżywániu drzewá / w cudzym leśie álbo gáiu rąbał: ten pan onégo lásu / tego ktory rąbie / naprzód w śiekierze / drugim rázem w sukni / trzećim ná wołách y w koniach álbo w iednym koniu ma ciążáć przez winy. Ale ieśli go podźiećkuie we dwu wolech álbo w koniach: ieden sobie zátrzyma / á drugiégo wołu álbo koniá ná rekoiemstwo wyda: Káz. Wiel. w Wislicy 1 3 6 8. List 34.

á znák ná drzewie / gdźie ściążał / vczynić y wyciąć będźie powinien.

KTO trzy kopce pokaże / iuż go dopuſzcżáią do dowodu: tákże viázdy znáki ná kßtałt kopców: o tym pátrz Titulo. Kommiſſarze. Item wyżßey w drugiey częśći Proceſſu gránicznégo Stá. Iágełów 2. A gdźie kopców y świádków niémáß: tedy Aktorá z świádkámi do przyśięgi przypuſzcżáią. Támże.

O czynieniu gránic.

w Excepcjách á zwyczá. Mázowieckich 1576. Liſt 176. Conſti.

GDy ieden ßláchćic drugiému ßláchćicowi záćznie áktcią / áby miedzy onym dźiedźictwem ich ſobie przyległym / kedy gránice nie były / iedno vżywánié / á poſseſsią ſtrón ſądownie záczałby: Tedy ſąd ma ſkázáć y posłáć vrzędniki Ziemſkié do tego należące: á która ſtroná przed nimi lepßé y znácznieyßé znáki vkaże / y przez ſtárßé y świádki wywiodłáby ſwoie ſpokoyną poſseſsią ná onym imieniu / póki y przez które mieyſce trzymáłá dźiedźictwo ſwoie: á vrzędnicy oni przyieliby to: tedy tám máią bydź czynioné gránice y kopce nowe vſypáné / przez zbiiánia ſtrony drugiey. A ieſliby z obu ſtrón żadnych znáków gránicznych nie widźieli álbo nie przyieli: tedy pozwány będźie miał powódſtwo / y przez które mieyſcá póydźie ze świádkámi / y przyśieże pierwßégo ſwégo vchodu álbo przeßćia nie przeſtępuiąc: A tedy kopce ábo znáki gránicznéé máią bydź czynioné / wedle dawnégo obyczáiu ziemie.

O ponowieniu gránic.

Támże.

GDy ieden drugiégo pozywa / áby z nim ponowił gránice / y kopce vſypał przez ſtáre znáki gránicznéé miedzy dobrámi ich / które znáki y ściáné ſtárą ábo kopce miánowałby ná pozwie / y one przyśięgą potwierdźić podeymowałby ſie / táki z Práwá będźie miał początek wywodu y probáciiey przez ſtárce z tákich znáków: które ieſli vrząd Ziemſki przyimie / á ſtroná druga będźie mu negowáłá / powód z świádkámi ma probowáć przez przyśięgę: iż té znáki ſtáre ſą y prawdźiwé gránicznéé miedzy dobrámi témi / ábo ſtárą ściáną / ábo miedzą graniczną y kopce ſtáre / wedle których znáków poſseſsią ſwoie y vżywánié wywiedź ma: A ták zá témi znákámi które przeydźie / á przyśieże / tám gránice máią bydź czynioné y kopce vſypáné / które świádki powód w ſądźie Ziemſkim ná

bliſkich

bliſkich rokách po ſkazni ma mienić y popiſáć ſpołem z rótą przyśiegi/ á ná mieyſce rożnic z témi świádkámi przeſzćia ſwégo od węglá do węglá przez mieyſcá y znáki grániczné/ iáko ſie wyſzſzéy pomieniło/ przyśiege ná roku ſtronam od vrzedu náznáczonym przy onymże vrzedźie powinien bedźie vczynić: ktorą ſpráwe wſzyſtke vrząd przerzeczony/ kopców y znáków gránicznych vczynionych/ álbo okrążonych przed ſądem źiemſkim zeznáć powinien bedźie/ y wpiſáć w kśiegi źiemſkié. A gdźieby ktora przywiléy miáłá/ álbo iákié liſty/ álbo zapiſy ná gránice/ álbo ná pewné mieyſcá grániczné/ to ieſt vroćiſká pewné/ tá ſtroná bedźie miáłá poczatek do powodu probowáć/ y podeprzéć té gránice z mieyſcá/ wedle muniment ſwych y dawnégo záchowánia. A to ieſliby od tákich praw álbo muniment przez nowé gránice vczynioné/ potym nie odſtąpił: A od vczynienia gránic y vſypánia álbo okrązenia kopców: tedy Podkomorzému pułkopy/ to ieſt trzydźieśći groſzy/ á Stárośćie drugą trzydźieśći groſzy Polſkiéy monéty/ obiedwie ſtronie/ pozwána y powodowa zápłáćić máią/ á Woźnému ſześć groſzy od tychże gránic płáćić máią. A gdźieby miedzy ſtronámi z dobréy woléy były vſypáné kopce álbo gránice vczynioné/ tedy przerzeczonému Vrzedowi/ obiedwie ſtronie iedno trzydźieśći groſzy dáć bedą powinni/ á nie wiecéy: á Woźnému groſzy trzy.

MINORENNES.

Ieſli ći, ktorzy w iednym dziedzictwie części máią, lat mieć nie będą, przedśię gránice odpráwuią ſie: á wſzákze bywa záchowána lat nie máiącym, ſpráwá przez Podkomorzégo, ze im będzie wolno czynić o ich część, ieſliby rozumieli, zeby im co vkrzywdzono było.

Zymunt w Piotrko. 1523. Liſt 41.

234. 1. IEſliby wiecéy było vczeſtników iednégoż dźiedźictwá/ á byli

byli pozwáni przez kogo innégo / o czynienié gránic: á ieśliby miedzy tákowémi pozwánémi byli niektórzy wespółek dźiedźicámi lat niemáiący y pospołu pozwáni / tedy przećiwko tákowym sąd bedźie postepował / ták źiemſki iáko vrząd Podkomorzki / nic niebacząc ná to / iż lat nie máią / ku którému gránicżeniu sąd y vrząd Podkomorzki bedźie postepował. A wſzákże Podkomorzy álbo iego vrząd Pokomorzki / záchowa im wolné czynienié o ich cześć z powodem gránic: to ieſt / gdy przyydą do lat / tedy bedźie im wolno práwem czynić z onémi / przez których rozumieliby ſobie krzywdę bydź vczynioną. Ale nie bedą czynić / iedno o cześć y o rzecz / która im przynależy.

BONA INDISLIMITATA.

☞ *Gdźie ſą dobrá nierozgránicżoné, á kto o krzywdę pozywa, tedy wedle zwycżáiu w niektórych powiećiéch záwieſzáią tákié ſpráwy, áże do cżynienia gránic: á gránice mogą ſie niewiedźieć kiedy ſkońcżyć, á ów nie ma gdźie drew rębáć, śiekiéry mu biorą, y krzywdy iné ćierpi. Przeto w Mázowſzu oſtrożniéy w téy mierze ſie ſpráwuią, kędy ſą* bona merè litigioſa, *tám to idźie: Ale kędy ſie może pokázáć ſtárádawné y ſpokoyné vżywánié, że od kilku dźieśiąt lat ono pole bez przeſtánia kto orywał, y był go w vżywániu: tedy choć przy gránicy leży, o którą ſie ſpieráią, niezáwieſzuią krzywdy tákiéy, gdy kto* ſub prætextu *niedoſzćia gránic, drugiému tákié pole odéymuie. Ale zoſtáwuią ſtronę wedle ſtárádawnégo vżywánia, wedle którégo mieli ſie záchowáć, áże do rozgránicżenia. A ty mi krzywdy w tym cżáśie* notoriè *nie cżyń, w tym cżegóm z oycow w vżywániu był ſpokoynym. O tym znaydźieſz* in exceptis *praw Mázoweckich. Stá.* 31. 1576. *Ale y w Polſkim práwie tóż znaydźieſz.* Tit. Kmeto. Sta. 27. ℣. 2.

Similiter, *práwi,* intelligendum eſt, & de aliis bonis, videlicet ſyluis, gaiis, borris, mellificiis, præſertim in confinio bonorum indiſlimitatorum poſitis. *Yucży tám wyſzéy* proceſſum iuris *w téy mierze: że nie od kmiećiá, ále od páná w téy mierze trzebá pozywáć: bo práwi, ieſt* cauſa hæreditaria, &c.

Do tegóż obiáſnienié przydáć Státutu. Tit. *Kommiſſarze. Stá.* 1. *że tám Stároſtóm każą bronić, wedle vżywánia ſtárádawnégo, áż do ſkońcżenia gránic, y obiáſnienia włáſny Státut, że Kommiſſárſkié gránice zgadzáią ſie y z témi ſzláchecкiémi.*

TVTOR

TVTOR.

Opiekun nie może gránicżyć, áni dźiećiom nic vtráćić: A ieśli, tedy tego mogą dóydź, á dawność nie ma im ßkodźić. Titulo, Tutor. *niżey. Stá. 1. List 185.*

Káźimierz w Wiślicy 1368 List 33.

MIERNIK, DZIAŁ, MIEDZA.

☞ *Mierżenié pól w Polſcże trudno ma bydź, boby ſie zrußyło śiłá controwerſiy dla dawnośći gránic. Ale w Mázowßu á w Litwie ieſcże doſtátecżniéy włóki ſą wymierżoné y śiedliſká. Polá ná troie idą, co oni rézámi álbo paßámi zową, iáko y w Krákowſkiéy źiemi: że kto włókę trżyma, dźieśięć ſolanek może ná ośiminę wyśiać, iákoby dwá korcá Lubelſkié, á ná ogród śiedliſko y gumno morg: o cżym ná innym mieyſcu.*

O DZIALE *między bráćią, w tytule właſnym znaydźieß. Lecż té máterię ſą* affines, *iáko y o cżynieniu álbo téż wyproſtowániu miedze ludźie ſie pozywáią: Do cżego téż Podkomorżégo, álbo iego vrżędu potrżebuią. Com chćiał przypomnieć ná tym mieyſcu dla* quæres *w Státućie, żeby wiedźieć gdźie o cżym ſtoi.* Vide ſub 7. præcepto Decalogi, lib. 10.

SALARIA.

Dochód Podkomorzów bywał ſześć grzywien, gdy go nieſłuſznie ruſzy.

233. GDy kto nie ſłußnie nágáni ſkazánié Podkomorżégo / ma
2. mu dáć zá winę ßeść grzywien: á Komornikowi iego álbo innych Dignitarzów komornikóm wiárdunk przez wßelkiégo ſporu piérwéy / á niżli do którégo ſłuchánia będźie przypuſcżon / dáć y doſyć vcżynić będźie powinien.

Káźimierz w Wiślicy List 28.

Piérwéy Podkomorzy zá ieden dzien, gdy ográniczył kilko dziedzin, puł grzywny brał: á iesli zá kilko dni ográniczył kilko dziedzin, trzy grzywny, dwie śiekiérze, y dwá rydlá brał.

Tenże 1368. List 37.

ZA ograniczenie dźiedźin / choć też iednégo dnia dwie álbo trzy dźiedźiny miedzy Pány ográniczył y dokończył / ma wźiąć pułgrzywny: ále od wiecéy dni / choćby wiele dźiedźin ográniczył choć też iedne / trzy grzywny / dwie śiekiérze z dwiemá rydlmi / práwem swym weźmie. 233. 3.

Ale iuz teraz trzy grzywny od kázdych gránic bráć máią.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 103.

OKoło płácenia Podkomorzóm źiemskim iedne y pospolitą wszystkim źiemióm vstáwe vczynilichmy: y vstáwiamy / áby we wszystkich źiemiách Królestwá nászégo Podkomorzowie źiem z Komorniki swémi nie wiecéy / iedno trzy grzywny zá znák gránic wszedy bráli. 233. 4.

DRVGI VRZĄD PODKOMORZKI.

Ná woynie bydz delatorem y Corriceusem, ktoby chorągwie swéy nie pilnował, oddziéláiąc sie od woyská stániém.

Káz. Wiel. w Wislicy 1368. List 8.

INáczéy iesli tákowi wiecéy w Królestwie nászym bedą ználeźieni / przez Podkomorzégo źiemie álbo Powiátu / w którym 57. ver. 1

rym

rym mieszkáią y woyne służą/ poymáni nam niech będą oddáni: á konie ich temuż Podkomorzemu zá winę y występek niech będą dáne.

ITEM kto zábiie o mężobóystwie w powiećiech / iże on ma bydź delatorem do Krolá. Lex quinquennalis. Titu. Homicidium. Leg. 19. ℣. 2. II. VRZĄD.

KTO most ma zły álbo przeiazd ná swym gruncie: *A zwłaszczá gdy myto bierze álbo mostowe. Constitucya poślednieysza,* sub priuatione officij *to winien vczynić.* III.

Item 1589. Sta. 75. 41. ℣. 2.

Iesliby się chronił Podkomorzy, tedy ná mieyscu iego Łowczy onego Powiátu. 1589. *Stat.* 41.

Item 1578. Sta. 22. ℣. b.

ITEM ná Kommissię z vrzędników Ziemskich tychże bráć y wzywáć powinni. Titulo Limites. Sta. 55. ℣. 5. IV.

PODKOMORZEGO Mázowieckiego powinności. *Pátrz w pierwszey częśći Metryki Státutowey ná końcu.* Titulo, *Mázowieckie Kśięstwo: Ale tám obyczay iest, że pogránicznych nie wpisuią, ieno do Akt Ziemskich.*

IASNIE

IASNIE WIELMOZNEMV PANV,

PAᵛ IERZEMV MNISZKOWI,

Z WIELKICH KVNCZYC,

WOIEWODZIE SĘDOMIERSKIEMV,

Lwowskiému, Sánockiému, y Sámborskiému,
&c. Stároscie, Pánu mému M.

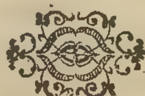
ZA méy iuż pámięći, v wßyſtkich Królów Polſkich dom W. M. był w wielkiéy miłośći, y wielkiéy ſławy, Oyćiec v Zygmuntá ſtárégo, Synowie v Auguſtá syná iego: á tákże potym v Henryká, Stephaná, Królów Polſkich, rádźi ná W. M. wßyſtkich oczy mieli: A v tego Zygmuntá Trzećiégo, iáwnie ſie to pokázuie, iáko W. M. mego M. Páná ſobie waży y ßánuie: Czego W. M. wiele ludźi vprzéymie życzy. Y ia téż ábym ſie ſługą W. M. pokazał, nie ſłowy tylko gołémi, ále y rzeczą: tedy té księgi práwá Stárośćiego álbo Grodzkiégo W. M. mému M. Pánu ofiáruię. A przy tym ſłużby ſwé do łáſki W. M. mégo M. Páná pilnie zálécam.

DZIEWIĄTE

DZIEWIĄTE KSIĘGI PRAWA GRODZKIEGO:

KĘDY OPISAWSZY PERSONY GRODOWI NALEZĄCE, WYLICZAIĄ SIE CZTERZY VRZĘDY STAROSCIE PRZEDNIEYSZE, A KAZDY VRZĄD ZSWEMI TYTVŁY, TYTVŁY ZASIĘ Z SWEMI STATVTY, A STATVTY NA WIERSZE DZIELONE, IVRISDICIĄ ZAMKOWĄ WSZYSTKĘ Y WŁADZĄ, IASNIEY, NIZ DOTYCHMIAST BYŁO, OBIASNIAIĄ.

DZIEWIATA TABLICA
PRAWA GRODZKIEGO.

PERSONY

Starosta,
Surrogator,
Podstarosci,
Sędzia grodzki,
Pisarz,
Burgrabie,
y Vrzędy Stárosćie 5.

- I. *Vrząd.*
  Zamku, koronowánému Królowi dochowáć, y pożytki zbiéráć skárbowé.
- II. *Coërtionem álbo hámowánia zuchwalstw ná pieczy mieć, czego ześć stopniów sie wylicza.*
  - 1. Parentella: względem tego, ktoby magistratum turbowal, ná
    - Wiecách.
    - Sądách ziemskich.
    - Séymikách.
    - Pokoiu pospolitym, y od żołnierzá.
  - 2. Violento: té tytuły rewidowáć
    - Pożogá, Mężobóystwo,
    - Complices, Rusznicá,
    - Miecz, Zbóycá,
    - Gwałt, expulsio, tabernæ.
  - 3. Connubia
    - 1.
    - 2.
    - 3.
    - 4.
  - 4. De proprio, té tytuły
    - Nitytnik, Myńcá, bydło, licowny rok, Złodziéy, Drógá, Spá·i, Rzéki, etc.
  - 5. De falso, té tytuły rewidowáć.
    - Zebracy, Wagi, Cygáni, Robotnicy, Gołotá, Rozkezan, Zołniérz, Stipēdiati.
  - 6. De occulto silent iura.
- III. *Sądy*
  - Grodzkié roki ześć niedziélné.
    - Via, Domus, foemina, ignis. — Et qui se spontè submiserunt.
  - Querellæ dwu niedzielné.
    - Dos,
    - Diuisio,
    - Violenta expulsio.
- IIII. *Exekucia od sądu*
  - Królewskiégo,
  - Práwá Duchownégo z tą moderátią, iáko poślednié práwá vczą.
  - Ziemskiégo.
  - Woiewodzégo porządku.
  - Od skárbu poborce.
  - Od Trybunatu
    Appellácia.
- V. Item, ad bellum primus, & in locum eius Tribunus.

Reliqua Capitaneorum officia minutiora, Prilusius distinctè enumerat. Fol. 234. 236.
Item, vide Cromerum in Sarmatia, lib. 2.

STARO-

STAROSTA.

Elekcia Stárosty, ácz ná Królu należy, á wszákóż té własności w sobie zámyka wedle práwá, że ma bydz ośiádły, y pilny vrzędu.

197. I. Dy nicktorzy zá przyiáźnią Vrzędów / ázwłaszczá Stárośćich / y innych przełożeństw / w ziemiách od swégo dálekich domu / á trzymáiąc oné dla swéy niebytności dawáią przyczyny ku złému zwykłému bywáć w ich Stárostwách / nie máiąc kto kárác złości młodych y in- Alexander w Rádom. 1505. List 119.

Sſ nych

nych ludzi swéy woléy. Dla tego vstáwiamy: áby w káżdych ziemiách y powiećiech królestwá nászégo Stárostowie / Vrzędnicy / y inni ná Dostoieństwách będący / ośiedli byli: y máią bydź nápomnieni nászémi Listy / áby dosyć czynili vrzędóm swym. A ieśli potrzykroć nápomnieni nie będą sie stáráć / áby vrzędów swych pilnowáli: záráżem vrzędy y dostoieństwá niech im będą wźięte. Dla tego tedy máią bydź nápomnieni / áby byli ośiedli: y ktemu áby częśćiéy náwiedzáli mieyscá / w których dostoieństwá y vrzędy máią.

Przyśięgá Stárośćia.

☞ *Táka y Rotmistrzów ná zamkách: pátrz wysszéy w śiódmych kśięgách.* Fol. 426.

List 163. Ja N. przyśięgam / iż będę wierny ná zamku N. y onego będę strzegł wiernie Naiáśnieyszemu Książęciu y Pánu á Pánu / etc. Krolowi Polskiemu / y potomkom iego Krolom Polskim / wedle práwá obránym. Pokoiu y przespieczeństwá y spráwiedliwośći będę bronił / y inne spráwy mnie álbo vrzędowi Stárośćiemu przynależące / przez chytrośći y zdrády będę wypełniał. Ták mi Boże pomóż / y ten święty Krzyż.

Ták przyśięgáią Stárostowie Pruscy, ále innéy przyśięgi Stárostów Polskich niémász.

Ale potym w liśćie Confirmáciiéy Stephaná Królá dokłádniéy iest położono o téy przyśiędze: y w Const. 1576. włozono. List 160. Stá. 17.

w Consti. 1573. List 148. stá. 7. STárostowie pogránicznych y sądowych zamków / y miast głównych: tákże y miástá główné / które Stárostów nie máią / przyśięgáć Królowi y królestwu máią / iż tempore interregni

zamków y miaſt ſpuſzczáć niemáią ku ßkodźie Rzeczypoſpolitéy nikomu inßému/ ieno Królowi wolnie/zá zezwoleniém wßech obránému y koronowánému / pod vtráceniém poczćiwośći/ gárdłá y maietnośći. Et in lib. conſu. Fol. 130, 140.

Ieſcze ku obiáśnieniu Stárośćiéy elekciiéy, zeby ták ośiádły był, coby tám mógł przemieſzkiwáć.

A Tego pilnie dokłádáiąc w Artykule o ośiádłośći Dignitarzów y Vrzedników ziemſkich: Iż gdyby kto Dignitárſtwo álbo vrząd iáki v nas vprośił/ y wźiął/ niemáiąc w onym Powiećie álbo ziemi tákowéy ośiádłośći właſnéy y wolnéy / w któréyby przedtym wedle ſtanu ſwégo przemießkawał / y przemießkawáć mógł/ niezmyśloną / á któréyby nie w ten czáß doſtał/ gdy Vrząd álbo Dignitárſtwo wákuie/ ále przedtym ośiádłą/ nie nowo zápiſáną. Tákowy káżdy od kogóżkolwiek pozwány totiens quotiens, do którégóżkolwiek ſądu álbo vrzedu ziemie onéy/ w którey vrząd álbo dignitárſtwo wźiął / álbo ná Séym Wálny: tedy táki dwie śćie grzywien winy przepáść ma/ którą ná pierwßym Roku iáko ná záwitym nie odchodząc od ſądu v kśiąg położyć Aktorowi bedźie powinien / y Dignitárſtwo álbo Vrząd in inſtanti puśćić: á Appellácia żadna nie ma mu bydź deferowána. A to ſie śćiągáć ma y ná teráznieyße Dignitarze álbo Vrzedniki/ którzy ośiádłośći nie máią.

w Conſti. 1563. Zyg. Aug. w Wárßá. Liſt 20. ſtá. 11.

A Poſłowie Ziemſcy máią inſtigowáć. w Stát. Láćińſkim Tit. Capitan. Sta. 2. ⁊. 2.

Ieſcze do Elekciiéy nalezy wiedzieć, ze iedno Polakóm máią bydz dawáné z rodu, á nie Kśiązęcégo rodu.

IEſcze obiecuiemy/ żadnégo zamku / áni twiérdze Królestwá náßégo / żadnému Kśiążeciu álbo z rodzáiu Kśiążecégo

z Przywile. Lódwiko. w Koßyc. 1374. Liſt 41.

cégo idącému ku rządzeniu y dzierżeniu / ná czás álbo ná wieki nie poruczyć. *Y wyliczywszy miánowićie liczbę Stárostw, ták zámyka:* żadnému iedno obywátelóm álbo Stárostóm / ktorzy w tymże królestwie są / nie dáwáć. Ale inné zamki przychodniom / y innym ktorymkolwiek bedziem chćieć / my mamy / y potomkowie nászy mieć bedą wolną moc dáwáć.

☞ *W Metrice ná końcu cáły znaydźiesz.*

Item, Titulo, Dignitates. *szérzéy w księgách piérwszych.*

Iescze do elekciiéy nalezy : ze iedno láty, dowćipem okazáłym máią bydz rozdawáné Stárostwá y Dignitárstwá.

Káz. III. w Nieszowey 1454. List 92. Vrzedów wszystkich Królestwá nászégo nikomu / iedno osobam dobrze záslużonym / láty / dowcipem y mądrośćią okazáłym / y iedno tutecznym rodakóm nie rozdáwáć / etc. 167 2. vo

Sroga kaźń pod poczćiwośćią, Infamis ipso facto, *ktoby* incompatibilia *brał, Stárostwo z vrzędy wielkiémi onégo mieyscá, etć. O czym téż* Titu. Dignitates. fo. 73.

Dwu Stárostw sądowych nikt nie może dźierżeć. Tit. Dignitates. Sta. 9. *w Láćin.* ℣. 3. Constit. fol. 13. 1562.

Dzierzáwy co był Ludwik sobie zostáwił, komu chćiał rozdáwáć nie sądowé, &cęt. to Zygmunt August sobie rękę záwárł.

Zyg. Agu. w Piotrko. 1550. Iż iesteśmy Królem Polskim : áni zamków / áni Dzierżaw żadnych niechcemy zwierzáć / iedno Polakóm Szláchecktiego rodzáiu / á tymże ośiadłym : á to wedle Przywileiu Królá Ludowiká. 16

INDIGENATVS *iáko go ćiągną, y iáko sie ma rozumieć: pátrz* lib. 1. Tit. Dignitates. Fol. 73. WYCHO-

WYCHOWANIE Stárostw y Dźierżáwiec. O Rozdźiale dochodów Królewskich, y co ná Stárostę przychodźi piąta część, szukay w pierwszych kśięgách. fo. 104.

Siérádzki gród do Piotrkowá iáko, y kiedy przenieśiony.

ZA prośbą źiemie Siérádzkiéy Posłów / y zá vćiążeniém szláchty onéy źiemie prze dálekość Grodu/vstáwiamy: Iż Gród w Piotrkowie ma bydź / w ktorym wszystkie spráwy bydź wáżné máią / iáko y w Siérádzu. Wszákoż ieden Stárostá obádwá Grody dźierżeć ma. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557. List 7. w Consti.

Stárostá Kámieniecki iáko Generał Podolski ma iurisdicią nád hultáymi Wołoskiémi.

ZAchowywáiąc stárádawny porządek / vstáwiamy: áby szláchtá Podolska winna byłá przed Stárostą Kámienieckim poddáné swé stáwić / gdy będą o złodźieystwá Wołoskié winioni. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557. List 7. w Consti.

Item, 1567. *List* 76. *Stá*. 1.
Item, 1576. *List* 163.

Látyczowski Gród.

GRód w Látyczowie / iáko potrzebny w Woiewództwie Podolskim / mocą Séymu tego postánawiamy: iednák ták / żeby Stárostwá y teraz y ná potomné czásy nie dźielić. Ale żeby iedenże Stárostá Kámieniecki vtrobique iurisditia exerceret. Stephan w Wárszá. 1581. List 215.

Ciechanowski Gród.

NA prośbę Posłów Woiewództwá Mázowieckiégo źiemie Ciechanowskiéy / y bácząc bydź niemáłą w tym ángárią / y tákże nakład / dla przenoszénia zápisów z Grodu do źiemstwá / zá- Zyg. III. 1588. List 53. stá. 51.

biegáiąc temu wßyſtkiému / poſtánawiamy: áby od tego czáſu Gród Ciechanowſki był wieczny / obyczáiem ziem Wielkiéy Polſki: dokłádáiąc tego / áby Vrząd álbo ſąd Grodzki wedle ſtárégo zwyczáiu nic wiecéy nie brał od przyiećia zapiſu y zeznánia do kśiąg / ieno pułtorá großá pámietnégo. A od extráktu dwá großá. Ktemu / áby Piſarz ziemſki / álbo ſam záwße præſens bywał przy Aktách Grodzkich dla przyimowánia / álbo podpiſká przyśiegłégo y dobrze ośiádłégo w onymże powiećie miéwał.

Kámieniecki Gród.

Zygm. III. w Wárßá. 1 5 9 3. Liſt 21.

ZA prośbą Poſłów ziemie Nurſkiéy / dáiemy Gród Kámienieckiému powiátowi w Kámieńcu / w którym Grodźie Stárośćie ſpráwy / ták iáko w Nurze álbo w Oſtrowi vrząd Stároſty Nurzkiégo odpráwowáć ma. A Roki Grodzkie / tenże Stároſtá przynamniéy cztérzy kroć do roku ſądźić ma.

SVRROGATOR.

Stároſtowie w ſześći niedzielách máią ſwé ſądy odpráwowáć: á ieſliby nie mogli bydz ſámi, tedy ośiádłé niech ná ſwé mieyſce poſtánowią pod ſtráceniém vrzędu.

Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. Liſt 97.

A Té ſądy będą ſądźić Stároſtowie w ßeśći niedźielách: przy których niech oblicznie będą. A ilekroćby nie byli / poſtánowią Sędźiégo Szláchćicá ośiádłégo / y mießkánie w onymże Stároſtwie máiącégo / y vmieiącégo rozeznáwáć ſpráwy y ſądy. Co máią czynić pod ſtráceniém Stároſtwá: którému karániu będą poddáni tyle kroć / ileby z przyczyny iákiéy ſwéy oſobnéy zátrudnieni ná ſądźiéch nie byli: wyiąwßy gdźieby niemogli bydź dla potrzeb y ſpraw Rzeczypoſpolitéy / álbo náßych.

Item, *w Láćiń. w Polſk.* 393. *Stá.* 2. *o Surrogatorách.*

☞ *Generałowi Poznáńskiému P. Opalińskiému pozwolono, ále ná Séymie Surrogatorá mieć, dla niemocy, do trzech lat ieno,* 1589. *List* 30.

☞ *O Surrogatorze Nurzkim zá P. Philipowskiégo* 1588. *List* 53.

Ize sam przez śię Stárostá ma sądy odpráwowáć Grodzkié.

VStáwuiemy / iżby káżdé Roki Stárostá sądźił / iáko Státut vczy Fol. 9. Ieśliby ták zábáwión nie był / iáko tám stoi w tymże Státućie pod stráceniém vrzedu. A ieśliby ináczéy sądzono podle Státutu Fol. 3. áby sądowi tákiému nulla præstaretur obedientia. My czyniąc dosyć prośbam Posłów / ná potomné czásy komukolwiek Stárostwo iákié damy / ten tákowy bedźie powinien sam przez śie Roki Stárośćié sądźić / wedle Státutów wyszszéy opisánych. Exceptis tamen modernis possessoribus. Przestrzégáiąc tego / áby iáka przyczyná intestini odij & dissidij nie byłá. August w Piotrko. 1562. w Consti. List 15. b. Stá. 26.

PODSTAROSCI.

Podstárośći y Sędzia Grodzki iáko y sam Stárostá ma bydz ośiádły: á Ziemscy Vrzędnicy, nie mogą bydz Grodzkiémi vrzędniki.

94. 4. IZ káżdy vrząd ma swé spráwy / nie máią dáléy dźierżeć Sedźiowie źiemscy y Pisárzowie Grodzkich sądów ábo Pisárstw wespółek z Ziemskiémi. A duchowna osobá Pisárzem źiemskim bydź nie może. A Sedźia Grodzki y Podstárośći ośiedli bydź máią. *Zygmunt Aug. w Piotrkowie* 1550. *Stá.* 23. Zygmunt w Kráko. 1543. List 3.

Item, *w Polskim, List* 206. *Stá.* 5.

Podstárośćim y Sędźią nikt niemoże bydź w Grodźie. Crom. lib. Consuetud. Fol. 141.

Elekcia Podſędkáy Sędźiégo Grodzkiégo, vtrunque arbitratu ſuo Capitaneus creat & abdicat. Ibidem Crom. in Conſuet.

SĘDZIA GRODZKI.

Ośiádły ma bydź. Tit. *Stároſtá.* Leg. 2. *Przy ſtánowieniu Sędźiégo, Grodzkiégo, téſz właſnośći, co y przy wybiéraniu Sędźiégo Ziemſkiégo máią bydź vpátrowáné.* Tit. *Sędźia Ziemſki.* Item, Tit. *Burgrábiá.* Leg. 1. *Sędźia gdy co wykróczy, przed Stároſtę ma bydź poćiągnión, y przed Królá téż.* Leg. 3. ℣. 1. *Sędźia ma bydź przyśięgły.* Tit. Iudex. Leg. 6. *Ma mieć w téyże źiemi ośiádłość.* Leg. 12. *Aby vmiał rozeznáć rzeczy, vmieiętny.*

☞ *Tém Státuty* ad verbum *nie inſerował, bo ſą iuż iákoby ábrogowáné, weſpółek y vrząd ten. A to przeto, iże obligatia ieſt włożona ná Stároſty, áby ſámi ſądźili przez ſię Roki Grodzkié. A ieſli ieſcze gdźie ſą po Grodźiéch, tedy* ſaluis modernis poſſeſſoribus *pozoſtáły. O tym znaydźieſz ten Státut niżey.* Tit. *Roki grodzkié, w Czwártéy powinnośći Stároſtów.* Item, *wyſſéy*, Titu. *Surrogator.* Sta. 2. Item, *wolno bywáło Sędźiom Grodzkim ná pytánié ſobie bráć do 16. niedźiél ſądząc.* Tit. ad interrogand. le. 2.

PISARZ GRODZKI,

Y PODPISEK.

Przyśięgá Piſárzów Grodzkich w wielkiéy Polſcze: zkąd vrzędy y powinnośći ich obácz.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. (Grodi wiecz ne.)

Aktá Grodzkié w Rokiotworzyć powinna rzecz. 674. uer. 12. Prilu.

Iż kśięgi zamkowé w Wielkiéy Polſcze / w Poznáńſkim / Káliſkim / Siéradzkim / Leczyckim / w Brzéſkim / y Inowłodſłáwſkim Woiewództwách / y w źiemi Wieluńſkiéy / która ieſt w Woiewodztwie Siéradzkim: tákże téż w źiemi Goſtyńſkiéy / która w Ráwſkim / ſą wieczné: przeto ná prośbe Poſłów Woiewództw y źiem tych vſtáwiamy: áby Piſárze zamkowi byli przyśiegli y ośiedli / pod vtráceniém vrzedu. A wſzákże w Poznáńſkim y Káliſkim powiećiéch: v Akt Stárośćinych / tedy tylko przyśiegli Piſárze bydź máią / choćiayby ośiádłośći nié

mieli:

mieli: á tákże też y w Brzéſkim / Inowłocłáwſkim Woiewództwách / przyśiegli tylko bydź máią.

Krákowſki Grodzki Piſarz ma bydź przyśięgły y ośiádły, 1589. List 46.

Formę przyśięgi Piſárzá Ziemſkiégo znaydźieß Tit. *Piſarz, w kśięgách* 10. *którą podáią y Piſárzowi Grodzkiému.*

Elekcia Piſárzá Grodzkiégo, iáki ma bydz obiéran, y co zá właſnośći ma mieć przy ſobie.

Iż káżdy Vrząd ma ſwé ſpráwy / nie máią dáley dzierżeć Sędziowie ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądów / álbo piſarſtw weſpółek z Ziemſkiémi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim bydź nie może. A Sędźia Grodzki y Podſtárośći ośiedli bydź máią. Zyg. Aug. 1550. ſtá. 23. Liſt 4.

☞ *Ani Podpiſkiem Duchowny nie może bydź.* Tit. Notarius. in Lati. Lege 3. ℣. 2.

Ani Piſarz, áni Podpiſek nie ma prokurowáć.

WRzeſtrzégáiąc trudnośći ludzkiéy / zákázuiemy: áby żaden Piſarz y Podpiſek v tego ſądu / v którégo śiedźi ná vrzędźie kauz żadnych nie ſpráwował. Zyg. Aug. 1550. ſtá. 24. Liſt 4.

Zá Piſárzá Stároſtá ſam reſponduie.

ALe Stároſtowie będą mogli mieć Piſárze Duchowné / gdyż zá wyſtępki piſárzkié ſámi odpowiádáć będą powinni. Wßákże w ſądźiéch náßych przy oſobie náßéy / gdy oſobą ſwą ná ſądźie będźiemy / będźie wolno Duchownym oſobam przy nas śiedźieć y ráde dáwáć. Zygmunt w Piotrk. 1538.

☞ *Ale gdy Podpiſek co wykroczy, Piſarz zań pokutuie* peremptoriè.

Tákże

Tákze téz Piſárzá mytnégo Stároſtá záſtępuie, y kárność nan.

Zygmunt w Kráko. 1527.

JEſliby też Burgrábiá / Podſtároſći / álbo (*drudzy wykłádáią, Piſarz Podſtároſćiego*) Piſarz Stároſćin / obyczáiem przerzeczonym wykroczył / á ſłuſznym świádectwem był pokonan: iż komu nád zákazánie náſzé przeiecháć do Sląſká ktorąkolwiek bárwą y zaſłoną dopuśćił: tákowégo Pan álbo záſtępić / álbo ná gárdło y dobr iego wźięćie / nam wydáć będźie powinien. Ktorey to vſtáwie y ſkazániu náſzému wſzyſcy ludźie ták náſzy / iáko poddánych náſzych Duchownych y Swietckich podlec máią; áni żaden z tey vſtáwy wyiet bydź nie ma.

BVRGRABIA.

Burgrábiowie álbo Dzierzawcy zamków, przed Vrzędniki króleſtwá náſzégo máią odpowiádáć.

Przywile. Lodwiko. w Koſzyc. 1374. Liſt 41.

VStáwiamy / áby Burgrábiowie álbo ſpráwcy zamkowi / y poddáni ich pozwáni będąc przed Stároſtámi / Sędzmi / Podſędkámi króleſtwá náſzégo / ktorzy zá czáſem będą ſtawáli y odpowiádáli tym / ktorzy ſie ná nie ſkárżą: nie ináczey iedno iáko inſza ſzláchtá / y inſzy ludźie króleſtwá náſzégo. Wyiąwſzy tylko rzecz / ktoraby pomſty krwie potrzebowáłá: ktorey to rzeczy vznánie / nam y potomkom náſzym záchowamy oſobliwie.

Burgrábie y Sędziowie Stároſćini niech będą ośiedli.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 6.

GDyż nowé y ſtáré Státuty ſkázuią: áby ći ktorzy ná Doſtoieńſtwách / y ná Vrzędźiech źiemſkich ſą / byli ośiedli tám / gdźie tákowé doſtoieńſtwá y vrzędy máią: á iż około Sędźi y Burgrábiow Stároſćich nic do tego czáſu nie zdá ſie bydź poſtánowiono / dla tego ſkázuiemy: áby Sędziowie y Burgrábiowie byli ośiedli w onych źiemiách / w ktorych od ſwych Stároſtow poſtánowieni vrzędy ſpráwuią.

Burgrá-

Burgrábie y Sędziowie podroznych ludzi bronić máią.

35. 4. Skázuiemy / áby Sędziowie y Burgrábiowie obywátele y poddáne náßé / y tákże dróg y ludzi podróżnych bespieczeńſtwá wedle ſpoſobu práwá od gwałtu tych / którzy krzywdy czynią / bronili: y áby ku zápłáceniu win / które będą powinné z ſądu bydź płácone / przypędzáli. Támże

O Burgrábiách zamku Krákowſkiégo.

36. 1. KAßtelan żaden Burgrábią zamku Krákowſkiego bydź nie może. Gdyż ná woynie káżdégo Káßtelaná bytności dla ſpráwowánia ludzi / ieſt potrzebá: Burgrábiá záśie ná zamku Krákowſkim obecnie bydź powinien. Z tych tedy przyczyn y ná ten czás káżdy Káßtelan Burgrábſtwo puśćić będzie powinien exnunc, y nápotym Burgrabſtw Káßtelanóm dáwáć nie będziemy: gdyż to oboie ſtáć weſpółek nie może. Zyg Aug. w Piotrk. 1 5 6 2. Incompatibilia

Burgrábiowie Krákowſcy.

36. 2. Dáná nam ieſt ſpráwá / iżby ſie niektórzy znáydowáli z Burgrábiów zamku Krákowſkiégo / którzy nád Séymów / ták Piotrkowſkiégo iáko y Wárßáwſkiégo bliſko przeßłych Conſtitucię y vchwały / ná zamku Krákowſkim ná Burgrábſtwách obecnie nie mießkáią: czego áby ſie nikt nápotym ważyć nie śmiał / á vchwały inné Séymowé iáko w inßych wßyſtkich ártykulech / ták w tym mocnie dzierżáné y pełnioné były / zá ſpólnym zdániém Rad Koronnych / y zezwoleniém Poſłów ziemſkich ták to oſtrzégamy: Iż od tego czáſu poczawßy / y nápotym záwżdy Stároſtá Krákowſki y teráznieyßy / & pro tempore exiſtentes Capitanei, káżdégo Burgrábie Krákowſkiégo z iego powinnośći nápomnieć będzie powinien / y to ná pieczy ſwéy mieć / áby káżdy Burgrábiá Krákowſki ná zamku Krákowſkim obecnie mießkał. Czemu gdźieby który będąc przez Stároſtę nápomniony / doſyć nie vczynił / tákiego káżdégo będzie nam Stároſtá deferowáć powinien. A my tákiego káżdégo przed nas ná Séym pozowiemy / y práwem będźieli winien iego odſądzimy: & ipſo facto tákowé Burgrábſtwo innému / którzy by Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 6 5.

ryby tám obecnie mieszkał / dáć powinni będziemy. Wszákóż obecne Burgrábiów Krákowskich mieszkánie ták sie ma rozumieć: iż káżdy z nich álbo ná potrzebe Rzeczypospolitey / álbo dla opátrzenia zdrowia swego / tákże potrzeb innych swoich odiácháćby ná káżdy kwártał po trzy niedziele / álbo rázem do roku po dwánaście niedziel mógł: á wszákże z wiádomością Stárosty Krákowskiego / y záſadziwszy mieysce swe szláchćicem godnym / ná którymby Stárostá przestał. A iżby sie też obecne Burgrábie Krákowskiego mieszkánie nie gdzie indzie / ieno ná zamku Krákowskim rozumieć á znáczyć mogło.

O Burgrábstwách wszystkich mieysc.

Zyg: Aug. w Wárszá. 1563. Ine rzeczy w Constituciach łońskich przez nas pozwolone y opisáne / ku dobremu rządowi y pilnemu doyzrzeniu Vrzedników Koronnych w mocy swey ostáwuiemy: y áby sie wszystkiemu wedle sposobu opisánego działo dosyć / nálazłkiem Seymowym náyduiemy to obiáśniáiąc: Iż cochmy o Kásztelániách ná Burgrábstwá zamku Krákowskiego vstáwili / tóż rozumiemy y o inych Dignitarzách y Vrzednikách ziemskich / iż oni prze powinności swe / które ná nich do woyny należą / Burgrábstwy sie báwić nie mogą / áni ich trzymáć máią / tákże y o Wrótnictwá. 236. 3.

PIERWSZY VRZĄD STAROSCI:

Zamku strzedz y dochowáć wiernie.

☞ *O tym iáwnie w przyśiędze Stáróśćiey ná przodku stoi.* Titu. *Stárostá.* Sta. 2. Fol. 482.

Item, *Opráwiáć zamek: pożytków y dochodów zamkowych przyczyniáć, to iest gospodarzem dobrym bydź.* Tit. Lustratia. *w pierwszych księgách.* Fol. 101.

Winá

Winá Stárośćiná niebędącégo ná gránicach.

4. Iż z skarg ſzláchty wyrozumieliſmy / że wiele ich o ſzkody Zygmunt w Piotrko.
2. przychodźi prze niedbálſtwá Stároſtw y Dźierżawców dóbr 1 5 1 1.
náſzych / ktorzy przez Kommiſsarze przyzwáni ku rozgránicze- Liſt 20.
niu dóbr náſzych z dobry przerzeczoney ſzláchty/zbrániáią ſie przy
iecháć. Dla tego chcąc zábieżeć temu niepożytkowi/vſtáwia-
my: iż ieſli ná potym Stároſtowie y Dźierżawcy náſzy przy-
zwáni nie przyiecháliby ku czynieniu gránic/winą dwádźieśćiá
y ośm grzywien przez nas niech będą karáni: z ktorych połowi-
cá ſtronie/ á druga połowicá nam y potomkóm náſzym doſtáć
ſie ma.

STAROSTOWIE *wedle ſtárádawnégo vżywánia máią bronić gruntów Królewſkich, áż do rozgránicze-niá y obiáſnienia.* Zyg. w krá. 1 2 3 9.

71.
3.
NA *popráwę źamków ná które cłá, mytá, obrácano. Conſtit. Roku* 1569. Sta. 48. ℣. 2.

Zamku zadnému Królowi niewzdáwáć, iedno któryby był liberè electus.

Pátrz wysſzéy. Lib. 1. Titulo, Electio. Sta. 12. Fol. 15.

STároſtowie/pogránicznych y ſądowych zamków/y miaſt Stephan in literis confirmat.
głównych: Tákże y miáſtá główné/ktoré Stároſtów nie máią/ 1 5 7 3.
przyśiegáć Królowi y króleſtwu máią: (*Gdáńſczánie ieno Królowi*) iż tempore interregni zamków y miaſt ſpuſczáć niemáią Liſt 148.
ku ſzkodźie Rzeczypoſpolitéy nikomu inſzému/ ieno Królowi
wolnie / zá zezwoleniém wſzech obránému y koronowánému /
pod vtráceniém poczćiwośći/ gárdłá y máietnośći.

Item, *naprzód ná woynę ćiągnąć: pátrz wysſzéy*, lib. 7. Titulo, *Ciągnienié*. Fol. 433. *Dla czego Woyſcy ná ich mieyſcách zoſtáią.*

OPATRZENIE *Stároſtów: pátrz o piąći częśćiách dochodów królewſkich*. Tit. *Luſtratorowie*. Fol. 101.

INTRATA *ná popráwę zamku:* ex bonis iureuictorum. *Conſtit.* 1564. *Liſt* 31. ℣. 30.

DRVGI VRZĄD STAROSCI:

TVERI COERTIONEM,

Aby niepoſluſzenſtwo y rebellio, zuchwálſtwá, y gwałty, wſzeteczności, kradzieży, y falſze iáwné pohámowáné vrzędnie były.

COERCITIVM.

Tegoż vrzędu Stároſćiego figure kłáde/ wedle porządku Dekálogu/ dla ſnádnieyſzey pámieci.

- de Parentella reſpectu magiſtratus.
  - *Turbatores.* — *Crimen recens.*
  - Poymánié. — *Criminales.*
  - Wieżá. — Wiązánié. *& aliæ pœnæ.*
  - *Bannitio.*
- de Violento.
  - Pożogá. — Zbóycá.
  - Mężoboyſtwo. — Gwałt.
  - *Complices.* — *Iuuaſio.*
  - Ruſznicá. — *Tabernæ.*
  - Miecz.
- de Connubio, Tit. Capita. Sta. 9.
  - Gwałcérz.
  - Gwałt. — Pánny. / Mężátki. — *tit.* — *uirgo orphana.*
  - *Expulſio uiduæ, aduitalitas.*
- de Proprio.
  - Mytnik. — Przywrócenié.
  - Drógi. — Zámknienié ziemie.
  - *Expulſio.* — *Pabula.*
  - Myńcá. — Bydło.
  - Spáśi. — Licowánié.
  - Złodźiey. — Rzéki.
- de Falſo.
  - Żebracy. — Nieośiádły.
  - Wagi. — Gołotá.
  - Robotnicy. — Kortezani.
  - Cygáni.

Quia Magiſtratus eſt tutor publicæ honeſtatis, pacis, & tranquillitatis.

TVRBATO-

TVRBATORES.

Stárostá winien gwałtowniki sądów hámowáć.

53. ver. 10. GDyż stolice sądów ku czynieniu y rozeznániu spráwiedliwośći práwicy naywłaśniey z przeźrzenia Bożego są záchowáłe / á nam potym śmiertelnym / ktorzy pieczołowánia świeckiego ná sobie odmienności nośimy / vżyczone: przeto my wierząc w spráwiedliwośći prawde / á w prawdzie záśie Bogá bydź vstáwiamy: áby dla vczćiwośći spráwiedliwośći y stolice / ktora z strony Bożey nam sądzącym iest pozwolona / żaden w dóm gdźie sądy źiemskie bywáią sądzone z zbroią ktorąkolwiek bądź pospolitą / bądź wymyślną nie śmiał wchodźić. A kto ináczey vczyni / winą czternaśćia grzywien przez sąd niech będźie karan: ktorego zbroie Stárostá álbo Burgrábiá źiemie / ieśli ná sądźie śiedźi / álbo Vrzędnicy ná sądźie śiedzący sobie niech wezmą. A ieśli kto zuchwálstwem vpornym v sądu miecz / álbo kord / álbo włocznią wyiąć / y oną szermowáć będźie sie ważył: sześćdźieśiąt grzywien pieniędzy pospolitych sądowi niech zápłáći: á ieśli kogo ráni / ná gárdle niech będźie karan. A tákowi gwałtownicy przez Stárostę mieyscá álbo Burgrábiego niech będą zátrzymáni y wśádzeni / áż do dosyć vczynienia y zapłáty win wyższey nápisánych.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 106.

Ktoby dobet przed Stárostą mieczá w Polskim stá. 197. státut 3.

☞ *Tóż o Seymiech, Seymikách, y innych zieźdźiech, ktoby ie turbowáł: znaydźiesz w pierwszych kśięg.* Fol. 29.

Turbatorá gwałtownego, y przez sługę prostego pozywano. Titulo, Violentia, *Sta.* 1. ℣. 3.

POYMANIE.

Ale poymánié ma bydz ostrozné: bo aliâs pœnã talionis Stárostá odnośi, ieśli sub prętextu officij poymuie kogo.

TOż sie y ná Stárostę śćiągáć ma / gdyby kogo sub prętextu officij poymał / excepto iure victo, & recenti crimine.

w Consti. 1588. List 31. stá. 17.

☞ *Cáły Státut w księgách dźieśiątych náydźieß.* Tit. *Więźienié.* vide plura *w Pol. Stá.* Tit. *Gwałt. List* 547. 2.

CRIMEN RECENS, Y GORACE PRAWO.

Do Stárosty nie ma nikt bydz pozywan ieno pro recenti crimine: czego rok y ſześć niedziél.

Alexander w Radom. 1505. List 116.

SKárżyli ſie poddáni náßy z Wielkiéy Polſki / á zwłaſczá 209.
iże od Stároſty Poznáńſkiégo pozwáni byli bárzo obćiążeni. 4.
A przetóż ſkázuiemy: iże do Stároſty nie ma bydź żaden pozywány / ieno o wybićié pániéy wiáno máiącéy / y o świeże złoczyńſtwo. A czás świeżego złoczyńſtwá ieſt rok y ßeść niedźiél.

Dawność nie ßkodźi gorącému práwu: w Toruń. Stá. ✠. 1.

W Mieyſckim práwie co zową gorącé práwo. Fol. 34. Stat. 8. *pátrz niżéy.* Tit. *Gwałt. Stá. Toruńſki.* ✠. 1.

Circa expulſionem bonorum *Mieśiąc cáły ieno* Crimen recẽs *trwa: wyiąwßy* Minorennibus expulſis, *tedy trwa áże do lat.* Titulo, Reſtitutio in bona. Sta. 1. ✠. 4. Conſule lib. Conſuetud. Fol. 174. 175. vbi confundit ius recens, & ius calens.

Item, *iże* in recenti crimine *poymáć ma moc Stároſtá: pátrz wysßéy* Tit. *Poymánié.* Fol. 495.

Criminales *w* Ciuilẽs *rękoiemſtwo nie odmięnia.* Tit. *Zbóycá.* Sta. 1. ✠. 5. Fol. 501.

In recenti crimine officium debet eſſe paratum. Tit. officium Caſtreñ. Sta. 1. ✠. 2. *List* 173.

WIEZA.

OKOLICZNOSCI zſtrony wieże / gdźie ßláchćicowi więźienié ſkázuią. *Pátrz w tych mieyſcách,* Tit. Homicidium. Sta. 16. *w Láćińſkim.* Item, Tit. *Commiſſarze.* Sta. 12. ✠. 1.

Przyſtoynégo więźienia ßláchćicowi zmienká w Státućie Toruńſkim, ✠. 5.

Bolącéy

Bolącéy ſtronie wolno ma bydz záwzdy doyzrzeć, ieſli wieżá podług práwá opiſánia bez folgowánia Stároſty, á do Ziemſtwá pozwáć.

ACz Státutá doſtátecznie ſą o Głównikách opiſáné / iáką winą máią bydź iure mediante karáni. Jednák nic ná to nie bacząc / Stároſtowie y ich namieſtnicy / gdy kogo o zábićie głowy ná dno do wieże ſkáżą / w wieży pietry y kominy głównikóm budowáć / y támże śiedźieć dopuſczáią. Przetóż chcąc my ad debitam exequutionē Státutá ná główniki przywiéźdź / Séymową vchwałą znáyduiemy: iż ktoryby z Stároſtów álbo z Vrzedników ich ważyć / á napráwe iáką w wieży głównikowi dopuśćić wzgórę / á nie ná dnie śiedźieć śmiał / táki Stároſtá álbo Vrząd iego ma bydź karan winą czternáśćia grzywien / totiens quotiens byłby pozwan przed ſąd ziemſki od ſtrony bolącéy / á było to nań przewiedźiono / iż folgował głównikowi śiedzeniém w wieży / nie wedle Dekretu ſądowégo ná dnie / czego ſtronie bolącéy wolno bedźie záwſze doyźrzéć / iáko głównik y kedy śiedźi: á Stároſtá nie ma mu tego bronić / ſub pœna ſuperius deſcripta, totiens quotiens citabitur peremptoriè, cum remiſsione ad viciniorem Capitaneum. Stephan w Wárſzá. 1578. Liſt 188. ſtá. 21.

WYMIERZENIE *wieże: ná dwánaśćie łokiet w głębią od okná którym wpuſzczáią: A do S. Micháłá Stároſtowie winni reſtaurowáć. O co ná Trybunał* forum, *pod winą* 200. *grzywien.* Titulo, *Mężobóycá.* Lib. 10. ℣. 18. *nákońcu.*

In deceñ. loco captiui, Stat. Toruneñ. Non feſtinandum ad turrim: ſed prius ſcrutabimur, & ſcrutabuntur.

Item, Tit. Calumnia. Tit. Inuaſio domus. Sta. 2. ℣. 4. fo. 124.

CRIMINAŁY.

Criminales, które ſądowi Grodzkiému náleżą.

Ale Appellácia od nich idźie ná Trybunał : pátrz wysßéy w księgách piérwßych. Titulo, Criminales. Sta. 3. fol. 147.

Przypisano in Digesto, *żeby o tym miáło bydź y w Consti.* 1589. *Sta.3. ále nie znáyduię iedno* 1588. *Sta. 22. coś trochę* aucta pœna.

Ale właśniéy 1565. *Stá. 49. List* 55. ℣. 7.

A wßákoż té Akcię które śie ćiągną z dawnégo práwá y zwyczáiów/ chociaby dobrze były criminales, do sądu Grodzkiégo y Ziemskiégo/ nie máią podlégáć téy Constituciiéy.

Y támże w tym Státućie wysßéy. Criminales duplices, { Quę honorem tangunt, & quæ non.

Merè criminales do Królá Tit. *Trybunał.* Sta. 5. ℣. 2.

Appellatio in criminalibus : victus carceri traditur, mãcipatur, quod vades statuat de appellatione prosequẽda. Prilu. 668. ℣. 17.

Statim, non per quindenam 661. Prilus.

CAPVT II. DE VIOLENTIIS,

Z strony drugiego przykazánia wtorey tablice.

MĘZOBOYSTWO.

Szláchćicá poymáć nie ma Stárostá : wszákże złodziéy, pozognik, męzobóycá, y który pustoszy wśi, zbóycá wszędy zátrzyman bywa, y który niechce słusznégo rękoiemstwá zá swóy występek stáwić.

Władisł. Jágełło 1433. List 51. 52.

siedm występkow

WSzákże tego człowieká wyiąwßy/ który ná złodźieystwie/ ábo iáwnym złoczyństwie/ w paleniu/ dobrowolnym mężobóystwie/ w łápániu pánien y białychgłów/ w pustoßeniu wśi/ y łupieſtwie byłby poyman/ tákże y tych którzy niechcą słußnégo rękoiemstwá stáwić álbo dáć/ wedle wielkośći wyſtępku álbo złégo vczynku. 240. 4.

Ná

☞ *Ná Stárosty ón srogi Státut Zygmuntów* 1510. fol. 251. *w Polskim. Iáko iesli nie da znáć, Stárostwo mu wźiąć, y* 100. *grzywien. Ale to pięćioletni Státut.*

COMPLICES.

Spółpomocnicy iáko y principałowie, á Stárośći vrząd ma przećiw im postępowáć.

54. Łác. Także wszyscy spółpomocnicy / którzy pokonánemu iáwnie pomagáią / máią bydź pozwáni ad banniendum, y z królestwá wespół z ich przerzeczonym principałem / práwem pokonánym wywołáni bydź máią skazáni: Przećiw którym iáko y przećiw ich Principałom vrząd Stárośći ma postepowáć. Zygmunt 1523.

Iesliby Complices nieośiedli byli.

54. Łác. A Jesliby wiec nieośiedli byli / przez ón vrząd zamkowy máią bydź poymáni / y do wieże wrzuceni: których karánie ná nászym zdániu y łásce nászéy záwisło. Tenże.

Cõplices *vczynionégo Mężobóystwá. pátrz* Tit. Homicidium. Complices *náśćia domu, pátrz* Tit. Inuasio domus. Stat. 2. ℣. 4. *kędy potwierdza miánowáné wysszéy Státutá.*

POZOGA.

O pożogę vmyślną złoczyńce Stárostá sądźi. pátrz wysszéy Titu. *Mężobóystwo.* Sta. 1. ℣. 3. pag. præcedenti.

O pożogę przygodną, y inné okoliczności które przy tym bywáią, iáko do kośćiołów vćiekáią, iáko do Niemieckich wśi vchodząc iurisdiciiéy. naydźiesz li. 10. Tit. Incendiarius, *trzy Státuty. Támże* de Aruipriuio. *A o tych co lásy palą.* Tit. Sylua, lib. 10.

RVSZNICA.

64. 1. Żaden nápotym czásu pokoiu bądź konny / bądź pieszy / rusznic krótkich niech nie śmié nośić. A wszákże od téy vstáwy / źiemie Ruskié chcemy bydź wolné: które gotową broń przećiwko naiázdóm nieprzyiaćielskim záwżdy zwykły y máią mieć. Zygmunt w Piotrk. 1519. List 24.

Ieſli kto kogo z Ruſznice zábiie, ábo z nią w mieśćie będzie chodził.

Zyg. Aug. 1557. KToby ſie tego ważył żeby z Rußnice kogo ránił / álbo zá= 574.
bił: tákowy ma bydź ſowitą winą karan: á wßákóż o zábićie 4.
ma bydź ſcrutinium. A żaden ważyć ſie tego niema / áby z ná=
bitą w mieście chodźić miał / pod winą cztérnaśćia grzywien.
A ktoby imo te vchwałe chodźił z nią w mieśćie / vrząd Stá=
rośći ma ią wźiąć y z winą: á ktoby iey dáć niechćiał / tedy dwo
ie cztérnaśćie grzywien przepada / o ktorą Stárośtá w vrze=
dźie ſwym czynić ma. Gdźieby ßláchćic nie ośiádły / álbo miey=
ſckiégo / álbo chłopſkiégo ſtanu z nią chodźił / ták długo ma bydź
w wieży przez Stároſte álbo vrząd iego trzyman / áże te wi=
ne położy.

Ieſcze ſnádnieyſzy proceſs przećiw tym, co z ruſznicą bądz po tárgu, bądz po weſelu chodzą, y ná Séymikách.

Stephan 1581. List 213. w Conſti. RVßnic áby żaden / cuiuſcunque conditionis, pod ſądámi wßyſtkiémi in genere, ktoré ſtanowi ßlácheckiému ſłużą / ná Séymikách / na zieźdźiéch / y ná innych ſądowych Aktćiéch / tákże ná bieśiádách wßelákich / targách / iármárkách nie vżywał / áni nośił / pod winą cztérnaśćia grzywien. O ktorą wine káżdému żeby było wolno czynić / do ſądu Ziemſkiégo / álbo Grodzkiégo vrzedu. Tákże y Stárośćie wedlug Conſtituciiéy / Anni 1567. peremptoriè, abſque appellatione partium, Záchowuiąc w mocy ſwéy Státut Anni 1507. de armis ſeditionem præferentibus. A temu ma przyśdź tá cztérnaśćie grzywien / co o nie czynić bedźie. A impoſſeſsionatus in illo diſtrictu, do tego vrzedu gdźie ma poſſeſsią / pro exequutione odeſłan bydź ma.

Item, *pátrz* Tit. *Trybunał.* Sta. 8.

Item, in duplo *płácą ránę z ruſnice* 1588. Sta. 19. ☧. 3.

MIEGZ.

M I E C Z.

Ktoby przed Królew. Máiestatem, przed Arcybiskupem, álbo Stárostą mieczá dobył.

Przed Królem pátrz wysszéy, w piérwszych kśięgách Tit. *Obrá-żenié M. Królew.* Fol. 21.

Przed Arcybiskupem, wysszéy Tit. *Arcybiskup, w wtórych kśięgách.* Fol. 170.

Przed Stárostą, wysszéy. Tit. *Stárostá.* Fol. 495.

Przed Rycerskim człekiem szláchćicem. w Láćińskim, List 105. Sta. 3. *A iesliby ránił przed nim, rękę przewierćieć.* ☧. 2.

Iesliby ná Séymie, Séymiku dobył, wysszéy. Titu. *Séym.* Fol. 29. & 500. *A w Polskim, List* 454. Sta. 3.

Iesli przy sądźie. Titulo, *Roki w dźieśiątych kśięgách. A w Polskim* 455. Sta. 2.

A Stárostá ma o tym inquizytią y exequutią czynić.

105. A Przećiw tákim Stárostowie mieysc scrutinium, y exeku- Zygmunt
4. cią czynić będą powinni: pod winą stá grzywien Polskich. w Bydgo.
[?]r. 2. A którzyby vczyniwszy ten występek vćiekli / máią bydź z 1520.
[?] Łáć. króleſtwá bánniowáni / y iáko bezecni skazáni. Iákoż iáko List 26.
bezecnych tákich dekláruiemy.

Z B O Y C A.

DROGA.

Przećiw zbóycóm exekucia iest poruczona. pátrz wysszéy. Tit. *Mężobóystwo.* Fol. 498.

Item, *w Láćińskim Stát.* Titulo, Prædones. Sta. 2. ☧. 2.

STAROSTA *Kámieniecki y z Szláchćicem, którégo poddány rozbóynik, spráwiedliwość ma czynić w Ruśi, á Appellácia nie idźie. Pátrz w Polskim Státućie, List* 549. Sta. 2. — Zyg. Aug. 1567.

Obiáśnienié

Obiáśnienié tegóz Státutu ſzérſzé.

Zyg. III. 1588. w Conſti. Koronác. Liſt 52.

SKárżyli ſie obywátele ziem Ruſkich / iż nietylko ná drógách / ále y w domiéch ſwych niebeſpieczeńſtwá odnoßą od rozbóynikow. Przetóż vchwałą Séymu tego poſtánawiamy / iż káżdy z poddánych náßych duchownych y świetckich / powinien bedźie poddánégo ſwégo / którzyby pro ſpolio & de percuſſione ſtratæ był obwinión / gdy go pozew in bonis záſtánie (o co pan / który tám ſam mießka / ieſliby ſie niezáſtániém bronił / ma przyśiądz : á ieſli Pan w tym Woiewództwie nie mießka / tedy to ma vczynić Vrzednik y z Wáttámánem) przed vrzedem Grodzkim włáſnégo powiátu ná querelách in termino ſecundo ſtáwić : z którégo pan iego álbo przyiaćiel páńſki / zá iego zlécenim / w onéy ziemi ośiádły / z vrzedem Stárośćim / ſpráwiedliwość czynić powinien bedźie. A gdy ſie ná iedne ſentencią przećiw onému poddánému zgodzą / wedle niéy exekucia záraz zem vczyniona bydź ma. Gdyby téż pro parte eius dekret vczynili / áppellácią wolną áktorowi wedle práwá ná Trybunał zoſtáwuiemy. A póki by z Appelláciiéy od Aktorá interponowánéy kognicia o dekrećie nie sſtałá ſie / álbo gdyby diſcordes in ſententia byli / tedy ón poddány ma bydź zátrzyman w więźieniu v vrzedu Grodzkiégo / ad definitiuam ſententiam iudicij Tribunalis. Wßákże wolno go bedźie pánu wyreczyć : czym iednák kauzá nie ma ex criminali in ciuilem transformari. Stároſtowie téż náßy ſądowi / ad viciniorem Capitaneum o ſtáwienié tákich poddánych bedą mogli bydź pozywáni / z którémi tákiż poſtepek ma bydź záchowan / iáko wyßéy ieſt opiſano. A to poſtánowienié ma trwáć do woléy ſtanów tych ziem.

Spráwiedliwość z poddánych o rozbóy y o złodzieyſtwo w Woiewództwie Podolſkim.

Tenże Támże.

SPoſób czynienia ſpráwiedliwośći z poddánych / pro furto & de percuſſione ſtratæ publicæ, przez obywátele Woiewództwá Podolſkiégo námówiony / y do Akt Grodzkich Kámienieckich wpiſány / w mocy zoſtáwuiemy ad beneplacitum illorum.

Przyłoży tu czytelnik Státut o drógách niżey. Titulo, Tabernæ. *List* 509. *Státut pierwßy.* ¶. 2.

GWAŁT.

DROGA.

Státut w Toruniu vczyniony z ſtrony gwałtu mieyſkiégo, y około więzienia Szláchćicá, y ſądzenia iego przez Stároſtę y vrząd mieyſcki.

Iż miedzy ßláchtą y mieſczány króleſtwá náßégo / ßkodliwa wſczełá ſie byłá różność około téy ßláchty / którzy ná gorącym wyſtepku o gwałt w mieśćiech y w miáſteczkách bywáli imáni: dla tego ácześmy Pruſką woyną zábáwieni o ták wielkiéy rzeczy do tego czáſu niemogli nic wiekuiſtégo poſtánowić: wßákże ſtáráiąc ſie o pokóy poddánych náßych / zá iednoſtáyną rádą wßyſtkich Rád náßych / y zwoleniém Posłów ziemſkich Korony téy vſtáwiamy / y te ordinácią czyniémy: Iż gdy który ßláchćic w mieśćie álbo w miáſteczku náßym / álbo w których Duchownych y świetckich króleſtwá náßégo o wyſtepek gwałtu przez vrząd mieyſcki bedźie poiman: tedy tákowy ßláchćic o gwałt poimány może bydź zádźierżan w Ratußu mieyśckim / álbo miáſteczká onégo gdźie bedźie poyman: co vczyniwßy vrząd mieyſcki / álbo miáſteczká onégo / w którym tákowy gwałtownik bedźie poimány / żadnégo ſądu o nim niebedźie czynił / áni kárác bedźie onégo ßláchćicá: áż pierwéy ná żądánie ich Stároſtá álbo Podſtárośći zamkowy onégo Stároſtwá króleſtwá náßégo / pod którym miáſto tákié álbo miáſteczko ieſt / oblicznie bedźie przy tym ſądźie mieyſckim: który ma bydź czynión o gwałt przećiwko ßláchćicowi przerzeczonému. A ieſli ſie Stároſtá álbo Podſtárośći náß ná iedne ſentencią z vrzędem onégo miáſtá álbo miáſteczká gdźie tákowy Sláchćic bedźie poiman / zgodzą: tedy przerzeczony ßláchćic wedle tákowégo ſkazánia Stároſty náßégo ábo podſtárośćiégo y vrzędu mieyſckiégo /

Zygmunt w Toruniu 1538.

mieysckiégo ma bydź ſkazan y karan. Ale ieſliby Stároſtá
náß/ álbo iego Podſtárośći niemógł ſie zgodźić ná iedno z vrze
dem mieysckim przećiwko tákowému Szláchćicowi: tedy ón
poymány ma bydź w tym czáśie w przyſtoynym więzieniu
mieysckim/ ták długo/ áż od Máieſtatu náßégo Królewſkiégo
Stároſtá náß/álbo ono miáſteczko y miáſto náukę będźie miá=
ło/ iáko tákowy ßláchćic poymány ma bydź ſkazan y karan: á
tákowy czás wźiety nic nie ma dawnośćią ßkodźić: którą da=
wnośćią przerzeczony poymány nie będźie ſie mógł bronić. A
ieſliby w którym mieśćie álbo miáſteczku vrząd mieyſcki prze=
ćiwko przerzeczonéy vſtáwie ważył ſie co czynić/ tedy przez
Stároſtę náßégo zamkowégo/ pod którégo roſkazániém y po=
wiátem tákowé miáſto y miáſteczko ieſt/Burmiſtrz ná ten czás
będący/y z iednym Ráycą/ma bydź poyman y śćięt.

O téyze vſtáwie.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550.

W Státućie Toruńſkim Roku 1538. vczynionym/ ieſt
doſtátecznie opiſáno/iáko ſie máią záchowáć mieſczánie w poy
mániu ßláchty: która vſtáwá we wßyſtkim ma bydź chowáná.

Ráz. Wiel. w Wiſlicy 1361. Liſt 15.

GDY kto o gwałt álbo złupienié ná poſpolitéy drodze bę=
dźie obwinión/ á w ſpráwie ſwéy vſtánie: winę piątnądźie=
ſtą przepada.

Potwiérdzenié Torunſkiégo Státutu, z ſtrony Krákowá y Poznániá, y z ámpliácią.

Stephan 1581. Liſt 214.

WIelkié bezpráwia/y gwałty rózné odnoßą do nas częſté=
mi ſkárgámi Krákowſkiégo miáſtá obywátele/ którzy ták ſą v=
ćiśnieni/ iż áni vrzędy/ áni vbeſpieczenié práwá poſpolitégo/
ochrónić ich nie może. Przetóż vſtáwuiemy/ iż gdyby podług
Státutu Toruńſkiégo/ w gwałćie iákim niemógł bydź poy=
man gwałtownik/ vkrzywdzonému mieſczáninowi w Rádźie
mieysckiéy/ álbo wyßégo y nißégo práwá będącému/ facul-
tas dochodzenia ná gwałtowniki ma bydź táka/ iáka ßláchći=
cowi ex iuris qualitate ſłużyć zwykłá. Tóż o dochodzeniu
krzywd Poznáńſkiégo miáſtá rozumieć ſie ma. Poro-

Porownánié w práwie osób vrzędowych mieyſckich we Lwowie, w Wárſzáwie, z Krákowiány.

PRzeſtrzégáiąc/ áby ſie w mieśćiech głównych Koronnych violentię nie dźiały ludźiem ná vrzędźie bedącym/ tedy Conſtitucią anni 1581. ktora Krákowſkim y Poznáńſkim vrzedóm ſłuży/ extenduiemy: Iż ma tákże comprehendowáć Ráde y przyśiężniki miaſt Lwowá y Wárſzáwy. Zygm. III. 1588. Stá. 83. Liſt 69.

☞ *Ieſt ieſcze kilka Státutów.* Tit. *O złodźieiách, w Polſkim Stá. Liſt 550. Gwałt od bogátego vbogiému. Stá. 3.*

NAIAZD DOMOWY.

NASZCIE. INVASIO DOMVS.

Kto gwałtownie w cudzy dóm náiedzie, y ráni kogo, álbo będzie ránión.

25. 1. PIotr ſkárżył ſie ná Janá/ iż mu zádał cztéry rány: á Jan zna śie iż to vczynił/ ale ztéy przyczyny: iż zbroyną reką ná dom mu náſzedł: y wtym naſzciu mátke/ álbo śioſtre/ álbo żone/ álbo téż dźiewke mu ránił: ktorą ráne powiada od Woźnégo widźiáną/ y chce tego dowieźć. Woźny ſpytány przez ſedźiego záprzał/ iż rány nie widźiał. A iż po záprzeniu tego Woźnego/ Jan ſam wnet przerzeczonéy rány mátce zádánéy/ przez ſłuſzné świátki ktorzy ráne widźieli y ogledowáli/ chćiał dowieść: My w tákowéy y iéy podobnéy rzeczy ſkázuiemy: iż Jan ma bydź przypuſczon ku wiedźiniu świátków o tákową potwarz. Káźimierz w Wiſlicy Liſt 17.

O zgwałceniu domu y w nim ránieniu: o męzobóyſtwie y o pomocnikach tákowégo gwałtowniká.

25. 2. GDy częſtokroć gwałtownicy domów ſwoié obróny práwné Jan Olbr. 1493. Liſt 106.

wné przekłádáli / y dla wielkośći tákowégo przekłádánia niekiedy winni bywáli wolni czynieni od żáłob skárżących się: dla tego vstáwiamy: iż gdy kto wszedszy w dóm czyy reką gwałtowną gospodarzá álbo żone / álbo syná / álbo sługe iego zábiie / álbo okrutnie ráni: tákowy ieśli będźie pozwan do sądu zámkowégo / nieinácżéy ma bydź pokonan / iedno miánowániém ośmnaśćie świátków / z których máią bydź obráni sześć szláchćicy dobréy sławy / y ośiedli w onym powiećie álbo Woiewództwie: gdźie tákowy vczynek będźie vczynión: á tám powodowa stroná vczyniwszy z nimi przyśiege / otrzyma oné rzeczy / á obwiniony iáko gwałtownik przespieczeństwá domowégo / ná gárdle ma bydź karan. Komplices záśie álbo pomocnicy / niech trzymáią stáradawny zwyczay práwny obróny swéy y karánia. Ale żeby kto osoby spráwiedliwéy y niewinnéy / o tákowy álbo inny wystepek potwárnie nie winował / y áby ztąd obwiniony nie był do wieże wsádzón w tákowym przypadku: Tedy my y potomkowie nászy pierwéy / niż pozwánégo do wieże wsádźić vkwápiemy śie / będźiemy śie pytáć y będą pytáć / y mamy wiedźieć / y wiedźieć máią prawdźiwé położenié rzeczy y wystepku: y tákże około tego / któryby potwarzał. Który gdy w potwarzy vznány będźie / my tákowégo z powinnośći y z zwierzchnośći nászéy bezecnégo skażemy bydź: y ná twárzy znak mu przepalić roskażemy. A ieśliby tákowy gwałtownik vczyniwszy tákowy vczynek z królestwá vćiekł / zárázem ma bydź bezecny / y zá tákiégo ma bydź mian / y ná gárdle poymány karan.

Ieśli kto będzie obwinión, iż sługá iego dóm zgwałćił.

Jan Olbr. w Piotrko 1496. List 107. GDy który człowiek którégokolwiek stanu będący będźie obwinión / iż iego sługá gwałt dómowi vczyni / á iáko opisano iest gospodarzá / żone / dźieći / álbo sługe ná dóm nászedszy / gwałtowną reką w domu zábiie: w tákowéy rzeczy ón gwałtownik v iego Páná przez Woźnégo y Szláchte skázuiemy / áby był zápowiedźian / z którym ták obwinionym pan iego spráwiedliwość będźie powinien vczynić. A ieśli ón pan oblicznie o to żądány spráwiedliwośći niezechce vczynić: tedy sam Pan zań będźie odpowiádáć powinien / wedle porządku práwá.

Ieſli ſługá gwałt vczyniwſzy vćiecze.

TAkowy ſługá ieſliby vćiekł/ áni przez ſzláchtę nie był zápowiedźian/ pan iego zań pozwány nie inácźey ſie z obwinienia tákowégo oczyśći/ ieno vczyniwſzy przyśięgę ze dwiemá świádki: iż áni zá iego wiádomośćią/ áni zwoleniém/ áni roſkazániém/ áni wolą ten vczynek ſie ſtał: áni dał przyczynę ku vczynieniu tákowému ſłudze. Ian Olbr. 1 4 9 6. Liſt 107.

Po konwiktiiéy náſzćia domowégo ſcrutinium nie dáią: dokłádniéy tu obiáſnia Státutá Olbráchtowé.

Item/ Dekláruiemy ſtatut de inuaſoribus domeſticis, iż gdy iuż będźie conuictus, ten ktory ná dóm náchodźi/ tedy poſt conuictionem, partis actoreæ, nie mamy dáwáć ſkrutátorów/ owſzem pœnis in ſtatuto deſcriptis citatus & conuictus ſubiacebit, wſzákże przed conuictią ma bydź ſkrutinium. Stephan 1 5 7 8. Liſt 190.

EXPVLSIO ET RESTITVTIO IN BONA.

Quomodo pulſi nunc reſtituantur in bona.

QVia negotium de violenta expulſione de bonis, inter homines vehementer motum eſt: & increbruit adeò; vt iniquus iuſtum, nocens innocentem, reum peragat: bonisq; depellendo citet, in ſpem probationis, quæ ex conſuetudine Iuris, bonis expulſo ſeruit; vt bona eius intercipiat: tametſi fortaſsis nunquam in poſſeſſione eorũdem bonorum fuit, nec literas vllas, ſeu priuilegium, ſuper eadem acquiſiuit. Quocirca nos, huiuſmodi licentiæ ire obuiam, & eandem intercipere volentes, id illi remedij cum Senatoribus noſtris, Terrarum legatis reperimus; vt ſi qui ſe expulſos, ſeu

1. Sigiſ. Cracouiæ 1. 5 4 3.

2.

 deiectos

deiectos bonis affirmant, ad officium castrense, in quo eiusmodi bona sunt posita, in recenti, ad maximum infrà mensem (facturi eo nomine protestationem, si volent) confugiant: & pro expulsione deiectores citent. Nihilo-
3. minùs officium, ex controuersia partium descendendo in illa bona, scrutinium seu inquisitionem à vicinis, illis bonis adiacentibus, facere: & testimonium ab eis, sub onere conscientiæ, & bona fide nobili, à kmetonibus autem illorum bonorum, sub corporali iuramento inquirere debet de hac expulsione, si ita scilicet facta sit, nec ne: & quis ante hanc expulsionem, vel mensem, illorum bonorũ posses-
4. sor fuit, num videlicet expulsus, aut citatus. Qui quidem kmetones, tenebuntur narrare, quis eorum illos tenebat, cui censum dabant ante hoc tempus: quisué eisdem imperitabat: & iuxta hanc testificationem in vtramque partem,
5. officium, huius negotij iudiciũ seu decisionem faciet, præter pueros illos, quorum fortassis patrui, vel tutores, iure tutelę vsi, dum minorẽnes adhuc essent, illa ipsa eorum bona vendidissent, aut alienassent: contra eorum Ius, et Iustitiam. Talibus enim pueris, postquã ad annos discretionis peruenerint, officium tenebitur iustitiam facere; tametsi non in recenti facto, ad hoc ipsum Officium confugerint: ne eo modo, scilicet Tutores, bona puerorum perdant: ne-
6. úe quis ab eisdem incerta bona emat. Quodsi Citatus reciperet se ad Munimenta: debet narrare, ad qualia Muni-
7. menta se recipiat: vnde, et ex quibus Actis producenda. Tunc enim non vlterior debet ei dari dilatio; nisi ad terminos proximos illorũ Actorum, ad quę se receperit. Quodsi aliud quidcunque postea ostenderit; extunc causam suam amittere debet: indéque Actor pro damnis, quæcunque hac depulsionẽ sua reus fecerit, ad ius Terrestre, iuxta Statutũ, remitti debet.

☞ Differunt ista duo, *Naiazd domowy*, & expulsio, *bo tu bywa posspolicie* cum titulo & prætextu iuris, *y* occupatio sequitur. *Ale* inuasio *bez okkupáciiéy ieno* ex væsano furore, aliâs *z popędliwośći.* *Weyzrzy w Formę Pozwu w Lác. list* 40. Tit. Citatio. O gwal-

O gwałtownym wybićiu, Státutu potwiérdzenié przeszłégo.

STátut Anni 1543. de inquisitionibus violentæ expulsionis reásumuiemy / iż wedla niego záchowáć sie máią. Zygm. III. 1588. List 30.

Formá pozwu o gwałtowné wybićié z vzywánia spokoynégo.

Łác. List 40. Iżeś ty tym álbo owym titulo Iuris wygnałeś y wyrzućiłeś / etc. *Naydźieß we wtóréy częśći Metriki Státutowéy. Ynie záwżdy* criminaliter *idźie* pro expulsione. Zygmunt 1523. List 53.

WYGNANEMV *z dóbr* consuetudine iuris *dowód przychodźi.* Ex consuetudine iuris bonis expulso probatio seruit. Item, Tit. Possessor. Item, Tit. eodem, Expulsio. Sta. 1. ℣. 2.

ZOŁNIERZ STIPENDIARIVS.

Brónić dóbr kośćielnych Stárostá winien. Titu. *Zołniérz* Stipendiarius. Fol. 159. Item, Titulo, *Dźieśięćiny.* Item, Titulo, Spirituales.

TABERNÆ.

Zywnośći we wśiách y kárczmách nie ma nikt gwałtem bráć.

550. 2. GDy káżdy gwałt nie bez przyczyny rozmáitémi vstáwámi práwnémi bywa brónión y hámowan: Máiestat tedy Królewski zá słuszną rzecz rozumiał / áby w tym pożytki poddánych swych opátrzył. Dla tego vstáwiamy / áby ći ktorzy po drógách do pánów swych ieżdżą / álbo też swé włásné spráwy sprawuią / bądź pánowie álbo Rycérztwo / álbo ktoregokolwiek innégo stanu y záwołánia / áby sobie potrzeb álbo koniom we wśiách / w kárczmiéch / álbo ná mieyscách osobnych nie bráli / y żadnégo gwałtu nie czynili tym / ktorzy przedáć niechcą / álbo zbra- Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 39.

zbrániáią sie przedáć: ále káżdy niech swéy rzeczy vżywa wedle woléy swéy.

A ize karczm obroná Stárośćiému vrzędowi nalezy.

Zygmunt w Kráko. 1507. List 6. Decernimus, &c. Tit. Viæ. Sta. 2. Fol. 288. *w Láćińskim.*

Y poymáć każe tego kto łupi wśi, á kárcżmá we wśi. Titulo, *Mężobóystwo.* Sta. 1. ✠. 6. Fol. 498.

Y z piątnadźiestą winą, to iest cztérnaśćią grzywien. Titulo, *Pożogá.* Sta. 1. ✠. 2. *w Polskim List* 205.

Tabernator si minutam pecuniam non capit pro pabulis, pœnam mediæ marcæ soluit. Prilusi. 335.

Taberna nouissimè oppignoranda, ibid.

CAPVT III. DE CONNVBIORVM HONESTATE,

Z strony trzećiego przykazánia wtorey tablice.

VIRGO. VIDVA. VXOR.

Káźimierz Wielki 292. Łápácżá pánien / y białychgłów Stárośká póymuie. *Pátrz wysszéy w tychże księgách.* Tit. *Mężobóystwo.* Fol. 498.

Item, *księgi* 10. Titulo, Virgo. Item, Tit. Raptor. Leg. 1. 2.

EXPVLSIO.

Expulsio viduæ de bonis reformatoriis & aduitalitat. Titulo, Expulsio & Restitutio in bona. Fol. 507.

POSAG.

O nienáznácżenié posagu od bráćiéy śiostróm odumárłym, Forum *w Grodźie własnie. w Constit.* anni 1588. Sta. 12. ✠. 3.

A niżéy w Ziemskim práwie, ad verbum *wpisána iest.*

CAPVT IIII. DE RETINENDO PROPRIO & furtis cohibendis,

Z ſtrony czwartego przykazánia pierwſzey tablice.

PROPRIVM.

Sed vnuſquisque liberè vtatur re ſua, pro libito voluntatis ſuæ. *Pátrz wysſzéy*, Titulo, Tabernæ. Fol. 509.

ZAWARCIE ZIEMIE.

Stároſtowie záwárćia ziemie ſtrózmi máią bydz.

90. I. ...ác. A Nád to náſzé zákazánié/ áby poddánym náſzym nie dopuſczáli nic czynić/ áni ieżdżić. To przydawſzy/ áby Furmáni náſzy towárów Niemieckich áni z Polſki/ áni do Polſki wożili/ ále żeby ſámi kupcy Niemieccy ſwoie rzeczy y kupié/ ták do Polſki/ iáko y z Polſki prowádźili y wożili. A Stároſtowie ktorzykolwiek z pilnośćią tego záwárcia ábo hámowánia pilnie przeſtrzégáli/ tácy towárów przepádłych dla wyſtepku nád zákazánié y przeſtapienia vſtaw/ połowice otrzymáią/ á drugą połowice ná nas weżmą. Zygmunt w Kráko. 1543.

Winá z niedbáłégo Stároſty iáka ma bydz wzięta, który zapowiedzi téy iezdzenia do Węgier, do Sląſká, y wnoſzenia kupiéy nie przeſtrzéga.

37. Z A prośbą Posłów ziemſkich zápowiedzenié/ ktoré było vczyniono o niewożeniu álbo przywożeniu kupiéy do Węgier/ y do Sląſká/ y do Polſki: ſkazáliſmy ze wſzyſtką Rádą Króle- Zygmunt w Kráko. 1540.

ſtwá náſzégo: áby tym mocniéy było ſtrzeżono od wſzyſtkich poddánych náſzych/ póki iedno trwáć bedzie: y áby Stároſtowie y Mytnicy/ ktorzy ſtróżéy ſłuſznéy zániedbawáią/ y zá ktorych przezieránięm ktoby przeieżdżał przećiwko téy vſtáwie/ byli karáni winą ſtá grzywien/ wedle Státutów o niedbáłych Stároſtách vczynionych: ktoréy winy połowicá do ſkarbu náſzégo ma bydź obrocona/ á druga polowicá temu/ ktory Stároſte álbo Mytniká tego dopuſzcżáiącégo nam oſkárży y tego doſtátecznie dowiedzie/ ma bydź dáná.

☞ *Drugié dwá Státuty, ktoré ſą tym idą w Polſkim Státućie, w Metrice znaydźieſz ná końcu, ku téyże rzeczy.*

MYTNIK ZMYSLONY.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

Do Stároſty/ ále y do káżdégo práwá przećiw temu/ kto telonia, foralia, pontalia, aggeralia, ſeu cuiusùis excogitatæ exactionis, ieſt forum Vbiquitarium. aliâs *to zową práwem Podróżnym.* Tit. Telonium, *o Mytách w Polſkim, Liſt* 266. Sta. 1.

Tegóż Státutu wykład y állegátia. Syg. Aug. 1569. Sta. 48. ℣. 1. *Tu ſie ieno* ratione *Stárośćiego vrzędu wſpomina: ále cáłé znieśienié Státutów znaydźieſz.* Tit. Telonium. *w księgách ſzóſtych.* Fol. 396.

Item, 1588. Sta. 37. *kędy wſpomina téż* Vbiquitarium forum, *o Mytá.* Item, 1589. Sta. 59.

MONETA.

Monétá Koronna áby byłá bráná/ á fałſzywa brákowána/ Stároſtóm poruczono. Titulo, *Monetá.* Sta. 5. ℣. 4. 6. Item, Sta. 8. ℣. 6. *Ale doſtátecżniéy w księgách ſzóſtych.* Titulo, *Podſkárbi.* Fol. 405.

BYDŁO, PASZA, SPASNE,
FORESTA.

Do obory bliżſzéy z ſpáśi ma bydź zágnáné onégo Stároſtwá: á w zgodźie ſzkody dochodźić. A o ſzkody remiſsio *ma bydź do źiemſkiégo ſądu.* Item, *o błędném bydle.* Item, *o wyręczeniu bydłá, y inné okolicżnośći w téy mierze, pátrz w źiemſkim práwie księgách*

10. *żeby*

10. żeby ſie wcále ná iednym mieyſcu rzecz nálázłá, tedy nierozdźiéláiąc, póki ſie Stárośćia iuriſdicia extenduie, á póki źiemſkiego ſądu władza, tám poſpołu znaydźieſz.

JEſli kto bydło czyie zaymie z ſzkody / á niechćiałby go dáć ná rękoiemſtwo nápomniony przez ſzláchtę y Woźnégo / zá tákowé niedánie ma bydź pozwan do práwá Zamkowego / á zápłáćiwſzy winę trzy grzywny / ma dáć bydło ná rękoiemſtwo / gdy to ſie pierwéy dowiedźie/iż niechćiał go dáć ná rękoiemſtwo. A to bywa dla tego/áby bydłá nie były kázoné dlá długiégo zátrzymánia: y téż dla téy przyczyny/ iż práwem Ziemſkim nie rychłoby przyſzedł ku wróceniu bydłá záietégo. A o winy ſąd zamkowy nie będźie ſądźił / ále ſędzia zamkowy odeſzle ſtrony do ſądu ziemſkiégo. Zwyczay źie: Krá: 1505. Liſt 123.

☞ *O tymże Státut drugi támże, liſt 538. w Polſkim.*

O błędném y záiętém bydle.

Bydło záieté álbo błędné / którégoby do trzech dni do oboru Królewſkiéy nie oddano/forum ma bydź przed vrzędem á nie ſądem Grodzkim / ne pecora deſtruantur. A w Grodźie od wyręczenia nie ma bydź bráno/iedno od wſzyſtkiégo bydłá groſzy dwánaśćie: á o ſzkody wedle práwá w Ziemſtwie forum. 1588. Liſt 39.

ZŁODZIEY IAWNY.

☞ *Złodźiéy powołány trzykroć w Reyeſtrze ználeźiony, cále w księgách dźieśiątych znaydźieſz: Bo ſie Iuriſdicię té miéſzáią w téy mierze. A ták tám cále y rozdźiélnie, co do źiemſtwá, á co ná ſąd Stárośći y karánié iego przychodźi, znaydźieſz.*

LICOWANIE,

Y ROK LICOWNY.

Item, woły, y inné rzeczy, ieſliby licowáné były ábo áreſtowáné, Stároſtá ſądzi rok zá tydzień náznáczywſzy.

Zwyczáy ziemie 1505. List 123. Item/ Rok licownie álbo oblicznie dány (aliâs ktorégo zową Facionatus,) tydzień przedtym bywa náznaczony. Ták/ iże gdy on nie wróci v kogo áreſtowáne ſą/ tedy Woźny iemu/ v kogo ſtáło ſie áreſtowánie/ przed Stároſtą áby ſtánął/ náznácza rok zá tydzień. 536.

Licowny rok, nietylko ſie ná krádzioné rzeczy ściąga.

Stephan w Warßá. 1578. List 190. Státut o Licownym roku deklárniemy/ żeby licowny rok nie ściągał ſie/ tylko ná rzeczy krádzioné.

O ARESTOWANIE *kmieci w mieściéch, wśiách, Rok przed Stároſtą.* Tit. Areſtatio. Sta. 1. ℣. 3.
O áreſtowániu kmieći zbiegłych. Tit. Kmeto.
O áreſtowániu nieośiádłégo. Tit. Impoſſeſsionatus. Sta. 2.

Item, iáko areſtowánégo niewinien goſpodarz wydáwáć.

Zyg. III. 1588. List 35. ſtá 23. Gdy ná nieośiádłym práwo przewodzą/ ták ex controuerſiis iáko per contumaciam: iż do tych czáſów nie był w Práwie opiſány poſtepek/ iákowyby miał bydź in exequutione: tedy go ták declárniemy: Iż gdy nieośiádłému ſkażą ſatisfacere rei iudicatæ w ſądźie Grodzkim/ ma to vczynić tákim ſpoſobem/ że álbo pieniądzmi gotowémi ma ſie wyſwobodźić/ nadáléy do dwu niedźiel: ábo rekoiemſtwo ſtáwić ludźi ośiádłych/ iż doſyć vczyni rzeczy oſądzonéy nadáléy do ßeści niedźiel: czego ieſliby nie vczynił/ ma bydź pozwány proſto ad banniendum do onégo grodu: y gdy bedźie wywołány/ ma bydź iman/ y do wieże wſádzón/ y śiedźieć áż doſyć vczyni ſtronie: á pozew nań ma bydź kłádźión w párochiiéy gdźie miał ośiádłość/ álbo gdźie ſie rodźił/ álbo tám gdźie przemießkiwa/ álbo też y w rece iemu ſámému może bydź dan. Deklárniąc ſtátut o áreſtowániu nie ośiádłych w domiéch ßláchecékich: że ći tylko powinni nieośiádłé do grodu ſtáwić/ ktorzyby ich w domiéch ſwych áreſtowánych záraz wydáć ábo odſtąpić/ álbo zdomów ſwych zbydź niechćieli.

DROGI.

DROGI. VIATOR.

PODROZNE PRAWO.

O DROGI *śćieśnienié, odwrócenié, y zálanié do Królá pozew.* Tit. Citatio. Fol. 42. Sta. 7. *y popſowány.* deteriorasti. Farrago Citationum.

ALE *y do Stároſty, któremu należy* securitatem viarum *przeſtrzegáć.* Tit. viæ. Sta. 2. *O czym ßérzéy w źiemſkim práwie, tytułu tegóż. Drógi.* Zygmunt 1 5 0 7. Liſt 6.

TAKZE *áby drógá wymierna byłá. ná Stároſty wkłáda Król.* Tit. Via. Sta. 3. Zygmunt 1 5 3 9.

O Zábitym ná dródze.

25. ZA złym zwyczáiem Woźnych to było záchowano: iż gdy Káźimierz w Wiſlicy Liſt 23.
4. do którégo ná drodze álbo gdźie indźie zábitégo bywáli wzywáni / onégo złupiáli z ßat (w których był zábit) práwem ſwym które Krwáwné zwáli: dla tego / gdyż vtrapionym ludźióm nie ma bydź przydawáné vtrapienié / tym Woźnym zákázuiemy / áby nápotym nie śmieli żadnych zábitych złupiáć / álbo z zuwáć / ále tylko ná iednym großu niech máią dosyć / który im ma bydź dan zá prácą przez tego / który ſtára ſie o to / áby byli wezwáni do zábitégo / przez ten czás / iáko długo pytánié o meżoboyſtwo doſtátecznie ſie ſkończy.

O gwałćie ná dobrowolnéy drodze.

517. ABy pewna miárá y regułá byłá miáná w winie / która zwykłá bydź do ſkárbu álbo komory náßéy dawáná / którą wine śiedmnądźieſtą zową: Vſtáwiamy / iż we cztérzéch przypadkách niżéy nápiſánych / á nie w wiecéy / do Komory náßéy ma bydź dawáná. Piérwßi caſus ieſt pożogá / kiedy kto obwiniony o pożoge wedle práwá ſłußnie nie bedźie ſie mógł oczyśćić. Wtóry / gdy kto o gwałt álbo złupienié ná poſpolitéy drodze bedźie obwinión / á w ſpráwie ſwéy vſtánie. Trzeći / gdy kto ſąd náß lekce ważąc przed ſądem náßym bedźie śmiał kord álbo miecz wyiąć. Czwarty caſus / gdy kto oſądzony y ſkazány / áby doſyć Káź. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 15.

ſyć vczynił/ álbo doſtáteczného rękoiemſtwo ſtáwił/ to vczynić wzgárdźi/ y od ſądu przez ſwóy vpór odéydźie nieſtáwiwßy rękoiemſtwá. W tych przerzeczonych cztérzéch przypadkách chcemy/ áby przerzeczona winá do náßéy Komory byłá dawáná.

☞ *Ale potym po wielkiéy częśći y ná Podkomorze, ná Woyſkié o przeiázdy piecza ieſt włożoná w kśięgi óſmé wyſßéy, ná końcu przy trzećim vrzędźie Podkomorzégo.* Fol. 477.

RZEKI. IAZY. SLOZY.

Státuty z Láćińſkiégo y z Polſkiégo Kázimiérzowé o Rzékách, w Metryce znaydźieß: A drugié w Ziemſkim práwie niżéy lib. 10. Item, *w Conſtit.* 1550. *Stá.* 22. *Liſt* 3. Forum *o to* Vbiquitarium, *y ná Trybunał* 1588. 37. *Sta. Liſt* 42.

WIEPRZ *rzékę wypráwić: pobór ná to złożony.* Item, *z Hrodłá, Tyßowce, z Hrubießowá y Bełzá máią do tego pomóc. Conſt.* 1565. *Stá.* 41. 1569. *Stá.* 11. *Liſt* 111. 1567. 15. *w Vniwerſale* 1569. *pobór ná to.* Item, 1589. *Stá.* 63. *Liſt* 28.

WARTA *rzéká wypráwiona ma bydź. w Skwirzynie mieśćie ſkłádowi náznáczáią. Conſt.* 1589. *Stá.* 62. *Liſt* 27.

BVG *rzéká, Conſtit.* 1589. *Stá.* 64. *Liſt* 28. *y o Slóźie, która ieſt v Brzéśćia, zrzuconé máią bydź do S. Marćiná.*

PILCA *tákże rzéká w Siéradzkiéy źiemi, wypráwiona ma bydź. Conſt.* 1589. *Stá.* 64. *liſt* 29. *y* obſtacula *ábo Slózy zrzućić.*

IAZY *áby były zrzuconé ná rzékách w Státućie opiſánych*, iuxta priorem Conſtitutionem 1579. Sta. 32. 1557. *liſt* 7. Item, 1563. *Liſt* 22.

SAN, *ná Sanie rzéce iázy zrzuconé máią bydź: O co* forum *o winę do Grodu* peremptoriè: *okrómia iázu Przemyſkiégo*, 1557. *Liſt* 7. *Stá.* 19.

Myto rzéczné y do Duchownégo práwá bywáło forum.

Item, *o Iáźiéch, iáko proßą Poſłowie o obiáſnienié: áby to wedle Státutu* citra appellationem *zoſtáło, ná to zezwalamy*, 1562. *Liſt* 17.

Item, *gdźieby Stároſtá niechćiał zrzućić iázu*, forum *ná Stároſtę* Vbiquitarium, & Vbilibetarium, quotiens totiens, *okróm iázu w Brzéśćiu, áże do námowy z Litwą* 1563. *Stá.* 20. *Liſt* 22.

NOTESZ

NOTESZ *y Wártá, áby było wolné prześćié ſpuſtóm, z Márgrábią y Pomorzkiémi kśiążęty tráktowáć, 1563. liſt 22. Stá. 21.*

SWIĘTA *rzéká w Wielkim Kśięztwie. Tákże 1589. Liſt 39. Stá. 90.*

☞ *Wyczyśćienié y vprzątnienié iázów, iże ſie po wielkiéy częśći exequutia Stárośćiégo vrzędu dotycze, tedym tu conſignował té Státuty, áby w kupie wſzyſtko ſnádniéy obáczyć ſie to goſpodárztwo Koronné mogło.*

VSTAWIAMY, *bo to wolno vſtáwiáć: ále o Exekwucią natrudniéy w Polſcze.*

CAPVT V. Z STRONY POHAMOWANIA FAŁSZV:

reſpectem piątégo przykazánia Bozégo.

Nie mow fałſzywego świádectwá.

ZEBRACY.

Do Stároſtów zebracy tułáiącyſie, do więzienia máią bydz oddawáni.

GDyż ſą obaczeni w tym zacnym króleſtwie náſzym żebrácy / ták mężczyzny iáko białé głowy w tákiéy wielkośći: iż tákié drugié króleſtwo niemoże bydź pokazáné zá zdániém tych / którzy wiele świátá zieździli / któréby miáło tákową wielkość żebraków: miedzy którémi ieſt wiele mężczyzn / y białych głów dużych / y mogących ſobie ſłuſznie żywność zárábiáć / gdyby ich y oné do tego práwo przyćiſkáło / á nie ich ſwawola: przez którą oni álbo prawdźiwiéy przez gnuſność nieiáką / iáko ſkoro im brody wielkié poroſły / y śiwé włoſy ſie pokazáły / zániechawſzy domów ſwych / w vpraſzániu iáłmużny oſtátek żywotá ſwégo po kłádáią / wielkié zgorſzénia czyniąc / á niekiedy gdy vprośić nie mogą / zdrádámi doſtáiąc. Dla tego ná kſztałt praw naylepſzych w wielu ziemiách Krześćiáńſkich poſtánowionych vſtá- Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 103.

Xx wiamy /

wiamy / áby w mieściech / w miásteczkách / we wśiách króle-
stwá náßego nie wiecéy żebrakow było / iedno ile pospolstwá y
pánowie mieyść skáżą ich mieć : w ktorych to mieściech y miá-
steczkách Rádá / ktora ná ten czás będźie / á ná wśiách plebani /
pod ktorych fárámi wśi są / y pánowie mieysc znáki niech kłádą /
dla oznáczenia liczby tych / ktore będą rozumieć / áby żebrać mie-
li. A ktorzy będą ználeźieni przez znákow / skázuiemy ie imáć
ná służby / álbo oddawániu w rece Stárostow náßych : od kto-
rych tákowe ná robotę zamkow y wálow od Turkow y Tátar
pogránicznych będźiemy bráć. Wßákże mogą pánowie mieysc /
tym / ktore vznáią bydź wysłużone / y ku innym robotam nie-
mocne / dáć listy świádeczne ku pielgrzymowániu / pod kto-
rych listow obroną y wolnośćią też niemáiąc znakow / niech
będą dopusczáni wßędźie prośić iáłmużny.

Tenze Státut potym ku zwyczáiu był przywodzón pod zakłádem ná Stárosty 100. grzywien.

Zyg. III. 1588. stá. 93. List 72. STátut Janá Olbráchtá de validis mendicantibus, tákże
Státut o imániu Hultáiow w vżywánie przywodźimy / poe-
na centum marcarum, gdźieby przez vrząd Grodzki / álbo miey-
scki nie był exequowan / interposita.

☞ *Ták dawno od Olbráchtá o tym porządku zstrony żebra-
kow rádzono, á exequutiiéy nie było, dopiero teraz zá
Zygmuntá III. że ich z vlic zprowádzono do pewnych
domow, y stroże im przydano: co ku sławie tego roku,
y iego pánowániu ozdobienie niemáłe przynieśie.*

H V L T A I E.

Hultáie ktorzy bezecni, poymáć ich kaze.

Káz. Wiel. List 22. NAyduią śie tácy / ktorzy przez nieopátrznosć żywnosć dłu-
giego czásu zá krotki czás trawią / á potym biorą sobie przyczy-
ne od swych własnośći tulánia : á ták tuláiąc śie cudzych rzeczy
łápáć

łápáć nieboią ſie. Aby tedy tákowi od wßelkiéy przyczyny tułánia ſie y chwytánia boiáźnią winy byli odwiedźieni / Vſtáwiamy: áby ták tułáiący ſie / y drapieſtw dopuſczáiący ná wßyſtkich dobrách ich byli karáni / żeby záráżem im były wźięté: á ieſliby ći tułáiący ſie łáſkę náßę ſobie przeiednáli / chcemy przedśie áby miedzy ſwémi równémi zá bezecné byli miáni.

Chłopi, którzy ná dzién álbo ná tegodnie y ná godziny robią, y którzy przez świádecznych liſtów przychodzą: niech nie będą chowáni w mieśćiéch pod winą cztérnaśćie grzywien.

61. Iż dla chłopów / którzy włáſnych domów nie máią / ⁊c. Jan Olbr. w Piotrko. 1 4 9 6. Liſt 99.
2.

Czáſu zniwá z króleſtwá ludzie niech niewychodzą.

91. Gdyż wiele chłopów y niewiaſt z źiem Mázoweckich / y z Tenże
3. innych źiem króleſtwá náßégo / do Sląſká y do Prus czáſu żniwá zwykli przechodźić: z któréy przyczyny bywa / iż w źiemiách Korony Polſkiéy z trudnośćią robotniki y ſługi mogą mieć. Dla tego vſtáwiamy: áby tácy wßyſcy / którzy z Polſki y z Mázówß z króleſtwá robić wychodzą / przez Stároſty / y dźierżawce / y ßláchtę / y przez pány mieyſc / y vrzędniki winámi zátrzymawáni byli: á zátrzymáni oddáni byli ná robotę obywátelów króleſtwá náßégo. Liſt 103.

Podobny temuz Státut.

52. ABy chłopi z Króleſtwá wychodźić niemogli ku podpomagániu robót poſtronnych źiem: przez Stároſty niech wßedźie hámowáni będą / y innym wßyſtkim którymkolwiek będźie wolno przez kaźni ie zátrzymawáć / y ku potrzebam ſwym też Alexander
2. Liſt 112.

króm płacéy do iednégo mieśiącá obrácáć: wszákże ták / iż gdy mieśiąc wynidźie/ bedźie sie im wolno do domów swych wrácáć.

Tułáiący sie ludzie, którzy do trzećiego dniá mieszkáią w mieśćie króm służby y rzemiesłá: niech będą przez vrząd mieyski, pod którym będą, imáni, y ku sypániu grobli, wáłów mieyskich dawáni.

Zygmunt w Piotrk. 1519. List 24.

Chłopi tułáiący sie / ktorzy do trzećiego dniá po przyszćiu 362.
swym do miast y miásteczek w służbe y w rzemiesło sie nie od= 3.
dádzą/ chcemy y vstáwiamy / áby przez vrząd mieyski byli imáni y zátrzymáni: á potym okowáni niech bedą obrácáni ku czynieniu grobli / y przekopów mieyskich / álbo zamków / áby sie złodźieystwá y łotrostwá z nich nie mnożyły: á szláchtá áby nie byłá vćiśniona niedostátkiem sług y robotników. Co też y innym w dobrách y máietnośćiách swych bedźie wolno vczynić.

Tułáiący sie ludzie, kmiećie, zagrodnicy, y ich synowie przez Stárosty y vrząd mieyski máią bydź imáni: á Pan, który sie go będzie vpominał, y zechce go mieć, dwánaśćie groszy niech zápłáći.

Zygmunt w Kráko. 1532.

RAdząc około pożytku gospodárztwá królestwá nászégo / 362.
które gospodárztwo częstokroć dla złośći vćiekáiących kmieći / 4
álbo ich synów ták bywáło bárzo vszkodzono / iż też wiele z poddánych nászych z niedostátku robotników/y sług bywáli zániedbáni w potrzebnych robotách: dla tego vstáwiamy/ y skázuiemy: Iż ktorykolwiek oracz / álbo kmieć / álbo zagrodnik / álbo

ábo ktorykolwiek inny poddány y ſynowie ich/ nád wolą y wiá domość páná ſwégo/ vćiekáiąc do innych kráiow/ przenośiłby ſie/ áby przez Stároſty/ y ich Podſtároście/ tákże przez vrząd miaſt y miáſteczek/ do ktorych przydą/ byli imáni: á poymáni/ áby ná roboty byli obrácáni/ ták długo/ ážby pan onégo poymánégo álbo poymánych/ dowiedziawſzy ſie o nich/ vpominał ſie ich. Abowiém gdy ſie będźie vpominał pan poddánégo/ y dowiedźie iż iego ieſt: Stároſtowie y ich Podſtárośćiowie/ álbo vrzędy miaſt y miáſteczek/ będą ji powinni wydáć okrom zbrániánia/ wźiąwſzy pierwéy od iego páná/ ktory ſie poddánég vpomina/ dwánaśćie groſzy/ ktoré im zá pracą y pilność/ ktorą w zátrzymániu vczynili/ ſkázuiemy zápłáćić.

Wſzyſtkié tułáiącé ſie y proznuiącé Stároſtowie niech imáią: á ſzláchtá zátrzymáwáć oné w ſwych máiętnośćiách niech dopuſcza. Abowiém pozwáni ſtáwić iebędą powinni.

53. 2. Dla pohámowánia złodźieyſtwá/ y powćiągnienia tułáiących ſie ludźi/ Stároſtowie pilnie ſie ſtáráć będą/ áby ludźi proznuiących y tułáiących ſie/ y żadnym ſłużbam y rzemieſłom nie oddánych/ w ſwych mieśćiech dowiádowáli ſie/ y oné powśćiągáli. A ſzláchtá w máietnośći ſwéy niech dopuśći ich hámowáć: á ieſli niedopuſzczą á będą pozwáni: onych przed Stároſtą ſtáwić będą powinni. Zygmunt w Piotrk. 1523.

O hultáiach y loznych ludziach.

Tamże Co ſie tycze Hultáiow y innych loznych ludźi/ roſkázuiemy Stároſtom náſzym: áby ſie w tym wedle Státutu záchowáli/ y winę ná mieyſki vrząd poſtánowili. Zyg. Aug. w Piotrk. 1562.

O Hultáiách Woiewodztw Káliſkiégo y Poznánſkiégo.

Zygm. III. Wárßáw. 1593. List 41.

Iż sie swawola wielka w ludziách plebei generis vtriusque sexus bárzo rozbieżałá/ ták iż kmiecie z ról/ zagrodnicy z zagrod/ synowie kmiecy y córki ich od rodziców swoich/ sludzy od Pánów vmyslnie ná hultáystwo vciekáią/ á rządzić sie dorocznie niechcą/ tylko ná dzień sie ábo ná tydzień náymuiąc: czym ludzie vbogie bárzo niszczą/ y do wielkiego niedostátku przywodzą/ przez żniwá mytá nieznośné/ iáko ná cáły rok/ wyrządzáiąc. Czemu zábiegáiąc/ áby zátym ták nasze/ iáko y poddánych náßych máietności do zniszczenia y vpadku nie przyszły/ Státut Zygmuntá Królá w Krákowie Anno 1532. vczyniony w exekwucią przywodząc/ postánawiamy y rozkázuiemy/ áby tylko ná wßelákié zbiegi y hultáystwo/ mężczyzne y białegłowy/ którzyby z ról/ zagród/ od PP. swych/ álbo dzieći od rodziców swych swowolnie/ tákże y sludzy od pánów swych odeßli/ á dorocznie sie nie vrządzili/ Stárostowie/ y vicesgereń. eorum, vrzedóm miast/ y miásteczek/ ták náßych iáko y poddánych náßych Duchownych y Swietckich/ á ná wsiách pánóm álbo dzierżawcóm onych wsi wolno było káżdégo poymáć/ poymawßy okowáć/ y do roboty przymusić/ ták długo/ áż sie Pan iego o nim dowie/ y onégo sie vpómni: którégo záráżem gdy pokaże/ że iego włásny bedzie/ powinien wydáć irrecusè, wziąwßy zá pracą y onę pilność detentionis dwánaście großy/ podług Státutu. A miánowicie Vrzedóm wßystkim Stárośćim y Dzierżawcóm náßym/ ták vrzedóm miast y miásteczek náßych/ iáko y poddánych náßych duchownych y świetckich roskázuiemy/ áby od przyßłégo świetá Málgorzáty S. to wßystko hultáystwo/ którzyby nie służyli dorocznie/ mężczyzne y białegłowy/ od miast exkludowáli/ y potym przyimowáć y przechowywáć zákazáli. A gdzieby znowu sie wrócili/ oné imáli/ gdyż w mieście o tym dosyć báczné vrzedy wiedzieć mogą. K kiedy ten porządek vczynią/ áby pod winą gospodarz káżdy był záraz powinien dáć znáć vrzedowi/ gdy kto tákowy do niego w dóm przyidzie: á miástá máią sie kontentowáć dla potrzeb swych komornikámi/ którzyby przy mieście dobrze znáiomi od roku mießkáli. Wßákże y z tákowych/ gdyby kto swégo poznał/ wydáwáć ie powinni. A ktoby z tákowych miánowánych vrzedów álbo pánów tákié hultáystwo w iurisdiciiéy álbo máietności swéy ćierpiał/ á podług téy Constituciiéy przećiw nim sie nie záchowáł/ pozwány pro pœna duplici quatuordecim marcarum, od kogóżkolwiek/ sine dilatione & motionibus respondebit w Grodzie.

Która

Która Constitucia / nie ma afficere iedno Woiewodztwá Poznáńskie y Káliskie.

ROBOTNICY.

Y KMIEC ZBIEGŁY.

Stárostowie zá gránice nie máią robotniká do Wołóch wypuszczáć.

Stárostowie naszy / y tákże ludźie Szláchecccy źiem Ruskich y Podolskich / ná roboty do źiemie Wołoskiey puszczáć nie máią ludźi / ktore tám Wołochowie póymowáią / y potym do Turek przedawáią: á ták iżby tego káżdy przestrzegáć powinien był / vstáwiamy pod winą stá grzywien. Zyg. Aug. 1569. List 109. stá 50. w Const.

O KMIECIV *zbiegłym, iáko go Stárostá poymáć y wydáć winien. pátrz niżey w dźieśiątych kśięgách.* Titulo *Kmieć. Stá.* 16.

CYGANI.

Cygáni zeby w Koronie nie byli.

364. Cygáni álbo ludźie niepotrzebni / będą przez nas z źiemie wywołáni / y nápotym nie máią bydź do niey przyimowáni. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557.

O tychze Cygániech.

Támże Iż sie przez Cygány w Koronie śiłá złego dźieie: przećiwko tym Státut Wárszáwski 1557. w exequutią przywodźimy / y roskázuiemy: áby ich iuż koniecznie od tego czásu w Koronie y wszystkich páństwách nászych nie było. Kiedy ie który Stárostá z Stárostwá swego wypędźi / áby ich żaden nieprzechowywał. Tenże w Piotrk. 1565.

Cygáni ácz są Státutem wywołáni / iednák ie przechowuią. Przetoż ktoby ie przyiąć y przechowáć śmiał / áby był pozwan od káżdego / kto iedno chce tákiemu Akcią vczynić / y kakan/ Stephan w Wárszá. 1578. List 189. stá. 27.

ran / tanquam complex banniti do sądu Grodzkiégo.

Infames sunt, quicunque furibus hospitia præbent. Tit. INFAMIS. Sta. 8. *w Láćińskim.*

NIEOSIADŁY. GOŁOTA.

Pan zá sługę gołotę szkodę czyniącégo niech dosyć czyni.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 28.

GDy sługá czyy rzeczony gołotá / álbo ináczéy obłómek / sąśiádowi páná swégo álbo komu innému szkodę álbo krzywdę vczyni / pan iego będźie powinien zań dosyć vczynić. 360.

O tychze nieośiádłych ludziach.

Zwyczay źie. Krá. List 122.

IEsli nieośiádły / álbo ináczéy / Odártus / álbo gołotá któ- rémukolwiek byłby w czym winien / ma odpowiádáć w sądźie Grodzkim o káżdą rzecz. Gdy też kto sobie winnégo człowieká nieośiádłégo v ośiádłégo zápowie / przyszedszy z Woźnym / tedy ón ośiádły powinien w tegodniu onégo nieośiádłégo człowieká przed Stárostą stáwić: który nieośiádły stánąwszy przed Stárostą / rekóymią postáwi / álbo śiedźieć będźie / iż dostoi práwá. A ieśli ośiádły nieośiádłégo nie postáwi / tedy sam ośiádły ma zań odpowiádáć powodowéy stronie o rzecz: o którą nieośiádły był obwinión. A ieśliby nieośiádły niemógł bydź áresztowan / álbo zápowiedźian / tedy w któréy fárze álbo plebániiéy niekiedy był ośiádły / w onéy przeciwko niemu máią bydź kłádźioné pozwy: á tám Woźny będźie wołał: iż przećiwko A. B. nieośiádłému pozwy kłádą: których pozwów v onéy Fáry położenie nie ma nic szkodźić. Támże.

Impossesionati iure victi, nisi illicò satisfecerint, & recesserint, capiantur.

Kasim. Visliciæ 1368. Fol. 9.

QVia victus tenetur victori satisfacere, de euictione, & con- 113 de-

demnatis , neque de iudicio prius recedat , niſi ſatisfaciat de eo, in quo eſt condemnatus , quidam tamen rebellione , aut inobedientia ducti, neſcitur quo animo de iudicio recedunt condemnati , pro debito nullam ſatisfactionem aduerſariis impendentes. Quapropter volumus , quòd tales inobedientes , de malicia ipſorum commodum non reportent: quin poſtquam conuicti fuerint in iudicio, ad manus ſuorum aduerſariorum ligati tradantur. Et ſi in captiuitate manentes effugerint , à poteſtate ipſorum ſint liberi , & abſoluti, ipſo facto , & omni debito, quod tenentur & obligantur. præter debitum furti , quod ſemper condemnati ſoluere tenebuntur.

Impoſſeſsionati comprehendendi ſunt iure victi.

ibid. QVi verò eſſent impoſſeſsionati , per officium illud Caſtrenſe comprehendantur : & in turrim conijciantur , quorum punitio, in arbitrio & gratia noſtra conſiſtat. Sigismundus Petricouiæ 1 5 2 1. Fol. 16.

Tych Státutów o nieośiádłych obiáśnienié potrzebné: iáko goſpodarz winien ſtáwić , á iáko niewinien.

GDy ná nieośiádłym práwo przewodzą / ták ex controuerſiis, iáko per contumaciam : iż do tych czáſów nie był w práwie opiſány poſtępek/ iákowyby miał bydź in exequutione, tedy go ták dekláruiemy. Iż gdy nieośiádłému ſkażą ſatisfacere rei iudicatæ, w ſądźie Grodzkim/ ma to vczynić tákim ſpoſobem/ że álbo pieniądzmi gotowémi ma ſie wyſwobodźić / nadáléy do dwu niedźiel/ ábo rękoiemſtwo ſtáwić/ ludźi ośiádłych/ iż doſyć vczyni rzeczy oſądzonéy nadáléy do ſześći niedźiel. Czego ieſliby nieuczynił / ma bydź pozwány proſto ad banniendum do onégo Grodu/ y gdy będźie wywołány / ma bydź iman/ y do Zyg. III. 1 5 8 8. Liſt 35. ſtá. 23.

wieże

wieże wſádzón/ y śiedźieć áż dosyć vczyni ſtronie: á pozew nań ma bydź kłádźión w párochiiéy/gdźie miał ośiádłość/ábo gdźie ſie rodźił/ álbo tám gdźie przemieſzkiwa/álbo też y w rece iemu ſámému może bydź dan. Dekláruiąc Státut o áreſtowániu nieośiádłych w domiéch ſzláchecḱich / że ći tylko powinni nieośiádłé do Grodu ſtáwić/ którzyby ich w domiéch ſwych áreſtowánych/záraz wydáć álbo odſtąpić/ábo z domów ſwych zbydź niechćieli.

KOSCIELNE OSOBY,

KORTEZANI.

Stárośći vrząd extenduie ſie y ná Duchowné.

ET in Sacerdotes, qui Iuſpatronatus profanorum hominum derogant, aut profanos præter ius ad forum Eccleſiaſticum euocant, animaduerſio. *Słowá ſą wyięté z kśiąg* Conſuetudinum D. Cromeri lib. 11. Fol. 174.

☞ *O tych obu rzeczach, którzy do Rzymu biegáiąc, beneficia kośćielné ſobie vpraſzáią: álbo též o Artykuły śiem ſkié do Duchownégo práwá wyzywáią, znaydźieſz wysſzéy w kśięgách* 2. Tit. Iuſpatronatus. fol. 172. Item, Tit. Corteſani. Sta. 5. Fol. 175. Item, Tit. Euocatio.

TRZECI VRZĄD STAROSCI:

Sądźić ártykuły iemu w práwie opiſáne / ná czáśie y ná mieyſcu zwyczáynym wedle práwá.

Cap. I. GRODZKIE ROKI SZESCINIEDZIELNE.

CZAS

CZAS.

O czáśie sądów Stárośćich, sześćiniedzielnych Roków.

Vstáwiamy/áby Stárostowie náßy sądów swych nie sądźili w krótkim czáśie/iedno w ßeśći niedźielách: y áby té sądy przed tegodniem były obwołáné y wywołáné/y mieysce tákowému sądowi obwołániém było náznáczono. Káźimierz w Nießo. 1 4 5 4. List 93.

☞ *Olbráchtá Królá Státut o tymże* 1496. *List* 97. *w Metrice znaydźieß kássowány* in parte.

Sądy Krákowskié.

W Krákowskim zamku/ y po wßystkim Woiewództwie/ áby poránu iudicia ták causarum officij, quàm iudicij sądzoné były secundùm Statuta, do dwudźiestu iedney godźiny/ począwßy poránu. Stephan 1 5 7 8. List 190. strá. 30.

Sądy Ziemskié Grodzkié po wszystkiéy Koronie.

Sądy Ziemskié y Grodzkié/ iuridyki Grodzkié/ nie máią śie odpráwowáć w żadnym vrzędźie y w Grodźie po dokończeniu Séymu Wálnégo Koronnégo/ in arctiori tempore iedno po dwu niedźiél. Tenże 1 5 8 9. List 31. strá. 71.

MIEYSCE.

Stárostowie ná pospolitych y zwykłych mieyscách niech sądzą, pod winą nullitatis.

Item/ ku skáżeniu niektórych Stárostów złych zwyczáiów/ iż opuśćiwßy mieyscá zwykłé ná Stárostwie/ w których sądy zwykły śie były odpráwowáć/ drugdy ná mieyscách vrzedowi Ian Olbr. 1 4 9 6. List 97.

dowi ich nieprzystoynych Trybunał sądów swych stánowią. A ták skázuiemy y postánawiamy/áby Stárostowie ziem y powiátów nie ná innych mieyscách sądzili/ieno ná mieyscách Stárostwóm obwłasnych: to iest gdzie zwykły bywáć sądy. A to ieno czterzy ártykuły w Przywileiu práwá pospolitego opisáne.

Táki drugi.

A Nád to: iesliby kto nád Artykuły czterzy/álbo w inny czás/álbo ná mieyscách niezwykłych sądził: to wszystko nie ważno y ná dáremno bydź chcemy y skázuiemy. Támże

Versio confundit, sed distinguit *gorąco y świeżo.*

Máteria álbo ártykuły Roków sześćiniedzielnych Grodzkich.

Jágełło 1423. List 45. IEst przynieśiono przed nas: iż Stárostowie nászych ziem pospolicie wszystki spráwy/ które ná ich sądy nie przynależą/ skázuią y sądzą: Chcąc tedy zámierzyć im obyczay sądzenia/skázuiemy: áby Stárostowie ziem nászych nie sądzili/ iedno té rzeczy niżey nápisáne: to iest/o zgwałcenie białych głów: o rozboiu ná pospolitey drodze: o pożoge y zápalenie: o gwałtowny náiazd ná czyy dóm. A innych spraw niech nie máią mocy sądźić. 201

O tymze, y o czáśie y o mieyscu zámykáiąc.

Jan Olbr. 1496. List 97. IEsli co nád czterzy Artykuły/y innych czásów/y ná niezwyczáynych mieyscách będą sądźić: to wszystko nádáremno y nikczemné bydź chcemy y skázuiemy. 202

Táz vstáwá około Sądów Grodzkich Mázoweckich.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. ACzkolwiek w Przywileiu przez nas/ꝛc. *Pátrz w Polskim List 202.*

PRZYDATEK.

PRZYDATEK. Qui se spontè submiserunt districtui, foro, & iuri suo resignantes. *Pátrz* Tit. Resignatio iuri suo. *Ale to* ciuiliter. *Oprócz cztérzéch onych głównych Artykułów. Bo o kriminálné rzeczy pospolićie Stárostá sądźi*, in recenti crimine, *które śie tym wiérszykiém zámykáią.*

VIA. DOMVS. FOEMINA. IGNIS.

O tymze z poszlednich praw: gdy kto nie stánie álbo Rok zwlecze, przez zadnégo to karánia vczynić moze.

03. **Chcemy y vstáwiamy: áby Stárostowie/ nád Artykuły w** Zygmunt w Piotrk.
1. **Státućie wyrázoné/ zadnych spraw nie sądźili: á iesli téz kto** 1532.
nie stánie/ álbo z niewiádomośći o sądźie Stárośćim Rok przewlecze/ á Stárostowieby co przećiwko temu vczynili/ sąd ich niech bedźie nikczemnośćią skázon.

W Wielkiéy Polscze y dzierzawcé dóbr do Vrzędu Grodzkiégo pozywáią.

73. COnsiliariis, nuntiisque maioris Poloniæ terrarum nobis recensentibus, in terris illis veteri consuetudine receptum esse, itaque semper obseruatum, vt ad redimenda bona reemptitia, seu obligata, aut reformata, ad iudicium seu officium Castrense vnicuique liceat citare bonorum huiusmodi possessorem, ad tollendum pecuniam, & de bonis cedendum: nihilominùs tamen plerosque consuetudini huiusmodi reluctari, & cauillis, ac exceptionibus variis, in possessione bonorum redimendorum sese confouere. Proinde vniuersis Consiliariis, & terrarum nuntiis regni nostri cẽsentibus, statuimus: Vt consuetudo illa in omnibus, & per omnia obseruetur: vimque Statuti obtineat, liceátque bo- Sigis. Cracouiæ 1540.

 na sua

na ſua cuilibet redimere volenti, ipſorum poſſeſſorem, ad tollendam pecuniam, ad iudicium ſeu officium Caſtrenſe citare: citatusque pecunias teneatur recipere, forum Caſtrenſe non declinando.

SĘDZIĄ *Grodzkich Roków niemoże bydź iedno ſam Stároſtá.* *Bo* criminales ferè iudicat. Titulo, Capitan. Stat. 15. *O tym wysſzéy naydźieſz Státut Królá Olbráchtá: Ale ieſzcze dokládniéy, że ſámi przez śię máią tákié ſądy odpráwowáć Stároſtowie, Auguſt dokláda, wysſzéy,* Titulo, Surrogator. Sta. 3. Item, Tit. *Sędźia Grodzki.*

POZEW *y formá pozwu ná té Roki, máło co Innoteſcentią onę odmieniwſzy, co w Státućie ieſt w Polſkim:* Mandamus vigore Regio, & officij noſtri Capitanealis, &c. *Potym żáłobá* criminaliter. *Táxy nie bywa, bo* ferè criminaliter *tu ſądzą. A przetóż o ſzkody y rány* ad forum competens *zoſtáwia ſobie* forum. ☞ *Trzebáy tu Iuriſtów do tego porády.*

TERMINVS, *záwity Rok,* Ratio, ne videatur maioris authoritatis Capitaneus quàm Rex. Tit. Terminus. Sta. 1. ℣. 2.

Ani przed Królem, áni przed Stároſtą Rok nie ieſt záwity.

Alexander w Rádo. 1505. Liſt 116.

W Wielkiéy Polſcze, ná prośbę onych źiem obywátelów poddánych náſzych ſkázuiemy y vſtáwiamy: áby przed żadnym Stároſtą Rok nie był záwity, ná pierwſzym Roku: áby nie był mniemán wietſzéy mocy Stároſtá á niżli Król, przed ktorym nie ieſt Rok záwity ná pierwſzym Roku: wyiąwſzy, żeby ſie kto ná to poddał.

Iáko Ziemſkich, ták y Grodzkich Roków áni odłozyć, áni záwieśić nie moze.

Sigis. Petrico. 1543.

REpoſitio & ſuſpenſio Terminorum Terreſtrium, & Caſtreñ.

ſtreñ. eſſe non debet, ita quòd citationes, & cauſæ hominum nullo modo, neque etiam generaliter debent ſuſpendi per Iudices ad alios Terminos. Quicunque autem Iudices, & Capitanei, vel Vicecapitanei tales ſuſpenſiones iudiciorum ſua ſpontè fecerint, iuxta Statutum debent puniri: excepto, ſi tales repoſitiones ex conſenſu partium fecerint. Et propterea Vicecapitanei, & Iudices Caſtrenſes, vbique debent eſſe poſſeſsionati, ſub pœna amiſsionis officiorum Capitanealium. Contra quos Capitaneos, Vicecapitanei & Iudices, ſimiliter etiam nuntij illius terræ inſtigare aſtringuntur.

APPELLACIA *bywáłá* ad colloquia & Terminos generales regios. Titulo, *Appellácia*. Leg. 3. ℣. 2. Non per viam motionis, ſed ſimpliciter. Tit. Officii cauſæ. Leg. 1. ℣. 3. *Ale iuż teraz ná Trybunáł*. Tit. *Trybunał*. Leg. 5. *w Conſtit.* *A ná Trybunale zda mi ſie ſądzą ich rzędem z Reyeſtru, wedle Woiewództw, iáko y od źiemſkich ſądów Appellácia.* Tit. Appellatio. Leg. 3. ℣. 2. Non per viam motionis, ſed ſimpliciter: *ále* à Querelis, *y* officij cauſas *bez reyeſtru w ſoboty* : *Bo*, cauſæ officium diſtrictum non habet, Regula iuris. ☞ pytáć.

Cap. II. SKARGOWE ROKI. aliâs QVERELÆ.

Czás ſkárgowych Roków nie ma bydz przekłádány, ále we dwu niedziél ſądzoné bydz máią bez zwłóki.

210. 4. ROki ná ſkárge mocą Mándatów vczynioné / nie máią bydź przekłádáné weſpółek z inémi Roki / ále záwżdy we dwu niedźiél máią bydź ſądzoné: y niech nie máią zwłóki / ieno iedne: to ieſt / ná wtórym roku iáko záwitym mogą bydź ſądzoné. Wſzákże tá vſtáwá będźie miárkowána y zgadzána przez Komiſsarze przerzeczoné: która nápotym chowána ma bydź we wſzyſtkich źiemiách. Zygmunt w Piotrk. 1519. Liſt 22.

Ry ij MIEYSCE

MIEYSCE *zwyczáyné vprzywileiowáné ma bydź náznáczoné ták Skárgowym, iáko y Grodzkim. Pátrz ná piérwßéy kárćie wyßßéy.* Tit. *Mieysce roków Grodz.* fo. 527.

Máteria y Sędzia tych ſkárgowych roków o trzy ártykuły.

Alexander w Rádom. 1505. Liſt 116.

SKárżyli ſie poddáni náßy z Wielkiéy Polſki / á zwłaſczá z 209.
Stároſtwá Poznáńſkiégo: iż bárzo byli obćiążeni pozwy Stá 4.
rośćimi. Dla tego ſkázuiemy / iż Stároſtá pozywáć nie ma ná ſkárge / iedno o wybićié Pániéy wiáno máiącéy / y o świéży zły vczynek. A czás świéżégo złégo vczynku / niech będźie rok y ßeść niedźiél.

O tymze wienie, y o opráwie.

Zwyczay źié. Krá. Liſt 121.

PIérwßa / gdy kto pánią wiáno máiącą wypędźi z opráwy: Druga / gdy brát brátu działu pozwolić niechce: Trzećiá / gdy kto kogo wypędźi z ſpokóynégo dźierżenia. 210. 1.

SVMMA TEGO. *że ná tych Rokách ſądźić máią* in recenti crimine, *coby nie* criminaliter: *y dla tego vrząd tylko może ſądźić té roki, á nie ſam Stároſtá tylko. A té trzy rzeczy w tym ſię wiérßyku zámykáią.*

Aduitalitas. Dos. Diuiſio. Violenta expulſio.

Formá pozwu ná Querelę.

N. Stároſtá / tobie N. Szláchćicowi oznáymuiemy: iż 210.
ßláchetny N. przećiwko tobie przed námi ſkárgę przełożył / żeś ty onégo z ſpokoynégo dźierżenia dóbr / które zá tym álbo zá owym práwem dźierżał wypędźił y gwałtownie wyrzućił. Dla tegoć mocą Królewſką / y náßég vrzedu Stárośćiég roſkázuiemy: ábyś przed námi / ábo náßym vrzedem Grodzkim N. w poniedźiałek po świećie N. ná zamku N. przećiwko ſkárdze N. oblicznie ſtánął: y ná żáłoby przerzeczonég N. y ná inné rzeczy / któréć ná ten czás zádádzą y będą obiáſnioné / odpowiádał. A choćiay ſtánieß álbo nie ſtánieß / my w rzeczach / które vrzedowi náßému należą / poſtępowáć będźiemy: á o ßkody / które ztąd ma / y o rány

ná ten

ná ten czás przez ćie żądáné (ieſli żądáné bedą) oſobną ſpráwe przećiwko tobie záchowywa w práwie ſłuſznym. Dan ná zámku N.

Item, tego pozwu modificatio y miárkowánié.

210. TEn Státut o pozwiéch Stárośćich / ktoré ná ſkárge máią bydź dawáné / ták chcemy áby był rozumian o Pániach ktoré wiáno máią: áby o ich y innych perſón ſpokoynégo dźierżenia wybićié gwałtowné było wolno Stárośćie pozew dáć. Oſtátek tego práwá pochwalamy. Zygmunt w Kráko. 1507.
2.

TERMIN, *we dwu niedźiél: á ná wtórym Roku iáko ná záwitym odpowiádáć, y położenié pozwu tydźień, iáko y w Ziemſtwie. O tym Státut maſz wyſſéy*, Tit. *Czás ſkárgowych roków*. Fol. 531.

APPELLACIA *bywáłá przedtym*, ad colloquia. Tit. Cauſæ officij. Sta. 3. Item, poſt curiam non differendo ad Terminos Regios: *Ale iáko* aſsignatio termini *przypadáłá*. Titulo, Officij cauſæ. Sta. 1. *w Láćińſkim*. vnde verſus: Officij cauſæ diſtrictum non habent. *Ale teraz ná wzraſt iednák tegóż Státutu, ná Trybunał nie czekáiąc żeby z Reyeſtru przypadáło przez Woiewództwá, álbo w Soboty, álbo w piątki teraz: y conformuią ſie té dwá Státuty*. Tit. Officij cauſæ. *A* Titulo, *Trybunał*. Stat. 5. Quia Tribunal eſt ſimia imitatrix *ſądów królewſkich* poſt curiam *w téy mierze*.

Cap. III. ROK POWSZECHNY.

CZAS.

Spráwy vrzędowé, ratione coërcionis, ná wſzelki czás przez roków máią bydz ſądzoné.

207. VRząd zamkowy záwżdy bedźie powinien bydź káżdému Zygmunt
2. pogotowiu / w gorącym y świeżym złym vczynku / y w vczynié- w Piotrk.
niu ſpráwiedliwośći / y wyiſczániu oſądzoney rzeczy: wyiąwſzy 1523. Liſt 36.

 tylko

tylko świeté dni y Niedźiele/ nie czekáiąc Roków Grodzkich/ które spráwy nie máią bydź zwłóczoné ná Roki Grodzkié/ ále przez sądzenia Roków máią bydź odpráwowáné.

SVMMA. *Grodzkié Roki w ßeść niedźiél* in criminalibus, & recenti crimine: *Skárgowé* in recenti crimine: *Powßechné* in calenti iure.

MIEYSCE *zwyczayné: Ale* executionis ratione forum *bywa.* Ratione { Facti / Domicilij } Tit. Spirituales, fol. 259. uer. 5.

Ale zstróny tych trzech rzeczy Podrożnym práwem forum *bywa* Vbiquitarium. { *O fałßywą monetę. / O kupcá rozbitégo. / A o myto rzéczné y do Duchownégo práwá póćiągano.* Tit. eodem. } Vide Tit. Renuntiatio. Sta. 1.

MATERIA *tych sądów wedle ártykułów wyliczonych piąći*, ratione coërtionis, in ſecundo officio Capitaneali.

Item, *Liczowny rok wysßéy.*

Item, *gdyby brát śiostrę* indignè *tráktował, álbo posągu niechćiał dáć. Pátrz w dźieśią. księg.* Tit. *Dźiéwki które dźiedźiczą.*

SĘDZIA. Extunc Capitaneus loci, & eo abſente ſuus Vicegerens, &c. Tit. Proceſſus. Sta. 27. ℣. 3.

POZEW. Iáko Król, tákze Stároſtá moze dáć Woznégo ku pozwániu.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 37. Skázuiemy obiáśniáiąc: iż my/ álbo Stárośtá nász/ álbo Woiewodá/ álbo Sędźia/ álbo Podsędek/ álbo Woźny máią moc dáć Woźnégo ku pozwániu.

Item, vide *Trybunał Wołyński: o zaocznym y oczywiśnym pozwie.*

APPELLATIA. *Od vrzędu w spráwách vrzędowych zgołá do nas Sędźia zamkowy niech będźie rußón.*

☞ *Ale to podobno o Rokách Grodzkich: bo mówi, Sędźia zamkowy.*

Item,

Item, *á wßákże* in articulis criminalibus, in iudicijs & terminis Castreń. *Appellácia ma bydź* ad iudicia generalia ordinaria Tribunalis huius. Tit. Tribunal. Sta. 5. 1578.

Inappellabiles causæ.

- In notorijs, in iure calenti, in enormibus factis *áppellowáć niedopuszczáią: ále wolno pozwáć przedśię.* vide Sta. *o Wiécách ná końcu.*
- Item, *gdy podrożnym práwem sądzą, o zmyslóné myto, o rzéki, przeiázdy niedopuszczáią Appelláciiéy.* vide Tit. *Rzéki.*
- Item, *o Więźienié.* Titulo, *Więźienie.* Sta. 3. ℣. 3.
- Itē, ab inscriptionibus iuxta Formularia nulla motio fit. *w łáćiń.* fol. 117. ℣. 4. Et Procurator si audeat cōtradicere, caueat sibi.

Od skazánia sędziégo Grodzkiégo álbo Ziemskiégo, wolno kázdému słowem ná Wiécá álbo ná Séym áppellowáć.

GDy kto práwem przekonány będąc/ skazánia Sędźiégo nie chćiałby przyiąć: chcemy/ áby to zá práwo było chowano: áby káżdému było wolno od skazánia Sędźiégo Ziemskiégo álbo Grodzkiégo nie przez obyczay ruszenia sędźiégo/ ále prosto słowem áppellowáć/ ná roki główné: które w Wielki Póst ná káżdy rok będą ná mieyscách ná to vstáwionych sądzoné: ná których rokách pánowie Koronni/ to iest Woiewodá/ Kásztelan/ y inni Dignitarze y Vrzędnicy źiemscy onéy źiemie będą powinni bydź pod winámi w Státućie opisánémi. A gdźieby roki główné nie doszły/ stroná áppelluiąca przećiwko stronie téy/ przećiwko któréy áppelluie/ ná Séymie Wálnym Koronnym/ który nabliżéy sprawowan będźie/ spráwę swą mocą áppelláciiéy będźie mogłá kończyć/ y spráwiedliwośći swéy dochodźić: á Sędźia od którégo było áppellowano/ ma przez wszelkiéy przygány zostáć. Wszákże sąd/ od którégo będźie áppellowano/ będźie powinien stronam práwuiącym śie dáć ná pismie propozycię/ ábo żáłoby y odpory/ y ich kontrowersię z Akt swych/ y Rok náznáczyć ná Rocéch głównych: á gdźieby nie doszły/ tedy przed Królem Jego M. Vrzędo- | Zygmunt w Piotrk. 1523. List 37.

Vrzędowé ſpráwy, które przypádną przez ruſzenié przed Królá Iego M. rychło niech będą odpráwowáné : áni z Roki Królewſkiémi nie máią bydz wieſzáné : wſzákze ieſli ſie záwieſzą, ma to bydz obwołano.

Zygmunt w Kráko. 1540.

ROzumieiąc bydź wielki vciſk poddánych náſzych/áby ſpráwy vrzedowé / álbo ſkárgi / które przed ſedzie Stároſtów króleſtwá náſzego przytaczáné bywáią / á potym do nas przez Ruſzenié álbo Appellácię przypadáią/áby były z Roki Królewſkiémi záwieſzáné / iáko té które rychléy odpráwy potrzebuią : á żeby tych/ którzy ſie ſkárżą / ſpráwiedliwość nie byłá odkłádána : Vſtáwiamy zá proſbą Rad y Posłów Ziemſkich : áby tákowé ſpráwy vrzedowé/ álbo ſkárgowé/ które przed nas przypádną/ nigdy nápotym niebyły z innémi ſpráwámi odkłádáné ná Roki náſzé Królewſkié : ále tych / których rok z Ruſzenia álbo z Appelláciiéy náznáczony przypádnie/ niech bedą ſądzoné y odpráwowáné : á temu nic ſzkodźić nie ma odłożenié Roków náſzych Królewſkich. To przykłádáiąc / áby záwieſzenié Roków náſzych Królewſkich / ták było obwołano wſzyſtkim poddánym króleſtwá náſzego / żeby do wiádomośći wſzyſtkich niewątpliwéy przyſzło : áby niewiedząc o onym / dármo ſie przed Máieſtat náſz nie trudźili/ obciążáiąc ſie prącámi y nakłády.

O tychze ſpráwách vrzędowych.

Stephan 1578. Liſt 186. ſtá. 5. wi. 4.

A Wſzákże in articulis criminalibus, in iudiciis & terminis Caſtrenſibus, ápellácia ma bydź ad iudicia generalia ordinaria Tribunalis huius. Exceptis etiam cauſis fiſci iuxta Conſtitutiones annorum, Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi ſecundi : & Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi ſeptimi, factas, atque exemptionis bonorũ Regalium, które ſądowi náſzému zoſtáwuiemy.

SALARIA *Piſárzów Grodzkich iáko y Ziemſkich zrównano.*

w Láćin-

w Láćińſkim Státućie, iáko y w Polſkim. Titulo, Salaria. Sta. 13. Paragra. Quia verò Notarij Terreſtres & Caſtreñ. &c. *kiedy wylicza co od Contumáciiéy : co* in lucro. Item, *Pámiętné.*

Cap. I. AKTA GRODZKIE.

Akt Zamkowych kśięgi ná ratuſzu pod pieczęćią Woiewody, Sędziégo Ziemſkiégo, y Stároſty niech będą chowáné.

35. Iż ná niektórych mieyſcách w Stároſtwách náſzych/ á zwłaſzczá w Stároſtwie Wielkiéy Polſki zwykły bydź wpiſowáné w kśięgi Grodzkié wſzyſtki zapiſy nierozdźielnie : y tákowé kśięgi przez potomki Stároſtów bywáią wnoſzoné ná mieyſcá oſobné : zá którym wnieśienim poddáni náſzy zapiſów y liſtów z wielkiémi trudnośćiámi / y niekiedy zá wielkim nakłádem wyymowáć muſzą : y niekiedy dla wielkiéy płacéy wyćiągánia zwykli ich nie otrzymawáć : co bywa przećiwko obyczáiowi wſzelkiégo práwá poſpolitégo / y ſpráwiedliwośći. Dla tego vſtáwiamy: áby ná wieki było chowano we wſzytkich źiemiách króleſtwá náſzégo : Iż gdy ſie przyda Stároſtwu głównému / álbo którému inému mnieyſzému wákowáć / przez zeſzćié álbo wſtępek ná iné Stároſtwo : tedy kśięgi Grodzkié Stároſtów zmárłych / álbo tych którzy ná inné wſtępuią z mieyſcá Stároſtów wákniących/ nie máią bydź nigdźie znáſzáné/ ále pod świádectwem niech bedą położoné ná Ratuſzach / w ſkrzyniach ná to oſobliwie náznáczonych : któré ſkrzynie kluczmi Woiewodzémi y Sedźiégo onéy źiemie / w któréy Stároſtwo ieſt / y Stároſty zá czáſem bedącég/ máią bydź zámykáné y otwieráné. Jan Olbr. List 109.

Ale pod czás ſądów Ziemſkich máią bydz otwieráné dla wyymowánia: á Król ſtárych kśiąg Grodzkich ma ſie dowiedzieć.

Jan Olbr. 1496. List 109. ACz ku vczynieniu tey vstáwy byliśmy poruszeni szkodámi y 435. 2.
krzywdámi poddánych nászych / ktore przychodźiły pierwszych
lat dla niebytnośći kśiąg Grodzkich: dla tego ácz wszelka vstá-
wá pospolićie zćiąga sie ná przyszłe rzeczy: wszákże iż kśiegi
Stárostow przeszłych máią w sobie (iákoż tego podobieństwo
iest) nie osobliwą potomkow Stárośćich przeszłych / ále po-
spolitą potrzebe. Dla tego obiecuiemy/chcemy y iestesmy po-
winni / wszystkie y káżde zosobná kśiegi by nastársze ktorekol-
wiek / y gdźiebyśmykolwiek v wszystkich poddánych nászych du-
chownych y świetckich / ktoregokolwiek stanu y záwołánia one
rozumieli bydź / władzą nászą Krolewską záśie ie wźiąć / y ro-
skázáć wźiąć / y to czynić / áby te kśiegi przeszłych Stárostow
ták ná inne Stárostwá wstepuiących / iáko zchodzących / y od
innych żywiących były włożone w skrzynke / álbo w skrzynie o-
sobliwą: ktore skrzynie z temiż kśiegámi wiernie bedą chowá-
ne ná Ratuszach miast / pod trzemi kluczámi przerzeczonemi:
to iest / Woiewody / y Sedźiego oney źiemie / y Stárosty zá czá-
sem bedącego. Ktore skrzynie y kśiegi niech bywáią otwo-
rzone ná Rocech sądow Ziemskich: y listy z nich pod tytułem /
y pieczećią tegoż zá czásem bedącego Stárosty káżdemu / ktory
o nie prośić bedźie / niech bedą wydawáne. Zá ktore listy prze-
szłych Stárostow Stárostowie zá czásem bedący nieinácżey
niech śmieią zapláty te wyćiągáć / iedno iáko zwykło bydź plá-
cono zá spráwy / ktore przed Stárostámi spráwowáne y spisá-
ne bywáły. A cokolwiek niniejszym / y innemi Státutmi iest
vstáwiono / y tu wpisano álbo niewpisano / to ná przyszłe przy-
pádłe rzeczy chcemy / áby było referowano.

☞ *O chowániu záś Akt Ziemskich. pátrz niżey w kśięgách* 10. Titulo, *Aktá.*

Cap. II. O dawnośći kśiąg Grodzkich y Ziemskich.

Wątpliwośći obiáśniáiąc o dawnośći kśiąg Grodzkich y 436 3
Ziemskich vstáwiamy / áby kśiegi Ziemskie miały dawnosć /
iáko stársze Státutá Káźimierzá Wielkiego / y innych iego po-
tomkow w sobie zámykáią. A o dawnośći zamkowey / iż do-
syć y názbyt iest powiedźiano ná mieyscu o sądách Stárośći-
nych / ták iáko támże osobliwie iest zebrano / iáko długo daw-
nośći tám opisáne máią moc mieć. Cætera

☞ Cætera huiuſmodi, vide Titulo, Inſcriptiones.

Zapiſy Grodzkié wywietrzáią, ieſli do roku do Akt Ziemſkich przenieśioné nie bywáią.

16. IN libris & iudiciis Caſtrenſibus, ſi quæ inſcribentur Inſcriptiones, aut ex cauſa, aut neceſſitate hominum: illa ad librum Terreſtrem transferantur, ante anni decurſum vnius: quo decurſo, nullius roboris cenſeantur eſſe, in libro Caſtrenſi ſine tranſlatione relictæ. Jan Olbr. 1 4 9 6. Liſt 97.

Ale w Wielkiéy Polſcze w Poznánſkim y Káliſkim wieczné.

8. 1. SKázuiemy ná prośbe Posłów Wielkiéy Polſki: áby rezygnácię / y zapiſy / y opráwy przed Stárostą Wielkiéy Polſki główny byly ſtárym zwyczáiem: wſzákże tylko w Woiewództwách Poznáńſkim y Káliſkim. Zygmunt w Krako. 1 5 1 9. Liſt 11.

Tákze przed vrzędem Siérádzkim y Lęczyckim wieczné.

98. 2. ZApiſy y zeznánia dóbr w ziemi Siérádzkiéy y Lęczyckiéy przed ſądem y Vrzędem zamkowym vczynioné/niech bedą mocné y ważné / y mocy wieczney niech máią moc przez wſzelkiégo w wodzenia w kśięgi Ziemſkié/ wedle záchowánia w Stároſtwie Wielkiéy Polſki. Tenże Liſt 24.

Tákze w ziemi Goſtinſkiéy.

98. 3. W Ziemi Goſtińſkiéy przywiedźieni nieiáką ſłuſzną przyczyną / zá rádą Rad y Posłów Króleſtwá przyzwoleniém vſtáwiamy / y ſkazáliſmy: áby ták Grodzkié iáko Ziemſkié kśięgi y zapiſy w nich vczynioné były ważné/y miáły moc wieczney mocy/ iákoż to z ſtárádawna było záchowano. Zygmunt w Krako. 1 5 4 0.

Tákze

Tákze w Piotrkowie.

Zyg. Aug. w Wárszá. 1557. ZA prośbą ziemie Siéradzkiéy Posłów / y zá vćiążeniém ślachty onéy ziemie / prze dálekość Grodu vstáwiamy: iż Gród w Piotrkowie ma bydź: w którym wszystkié spráwy ważné bydź máią / iáko y w Siéradzu. Wszákóż ieden Stárostá obádwá Grody dźierżeć ma. 198. 4.

Gród Látyczowski ieden z Kámienieckim.

Stephan 1581. w Wárszá. List 215. stá. 21. GRód w Látyczowie / iáko potrzebny w Woiewództwie Podolskim / mocą Séymu tego postánawiamy / iednák ták / żeby Stárostwá y teraz y ná potomné czásy nie dźielić. Ale żeby iedenże Stárostá Kámieniecki vtrobique iurisdicia exerceret.

Aktá Grodzkié Krákowskié tákze wieczné.

Zyg. III. w Wárszá. 1589. List 19. stá. 40. AKtá Grodzkié Krákowskié wieczné bydź máią postánowiamy / ták iáko w Wielkiéy Polsce / w których Pisárze máią bydź przyśięgli y ośiádli.

Kwity Grodzkié wazné in genere nie wymiéniáiąc.

Zyg. III. 1589. List 20. KWity przed kśięgámi Grodzkiémi ták té które iuż są vczynioné / iáko też in futurum będą czynioné / y zeznawáné wszelákich zapisów / y rzeczy / nullis exceptis, áby ták ważné były iáko Ziemskié / wiecznémi czásy vstáwuiemy.

Aktá Grodzkié Wiskié.

Tenże 1588. List 54. AKtá Grodzkié Wiskié / które sie poczęły pisáć od śmierći Królá Stephaná / áż do Koronáciiéy nászéy / zá prośbą Posłów támecznych ápprobuiemy / ták té / które sie dźiały zá Vrodzonégo Páwłá Kozakowskiégo Surrogatá od przodká nászégo ad

go ad beneplacitum dánego: iáko y té/ktoré zá Vrodzonego Jana Rákowſkiego Podkomorzego Wiſkiego/ktorego ſobie wſzyſtká ſzláchtá ziemie Wiſkiey pod ten czás interregni zá Surrogatá obráłá: tákże też y té/ ktoré ſie działy pod Aktem ſzláchetnego Jana Niewodowſkiego/ przez tegoż Rákowſkiego ná mieyſce ſwé ſubdelegowánego.

O księgách Stároſtów wielkiéy Polſki, áby były ná ratuſzu miáſtá Poznánskiégo chowáné, á ná S. Ian tám położoné.

36. 2. Chcąc ſtáré bledy pokázić/ á Státuty ná to vczynioné pochwalić/ ſkázuiemy: áby Stároſtowie Wielkiey Polſki głowni/ bądź po śmierci/ bądź po odmienieniu ſwym/ kśiegi vrzedu ſwégo y innych przodków ſwych/ wedle vſtáwy ſtárey ná Ratuſzu Poznáńſkim w zámknieniu położyli y wrócili. Y roſkázuiemy pod winą ſtá grzywien/ áby ći wſzyſcy/ ktorzykolwiek kśiegi ktorychkolwiek Stároſtów tych/ ktorzy Stároſtwo w Wielkiey Polſcze niekiedy ſpráwowáli/ ná święto S. Janá Krzćiciela bliſko przyſzłé wrócili/ y ná Ratuſzu położyli/ iáko przerzeczono ieſt. A Stároſtá teráznieyſzy niech bedźie obowiązan czynić pilność/ że ſie ma wywiádowáć o tych kśiegách: ktorych ieſli niezechcą wróćić / tedy ilekroć bedą nápomnieni/ wine ſto grzywien zápłáćić nie odpuſczenié bedą powinni do ſkárbu náſzego. A ieſli kto bedźie przał/ iż tákowych kśiąg nie ma/ tedy tego dowieźdź przyśiegą ma/ iż ich nie ma/ áni wie o nich. Zygmunt w Kráko. 1510. Liſt 11.

Cap. III. Przenieśienié zapiſów w Podláſzu: ze ſam ſobie moze przenieść, máiąc plenipotentią od ſtrony.

Przenieśienié zapiſów y kwitów/y innych rekognicyy wſzelákich Grodzkich do kśiąg Ziemſkich/ ták w Roki/ iáko y w leżenié kśiąg w więdzioné in abſentia recognoſcentis, wedle zwyczáiu Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 216.

czáiu dawnégo Podláſkiégo / ták przeſzłé / iáko y przyſzłé / czáſy wiecznémi ápprobuiemy.

☞ *W Polſcze bywáło, y ieſcze ieſt ná wielu mieyſcách, że rok y ſześć niedźiel iedno trwa zapis Grodzki, ieſli przenieśiony nie będźie. Pátrz wyſſéy w tymże Tytule* Fol. 539.

CZWARTY VRZAD STAROSCI:

Exekucia czynić dekretow / ktore przychodzą ták od Królá Je° M. iáko od innych ſubſellia álbo Jurisdicij.

EXEKVCIA *Od ſądów Królewſkich Séymowych zá odeſłániém do Grodu iáko idźie, śiłá znaydźieſz w księgách pierwſzych wyſſéy.*

EXEKVCIA *od Práwá Duchownégo ieſt w práwiéch ſtárych Iágełłá Królá opiſána.* Titulo, *Dźieśięćiny*. Fol. 183. Tit. *Heretyk*. Fol. 218. *A cz potym moderowáné, Roku* 1562. *Stá.* 23. Item, *niżéy Stá.* 40.

O Duchownych.

Zyg. Aug. 1565. SKárżyli ſie Poſłowie źiemſcy / iż przećiw Conſtituciiéy Piotrkowſkiéy dwuletniéy ſpozywáni ſą niektórzy Stároſtowie od ſtanu Duchownégo o to: iż Exekuciiéy czynić niechcą / mimo te Conſtitucią. My Conſtitucią przerzeczoną w mocy zoſtáwuiąc / y doſyc iéy czyniąc tákié pozwy / którébykolwiek były y teraz y nápotym / ná ſtrone odkłádamy y wniwecz obrácamy.

EXEKVCIA *od Ziemſkiégo ſądu nie czekáiąc Grodzkich Roków.* Tit. Officium Caſtrenſe. Sta. 1. ℣. 3.

EXEKVCIA *y od Grodzkiégo ſądu w Artykułách Grodzkich.*

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 36. TAkowyż poſtepek ma bydź chowan w ſądźie Grodzkim wedle

dle tego / iáko ktora ſpráwá przypádnie / w Artykułách tylko Grodzkich / gdźie záráżem zá vſtániem roku przypowieſczonégo niech będźie przydan Woźny ná w wiązánié z troiákiémi zakłády.

O czym verſa. pag. Tit. Proceſs. Brachij Regalis.

EXEKVTIA *od Woiewody ma Stároſtá exequowáć, pod vtráceniém vrzędu.* Titulo, *Stároſtá. Stá.* 10. *A ieſli Stároſtá ieſt* obligatorius 100. *grzywien.* Tit. *Stároſtá. Stá.* 17.

EXEKVTIA *od ſkárbu. pátrz* Tit. *Skarb.* fol. 412. *y* Tit. Fiſcus. Item, Magiſter monetæ, vel Moneta.

EXEKVTIA *od Poborce z ſtrony poboru y Czopowégo. wyżrzy w Conſtitucię Roku* 1573. *y po inné látá.* Item *wyſſey* fo. 342.

EXEKVTIA *Od Trybunálſkiégo ſądu* vltimæ inſtantiæ. *Pátrz* Titulo, Tribunal. *niżéy*

Item, *iáko przedtym od ſądu Wiécowégo bywáłá.* Tit. *Wiécá, choćby áppellował.* Sta. 17. ℣. 4. *Ale dla przyśiąg od Trybunału teraz piérwéy do ſądu Ziemſkiégo odsyłáią, dopiéro ſąd do Grodu odsyła, gdy przypowieſcza.*

INNOTESCENTIIEY *pozwu formá w téy mierze od vrzędu. Pátrz* Tit. Proceſsus. Sta. 28. *liſt* 201. *w Łáćińſkim.*

EXEKVTIA *która bywáłá* à Colloquiorum *od Wiécowégo ſądu, tá iuż vſtáłá: Ale poczęśći ſie iéy trzymáią przy Trybunálſkim ſądźie. Iáko ono:* De damnis intermedio tempore exequutionis ſecutis, & fructibus perceptis.

PRZEZYSKI.

Gdzie ſie obowiązał, tám w onym Stároſtwá Grodzie, gdzie imienie ten ma, ná którym práwo przewiedziono.

Jeſli ſie kto odpiſze z źiemie y z włáſnégo powiátu / ma odpowiádáć tám / gdźie ſie odpiſuiąc zápiſał. A gdy ná tákowym rzecz otrzymána / przeſądzoná / álbo przezyſkána będźie: Zwyczay źie. Krá. Liſt 123.

ten / ktory prawo przewiedzie / poiedzie do Starosty onego / gdzie mieszka on / na ktorym prawo przewiedziono. A Starosta potym on / niech dosyć czyni rzeczy osądzoney / to iest przezyskom w inszym powiecie prawem otrzymanym.

Alexander w Rado. 1505. List 119. STAROSTOWIE podestem grzywien przezyski winni exequowáć. 211. 4.

NA przypowiástowym roku nie służą Exceptię, okromia żeby przewod práwá był niesłuszny. Titulo, Perlucra. Sta. 2. Item, więcey znaydźiesz wysszey, Titulo, Processus.

VADIVM.

Tákowyz postępek ma bydz chowan w Artykułách Grodzkich.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 36. TAkowyż postepek ma bydź chowan w sądzie Grodzkim wedle tego / iáko ktora spráwá przypadnie / w Artykułách tylko Grodzkich / gdzie zárázem zá vstániem roku przypowieszczonego niech bedzie przydan Woźny ná w wiązánie z troiákiemi zakłády. 482. 3.

Ale ten Státut iuż iest ingrossowan ná przeszley páginie. Tit. Exekucia do sądu Grodzkiego.

De Astito termino. vstány Rok y przypowieszony. wierß piąty wysszey.

Właśniey pod tym Tytułem mogą bydź wpisáne Státuty z Processu práwnego, De vadio literali, vigore intromißionis perlucrorum. Item, De vadio triplicato. De vadio vltimo, iáko niżey znaydźiesz. Tit. Processus.

PROCESS.

Tego wszystkiego sáme Státuty znaydźiesz, y opisánie dostátecznieysze w księgách dźieśiątych ná sámym końcu. fol. 823.

POCZYNA sie Proceß práwny Stárośći, Brachij Regalis, kędy sie kończy Proceß sądu Ziemskiego. Titulo, Proceß. Stat. 26. A w Polskim 479. 1. fol. 823.

A IESLIBY dopuśćiwszy w wiązánia záśię rebellizował, y zmienił:

zmienił: Tedy Stárostá iuż onéy dźierżáwy obrónćą ma bydź, iáko y gwałtem gdyby wygnał. Stá. 26. A w Polskim, 479. Stá. 2.

A IESLIBY *więc zbrónił w wiązánia, tedy śie vćiéc do* Brachium Regale *włádzéy Królewskiéy, wprzód wysławszy list, álbo pozew Innotescentiiéy, y oświadczenié vczyniwszy Stá. 27. A w Polskim* 220. 3.

FORMA *Innotescentiiéy. Stá.* 28. *w Polskim.* 220.

A po Innotescentiiéy tákiéy iedno dwoie remedium. *w Polskim* 224. 2.

A IESLIBY *po tákowym obwiesczeniu zlększy śie winy dopuśćiłby w wiązánia w imienié, tedy Woźnégo mu przyda: y* triplicata vadia *záłoży, pod tąż winą troiáką. Stá.* 29. *w Pol.* 220. 2.

A IESLIBY *káiąc śie, záś niedopuśćił znowu, tedy z ręką zbroyną y potężną wćiągnie Stárostá. Stá.* 30. *w Polskim* 221. 3. *á wyrzući go y wyrumuie.*

A GDZIEBY *ták mocny był, zmocniwszy śie, tedy ma go bánniowáć. Stá.* 31.

TAKZE *y* Complices, *to iest, pomocniki iego. Stá.* 32. *w Polskim* 222. 4.

A IESLIBY *nieośiádli byli, tedy ich ma poymáć y do wieże wrzućić. Stá.* 33. *których karánié ná łáśce y Królewskim zdániu. Támże o tymże*, Titulo, Bannitio. *znaydźiesz.*

A IESLIBY *vpornie w swym przedśięwźięćiu stał, tedy szláchtę onégo powiátu ma Stárostá ruszyć, y z appáratem woiennym.* ʃ. 34. *w Polskim* 223. 1. 462. 2.

A IESLIBY *Stárostá w tym niedbáły był y osłábiáły, tedy grzywien sto przepádnie. Stá.* 35.

A TAKIZ *tákże* Proces *ma bydź od vrzędu Grodzkiégo zamkowégo. O czym wyszszéy.* Tit. Vadium. fo. 544. Item, Titulo, *Exekucia. A w Láćińskim, Stá.* 36. *w Polskim,* 223. 2. *Acz krótszy od zamkowégo vrzędu: Bo záraz po przypowiesczeniu Tryplicáty zákłáda.*

VPOMINA KROL, *áby iednostáyny był* Proces *práwny wszędźie: vpomina nie roskázuie. Bo mówi:* Per modum consilij hortatur. Fol. 207.

SECESSIA.

Iáko ſie ſtronie wolno przy téy przygodzie ſtráſznéy vſtępić ná ſtronę, y odwiezdz od práwá, dla porády czáſu exekuciiéy, ták v Grodu, iáko v Królá, ále vprośiwſzy venią.

Zygmunt w Kráko. 1543. GDy iuż ná pozew y przypozew albo przypowiaſt ku doſyć 92. w Łác.
vczynieniu ſtrony kontrowertuią. Tedy ieſliby która ſtroná od ſądu żądáłá/ może od ſądu ná ſtrone z ſwémi Adwokatámi (ábo obrońcámi/ ábo przyiaćioły ſwémi) dla porády odſtępić. A to wprzód żáłobe powodowéy ſtrony wyſłuchawſzy: A tym czáſem inné ſpráwy przed ſądem mogą bydź odpráwowáné: A wſzákże ztym dokłádem: Aby od onéy porády záśie ſie wróćiwſzy odpowiedź vczyniłá (ábo odeprze) pozwána ſtroná.

INHIBITIA.

W Ziemſkim práwie pátrz niżéy.

INTROMISSIA.

☞ *Pierwſzy Státut álbo* Coſuetudo Cracouień. *ieſt wpiſány w dźiewątych Księgách.* Titulo, Intromiſsio.

Stároſtowie y Burgrábiowie od dánia w wiązánia nie máią żadnéy płacé, áni dárów bráć: á Wozni ná ſwych zapłátách doſyć máią mieć.

Olbrácht w Piotrk. 1496. Liſt 109. IZ poddánym náſzym w rzeczy oſądzonéy/álbo iáko ináczéy 211.
zową przezyſkánéy / choć też wkupionéy / albo wzdánéy/ dárowánéy / przypádłéy/ álbo którym inſzym ſpoſobem doſtanéy / proſzącym w Wiązánia/ vrzednicy náſzy/to ieſt Stároſtowie/ Podſtáróśćiowie / y Burgrábiowie tychże mieyſc zwykli od

kàżdégo

káždégo w wiązánia wićiągáć niezwykłé płáce: to iest ná część Stárośćine dźieśieć grzywien / á ná część Burgrábiégo kopá polska zwykłá dáwána bydź / od tych / ktorzy byli w wiezowáni zá rozkazániém Stárośćim. My tedy bacząc to bydź nie wedle práwá / y owszem z wielką ćięzkośćią poddánych nászych / skazálismy y vstáwiamy: Iž poniewaž Stárostowie nászy płacámi y dochody osobnémi / y ná niektórych mieyscách stołu nászégo dochodmi są wszedźie opátrzeni: zá ktorémi iáko ku sprawowániu Vrzedów im przynaležących / ták též ná káždą posługe spráwiedliwośći im naležącéy / y ku dawániu w wiązánia są obowiązáni. Dla tego od tego czásu ná wieki przerzeczeni Stárostowie y Burgrábiowie ich we wszystkich królestwá nászégo ziemiách / ktorzy zá czásem będą / áni przerzeczonéy / áni innéy wymyślonéy płace álbo dárów / od w wiezowánia od poddánych nászych wyćiegáć y wyćiskáć nie máią. Od ktorych płac té poddáné násze w téy mierze z osobliwéy dobrotliwośći nászéy wolné czynimy ná wieki. A wszákže chcemy: áby przy tákowym w wiezowániu słuszné Wožnych płacé były chowáné / wedle obyczáiu zwykłégo.

Potwiérdzenié tegóz Státutu.

212. 2. STárostowie gdy kogo w wiezuią w dobrá z rámieniá Królewskiégo / nie máią bráć dźieśieći grzywien / áni Burgrábiowie kopy: ále wedle Státutu Janá Olbráchtá Królá ktorym to iest zábroniono / niech sie záchowywáią. Alexander w Rádo. 1505. List 116.

Iescze drugié téyze rzeczy pochwalenié.

212. 3. Chcąc przestrzédz áby szláchtá nie byłá obćiążoná / odnawiamy Státut: áby Vrząd Zamkowy nic od w wiązánia nie brał. Zyg. Aug. 1550.

Victori in bona Intromissio danda, præsertim si se debitor Intromissionem daturum in defectu solutionis recepit.

CVm aliquis citatus fuerit, pro quacunque re, pro qua non inſcripſerat ſe: ipſe autem citatus, nolens admittere ſe damnificari, dat circa iudicium Intromiſſionem, tunc ſuſcipienda eſt Intromiſſio per citantem. Sed ſi citatur aliquis pro re, vel pro debito inſcripto: ſic quod inſcriptionem fecerat, quia debuit ſoluere, non dando Intromiſſionem: ſed principale, ſeu originale debitum ſoluturus eſſet, prout ſe inſcripſit; talis ſi citatur, neq; in termino ſatisfacit, ſi Intromiſſionem Actori dare vellet, (cui dandæ Intromiſſioni, ipſe citatus in ſua inſcriptione abrenunciauit) decernendum eſt: Quòd citatus non aliter, quàm cum triplici pœna trium Marcarum, Intromiſſionem dabit in re debita, vſque ad ſatisfactionem, & pro ipſa re principali, & pro pœnis faciendam. Quam Intromiſſionem Actor, cum triplicata trium Marcarum pœna, recipere teneatur.

PIGNORATIO.

Ciążánié o Pobory, álbo podatki Królewſkié. Tit. Pignoratio. *w Láćińſkim. Liſt* 180. *Stá.* 2.

Obyczay ſtáry ćiążánia, gdy vkrádźioný rzeczy doſtáią. Tenże Státut 2.

Ciążánié o ſądowé winy. Stá. 4.

Item, *zá Contumácią zá winę. Stá.* 5.

Ciążánié w Przezyſkach ad Brachium Regale. Sta. 7.

Zá winę ſzláchćicá y rękoiemſtwo nie ma bydź ćiążány kmieć. Stá. 7. ☩. 2.

O zaſtáwách Zydowſkich. pátrz Tit. *Zyd.*

Ale té zwyczáie ſtároświetckié, iuż poczęśći vſtáły.

WWIĄZANIE.

Niedoſyć ieſt że kto ma kupno, trzebá mu y Wwiązánia práwnégo: Tákżey do zaſtáwy imięnia trzebá Wwiązánia, kto komu zápiſze. Stá. 4. *Liſt* 123. Tit. Intromiſsio. *Ale y w Ziemſkim práwie pátrz przy kupnach, obligáciach: A to dla tego, áby ſie potáiemnie nic nie dźiało przed práwem. Stá.* 3. Item, Titulo, Poſſeſſio. Item, *Bo poſſeſsia od Daty Intromiſsiéy poczyna ſie.*

Item,

Item, Victori *záktórym wyszedł Dekrét Intromissiiéy trzebá. Stá. 5.*

Támże informácia gdy idźie o dług. Stá. 5.

Od w wiązánia Stárostá nic nie ma bráć. 1550. *Stá.* 3.

Ten tu własnie należy Státut. Item, *w Polsk.* 211. *Stá.* 2.

BANNITIA.

Jeśliby wywołány bánnit dóbr swych bronił. Titulo, Bannitio. Sta. 1. *w Láćińskim.* Zygmunt 1523. List 36.

Powiát się ma ruszyć ze wszystkim ápparatem woiennnym. *Stá.* 1. ℣. 4.

A żywot poymánégo bánnitá ná łásce Królewskiéy záwisnie. ℣. 2.

Wszákże dobrá wiánu żeninému poddáné od przezyskow są wolné. *w Polskim* 224. 4. Zygmunt w Piotrko. 1523.

A dopiero gołotá zostawa poymány: Bo ieno żeniné práwo ná goli zostawa. ℣. 3. List 35.

Podnieśienié iednák dáią bánnicijey / ále strone trzebá przypozwáć / y pokázáć / że żadnégo stopniá práwnégo nie opuśći. *w Polskim* 224. 4. Zyg. Aug. 1557.

Reláxácią też bánnicijey dáią do dwunaśćie niedźiel. *O co Appellácia ná Trybunał, pokázuiąc, że żadnégo stopniá nieopuśćił. Támże o Bánnicijey* per Contumaciam ex ignorantia. ℣. 4. *Prze kwit od poiednánéy strony,* sistitur bannitio, ℣. 1. *Którą z Káncellárijey winni wydáć.* ℣. 1. *Ale ná káżdéy Instáncijey ma inferowáć* malè obtentum, ℣. 2. Item, de malè obtento. *w Const. List* 31. 1588. stá. 29.

BANNITIA in criminalib. & in ciuilibus. 1564. *List* 31. *ná nowych sądźiech.*

WYWOLANY ciuiliter, conuictum *ieno tráći: ále máiętnośći y czći nie tráći. A wszákóż ieśli w tym niedbále leży przez ośm mieśięcy, tedy Detruzia bywa: y rośćie ztąd* ex ciuili in criminalem. *Const.* 1564. *List* 31. ℣. 3. *Iesliby nie czynił* de male obtento. *Támże állèguie Státutem Wárszáwskim.* ℣. 4.

IE°

Ie° M. Panv Andrzeiowi Rzeczyckiemv, Podkomorzemv Lvbelskiemv: Ie° M. Panv Ianowi Gaiowskiemv, Sędziemv Poznanskiemv: Ie° M. Panv Pawlowi Grabkowskiemv, aliâs Minostowskiemv, Sędziemv Sędomirzkiemv: Ie° M. Panv Stanislawowi Karsznickiemv, Sędziemv Sieradzkiemv: Ie° M. Panv Kasprowi Iehodinskiemv z Motycza, Sędziemv Belskiemv: Panom moim Milosciwym.

G*Dźie cztéry filary dom iáki ná ſobie noſzą, tám muśi bydź dom tęn mocny y trwáły. Tákże ia téż myśląc Ziemſkiego práwá zebránié, komubych miał naſłuſzniéy ofiárowáć y dedykowáć, nic widzę ieno W. M. Pánóm moim. A iże W. M. M. Pánie Podkomorzy tym ſłynieſz, y o tym świádectwo wſzyſtkich ludźi maſz, że biegłośćią práwá Koronnégo we wſzyſtkich dwunaśćie Iurisdiciách, iákom ich wyliczył, zaledwie z W. M. tych czáſów może kto zrównáć: Tedy* optima ratione nixus *do pánów Sędźiów W. M. przyłączam: áby ták té księgi práwá Koronnégo máiąc* aurigam bonum, in lucem *wyſzły. Nie wątpię że W. M. to podárze wdźięcznie odemnie ſługi ſwégo przyimą: z którey wdźięczności W. M. Pánów moich ia záwżdy będę ſie muśiał kocháć. A przytym ſłużby ſwé powolné do łáſki W. M. mych M. pánów pilnie zálecam.*

Do Czytelniká.

KTo ſie náuczy lewą reką robić/ powiáda Philozoph/ woli ią dokończá robić póki żyw/ niżeli práwo ſie przyuczyć znowu: choćiaż zrecznie/ lepiéy/ y przyſtoyniéy człowiekowi práwą reką niż lewą robić. Tákże ktorzy ſie przyuczyli Státutowi przez obiecádło/ będą podobno niektórzy ſzemráć. Ale to nic/ kiedy ſie wczytáią á włamią ludźie wedle tego *methodum*/ obaczą nierówno/ że ták ieſt kſztałtowniéy/ łácniéy ku poięciu/ pámiętániu/ y wyrozumieniu *naturam legum patriæ*. Wſzákże y dla proſtſzych/ ktorzy wolą obiecádło/ ná końcu ieſt Reieſtr dwóy wedle obiecádłá położony/ z którégo Reieſtru ſwéy intenciiéy mogą doſyć vczynić y kontentowáć ſie.

DZIE-

DZIESIĄTE KSIĘGI PRAWA ZIEMSKIEGO:

KĘDY OPISAWSZY PERSONY DO SĄDV NALEZĄCE, TRAKTVIE SIE MATERIA SĄDOW, TO IEST DE PARENTELA, VIOLENTO, CONNVBIIS, PROPRIO, FALSO, ET OCCVLTO: ZATYM NA TRZECIM MIEYSCV ACTIONES, ALBO PROCESS PRAWA ZIEMSKIEGO, PORZĄDKIEM BARZO ŁACNYM, ŁADNYM, Y KV PAMIĘCI SNADNYM.

DZIESIATA TABLICA,

NA KSZTAŁT PRAW RZYMSKICH:

z ſtrony prawá Ziemſkiégo porządnie.

PRZEMOWA NA PRAWO ZIEMSKIE.

DLa tego ſérzéy práwo Ziemſkié ſie rozściągnęło w tym Státućie: bo ieſt naydoſtátecznieyſzé. A co więtſzégo: Iż to ieſt tryb wſzyſtkich Praw, których dwánaśćie liczymy: iż czego w ktorym niedoſtáie, á nie czyniono w nym exceptiiéy, tám do Ziemſkiégo rekurs mieć trzebá; á wedle niego ſie ſpráwowáć.

Ziemſkié práwo wſzyſtko ná trzy częśći ſie dźieli: in Perſonas, Res, & Actiones: według díwi ziiéy Inſtitutionum Iuſtiniani. Aliâs, per Res materia intelligitur: per Actiones proceſſum intellige.

- I. Perſonas.
  - Sądowé
    - Sędzia.
    - Podſędek.
    - Piſarz.
    - Podpiſek.
    - Komornik.
  - Do ſądu należące y wołáné, y kondycie ich.
    - Których wołáią do ſądu
      - Actor.
      - Reus.
      - procurator.
      - Woźny.
      - Tabellio.
      - Rękoymi.
      - Euictor.
      - Delator.
      - Complices.
      - Opiekunowie.
      - Minorennes, &c.
- II. Res, *álbo máteria ſądów Ziemſkich* de
  - 1. parentela.
  - 2. Violento.
  - 3. Connubiis.
  - 4. Proprio.
  - 5. Falſo.
  - 6. Occulto & Inſidioſo.
  - Goſpodárſtwá części.
    - Familia.
    - Paſzé.
    - Drzewá.
    - Łąki.
    - Myśliſtwo.
    - Oborá.
    - Polá.
    - Bárći.
    - Wody.
    - Hándle.
- III. Actiones, *álbo* Proceſs *iáko Polacy zowią*, in tria diuidũtur.
  - Antecedentia, to ieſt vprzédzáiące ſędy — Przed wkroczeniém ſądu.
  - Przy ſądźiech Attinentia. — Przy wkroczeniu do ſądu.
  - Conſequẽtia, po ſądźiech przypádłych rzeczy dobrze ſkończyć Proceſs — Po wkroczeniu do ſądu.

NOTA.

Z tychże trzech obróny kauz czérpáią: ábowiém obłądzenié ſie dźieie z ſtrony Perſon, ábo Res, *ábo* Actiones, *przećiwko piſánému práwu.*

PIERWSZA

PIERWSZA CZĘSC
PRAWA ZIEMSKIEGO,

z ſtrony opiſánia perſon Sądowych/ y záśiedzienia ich vrzedu.

SĘDZIA ZIEMSKI.

Ieden Sędzia niech będzie w kázdéy ziemi.

Iż z wielkośći Sedźi / iákoſmy tego doználi w ſpráwách o iednéy rzeczy rozmáitym obyczáiem / y róznie ſkázowano czeſtokroć : dla tego chcąc pewną liczbe poſtánowić Sedźi / y zábieżeć rózności przerzeczonéy / vſtáwiamy : áby ieden w Krákowſkiéy / á drugi w Sedomirſkiéy ziemi

Kázimierz w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 10.

ziemi Sedzie náſzy byli. A gdyby ſie nam przydáło do gránic ktorey ziemie przyiecháć: chcemy/ áby Sedzia y Podſedek ziemie/ w ktorey bedziemy mieſzkáć/ byli powinni ná Dworze náſzym ſądzić y vznáwáć ſpráwy/ obiáſniáiąc moc tychże Sedzi/ áby nápotym w ktorychkolwiek ſpráwách wielkich/ by też y dziedzicznych/ nie mogli dáley od trzech niedziel Rokow náznáczáć. Ale gdy bedzie dziedziczna ſpráwá/ Sedzia álbo Podſedek bedzie powinien te ſpráwe przed námi przełożyć/ ktorey vznánie áby przy bytnośći náſzey y Pánow Rad náſzych było odpráwowano/ tego chcemy y ſkázuiemy. A ieſlibyſmy byli iáką ſpráwą zátrudnieni/ tedy Sedzia z Podſedkiem/ y z ſześćią álbo czterzemi/ ktorzy przez nas ku nim będą przydáni/ Pány/ te ſpráwe dziedziczną ſkázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc.

Formá przyśięgi Sędziego y Podſędká, zkąd vrzędy, powinnośći, y właſnośći ich wybáczone bydz máią.

List 163. Ja A. przyśiegam/ iż ſpráwiedliwie wedle Bogá práwá piſánego ſpráwiedliwość y kontrowerſiie miedzy ſtronámi bede ſądził/ á rekogniciie bede przyimował/ nie máiąc reſpektu ná bogátego álbo vbogiego/ ná przyiaćielá ábo nieprzyiaćielá/ ná obywátelá ábo ná przychodnia: áni bede dbał ná łáſke ábo niełáſke czyie/ áni ná dátek ábo przegrożki y karánie iákie: ále w ſądzeniu ſámego Bogá y práwá piſánego ſpráwiedliwośći/ á ſporu ſtron y rozeznánia/ á w tym wſzyſtkim ſumnienia mego rozſądku bede náſládował y ſłuchał: y tákże inne vrzedy mnie przynależące wiernie y wedle możnośći mey bede czynił. Ták mie niechay Pan Bog wſpomoże/ y świety Krzyż Páná Kryſtuſow.

Nie ná leżeniu kśiąg, ále ná Rocéch máią przyśięgę czynić Vrzędnicy Ziemſcy, 1[illegible]. Stá. 39.

Ku temuż.

92. 2. Sędziowie y Podſędkowie Ziemſcy niech bedą przyśiegli / wedle Státutu o tym vczynionégo. Zygmunt w Kráko. 1 5 3 2.

Ná pierwſzych Rokách przed Wojewodą niech przyśięgáią.

92. 1. Sędziowie Ziemſcy y Grodzcy/Podſędkowie/Piſárze niech bedą przyśiegli : y ná pierwſzych Rocéch Ziemſkich niech przyśiege vczynią / pod winą ſtrácenia vrzedu : to ieſt/Ziemſcy ſedziowie przed Woiewodámi ſwémi/ábo Káſztelanem onéy ziemie : á Grodzcy przed Stároſtą álbo Podſtárościm onégo mieyſcá. A ſkazánie ich / ieſli kiedy bedźie ſkázoné / niech ich poczćiwośći y dobréy ſłáwie nie bedźie ſzkodźiło. Zygmunt w Piotrk. 1 5 1 9. Liſt 24.

Sędziowie w ziemiách ſwych niech mieſzkáią.

91. 2. GDyż niektórzy poddáni náſzy/álbo mieſzkánia ſwé włáſné/ álbo vrzedy w innych źiemiách trzymáiąc / zwykli ſądy źiem / w których nie mieſzkáią/otrzymawáć/ zkąd ſpraw vrzedu ſwégo zámieſzkiwáli : My wſzedſzy w ráde/ to ná Séymie Wálnym z Prełaty / y z Pány wſzyſtkimi vczyniliſmy poſtánowienié / żeby w káżdych źiemiách ſędziowie źiemſcy byli powinni mieſzkáć / y ſpráwiedliwośći żądáiącym ſámi przez śie ſpráwiedliwość czynić : ináczéy ieſliby ná ſądźiech nie śiadáli/ álbo w źiemiách nie mieſzkáli / tedy gdy rok wynidźie / Sędzia nowy przez ſzláchte onéy źiemie niech bedźie obran / wedle zwyczáiu zſtárádawna poſtánowionégo. Jan Olbr. w Piotrk. 1 4 9 6. Liſt 105.

O ELECTIIEY 2. Státuty.

Vrzędnicy ſądowni niech będą ná Powiátowych Séymikach obiéráni, y niech przyśięgáią.

91. 3. VRzędnicy ſądowi niech bedą wybiéráni ná Séymiech źiemſkich/ Alexander w Rado. 1 5 0 5. Liſt 118.

ſkich / wedle zwyczáiu zſtárádawná záchowálego : to ieſt wedle vſtaw Janá Olbráchtá Królá w przywileiu opiſánych. A obráni niech przyśiegę vczynią mocą ninieyſzego Státutu náſzego : á niech nie máią ná mieyſcách ſwych ſubſtitutów (wyiąwſzy chorobę) pod ſtráceniem ſwych vrzędów.

O Elekciiey ſądu obiáſnienie poſlędnieyſze, pátrz wyſſzey w kśięgách óſmych. Titu. *Podkomorzy.* Fol. 457.

Sędzia, Podſędek, y Piſarz, od ſzláchty niech będą obiéráni.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. Aby we wſzem wolność ſzláchecka ſie záchowáłá/ wolné obiéránia ſedziégo/ Podſedká/ Piſárzá ma bydź. A my żadnému innému tákowégo vrzędu nie damy / iedno iednému z tych cztérzéch / ktorzy obráni od wſzyſtkich wobec bedą / á nam otworzyſtym liſtem bedą opowiedzeni. 391. 4.

Ieſcze dokłádniéy o tymze obiéraniu ſądu Ziemſkiégo.

Zygm. III. w Conſtit. 1588. Liſt 28. Elekcią ná obiéránié Vrzedników ſądu Ziemſkiégo / poſt ceſſum vel deceſſum którégo z nich / wedle ſtárégo zwyczáiu / Woiewodá/ & in defectu Káſztelan główny onégo Woiewództwá álbo ziemie / nadáley ſześći niedźiél złożyć ma / ná mieyſce zwykłé. A gdyby Woiewodá onégo Séymiku do ſześći niedźiél nie złożył/ tedy to bedźie Káſztelan powinien vczynić.

Włá. Jág. w Krá. y w Wárcie. 1423. Liſt 45. Przedtym Komornicy Woiewodźini y Podkomorzégo ná ſądźiéch śiadáli. 392. 3.

Sędziowie y Podſędkowie ſámi przez ſię niech ná ſądziéch śiadáią: y któré rzeczy ſądzić máią.

Káźim. III. w Korczy. 1451. Liſt 88. TEż ſkazáliſmy/ áby Sedźiowie y Podſedkowie ſwémi oſobámi/á nie przez Komorniki byli powinni ná ſądźiéch śiadáć. A o ſummy/ które ſie nád ſto y trzydźieśći grzywien śćiągáią/ żadnym obyczáiem niech nie ſądzą. 393. 1.

Sędziowie ná swé mieysce nikogo niech nie postánawiáią, chorobę tylko ich wyiąwszy.

393. 2. Vrzędnicy sądowni niech ná swé mieysce niepostánawiáią nikogo/ wyiąwszy żeby chorowáli/ pod strácenim vrzędów. Alexander w Rádom. 1 5 0 5. List 118.

Temuz podobny.

393. 3. Sędźiowie Ziemscy y Podsędkowie wedle Státutu o tym vczynionégo/ niech pilnuią vrzędów im należących: y sámi przez śię niech im dosyć czynią. Zygmunt w Kráko. 1 5 3 2.

393. 4. SĘDZIA, PODSĘDEK, á Pisarz/ przez Komorników niech sobie sądzą cztérzykroć w rok: chybáby chorobá ábo potrzebá Rzeczypospolitéy przekáźić temu miáłá: pod winą cztérnaśćia grzywien. Jan Olbr. w Piotrk. 1 4 5 1. List 96.

Sędzia ná sądzie śiedzący, ma pytáć od stron, iesli máią co ku swéy rzeczy mówić.

394. 1. Będźie powinien Sędźia ná sądźie śiedzący od strón stoiących przed vczynieniém skazánia pytáć/ iesliby mieli iákié munimentá álbo dowody/ álbo obrony práwné słuszné ku popiéraniu swéy rzeczy/ áby ludźie prośći prostotą swą w rzeczách swych nie vpádli. A będźie wolno oboiéy stronie przywodźić rzeczy pomocné/ y słowné/ y listowé przed vczynieniém skazánia: y niech káżdéy stronie będźie wolno wszystko czego ma potrzebe przywodźić/ y kłáść przed vczynieniém skazánia. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 32.

Sędziowie wedle Státutów sądzić máią.

394. 2. ACz wiémy to/ co káżdému Vrzędowi sędźiégo w sądzeniu sądów Ziemskich y Grodzkich należy: wszákże iż nád powinność wiele sie sędźiowie dopuszczáią iáko od poddánych iest to Zygmunt 1 5 2 2

nam opowiedziano: przeto roſkázuiemy wßyſtkim / ktorzy ſą ná vrzedziech ſądowych / áby wedle Státutow ſądy czáſow náznáczonych ſądzili / y ná inné czáſy niezwyczáyné ich nie przekłádáli / pod winámi w Státucie opiſánémi / ktoré przećiwko nim ſą wydáné.

Sędziowie niech nie będą Stároſtámi.

Władiſł. Jagełło niedáleko Czerwieńi. 1 4 2 2. Liſt 48. — 394. 3.

GDyż ztąd nie máłé poddánym náßym przydáią ſie ßkody / gdy Sedziowie w ziemiách / kedy ſądy máią / ná Staroſtwá bywáią przekłádáni / dla tey przyczyny od tego czáſu y przedtym niechcemy / áby Sedzia / ktory ná Stároſtwo ſtánowion / był w tey ziemi / gdzie ieſt Sedzią / y gdzie władzą ſądzenia ma.

Sędziowie y Piſárze Ziemſcy niech nie będą Grodzkimi, y máią bydz ośiedli.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0. — 394. 4.

IZ káżdy vrząd ma ſwé ſpráwy / nie máią dáley dźierżeć Sedziowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądow / álbo Piſárſtw / weſpołek z Ziemſkimi: á Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim bydź nie może: á Sedzia Grodzki y Podſtároſći ośiedli bydź máią.

Sędziowie y Podſęd: niech przeſtrzegáią, áby Piſárze pilnie w księgi wpiſowáli.

Zygmunt 1 5 1 9. Liſt 23. — 355

SEdziowie y Podſedkowie niech tego przeſtrzegáią: áby zapiſy ſpráwiedliwie y pilnie przez Piſárze w księgi były wpiſowáné / á niech nie bedą odmieniáné. Czego y ten / ktory ſpráwe bedźie miał / y ſwey rzeczy bedźie pilnował / niech dogląda.

Sędzia y Vrzędnik Ziemſki w ſwéy ſpráwie mieyſce záſádzić ma.

Kiedy

95. 2. KIedy ſie przytráfi/ iż który Sędźia álbo vrzędnik Ziemſki y Zyg. Aug.
Grodzki ma Akcyą ſwoie v ſądu / álbo vrzędu ſwégo z którą= w Wárſzá.
kolwiek oſobą: wolno mu to ma być záſádźić ku iéy rozſądku 1 5 5 7.
oſobę ſzláchecką w onéy źiemi ośiádłą / bez ſurrogáciiéy króle=
wſkiéy: która niepowinna będźie przyśiądz.

Sędzia y Podſędek, kiedy Król w ich Powiećie będzie, ma ná Dworze Królá Ie° M. ſądy odpráwowáć: wſzákże ſpráwy o Dziedzictwá Królowi máią opowiádáć, á té Król Ie° M. z Pány ſądzić ma.

395. 3. IZ z wielkośći Sędźi / iákoſmy tego doználi / w ſpráwách Káźimierz w Wiſlicy
o iednéy rzeczy rozmáitym obyczáiem y różnie ſkázowano czę= 1 3 6 8.
ſtokroć: dla tego chcąc pewną liczbę poſtánowić ſędźi/ y zábie List 10.
żeć różnośći przerzeczonéy/ vſtáwiamy: áby ieden w Krákowſkiéy/ á drugi w Sędomirzkiéy źiemi ſędźie náſzy byli. A gdyby ſie nam przydáło do gránic którey źiemie przyiecháć: chcemy/ áby Sędźia y Podſędek źiemie/ w którey będźiemy mieſzkáć/ byli powinni ná Dworze náſzym ſądźić y vznáwáć ſpráwy / obiáſniáiąc moc tychże ſędźi: áby nápotym w którychkolwiek ſpráwách wielkich/ by też y Dźiedźicznych/ nie mogli dáléy od trzech niedźiel Roków náznáczáć. Ale gdy będźie dźiedźiczna ſpráwá/ Sędźia álbo Podſędek będźie powinien tę ſpráwę przed námi przełożyć: którey vznánie áby przy bytnośći náſzéy y Pánów Rad náſzych było odpráwowano / tego chcemy y ſkázuiemy. A ieſlibyſmy byli iáką ſpráwą zátrudnieni: tedy Sędźia z Podſędkiem/ y z ſześćią álbo czterzemi/ którzy przez nas ku nim będą przydáni/ Pány/ tę ſpráwę Dźiedźiczną ſkázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc.

Sędziowie Káſztelánſcy o głowę ſądzić máią.

Káż. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8. List 11.

396. 1. VStáwiamy / áby o káżdą głowę Sędźiowie Káſztelánſcy

ſcy

ſcy/ káżdy w ſwéy Káſztelániiéy/ ſądźić y vznáwáć miał moc.

Sędziowie Podſęd: przez powodowéy ſtrony niemáią ſkázowáć, áni pozwów dáwáć.

Tenże. List 14. Zákázuiemy Káſztelanóm y wſzyſtkim Sedźióm y Podſedkóm: áby nápotym przez pewnégo Aktorá/ y rzeczy wyrázonéy nie ſkázowáli/ áni Pozwów iákichkolwiek dawáli. 396. 1.

Sędziégo ſkazániu kto przygáni, iáko ma bydz karan.

Tenże. List 32. Skázuiemy/ iż ieſliby ſtroná práwuiąca ſie przed námi/ álbo przy inych Pánów obecnośći/ ábo też niebytnośći śmiał mówić: że Sedźia źle poſtąpił/ y zły Dekret vczynił: tedy Sedźia onymi/ którzy z nim ná ſądźie śiedźieli/ ma dowiéśdź: iż dobrze ſkazał. A ieſli on/ który ſkazániu Sedźiégo przygánę dał/ że chce teg co mówi dowodźić: tedy to ma vczynić z ſześćią świádków tego ſtanu/ którégo ieſt Sedźia. Ale nie piérwéy máią ſłucháć iego probáciiéy: ażby ſedźiemu trzy grzywny/ álbo kożuch kuni położył: które ná Sedźiego máią przypáść. Támże.

Sędziégo álbo Podſęd: ſkazánie kto nágáni, co ma przepáść.

Támże. Tákże kto nágáni ſkazánie Podſedkowo/ nie ma bydź ſłuchan/ áż mu piérwéy náznáczy trzy wierdunki/ álbo ſkórki liśie: które temu Podſedkowi máią ſie doſtáć: ieſli dowiedźie/ że ſpráwiedliwie ſkazał. A coſmy o ſedźiém powiedźieli/ to też ma bydź rozumiano y o Káſztelanie. A ieſli ſedźióm Káſztelánſkim zárzući kto fálſzywé ſkazánie/ nie bedźie powinien bydź ſłuchan: áż im ſkóry báránkowé bedą dáné: które máią ſobie zátrzymáwáć/ ieſli pokażą ſąd ſwóy bydź ſpráwiedliwy. 396. 4.

PODSĘDEK.

O vrzędźie Podſęd. y powinnośćiách iego. Pátrz wyſſzéy, Tit. Iudex. Sta. 2. Fol. 554. *Tám* in Forma Iuramenti, *vrzędy, y powinnośći*

winnośći iego znaydźieß. Wßákże Sędźiego sámego rußáią, y appelluią, á nie Podsędká. Inné okolicznośći z strony Podsędków, w Státu: o Sędźiem znaydźieß: bo tám zobopólnie o tym y o onym vstáwy mießa.

PISARZ ZIEMSKI.

Formá przyśięgi Piśárzów: zkąd vrzędy ich y powinnośći wyrozumieſz.

Ja A. przyśiegam: iż spráwiedliwie wedle Bogá/ Práwá piſánego/ spráwiedliwośći y kontrowerſiiey stron bede sądził/ y Sedziemu bede rádził: y wiernie stron zeznawánia/ kontrowerſiie/ żądánia / álbo oświádczenia Práwne/ álbo Sedźiego skazánia/ w kśiegi Ziemſkie bede wpiſował: y bede sie stárał / áby były wpiſowáne: niemáiąc respektu ná bogátego álbo vbogiego / ná przyiaćielá / álbo ná nieprzyiaćielá / ná obywátelá álbo ná przychodnie: áni bede dbał ná łáſkę/ álbo ná nieprzyiaźn czyie/ ná dáry ábo ná karánie czyie: ále w sądzeniu/ w dawániu rády/ w piſániu/ sámego Bogá y spráwiedliwośći świetey / y słußney rzeczy/ tákże stron zeznawánia spory y Sedźiego skazánia: á w tych wßytkich rzeczach sumnienia mego rozsądku bede náśládował y słuchał: y ine spráwy mnie náleżące wiernie wedle możnośći mey odpráwowáć bede. Ták mi Boże pomoż / y świety krzyż Páná Krystuſów. Zyg. Aug. 1565.

Piśárze wybráni, przed Woiewodą ábo Kaßtelanem niech przyśięgáią. Zygmunt w Piotrko: 1519. List 400. 1.

Podobné temuż Práwo. Zygmunt w Kráko: list tenże Stát: 2.

Iáko

Iáko Sędziowie ták y Piſárze máią bydz obiéráni.

Kázimierz w Nieſzo. y w Opo. Liſt 94. GDy Piſárſtwo Ziemſkie bedźie wákowáło / w káżdéy źiemi obywátele onéy źiemie/gdźie Piſárzá nie bedźie/ná Powiátowym Séymie bedą miánowáć czterzy oſoby ná ten vrząd godné: iáko zwykło bydź o Sedźiach y Podſedkach záchowano: z którzych czterzech ták miánowánych oſób / iednému z nich damy piſárſtwo / wedle vpodobánia náſzego. 399. 1.

Z Duchownych áni Piſárze, áni Podpiſkowie niech nie będą.

Zygmunt w Piotrk. 1538. POruſzeni prośbámi Poſłów/y dla vſpokoienia nienawiśći/która przećiwko oſobam Duchownym prze niektórych wſzeteczeńſtwá v świetckich zwykła bydź poruſzona: vſtáwiamy/ áby Duchowni ludźie trzymáiący opátrzenia duchowné / álbo kápłani/nie mieſzáli śie nápotym w ſądy świetckie: áni Prokuráciiéy ſpráwowáli / álbo podpomagáli świetckich oſób: áni vrzedów Piſárſkich / álbo Podpiſków w świetſkich ſądźiéch niech ná ſobie nie noſzą: y do nich przez ſędźie Ziemſkie niech nie bywáią przypuſczáni: wyiąwſzy ich właſné ſpráwy/ álbo inych Duchownych oſób: w których ſpráwowániu y w Prokurowániu niech máią zupełną moc. Ale ſtároſtowie bedą mogli mieć Piſárze Duchowné: gdyż zá wyſtepki Piſárſkie ſámi odpowiádáć bedą powinni. Wſzákże w ſądźiéch náſzych przy oſobie náſzéy/ gdy oſobą ſwą ná ſądźie bedźiemy/ bedźie wolno Duchownym oſobam przy nas śiedźiéć y ráde dáwáć. 399. 2.

Podobny temuz Státut.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. IZ káżdy vrząd ma ſwé ſpráwy: nie máią dáléy dźierżeć ſedźiowie Ziemſcy / y Piſárzowie Grodzkich ſądów / álbo Piſarſtw weſpółek z Ziemſkiémi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim bydź nie może/á Sedźia Grodzki y Podſtárośći ośiedli bydź máią. 399. 3

Piſárze Ziemſcy ſámi oſobámi ſwemi ná ſądziech niech śiedzą.

Piſárze

401. 1. PIſárze Ziemſcy / którzy będą na piſárſtwo przełożeni / záwżdy ſámi ná ſądźiech á nie przez inſzé áni przez Podpiſki / álbo iné któréby chćieli záſádzáć / niech śiedzą / gdy to vczynić będą mogli. Ale ieſli nie będą moc bydź / będźie im wolno mieć ſubſtituty ná ſwych mieyſcách záſádzoné: któré to iſte Pánom y Sędźióm Ziemſkim / w których Ziemiách vrząd tákowy máią / będą powinni preſentowáć: iáko ſą dobréy ſławy / y od przerzeczonych Pánów y Sędźi ná tákowy vrząd pochwaleni. A ieſli ináczéy ſie będą záchowywáć / tedy ten vrząd ich inym godnieyſzym y pilnieyſzym przez nas ma bydź dan bez omieſzkánia: áni żadna przyczyná máła niebytnośći Piſárſkiéy nie będźie moc wymówić. Władiſł. Jágełło w Jedlnéy Liſt 52.

Piſárze mogą mieć Podpiſki przy ſobie, ále ſámi liſty podpiſowáć máią.

Támże SEdźiowie Ziemſcy y Grodzcy / tákże Piſárze Ziemſcy niech będą przyśiegli / wedle ſtátutu o tym vczynionégo: y ſpráwy / któré ich vrzędowi należą / niech pilnie ſpráwuią / á ſámi przez ſie wypełniáią. Wſzákże Piſárzóm Ziemſkim iné Podpiſki / którzy tylko w piſániu im pomágáć máią / dopuſczamy mieć: to wyráziwſzy / áby ſámi ták przy ſądźiech Ziemſkich / iáko przy położeniu kśiąg / y inych Práwnych ſpráwách bywáli: y liſty / wypiſy / którékolwiek z kśiąg Ziemſkich ná párgáminie y pápierze máią bydź wydawáné / ręką ſwą podpiſowáli. Zygmunt w Kráko. 1532.

Piſarz, którą winą káran bydź ma, ieſli przez przyczyny iákiéy nie będzie przy ſądzie.

401. 3. NIe doyźrzenkiem Piſárſkim wiele ſie omieſzkánia dźieie / á ták ponawiáiąc ſtárych ſtátutów vſtáwiamy: áby ſámi Piſárze v ſądów śiádáli / á odpráwowáli ludźie nie przez podſtawki. A gdźieby w tym niedbáli byli: tedy Woiewodowie nową Elekcią winni ſzláchćie złożyć będą / ku obiéraniu nowégo Piſárzá: wyiąwſzy iżby Rzecząpoſpolitą zábáwion był álbo chorobą. Zyg. Aug. w Piotrk. 1550.

Piſarze Ziemſcy przy połozeniu kśiąg, niech oblicznie będą.

Zygmunt 1519. Liſt 21. PIſárze Ziemſcy niech będą oblicznie przy położeniu kśiąg 401.
Ziemſkich: á nápomnieni/ieſli ináczey czynić będą/niech winą 4.
ſtátutową będą karáni: á wybránie inego Piſárzá wedle zwy-
czáiu ná Woiewodę y ná ſzláchtę niech przypádnie.

PISARSTWA *Nurſkie y Zembrowſkie: Pátrz ná* 402.
końcu w Metrice. 1.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. *Ieſliby Piſarz niechćiał piſáć w kśięgi co Sędźia z Podſędkiem ſkazáli. W Polſkim Stá: liſt 409. Stá. 4.*

Et ſi ſe de ſede mouerit, nolens controuerſias acticare. Priluſ. 671. ℣. 20. proripiendo ſe de ſede ſua furiosè.

Piſarz Sędztwá, áni Sędzia Piſárſtwá rázem dzierzeć nie moze.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1550. IZ káżdy vrząd ma ſwe ſpráwy: nie máią dáley dźierżeć Sę- 406.
dźiowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądow/ábo Piſarſtw 5.
weſpołek z Ziemſkimi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziem-
ſkim bydź nie może: á Sędźia Grodzki y Podſtárośći ośiedli
bydź máią.

KOMORNIK.

Camerarii Palatini, & Succamerarij, Iudicijs olim præſidebant, in Terminis particularibus, qui alienas cauſas ne procurent.

Vladiſ. Iagello Crac. & Var. 1423. Fol. 45. IN Terminis particularibus, Camerarij Iudicum & Subiu- w Łác Liſt
dicum, item alij duo Camerarij, videlicet, Palatini & Succa-
merarij, ſunt eligendi: ac per eoſdem ad illos adiungendi:
ſine quibus Iudex & Subiudex, & Camerarij eorum, non ha-
beant

beant iudicandi facultatem. Prædicti etiam Camerarij, seu Officiales Iudicij sic locandi, non debebunt alias causas, nisi proprias, procurare: vel ad procurandũ se de Iudicio leuare.

Et Camerario olim pœna & mulcta dabatur. Prilus. 671. ✠. 5.

PODPISEK.

Pisarz álbo Podpisek, v tego sądu gdzie śiedzi, prokurowáć nie moze.

47. 1. PRzestrzegáiąc trudnośći ludzkiey zákázuiemy: áby żadeн Pisarz y Podpisek v tego sądu / v którégo śiedźi ná vrzędźie / kauz żadnych nie prokurował. Zyg. Aug. w Piotrko. 1550.

☞ *Odpráwiwszy Státuty o personách pewnych, iuż o záśiędźieniu ich iákie ma bywáć przychodźi mówić o tym: Iáko są Roki, y Nowégolátá sądzenié: tákże położenia kśiąg.*

W Polskim Stát. o Podpiskách. fol. 401. Sta: 2. Sta: 1.

Niemáią mieć Substitutów Podstáwki, co zá Iágelłá było wolno, Constit. 1550. *Stá:* 15. *Kaźń, Depositia.*

O PERSONACH,

Ktorych do práwá wołáią / z ich komitywą y áppáratem práwnym.

ACTOR.

Powodowa strona w swym práwie odpowiádáć ma, będąc pozwáną od tego którégo pozwáłá.

48 4. GDyż powodowa stroná wszedy ma iśdź zá práwem pozwánégo / do którégo przynależy: chcemy / iż ieśli kto w sądźie práwá Niemieckiégo / álbo którégokolwiek innégo przećiwko komu pocznie swą rzecz / á pozwány záśie przećiwkóż iemu 1. Kázimierz w Wiślicy 1368. List 23.

 támże

támże żálobe vczyni / tedy powodowa stroná v támtegóż sądu o podobnąż rzecz álbo też inákszą / nie bedźie mogłá bydź támtymże práwem pátrzoná / ále tákowy pozwány swégo práwá álbo rzeczy przed Sędźim / ktorému tákową rzecz sądźić przynáleży / dochodźić ma.

Prokurowáć ábo pozywáć przez swégo powodá żaden nie ma.

Káz. Wiel. List 4. 2. KTórzykolwiek ná Sądźie śiedzący / álbo ich Woźni álbo słudzy chcąc złośliwie niektóre vćisnąć prácámi y nákłády / y żądáiąc z ták prácuiących wyćisnąć nieco pieniedzy / álbo rzeczy iákich od niewinnych / á to dla tego / áby sie im odkupili od trudnośći y vtrapienia ktorzy ácz żadnéy spráwy y práwnégo postepku przećiwko nim nie máią / wszákże prokuruią rózné pozwy y zmyślone piszą spráwy. Dla tego vstáwiamy / iż ieśli kto pozowie / álbo bedźie prokurował czyie rzecz przez powodá słusznégo / ták pozywáiący álbo prokuruiący niech bedźie powinien zápłáćić wine pozwánému pietnaċźieśćią / to ieśt / trzy grzywny. A przedśie zákázuiemy Kásztelanóm / y wszystkim Sędźióm y Podsędkóm: áby nápotym przez pewnégo powodá y rzeczy wyrázonéy niemogli skázowáć áni dáwáć / áni słucháć pozwów żadnych.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 37. 3. IN CAVSIS CRIMINALIBVS, in absentia nemo cognoscat. *w łáć.* fo. 4.

Actor debet esse paratus.

Sigis. 1523. Fol. 33. Podobny temuż w Łáć. stá. 9. Volumus de Actore intelligi, cùm liceat Actori, quod & Reo: præter simplicem infirmitatem, quæ actoribus non conuenit, eò, quòd actores semper habent terminos perẽptorios; & propter hoc, semper debent esse ad comparendum parati. poterint tamen & actores, in faciendis documentis, habere dilationẽ, cùm citato idipsum sit permissum.

4. Iesli powodowa stroná stráci pozew.

☞ *A iż tu znaszá onę niepotrzebną w práwie zabáwkę o ládá co skáżenia pozwu, iáko w Sochácżowskim Powiećie bywáło: co kássowano w práwie poślednim.*

Ieśli

JEśli powodowa strona straći Pozew przed wkroczeniem w prawo/ to iest przed Roki na które pozwał/ tedy będzie mógł pozwać sobie winowatego innym pozwem na kształt pierwszego: który ácz w swéy powieśći od pierwszego stráconego rózny będźie: ále gdy tylko iednež w sobie rzecz álbo summe będźie zámykał: tákowy pozew będźie miał mieysce v sądu/ áni powodowa strona winy iákiéy zá to przepádnie: ále pozwány nie ináczéy iáko ná pierwszé strácenié będźie powinien iemu odpowiádáć/ áni będźie mógł žądáć powodowéy stronie/ izby dał Pozew ná Pozew. A tóž ma bydź záchowano/ ieśli po wkroczeniu w prawo pozew stráći: ábowiém będźie mógł przypozwáć/ álbo znowu pozwáć przez winy. A ieśli powodowa strona będźie miáłá pozew w žałobe wpisány/ tedy mu będźie wažna iáko pozew: á nie będźie winien pozwánému pozwu vkázáć: ábowiém będźie dosyć ná przypozwie iego. A ieśli pozwány stráći Pozew/ tedy powodowa strona po swéy žałobie ná žądánié pozwánégo będźie powinná požyczyć swégo pozwu ku odpowiedźieniu: który wróći powodowi po vczynieniu odpowiedźi. Zygmunt w Piotrk. 1523. List 43.

ACTOR interceptor actionis reiicitur. Conſuetudo.

A Melioráciiéy pozwu mieyſce dáią, á wćiépiácząą ſtronę. Tit. Actor. Sta. 12. w Láćińſkim. 5.

Actor ná pierwſzym Roku ma ſie ſtáwić, pod vtráceniem śiedmi grzywien. 415. Stá. 1. w Polſkim.

Poſſeſſori incumbet probatio, contra Actorem: præſertim cùm vtraque pars ſit literatoria. vide in Titulo, Poſſeſſor. w Láćin. Fol. 5.

Actor, Reo ſeu citato mortuo, intra annum & ſex ſeptimanas cauſam renouet.

Fol. 5. SI pars citata moritur, pendente & indeciſa cauſa: Actor tenetur contra pueros & ſucceſſores eius, citationem & cauſam, per concitationem reuificare, intra annum & ſex ſeptimanas. Alioqui, ſi id facere neglexerit: cauſam totam pro qua actio inter eos vertebatur, vt ſuprà eſt ſcriptum, perdet in perpetuum: ſecundùm conſuetudinem terræ antiquam. Si verò plures fuerint Actores, & ſimiliter Rei, in vna Conſuetudo

citatione: & ſi aliquis eorum, pendente citatione, ex vtraq; parte moreretur, vel plures, aut omnes morerentur; extunc actores ſuperſtites, à ſe & ſucceſſoribus defunctorum participum ſuorum, vel ſucceſſores actorum, contra reos etiam viuentes, aut hæredes, & contra ſucceſſores defunctorum, citationem huiuſmodi & cauſam reuificare tenentur, totiens quotiens id acciderit, vſq; ad finem cauſæ. Nam ſi quis moritur, in citatione exiſtens, moritur citatio ſua, & actio; niſi fuerit reuificata per citationem, contra hæredes & ſucceſſores mortui. Si autem pars habens actionem, ad quodcunq; iudicium pendentem, moritur intra terminos, vel eo die, quo actio dicta debuit iudicari; extunc pars aduerſa, ſiue ſit actor, ſiue reus, non debet proſequi cauſam huiuſmodi: propter mortem partis ſuæ, in eiſdem terminis, & iudicio, vbi pendebat, niſi præmiſſa concitatione, contra ſucceſſores mortui, iuxta conſuetudinem terræ. Si verò in tali caſu, attentaret terminum, & cauſam proſequeretur, contra defunctum, hoc partem proſequentem non releuabit. quin cum láruis, hoc eſt, cum mortuis, luctari videbitur.

☞ *Podobné trzy Státuty temuż w Polſkim Státu.* fol. 488.

6. DE ACTORE condemnato, antequam Ius admittet. vide in Titu. CONDEMNATIO. fol. 55.

Támże. ACTOR citatum pro violentia, aut vi, proprio iuramento cõuincat Reum. vide in Tit. VIOLENTIA.

Támże. ACTORES in fine debēt cõdemnari. vi. in tit. Cõdemnatio.

Choć Actor debet eſſe paratus: *wſzákóż niekiedy mu dozwalą dilácięy* in faciendis documentis. Tit. Actor. Sta. 3.

Actore non probante, Reus abſoluitur.

Citatus.

REVS,

ABO POZWANA STRONA.

Pozwánégo obroná piérwſza:

Nie odpowiádáć áż Woźnego vyźrzy.

Zwyczáy zie. Krá. 1505. Liſt 121. GDy kto kogo pozowie o iáką rzecz/ á ſtroná pozwána rzecze: Pánie Sedźia/ chcę widźieć Woźnégo/ który przyniósł po-

zwy: á gdy Woźnégo vyźrze / chce odpowiedźieć to / co wedle Práwá bedźie: tedy nie bedźie powinien odpowiádáć / áż Woźnégo vyźrzy / ktory przyniosł pozwy. A ieśli powodowa ſtroná ná ten czás nie bedźie miáłá Woźnégo: może ſobie zwlec aliâs wźiąć ná bliżſzé Roki / dla ſtáwienia Woźnégo.

P O Z W A N E M V, *niekiedy winien pożyczyć pozwu Aktor.* Titul. Actor Sta. 4. ꝟ. 4.

PROCVRATOR.

Kto chce niech Prokuratorá vzywa.

43. 3. IZ kożdému ſwoiá obroná iáko ieſt przyrodzona / ták też nie ma bydź broniona: dla tego vſtáwiamy: áby w ſądźiech náſzégo króleſtwá káżdy człowiek ktorégokolwiek ſtanu y záwołánia mógł / y ma mieć ſwégo Prokuratorá ábo przepowiedácza. Káz. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 10.

Nieumieiętnym y vbogim Prokurator niech będzie dan.

43. 4. IEſliby kto do ſądu przyſzedſzy rzeczy ſwéy ſłuſznie rozpowiedźieć nieumiał / ábo iezyká nie miał wolnégo / áni przyiaćielá nie mógłby mieć / ktoryby zań mówić chćiał: tedy ſąd támże śiedzący z vrzedu ſwégo temu proſzącému Prokuratorá godnégo powinien náznáczyć. Kázimierz w Nieſzo. 1454. Liſt 94.

Biáłégłowy Prokuratorá w goſpodzie niech poſtánowią.

44. 1. ABy Białychgłów mieſzkánié dla krewkośći płći od zebrániá meżczyzn wſzelákim ſpoſobem było oddźieloné / y áby do ſpraw wezwáné nie ćiſnełyſie w zebrániu y w kupách meżczyzn: náſzą władzą to poſtánowiliſmy niniey ſzym czáſem. Iż gdy która páni ábo pánná pozywáiąc álbo pozwána przyſzłáby ná Rok ſobie náznáczony: Sędźia ná ſądźie śiedzący służebniká ſwégo z tym ktory ſie znią práwuie / do goſpody onéy pániéy poſłáć bedźie powinien: przed ktorym ſpráwe álbo obrone ſwéy rzeczy Prokuratorowi ſwému / ktorégo ſobie obierze / we wſzytkim zleći. Káz. Wiel. w Wislicy 1368. Liſt 10.

 Proku-

Prokurowáć ſpraw cudzych Komornicy nie mogą.

Jág. w Krá. 1423. Liſt 45.

KOmornicy Woiewód/ y Podkomorzowie ich / ácz przy ſądziech Ziemſkich przed tym bywáli: wſzákże ſpraw cudzych niech nie prokuruią/ iedno włáſné. Támże 2.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

DVCHOWNI, niech nie prokuruią / iedno ſwé włáſné ſpráwy. *Státut ten wyſſzéy znaydźieſz. Titul. Piſarz. Stá. 3.* Támże 3.

Prokuráciia zá trzy groſze niech będzie przedawána.

Zygmunt w Piotrk. 1511. Liſt 16.

ABy poddáni náſzy w Káncelláriey náſzey od Piſárzów nád ſpráwiedliwość nie byli obćiążeni/ ſkázuiemy: áby nápotym od Prokuráciiey tylko groſzé trzy byly bráné. Támże 4.

PROKVROWAC álbo pozywáć przez ſwégo powodá żaden nie ma.
Ten Státut znaydźieſz wyżſzéy Titulo, ACTOR *Stá. 2.* Támże 5.

Ieſli ſie kto pokaze z Prokuráciią niedoſtáteczną, niech będzie káran.

Zwyczay zic. Krá. 1505. Liſt 121.

GDy ſie kto vkaże z Prokuráciią v ſądu/ á oná będzie zła álbo niedoſtáteczna: táki w Ziemſkim Práwie niech zápłáći winę trzy grzywny/ á w Práwie Grodzkim ſześć ſzkótów/ to ieſt dwánáśćie groſzy: ktoré ſam Prokurator zápłáći nie iego ſtroná/ to ieſt nie on od ktorégo rzecz ſpráwuie. 44

O Prokuratorze Fálſzowniku.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

IZ niekárność wielką dáłá ludźióm z przyrodzenia do złégo ſkłonność/ y ku fálſzowániu y oſzukániu dopuſczánia śmiáłość/ ták iż ſie też nie boią przez náprawné y podſtáwioné oſoby iuż w ſądźiech / iuż v ziemſkich kśiąg pewné zeznawánia czynić imieniem tych oſób (ktoré częſtokroć dáleko ſą od mieyſcá onégo ſądu) y prokurowáć ku ſzkodźie y ſtráćie tych / ktorzy nie wiedzą. Ktorą ſwą wolą chcąc pohámowáć vſtáwiamy: áby wſzyſcy Támże

wßyſcy tácy gdy doſtátecznym świádectwem będą przekonáni winą Státutową/ która w naieździe domowym ieſt wyrázoná/ byli karáni.

Prokuratorowie niech będą wierni y pilni.

Támże 4. Zápowiedamy/ áby Prokuratorowie z nieporządnémi pozwy y ſpráwámi do ſądu nie chodźili: chcąli vydź karánia Státutowégo. Tákże áby wezwáni wedle Reyeſtru rychło bywáli: bo w wzywániu oſób wedle reyeſtru ſie záchowamy. A ieſli który Prokurator záwołány nie ſtáwi ſie/ dopuśćimy ij zdáć. Abowiém vmyślnie zwykli ćiągnąć rzeczy/ ták iż nietylko Sędźiowie powiátowi/ ále też Król Je° M. z Aſſeſſory ſwémi nie w ten czás kiedy chćieli/ ále kiedy Prokuratoróm ſie podobáło ſądźili. A ták ieſli który Prokurator niedbáłośćią ábo złośćią nie rozpiéráiąc ſie z przećiwną ſtroną dopuśćiłby ſtronę ſwą zdáć/ á tákowa ſtroná/ to ieſt czyiá rzecz ieſt/ ſkárżyłaby ſie o to: tedy támże przed ſądem álbo ná Séymie będźie mu z niego vczyniona ſpráwiedliwość/ nie ináczéy/ iedno iáko z ſługi: choćby też był ośiádły. Zyg. Aug. w Piotrk. 1548.

O Prokuratorſkiéy władzéy, w postępowániu w ſpráwách, ták potocznych, iáko dotkliwych.

56. 2. STáry Státut ſpráwiedliwym vmiárkowániém wykłádáiąc/ vſtáwiamy: áby Prokurator choć będźie ośiádły/ choć nie ośiádły/ máiąc doſtáteczną Prokurácią mógł v ſądów ſtáwáć: y wßyſtko czynić y ſpráwowáć/ cokolwiek iego Principałá/ álbo tego czyiá rzecz ieſt ſpráwy álbo ſpraw ſie dotycze. Też ſtronę Pozwem Nadwornym pozwáć/ y Sędźiégo rußyć/ y wßytko czynić/ co ku obronie ſpráwy będźie przynależéć: Wyiąwßy zápiſy: których áni nowych czynić/ áni z ſtárych quitowáć/ áni pieniędzy zápiſánych będźie mógł bráć/ okrom bytnośći ſwégo Principałá álbo Aktorá. Zygmunt w Piotrk. 1511. Liſt 18.

O potwarzy zádánéy y potwarcy.

Kázimierz w Nieſzo. Liſt 94. GDyż káżda práwna vſtáwá zámyka dróge potwarzóm/ vſtáwiliſmy: iż ieſli o co komu będzie żądána potwarz/ á ten ktory ią żądał potwarcą zdawná będzie zwan/ to ieſt iż prokurował/ ábo prokuruie ſpráwę podtwarną: tedy tákowy zápłáći temu ktorégo potwarzał/ gdy ſie oczyśći/ wine trzy grzywny/ á ſądowi tákże trzy grzywny. A tákowé oczyśćienié potwarzóm trzy kroć tylko ma bydź ſkázano: á ieſli czwarty raz będzie kto obwinion o vczynek potwarny/ wiecéy ku ſpráwowániu ſie nie ma bydź dopuſzczon: ále zá iego zły vczynek nozdrze iemu máią bydź przerznioné/ iáko wáláchowi: y zárázem ma bydź prze zcżći: y nie ma wiecéy Práwá ſzláchecklégo vżywáć/ álbo im ſie iákokolwiek bronić. 491. 5.

Kazn ná Prokuratorá gdyby popiérał forum incompetẽs przed Trybunałem.

w Conſt. 1578. Liſt 186. A Gdźieby kto ex ciuili cauſa criminalem czyniąc ná Séym/ álbo zá Dworem kogo wyzwał/ tedy gdy będźie vznána przez nas ná Séymie bydź cauſa ciuilis, ma tákowy euocans pœnam ſeſsionis turris, & centum marcarum, ac damna według Conſtituciiéy luere. A cauſa ma bydź odeſłáná ad forum competẽs.

Procurator, Præuaricator per abuſum vocatur: diſsimulator verarum defenſionum. Priluſ. 568. ℣. 18.

W O Z N Y.

Wozny od Woiewody poſtánowiony niech pozywa v Sądu, á niech go nie biią.

Káz. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 32. WOźnych żaden iedno Woiewodowie ſtánowić nie ma/ y oné ſądźić/ y o ich vbićié álbo rány/ álbo o głowę winy wyćiegáć y bráć niech máią zupełną moc. 46.

Przyśie-

Przyśięgá Woznych, kiedy bywáią postáwieni przez Woiewodę.

ámże 2. Ia B. przyśięgam: iż od tego czáſu y nápotym bede wierny naiáſnieyſzemu Pánu memu Krolowi/ etc. ſpráwy ſądowne mnie poruczone y zwierzone/ y Pozwy bede wiernie ſpráwowáł: we wſzyſtkich ſpráwách: y gdy bede ná świádectwo wezwan/ wiernie zeznam: nie zá miłośćią/ nie zá nienawiśćią/ áni zapłátą/ áni łáſką/ ále dla Bogá y ſpráwiedliwośći: áni bede zwalał ná żadną złą rzecz/ktoraby mogłá iákimkolwiek ſpoſobem poctumić prawde: y bede poſłuſzny ſądu krolewſkiego: y wſzyſtko co mi bedźie poruczono przez Pány Woiewody y ine vrzedniki ſądu Ziemſkiego/ wiernie bede zeznawał/ áni bede pomagał fałſzywey ſpráwie: y wſzytkie rzeczy mnie zlecone wiernie okrom chytrośći y zdrády ſpráwowáć bede. Ták mie Pánie Boże wſpomoż/ y święty krzyż Páná Kryſtuſow. List 163.

Obyczay liſtu, który zwykł Woznemu bydz dawan.

164. 3. IA N. Woiewoda/ ꝛć. Wſzytkim y káżdému zoſobná w Woiewództwie náſzym B. bedącym Práwá Ziemſkiégo vczeſtnikóm oznaymuiemy przez ninieyſzy liſt: iż gdyſmy obaczyli/ że ſpráwiedliwość ludzka Práwna dla miłości Woźnych byłá zámieſzkawána/ álbo z trudnośćią odpráwowána: áby z vrzedu náſzégo pożytku ludzkiému z téy ſtrony omieſzkánié nie było/ opátrznégo A. o którégo cnoćie/ dowćipie y dobroći od wiele ludźi dobrych wźieliſmy świádectwá/ ná Woźnégo ziemie Krákowſkiéy obráliſmy y poſtrzygli/ iákoż ji Woźnym czyniémy y ſtrzyżémy/ w imie Boże przez ninieyſzy liſt/ dáliſmy y pozwoliliſmy

lismy iemu moc wszytki Woźnégo vrzedy po wszytkim Woiewództwie nászym Krákowskim slusznie exequowáć. A ták wam opowiádamy: ábyście onégo A. B. vżywáli iáko práwdziwégo/vczynionégo/przysiegłégo/y wiernégo Woźnégo/we wszystkich wászych sądziéch/świádectwách/y inych postepkách práwnych/záchowawszy záwżdy iemu powinną y słuszną zápláte. A iesli/czego Boże vchoway/ niewiernie vrząd swóy sprawowáć bedzie: tedy karan bydź ma. Ná którey rzeczy świádectwo ten niniey szy list pod pieczecią nászą dálismy.

Sędzia niech nie pozywa, iedno przez Woznégo: wyiąwszy zeby v sądu występek iáki sstał sie.

Káz. Wiel. w Wislicy 1 3 6 8. List 13.

VStáwiamy/ áby żaden Sedzia przez żadną iną osobe/iedno przez swégo pewnégo sługe/ álbo Woźnégo nie czynił áni wypráwował swych pozwów: á szláchtá zacnieysza przez listy. Wyiąwszy to/ iesliby sie v sądu/ álbo we Dworze gdzie sądzą świeżo co tákowégo tráfiło: tedy o tákowy wystepek przez ktoregokolwiek sługe bedzie wolno pozwáć. 465. 2.

Tenże List 12.

WOZNI nie máią pozywáć nie dołożywszy sie Sedziégo. Támże 3. *Ten znaydźiesz w Metrice niżey.*

Kto moze Woznégo ná pozwánie przydáć, y który zwyczay był przed tym pozywánia.

Tenże List 37.

SKázuiemy obiáśniáiąc: iż my/ álbo Woiewodá/ álbo Kásztelan/ y Stárostá nász/ álbo Sedzia/ Podsedek/ álbo Pisarz/ y káżdy vrzednik/ bedą mieć moc dáć Woźnégo ná pozywánie: ták iż którzy máią Práwo/ niech niebedą pozywáni/ iedno przez listy násze álbo Stárosty nászégo/ y ci tylko przez listy násze nie bedą pozywáni. Ale gdzie bedziemy z Dworem nászym/ álbo gdzie bedzie sąd nász wálny: bedzie mógł Woźny zá roskazániem nászym/ álbo nászégo Stárosty/ álbo Sedziégo/ okrom listów pozwáć w gospodzie/ álbo ná rynku: wszákże gdzie kto pozwan bydź ma ná Dworze nászym/ álbo nie v sądu nászégo: Támże 4.

tedy

tedy nie w domu ßláchećkim/ále v Włódárzá/ álbo v Wóytá pozew niech będźie położón przy bytności powodowéy/ álbo przy iego Poßle/ przećiwko ktoremu ma być rzecz spráwowána: y ma być rozpowiedźiána przyczyná pozwu/ przez kogo iest pozwan/ y náznáczyć mu pewny Rok áby stánął. A ieśliby będąc pozwány nie stánął/ álbo tym wzgárdźił: zá kożdy Rok piérwßy y wtóry ośm skotów/ to iest ßesnaśćie großy/ zápłáćić niech będźie powinien: á ná trzećim Roku ieśli nie stánie/ niech rzecz swą tráći z winą. A ieśli powodowa stroná ná piérwßym Roku áni przez śię/ áni przez posłá swégo nie stánie/ niech tráći swą rzecz z winą śiedm grzywien.

☞ *A w Láćińskim* Tit. MINISTERIALIS. Stá. 8. *powiáda: że y Woźny Woźnégo przydáć może. Káźim.* Visliciæ fol. 37. *á ták trzebá w tym konciliáciiéy.*

66. 2. PODOBNYZ Státut o pozywániu Woźnych. *Ten znaydźieß w Metryce.* Káź. Wiel. w Wiślicy 1368. List 12.

Pozwány niech nie odpowiáda, áż Woznégo vyzrzy.

67. 2. GDy kto kogo pozowie o iáką rzecz/ á stroná pozwána rzecze: Pánie Sędźia/chcę widźieć Woźnégo/ ktory przyniósł pozwy: á gdy Woźnégo vyźrze/ chce odpowiedźieć to/ co wedle práwá będźie: tedy nie będźie powinien odpowiádáć/ áż Woźnégo vyźrzy/ktory przyniósł pozwy. A ieśli powodowa stroná ná ten czás nie będźie miáłá Woźnégo/ może sobie zwlec/ aliâs wźiąć ná bliżßé Roki/ dla stáwienia Woźnégo. Zwyczay źiem. Krá. 1505. List 121.

Zeznánié z Grodu z innégo Powiátu ná piśmie ták wiele wazy, iákoby Wozny oblicznie zeznał.

67. 3. JEśli komu będźie potrzebá Woźnégo stáwić z iednéy do drugiéy źiemie/ á nie będźie go mógł wywieźć/ tedy ma przyieźdź do sądu Grodzkiégo tego powiátu/ gdźie iest Woźnym: á tám tenże Woźny ma vczynić zeznánié. A potym ten ktoremu należy zeznánié/ weźmie list od onégo sądu/ gdźie Zwyczay źiem. Krá. 1505. List 123.

bywa

bywa zeznánie / do sądu drugiego / do którego ma być wiedźion Woźny. Który list niech będźie pod pieczęćią sądu onego álbo Stárosty / gdźie zeznał: á potym tákowému listowi ma być ták wierzono / iákoby sam Woźny oblicznie stánąwszy zeznał.

Swiádectwá przez Woznégo y dwu szláchćiców niech będą.

Támże — Gdy powodowa strona świádczy co przed Woźnym / ábo przez Woźnégo / tedy powodowa strona ma mieć dwu szláchćiców przy Woźnym. Támże 4.

Od świádków y od złodzieystwá co było Woznému dawano.

Kaź. Wiel. w Wislicy 1368. List 37. — Chcemy / áby Woźni od iednégo świádki w wodzącégo 468. brali czterzy skoty / to iest ośm groszy: á od winy którą pietnaśćie 1. dźiesiątą zowią / wołu: á gdy o złodźieystwo dźiekuią / wołu rownégo.

Iesli Wozny ináczéy przyśięgę rozpowié, iáko karan bydz ma.

Támże — IEsli Woźny ináczéy przyśięgę świádkóm powié / niż iest Támże 2. rozkazano / á w tym będźie od sądu vznan / ná wieki niechay będźie z swégo vrzędu złożon.

O Woznych Generaléch.

Stephan w Kráko. 1576. List 162. — ODnieśli też to do nas z niektórych źiem Posłowie / iż niektórzy ludźie ná vrzędźiech będący / niechćieli przyimowáć zadnych Reláciy od Woźnych / Generałów / áni ich dopuszczáli ad exercenda eorum officia, prze co oni vćiążenié spráwiedliwośći swéy miewáli. Co my bacząc być rzecz przystoyną / y z práwem śię zgadzáiącą: vstáwiamy / áby káżdy sąd y vrząd dopuszczał Woźné / Generały / ad eorum obeunda officia, y Reláćię ich przyimował / sub pœna centum marcarum, parti instiganti

ganti succumbeń. A gdźieby Generał który vczynił co przeciwnego práwu/ tedy ma bydź pozwan przed nas/ álbo ad iudicium generale ordinarium Regni. A tám peremptoriè ma sie spráwić.

Woznych bespieczenstwo.

IEsliby kto Woźnégo ná ten czás gdy spráwuie vrząd swóy zábił/ zránił/ álbo zbił: ma bydź karan iáko violator securitatis iudiciorum, iuxta Statutum. A Woźny káżdy/ choćia y Generał/ gdźieby exces iáki vczynił/ ma odpowiádáć przed Woiewodą illius loci, gdźieby sie exces ʃstał. Stephan w Wárßá. 1578. List 190. stá. 31.

GROZA ná Woźnych w Státućie Mázowecki\u00e9go práwá. *Naydźieß w Constituciách* 1576. fol. 169. *Stá.* 10. ✠. 2. *w zwyczáioch Woiewództwá Mázoweckiégo.* Tenże krol

O VBICIV *Woźnégo ná vrzędźie. y ten Státut támże znaydźieß, list* 170. Item, *pátrz wyßßéy w trzećich księgách* Titulo, Woiewoda. *o Woźnych.* Fol. 243. Tenże

Relatio Ministerialis.

18. RElatio Ministerialis, coram quibuscunque Actorum libris, de positione citationis facta, volumus vt tantum valeat; quantum personalis recognitio eiusdem Ministerialis, valere debuit: nisi quod recognoscat in eisdem Actis, tempus & locum positæ citationis: & cui eandem citationem publicauit, in bonis: & cum quibus nobilibus, aut nobili hoc fecerit, iuxta Statutum. Sigis Craco. 1543.

Item, *ná téyże kárćie wyßßéy o tym.*

SWIADKOWIE.

Iesli świádkowi będzie zádána klątwá.

49. DOświadczyliśmy tego/ iż klątwá ná ten czás/ gdy świádki w wodzą/ złośliwie częstokroć zwykłá bydź zádawáná: z którégo zádánia mnoży sie zátłumienié prawdy/ dla tego przy Káź. Wiel. 1368. List 17.

 tákowym

tákowym zádawániu tákeſmy vmyślili poſtánowić. Iż gdy świádkom/ ktorzy w wiedźieni bydź máią / będźie zádano zákléćié/ tedy ten/ ktory w wiedźie świádki/przez obráženia ſwéy ſpráwy/inné świádki/ieſli będźie mógł/miánowáć y wieźdź będźie miał zupełną y wolną moc. A ieſli nie będźie mógł innych świádkow miánowáć y mieć/ okróm tych ktorym zádano zákléćié : chcemy/ áby ten ná ktorégo prośbę ſą zákléci/ſłuſznym obyczáiem/ to ieſt/z doſtátecznym rękoiemſtwem/álbo zá przyśięgą z vczćiwośćią/ ábo z doſyć vczynieniem był ſzukan y proſzon/ áby tym świádkom zákletym tylko ku vczynieniu świádectwá / y ku podpomożeniu prawdy / áby nie byłá zátłumioná / rozgrzéſzénié dał. A ieſliby ten/ ktory ie záklął tym ſpoſobem proſzony ku vczynieniu świádectwá niechćiałby vżyczyć rozgrzéſzénia / tákowi ktorzy proſzą odpuſczenia y rozgrzéſzénia / ile z ſtrony Bożéy/ niech rozumieią/ iż ie otrzymáli : y chcemy y ſkázuiemy / áby od tego czáſu przez obráženia ſpráwy ſwiádectwá tych świátkow przez ſędziego były przyiete/ y ich świádectwá niech máią moc.

O świádkách ná dowód krewnych przedánia iákiégo.

Tenże. Liſt 18.

KOnrad v Dominiká vpominał ſie domu/ y chćiał ji mieć : á ku dowodowi ſwégo przedśięwźięćia/ Konrad ſześć świádkow wedle Sędźiégo roſkazánia poſtáwił. Z ktorych piérwſzy świádek Jákub/ á drugi Piotr Konrádow kmotr w téy rzeczy iáko pośrzednik y przyiaćielſki iednacz był : Ktorému to Dominikowi/gdy świádki wedle zwyczáiu do ſądu w wodzono/zániechał odpiéráć/ y tákowéy krewnośći zádáć : potym przy przerzeczonéy przyśiędze świádczących Dominik náganiáiąc świádectwo przerzeczonégo Piotrá dla przerzeczonéy krewnośći ſtale twiérdźił/ że niemiáło bydź ważné : y ták powiádał/że tę rzecz otrzymáć miał. My bacząc/ iż przyiaćielſcy iednacze/ álbo pośrzednicy zwykli bydź krewni / obiáſniamy : iż w tákowéy rzeczy świádectwo przerzeczonégo Piotrá zá Konrádem ieſt ważné.

Piſárze ziemſcy y Grodzcy od świádków trzy groſze bráć máią.

Vſtáwiamy/

500. 2. VStáwiamy / áby Piſárze ſądowni od świádków do ſą- dów w wiedźionych / ieſli potrzebá będźie piſáć ich powieśći / bráli po trzy groſze: á kiedy piſzą Roki záwité / tedy od piſánia ná pułgroſzku niech będą kontenći. Ráż. Wiel. Liſt 37.

Wozni od iednégo, który świádki wiedzie, niech máią cztérzy ſkóty.

500. 3. CHcemy / áby Woźni od iednégo świádki wwodzącégo bráli cztérzy ſkóty / to ieſt / ośm groſzy: á od winy ktorą pietnaśćieſtą zową / wołu: á gdy o złodźieyſtwo dźieckuią / wołu rownégo. Ráż. Wiel. Liſt 37.

550. 4. IESLI Swiádkowi ktory ná gránicach przyśięgáć ma / zádádzą iż nie ieſt ſzláchćic. *Státut ten znaydźieſz wyſſéy*: Tit. *Podkomorzy. w kśięgách ośmych*. Fol. 457. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 40.

O świádectwie plebeiorum.

DElator żeby był przy Inſtigatorze dla konwiktiiéy / ktory może bydź & plebeius. 1 5 8 8. Liſt 22. w Conſti.

Item, *Przy ſkrutiniách Mieſczan y poddánych ważné ieſt. w Conſtituciách támże*. fol. 34. Item, *w Láćińſkim*, Titulo, Virgo.

O tych co wielkośćią świádków świádczą.

OCzywiſtych świádków ma bydź pierwſzé vważenié: á pluralitas tych zwłaſczá / ktorzyby ex auditu świádczyli / nie ma bydź niepotrzebnie piſána / oprocz żeby ktory co ſpecialiter ad inueſtigandam rei veritatem powiedźiał. Támże Liſt 34.

DE TORTVRA teſtium. In cauſis criminalibus ius ciuile concedit. Tit. Spirituales. Leg. 18. fol. 259.

EVICTOR
Y COADIVTOR.

O zaſtępiéch w rzeczy dotkliwéy álbo niedotkliwéy.

Ráz.Wiel. 1368. Liſt 13.

PRzydawa ſie to / iż gdy niektorzy o nieiákié złé vczynki / álbo wyſtepki przed nas do przeſłyſzenia náſzégo bywáią wyzwáni / tedy álleguią Pány álbo ſwé przełożoné : iż zá władzą y roſkazániém ſwych Pánów / álbo przełożonych tákowych złych rzeczy y wyſtepków dopuśćili ſie: y było to niektorych czáſów przećiwko rozumowi chowano : iż tákowi złoczyncy przez tákowé miánowánié od kazni bywáli wyſwobodzeni : ále iż tákowé miánowiánié zámyka w ſobie błąd nieznośny / á to z téy przyczyny / iż práwie iáſnie przećiwia ſie roſkazániu Boſkiému. A ták my máiąc ná to baczenié / iż wyſtepki tylko náſzládnią y obowiezuią té ktorzy ie vczynili : á iż wedle vſtáwy świetéy miánowánié we złych vczynkách nie ma mieyſcá / áni wyſwobodza tego ktory bedąc wyſtepnym vkázuie złoczyńce / vſtáwiamy: iż pozwáni o ktorékolwiek złé vczynki álbo wyſtepki w náſzym ſądźie niech bedą ſądzeni / y odpowiádáć bywáią powinni. A gdy bedą przekonáni / záſłużoną winą niech bedą karáni / nic niebacząc ná przerzeczoné miánowánié : choćby téż w tym przywileymi náſzémi ábo náſzych przodków byli opátrzeni : ktoré ile ku téy ſpráwie iáko obłedliwé pſuiemy / nikczemné czyniemy / y názad odzywamy. A tákowi w dźiedźicznych y inych ſpráwách pozwáni y miánowáni v ſądu náſzégo / ieſli ſądu náſzégo zechcą ſie vchrónić / niechcąc ná ſie bráć tákowych ſpraw : tedy ſkázuiemy / iż od tego czáſu przerzeczeni pozwáni / ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia byli / bedą miáni zá práwem zwyćiężoné. 493. 2.

Gdy kto powié, iz zły vczynek z roſkazánia Pánſkiégo vczynił.

Ráz.Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 38

IElekroć v ſądu w ſpráwách dotkliwych / álbo w ktorychkolwiek innych wielkich y máłych / kto bedźie obwinión / á potym páná álbo złoczyńce / álbo towárzyſzá bedźie miánował / y bedźie twierdźił / że zá iego roſkazániém to vczynił : á ón miánowány w téy ſpráwie przyſzedſzy wyſwobodźi ii twierdząc / iż vczynił zá iego roſkazániém : Vſtáwiamy / iż ón pozwány wolno od ſądu bedźie mógł odiśdź : á tákowa ſpráwá ma bydź przećiwko 494. 2.

ćiwko Pánu y ſprawcy tego złégo vczynku obróconá: ktory wnet y záraʒem będźie powinien odpowiádáć: aliâs pierwßy ón poʒwány odpowiádáć niech będźie przymußón.

Łác. fol. 19. EVICTOR *ma bydź w rodźáiu równy, y ku zapłáćie y dosyć vczynieniu podobny: A dylácia ku poſtáwieniu iego ma bydź pozwolona*, ad terminos per vnos terminos, ad conueniendum ſcilicet ipſum euictorem, &c. Caſi. Ma. Viſli. 1 3 6 8. Fol. 13.
Item, Iudæus ſi non ſiſtit Euictorem, ſuſpendatur. vide in titulo, Iudæus.

O KOADIVTORZE.

Winy od pomocników które przedtym bywáły płácone.

458. 2. IEſli kto będźie poʒwan z pomocniki / á on poʒwány nie záſtąpi / aliâs nie rzecze / iż pomocników nie záſtępuie mnie rów-nych y nierównych: á druga ſtroná záłoży ii z téy przyczyny / iż pomocników nie zbrániał ſie / aliâs nie záſtąpił ich: tedy zápłáći winę od káżdégo pomocniká ſobie równégo trzy grzywny / á od nierównégo ßeść ſkótów: á to vczynić będźie powinien w práwie Ziemſkim y Grodzkim. Zwyczay źie. Krá. 1 5 0 5. Liſt 122.

COMPLICES.

De minorennibus complicibus.

MInorennibus in cauſa complicitatis & potioritatis iuris, gdyby zá iákim práwem trzymáli bona iureuicti, nie ma bydź in hoc caſu dáná Dilácia do lat. Ieſliby też ná tych co lat nie máią ſámych directè, á nie do záczętégo poſtępku z ánteceſſorem práwo przewiedźione było / á miánowano de nomine tutorá / z którymby ich poʒwano: tedy nie minorennes, ále tutor powinien ſie będźie odprzyśiądz onégo poſtępku. A ieſliby niechćiał / tedy ón poſtępek ma zoſtáć w ſwéy mocy ſuper minorennibus, & eorum bonis: y ma bydź przywiedźión ad finalem exequutionem, ſaluo reſeruato beneficio ignorantiam euadendi minorennibus, & pro malè obtento agendi, gdy do lat przyidą. A iż Sigis. III. 1 5 8 8. w Conſt. Liſt 36.

 też

też y to bywa/ że tutorowie trudniąc spráwy ludzkié/recedunt nomine pupillorum à succeßione, á tym sposobem do lat im suspensią otrzymawßy / sámi przez śie / álbo per submissas personas, quouis iuris prætextu, intromißiiéy w té dobrá bronią: tedy áby sie w tym kreditorowi álbo áktorowi præiudicium y zwłóká iáka nie dźiáłá / deklárujemy : że tákiégo káżdégo / ktory broni tákowych dobr odstąpionych / może áktor álbo kreditor pozwáć pro complicitate do Grodu. Jesliby też był dług oycowski super bonis minorennium, á zakłády y przezyski iescze nie záßły/ ktorégoby długu pieniądzmi gotowémi álbo z prowentow zápłáćić niemogli / tedy opiekun nie wdawáiąc minorennes w trudnośći dálßé / ma wczás puśćić w summách głownych dobrá minorennium. A gdźieby iuż przezyski záßły ná ántecessorze / tedy ná ktorymkolwiek punktcie spráwá bedźie wiśiáłá/ zá żywotá ántecessorá / tutor iéy dáléy zátrudniáć nie ma / ále dobrá kreditorowi puśćić. A to sie rozumiéć ma o tych dobrách / ktoréby były in posseßione minorennium & eorum tutorum.

Item, *Tutorá* pro complicitate *może pozwáć do Grodu*. ℣. 4.

Complices victo patrocinantes, proscribuntur.

Sigismundus 1523. Fol. 36.

SImiliter & omnes complices, eidem victo palam patrocinantes, citari debebunt, ad banniendum, & de Regno vnà cum ipsorum præfato principali, iure conuicto, proscribendum se decerni: contra quos, prout eorum principalem, officium Capitaneale procedere debet.

Si complices impossessionati fuerint.

Sigism. Rex.

QVi verò essent impossessionati, per officium illud Castreñ. comprehendantur, & in turrim conijciantur, quorum punitio in arbitrio & gratia nostra consistat.

Complices perpetrati homicidij. vide in Tit. Homicidium.
Complices in inuasione domus. vide in Tit. Inuasio domus.

Eodem

Eodem modo ſicuti eorum principales, qui iam ſunt iure victi, puniantur. Leg. 2. Si impoſſeſsionati. Caſtreñ. contra eos ius procedet. Si ſerui vt complices ſcitu & voluntate domini ipſorum concitantur. vide Tit. Seruus.

Lex illa *Oſtrogi* vocantur. Leg. 3. Si ſeruus aufugerit. Lege 2. Iuramento euadit, ſed duro.

Fur, latro, incendiarius capiendus, ſi fideiuſsionem facere non vult. Leg. 4. vide Titulo, Coadiutor.

O pomocnikách.

Iż ſie wiele pomocników złych rzeczy y mężobóyſtw pód prætextem ewáżiiéy przez przyśięgę vkrywa / y z wyſtępków ſwych wychodźi: tedy temu zábiegáiąc / vchwalamy / áby contra complices in cauſis criminalibus, tákże ſcrutinium wyprawowáné ab vtraque parte iáko y contra principales było. A gdy ſie vkaże ex ſcrutinio complicitas vmyślna / tedy poſt conuictionem ma bydź karan / iáko y principał iego. Zygm. III. 1 5 8 8. Liſt 35.

O OPIEKVNACH.

Opiekun ná wieczność z dziedzictwá dziećinnégo nie moze nic vtráćić, áni im ſzáfowáć, áni onégo grániczyć.

Gdy oyćiec zeydźie oſtáwiwſzy dźiatki ieſzcze do lat niedochowáné / opiekun ich nie może dźiedźictwá przedáć / áni kopców od niego ſypáć / áni dźiedźictwá którymkolwiek ſpoſobem tráćić. Abowiem ieſli ináczéy vczyni: dźieći gdy do lat przyidą / dźiedźictwá ſwégo od tego / który ie dźierży / mogą záſie dóydź y ono zyſkáć: y żadna dawność im nie może bydź zádáná / áni przeſzkádzáć może. Káźimierz w Wiſlicy / 1 3 6 8. Liſt 33.

Opiekun z Czynſzow y z ſtádá tylko liczbę czynić ma.

Támże.

Częstokroć przydawa sie: iż gdy dźieci w śieroctwie zostáną/ niektórzy iákoby nád niémi miłośierdźié maiąc/ ono imieniem opieki ná swą pracą y wobróne biorą: potym gdy oné do słusznych lat przyidą/od opiekuná zwykły wyciegáć liczbe z dóbr y rzeczy ruchownych y nieruchownych którychkolwiek. A ták zá radą Pánów nászych vstáwiamy/iż opiekun/gdy do tego czás przyidźie/ z żadnéy rzeczy liczby niebedźie powinien czynić/ iedno z czynszów á zstádá. 28

Opiekuny oyćiec dźiećióm y zenie dáć moze.

Wlá. Jág. List 43.

VStáwiamy: iż oyćiec zá żywotá swégo bedźie mógł potomstwu swému/ y żenie/ ieśli o to prośić bedźie/ postánowić pewné opiekuny/ któré sobie obierze/ y którym iáko nawięcéy bedźie vfał: y którzy bronić y spráwowáć rzeczy tych śierót będą mogli/ áż do lat wyższéy námienionych: á tych opiekunów po śmierći tego/ który ie postánowi/ bliścy od opieki nie będą mogli oddalić.

Acz Opiekunowie są powinni zdáć dobrá dźiećióm, gdy będą mieć piętnáśćie lat: Wszákze dźieći przed cztérzmi á dwudźiestą lat, nie mogą dóbr oddalić przez przyzwolenia przyiaćiół.

Zwyczay ziem. Krá. 1 5 0 5. List 120.

IAko z pospolitégo Státutu Opiekunowie są powinni zdáć dobrá dźiećióm pietnáśćie lat máiącym/ á dźieći dobrá swoié wźiąwszy máią ich vżywáć: ták zás z práwá to niech bedźie ták opátrzono (iáko to iuż w obyczay weszło) iż oné dźieći dóbr swych nie máią przedáwáć áni zástáwiáć/ przez dozwolenia przyiaćiół krewnych/ ážby im minęło cztérzy y dwádźieśćiá lat. 29. 3.

Opiekun

Opiekun ze wszystkich dochodów liczbę czynić ma.

Opátruiąc to/ áby potomstwo Szlácheckie od rodziców swych w młodych leciech zostáwione ku szkodźie nie przychodźiło prze niedoyzrzenie opiekunów/ y prze Státut: że liczbá nie ma bydź czyniona/ iedno z czynszu á z stádá: gdyż dáleko więtsze są pożytki z gruntów y innych rzeczy pozostáłych/ niżli z czynszu y z stádá. Przeto vchwałą Seymu tego postánawiamy: áby od tego czásu y nápotym záwżdy opiekun káżdy/ ták zápisány/ iáko przyrodzony/ biorąc do rąk swych bona pupillorum, wziąwszy do śiebie dwu bliższych przyiaciół ex linea paterna, dostáteczne Inwentarze dóbr y dochodów wźietych poczynił: á potym ze wszystkich pożytków y dochodów/ ták z gruntów/ iáko y z rzeczy innych po rodźicách pozostáłych/ álbo po innym kimkolwiek iure naturali per succesśionem przypádłych/ vel alio quocunq; iure pupillo seruientes, liczbę przed sámemi temi quorum intereſt, wedle Inwentarzów czynił. A którzyby też chćieli/ iżby przed sądem Ziemskim liczbę czyniono/ wolno im będźie do sądu Ziemskiego opiekuny wedle práwá o liczbę poćiągnąć. Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

☞ Regi tamen tutores dare, & negligentes institutos confirmare licet. Titulo, Rex. Reliqua vide Titulo, Pupillo. & Titulo, Testamenti. quod etiam Rex confirmare solet.

Formá pozwu ná Opiekuná fol. 43. Sta. 2. *w Láćińskim.*
Et in autenticum Inuentarium, &c. *w tymże pozwie.*
Contra tutorem & curatorem exceptiones. 615. ℣. 16.

DRVGA CZĘSC PRAWA ZIEMSKIEGO,

Z strony RES IPSAS, iáko práwo Cesárskie zowie: *to iest, z strony Máteryiéy, które sądowi źiemskiému podległy.*

Specialis procesſus, álbo Res, vel materias, ná sześć częśći śie dzielą. De { Parentela. Violento. Connvbiis. Proprio. Falso. Occvlto. }

DE PARENTELA.

Honora Patrem & Matrem tuam.

Caput I. *z ſtróny piérwßégo przykazánia wtóréy Tablice Dekálogu.*

O Y C I E C.

Oyćiec zá wyſtępek ſynowſki, áni brát zá brátni nie ma bydz karan.

Káż. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 39.

GDyż piſmo S. mówi/ iż Syn nie bedźie nośił złośći Oy- 55
cowſkiéy / áni Oyćiec Synowſkiéy : dla tego vſtáwiamy: iż Oyćiec zá złégo ſyná/ tákże ſyn zá oycá nie ma bydź karan. A tóż o bráćiéy rodzonéy y o innych powinowátych ſkázuiemy/ áby było chowano : wyiąwßy żeby oyćiec wyſtepku ſynowſkiégo / álbo ſyn oycowſkiégo / álbo brát brátniégo vczeſtnikiem był/ á oſkárżony nie mógł ſie ſpráwić. Abowiém ná ten czás wedle potrzeby wyſtepku ſkázuiemy go kárác. Ale ten który wyſtepku iákiégo ſie dopuśćił / ná rzeczach ruchomych álbo ná cześći dźiedźictwá / które nań przychodźi / bedźie karan : która máietność bedźie wźieta do ſkárbu náßégo.

Gdy ſyn co przegra, oyćiec zan płácić niepowinien: y tákze gdy poſtánowienié iákié vczyni.

Káżimierz w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 25.

Tóż mówimy o Zydźiech/ ieſli pożyczą pieniedzy tákowému 52
ſynowi/ gdy bedą żywi y zdrowi rodźice onégo ſyná : iż rodźi- ver 7.
ce iego nie bedą powinni zá ón dług / áni żadnym obyczáiem máią bydź álbo mogą przypedzeni ku płacéy. Tákże téż mówimy o káżdym poſtánowieniu vczynionym z ſynem oycowſkim/ iż nie ieſt ważné / gdy ieſt w mocy oycowſkiéy (y tákowy oyćiec ieſt podpomożony vſtáwą Mácedońſką) iż nie ma páńſtwá żadnéy rzeczy/ álbo dánia iákiéy máietnośći.

Iednákże gdy kto waży ſie kortyzáńſkim práwem dóbr kośćiel-

nych

nych doſtáwáć: tedy y przyiáćiół tá kaźń dochodźić ma. Titulo, Iuſpatronatus. Lege 3. *Kaźń ná tych ktorzy ſą* iniurioſi erga parentes. *pátrz niżey* Titulo, Mater.

MATKA.

Pátrz niżey Maternalia bona.

De iniurioſis erga parentes.

AIż też ſwowoleńſtwo ludzkie ták ſie rozśćiągnęło / iż nie tylko obcym / ále y własnym ſwoim rodźicóm / y inßym krewnym powinowátym / nieprzepuſczáią. Przetóż záchowywáiąc Státut w mocy de patricidiis & fratricidiis, vſtáwiamy: iż ktożbykolwiek iáwnie / álbo też táiemnie odpowiedźi ná zdrowie / álbo też niebeſpieczeńſtwá rodźicóm ſwym / ktoręgóżkolwiek ſtanu / czynił / álbo czynić chćiał / álbo też ránił: tedy táki zá ſłußnym wywodem nie ináczéy ma bydź ſądzón y karan / iedno iákoby gléyt nász krolewſki gwałćić miał. w Conſt. 1 5 7 8. Liſt 193. ſtá. 48.

PATRICIDIVM. *Rok v Królá álbo Stároſty, śmierćią hániebną karáć. A dźieći ná ſpadek nie ſucceduią:* (ecce filij pro patre) *ále poblizßé ſucceduią.* Leg. 2. *A ieſli* coniugicidium, *tedy ſpadki ná dźieći, álbo ná przyiáćioły* ℣. D. Peremptoriè. ℣. E. Proceſs *świádki iákié.* F. Bannitus. *A przedśię przez Stároſtę ma bydź iman.* ℣. G. 1 5 7 6. Liſt 174. ſtá. 23. w Excep. zwyczáiów Mázowie.

COMPLICES *tákiégo krewnégo mężobóyſtwá, ſámoßóſt odwód.* Leg. 24. ℣. C. *Grzywien dźieśięć káżdy* Complex. ℣. C. *Co wßyſtko znaydźieß* in Except. *zwycz. Mázoweckich.*

Item, *o dźiećiach, ktorzyby synowie álbo dźiewki rodźice ſwé bili, álbo z domu wygnáli. Pátrz* in Except. *zwyczáiów Mázoweckich.* Fol. 169. Sta. 7.

Item *támże, ná proſtą ſkárgę syná może dáć wſádźić do wieże.* Leg. 7. ℣. 1. Aliâs, *ieſliby Mácochę poiął, tedy dowodźić muśi.* ℣. 3.

MATERNALIA BONA.

Dzieći gdy im mátká vmrze, mácierzyzny od oycá niemáią ſie vpomináć.

Z poſpo-

Káżimierz w Wiślicy Liſt 62.

Z Poſpolitégo zwyczáiu w króleſtwie náſzym zwykło bydź chowano: iż gdy mátká vmrze / dżieci wſzyſtkich dóbr od oycá ſwégo biorą połowicę zá cześć y dżiedżictwo máćierzyſté: dla czego częſtokroć tákowi ſynowie w młodych lećiech będący nie vmieiąc rzeczóm áni mogąc rádżić / ták wźięté dżiedżictwo zwykli márnie trawić / wydawáć y rozpraſzáć: Oycu też zá iego miłość y dobrodżieyſtwo okázuiąc ſie niewdżięcznymi / y przypędzáią go częſtokroć ku niedoſtátkowi: á ták z obu ſtron czuią ſzkody y niepożytki. Dla tego zdáło ſie zá rzecz ſpráwiedliwą nam y náſzému Rycérztwu: áby gdy mátká vmrze / ſynowie nie mogli ſie od oycá vpomináć dóbr y dżiedżictwá w téy częśći / która po mátce ná nié ſpádnie / dotąd / áżby drugą żonę poiął. Chybá iżby w tym czáſie iáko vtrátcá ſławy ſwéy dobrá y dżiedżictwá oné ſpólné nieſłuſznie rozpraſzał. 285. 3.

O dzieciách którym mátká vmrze, á máią oycá y dobrá mácierzyſté.

Wládiſ. Jágełło w Kráko. y w Wárć. Liſt 43.

W Niektóréy Conſtituciiéy przodká náſzégo ieſt to vſtáwiono / która poczyna ſie: Z poſpolitégo zwyczáiu / ꝛc. iż gdy mátká vmrze dżiećióm / á oyćiec chce inną poiąć / tedy dżieći będą mogły vpomináć ſie częśći máćierzyſtéy. A ták my obaczáiąc w téy Conſtituciiéy / iż oyćiec dla niewdżięczności ſynowſkiey mizernie ſtanu ſwégo / od potomſtwá w bróniu tákowéy częśći dóbr ćiérpiał: á iż częſtokroć ſynowie ku niedoſtátku przychodząc / záś ſie do oycá wracáli: który pómniąc one przeſzłą niewdżięczność / pomagáć im zániedbawał y niechćiał: zkąd miedzy oboią ſtroną gniéw y nieluboſć wſczynálá ſie. My tedy tym złym rzeczam chcąc zábieżeć / ná ten czás vſtáwiamy: iż oyćiec máiąc ſyny / gdy po mátce ich drugą żonę póymie / nie będżie powinien (wyiąwſzy żeby ſam chćiał) przerzeczonym ſynóm ſwym częśći dżiedżicznéy náznáczyć / gdyby tylko rozpróſzcą dóbr nie był: ále áż do śmierći ſwéy w dobrách dżiedżicznych ktorychkolwiek pánowáć y mieſzkáć będżie mógł / náznáczywſzy tylko ſynóm ſwym przerzeczonym cześć / którą po mátce ich względem poſágu álbo małżeńſtwá wźiął y podnióſł. 286. 2.

De coæqualionibus dotum, *Státut Mázowecki znaydżieſz v Przyłuſkiégo, y tu ná końcu Státutu.*

O dzieciach

O dzieciach, które ode dwu zón poszły iáko máią bydz wiánowáné, álbo przez oycá wydziélone.

QVod si contigerit patrem cum secunda vxore filios non habere, &c. Fol. 154. *w Láćin.* Sta. 3. Wlá. Iág. Támże.

Ten Státut w Polskim znaydźieß. List 278. Stá. 3.

FILIVS.

Filius non emancipatus si ludendo quippiam amittit: pater ad solutionem non tenetur. vide in Titulo, Ludus Taxillorum.

Pater pro scelere filij non tenetur. vide in Tit. Pater.

Filij moriente matre, maternalia bona à patre non prius repetant, quàm aliam vxorem duxerit. vide in Tit. Pupilli.

Filio illegitimo, matris vagabundæ caput est soluendum.

95. LAurentius conqueritur de Martino, quod sibi ma- Cazim. Mag.
4. trem interfecit. Martinus respondit, quia Laurentius non Visliciæ 1368.
fuit de legitimo patre, siue toro procreatus: & asserebat e- Fol. 22.
um esse filium vagabundæ mulieris. Nos in tali, & simili casu, caput matris exoluendum, & obtinendũ decernimus.

DZIEWKI KTORE DZIEDZICZĄ.

Ale iuz dziéwki, iesli bráćiéy rodzonéy nie będzie, dziedziczą.

278. Chcąc wątpiéniu drógę zámknąć/iż niekiedy przydawa sie/ Wlá. Iág. w Kráko.
2. że dźiéwki niemáiąc bráćiéy rodzonéy po zeßćiu oycowskim w y w War. 1423.
dobrách dźiedźicznych zostáią/które zwykli stryiowie álbo przy- List 43.

iáciele blizszy imieniem opieki chowáć dla tego / áby oné ktoré-mikolwiek vmowámi y sposoby z dziedzictw wystérkneli / chcąc im pieniądze / gdy idą zá mąż / náznáczyć. Przetóż z łáski náßéy chcąc ie opátrzyć / vstáwiamy nápotym : iż iesliby mężowie ich tym sposobem pieniądze od rodziców / álbo od przyiaciół / álbo od opiekunów wzieli zá tą vmową y obowiąskiem / áby máiętnośći ná nie należącéy nie bráli / bądź pod rekoiemstwem / bądź ktorymkolwiek sposobem obowiązáli sie : tedy skázuiemy / áby to nic nie ważyło / y prózno było : ále niech sie przerzeczoné dziéwki do swych częśći dziedzicznych wrácáią. A temu nie máią nic szkodzić żadné vmowy / y postánowienia : ále oné dziéwki dobrá swoié dziedziczné / iesli sie im podobáć będzie dobrowolnie / będą miáły zupełną moc / iáko piérwéy przedáć.

Filiæ Kmetonum impossessionatorum, cum possessionatis maritis manere debent. vide *nizéy* in Tit. *Kmieć.*

Reliqua de filiabus, vide in Titulo, Virgo.

O posázeniu śióstr.

Zygm. III. 1588. List 29. stá. 2.

ZWykło czynić wątpliwość posążenié śióstr / których oycowie odumiéráią / nie znáczywszy im posagu : przetóż postánawiamy / áby śióstróm / ktorymby oycowie zápisem / álbo przykłádem wyposążenia którey dziéwki / zá żywotá swégo posagu nie náznáczyli / brácia piérwéy niż rok po śmierći oycowskiéy wynidzie / byli powinni według rády y zdánia powinnych bliższych dwu po oycu / á dwu po mátce / náznáczyć posági według zdánia / y sumniénia swégo. A táki posag / nadáley do roku po sżciu zá mąż / ma iéy bydź przez brácią oddány / ábo część w posagu wydzieloná. A zwłaszczá gdy zá mąż póydzie / zprzyzwoleniém bráciéy / ábo inszych powinnych. A brácia będą powinni po śmierći oycowskiéy w domu vczćiwé wychowánié śiostróm dáwáć / o co wszystko forum w Grodzie coram officio náznáczamy.

O śióstrách iure euictorum, y pániách wiánnych.

Tenże List 37.

Śióstry / ciotki nie wyposążoné / któréby zá mężem były / z tych dóbr / któréby brácia ábo brátankowie zádłużeni do kreditorów vtrácili /

vtráćili/ máią bydź przez té kredytory ábo possessory dóbr competenter wedle zwyczáiu y práwá teraz opisánégo/ wypósáżoné: w czym wszytkim dilácia ná ewiktórá isdź niéma kreditorowi: ále mu cáłé práwo z ewiktorem o obronę zostáwáć będźie. A ktoréby iescze zá mąż nie szły/ tedy w rok po śćiu zá mąż/ dáć im posag máią: wszákże posági zápisáné swą drógą isdź máią. Prowisia pánny do śćia zá mąż/ z części iéy należącéy/ cále zostáwáć ma/ ktorą wszyscy possessorowie dóbr onych dawáć máią/ opátrzywszy ią mieszkániém w onych dobrách wedle iéy kondiciiéy: wszákoż wolno iéy będźie indźiéy według zdánia przyiaćiół mieszkáć/ salua ipsius prouisione. Pánié wienné/ ktoréby ná dobrách per iureuictum vtráconych/ piérwszą oprawę y possessią ich miáły/ niż kredytorów práwo: gdyż wedle práwá oprawy niepodlégáią przezyskóm ná mężu odźierżánych/ máią zostáć w possessiiéy oprawy swéy: wszákże gdyby táka vmárła/ successorowie onégo wiáná są ná skupie v kreditorów. Toż sie ma rozumieć/ gdźieby po śmierći meżowéy szłá zá drugiégo mężá/ że ma bydź ná skupie od tychże kreditorów/ záreczywszy im przywianek.

CONFIRMATIO postánowienia miedzy Jáśnie Wielmożnémi Pány Rádźiwiłámi trzemi bráćią/ Kśiążety ná Olice y Nieświéżu/ vczyniona: z strony tego/ że w tym domu dźiéwki nie dźiedźiczą: *Ná kształt tego, iáko téż v Rzymian byłá* Lex Falcicidiana. *Ale y tu w Polsce przedtym tákże bywáło: O czym w Polskim Státućie naydźieß, Káźimiérzá Wielkiégo vstáwę. List* 277. *Stá.* 2. w Constit. 1589. List 35. Stá. 80.

Który zwyczay dopiéro kássował Iágełło. 1423.

FRATRES.

Brát oddzielony miánowićie, á nieoddzielony spólnie, pozywány bydz ma.

291. 1. ACzkolwiek spráwy skończoné y práwie vmárłé/ iákoby przećiwko przyrodzeniu/ znáwiáć y retráktowáć iest rzecz trudna: wszákże znáyduią sie niektórzy/ którzy fortelmi wymyślonémi Káź. Wiel. w Wislicy 1365. List 19.

ſkończoné rzeczy y práwie vmárłé chcą znowu odnáwiáć/ á to w tym: Iż ácz niktórzy bráćia ábo śioſtry z brátem w dobrách oyczyſtych ſą od śiebie rozdźielni: wſzákże gdy ſie tráfi ktoremu z onych bráćiey w rzeczy álbo w ſpráwie około dźiedźictwá mieć przećiwko ſobie Dekrét/ álbo difinitiuã ſententiam: álić potym drugi z nich przyſzedſzy do ſądu powiáda ſie bydź wzgárdzonym/ y do téyże ſpráwy ſądowney należąc nie wezwánym: y prośi/ áby tákowy Dekrét przedtym vczyniony był káſsowan: ná które prośby brátá onégo Dekrét vczyniony zwykł bydź kázon. A przeto chcąc w tákowych ſpráwách pewny koniec mieć vſtáwiamy: iż gdźie bráćia áby śioſtry będą od śiebie w dobrách oyczyſtych rozdźieleni y odłączeni: tedy ieſliby ſie tráfiło iednému z nich mieć ſpráwę około oyczyzny/ y Dekrét przećiwko ſobie: tám iuż po tákowym Dekrécie inſzému z bráćiey ma bydź zámkniona drógá káſſowánia y gániénia tákiego Dekrétu: ále tylko o część ſwą dźiedźiczną/ która nań przynależy/ ma zupełną moc Práwem czynić. Ale gdźieby bráćia álbo śioſtry z brátem nie były w dobrách oyczyſtych oddźieleni: tedy gdy przyidą do lat Práwem opiſánych/ y będą mieć doſtáteczné baczenié/ chcemy áby ná tákowym dźiedźictwie/ o któréby ſie iuż Práwo wczęło/ álbo wcząć miáło/ przez Woźnégo (iákoſmy w inym Státućie náuczyli) Rok pozwu powiedźian był pozywáiąc: iż ieſliby kto był/ któryby miał álbo mieć mógł iákié Práwo w onym dźiedźictwie/ álbo do onégo dźiedźictwá którymkolwiek ſpoſobem: áby ná dźień náznáczony przyſzedſzy vkazał/ ieſliby Práwo iákie do tego miał. Ale ieſliby po tákowym zápozwániu ten nie ſtánął/ który ſie mienił mieć Práwo/ iuż ma bydź ſkończony Dekrét álbo ſkaźń vczyniona o tákowé dźiedźictwo: á po tákowym Dekrécie/ którybykolwiek przyſzedł chcąc tákowy Dekrét pſowáć y odnáwiáć/ iáko w rzeczy wyſzſzey mianowáney/ ma mu bydź drógá zámkniona: y ſkázuiemy/ iż on Dekrét ma wieczną moc.

Brát ſtárſzy máiętnośći brátá młodſzégo niechay nie vtráca, á długi bráterſkié z ſpólnych dóbr máią bydz płáconé.

Naprzód/

291. Naprzód ná to baczenie máiąc / iż wiele synów pierworo- Kázimiérz
2. dnych y stárszych po śmierci rodźiców swych swowolnie bez Jágełło
żadnéy boiáźni y względu máietność oycowską márnotraw- w Piotrk.
nym zbytkiem vtracáią / á co ku ozdobie y ku rozmnożeniu do- 1 4 4 7.
mu ich cnotámi / zasługámi / y służbámi było zebrano / to roz- List 89.
prászáią: skąd brácia młodszy w dźiećinnych lećiech będący / ná
dobrách oyczystych / których im iednákowa część przynależy /
bywáią oszukawáni. Dla tego ná wieki vstáwiamy / y skázu-
iemy skazániém swym nigdy nie zgwałconym: áby brát stárszy
álbo piérworodny nie mógł dóbr bráćiéy swéy pod którąkol-
wiek bárwą / chytrośćią / álbo fortelem / nád część swą która
mu przynależy / w dług w wodźić / przedáwáć / zástáwiáć / od-
dáláć / dárowáć / rozrywáć: wyiąwszy to / żeby długi po rodźi-
cach zostáłé tego potrzebowáły. Wszákże iednák y ná zápłá-
cenié tákowych długów nie będźie się godźiło co przedáwáć /
zástáwiáć / y iákokolwiek rozrywáć / ażby do tego przystąpiłá
stárszych w onym domu rádá / zwolenié y wola: á oná summá
pieniędzy / która przyydźie z przedánia tákowéy máietnośći / nie
ma bydź więtsza nád dług oycowski. A gdźieby máłé álbo żá-
dné długi oycowskié nie były / tám będźie powinien brát stár-
szy / wyiąwszy ná słuszné potrzeby swé nakłády y wydatki / czyn-
szé y inné prowenty / któré przychodzą z onych dóbr / wiernie ku
zápłáceniu tákowych máłych długów obróćić: á wszystko to /
co zbędźie / záchowáć ku równému działu między bráćią. A
ieśliby się co przećiwnégo tákowému Dekretowi nászému stá-
ło / tedy to skázuiemy żadnéy władzéy nie mieć / y ma się wni-
wecz obróćić.

Rozdział między bráćią przez przy-iaćioły vczyniony, iáką daw-ność ma.

292. GDyż káżdégo rosterku y niezgody iest mátká spólné obco- Káz. Wiel.
2. wánié / w którey też y brácia rodzeni niektórzy ku nieprzyiáźni w Wislicy
y swarom wielkim częstokroć bywáią pobudzeni: których áby List 30.
się vstrzégli / y áby w nieprzespieczność żywotá zobu stron nie-
przyszli: zwykli częstokroć ludźie żyć y mieszkáć w domiech wła-
snych rozdźielnie ná częśćiách dóbr álbo dźiedźictw tych / któ-

 ré im

ré im przynależą/máiąc rozdział zobopolnie przez nálazek przyiaćiół ſwych. Nácz do zwierzchnego Páná wiádomość onego rozdziału nieprzyſzłá: wſzákże iż częſtokroć przydawa ſie/że niektorzy zániedbáwáiąc goſpodárſtwá y dobrey ſpráwy domow właſnych y dobr dziedzicznych nie ſtáráią ſie/áby poprawowáli: á potym chcą dwory budowne y naprawne dziedzictwá práwem ſobie otrzymáć/ bráćią álbo przyiaćioły ſwé do ſądu poćiągáiąc: á ták káżdy goſpodarz zá tą boiáźnią y złym zwyczáiem przeſtráſzony od napráwowánia máietnośći y budowánia zadzierżywa ſie. Dla tego áby od tákowey gnuśnośći y leniſtwá odćiągneliśmy tákie/y pobudzili ku goſpodárſtwu: ktému áby ći/ktorzy robią y dobrze ſie ſpráwuią/pożytek iáki odnieśli/ vſtáwiamy náſzą władzą: áby ktorzykolwiek bráćia ábo przyiaćiele krewni ábo też dálſzy oboiey płći będąc rozdzieleni/y wtym rozdzieleniu byli przez trzy látá y trzy Mieśiące wmilczeniu/ nieprzywodząc ſie do ſądu (wyiąwſzy żeby ſłuſzna przyczyná byłá ku przekáźie) tedy od vpominánia ſie y ſobie przywłaſczánia częśći dziedziczney brátá ſwégo/álbo przyiaćielá/ zá żądániem tákiey dawnośći ſłuſznie będą oddáleni y odſtérknieni.

Gdy ſtárſzy brát vtráći v ſądu ſwą rzecz, á młodſzy potym chćiałby ią odnowić.

Káz. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 20.

WAlko práwowáł ſie o dziedzictwo z Henrykiem: á Henryk záłożywſzy ſie tym/ iż Wálko dawnośći wedle práwá czynienia o tákową rzecz przemieſzkał/y tákowégo przemieſzkánia iáko był powinien dowiodł: dla czego Sędzia Henryká od tákowey ſpráwy wolnym vczynił/ y Wálkowi milczeć kázał: potym przyſzedſzy Mikołay młodſzy brát Wálkow/ odnawia záſie te ſpráwę. My tedy chcąc tákowym práwom koniec vczynić/obiáśniamy to y ſkázuiemy: iż Mikołay brát młodſzy przerzeczonégo Wálká nie ma bydź ſłuchan: y tákowy Dekret Sędziégo ma bydź mian zá ſkończoné odſądzenié oney rzeczy.

Brátá

Brátá kto zábiie álbo Oycá, álbo śiostrę, tákowy nie ma spadków bráć po zábitych, y ma bydz czći odsądzón.

293.
3. Acżkolwiek práwo ták nowégo iáko stárégo zakonu/ té którzy bráciá zábiiáią/ y inſzé okrutné vczynki czynią/ srogo karze y potepia: wſzákże iż niektórzy iáko nieprzyiaciele włásnéy krwie y poczćiwośći swéy/ nie boiąc sie kaźni tákowégo Práwá/ bráćią/ śiostry/ y inſzé powinowáté swé zábiiáią: á to z téy przyczyny/ áby z ich zábićia dostawáli máietnośći ich dziedzicznych. My tedy chcemy/ áby zkąd sie nádzieważą dziedzicznych dobr y pożytku iákiégo/ áby ztąd ſzkody ćierpieli/ álbo karáni byli w tym/ w czym wystąpili. Dla tego wſzyscy obywátele/ y Rycérztwo królestwá náſzégo/ którzy bráćią/ álbo powinowáté swé zábiiáią/ w oyczyste dobrá nie mogą wstepowáć/ áni do nich przyſzćia żadnégo mieć. Y owſzem skázuiemy tákowé/ y potomstwo ich oddalamy od wſzelkiéy cześći tákowych dziedzictw: któraby im z práwá przynależáłá: w któré to dobrá álbo dziedzictwá inſzy powinowáći álbo dálſzy będą mieć wstepek/ y otrzymáią ie. A ku wietſzému karániu tákowych dla okrutnośći vczynku wſzystki té/ którzy bráćią álbo oyce swé zábiiáią/ bezeczći bydź skázuiemy: y niegodné żadnych vrzedów áni dostoieństw/ aby ná nie stáwieni bydź mieli. Káz. Wiel. w Wiślicy List 22.

FRATERNITATES.

O Bráctwách naydźieſz Titulo, Palatinus. fol. *99. w Láć. Stá.*

TVTOR.

Oycowie Opiekuny miásto śiebie dáią: A oni wierność chowáć máią. o czym znaydźieſz wysſéy w tychże kśięgách. Tit. *Opiekuni.* Fol. 583.

MINORENNES.

PVPILLI, PVERI, ORPHANI.

Té trzy Tytuły ſą ſobie pobliſkié: o których Státuty znaydźieß właſné, Titulo, Minorennes. *w óſmych kśięgách,* fol. 473.

ANNI DISCRETIONIS.

O tym właſné piſánia znaydźieß támże Tit. Minorennes.

SIGILLVM.

Synowie Szlácheccy póki oycowie zywą, właſnéy pieczęći niech nie máią áni noſzą: ábowiém zá iednégo bywáią mieni.

Káźimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 9. Iż ſynowie z rodźicmi zá iedne oſobe zmyśleniém práwá bywáią miáni, dla tego vſtáwiamy: iż póki żywą rodźice, ſynowie tylko pieczęći oycowſkiéy vżywáć máią, á innéy nośić y mieć niech nie śmieią. 238. 2.

Clypeo, ſeu Sigillo & parentela nominatis & productis Nobilitas aſſeritur. Titulo, Nobilis. Sta. 12. in Latino.

Dearmes olim facultatem habebant redimendi bona patrimonij deficiente linea conſanguineorum, in Latino, Tit. Dotes. Lege 9. ℣. 3.

ARBOR CONSANGVINITATIS.

O krewnośći z ſtrony ſpadków nie ſąd Kommiſſárſki, ále ſąd Ziemſki ſądzi.

Zygmunt w Kráko. 1532. Kommiſsie nie w innych ſpráwách iedno w tych, które ſą opiſáné w Státucie, zákázuiemy dáwáć: á któreby dáné były, nikczemné bydź ſkázuiemy. Wßákże Kommiſsie ku rozdźieleniu dóbr ták miedzy bráćią rodzoną, iáko miedzy innémi którémikolwiek krewnémi, którzy do których dóbr iednáką bliſkość máią, 72. 4.

Przezwiská powinowátośći stopniów.

SWIEKIER, socer: *żóny mey Oyćiec.*
SWIOKRA, socrus: *żóny mey Mátká.*
ZIeć, gener: *co moię dźiewkę póymuie.*
NIEWIESTKA, nurus: *syná mégo żóná.*
OYCZYM, vitricus: *mátki moiey mąż.*
MACOCHA, nouerca: *oycá mégo żóná.*
PASIERB, priuignus: *syn męża mégo, pierwszéy żóny.*
DZIEWIERZ, leuir: *brát mężów.*
ZOLWICA, glos: *mężowá śiostrá, álbo brátowá.*
IątREWKI, materes: *dwu brátów żony.*
KMOTR, *Krzćielny oyćiec, iáko y kmoszká.*

MARTIALIS.
Atq; inter Latias gloria prima nurus.

De Tutoribus, vide Introitus partium ad iudicium Terrestre.

PRZYCZYNY, dla czego Consanguinitas y Affinitas vstáwiona.

Aby tym więtsza vczćiwość małżeńskiégo stanu dochowáná byłá, y stárszych w rodźie poczćiwość: Ktemu, áby tym zwiąskiem nie tylko dwie personie, które w małżeństwo wstępuią, w przyiaźń sie złączyły, ále téż przyiaćiele przyiaćioły oboiéy strony: á ták zátym y Rzeczypospolité, y Króléstwá z króléstwy, iako to widźimy, gdy królowie sie żenią, tedy poddáni z sobą ponawiáią przyiaźń. Przeto Bóg rzekł: Zostáwi oycá, mátkę człowiek, á przystánie ku małżonce swéy. Bo, by tylko krewni sie ożeniáli, tedyby záwżdy lekszá byłá: á dáléy z gniazdá nie rozszérzáłaby sie miłość, iedno między krewnémi.

Auia, mater patris, *Babká.*
Amita, patris mei soror, *Ciotká po oycu.*
Amita maior, aui mei soror.
Auúculus, quia tertio loco, vt auus, *Wuy.*

Consanguinei *mogą y przedánia retráktowáć. Táka to prerogátiwá.*

Auunculus maior, auiæ auunculus.
Sororius, cui soror mea nupsit, *Szwagier.*
Filiaster, filij imitator, nonnullis pro priuigno accipitur.
Consobrini, qui ex fratribus patruelibus, vel ex duabus sororibus: *Ciotczeni bráćia.*
Amitini, qui ex sorore & fratre amitæ.
Matertera, *Ciotká,* quasi mater altera, soror matris.

Synowiec,

Synowiec, nepos ex fratre & ſorore.
Abnepos *Prawnuk*.

Affinitatis mentio in Sta. Tit. Virgo. Sta. 2. ℣. 2.

Et ex affinitate Tutores aſsignabantur olim. Ibid. ℣. 3.

O Ciotkách, 1588. Sta. 26. *Brátankowie*, Ibid.

KMOTROSTWO, pro gradu affinitatis reputatur : *y niemoże świádczyć.* Titulo, Venditor. Fol. 227. Sta. 1.

Miánowićie dokłáda Pan Bóg, że Chánáneyczyki y Aegyptczyki pan Bóg pokarał, dla małżeńſtw w krewnośći. A przetóż y między pogány pan Bóg chćiał chowáć czyſtość w tėy mierze.

KV ROZEZNANIV KREWNOSCI ZAKONV:
trzebá wiedźieć co zową Linią y Graduſy.

Linia ieſt troiáka : Wſtępuiąca, Zſtępuiąca ná dół, y poboczna.

Stopnie álbo graduſy zową, zámierzenia kárbów krewnośći. Leuit. 18. *Nie ták dáleko zákázuie krewnośći, ále potym záłożono, áże do czwartégo ſtopniá: A to dla tego pomkniono, áby ſám bliżėy do vſtáwy Bożėy nie pomyśláli ludźie: y ieſt to ſtárożytné poſtánowienié, którym niémamy koniecznie pogardźáć.*

REGVLA PIERWSZA.

Ile ieſt perſón iedná po drugiéy, tyle ſtopniów liczyć : iedno piérwſzéy perſony ſczepu w liczbę nie wchodźić, bo oycá w liczbę nie kłádą, iedno synów syn, álbo synowiec, práwnuk, etć.

☞ Przeſtrogá Korrektorom á by ieſcze tym trzeczom przypátrywáli ſie / bom ia y zdrowia y czáſu náten czás nie miał zbiérá iąc térzeczy / á mniéy rewidowáć.

Aram { Thare / Abraam, Nachor / Iſaac, / Iacob, / Ioſeph. }

Item, in linea recta *nie może nikt poiąć, ták iżeby y Abráám teraz ożył, nie mógłby ſie ożenić.*

DRVGA REGVLA.

Lineam inæqualem *zową, gdy ſtopniem wprzód wymiiáiąc wychodźi iedná perſoná.*

Thare
Abraham — Aram
Sara.

Sará

Sará drugim stopniem odstępuie od szczepu: á przetóż Abráámowi w drugim stopniu byłá krewna. A w tákowéy wierze koniecznie w prawie Bożym zákazáné są małżeństwá. Bo stárszégo kazał Bóg czćić. Coby się nárußyć muśiáło, gdyby stárßy młodßą, álbo młodßy stárßą póymował. Ale w równych stopniach nie ták nágánę ćierpi vstáwá Boża w tym, áby stárßa persona w vczćiwośći byłá miáná.

TRZECIA REGVLA.

De Affinitate z strony powinowátośći.

W iákim stopniu iest móy Iunoßá, álbo nowożenia, w tákimże stopniu y Iunoßyna, młoda páni zostáie mi powinowátą: Iáko ná przykład, Brát á Brát, są sobie w piérwßym stopniu. A przetóż y brátá mégo (Zołwicá) żóná iest mi krewna w piérwßym stopniu.

ZYGMVNT *Król Polski,* IADWIGA *poślednia żóná Márgrábiná* } { BARBARA *małżonká, Kśiążęćiá* IERZEGO *córká, piérwßa żóná Márgrábiná.* Regia succeſs.

A przetóż pánná Iádwigá Królewná byłá krewna córce páná Iérzégo Kśiążęćiá w drugim stopniu: A przetóż y Márgrábiá sam był powinowáty téż w drugim stopniu. A wßákóż y to iest vpewniona náuká: że krewni moi nie są krewni żóny méy krewnym: á przetóż dwá bráćia do dwu śióstr mogą wstępić w małżeński stan. Ktemu oyćiec z synem, ten mátkę, ów dźiewkę.

CZWARTA REGVLA.

Z strony spadków.

Dálßy póymuie, á blizßy bierze: blizßy śiestrzeniec, blizßy do brania spadku, niż brát stryieczny: bo ten iest in secundo gradu aſcendentium: *á śiestrzeniec* in primo aſcendeñ. Item, *brát po bráćie blizßy bráć, niż śiestrzeniec.*

Stat. Titul. Dos. de ſucceſsionib. Vterinorum & Remotiorum. ✠. 3.

TABLICA STOPNIOW CONSANGVINITATIS, DOstánowienia Małżeństw miedzy ludźmi Krześciáńskiemi / y doliczenia się bliskości ku bróniu spadków / wielce potrzebna: Wyieta iest ad uerbum z Práwá Césárskiego.

☞ *Otóż tu masz Drzewo* Consanguinitatis: *á wysszey* Affinitatis.

CAPVT II.

DE VIOLENTIIS,

Z ſtrony drugiego przykazánia wtorey Tablice Dekálogu:

NIE ZABIIAY.

MĘZOBOYSTWO.

O mężobóyſtwo ieden ma bydz obwinion, á drudzy niech ſie ſpráwuią, y o rány. 1.

248. 2. Jeſli ich wiele/ to ieſt dwá ábo trzéy/ ábo cztérzey/ o Mężobóyſtwo będą obwinieni: ácz ſtárádawná przez przyśiegę tegó/ ktory obwinił/ wſzyſcy winą Mężobóyſtwá byli karáni: wſzákże my tákową przyśiegę rozſtrzygáiąc/ vſtáwiamy: iż ieden tylko przez przyśiegę powodową o mężobóyſtwo ma bydź ſkazan y karan: á inni towárzyſze obwinionégo przez dobré y ſłuſzné świádki o mężobóyſtwo y o rány będą powinni ſie ſpráwić: á ináczéy/ to ieſt ieſliby w ſpráwie vſtáli/ niech będą karáni. Kaz. Wiel. 1368. Liſt 21.

O mężobóyſtwo przedtym ſędziowie Káſztelanſczy ſądzili. 2.

248. 3. Vſtáwiamy obiáśniáiąc: iż o kożdą głowę Káſztelánſcy ſędzie káżdy w Káſztelániiéy ſwéy/ ſądzić y vznáwáć niechay máią moc. Káżimierz w Wiſlicy Liſt 11.

Ale nápotym o zábitych, gdy o mężobóycy pewnéy wiádomośći niemáſz, niech powinowáći wynowátégo ſzukáią. 3.

48. 4. Jeſli z przygody y nad mniémánié kto vmrze/ iáko ieſli z Káżimierz. w Wiſlicy 1368 Liſt 22.

 drzewá

drzewá spádnie/ábo vtonie: vstáwiamy/ iż o tákowégo człowieká ták zchodzącég z świátá nie ma bydź żadné pytánié wzruszáné. Tákże gdy nie wiedźieć kto drugiégo zábił/ vrząd o głowę żadnégo winić nie ma: ále Krewni máią sie dowiádowáć y obwinić. A gdy też niewiedźiec kto vczynił mężobóystwo: skázuiemy/ iż Kásztelan o tym niéma inquirowáć: ále Krewni y blizszy winnégo szukáiąc/ o té rzeczy iesli będą moc/ czynić będą wedle zwyczáiu Práwá.

4. Zá głowę szláchćicá przedtym iedno trzydzieśći grzywien płácono, y o ránnych y o ochromionych.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 22.

Aczby ten/ który zábiie człowieká/ wedle Práwnych vstaw miáł bydź ná gárdle karan: wszákże my srogość one vskramiáiąc vstáwiamy: iż kto zábiie szláchćicá/ trzydźieśći grzywien rodźicóm/ potomstwu y przyiaćiołóm: á który vtnie nogę/ rękę/ nos/ piętnaśćie grzywien: á kto wielki pálec vtnie/ ośm grzywien: á zá káżdy iny pálec trzy grzywny groszy ochromionému álbo obráżonému ná pálcu/ iáko wyższéy iest rzeczono/ będźie powinien zápłáćić. 24.

5. Potym sześćdźieśiąt grzywien zá szláchćicá zábitego płáćić máią.

Támże.

Aby gwałtowników śmiáłość byłá pohámowáná/ vstáwiamy: iż gdy szláchćic sobie rownégo szláchćicá zábiie/ zá głowę sześćdźiesiąt grzywien będźie powinien zápłáćić. Támże.

6. Potym sto y dwádźieśćiá grzywien, y w wieży śiedzenié zá mężoboystwo Szlách. skazano.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 107.

O Mężobóystwie szlácheckim przygodnym/ które od rożnych rożnie bywá powiedano że sie stáło/ vstáwiamy: iż tákowi mężobóyce zá głowę máią zápłáćić sto y dwádźieśćiá grzywien: y ná rok y sześć niedźiel gdy będą práwem przekonáni/ do wieże 20.

máią bydź skazáni: áni karánia wieże żadnym obyczáiem niech nieuchodzą/ chocby też z przyiacioły zábitego śie zgodźili. A ieśliby tákowy mężobóycá/ boiąc śie karánia wieże/ z królestwá vćiekł/ choć będźie ośiádły choć nie ośiádły/ niech będźie bezecnym przez Woźnych iáwne obwołánie opowiedźión.

O Mężobóycách, którzy przed Stárosty máią bydz Królowi deferowáni, y od Ie° Królewskiéy M. ták ná więzieniu iáko ná miészku karáni. 7.

249. Mężobóystwá dobrowolné y wiádómé/ które zániechawszy Zygmunt w Kráko. 1510. List 12.
5. Bożéy boiáźni/ y z nászą wielką nieuczćiwośćią/ w królestwie nászym w korzeniły śie od vpornych: które wszelką spráwiedliwość y vczćiwość pospolitą zárzućiwszy/ rozmáitémi obyczáymi ná rozmáitych stanách przełożeństwá y ludźi częstokroć przez kaźni/ w tych trzech lećiech/ od czásu szczęśliwego koronowánia nászégo poczynili. Przeto będąc proszeni od wszytkiéy Rády nászéy oboygá stanu/ y od Ziemskich Posłów tu ze wszystkich źiem zebránych á chcąc tákowé mężobóystwá vskromić/ kárác y oddáláć/ zá wszystkich przerzeczonych Rad nászych zwoleniém/ pochwaleniém/ tákowy Státut vchwalamy: który do pięći lat trwáć ma/ y który ma bydź ná wszystkié winné nieodpuszczenié śćiągan. Iż gdy śie przyda/ że szláchćic szláchćicá w domu/ álbo ná drodze dobrowolnéy/ álbo ná iákim mieyscu chcąc zábiie: obiecuiemy y przyrzékamy (Státut stáry o tákimże mężobóystwie ábroguiąc dotąd/ póki ten teráznieyszy iáko śie rzekło będźie trwał) iż tákiego mężobóyce iáko skoro od Stárosty/ w którego Stárostwie ten zły vczynek będźie vczynión/ y od Kásztelaná álbo Sędźiego/ álbo Podkomorzégo źiemie nam to będźie opowiedźiano/ álbo zkąd inąd do nászéy wiádomośći przyidźie/ przed osobę nászę/ gdźiekolwiek ná ten czás z Dworem nászym szczęśliwie będźiemy/ pozwáć roskażemy: á ten pozew od oddánia przez dwu szláchćicu y Woźnégo będźie w sobie zámykał termin sześć niedźiel. A gdy tákowy mężobóycá przed námi stánie/ y o iego złym vczynku nam bę-

dźie dáná pewna / iáko iest powiedźiano / wiádomość : tákowégo nieodpuscżenié więźieniém w wieży rok y ßeść niedźiel bedźiemy y obiecuiemy karáć/ná pierwßym roku iáko záwitym/ Dekret przećiwko niemu vczyniwßy : od którégo roku nie bedźie mu wolno do Ziemie álbo Powiátu odzywáć sie ábo áppellowáć. A gdy táki mężobóycá przerzeczonym obyczáiem śiedzenié w wieży wypełni / bedźie powinien powinowátym zá zábitégo sto y dwádźieśćiá grzywien pieniedzy zá głowe wnetże zápłáćić : álbo w dobrá / które ták wiele bedą ważyć / dáć istotné w wiązánié : ábo ták długo bedźie w więźieniu śiedźiał/ póki nie zápłáći. A iesliby sie przydáło/ iżby mężobóycá pozwány przed námi nie stánął : iesli bedźie ośiádły/niech wßystkié dobrá swé / które my do skárbu náßégo obróćimy / tráći : y przedśie bedźie powinien ku podiećiu karánia przerzeczonégo / gdy do rąk wpádnie. A gdy bedźie przez nas dostátecznie skaran/ y głowe zápłáći/dobrá iego przez nas wźieté máią bydź iemu wrócone. Tákże iesli mężobóycá nieośiádły / á o mężobóystwo przez pozew náß v Fáry álbo w Plebániiéy/do którey przynależy / pozwány nieposłußnie przed námi nie stánie / ma bydź iáwnym wywołániém przeze czći obwołan / y nieprzyiaćielem oyczyzny osądzón. A ktorykolwiek takowému łáski iákié bedźie pokázował/ onégo v śiebie chowáiąc / álbo z nim záchowánié máiąc : niech ták długo bedźie mian zá bezecnégo / póki sie niespráwi : y tym karániém ma bydź karan / które ón ná sobie nieść miał. A iesliby tákowy mężobóycá zámkniony w wieży onéy vmárł / nie bedźie powinien potomkóm zá głowe płáćić. A Stárostowie bądź zastáwné bądź wolné Stárostwá máiący/ iesli nam tákowych mężobóyców w czás nie odniosą/ od nas winą nieodpuscżoną bedą karáni : to iest/ bedą muśieli ći/ ktorzy máią zastáwné Stárostwá/zápłáćić nam sto grzywien pieniedzy / tylekroć ile przed ßeśćią mieśiecy nam tákowych mężobóycy nie oznaymią / y tákowy vczynek zátáią : á tym którzy máią wolné Stárostwá/vrzedy weźmiemy: á Stárośćie przyśięgą sie odwieźdź / iż o tákim mężobóystwie nie wiedźiał / iesli bedźie potrzebá / dozwolić mamy. A o mężobóystwie które sie komu przyda w obronie/ gdy go nayda/ że ie tym sposobem vczynił / tákowy postepek bedźiemy chowáć : to iest pozowiemy mężobóyce przed nas/ gdźiekolwiek w ten czás bedźiemy : y onégo gdy stánie wedle mężobóystwá dopuscżonégo podług woléy náßéy bedźiemy sądźić / álbo iemu żeby sie

spráwił/

spráwił/skażemy. A iesliby pozwány niestánął/ták go skażemy/ áby był karan/ iáko iest opisano o mężobóystwie dobrowolnym y wiádomym.

O męzobóystwie, które sie przed Státutem blisko przeszłym sstáło. 8.

SKázuiemy też zá zwoleniem wszystkich Rad y Posłów/ od czásu sczesliwey koronáciiey nászey/áż do tego czásu ze wszystkimi mężobóycy tákowémi/ iáko przerzeczono iest/ obyczáiem przerzeczonym postąpić y káráć : áby niezdálismy sie złoczyńcóm folgowáć. Zygmunt w Piotrko. 1 5 1 0. List 13.

Ten Státut wyszy przećiwko męzobóycóm Roku 1523. do cztérzéch lat iest odnowión. 9.

251. 3. IZ po zániedbániu Státutu nászégo o mężobóystwách/ wielką śmiáłość y swą wolą poddáni nászy wzieli : y mężobóystwá przez wszelkiego ná Bogá y ludzie baczenia czynią ták/ iż iuż wiele ich nietylko w domiéch/ále y w kośćiołach nie są przespieczni. A ták chcąc tę szkárádą swąwolą vskromić/Státut nász ná Seymie Piotrkowskim roku Páńskiégo/ 1510. przećiwko mężobóycóm vczyniony/ále potym zániechány/ we wszystkich punktćiéch/ y we wszystkim iego brzmieniu/ do mocy y władzey pierwszey przywracamy : y ón do cztérzech lat/ które po sobie póydą/ chcemy áby był exequowány. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 30.

Zásię tenze Státut roku Páńskiégo 1538. ná ieden rok znowu iest wzięt, przyłozywszy ná dnie w wiezy śiedzenié. 10.

252. 2. KV pohámowániu rospustnych ludzi śmiáłośći/ która iest ku zábićiu ludzi bárzo prędká/ zá rádą Senatorów Koron- Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

 nych/

nych/ y Poſłów ziemſkich/ Státut o oſkárżeniu meżobóyc/ znowu wziąć y odnowić vmyśliliſmy: y ten będziemy wypełniáć do wyśćia iednego roku/ z tym to przydatkiem: Iż meżobóycy oſkárżeni/ y przez nas do wieże ſkazáni/ tákową kaźń ná dnie w wieży máią ćierpieć rok y zupełne ßeść niedźiel: od którey wieże przez nas nie będą mogli bydź/ áni máią wyzwoleni. A Stároſtowie mieyſc pilnie máią opátrowáć/ áby meżobóyce nie ináczey/ ieno ná dnie w wieży pokute czynili: á zgodá/ którą z powodem vczynią/ nic ich wſpomágáć nie ma. Którzy ieſli ináczey vczynią/ winę ſto grzywien ſtronie powodowey máią zápłáćić/ á Stároſtwo przez nas ma im bydź wźiete.

11. Wyſzy Státut ieſt ſkázón, á Státut Królá Olbráchtów do vzywánia przywrocón.

Zygmunt w Kráko. 1539. Prośili nas Poſłowie Ziemſcy/ áby karánie o meżobóyſtwo nie było ták ſurowe/ iáko ná przeßłym Seymie Piotrkowſkim ieſt nápiſáne. My tedy ich prośbą zwyćieżeni (gdy ſie im to zdáłá rzecz ſłußna/ áby o to prośili) Dekret roku łońſkiego w Piotrkowie o meżobóycách zá nâßym y Rad Królestwá nâßego zdániem vczyniony/ kážimy/ y ón ábroguiemy: á ten chcemy ſtać y mieć w mocy: który w tey rzeczy od Naiáśnieyßego Janá Olbráchtá brátá nâßego niegdy Królá był vſtáwión. 252. 3.

12. O mężobóyſtwie odnowiony Státut od Królá Olbráchtá y Zygmuntá wydány.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1550. A Iż ſie zábieżáły w Koronie wielkie meżobóyſtwá/ tedy ponawiáiąc Státutu Królá Olbráchtá ſtryiá y Królá Jego M. Zygmuntá Oycá nâßego/ vſtáwiamy: iż káżdy meżobóycá zá przekonániem rok y ßeść niedźiel ná dnie w wieży śiedźieć ma/ á my śiedzenia żadnemu odpuſzczáć nie mamy. A którymby Stároſtowie zfolgowáli/ áby z nich winá wedle Státutu Królá Je° M. oycá nâßego/ Roku 1540. bráná byłá. 252. 4.

Co

Co nie iedno o tych / ktorzy iuż zá pánowánia nászego mężobóystwá popełnili: ále y o tych ktorzy sie tego zá oycá nászego dopuścili / rozumieć sie ma / iedno żeby práwem byli przekonáni. A wszákóż praescriptia ma iśdź o głowę wedle Státutu.

O Głównikách. 13.

253. 2. Item / Iáko sie przed námi Posłowie skárżyli / iż Instigator nász ludźi wiele niewinnych szláchćiców spozywał ad sessinem turris, á ztąd vtráte wielką podeymuią. A ták my przychyláiąc sie do Státutu Iágełłowego / ktory ma to w sobie / De nemine vindictam capiemus: Pozwy tákie wszystki / do powiátów ná sąd nowo teraz námówiony odsyłamy / á tám iuż Stárostá álbo kto od Stárosty / nomine Instigatoris ná te pozwáné instigowáć będźie powinien. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 6 2.

Iescze o Głównikách. 14.

253. 3. PRzećiwko Głównikóm Státut Wárszáwski kóński / bez wszelákiey odwłóki / ták iáko iest w nim opisano / exequowan bydź ma. Tenże 1 5 6 5.

Kto oycá, brátá álbo śiostrę zábiie, tákowy nie ma spadków bráć po zábitych, y ma bydz czći odsadzón. 15.

253. 4. ACzkolwiek práwo ták nowego iáko stárego zakonu / te ktorzy brácią zábiiáią / y insze okrutne vczynki czynią / srogo karze y potępia: wszákże iż niektorzy / iáko nieprzyiaćiele własney krwie y poczćiwośći swey / nieboiąc sie kaźni tákowego práwá / brácią / śiostry / y insze powinowáte swe zábiiáią: á to z tey przyczyny / áby z ich zábićia dostawáli máietnośći ich dźiedźicznych. My tedy chcemy / áby zkąd sie nádźiewáią dźiedźicznych dobr y pożytku iákiego / áby ztąd szkody ćierpieli / álbo karáni byli w tym / w czym wystąpili. Dla tego wszyscy obywátele / y Rycérztwo krolestwá nászego / ktorzy brácią álbo powinowáte swe zábiiáią / w oyczyste dobrá nie mogą wstępowáć / áni do nich Kaź. Wiel. w Wiślicy List 22.

nich przyſzćia żadnégo miec. Y owſzem ſkázuiemy tákowé / y potomſtwo ich / oddalamy od wſzelkiéy cześći tákowych dźiedźictw / któraby im z práwá przynależáłá. W które to dobrá álbo dźiedźictwá inſzy powinowáći álbo dálſzy bedą mieć wſtepek / y otrzymáią ie. A ku wietſzému karániu tákowych / dla okrutnośći vczynku/ wſzyſtki té którzy bráćią álbo oyce ſwé zábiiáią / bezeczći bydź ſkázuiemy / y niegodné żadnych vrzedów áni Doſtoieńſtw/ áby ná nié ſtáwieni bydź mieli.

16. Gdy kto kogo zábiie bróniąc ſie, á zwłaſczá ná dródze.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 107.

Iz czeſtokroć przydáie ſie / że meżobóycá z przygody zábiiáiący nie ieſt winien meżobóyſtwá : co ſie przygadza / gdy od 254. 2.
śiebie kto gwałtu gwałtem bróni. Dla tego oſóbliwie obiáſniáiąc / vſtáwiamy ná té ſzláchćice y meżobóyce ſzláchćicow : iż gdy kto álbo ná dródze / álbo przeſzćiu czyim záśiadſzy był zábit przez onégo/ którégo droge chćiał przekáźić/ álbo zátrudnić: w tákowym meżobóyſtwie pozwánému meżobóycy niech bedźie doſyć ſześć świádków ku ſpráwie : á tám przekonány nie wiecéy/iedno ſześćdźieśiąt grzywien poſpolitych zá głowe ma zápłáćić przez śiedzenia w wieży.

17. O mężobóyſtwie ná gośćincu vczynionym.

Támże.

PRzekazcá drógi álbo przeſzćia poſpolitégo / gdyby tego 254. 3.
który pod obroną poſpolitéy przeſpiecznośći iedźie/ vpornie zábił/ ma zań zápłáćić ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych : y karánié bedźie ná ſobie nióſł w wieży obyczáiem przerzeczonym.

18. O mężobóyſtwie w obronie dobr y poddánych vczynionym.

Támże

ACz o przygodnym meżobóycy / który ſie ná dródze broni / 254. 4.
wyſzéy ieſt poſtánowiono : wſzákże nád to vſtáwiamy : Iż meżobóycá z przygody álbo máietnośći/álbo ſwych poddánych

broniąc/

bróniąc / ieſli popełni mężobóyſtwo / choćby też niechcąc to v=
działał: á wſzákże práwem przekonány nie śiedziawſzy w wie=
ży ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych zá zábitego powi=
nien będzie zápłácić.

Pytánié, któré zwykło bydz około mężobóyſtwá, Káſztelan Sądem Wiécowym czynić ma.

254. SCrutinium álbo pytánié o zábićié zá obżáłowániém ſtro= Zyg. Aug.
5. ny / Woiewodá káżdy w Woiewództwie ſwoim czynić ma ná w Wárſzá.
Wiécach z ſądem onéy ziemie: á gdźieby Wiécá nie doſzły / tedy 1 5 5 7.
Stároſtá z tymże ſądem Ziemſkim ná Rocech. Wſzákże może
y Woiewodá ośiádłégo ſzlachćicá á przyśięgłégo / y Stároſtá
Podſtárośćiégo ná ſwé mieyſce záſádzić: A gdźie Scrutinium
okáże / iż kto zábił / tedy o wieżę przez Jego Kro: M. ma bydź
pozwan.

Præſcriptia, álbo dawność czynienia o głowę.

255. ABy potwarzóm złych ludźi dróga byłá zámkniona: iż zwy Kázimierz
1. kli niektórzy ludźie ſwarliwi / ludźi niewinné potwarnie o v= w Wiſliey
czynek mężobóyſtwá przed wielą lat vczyniony / żáłobliwie o= 1 3 6 8.
ſkárżáć: którégo dowód dla dawnośći vczynku nie może bydź List 31.
mian. Dla tego vſtáwiamy: iż gdy kto chce o vczynek mężo=
bóyſtwá kogo winić / y przećiwko komu czynić / chcąc winę zá
głowę ſobie przywłáſczyć y otrzymáć: niż trzy látá wynidą /
ode dniá tákiégo vczynku vczynionégo / ma do ſądu tę rzecz
wnieść. Abowiém ináczéy gdy trzy látá wynidą temu / który
zechce czynić o winę zá głowę / iuż mu przekáźi Præſcriptia / y
Exceptia præſcriptiiéy.

O mężobóycách, y ſcrutiniách, y wiezy.

IŻ Státuty przećiw mężobóycóm vczynioné / do tych czá= Zygm. III.
ſów w Exekucią nie przychodźiły / dla czego morderſtwóm zá= 1 5 8 8.
bieżéć ſię nie mogło: bo ći / którzy mieli popieráć ná główniká / List 32.
ſtá. 20.

y kon=

y konwiktią głowy czynić/iednáli ſie: y głowę záiednawſzy/ábo
kogo inſzégo w reláciiéy / á drudzy zmyśloną oſobę ná zmowie
miánowáli : ábo w procesie ſądowym ták folgowáli/że główni=
nicy win práwem opiſánych vchodźili. Co iż ieſt przećiw prá=
wu/ktore tákowég iednánia broni : Przetoż (iż winá śiedzenia
w wieży ieſt pœna publica) wáruiemy/ áby ſie o głowę zábitą
ſzláchecką/powinni ktorym należeć będźie/ták nie iednáli/iáko=
by główník śiedzenia w wieży vchodźił : ále żeby nadáléy do
dwunaśćie niedźiel reláciąábo proteſtácią obwiedźienia gło=
wy / w Aktá Grodzkié / pod ktorą iurisdicią mężoboyſtwo ſie
sſtáło/ prawdźiwie w wodźili / y w práwie należnym według
wyſtępku ſine intermiſsione popieráli y pokonáli. Tego dokłá=
dáiąc/iż/ieſliby ſie zábićié sſtáło dáleko od przyiaćioł zábitég/że=
by ták prędko do vczynienia reláciiéy przybydź nie mogli : tedy
od pierwſzéy wiádomośći/vczynić ią iáko nayprędzéy/ y popie=
ráć o głowę będą powinni. A żeby ſie ludźie tym więcéy od mę
żoboyſtwá hámowáli/ opátrzywſzy to/ áby eã pœnam publicã
nikt nie vchodźił / podwyſzſzamy zápłácenié pieniężné głowy
ſzlácheckiéy/ ad duplum : to ieſt/głowę zábitą bronią ręczną/ná
dwie śćie y czterdźieśći grzywien : á z ruſznice / ná cztéry ſtá y
ośmdźieśiąt grzywien. Ktorą ſummę główník ma odłożyć po=
tomkom niż z wieże wynidźie. A ieſliby mężoboycá w wieży v=
marł/ przedśię tá ſummá z dobr iego ma bydź płáconá potom=
kom zábitégo. A ktoby będąc cõuictus,do wieże czáſu náznáczo
nego nie śiadł/ábo potym z niéy wyſzedł nie wyśiedźiawſzy/ma
bydź infamis ipſo facto,vigore pręſentis Statuti,ktory przez Stá=
roſtę z vrzędu zá przypozwem do ſądu Grodzkiégo wydánym/
ſine quibusùis dilationibus & exceptionibus , ma bydź publiko=
wány y obwołány : y tákże przez Stároſtę ábo ſtronę imány /
y ná gárdle karány/y dobrá iego æquiualentia pœnę,máią bydź
podáné ſtronie obrážonéy/ áż do zapłáty głowy per ſucceſſores
iureuicti. Toż ſie ma rozumieć/ieſliby kto in cauſa criminali,ra-
tione inſidioſi homicidij,vel alterius cuiusùis criminis był przeſą
dzon Dekrétem Séymowym / álbo w Grodźie w Artykułách
Grodzkich / y z dobr iego zapłátá głowy / ták y zá inſzé excesſy /
nagrodá ma ſie sſtáć vkrzywdzonému według ſłuſzności / do=
kąd dobr ſtawa. A gdźieby ſie kto ważył tego/ żeby mimo tę
Conſtitucią / głowę zábitą / ochrániáiąc kogo w śiedzeniu w
wieży / záiednał/ álbo o nię nadáléy do roku po zábićiu nie po=
zwał/y nie popierał/ábo potym nie konwinkował/dla tego áby
mężo=

mezobóycá wieże vßedł: wolno bedźie inßému powinnému choć dálßému/ z któreykolwiek liniey / o to czynić y konwinkowáć/ktoby iedno chćiał vindicare pœnā sessionis turricæ. A ktoryby głowe zábitą pokrywáiąc śiedzenie w wieży záiednał/máią obádwá / ták mezobóycá / iáko y tákowy przyiaćiel zábitégo winą wyßßey opisáną / ná mezobóyce vczynioną bydź karáni. O co tymże dálßym powinnym zábitégo czynić wolno bedźie. A gdźieby y tych nie było / ábo ná nich zchodźiło / tedy Vrząd Grodzki ná Trybunale o wieże czynić powinien: wßákże to wßystko/ma powołánie officiosè vczynioné/vprzedźić. Tóż sie ma śćiegáć ná opiekuny / ktorzyby głowe zábitą z strony wieże záiednáli. Wßákóż z strony popieránia głowy przez opiekuny/ ták obiáśniamy: że gdyby o głowe imieniem śirót popieráć nie chćieli/ tedy od opiek máią odpádáć: á temu ktoryby popierał/ zupełné práwo opieki ma należeć. A iesliby opiekun żaden kon winkowáć niechćiał/ tedy ma bydź odłożono minorenni do lat iego. Státut o mezobóystwiech w obronie zdrowia vczynionych/ gdyby sie to iáśnie ex scrutinio pokazáło/ w mocy zostáwuiemy. Homicidia záś casualia ták dekláruiemy / że tylko rozumieć sie ma w tym casus, gdyby kto nie máiąc z kim przedtym contentiones, rixas, & odia z przygody zábił człowieká. Ale w mieśćie/ we wśi / przy domu / gdźie indźie chodząc / tákże w przeźrzystym polu/gdy kto z rußnice zábiie/ allegatio casus iádź mu nie ma. A iż w tym wßystkim potrzebné muszą bydź scrutinia/ tedy postánawiamy/ iż máią bydź wypráwowáné / tàm ad actum quemùis criminalem, quàm ciuilem, o głowe zábitą y záiednánie iey/ ná rocech źiemskich álbo Grodzkich pierwßych/ post obductum crimen, gdźie sie táki vczynek sstał/tym obyczáiem. Iż ma actor pozwáć obwinionégo do wywiedźienia scrutinium, ktorégo pozwu kłádźienié ma vprzedźić rok / namniey dwie niedźieli: ná ktorym roku obiedwie stronie bedą powinné scrutinia swé wywodźić / vczyniwßy naprzod przyśiege / iż tych świádków / ktoré bedą stáwić / nie przenáieli / áni są przez nie corrupti. A máią wieźdź świádki wiáry godné/ktorymby oná rzecz mogłá bydź nalepiey wiádoma / nie biorąc sie ná swoy pozew do wypráwowánia inßégo scrutinium,w czym ma bydź sąd on ostrożny/áby z pilnośćią sam przez sie nie przez substituty/ iáko napilniey té scrutinia odpráwował/ przez okolicznośći y pytánia / dostátecznie świádki exáminuiąc: exáminowánych z drugimi niespuszczáiąc: y iesliby ktory w czym był varians in-

 formatus,

formatus, álbo fauorisans, áby to notował/ iżby sie iáko nalepiéy włáſność rzeczy pokázáć mogłá. Oczywiſtych świádków ma bydź pierwſzé vważenie: á pluralitas tych/ zwłaſczá którzyby ex auditu świádczyli/ nie ma bydź niepotrzebnie piſána/ oprócz żeby który co ſpecialiter ad inueſtigandam rei veritatem powiedział. A iż ſie káżdéy rzeczy ważność y położenié/ nawiecéy dwunaśćią świádków pokazáć może/ tedy do tych ſcrutinia żadna ſtroná dla niepotrzebnégo zátrudniénia ſądu/ wiecéy ich nád to w wodzić nie ma: którzy nie z kártek piſánych máią depozycię czynić/ ále z powieśći ich/ ſąd świádectwá ma przyimowáć. A iżby té ſcrutinia tym prawdziwſzé wypráwowáć ſie mogły/ áby káżdy ktoby ieno był pozwan do oddánia świádectwá in ſcrutinio, peremptoriè ſtánąć/ á przyśięgę/ ábo vczynić/ ábo też ieſliby niechćiał przyśiądz/ pod wiárą á ſumnieniém prawdę powiedźiéć był powinien: Ktemu y poddáné Pan ich/ ieſliby był pozwány/ do ſcrutinium ſtáwić ma/ pod winą ſtá grzywien/ którą ón ſąd zárázem ma ná tym ſkázáć/ ktoryby był contumax, y ábo świádczyć ſam/ ábo poddánych ſtáwić niechćiał/ cum remiſsione ad loci Capitaneum, pro exequutione facień. A ieſliby to komu zádano było/ iżby którégo z poddánych iego niedoſtawało/ áby drudzy poddáni poſtáwieni pod przyśięgą zeználi/ iż go pod ich pánem niémáſz/ áni go pozew záſtał. Toż mieſczánié náſzy/ y inſzych miaſt y miaſteczek Duchownych y Swietckich Pánów powinni vczynić/ gdy o to requirowáni będą przez pozew od ſtrony któréykolwiek/ y świádectwo dáć przed ſądem/ álbo vrzędem przyśiągſzy/ pod winą wyſzéy opiſáną. A gdyby téż z inſzégo Woiewództwá kogo pozwano do ſcrutinium, tedy tákowému gdyby ná ón rok prze dálekość drógi iácháć niechćiał/ wolno będźie w ſwoim Grodźie przed vrzędem Stárośćim: á w Prusiéch przed mieyſckim świádectwo ſwé obyczáiem wyſzéy opiſánym/ dáć: które świádectwá tákowé nie máią bydź ważné/ tylko od oczywiſtych świádków/ y to tákich/ którzyby do tego obyczáiem wyſzéy opiſánym pozwáni byli. A té wſzytkie ſcrutinia ſpiſáné máią bydź in occluſo rotulo záwárté/ y ſtronam/ káżdému iego/ wydawáné. To też opátruiemy/ áby wieże ná główniki wſzędy w powiećiéch przez Stároſty/ álbo Dźierżawce náſzé/ były ták nápráwioné y porównáné/ iákoby nie były śiedzenia ſrozſzé w iednych niż w drugich/ ále żeby wſzędy od okná/ ktorym wpuſzczáią do Wieże namniéy

ná

ná dwánaśćie łokći w głąb iednáko były: á to nadáley do świętego Michálá blisko przyszłego / pod winą dwu set grzywien / o ktorą ná Trybunale Stárostowie y Dźierżawcy bedą powinni odpowiádáć. A gdźieby w ktorym powiećie wieże nie było / tedy śiedzenie ma mieć głownik w wieży głownego miástá Woiewodztwá ziemie oney.

O męzoboystwie plebeiorum.

KTo by zábił plebeium hominem rusticanum szláchćic / przepada trzydźieśći grzywien / ktorey winy pánu / ktorego był zábity połowicá / á potomkom zábitego druga połowicá przysądź ma. Plebeius autem occidens plebeium, capitis pœna puniatur, w czym też scrutinia záchowáne bydź máią. Rány Plebeiorum in duplo płácone bydź máią. Stephan. w Wárszá. 1581. List 213. stá. 2.

Pan sam, y potomkowie páná o zábitégo slugę plebeium, moze czynić.

IEsliby komu sługá plebeius był zábit / á przyiaćioł by nie miał wiádomych / tedy o táką głowę pan iego może czynić. A iesliby páná nie sstáło / tedy y potomkowie onégo páná / áby mężoboystwá niezostawáły bez karánia. Zygm. III. w Kráko. 1588. List 72. stá. 93.

CONSILIVM.

☞ *Głowniki ná sądy nowé odsyłáią: y terázby trzebá, bo nie zdoła Krol sam sędźić. Const. 1562. stá. 40. chybá żeby sześć niedźiel przed Seymem. A nie exequowáć, ieno ná Reláciách áż do Seymu. Albo ná zamku w Lublinie Trybunał* Criminalium *záłożyć, pod tąż* securitatem, *żeby sześć Assessorow wysyłáli z Ratuszowégo Trybunału: A iesliby Krol mogł bywáć sam ná nim z pewnémi Rádámi.*

Formá pozwu pro capite. Tit. Citatio. Forma 3. *List* 41.

VENEFICVS. Lex, contra veneficos, venenum, & per incantationes. in Instituti. Iustiniani. fol. 363. ꝟ. 3. b.

POWOŁANIE.

Powołánié iest species *protestáciiey*. Tit. Citatio pro capite.

Láć. 41. 2. POzywa ćie o to / iżeś ty zábił oycá iego szláchćicá N. de N. ktore Zygmunt 1523. List 50.

ktore zábicie Woźnym Ziemskim N. de N. y szláchcicámi obwiódł/ y przeciw tobie oświadczył iest.

OBWIEDZIENIE *Woźnym do tegóż należy.* Titulo, *Krwáwe. w Polskim, List* 255.

RANY.

O SZLACHECKICH RANACH.

Rány iáko niegdy przez Woznégo bywáły obwodzoné, y przez świádki dowodzoné.

Kázimierz 1454. List 94.

VStáwiamy / iż iesli kto pozowie / álbo kogo wyzowie do sądu o rány: Woźny ná prośbę ránnégo / rány niech obeyźrzy dostátecznie: á ránny ná zeznánié ran swych przed sądem ma wwiezdź świádki dostáteczné ná rány swé: ktory iesli dowieźdź nie będzie mógł / tedy ten ránny zápláci winę krolewską / ktorą zową siedmnądziestą / á stronie przeciwnéy winę piętnądziestą.

Iuz nie Wozny, ále vrząd Stárośći rány oględowáć ma.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

TEż częstokroć zwykło się przydawáć: iż pozwány o głowę álbo o rány / chcąc vyśdź karánia słusznégo zá głowę ábo zá rány / záśię powodowę stronę wielą pozwów zwykli pozywáć. Dla wykorzenienia tedy téy chytrości spráwiedliwość zátrudniáiącéy vstáwiamy: áby ránny krwáwémi álbo sinémi ránámi zá świeżá rány swé / iáko rychło będzie mogł vrzędowi Stárościému / ktorykolwiek nabliżéy ránionégo będzie / álbo sądowi ziemskiému onégo powiátu pokazał / y przez się oświadczył: ktore ták okazáné iákié są w księgi Grodzkié álbo Ziemskié ná Rocéch ziemskich onégo powiátu niech będą zápisáné: á zá tym świádectwem iáko ważnym y dostátecznym powodowa stroná przespiecznie y przez potwarzy / v sądu Ziemskiégo sámotrzeć sobie rownémi przysiągszy / wedle stárégo zwyczáiu może obwinionégo pokonáć.

O zábicie

O zábićie álbo rány Szlácheckié y kmiecé w mieśćiéch, práwem Polskim ma bydz sądzono.

244. 2. VStáwiamy / iż mieszczánie miast nászych / Szláchecktich y Duchownych / o rány y mężobóystwo práwem Polskim ludźióm ze wśi nászych Duchownych y świetckich spráwiedliwość czynić będą powinni. Kázimierz w Nieszo. 1 4 5 4. List 95.

O tychze ránách podobny piérwszému Státut.

244. 3. SKázuiemy / áby nápotym wedle stárych królestwá nászégo vstaw o zábićie álbo rány szláchćiców / álbo ich kmieći / we wszystkich miástách y miásteczkách nászych Królewskich / Pánów Duchownych y Swietckich / nie sąd mieyscki ále ziemski y Polski był chowan / y záśądzan. A gdźie tákowé práwo mieyscké będźie od mieszczan w téy rzeczy chowano / czternaśćie grzywien pieniedzy mieszczánie stronie niech przepádną / która z nich práwem ziemskim iáko ná roku záwitym / tylekroć ile tego będźie potrzebá / ma bydź wyćiągáná. Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

Szácunk ochromienia, y ran szláchćicóm zádánych.

244. 4. GDy kto Rycérzkiégo człowieká w nogę / rękę / álbo w nos ráni / álbo go ochromi / ma zá to dáć pietnaśćie grzywien: á kto wielki pálec vtnie / ma dáć ośm grzywien: á zá káżdy inny pálec trzy grzywny groszy ochromionému / álbo obráżonému ná pálcu będźie powinien zápłáćić: á zá káżdé ránienié przerzeczonych członków ránnému winá która pietnadźiestą zową / niech będźie zápłácona. Káz. Wiel. 1 3 6 8. List 22.

O Szláchćicu ktory Szláchćicá zábiie álbo ráni.

244. 5. ABy gwałtowników śmiáłość byłá pohámowáná / Vstá- Támże.

wiamy: iż gdy ßláchćic równégo sobie ßláchćicá zábiie/ zá głowę ßeśćdźieśiąt / zá odćięćie członku ktoregokolwiek trzydźieśći / á zá prostą ránę pietnaśćie grzywien będźie powinien zápłáćić.

O vderzenié Szláchćicow przez rozlania krwie.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 27.

W Vderzeniu ßláchćiców / y innych náßych poddánych/ tá miárá w wyćiąganiu win / chcemy áby byłá chowáná: Iż ieśli rycérz rycérzowi / álbo ßláchćic ßláchćicowi zada raz przez rozlania krwie: ßláchćicowi / ktorému tákowé vderzenié będźie zádano/ winá/ ktorą pietnądźiestą zową / od tego ktory vderzył álbo obráźił/ ma bydź náznáczoná. 245

O ránie rycérzowi álbo ſzláchćicowi przez chłopá zádánéy.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 29.

RYcérzkiému człowiekowi zá ieden raz / álbo zá wiecéy od kmiećiá zádánych/ winá pietnadźiesta ma bydź zápłácona: sądowi tákże druga tákoważ niech będźie zápłácona. A ieśli będźie kiiem rozkrwáwiona ráná / iáko zá mieczową ránę ma bydź dosyć vczyniono. 245

Ieſli proſtégo ſtanu człowiek zábiie álbo ráni ſzláchćicá, ktory da ábo téż nie da do tego przyczyny.

Zygmunt w Kráko. 1532.

GDy prostégo stanu człowiek zábiie Szláchćicá / ktorému żadnéy przyczyny / áni dowody Szláchćie ku rzuceniu ná śie nie dał / áni początku ku swaru y vderzeniu nie vczynił: niech będźie táki ná gárdle karan. Gdy téż ráni prostégo stanu człowiek Szláchćicá / ktorému tákże nie dał przyczyny Szláchćic do ránienia: tymże obyczáiem ná gárdle niech będźie karan. A wßákże to ma bydź rozumiano o ránie ćiężkiéy / z ktoréy pochodźi ochromienié / álbo niewładza ktorégokolwiek członku Szlácheckiégo. Ale ieśli żadna z tákowéy rány nie przyidźie niewłádność/ 245

dnośc/álbo też odćięćie: tedy winą pieniężną wedle stárégo Státutu prostégo stanu człowiek niech będźie karan. A gdyby też Szláchćic dał przyczynę zábićia álbo ránienia śiebie prostégo stanu człowiekowi: niech będźie karan chłop wedle stárych Státutów/ które są vczynione o ránnym álbo zábitym Szláchćicu. A iżby Sędźia mógł wiedźieć/ ieśli iest dána álbo nie dána przyczyná álbo okázya ránienia Szláchćicá: káżdy Szláchćic/który obwinia chłopá o ránę álbo zábićie/będźie tego powinien dowieść swą/ y drugich dwu sobie równych Szláchćiców/ćielesną przyśięgą/iż to co twierdźi/prawdá iest: iáśnie to słowy twierdząc y mieniąc/ iż nie z początku od śiebie vczynionego/áni z przyczyny przez śie dánéy/chłop ránił/álbo zábił. Ale ieśli Szláchćic tym obyczáiem tego nie dowiedźie/ nie może chłopá w kaźń przerzeczoną wdáć. A wszákże chłop/ który ráni álbo zábije którymkolwiek sposobem Szláchćicá/ kaźnią w stárych Státućiech opisáną niech będźie karan: á ten Státut gdyż iest pęnale/ to iest o karániu ná gárdle/skázuiemy/ áby do trzech lat tylko był chowan.

Kto ráni przy bytnośći Szláchečkiéy, niech mu ręká będźie przebodziona.

246. 2. GDy kto przed Rycérskim człowiekiem miecz álbo kord wyymie/ nikogo nie rániwszy/ niech będźie ná łásce iego: á ieśli ráni/ skázuiemy/ áby mu ręká iego mogłá bydź/y ma bydź przebodźiona. Kaź. Wiel. w Wiślicy List 39.

Gdy sługá zá páná w zwádzie kogo ráni, nie ma bydz winowan.

246. 3. VStáwiamy/ iż ile krocby śię komu którégokolwiek záwołánia y stanu będącému przydáło zwádźić/ á sługá páná swégo rátuiąc wyiąwszy miecz álbo kord kogo ráni/zá to żadnéy mierźiączki od ránnégo álbo przyiaćioł iego niech nie ma. List 38.

O RANACH CHŁOPICH.

Powodowéy ſtronie ná rány ábo vćięćie członków nalezy ze dwiemá świádki dowodzić, choć rok cáły będzie milczał.

Ráz. Wiel. w Wiślicy 1368. Liſt 20.

SKárżył ſie Piotr ná Janá/ iż onégo ochrómił ná cztérzech 246
pálcách v reku: czego ſie Jan záprzał/ iż tego nieuczynił. Ale 4
iż Piotr zá to ochromienié po wyſzćiu roku żądał doſyć vczy-
nienia: My tedy w tákowéy rzeczy Piotrowi ſámotrzećiému
ſkázuiemy przyśiege: iż tákowé ochromienié ná pálcach czté-
rzéch miał od Janá.

Gdy kto ráni kogo broniąc ſwégo zywotá.

Ráz. Wiel. w Wiślicy 1368. Liſt 17.

WYrozumieliśmy/ iż Piotr goniąc Máćieiá/ bárzo go ná 246
vlicy ránił: co Máćiéy do ſądu przywiódł/ gdźie ácz zeznał ſie/ 5
iż Máćieiá ránił: wſzákże powiádał/ iż to zá niewolą przype-
dzony przez Máćieiá vczynił/ który był piérwéy przedtym Pio-
trá ránił/czego Piotr chćiał dowiéźdź. My tedy w tákowéy
mierze ſkázuiemy/ áby dowód Máćieiowi był dopuſczon ná
to: iż gdy Piotr ná vlicy Máćieiá gónił/ ná ten czás ji ránił:
gdy przerzeczony Piotr nie gárdłá ſwégo broniąc/ ále mſcząc
ſie krzywdy ſobie vczynionéy/ bywa vznawan o rány Máćie-
iowi zádáné.

Choć kto kogo śmieiąc ſie, álbo gráiąc ráni, obrázonému zá ránę niech doſyc vczyni.

Ráz. Wiel. Liſt 29.

BArteldus ſkárżył ſie ná Andrzeiá/ iż go ránił: Andrzéy 247
wyznał/ iż Bárteldá ránił: ále powiedźiał/ iż niechcąc to vczy-
nił/ ále śmiéchem y żártem/ iáko czeſtokroć zwykli przyiaćiele
miedzy ſobą żártowáć. My tedy vſłyſzawſzy Andrzeiowé ze-
znánié/y ktemu ſie przypátruiąc/iż igrá y krotochwilá nie ma ſie
śćiągáć ku iákiému obráženiu álbo ránieniu: Andrzeiá w táko-
wéy mierze ſkázuiemy/áby doſyć vczynił Barteldowi zá ráne.

O ránie od pśá gdy kto im pośczuie.

247. Dźiwiß ſkárżył ſie / iż pies Wálków z podeſczwánia / y z Káź. Wiel.
3. przypedzenia Wálkowégo ták go obráźił y vkąśił / iż z onégo v- w Wiſlicy
kąßénia vkázował y twiérdźił ſie chrámáć : ále Wálko tego po- 1 3 6 1.
ſczwánia / álbo pśiégo przypedzenia przał. A iż Dźiwiß be- Liſt 24.
dąc powodem nie mógł tego dowiéźdź : My w tákowéy rze-
czy obiáſniamy / iż Wálko przez przyśiege włáſną ma ſie oczy-
śćić.

Gdy kto świécę zágáśi, á w tym będzie ránion ktokolwiek.

247. Dźiwiß ſkárżył ſie ná Wálká : iż gdy w domu Dźiwißo- Támże.
4. wym w wieczór sſtáłá ſie zwádá nieiáka / Wálko ktemu przy-
ßedßy świéce zgáśił : która gdy byłá zgáßoná / Dźiwiß niewié
áni może wiedźieć / przez kogo w onéy zwádźie y roſtérku był
ránión : y ácz Wálek znał ſie / iż świéce zgáśił / wßákże záprzał
by Idźiégo ránił. My tedy od przerzeczonégo Dźiwißá po-
wodá wźiąwßy przyśiege / iż w przerzeczonym zágáßeniu świé
ce / niewié przez kogo był ránión / owégo Wálká przerzeczoné-
go / który zágáßeniém świéce dał przyczyne ku ránieniu / ſkázu-
iemy bydź winnym w tym ránieniu.

Kto będzie w zwádzie ránion, dopuśći ſie winowáycy ku przyśiędze twiérdzącému, ze ſie ſam ránił, wywodzić: ále ináczéy powodowi niech będzie dowód przykazan.

248. Skárżył ſie Piotr ná Janá / iż go ránił. Jan ſtale twiér- Káźimierz
1. dźił / iż Piotr ſam ſie ránił : y wydawał ſie ná to / że tego prá- w Wiſlicy
wem chce dowiéźdź : á my w tákowéy rzeczy tákeſmy rozumie- Liſt 17.
li / że ma bydź to rozdźielono. Jż ieſli Jan twiérdźi / iż Piotr
w zwádźie onéy ſam ſie ránił / tedy Janowé dowody máią bydź
przypu-

przypuſczone. Ale ieſli przez wſzey zwády y róſterku Piotr byłby ránión/ tedy iáko obyczay ieſt ſkázuiemy / áby przyśiegá Piotrowi byłá dopuſczoná.

Rány Szláchecki é potym podwysſzono.

Zygm.III. 1 5 8 8. Liſt 31.

RAny Szláchecki é máią bydź ſowićie płácone/to ieſt/krwáwa grzywien dwádźieśćiá: á śina grzywien ſześć / z winą ſądową: á obliczna raná znáczna krwáwa / grzywien trzydźieśći: vćiećie pálcá káżdégo trzydźieśći grzywien. Wybićie zębá káżdégo grzywien dwádźieśćiá. A chromotá wieczna ná rece / nodze y oślepienié oká / tákże vćiećie noſá ma bydź płácone / iáko połowicá głowy wedle terázniey ſzey Conſtituciiey. A raná káżda z ruſznice in duplo płácona bydź ma. Dawność o rány ták iáko y o głowe trzy látá bydź ma.

MAZOWECKIE *Státuty o ránách, Conſt.* 174. *Ale do Metryki odłożyć Stát. Mázowiecki, okróm tego iednégo.*

O vbiciu ſzláchcicá w kárczmie.

w Ercept. á zwyczáioch Mázowieckich. 1 5 7 6. Liſt 175.

SZláchćicy w kárczmách nie máią bywáć / gdy im powoli vmyślnégo obcowánia miewáć / áni z kmiotkámi wrząd śiedźieć / y piwá pić przyſtoi. A ieſliby ſzláchćicowi ták w kárczmie vmyſtnie w rzadźie z chłopy śiedzącému / będącému / y piiącému przydáło ſie / żeby przez kmiotká álbo kmiotki vbit / álbo ránion był. Tedy o iákąkolwiek ráne / álbo o wſzelákié vbićié / ten to ſzláchćic w kárczmie vbity / nie ma bydź ſłuchan / áni ſądzón przez żadny ſąd: wyiąwſzy to / żeby ſzláchćicy byli w mieśćie / w miáſteczku dniá targowégo / á czáſu roków / álbo dla iákiey innéy potrzeby pilnéy. A tákież gdy ſzláchćicy w drodze będąc / wſtąpiliby do kárczmy ná noc álbo ná południé / tákowi ſzláchćicy przy práwiech ſwych ſzlácheckich záchowáni / y wedle nich ſądzeni bydź máią / iáko práwo ich obmawia. A ieſliby ſzláchćic ták w kárczmie vbity do tego ſie nieznał / żeby go w kárczmie kmiotek bił / tedy ón kmiotek z goſpodarzem y wóytem / y łáwnikámi / ieſliby w onéy wśi byli / y inémi kmiotkámi / álbo z piąćią świádków ſámoſzóſt ma ná to dowód vczynić/

czynić/ iż onégo ślachćicá w kárczmie vbił: A gdy to vczyni ón kmiotek/ od wszystkich win y płacéy onégo bićia/ będźie wolen skutecznie od wszystkiégo.

ZARTOWANIE.

Gdy kto kogo śmieiąc śie álbo igráiąc ráni, &cæ.

247. 2. Barteldus skárżył śie ná Andrzeiá/ iż go ránił. Andrzéy wyznał/ iż Barteldá ránił/ etc. *Pátrz wysszéy* in Titulo, *O ránách*. Fol. 620. Kaźimierz w Wiślicy List 29.

P I E S.

O ránie od psá gdy im kto poszczuie.

247. 3. Dźiwisz skárżył śie/ iż pies Wálków z podesczwánia y przypędzenia Wálkowégo ták go obráźił/ etc. *Pátrz wysszéy* in Titulo, *O ránách*. Fol. 621. Káź. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. List 24.

S W I E C A.

Gdy kto świécę zágáśi, á w tym będźie ránion człowiek.

247. 4. Dźiwisz skárżył śie ná Wálká/ iż gdy w domu Dźiwiszowym w wieczór sstáłá śie zwádá/ etc. *Pátrz wysszéy* in Titulo, *O ránách*. Fol. 621. Támże.

M I E C Z.

Pátrz Titulo, *Stárostá*. Fol. 501. *Támże y o Rusznicy*. fol. 499. *Támże* Titu. Incendiarius: Prædones.

D V E L L V M.

O poiedynkowym wyzwániu, wysszéy Titulo, Rex. *w pierwszych księgách*. Fol. 154.

Marschalcus

Marſchalcus committendi & dirimeń. ius habet in duello. Titulo, Marſchalcus.

ODPOWIEDZ.

Sigiſmundus 1523. Petricouiæ.

EXpedit Reipub. vt ſubditi quietè viuant. Quod fiet, ſi nulli noceant, & in virtutibus coaleſcant, &c. w L. 105.b. y 17. b.3

Iagello 1447. Liſt 91.

AVt guerras perſonis extraneis, aut intraneis mouere ſine conſenſu noſtro. Tit. Guerra. Tit. Bellum. *w Láćiń.* w P. 557 4 wier.

Tèn Státut obiecuie Król reláxowáć.

Zygmunt 1532.

OPowiedziawßy potym Naiáſnieyßému Królowi Ferdynándowi/y innym ſtanóm Sląſkim/ krzywdy y ßkody poddánych náßych/ ieſli zbóycy po opowiedzeniu tákowym/ od czynienia gwałtów y krzywd nie bedą ſie ſtrzymawáć/ y zá ßkody vczynioné nie doſyć czynić: Státut który czynić woyny álbo odpowiedzi zákázuie znieśiemy: y áby nápotym káżdému wolno było gwałtu gwałtem odpiéráć dopuśćimy/ ꝛć. 54 wie.

Poſtępek práwny iáki ma bydz záchowan przy odpowiedzi, z obiáſnieniém wysſzych Státutów.

Zygm. III. 1588. Liſt 30. ſtá. 16.

EXpedit Reipub. áby káżdy ſpokoynie żył/ áni ſie ſwych krzywd priuata authoritate mśćił: ále práwem poſpolitym ſie kontentował. Przeto vſtáwiamy/gdyby kto ßláchćicowi ſobie rownému odpowiédź poſłał/ á byłby o to legitimè conuictus, ma bydź ná zápłácenié ßkód/ iáko Actor poprzyśieże/ cum pœna centum marcarum ſkazan. A gdyby kto bedąc pozwány criminaliter, bronić ſie chćiał odpowiedzią/ którąby ante crimen, miał poſłáć: tedy ſie inákßą bronić niemoże/ieno táką/ którąby przez Woźnégo y dwu ßláchćiców vczynił/ y one dał do Ksiąg onégo Grodu/pod którymby mießkał ten/ komu odpowiedział/ wpiſáć perſonáliter: á po wpiſániu do Ksiąg odpowiedzi tákowéy/ niema przećiwko ſtronie on odpowiednik nic violentum poczynáć do ßeśći niedźiel. Alioquin, gdyby ſie

by sie odpowiednik ták niezáchował/tedy mu tákowa odpowiedź nie ma iśdź/ad defensionem criminis. W czym też scrutinium respectu temporis z pilnośćią odpráwiáć sie ma.

☞ *Iże ten Státut* Scrutinium *wspomina przy odpowiedźi: tedy ten tytuł* Scrutinij *zátym iśdź słusznie ma.*

SCRVTINIVM.

O Scrutinium *znaydźieß Státuty znieśioné w trzećiéy częśći Práwá Ziemskiego.*

SPOLIVM.

Odwód komu przychodzi, gdy o złupienié ná drodze pospolitéy pozywáią.

w Lać. 260. w Pol. 549. 3. MArćin skárżył sie ná Mikołáiá/ iże w targowy dźień ná pospolitéy drodze ośm skotów wźiął mu gwałtownie. Czego Mikołay przał/ y vskarżał sie/ że niespráwiedliwie był od niego oskárżony/ gdyż tych pieniedzy nie stráćił/ áni mu wźieté były/chcąc sie odwieść tylko ßeśćią świádków. A tákże my w tákowym przypadku skázuiemy/że dwiemánaśćie świádków wiáry godnych/ á nie z mniéy/ tákowé oczyśćienié ma bydź. Káźimierz w Wiślicy 1 3 6 8. List 30.

GWAŁT y MOC.

☞ *Rozdźieláią drudzy té dwie mieyscá,* Vi & Violenter: *Bo więtßa iest* enormitas *gwałtem bráć, co niż mocą. A wßákóż iedné Státuty niemal cituią do obu mieysc, okróm tego, gdy* in recenti crimine *gwałt sie dźieie. O czym w práwie Grodzkim Toruński Státut iest obiáśniony.*

O płasczu, y o rzeczy gwałtownie wziętéy, choć swoiéy.

550. 1. JEśli kto gwałtem płascz swóy/ álbo którąkolwiek iną rzecz Káź. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. List 28.

właſną ſwą wolą y władzą weźmie / gdy będźie od niego práwem wyćiągána / z winą ſześći grzywien / wróćić ono będźie powinien.

Ten który gwałt vczyni, ieſli nie będzie pokonan, iemu odwód przychodzi, gdy ieſt dobréy ſławy.

Tenże Támże. Liſt 16.

ABy dróga byłá zámkniona potwarzóm: Iż ieſli kto dobréy ſławy do ſądu o ktorekolwiek gwałty będźie pozwan / powodowa ſtroná co twierdźi / muśi dowieźdź: ináczéy / pozwány właſną przyśięgą niech ſię odwiedźie. 55.

O vbogim człowieku, który bogátégo o gwałt pozywa.

Tenże Liſt 28.

GDy vbogi bogátégo o gwałt pozywa / bogáty przez świádki ma y może ſię oczyśćić: ináczéy wedle wielkośći gwałtu ma być winą ſłuszną karan. 55.

Domowy gwałt. *Pátrz* Titulo, *Náśćie domowé.*
Gwałt v ſądu. Titulo, *Sądy.*
Gwałt pánnie. Titulo, *Pánná.*
Gwałt ná drodze. Tit. *Drógá.* *Tákże przy pobrániu śiáná.*
Gwałt w Kárczmách, goſpodách. Tit. Pabulum.
Gwałt Zydowi. Titulo, *Zydowie.*

Gwałt czyniąc komu ſtoięcy z kim w práwie: Formá pozwu.

Zwyczáy ziem. Krá. Liſt 122.

IZe ty ſtoiąc zemną w piérwszym pozwie / o téż dobrá álbo o tenże gwałt: y nieſkończywszy zemną práwá ná tenże piérwszy pozew. A to práwi może vczynić ſwobodnie / ilekroć by w tychże dobrách gwałtby kto nowy vczynił / nieſkończywszy piérwszych pozwów / áni práwá ſkończywszy o téż dobrá: A to bez szkody kauzy / y piérwszych pozwów onych. w L. Fol. 4. ver.

WIĘZIENIE

Zá więźienié ſześćdźieśiąt grzywien winy, iáko y zá głowę płácono zá ſtárégo świátá zá Káźimiérzá. *Pátrzyć*

☞ *Pátrzáć tego Státutu.* vide & correcturam iuris. vide & Titulo, WIĘZIENIE in Digesto.
Pátrzy Titulo, Nobilis. Sta. 5.6. 8.9.

Gdyby Stároſtá pod oblikiem vrzędu Szláchćicá w więzienié wziął, tyle dwoie ſam ma śiedzieć: Tákze gdyby ſzláchćic ſzláchćicá ſwą władzą poymał, 100. grzywien iáko zá głowę było niedawno, y rok śiedzieć ná dnie y tyle troie, &cæt. y Proces o to.

GDyby Szláchćic Szláchćicá vmyſlnie gwaltem poymał/ y do więźienia priuata authoritate wźiął/ ma bydź karan winą ſtá y dwudźieſtu grzywien: y ma śiedźieć ná dnie w wieży rok pro pœna publica, iż ſobie rownego poymał y niewolił: y znowu ma tyle troie śiedźieć/ iáko go długo w więźieniu trzymał/ ſub pœna infamiæ, á nád to ieſzcze ſzkody powinien odłożyć/ ná które Aktor przyśięże/ y rány ieſliby iákie miał według práwá zápłáćić/ o co ſąd Ziemſki ma ex ſcrutinio vznáwáć: á mimo to o wyſwobodzenié z więźienia tákiego wolno káżdému powinnému/ álbo przyiaćielowi/ tákże pánu o ſługę/ y ſłudze o páná pozywáć/ ná Roki Grodzkié peremptoriè, ná ktorych ma Stároſtá ſkázáć eliberationem onégo więźionégo/ ſub pœna bannitionis, citrà quamùis appellationem & proſequutionem ipſius, od tego ktoryby dekretowi doſyć czynić niechćiał/ á do téy eliberáciiéy Stároſtá ma deputowáć vrząd ſwóy y z Woźnym: wyymuiąc z tego ſługę/ iáwnégo złodźieiá/ álbo zdraycę/ ktorégo wolno záwſze poymáć. Tóż ſie y ná Stároſtę śćiągáć ma/ gdyby kogo ſub prætextu officij poymał/ excepto iure victo, & recenti crimine.

Zygm. III. 1588. Liſt 30. ſtá 17.

Trzebáby elucidáciiéy.

V M A R L I.

Aktor gdy pozwány vmrze, nim rok y ſześć niedziél wynidzie, ma odnowić kauzę.

w Łáć. Tit. ACTOR ſtá 13. Liſt 5. wierß 16.

A Jeſliby ſtroná máiąc ſpráwe/ záwießoną przed którymkolwiek ſądem/ vmárłáby miedzy czáſem Roków/ álbo téż y w ten dźień/ kiedy oná áktcia miáłá bydź ſądzoná. Tedy ſtroná przećiwna/ to ieſt Aktor/álbo pozwána/ nie ma poſtepowáć w onéy áktciiéy dla śmierći ſtrony ſwéy/ ná tych Rocéch y przed ſądem/ kedy byłá záwiſłá/ áżby przypozew vprzédźił przećiwko potomkóm zmárłégo/ wedle zwyczáiu ziemie. A ieſliby w tákim przypadku pilnował roku/ álbo popiérał ſpráwe przećiw vmárłému/ tedy to ſtrone popiéráiącą nie ma wſpomoc. bo to bedźie/ iákoby cum laruis luctari, to ieſt z vmárłémi ſie wádźić.

IAKO po śmierći oycá przypozywáią. *Formá pozwu w Polſkim Státućie* 488. *Stá.* 1. *to ieſt, którégo mu ieſcze nieprzypadł był Rok.*

Formá druga pozwu po śmierći w kroczywßy w práwo, álbo nápiſawßy Rok, álbo zdawßy pozwánégo gdyby vmárł. w Polſkim Liſt 488. *Stá.* 2. *A w Łáćińſkim*, Fol. 44. *Stá.* 20.

POGRZEB.

Vmárłych ćiáłá pogrzebioné, w pokoiu máią bydź.

Stá. Zwyc. Krá. ziem. wyßéy Titul. Vmárli. ſtá. 1.

Co pokázuią oné ſłowá Státutu Zwyczáiu Krákowſkiégo, Cum laruis luctari.

Item, wßyſtkie domy boże/álbo Kośćioły/ we wßyſtkich ich práwiéch/ſwobodách/wolnośćiách/gránicách/ rozdźiałach ſtárych/ których zá czáſów świętych przodków náßych Królów Polſkich/ y Kśiążąt vżywáli/chcemy wcále záchowáć.

Titulo, *Kośćioł. wyßéy w wtórych kśięgách. Stá.* 1. fol. 181.

O Cméntarzách Zydowſkich.

Item/

Łác. 132. 3. Item/ Jesliby Krześćiánin cmentarz ich którymkolwiek sposobem psował / álbo nászedł : chcemy áby wedle zwyczáiu ziemie nászéy / y według praw ćiężko áby był karan / y wszystkie iego dobrá do nászéy komory były spieniężoné / iákożkolwiekby były názywáné. Titulo Iudæum Włać. stá. 19.

Item, *pátrzyć Confœderá. Krákow. źiemie po śmierći Stephaná.*

CAPVT III.

DE CONNVBIIS,

Z strony trzećiego przykazánia wtorey Tablice Dekálogu:

NIECVDZOŁOZ.

ZONA.

Zoná mężowi swému niech nic nie zápisuie bez przyiaćioł.

278. 4. ZOná mężowi swému niech nic nie zápisuie / okrom przyzwolenia przyiaćioł : á iesli co zápisze / to niech nic nie waży. Zwyczay źiem. Krá. 1505. List 121.

A iesli ten mąz oddala dobrá posagowi y oprawie iéy podległé: zoná ma ze dwiemá przyiaćioły z strony oycá zezwolić, iesliby wazno miáło bydz.

279. 2. JEsliby ten/ ktory przedáie/ miał zone/ ktoréy oprawá śćiągáłaby sie ná tákowé dobrá przedáné : tedy będźie postáwioná przez mężá v kśiąg / y zezwoleniem przyiaćioł z strony oycowskiéy/ nammniéy dwu zwoli ná tákowy zapis/ ile ku oprawie swéy. Zygmunt w Piotrk. 1523. List 46.

O tymze.

Zygmunt w Kráko. 1 5 4 3.

A Jeſliby ten który przedáie obowiązałby / álbo którym= kolwiek innym obyczáiem zápiſował / álbo oddalał dobrá ſwoie / á miałby żonę / tedy tá będzie winná z przyiaciołmi ſwé=mi / namniéy dwiemá / z pokolenia oyczyſtégo krewnych zezwo=lić ná tákowy zapis. A to z ſtrony iéy opráwy. w Li. 306.

Wdowá wypoſázona co wezmie, ieſli zá drugiégo póydzie z ſtrony páráfárnália.

Káz. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 2. Liſt 29.

Vſtáwiamy / iż gdy mąż vmrze / żoná przy datku y przy 28 poſagu / y przy káżdych innych rzeczách z wypráwą wnieſio=nych / iáko w pieniądzách / w perléch / w kámieniách / y ſzáciéch / które zoſtáną / ma zoſtáć : á gdy oná vmrze / ná potomſtwo (ie=ſli ie będzie miáłá) wſzyſtkié dobrá przerzeczoné niech przypá=dną. Która to białagłowá máiąc potomſtwo / ieſli innégo męzá weźmie / álbo zechce wziąć / tedy ſkázuiemy / iż tylko ná o=no potomſtwo wſzyſtkié dobrá oycowſkié cále z drugą częścią / która ná nie z działu przynależéć będzie / wſzyſtkich dóbr mácie=rzyńſkich / w którychkolwiek dobrách ſą / przez wſzelákiégo ſpo=ru niech przypádną. A z drugą oſtátnią dóbr ſwych częścią / męzá niech weźmie / wedle woléy ſwéy.

MACIERZYSTE DOBRA.

Dzieći gdy im mátká vmrze, máćierzyzny od oycá nie máią ſie vpomináć.

Káźimierz w Wiſlicy Liſt 62.

Z Poſpolitégo zwyczáiu w króleſtwie náſzym zwykło bydź 28 chowano : iż gdy mátká vmrze / dzieći wſzyſtkich dóbr od oycá ſwégo biorą połowicę / zá cześć y dziedzictwo máćierzyſté : dla czego częſtokroć tákowi ſynowie w młodych lećiéch będący nieumieiąc rzeczóm áni mogąc rádzić / ták wźięté dziedzictwo zwykli márnie tráwić / wydáwáć / y rozpráſzáć : oycu też zá iego miłość y dobrodźieyſtwo okázuiąc ſie niewdźięcznémi / y przy=pędzáią go częſtokroć ku niedoſtátkowi : á ták z obu ſtrón czu=ią ſzkody y niepożytki. Dla tego zdáło ſie zá rzecz ſpráwiedli=

wą

wą nam y náſzému Rycérzſtwu: áby gdy mátká vmrze/ ſynowie niemogli ſie od oycá vpominác dóbr y dźiedźictwá w téy cześći/ która po mátce ná nie ſpádnie/ dotąd/ ażby drugą żonę poiął. Chybá iżby w tym czáśie iáko vtrátcá ſławy ſwéy dobrá y dźiedźictwá oné ſpólné nieſłuſznie rozpraſzał.

O dzieciach którym mátká vmrze, á máią oycá y dobrá máćierzyſté.

286. 2. W Niektóréy Conſtituciiéy przodká náſzégo ieſt to vſtáwiono/ która poczyna ſie/ Z poſpolitégo zwyczáiu/ etc. iż gdy mátká vmrze dźiećióm/ á oyćiec chce inną poiąć/ tedy dźieći będą mogły vpominác ſie cześći máćierzyſtéy. A ták my obaczáiąc w téy Conſtituciiéy/ iż oyćiec dla niewdźięczności ſynowſkiéy mizernie ſtanu ſwégo/ od potomſtwá w bróniu tákowéy cześći dóbr ćierpiał: á iż częſtokroć ſynowie ku niedoſtátku przychodząc záś ſie do oycá wrácáli: który pómniąc one przeſzłą niewdźięczność/ pomágáć im zániedbawał y niechćiał/ zkąd miedzy oboią ſtroną gniew y nielubość wczynáłá ſie. My tedy tym złym rzeczóm chcąc zábieżeć/ ná ten czás vſtáwiamy: iż oyćiec máiąc ſyny/ gdy po mátce ich drugą żonę póymie/ nie będźie powinien (wyiąwſzy żeby ſam chćiał) przerzeczonym ſynóm ſwym cześći dźiedźiczney náznáczyć/ gdyby tylko rozprószcą dóbr nie był/ ále áż do śmierći ſwéy w dobrách dźiedźicznych którychkolwiek pánowáć y mieſzkáć będźie mógł/ náznáczywſzy tylko ſynóm ſwym przerzeczonym cześć/ która po mátce ich względem poſagu álbo małżeńſtwá wźiął y podnióſł. Władiſ. Jagello w Kráko. y w Wár. Liſt 43.

De pueris, ex duabus vxoribus procreatis dotandis, vel per patrem diuidendis.

DEclarañ. ſtatuimus: Quòd ſi contigerit patrem cum ſecunda vxore filios non habere, ſed filias, &c.

Aliâs *tenże Státut naydźieſz w Polſkim* ad verbum. Fol. 278. Sta. 3.

WIANO PRZYWIANEK.

Posági nie zápisáné, nikczemné są.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. List 108.

Chcąc skáźić zwyczay nie żeby pospolity / ále w pewnych ziemiách záchowány o posągách białychgłów nie zápisánych: których posagów niektóre osoby po białychgłowách nie płodnych práwem dochodźiły / tylko dowodząc świádkámi / nie máiąc ná to żadnych zapisów y opráwy z kśiąg: vstáwiamy / iż od tych czásów posag / który nie będźie przed námi álbo w kśięgách / álbo w Aktcięch zápisan / álbo iáko wedle porządku práwá y stárégo zwyczáiu opráwión / nie ma bydź żadnéy mocy áni władze. 280. 3.

Nie wyposázonéy białéygłowie trzydześći grzywien bywáią płacone.

Zwyczáy ziem. Krá. 1505. List 121.

Gdy kto sobie weźmie w małżeństwo Pánne álbo dźiewkę á vmrze nie opráwiwszy iéy nic: tedy tákowa żoná weźmie zá wieniec trzydźieśći grzywien: álbo dźierżenié tám będźie miáłá / gdźie iest trzy grzywny dochodu / ták długo: póki iéy nie zápłácą wieńcá. Która to wdowá nie będźie powinná wyiecháć z dóbr / w których iéy mąż odumárł / áż iéy będą dáné trzydźieśći grzywien zá wiáno / álbo áż trzy grzywny dochodu / álbo czynszu náznáczą iéy potomkowie mężowi. 280. 4

Zbiezeniém y występki mężowémi, posag y oprawá zeniná nie bywa zgwałcona áni nárusżona.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 38.

A Jesliby kto w czym innym dobrá którékolwiek z dekretu práwnégo doszedłby: w których dobrách żoná tegóż práwem pokonánégo opráweby miáłá posążną: táką opráwę chcemy áby trwáłá nie nárusżona. A tákowy práwem przekonány zá gołotę ma bydź poczytan / y práwem / które iest ná gołoty vczynioné / máią ná nim dochodźić: á to iesliby z przygody Exekuciiéy rzeczy osądzonéy sie sprzećiwiał. w La. 82. 1

Táki

Táki drugi Státut w Polſkim, Liſt 280.
O tymże Conſtitucia 1588. Liſt 38. Stá. 27. Przewód práwny.

Okolo vpominánia ſie poſágu, gdy zoná álbo mąz piérwéy vmrze.

282. OKoło płácenia poſágu który zá żywotá żenie był zápiſan / Alexander w Rádom. 1505. Liſt 119.
2. po śmierći iéy w wątpliwośći były do tego czáſu ze dwu przyczyn. Pierwſza przyczyná tá byłá / iż po śmierći żeninéy v mężá krewnym iéy proſzącym y vpomináiącym ſie zápłácenia poſágu / niektórzy rozumieli / iákoby im miáło bydź przyſądzoné dźierżenié dóbr onych / ná których żywiącéy żenie było oprawiono / które zá żywotá mąż dźierżał. Druga przyczyná tego byłá : iż gdy żóná po mężu przed nią vmárłym ſámá potym vmárłá / y w dźierżeniu poſágu y opráwy / áż do ſkończenia żywotá byłá : po śmierći tákowéy wdowy krewni téy białéygłowy vmárłéy w wdowim ſtanie / prośili o zápłácenié poſágu / gdźie niektórzy wótowáli / żeby krewni przerzeczonéy białéygłowy vmárłéy w wdowim ſtanie / zápłácenia poſágu práwem dochodźili : á niektórzy ſkázowáli / áby krewni w poſseſsiiéy byli záchowáni. Dla tego my z Rádámi y z Poſły źiem tákowé wątpliwośći odpráwuiemy ſkázuiąc / áby to ná wieki trwáło : Iż gdy białagłowá piérwéy vmrze máiąc wiáná y przywianku opráwę / poſag od mężá żywiącégo przez pośrzodek práwny ma bydź wyćiągan : którégo małżonká ſkázuiemy / áby ták był w vżywániu dźierżenia dóbr / ná których żenie ſwéy żywiącéy opráwę vczynił / iáko kiedy ich vżywał y oné dźierżał / gdy żona iego żywá byłá : o które wſzyſtkié rzeczy opráwioné powinowátym ſwéy żenie / gdy ſie poſágu będą vpominác / práwem będźie odpowiádał. Ale gdy piérwéy mąż vmrze / tedy ieſli żoná po śmierći iego dźierżáłá áż do ſkończenia żywotá ſwégo dobrá przez niegdy żywégo mężá ſwégo opráwioné : kiedykolwiek oná białagłowá po śmierći mężá ſwégo vmrze będąc dźierżąwcą opráwy ſwéy / ták będźie powinné dźierżenié dóbr opráwionych krewnym vmárłéy onéy białéygłowy / iáko kiedy białagłowá wdową będąc oné dźierżáłá. Które dźierżenié vſtáwiamy / áby przez wſzelkiégo práwnégo poſtępku / iedno tylko dowiedźiawſzy ſie o opráwnym práwie / y o dźierżeniu / które miáłá do żywotá ſwégo oná białagłowá przez Stároſtę mieyſcá

ſcá áby było dáné dzierżenié tym / którym ieſt powinné wrócenié poſágu.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 45.

FORMA wiáná y przywiánku iáka ieſt / Fol. 121. a ij. *w Láć.*

FORMA ceſsionis *y dożywoćia. w Láć.* 121. *b. Ale y opiſánié tego vſtąpienia dożywoćia, iáko y* Venditionis. fol. 117. b. ℣. 2.

O białych głowách, które wtóry raz zá mąz idą : y około odkupná dóbr, ná których przywianek ieſt.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 37.

Jako rychło białagłowá ſtan ſwóy wdowi przez drugié zá mąż ſżćié zgwałći : chcemy / áby tákowa mogłá bydź pozwána / álbo do ſądu Ziemſkiégo / álbo ná pierwſżé álbo bliżſżé położenié kśiąg : á tákowa wdowá pozwána gdy ná pierwſżym roku nieſtánie / niech zápłáći winę nieposłuſżeńſtwá ſtronie y ſądowi : á ná wtórym roku iáko záwitym będźie powinna pozwána z liſty opráwy ſwéy práwnie ſtánąć ku bróniu pieniedzy od ſtrony / która ią wykupuie / które ſą w liśćiech opráwy wyrázoné : y zſtępić z dóbr onych wykupionych ſtronie / która ią wykupuie / dáiąc záśię onému / który ią wykupuie / pewné rękóymie dobrze ośiádłé ſżláchćice / w ten obyczay : Iż gdy oná vmrze / przywianek pierwſżégo mężá zmárłégo przypádnie / álbo lepiey wróći ſię potomkóm pierwſżégo mężá. A ieſli tákowa białagłowá pozwána ná wtórym roku nie ſtánie / tedy ſąd onému / który odkupuie / da oney dobrá opráwné w dźierżenié / á pieniądze / które należą ku wykupnu / wedle zámknienia w ſobie zapiſu opráwnégo w Káncelláriiey źiemſkiey / będźie chował do tąd / áż oná páni / która ma przywianek / do ſądu záśię przyſżedſży pewné záśię rękóymie o wrócéniu przywianku bliſkim pierwſżégo mężá obyczáiem wyżſżey nápiſánym ſtáwi / obwieſczáiąc pozwem piſánym onégo / który ią wykupuie / y przyzywáiąc go do tegóż ſądu / iż chce bráć pieniądze poſágu y przywiánku przerzeczonégo / y przyiąć od niéy przerzeczoné rękoymie około przywiánku námienionégo / iż będźie wrócon po śmierći iéy. 283

Okolo

Około posázenia śióſtr, poſzledniéyſza ordinácia.

ZWykło czynić wątpliwość posążenié śióſtr / których oy= Zygm. III.
cowie odumiéráią / nie znáczywſzy im posągu: przetóż postá= 1588.
nawiamy / áby śioſtróm / którymby oycowie zapiſem / álbo List 29.
przykłádem wyposążenia któréy dźiéwki zá żywotá ſwégo po= stá. 12.
ſágu nie náznáczyli / bráćia piérwéy niż rok po śmierći oycowſkiéy wynidźie / byli powinni według rády y zdánia powinnych bliżſzych dwu po oycu / á dwu po mátce / náznáczyć posági według zdánia yſumnienia ſwégo. A táki posag / nadáléy do roku po ſzćiu zá mąż ma iéy bydź przez bráćią oddány / abo cześć wposágu wydźielona. A zwłaſczá gdy zá mąż póydźie / zprzyzwoleniém bráćiéy / ábo inſzych powinnych. A bráćia będą powinni po śmierći oycowſkiéy wdomu vczćiwé wychowánié śioſtrom dáwáć / o co wſzyſtko forum w Grodźie coram officio náznáczamy.

Pánná, ieſli bráćią rodzoną, álbo ſtryieczną ma: iákim ſpoſobem ma im dozyczyć dziedzictwá oyczyſtégo.

176. VStáwiamy / iż gdy która pánienká będźie dawáná zá mąż / Káz. Wiel.
3. w posągu álbo w dárze pieniężnym niech ma dóſyc: który iéy w Wiſlicy
będźie przy przyiaćieléch náznáczon: ale dobrá dźiedźiczné przed 1368.
Máieſtatem Kro. Je° M: máią iéy bydź náznáczoné. Též v List 29.
ſtáwiamy / iż gdy który z Rycérſtwá álbo zſzláchty vmrze / máiąc ſyny ábo dźiéwki: tedy dźiéwki przez bráćią zá mąż máią bydź dáné náznáczywſzy im zwykłym zwyczáiem posag. A ieſli nie będźie miał ſynów / ále tylko dźiéwki / tedy ná dźiéwki wſzytká máietność oycowſka niech ſpádnie. A ieſli bráćia ſtryieczni tákowé dźiedźictwá zechcą otrzymáć: Rycérſtwo wedle ich ſumnienia przerzeczoné dźiedźictwá niech ſzácuią: á oddánia ſzácunku tákowégo przerzeczeni bráćia ſtryieczni śioſtrom w roku gotowémi pieniądzmi wedle tego / iáko dźiedźictwá ich będą ſzácowáné / ſą powinni zápłáćić. Którzy ieſli w iednym roku tego

zánied=

zániedbáią vczynić: tedy dźiewki dźiedźiczné dobrá ná wieki będą mieć y dźierżeć.

☞ *Pátrzáć* in primo præcepto *tychże Státutów.*

Tám dáie wolność y pozwala: będźieli chćiáłá, á będźieli ſie im podobáło mogą przedáć. wyſſéy, Tit. *Dźiewki dźiedźiczą.* fo.589.

Támże káſſuie Státut Káźimierzów Iágełło, o niedźiedźiczeniu dźiewek: Bo ſam z Iádwigą Królową chćiał dźiedźicem bydź.

Titulo Przywiánek ſtá. 6. POSSESSIÆ, y dobrá/ y pieniądze dotalitij nomine, Káncellária Ziemſka trzyma áże do obrzeczenia. *Poſag tráći, która* raptori *zezwala.* Titulo, Virgo.

Caſim. Mag. Viſliciæ 1368. Fol. 29. Dos pecuniaria coram amicis virgini aſsignatur: Bona verò hæreditaria coram Regia Maieſtate. fol. 83. in Lat.

Ná dobrách poſáznych, y w przezyſkách wziętych Præſcriptia nie idzie.

Zygm. III 1588. Liſt 30. ſtá. 14. Dobrá w poſágu záwiedźioné y zápiſáné/ tákże ex decreto w przezyſkách per intromiſsionem wźięté y dźierżáné/ nie mogą ſie w Práwo dźiedźiczné wieczné præſcriptione terreſtri, etiam longiſsimi temporis, obrácáć/ ále záwżdy ſą ná ſkupie: tákże dobrá in vim reemptionis, aliâs ná wyderkauf zápiſáné.

DOTES per diuortium ſeparatæ. De talibus dotibus ſpirituales iudicant. Titulo, Spirituales. Leg. 11. ℣.7. vide & ius Caſtreñ. quod de dotibus iudicat, ſed violenter expulſar.

O pániách wiánnych, y o śioſtrách iureuictorum.

Tenże 1588. Liſt 37. ſtá. 26. Sioſtry/ ćiotki nie wypoſáżoné/ któréby zá mężem były/ z tych dóbr/ któréby brácia/ ábo brátankowie zádłużeni do kreditorów vtrácili/ máią bydź przez té kreditory ábo poſſeſsori dóbr competenter wedle zwyczáiu y práwá teraz opiſánégo/ wypoſáżoné: w czym wſzytkim dilácia ná ewiktorá iśdź niema kreditorowi: ále mu cále práwo z ewiktorem o obronę zoſtawáć będźie.

będzie. A któreby jeszcze zá mąż nie szły / tedy w rok po ściu zá mąż dáć im posag máią: wszákże posági zápisáné swą drógą iśdź máią. Prowizia Pánny do ścia zá mąż / z części iéy należącéy / cále zostáwáć ma / którą wszyscy possessorowie dóbr onych dawáć máią / opátrzywszy ią mieszkániem w onych dobrách wedle iéy kondiciiéy: wszákóż wolno iéy bedźie indźiéy według zdánia przyiaćiół mieszkáć / salua ipsius prouisione. Pánie wienné / któréby ná dobrách per iureuictum vtráconych / pierwszą opráwe y possessią ich miáły / niż kreditorów prawo: gdyż wedle práwá opráwy nie podlégáią przezyskóm ná meżu odzierżánym / máią zostáć w possessiiéy opráwy swéy: wszákże gdyby táka vmárłá / sukcessorowie onégo wiáná są ná skupie v kreditorów. Tóż sie ma rozumieć / gdźieby po śmierći meżowéy szłá zá drugiégo meżá / że ma bydź ná skupie od tychże kreditorów / záreczywszy im przywiánek.

Przewody práwá dożywoćiom nie szkodzą. 1588. *Stá.* 27.

WIENIEC.

Zá Wieniec kontentácia młodéy Pániéy. fol. 632. *Stá.* 2.

DOZYWOCIE, REFORMATIO.

Własnośći dozywoćia małzonków zobopólnégo: z formy zapisowéy ile ku wyrozumieniu nátury tákich zapisów.

279. Stoiąc oblicznie przed sądem szláchetny N. ztąd á ztąd / y Zygmunt w Piotrk. 1523. List 46.
1. tákże szláchetna N. małżonkowie zdrowi ná vmyśle y ná ćiele: vżywszy przyiaćielskiéy rády iáwnie y miánowićie wyználi: Iż wszystkich dóbr swych dziedźicznych y zastáwnych / ruchómych y nieruchómych / które teraz máią y potym mieć bedą zobopólnie y spólecznie / etc. A po śmierći przerzeczoné dobrá ná potomki przerzeczonych sie wrócą cále / etc.

Ostátek téy Formy naydźiesz w drugiéy częśći Metryki, zkąd cále bedźiesz mógł wypełnić list. Ale y Titulo, *Wiáno, Przywiánek. śiłá znaydźiesz okolicznośći do tego należących.*

ITEM REFORMATIO.

Bona dotalitia vxoris, à perlucris libera ſint.

Sigiſ. Petrico. 1523. Fol. 38. SI verò quis in aliquo alio, bona quęcunq; iuris decreto fuerit aſſecutus: in quibus ſcilicet bonis, vxor eiuſdem victi habuit Reformationem ſuam dotalitialem: talem Reformationem volumus illæſam permanere: & talis conuictus, pro Golota debebit reputari, iure Golotarum deinceps conueniendus: caſu, quo exequutioni rei iudicatę contrauenirer.

ROZWODY.

Zygmunt 1543. DO ſądu Duchowného należéć ma ſpráwá tá rozwodu: Awſzákóż vznawánie o woynie / y o zapiſách Przywiankow / miedzy perſonámi przez rozwód rozdźielonémi / do królewſkiégo Máieſtatu wedle dawnégo zwyczáiu / ma bydź odſylano.

☞ *O tym więcéy znaydźieſz* Titu. *Arcybiſkup.* fo. 213. *y* iuriſditio ſpiritualium, *y Artykuły które oni ſądzą: między którémi Artykuły y o kásnodźiéiách maſz.* Item, Titulo, *Hęretyk. Stá.* 4. fol. 218.

Abowiém kędy mówi, że máią ſądźić práwo o śiedm Sákrámentach, támy Małżeńſtwo ſie zámyka, y rozwód. boy Małżeńſtwo między Sákrámenty ſie liczy.

Item, Titulo, *Duchowni. Stá.* 11. fol. 213.

Stephan Król, przyczyny rozwodu ſwym przykłádem okazał y opiſał.

1576. ſta. 23. Liſt 161. A Iż ná Małżeńſtwie náſzym wiele Rzeczypo. należy: tedy obiecuiemy y przyrzékamy / zá ſie y zá potomki náſze Króle Polſkié / nigdy nic nie ſtánowić / áni przed ſie bráć około Małżeńſtw náſzych / mimo wiádomość y przyzwolenié Rad Koronnych oboygá narodu.

A okróm tákowych przyczyn / które piſmem y ſłowem Bożym ſą wyrážoné / żadnych okaziy do niemieſzkánia powinnégo

w małżeństwie/ álbo do rozwodu ßukáć sobie nie będziemy.

Dla rozwodu żoná nietráći posagu. Tákże dla bánnicijey mężá. Prilus. 489.

WDOWA.

Káżda Wdowá, po śmierći mężá, bierze ruchomé rzeczy, w pieniądzách y w perłách, Stá. 1. ℣. 1. Ale po śmierći iéy záśię to ná dźiećice spada. Stá. 1. ℣. 2. A mężá iéy wolno wźiąć według swéy woléy. bo iuż nie ták do przyiaćiół obowiązáná. Stá. 1. ℣. 4. Ieśli powtóré zá mąż idźie, dobrá máćierzysté z sobą bierze. Stá. 3. ℣. 3. Ale konie rośleyßé, zbroie, y stádá, dźiatki od bliżßych krewnych. Stá. 3. Ale ten Státut poniekąd kássowány iest Státutem o Opiekunách, którzy winni liczbę czynić dostáteczniey ßą, teraz pátrz Titulo, *Opiekun.*

Páráfárnália żenie zostáwić winno. Stá. 3. ℣. 2.

Wdowie prescriptia dawnośći do ßeśći lat idźie. ℣. 3.

Wdowá wyposáßzona co wezmie, ieśli zá drugiégo póydzie.

281. 1. VStáwiamy/ iż gdy mąż vmrze/ żoná przy dáru y przy posagu/ y przy kożdych innych rzeczach z wypráwą wnieśionych/ iáko w pieniądzách/ w perlech/ w kámieniach y ßáćiech/ które zostáną/ ma zostáć: á gdy oná vmrze/ ná potomstwo (ieśli ie będźie miáłá) wßystki dobrá przerzeczoné niech przypádną. Która to białagłowá máiąc potomstwo/ ieśli innégo mężá weźmie álbo zechce wźiąć/ tedy skázuiemy/ iż tylko ná ono potomstwo wßystki dobrá oycowskié cále z drugą cześćią/ która ná nié z działu przynależeć będźie/ wßystkich dóbr máćierzyńskich/ w którychkolwiek dobrách są/ przez wßelákiégo sporu niech przypádną: á z drugą ostátnią dóbr swych cześćią/ mężá niech weźmie wedle woléy swéy. Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 29.

Wdowá posagu y oprawy tylko niech vzywa.

281. 2. DLa skáżenia ßkodliwégo zwyczáiu/ który do tych czásów miedzy poddánémi náßémi tylko z pospolitégo vżywánia był Jágełło w Kráko. 1423. List 42.

chowan: iż żoná po śmierci męża swégo będąc w stanie wdowim przeciwko przodká náßégo vstáwie/ która sie poczyna: Vstáwiamy/ etc. zostáiąc wßystki dobrá dzierżałá: dla czego niektóre dobrá dzieciom/ álbo bliżßym przez nie dozór y złé iéy rządzenié/ bywáły kázoné/ y pustoßoné. Zkąd tákowym rzeczóm chcąc zábieżeć/ vstáwiamy nápotym/ áby żoná gdy mąż vmrze/ tylko posag y przywianek miáłá: á inné dobrá/ ná których posagu y przywiánku nie będzie miáłá/ potomstwu álbo bliżßym będzie powinná oddáć/ y z nich zstępić.

Wdowá które ruchomé dobrá bierze.

Támże.

ACz z stárádawná przez przodki náßé w niektórym rozdzieleniu vstáwiono iest: iż gdy mąż vmrze/ żoná dar y posag/ y wßystkié páráfárnália/ álbo wypráwę/ to iest/ w perlech/ w śrébrze/ w ßáciech/ y w pieniądzách ma mieć y dzierżeć: ále iż wielkié ßkody dzieciom ztąd zwykły przychodzić/ dla tego zá rádą y zwoleniem Prałatów y Pánów náßych dostátecznie vstáwiamy: iż gdy mąż vmrze/ żoná tylko przy Opráwie domowéy niech zostánie/ to iest/ przy skárbie y pieniądzách/ y śrébrze: wyiąwßy wielkié konie/ y wßystkié zbroie y stádá/ które wßystki niech ná potomstwo przypádną. Nád to obiáśniamy: iż tákowa białagłowá przy wßystkich bydlech y innych rzeczách/ które w posagu iéy y w opráwie były/ wespółek z woźniki/ którémi zá czásu męża swégo sie woziłá/ ma zostáć: wyiąwßy ßáty y źrzébietá vmárłégo męża/ któreby stały zá trzy grzywny: które w iednáki dział pániéy z dziećmi przypáść/ y rozdzielone istotnie bydź máią.

CVDZOŁOSTWO.

Cudzołostwo karzą práwá Polskié, gwałt gwałtem.

Quicunque

292. 1. w Łác. QVicunque verò virgini, ſeu viduæ, vel coniugatæ, in campo, ſylua, domo, aut vbicunque opprimendo, violentiam fecerit: & virgo, ſeu mulier, euadens violentiam oppreſſoris, ſi infra triduum ad villam viciniorem veniens, ſeu in villa exiſtens, ad villanos clamauerit: plorando, vel lacrymando, narrando ſibi violentiam eſſe illatam: & ſigna oppreſſionis in ea apparuerint manifeſta: & ſubſequenter iurauerit: in gratia noſtra, amicorumque eius, idem oppreſſor exiſtat. & hoc, ſi de eius clamore dicti villani fuerint proteſtati. Si verò virgo de oppreſſione aliquem accuſauerit calumniosè, & in ea ſigna non apparuerint oppreſſionis: extunc ſi is, quem accuſauit, cum ſex ſuæ conditionis hominibus ſe expurgabit: extunc ipſa calumniatrix, cuiuſcunque ſtatus & conditionis exiſtat, pœna debita caſtigetur. *Caſim. Mag. Fol. 34.*

Item Titulo, *Gwałt.* Fol. 503. *w prawie Stárośćim pátrzyć tegóż tytułu.*
Item, Tit. *Rozwód. wysſzéy*, fol. 638. 1576. *Stát.* 23.

PANNA.

Pánná po ſzćiu zá mąz we trzy látá y trzy mieśiące, ma czás czynienia práwem przećiwko opiekunowi ſwé mu: którégo czáſu, ieſli przemieſzka, iuz práwo vtráći.

FRáńćiſzek Wnuczkę ſwą Łucią/ ꝛc. *Pátrz w Polſkim*, Titulo, *Opiekun. Liſt* 283. *Stá.* 3. Ráz. w Wi. 1368. Liſt 19.

276. 2. A ieſliby Stryy będąc opiekunem chytrze iéy omieſzkawał czás/ tedy przez iego woléy może zá mąż iśdź. Ale iednák z zezwolenim innych przyiaćiół / ieſliby to czynił / áby dłużéy pożytki brał z imienia. Wlá. Jág. 1423. Liſt 43.

w Łác. 292. 1. *Pánná gwałtownie zelżoná, ma obżáłowáć z płáczem we wśi*

 przy-

przygodę swą. Pátrz w Grodzkim Práwie, y máło co wysszey, Tit. *Cudzołostwo*. Fol. 640.

Opátrzenie do sscia zá mąż, z iey częsci należącey, iáko przewod práwá pupillorum iuri *nieszkodzi.*

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 38. stá. 27. Ktoby dobrá iákie trzymał/ ná ktoreby práwo kto inszy przewodził/ ma czynić z nim pro deportatione citationum, niż wynidzie rok y szesć niedziel: wyiąwszy gdyby kto nie wiedział o przewodzie práwnym/ o co ma przyśiądz/saluo tamen iure fœminei sexus & pupillorum, de præscriptionibus sancito.

RAPTOR, ŁAPACZ.

Pánnę kto gwałtownie vłápi, niech będzie bezecny: á ktora iest vłápiona ná to zezwaláiąca, niech posag tráci.

Jan Olbr. List 107. O Koło tych/ ktorzy pánny y białegłowy gwałtem imáią/ ták chcemy bydź záchowano: żeby tákowy łápácz pánny o to práwem przewyciężony wedle stárych Státutow cześć/ á ktora ná to zwoliłá/ dobrá wszystkie dziedziczne y ktorekolwiek ine iey przynależące z posagiem ná wieki tráciłi. 275. 3.

To práwo ták ma bydz rozumiano.

Zygmunt w Kráko. 1532. DLa zgłádzenia wątpliwośći/ ktora przy Státucie o vłápieniu pánien y białychgłow vczynionym częstokroć sie wczyna: zdáło sie nam y Rádzie nászey przez niniejszy dekret iego wyrozumienie ták wyiáśnić. Iż gdy ten/ ktory vłápi pánnę/ wdowę/ álbo mężátkę/ przed nas o tákowy vczynek pozwan będzie: tedy w ten czás wedle stárych Státutow práwem przekonány będzie rozumian cześć trácić: gdy pánná/ álbo niewiástá/ wdowá/ álbo mężátká/ przed osobą nászą postáwioná zezna/ iż przez onego pozwánego ktory ią vłápił gwałt sie iey stał/ á iż nád wolą y zwolenie iey przezeń iest vłápioná. Abowiem przez tákowe pánny/ álbo białeygłowy/ wdowy/ mężátki wyznánie pozwány ten/ ktory vłápił/ będzie sie rozumiał przekonánym ná odsądzenie czći. Ale iesli pánná/ wdowá/ mężátká iáwnie przed oblicznośćią nászą zezna y powie/ iż nie Támże

gwałtem

gwałtem przez tego/ który pozwan iest/ byłá vłápioná/ ále zá iéy wolą y zwoleniem włásnym z kądkolwiek ią wzięto: tám iuż pozwány o vłápienié od winy Státutowéy o odsądzenié czći iest wolen: á oná pánná/ wdowá/ álbo mężátká (ná które té wszystki osoby y imioná to práwo zdawna vstáwioné y chowáné obiáśniáiąc chcemy/ áby nálężáło y ściągáło sie) po tákowéy woléy y zwolenia swégo wyznániu wszystkich dóbr dziedzicznych/ y którychkolwiek innych rzeczy iéy należących/ y posságu iéy powinnégo ma bydź wiecznie odsądzoná.

SPVRIVS.

Syná národzonégo z nierządnéy niewiásty/ głowá ma bydź temuż iéy synowi płáconá. *Wysszéy* Fol. 589. Titulo, Filius matris vagabundæ.

O tychze syniéch w nierządzie porodzonych.

Item/ Iż sie tego po częśći tráfia/ że niektórzy mieszkáią przeciw pánu Bogu nie z żonámi/ lecz z założnicámi/ które potym sobie zá żony biorą. Vstáwiamy/ áby od tákowych żon które założnicámi były dźieci/ abo potomstwo ich/ w żadnych dobrách nie dziedziczyły/ áni żadnéy przerogátiwy szláchecktiéy miáły. Gdyż w potrzebie woienney równy równému wyświádczyć sie powinien/ gdyby go obwiniono/ iż nie dostał płácu swégo. Stephan w Wársz. 1578. List 189.

Item, *temuż sądowi Duchownému należy dowiedźieć sie y sądźić, które dźieci dobrégo łożá są, álbo nié: pátrz wysszéy w Práwie Duchownym.*

CAPVT IIII.

DE PROPRIO RETINENDO ET FVRTIS COHIBENDIS:

Z strony czwartego Bożego przykazánia wtórey Tablice Dekálogu:

NIE KRADNI.

OEKONOMIA SZLACHECKIEGO STANV,

We 12. *tytuléch* methodicè *ſie zámyka: á to dla pámięći ſnádnieyſzéy, y obiáſnienia lepſzégo: które częśći zá ſobą poćiągáią té tytuły z ich właſnémi Státuty.*

- **Goſpodárſtwo y dochody iego w tych kráiách páńſtw pułnocnych.**
  - ARTYK. I. o perſonách Czeladź.
    - Factor.
    - Sługá.
    - Czynienié ſpráwied. z ſług.
    - Villicus.
    - Kmieć.
    - Inquilinus.
    - Páſtérz.
  - ART. II. o drzewách
    - Szczépie.
    - Dąb y drzewo rodzáyné.
    - Łás.
    - Ciſowé drzewo/ y inné oſobliwé temu podobné.
  - ART. III. o Łąkách.
    - Łąká.
    - Siáno.
    - Jelen.
  - ART. IIII. o myśliſtwié.
    - Łoś.
    - Wieprz Dziki.
    - Koń dziki.
    - Záiąc.
    - Liſzká.
    - Pies.
  - ART. V. o oborze.
    - Koń.
    - Stádá.
    - Wół.
    - Foreſta.
    - Bydło.
    - Dobytek.
    - Iumentum.
    - Wieprz.
    - Wygón.
    - Nawśié.
  - ART. VI. o polách y o ſzkodách w ſąśiedzſtwie.
    - Rola.
    - Miedzá.
    - Pomiar.
    - Rozdźiał.
    - Płot.
    - Wieś.
    - Zboże.
    - Pożar.
    - Paſzá.
    - Spáśné.
    - Wygón.
    - Nawśié.
    - Drógá.
  - ART. VII o Pſczelnikách.
    - Pſczoły.
    - Bárći.
  - ART. VIII. o robotách
    - Właſna robotá.
    - Właſny płaſcz.
    - Inuenta res.
    - Skarb należny.
  - ART. IX. o wodnych pożytkách.
    - Rzéki.
    - Stáwy.
    - Zalewki.
    - Ryby.
    - Záiázy.
    - Siéći.
    - Czółn.
    - Młynarz.
    - Młyn.
    - Moſty.
    - Bród.
  - ART. X. o targách y hándlach.
    - Cômutatio.
      - Zaſtáwá.
      - Wykupno.
      - Arendá.
      - Tenutarius.
    - Venditio.
      - Przedánie.
      - Widerkaw.
      - Cenſus perpetui ſolo annexi.
      - Intromiſsio.
    - Mutuum.
      - Pożyczány dług.
      - Cyrograw.
      - Regeſtrum autenticum.
      - Inuentarium autenticũ.
      - Vſura.
    - Donatio.
      - Dárowizny królewſkié
      - Dos.
      - Reformatio.
      - Dożywoćia in ſolidum.
      - Feudum.
  - ART. XI. o káſſowániu kontráktów.
    - Ceſsio.
    - Kwity.
    - Káſſowánie
  - ART. XII. o rzeczách przećiwnych goſpodárſtwu.
    - Złodźiéy.
    - Złodźieyſtwo.
    - Licem wróćić.
    - Dániná.
    - Kárczmy.
    - Luſus taxillorum.
    - Vtrátnicy.

ARTY-

ARTYKVL I.

Z STRONY OSÓB Y CZEládzi do gospodárstwá należącéy:

Práwá przeciw temu ktoby ich odwabiał / álbo bezpráwie im czynił nád wolą ich páná.

☞ *Iáko w innych tráktaćiéch práwnych piérwéy osoby opisowáliśmy: dopiéro do sámych rzeczy przystępowáliśmy: tákżey tu vżywiemy tegóż porządku. A lepiéy iest podobné Státuty sobie zlécáć zgráiámi*: iuxta versum: Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuant ad intellectum rei.

FACTOR.

Przyśięgá Fáktorów którzy z przedáynémi rzeczámi płyną álbo idą pánów swych, y o mytách.

93. I. Láć. CVm frumentis, & ſtruibus, vel alio mercaturę genere nauigantes, non minus ſoluere debeāt telonia: vt ea ſoluunt terreſtri itinere negotiantes, & tam iſti, quàm illi, iuramēta prę- ſtabunt in locis teloniorū: Quòd res & merces, non ſunt emptæ lucri gratia; ſed per eos, de propriis collectæ. A quibus propriis ſit liber quilibet ſpiritualis, & ſecularis, ſiue terra, ſiue aqua, merces proprias ſui laboris, ſeu domeſticas, ducerēt. Cōſtitutiones enim teloniorū, tam nouę, quàm antiquę, ad mercatores tantūmodò, ſiue nobiles, ſiue ignobiles, ſpirituales & ſeculares, referuntur. Hęc autem iuramenta, factores curruū, ſeu nauigiorum, vel ſtruum, & ſcapharū, pręſtituri erunt, in abſentia patronorum ſeu dominorum ſuorum. Alex. Petrico. 1504. Fol. 114.

SIMILIS. Telonium autem aquaticum, ſoluendum per nobiles, iuxta Statutum antiquum relinquimus: vt videlicet Sigiſ. Craco. 1510. Fol. 10.

delicet frumentum ducens per ſe, vel factorem ſuum, iuret: Quòd cum frumentis proprij laboris nauigat. Et hoc teloneatores obſeruabunt, pœna ſub noſtra.

Sigiſ. Petrico. 1 5 1 1. Fol. 17.

SIMILIS. Item, ſtatuimus: (id quod etiam antiqua Conſtitutione eſt cautum) ne regni noſtri nobilitas, à frumentis & rebus, proprio & domeſtico labore quæſitis, ad vlla telonia noſtra ſoluenda ſit obligata: à quorum ſolutione ipſam liberam eſſe volumus: hoc tamen prouiſo, ne dolus & fraus, cuiquam in hac parte patrocinetur.

Factoris ſemel iurati literis credatur.

Sigiſ. Craco. 1 5 4 0.

NOlentes grauari ſubditos noſtros minus neceſſariis iuramentis, (quibus etiam nomen Saluatoris noſtri, quadam contumelia affici videbatur) Cùm in ſingulis teloniis aquaticis fluitantes iurare cogerentur, eas res vel merces, quas flu itatione demitterent, eſſe eorũ laboris proprij: Decreuimus, & ſtatuimus, Conſiliariis, & nuntijs terrarũ regni noſtri petẽ tibus, & cenſentibus: vt cùm aliquis, cum rebus & mercibus fluitans, vel illius ſeruitor nobilis, iurauerit in primo telonio capitali, res & merces domini ſui exiſtere: eiuſq; iuramẽti lite ras ſignificatorias, ſub titulo & ſigillo, vel ex actis illius officij, vbi iurauerit, exhibuerit: in alijs teloniis iurare nõ teneatur: ſed illis literis ſignificatoriis vbiq; ſtetur & fides adhibeatur.

Wáttáman z ſtároſtą przyśięga zá páná w niebytnośći iego.

1 5 8 8. Liſt 52. ſtá. 1. vcr. 6.

O Co pan / który tám ſam mieſzka / ieſliby ſie niezáſtániem bronił / ma przyśiądz: á ieſli pan w tym Woiewództwie nie mieſzka / tedy to ma vczynić vrzędnik y z Wáttámanem.

S Ł V G A.

Gdy ſługá broniąc páná w zwádzie kogo ráni, nie ma bydz winowan.

Vſtáwiamy /

326. Vstáwiamy/ iż ilekroćby sie którym tráfiło wádźić/ iákiego- Kázimierz
4. kolwiekby stanu byli / á w téy zwádźie sługá Páná swégo bro- List 38.
niąc/wyiąwszy miecz álbo kord kogo ránił: zá to żadnégo gnie
wu y nieláski od ránnégo / y przyiaćioł iego odnośić nie ma.

Ktokolwiek sługi niewolné, ábo téktórzy vćiekáią, zátrzymawa, áni ich we dworze Królewskim bliszszym nie opowié: ten ie temu czyi są, z winą piętnadziestą niech wróći.

357. W Práwie Césárskim to iest nápisano: iż słudzy niewolni/ Iágełło
1. álbo dźiéwki nie mogą z rąk pánów swych bydź wyswobodze- w Kráko.
ni/ ážby przez oné pány swé byli wypuszczeni/ y wolnośćią dá- y w Wár.
rowáni: ále iż częstokroć tákowi niewolni vćiekáiąc od pánów 1 4 2 3.
swych / y od innych chcąc vydź / táią sie v obcych pánów y są- List 47.
śiad / y bywáią od nich chowáni: á ták tym sposobem pány
swé ná stronę odkłádáiąc / y od nich odchodząc wrácáią sie do
swych domów: zá którym vćieczeniém pánowie wielkié szkody
miéwáią/ ták iákoby też dźiedźiny swé vtracáli / gdyż sługi tá-
kié niewolné pan może gdźie chce osádźić dostawszy dźiedźiny
nowéy przez nię robionéy. Dla tego/ieśli v których tákowi słu-
dzy vćiekszy kryć sie będą / y nápotym będą chowáni: ćiż máią
oné zátrzymáć/ y we dworze bliższym królewskim świádczyć
sie / iż máią oné zátrzymáné/ y chowáią ie. A ieśli tego zánie-
dbáią vczynić / y pan sług onych przez świádki tego dowiedźie
iż v nich byli / tedy będźie powinien onégo niewolnégo sługę
czyi będźie zápłáćić z winą pietnądźiestą.

Ieśli kto będzie obwinión, iz sługá iego dóm zgwałćił.

?7. GDy który człowiek którégokolwiek stanu będący obwi- Ian Olbr.
2. nion będźie / iż iego sługá gwałt domowi vczynił/á gospodá- w Piotrk.
rzá/ żone/ dźieći/ álbo sługę ná dóm nászedszy gwałtowną ręką 1 4 9 6.
w domu zábił: w tákowéy rzeczy onégo gwałtowniká v swégo List 107.
páná

pánâ ſkázuiemy zápowiedźieć: z ktorym ták obwinionym pan iego ſpráwiedliwość bedźie powinien vczynić. A ieſli on pan oblicznie o to żądány ſpráwiedliwośći nie zechce vczynić: tedy ſam pan zań bedźie powinien odpowiádáć wedle porządku práwá.

Ieſli ſługá zgwałćiwſzy dóm vćiecze.

Támże.

TAkowy ſługá ieſliby vćiekł/ á przez ſzlachte nie był zápowie 357
dźian/ y pan iego zań pozwány nie ináczéy ſie z obwinienia tá- 3
kiego oczyśći/ iedno vczyniwſzy przyśiege ze dwiemá świádki/
iż áni zá iego wiádomośćią/ áni zwoleniém/ áni roſkazániém/
áni wolą ten vczynek ſie ſtał/ áni dał przyczyny ku vćieczeniu
tákowému ſłudze.

Słudzy ieſli złodzieiá gónić niechcą, ſą bezecni.

Alexander w Rádom. 1505. Liſt 116.

GDy tych czáſów ſłudzy wſzedy wymawiáli ſie pánóm/ iż 358
prze te przyczyne/ że oni ſámi złodźiei/ álbo złoczyńców/ álbo 1
nieprzyiaćioł nie gónili/ oni też tákowych złoczyńców gónić nie
chćieli: zkąd wielką obrone dawáli złym ludźióm/ aby vcho-
dźili rąk tych/ ktorzy ie łácwie poymáć mogli. Dla tego vſtá-
wiamy: iż ktorykolwiek z ſług zá roſkazániem páńſkim złodźiei
álbo złoczyńców ktorychkolwiek gonić álbo łápáć niechćiał/ tá-
kowy ná wieki niech bedźie bezecny: á ktorzyby tym/ ktorzy go-
nili álbo poymáli/ bezecność zádawáli/ w też wine bezecnośći
zárázem niech wpádną

Słudzy ſześć niedziél przed woyną niech odpuſczenia proſzą.

Támże.

KTorykolwiek z ſłużących pod wypráwą Woienną/ álbo 45
inną potrzebą ſłuſzną y ſpráwiedliwą od pánâ ſwégo odpu-
ſczenia bedźie prośił/ y od niego odeydźie/ ná wieki niech be-
dźie bezecny. A bedźie káżdy przed wypráwą woienną y po-
trzebą v pánâ ſwégo miał czás ſześći niedźiel: w ktorym á nie
rychleyſzym czáśie odpuſczenia od pánâ ſwégo od ſłużby be-
dźie prośił y żądał.

potym

Potym dźięśięć niedźiél czáſu tego pomkniono.

358. 3. W Vſtáwie od czáſu pod wypráwą woienną / albo inną ſłuſzną potrzebą / gdy ſłudzy od pánów ſwych chcą odéydź / ktoréy ſześć niedźiél ieſt zámierzón / w którym opuſczenia y odeſzćia v pánów ſwych prośić máią: tedy tego czáſu do dźieśiąći niedźiél pomykamy. Zygmunt w Kráko. 1 5 0 7. Liſt 2.

Iáko przećiwko ſługóm ośiádłym ábo nie ośiádłym, którzy ſą obwinieni o zgwałcenié domu, o zábićie, y o inné wyſtępki ma bydz poſtępowano.

358. 4. Częſtokroć iuż doświadczyliſmy: iż vſtáwe álbo Dekret który ieſt nápiſan y nazwan Oſtrogi / poddánym náſzym wiele trudnośći y obćiężliwośći zádawał: y áby nápotym ſkárgam y obrażániu ſpólnému nie byłá dawáná przyczyná / ktemu / áby iednáko bogátému y vbogiému ſprawiedliwość byłá czyniona / vſtáwiamy: iż ieſli kto z pánów / álbo z ſzláchty z poddánych náſzych pozowie kogo / iákoby zá iego wiádomośćią / roſkazániém / y wolą iemu nieco ku krzywdźie / y ku ſzkodźie przez ſługi sſtáło ſie: tedy pan álbo ſzláchćic ſprawiedliwość z ſługámi ſwémi bedźie powinien vczynić / gdy v niego będą zápowiedźieni przez Woźnégo y Szláchte. A gdźieby ſpráwiedliwośći nie vczynił tenże pan álbo ſzláchćic pozwány: tylko o té rzeczy odpowiedáć y ſprawowáć ſie bedźie powinien / które dotykáią ſie gwałtu domowégo / álbo naiázdu ná oſobe iáką / álbo zábićia którégo ſzláchćicá / álbo ránienia / wedle Státutu przez Królá Olbráchtá w téy rzeczy vczynionégo. A o inné krzywdy / iáko o vbićié / o ránienié któręgkolwiek proſtégo ſtanu człowieká / tákże o podeptániu śiéyby / zbóż ná polách / y traw ná łąkách / ſpáśienié / y o inné wyſtepki mnieyſze / ieſli ieden drugiégo pozowie tym ſpoſobem / iż zá iego wiádomośćią / roſkazániém / y wolą tákowa która krzywdá przez iednégo álbo wiecéy z ſług nieośiádłych kogo potkálá / vſtáwiamy: iż ten / któ- Zygmunt w Kráko. 1. 5 3 2.

rému

rému krzywdá ieſt vczyniona / ma żądáć ſpráwiedliwośći od páná onych ſlug: á pan tych ſlug bedźie ią powinien vczynić / ieſli bedą zápowiedzeni v páná ſwégo przez ſzláchtę y Woźnégo. A ieſli o ieden zły vczynek álbo o wiecéy którégokolwiek páná ośiedli obwinieni bedą / tákowych ſámych powodowa ſtroná / która krzywde ćierpi / á nie páná ich / o ón vczynek w ſądźie y w práwie / do którégo należeć bedą / niech pátrzy.

Ieſli ſlugá álbo Włódarz będzie obwinión, iż co vkrádnie: ſześćią świádków niech ſie ſpráwi.

Kaz. Wiel. Liſt 30. GDy pan przećiwko Włodárzowi / álbo przećiwko innému ſludze ſwému / o któré rzeczy álbo krzywdy pytánié vczyni: tedy ón Włódarz álbo ſlugá pánu ſwému nie żądáiąc przysiegi / bedźie powinien ſześćią świádków ſie ſpráwić. 359. 2.

Którzy ſludzy, y inné oſoby mogą bydz od Królá, y od innych ſzlubem wiązáni.

Zygmunt w Kráko. 1540. GDyż ták potrzebowáły poddánych náſzych ſpráwy / ſkázuiemy: áby żaden ſzláchćic náſz ſzlubem przez nas nie był wiązan / áż práwem przekonány. Co ináczéy záchowáć ſie bedźie mogło ná woynie: y gdźieby nam / álbo poddánym náſzym przydáłá ſie ſpráwá z ſlugą / z vrzednikiem / z ſpráwcą / álbo poddánym náſzym / y gdźieby dla potrzeby Rzeczypoſpolitéy przećiwko któremukolwiek poſtepić y czynić ſie przydáło. 359. 3.

Táki drugi, o wiązániu ſlug ſzlubem.

Zyg. Aug. 1550. SZlubem żadny ſzláchćic ośiádły wiązan nie ma bydź od nas / áni od żadnych vrzedników náſzych: iedno wedle opiſánia Státutu / Roku Páńſkiego / 1540. 359. 4.

ADMINI-

ADMINISTRATIO IVSTItiæ cum seruis & subditis.

Naprzód, FORMA POZWV: *o vczynieniu spráwiedliwośći.* in Latino Fol. 43. Sta. 1.

PRo eo, quia tu non vis sibi iustitiam ministrare, cum laborioso A. Kmetone & subdito tuo, de villa tua B. qui sibi excidit arbora diuersi generis in Gaio ipsius, in hæreditate villæ C. quam non administrationem iustitiæ, pensat sibi ad decem marcas pecuniæ, & totidem damni.

Item, *iże* peremptorius terminus pro administratione iustitię. Tit. Kmeto. Sta. 21. ℣. 3. *A iże winien Polskié práwo zásádźić*, *iesli* cum plebeio, *Támże.* ℣. 2.

Item, *o vczynienié spráwiedliwośći z Bártnikiem co czynszu nie wydał.* Tit. Apes. Sta. 1. ℣. 2.

Item, *z młynárzem spólnym.* Tit. Molendinator. Sta. 2.

CONSVETVDO *z strony czyniénia spráwiedliwośći, iáko opisuie Przyłuski. Gdy kogo pozową o táką álbo owáką krzywdę, á nie vczynił by z swym poddánym spráwiedliwośći, tedy ná pierwszym roku niech obiecuie vczynić spráwiedliwość: ábowiémby potym muśiał to vczynić z winą, stronie trzy grzywny, á sądowi trzy grzywny. Przeto naprzód skázuią* sub pœna, *á potym* cum pœna. *A iesli przydźie do czyniénia spráwiedliwośći wedle Polskiégo práwá: tedy niech sędźiégo, Podsędká, y Pisárzá zásádźi, y śláchtę wedle zwyczáiu sądu Ziemskiégo. A iesliże wedle Niemieckiégo práwá álbo Mieyskiégo, to iest, gdy* cum plebeio, *tedy Wóytá y Ławniki niech posádźi. Przed którémi Strony niech kontrowertuią, iáko bywa y przy sądźiéch sądownie. A iesliby która stroná vkrzywdzona śie bydź rozumiáłá, tedy więc od sądu Ziem skiégo niech áppelluie do Sędźiégo Ziemskiégo, kędy więc dla pewnośći y obwinionégo człeká biorą z sobą ná roki opátrzni Prokuratorowie, żeby záraz támże sam Sędźia spráwiedliwość nákazał, náuczył, y vczynił. A od sądu zásádzonégo mieyskim sposobem do sądu wyszségo Práwá áppellowáć iest obyczay w Krákowskiéy źiemi. A sáméy spráwy kondicia łácno vkaże, iákim sposobem práwo ma bydź zágáioné, iesli Niemieckim, iesli Polskim.*

Acquiruntur autem res
- Iure gentium
  - Occupatione.
  - Captiuitate.
  - Inuentione.
  - Natiuitate.
  - Alluuione.
  - Specificatione.
  - Acceſsione.
  - Plantatione.
  - Satione.
  - Cultura.
  - Traditione.
- Iure ciuili
  - Præſcriptione.
  - Donatione.
  - Teſtamento.
  - Legatione.
  - Fidei commiſs.
  - Succeſsione.
  - Arrogatione.
  - Adiectione.

VILLICVS.

Ieſli Włódarz będzie obwiniony iz co vkrádnie, nie pan ále ſługá y Włódarz ſámoſzóſt ma ſie ſpráwić.

Káz. Wiel. Liſt 30.

GDy Pan przećiwko Włódárzowi/álbo przećiwko innému 35
ſłudze ſwému/ o które rzeczy álbo krzywdy pytánié vczyni. Tedy ón Włódarz álbo ſługá pánu ſwému nie zádáiąc przyśiegi/ będźie powinien ſześćią świádków ſie ſpráwić.

Item, de Villici teſtimonio. Tit. Pratum. Sta. 1. *niżéy*.

KMIEC.

O máiętnośći kmieći niepłodnych.

Káz. Wiel. w Wiślicy Liſt 21.

VZnawamy nie dobrym zwyczáiem to być záchowano: 34
iż gdy ktorzy kmiećie/ chłopi/ álbo inni ludźie mieyſcy przez potomſtwá

tomstwá z tego świátá zchodzą / ich wszystki dobrá ruchomé y nieruchomé imieniem puścizny pánowie ich zwykli bráć. Zkąd my tákowy zwyczay iáko prawdzie przećiwny / y rozumieiąc zá niesłuszny / vstáwiamy: áby z dóbr tákowych vmiéráiących / ieśli ták wiele będzie máietności / kielich zá pułtory grzywny kośćiołowi / w którym Fárá iest / był spráwion: á insze dobrá ná bliższé krewné y powinowáté przez żadnéy trudnośći máią spáść iáko to spráwiedliwość okázuie.

O RANACH KMIECYCH.

Kto ráni kmiećiá, ma mu dáć grzywnę, á pánu drugą grzywnę: á iesli kmieć będzie dwu pánów, między nie máią bydz grzywny rozdzielone.

345. 3. KTo ráni kmiećiá / temuż ránionému ma dáć grzywne: á pánu iego / ieśli ten który ránił / y ránny są iednégoż páná / grzywne cáłą ten który ránił zá wine będzie powinien położyć: ále ieśli ten / który ráni y ránny dwu pánów bedą / tedy tá grzywná / która będzie dáná zá wine / niech miedzy nie będzie rozdźielona. Kázimierz w Wiślicy 1368. List 22.

Zá ránę śiną kmiećiowi sześć skótów zápłácono bydz ma.

346. 1. KMiećiowi zá zádáną ráne śiną przez wylania krwie / sześć grzywien: to iest winá sześć skótów od tego / który vderzył / ma bydź dano. Kázimierz w Wiślicy List 27.

O ránie kmiecéy.

ABy win słuszné rozdźielenié było miano: ieśli kmieć będźie z wylaniem krwie álbo bárzo ránión / z wszystkich win zá ráne álbo vderzenié skazáné dwie cześći ránnému / á trzećia sądowi gdźie tá spráwá będźie odpráwowáná / skázuiemy áby byłá dáná. Támże.

O MĘZOBOYSTWIE KMIECYM.

Ieſli kmieć kmiećiá zábiie, iáko ma bydz karan.

Káźimierz. w Wiſlicy. 1368. Liſt 21. ACz z ſtárádawná było to záchowano: iż kmieć kmiećiá drugiégo zábiwſzy y zápłáciwſzy trzy grzywny groſzy / od winy mężobóyſtwá był wolen: ale iż tákowa kaźń máła byłá ku ſtárániu ſłuſznému tákowégo złégo vczynku / przeto vſtáwiamy: iż gdy kmieć kmiećiá zábiie / zá wine mężobóyſtwá Káſztelániéy / gdźie ſie to mężobóyſtwo ſſtánie cztérzy grzywny / á krewnym álbo przyiaćiołóm bliſkim zábitégo ſześć grzywien ma zápłáćić: którey winy ieſliby nie zápłáćił / á bedźie poyman / ná gárdle ma bydź karan. 346. 3.

O zábićiu kmiećiá y rozdzieleniu win.

Tenże Liſt 22. IEſli kto kmiećiá zábiie / dźieśieć grzywien bedźie powinien zań zápłáćić: z których ſześć żenie álbo dźiećióm (ieſli żywé beda) á cztérzy pánu tego / czyiégo poddánégo zábiia / máia bydź zápłáconé. A ieſli zábity bedźie dwu pánów / tedy przerzeczoné cztérzy grzywny máia bydź miedzy pány rozdźieloné. 346. 4

O zábité kmiećie w mieśćiéch práwo Polſkié ma bydz ſadzoné.

Káźimierz w Nieſzo. 1456. Liſt 95. VStáwiamy / iż mieſczánié miaſt náſzych / ták ſzláchecкich iáko Duchownych / o rány y mężobóyſtwo práwem Polſkim ludźióm wśi náſzych duchownych y świetckich ſpráwiedliwość czynić máia. 346. 5.

Iáko o ſzláchecкié ták kmieckié mężobóyſtwo práwo Polſkié ma bydz ſadzoné.

Skázuiemy/

347. 1. SKázuiemy / áby ná potym wedlug stárych królestwá ná- Zygmunt
szego vstaw / o zábićie álbo ránách szláchecłich / álbo ich kmieći / w Piotr.
we wszystkich mieśćiech y miásteczkách Królewskich y pánów 1 5 3 8.
Duchownych y Swietckich / nie sąd mieyscki / ále Ziemski y Polski był chowan y sądzán. A gdźie práwo mieysckie będźie od mieszczan w tákowey rzeczy chowáne / winą czternaśćie grzywien pieniędzy / mieyscá onego miesczánie oney stronie áby przepádli / która winá práwem Ziemskim tylekroć / ilekroć tego będźie potrzebá ma bydź ná záwitym roku dochodzona.

Ostátká o chłopich ránách pátrz wyszey. fol. 619.

O WOLNOSCI KMIECIOM przez Páná dáney.

347. 2. IZ wolność ná to przez ludźi mądre iest wynáleźioná / áby Jágełło
lásy y gáie / gdźie máłe są y przychodzą pożytki / były wykopy- w Krak.
wáne / y ku więtszym pożytkóm przywiedźione. A ták / gdy 1 4 2 6. List 46.
kmieć w leśie / gdźie wieś ma bydź sądzona / wolność weźmie / nie będźie mógł z swey roley sie ruszyć / aż pierwey rolą wypráwi: po którey wypráwieniu to vczynić będźie mógł / co práwo Ziemskie álbo oney dźiedźiny potrzebuie przy swym ruszeniu.

Kmiećie iáko wiele dni w tydzień robić máią.

347. 3. CHcąc porádźić pożytkóm poddánych nászych / zá wszyst- Zygmunt
kich Rad nászych stanu oboygá y Posłów źiem Królestwá rá- w Toru.
dą y zwoleniem vstáwiamy / y skázuiemy: áby to ná wieki by- 1 5 2 0.
ło chowano. Iż wszyscy y káżdy zosobná kmiećie / wszystkich Z reyestru w Kancellaryey Krolewskiey.
y káżdey zosobná wśi / ták nászych iáko poddánych nászych którego kolwiek stanu będących / którzy przedtym dnia w tydźień nie robiáli / nam y innym swym pánom z káżdego łanu ieden dźień w tydźień máią robić / y ku robieniu niech będą powinni: wyiąwszy te kmiećie / którzy czynszem pieniężnym / álbo zbożem / álbo którymkolwiek innym podatkiem pánóm swym roboty przedtym nágrodźili. To osobliwie opátrzywszy / áby tá vstáwá nie śćiągáłá sie ná te kmiećie / którzy względem ośiádłey

 roley

roléy wiecéy dni w tegodniu pánóm swym y nam robić zwykli. Abowiém to práwo tylko ná té vstáwiono iest/ którzy mniéy/ niż dźień w tego dniu/ nam y pánóm swym robić zwykli.

Podobna temuz vstáwá.

Zygmunt w Bydgo. 1520.

VStáwiamy/ y rozrządzamy: áby wszyscy kmiećie wszystkich wśi nászych Królewskich/ Duchownych y świetckich poddánych Królestwá nászégo/ wedle Dekretu Séymu Toruńskiégo Wálnégo blisko przeszlégo/ byli powinni pánóm swym robić ieden dźień w tegodniu: wyiąwszy wśi násze/ które ná to są vprzywileiowáné/ któréby iásnie osobliwym przywileiem to pokazáły/ iż ná mieyscu robót czynsz pieniężny wietszy postąpiły/ tedy tákowé tylko z przywileiów weselić sie máią: á inné wśi/ iáko wyszéy rzeczono iest/ robić są powinné. 34[8]

Kmieć zá występek pánski nie ma bydz ćiązan.

Káz. Wiel. w Wiślicy List 39.

Z Práwá Bożégo to ma bydz chowano/ iż złość iednégo drugiému szkodźić nie ma: dla tego tym Státutem vstáwiamy: áby zá wystepek y obowiązek/ álbo rekoiemstwo Rycérzkiégo człowieká/ álbo którégo przełożonégo kmieć czyikolwiek/ álbo poddány nie był ćiązan/ álbo iákimkolwiek obyczáiem obowiązan. Ale iesli rycérzki człowiek/ álbo który inny którymkolwiek długiem álbo rekoiemstwem bedźie obowiązan/ bedźie powinien ón z swéy włásnéy máietnośći/ iáko słuszna rzecz iest/ zápłáćić y dosyć zá to vczynić. 34[8]

O KMIECIACH ZBIEGŁYCH.

Kmieć od páná zbiegły, ma bydz w roku vpominan, y kiedy ábo którym obyczáiem wolno mu odiśdz.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 36.

TEż obiáśniáiąc vstáwiamy: iż gdyby od nas/ ábo od którégo Páná nam poddánégo/ kmieć vćiekł/ przez winy swégo 348. 3.

páná: tákowy kmieć zbiegły / nie ma żadnégo prawá do śiebie żadnému vczynić ták długo / póki pan iego o mieszkániu iego śie nie dowie: ináczéy ieśli pan o mieszkániu iego będźie wiedźiał / á w roku śie go nie będźie vpominał / iuż potym nie będźie śie mu go wolno vpominać. Który zbieglec / ieśli boiąc śie srogośći álbo gniewu páńskiégo prawem przekonány / niechćiałby śie wróćić / tedy skázuiemy / iż tákowy zbiegły pánu swému trzy grzywny ma dáć zá winę: y czynsz roczny cáłe / który płaćił / będźie powinien zápłáćić: á tym sposobem ten zbieglec od páná swégo będźie wolen / wszákże to w prawie źiemskim / nie w Niemieckim chcemy bydź rozumiáno. Ale kiedy w prawie Niemieckim kmieć śiedźi / tákowy vćiec álbo odyść nie może / iedno przedawszy dźiedźinę / álbo ná mieyscu swym kmiećiá tákże bogátego osádźiwszy / álbo rolą wszystkę wyprawiwszy / śiéybę oźimią y letnią pánu oddawszy: co vczyniwszy będźie mógł wedle woléy swéy odéydź. A to iescze ktemu przydáiemy / ieśliby kmieć tákowy w nocy vćiekł iego: rzeczy / któréskolwiek zostáwił vćiekáiąc / pánu swému będźie wolno sobie zábrać: á przedśię Pan ón / który kmiećiá tákowégo zbiegłégo będźie śmiał záchowáć / pierwszému pánu wróćić będźie powinien ze wszystkimi rzeczámi / któréskolwiek przyniósł do niego: y z winą / którą zową pietnądźiestą / to iest / trzech grzywien. A występki / dla których wolno kmiećiowi vćiec od páná / té są: Naprzód / gdy pan dla swégo występku bywa záklet / á dla tego kmieći v kośćioła nie chowáią: Drugi / kiedy pan wśi ná którymkolwiek mieyscu wśi poddáną swą gwałtownie zgwałći: á iáko skoro to będźie wiádomo / nietylko rodźice zgwałconéy / ále też y wszyscy kmiećie / gdźie tákowy zły vczynek sstał śie / któréykolwiek godźiny wolność máią odéydź: áni tákowy gwałtownik álbo pan wśi będźie śmiał go zátrzymáć / álbo mu iáką trudność zádawáć. Też będźie wolno vczynić kmiećióm / gdy dla winy páńskiéy ćiąża z nich będźie wźięta: tedy przez wszelkiéy przekázy mogą od niego vćiec. Ale gdy przerzeczonych występków nie będźie / kmieć żadnym obyczáiem nie ma odchodźić od páná swégo: iedno dóm dobrzy zostáwiwszy / y dobrze ogrodźiwszy: tylko w potrzebie páńskiéy wedle zwyczáiu do tego czásu záchowáłégo. A ieśli przedtym wolność miał / ták wiele lat pánu swému od niego nie odchodząc ma służyć / iáko wiele z wolnośći śie weselił: á to ma bydź / gdy w prawie Polskim kmieć śiedźi. Ale kiedy kmieć Niemieckim prawem iest osádzony /

ny/ takowy nie będźie mógł żadnym obyczaiem odeydź / iedno zá ták wiele lat czynſz záplaćiwſzy / iáko wiele wolnośći miał: co iednák y ná ten czás nie ma mu bydź wolno / ażby tákże bogátego ná mieyſcu ſwym kmiećiá poſtáwił / á rolą ſwą dobrze wypráwił y wykopał / y ośiał ná źime y ná láto: Co gdy vczyni/ wolno mu będźie odeydź.

Kmiećie zbiegli od wſzyſtkich przełozonych máią bydz wydáni, pod winą ſześci grzywien.

Kázimierz w Nieſzo. y wOpo. 1496. Liſt 95.

Vſtáwiamy / áby Dźierżawcy dóbr náſzych / y mieſczánie 349. 2.
miaſt náſzych/ y obywátele y Duchowni ludźie zbiegłé ludźióm onym/ od których vćiekli/ będąc o nie vpomnieni wrácáli: y ku wróceniu ich áby byli powinni/ wédle zwyczáiu prawá Ziemſkiego. Czego ieſli o to ſzukáni nie vczynią/ áni ſie o to ſtáráć będą áby zbiegłé wróćili/ tedy máią záplaćić winę trzy grzywny temu/ który ſie kmiećiá vpomina / ſądowi też trzy: á przedśię záplaćiwſzy tákową winę/ zbiegłé będą powinni wróćić.

Ieden tylko álbo dwá kmieciá iednégo roku odéydz mogą, á niekiedy wſzyſcy.

Kázimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 24.

GDy z odchodzenia poddánych dobrá pánów ſwych częſtokroć bywáią puſtoſzoné y kázoné/ á zwłaſzczá gdy żadna ſłuſzna przyczyná do tego nie ieſt. Dla tego zdáło ſie nam y náſzym przełożonym temu niebeſpieczeńſtwu chętliwie chcącym zábieżeć/ z którémi weſpołek vſtáwiamy: iż nie więcéy kmieći/ ieno ieden álbo dwá przez woléy páná onéy wśi / w którey mieſzkáią / mogą odéydź: á wſzákże té przypadki wyiąwſzy: Naprzód/ gdy pan zgwałći dźiewkę álbo żonę kmiećiowi ſwému / álbo gdy dla wyſtępku y winy dźiedźicá tám kmiećie z dóbr ſwoich będą złupieni: álbo gdy w klątwie dla wyſtępku páná ſwégo rok będą. Abowiém w tákowych rzeczách nietylko trzéy álbo cztérzéy onéy wśi kmiećie odéydź mogą / ále y wſzyſcy tám mieſzkáiący/ gdźie káżdému będźie ſie podobáło. Tám

Ieden

Ieden kmiec z iednéy wśi do drugiéy moze odéydz.

350. 3. TEż ſtoiąc przy Conſtituciiéy Wielkiégo Káźimiérzá Królá przodká náſzégo / vſtáwiamy : iż iáko z zwyczáiu to zwykło bydź / tákże ma bydź ná wieki chowano / iż nie wiecéy ieno ieden kmieć káżdégo roku z iednéy wśi do drugiéy może ſie przenieść z práwá / y wolnie. A ktoryby tákowégo kmieciá niechćiał puśćić / wine zwykłą przepádnie : ktora z ſtárádawná w káżdey źiemi w téy rzeczy przećiwko tym / ktorzy ináczéy czynią / zwykłá bydź ſkázowáná. Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 103.

Około puſczenia kmieci zwyczay kázdéy ziemie ma bydz chowan.

Támże O Puſczeniu kmieći / o ktorym rozni roznie káżdy zá zwyczáiem ſwéy źiemie życzył ſobie / áby przez nas było ſkazano / chcemy y ſkázuiemy : áby zwyczáie około puſczenia záchowáłe nie były odmieniáné / ále wſzędy chowáné. Tenże. Liſt 98.

To práwo Królá Olbráchtá około dochodzenia kmieci zbiegłych w Ruśi téz ma bydz chowáné.

351. 1. NA prośbę źiem Ruſkich chcemy y ſkázuiemy / áby o wſzytkich zbiegłych Státut Królá Olbráchtá był chowan. Zygmunt w Kráko. 1507.

Synów kmiecych, ieſli wiele ich będzie, ieden tylko ná ſluzbę á zwłaſczá ná náukę ſzkolną ábo rzemioſło pod liſty świádecznémi Stároſty y Páná ſwégo ma bydz puſczan, ináczéy ieſli tylko ieden był, ma bydz zewſząd wydan.

Zábiégáiąc

Ján Olbr. w Piotrk. 1496. List 99.

Zabiegáiac swéywoléy ták młodych chłopowiców / iáko 351. spustoszeniu dóbr: gdyż przez młodźieńce ze wśi od własnych rodźiców odchodzacé wśi bywáia spustoszoné / dla niedostátku robotników / którzy ná rolach máia bydź osádzeni: á nad to niektórzy pod bárwa vczenia sie rzemiost / od rodźiców odchodza / drabská służac / y ku złému towárzystu sie przyłaczáiac kradna / zbiiáia / y w ludere sie obrácáia. A ták vstáwiamy: iż tylko ieden syn ze wśi od oycá ma odéydź ná służbe / á zwłasczá ná náuke szkolna / álbo ná rzemiesło / á ini niech zostána ná dźiedźinie z rodźicmi. A gdy bedźie który miał odéydź / ma dozwolenié wźiać y list świádeczny od pánów mieysc / iáko iest wypusczony / áby szedł ná rzemiesło y ná służbe. Tenże Státut skázuiemy ná dobrá stołu nászégo Królewskiégo / y Duchownych y Swietckich osób żadnégo nie wyymuiac: ták iż Stárostowie y Dzierżawcy dóbr nászych dozwolenia y listy świádeczné máia dáwáć odchodzacému: á w innych dobrách pánowie mieysc to czynić máia. A iesliby iedno iedyny syn był / ten ná dźiedźinie mieszkáć ma / y robić w domu z rodźicmi / álbo ná téyże dźiedźinie / gdźie rodźicy mieszkáia / mieszkánia álbo służby álbo żywnośći niech szuka. A iesliby który młódźieniec ze wśi mimo to skazánié vciekáiacy był ználeźión w miástách / álbo w miásteczkách / álbo gdźiekolwiek indźie / tedy pánu onégo mieyscá / z którégo vćiekł / przez żadnégo práwá ma bydź wrócón / pod wina czternaśćie grzywien: á przedśie oni / którzy go zátrzymáli / wine tylekroć / ilekroćby ináczey vczynili zápłáćiwszy / wróćić go beda powinni.

Synowie kmieccy dla náuki szkolnéy y rzemiesłá przed dwunaśćia lat máia bydz pusczáni.

Przkáci w Piotrko. 1503. List 111.

TEż synowie kmieccy nie beda mogli z dźiedźiny / ná któréy 352 rodźice ich mieszkáia / przez wiádomośći y dozwolenia pánów swych odéydź / iedno dla náuk wyzwolonych / którégokolwiek roku przed dwunaśćia lat / álbo którégokolwiek roku dla rzemióst chćieliby wyniść / co zá pytániém pánów swych vczynić máia. A którzy wynida zá niewiádomośćia / y zá niezwoleniém pánów swych / niech stráca cześć oyczyzny swéy / y przedśie wróceni bydź máia.

Ten

Ten Státut ieſt potwiérdzión.

Támże — STátut około ſynów kmieckich przedtym vczyniony / w mocy zoſtáwiamy. — Zygmunt w Kráko. 1511. Liſt 9.

Státut Ianá Olbráchtá Królá około ſynów kmieckich puſczenia, do przyſzłégo Séymu ieſt záwieſzón.

Támże — DLa vmiárkowánia Státutu Naiáśnieyszégo niegdy pá- ná Jana Olbráchtá Królá brátá y przodká nászégo / około nie puſczánia ſynów kmiecych ze wśi przez dozwolenia Pánów y Dźiedźiców (iż niektórym z Rad nászych nie bárzo ſpráwiedliwy / y poſpolitéy wolnośći przećiwny zdał ſie) z ſłusznéy przyczyny zá wolą y rádą Rad nászych do przyszłégo Séymu záwieszamy. — Zygmunt w Bydgo. 1511. Liſt 20.

O kmiećiá zbiegłégo w ſądzie zamkowym czynić máią.

Támże — CHcemy y ſkázuiemy : áby kauzy o zbiegłé kmiećie w ſądźie zamkowym przez ſtároſte były odpráwowáné / iáko o té / którzy ſą wźięći gwałtownie. — Kázimierz Jágełło w Korczy. 1451. Liſt 88.

Ale potym o kmiećiá zbiegłégo przed Sądem Ziemſkim, álbo przy położeniu kśiąg záwitym rokiem czynić máią.

52. 5. AcZ o zbiegłé kmiećie / zda ſie być doſyć poſtánowiono w Státućie Wielkiégo Kázimiérzá / który ſkázuiemy chowáć : wszákże iż nie znáczy ſie nic opiſánégo / iáko w pozywániu miáło być poſtepowano : dla tego vſtáwiamy / iż o kmiećie zbiegłé od dánia dźiśieyszégo Státutu nápotym máią być pozywáni ći / którzy pozywáni być máią do ſądów Ziemſkich : w — Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 98.

 których

których ſądziéch Ziemſkich ná pierwßym roku / iáko záwitym ſtánąc y odpowiádáć pozwáni będą powinni. A ieſliby ná ten czás Roki nie były / gdy rok będzie wiśiał ſtronam / tedy niebacząc ná niebytność Sędziégo y Podſedká / y innych ná doſtoieńſtwách y vrzędziéch będących / á ná ſądziéch śiadáiących / Piſarz y Komornicy będący przy leżeniu ksiąg / o zbiegłégo kmieciá będą ſądzić y ſkázowáć.

Zbiegli kmiecie ná roku záwitym bywáią dochodzeni : wſzákze prawdziwą niemocą Rok moze bydz odłozono.

Jan Olbr. w Piotrk. 1396. Liſt 108.

ACzeſmy o ſądziéch kmiecych wypuſczonych álbo niewypuſczonych nieco ſkazáli : wßákże iż ieſcze zbywa ku ſkazániu o zbiegłych kmieciach / dla tego ſkázuiemy y vſtáwiamy : iż ieſliby czyikolwiek kmieć z poddánych náßych duchownych y świeckich gdźie indźie vćiekßy przenióſł ſie do imienia inßégo / álbo téż náßégo : My przez tego páná / álbo przez kogo innégo imieniem tego / czyy kmieć był / ßukáni roſkażemy Stárośćie / Burgrábiému / Dźierżawcy náßému / do ktoregokolwiek kmieć vćiekł / áby kmieć był wrócon przez pośrzodek práwá : które chcemy áby było ſądzone Polſkié / wedle ſtárych Statutów / pod winámi w nich opiſánémi. Tym téż ſpoſobem y wedle tegóż Státutu / y pod winámi Státutu ſtárego káżdy króleſtwá náßégo obywátel / którégokolwiek ſtanu y doſtoieńſtwá ieſt / zbiegłégo kmieciá będźie powinien wróćić : to ieſt práwo Polſkié oſądźiwßy / y wedle tegóż czyniąc ſpráwiedliwość temu / który ſie kmieciá vpomina przez wßelkiéy zwłoki. A ieſli o tegóż kmieciá zbiegłégo przydą ſie pozwáć którégokolwiek ßláchćicá / álbo innégo poddánégo náßégo którégokolwiek przełożenia / doſtoieńſtwá y záwołánia : tákowy pozwány ná pierwßym Roku iáko záwitym ma odpowiádáć / którému dilácia inácżéy nie ma bydź dopuſczoná / iedno gdyby kto iego imieniem zá przyczyną prawdźiwéy niemocy iéy żądał. Którému práwu y vſtáwie y Stároſtowie náßy będą podlegli / ták iż práwem przekonáni iáko inni obywátele karániém w Státućie ſtárym opiſánym / o kmieciá zbiegłégo máią bydź karáni : y nie

nie máią bydź puſczeni od mieyſcá ſądowégo / áż piérwéy zá winy rękoiemſtwo doſtáteczné vczynią / álbo poſtáwią. A ieſli od ſądu odéydą / win nie poręczywſzy / tedy ná nie ſkázuiemy / áby byli winą wietſzą czternaśćie grzywien karáni: ku ktoréy záplácéniu my ich przypędźimy weſpółek z iſtotnym przywróceniem kmiećiá.

O kmiećie zbiegłé duchowni práwem Ziemſkim czynić máią : y które ſą krzywdy Ziemſkié.

354. Duchowni o máietnośći álbo o krzywdy około máietnośći / które ſą práwu poſpolitému podległé / práwem Ziemſkim czynić máią: A krzywdy ziemſkié ſą: o gránice / o kmiećie zbiegłé / o zábićié / o rány / wedle Státutu Ianá Olbráchtá Królá. Alexander w Rádom. 1 5 0 6. Liſt 117.

Kmiećie zbiegli niech będą wróceni.

Támże Kmiećie zbiegli ták przez Stároſty / iáko przez vrzędy mieyſkié dla záchowánia zgody niech będą wrácáni: wyiąwſzy té / którzy támże mieſzkáią zdawná.

Kmiećie zbiegli ták przez mieſczány, iáko przez Stároſty máią bydz wrácáni: wyiąwſzy té którzy támze komorą mieſzkáią.

354. 3. ABy zgodá miedzy wſzyſtkimi byłá chowáná / vſtáwiamy: áby kmiećie / którzy opuśćiwſzy role od pánów ſwych ná mieſzkánié do miaſt y miáſteczek vćiekáią / gdy będąználezieni pánóm ſwym álbo przez ſtároſty / álbo przez vrzędy mieyſkie / áby byli przywroceni / pod winámi Króleẃſkiémi: álbo niechay będą przypędzeni puſte role inémi do tégo godnémi ná mieyſcá ſwé oſádźić. Ale ini komornicy / którzy żywą przez żadnégo krzywdy / ſkázuiemy áby byli ćierpieni: á ſtátut / który o ſynách kmieckich ieſt vczynion / w mocy záchowywamy. Zygmunt w Kráko. 1 5 1 0. Liſt 9.

Kmieć dla woyny Pruskiéy zbiegły, w sądzie zamkowym ma bydz dochodzón.

Zygmunt w Bydgo. 1511. List 26.

IZ zá spráwiedliwośćią Bożą iesteśmy powinni káżdému spráwiedliwośći y szkody przestrzégáć: tedy tym Státutem vstáwiamy: áby żaden nieśmiał zbiegłego kmiećiá którégokolwiek duchownégo / ábo też szláchecKiégo którégo przyimowáć / ktoryby od páná swég dla vszkodzenia ninieyszéy woyny vćiekł: ále przez wszelkiégo práwá káżdy áby był powinien go ná vpominánié swégo páná choć duchownégo / choć świetckiégo dobrowolnie wróćić. A iesli kto o to żądány tákiégo kmiećiá zbiegłégo niechćiałby wróćić / á dopuśćiłby sie do sądu zamkowégo poćiągnąć: ná pierwszym roku przekonány będźie go powinien z winą wróćić. A sądowi zamkowému będźie wolno ná pierwszym roku o tákowé kmiećie spráwiedliwość vczynić / y co iest spráwiedliwégo skázáć: która vstáwá ninieysza o kmiećiách zbiegłych tylko do roku trwáć będźie. Tám

O kmiećie zbiegłé w sądzie Ziemskim ábo Grodzkim, árestowawszy ie ná záwitym roku, czynić može.

Zygmunt w Piotrko. 1523. List 39.

O Zbiegłé kmiećie nie we wśiách dźiedźicznych / ále ná rocéch Ziemskich álbo Grodzkich wedle Státutu wszystki spráwy niech będą sądzoné / árestuiąc oné zbiegłé Woźnym y szláchtą w dobrách onych / gdźie sie zá niedozwoleniém pánów swych przenieśli / wedle zwyczáiu przedtym záchowałégo. 355

Kmiećie zbiegli ábo ich synowie, ábo słudzy, gdy o nie práwem czyniono ma bydz, nie máią bydz árestowáni.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

STátut około árestowánia kmieći żadnégo ku iego chowániu nie ma dośiskáć: ále stárszé Státuty około dochodzenia zbiegłych kmieći przez árestowánia w mocy záchowamy: y tóż práwo ná syny kmiece y sługi zbiegłé przez pány / którzy ich máią dochodźić / śćiągamy. Tám

Kmiecie

Kmiećie áreſtowáni nie máią bydz w mieśćiéch, ále w domiéch y we wśiách ſpráwiedliwość z nich ma bydz ządáná.

355. DLa ſwowoleńſtwá kmiecégo / którzy kmiećie iákoby żadnégo práwá nád ſobą nie mieli niektórzy z nich w pyche podnoſzą ſie w drogich ſzátách chodząc / y wydatki wielkié czyniąc / co ich ſtanu nie przynależy: ząd w długi miedzy mieſczány nád máietnośći ſwé wchodzą / dla których długów mieſczánie zwykli kmiećie w mieśćiéch y w miáſteczkách zápowiádáć / zátrzymáwáć / y pozywáć / opuśćiwſzy práwo / do którégo kmieć wzgledem mieſzkánia ſwégo przynależy. Dla tego vſtáwiamy / chcąc zámknąć dróge tákiému dłużeniu kmieckiému / áby Mieſczánie o tákowé długi którymkolwiekby ſie obyczáiem oſtáły / bądź ſą zápiſáné w mieyſckich kśiegách álbo nie zápiſáné / nie mogli áni mogą kmiećie pozywáć / zápowiádáć / zátrzymáwáć w mieśćiéch / w miáſteczkách: ále o tákowé długi ná mieyſcách dźiedźicznych / ná których tákowi kmiećie mieſzkáią / ſpráwiedliwośći żądáć máią wedle práwá. A gdyby pan ſpráwiedliwośćią włókł / ządby mieſczánin miał przyczyne vſkárżáć ſie ná páná / tedy mieſczánin bedźie powinien z tym pánem práwem tym czynić / do którégo pan wzgledem onégo dźiedźictwá przynależy / pod winą ſześći grzywien / która ma bydź z mieſczániná wźietá / ieſliby ináczéy vczynił. O którą wine mieſczánie do Stároſty mieyſcá onégo máią bydź pozwáni: którey winy połowicá ma bydź ſtronie / á połowicá ſądowi. O którą wine Ziemſkim práwem ma bydź czyniono: á ktemu mieſczánin y ſzkody zápłáćić / y rzeczy które przy kmiećiu wźiął / wróćić pánu onéy wśi / z któréy kmieć był / zá ninieyſzą vſtáwą bedźie powinien. O którą to rzecz Stároſtowie mieyſc onych bedą móc ie ſądźić: á temu przywiléy nie ma nic przeſzkádzáć / w którym ſtoi: Iż tylko cztérzy Artykuły álbo rzeczy ſądźić máią. Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 99.

Szláchtá Podolſka winná przed Stároſtą Kámienieckim kmiećie ſtáwić.

356. 2. ZAchowuiąc ſtárádawny porządek / vſtáwiamy: áby ſzláchtá Zyg. Aug. w Wárſz. 1557.

 Podol-

Podolſka winná byłá przed Stároſtą Kámienieckim poddáné ſwé ſtáwić/ gdy bedą o złodźieyſtwá Wołoſkié obwinieni: ále o té rzeczy/ które w źiemi ſie dźieią/ káždy pan z poddánego ſwégo wedle práwá poſpolitego ſam ſpráwiedliwość czynić ma.

O kmiecych dziéwkách które zá mąz idą.

Zygmunt w Bydgo. 1 5 1 1. Liſt 20. O Dźiéwkách tychže kmieći álbo oraczów dla małżeńſtwá/ które chcemy bydź wolné/ vſtáwiamy: Iž ieſliby kto nieośiádły poiął dźiéwke którego kmiećiá ośiádłego/ v niéy ná ośiádłośći mieſzkáć ma: y tákže nie ośiádłé dźiéwki v ośiádłych mežów mieſzkáć máią/ gdy zá mąž póydą. To též o wdowách chcemy áby było chowano. Támže

INQVILINVS.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 2. A. 3. W Prośbách o Gołotách/ y o Inquilinách/ (Komornikách) tułáiących ſie/ poſtánawiamy/ ták iáko Státutá iuž dawno o tych rzeczach ſą vczynioné/ przez Stároſty z pilnośćią máią bydź exequowáné. Do których též admonitionis cauſa, liſty áby były wydáné/ vczynim ſtáránié. w Łá. 105.

Pan zá ſługę Gołotę doſyć czyni.

Kázimierz w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 28. IEſliby czyy ſługá názwány Gołotá/ aliâs Obłómek/ ſąśiádowi páná ſwégo/ álbo innému któremu ſzkode vczynił/ álbo krzywde wyrządźił: Pan iego zá niego doſyć vczynić bedźie powinien. 360.

☞ *Ale to práwo przez Státut názwány Oſtrogi, ieſt modifikowany wyłożón.* Tit. Seruus. Item, Tit. Kmetho. Sta. 11. Item, Tit. Capitaneus. *o tym ſzérzéy.* Item, Tit. *Nieośiádły.*

PASTERZ.

Páſtérz owce do wśi niech pędzi.

Káź. Wiel. 1 3 6 8. Liſt 25. DZiwiſz ſkárżył ſie ná páſtérzá wieyſkiégo/ iž owce do trzódy 538

dy wegnána / y straży Pásterskiey poruczona / z trzody stráćił / y powiáda / iż przez pásterzá nie iest iemu wrócona. Pásterz záśię powiedźiał / iż owce przerzeczona z innémi do wśi przygnał. My w tákowey rzeczy skázuiemy: iż Pásterz to/że owce z innémi do wśi przypędźił/przyśięgą ma potwierdźić.

☞ *Tu káżdy rozsądźić może, że tá* methodus *iest do náuczenia sie czego pewnégo spraw doskonálsza. Bo złożywszy wiádomość tych mieysc,* Factor, Seruus, Villicus, Kmeto, Inquilinus, Pastor: *iż są* affines *y* confines loci, *łácno może káżdy obáczyć náturę tych co służą pánóm. Bo iedno z drugim złożywszy, łácniuchno co sie z tego wyléwa, obaczy káżdy.*

ARTYKVL II.

O DRZEWACH SADOWYCH,

O sczepiu / o leśiech / gáiach / dębiech / o ćisach.

☞ *Wypisawszy persony ku gospodárstwu należące, y o pożytkách gospodárstwá tutecznych kráiów: iáko są sády, lásy, y inne drzewá.*

SCZEPIE.

Iáko kto sczepié czyie pokázi álbo wykopa.

533. 2. VStáwiamy y skázuiemy: iż ieśli które sczepie iuż w sczepioné y wkorzenioné kto wyrwie/choćby były własné tego który wyrywa/ tedy przedśie prowádząc sie z domu / ma y powinien połowice onégo sczepia zostáwić ná gruncie álbo ná plácu/ pod winą sześći grzywien. Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 27.

DAB, y DRZEWO RODZAYNE.

Támże NIektórzy o swéy śmiáłośći wiele rozumieiąc/ wszedszy w: Tenże krol List 26.

 lás

lás/ álbo w gay cudzy/ mimo wolą páńſką deby y drzewá wyrebują lepſze/ máiąc zá to/ iż żadnégo karánia zá to nie odnioſą. Dla tego vſtáwiamy: iż ieſliby kto vćiął dąb w máietnośći inſzégo/ przez páńſkiéy woléy/ ktoryby ſie ná ośi godził/álbo z inſzych mnieyſzych debow/ y innych drew woz nápełnił/ winę ktorą zową pietnądźieſtą ma onému zápłáćić/ w ktorégo páńſtwie drwá ſą porąbáné. Też vſtáwiamy/ iż zá káżdé drzewo rodzáyné wſzelákiégo owocu ábo iábłczáné wyćieté/dwánaśćie groſzy temu ktory ſzkodę ćierpi/ z winą pietnądźieſtą ma bydź zápłácono.

Szácowánié dębu w leśiéch, álbo ſámych gáłęzi kradzieżą, y dębów w łęgach y w dąbrowách, y troiem ciązániu, piérwéy śiekiérę, potym ſuknią, á náwet woły ábo konie.

Tenże krol
List 34.

VStáwiamy też: iż ktorykolwiek máiąc gránice z kim/ á oné gránice przechodząc drwá álbo inſzé potrzebné ku vżywániu drzewá w cudzym leśie álbo gáiu rąbał: ten pan onégo láſu/tego/ ktory rąbie: naprzod w śiekiérze/ drugim rázem w ſukni/ trzećim ná wołách y w koniach/ álbo w iednym koniu ma ćiążáć przez winy. Ale ieſli go podźiecknie we dwu wołéch/ álbo w koniách/ ieden ſobie zátrzyma/ á drugiégo wołu álbo koniá ná rekoiemſtwo wyda: á znák ná drzewie/ gdźie śćiążał vczynić y wyćiąć będźie powinien. A ieſli kto w cudzym gáiu krádomie ieden álbo dwá deby wytnie/ zá káżdy dąb ſześć ſkotow/ to ieſt dwánaśćie groſzy: á ieſli trzy wytnie/ tedy trzy wiárdunki temu/ w czyim gáiu to vczynił ze trzemá grzywnomá winy/ y ſądowi drugié trzy grzywny zápłáćić będźie powinien: á ieſli tylko gáłęzi álbo látorośle máłé wytnie/ ośm groſzy ten ktory wytnie ma zápłáćić. A to chcemy bydź trzymano y o debiéch leśnych/ álbo w leśiéch wodnych/ przy ktorychkolwiek wodách/ ále o debiéch w dąbrowách wyćietych/ czterzy groſze/ ktory wytnie zápłáćić ma: á ieſli gáłęzi vtnie/ tylko ćiążá od niego ma bydź wźieta. A kto drzewo z pſczołámi podetnie 533. 4.

podetnie temu który szkode podéymie grzywne / á druga grzywne sądowi : á który przez pszczół / wszakże nagotowáné do pszczół podetnie / temu którému szkode vczyni pułgrzywny / á sądowi także pułgrzywny przepárty prawem zápłáćić ma.

L A S.

Popráwá Státutu wyſzégo, o tytule Sczépie y o Dęby : dozwala poymáć y ſzácowáć, y obręczyć dla dwu przyczyn. Piérwſza, iz ćiąza ma bydz więtſza niz rzecz, o którą ćiązáią, y druga gdzie máło láſów.

534.
2. ZA piérwszą vstáwą / która sie poczyna / Vstáwiamy / etc. (Titulo, *Sczépie, Stá.* 1. *y Dębu : bo dwá Státuty ták sie poczynáią : Vstáwiamy.*) to sie znáczy / iż bywáło chowano : iż gdy kto kmiećiá / álbo kogo innégo w swym leśie záſtał / tedy tákowégo zá piérwszé ćiązánié tylko w śiekiérze iednéy miał ćiążáć : iáko w prawie wyższéy ieſt opisano. Ale iż różné są láſy / miedzy którémi niektoré znáyduią sie bydź wielkiéy ceny : iáko ieſt Cis / y inné drzewá : ná to tedy máiąc baczenié / iż ćiąże máią bydź w więtszéy cénie / niż rzeczy / o które bywa ćiązano / zdáło sie nam y Przełożonym nászym zá rzecz sprawiedliwą : iż ieſliby kto wszedszy w lás / tákowé drzewá álbo im podobné podrąbał / tedy może bydź przez páná álbo dziedzicá poyman / y ná rękoiemstwo tym / którzy oń prośić będą / dan. Abowiém nie zda sie słuszna rzecz y doſtáteczna / áby zá ták znáczną szkode lásu ćiąża miáłá bydź bráná / álbo tylko áby ná ćiąży miał bydź karan. Tymże obyczáiem o Gáiach / gdzie máło láſów / ma bydź záchowano. Włádis. Iágełło w Kráko. y w Wár. 1 4 2 3. List 46.

CISOWE DRZEWO, y inné osobliwé tym podobné.
Cis, Modrzeń, Iábłoń leśna, y inné tym podobné, inszym obyczáiem tego dochodzą, nie ćiążą tylko. Tit. *Lás.* ℣. 2.

O SPA-

O SPALENIV LASV.

Iágełło List 47. Częstokroć zwykło sie przydáwáć: iż ßláchtá álbo prostégo stanu ludźie/ do boru/ lásu/ zápustu czyiegkolwiek przyßedßy/ chcąc/ álbo z przygody/ pożarem lás zápaláią: którzy iesli przez páná wśi będą obwinieni/ nie innym práwem ieno Polskim/ iáko ći którzy palą/ máią być sądzeni. Zkąd ácz cząśći ich to nie ma vwłáczáć: wßákże przekonány będąc kmieć/ á nie máiąc zkąd oney ßkody zápłáćić/ niech wżdy odkupi gárdło dźieśiąćią grzywien/ iáko zá głowę kmiecą zwykło bydź płácono. 534. 3.

O WIEPRZACH Y O ZYRZE.

Iesli kto cudze wieprze naydzie w swym leśie.

Kázimierz. w Wislicy. 1368. List 35. VStáwiamy też: iż iesli kto świnie włásné ná żołądź do lásá cudzégo wżenie/ ten którégo lás będźie/ zá pierwßy raz wieprzá: wtóry raz iesli ich naydźie/ dwá wieprzá będźie mógł y ma zábić: á trzeći raz iesli znaydźie/ wßystki świnie będźie mógł gnáć do dworu náßego bliżßégo/ áby sie z námi wespołek podźielił: wßákże ták/ iż gdźiekolwiek przerzeczoné wieprze w gránicách swych zábił/ znák ná drzewie będźie powinien vczynić. A iesli stroná przećiwna záprzy sie/ iż sie tám ßkodá nie sstáłá/ tedy ten który wieprze bił/ będźie powinien znák ná drzewie wyćiety y vczyniony vkázáć/ á to potwierdźić swą przyśięgą/ to iest/ iż tám wieprze są ználeźione. 535. 1.

Iesli kto wieprze ná zyr chćiałby pędzić.

Támże VStáwiamy/ iż iesli kto máiąc lás álbo zápust od śiebie dáleko/ wieprze swoie álbo świnie przez dźiedźine innégo/ która iest w pośrzodku y w sąśiedztwie/ chćiałby gnáć do tegoż lásu/ tedy tego niemoże vczynić przez dźiedźine drugiégo/ iedno przez dróge/ która idźie do iego lasu. A toż ma bydź chowano we wßystkim od tego/ który dla świni álbo wieprzów zá pieniądze naymie lás/ gdźieby żołądź álbo bukiew byłá/ á 535. 2.

máietność

máietność cudza byłá w pośrzodku miedzy tákowym láſem álbo zapuſtem / tedy ten przez czyie dźiedźine ſtádo álbo świ- nie onégo páná / ktory zapuſt álbo lás náiął / máią bydź pedzo- né / z obu ſtron drógi ná trzydźieśći łokći żołądź włáſną piér- wéy ma zebráć / álbo ſpáść / áby ták przerzeczony naiemnik zá- puſtu álbo láſu przerzeczoné świnie álbo wieprze przez ſzkody / álbo obrázy iego mógł gnáć.

ARTYKVL III.

O ŁĄKACH, SIANACH.

ŁĄKA.

☞ Bo to drugié pożytki goſpodárstwá tuteczného z łąk.

Kto komu łąkę pokośi, niech dowiedzie ze ią kupił.

531. 3. SKárżył ſie Bártek ná Andrzeiá / iż mu łąke pokośił / y trawy pośiekł : Andrzéy ácz ſie znał iż łąke pokośił / wſzák- że to przyłożył / iż Włódarz Bártkowi te łąke zá pewné pienią- dze iemu ku pokoſzeniu przedał / y zá te łąke pieniądze tenże Włódarz wźiął / ktorégo iuż zmárłégo bydź powiáda. My baczac ná zeznánie przerzeczonégo Andrzeiá / y ná śmierć Wło- dárzá / w tákowéy rzeczy ſkázuiemy : áby Andrzéy dowiódł ku- pno łąki y zapłáte / iż vczynił iáko wyſſzéy powiedźiał. Káź. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 29.

SIANO.

Gdy kto złodzieyſtwo vczyni w śienie álbo we zbozu, złodzieyſka winá Pánu.

532. 5. VStáwiamy / iż ieſliby kto w czyiéy wśi / álbo dźierżeniu w śienie / w zbożu / álbo ná polách złodźieyſtwo vczynił / prá- wem przekonány temu / ktory ſzkode vćiérpiał / doſyć vczynić / á pánu wśi w ktoréy tákowé złodźieyſtwo ſie ſstáło ón złodźiéy wine bedźie powinien zápłáćić : á ći / ktorzy ſpáſzáią álbo koſzą trawe / ná ſukni niech bedą dźieckowáni. Tenże Krol. Liſt 38.

Od wozu

Od wozu śiáná gwałtem záłápioné-go, trzy grzywny od kázdégo z osobná winá.

Tenże List 28. ZA wóz śiáná gwałtem wźięty/ ten kto szkode vczyni/ niech zápłáći temu/ którému wźiął trzy skóty/ to iest/ sześć groszy z winą pietnadźiestą/ y tákimże sposobem sądowi álbo Sędźiemu przerzeczoną wine/ w którégo sądźie to iest vczyniono/ ten który vczynił záplácić bedźie powinien. 532. 1.

Item, vide Titulo, Fruges. Sta. 1. ℣. 1.

ARTYKVL IIII.
O POZYTKACH GOSPODARSTWA:

Z strony myślistwá y vkrzywdzenia/ które w sąśiedztwie bywa: z strony polowánia y łowienia źwierzá/ lisá/ záiącá/ etc. y o psiech/ y o wielkim źwierzu.

IELEN, ŁOS, WIEPRZ, DZIKI KON.

Zwiérz vtrudzóny y popędzony od innégo komu sie dostáie.

Władis. Jágełło w Kráko. y w Wár. 1423. List 47. NIektóre przykrośći álbo spory miedzy poddánémi nászémi y szláchtą w polowániu wczynáią sie ztąd/ iż niektórzy źwiérz popedzony/ álbo psów cudzych bráć sie nie boią/ áni wstydzą: dla tego vstáwiamy/ iż iesli kto nápotym Jelenia/ Wieprzá/ Dźikiégo koniá/ álbo Łośiá cudzégo popedzonégo/ álbo poymánégo gwałtem/ álbo potáiemnie przed psy cudzémi wźiąłby/ álbo vłápiwszy sobie przywłaszczał: tákowy przywłaszczáiący zá źwierzyne álbo zá psy trzy grzywny zá wine/ á drugié trzy grzywny onému czyy był źwiérz záplácić bedźie powinien. 541. 3.

ZAIąC.

ZAIAC.

Záiąc, o którym czáśie ma bydz łowión.

541. 4. GDyż myśliwcy vbogim ludźióm zwykli szkody wielkié czynić/depcąc ich máietność y zboża: dla tego záſtáwiáiąc zákázuiemy: áby od świetá S. Woyćiechá/ áż do zebránia wszystkich zbóż ozimich y letnich z pól/ná máietnośći cudzéy przez woléy onégo páná żaden nie śmiał polowáć. Jnáczéy czyniąc/temu który szkode vćiérpiał winy trzy grzywny pieniedzy tákowy niech mu zápłáći. Támże.

LISZKA.

542. 1. LJszek młodych áby nie zbiérano: á v kogo ie naydą/áby dźieśieć grzywien przepadł/ á Liszki roſpuśćił. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557.

PIES.

O ránách od pſá gdy kto im poſczuie: wysszéy naydźieſz ten Státut. Tit. De Violentiis. Tit. *Rány.*

ATYKVL V.

O PIATYM POZYTKV GOSPODARSTWA,

Z obory/ to ieſt koni/ ſtádá/ dobytku/ świni/ etć. Y o szkodách/ ktore przy tym pochodzą w ſąśiedztwie.

KON.

O koniu obrázonym, gdy go ieden drugiému pozyczy.

Káz. Wiel. w Wiſlicy 1368 Liſt 21. MIkolay ſkárżył ſie ná Máćieiá / iż gdy mu ſwégo koniá zdrowégo ná pewną dróge iáko przyiaćielowi pożyczył / Máćiéy tego koniá wróćił mu chramiącégo: Máćiéy záśie odpowiedział pod dobrym słowem ſwym / iż ná tym koniu iáko ná włáſnym iechał: y onégo iáko ſwégo chował / áni wié zkąd mu tá chromotá przyſzłá. My w tákowéy rzeczy ſkázuiemy: iż przerzeczony koń dwie niedźieli ſpokoynie y okrom pracy przez Máćieiá ma bydź chowan: który koń / ieſli w tym czáśie przerzeczonym nie ozdrowieie / tedy o onégo koniá / iáko będźie mógł / przyiaćielſkié ma ſie z nim zgodźić. 540. 2.

☞ *Tu dekretu principálnégo nieucżynił, ieſli mu go winien płáćić Máćiéy:* Blandum decretum.

O koniách które ná iármárkach przedáią. pátrz Tit. Palatinus. Item. Telonium.

ZRZEBCA *ktoby zábił, trzy grzywny ma zań dáć:* Tit. *Bydło. Stá. w Polſkim* 3. *Liſt* 536. *A którému* 3. 4. 5. *lat, ma przyśiądz, zacżby ſtał.* ℣. 7.

STADA.

Stádá, bydłá, do którégo czáſu máią bydz páśioné.

Káz. Wiel. w Wiſlicy. Liſt 35. VStáwiamy / áby wſzyſcy ći / którzy máią ſtádá nie otárgáné / od Wiliiéy Swiętégo Woyćiechá / áż do świętá Swiętégo Micháłá byli ie powinni pod ſtrażą páść: á ktoby inácżéy vczynił / pokónány w ſzkodźie y ſądowi / y którému ſzkody vczynił z winą iednéy grzywny / będźie winien ſzkody zápłáćić: ále nápotym tákowé ſtádá álbo bydłá ten / który ſzkody vćiérpi / do ſwégo domu włáſnégo áby nie śmiał pędźić. 537. 1.

WOŁ.

Wołów cudzych gwałtem nikt niech nie bierze.

Tenże 1368 Liſt 28. GDy komu cztérzy woły będą wźięté gwałtownie / á o tákowy gwałt vczyni oświádczenié: chcemy / áby zá tákowé o- 535. 3.

mieszkánie wołów / y roboty zá káżdy tydźień dał czterzy złoty temu / który szkode álbo krzywde vćierpiał z winą pietnadźieśtą: á sądowi iną podobną temu winę ten / który krzywde vczyni / bedźie powinien zápłáćić.

A tákowé woły niech będą z Woznym záſtáné.

536. 1. ROk licowny dány / ma bydź w tegodniu dawan / ták iż gdy rzeczy ktore beda záſtawáne z Wożnym: á ieſli ten nie wráca v ktorego ſą záſtáné / tedy dáie Rok Wożny onému v ktorego ieſt licowánié vczyniono / áby ſtánął przed Stároſtą w iednym tegodniu. Zwyczay ziem. Krá. 1505. Liſt 123.

Gdźieby bydlę iákié vderzeniém, álbo poćiſkiem zá czyim dániém przyczyny w grzbiet było obrážoné, ma dáć pułtory grzywny. Tit. *o Bydle. Stá.* 2. ꝟ. 3. *w Polſkim Liſt* 536. Kaź. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 34.

FORESTA.

Oborá Królewſka, Káſzteláńſka. Vide Titulo, Pecus. leg. 2. Item, leg. 3. *w Polſkim Liſt* 536. Item, 539. *Liſt Stá.* 2. *Gdźie dwory, etć.*

BYDŁO DOBYTEK.

Iednę quártę pieniędzy ſzkodę ćierpiący, zá ſpáśienié od wielkiégo bydłá bierze. Tit. *o Bydle. w Polſkim, Stá.* 1. 536. *Liſt.*

Kto poćiſkiem z przyczyny dáney bydlę obráźi, pułtory grzywny płáći. Tit. *o Bydle. Stá.* 2. ꝟ. 2. *Liſt* 536. Vſtáwiamy / etć.

O ſpáśienié y o ſzkody, do ſądu Ziemſkiégo dźierżawcá królewſkich dóbr odpowiáda, względem ſummy dóbr 537. 2. Vſtáwiamy / áby Dźierżawce / etć.

Bydło do trzećiégo dniá zátrzymáné, á onégo nie dał do obory królewſkiéy, trzy grzywny przepada. 537. 4. Ieſli kto bydło / etć. *Ale go zááreſtowáć trzebá dwiemá ſzláchćicy y Woźnym.*

Gdy kto záiąwſzy bydło, niechce dáć ná rękoiemſtwo, 537. 4.

O tymże wyręczeniu bydłá po trzy kroć do dwu niedźiel: náwet ſtroná połowicę, á Król połowicę bierze. 538. 2. Gdy kto zaymie / etć.

Támże: ten co záiął, może ie wyręczyć, ále záś ſtáwić. ꝟ. 9.

Dawność czynienia o bydło, rok. Ale gwałtownie álbo złodźieyskié gdy wezmą, tedy do dwu lat Pręscriptia. 538. 4. *Stá.*

W Mázowszu Selcámi zową ći Rękoymie których posyłáią. In except. *Mázowiec. Stá.* 26. *Gdy o spáś idą.* 14. *grzywien.* & è contra. *Ale ktoby nie okazał škody Rękoymiam.* Procefs *osobliwy, Stá.* 8. In except. *Mázowiec.*

IVMENTVM.

Dwá Státuty przy tym tytule w Láćińskim są położoné: ále iuż w Tytule wyższym o Bydle są ingrossowáné.

O záiętém y błędném bydle.

Zygm. III. 1588. List 39. Stá. 30. O Bydło záieté álbo błedné / którégoby do trzech dni do oboźy królewskiéy nie oddano / forum ma bydź przed vrzędem á nie sądem Grodzkim / ne pecora destruantur. A w Grodźie od wyrzeczenia nie ma bydź brano ieno od wszystkiégo bydłá groszy dwánaśćie: á o szkody wedle práwá w Ziemstwie forum.

Tu Státut ón znieśiono o wyręczeniu bydłá po trzy kroć. List 538. 2. Gdy kto zaymie / etc. *A w Láćiń.* Titulo, Pecus. Sta. 5. *pátrz y w Grodzkim práwie.*

WIEPRZ.

Gdy kto Wieprze ženie swoie do cudzégo lásu: piérwszą rázą iednégo wieprzá ma zábić, á wtóry raz dwá wieprzá, etc. A protestácią vczyni ná dębie, álbo ná drzewie wyćiąwszy. Stá. 1. ℣. 3. *List* 535.

Iesliby kto chćiał wieprze gnáć ná żyr, á iesliby cudza máiętność byłá w pośrzodku miedzy tákowym lásem, tedy to może vczynić drógą záymuiąc z obu stron drógi ná trzydźieśći łokiet. 535. *Stá.* 2. Vstáwiamy / iż kto ma lás / etc.

WYGON.

Wygon doczesny dla żyru sąsiedzkim práwem winnismy pozwolić sobie, ále ieno w Ieśieni, gdy iuż zbożá sprawioné bywáią. pátrz Titulo, Porcus. Sta. 2. ℣. 3. *Tylko dla wieprzów, świni.*

PASTOR.

O bydle

O bydle zgubionym któréby pásterz zgubił, álbo o zgubę był obwinión. Vide Tit. *Pásterz. Stá.* 1. *wysßéy*. fol. 666. Tit. *Czeladź. A o Nawśiu.* vide Tit. Campus.

ARTYKVL VI.

O SZOSTYM DOCHODZIE,

Y pożytkách gospodárstwá z polá:

Y o ßkodách które przy tym pochodzą w sąśiedztwie, pożądáiąc cudzégo dobrá.

ROLA.

Iesli kto robi ábo śieie cudze role.

532. 2. IEsli kto robi álbo záśiewa role czyie gwaltownie / niech naśienia nie ma ná tych pośianych rolách z winą pietnadźieśtą / to iest trzemi grzywnámi. Káz. Wiel. w Wislicy 1 3 6 8. List 28.

PROCES. Pan ma pozywáć nie kmieć / gdy mu naczynie álbo státki iákié pobiorą ná rzéce / w leśie / w páśiekách : gdy śie dotycze rzecz o rolą álbo grunt / á zwłasczá przyległy dobrom nierozgrániczonym iescze. Consue. Terræ Cracouiensis.

Tit. Kmetho. Fol. 145. Sta. 27. §. 1. 2. 3.

MIEDZA, POMIAR, ROZDZIAŁ.

Pátrzáć w swych rozdźielech. Tit. *Podkomorzy*. Fol. 475. Tit. *Stárostá*. Fol. 481. *Acz y tu wspomniawßy rolą cudzą, wnetże pociąga śie tráktat y o tych Tytulech.*

PŁOT.

☞ *Bo płot ná roléy, y roléy bróni iáko y miedzá.*

Płot iáką dawność ma, y rolą odéymuie.

530. 3. SKárżył śie Fráńćißek ná Stáßká / iż ná iego dźiedźicznym grunćie płot zágrodźił / y zá tym płotem wßystki pożytki które vdźiáłał Káźimierz w Wislicy 1 3 6 8. List 19.

vdziałał y vdziáłáć mógł wziął. Stáßek odpowiedźiał / iż ten Fráńćißek w téyże wśi w nocy / y we dnie oblicznie był wespołek z nim: wßákże przez dwie lećie milczał / y nigdy go nie nápominał námnieyßym słowem płotu do rozgrodzenia. My tedy bacząc leniſtwo y gnuśność tego iſtégo Fráńćißká / obiáśniamy w tákowéy rzeczy: iż Fráńćißkowi / który przez dwie lećie milczał / záßkodźiłá dawność w téy mierze.

W I E S, Villa.

Vide infrà Titulo, Venditio. *w Polſkim Stá. List* 513. *Stá.* 3. Fráńćißek przedał / ꝛc.

Z B O Z E.

Kto cudze zboze bierze we dnie álbo w nocy.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 28. Za iedne kopę którégokolwiek zbożá we dnie wźiętą / winę sądowi ßeść grzywien / á temu który ßkodę ćierpi / winę piętnądźieśćią / to iest trzy grzywny ßkodnik zápłáćić będźie powinien. A ieśli to w nocy będźie vczyniono: tedy skázuiemy y obiáśniamy / iż iest złodźieyſtwo. 532

Iesli złodziéy, który zbozá w nocy krádnie, będzie poyman álbo zábit, konie y rzeczy tráći.

Tenże Krol List 27. ACz vſtáwá świętégo Pismá te którzy role puſtoßą / ma w wielkiéy nienawiśći: wßákże vpornych od złégo nieodwodźi / ieśli niebędźie przydan łáncuch ná ßyie ich / y ieśliby doczeſnym karániem srodze niebyli karáni. Dla tego vſtáwiamy: iż ieśli którégo Rycerzkiégo człowieká / Prałatá / Mieśćzániná / álbo którégokolwiek człowieká sługi kmiećiá / álbo którychkolwiek zbożá w nocy kto pobrał / będźie wolno pánu onégo zbożá / álbo iego sługom / álbo przyiaćiołom onégo bronić / y konie tych / którzy łápáią z inémi rzeczámi sobie wolnie wźiąć. A ieśli w ten czás którégo zábiią / chcemy / áby przez kaźni to było: á páná 532

takowé-

tákowégo z którégo dźiedźiny ći gwałtownicy wyßli / ná winę pietnądźieśtą nam przypadáiącą śkázuiemy. A ieśli ránią álbo zábiią tego / który zboża broni / niech zápłácą rány obrázonému / álbo głowę dźiećióm / álbo przyiaćiołóm z winámi przerzeczonémi.

Item, *pátrz Státutu wysßéy.* Titulo, *Siáno. Stá.* 1.

ZBOZA pożyczánégo do cztérzéch lat dawność idźie. *w Polskim List* 526. *Stá.* 3. Fráńćißek Grzegorzowi / ꝛc. Tenże krol 1 3 6 8.

O WOLNOSCI zpuszczánia y przedawánia komu kto chce: A iże Gdáńszczánie mieli swé przywileie vkázáć. *List* 100. *w Láćińskim Stá.* 234. Item, Tit. Libertates. Item, Telonia aquatica in Digesto. 58. fol.

POZAR.

☞ Aruipirium *do roléy zboża należy. Pátrz* Tit. Incendiarius. Titulo, Capitaneus. Tit. Sylua. Leg. 3. ℣. 3. *w Polskim,* 534. *w Láćińskim,* 113. *b.*

PASZA, SPASNE.

Káżdy ma swych rzeczy wolno vżywáć: A iże nikt nie ma bráć y ná polách, y w pustyniach żywnośći. Tit. Pabula. Sta. 1. ℣. 3. Item, *pátrz* Titulo, Capitaneus.

O Spáśnym. vide Tit. Via. Tit. Capitaneus.

WYGON, NAWSIE.

Expulsorium, Villagium.

O Wygonie, vide Titulo, Porcus suprà. *O Nawśie*, vide Titulo, Villa, *Wieś.* in Digesto fol. 124. vide in Correctura iuris.

DROGA *W Grodzkim práwie wysßéy List* 503.

ARTYKVL VII.

O DOCHODZIECH Z PSCZOŁ, Y BARCI:

Y o ßkodách które przytym bywáią w sąśiedztwie.

PSCZOŁY.

O Bárćiách w rożnych leśiech. Stá. 1.

Wlá. Jág. 1423. List 46. Obwiniony o złodźieystwo miodu/álbo pszczół/ iáko sie sprá wić ma. *Kázimiérz Wielki 1368. List 55.*

BARCI.

Iesli kto bárći wyrąba.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 35. JEsli kto drzewo z Pszczołámi podetnie/ tedy temu ktory to szkodę podiął/ grzywnę/ á sądowi drugą: A ieśli bez pszczół/ wszákże nágotowáne do pszczół podetnie/ y temu czyie było/ puł grzywny / á sądowi tákże pułgrzywny práwem przekonány niech zápłáći. 539. 4.

☞ *Y tu trzebá táxę podnieść.*

ARTYKVL VIII.

O ROBOTACH, Y O POZYTKACH ICH:

Ktemu o szkodách ktore przytym bywáią w sąśiedztwie.

WŁASNA ROBOTA.

O dyláciách w téy mierze.

Zygm. III. 1588. Stá. 61. List 58. DIlacio viſionis in cauſis ſimplicium iniuriarum, zwyczáiem iákimeś / á niesłusznie sie do sądu wniosłá / gdyż tá dilácia w práwie pospolitym nie iest / áni może bydź in cauſis ſimplicium iniuriarum fundum non tangentibus pożyteczna. Przetóż dekláruiemy/ iż tá dylácia nie ma bydź wiecey in ſimplicibus iniuriis & proprij laboris pozwalána/tylko in cauſis hæreditariis ſeu fundum tangentibus.

WLASNY

WŁASNY PŁASCZ.

Y właſnéy ſwéy rzeczy niema nikt gwałtem ſwą władzą odéymowáć.

50. 1. IEſli kto gwałtem płáſcz ſwóy / álbo którąkolwiek inną rzecz właſną ſwą wolą y władzą weźmie / gdy będzie od niego práwem wyćiągána / z winą ſześći grzywien wróćić ono będźie powinien. Káź. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 28.

INVENTA RES.

O ználezieniu któréy rzeczy, y iáko ſpráwá tá w téy mierze pozwoloná.

49. 4. MArćin ſkárżył ſie ná Mikołáiá / iż gdy orał ſwą właſną rolą / mieſzek mu z ſześćią groſzy vpadł / który mieſzek Mikołay śieiąc nálazł z oną ſześćią groſzy: y gdy był o onę zgubę nápominan / niechćiał zguby wróćić prząc ſie / że mieſzká nie nálazł / y pieniędzy nie miał. My tedy w tákowéy rzeczy ſkazáliſmy Mikołáiowi / áby ſie ſpráwił właſną przyśięgą / iż nie ználazł / áni miał onych pieniędzy. Káź. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 30.

O SKARBIE NA ROLEY

NALEZIONYM: Y O NALEZNYM.

☞ *Czytay* in lib. Digeſti. Titulo, eodem. Ex indice quære ex iure Ciuili, Determinatio.
Item, in Priluſio. Fol. 558. 546. 548.

ARTYKVL IX.

O WODNYCH POZYTKACH,

Jáko ſą Rzeki / Stáwy / Sieći / Młyny / etć.

Y o ſzkodách, które przytym tráfiáią ſie w ſąśiedztwie.

RZEKI.

RZEKI.

Zygmunt w Kráko. 1507. List 4.

Aby nie byli obćiążeni poddáni nászy sąsiedztwem dobr nászych przez Stárostę: vstáwiamy/ áby gdy rzeká iáka nászá/ y tychże poddánych nászych máietności rozgránicza/ ktore téy rzeki brzegow z obu stron są przyległe: tedy máią bydź wolnie przypuszczeni ciż poddáni nászy ku vżywániu téyże rzeki/ wedle szerokośći dobr ich przyległych. 545. 2.

☞ *Inne okoliczności z strony Rzek. pátrz w Podkomorskim práwie.*

Item, Titulo. Telonium.

STAWY, Y ALLVVIONES, PISCES.

O złodzieystwie ryb, y o stáwách, ieziorách.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 38.

Też vstáwiamy: iż ieśliby kto w cudzéy wśi/ ábo w dzierżáwie/ w iezierze/ w stáwie/ w ćiekącéy wodźie złodzieystwo vczynił/ tákowy przekonány práwem temu/ ktory szkodę vczynił/ dosyć vczynić/ á pánu wśi w ktoréy tákowe złodzieystwo sie stáło on złodziey winę zápłáćić będźie powinien. 542. 2.

ZAIAZY.

Jan Olbr. 1496. List 96. ver. 4. y Kázimierz 1447. List 90.

Nie płotámi/ ále śiećiámi ryby łowić trzebá. 542. 3.

SIECI, CZOŁN, &c.

Consue. Craco.

Gdyby szláchćic/ álbo ktokolwiek inny/ wźiąłby poddánym y kmiećiom cudzym rzeczy iákié/ álbo śieći/ álbo iákie naczynia wodne ná rzéce/ álbo ná innych mieyscách/ o ktore miedzy stronámi przerzeczonémi sporby sie iáki záczął. Tedy nie kmiećiowie oni o tákowy gwałt y krzywdę/ ále pánowie ich máią czynić. 543. 2.

Pátrz Tit. Kmeto. Sta. 27. *w Láćiń. cáły naydźieß.* fo. 145. b.

MLYNARZ,

MŁYNARZ, MŁYN.

Vtrátnik nie ma młyná, kárczmy záſtáwiáć: wyiąwſzy zeby inéy máiętnośći nie miał.

44. 4. W Kárczme álbo w Młyn żaden nie ma dáć w wiązánia: wyiąwſzy żeby inéy máietnośći nie miał: co gdy będźie / tedy może dáć w wiązánie w Kárczme álbo w Młyn. Zwyczay źiem. Krá. Liſt 122.

Młynarz pod wielą bráćiéy álbo Pánów będący, wſzyſtkim ſpólnie ma ſie vſpráwiedliwić.

34. 3. FRánćiſzek / Wálek / Henryk / trzéy bráćia mieli iednégo Młynárzá: Henryk trzeći brát / niektóre młynárſkié wyſtępki przed Sedźim ná to wyſádzonym / dánym / y wybránym / ſłuſznym obyczáiem kazał Młynárzá ſądźić: potym brát drugi Wálek przyſzedſzy iął ſie ſkárżyć ná Henryká / iż Młynárzá iego ſądźił / y ſkazał. My tedy bacząc / iż káżdému wolno z práwá krzywdy ſwéy dochodźić / tę rzecz ták obiáſniamy: iż Henryk ſpráwiedliwie y ſłuſznie Młynárzá z ſwéy ſtrony ſądźił. Káżimierz w Wiſlicy Liſt 21.

Młynárze, Sołtyśi, Wóytowie: Młynów, Wóytoſtw, Sołtyſtw, bez dozwolenia pánów nie máią oddáláć, pod winą vtrácenia ſummy: y o Conſenśie.

34. 5. CZęſtokroć Wóytowie / Sołtyśi / y Młynárze / práwu pánów ſwych przez niewiádomość zwykli vwłaczáć: ábowiém przedawáli y záſtáwiáli Wóytoſtwá / Sołtyſtwá / y młyny w cále álbo w częśći / przez dozwolenia pánów ſwych. Dla tego vſtáwiamy: áby tego wiecéy nie śmieli czynić / pod ſtráceniem Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 15.

niem

niem ſummy / zá ktorą przedádzą y záſtáwią / do ſkárbu páná ſwégo / á w imieniu náſzym do ſkárbu náſzégo. A gdy bedą prośić Conſenſu ku zaſtáwie / nie bedźiemy im zábraniáć / tylko żeby był przez ſzkody náſzéy. A Káncellária nie wiecéy ma bráć od Conſenſu, ieno od ſtá złotych pietnaśćie groſzy.

MOSTY.

Moſty y przeiázdy dobré, przez wody, rzéki, na tym mieyſcu może przepomnieć. Ale pátrz o tym Titulo, *Podkomorzy: gdyż poſlednié Conſtitucie włożyły ten vrząd ná vrzędniki Ziemſkié, Podkomorzégo, Podczáſzégo, Woyſkiégo, etć.*

VADVM.

Brodem wolno, tám mytá niedaſz. Vide Telonium.

ARTYKVL X.

O TARGACH y HANDLACH,

Gdyż y to niepoſlednia ieſt część goſpodárſtwá / vmieć co kupić y przedáć / z obwárowániem práwnym / y o oſzukániu / ktore w tey mierze bywáią:

O tym Státuty ieden zá drugim idą.

Quatuor contractus principales { Commutatio. Venditio. Mutuum. Donatio. }

COMMVTATIO.

Spoſób zapiſu, zamiány dóbr.

Zygmunt 1523. Liſt 45. STOiąc oblicznie przed ſądem ſzláchetny N. dźiedźic N. z iednéy ſtrony: y ſzláchetny N. z drugiéy ſtrony / zdrowy ná vmyśle y ná ćiele / y przy dobrym rozumie będący / iáwnie y przez wyznánie

wyznánie ſwé wyználi: Iż miedzy ſobą vczynili dóbr dźiedźicznych wieczną y nie odezwáną zamianę / dawßy ſobie zobopólnie dobrá / zá dobrá: źiemię / zá źiemię: ták iż przerzeczony N. dał y zámienił dobrá ſwé dźiedźiczné/to ieſt wieś N. ze wßyſtkim téy wśi dźiedźictwem / y ze wßyſtkim práwem / páńſtwem / własnośćią / y Tytułem dźiedźicznym / z przerzeczonym N. z N. który N. zá iego dobrá dźiedźiczné/to ieſt/wieś N. przerzeczoną/tákże téż ze wßytkim dźiedźictwem téy wśi/ dał y zámienił ze wßytkim práwem/páńſtwem / y własnośćią / y tytułem dźiedźicznym: ták iż przerzeczony N. przerzeczoné N. dobrá/ to ieſt wieś N. z ſwémi potomki będźie dźierżał/ miał/ y obyczáiem dźiedźicznym pośiędźie ták ßeroko/długo/y wokrąg: iáko przerzeczoné dobrá/ álbo dźiedźictwo przerzeczonéy wśi N. w ſwych gránicách ſtárádawná ieſt rozdźieloné y ográniczoné ze wßyſtkimi y káżdémi zoſobná pożytki: które zſtárádawna ku temu N. dźiedźictwu przynależáły/ y ze wßytkiémi nic niewyymuiąc przyległośćiámi. A tákże przerzeczony N. przerzeczoné dobrá ſwé/to ieſt wieś N. ze wßytkim téy wśi N. dźiedźictwem/ze wßytkim práwem/páńſtwem/y własnośćią/y tytułem dźiedźicznym/ze wßytkiémi potomki ſwémi będźie dźierżál/miał/y dźiedźicznié ośiędźie/ ták ßeroko /długo/ y wokrąg: iáko rzeczoné dobrá álbo dźiedźictwo wśi N. w ſwych gránicách y miedzách z ſtárádawná ieſt rozdźieloné/y rozgrániczoné/y tákże weſpółek ze wßyſtkiémi y káżdémi zoſobná pożytki y przyległośćiámi: które z ſtárádawná ku máiętności N. przynależą nic nie wyymuiąc. A iuż ći przerzeczeni zamiánę czyniący/ dáli ſobie zobopólnié w przerzeczoné dobrá ták odmienioné / iſtotné w wiązánié / y rzeczné dźiérżenié przez wożné źiemſkié. A będą powinni y ſą obwiązáni ſpolnié śiebie y potomki ſwé względem przerzeczonych dóbr ták zámienionych bronić / ſczyćić / y zobopólnié śię wyſwobodzáć y vſpokoiáć od wßytkich práwnych trudnośći y pierwßych obowiązków/zapiſów/pozwów zánieśionych/y które zánieśioné bydź máią / zyſków / przezyſków których kolwiek/ y wßyſtko zámykáiąc od wßelkiégo przenágábánia práwnégo/y od wßytkich oſób ſtanu oboiéy płći przez dawnośći Ziemſkié/iáko ná którą oſobę dawność należy/pod ßkodámi Ziemſkiémi/ álbo zakłádem ſtá grzywien pieniędzy monéty Polſkiéy.

O które ßkody álbo zakład / ieden od drugiégo względem przerzeczonéy obrony pozwány / y potomkowie iego pozwáni

do ſądu Ziemſkiégo E. álbo zamkowégo I. ná piérwßym roku iáko záwitym ſtáć oblicznie: y zániechawßy wßyſtkich wymówek/zwłók/z któreykolwiek przyczyny/álbo też kwitów/które z práwá zwykły bydź dawáné y pozwaláné/y wßyſtkich innych práwnych zwłók/y tákże ruſzenia Sędzi/ odpowiádáć/y od ſądu nie odchodząc/ dekretowi ſądowému bydź poſłußen/ to ieſt záſtępić/y o wßyſtkie oſądzoné rzeczy doſyć vczynić będźie powinien/y potómkowie iego będą powinni tylekroć/ilekroć im y ich potomkóm będźie potrzebá.

☞ *O Frymárkach królewczyzny: pátrz w piérwßych kśięgách*, Titulo, *Frymárki*. Fol. 90.

ZASTAWA.

OBLIGATIO. *pátrz niżéy w trzećiéy częśći Práwá Ziemſkiégo.*

O dawnośći zaſtáwy, wykupienia álbo niewykupienia.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. Liſt 18.

Jeśli kto dał máietność/ ꝛć. 521. 2.

O téyże dawnośći záſtáwionégo dźiedźictwá. Káźimiérz Iágełło w Krá. 1421. *Liſt* 44. 521. 3.

W Wielkiéy Polſce o záſtáwę może do Grodu pozwáć. Zyg. w Krákowie, 1540. 522. 2.

Ieſli dźiedźic imięnia będźie pozwan, iákoby záſtáwą to imięnie dźierżał. Włád. Iág. w Krákowie, 1423. *Liſt* 44. 522. 3.

O wykupnie dóbr Rok ieſt záwity. Káź. w Wiſ. 1368. *Li.* 8. 522. 4.

Przy wykupnie człowiekowi ośiádłému pieniądze nie máią bydź áreſtowáné. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. *Liſt* 123. 523. 2.

O wykupno dóbr, Piſarz z Komorniki ſądźić może. Káźimiérz w Nieſʒo. 1454. *Liſt* 98. 523. 3.

Formá záſtáwy, Obligationis, *w Łáćiń.* fol. 119. b. Sta. vj.

In ſummam eſſentialem debet conuerti, intercedere, euincere, nec per ſubmiſſas perſonas reſarcire, &c.

Stellionatus crimen. Priluſ. 542. ℣. 20. Qui prius huic, & poſtea alteri inſcribit, vel merces corruptas vendit.

WYKVPNO.

Exemptio

Exemptio bonorum Regalium. vide Titulo, Bona Regalia. 92. *w Láćińskim. Wykupná królewczyzny*, 88. *O Liquidáciách*, 89. Consensus Regius, 89.

Exemptio etiam intra tempus Comitiorum *idźie. A Pisarz z Komorniki sądźi. Appellácia, y proceß, y schowánié pieniędzy. Do wykupná Rok iest záwity: Nie stánieß, tedy stráćiß pieniądze.*

W Wielkiéy Polszcze do Grodu o wykupienié.

Citationis forma, pro redimendis bonis, obligatis, *zastaw*. 43. b. Sta. 18. Item, si Vadium appositum. Sta. 5.

Et ad Actorum positionem citatio & exemptio fieri potest, fo. 43. Sta. 18.

Przy wykupnie nie árestuią pieniędzy possessionatis. Contrà vide, Titulo, Bona Regalia.

ARENDA.

O Arendy postępku pátrz Titulo, Bona Regalia. Sta. 2. *kędy y o Rumowániu.* ✠. 2. Item, *pátrz wysßéy w piérwßych księgách* De bonis Regalibus. *Trzy Státuty tám maß.*

Formularz Arendy w Láćińskim, Locationis, Conductionis, (*A to y tu Arendá zna*, conductionis *bydź* speciē) fo. 120. b. Sta. 2.

Trzebá y possessią wźiąć Arendatori. *Trzebá y przyznánia* consensum corporalem *Arendatorá.* ✠. 4. Arendator & coram castro respondet in Maiori Polonia, Titulo, Tenutarius.

Adscriptio ad summam priorem, vel ad summas priores fo. 50.

TENVTARIVS.

Tenutarius bonorum coram iudicio, sed & coram officio Castrensi conuenitur in Maiori Polonia. *w Láćiń.* 173. b. Sta. 3.

Tóż o Arendatorze ma bydź rozumiano.

VENDITIO, & Venditor.

Sposób zapisu wiecznégo przedánia dóbr.

Pátrz w Metryce kędy Formularze są zniesioné.

Obowięzuie śie ten co przedáie, względem przedánia : Tueri, Euincere, Eliberare, Pacificare. Per præscriptiones, ✠. 3.

 Iesli

Ieśli przedawcá ma żonę, tedy ią ma przywieść do kśiąg ku zezwoleniu, ze dwiemá przyiáćioly : co zową, cum subdelegatis ex linea paterna.

TEN KTORY PRZEDAIE, *ma onégo dźiedźictwá granice pokázáć, á we trzech lat, y we trzech mieśiącách, ma tego, który kupił, bronić.* 512. 2.

O przedániu dóbr krewni mogą świádczyć y kmotr.

Kaz. Wiel. 1 3 6 8. List 18. KOnrad v Dominiká vpominał śie domu/ y chćiał ji mieć: á ku dowodowi swégo przedśiewźięćia Konrad sześć świádków wedle Sędźiégo roskazánia postáwił. Z których piérwszy świádek Iákub/ á drugi Piotr Konradów Kmotr/ w téy rzeczy iáko pośrzednik y przyiaćielski iednacz był: Którému to Dominikowi gdy świádki wedle zwyczáiu do sądu wwodzono/ zániechał odpiérać/ y tákowéy krewnośći żądáć. Potym przy przerzeczonéy przyśiedze świádczących Dominik nágániáiąc świádectwo przerzeczonégo Piotrá dla przerzeczonéy krewnośći stale twiérdźił/ że niemiáło bydź ważné: y ták powiádał/ że tę rzecz otrzymáć miał. My bacząc iż przyiaćielscy iednacze/ álbo pośrzednicy zwykli bydź krewni/ obiáśniamy: iż w tákowéy rzeczy świádectwo przerzeczonégo Piotrá zá Konradem iest ważné. 513 2.

☞ *Ale weyźrzawszy w Formularz :* Comparens personaliter. *tedy iuż ći* amicabiles compositores *są abrogowáni. Ale sam przedáwácz* comparens personaliter *muśi zeznáwáć, ieśli przedał obyczáiem wyższéy opisánym z żoną y z przyiaćioly iéy* de paterna linea.

O Ważnośći zapisów.

Zygm. III. 1 5 8 8. Stá 28. List 38. DEkláruiąc in vniuersum ważność zapisów / áby śie ludźie nie záwodźili pożyczáiąc pieniedzy super bona onerata, postánawiamy. Iż kto bedźie miał piérwsze práwo y zapis ad bona aliqua, tego bedźie potioritas: y choćby też kto przezyski y possessią zá posledniejszym zapisem otrzymał / tedy piérwszégo zapisu summá y przezyski máią bydź ważnieysze/ y naprzód iśdź/ wyiąwszy gdyby kto był triennalis possessor, álbo de iure práwo

iego

iego nálázło śie bydź nieważne. W czym żeby śie zábieżáło fraudi & dolo, tedy wáruiemy/ żeby wszeláḱie zapisy/ ktoreby w Kśięgách iáḱich odległych Grodzkich/ álbo Ziemskich zeznáne były/ ad proprium forum terrestre vel castrense, vbi bona recognoscentis consistunt, per modum oblatæ, per creditorem vel debitorem, álbo sługe ktorego z nich/ wpisowáne dla wiádomośći káżdego były. A prioritas tego zápisu ma bydź liczona od onego Aktu/ gdy będźie in proprio foro per oblatam áktykowány. To też wáruiemy/ iż ieśliby były iáḱie zápisy ná zmowie/ ku oszukániu kreditorom vczynione/ álbo z iáḱiey przyczyny podeyźrzáne/ tedy o to wolno będźie práwem czynić drugim kreditorom/ ktorymby śie ten zápis zdał bydź ku szkodźie.

Kto kupił wieś, á więtszéy częśći iéy nie zápłáćił.

513. 3. FRáńćiszek przedał Grzegorzowi dźiedźictwo zá sto grzywien: zá ktore Grzegorz zárázem czterdźieśći grzywien zápłáćił/ á ostátek pieniedzy ná pewnych Rocech obiecał ná látá pewne zápłáćić: ktory Grzegorz spokoynie przez cztery látá nie vczyniwszy dostáteczney zápłáty dźierżał y opánował rzeczone dźiedźictwo. Potym blisko końcá czwartego roku tenże Grzegorz/ ktory kupił/ ostátek pieniedzy chce dáć y zápłáćić Fráńćiszkowi przedawcy: á Fráńćiszek stára śie o to/ y chce odezwáć y rozproć to przedánie/ gdyż śie mu przez ták długi czás dostáteczna zápłátá nie stáłá. Dla tego my vstáwiamy/ y obiáśniamy: iż dla spokoynego dźierżenia/ ktore miał przez trzy látá y trzy mieśiące/ przedánie ma mieć wieczną moc: gdyż temu záwádźiło milczenie przerzeczone/ y dawność ták długiego czásu. Káź. Wiel. 1368. List 18.

Kto wieś kupi przećiwko krewnym bliszym, ma dawność trzy látá y trzy mieśiące.

513. 4. NApotym vstáwiamy: iż gdy kto kupi dźiedźictwo/ á ono dźierży przez trzy látá y trzy mieśiące spokoynie/ á ieśli ono kupno krewni ktorzy álbo żenini powinowáći po przerzeczonych lećiech chćieliby rzecz zátrudniáć/ chcąc od tego kupná dla bli- Tenże. List 33.

ſkośći onego ktory kupił / odſtérknąć: vſtáwiamy / iż gdy ten bliżſzy milczał przez trzy látá y trzy mieśiące / iuż niech mu nie będźie wolno od tego czáſu doſtępić przerzeczonego dźiedźictwá. To też chcemy bydź rozumiano: iż ieſliby ktory z tych / co pieniedzy pożyczyli / powiedźiał / iż to dźiedźictwo ieſt mnie bliżſzé / ktoré ty dźierżyſz: ábowiém ktory przedał / był mi piérwey dłużen / niżeś ty to dźiedźictwo kupił: ieſliby tákowy ktoregokolwiek ſtanu bądź Krześćiánin / bądź Żyd milczał trzy látá y trzy mieśiące / iuż milczenié iemu ná wieki o to dźiedźictwo niech będźie ſkazano.

Item, *formę pozwu, iáko ma bliżſzy krwią odłożyć pieniądze, y przypozwáć. maſz w Łáćińſkim*, fol. 43.
Item, *niżéy w formularzu.*

INTROMISSIO.

Intromiſsio per miniſterialem danda.

Conſuetudo. QVandocunque aliquis acquirit bona aliqua hæreditaria, ſiue titulo perpetuo, ſiue obligatorio, aut ex re iudicata, ſiue alio quocunque modo: de neceſſitate Iuris, per Terreſtrem Miniſterialem proprium ab officio Terreſtri receptum, debet induci & intromitti in talia bona manifeſtè; vt nullum lateat noui domini in illis bonis poſſeſſio, qui aliquod intereſſe habere ſe prætendat, ad eadem. Et hæc intromiſſio, ex recognitione Miniſterialis debet inſcribi, & induci in librum Terreſtrem, ſeu Caſtrenſem, in diſtrictu proprio, vbi prædicta bona conſiſtunt. A qua Intromiſſionis inſcriptione, omnis præſcriptio, & diuturnitas Terreſtris, in omnibus bonis perpetuo acquiſitis, accipit initium & firmitatem. Quæ quidem Intromiſſio, licèt ab antiquo non obſeruabatur communiter: de conſenſu tamen communi omnium approbata eſt, & inſtituta: initiumque vigorem, & neceſſitatem, præſertim in omnibus perpetuitatibus, iam ab anno 1543. accepit, & habebit in perpetuũ. 123. I.

☞ *Tu obácz pożytek tego* methodum: *á w obiecádłowym* methodum

thodum *oſobno chodźiłá* Venditio, *á oſobno* Intromiſsio: *gdyż tê rzeczy sforowáné ſą, á iedná bez drugiéy ſtać niemoże.*

WIDERKAW.

Náturę Widerkafu, kondicię, y inné okoliczności, ieſli chceß dobrze obáczyć, tedy formę inſcriptiiéy czytay. Titulo, Inſcriptio. Sta. 4. *List* 119. vide Titulo, Decimæ.

CENSVS PERPETVI SOLO ANNEXI.

38. *w Láćińſkim.*

MVTVVM.

O DŁVGACH POZYCZANYCH.

Ieſli kto o dług álbo o dziedzictwo, álbo o które rzeczy nie zápiſáné, ná záwitym Roku nie ſtánie, y ſkazą przećiwko niemu.

523. 4. ACz w wielu rzeczách prędkość bywa zálecáná: wßákże táka prędkość wſądźiech / y w odpráwowániu rzeczy / zá ſłußnémi przyczynámi nie ma bydż chowána / ále ráczéy zwłóczona y rozprześtrzenioná ztéy przyczyny: iż ſędźiemu wßyſtkiego ſie doſtátecznie dowiádowáć przynależy. Vſtáwiamy tedy / iż gdy kto o głowną / ábo dźiedźiczną rzecz / piérwßym / wtórym / y trzećim rázem bywa pozwan / á nie ſtánie / y od ſądu nieposłußnie ná Roku ſobie náznáczonym chronić ſie będźie: tedy dla nieposłußeńſtwá tákiego pozwánégo / powodowa ſtroná ná trzećim Roku záwitym / przez Sędźiégo będźie dopuſczoná zá ſkáźnią iuż ſkończoną w prawdźiwé dźierżenié tákowégo dźiedźictwá: y od wßelkiégo práwá dźiedźictwá / y onégo którégokolwiek przedánia / przez ſędźiégo ſkazánié pozwány ma bydż ſkazan / y opowiedźian / że odpadł. Ale ieſli będźie rzecz oſoby ſie dotykáiąca / iáko o dług pieniężny / álbo o ktorékolwiek rzeczy záſtáwné: á ná pierwßym / drugim / trzećim Roku pozwány wzgárdźi / álbo ná roku ſobie náznáczonym omießka ſtánąć: ſkázuiemy / iż ná ten czás ten ktory pożyczył ná ktorékol- Káź. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 16.

wiek záſtáwione rzeczy / iuž po pewnym roku przez ſedźiego náznáczonym bedźie wolen one rzeczy záſtáwne rozſzáfowáć / y oddálić: wſzákže ták / ieſliby zá przerzeczonym ſkazániem ſedźiego rzeczy záſtáwne / rozſzáfowáne / y oddalone ználázlyby ſie bydź mnieyſzey ceny gdy ie rozprzedawano / á nižli pieniądze ktore dano ná zaſtáwe álbo ich wierzono. Ale gdyž ten požyczáiący proſto nie biorąc žadnego rekoiemſtwá w wietſzey ſummie pienięžney zakład wźiął: tedy ná zakłádźie przeſtáć ma / á niema tey ſzkody ſwey nikomu przyczytáć iedno ſobie / iž ták máły zakład zgołá wźiął. Ale ieſli ten / ktory pieniedzy požyczył to ſobie obwárowal przy pozyczániu pieniedzy ktoreby byly wietſzey álbo mnieyſzey ceny / ieſli zá mnieyſze pieniądze rzeczy zaſtáwne ſprzeda / álbo oddali. Sedźia ma ſkazáć temu / ktory pieniedzy požyczył / áby ſumme wypelnił te / ktorey požyczył. A ieſli zá wietſzą ſumme rzeczy zaſtáwne przedał / oſtátek cobykolwiek było nád ſumme požyczáną / temu ktory požyczył / bedźie powinien wroćić.

Gdy kupiec z Cyrográphá czego pozyczy: á ieſli, tedy świádkámi potwiérdzi.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 16.

Chcąc koniec vczynić práwowániu álbo ſwarom / vſtá- 524. 2.
wiamy: iž gdy mieſczánin / álbo ten ktory komu czego požycza / iáko ſukien álbo innych rzeczy y kupi obywatelowi náſzemu / przez Cyrographu álbo liſtu / z ktoregoby ſie znáczyć mogly požyczki: Mieſczánin ma przez świádki dowieźdź / iž požyczył / y ták z nim poſtánowił: á gdy ták ſadownie dowiedźie / otrzyma one rzecz: ináczey ten kogo pozywáią / á przy długu / przez własną przyśiege vczynioną / bedźie wolen od trudnośći tego / ktory go pociąga.

O dłuzniku, ktoryby w króleſtwie nie był, xviij. niedziél mu vzyczáią fryſztu.

Káżimierz w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 37.

Gdyž o wielki dług / iáko o ſześćdźieśiąt / álbo trzy ſtá / álbo 525. 1.
wiecey

więcéy grzywien / częſtokroć bywáią ſwary / á to dla tego / iż ták wielki dług w krótkim czáśie niemoże bydź ták rychło zápłácón : tedy łáſkę náſzę pokázuiąc w tym vſtáwiamy : áby ósmnaśćie niedźiél rok zámierzony ku zápłáceniu był poſtánowión y záchowan : to ieſt zá pierwſzy rok ſześć niedźiél / zá drugi ſześć / á zá trzeći oſtáteczny ſześć. A tákowyż rok y temu ktoryby w króleſtwie nie był / á był pozwan záwitym rokiem / od Sędźiégo ma bydź náznáczón. Ináczéy Sędźia do ſkończonéy ſkáźni ma poſtąpić nie bacząc ná nieposłuſzeńſtwo pozwánégo.

☞ *To ſą ſtáré Státuty, ále zwyczáie Krákowſkie, té teraz pánuią, y onych ſie dźierżą.*

D E B I T V M.

Pro debito verbali citationis forma.

43. 4. PRo eo, quia tu non vis ſibi ſoluere C. Marc. pecuniæ, Sigiſ. Petrko. 1523. Fol. 50.
monetæ & numeri Polonicalis, certi debiti : quas ſibi debuiſti ſoluere, ad tempus iam præteritum, & non ſoluiſti : & in totidem eum damnificaſti. Iudicialiter reſponſurus.

Citatio pro debito inſcripto, ſiue vadio.

43. 5. PRo eo, quia tu non vis ſibi ſoluere C. Marc. pecuniarum, certi debiti, quas iuxta obligationem B. C. debuiſti ſibi ſoluere, ad tempus iam præteritum, & non ſoluiſti : prout de hoc inſcriptio, in actis B. C. latius canit, & in totidem ipſum damnificaſti. Iudicialiter reſponſurus.

Citatio pro debito ſub vadio.

43. 6. QVi te citat pro eo, quia tu non attenta tua Inſcriptione A. B. qua te ipſi C. D. inſcripſiſti, & obligaſti, cum tuis poſteris ſoluturum, vel ad Acta E. F. repoſiturum, G. H. marcas pecuniarum, ad tempus I. K. proximè præteritum : idque ſub vadio totidem ſummæ facere debuiſti, & non

ſoluiſti, neque repoſuiſti. prout de eo, tam tua Inſcriptio, quàm proteſtatio ipſius E. D. eo nomine, in Actis præfatis facta latius in ſe teſtificantur. Propter quod vadium præfatum L. M. in Inſcriptione contentum, eidem ſuccubuiſti ad ſoluendum. pro quo te citat: & prout tibi latiùs in termino hæc omnia declarabuntur. Iudicialiter ſis reſponſurus.

Citatio pro cautione fideiuſsoria.

PRo eo: quia tu ſibi fideiuſsiſti, pro nobili N. de N. ſoluere viginti marcas pecuniarum, ad tempus iam præteritum: quas viginti marcas nec ipſe N. principalis, nec tu, tanquam pro eo fideiuſſor, ſoluiſti. Pro quibus te citat: & in totidem illum damnificaſti. Iudicialiter reſponſurus. 44. 2.

Długu kto pozyczy á zapiſu nie ma, ten który ſie przy, przyśięgą ſie odwiedzie.

Zwyczáy ziem. Krá. Liſt 123.

TEż kto komu pieniedzy pożyczy / á zapiſu nie máiąc pozowie dłużniká: tedy dłużnik álbo pozwány przyśiągßy ma bydź wolen od vpominánia / y od płácenia długu. 525. 2.

Káz. Jág. w Piotrk. 1 4 4 4. Liſt 89.

DLVGI OYCOWSKIE *ſtárßy brát płáci. Liſt 526. Stá. 2. w Polſkim.*

Dług nie zápiſány, máiętnośćią płácąc ma ſtróná przyiąć.

Ale ieſli zápiſány, tedy może zbrónić ſie máiętnośćią odbiéráć: wyiąwßy z troiáką winą trzech grzywien.

CYROGRAPH.

Albo liſt znáczący, álbo świádkowie.

Káz. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8 Liſt 16.

CHcąc koniec vczynić práwowániu álbo ſwarom / vſtáwiamy: iż gdy Mieſczánin / álbo ten który komu czego pożycza / iáko ſukien álbo innych rzeczy / y kupi obywátelowi náßému przez Cyrográphu álbo Liſtu / z ktoregoby ſie znáczyć mogły pożyczki: Mieſczánin ma przez świádki dowieźdź / iż pożyczył 524. 2.

czył / y ták z nim postánowił: á gdy ták sądownie dowiedźie / otrzyma one rzecz: ináczey ten kogo pozywáią á przy długu / przez własną przyśięgę vczynioną / będźie wolen od trudnośći tego / ktory go poćiąga.

De Nouatione, Delegatione, ac Ceſsione Iuris. Priluſ. 525. & Iuſtinian. 278.

REGESTRVM AVTENTICVM.

Kupcy długi w Reyestrzech nápiſáne przed trzemá láty niech wyćiągáią. List 525. w Polſkim.

Kto w Reyestrze trzykroć ználeźiony. Titulo, Fur. Sta. 10. *y niżey* 345. *Ale ten Státut ieno dwuletni trwa, y záś do pięći lat przedłużony.*

INVENTARIVM AVTENTICVM.

Pátrz Titulo, *Opiekunowie. wyſſey List* 583.

DEBITOR ET DEBITVM.

Locum hunc inferius in Formulari Latino vide.

Długu zboza pozyczánégo we cztérzéch lat vpominác ſie moze.

526. 3. FRáńćiſzek Grzegorzowi pożyczył dwádźieśćiá korcy pſzenice / ktorych częstokroć vpomniony niewroćił: á Grzégórz pytał Fráńćiſzká / kiedy mu przerzeczonéy pſzenice pożyczył: ná co odpowiedźiał / iż iuż minęły cztéry látá. My Fráńćiſzkowi vkłádamy milczenie dla wyſćia ták długiego czásu / y iego milczenia. Ráz. Wiel. 1368. List 19.

Iumentum mutuatum. Titulo, *Oborá.* Titulo, Equus. Sta. 1. vide & infrà, in legibus Iudæorum,

☞ MVTVVM: hoc eſt, quòd de meo tuum facio, & propriè ſine vſura. Paul. Iuriſconſ. Mutuum damus, recepturi non eandem ſpeciem quam dedimus. Alioquin aut commodatum, aut depoſitum. ſed idem genus: nam ſi aliud genus, veluti pro tritico vinum recipiamus, non erit mutuum.

Quatuor autem contractus ſunt principales, vt Venditio, Mutuum, Conductio, & Donatio: Reliqui ex iis quatuor componuntur

nuntur ſubdiuiſorũ: ſicut enim ex quatuor coloribus ſimplicibus reliqui compoſiti conficiuntur,& quatuor elementis,ex quatuor qualitatibus, ſecundæ qualitates & tertiæ fiunt: ita ex quatuor iſtis contractibus ſimplicibus mixti conficiuntur.

VSVRA.

Dźieśiątą część dochodu bráć práwá Polſkié dozwaláią. Titu. Vidua. Sta. 4. ℣. 3. *od* 30. *grzywien, Wiencowégo trzy grzywny*, Intereſſe *dochodu pozwala práwo bráć Wdowie. A tákże podobno y innym.*

Iednę quártę od grzywny bráć dozwala práwo, y to z dźiękowániém.

Káźimierz w Wiſlicy Liſt 26.

GDyż w wyćiąganiu / álbo pożárćiu lichw ieſt nienáſycona żądza / á w wyćiſkániu pieniedzy niektórzy miáry nie máią. Dla tego poſtánowiłá náſzych Pánów y ſzláchty władza / áby Zydowie wiáry náſzéy prawdźiwi nieprzyiaćiele / á pieniedzy ſwych Krześciánóm pożyczáiący / niewiecéy ná káżdy tydźień lichwy wyćiągáć / ieno tylko iedne kwarte / aliâs ieden groſz od grzywny nie śmieli / y bedą powinni z dźieką bráć. 373.

O ſzláchćie co zgołoćieli.

Stephan w Wárſz. 1578. Liſt 189. ſtá. 26.

GDźie narodu ſzlácheckiégo / którzy imioná poprzedáli / á w mieśćiéch mieſzkáią / y z lichwy żyią / po kilká tyśiecy złotych máiąc / á Ziemſtwá nie máiąc / áby káżdy tákowy woyne powinien ſłużyć z ſummy pieniężnéy / ſub pœna priuationis bonorum ſuorum omnium.

☞ *Tákby y káżdy co* intereſſe *bierze, tákżeby z dźięką miał bráć á nie wyćięgáć.*

DONATIO.

O Królewſkich dárowiznách Státut, którégo trzebá elucydowáć. bo ſie ma rozumieć nietylko ná woynie, ále y inędy. bo przydáie, præſertim his. Eſt autem, præſertim, coniunctio exceptiua talis, vt non minuat præcedentis propoſitionis aſſertionem, ſed antefert ſequentem. Forma

Forma donationis perpetuæ Terrestris. Sta. 5. 119.

Gdźie Donácia, tám iuż y przyiaćiel nie może odbić, áni odłożyć przedania: ále gdźie Emptio *zgołá.* Titulo, Emptio. Sta. 3. *Bo* perfectior contractus.

Zábiegáiąc áby bliższy nie wykupił, tedy ábo summę dupliku-ią, álbo Donationis iure *zápisuią.* Priluſ. 619. ℣. 28.

REFORMATIO.

DONATIONES CONIVGALES.

Vide Titulo, Dos, Aduitalitas, Dotalicium (nam & horum ætymon eſt à donis) vide *Opráwy Królewnóm.* Formulæ inſcriptionis dotis. Fol. 122. in Latino.

DOZYWOCIA IN SOLIDVM. 78. b.

FEVDVM.

Species donationis cum ijs conditionibus, quöad maſculinam lineam intrat, & gratus eſt beneficij is, qui accipit.

ARTYKVL XI.

IAKO KONTRACTY gubią ſię.

CESSIO. Recognitio.

Przez Cessią, á kwitowánie, kássowánie, y Rezygnácią obliczną wszelákié inſcriptiæ ſiſtũtur, *vmartwioné y kássowáné bywáią.*

Forma Ceſsiiéy práwnéy.

Wład. 21. COmparens perſonaliter coram iudicio præſenti, nobilis A. de B. ſpontè, publicè, ac expreſsè recognouit: quia de omni iure ſuo ac inſcriptionibus ſuis perpetuis, vel obligatoriis, in Actis quibuſcunque contentis, à quibuscunq; perſonis, quacunque ex cauſa, in & ſuper bonis C. habitis, vnà

cum tuitione, in eodem iure, ac inſcriptionibus contenta, latiùs in ſe canente, nihil iuris, dominij, & proprietatis, ac vſuum fructuum, ex eiſdem iuribus ac bonis prædictis, ſibi & ſuis ſucceſſoribus relinquendo; ſed prout ea ſolus habuit, tenuit, & poſſedit, Nobili D. E. & eius ſucceſſoribus ceſſit: prout iam exnunc cedit, & reſignat: aliaque omnia ipſius iuris, ac inſcriptionum ſuarum beneficia, bonorumque dominium, ac vtilitates vniuerſas, in eundem D. & eius ſucceſſores transfudit, perpetuò & in æuum. Et iam ipſe A. eidem D. dat realem intromiſſionem, & actualem poſſeſsionem, tam in hoc ipſum ius ſeu inſcriptiones, quàm in bona prædicta, per Miniſterialem Terreſtrem, quemcunque iam exnunc de iure additum, ad intromittendum præfata bona C. vigore ipſius iuriſceſſi, ac inſcriptionum originalium, tenenda, habenda, & vtifruenda, perpetuò ac in æuum. (vel alioqui vſque ad exemptionem eius, vel ſucceſſoribus ipſius, realiter faciendam.)

Priluſ. Fol. 525. { Nouatio. / Ceſsio. / Delegatio. / Transfuſio. } Per { Ceſſum. / Deceſſum. }

K W I T Y.

Dilácia temu idzie, kto bierze ná kwit: táſz kondytia iáko y ad munimenta.

Zygmunt w Piotrk. 1543.

ALe y żadnéy diláciiéy dłużnik / áni prokráſtinácíiéy do introwánia mieć nie bedźie: wyiawszyby przed pewnym ſądem pokazał / y állegowałby kwitowániém śiebie / wzgledem doſyć vczyniénia zá dług tenże zápiſány. Abowiém w tákowym przypadku / raz dobrodźieyſtwá dyláciiéy do przyszłych roków vżyć ma: którégo tákiégo doſyć vczyniénia y kwitowánia bedźie winien dowiéźdź ná przyszłych Rocéch / y temiß Aktámi / do których ſie bierze / pod vtráceniem rzeczy. Item,

Item, Tit. Procurator. *że nie może quitowáć Prokurator, áni* vicegerens. Tit. Inſcriptio. Sta. 11.

Kwituie od
- *Długu.*
- *Przewodu práwá.*
- *Od więźienia.*
- *Y* ab alijs pœnis irrogandis.

KASSOWANIE.

116. 9. Vstáwiamy: áby Piſárzowie Ziemſcy y Zamkowi od káſſowánia zápiſów/ ieno tylko ieden groß względem Pámiętnégo/ y zá Notę nie wyciągáli/ pod winámi w Státućiech piérwßych przećiwko im vczynionych. Zygmunt w Kráko. 1532. Tit. inſcriptio. Stá 8.

ARTYKVL XII.

DE CONTRARIIS,

Goſpodárſtwá tegoż/ ktore ono niſczą/ y ſą mu przećiwne:

Iáko ſą Furta, Damna, Tabernæ, Vſura, Pœnæ, Luſus taxillorum, Prodigales.

ZŁODZIEY,

Y ZŁODZIEYSTWO.

150. 5. Nagot ſkárżył ſie ná ſwé ſąśiády: iż gdy mu koń w nocy był vkrádźion/ ſámże Nagot z pilnośćią ſtáráiąc ſie prośił ſąśiádów ſwych Kmieći: áby ßládem tegóż złodźieiá chćieli z nim gonić/ y iemu bydź pomocni: áby koniá od złodźieiá záśie mógł mieć: á oni kmiećie niechćieli z nim złodźieiá gónić: á ták Nagot przerzeczonégo złodźieiá y z koniem vpuśćił. My tedy w tákowéy rzeczy obiáśniamy: iż Kmiećie máią bydź ſkazáni ku záplácéniu tego koniá. Káz. Wiel. Liſt 20.

O złodzieyſtwo, które ſie sſtánie w iednéyze Plebániiéy, w roku czynić máią.

Ráz. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 24.

IEſli który będąc iednéyże páráfiiéy albo powiátu / á o złodzieyſtwo którychkolwiek rzeczy ieden drugiego zechce pozwáć: vſtáwiamy / áby w roku tylko do vczynienia tego miał wolną moc. A ieſli ináczéy zechce vczynić / á po wyśćiu roku chćiałby ſie práwowáć: tedy oſkárżony ſłuſznie przez świádki godné będźie powinien y może dowieźdź / iż ieſt niewinien. 551. 3.

Gdzie dálſza Páráfia álbo Powiát, we trzech lećiéch práwem czynić máią.

Tenże Krol Liſt 31.

GDyż złodźieyſtwá y łotroſtwá dla ſrogośći vczynku / y dla boiáźni przez złoczyńce więtſzéy częśći bywáią zákryté / ták iż wiádomość ich w krótkim czáśie nie może ſie obiáwić: á ták złodźieyſtwá niekiedy zoſtáią przez karánia: y gdy przećiwko tákowym bywa ſpráwá poczętá / tedy chcą ſie dawnośćią roku czynienia o złodźieyſtwo bronić. A ták ná pohańbienié złégo vczynku y złoczynców ſkázuiemy: iż gdyby kto o złodźieyſtwo álbo łotroſtwo był v ſądu oſkárżón / ieſli oſkárżony z tym który go oſkárży ſą weſpółek w iednéy wśi ábo w iednéy páráfiiéy / y weſpółek w Kośćiele ſłuchaią ſłużby Bożéy: tedy żądánié y wyymowánié dáwnośćią roku niech idźie / y ma mieyſce przećiwko tému / który czyni o złodźieyſtwo. A ieſli powodowa ſtroná y pozwána ſą od ſiebie dáleko / áni ták iáko rzeczono ieſt w ſąśiedztwie z ſobą ſą: tedy nie ina dawność / álbo wyćiećié tego który czyni o złodźieyſtwo odpądza / tylko trzećioletnia: ábo to przypiſowali ſwéy gnuſnośći wſzyſcy niedbáli y leniwi którzy w nágrodzeniu ſwéy ſzkody nie ſtáráli ſie áby czuyni byli. 551. 4.

Ieſli dobréy ſławy człowiek będzie o złodzieyſtwo obwinión.

Aby

552. 2. ABy mężowie dobréy sławy y spráwiedliwie żywiący osobliwą swobodą y opátrzeniém miedzy inémi nászémi wiáry godnémi byli pocieszeni/ vstáwiamy zá nászą y pánów nászych wolą: iż który Rycerski człowiek/ álbo szláchćic/ któremu o tákową rzecz piérwéy nigdy nie byłá spráwá v sądu żądáná/ iáko o złodźieystwo/ álbo łotrowski vczynek był oskárżón: niech mu będźie wolno dla dobréy sławy/ którą miedzy sąśiády o sobie miał/ vczyniwszy własną przyśięgę/ oczyśćić sie od tákowégo obwinienia. Káz. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. List 24.

Iesli złoczyncá álbo złodziéy vćiékszy, potym sobie łáskę Królewską przeiedna.

552. 3. CZęstokroć sie przydawa: iż niektórzy z rodzáiu szláchecki égo/ iákoby vtrátnicy czći y sławy swéy złodźieystwo álbo łotrostwo popełniwszy/ potym dobrowolnie vćiekáią z królestwá: zá którémi złémi vczynki w niełáskę nászę wpadáią/ á potym żałośćią złych vczynków y złodźieystw przywiedźieni zá przyczyną przyiaćiół swych/ zwykli łáski nászéy prośić: á ták znowu do łáski nászéy przychodzą. Chcemy tedy/ iż ácz gniéw nász im będźie odpuszczón y kaźń/ przedśie zá złodźieystwá y szkody/ które dobrym ludźióm y spráwiedliwym vczynili/ niech będą powinni práwnie odpowiádáć/ y dosyć vczynić wedle skazánia przez Sędźiégo náznáczonégo: które skazánie vczynił ábo vczynić ma. Wszákże tákowé przezeczći bydź rozumiémy: áni inéy szláchćie/ którzy nigdy sławy y zacnośći swéy nie vtráćili/ mogą bydź porównáni. Téż vstáwiamy/ iż tácy którzy potáiemnie obywátelóm królestwá nászégo zdrády czyniąc złodźieie y zbiegi álbo vtrátniki chowáią/ álbo im mieszkánie dawáią/ álbo dźielą sie z nimi vłápionémi y źle nábytémi rzeczámi: tákowi to czyniąc są przezeczći/ y nierówni dobrym ludźióm máią bydź rozumieni. Tenże Krol List 26.

Trzykroć w złodzieystwie álbo łupie známeziony, przezeczći iest.

553. 1. VStáwiáiąc obiáśniamy: iż iesli kto trzykroć w złodźieystwie Tenże Krol Támże. List 34.

stwie álbo łupie v sądu bedźie przekonan / by też rzecz krádźiona álbo wźięta wróćił / tákowy niech zostánie przezecźći ná wieki / áni onému niech bedźie przystep ku dostoieństwóm: y żadnych dárów ná szaćiech / álbo w inych rzeczách niech nie dostąpi. A ieśli oskárżonému o złodźieystwo á iescze nieprzekonánému skáżą o sobie spráwe z pewną liczbą świádków dáć / á iednégo mu świádká bedźie nie dostawáło / dla tego nie ma bydź mian przezecźći / ále którégo vszkodźił bedźie powinien dosyć vczynić.

Zaden Szláchćic ośiádły nie ma bydz iman, wyiąwszy kradziez y co innégo.

Z przywil. Jágełło 1 4 3 3. List 51. TEż obiecuiemy y ná wiáre swą bierzemy: iż żadnégo obywátelá ośiádłego o iáki wystepek ábo obwinienie nie bedźiemy áni roskażemy łápáć / áni żadnéy pómsty ná nim czynić / áż práwem bedźie słusznie przekonan / y do rąk nászych / álbo Stárostów nászych przez Sedźie téyże źiemie / w którey tenże obywátel mieszka / oddan. Wszákże tákowégo człowieká / który ná złodźieystwie / álbo dobrowolnym meżobóystwie / ná łápániu pánien / álbo białychgłów / ná spustoszeniu wśi álbo ná łupieztwie był poyman / tákże tych którzyby niechćieli słusznégo rekoiemstwá po sobie stáwić y dáć / wedle wystepku y złégo vczynku tylko wyymuiemy. 553. 2.

Złodzieie álbo łupieznicy iáko máią sie oczyśćiáć.

Káż. Jág. w Piotrk. 1 4 4 7. List 89. ACz sie wszystkiemi złémi vczynki brzydźimy / y káżdéy złéy rzeczy vszy Królewskié słucháć zdrygáią sie: á wszákże tych wiecéy złośći nie rádźi słuchamy / które sie dźieią w Rzeczypospolitéy zdrádą / chytrośćią álbo gwałtem złodźiei y łupieżców. Abowiém tákowé / tym wietszégo karánia przećiwko sobie potrzebuią / im wiecéy do tego czásu rozmnożyłá sie ich złość. Dla tego tym zápowiedzeniém to vmocniamy / áby káżdy / którégby kolwiek był stanu / oskárżony ználeźiony y osławiony o złodźieystwo / álbo o łupy / powinien swą niewinność sobie równémi 553. 3.

wnémi

wnémi w stanie y w powadze świádki w téy liczbie/ iákoby ślachectwá swégo dowodźić miał/ obiáśnić/ oczyśćić/ okázáć: á iesliby ináczéy vczynił/ chcemy áby był iáko złodźiéy karan. Ale tákowému tylko ma bydź pomocné tákowé dobrodźieystwo sprawowánia/ ktoryby raz álbo dwá/ á nawiecéy trzykroć o zły vczynek złodźieystwá/ álbo łupu był obwinión: ále ktory bedźie czwarty raz obwinión/ niech bedźie práwem karan. A gdy tákową spráwę swą álbo oczyśćienie bedźie miał czynić/ niech przydźie przez zebránia y zgiełku tylko z témi/ z ktoremi sie ma sprawić. A iesli ktorzy bedą śmieli z wietszą kupą mimo té/ ktorzy máią ie sprawowáć przyśdź/ skázuiemy wszytkié bydź przezeczći. A wszystkich o złodźieystwo álbo łupiestwo obwinionych/ y tych ktorzy ná pierwszym/ wtorym/ trzećim roku niechcą stáwáć/ dobrá do skárbu nászégo Krolewskiégo obrácamy: roskázuiąc wszystkim Stárostóm/ áby imieniem nászym w oné w wiązáli sie/ y ich dźierżenié wźieli.

Ktorzy szláchćicy trzykroć w reiestrzéch, máią bydz imáni álbo nié.

54. 2. Acz dla złośći młodych ludźi ślácheckich/ ktorych ták sie wiele tych czásow złość rozmnożyłá/ iż téż z podźiwieniém to iest: áże téż niemoże bydź powćiągniona ich swa wola y vpor: gdyż vstáwy stáré skázuią/ że żaden iman bydź nie ma/ iedno práwem przekonány. A ták stoiąc przy stárym przodkow nászych postánowieniu skázuiemy: iż żaden ślachćic iman bydź nie ma/ bedąc dobréy sławy/ iedno ktoryby był pierwéy práwem zwyćiężon. A tákowy nie bedźie w dobréy sławie/ ktory trzy kroć w reiestrzéch złodźieyskich iest nápisan: tákowy iáko złéy sławy przez práwnégo postepku zá teráznieyszégo Státutu obroną bedźie mógł bydź iman y zátrzyman. Alexander w Radom. 1505. List 115.

Ten Státut wyszszy do dwu lat iest zostáwión.

☞ *A potym* Anno 1510. *do piąći lat: bo vrząd iest iáko lékarz, ma przedłużyć, skróćić, srógość práw wedle potrzeb.*

54. 3. W Státućiéch Rádomskich Státut o tych/ ktorzy podezrzáni są Zygmunt w Kráko. 1507. List 2.

ni ſą w złym vczynku / ktorzy trzykroć w Reieſtrzech złoczyńcow ſą ználeźieni / áby byli miáni bydź przezecżći / tedy tákowy Státut nie ná wieki / ále do dwu lat moc ſwą áby miał / ſkázuiemy.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. Liſt 39.

OYCIEC zá wyſtepki ſynowe nie ma bydź karan / wyiąwſzy gdźie ſie tráfi conſceleratio. *Pátrz Liſt* 555. *w Pol. Stá.* 1.

LICEM WROCIC ZŁOdzieyſkim potáiemnie álbo iáwnie.

Tenże Liſt 24.

Dziwiſz ſkárżył ſie / iż gdy ná drodze ſpał / Wálko przyſzedſzy w ſpiączki mu miecz wźiął / y mieſzek ze trzemi ſkoty groſzow / to ieſt ſześć groſzy : y ácz miecz y kálete wroćił / wſzákże trzech ſkotow niewroćił. Wálko lepak obwiniony / ácz o miecz y o kálete zna ſie / y powiáda iż to wroćił : wſzákże przy / áby miał one trzy ſkoty wźiąć. My ná to bacząc / iż żaden nie ma cudzych rzeczy ruſzáć / gdźie ten czyie ſą ná to nie zwala : przerzeczonego Dziwiſzá powodá w tákowey rzeczy ſkázuiemy bydź bliżſzego do przyśiegi.

DAMNA.

Damna Terreſtria *co zową*. Tit. Inſcriptio. *Liſt* 117.b. ℣.22.

Sigiſ. Cracouiæ 1543.

QVarum quidem Inſcriptionum tuitionem, ac defenſionem, vnicuique liberum erit facere, ſub damnis terreſtribus, vel ſub vadio : prout ſcilicet inter partes contrahentes fuerit conuentum.

DAMNA intermedio tempore : Titulo, Colloquia. *w Láćinſkim Liſt* 51. *Stá.* 17. *w Pol. znaydźieſz Liſt* 422.

Sigiſ. Cracouiæ 1540.

E diuerſo verò, vbi per nos & Conſiliarios noſtros fuerit retractatum & infirmatum : bona omnia, & res illæ, quę per huiuſmodi ſententiam fuerint adiudicatæ alicui parti, rurſus reſtituentur illi : pro quo, in Conuentu generali tulerimus ſententiam : ſimul cum fructibus, intermedio tempore perceptis, & damnis inde ſecutis, iuramento damna paſſi æſtimandis.

Pro

Pro damnis à foro Castrensi ad forum Terrestre remittitur.
Titulo, Capitaneus.

KARCZMY.

Zywność dla koni ná gośćincách nie ma bydz gwałtem brána.

50. GDyż káżdy gwalt nie przez przyczyny rozmáitémi vstáwámi prawnémi bywa broniōn y hámowan: Mayestat tedy królewski zá słuszną rzecz rozumiał/ áby w tym pożytki poddánych swych opátrzył. Dla tego vstáwiamy/ áby ći którzy po drógách do Pánów swych ieżdżą/ ábo też swé własné sprawy spráwuią/ bądź pánowie álbo Rycerztwo/ álbo którégokolwiek innégo stanu y záwołánia/ áby sobie potrzeb álbo koniom/ we wśiách/ w kárczmiéch/ álbo ná mieyscách osobnych nie bráli/ y żadnégo gwałtu nie czynili tym/ którzy przedáć niechcą/ álbo zbrániáią sie przedáć: ále káżdy niech swéy rzeczy vżywa wedle woléy swéy. Káz. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. List 37.

Vtrátnik nie ma młyná, kárczmy, zástáwiáć, wyiąwszy zeby innéy máiętnośći nie miał.

44. W Kárczme álbo w młyn żaden nie ma dáć w wiązánia/ Zwyczay
4. wyiąwszy żeby innéy máietnośći nie miał. Co gdy będźie/ ziem. Krá.
może dáć w wiązánie w kárczme y w młyn. List 122.

Item, Titulo, Ceruisia.

VSURA.

Vide suprà tria Statuta.

INTERESSE.

Interesse autem est, æstimatio damni emergentis, aut lucri cessantis ratione alicuius cessationis aut facti, contra pactum, vel bonos mores: vel alioqui culpa debitoris proueniens. Prilus. Fol. 662.

LVSVS TAXILLORVM.

Gdy ſyn co przegra, oyćiec zan płáćić nie powinien: y tákże gdy poſtánowienié iákié vczyni.

Káźimierz. w Wiſlicy 1368 Liſt 25.

ABy ſzkodliwa grá koſtek byłá wykorzeniona/ przez ktorą częſtokroć dobrzy oycowie dla wyſtepkow ſynowſkich z dobr ſwych bywáią wypedzeni przez ich winy/ y ku wielkiemu vboztwu bywáią przywiedźieni/ vſtáwiamy: iż gdy ſyn ktorykolwiek/ ktory ma obádwá rodźice żywe y zdrowe/ przegrałby iáką ſumme pieniedzy/ tedy przerzeczonego graczá rodźice nie bedą powinni płáćić temu co wygrał zá ſwe ſyny ábo ſyná. Toż mowimy o Zydźiech/ ieſli pożyczą pieniedzy tákowemu ſynowi/ gdy bedą żywi y zdrowi rodźice onego ſyná: iż rodźice iego nie bedą powinni zá on dług/ áni żadnym obyczáiem máią bydź ábo mogą przypedzeni ku płacey. Tákże też mowimy o káżdym poſtánowieniu vczynionym z ſynem oycowſkim/ iż nie ieſt ważne/ gdy ieſt w mocy oycowſkiey (y tákowy oyćiec ieſt podpomożony vſtáwą Mácedońſką) iż nie ma páńſtwá żadney rzeczy/ álbo dánia iákiey máietnośći. 529.

Ani ten ktory gra, áni co zan ręczy nie ieſt obowiązan płáćić długu.

Támże.

KV zámknieniu gry graczom złośći wymyślney/ ktorzy zwykli z piiánemi/ álbo gniewáiącemi ſie nową gre koſtek wymyśláiąc ná wiáre álbo ná záſtáwe rzeczy y pieniedzy záſtáwnych/ ná konie y dobrá dźiedźiczne gráć y one ſobie dłużniki tákowym ſpoſobem czynić łupiec ich z dobr/ y złośliwie od nich biorąc/ ktorzy ták grą wyiſkrzeni/ y ku niedoſtátkowi przywiedźieni/ częſtokroć ku gorſzym rzeczom przychodzą: dla ktorych wyſtepkow pomſtá ſądowna wedle ich záſług od nas zwykłá bydź w tákowych rzeczách czyniona. A ták dla pohámowánia tey ſwey woley/ y áby ſzláchtá náſzá Rycerſkiemi rzeczámi ſie báwiąca/ dla obrony Kroleſtwá tym czuynieyſza byłá/ ſkazáliſmy: aby nápotym żaden obywátel náſz z cudzoźiemcem/ 529. 2.

ktore

ktoregobykolwiek stanu y záwołánia był / nie grał kostek ná pożyczki álbo ná wiárę / chybá o gotowe pieniądze. A iesliby kto przeciwko temu státutowi vpornie co czynił: tedy tym práwem niechay nic nie waży pożyczána rzecz. Ani ku iákiey płacey álbo dosyć vczynieniu ten ktory przegrał / temu ktory wygrał nie będźie powinien: áni rękoymia dány od tego / ktory wygrał będźie mógł bydź pociągnion o dług. A iesliby kto przećiwiáiąc śie státutowi dla pieniedzy ták pożyczanych przy grze vpominałby śie szkárádemi słowy swemu dłużnikowi / álbo iego rękoymi: ilekroćby złorzeczył y łáiał zá dług przerzeczony / ták wiele kroć mu zá iego zelżywość winę piętnadźiestą zápłáći: á nászemu sądowi tákąż drugą podobną zá nieposłuszeństwo da.

Iesli syn przez oycá nie wydzielony od bráciey co przegra.

1530. 1. SYn iescze niewydźielony będąc w oycowskiey mocy / y od bráciey nie oddźielony / iesli gałki álbo bierki / álbo ktorą inną szkodliwą grę gráiąc / álbo co innego czyniąc co przegra: Chcemy / y skázuiemy / áby ná iego cześć álbo dźiał to było poczytáno. A wszákże skázuiemy: iż choć ná kostkách álbo szachach / álbo ná ktorychkolwiek grách zyskuiących oni ktorzy gráią o pieniądze / o konie / álbo inne rzeczy wygráne / dáliby miedzy sobą rękoymie: od tákowych vpomináć śie y od nich żądáć / by też niewiem iákie było rękoiemstwo y obowiązek / żadnego práwá do tákich rzeczy tym obyczáiem pozyskáć żaden niemoże: Ale káżdych gry dozwalamy mieć / y chcemy áby czás zszedł / y dla ochłodzenia y ćwiczenia. Kázimierz w Wislicy 1368. List 28.

PRODIGALES.

1552. 3. Oct. 14. TEż vstáwiamy: iż tácy / ktorzy potáiemnie obywátelóm królestwá nászego zdrády czyniąc / złodźieie y zbiegi álbo vtrátniki chowáią / álbo im mieszkánie dawáią / álbo dźielą śie znimi vłápionemi y źle nábytemi rzeczámi: tákowi to czyniąc / są przezeczći / y nierówni dobrym ludźiom máią bydź rozumieni. Káz. Wiel. w Wislicy 1368. List 26.

De fratre prodigo Mas. Sigism. Varsouiæ, 1536.

Frater

FRater in domo communi, & bonis indiuisis aliorum fratrum residens, non potest, neque ei licet bona fratrum suorum quocunque colore, arte, vel ingenio indebitare, obligare, alienare, & distrahere, præter portionem suam. Nisi fortè debitorum inscriptorum onus, per parentes iustè contractum, aut dotandarum sororum, vel amitarum necessitas, aut bonorum huiusmodi defensio id expostulauerit. Prilus. fol. 472.

CAPVT V.

DE FALSO COHIBENDO:

Z strony piątego Bożego przykazánia wtorey Tablice Dekálogu:

NIE SWIADCZ SWIADECTWA FAŁSZYWEGO.

SWIADEK.

O świádkách znaydźieß Státuty wyßéy w tychże księgách, iáko Aktor z Woźnym y z innémi świádkámi ma wchodźić do sądu.

Tu naprzód położyć Státut ón, In veritate veritatem agnoscimus.

Do scrutinium iuż sie teraz nie godźi bráć auditiuos, *ieno* visiuos testes.

Które świádectwá tákowe nie maią bydź wáżne, tylko od oczywistych świádków, y to tákich, którzyby do tego obyczáiem wyßéy opisánym pozwáni byli. A té wßystkié scrutinia spisáné máią bydź, in occluso rotulo *záwárté,* &cæt. seorsiuè examinatis. 1588. Sta. 20. *w Constituciách.*

Swiádkowie czterzéy ex plebeijs *względem dawánia świádectwá o ßkody rownáią sie.* Titulo, Telonium. Sta. 22. ℣. 2.

Od iednégo świádká 4. skóty vrzędowi przychodźi. Stá. 13.

Swiádkowie iesli dobrowolnie niechcą przyśdź ku dopomożeniu spráwiedliwośći, iáko do tego máią bydź przywodzeni. List 26.

W prá-

Wpráwiech wielkich bywa przytómny vczyńcá Kryminału. Przyczynę tego dáią: Quia ex facie patrantis multa possunt colligi.

Excipe, si testes sunt forenses personæ. Ibidem. 127.

Ibidem, de tortura testium. Tit. Spirituales. & infrá 127.

Et in quibus casibus tortura conceditur testium.

Testimonia valent etiam plebeiorum: Attamen primas tenent partes ea in re nobiles: Quia de iis præsumitur, quòd sint bonæ fidei. vltima Lege. ℣. 20. fol. 139. b.

PROTESTATIA.

Protestácia téż iest od świádków rzeczoná, gdy vrzędnie y przed vrzędem obwiedźiemy zá świéżą krzywdę vczynioną, cum solennitate, *iákiéy gdźie w którym sposobie spráwy vżywáią. bo inákßa* solennitas, *kiedy o gwałt białychgłów, inákßa kiedy o zábićie powołuią: inákßa ßkody w Grodźie świádczą, álbo rány obwodzą, álbo spáśi, etć. O tym trzebá pátrzyć w swych tytulech o iednym káżdym z tych zosobná.*

TESTAMENT.

Testámenty nie o rzeczách nie ruchomych, áni dziedzicznych máiętnośćiách: ále tylko o rzeczách ruchomych y Królewskich niech będą czynioné.

90. NIechcąc zátłumić świetéy vstáwy / ále chcąc ią wietßą Zygmunt
2. łáską náßą ozdobić / skázuiemy: áby testámenty były czynioné / w Kráko.
wedle stárégo zwyczáiu / ktory iest zdawnázáchowan o dobrách 1510.
ruchómych. Ale nieruchómé dobrá ták dźiedźiczné / iáko zá= List 11.
stáwné (áby obróná Rzeczypospolitéy nie byłá vmnieyßoná) rozrządzániu Testámentowému nie máią podléc. A wßákże ináczéy ma bydź rozumiano o dobrách Królewskich / które tákowé dla pożytku Rzeczypospolitéy nam w cześći álbo wßystkié Testámentem mogą bydź oddáné.

Idem Constitutio Libet A 1676

Testámentá przećiwko temu Státutowi vczynioné nikczemné są.

Zygmunt w Piotrk. 1519. List 23.

TEstámenty przećiwko Státutowi / który iest przedtym przez nas vchwalón / nápotym nie będziemy potwiérdzáć: á które potwiérdzoné są / práwem zbité y psowáné będą. 290. 3.

Testámenty sędźić, którému Forum *podległo, które są* mixti fori, *y o Formie ich. Zygmunt w Krákowie* 1543. *Ale* ad verbum *znaydźieß ten Státut wysßey w práwie Duchownym w wtórych księgách.*

IVRAMENTVM.

☞ *Téż Iurámént poniewaž ná świádectwo Bogá wzywamy, do tegóż należy. Bo vrzędem świádczyć fałß, iest więtßy delict niż prostą osobą: A gdyż pan Bóg iest naiwysßy vrząd, tedy nietylko grzech, ále y bluźniérstwo wielkié iest, nádáremno bráć Imię Boże: á prawdą wieczną nieprawdy y falßu podpiéráć.*

Aby śie periuria *nie dźiały z obráżeniem Bożym, máią Commisſarze przestrzégáć: (słowá są Constituciiéy* 1588. *Stá.* 9. *℣.* d.

Notoria, periuria *zá trzećim rázem máią bydź karáné, iáko y* Calumnia Calumniator. Titulo, Calum. Leg. 1.

CALVMNIA.

O potwarzy zádánéy y potwarcy, gdyz potwarz iest fałszywé názbyt świádectwo bez wstydu.

Káźimierz w Nießo. List 94.

GDyż káżda práwna vstáwá zámyka drógę potwarzom/ vstáwiliśmy/ iż ieśli o co komu będźie zádáná potwarz / á ten który ią zádał potwarcą zdawná będźie zwan/ to iest/ iż prokurował/ álbo prokuruie spráwę potwarną: tedy tákowy zápłáći tému ktorégo potwarzał / gdy śię oczyśći / winę trzy grzywny/ á sądowi tákże trzy grzywny. A tákowé oczyśćienié potwarzom trzy kroć tylko ma bydź skazano: á ieśli czwarty raz będźie kto obwinion o vczynek potwarny / wiecéy ku spráwowániu 491

śię

śie nie ma bydź dopuśczon: ale zá iego zły vczynek nozdrze iemu máią bydź przerznioné/ iáko wáláchowi: y zárázem ma bydź przezecźći: y nie ma wiecéy prawá ſzláchecktiégo vżywáć/ álbo im śie iákokolwiek bronić.

O potwarnych pozwiéch.

491. 4. Chcemy y ſkázuiemy: áby potwarné y fałſzywé y nieporządné pozwy mieyſca v ſądów nie miáły/ zá które wedle wielkośći wyſtępku vrzednicy ná ſądźie śiedzący będą moc tákowé potwarné y fáłſzywé y nieporządné pozwy przynoſzącé káráć/ y oné popráwowáć/ y kaźić. Káź. Iág. Liſt 88.

Pozwy potwarné, gdzie máią bydz vznawáné.

492. 1. POzwy potwarné bárzo śie zábieżáły: przećiwko którym ácz ſą ſtátutá/ á wſzákoż byłá w tym wątpliwość: gdźieby tákowé pozwy vznawáné bydź miáły. Którą wątpliwość my chcąc odiąć ták náyduiemy: iż o tákowé Pozwy nie indźie vznawano bydź ma/ ieno v onégo ſądu álbo vrzędu: v którégo produkowáné będą: á wſzákoż iedno w ten czás/ gdy ſtroná o to czynić będźie chćiáłá: á Appellácya álbo ruſzenié do nas iśdź ma. Zyg. Aug. w Piotr. 1550.

Ieſliby kto kogo potwarnie pozwał o gwałtowny naiazd domowy.

205. 2. ar. 14. ALe żeby kto oſoby ſpráwiedliwéy y niewinnéy o tákowy álbo iny wyſtępek potwarnie nie winowáł/ y áby ztąd obwiniony/ nie był do wieże wſádzon w tákowym przypadku: tedy my y potomkowie náſzy pierwéy/ niż pozwánégo do wieże wſádźić vkwápiemy śie/ będźiemy śie pytáć y będą pytáć/ y mamy wiedźieć y wiedźieć máią prawdźiwé położenié rzeczy y wyſtępku: y tákże około tego/ któryby potwarzał. Który gdy w potwarzy vznány będźie: my tákowégo z powinnośći y z zwierzchnośći náſzéy bezecnégo ſkażemy bydź: y na twarzy znák mu przepálić roſkażemy. Ian Olbr. 1493. Liſt 106.

Iáka

Iáka kazn ná Cálumniatory przed ſądem Królewſkim.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

TO też nie mnieyſza: iż ſie záśie ták wiele potwarzy námnożyło: że też y bez przyczyny criminaliter pozywáią perſony niewinné/y wyćiągáią Akcię: któreby właſnie miały bydź Ziemſkié/Grodzkié/ álbo ciuiles rzeczoné/ná Séym álbo zá Dworem przed oſobe náſze: czym ſie wiele omieſzkiwa ſpráwom Koronnym/y ludźie ſie tym wielce ſzkodzą. etc. A gdźieby ſie nálazło przez Dekret náſz/iż citatus niewinnie á potwarznie pozwan był: tedy on Aktor będźie mu powinien wnet od ſądu nie odchodząc ſto grzywien winy położyć/y ná cokolwiek ná ſzkody przyśięże/co pozwány ná práwo nałożył/ zápłáćić ma przy przyśiedze: y ktemu ieſzcze dwánaśćie niedźiél ná dnie w wieży śiedźieć ma/ etc.

O tym cáły Státut znaydźieſz wyſſéy w pierwſzych księgách in Titulo, Criminales.

Przydáć tu Státut. Titulo, Virgo Rapta.

Item, Titulo, Inuaſio domus. *Tám po przyśiędze Kálumniátorá karzą.*

FALSATOR.

Ktoby pod cudzym imięniem fałſzywé Recogniciæ działał, álbo Prokuratorem ſie czynił.

Sigiſ. Cracouiæ 1538.

Quia impunitas magnam dedit hominibus ad malum propenſis, ad falſitates & colluſiones admittendas, audaciam; vt non vereantur per ſummiſſas & ſubornatas perſonas, vt in iudiciis, aut apud libros Terreſtres certas recognitiones facerent, nomine earum perſonarum, quas ſæpè contingit abeſſe longius à loco iudicij, & procurare, in detrimentum

mentum & perniciem ignorantium. Quam licentiam refrenare volentes, Statuimus; vt omnes tales, vbi sufficienti testimonio conuicti fuerint, pœna Statuti, de inuasione domus expressa, puniantur.

DE falsa Citatione, vide in Titulo, Citatio. fol. 38.

Falsarij monetę, qua pœna puniantur. vide in Tit. Moneta.

Ten Státut iest iuż po Polsku wysszey położony. Titulo, Procurator. Fol. 569.

CONVITIVM.

Iáko w pozwiéch, ták y okróm pozwu vsczypliwégo złorzeczenstwá zákázuie.

492. Máiestat Królewski/ Dekretem swym/ który moc ma Stá- Zygmunt
3. tutu ná wieczné czásy/ wszystkim wobec / ták Prokuratoróm / w Kráko.
iáko też innym osobóm którégokolwiek stanu y przełożenia są / 1 5 3 7.
rostkazáć y pohámowáć raczył: áby żaden pozwu nieporządnégo/ y słów w nim/ któréby czyiéy poczćiwośći / y dobréy sławy dotykáć sie miáły/ nápisánych/ przed Máiestat y sąd Królewski/ y do káżdégo sądu inégo Ziemskiégo álbo Grodzkiégo nieśmiał wnośić / álbo onych spráwowáć / pod winą śiedzenia iednégo tegodniá w wieży: którą wszyscy ná sobie nośić máią/ ktorzyby co przećiwnégo temu dekretowi Krolá Je° M. vczynili.

Do tegóż Státut de famosis libellis. Tit. Citatio. Sta. 18. ℣. 7.

De latratu sub scamno conuitium punitur. vide in Chronicis.

FAMOSVS LIBELLVS PASQVILVS. fol. 121. ℣. 14.

ORDINACIÆ. Tit. *Testáment. P. Rádźiwiłów z strony Nieświeżá. P. Hetmáná. Const.* 1588.

RECOGNITIO.

COMPVRGATORES TESTES. vide suprà Tit. Iudex.

DELATOR FALSVS. Pœnam talionis meretur. Sta. Priluſ. vide Tit. Calumnia.

CAPVT VI.

DE OCCVLTO:

Y o pohámowániu złych vczynkow niektorych potáiemnych/ ktore w myśli á w ſámey woley zoſtáią/ z ſtrony oſtátniego bożeo przykazánia Dekálogu.

REGVLA IVRIS.

De occultis non eſt iudicium ordinariũ.

A zową to in Iure, Mentale peccatum.

Ale iednák y práwá Polſkié coś o tym ruſzáią y ſtrofuią wyſtępki táiemné, choć ich kto ſam nie vczyni.

Zygmunt w Kráko. 1510. Liſt 14. ALe nie mniéy tych zá ktorych dopuſczeniém/ przyiáźnią/rádą. á zwłaſczá vrzednikow/y obywátelow ná gránicach wſzędzie mieſzkáiących to przeiechánie ſie ſtáło: o tákową zdrádę/ iáko wyſzéy ieſt rzeczono/bedziemy kárác. Gdyż ći co źle czynią/ y KTORZY NA ZLE ZWALAIą/ iednáką winą máią bydź karáni. A ten Státut ma ſie śćiągác nietylko ná przyſzłé rzeczy/ ále też ná przeſzłé. wL. 276. B. ver. 8

NAVKA KOSCIOLA KRZESCIANSKIEGO,
Która doſkonáłośći doſtátecznieyſzéy vczy gruntowniéy: o tym tráduie vcząc bydź dźiewięć grzéchów cudzych, któ- ré ácz ſie zdádzą bydź táiemné y cudzé, ale per conſcelerationem *iuż ſie nam włáſnie przyſwoiáią.*

Conſilio, iuſſione, conſenſu, irritatione, laudatione ſeu adulatione, reticentia culpæ alienæ, conniuentia vel indulgentia, participatione criminis, ac praua defenſione.

DE POENIS.

Ná końcu Praw o winách, kaźniách, y przeſudoch.

Gdyż

Gdyż Státuty bez kaźni są dáremné. Cazim. Tit. Lex. Sta. 3. ℣. 3. in Latino.

Poená śiedmnadźiesta y piętnadźiesta. Tit. Vulnus. *y* Tit. Incendiarius, Leg. 3. in quatuor casibus dari solet.

Pœna Regalis. Tit. Capitaneus. Tit. Pecus. Leg. 5. Tres fertones. Item, Tit. Palatinus. Leg. 8.

Pœna talionis. Titulo, Literæ.

Ale Polacy máło de pœna talionis *dźierżą, y iákoby są przećiwni stárému Legislatorowi, kędy wspomináią* Legem Radamanti.

Si quis patitur talia qualia quis fecit, pœna iusta putanda est.

Abowiém kiedyby pœna talionis *szłá w tym Páństwie, tedyby ręká zá rękę, głowá zá głowę, ząb zá ząb muśiáło iśdź, iáko práwo Moyżészowé vczy: wszákóż w niektórych przypadkách ma miey sce, co z czytánia obaczysz.*

Pœna infamiæ. Bannitia. *y tym podobné.*

Pœna inuasionis domus. vide eod. Titulo.

Pœna iuxta exigentiam facti, arbitrio Iudicis committitur.

Pœna latratus sub scamno. Tit. Infamia. *Ale o tym w Kronice ráczéy znáydźiesz.*

Pœna calumniatoris, *Priskowánie.* Tit. Calumniator.

Pœna Ministerialis, pœna Procuratoris *tákaż. támże.*

Pœna peculatus. Titulo Telonium. Leg. 27.

Pœna perduellionis. 1588. Const. 2.

Damna terrestria. titulo Inscriptio. Leg. 1.

Obligans bona, & postea vsumfructum impediens sub damnis terrestribus.

Item, Titulo Restitutio in bona & damna quæ intermedio tempore successerunt.

Item, damnum post moram & ante moram in Iure Ciuili.

Pœna trium marcarum pro qua dominus stat penes subditum suum. Titulo, Citatio. Titulo, Farrago.

Item, pœnæ post Decretum factæ irremissibiles. Tit. Citatio. Leg. 16. ℣. 3.

Pœnam quam Masouij vocant (*Przemiłośćiwa*) pro tyrannica mutilatione hominis. Prilus. Fol. 259.

Pœnæ irrogandæ iuxta libram æquitatis & proportionem factæ. Casim. Titulo, Fratres. Leg. 1. ℣. 3. *A Pismo S. mówi:* Iuxta qualitatem delicti sit pœnarum modus. Salomon.

TRZECIA CZĘSC PRAWA ZIEMSKIEGO:

O ſámym proceśie práwá, co ACTIONES zowie Céſárſkié práwo.

☞ *Opiſawſzy iedné perſony ſądowé: drugié perſony do ſądu przychodzące ze wſzyſtką komitiwą y áppáratem ich dopiéro máterią ſądów porządkiem ſwym opiſuię: ná trzećim mieyſcu przychodźi mówić o ſáméy práktyce: to ieſt, o Proceśie práwnym, który ieſt troiáki, iáko ná téy figurce położonéy dáie ſie widźieć.*

Proceſs práwny ná trzy częśći ſie dźieli.	1. *O ſpráwie przed Dekretem.* 2. *O ſpráwie przy Dekrećie.* 3. *O ſpráwie po Dekrećie.*	Scripto *podány.* Conſuetudine *záchowány.*

PIERWSZA CZĘSC PROCESV, ante latam ſententiam controuertentium partium.

ROKI.

Roki Ziemſkié ná káżdy mieśiąc máią bydz ſądzoné.

Jágełło w Kráko. y w Wár. 1423. Liſt 45.

O Rocech Ziemſkich / iż nád vtrapieniém vbogiéy ſzláchty 410. 1. náſzéy ſmiłowáliſmy ſie / tákeſmy poſtánowili: iż przerzeczoné Roki Ziemſkié / nie czeſćiéy / iedno raz w Mieśiąc w káżdym Powiećie máią bydź ſądzoné. Ná których Rocech Ziemſkich Komornicy Sędźiow y Podſędków z drugimi dwiemá Komorniki / to ieſt Woiewodzym y Podkomorzég niech bedą wybiéráni / y przez nie do tychże niech bedą przyłączeni / przez których Sędźia / y Podſedek / y Komornicy ich / niech nie máią mocy ſądźić. A przerzeczeni Komornicy / álbo vrzędnicy ſądowni / którzy máią bydź poſádzeni / niemáią innych ſpraw iedno ſwé włáſné prokurowáć álbo ſpráwowáć / áni ku ſpráwowániu máią od ſądu wſtáwáć: Y ieſt to dobra rzecz y pożyteczna: áby Sędźia y Pod-

y Podſedek ná Rocech Ziemſkich ſámi osobą ſwą śiedźieli / iáko ieſt zwyczay w Wielkiéy Polſcze.

Ale ná potym iedno cztérzy kroć do roku máią bydz odpráwowáné.

410. 2. Chcemy y roſkázuiemy: áby ſądy Ziemſkié cztérzy kroć do roku / wedle piérwszégo dozwolenia y dopuſczenia / dla vſtrzeżenia prożnych nakłádów y trapienia / były ſądzone. Kázim. III. 1 4 5 1. Liſt 87.

Támże TAKOWAZ VSTAWA. *Janá Olbrá. w Piotrk.* 1495. *List* 96.

411. 2. W RVSI ſądy ſześć kroć do roku máią bywáć. *Zygmunt w Piotrk.* 1523. *List* 42.

Conſtitucia Séymu Lubelſkiégo o tychze Rocéch.

ROki Ziemſkié Woiewodztwá Poznáńſkiégo / Káliſkiégo / Łánczyckiégo / Brzeſkiégo / Jnowłocłáwſkiégo / Płotckiégo / bacząc wielkié vbliżenié ſpráwiedliwośći ludzkiéy / zá oznáczeniém czáſów pewnych / conſtitucyámi oznáczonych / o ſądzeniu Roków Ziemſkich Woiewództw wyższéy opiſánych / ktoré propter legalia impedimenta ná czáſy miánowité częſto niedochodzą. A ták gdźieby aliquod legale impedimentum przypádło / ná czáſy w Conſtituciiéy opiſáné / dla ktorégoby niemogły bydź ſądzoné / tedy ſąd Ziemſki powinien inszé czáſy obwołáć ſądowé / cztérzy niedźiele przed ſądzeniém Roków: y to obwołánié w Aktá Grodzkié zápiſáć y odſądzáć: tákié Roki ſąd Ziemſki bedźie powinien tyle rázów / ile czáſów ieſt w Conſtituciách / ktorému Woiewództwu náznáczono káżdégo roku. Zyg. Aug. w Lubli. 1 5 6 9. w Conſti. Liſt 109. ſtá 52.

Roki álbo ſądy po rozesłániu liſtów Séymowych, áz do Séymu Powiátowégo niech będą ſądzoné.

412. 2. Jż zá iákimśi złym zwyczáiem to ſie wczeło / że ſądy Ziemſkié nie Zygmunt w Piotrko. 1 5 3 8.

nie bywáią ſądzoné/iáko ſkoro liſty o Séymie Wálnym bywáią wydáné/ co bywa z wielkim zániedbániém ſpráwiedliwośći. Dla tego vſtáwiamy/ áby nápotym ná przyſzłé czáſy nic niewádząc temu/ iż tákowé Liſty Séymowé wynidą/ álbo Séym Wálny będźie opowiedźian: przedśie ſądy Ziemſkié wſzędy były ſądzoné/ áż do Séymu Powiátowégo/ który będźie w káżdym Woiewództwie poſtánowión.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 12.

Sądy niech ná pewnych mieyſcách będą. *Tenże ná końcu w Metrice znaydźieſz.* Támże 3.

Zwyczay/ który z ſtárádawná w odkłádániu Roków był chowány. *Władyſław Iágełło w Kráko. y w Wárćie, Liſt 42.* Támże 4.

Zaden ná vrzędzie będący, Roków nie ma pod ſtem grzywien przekłádáć.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

ABy poddáni náſzy w doſtąpieniu ſpráwiedliwośći nie byli zátrudnieni/ álbo zániedbáni: Vſtáwiamy/ żeby ſądy Ziemſkié przez Woźnégo obwołáné od Woiewody mieyſc nie były/ áni mogą bydź przekłádáné ná iny czás. A gdźieby Woiewodá/ álbo Sędźia/ álbo który iny Vrzędnik té ſądy obwołáné którymkolwiek ſpoſobem álbo przełożył/ álbo przekáźił: tákowy winą ſtá grzywien pieniędzy niech będźie karan: których pieniędzy połowicá nam/ á druga ſtronie/ która w téy mierze krzywdę ćierpi/ ma ſie doſtáć. 414. 2.

Roki Ziemſkié y nie máią bydz odwoływáné, y záwity rok máią.

Kázim. III. 1 4 5 1. Liſt 87.

Chcemy/ áby odwołánié Roków nápotym nie było potrzebné: ále Roki y Wiecá ſtronam náznáczoné máią bydź ſądzoné. Abowiém Roki y Wiecá będą záwité: któré máią bydź ſądzoné miedzy práwuiącémi ſie ſtronámi. 414 3.

Gdy ſie kto zápiſze, roku nieodkłádáć.

Zwyczay ziem. Krá. 1 5 0 5. Liſt 122.

IEſli ſie kto komu zápiſze którą rzecz wyſwobodźić/ álbo iśćić/ Támże 4

śćie / á zápiße ſie Roku nie odkłádáć: tákowy niemoże proſtą chorobą Roku zwlec / álbo odłożyć. Wyiąwßy prawdźiwą chorobą: o ktorą ma przyśiądz wedle ſtátutu / iż ná ten czás prawdźiwie był niemocen.

O nieposłuſzenſtwie y nieſtaniu ná Roku powodowéy y pozwánéy ſtrony.

414. 5. POwodowa ſtroná niech czyni y ſpráwuie / iákoby win- Káz. Wiel.
ny był pozwan do ſpráwy: á gdy pozwány ná Roku ſtánie / Liſt 15.
á powodowa ſtroná ſie nie vkaże / ſkázuiemy dla nieposłußeńſtwá powodowégo / które ieſt wietßé niż pozwánego: iż pozwány rzecz otrzymał. Ieſliżeby zás pozwány ná Roku ſobie náznáczonym nie ſtánął / powodowa ſtroná ſámá przez ſie álbo przez ſwego posłá ſtánie: ſkázuiemy / iż zá to nieposłußeńſtwo pozwány dwiemá wołmi zá wine ma bydź karan.

Ieſli powodowa ſtroná ná pierwſzym Roku nie ſtánie, niech rzecz ſwą tráći z winą śiedmi grzywien.

415. 1. IEſli powodowa ſtroná ná pierwßym Roku / áni przez ſie / Káz. Wiel
áni przez posłá ſwego nieſtánie: niech od rzeczy ſwéy vpada Liſt 37.
z winą śiedmi grzywien.

Ná Rocech przedtym iedno o máłé Summy ſądzono.

415. 2. SKázuiemy / áby Sedźiowie y Podſedkowie własnémi o- Kázim. III.
ſobámi nie przez Komorniki ná ſądźiech śiadáć byli powinni: á w Korczy.
o ſummy / które nád ſto álbo trzydźieśći grzywien wyciągáią 1 4 5 1.
ſie / żadnym ſpoſobem nie ſądźili. Liſt 88.

Ale iuz Sędziowie wſzyſtki ſpráwy ſądzą.

Chcemy /

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 33.

Chcemy / áby káżdému było wolno káżdégo o iákąkolwiek 415.
summe pieniedzy / álbo krzywde dziedziczną / álbo która od o- 3.
soby pochodzi / álbo o dobrá którékolwiek do sądu Ziemskiégo
pozwáć: gdzie pozwány bedzie powinien y ma stáwáć y odpo-
wiádáć / nie excipuiąc sie ná roki wálné dla wielkości summy:
ále y owszem bedzie wolno Sedziom Ziemskim téż o wielką
summe sądzić / gdyż bedzie káżdéy stronie wolno ruszyć álbo
áppellowáć.

Sędzia Ziemski tez Roki nadworne moze sądzić.

Zygmunt w Piotrk. 1519. List 25.

Spráwy przed námi z Roku nadwornégo nieskończoné 415
do powiátu pozwánégo niech bedą odesláné: które Sedzia 4
Ziemski bedzie sądził ná Rocech Ziemskich o którąkolwiek sum-
me: o którą przed námi bedzie rzecz poczeta.

☞ *O czásie sądzenia Roków w káżdym Powiećie zosobná: naydźieß reieſtr w Státućie Polſkim Herbórtowym List* 423. *ták iáko bywáły áże* ad 1569. annum. *A dáléy, iáko potym odmięniáné bywáły, z strony czásu, y z strony mieysc: tu teraz znaydźieß.* Item, *w Constitucię wedla reieſtru weyźrzy. A potym w Séymy zá Królá Zygmuntá Trzećiego.*

Personalis terminus { *O iuráment:* / Ad tollendũ pecunias / *quitowánie.* } Peremptorius terminus. { Pro administratione iustitiæ. / Pro Kmethone profugo. / Qui se spontè submiserunt, ad tollendũ pecunias. }

Roki Poznáńskié przed obiéránićm Tribunálistów 1589. *Stá.* 69.

ROKI { *Królewskié.* / *Ziemskié.* / *Grodzkié.* / *Wiecá Bártnicze.* } *w Láćińskim Herb.* 280. ℣. 39.

W MALEY

W MAŁEY POLSCZE.

Sądzenié Roków Ziemskich y Wiéców, mieysc przednich y przydánych.

23. 3. ABy tym prędzéy spráwiedliwość ludźióm czyniona byłá / vstáwuiemy: áby Roki Ziemskie były záwżdy w káżdym Woiewództwie czásów y ná mieyscách stárádawnych Státutem opisánych káżdego roku trzy kroć sądzoné / á czwarty raz Wiécá (okróm Woiewództw: które wedle prośby Posłów swych sądy Ziemskié y Wiécá mieć máią iáko niżéy iest opisáno.) A iesliby też roku ktorégo spełná troie Roki / álbo ták iáko niżéy w káżdym Woiewództwie y ziemi iest opisano / z przyczyny ktoréy słuszney nie doszły / tedy przedśie Wiécá záwżdy ná swym mieyscu swégo czásu / roku káżdégo dochodźić máią. Do czego niebytność Woiewodza prze niemoc / ábo z ktoréy inéy przyczyny słuszney przeszkádzáć nie ma: ále żeby té Wiécá y w niebytności Woiewodzéy Kásztelan záwżdy z inémi Dignitarzmi y Vrzedniki odpráwowal. A to sądzenié tákowych Wiecow rozumieć sie ma wszedźie / ták w Máléy iáko w Wielkiéy Polsce. Zyg. Aug. w Piotr. 1565.

Sądy Ziemskié. Grodzkié po wszystkiéy Koronie.

Sądy Ziemskié y Grodzkié / y Iuridiki Grodzkié / nie máią sie odpráwowáć w żadnym vrzedźie / y w Grodźie po dokończeniu Seymu Wálnégo Koronnégo in arctiori tempore, iedno po dwu niedźiel. Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 31.

W WOIEWODZTWIE KRAKOWSKIM.

BIECKIE. CZCHOWSKIE.

423. 4. IZ sie teraz ták prędko Roki odpráwowáć / iáko przedtym bywáło / niemogą: y Pisárze przedługié kontrowersyę Aktciy / Dekre- Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

Dekretów / y prze ßérokość zapiſów ták predko iáko też przedtym bywáło/dopiſowáć Akt nie mogą. Tedy mocą Séymu tego przyczyniamy czáſu do ſądzenia y odpráwowánia ſądów Ziemſkich/ y dopiſowánia Akt w ziemi Krákowſkiéy tym ſpoſobem : Aby naprzód kiedy w poniedziáłek poczną ſądźić w Krákowie / tedy máią ſądźić y piſáć przez Wtorek / Srzodę / Czwartek/ Piątek y Sobotę : á w Niedźiele iácháć do Proßowic/ y támże w Poniedźiáłek názáiutrz ſądźić áż do Srzody. We Srzodę wyiecháć do Kśiężá / y tám poczawßy ſądźić we Czwartek nie przeſtáwáć ſądów/ áż do Poniedźiałku. W Poniedźiáłek do Lelowá wyiecháć/ á we Wtorek poczawßy w Lelowie ſądźić/ tedy áż do Piątku. Z Lelowá przyiechawßy názad do Krákowá tydźień dopiſowáć w Krákowie/ to ieſt/ poczawßy od Poniedźiałku áż do Soboty. A po dopiſániu w Krákowie wyiecháć w Niedźiele do Czchowá : á począć ſądźić we Wtorek áż do Piątku. W Sobotę wyiecháć do Biéczá / á począć ſądźić w Poniedźiálek / y ſądźić do Srzody.

Ale w inych Woiewództwách Korony náßéy Piſárze ziemſcy máią dopiſowáć ſpraw ſądowych z mieyſc nie odieżdżáiąc / ſub pœnis in ſtatutis expreſsis.

[Tenże w Lublinie 1569.]

Sądy Biéckié y Czchowſkié/ktoré przypadáią ná Wielkanoc / té przekłádamy ná Przewodny poniedźiáłek. 433. 4

Ale potym tego popráwiono.

[Zygm. III. w Wárßá. 1589. Liſt 18.]

ROki Ziemſkié Woiewództwá Krákowſkiégo/áby w té czáſy były ſądzone/ kiedy Wiécá przypadáią. Gdy Wiécá ſądzone nie będą / y ná drugich mieyſcách ſubſequenter gdźie ſię ſądy Ziemſkié odpráwuią feria ſecunda poſt Michaelis, iuxta Conſtitutionem anni 1565.

W WIELKIEY POLSCZE.

Roki Ziemſkié, y Wiécá.

[Zyg. Aug. w Piótrk. 1565.]

PRze ßérokość Woiewództw w Wielkiéy Polſcze nie mogą bydź ſądy Ziemſkié/ iedno dwá kroć do roku. 425. 2.

POZNANSKIE, KOSCIENSKIE, WSCHOWSKIE.

425. 3. PIérwsze Roki Ziemskié Poznáńskié/ áby były sądzoné wedle tych dni/sub pœna in Statuto descripta: to iest we dwie niedzieli po Wielkiéynocy/ Poznáńskié: á Kośćieńskié po nich we dwie niedzieli. Támże

Drugié Roki Ziemskié Poznáńskié po świećie Národzenia Pánny Máriiéy w Poniedziáłek: á Kośćieńskié po nich we dwie niedzieli.

Wiecá w Poznániu w Poniedziáłek przed świetym Márćinem bliższy.

ROki Ziemskié Woiewództwá Poznáńskiégo/ Káliskiégo/ Łęczyckiégo/ Brzéskiégo/ Inowłodzłáwskiégo/ Płotckiégo/ bacząc wielkié vbliżenié spráwiedliwośći ludzkiéy/ zá oznáczeniém czásów pewnych/ Constituciámi oznáczonych/ o sądzeniu Roków Ziemskich Woiewództw wysszéy opisánych/ któré propter legalia impedimenta ná czásy miánowité często niedochodzą. A ták gdzieby aliquod legale impedimentum przypádło ná czásy w Constituciiéy opisáné/ dla którégoby niemogły bydź sądzoné/ tedy sąd Ziemski powinien insze czásy obwoláć sądowé/ cztéry niedziele przed sądzeniém Roków: y to obwołánié w Akta Grodzkié zápisáć: y odsądzáć tákié Roki sąd Ziemski będzie powinien tyle rázów / ile czásów iest w Constituciách którému Woiewództwu náznáczono káżdégo Roku. Zyg. Aug. w Lubli. 1 5 6 9. List 109. w Consti.

ROki Poznánskié / że dla Séymiku Srzedzkiégo ná obiéránié Trybunálistów niedochadzáły / tedy postánawiamy / żeby w Poniedziáłek po świetym Bártłomieiu: á Kośćienskié po nich we dwie niedzieli dochodziły. A tákowé Roki Ziemskié Poznáńskié / máią bydź sądzoné ná Ratuszu / gdzie przedtym Wiecá sądzono. Roki Ziemskié Wschowskié máią bydź dwá kroć do roku sądzoné/ po Kośćieńskich w tydzień. Zygm. III. w Kráko. 1 5 8 8. List 60.

POpráwuiąc Constituciiéy ná Séymie Koronáciiéy násséy / postánowiamy: żeby Roki Poznáńskié / któré bywáią w ostátni Poniedziáłek przed Séymikiem obiéránia Deputatów/ ná Trybunał sądzoné były. A Kośćieńskié y Wschowskié po nich według zwyczáiu y práwá / któré tám máią bydź sądzoné/ gdzie do tego czásu zdawná sądzoné były. Tenże w Wárszá. 1 5 8 9. List 30.

SĘDOMIERSKIE.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 63.

ROki Ziemskié Sędomirskié / ktoré przedtym bywáły feria secunda post festum S. Francisci, á potym dla Wiécow / ktoré ná ten czás były złożone / niedochadzáły: tedy gdyby Wiécá niedoszły / té Roki tego czásu wedle stáródawnégo zwyczáiu w Sędomiérzu / á potym w inszych powiećiech dochodźić máią. Roki Wiślickié máią bydź sądzoné / by też y cáły tydźień / áż sie odpráwią: á Pilznieńskié po nich w drugim tegodniu poczynáć sie máią.

STĘZYCKIE.

Zygm. III. w Warszá. 1589. List 20.

ROki Ziemskié Stężyckié / ktoré bywáły post Dominicam Rogationum, iż ná ten czás dla sądzenia Woiewodztwá Sędomirskiégo ná Trybunale dochodźić niemogły / tedy ie składamy / żeby záwżdy sądzoné były post Dominicā Cōductus Paschę.

KALISKIE.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

KAliskié Roki Ziemskié pierwszé w Poniedźiálek po świetey Tróycy: potym od poczęcia tych Rokow we dwie niedźieli w Koninie. A drugié zá nimi podle stárégo zwyczáiu iedné po drugich we wszystkim Woiewodztwie.

Wtoré Roki Káliskié po świetym Michále w Poniedźiálek: á potym w inszych powiećiech / vt suprà scriptum est.

Wiécá álbo Roki wielkié po świetym Marćinie w pierwszy Poniedźiálek: po nich Gnieźnieńskié we dwie niedźieli.

Sądy Ziemskié Woiewództwá Káliskiégo.

Zygm. III. w Wárszá. 1593. List 17.

A Iż z wielu przyczyn od kilká lat Sądy Ziemskié Woiewództwá Káliskiégo niedochodźiły / y ktemu Constitucia Anni 1590. ma to w sobie / że po dokończeniu Séymu Wálnégo żadné sądy / áni Ziemskié / áni Grodzkié nie mogą bydź sądzoné in arctiori tempore, iedno po dwu niedźiel. A iż Séym ten teráznieyszy czás do poczęcia sądzenia Poroczkow Woiewództwá Káliskiég podług Constituciéy 1565. w Poniedźiałek

działek pierwszy po S. Tróycy opisány wziął/ y ktemu záczecié Séymu tego dniá Wtorkowégo záczęło sie. Przeto áby ludzie swéy spráwiedliwośći nie byli zwłóką iáką vciążeni y vkrzywdzeni/ máiąc iuż od nas vrząd spełna Ziemski dány/ deklárniemy/áby po skończeniu Séymu w Poniedziałek pierwszy po Náwiedzeniu Pánny Máriiéy/ w Káliszu sądzoné były/ y tám vrząd Ziemski wszystek/ ktory iescze przyśiegły nie iest/ zwłaszczá sądowy/przed Woiewodą álbo Kásztelanem podług práwá vczynił przyśiegę. Záczym áby sądy/ y ksiąg leżenié podług práwá opisánégo odpráwowáło sie. A po odsądzeniu Poroczek w Káliszu/Konińskié we dwie niedźieli: á w drugich powiećiéch zá nimi/ podług czásów Constitucią opisánych/ sądzoné były. A teráznieysza Constitucia tylko pro hac vice trwáć ma/nie zágradzáiąc tych czásów innych do sądzenia sądów Ziemskich práwem náznáczonych.

SIERADZKIE.

426. 1. W Siéradzu Roki Ziemskié w poniedziałek po Trzech Królách bliski. Potym w Szadku/ y w inszych powiećiéch more consueto, wedle ordinácyiéy Piotrkowskiéy. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

Wtóré/ w Poniedziałek po Przewodnéy niedźieli.

Trzećié/ w Poniedziałek po świećie Národzenia Pánny Máriiéy.

Wiécá w Siéradzu w poniedziałek po świećie S. Lukászá Ewányelisty.

ROki Ziemskié Siéradzkié/ post Conductum Paschæ iuxta Constitutionem przypadáiącé/ vstáwiamy/ áby sądzoné były/ non obstañ. Constitutione anni proximè præteriti, pro hac vice. Zygm. III. w Wárszá. 1590. List 29.

O Sądziéch Szadkowskich.

433. Sądy Szadkowskié przez wielkość powiátu/ máią bydź dwie niedźieli dzierżáné. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557.

WIELVNSKIE, OSTRZESZOWSKIE.

426. 2. PIérwszé Roki w Wieluniu w poniedziałek pierwszy po świećie Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

świećie Oczyśćienia Panny Mariiey. Po nich Ostrzeszowskie we dwie niedźieli/ od poczećia Wieluńskich.

Wtóre/ w Poniedźiałek po Niedźieli Rogationum.

Trzećie/ w Poniedźiałek po S. Franćiszku blisko przyszłym.

Ostrzeszowskie po nich/ vt suprà scriptum est.

Wiecá w Wieluniu w Poniedźiałek blisko przyszły przed świetem Marćina świetego.

O tychze Sądziech.

Tenze Támże 1567. Sądy ziemskie Wieluńskie Constituciami Roku 1565. postánowione y opisáne/ iż záwsze sie trefuią społu z Rádomskiemi/ co iest z wielkim vbliżeniem tych/ ktorzy miewáią spráwy w Wieluniu y w Rádomskim: A Ostrzeszowskie iedne ná Mięsopustne dni/ drugie ná Swiątki/ á trzećie pod Wiecámi Sieradzkiemi przypadáią/ ná prośby Posłów ziemie Wieluńskiey przekłádamy: áby záwżdy ziemie Wieluńskiey sądy bywáły we dwie niedźieli po Sieradzkich/ ták iáko Sieradzkie są opisáne. To iest/ w drugi tydźien Szadkowskie Roki/ gdyż w Szadku dwie niedźieli bywáią sądy/ żeby iedne drugim nie przeszkadzáły. A Ostrzeszowskie záwżdy w tydźien po Wieluńskich/ iáko pierwey bywáło. 426. 3.

LĘCZYCKIE.

BRZEZINSKIE, ORŁOWSKIE.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. PIerwsze Roki ziemskie/ Łęczyckie po S. Agnieszce w Poniedźiałek. A po nich we dwie niedźieli Brzezinskie. A po Brzezinskich Orłowskie wedla zwyczáiu dawnego. 426. 4.

Wtóre Łánczyckie w Poniedźiałek po świećie Bożego wstąpienia.

Trzećie w Poniedźiałek po świećie S. Michałá.

Wiecá w Łęczycy w Poniedźiałek po świećie Wszystkich świetych bliższy.

Stephan w Wárszá. 1581. List 215. ROki ziemskie Woiewodztwá Łęczyckiego wedle Constituciiey Piotrkowskiey Anni 1565. czásow opisánych bywáć máią: Mimo ktore czásy Sędźia inych skłádáć nie ma.

KVIAWSKIE.

BRZESKIE Y WŁODZŁAWSKIE.

427. 2. BRzéſkié ſądy Ziemſkié we trzy niedźiele po Swiątkách. Włodzłáwſkié w tydzień po nich. Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

Drugié we dwie niedźieli po Swiętym Bártłomieiu. A we Włodzłáwiu po nich wtydźień.

Wiecá Brzéſkié we dwie niedźieli po S. Marcinie.

Wiecá Włodzłáwſkié we dwie niedźieli po Brzéſkich.

ROki wtóré Ziemſkié w Kuiáwách / oboygá Woiewództwá/ktoré w Jéśieni we dwu niedźiél po świętym Bártłomieiu / wedle Conſtituciiéy odpráwowáć zwykły/ ochrániáiąc wątpliwośći ludzkiéy dla odmiány dniów świętego Bártłomieiá Decláruiemi zá prozbą posłów onych Woiewództw/ tą to Conſtitucią / áby záwżdy przerzeczoné Roki / pewné dni ſwé Wtorkowé miáły. A gdy inſzego dniá niżeli we Wtorek tráfi ſie dźień S. Bártłomieiá / tedy też Roki máią ſie poczynáć w Brzéśćiu w piérwſzy Wtorek po wyſzciu dwu niedźiél od świętego Bártłomieiá. A w Jnowłodzłáwiu potym w tydźień/tákże we Wtorek. W inſzych záśię powieciéch/według ſtárych zwyczáiów. Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 215.

OBiáśniáiąc Conſtitucią Piotrkowſką Anni 1565. vſtáwiamy / áby Brzéſkié ſądy we Wtorek piérwſzy po S. Janie Krzćićielu : á Włodzłáwſkié w tydźień po nich. Drugié Roki Brzéſkié we Wtorek piérwſzy po Národzeniu Pánny Máriiéy : á Włodzłáwſkié w tydźień po nich. A w inſzych powieciéch oboygá Woiewództwá po nich według dawnég zwyczáiu były odpráwowáné. A ieſliby w ktorym powiecie dla iákiéy przyczyny niedoſzły/tedy przedśię w drugich powieciéch dochodźić máią. Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt 60.

BRzéſkié Roki trzecié áby były ſądzoné w piérwſzy wtorek poſt feſtum S. Agnetis. A Włodzłáwſkié w tydźień tákże po nich: á w powieciéch inſzych oboygá Woiewództwá po nich wedle zwyczáiu dawnégo. A ieſliby w ktorym powiecie dla iákiéy przyczyny niedoſzły/tedy przedśię w drugich powieciéch dochodźić máią. Tenże w Wárſzá. 1593. Liſt 18.

DOBRZYNSKIE.

LIPINSKIE.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. W Dobrzyńskiey ziemi sądy Ziemskié more solito. A wßákże Wiécá máią bywáć záwżdy ná káżdy rok. 427. 3.

O tychże Rocéch.

Tenże Támże. 1567. NA prośbę posłów Dobrzyńskich pozwoliliśmy: áby Roki Ziemskié y Wiécá wedle czásów niżey opisánych w ziemi Dobrzyńskiey odpráwowáné były. 427. 4.

Napierwey Roki Ziemskié w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy po świętym Mácieiu: po nich tákowéż Roki w Lipnie w Poniedźiáłek bliżßy: potym záśie w tydzień ná drugi Poniedźiáłek w Rypnie tákowéż Roki Ziemskié.

Wtóré Roki Ziemskié w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy przed świętym Janem: po nich záśie w Poniedźiáłek bliżßy w Lipnie tákowéż Roki: á záśie w Rypnie w Poniedźiáłek bliżßy po Rocéch Lipińskich.

Trzecié Roki Ziemskié w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy po S. Bártłomieiu: á w Lipnie w Poniedźiáłek bliżßy po Rocéch Dobrzyńskich: á w Rypnie záśie w Poniedźiáłek bliżßy po Rocéch Lipińskich.

Wiécá ziemie Dobrzyńskiey w Lipnie w Poniedźiáłek po S. Andrzeiu: ná których Wiécách wßyscy Kásztelani/ Dignitarze/ y Vrzędnicy záśieśdź/ y Wieców nie odieżdżáiąc dokończyć/ y dosądźić będą powinni sub pœna centum marcarum Polonicalium. O którą winę ratione transgreſsionis coram officio Castreń. Bobrowniceń. respondere & satisfacere pozwáni/ nulla motione seu appellatione desuper obstante będą.

O tychże Rocéch.

Zygm. III. w Wárßá. 1593. List 20. NA prośbę posłów Ziemie Dobrzynskiey pozwalamy/ áby pierwßé Roki Ziemskié były sądzoné w Dobrzyniu/ we Wtorek po niedźieli Wstępnéy/ á w Lipnie y w Rypinie w tydzień potym.

Wtóré Roki w tych wßytkich powiećiéch wedle zwyczáiu záchowálégo.

Trzecié w Dobrzyniu we Wtorek po Swiętym Mátthewßu: á po nich w Lipnie y Rypinie w Poniedźiáłek zwykłym obyczáiem.

ROKI KIIOWSKIE.

433. 2. ROki Ziemſkié w Kiiowie/ áby záwżdy były trzykroć do roku. Zyg. Aug. w Lubli. 1 5 6 9.

Pierwße Roki w Kiiowie w Poniedźiałek bliżßy po świętym Jérzym.

Wtóré Roki Ziemſkié w Żytomiérzu w Poniedźiałek po Nowym lećie bliżßy.

Trzećié Roki w Ruczu / w Poniedźiałek przed S. Bártłomieiem bliżßy.

Wiécá Woiewództwá Kiiowſkiégo w Kiiowie/ w Poniedźiałek przed S. Symonem Judy bliżßy.

ROKI RVSKIE.

W Ruśi ſądy ſześćkroć do roku máią bywáć.

411. ROzrządźiliſmy / y chcemy zá zwyczay bydź chowano : áby w ziemiách Ruſkich ßeśćkroć do roku Ziemſkié Roki były ſądzoné. A nie będźie wolno Sędźióm króm ſłußnéy przyczyny/ álbo práwnéy przekázy/ to ieſt woyny/ ábo Wálnégo Séymu Roków odkłádáć : ále czáſów niżéy opiſánych y náznáczonych pod winámi przećiwko Sędźióm niedbáłym poſtánowionémi/ té Roki Ziemſkié niech będą ſądzoné. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 42.

Których to Roków ſądzenié pierwßé będźie w pierwßy dźién powßedni po Trzech Królách / ieſli będźie godny ku ſądzeniu : to ieſt / którégo niedźielá álbo inné święto wielkié nie przekáźi.

Wtóré ſądzenié po świećie S. Máćieiá Apoſtołá ná Wioſnę : tákże w dźién powßedni práwny pierwßy.

Trzećié / w pierwßy álbo bliżßy dźién práwny po świećie S. Woyćiechá.

Czwarté / po świećie S. Janá Krzćićielá w dźién bliżßy ſądowny powßedni.

Piąté ſądzenié po świećie S. Bártłomieiá Apoſtołá w powßedni dźién pierwßy ſądowny.

Szóſté / w pierwßy dźién po świećie świętych Apoſtołów/ Symoná y Judy. A ták ná káżdy rok niech będźie záchowano.

Ale iż w Przemyślu/gdźie ſądy Ziemſkié bywáią ſądzoné/ Jármárk ná święto Trzech Królów bywa : dla którégo Roki

nie

nie moglyby ſpokoynie ſądzoné bydź: á ták Roki Ziemſkié Przemyſkié będą niżey przelożoné tegodniem iednym po ſądzeniu Roków w innych ziemiách: to ieſt poczawßy piérwßé ſądzenié w piérwßy dźién po Oktawie Trzech Królów: á ták potym po Rocéch Lwowſkich záwżdy w ieden tydźień będą ſądzoné.

ROKI PRZEMYSŁKIE,

Y PRZEWORSKIE.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1567. ZA zwoleniém Rad y Poſłów Koronnych nád zwyczay ſtárádawny ſądzenia ich mocą Séymu tego ninieyßégo ku ſądzeniu tychto Roków/odmieniamy to dla tego: áby Przemyſłkié Roki wolniéy byly ſądzoné/ y czás miály dłużßy ku ſądzeniu tych Roków Przeworſkich náznáczamy/to ieſt we trzy niedźiele od Aktu Roków Przemyſłkich. 430.

Stephan w Wárßá. 1581. Liſt 216. ROki Ziemſkié Przemyſkié/ które przypadály we Wtorek po S. Jákubie/ do Wtorku po S. Bártlomieiu quotannis prorogujemy/ á po nich more ſolito, we trzy niedźiele Przeworſkié.

ROKI CHEŁMSKIE.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569. W Ziemi Chełmſkiéy Roki Ziemſkié ßeśćkroć do Roku bywáią ſądzoné czáſów trudnych y niepogodnych. Przeto vſtáwiamy/ áby dwoie Roki byly odieté obyczáiem innych przyleglych Woiewództw. 424.

Ale piérwßé Roki Ziemſkié/ áby ſądzoné byly w Chełmie/ w Poniedźiałek bliżßy przed świetem S. Agnießki: Kraſnoſtáwſkié po nich we dwie niedźieli.

Wtóré Roki Chełmſkié w Poniedźiałek bliżßy po świećie S. Philipá Jákubá: Kraſnoſtáwſkié po nich we dwie niedźieli.

Trzećié Roki Chełmſkié w Poniedźiałek w Oktawe Bożégo Ciáłá. Kraſnoſtáwſkié po nich we dwie niedźieli.

Czwarté Roki Chełmſkié w Poniedźiałek bliżßy przed świetem Národzenia Pánny Máriiey: Kraſnoſtáwſkié po nich we dwie niedźieli.

Wiécá Chełmſkiéy ziemie ná mieyſcu zwykłym w Poniedźiałek bliżßy przed świetem S. Symoná Judy.

ROKI

ROKI HALICKIE, Y KOŁOMYYSKIE.

Za prośbą Posłów ziemie Hálickiéy / y zá oćiążeniém sądu Ziemskiégo onéy ziemie / y nieprześpiecznym przeiázdem dla wód / y dla niewielkośći spraw Kołomyyskiégo powiátu / roki Ziemskié Kołomyyskié in eodē vigore przenośimy do Háliczá: ktore Kołomyyskié Roki záraz z Hálickimi Ziemskiémi máią bydź sądzone: gdyż tám kśiegi Kołomyyskié Ziemskié w onym powiećie chowáią. Tenże 1 5 6 7. w Consti. List 75.

Iż czás nie był náznáczony sądzenia Roków Hálickich w Constituciách / tedy ták deklàruiemy: áby w káżdym roku / pierwsze Roki záczynáły sie w Háliczu / w Poniedziáłek pierwszy post festum Purificationis Mariæ. Drugié / post Conductus Paschæ. Trzećié / feria secunda post Natiuitatis Mariæ proxima. Czwarté / feria secunda post festum S. Martini proxima. A Trebowelskié záwsze po Hálickich máią sie poczynáć we dwie niedźieli. Zygm. III. w Wárszá. 1 5 9 3. List 20.

SANOCKIE.

Iż dla Trybunału Lubelskiégo / nie zwykły dochodźić Roki Ziemskié Sánockié około Swiątek przypadáiące: tedy ie ná prośbę obywátelów támecznych náznáczamy ná Wtorek bliższy po S. Wáwrzyńcu. Máią sie záczynáć we Wtorek po świetym Michále bliższy. Tenże w Kráko. 1 5 8 8. List 64.

A Iż incorrectè ná Séymie Koronáciiéy nászéy Constitucia około sądzenia Roków Sánockich iest nápisána / popráwuiąc iéy / té Roki które przypadáią w Sánoku / miedzy Swiątkámi á Wielkanocą / przekłádamy ná pierwszy Wtorek po S. Michále. A insze Roki suis temporibus máią bydź odpráwowáné. Tenże w Wárszá. 1 5 8 9. List 20.

ROKI ZIEMSKIE KAMIENCA PODOLSKIEGO.

ROki Ziemskié Kámienieckié / które przypadáią post festum sancti Petri ad vincula, té Roki przekłádamy ná Czwartek bliższy po Wszech Swiętych. Zygm. III. w Wárszá. 1 5 8 9. List 21.

LVBELSKIE

LVBELSKIE. VRZĘDOWSKIE.

Stephan w Wárſzá. 1578. Liſt 190.

ROki Ziemſkié Lubelſkié/ prze wielkość ſpraw/ zá ieden tydzień odpráwowáć ſie niemogą. A ták vſtáwiamy/ áby w drugim tegodniu były ſądzone przez Poniedziáłek y Wtorek. A w Vrzedowie we Czwartek/ w Piątek y w Sobote.

Tenże Támże 1581. Liſt 215.

ROki Vrzedowſkié Ziemſkié / które bywáły w Wielki Czwartek / ták przekłádamy: áby były we Czwartek po Wielkiéynocy odpráwowáné.

Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt 64.

IZ Roki Ziemſkié Lubelſkié / które bywáły po S. Janie Krzćićielu prze ſądzenié Trybunału po té czáſy zginęły. Przeto pozwalamy/ áby ná mieyſce tych/ w Poniedziáłek po świecie Jedenaśćie tyśiąc dziewic / gdyby Wiecá niedoſzły / bywáły ſądzoné. A w Vrzedowie w pułtory niedziele po Lubelſkich.

W BEŁSKIM WOIEWODZTWIE.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

W Tym Woiewodztwie do roku czterzy kroć Ziemſkié Roki bywáć máią. 424

Pierwſzé Roki w Poniedziáłek po Trzech Królách bliſko przyſzły.

Wtóré w Poniedziáłek po świetym Woyćiechu tákże bliſko przyſzły.

Trzećié po Swietéy Tróycy / téż w Poniedziáłek bliſko przyſzły.

Czwarté / w Poniedziáłek po świetym Bártłomieiu tákże bliſko przyſzły.

Grábowieckié Roki Ziemſkié we dwie niedźieli po Bełſkich wyſzéy omienionych/ á po nich Grodelſkié w Piątek bliżſzy.

Wiecá we wſzyſtkim Woiewodztwie Bełſkim ná mieyſcu zwyczáynym káżdego roku w Poniedziáłek po świetym Fráńćiſzku tákże bliſko przyſzły.

Ale potym tego popráwiono.

Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt 64.

NA pilną prośbe Poſłów Woiewodztwá Bełſkiego / áby Roki

Roki Ziemſkié w tym Woiewództwie były ſądzoné obyczáiem niżéy opiſánym. Poſtánawiamy/ to ieſt w Bełzie ná piérwſzy Póniedźiałek po świecie Trzech Królów: po nich w Grábowcu we dwie niedźieli: á po poczećiu Grábowieckich w tymże tegodniu we Czwartek w Hrodle: á w Buſku po poczećiu káżdych Roków Bełzkich Ziemſkich/ Roki wtydźień máią bydź ſądzoné. Drugié Roki Ziemſkié Bełzkié/ máią bydź ſądzoné w piérwſzy Póniedźiałek po świecie S. Woyćiechá: á w Grábowcu po nich we dwie niedźieli: á po poczećiu Grábowieckich w tymże tegodniu we Czwartek w Hrodle. Trzećié Roki Ziemſkié Bełzkié/ w piérwſzy Póniedźiałek po świecie S. Janá Krzćićielá: á w Grábowcu po nich we dwie niedźieli: á w Hrodle tákże w tymże tegodniu we Czwartek. Czwarté Roki Ziemſkié Bełzkié/ w piérwſzy Póniedźiałek po świecie świetéy Jádwigi: á w Grábowcu po nich we dwie niedźieli: á po Grábowieckich w tym tegodniu we Czwartek w Hrodle.

PŁOTCKIE.

28. 2. PIérwſzé Roki Płotckié w Póniedźiałek po Trzech Królách: zá którémi inſzych powiátów iśdź máią obyczáiem zwykłym nie odkłádáiąc/ pod winą Státutową. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

Wtóré Roki w Póniedźiałek po Przewodnéy Niedźieli.

Trzećié/ w Póniedźiałek po świecie Národzenia Pánny Máriiéy.

O tychże wyſſzych Rocéch: y odwołániu Roków in genere.

28. 3. ROki Ziemſkié Woiewództwá Poznáńſkiégo/ Káliſkiégo/ Łeczyckiégo/ Brzeſkiégo/ Jnowlodzláwſkiégo/ Płotckiégo: bacząc wielkié vbliżenié ſpráwiedliwośći ludzkiéy zá oznáczeniem czáſów pewnych Conſtituciámi oznáczonych/ o ſądzeniu Roków Ziemſkich Woiewództw wyſzéy opiſánych/ któré propter legalia impedimenta ná czáſy miánowité częſto nie dochodzą. A ták gdźieby aliquod legale impedimentum przypádło ná czáſy w Conſtituciiéy opiſáné/ dla którégoby nie mogły bydź ſądzoné/ tedy ſąd Ziemſki powinien inſzé czáſy obwołáć ſądowé/ cztérzy niedźiele przed ſądzeniém Roków: y to obwołánie Tenże w Lubli. 1569. Odwołánie Roków 4. Niedźiele.

w Akta Grodzkie zapiſać/ y odſadzać takie Roki ſąd Ziemſki będzie powinien tyle razow/ ile czaſow ieſt w Conſtituciach ktoremu Woiewodztwu naznaczono każdego roku.

Stephan. w Warſzá. 1581. Liſt 216 ROki Ziemſkie Płotckie pierwſze w Poniedziałek po Krzyżowey Niedzieli. Wtore/ w Poniedziałek po świetym Michale. Trzecie / w Poniedziałek przed świetą Iągnieſzką. A w inſzych powieciech wedle ſtarego zwyczaiu. A w Raciążu po Swiątkach w pierwſzą Srzode: w Płońſku w Poniedziałek po świetey Troycy.

ZAWKRZENSKIE.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. PIerwſze Roki w Poniedziałek po Gromnicach w Srzeńſku. A potym w inſzych powieciech zwykłym obyczaiem nieodkładaiąc. 428 4

Wtore/ w Poniedziałek po Niedzieli Rogationum bliſko przyſzły.

Trzecie/ po Swietym Franciſzku.

Wieca Woiewodztwa Płotckiego wſzytkiego w Płotcku w Poniedziałek po świecie Wſzech Swietych bliſko przyſzły.

Potym poprawiono.

Stephan. w Warſzá. 1581. Liſt 316. PIerwſze w Poniedziałek po Bożym Ciele w Srzeńſku.

Wtore/ w poniedziałek po świetym Łukaſzu.

Trzecie/ w Poniedziałek Wſtepny. W inſzych powieciech zwykłym obyczaiem iśdz maią. A inſzych czaſow Sędzia ſkładać nie ma.

MAZOWECKIE.

SOCHACZEWSKIE, CIECHANOWSKIE, PRZASNISKIE, ROZANSKIE, MAKOWSKIE.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. ROki Ziemſkie w Mazoweckim Woiewodztwie wedle ſtarego Statutu/ w każdey ziemi we czterzy niedziele maią bydź ſądzone. A wſzakoż po Seymie a po Woynie pierwſze Roki maią bydź omylne/ po ſkończeniu Seymu każdego y woyny: 428. 5.

a po

á po nich we cztérzy niedźiele pewné/ okróm ziem Wiſkiéy/ Ciechanowſkiéy / Lomzieńſkiéy / Zembrowſkiéy / y Nurſkiéy: w których dla wielkośći ſpraw / y prze rozmnożenie ßláchty Roki iedné ná iednym mieyſcu przez cztérzy niedźiele cálé / y dáléy bywáią dźierżáné. W których ten porządek ſądzenia Roków ma bydź chowan. Iż po ſkonczeniu Roków pewnych w iednym zwykłym mieśćie / drugié Roki w drugim mieśćie álbo powiećie we cztérzy niedźiele máią bydź poczeté y ſądzoné: á ták inż tym porządkiem máią iśdź záwße. Exceptis vacantiis y Séymu Koronnégo / od powiátowégo począwßy wedle Conſtituciiéy/ co wedle ſtárych zwyczáiów y Státutów ma bydź chowano. A Sędźia z Podſędkiem poczetych Roków przekłádáć nie máią/ pod winą ſtá grzywien. O którą ſtronie/ którąby ſie tym przełożeniém vciążona bydź czułá/ wolno bedźie pozwáć/ y o nie czynić: excepto legali impedimento.

Roki wielkié té téż w káżdéy źiemi ma ſądźić Woiewodá raz przez dwie lećie/ wedle Státutu/ pod winą ſtá grzywien.

Przęſencię żeby téż záwżdy ná trzech mieyſcach ſądzoné były / iáko przedtym nowé ſądy ſądzoné ſą: y wczás żeby były obwołáné/ y nieodkłádáné/ pod winą tákąż drugą ſtá grzywien / iáko wyßéy ieſt opiſána.

Roki Ziemſkié ziem Mázoweckich.

Iż ſie wielekroć przydawa / że Roki Ziemſkié w powiećiéch álbo źiemiach Woiewództwá Mázoweckiég/ Ciechanowſkié / Lomzieńſkié / y Różańſkié / według Conſtituciiéy czáſów náznáczonych/ dla Séymu/ álbo aliqua legalia impedimenta, niedochodzą / w czym ſie dźieie vbliżenié ſpráwiedliwośći ludzkiéy. Zá prośbą Poſłów źiem pomienionych/ przyſtawáiąc do Conſtituciiéy Séymu Lubelſkiégo Anni 1569. niektórym Woiewództwam Wielgopolſkim/ o tychże Rokách propter legalia impedimenta niedochodzących vchwalonéy: gdźieby Roki w powiećiéch / álbo źiemiach tych wyßéy pomienionych / dla przyczyn opiſánych niedoßły. Tedy ſąd Ziemſki powinien inßé czáſy obwołáć ſądowé / ná cztérzy niedźiele przed ſądzeniém Roków / y to obwołánié w Akta Grodzkié zápiſáć / y odſądźić tákié Roki bedźie powinien/ tyle rázów ile ieſt któréy źiemi ábo powiátowi w Conſtituciiéy przez rok opiſano.

Zygm. III. w Wárßá. 1593. Liſt 17.

Roki powiátów Mázoweckich.

Stephan w Warſzá. 1581. Liſt 216.

ROki Ziemſkié Sachockié przemieniamy zá prosbą Poſłów támecznych / záwſze ná Poniedziáłek pierwſzy po świetym Mátheuſzu: á potym ſucceſsiuè Ciechánowſkié / y inné wſzyſtkié / iáko przedtym zwykły bywáć. Tákże też y Roki Przaſnyſkié / wedle Conſtituciiéy. Różánſkié pierwſzé w Różánie poſt Dominicam Inuocauit. A Mákowſkié od zápiſánia Aktu Roków Różánſkich we cztérzy niedziele. Wtoré Roki w Różánie feria ſecunda poſt Trinitatis. A w Mákowie tákże we cztérzy niedziele. Trzećié / feria ſecunda poſt Michaëlis. á w Mákowie tákże we cztérzy niedziele.

Rozánſkié.

Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt 63.

ROki Ziemſkié Różáńſkié / które przypadáły w Poniedziáłek po świetéy Tróycy / przekładamy ná Poniedziáłek pierwſzy po Bożym ciele w Różánie: á Mákowſkié w Mákowie ná Wtorek po nich we trzy niedziele. A ſąd ma ſądzić z reieſtru dla porządku lepſzégo.

Wiſkié.

Tenże Támże

IZ wiele ná tym należy obywátelóm ziemie Wiſkiéy / y inym w onymże Powiećie / którzy tám Akcię ſwé máią / áby Rokóm Ziemſkim były oznáczoné czáſy: Poſtánawiamy / żeby Roki pierwſzé Ziemſkié Wiſkié záwſze były w pierwſzy Wtorek po Przewodnéy Niedźieli: á po nich w Wąſoſzu we dwie niedźieli: á po tych záś w Rádziłowie we dwie niedźieli: á drugie Roki w Wiznie w pierwſzy Wtorek po ś. Jdzim: Tákże w Wąſoſzu y w Rádziłowie / iáko ieſt wyſſzéy nápiſano.

ROKI ZIEMSKIE CZERSKIE w Warce, Gárwolinie.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1567.

IZ poſłowie ziemie Czérſkiéy ſpráwę dáli / że Roki Ziemſkié Czérſkié dniá iednégo odpráwić ſie niemogą / proſząc áby im to Conſtitucyą Séymową obwárowano było: tedy zá prosbą ich poſtánawiamy / żeby były ſądzoné y odpráwowáné 431.

przez

przez dwá dni Poniedźiałek y Wtorek támże w Czérsku. A potym w Gróycu we Srzode y Czwartek w drugim tegodniu. W Warce w Poniedźiałek y we Wtorek. W Gárwolinie we Czwartek y w Piątek: bo tym sposobem lepiéy mogą spráwowáné y skończoné bydź.

O tychze Rocech.

támże O Pátruiąc to/áby ludźie w spráwiedliwośći swéy omieszkánia nie mieli/ná prośbe Posłow ziemie Czérskiéy/mocą y vchwałą Séymu tego postánawiamy: áby sąd Ziemski teraz y nápotym będący był powinien Roki w ziemi Czérskiéy sądźić/ y poczętych á przywołánych nie przekłádáć/pod winą stá grzywien: o którą stronie/któraby sie tym niesądzeniem álbo przełożeniem vciążona bydź czulá/wolno będźie obyczáiem zwykłym czynić: á to porządkiem niżéy opisánym. Tenże w Lublinie 1569

Piérwszé Roki w Czérsku w Poniedźiałek piérwszy po trzech Królách: potym dawnieyszym porządkiem w inszych Powiećiech.

Wtóré Roki w Czérsku w Poniedźiałek piérwszy po Przewodnéy Niedźieli.

Trzećié Roki w Czérsku w Poniedźiałek piérwszy po świętéy Tróycy.

A Wiécá álbo wielkié Roki Woiewodźiné czwarté wedle Constituciiéy tego ninieyszégo Séymu.

O tychze.

Iż sie tráfia w Czérskiéy ziemi/że Ziemskié Roki trzećié przypadáią pod Trybunałem Piotrkowskim/według czásu w Constituciiéy náznáczonégo feria secunda post festum sanctorū Trium Regum, y dla tego niemogą bywáć sądzoné prze spráwy/ które ludźie miewáią ná Trybunał/gdy bywa sądzoné Woiewództwo Mázowieckié/pozwalamy: iż gdyby pod Trybunałem przypádły/tedy feria secunda post festum S. Francisci we wszystkich Powiećiech máią bydź sądzoné. Wszákże ea conditione, iż gdyby Trybunał nie zászedł Mázowieckiégo Woiewodztwá: tedy wedla piérwszéy Constituciiéy feria secunda post festum Trium Regum, w káżdym Powiećie odpráwowáné bydź máią. Zygm. III. w Kráko. 1588. List 60.

Porządek sądzenia Mázowieckich powiátów niektórych ná Trybunale: tákże y Ráwskich.

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 22.

IZ sie spráwámi Woiewodztwá Mázowieckiego prze ich frequencią ná Trybunale Káncelária bárzo zátrudnia / zkąd szkode znáczną ludzie Woiewodztwá tego biorą / vchwałą Seymu ninieyszego postánawiamy: Aby áppellácię ich powiátámi iáko przedtym vltimæ instantiæ w Wárszáwie odpráwowáne y sądzone były: to iest / Czérska ziemiá / Wárszáwska / Wiska / Wyszogrodzka / Zakroczymska / Ciechanowska / Lomzieńska / Rożáńska / Liwska / Nurska / z reiestru iáko w Lublinie zá tákimże salarium. A bacząc też vpór ludzi / iż często imo bieg práwá pospolitégo áppellácię temere interponowáne ku zabáwie y zátrudnieniu Trybunalskiému dawáią: postánawiamy / áby ná tákim káżdym winá Koc / iáki obywátele Koronni vżywáią / byłá skazána / y stronie oddáná zá molestię / którę od litigántá ćierpi. Tákże Woiewodztwo Ráwskié po powiátách sądzoné bydź ma cum adiudicatione pœnarum Koc z áppellácyiéy podług práwá Koronnégo.

Przełozenié roków Ziemskich Wárszáwskich, y innych.

Tenże Támże.

Z Pewnych przyczyn / y zá prośbą Posłów Ziemskich / ziemie Wárszáwskiéy / Roki Ziemskié przekłádamy: Piérwszé Błońskié w Poniedziałek po świętéy Tróycy: Wárszáwskié / Tárczyńskié / iedné po drugich wedle zwyczáiu stárégo odpráwowáné bydź máią. Wtóré Ziemskié Błońskié / w Poniedziałek po S. Fráńćiszku: tákże po nich Wárszáwskié / Tárczyńskié vt suprà. Trzećié Roki Ziemskié Błońskié w Poniedziałek po Niedźieli Wstępnéy: á po nich Wárszáwskié / Tárczyńskié obyczáiem zwykłym bydź máią. A Grody wieczné w Wárszáwie / w Czérsku / áby były vchwałą Seymu ninieyszégo / postánawiamy.

Przywo-

Przywołánié roków Wárſzáwſkiéy ziemie.

Iż Wiécá ſą zániedbáné / á Roki trzykroć do roku Conſtitucią ſą opiſáné / ieſliby które kiedy aliquod impedimentum legale zniosło / áby Sędźia z Podſędkiem inſzé ná czterzy Niedźiele przedtym przywoławſzy ná to mieyſce / przykłádem innych Woiewodztw ſądził / poſtánawiamy. A iż Ratuſz ná ſtárym mieśćie w Liwie zgorzał / áby ná nowym mieśćie w Ratuſzu odpráwowáné były / pozwalamy / póki ná ſtárym mieśćie zbudowan nie będźie. Támże

ROKI WYSZOGRODZKIE.

PIérwſzé Roki w káżdym roku ſądzoné bydź máią / post festum Sanctæ Agnetis feria tertia proxima. Wtóré / feria tertia post Conductum Paschæ. Trzećié / feria tertia post festum Sancti Michaëlis. Stephan w Wárſzá. 1 5 8 1. Liſt 216.

O tychże.

ROki Ziemſkié Wyſzogrodzkié / té które ſądzono post festum sanctæ Agnetis, iż ſie tráfiáią pod Trybunałem / przekładamy zá prośbą Poſłów powiátu tego / ad feriam tertiam post octauas sacratissimi Cörporis Christi. A ná ratuſzu ſądzoné bydź máią. Zygm. III. w Wárſzá. 1 5 8 9. Liſt 24.

ROki y Querellę Grodu Wyſzogrodzkiégo / máią bydź ſądzoné more solito, sub pœna in Constitutionibus expressa, excepto legali impedimento. Tenże Támże.

ROKI ZIEMSKIE W SEROCZCV.

131. 3. ZA prośbą poſłów ziemie Zákroczymſkiéy / folguiąc dálekości przyiázdu pewnych Paráfiy / ták iáko piérwéy zdawná było: poſtánawiamy / áby w miáſteczku Séroczcu Roki Ziemſkié były ſądzoné Paráfiy tych / które ſie tám przedtym ſądzywáły. A tákże też áby y Grodzkié Roki tychże paráfiy były w miáſteczku tym ſądzoné y odpráwowáné. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 6 7.

Reuiſia Akt Zakroczymſkich.

Zygm. III. w Wárſzá. 1593. Liſt 22.

DO rewidowánia Akt Ziemſkich y Grodzkich Zakroczymſkich / ktoré częśćią propter vetuſtatem, częśćią prze nierządné chowánié y powáriowánié ántecesſorow ninieyſzego Piſárzá nápſowáné ſą / pozwalamy Rewizory / Vrodzoné / Piotrá Chandzynſkiégo Stároſte / Stániſłáwá Kowalewſkiégo Chorążégo / Piotrá Lelewſkiégo Stolniká Zakroczymſkiégo / y Wálentégo Złotopolſkiégo.

ŁOMZIENSKIE, KOLNIENSKIE, ZEMBROWSKIE, OSTROŁĘCKIE.

Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 21.

ZA prośbą Poſłów ziemie Łomzieńſkiéy / pozwalamy Roki Ziemſkié trzykroć do roku żeby były ſądzoné: to ieſt pierwſzé w Łomżie feria ſecunda poſt Dominicam Reminiſcere. W Kolnie po nich feria quinta poſt Dominicam Lætare. Drugié w Łomżie názáiutrz po świetéy Tróycy. A w Kolnie po nich we Czwartek po świętym Janie. Trzećié w Łomżie po świętym Mátthewſzu. A w Kolnie feria quinta poſt feſtum ſancti Lucæ Euangeliſtæ. Roki pierwſzé Zembrowſkié feria quinta poſt feſtum Epiphaniarum. Oſtrołeckié po nich feria tertia poſt Dominicam Reminiſcere. Wtóré Zembrowſkié feria quinta poſt feſtum Pentecoſtes. A Oſtrołeckié feria tertia poſt feſtum Petri & Pauli Apoſtolorum. Trzećié w Zembrowie feria quinta ante Heduigis. Oſtrołeckié po nich feria tertia ante feſtum ſancti Nicolai: ktoré z reieſtru máią bydź ſądzoné.

Spráwy vrzędowé Kolenſkiégo Powiátu.

Zygm. III. w Wárſzá. 1593. Liſt 18.

ACz zdawná Grodzkié ſądy w Kolnie / w Łomżieńſkiéy ziemi odpráwuią / ále quodam abuſu záſzło / iż Querel, ſpraw officij wedle práwá we dwie niedźieli nie ſądzą / iedno ie tylko przy Rokách Grodzkich ſądzą. W czym nie máłé vbliżenie ſpráwiedliwośći obywátele Powiátu tego Koléńſkiégo odnoſzą / záczym ſwawola w ludźiéch rośćie: Zá prośbą Poſłów Ziemſkich

Ziemskich vchwalamy / áby w Kolnie Querellę, officijque cauſæ, y ſpráwy iné wßytkie vrzędowi Stároſciemu należące co dwie niedzieli / iáko w Łomżie były odpráwowáné / á Podſtároſci przykłádem inych Grodów / záwße præſens był.

Grod Kámieniecki.

Z A proſbą Posłów ziemie Nurſkiéy / dáiemy Gród Kámienieckiemu Powiátowi w Kámiéncu / w którym Grodźie Stároſcie ſpráwy / ták iáko w Nurze álbo w Oſtrowi vrząd Stároſty Nurzkiego odpráwowáć ma. A Roki Grodzkié tenże Stároſtá przynamniéy cztérzykroć do roku ſądźić ma. Tenże Támże 1 5 9 3. Liſt 21.

Nurſkié.

N A proſbe Posłów Ziemſkich: Poſtánawiamy Roki ziemſkié w ziemi Nurzkiéy / áby po trzy kroć do roku były ſądzone / ſub pœna in Statuto deſcripta. Piérwße Roki w Nurze we Wtorek po Nowym lećie: Kámienieckié po nich w Poniedźiáłek po Gromnicách. Oſtrowſkié we Wtorek po niedźieli Srzodopoſtnéy. Wtóré Roki w Nurze we Wtorek po Przewodnéy niedźieli. Kámienieckié w Poniedźiáłek po świetéy Tróycy. Oſtrowſkié we wtorek po świetym Janie Krzćićielu. Trzećié Roki w Nurze we Wtorek po świetym Bártłomieiu. Kámienieckié w Poniedźiáłek po świetym Symonie. Oſtrowſkié po świetéy Helżbiećie: które Roki Páráfiámi y z reieſtru ſądźić máią. A Piſarz ziemſki będźie powinien z Aktámi poſyłáć Podpiſká do Kámiéńcá ná dwie niedźieli przed rokámi. Tenże 1 5 8 9. Liſt 24.

Plác ná Káncelláriią w Nurze.

N A zbudowánié Káncelláriiéy Ziemſkiéy / pozwalamy plácu w Nurze w Oſtrowiéy. Támże

ROKI PODLASKIEGO WOIEWODZTWA.

32. 1. R Oki Ziemſkié Podláſkiégo Woiewództwá w Drohyczynie w piérwßy Poniedźiáłek po ś. Michále. Drugié názáiutrz po Nowym lećie. Trzećié w przewodny Poniedźiáłek. A w Zyg. Aug. w Lubli. 1 5 6 9.

Mielniku

Mielniku w Poniedziáłek bliſki przed świętym Michałem. Drugie názáiutrz po świętey Agnieſzce. Trzecie po świętym Grzegorzu w tydzień bydź máią. A w Belſkim powiecie ná téż czáſy wyſzey opiſáné/iáko y w Drohyczynie bywáć máią ſądy Ziemſkie. A po wykonániu Roków / tedy z księgámi máią vrzędnicy zoſtáć dla wykupná y bránia Extráctów: które leżenie kśiąg trwáć ma dwie niedzieli. A gdy ſie to wykona wſzyſtko: tedy Wiécá máią bydź ſądzoné názáiutrz po świętym Janie Krzćićielu ná káżdy rok w Drohyczynie: á ná tych Wiécach wſzyſcy máią bydź ták Kaſztelani / iáko y vrzędnicy Ziemſcy/ y záśiádáć mieyſcá ſwé tym porządkiem. Naprzód Woiewodá/ Káſztelan/ Podkomorzy/ Chorąży/ Sędzia/ Podſędek/ Woyſki/ Stolnik/ y Podſtoli/ Piſarz/ wedle Státutu Koronnégo opiſánia. Ná Wiécách áby té Aktcię zoſtawiáli: to ieſt/ o rány/ o kmiećiá zbiegłégo/ o wſzelákié rękoiemſtwo/o wyrąbánié drzewá wſzelákiégo / o ſpáś wſzeláką/ o wyłowienié ryb / o pośieczenié łąki/ y porąbánié y popalenié płotów/ o pożećié/y pobránié wſzelákiégo zboża/ o záiem/ y pobićié wſzelákiégo bydłá.

Támże Z A prośbą tychże Posłów Woiewództwá Podláſkiégo pozwalamy im tego: iż będziem powinni ná Séymiéch ná ich Aktcię/które przypádną ták z Appellácjiéy/iáko y z ruſzenia/Deputaty pány z Rády náſzey ku ſądowi Ziemſkiému dáwáć: wſzákże gdy kto będzie rozumiał śiebie bydź vkrzywdzonym/wolno mu będzie áppellowáć do nas. A ieſliby Séym którégo roku nie doſzedł: tedy powinni będziemy czás y mieyſce złożyć przez liſty náſzé / á tám wſzytkié kauzy z tego Woiewództwá iáko wyſzey opiſano ieſt odpráwić.

Támże J Eſcze zá prośbą tychże Posłów Podláſkich pozwoliliſmy im tego: iż wſzelákié ich ſpráwy ſądowé / ták od ſądu Ziemſkiégo/ iáko y Grodzkiégo/ Komiſſárſkiégo/ Podkomorſkiégo / wſzytki obyczáiem y wedla práwá Koronnégo dewolwowáć ſie máią: to ieſt które ná Wiécách/té ná Wiécách:& ſic conſequenter. A officij cauſæ Podláſkie zá Dworem iśdź máią: á to ſie począć ma od reſtituciiéy ziemie Podláſkiéy. A które nie ſą odſądzoné przed reſtitucią / á w Limitácią ſą włożoné / tedy iuż tákié Aktcię ná Séym przyſzły przypadáć máią/ y ták ſie odpráwowáć / iáko iuż ieſt o tym wyſzey w obyczáiu ſądzenia opiſano.

Tenże Támże. V Stáwiamy/ iż w ziemi Podláſkiéy káżdy Sędzia y Pod-

stárośći Grodzki ośiádly y ßláchecki ego narodu bydź máią / wedle ich przywileiu. A iesliby nie ośiedli byli / nulla præstetur illis obedientia, owßem ſąd od nich czyniony żadney wáżnośći mieć nie będźie.

MIELNICKIE.

ROki Ziemskie Mielnickie ná Poniedźiáłek po S. Grzegorzu złożone: iż prze powodźi / ktore pospolićie w te czásy przypadáią / á prze nie / wiele ich ná spráwiedliwośći ßwánkuią: przekłádamy quotannis ná bliżßy Poniedźiáłek post festum S. Stanislai, in Maio. Stephan w Wárßá. 1581 List 216.

TYKOCINSKIE.

DLa potrzeb wielkich ziemie Podláskiey / zá vproßeniem posłow Woiewodztwá onego: Roki Ziemskie w Tykoćinie postánawiamy / sine exemptione à seruitio debito eorum, qui tenentur. Stephan w Wárßá 1581. List 216.

RAWSKIE.

29.
2. ROki Ziemskie Ráwskie w Ráwskiey ziemi máią bydź ſądzone ná mieyscách y w te czásy / iáko z stárádawna przedtym bywáło / ná káżdy rok. Tákże też y Wiecá. Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

O tymze.

Tymże WIecá w Ráwie przed świetym Márćinem dwie niedźieli máią bydź: á Roki Ziemskie / ktore zwykły bywáć w Poniedźiáłek po świetym Bártłomieiu / tákowe bywáć máią w Poniedźiáłek po świetym Michále. Tenże w Lubli. 1569.

SOCHACZEWSKIE.

Tymże PIerwßé Roki Ziemskie we Wtorek pierwßy po Niedźieli Inuocauit. Zyg. Aug. 1565.

Wtore / we Wtorek po świetey Troycy tákże bliski.

Trzećie / we Wtorek po świećie Wniebowźięćia Pánny Máriiey tákże bliski.

Wiecá we Wtorek po S. Márćinie tákże bliski / á pod winámi w Státućie opisánemi.

Kśiegi

Kśiegi Ziemſkié téy ziemie / máią bydź chowáné w ſklepie / pod trzemi kluczámi wedle Státutu: y leżenié kśiąg iáko w inſzych ziemiách / tedy téż tákże bywáć máią.

Sądzenié Roków ná Ratuſzu Socháczewſkim.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565. Iż téż ciſz poſłowie proſzą: áby Ziemſkié Roki ná Ratuſzu Socháczewſkim záwżdy ſądzoné były / żeby ſie w domiéch mieyſckich goſpodarzóm nie zátrudniało: tedy y tego im pozwalamy / ieſli nie ieſt przećiwko miáſtá onégo przywileióm. 430. 2.

Roki Socháczewſkié przełozono.

Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 23. ROki Ziemſkié Socháczewſkié / które bywáią poſt feſtum Aſſumptionis glorioſæ Virginis Mariæ, przekłádamy ná Wtorek piérwſzy po świetéy Jádwidze.

Gród wieczny Socháczewſki.

Tenże 1593. Liſt 18. ZA prośbą Poſłów ziemie Socháczewſkiéy / poſtánawiamy: Iż Aktá Grodzkié Socháczewſkié wieczné bydź máią / według zwyczáiów Wielgopolſkich Grodów. A té Aktá vim perpetuitatis bráć poczną we cztérzy niedźiele po ſkończeniu tego Séymu.

GOSTINSKIE.

Zyg. Aug. w Piotr. 1565. PIérwſzé w Goſtininie w Poniedźiáłek po Niedźieli Oculi: w Gąbinie po nich w tydźień. 430. 3.

Wtóré w Poniedźiáłek po Oktawie Ciáłá Bożégo.

Trzećié w Poniedźiáłek po świetym Bártłomieiu.

Wiécá w Poniedźiáłek po ś. Lukaſzu pod winámi w Státućiéch opiſánémi.

LEZENIE KSIĄG.

O Piſárſkim vrzędzie, przy położeniu kśiąg.

Iż

07. IZ z Akt Ziemſkich álbo z kśiąg/ niektórzy liſty mieć y wyy= Włá. Jág.
5. mowáć czáſu ſłuſznégo żądáią/ dla tego trzebá to opátrzyć/ á= w Kráko.
by Sędźia przez Woźnégo iáwnie bacząc tego potrzebę kazał y w Wár.
wywołáć: y w tákowym powiećie/ ná mieyſcu y dniá tákowé= 1 4 2 3.
go kśiegi álbo Aktá ku wybiéraniu liſtów będą otworzoné/ Liſt 45.
áby tym/ którzy ie zechcą mieć y żądáią/ były otworzoné.

Piſárze przy położeniu kśiąg niech będą.

108. PIſárze Ziemſcy niech będą obliczni przy położeniu kśiąg Zygmunt
2. Ziemſkich: á ieſli nápomnieni ináczéy vczynią/ winą w Stá= w Piotrk.
tućie opiſáną niech będą karáni: á wybiéránie ich zwykłym o= 1 5 1 9
byczáiem ná Woiewodę y ſzláchtę niech przypádnie. Liſt 21.

Podobny temuſz Státut.

08. PIſárze oſobą ſwą ták przy ſądźiéch Ziemſkich/ iáko położe Zygmunt
3. niu Kśiąg/ y przy innych ſpráwách ſądownych niech będą. w Kráko.
1 5 3 2.

Która ieſt moc piſárska y komorników przy położeniu kśiąg, kiedy Sędziégo niemáſz.

08. ROki y ich ſądy vſtáwiamy/ áby były ſądzoné w kążdych Ján Olbr.
4. ziemiách y powiećiéch/ iáko były záwżdy bywáć zwykły: á gdźie= 1 4 9 6.
by którym rázem niemogły bydź/ á miáły bydź ſądzoné/ tedy Liſt 97.
przedśię miáſto nich w ten dźień y ná tymże mieyſcu/ ná któ=
rym ſądy zwykły bywáć/ chcemy y ſkázuiemy bydź/ áby tylekroć
ilekroć ſądy miáły bydź/ namniéy Piſarz Ziemſki obliczny pod
tąż winą nieodpuſczoną/ którąſmy ná Sędźiégo y Podſędká nie=
będącé vſtáwili/ to ieſt pod czternaśćią grzywien/ weſpółek y
z Komorniki (ieſliby inni Vrzędnicy nie mogli przyiecháć) z
kśiegámi ſądownémi ſtáwił ſie v ſądu: przed którémi/ to ieſt/
przed Piſárzem y Komorniki ludźie/ do kśiąg przychodzący/ zá=
piſy będą czynić w kśiegách/ iáko któremu będźie potrzebá/
bądź wpiſowáć/ bądź wypiſowáć.

Piſarz z Komorniki przy położeniu kśiąg, o kmiećiá zbiegłégo ſądzić może.

Tenże List 98.

ACz o zbiegłé kmiećie zda ſie bydź dosyć postánowiono w Státućie Wielkiego Káźimierzá / który ſkázuiemy chowáć: wſzákże iż nieznáczy ſie nic opiſánego / iáko w pozywániu miáło bydź poſtepowano: dla tego vſtáwiamy / iż o kmiećie zbiegłé od dánia dźiśieyſzégo Statutu / ná potym máią bydź pozywáni ći / którzy pozywáni bydź máią do ſądów Ziemſkich: w których ſądźiéch Ziemſkich ná pierwſzym roku / iáko záwitym ſtánąć y odpowiádáć pozwáni bedą powinni. A ieſliby ná ten czás Roki nie były / gdy rok bedźie wiśiał ſtronam / tedy nie bacząc ná niebytność Sedźiégo y Podſedká / y innych ná Doſtoieńſtwách y vrzedźiéch bedących / á ná Sądźiéch śiadáiących / Piſarz y Komornicy bedący przy leżeniu kśiąg / o zbiegłégo kmiećiá bedą ſądźić y ſkázowáć. 408. 5.

O tymy formę pozwu maſz w drugiéy częśći Metryki.
Tóż y w Láćińſkim, Fol. 43.

O wykupno dóbr Piſarz z Komorniki ſądzić będzie.

Káźimiérz w Nieſzo. 1454. Liſt 98.

Też moc w niebytnośći Sedźiégo y Podſedká bedą mieć w ſpráwách y w pozwiéch ná Rocéch / które ſą dáne o wykupno dóbr: ták iż ten / który wykupić chce máietność / pieniądze przed Piſárzem y Komorniki położy: które Piſarz ſam z Komorniki ſkaże bráć / y wykupno vczynić. Których Dekretowi ieſliby ſie ſprzećiwił / ten który ma bydź wykupión / y niechćiałby zſtępić z zaſtáwy / przedśie ſámi oni z kśięgámi v ſądu śiedzący wziąwſzy pieniądze wedle obowiązku zaſtáwy / y do Káncelláriiey Ziemſkiéy ie włożywſzy / niech ſkażą / iż wykupno ſie ſſtáło: y w onym wykupnie niech náznáczą dźierżenie wedle práwá ſtronie / która pieniądze kłádźie. 409. 2.

Kśięgi po Sądzie trzy dni máią leżeć.

KSiegi Ziemſkié / po dokończeniu Sądu / máią zoſtáć ná Támże mieyſcu

mieyscu sądowym trzy dni / á to dla dawánia Kopiy z Akt którzyby ich prośili.

Iesliby Pisarz niechćiał pisáć w kśięgi, co Sędzia z Podsędkiem skazáli.

409. 4. IEsliby Pisarz Ziemski pisáć w Aktá sądowné tego co Sędzia z Podsędkiem skazáli niechćiał / álboby Pisarz od sądu nieposłusznie odszedł / niechcąc wpisowáć co ná iego vrząd należy: przez co stronam mogłoby sie iákié vbliżenié stáć: tákowy Pisarz przez sąd Królewskiému Máiestatowi oskárżony będźie karan wźięćiem vrzędu. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 8.

☞ *O leżeniu kśiąg znaydźiesz:* Tit. Exemptio bonorum.
Item, *O leżeniu kśiąg ná Podlászu w Constituciách znaydźiesz List* 216. *Stá.* 26. Item, *List* 110. *Stá.* 61.
Położenié kśiąg ma Woźny przedtym obwołáć, Iágełło 1427. Fol. 45. *A w Láćińskim Herbórt. List* 6. *Stá.* 3.
O brániu pieniędzy y ná Trybunał. 1589. *Const.* 126. *List* 55.

NOWE LATO.

Lezenié kśiąg y w Séym, co pospolićie o Nowym lećie tráfia sie.

91. CAmerarij cum Notariis iudicent, pro exemptione bonorum, iuxta Statutum, etiamsi id fieri intra tempus Comitiorum Regni contingat.

Leżenié Kśiąg Krákowskich 1589. *Stá.* 39. *Iágełło* 1423. Fol. 45. *Herbórt.* 6. *Stá.* 3. *Zyg. w Krá.* 1543.

O sprawie nowoletniéy wiecznéy w Grodzie Rózáńskim y Mákowskim.

ZA prośba Posłów źiemie Rożáńskiéy / y zá zgodnym przyzwoleniem wszech stanów Koronnych / Gród wieczny w Rożánie y w Mákowie bydź znáyduiemy: tákże spráwy nowoletnié / Zygm. III. w Warszá. 1 5 8 9. List 23. Stá. 54.

tnie/áby ſie w tych Grodźiech według zwyczáiu w Mázowſzu
odpráwowáły/ iáko w inſzych Grodźiech. A ſpráwy ſądów
Grodzkich y Querellę w Mákowie/ tám gdźie zdawná ſądzo=
né bywáły/ y teraz ſądzoné bydź máią.

AKTA ZIEMSKIE.

Iedne księgi niech Ziemſkié będą dla ſpiſowánia Dekretów ſądowych.

Káżim III. w Nieſzo. 1 4 ſ 5 4. Liſt 93.

VStáwiamy/ áby dla ſpráwiedliwégo odpráwowánia 439
ſądów/ y dla ſpiſowánia wiernégo ſpraw/ które ſie v ſądu to= 2
czą/ były iedné kśiegi ſądów/álbo ſpraw ſądownych w káżdym
Powiećie. A gdy w tákowéy ſpráwie która będźie przywiedźio=
na przed ſąd/ o którey rzeczy wyſłyſzawſzy ſkárgę y odpowiedź
będźie w ſądźie ſkazano: chcemy/ áby oná ſkáźń w kśiegi do
Akt byłá wpiſána: áby potym o tákowéyże rzeczy álbo iéy po=
dobnéy podobnéż ſkazánié było czyniono.

Kśięgi Akt pod trzemi kłuczámi niech będą chowáné.

Włádiſ. Jagełło w Kráko. y w Wár. 1 4 2 3. Liſt 44.

IZ Pánowie Ziem náſzych w ſądźiech Wiécowych oſobę 433
náſzę ná ſobie noſzą: przed którémi ſpráwy dźiedźiczné/ y iné w=
ſzytki bywáią ſpráwowáné: á ſkazánia przez nié vczynioné bio=
rą mocnośći władzą/ ták iákoby przy oſobie náſzéy były czy=
nioné/ przed którémi téż zeznawánia imion wielkich odpráwu=
ią ſie/ y iné ſpráwy przez nié ſkazáné w oſobliwych kśięgách ná
to vczynionych bywáią wpiſowáné: z którey przyczyny z wię=
tſzą wagą pilniéy y oſtrożniéy máią bydź chowáné. A ták chce=
my/ áby kśiegi przerzeczoné álbo Aktá Wiécow wálnych pod
zámkmieniem trzech kluczów od tego czáſu były chowáné: z
których ieden Sędźia/ á drugi Podſędek/ á trzeći Piſarz
Ziemſki niech máią y chowáią: á niechay ſie niegodźi iedné=
mu przez drugiégo zámknienia przerzeczonégo otworzyć. A
iż z kśiąg przerzeczonych niektorzy liſty mieć y wyiąć pożą=
dáią czáſów ſłuſznych: dla tego ma to bydź opátrzono: á=
by Sędźia przez Wożnégo był powinién/ gdy będźie widźiał
potrzebę

potrzebe / kazáć obwołáć / iż w tákim powiećie / ná tym á ná tym mieyscu / tego á tego dniá kśiegi álbo Aktá ku wyymowániu listów beda otworzone: y áby tym / ktorzy listy chca álbo pożadáia mieć / były otworzone.

☞ Lanciciensia Acta transcribenda, & tamen antiqua ob correcturam seruanda & verificationẽ productorum, 1569. Sta. 68. Const. III. cassata ff. Tit. Iudex. Similis lex 2. & 3.

Aktá Chęćińskie máią bydź chowáné. 1588. *Stá.* 54.
Lubelskich Akt chowánié. 1588. *Stá.* 65.

A gdźieby ná mieyscu álbo ná czáśie niezwykłym sądy swé Sędźia wykonywał, álbo nád Artykuły swé ważył śie sądźić, tedy to nullitas.

34. 3. Łác. ET nihilominùs: Si quid vltrà articulos quatuor, aut in aliis temporibus, & locis inconsuetis iudicarent: id irritum, & inane esse volumus, & decernimus. Albertus 1496. Fol. 97.

☞ *A to co o Stárośćich sądźięch, to y o innych Iurisdiciach śie rozumié.*

Temuz podobny Státut.

34. 2. Łác. ITem, Ad tollendum nonnullorum Capitaneorum abusus, dum videlicet relictis Capitaneatuum, &c. Sig. Petricouiæ 1497. Fol. 97.

☞ *Opisawszy wedle praw persony sądowé, w drugim rozdźiale opisáné są ławice, álbo záśiędźienia sądów, które złożoné są z onychże persón: iáko są Roki, Leżenié kśiąg, y Nowé láto, y Aktá zápisawszy: Iuż teraz opisawszy persony, obwoławszy, y iákoby zágáiwszy Práwo, y Aktá otworzywszy (co zowie w Stát.* Figuram iudicij. Tit. Decimæ) *A ktorá możem przywieśdź do sądu* cum toto eius comitatu & apparatu munimentorum.

Chowánié Akt Ziemskich Lubelskich. Const. 1588. *Stá.* 65.
Chowánié Kśiąg Ziemskich Gostińskich, w Polskim Stá. 437. I.
Chowánié Kśiąg Ziemskich Sochaczewskich. 437. *Stá.* 2.

Item, ex minoribus officiis *ieśt, że Sędźia Ziemski o Grodzkich Kśięgách ma wiedźieć* sub intercapitaneatu.

CITATIO.

Cztéry winy przedniey-ſzé Pozwóm dáią. { Inordinata. / Defectuoſa. / Calumnioſa, & conuitiis referta. / Obſcura. / Muta, inſufficiens, manca, & contraria ſibi. } O tych rzędem.

Dekret Królá Ie⁰ M. o pozwiéch nieporządnych.

INORDINATA.

Zygmunt w Kráko. 1537. Máieſtat Królewſki Dekretem ſwym/ ktory moc ma Stá- 492.
tutu ná wieczné czáſy wſzyſtkim wobec/ ták Prokuratorom/ 3.
iáko téż innym oſobóm ktorégokolwiek ſtanu y przełożenia ſą/ roſkázáć y pohámowáć raczył: áby żaden pozwu nieporządnégo/ y ſłów w nim/ktoréby czyiéy poczćiwośći y dobréy ſławy dotykáć ſie miáły nápiſánych/przed Máieſtat y ſąd Królewſki/ y do káżdégo ſądu innégo Ziemſkiég ábo Grodzkiégo nie śmiał wnośić/ álbo onych ſpráwowáć/ pod winą śiedzenia iednégo tegodnia w wieży: ktorą wſzyſcy ná ſobie nośić máią/ ktorzyby co przećiwnégo temu Dekretowi Królá Jego M. vczynili.

Item de inordinata citatione.

Sigiſ. Aug. Petricouiæ 1548. EDicimus, ne cum inordinatis Citationibus & Actio- 208.
nibus, Procuratores ad Iudicium accedant: ſi volent pœ- 9.
nam Statuti euitare, &c.

Téż inordinatam Citationem *zowie Práwo, kiedy więtſza táxá niż* principale.

De inordinata Citatione przydánié.

De taxa in citatione, lege Tit. Procurator ſta. 8. uer. 2. w Łáći. *Poſpolićie* inordinatam Citationem *zową, w ktoréy náyduią álbo ſłowá vſczypliwé, álbo potwarné, álbo w ktorych ieſt táxá niepodobna ku ſzkodźie. Ale to mówią* per abuſum figuratè, *wedle*

wedle zwyczáiu Polſkiégo ięzyká. A wßákóż włáſnie mówiac: Inordinata Citatio *ma ſie rozumieć, która bywa pomießána*, & abſque ordine & methodo vagatur, *że niezná ć pocżątku áni śrzo-dku. Pan Przyłuſki tę* methodum *wydáie pozwu, że prawie ma bydź wyráżona* cauſa materialis, formalis, efficiens, & finalis. *Ale to ieſt* methodus remotè petita, *y trudna ku poięćiu: á tá ieſt łácnieyßa*, & magis naturalis. *Położywßy Tytuł Królewſki, położyć* aſsignationem termini, *to ieſt*, quem citas, ad quem citas: *y teże* ad quem locum euocas, & tempus aſsignatum, vel Terminus.

Druga część, cauſam *położyć, Dla czego wyzywaß: Co ná iednym mieyſcu w Státućie zową*, Propoſitio Citationis: *á ná drugim*, Narrationem: *iáko dokłáda w Proceſśie* ♈. 2. vt citatus intelligat, propter quid ſit per Actorem euocatus.

Trzećia, Intentio citationis, *do czego Aktor wiedźie, y áffektuie v ſądu, ieſli krzywdę, ieſli táxę, ieſli* cum pœna, &c. *Co z téy figury łácniéy obaczyß.*

Ordo Citationis & diſpoſitio.
- *Tytuł.*
- Aſsignatio termini, cũ deductione termini ſi opus eſt.
  - Quem citas, *z tytułem iego y poſſeſſiéy.*
  - Quis citat, cum titulo.
    - Solus & cũ
    - aſsiſtentia.
  - Ad quem citas, & genus Iudicij.
  - Tempus, ad quod citatur.
  - Locum, ſiue ad quem locum.
  - Modum comparendi.
    - Legitimè.
    - Perſonaliter.
    - Peremptoriè.
- Cauſa propter quam aſsignas terminũ & citas: *co*,
  - *Albo* propoſitio, *álbo* narratio *może to náżwáć.* Tit. Proceſſus. ♈. 2.
  - *Albo téż żáłobá, iáko wykłáda Pan Herbórt.*
- Intentio & ſcopus citationis. Tit. Proceſs. ♈. 3. ſub pœna vel ſub taxa in citatione contenta.
- Data *wedle práwá.*

De Citatione
DEFECTVOSA.

Ale iuz tych win łápáczki ſą ſkázoné.

Zygmunt w Piotrko. 1511. Liſt 20.

DLa ſkáżenia złego zwyczáiu w ziemi Sochaczowſkiéy / y w innych ziemiach Króleſtwá náſzego: w których pozwy dla odmienienia litery álbo ſłowá / álbo dla nie dołożenia w nim ſtáteczney żáłoby / álbo dla Intercyzy zwykły bydź pſowáné z ſtráceniém rzeczy / vſtáwiamy: áby tákowy zwyczay iáko ſzkodliwy nie był trzyman / y áby nápotym żadnému nie przynośił iákiéy ſzkody: ále dla nieſłuſzności álbo niedoſtátku pozwu powodowa ſtroná ſkarána winą zwyczáyną może popráwić y począć ſwą rzecz znowu lepſzym pozwem. 458. 4.

Inſzé wſzyſtki winy około pozwów ſą ſkázoné.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 32.

WSzyſtkié inné winy przypadáiącé dla niedoſtátku iedney litery / álbo cáłégo ſłowá / álbo którégokolwiek niedoſtátku w Pozwie / álbo z któréykolwiek inney przyczyny (którąby pozwány powodowi żądał / chcąc vżywáć zwłók y vcieczek iákich) y któré przedtym od pomocników zwykły bydź płácone / we wſzyſtkim pſuiemy: wyiąwſzy winy / któré zwykły bydź płácone po dekrećie rzeczy główney. 458. 5.

Qui errat in citatione, in data, titulo, nomine.

Conſ. Ter. Cra. Fol. 121.

ITem, pro Data, Titulo, pro proprio nomine, nemo debet cauſam amittere. Et ſi aliquis defectus eſſet in Citatione, aut in Concitatione: ſuccumbens pœnam trium marcarum, ſoluet: & denuò debet citare. Quòd ſi in verbo litera deeſſet: aut ſi litera Abecedarij malè ſcriberetur; iſto nihil amittet aliqua partium. 45. 5.

By téż y ten defekt był, żeby pozew ſtráćił Aktor potrzebny, Státut *maſz wyſſéy*, Tit. Actor. Sta. 5.

Item,

Item, contrà *Constitucia Wołyńska, iże tráci pozew y rok, kto imię opuści*, 1589. *Const*. 132. ℣. 3. *że mu ná pozew táki nie odpowiádáią, kto tytuł álbo imię opuści.*

De Citatione
CALVMNIOSA.

Pátrz w Láćińskim. Titulo, Calumnia. Sta. 2. 3.

491. Chcemy y skázuiemy / áby potwarné y fałszywé y nieporządné pozwy mieyscá v sądów nie miały. Zá ktoré wedle wielkości występku Vrzędnicy ná sądzie śiedzący / będą moc tákowé potwarné y fałszywé y nieporządné Pozwy przynoszące kárác / y oné poprawowáć / y kázić. Kázimierz Jágello List 88.

☞ *Ktemu przyłożyć*. Titulo, Calumnia. Sta. 3.

NIEVCZCIWOSC *słów y vszczypliwość do tegóż tytułu* Calumnia *ma się przyłożyć: Acz ná niektórych mieyscách* ad Inordinatas *to referuią*. Tit. Citatio. Sta. 1.

Et verba in eadem, quæ alicuius honorem & bonam famam tangerent, descripta, &c. *Który masz przełożony wyszséy*. Titulo, Citatio. Sta. 1.

Item, Propter indecentias verò, & defectus Citationis, correctus Actor pœna consueta, potest meliori citatione causam releuare denuò, & incipere. Tit. Citatio. Fol. 41. Sta. 6. ℣. 7. *Y ná innym mieyscu.*

De Citatione
OBSCVRA.

OBSCVRA {
- Muta.
- Mutila.
- Manca.
- Contraria
- extra formulam Statuti, aliâs non conformis.

Zátrudnienié w Pozwie, gdy się Pozew pisze słowy wątplivémi, nie włásnémi. Item, *niezwyczáynémi*. Item, *gdy się nie zgadza sam z sobą, álbo z piérwszym pozwem, álbo z Dekrétem, álbo z Wizią, álbo z Protestátią.*

Item,

Item, vt in ea Citatione, exprimatur nomen Actoris, & Rei, pro quo Reus erit Citatus: ita, vt Citatus intelligat, propter quid ſit per Actorem euocatus. Tit. Proceſsus.

Item, Stylus iuris Polonici expreſsè commendatur: vtqué eo ſcribantur ob facilitatem citationes. Fol. 204. Sta. 2. ℣. 2. Titulo. Proceſſus.

DLA *vwiárowánia ſie tego wyſtępku, dwoie lékárſtwo dáie ná to práwo, zábiégáiąc trudnośći: iedno áby Polſkim ięzykiem Pozew mógł bydź piſan.*

Vbi autem debitè non intellexerit, tenebitur Actor ibidem coram Iudicio in ſua propoſitione ſuam intentionem Citato declarare. Tit. Proceſſus. Sta. 3. *Y dlatego w Pozwie tego dokłádáią:* Quod tibi in termino aduenień. latiùs verbis deducetur & declarabitur.

O polſkim pozwie, iz ięzykiem Polſkim moze bydz piſány.

Sigiſ. Cracouiæ 1 5 4 3. VT autem Citationes, ita Controuerſias, Decreta, & Fol. 117
Inſcriptiones, liberum eſt vnicuique Polonica lingua ſcribere: hoc tamen perpetuum ſit: vt tam Inſcriptiones Terreſtres, quàm illa omnia, in loco iudicii præſente iudicio Terreſtri, in Acta, Polonicè vel Latinè inſcribantur: proptereaque Notarij Terreſtres debent aſſidere Actis, ſub amiſſione ſui officij.

O niezgodzie álbo przećiwnośći pozwu, ze nie w ſłowie, ále w rzeczy ma bydz rozumiano: Tóz de conformitate z téyze miáry.

Sigiſ. Petrico. 1 5 2 3. Fol. 43. QVæ quidem Citatio, tametſi in ſua narratione, à prima Fol. 4 ſta. 5. uer. 1.
amiſſa diſcrepauerit: ſi modò eundem effectum in ſe contineat, & ſummam: talis Citatio habebit locum.

Pátrz wyſſéy, naydźieſz ten Státut. Tit. Actor. Sta. 4. ℣. 2. Ibidem de diſcordia Citationum.

O SPO-

O SPOSOBIENIV POZWV.

Z ſtrony Intercyzy, przedtym dla niezgodzenia Intercyz, trácono rzecz: Item, z ſtrony pieczęći tákze.

41. 5. ITem, cùm aliquis fuerit citatus ad quodcunque Ius, & pars vult videre, ſi concordant interciſæ, tunc Citationes componendæ erunt: & ſi ſunt conformes earum interciſæ, valet citatio. Nam ſi interciſæ ſunt non vniformes: aliâs ſi non concordant: tunc Actor amittit cauſam ſuam, ex eo, quia præſumitur falſificari commiſſa. Conſue. Terræ Craco. Flo. 123.

ALE TEN *zwyczay Sochaczowſkiégo powiátu názbyt oſtry ieſt káſſowány. O czym czytay wyſſéy* Tit. Citatio. Sta. 2. ℣. 2.

Téż z ſtrony pieczęći inſufficientia *pieniężną winą á nie vtrácenièm Pozwu álbo rzeczy, ma bydź karána.* Tit. Proceſſus. ℣. 4.

99. ...icul. 5 VEl ſi Citatio ipſa ſigillo adulterino fuerit obſignata, talis Actor, luendo, ſoluendoque ibidem mox, pro huiuſmodi inſufficientia ſuæ citationis, ſex ſcotos parti, & totidem iudicio, in inſtanti ibidem proponere poterit, ex eadem ſua citatione, inſufficientia illa non obſtante: & citatus tenebitur ſibi ad obiecta reſpondere.

O POŁOZENIV POZWOW.

Pozew Wozny z Szláchćicem iednym kłáść ma.

59. 4. WOźny dla śmierći ſwéy z iednym ſzláchćicem w oſobie powodowéy poſłánym / ma kłáść pozew indifferenter álbo v ſzláchćicá / który pozwan bydź ma we dworze iego / álbo v Włodárzá / álbo v Kmiećiá / álbo zagrodniká: wſzákże opo- Zygmunt 1 5 2 3. Liſt 32.

wiedźieć

wiedźieć ma położenie pozwu we dworze onégo ſzláchćicá: któ⸗régo ieſli nie będźie we wśi/ tedy kmiećióm też Woźny oznay⸗mi/ áby to ku wiádomośći pozwánégo przyſzło.

Pozew we wśiách ſpuſtoſzáłych w drewno ma bydz wetknión.

Támże. A we wśiách ſpuſtoſzáłych gdźie ośiádłych nie máſz/ Pozew w drewno rozſczepioné położony/ y w źiemię wetkniony/ niech będźie opowiedźian/ álbo we wśi bliżſzéy/ álbo w Páráfiiéy téyże wśi ſpuſtoſzáłéy: á położenie pozwu ma rok vprzédźić ie⸗den tydźień. Támże

☞ *Czás położenia pozwów ná Séym przed Królá. w Láćińſkim znaydźieſz List* 39.

A mieyſce położenia pozwóm. Tit. Miniſterialis. Sta. 10.

Támże o Reláciiéy Woźnégo przed Akty o mieyſcu y czáśie. Stá. 12. Titulo, Miniſterialis.

Item, *Kiedy ma mieć ſzláchćicá przy ſobie, á kiedy dwu: Stá.* 15. Item, Sta. 10. ℣. 1. Titulo, Miniſterialis.

Czás kłádźienia, tydźień przed Roki ma położyć Woźny pozew. Titulo, Proceſſus. Leg. 11.

O położeniu pozwu ná gołotę.

Zygm. III. 1588. List 36. ſtá. 23. NA nieośiádłégo ma bydź kłádźión pozew w Párochiiéy gdźie miał ośiádłość/ álbo gdźie ſię rodźił/ álbo tám gdźie prze⸗mieſzkiwa/ álbo też y w ręce iemu ſámému może bydź dan/ ⁊c.

Item, *w Láćińſkim.* Titulo, Impoſſeſsionatus. Sta. 2.

O pozywániu tych których w ziemi niemáſz.

Káź. Wiel. List 14. GDy kto o dźiedźictwo będźie pozwan/ á ſtánąwſzy v ſą⸗du złośliwie będźie odpiérał: iż Piotr álbo Máciéy ieſt w dá⸗lekich ſtronách/ który ieſt z nim weſpółek dźiedźicem: gdyż ſna Piotr álbo Máciéy nic práwá niema do tego dźiedźictwá: y dla tego ón pozwány powiáda/ iż nie ieſt powinien odpowiá⸗dáć o to dźiedźictwo z téy przyczyny: iż Piotr álbo Máciéy ſą 494

w dále⸗

w dálekich stronách. Dla tego vstáwiamy: iż Piotr álbo Máciey v sądu ták miánowány zá roskazániem Sędźiego ná iákim mieyscu wysokim álbo przy Plebániiey/ przy ktorey iest ono dźiedźictwo/ o ktore wczyna sie práwo/ przez Woźnego trzykroć iáwnie ma bydź wołan/ y pozwan ku postępowániu álbo obronie tey spráwy ná pewne mieysce y ná rok. Ktory ieśli nie stánie/ tedy nic niebacząc ná iego nieposłuszeństwo y niebytność/ niech będźie postępowano przećiwko niemu/ ku skazániu y dokończeniu oney spráwy przez Dekret skończony.

Ieśli kto pozew ná pozew wnieśie.

162. 4. IEśli kto pozew ná pozew wnieśie o iedney rzeczy/ tedy zápláćiwszy winę trzy grzywny sądowi/ y tákże wiele stronie/ ieden pozew niech skáźi/ álbo ieden pozew niech nikczemny będźie. Zwyczay ziem. Krá. List 122.

O ZNOSZENIV POZWOW.

KToby dobrá iákie trzymał/ ná ktoreby práwo kto inszy przewodźił/ ma czynić z nim pro deportatione citationum, niż wynidźie rok y sześć niedźiel: wyiąwszy gdyby kto nie wiedźiał o przewodźie práwnym/ o co ma przyśiądź/ saluo tamen iure fœminei sexus & pupillorum, de præscriptionibus sancito. Zygm. III. 1 5 8 8. List 38.

Mieſczánie y wśiánie poddáni náſzy, z czyim dokłádem máią pozywáć.

POddáni też z nászych wśi/ będą mogli pozywáć do Ziemstwá o krzywdy swe/ cum aſsiſtentia Capitaneorum vel tenutariorum. Tákże z miásteczek nászych ſine aſsiſtentia, wedle zwyczáiu. Tenże Támże. List 27. ver. 29.

Item, Priluſ. vide fol. 333. ℣. 10. Non villanos pro dominis citet.

A o Zydách ktorzy w ſzláchećkich máiętnośćiách. czytay Titu. Iudæus. Sta. 26.

☞ *Formularze pozwow tu ná tym mieyſcu w inſzych Státućiech kłádą: álem ia ie ná końcu Metryki w drugiey częśći Metryki położył, dla ſłuſznych przyczyn, ktore tám znaydźieſz.*

PROBATIO.

Sigiſ. Aug. Petricouiæ 1550. Tit. Flumen ſta. 7. uer. 3

ET quilibet pro eadem pœna ad officium Castreñ citari poteſt: atque ibidem eandem peremptoriè ſoluere debet, cum ſit eius rei facilis probatio: vtpotè quæ oculis conſpici poteſt. 98. liſ. w Łác.

Tit. Flumen. Sta. 7. ℣. 3.

Cauſa cadit, qui non probat id, quod ſe probaturum recepit.

Conſ. Cra.

SI quis in citatione, vel in controuerſia ſua recepit ſe probaturum aliquid: eaque de cauſa retulit ſe ad librum Actorum, Ius aliquod, Miniſterialis recognitionem, teſtes, ad aliudúe aliquod ſummum cauſæ ſuæ fulcimentum: neque eo probat, quo cauſam ſuam lucrari voluit, perdet. 37. ſ. w Łác.

☞ *Przypátrz ſie porządkowi: piérwéy Propozycia w Pozwie: więc Probácia. 3. z czego dowodźić: z Zapiſów, z Muniment, etć. A potym o Ewáziách, którémi rádźi robią młodſzy Iuriſtowie.*

REGVLA IVRIS. Actore non probante abſoluitur Reus.

INSCRIPTIO.

W przyimowániu zeznawánia Sędziowie pilnie máią báczyć ná látá, ná baczenié, rozeznánié, y zdrowié tego, który zapis czyni.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 44.

MA to bydź obwárowano: áby ktorzy ná ſądźie śiedzą pilnie ogledowáli y przypátrowáli ſie oſobie / ktora czyni iáki zapis: ieſli ma ſłuſzné látá álbo rozeznánié dobré: bo ináczéy niech nie będźie przyięty zapis. Téż máią báczyć / ieſli ieſt zdrowy ná ciele: á w ten czás może bydź piſano / zdrowy ná vmyśle y 505

ná

ná ćiele: ále ieśli ieſt ná ćiele chór/á ná rozumie zdrów / ták iáko w rzeczy ieſt/niech bedźie piſano: Chory ná ćiele/á wſzákże zdrowy ná vmyśle/ y przy rozumie bedący.

Zapiſy przed vrzędem zamku Siérádzkiégo y Łęczyckiégo vczynioné ſą wieczné.

509. 2. Zápiſy y zdawánia máietnośći w źiemi Siérádzkiéy y Łeczyckiéy przed ſądem y vrzedem zamkowym vczynioné ſą mocné/ y ważné: y niech wieczną moc máią przez wſzelkiégo wwodzenia w kśięgi Ziemſkié / iáko zwykło bydź chowano w Stároſtwie Wielkiéy Polſki. Zygmunt 1519. Liſt 24.

Zapiſy y zeznánia, które przed Stároſtą Wielkiéy Polſki, w Woiewództwie Poznánſkim y Káliſkim bywáią, ſą wieczné.

520. 2. Skázuiemy ná proſbe Poſłów Wielkiéy Polſki: áby Reſignácię y Zapiſy y Oprawy przed Stároſtą wielkiéy Polſki głównym / były ſtárym zwyczáiem: wſzákże tylko w Woiewództwách Poznáńſkim y Káliſkim. Zygmunt w Kráko. 1519. Liſt 11.

Aktá Grodzkié Krákowſkié.

Aktá Grodzkié Krákowſkié wieczné bydź máią poſtánawiamy / ták iáko w Wielkiéy Polſcze: w których Piſárze máią bydź przyśiegli y ośiedli. Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 19. ſta. 40.

Wiecznośći Bełſkié.

Liſtów Semowitowych / Władiſláwowych / Káźimiérzowych obywátelóm Woiewództwá Bełſkiego wiecznośćią ná imioná dánych w żadną wątpliwość nie przywodząc/ że zá wieczyſté nadánié máią bydź rozumiáné / decláruiemy / z tym wárunkiem y dokłádem/ że bez náſzégo pozwolenia mogą bydź diſponowáné y álienowáné przez poſſeſsori. Támże 1588. Liſt 23. ſtá. 50.

GROD Ciechanowski wieczny. *Tamże w Constitucyach* 1588. *List* 57. *Sta.* 51.

A Cassatione Inscriptionis vnus grossus accipiatur. Sigismundus Cracouiae 1532. *w Lacinskim* fol. 116. Sta. 2.

Zapisy ku oszukaniu czyiemu vczynione, iako maia bydz dowodzone.

Zygmunt w Krako. 1507. List 4.

Częstokroć przydawa się / iż poddani naszy bywaią oszukani przez zapisy dobr vczynione na zdradzie y ku przekazie sprawiedliwości przeciwko tym / ktorzy co wystąpili. Dla tego vstawiamy: iż gdy rzecz albo prawo będzie z kim prawnie poczęte o ktorykolwiek wielki występek / iesli on pozwany z stąpieniem y zapisem dobr v sądu chciałby się bronić: y iesliż będzie wieczny zapis / ma dowieźdź tego zapisu przez przysięgę szescią świadkow sobie rownych: iż nie ku zdradzie stronie / ani ku przekazie vczynienia / albo skończenia sprawiedliwości względem złego vczynku żadnego ten zapis vczynił: a iesli ten zapis będzie do pewnego czasu vczyniony / tedy ze dwiema świadki / iż na zdradzie tego nie vczynił / przysięże. 520. 3.

O ważności Zapisow.

Zygm. III. w Krako. 1588. List 38. Sta. 28.

Deklaruiąc in vniuersum ważność Zapisow / aby się ludzie nie zawodzili pożyczaiąc pieniędzy super bona onerata, postanawiamy. Iż kto będzie miał pierwsze prawo y zapis ad bona aliqua, tego będzie potioritas: y choćby też kto przezyski y possessią za pośledniejszym zapisem otrzymał / tedy pierwszego zapisu summa y przezyski maią bydź ważnieysze / y naprzod iść / wyiąwszy gdyby kto był triennalis possessor, abo de iure prawo iego nalazło się bydź nieważne. W czym żeby się zabieżało fraudi & dolo, tedy waruiemy / żeby wszelakie zapisy ktoreby w księgach iakich odległych Grodzkich albo Ziemskich zeznane były / ad proprium forum terrestre vel castrense, vbi bona recognoscentis consistunt, per modum oblatae, per creditorem vel debitorem, abo sługę ktorego z nich / wpisowane dla wiadomości każdego były. A prioritas tego zapisu ma bydź liczona od onego Aktu / gdy będzie in proprio foro per oblatam aktykowany. To też waruiemy / iż iesliby były iakie zapisy na zmowie / ku oszukaniu creditorom vczynione / abo z iakiey przyczyny podeyźrzane: tedy

tedy o to będźie wolno prawem czynić drugim creditorom/ktoryṁby śie ten zapis zdał bydź ku szkodźie.

Iesli kto fałszywie czyim imięniem zezna.

520. 4. Iż niekárność wielka dáłá ludźiom skłonnym do złego/ ku dopuszczeniu fałszow y oszukániu śmiáłość/ ták iż śie też nie boią przez náprawne osoby álbo w sądźiech/ álbo v kśiąg Ziemskich pewne zeznánia imieniem onych osob/ ktore dáleko są od mieyscá tychże sądow czynić/ y prokuruią ku szkodźie y skáżeniu niewiedzących. Ktorą śmiáłość chcąc pohámowáć vstáwiamy: áby wszyscy tákowi/ gdy będą dostáteczném świádectwem przekonáni/ winą Státutową o náieźdźie domowym wyrázoną káráni byli. Zygmunt w Kráko. 1538.

Prokurator Zapisow czynić nie ma.

521. 1. STáry Státut spráwiedliwym vmiárkowániem wykłádáiąc/ vstáwiamy: áby Prokurator/choć będźie ośiádły choć nie ośiádły/máiąc dostáteczną Prokurácyą mogł v sądow stáwáć: y wszystko czynić y spráwowáć/cokolwiek iego Principałá/ álbo tego czyiá rzecz iest spráwy álbo spraw śie dotycze. Też strone pozwem Nadwornym pozwáć/ y Sędźiego ruszyć/ y wszystko czynić/ co ku obronie spráwy będźie przynależeć. Wyiąwszy zápisy: ktorych áni nowych czynić/áni z stárych kwitow/ áni pieniędzy zápisánych będźie mogł bráć/ okrom bytnośći swego Principałá álbo Aktorá. Zygmunt w Piotrk. 1511. List 18.

117. INSCRIPTIONES lingua Polonica scribi possunt. Sigis. Cra. 1543.

Trzy árgumentá ważnieysze w práwie do dowodu.
1. *Zapisy.*
2. *Dispositia kto disponował imięniem.*
3. *Possessia.*

Contra Inscriptiones factas, locus dicendi non relinquitur.

117 3. POrò contra Inscriptiones obligationum, & oppignorationum Sigis. Craco. 1543.

onum quarumuis, iam nullus locus, nulli hominum, ne Procuratoribus quidem, ad dicendum erit reliquus: nec quiſquam controuerſiam, atque contradictionem, contra eaſdem inſtituet ac faciet: ſed duntaxat eiſdem Inſcriptionibus ſatisfacere, & eaſdem implere, iuxta obligationem tenebitur, nullam Motionem Iudicis faciendo: pro quibuſcunque tandem debitis inſcriptæ, & quacunq; tandem tuitione roboratæ fuerint. Sed neque vllam dilationem, atq; procraſtinationem debitor habebit: niſi fortaſsè coram certo iudicio demonſtraret, & allegaret Quietationem ſui, ratione ſatisfactionis pro eodem debito inſcriptam. In tali enim caſu, ſemel ad futuros Terminos, beneficio dilationis vti debet. Quam quidem ſatisfactionem, & Quietationem ſui, tenebitur comprobare in futuris terminis, ex eiſdem Actis, ad quæ ſe receperit, ſub amiſſione ſuæ cauſæ.

Tu należy ón Státut de Renunciatione diſtrictui, *który ieſt w Láćińſkim*, Fol. 222. Titulo, Renunciatio.

Vrząd do zadnégo nie ma ziezdzić do przyimowánia zapiſów okrómia Królá.

Zyg. Aug. 1550. Liſt 4. w Conſti. w Láć. Liſt 117.

Zabiegáiąc trudnośćiam ludzkim któreby róść mogły / vſtáwiamy: iż żaden vrząd nie ma do nikogo ieżdźić dla przyimowánia zapiſów / álbo zeznawánia iákiégo / áni przyimowáć żadnégo zeznánia / od żadnégo ſtanu człowieká / iedno przy Aktćiéch / gdy bedźie perſonaliter conſtitutus ad Acta, ſanus mente. A co ſie tknie oſoby náſzéy / to ták zoſtáć ma / iáko ſie do tego czáſu záchowywáło: iż przy oſobie náſzéy ſyłáć nam wolno do káżdégo tego potrzebuiącégo / chorobą złożonégo.

De validitate omnium obligationum in genere.

☞ *A iże wedle fórm Státutowych máią bydź zápiſowáné.*

Tóż

Tóż podobno o formách poźwowych ma być rozumiano.

117. Constituimus: quia Inſcriptiones reemptionales, com Sigiſ. Craco.
5. ver. mutatoriæ, donatoriæ, obligatoriæ ad certum tempus, & 1 5 4 3.
4. debitorum in certam diem fieri ſolitæ, bonorum vtendorum inter coniuges, aduitalitates, & arendarum, aliæque huiuſmodi obligationes, ſint iuxta formulas ipſarum Inſcriptionum, in Statuto conſcriptas: ita, vt ſi etiam breuiter in Actis ſcriberentur, debent tamen valere. Et hoc ita, vt quilibet, vendendo ſua bona, vel quocunq; modo inſcribendo, aut oppignorando, comparens coram Iudicio recognoſcat: Quia bona ſua, hoc eſt, hanc vel illam villã, vendit huic vel illi Nobili, & ſucceſſoribus eius, hac vel illa pecuniæ ſumma, cum omni iure, proprietate, & dominio, ſicut eandem ſolus habuit: atque dat realem intromiſſionem perpetuo, per Miniſterialem hunc vel hunc. hoc adiecto: (ſicut latius in formula Statuti deſcriptum eſt) Quòd ſi prædictus venditor, inſcriptor, alienatorué bonorum haberet vxorem; tũc eam tenebitur cum amicis ſuis adducere; vt cedat, de reformatione dotis, & dotalitij ſui. & hanc receſſionem faciet, & recognoſcet, iuxta formulam venditionis, ſuperius in Statuto contentam, cum conſenſu amicorum ſuorum. Quarum quidem Inſcriptionum tuitionem, ac defenſionem, vnicuique liberum erit facere, ſub damnis terreſtribus, vel ſub vadio: prout ſcilicet inter partes contrahentes fuerit conuentum. Contra tales verò Inſcriptiones obligationum & oppignorationum quarumuis, iam nullus locus, nulli hominum, ne Procuratoribus quidem ad dicendum erit reliquus: nec quiſpiam controuerſiam, atque contradictionem, contra eaſdem inſtituet, ac faciet: ſed duntaxat eiſdem Inſcriptionibus ſatisfacere, & eaſdem implere, iuxta obligationem tenebitur, nullam Motionem Iudicis faciendo: pro quibuſcunque tandem debitis inſcriptæ, & quacunque tandem tuitione roboratæ fuerint. Sed neque vl-

lam dilationem, atque procraſtinationem debitor habebit: niſi fortaſſe coram certo iudicio demonſtraret, & allegaret Quietationem ſui, ratione ſatisfactionis pro eodem debito inſcriptam. In tali enim caſu, ſemel ad futuros terminos beneficio dilationis vti debet. Quam quidem ſatisfactionem, & Quietationem ſui, tenebitur comprobare in futuris terminis, ex eiſdem Actis, ad quæ ſe receperit: ſub amiſſione ſuæ cauſæ.

Sędziowie y Podſędkowie, niech przeſtrzégáią, áby Piſárze pilnie w kśięgi wpiſowáli: álbo ten kogo dolégа.

Zygmunt 1519. Liſt 23. Sędziowie y Podſędkowie niech tego przeſtrzégáią/ áby zapiſy ſpráwiedliwie y pilnie przez Piſárze w kśiegi były wpiſowáné/ á niech nie bedą odmieniáné. Czego y ten/ ktory ſpráwe bedzie miał y ſwéy rzeczy bedzie pilnował/ niech dogląda. 395. 1.

☞ *O Biélſkich zapiśiéch pátrz w Conſtit.* 1581. *Liſt* 5. *Stá.* 24.

AD MVNIMENTA.

Qui ſe recipit ad munimenta, & non probat, cauſa cadit.

To ieſt: Kto ſie bierze ad Munimenta *á nie dowiedźie, tráći ſpráwę.*

Conſ. Fol. 123. A Kto ſie bierze ná iáką Exceptią/ álbo wyiécie od práwá: 166. w Lá
y chce dowodźić ſwoią állegácią z Munimentów/ á nie dowiedźie: tedy tym co chćiał wygráć/ tymże tráći.

Tákżey ná Kwit może wźiąć, iáko ad Munimenta, *do drugich Roków.* Tit. Quit. Duplum temporis impartitur ijs, quibus extra regnum munimenta petenda ſunt. 638.

Stroná pozywáiąca moze mieć dilácią ná munimentá.

166. 4. Łác. A Wszákóż y stroná pozywáiąca pokázuiąc dowody / może mieć dilácią. Ponieważ táka wolność też iest pozwoloná stronie pozwáney. Zygmunt w Piotr. 1 5 2 3. List 33.

Kto bierze ad munimenta, ma wysłowić ná iákié munimenta, y z których Akt.

223. ct. 3. QVòd si citatus reciperet se ad Munimenta, debet narrare, ad qualia Munimenta se recipiat: vnde, & ex quibus Actis producenda. Tunc enim non vlterior debet ei dari dilatio, nisi ad terminos proximos illorum Actorum, ad quæ se receperit. Quòd si aliud quidcunque postea ostenderit, extunc causam suam amittere debet: indeq; Actor pro damnis, quæcunque hac depulsione sua Reus fecerit, ad ius Terrestre, iuxta Statutum, remitti debet. Sigis. Cracouiæ 1 5 4 3.

Ad munimenta extra Regnum inquirenda, duplum temporis conceditur.

Listy munimentów iáko máią bydz wykłádáné.

69. 2. PRzywileie pospolité y osobliwé / nie máią bydź wykłádániém iákim ná iné rozumienié obrácáné / iedno ná to: iáko w sobie brzmią / y ták iáko w sobie są nápisáné: á ináczéy nie máią bydź rozumiáné. Zygmunt w Piotrk. 1 5 3 8.

Dilácia ad Munimenta in causis simplicibus cædis atque sanguinis.

TAkże Dilácia ad Munimenta simplicia in causis simplicium iniuriarum, & cædis atque sanguinis, nie ma bydź dawana wedle Sigis. III. 1 5 8 8. List 58. sta. 61. uer. 3.

dle Práwá/ tylko ad munimenta ſpecificata cauſam perimentia, ieſliby tákiey ſtroná potrzebowálá.

MINVTA.

Minutą zápieczętowáną á księgámi, támze v ſądu ma bydz dowodzono.

Zwyczay ziem. Krá. Liſt 122. PRoſtą Minutą nic dowiezdz niemoże/ iedno tylko liſty álbo Minutą pod pieczecią álbo księgámi przed ſądem. 496 1.

Liſty iáko máią bydz zápieczętowáné, ták téz y podpiſáné.

Zygmunt 1 5 3 2. DLa zábieżenia przyszłym fałszóm chcemy y ſkázuiemy/áby Piſárze Ziemſcy wszytki liſty ſądów Ziemſkich ſwémi rekámi podpiſowáli. A liſty Grodzkié niech podpiſuią / álbo ſámi Stároſtowie/ álbo ich Sedzié Grodzcy. 273. 5.

☞ *Iné okoliczności z ſtrony tegóż Tytułu, znaydźieſz* Titulo LITERAE.

AD CORRIGENDVM CVM ACTIS.

Ieſli kto fałſz liſtóm záda.

Zygmunt w Kráko. 1 5 3 2. ABy nápotym złość potwarców y krzywoprzyśieżców ſwawola byłá pohámowána y zádzierżána / vſtáwiamy przez niniéyszy liſt: iż ktoby v ſądu liſty ſtronie ſwéy przećiwnéy w fałszu podeźrzáné vkazał: á ſtronáby ſie nápierálá y prośiłá ná tákowé liſty o dowód: bedźie ich powinien księgámi ſądownémi Ziemſkiémi dowiezdz. Do których ksiąg/ gdyby ſie ten/ który liſt vkázuie/ odwołał/ y prośił áby do nich był odeſłan: ma mu bydz dána dilácia ná pierwsze Roki Ziemſkié/ które po téy ſpráwie nabliższé beda. Ná których ieſli dowiedźie/ iż liſt iego ieſt w księgách: tedy nie bedźie powinien inémi ſpoſoby onégo liſtu dowodźić. Ale gdy ten/ który liſt pokázuie/ nie mógłby księgámi Ziemſkiémi onégo dowiezdz: w tákowéy rzeczy ten/ 271. 4.

który

który liſt do ſądu wnośi/ támże będźie powinien miánowáć ośmnaśćie świádków ſzláchćiców ośiádłych/ mężów dobrey y cáłey wiáry y ſławy: z których przez onego/ który liſt bydź podeyźrzány o fálſzu twierdźi/ ſześć mężów máią bydź obráni: którzy weſpołek z onym/ który liſt podeyźrzány w fálſzu pokázuie/ ſześć mężów máią bydź obráni: á ći weſpołek z onym który liſt podeyźrzány wnośi/ przyśięgą/ iż on liſt nie ieſt fálſzywy/ ále ſłuſznie z kśiąg ſądowych wyſzedł/ popráwić będą powinni. A ieſli ten/ który liſt vkázuie/ kśięgámi bydź ſpráwiedliwy y ſłuſzny dowiedźie/ tedy ten/ który vpornie liſtowi fálſz zádał/ czternaśćie grzywien pieniędzy poſpolitych ſtronie ma przepáść: y nád to we trzech grzywnách pieniędzy/ które tudźież ſądowi będą záplácone/ ma bydź ſkazan. A gdźieby Akty kśiąg Ziemſkich nie było/ álboby pogorzáły/ álbo mocą nieprzyiaćielſką były ſtrácone/ álboby którymkolwiek przygodnym przypadkiem zginęły: tedy doſyć bydź rozumiemy/ iż w tákowym przypadku liſt/ który zá podeyźrzány ieſt mian/ będźie dowiedźion y oczyśćion wedle zwyczáiu ſtárego: to ieſt onego ſámego y innych dwu świádków ſzláchćiców ośiádłych/ dobrey y nie náganioney ſławy ćieleſną przyśięgą.

PRO MAIORI.

O Roku który zwykł bydz dawan o więtſzą rzecz.

Pátrz niżey, Titulo, Vera infirmitas.

70. 1. GDy kto odkłáda Rok o więtſzą rzecz mówiąc/ iż w práwie innym miał o więtſzą rzecz ſpráwę: ma mu bydź dáná tá zwłoká o więtſzą rzecz. A wſzákże gdy Rok przydźie/ dowiedźie przez świádeczny liſt ſądowny/ iż miał o więtſzą rzecz ſpráwę: którego ieſli nie pokaże/ ſtráći rzecz/ o którey pozwány rok o więtſzą rzecz odkłádał. Zwyczay źiem. Krá. Liſt 124.

Temuż podobny.

469 3. CZwarty Rok ſądy niekiedy záchowywáią o więtſzą rzecz/ który Rok ile ku zwłoce bywa oſtáteczny: który to Rok o więtſzą rzecz może bydź zwleczon przed prawdźiwą choroba/ álbo Alexander Liſt 1.

potym.

potym. A ten Rok o wietſzą rzecz prawo poſpolite wykláda: gdy ná tenże czás w inym ſądzie ziemie ktoreykolwiek Królestwá Polſkiego tegoż dniá pozwány ma Rok o wietſzą ſpráwe. Wſzákże ktorykolwiek Rok bywa bran o wietſzą rzecz/ bywa oſtáteczney zwłoki. Ktorego właſność tym ſpoſobem będzie obiáſniona. Iż gdy będzie kto pozwány/ á Rok o wietſzą rzecz odkláda: tegoż dniá ma mieć przed innym Sędziem Rok o wietſzą ſumme/ niżli będzie ſpráwá/ o ktorą bywa odłożenie: y ma bydź to nápiſano w innym odłożeniu o wietſzą rzecz/ gdźie ieſt ſpráwá/ y z kim po imieniu/ y o iák wielką ſumme/ y przed ktorym Sędźiém. Abowiem gdy przyidźie Rok tey zwłoce/ ma przynieść liſt od onego ſądu/ gdźie w ten czás twierdźił ſie mieć ſpráwe o wietſzą rzecz/ pod pieczęcią onego Sędźiego: w ktorey ma bydź wpiſána ſpráwá z kim ią miał/ y o iáko wielką ſumme ná ten czás ſpráwá byłá. Ktory świádeczny liſt gdy ták vkaże pozwány ná roku/ ktorym był dan ná odłożenie/ iuż nie vpádnie w tey dilácyiey/ gdy ią o wietſzą rzecz vczynił. Ale ieśli tákowego liſtu nieprzynieśie/ álbo przynieśiony w ktoreykolwiek częśći iáko nápiſano ieſt niedoſtáteczny pokaże/ tedy pozwány ſwą rzecz vpuśći y wſzyſtkę ſtráći.

☞ *Kto ſie obliguie* abſque dilatione *odpowiádáć, tedy mu nie ſłuży Exceptia, áni* ſimplici infirmitate, *áni* Pro maiori. Titulo, Terminus. Sta. 16.

VERA INFIRMITATE.

SIMPLICI INFIRMITATE.

Zwyczay, który z ſtárádawná w odkłádániu Roków był chowány.

Włádyſ. Jágello w Kráko. y w Wárcie Liſt 42.

Zły zwyczay w przekłádániu Rokow ná Wiecách głownych y ná Rocéch Ziemſkich od poddánych náſzych do tego czáſu był chowan: zkąd ſie rozmáite przyśiegi y krzywoprzyśieſtwá wczynáły/ y choroby zmyślone bywáły állegowáne: ktorym chcąc zábieżeć/ y drogę złośći zámknąć/ zá iednoſtáynym zwoleniém Prałatow/ Pánow/ y Szláchty náſzey tákowy porządek przekłádánia przerzeczonych Rokow chcemy bydź chowány/ żeby ſie zábieżáło przerzeczonym krzywoprzyśieſtwom/ á nieſłuszne 412. 4.

dilácię

dilácię były zepsowáne. Dla tego skázuiemy: áby Roki Wiecow głównych w sądźiech źiem nászych ná potym ták były przekłádáne/ y záchowáne: to iest/ áby pierwszy Rok przez prostą chorobę był odłożon: wtóry przez prawdźiwą chorobę będźie mógł bydź odłożon/ okróm zeznánia y miánowánia Kápellaná: o którą chorobę ná trzecim Roku ieslize przypádnie: przyśięgę powinien będźie vczynić: iáko ná ten czás prawdźiwą chorobą był złożon. A iesliby z przygody w téyże chorobie trwał/ tedy y trzeci Rok może zwléc: okázuiąc iż iáko leżał w chorobie/ do tego czásu nie ozdrowiał. A wszákże ná czwartych Rocéch/ ma sie stáráć áby stánął/ álbo Prokuratorá pewnégo posłáć nie omieszkał: bo iesli tego nie vczyni/ rzecz swą stráći. Toż chcemy áby było chowano o Rocéch mnieyszych Ziemskich: áby pierwszy y wtóry Rok prostą chorobą mogli przełożyć: á trzeći prawdźiwą niemocą mogą y máią przewléc okróm miánowánia Kápellaná. Ale gdy przyidźie czwarty Rok ostátni/ tám ma przyśiądz: iż nie obłudnie na ten czás niemógł: iesli przyidźie ktemu. A iesli sie przyda temu/ który Rok zwłóczy/ w chorobie dłużéy trwáć: tedy czwarty raz odłożyć będźie mógł/ iáko to o zwłokách w sądźie Wiécowym iest wyrázono. Wszákże to o pozwánym chcemy rozumiéć/ ále powodowa stroná Roku Wiécow głownych ináczéy przełożyć nie może/ iedno przez prawdźiwą chorobę: á ná Rocech Ziemskich raz przez prostą chorobę.

Té przekłádánia Roków króm opowiedzenia choroby przez przyśięgę są skásowáne.

13. 2. SKázuiemy/ áby wszytki przekłádánia Roków/ álbo zwłóki niepotrzebné były skázoné/ y vmnieyszoné. Abowiém przekłádánie y zwłóká Roków iesli ma bydź/ ináczéy niech nie będźie: iedno opowiedzeniém prawdźiwéy niemocy: á oń/ którégo imieniém byłá opowiedźiána/ przyśięże sámotrzec z świádki/ y tego listem Sędźiégo wedle zwyczáiu Ziemskiégo dowiedźie: iż ná on czás y onégo dniá miał sprawę álbo Rok o więtszą rzecz. Kázim. III. w Korczy. 1 4 5 1. List 88.

Gdy kto ſie zápiſze Roku nie odkłádáć.

Zwyczay ziem. Krá. 1505. Liſt 122.

JEſli ſie kto komu zápiſze ktorą rzecz wyſwobodźić álbo iśćić / á zápiſze ſie Roku nie odkłádáć: tákowy nie może proſtą chorobą Roku zwlec / álbo odłożyć. Wyiąwſzy prawdźiwą chorobe: o ktorą ma przyśiądz wedle Státutu / iż ná ten czás prawdźiwie był niemocen. 414 4.

☞ *O téyże rzeczy inych Státutów támże w Polſkim Státućie znaydźieſz. A w Láćinſkim* in Proceſſu. ✠. 13. Vera infirmitate à Deo permiſſa. Item 14. 15. 16.

A proſtą chorobą iáko odkłádáią: pátrz w Polſkim Stá. Liſt 468. *Piérwſzy Rok, etć.*

Vera infirmitate, *ná Tribunale iáko idźie.* 1588. Sta. 6. ✠. 3.

O Kápellánie y o świádectwie iego, o niemocy chorégo káſſowano. Titulo. Colloquia. Leg. 14.

Item, Reo ſimplicis infirmitatis exceptio permittitur, ſed non Actori. Tit. Proceſ. ✠. 18.

Simplex infirmitas quid? vide in veteri Proceſſu. fol. 202. Sta. 3. ✠. 4. Item, vide Digeſtum. Tit. Colloquia. Leg. 8. 14.

EVOCATIO.

Citati forum, quod ſequitur Reus, duplex: { Ratione domicilij, Et ratione facti facinoris.

Tit. Spirituales Leg. 18. ✠. 12. Fol. 258.

Euocatio ex {
- Diſtrictu.
- Diſtrictu diſtrictus.
- Foro
- Foro fori } { á Spirituali ad Seculare ius / à Caſtreñ. ad Terreſtre ius, vel poſt Curiam.

Euocatio ex diſtrictu *w Láćińſkim*, Fol. 92.

Powodowa

Powodowa ſtroná w ſwym práwie odpowiádáć ma, będąc pozwáną od tego którégo pozwáłá.

48. 4. GDyż powodowa ſtroná wſzedy ma iśdź zá práwem pozwánégo / do którégo przynależy: chcemy / iż ieſli kto w ſądźie práwá Niemieckiégo álbo którégokolwiek innégo przećiwko komu pocznie ſwą rzecz / á pozwány záśie przećiwkóż iemu támże żálobe vczyni: tedy powodowa ſtroná v támtegóż ſądu o podobnąż rzecz / álbo téż inákſzą nie bedźie mogłá bydź tám tymże práwem pátrzoná: ále tákowy pozwány ſwégo práwá álbo rzeczy przed Sedźim / którému tákową rzecz ſądźić przynależy / dochodźić ma. Káźimiérz w Wiślicy 1368. Liſt 23.

Wyzywan zaden bydz nie ma o rzecz, któraby onému ſądowi nie nalezáłá.

ACz to iuż ieſt práwem poſpolitym opiſáno / á wſzákóż y teraz vſtáwiamy: iż żaden nie ma wyzywáć do żadnégo ſądu o rzecz któraby onému ſądowi nie należáłá: Pod winą w Státucie opiſáną. Zyg. Aug. w Confir. 1550. Liſt 4. ſtá. 37.

RENVNCIATIO DISTRICTVI. ET FORO, ET LIBERTATI.

Ieſli ſie kto gdzie obowiąze, niech támze odpowiáda.

49. 5. IEſli ſie kto włáſnéy źiemie y powiátu odpiſze / tám powinien odpowiádáć: gdźie wyrzékáiąc ſie powiátu zápiſał ſie. A gdźie ná tákowym rzecz bedźie otrzymána iuż oſądzoná / aliás ná nim przezyſkána: tedy ten który práwo przewiódł poiedźie do Stároſty onégo / pod którym mieſzka práwem zwyćiężony: á potym ón Stároſtá ma vczynić Exequucią rzeczy oſądzonéy aliás onych przezyſków / które ſą otrzymáné práwem w onym Powiećie. Zwyczay źiem. Krá. 1505. Liſt 123.

ORDO PRO RE PRINCIPALIORE.

Tryb práwá ten ieſt: że które rzeczy piérwßé rzędem idą, té téż w ſądźie vprzédzáć máią. Piérwéy gruntu pozyſkáwáć niż krzywd. Przyłuſki 631. ℣. 2. 647. ℣. 6. *piérwéy* de fundo *rozeprzéć ſie, dopiéro* de iniuria.

NA EVIKTORA.

Ná fideiuſſorá, ná świádki, ná poſtáwienié Woźnégo, téż Dilácią biorą: O czym pátrz wysßéy w tytuléch ich włáſnych. A iże Scrutinium, Viſia *z świádectw pewnych płynie, tedy tu naprzód o tych Scrutiniách y o Viziách vráſta mowá.*

Priluſij diſcurſum *ná Ewiktorá*, vide Fol. 526.

NA SCRVTINIVM.

Scrutinia oſobie Królewſkiéy ſą zwierzoné: á Scrutatorowie przyśięgli bydz máią.

Zyg. Aug. w Confit. 1550. Liſt 4. ſtá. 28.

Scrutinia Státutem Królá Olbráchtowym oſobie tylko Królewſkiéy ſą zwierzone: około których ták ſie záchowywáć bedźiemy / iáko Státut opiſuie: á Scrutatorowie przyśiegli bydź máią / pod którą przyśięgą wywiádowáć ſie máią pilnie od ludźi przyśięgą obowiązánych prawdźiwéy rzeczy.

☞ *Formá Scrutinii zá Królá Zygmuntá Stárégo: pátrz* Titu. Reſtitutionis in bona. Leg. 1. ℣. 3.

Scrutinium militare ſtrictius & arctius fit, etiam additis pœnis & plagis. Tit. Teſtis. De tortura teſtium.

Scrutinium de homicidio Nobilis & ſcartabelli ſeu ſculteti. Tit. Homicidium. Leg. 15. ℣. 5. & 6.

Item, Scrutinium in Maſouia. vide Titulo, Inuaſio domus. Item, in Conſtit. 1581. Leg. 2. Fol. 243. Item, Leg. de Homicidio. 1589. Leg. 24. Item, vide Tit. Proteſtatio. Item, Crimen recens. vide infrà.

Formá Scrutinii zá Królá Zygmuntá Auguſtá. 1565. *Stá.* 49.

bárzo

bárzo wydworné, á wydworniey ßé ieſcze zá Zygmuntá Trzećiego, 1588. *Stá.* 24.

August 1565. *Skrutatory z Séymu obiecuie wysyłáć: którym przykłádem y Trybunáliſtę wysyłáią ná Scrutinia, y ná Vizię. Té obá Státuty ingroſſowáné ſą, piérwßy*, Titulo, Criminales. lib. 1. *A drugi w tych kśięgách*, Titulo, Homicidium.

NA VIZIA.

Po Scrutinium *ſłußnie idźie Vizia: bo tám świádkowie bywáią przyśięgli, á tu nieprzyśięgli: tám* in Criminalibus, *á tu* in Ciuilibus *bywa Vizia.* Priluſ. 647. ℣. 6.

Iáko Viziæ zá nieſłuſznym zwyczáiem do ſądu wnieśioné ſą: á ize in ſimplicibus iniurijs & proprij laboris nie máią bydz dopuſczoné.

DIlatio Viſionis in cauſis ſimplicium iniuriarum, **zwyczáiem iákimeś / á nieſłußnie ſie do ſądu wniosłá / gdyż tá dilácia w práwie poſpolitym nie ieſt / áni może bydź** in cauſis ſimplicium iniuriarum fundum non tangentibus **pożyteczna. Przetóż dekláruiemy / iż tá dilácia nie ma bydź wiecéy** in ſimplicibus iniuriis & proprij laboris **pozwalána / tylko** in cauſis hæreditarijs ſeu fundum tangentibus, **przy których téż** ſecuritas iudicij **ma bydź záchowána / y nie máią ná nie ieźdźić z wietßym pocztem nád dźieśięć oſób /** ſub pœna duplici quatuordecim marcarum. Zygm. III. 1588. Liſt 58. Stá. 61.

PO WIDZENIV *Pozew nie ma bydź kázán: w Conſtitucách* 1576. *w Mázowieckim Woiewodztwie Liſt* 170. *Stá.* 13. De viſione ægroti: Rex mittit Secretarium, Tit. Æger. Item, Tit. infrà. Inuaſio domus. *Przedtym y ſam Król ieźdźił* ad locum viſionis. Tit. Iudex. *Ná wiziách* ſecuritas *ma bydź iáko y ná Rocéch: Dla tegóż opiſano poczty iáko wiele oſób ma mieć przy ſobie, iedno dźieśięć. w Conſtit.* 1588. *Stá.* 61. ℣. a.

DLA INCOMPETENTIAM ACTORIS.

In omni puncto Iuris *ieſt mieyſce* contra incompetentiam *mówić* Actoris.

Albo ieſli nie włáſny hæres.

Albo non legitimus.

Albo minorennis, & abſque tutore.

Albo ieſli nieſpełná ći ktorzy ſą comparticipes: *álbo* non cum pleno apparatu.

Albo ieſli Procurator abſque procuratorio, & plenipotentia, & Munimentis.

INHIBITIO Y EXEMPTI.

Liſty ſpráwiedliwośći hámuiącé od Duchownych do ſądów Ziemſkich nie máią bydz dawáné.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt. 108.

Chcąc zámknąć dróge róznicam/ktoré ſie wielkié węzely miedzy ſtanem Duchownym y Swietckim z ſtrony liſtów zákázuiących/ktoré Prælaći Duchowni do Práwá świetckiégo dáwáć zwykli/ vſtáwiamy: áby Prælaći Duchowni od tákowych liſtów ſpráwiedliwośći hámuiących przeſtáli / á zwłaſczá w ſpráwách o rzeczy do ſądu świetckiégo przynależących. Wyiąwſzy ſpráwy / ktoré Práwu Duchownému ſą podległé: w ktoré ſąd Ziemſki żadnym obyczáiem wdáwáć ſie nie ma. 450. 1.

Liſtów hámuiących do ſądów Kancellária dáwáć nie ma.

Alexander w Piotrk. 1504. Liſt 113.

Liſty Práwu przećiwné niech bedą rozumiáné té: ktoré ſądy od ſądzenia hámuią / y ktoré wychodzą przez potrzeby Rzeczypoſpolitéy. 451. 1.

Kto

Kto listy hámuiącé do sądu wnośi, á Sędzia Ziemski álbo Grodzki ie przyimie, winą cztérnaśćie grzywien niech będzie karan: to wyiąwszy, gdzieby dla posługi Rzeczypo: kto był wyięt.

451. 2. Chcemy / áby żadné nápotym hámuiącé listy do sądów nie były dawané / y niechay bedźie w tym Státutów królestwá nászégo exequucia / á ten / ktory tákowé listy do sądu przyniesie / winą cztérnaśćie grzywien stronie przećiwnéy niech bedźie karan. Tákże Sedźiowie Ziemscy y Grodzcy tákowym listóm hámuiącym mieysce dáiacy / cztérnaśćie grzywien winą niech bedą karáni. Wyiąwszy spráwy tych: ktorzy ná służbách Rzeczypospolitéy są / iáko ná poselstwie: álbo kedy ktorzy przez nas woysku przećiwko nieprzyiacielowi nászému w postronnych źiemiách bedźie przełożon: ktorych spráwy tylko iednégo roku (ieśli ták długo ná służbie nászéy bedą) záwieszoné bydź mogą rozkázániém obiáśnieniém nászym: ktoré sie przez list do sądu stáć ma. Zygmunt w Piotrko. 1538.

Około inhibiciiéy.

451. 4. Okolo inhibiciiéy że są Státutá dawné / wedle tych záchowywáć sie ma Káncellária nászá / y sąd álbo vrząd / á ktoryby sie sąd álbo vrząd ináczéy záchował: tedy winą w Státućie opisáną karan bydź ma. Zyg. Aug. w Piotrko. 1550.

☞ *O tymże Tytule y drugié* Státuty *tu może sobie przypisáć* studiosus Iuris.

Forma suspensionis Termini de consensu & voluntate partium Titu: Termini Sta: 8. *téż tego vżywa* inter dilationes.

CONTVMACIA.

63. 3. Actor faciat & procuret, ad causam Reum citari. Reo itaque in Termino comparente, Actore totaliter se absen- Caxim. Mag. Fol. 15.

 tante,

tante, Decernimus: ob Contumaciam Actoris, quæ est maior quàm Rei, ipsum Reum causam obtinuisse. Si autem Reus parere in Termino sibi assignato non curauerit: Actore per se, vel suum nuncium comparente: Decernimus, quòd pro huiusmodi contumacia, Reus duorum boum pœna mulctetur.

Ale ten Státut Kázimiérzów przez Zygmuntá iest odmieniony: á miá sto pary wołów parę groszy od Contumáciiéy.

Sigis. Petrico. 1 5 2 3. Fol. 38.

ITem, Volumus: vt quilibet Actor, condemnando Citatum absentem in Contumacia, soluat duntaxat duos grossos: quorum vnus cedet Notario: & alter Iudicio præsidenti. 63. 1.

☞ *Formá pisánia Contumáciiéy, w drugiéy części Metryki znaydźieß.*

* ☞ *Ten Tytuł Contumáciiéy ma stać ná początku pierwßéy części Processu, y tám ma bydź przenieśión. Podobno w Processie tóż zowie*, Simplici infirmitate, *co* in Contumacia. Titulo, Proces. ℣. 12.

Ná innym mieyscu pœnam Contumaciæ rebellionem *zowie P. Herbórt niepostußeństwem.*

Peremptorius Terminus in quibus fit casibus, suprà.
Przyłuski exactè *wylicza*. 637. ℣. 30.
Si pars rea in lucro vel in euasione *zdáie*: Si Actor, *condemnuie*.
Si Procurator negat contumaciam, non dominus, non pupillus, non etiam adolescens respondet: sed ipse Procurator suo malo, 642.

☞ *Tu téż Státut należy przytoczyć, który ieſt áktykowan niżéy*, Titulo, Condemnatio. *o czáśie y godźinie* condemnationis in contumacia.

Tym

TYM PORZĄDKIEM BĘDZIE ROZſtáwić potym té Tytuły.

Poſtępek práwny przed dekrétem ná dwoię ſie dźie li: bo teraz naprzód Ewá ziámi robią: potym do defenſiiéy rei principalis *przy chodzą. A iżby rzędem* ordine non præpoſtero, vt Actor, ita & Iudex: *piérwéy niż ſie wróćiß, trzebá mówić* contra incompetentiam Actoris, *niż* pro maiori *bráć będźieß.*

- *Ewázia.*
  - Condemnatio.
  - *Contumátia*
  - *Ewokátia z Powiátu.*
  - Pro maiori.
  - Pro re principaliore.
  - *Inhibitię, etc.*
- Defenſio rei principalis, *téma* locos cõmunes.
  - Æquitas.
  - Religio.
  - Lex.
  - Inſcriptio.
  - Cyrograph.
  - Præſcriptio.
  - Obligatio.
  - Ceſsio, & ijs contraria.
  - Poſſeſsio vetus.
  - Iurament.
  - Et quæ cõprehẽduntur in Statu
    - Coniecturali.
    - Negotiali.
    - Iuriſdiciali.

PRÆSCRIPTIO ET FATALIA.

Ten który ieſt w dzierzeniu przećiwko powodowi, ma dawność trzy látá y trzy mieśiące.

530. 2. Gdyż dawność dla leniſtwá Pánów ieſt vſtáwioná: dla tego vſtáwiamy y ſkázuiemy. Iż ieſli kto wierzy / álbo rozumié ſie mieć iákié práwo do ktoregokolwiek dźiedźictwá / które kto ná ten czás dźierży: ieſli we trzech lat y we trzech mieśiecy czáſu pokoiu y zgody ćierpi ſpokoynie Dźierżawce trzymáć ono dźiedźictwo / mogąc łácwie w przerzeczonym czáśie trzech lat y trzech mieśiecy do onégo dźierżawce przyśdź / álbo przed ſąd tegóż (Kázimierz w Wiślicy 1368. Liſt. 18.)

tegóż pozwáć / á przedsię zániecha począć z tym / który dzierży práwá: tedy od wszelkiego dziedzictwá iákokolwiekby mu náleżáło skázuiemy / iż ten po wyszćiu trzech lat y trzech miesiecy odpadł.

W Ruśi dawnośći iáko w innych Ziemiách iednákié.

Zygmunt w Kráko. 1532. Dawnośći Ziemskié / które w innych ziemiách Królestwá nászégo bieżą / tész w ziemiách nászych Ruskich chcemy áby szły / okróm tych ziem y powiátów / w których dla nieprzyiaćielá sądy sprawowáné y sądzoné bydź niemogą. 531. 1.

Dawnośći Ziemskié czásu pokoiu idą.

Káz. Wiel. 1368. List 18. Wszákże chcemy y obiáśniamy / iż przerzeczoné dawnośći czásu pokoiu y zgody mieć máią mieysce / á czásu walki álbo rostérków żadnym obyczáiem niemáią mieyscá: ále ná ten czás bedźie potrzebá lekárstwem dawnośći sie opátrzyć wedle tego / iáko rostérki y woyny są: iákoż y tym / którzy są ięći przez Tátáry / chcemy áby żadna dawnosć nie szlá. 531. 2.

Ná dobrách posáznych, y w przezyskách wziętych præscriptia iśdz nie ma.

Zygm. III. 1588. Stá. 14. List 30. Dobrá w poságu záwiedzioné y zápisáné / tákże ex decreto w przezyskách per intromisionem wźieté y dźiérżáné / nie mogą sie w Práwo dźiedźiczné wieczné præscriptione terrestri, etiam longißimi temporis, obrácáć / ále záwżdy są ná skupie: tákże dobrá in vim reemptionis, aliâs ná Widerkauff zápisáné.

Iáko przećiw dziećiom które lat nie máią dawnośc nie idzie: ták y dzieći przedziérzeniém dawnośći nikogo vszkodzić nie mogą.

Káz. Wiel. w Wiślicy 1368. List 31. ALe iż zá tákową dyláćią kilko lat zwykło wychodźić: tedy 287. 2. ver. 6.

gdy

gdy tákowé potomſtwo do lat ſłuſznych przyydźie/á znowu danoby im w czym winę: tám iuż oné dźieci ſwoim aduerſarzóm nie będą ſie móc bronić dawnośćią/ álbo milczeniém ták wiele lat/w których nie byli ſądzeni: ále tylko niech ſie ſczycą dawnośćią tego czáſu/ ieſli byłá która z ſtrony ich álbo ich przodków przedtym/ niż były piérwéy do ſądu przyćiągáni/y o tę rzecz wyzywáni.

PRÆSCRIPTIA *z pewnych przyczyn w Dobrzyńſkiéy źiemi*, 1589. Stá: 88.

☞ Emptionis præſcriptio, per tres annos tuitio: *A máią bydź przy wzdawániu ſąśiedźi y gránice vkázáć.* Leg. 1. §. 1. *A ieſli nie przyiádą do trzech lat, tedy Reſtę trácą. Leg.* 1. §. 3. Pro capite præſcriptio ſimiliter tres anni: & hoc propter Fatalia, vocant à fato Ratio: Et niſi hoc fieret, tunc expurgatio Reo difficilis eſſet propter obitum teſtium, poſſent enim mori. Leg. 2. Kaſim. §. 2.

Similis: Iure reformationis bona ſi non repetantur intra 10. annos Maritata, amittit. Leg. 3. Vidua 6. annos Leg. 4. Captiuis per Tartaros nulla præſcriptio condemnat. Leg. 4. §. 2. Omnes enim præſcriptiones bella guerræ interrumpunt. Leg. 4. Ratio, cur Maritatæ 10. anni dantur, & viduæ 6. Quia illa in ſeruitute ob maritum non ſemper libera eſt, vt ſuo Iuri proſpiciat. Leg. 5.

Maſculi tantùm tres dati, quia liberiores. In Ruſsia ſimiliter Leg. 6. *A Pręſcriptia od wwiązánia idźie, y moc bierze od onégo czáſu, gdy kto niedopuſcza wwiązánia: tedy Proteſtátią czynią, która nie trwa ieno do trzech lat.* Leg. 7. §. d. *A bliżſzy mogą go od tego odbić,* Leg. 17. §. e.

Proximiores redimendi ius poſſeſsionis habent. Leg. 11. §. 3.

Qui emit villam, nec maiorem eius partem perſoluit: Si per tres años Creditor ſilet: Emptor gaudeat ea pręſcriptione. le. 7.

Etiam ſi obligationes. Leg. 8. §. 2.

Pro iniurijs minorennibus vnus annus præſcribitur: pro maioribus verò, vt equo, iumento, duo anni. Poſt duos annos non niſi cum teſtibus agere pro eo admittitur. Leg. 9. Alber. R.

Crimen recens, annum & ſex ſeptiman. durat. Tit. Crimen læſæ Maieſtatis.

Actorum Terreſtrium nulla præſcriptio.

Caſtrenſium annus & ſex ſeptimanæ: ſed hæc lex magna ex parte caſſata. Tit. Termini Caſtreñ. Leg. 10.

Furti præſcriptio. Tit. Furtum.

Diuiſionis

Diuiſionis fratrum 3. anni & 3. menſes, etiam per amicos factæ Titulo, Diuiſio.

Monialium 20. anni & tres menſes.

Sepis præſcriptio. Tit. Sepes.

Frumenti mutuati. Tit. Frumentum.

Virginis orphanæ. Tit. Virgo.

Fideiuſsionis annus & 6. ſeptimanæ. Tit. Fideiuſsio.

Kmetones repetendi. Titulo, Kmeto.

Iudæis. Titulo, Iudæus.

Hæreditates in præmia obligatis. Titulo, Obligatio. 30. anni: eo excepto, ſi interpoſita annua proteſtatio. Leg. 11.

Nullo iure, nullo titulo tres anni.

Si intra 15. annos proteſtationem interponere neglexerit, etiam ipſi propinqui redimendi viam non habent. Leg. 11. ℣. 3.

Petitio hæreditatis petendæ, & in iure conueniendi tres anni tantùm & tres menſes: Additur tamen Arenga. Si inquam de facili potuit in iudicio reum conuenire. Leg. 12. ℣. 2.

Si intra anni inceptam actionem quis non continuat, cadit. Titulo, Actor. Leg. 7.

PRO CORILLO.

Ieſli kto kogo wyzowie zá laſką.

Zwyczay ziem. Krá. Liſt 123. IEſli kto kogo wyzowie w Práwie zá laſką/ to ieſt/ chciałby ſie záłożyć o ſtráte álbo o zyſk ſwéy rzeczy: álbo też o trzy grzywny pieniedzy/ álbo o ſześć ſkotów wyzywałby do laſki: w tákowéy rzeczy bedzie ná woléy wyzwánégo wybráć/ zechceli wziąć laſke o zyſk/ álbo o trzy grzywny/ álbo o ſześć ſkotów/ to ieſt dwánaśćie groſzy. 496. 2.

OBLIGATIO.

Ieſli dziedzic imieniá będzie pozwan, iákoby zaſtáwą to imienie dzierzał.

Włá. Jág. w Kráko. 1423. Liſt 44. DLa zámknienia drógi potwarzóm ták przez nas ieſt opátrzono. Iż ieſliby kto chćiał komu o dźiedźictwo trudność zá- 522. 3.

dáwáć

dáwáć powiádáiąc/ iż ten ktory w dźierżeniu ieſt w záſtáwie to dźierży y w nim śiedźi: ktore ſną ſłuſznie y wolnie dźierży. Tedy w tákowey rzeczy ten/ ktory ieſt w dźierżeniu/ odepchnąwſzy powod/ á ku dowodowi z świádki niech będźie przypuſzczon: á zwłaſczá gdźie oboiá ſtroná liſtow y ſłuſznych świádectw ná tákowe dźierżenie nie będźie miáłá: tedy w tákowey rzeczy tego/ ktory dźierży/ dowod niech będźie przypuſzczon.

91. 2. O DAWNOSCI záſtáwy wykupienia álbo niewykupienia. Káź. Wiel. w Wiſlicy 1368. Liſt 18.

O téyze dawnośći záſtáwionégo dziedzictwá.

91. 3. ACz dawność máietnośći álbo dźiedźictwá w pieniądzách záſtáwnego w niektorych liśćiech náſzych do ośmnaśćie lat byłá chowána/ y ſzłá: ktore gdy przeſzły/ tedy tákowa máietność przy tym/ ktory pieniedzy pożyczał/ zwykłá ná wieki zoſtáwáć: wſzákże zdáło ſie nam y Rycérztwu náſzému rzecz ſłuſzna y rozumnie poſtánowiona/ iż tá dawność ták krotka nie przez krzywdy byłá chowána. A ták z téy przyczyny od tego czáſu vſtáwiamy/ áby dawność w przerzeczonych záſtáwách byłá chowáná trzydźieśći lat: w ktorych trzydźieśći lat w piąći/ álbo w dźieśiąći/ álbo kiedy ſie temu ktory záſtáwił podobáć będźie/ przed ſądem w Aktćiech może odnowić ſwą záſtáwe. Káź. Jág. w Krakó. 1421. Liſt 44.

Si quis in foro Spirituali obligat ſe parere.

73. 3. ETiam ad forum Spirituale pertinet eorum Iudicium: qui ſe ſua ſponte, in Spirituali iure obligant, & inſcribunt. Ani Włáſćinſkim/ áni w Polſkim mieyſcá nienáznáczono.

Obligare Sculteti, Aduocati, Molendinatores, non poſſunt ſcultetias, Aduocatias, Molendina, ſine conſenſu dominorum. vide in Titulo, Molendinum. Fol. 160.

Inne Státuty do tego należącé znaydźieſz w Láćińſkim, fo. 173. *á w Polſkim Liſt* 521. 522. *y* 3.

ÆQVITAS, LEX, IVRAMENT. *do tego té* loci *należą: ktorych pátrz w ſwych Tytulech, y ich włáſné Státuty.* DE BENIGNITATE IVRIS POLONICI *tráktaćiech.*

Vuu DRVGA

DRVGA CZĘSC PROCESSV PRAWNEGO

Przy czynieniu Dekretu/ gdy Sędzia námawia y feruie ſentencią.

MIEYSCE SĄDOW.

Iáko máią bydz karáni, którzy w dóm, gdzie Sąd ieſt zbroię wnoſzą, bróniéy dobywáią, álbo kogo ránią.

Jan Olbr. w Piotrk. 1496. Liſt 106.

GDyż ſtolice Sądów ku czynieniu y rozeznániu ſpráwiedliwośći prawicy naiwłaſniéy z przeyżrzenia Bożégo ſą záchowáne/ á nam potym śmiertelnym/ którzy pieczołowánia świetckiégo ná ſobie odmienności nośimy/ vżyczone: przeto my wierząc w ſpráwiedliwośći prawde/ á w prawdźie záśie Bogá bydź vſtáwiamy: áby dla vczćiwośći ſpráwiedliwośći y Stolice/ która z ſtrony Bożéy nam ſądzącym ieſt pozwoloná/ żaden w dóm/ gdźie ſądy Ziemſkié bywáią ſądzoné/ z zbroią którąkolwiek bądź poſpolitą/ bądź wymyślną nie śmiał wchodźić. A kto ináczéy vczyni/ winą czternaśćią grzywien przez Sąd niech bedźie karan: którégo zbroię Stároſtá álbo Burgrábiá ziemie/ ieſli ná ſądźie śiedźi/ álbo vrzednicy ná ſądźie śiedzący ſobie niech wezmą. A ieſli kto zuchwálſtwem vpornym v ſądu miecz/ álbo kórd/ álbo włocznią wyiąć/ y oną ſzermowáć bedźie ſie ważył: ſześćdźieśiąt grzywien pieniedzy poſpolitych ſądowi niech zápłáći: á ieſli kogo ráni/ ná gárdle niech bedźie karan. A tákowi gwałtownicy przez Stároſtę mieyſcá álbo Burgrábiégo niech będą zátrzymáni y wſádzeni/ áż do doſyć vczynienia y zapłáty win wyſzéy nápiſánych. 453. 4. ver. 3.

Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 5.

KAZN. Jáko gwałtownik poſpolitégo pokoiu ná gárdle niech bedźie karan. *Ale ten Státut potym káſſowány.* vide Sta. 6. Tit. eod. in Latino. 454. 2. ver. 2. w Pol.

Ktoby

400

Ktoby v sądu, y przed sądem, y po sądzie woyny iákié wſczynał, niech będzie winien, iákoby gléyt królewſki zgwałćił.

55. 2. Dla zámknienia drógi śmiáłośći ludzkiéy/ którzy do sądów gdźie ma bydź naywietſzy pokóy/ nie tylko sámi zbroyni/ ále téż wielkim zebrániem ſkupieni przychodźić/ y ná onych mieyſcách sądowych nie tylko zwády ábo ſpory/ále téż bitwy y woyny wſczynáć śmieią: vſtáwiamy/ áby ná wſzytkich króleſtwá náſzégo mieyſcách/ gdźie sądy bywáią ſpráwowáné/ przez wſzytek czás sądów/ y przed sądy ośm dni/ tákże po sądźiéch ośm dni cáła y wſzeláka przeſpieczność byłá chowána: áby ná té sądy przyiecháć/ y ná nich ſpráwy ſwé ſpráwowáć/ y do domu przeſpiecznie káżdému ſie wróćić było beſpieczno. A ieſliby kto tákową wolność y przeſpieczeńſtwo poſpolité pod miánowánym czáſem którymkolwiek ſpoſobem w któréykolwiek oſobie zgwałćił: tákowy ma bydź karan nie ináczéy/ iákoby gléyt náſz królewſki zgwałćił. Zygmunt w Piotr. 1538.

Láć. 28. 7. KTO sąd gwałtownie naydźie/ dwánaśćie niedźiél w wieźieniu ma bydź trzyman. Cazimirus Fol. 87.

Sądy, które nie ná ſwym mieyſcu bywáią odpráwowáné, nullitas. A to y o Grodzkich sądziéch.

17. 3. QVia plerunque habentes Iuriſdictionem, à caſu, & pro libito ſuæ voluntatis, conſueuerunt ad Iudicium acceptare, vel eligere ſibi loca quælibet indeterminatè: &c. aliâs, tanquam non à ſuo Iudice, quidquid factum fuerit, vel iudicatum, nullam habeat facultatem. idque de omnibus Iudicibus fieri ſtatuimus. Cazimirus Viſliciæ, 1368. Fol. 12.

CZAS SĄDOW.

Czáſy vroczyſté Roków w káżdym Powiećie : náydźiéß Tit. Terminus. *y wysßéy* fol. 716.

Czáſy záśiadánia Sądów y wſtáwánia od ſądów, y którym ſpoſobem do Sądu ſtrony máią bydz wołáné.

Kázimierz. w Wiślicy 1368. Liſt II.

AIżby łácwiéy y okróm wołánia y giełku odpráwowánie 456. 2. ſpraw było : vſtáwiamy / áby do mieyſcá / gdźie ſpraw ſłucháią y Sedźie śiedzą / nie wedle zaſług oſób / áni wedle wielkośći álbo małośći ſpraw / ále wedle porządku práwuiących ſie tylko powodowa ſtroná y pozwána przez Sedźie záwołáni / byli ſłucháni / y odpráwowáni. A porządek w wzywániu przed Sedźie ſtrón práwuiących ſie tákeſmy wypiſáli : áby Piſarz / który ſpráwy piße / pod winą ſtrácenia ſwégo vrzędu / nie ináczéy / iedno wedle porządku pozwów práwuiący ſie przez Woźnégo ſtron wołał / y miánował : ták iż kto piérwéy ſpráwe począł / piérwéy niech będźie miánowan y odpráwion : á ták iny potym / to ieſt / kto po nim ſpráwe począł ná drugim mieyſcu : y ták áż do oſtátecznych niech będźie poſtępowano. A ieſli która ſtroná wezwána do ſądu nie vkaże ſie / álbo którymkolwiek ſpoſobem zátrudnioná trzy kroć wołána nie ſtánie : tedy wnet ſtroná iéy przećiwna będąc obliczna nie ma bydź ſłuchána : ále inni práwuiący ſie / ná wtórym mieyſcu nápiſáni / niech będą miánowáni / y ku ſłuchániu przyzwáni. A wßákże ſtroná / która nie ſtánęłá / á trzy rázy wołána byłá / ieſli ku oſtáteczney godźinie południowéy / gdy Sedźia iuż będźie chćiał wſtáć / piérwßy / wtóry / trzeći raz záwołána nie ſtánie / tedy niech będźie zdána. A ieſliby kto tego czáſu / gdy ná ſądźie Sedźiowie śiedzą / do mieyſcá ſądowégo nie ku proßeniu pozwu áni z oſobliwégo dozwolenia y roſkazánia Sedźiégo iákąkolwiek śmiáłośćią álbo vporem przyśdź miał : tedy przez wßelkiégo od puſczenia winą / którą piętnądźieſtą zową / niech będźie karan.

Formá pozwu ná Sędziégo.

Gdyby nie wedle práwá, nie ná czáśie, áni ná mieyſcu dał zdáć kogo.

Quia

QVia tu præsidens in loco officij tui G.D. à nobis tibi credito & commisso, in causa iudiciali, inter eundem G. H. actorem ex vna, & inter I. K. citatum ex altera partibus, occasione L. M. mota, latiùs in se canente, eundem G. H. actorem, circa horam N. O. contra Iuris & Iudiciorum formulam, non expectato scilicet tempore debito, quo iuxta Statuti dispositionem, actores euadi debent, neque etiam præmissa solenni vocatione sui per Ministerialem, loco etiam ac forma Iuris incompetenti, in euasione ipsi I, K. condemnare: sed neque arestare eidem ipsam condemnationem, motionemque ab ea interponere, & in acta scribere permisisti, &c.

☞ *Tę Formę naydźieß wßystkę w Láćin. Herbórt.* Titulo, Citatio. Fol. 42. ℣. 3.

O którym czáśie, y którym porządkiem ma bydz sądzono.

56. 1. ZA złym zwyczáiem to w obyczay weßło/ iż Sędźiowie nie máiąc rozności ná czásy y rozdźielenie godźin/ sądy odpráwowáli: zkąd wiele ich ináczey do spraw odpráwowánia nie przychodźili/ iedno po obiedźie nápełnieni y vpići: z którey przyczyny sądy bywáły lekko ważone/ y leniwo ßły: á vczćiwość Sędźiego nie byłá chowána/ áni ná prawdę nie było żadnego baczenia. Dla tego skazáliśmy/ y chcemy: áby pewnych czásów álbo godźin/ y słußnym vważeniem vmysłu sądy były odpráwowáne y záchowáne: y áby nápotym Sędźiowie czásu Roków y dni zwyczáynych ku sądzeniu/ od poránku áż do godźiny dźiewiątey/ to iest/ do południá ná wßytkich spráwách śiadáli/ y one odpráwowáli. A iesliby pierwßego dniá Roków do południá wßyscy práwuiący sie nie mogli bydź odpráwieni: chcemy/ áby okrom nárußenia czyiey spráwy álbo ßkody/ inych dni po nich bliskich tylko do godźiny przerzeczoney wßyscy y káżdy z osobná práwuiący sie słußnym sposobem wedle porządku niżey nápisánego byli odpráwowáni. Káźimierz w Wiślicy 1368. List II.

42. 2. ROKI álbo Sądy po rozesłániu listów Seymowych/ áż Zygmunt w Piotrk. 1538.

do Seymu Powiatowego niech będą sądzone. *Tego Statutu patrz wyższey*. Titulo, ROKI. Sta. 6.

Sądy Krakowskie do dwudziestey godziny, począwszy poranu.

Stephan. 1578 List 190. sta. 30. W Krakowskim Zamku / y po wszystkim Woiewodztwie / aby poranu iudicia tak causarum officij, quàm iudicij sądzone były secundùm Statuta, do dwudziesty iedney godziny / począwszy poranu.

SEYMV *poczęcie y skończenie iako sie rozumieć ma, nayduiesz w Constituciiey Seymu*, Anno 1591. Item *wyższey* fol. 26.

MATERIA SADOW.

Przedtym o summy, które nad sto y trzydzieści grzywien wyciągaią sie, w ziemstwie nie sądzono: Ale iuż to kassowano, że o wszystki sprawy sądzą. Te oba Statuty nayduiesz wyższey, Tit. ROKI. Sta. 12. *y* 13. fol. 719.

Gdy sie Sędzia waży, Materia iego sądowi niepodległa, Nullitas *bywa*.

Item, *w Polskim List* 461. *Sta. 1. własnie.*

Licebit pro qualibet re iudicare: cùm liceat etiam appellare. ℣. 46. Titulo, Processus.

Item, Curiales Citationes Iudex iudicat cùm remittuntur ad Districtum à Rege. Prilus. 55. ℣. 15.

SECVRITAS SADOW, ET INHONORATIO.

O tym nayduiesz Statuty wyższey. Tit. *Mieysce, sądy* fol. 782.

O nieuczciwości sądu.

Zwyczay ziem. Kra. List 122. Jeśli kto sądu nie vczci / albo sie położy na stole gdzie bywa sądzono / trzy grzywny winy niech przepadnie: za którą ma dosyć vczynić pod iną winą czternaście grzywien od sądu nie odchodząc. 452. 3.

De

De eo qui aliquem coram Iudicio dehoneſtauerit.

53. V Stáwiamy też: iż ieſli kto v ſądu kórd wyymie/ á nikogo nie ráni/ áby tákowy ná łáſce náßéy był. Ale ieſli miecz álbo kórd wyymie/ á ráni kogo/ wine która zową śiedmnadzieſtą zápłácić będźie powinien: á onému/ którégo zelżył/ wine piętnadźieſtą ma zápłácić. Káz. Wiel. w Wiſlicy 1 3 6 8. Liſt 39.

Ci, którzy gwałt v ſądu vczynią, przez którégokolwiek ſługę ſądownégo mogą bydz pozwáni.

52. P Odobieńſtwo to rozumu vkázuie/ áby Sędziowie w ſpráwowániu ſwych ſądów mieli pewné ſwé ſługi. Dla tego vſtáwiamy: áby koniecznie żaden Sędzia przez żadną iną oſobę/ iedno przez pewnégo ſwégo ſługę álbo Woźnégo nie czynił y nie wypráwiał ſwych pozwów: á ßláchtá wyżßą przez liſty. Wyiąwßy to/ gdźieby iáki wyſtępek v ſądu álbo ná mieyſcu ſądu świéżo y nowo był dopuſczon: tedy o tákowy wyſtępek przez którégokolwiek ſługę będźie wolno pozwy dáć. Tenże Liſt 13.

Ob indecentias verborum *ná Pozwie.* Tit. Citatio. Leg. 5. ℣. 3.

PORZĄDEK PRZY WOŁAniu do ſądu.

Przedtym wedle dat Pozwów ſądzono, á nie wedle zaſług oſób, áni wedle wielkośći áni máłośći ſpraw. Ten Státut naydźieß wyßßéy. Titulo, *Czás ſądów. Stát.* 1. fol. 784.

Poſzlednych czáſów wedle Reieſtru przeſtrzegáiąc ſądzić vſtáwiono.

145.
4. Z Apowiádamy/ áby Prokurátorowie z nieporządnémi pozwy Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 4 8.

zwy y ſprawámi do ſądu nie chodzili: chcąli vydź karánia Státutowégo. Tákże áby wezwáni wedle reieſtru rychło bywáli: bo w wzywániu oſób wedle reieſtru ſie záchowamy. A ieſli który Prokurator záwołány nie ſtáwi ſie / dopuśćimy ji zdáć. Abowiém vmyślnie zwykli ćiągnąć rzeczy / ták iż nie tylko Sędźiowie Powiátowi / ále też Krol Jego M. z Aſſeſſory ſwémi nie w ten czás kiedy chćieli / ále kiedy Prokuratorom ſie podobáło ſądzili. A ták ieſli który Prokurator niedbáłośćią álbo złośćią nie rozpiéráiąc ſie z przećiwną ſtroną dopuśćiłby ſtronę ſwą zdáć / á tákowa ſtroná / to ieſt / czyiá rzecz ieſt / ſkárżyłáby ſie o to: tedy támże przed ſądem / álbo ná Séymie będźie mu z niego vczyniona ſpráwiedliwość / nie ináczéy iedno iáko z ſługi: choćby też był ośiádły.

PORZADEK PRZY SADZENIV.

CAVSA QVIS CADIT.

Conſue. Craco. SI quis in Citatione, vel in controuerſia ſua, recepit ſe probaturum aliquid: eaq; de cauſa retulit ſe ad librum Actorum, Ius aliquod, Miniſterialis recognitionem, teſtes, ad aliudúe aliquod ſummum cauſæ ſuæ fulcimentum: nequé eo probat, quo cauſam ſuam lucrari voluit, perdet. Fol. 37

Item: Actore non probante, abſoluitur reus.

RELEVATIO CAVSÆ.

Propter indecentias verò, & defectus Citationis, correctus Actor pœna conſueta, poteſt meliori Citatione cauſam releuare denuò, & incipere. Fol. 4

Tit. Citatio. Sta. 15. ℣. 3.

ÆQVITAS.

Przy rozſądzeniu Sędziów, napiérwſzé baczenié ma bydz ná ſpráwiedliwość.

Iudices

125. 5. IVdices terrarum Regni noſtri, Conſtitutionibus innixi: & ex ipſis eruditione ſumpta in iudicando conſeruent ſtateram æquitatis. Cazim. III. in Nieſzo. 1454.

Temuz podobny o téyze wadze.

46. Tit. lex. SIc æquitatis libra ſeruabitur: ſi auxilium largimur imparibus: & metum legum, pro paruulis inſolentibus imponemus. Cazim. III. Petricouiæ. 1447. Fol. 89.

KTEMV, *wedle práwá piſánégo: Iáko ſtoi w przyśiędze Sędźiégo y Podſędká.* Tit. Iudex. Sta. 8. *wyſſéy* fol. 554.

392. 3. Tit. 2. A Le w ſądzeniu ſámégo Bogá y Práwá piſánégo/ ſpráwiedliwośći/ á ſporu ſtron y rozeznánia/ etc. Zygmunt w Kráko. 1532.

SINE reſpectu perſonarum. *Támże* Titu. Iuramenti.

PAMIęc *Sędźiégo*, *iedno* ad cras: Tit. Interrogatio leg. I. Item *w Polſk.* 504. Sta. 3.

Gdy ſkazánié Sędziégo będzie zápomniano.

Státut który zową WSTECZ.

504. 3. GDy będźie wątpliwość o rzeczy oſądzonéy/ y będą ſie wſtecz bráć do Sędźiego: ktory ieſli będźie pámiętał iáko ſkazał/ wnet powiedźieć álbo do intrá odłożyć będźie powinien. Káź. Wiel. Liſt 32.

ODIVM, fauor, timor, & præmium abſint. Titulo, Sententia. Sta. 7. ℣. 1.

O ſkazániu złym przez Sędziégo vczynionym y náganionym.

503. 2. GDyż w poſtępkách práwnych v ſpráwiedliwych Sędźi nie ma mieć waśń mieyſcá/ áni łáſká nie ma ſobie nic przywłaſczáć/ tákże boiaźń nie ma nic przemágáć/ áni zapłátá ſpráwiedliwośći wywrácáć: bo oni noſzą wagę w rękách/ ktorą ná ſzálách záwieśiwſzy iednoſtáynie/ áby w rozumieniu y czynieniu Tenże Támże.

ſkazánia ſámégo Bogá przed oczymá máiąc/ſławy ſwéy nie zápámietáli/y áby przenáſzládowwnicy czći ſwéy przećiwko ſwému ſumnieniu y ſpráwiedliwośći dla łáſki álbo ſcześćia czyiego nic nie czynili ku vćiſkowi ſtronie.

LEGES SCRIPTÆ.

Pátrz wyſſéy w piérwſzych kśięgách. fol. 48.

SIMILIA DECRETA.

Kázim. III. w Nieſzo. 1454. Liſt 93. A Gdy w tákowéy ſpráwie / która będźie przywiedźiona 439. 2. ver. przed ſąd / o którey rzeczy wyſłyſzawſzy ſkárge y odpowiédź będźie w ſądźie ſkazano : chcemy/áby oná ſkaźń w kśiegi do Akt byłá wpiſána : áby potym o tákowéyże rzeczy álbo iéy podobnéy/ podobnéż ſkazánié było czyniono.

CONSVETVDINES.

Iurat Rex non modò ſuper leges, ſed etiam ſuper Conſuetudines. vide ſuprà in lib. 1. Titulo eod. fol. 59.

CELERITAS.

Prędkość w ſądzeniu y w odpráwowániu kauz nie záwzdy pozyteczno.

Cazim. Mag. Visliciæ. Fol. 16. LIcèt in pluribus caſibus celeritas commendetur : tamen eadem celeritas, in Iudicijs & cauſis expediendis, rationabiliter quandoque non eſt obſeruanda, ſed potius amplianda, & dilatanda : ex eo quòd iudicantem cuncta oportet rimari. 38. Fol.

☞ De celeritate *powiedźiawſzy na przodku, zátym ćiągną ſie Tytuły : Ná rozmyślánié : Ná pytánié : Viſią*, Scrutinium : *żeby nic ſkwáplıwie, nic ná przeſkok, áni ná ſzort Sędźia nie ſądźił.*

DELIBERATIO.

O rozmy-

O rozmyślániu Sędziégo ná trudną rzecz.

497. GDy Sedźia weźmie sobie ná pytánié o iáką wątpliwość: dáley przedłużyć niemoże rozmyślánia swégo / iedno do trzećich Roków: á tám ná trzećich Rocéch bedźie powinien wypráwić swé pytánie: á Sedźia Grodzki w ßeśćinaśćie Niedźiel ma wypráwić swé rozmyślánié. Y może bydź Sedźia o to vpómnión / iesli nie wypráwi pytánia w onym czáśie / który miał y przeßedł ku rozmyślániu. A gdy bywa pytánié / stróny áni przy nim bydź / áni go słucháć máią.

Zwyczay ziem. Krá. List 121.

Ale iuz tylko raz Sędzia niechay sie rozmyśla.

498. 1. WSzákże my vstáwiamy/áby iedno tylko raz Sedźia Ziemski rozmyślał sie: po którym rozmyślániu Sedźiégo/iuż żadna stroná nie bedźie mogłá Prze swéy popráwić álbo rozßérzyć/ tylko Dekretu Sedźiégo bedźie słucháć wedle Prze / ná którą Sedźia rozmyśla sie. Ale iż Státutem nowym to iest obwárowano / że przed vczynieniem skazánia / to iest przed Dekretem káżda stroná może swéy Prze/ álbo rzeczy popráwić: to ma bydź ták rozumiano. Iż to popráwienié Prze ma bydź raz tylko ná roku záwitym/ to iest w ten czás/ gdy iuż Sedźia bierze sobie czás ku rozmyślániu álbo pytániu. Abowiém iesliby miáłá káżda stroná swéy rzeczy kilko raz popráwowáć / á Sedźia téż ná nie miał kilko kroć rozmyśláć sie / tedyby wielka zwłoká spráwiedliwośći byłá dopuszczána.

Zygmunt w Piotrko. 1543.

INTERROGATIO.

Sędźiowie Ziemscy y Grodscy, áby nic skwáplivvie nie czynili: biéráli więc sobie ná pytánié. Poteſt etiam pars monere Iudicem, & Dignitarios, vacillantem. Tit. Interrogatio. Sta. 2. ℣. 2.

Ale iże per abuſum *przedłużenié spráwiedliwośći ztąd rosło, tedy ten obyczay y Státut ieſt ábrogowány.* Tit. Deliberatio. Sta. 2.

Acz Sędźiégo iednák pytáć wolno stronam, quando ſuper iudicato dubitaretur: *O czym maß wyßéy o pámięći Sędźiégo.*

NA

NA VISIą/ y ná Scrutinium. *Ale to iuż iest wysßey odpráwiono.* Prilus. 647. ℣. 6. *O Wizitey.*

VISIA. } vide suprà. Fol. 773.
SCRVTINIVM. }

EXPVRGATIO.

COMPVRGATOR.

Vltimum controuersiarum iuramentum.

☞ *Aby ſie znáczyło, że Sędziowie nie ſwóy ſąd, ále Boży ſądzą: A iże ná mieyſcu Bożym: ztąd ſie pokázuie, y iáwnie ſie pokázáć może: że y nie wßyſtkiego rozſądźić mogą: y człowieczy rozum, nie ſtánie go ná to, áby miał ſobie przywłaſzczáć, coby miał wßyſtko rozſądźić. Przetóż gdy zábrnie, á wątpi czego ſie ma trzymáć, do przyśięgi, to ieſt do Bożego rozſądku ſtrony odsyła. Ale y tu wnetże ieſt wątpienié, ieſli Aktorowi álbo powodowéy ſtronie, bądź dowód, bądź odwód przykázowáć: Tedy tu ieno z koniektur, álbo domniemánia iákiégo dochodzą, przy tych ſtopniách práwnych ſtoiąc.*

PIERWSZY STOPIEN. Vir bonæ famæ, & de meliori nota. Titulo, Apes. Tit. Rex. Tit. Infamis. Tit. Vis. Leg. 4. ℣. 3. Item, Tit. Mutuum. Fol. 123. sed peculiare. Tit. Fur. Leg. 6.

Propter, inquam, bonam præſumptionem, *przyſądzáią ſtronie powodowéy álbo odwodowéy przyśięgę*, de illo apud vicinos habitam. Tit. Fur. Leg. 6. ℣. 2. Item, Tit. Apes. Sta. 3. ℣. 3. Exemplo ipſo commonſtratur.

SECVNDO, qui teſtes idoneos & plures producit: vnde proteſtationes natæ: Nam qui conqueritur, non erubeſcit palàm in publicum prodire cum ſua iniuria, etiam ad Acta publica præſumitur iuſtiorem cauſam habere. Tit. Proteſtatio. Ideo iſte articulus etiam actorem facit aptiorem ad probandum admitti iure. Tit. Teſtis. Multum intereſt, ſi nobilis teſtis tantò magis præſumitur, eum eſſe bonæ famæ virum. Tit. Teſtis. Item, plebeius, ciuis, mulier, in quibus caſibus eorum valet teſtimonium. Item, Teſtamentarius cùm naturali morte moritur. Maleficus ſemel, bis, ter *powołány, iuż tráći, że mu nieprzyſądzáią przyśięgi.* In regeſtris ter repertus, vel coram Rege antè accuſatus. Tit. Moneta. Tit. Bannitio.

TERTIO,

TERTIO, Pars literatoria propior ad probandum. Titulo, Munimenta producta. ſuper regeſtra iurant. Tit. Debitum. Pars regeſtrata propior. Tit. Mercator. Leg. 1. & 2. Tit. Literæ. in Tit. Succamerarius. Fol. 73. a. Ex ea cauſa in graniciebus plus valet teſtis, quàm literæ. Tit. Literæ. Succamerarius. Fol. 73. a. Item, probatio parti literatoriæ incumbit, & quæ teſtes habet. Iagello in Statuto veteri. Fol. 44. ℣. 20.

REGVLA. *Poſseſsor nudo Actore potior. Prilus. 539. uer. 10.*

QVARTO, Poſſeſsio. Tit. Poſſeſſor. Leg. 1. Poſſeſſor propior repulſo Actore, & maximè, vbi vtraque pars non eſt literatoria, vel caret legitimis teſtibus. Item, ſuper proprio labore, &c. Nam eſt ſpecies poſſeſsionis *własna robotá:*

Bonus titulus rei poſseſsæ probatur ſimplici teſtimonio et iureiurando.

REGVLA GENERALIS.

Item, ex conſuetudine iuris incumbit, expulſo ex bonis probatio, & ſeruit. Tit. Reſtitutio. Leg. 1. ℣. 1. Ideo multum refert, ſi in recenti proteſteris. ibidem.

QVINTO, Qui poſsibiliorem, & circumſtantiis refertam adfert narrationem. Tit. Fœnum. Item, Tit. Pratum. Leg. 1. cùm de conſenſu Vladarici aſſerit ſe feciſſe, *kto co vrobi.*

Officium Iudicis: Iuracitatem cohibere, hoc eſt licentiam iurandi: Statutum illud pertinet, vt licentia periuriorum prohibeatur, &c. Abominantur ergo Reges periuria.

DE NVMERO COMPVRGATORVM.

De Compurgatorum numero: Qui in numero plerunque impari ſtatuuntur.

SOLVS. Si ſolus vir bonæ famæ, ſolus iuret, idque vt viri famoſi aliqua ſpeciali prærogatiua conſolentur. Tit. Fur. Leg. 6. ℣. 1. Item, pars, chyrographa, ſolus. Tit. Mutuum. Leg. 1. Pro morſu & incitatione canis. Falco per proprium iuramentum ſe expurgat. Tit. Canis. Leg. 1. Compurgatorum numerus tantùm ſoli intrent in iudicium: aliâs omnes honore priuandos. Titulo. Fures. Leg. 11. ℣. 2.

METTERTIVS, Actori incumbit probatio cum duobus teſtibus pro mutilatione. Tit. Vulnus. Leg. 6. Si inſcripſit vel re-

 ſignauit

Si uno teſte cõpurgator defecerit, infamis ob id non eſt. pril. 563. uer. 5.

ſignauit non perpetua inſcriptione, mettertius. Tit. Inſcriptio. Corporali iuramento. Item, ſecundùm taxam cauſarum numero teſtium decernitur. Leg. 9.
In minoribus cauſis, quæ triginta marcas æſtimantur: In maioribus plus. Tit. Salaria. Leg. 8. ꝟ. 3. Pro furto: ſi in vno teſte deficiat; ideò non erit infamis. Tamen paſſo damnum ſatisfaciat. Tit. Fures. Leg. 3. ꝟ. 2.

Cum 12. teſtibus de ſpolio in uia publica. Titu. Spolium.

METSEXTVS. In graniciebus probandis. Leg. 8. ꝟ. 3. Item, ſeruus metſextus ſe expurgat. Tit. Seruus. Item, Villicus metſextus. Tit. Villicus. Leg. 1. Metſextus ad numerum ſcabinorum. Iudex olim metſextus iurabat ſe rectè iudicaſſe. Tit. Si inſcriptio perpetua pro imperpetua, metſextus. Tit. Inſcriptio. Le. 9. Si ad tempus non perpetuum, mettertius. *Po vmárłéy ręce.*

METDECEMOCTO. Idque ex quinquaginta perſonis eligendo: pro moneta falſæ cuſsionis. Tit. Moneta. Leg. 9. ꝟ. 4. Tit. Inuentarius. Leg. 3. ꝟ. 1. & 2. vide ius Ciuile. Tit. Sententia. Leg. 8. ꝟ. 2.

Coniecturalis Status.

Ex coniecturis probabilibus, multa colligunt prudentes iudices hoc modo: à
- Volũtate, ſi facere voluit.
  - Impulſio
    - Si iratus fuit reo.
    - Si eum odio habuit.
  - Ratiocinatio: à ſpe commodi, vt Caſsius apud Ciceronem.
- Facultate: ſi in poteſtate habuit:
  - A ſignis,
    - Antecedentibus.
    - Conſequentibus, &
    - Rei adiunctis.
  - à circumſtantijs,
    - Quis.
    - Quid.
    - Vbi.
    - Cur.
    - Quomodo.
    - Quando.

DECRETVM

Y SENTENTIA.

Kázimierz w Nieſzo. 1454. Liſt 93.

Kśiegi iedné niech będą dla wpiſowánia ſkazánia Sądowného. *Ten Státut wyſſéy w tychże kśięgách.* Tit. Acta. 43.

SENTENTIA tranſit in rem iudicatam, à qua non fit appellatio. w L. 24.

Kto Sędziégo którégokolwiek nágáni, iáką winę zá to dáć ma.

03. 1. GDy kto nágáni skázánié Kásztelaná Krákowskiégo / ma mu dáć kożuch gronostáiowy / rc. *Ten Státut naydźieß wysßéy w Woiewodzym prawie.* fol. 233. Káz. Wiel. List 28.

O skazániu złym przez Sędziégo vczynionym y nágánionym.

03. 2. GDyż w postepkach Práwnych v spráwiedliwych Sedzi nie ma mieć waśń mieyscá / áni łáská nie ma sobie nic przywłaszczáć / tákże boiażń nie ma nic przemágáć / áni zapłátá spráwiedliwośći wywrácáć: bo oni noszą wage w rekách / którą ná szálách záwieśiwszy iednostáynie / áby w rozumieniu y czynieniu skazánia sámégo Bogá przed oczymá máiąc / sławy swéy nie zápámietáli / y áby przenáßládowcy czći swéy przećiwko swému sumnieniu y spráwiedliwośći dla łáski álbo scześćia czyiego nic nie czynili ku vćiskowi stronie. Dla tego vstáwiamy: iż gdyby Sedzia ná to wedle Práwá obrány / álbo ná czás náznáczony / odłożywszy ná strone boiażń Bożą / vczynił skazánié przećiwko ośieroconému człowiekowi / skázuiąc go którey stronie ták około dźiedzictwá / iáko też w inéy rzeczy / która przed sąd przyidźie: tedy tákowéy stronie / przećiwko któréy skaźń wyszła / wolno bedźie do wyższégo Sedźiégo odwołáć sie. A iż zwyczay iest w sądźie Polskim: iż Sedzia / od kogo bywa ruszenié / y którégo skaźń bywa przez strone nágániona / nie piérwéy bedźie powinien skazánia swégo oczyśćić / áż mu przed tym przez strone trzy grzywny álbo skóry kunie bedą náznáczoné: áby iednákość w winách byłá chowána. A ieśli tenże Sedzia bedźieználeźion / iż nie spráwiedliwie skazał: tedy stronie skóry kunie / álbo trzy grzywny wźięté z winą pietnadźiestą záśromawszy sie niech wróći. A to dla tego / iż do wyższégo Sedźiégo w fałszywym skazániu odwołał sie. Tenże List 32.

Kto Sędziégo skazánié nágáni.

04. 2. SKázuiemy / iż iesliby stroná práwuiąca sie przed námi / álbo przy Tenże Támże.

bo przy inych Pánów obecnośći / álbo też niebytnośći śmiał mówić: że Sędzia źle postąpił / y zły Dekret vczynił: tedy Sędzia onémi / którzy z nim ná ſadzie śiedzieli / ma dowieźdź: iż dobrze ſkazał. A ieſli on / który ſkazániu Sędziego przygáne dał / zechce tego co mowi dowodźić: tedy to ma vczynić z ſześćią świádków tego ſtanu / którégo ieſt Sędzia. Ale nie piérwéy máią ſłucháć iego probáciiéy: áżby Sędziému trzy grzywny álbo kożuch kuni położył: które ná Sędziégo máią przypáść.

Gdy kto Sędziégo ſkazánié nágáni, ma dáć powodowa ſtroná pozwánému trzy grzywny.

Zygmunt w Piotrko. 1 5 2 3. Liſt 37.

Chcemy / iż gdy ſkazánié przez Appellácią nágánioné bedźie ſkázoné: tedy Práwem zwyćiężony powodowi / który Práwem wygrał / względem nakłádów trzy grzywny ma zápłáćić: które inégo czáſu Sędziom nágánionym / gdy ználeziono że dobrze ſkazáli / były płácone w obyczay ſkáránia: ták iż ieſli ſkazánié od któré° było appellowano / bedźie ſkazano: tedy ten który appellował / ſwé trzy grzywny weźmie. A ieſli tákowé ſkazánié bedźie pochwalone y potwiérdzoné: tedy ten który áppelluie ſtráći ſwé trzy grzywny: ktoré weźmie ten / który Práwem wygra. 504. 4

Gdy Sędziégo nágánią, przedśię iné ſpráwy ſądzić ma.

Kázimierz w Korczy. 1 4 5 1. Liſt 87.

JEſli kto bedźie ſobie co przećiwko Sędziom brał / y onégo ruſzy: tedy tylko oná rzecz w którey Sędziégo ruſzył nie ma bydź ſądzona: á iné wſzytki ſpráwy / które przed Sędziégo przyidą / ná to nic niedbáiąc / iż przez ruſzenié nágánion ieſt / niech bedą ſądzoné. 504. 5

Zygmunt w Piotrko. 1 5 1 9. Liſt 24.

SKAZANIE Sędziégo Ziemſkiégo álbo Grodzkiégo ieſli kiedy bedźie ſkázoné / czći y ie° dobréy ſławie nie ma nic ſzkodźić. 505. 1

Sędzia o złe ſkazánié nie moze bydz nágánion.

Vſtáwia-

5. 2. Vstáwiamy / iż przy nászéy bytnośći / álbo przed nászym Stárostą / álbo kiedy Roki głowné bywáią spráwowáné / przy ktorych Woiewodowie y Pánowie ſą / Sedźia ſądzący nie może być o złé ſkazánié náganion : gdyż nie on ſam / ále ini / y wiele ich ſądźi. Kaź. Wiel. Liſt 32.

Sędzia od powodá y od pozwánégo ma pytáć przed ſkazániém, ieſli máią co ku ſwéy rzeczy mówić.

Ten Státut wysszéy naydźieſz. Tit. *Sędźia.* Sta. 14.

Lápáczki około oświádczenia ſą ſkázoné.

59. 3. Oświádczenia około pámietnégo niech nápotym żadnéy mocy nie máią / ktoré zwykły bywáć przed vczynieniém ſkazánia : ále tylko zá Dekrét rzeczy głowney niech będźie pámietné płácone. Zygmunt 1 5 2 3. Liſt 32.

Wolno dowodzić oboiéy ſtronie.

49. 3. 2. A będźie wolno oboiéy ſtronie wszytko / czego będźie potrzebá / przywodźić y kłáść v ſądu przed vczynieniém Dekretu álbo ſkazánia. Zygmunt 1 5 2 3. Liſt 32.

☞ *Ieſli ſtárszy brát ſtráći kauzę, młodszy niemoże iéy relewowáć. Pátrz* Titulo, Fratres.

DEKRETY CZWORAKIE.

SZTVCZNY. *Iáko Sálomonów Dekrét między onémi dwiemá niewiaſtámi, co ſie o dźiéćię wádźiły.*

PSNIWY. *Co o inné ſkázuie, á nie o to, o co controwertowano.*

GNIEWLIWY. Quod ab irato animo iudicis proficiſcitur.

TYRANNICVM. *Co ieſt nád práwo,* Sic volo, ſic iubeo : ſit pro ratione voluntas.

CONDEMNATIO. *zdánié.* { 1. Pœna, 2. in Vadio & 3. damnis.

 O ſpráwie-

O ſpráwiedliwie álbo nieſpráwiedliwie zdánych.

Zwyczay ziem. Krá. Liſt 124.

Gdy kto kogo zda nieſpráwiedliwie / zdány niech áreſztuie 496
zdánie w kśięgách. A ieſli pozowie o nieſpráwiedliwe zdá- 4
nie: tedy ón / ktory ták zdał / ma zápłáćić winę trzy grzywny: á zdánie wypiſáć z kśiąg. A ieſli zdány nie áreſztowałby zdánia / tedy ón / ktory zdał / może wypiſáć okrom winy.

Quod tempus & quæ ſolennitates condemnationi aptæ.

Cazim. Viſliciæ 1368.

AT ipſa pars quæ fuerat abſens, non niſi circa extremam horam meridiei, Iudice quaſi ſurgere volente: primò, ſecundò & tertiò: hoc eſt tribus vicibus, euocata, vel in lucro, ſi Rea, vel in Euaſione, ſi Actorea fuerit: quod ſcilicet parere non curauit, condemnetur.

O zdánych v ſądu, ieſli zárázem doſyć nie vczynią.

Káż. Wiel. Liſt 9.

Iż práwem zwyćiężony ieſt / powinien doſyć vczynić te- 497
mu / ktory práwo przewiodł o záſtęp / y o rzeczy zdáne: tedy tá- 2
kowy od ſądu nie ma pierwey odiść / áżby doſyć vczynił o co ieſt zdan. Ale iż niektorzy nieposłuszeńſtwem y vporem vwiedźieni niewiedźieć ktorym vmyſłem od ſądu odchodzą po zdániu / nieczyniąc doſyć zá dług tym / ktorzy z nimi o to czynią: dla tego chcemy / áby tákowi nieposłuszni złośći ſwych pożytku nie odnośili: gdy będą v ſądu práwem przekonáni / ſwym przećiwnikom niech do rąk związáni będą oddáni. A ieſli w więźieniu będąc vćieką z ich mocy / niech iuż będą wolni od wſzelkiego długu y obowiązku: wyiąwſzy dług złodźieyſtwá / ktory záwżdy v ſądu zdáni będą powinni zápłáćić.

O proſzeniu rázem zdánia y winy.

497. 3. GDy kto żąda y odbyćia y winy zá zły pozew: nie odbyćie áni winá wespółek/ ále tylko winá skazána bydź ma. Zwyczay ziem. Krá. List 124.

O zdawániu powodowéy strony.

497. 4. O Zdawániu ná Rocéch Ziemskich álbo Grodzkich/ áż ná końcu powodowé strony máią bydź zdawáné. A iesli pozwány zdałby pierwéy powodá/ niż práwo dopuśći innych powodów zdawáć/ tedy powodowi tákowé zdánie nic nie będźie szkodźiło. Zwyczay ziem. Krá. List 122.

E V A Z I A.

Siedm grzywien, kto Ewázią árestuią. Prilus. Fol. 661. ✠. 12.
Ale dołożyć, że sie protestuie, quòd pro eo vult experiri in iudicio, *ná przyszłé Roki.*

T A C T V S.

w Łać. 40. B. Item/ Gdy kto tactus (seu de verbali Citatione in iudicio terrestri) odéydźie od sądu: ma bydź skazan w przezysku/ o co iest tactus. A iesliby o winie był tactus, á odszedłby niedosyć vczyniwszy zá winę/ tedy zátym w táką drugą winę wpada/ to iest/ trzy grzywny sądowi y stronie. Zá którą záraz ma bydź skazány w Przezysku. Tit. Verbalis Citatio. Leg. 8. ✠. 55. Zwyczay ziem. Krá. List 121.

De condemnatione Prilus. fol. 661. & infrà fol. 596.

C O N C I T A T I O.
ASTITVS TERMINVS.

Iesli pozwány ná przypowiesczonym Roku stánie.

62. 1. A Iesli pozwány ná przypowiesczonym Roku stánie/ y zechce słucháć powodá gdy będźie przyśięgał ná szkody/ tedy będźie wolno powodowi ná summę szkody przyśiądz/ álbo ná cáłą summę/ álbo ná mnieyszą/ co będźie ná iego woléy/ wszákże nie przyczyniáiąc summy. List 34.

A iesli przypowiesczony stánąwszy przy, iz niewiedział o pozwie.

Támże. A Jesli przypowiesczony stánąwszy przałby / iż niewiedział o pozwie/á powod z przygody nie miałby Wożnégo ku świádczeniu przed sądem: tákowy ktory przy / będźie powinien przyśiądz / iż pozew ná ktory iest zdan nie przyszedł do iego wiádomośći/ áni o nim nic niewie: á wszákże támże będźie powinien powodowi odpowiádáć ná pozew. A iesli będźie żądał pozwu od powodá ku odpowiádániu: powodowa stroną będźie powinná vżyczyć mu pozwu swégo. 462. 2.

De iniusta concitatione, ad satisfaciendum.

Consue. Terre Craco. Fol. 122. ITem, Concitatus ad satisfaciendum, non potest aliquid sibi in auxilium recipere, contra Actorem: excepto quòd condemnatio minus iusta esset, in perlucro: vel si nomen aliud esset scriptum in Citatione, quàm in Concitatione. Et si concitatio ex hoc esset mala, videlicet ex conditionibus superiùs descriptis: tunc Actor amittit id, pro quo citauit. 180. 2. B.

Sed & hæc consuetudo cassata posteriore Statuto 1523. Tit. Processus, leg. 4. & leg. 1. & leg. 5. vbi dicit: Penitus annihilamus, *z strony opuszczenia imięnia włásnégo kássowano.*

De Termino concitatorio, bárzo własny Státut.

SI autem citatus non est præsens circa Iudicium, sed suus Procurator cum Procuratorio, dum sententia diffinitiua contra ipsum promulgatur; tunc insuper fit vnus Terminus essentialis, videlicet Concitationis, quem in aliquibus terris Regni, sic interpretantur vulgari, vti Latinum sonat: In aliis verò, dicitur vulgari nostro, Przypowiesczony: ad satisfaciendum pro re iudicata, seu perlucratis, & Iure acquisitis, ea ratione: 203. 3. B.

ratione: Quia fortaſſe nollet ſcire conuictus, in iudicio abſens, de re iudicata: ideo Concitatio, ad hoc eſt in terminos Iudiciorum introducta, tanquam monitio, & auiſatio: vt ille, qui eſt conuictus, & contra quem abſentem, ſed per Procuratorem ſuum comparentem, in ſui abſentia ſententia diffinitiua prolata fuit, pareret rei iudicatæ: & pro conuictis ſatisfaceret.

De extenſione brachij Regalis.

204. 2. IN primo proceſſu Regalis brachij, loci Capitaneus, ſub cuius Iuriſditione pars victa eſſet, pro prima vice, cum parte victore, rem iudicatam, ſeu perlucra, in ſcripto ſibi repræſentari, aut cum ſuo Procuratore, Miniſterialem cum duobus Nobilibus, ad bona partis iure conuictæ diriget: & præſertim ad talia bona, ſuper quibus perlucra cenſentur iure eſſe obtenta, ſeu (vt in ſtylo iuris noſtri dici conſueuit) perducta: & ſuper quibus Proceſſus iudiciarius, videlicet pignoris & Intromiſsionis, continuabatur. Alexander Fol. 3.

In termino Concitatorio, mieyſce ieſt mówienia pro male obtento.

A Iż té ſpráwy y Aktcię ludzkié zwykli iureuicti rozmáitémi ſpoſoby trudnić: przeto ták opátruiemy/ że ná káżdey inſtánciiéy/ etiam in ipſo bannitionis puncto, bedźie iureuictus powinien inferowáć malè obtentum, nie czyniąc o to oſobnéy Aktciiéy. A w tákowéy mierze ma bydź wolna appellácia ná Trybunał. Zygm. III. 1588. Liſt 39. ſtá. 1. ver. 6.

PRZEZYSKI.

Pod winą ſtá grzywien, Stároſtowie winni wykonywáć wſzyſtki pożytki. Ten naydźieſz wysſzéy, Titulo, *Stároſtá.*

Ale y ná Sędźie Ziemſkié in vlteriori Proceſſu, *czemuby nie miáłá przepádáć tá kaźń, gdyby byli niedbáłémi w czynieniu Exequutiiéy.*

Item,

Item, *znaydźieß wyſßey o tymże*. fol.799. Tit. Concitatio. Sta. 2. de perlucro minus iuſto. ℣. 2. Quando quis reus euadendo vadium, anticipet decretum, & dicat: Do, facio, ſatisfacio. Item, quod non feci faciam. vide infrà, Tit. Vadium.

LITE PENDENTE.

PISANIE ROKV, ob ſpem concordiæ.

Od przezyſków wolnych czyni Król którzy ſie zgádzáć chcą.

Wlá. Jág. 1 4 2 2. List 48. TEż ieſli ktorzy obywátele náßy / álbo ktorzy inni w króleſtwie náßym mießkáiący / gdy ieſcze Dekrét nie ieſt vczynion w sądźiech / chćieliby ſie zgadzáć o ktoré kolwiek rzeczy: tych od win náßych y Sędźich / y Podſędkow / y Woiewodzych y Káßtelánſkich czynimy wolné y ſwobodné. 590. 5

Regula Iuris. Pendente Lite, nihil nouari poteſt. Tit. Appella.

☞ In criminalibus *ſtrzegą ſie rozpiſowáć roku* ob ſpem concordiæ, *ále ráczey w Tránſlaps puſczáią, y w innych przypadkách w Tránſlaps ráczey puſczáć.*

TRANSLAPS.

Adcitatio, ad Citationem tranſlapſam.

Sigiſ. Fol. 52. QVi te concitat, aliàs przypozywa, ad paratam Citationem tranſlapſam, quæ ſibi eſt tranſlapſa in terminis terreſtribus in P. iam præteritis. qua te citauerat, pro eo, &c. 44.

Ibid. B. ADCITATIO poſt mortem. Idem Fol. 51.

EXCEPTIO.

ALBO ODWIEDZIENIE STRON OD SĄDV.

Sigiſ. Craco. 1 5 4 3. Cùm iam ſuper Citationem, Adcitationem, ſeu Concitationem, ad ſatisfaciendum partes controuertunt: tum 92. 1.

ſi

si aliqua partium ab iudicio postularet: poterit ab iudicio ad partem, cum aduocatis, seu amicis suis ad consilium secedere: idque Propositione Actoris exaudita. Interea verò aliæ causæ in iudicio peragi poterint: ita tamen, vt rursus ex illo consilio redeundo, responsionem faciat Citatus.

SVPERARBITER.

In Statuto Prilusij. Fol. 658. digna notatu. & 659.

REGVLA GENERALIS.

Po Dekréćie, iuż Compozycia moderationis *stronam niezostawa mieyscá.*
Ale in criminalibus *záraz záraz satisfactia bywa.*

VADIVM.

IEsli pozwány o Vadium, pœnam, & damna chce vydź/ tedy przed wydániem Dekrétu / ma rzec: Do vadium, pœnas ac damna. Restituo, Do, Facio, Satisfacio. Tunc cum pœna Pietnadźiesta to vczyni. A gdźieby tego omieszkał vczynić / tedy ták zakład / iáko y winę / y szkody przepada. A iżby wiecéy Aktorem nieszydźiłá pozwána stroná / tedy czás per quindenam, to iest zá dwie Niedźieli náznáczáią (y Woźnégo do tego przydáią) A iesliby dosyć nieuczynił / tedy stronam Rok záchowuią pro causa principali, ná przyszłé Roki. *Consuetudo.*

☞ *O Mediatorze, Arbitrze,* spontè & iure *dánym: y o Obermanie* de vadibus, *ná końcu naydźieß w Práktyce: á v Przyłuskiégo,* Fol. 659.

TRZECIA CZĘSC
PROCESSV PRAWNEGO,
Po vczynieniu Dekretu.

PAMIĘTNE.

PAMIĘTNE.

Piſárze pámiętné iákié bráć máią.

Władiſ. Iágełło. w Kráko. y w Wár. 1423. Liſt 45.

PIſárze Ziemſcy we wßyſtkich ziemiách króleſtwá náßégo/ to ieſt w Wielkiéy Polſcze/ w Siérádzu/ Łęczycy/ w Kuiáwách/ w Dobrzyńſkiéy ziemi/ ꝛc. od piſánia iednáko niech biorą práwá ſwé wedle tego/ iáko Piſárze Krákowſcy/ Sedomirſcy biorą: to ieſt/ zá ieden zápis áż do końcá groß ieden/ od przodku pułgroßá/ od końcá pułgroßá. 402. 2.

Temuz podobna vſtáwá.

Kázimierz. w Nießo. y w Opok. 1454. Liſt 94.

VStáwiamy/ áby Piſárze Ziemſcy w ſądźiech nie wyciągáli od piſánia/ iedno ná pierwßym Roku pułgroßá/ y ná oſtátnim pułgroßá: á od piſánia wßyſtkiéy rzeczy groß/ od czytánia też które będą czynić v ſądu/ nic práwie nie máią bráć. 402. 3.

Iedno záſkazánié głównéy rzeczy pámiętné niech będzie dano.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 32.

ZApáczki około oświadczenia pámietnych niech nápotym żadnéy mocy nie máią/ które zwykły bywáć przed vczynieniém Dekrétu: ále tylko zá Dekrét głównéy rzeczy vczyniony niech pámietné będzie. 404. 1.

Ale potym Król Zygmunt podwyſzył groſzy pięć.

Sigiſ. Craco. 1543.

QVin imò ipſi Iudices Terreſtres, non plus ratione Memorialis accipiant, niſi quinque groſſos, à Decreto ſatisfactionis. 227. 4. B.

Od pámiętnégo wolné Káwſkié Woiewództwo. Conſtit. 1557. *Stá.* 6.

☞ *O tym naydźieß niżéy ſtátutów więcéy.* Tit. Salaria.

ARESTY.

O ſpráwiedli-

O spráwiedliwie álbo niespráwiedliwie zdánych.

96. 4. GDy kto kogo zda niespráwiedliwie / zdány niech áresztuie zdánie w kśięgách. A ieśli pozowie o niespráwiedliwe zdánie: tedy ón / ktory ták zdał / ma zápłáćić winę trzy grzywny: á zdánie wypisáć z kśiąg. A ieśli zdány nie áresztowałby zdánia / tedy ón / ktory zdał / może wypisáć okrom winy. Zwyczay ziem. Krá. List 124.

ITem, boues, similiterque aliæ res, si facie tenentur, & arestentur: Capitaneus iudicat, in vna septimana Termino præfixo.

11. 3. ITEM, Terminus Facie tenus datus, aliâs qui Facionatus dicitur, in vna septimana dari debet. Sic dum res aliquę arestantur cum Ministeriali; tunc si non restituit ille, apud quem fit Arestatio, ponit terminum Ministerialis illi, apud quem est Arestatio facta, comparendi coram Capitaneo in vna septimana. *Consuetudo 1505. Fol. 123.*

De arestatione Kmetonum fugitiuorum, vide in Tit. Kmeto. *Stá.* 24. *y* 25. *w ktorym té Aresty popsowano.*

De arestatione impossesionatorũ, vide in Tit. Impossesionati.

O ARESCIECH W MAZOWSZV. *A iże do ßeśći Niedźiel Areßt ieno trwa.* Constit. Fol. 169. Leg. 9. in Consuetudinibus Masouiorum. Arestatio serui: Qui violentiam fecit, confestim dominus iustitiam administrare tenetur. Titu. Seruitor. Leg. 3.

O ARESCIE *woiennym, Zołniérz. w Constitut.* 1589. *List* 33. *Stá.* 78.

Aresty v sądu.

AResty wzdawánia in contumaciam ná Séymie / zá Dworem / y przed ktorymkolwiek inszym sądem máią bydź dopuszczoné / tego dniá gdy się kondemnátia sstánie do dwudźiestéy y trzećiéy godźiny / oprocz tego dniá / kiedy się sądy dokończywáią. Od ktorego Aresztu szláchćic nie ma wiecéy płáćić / iedno grosz pisárzowi. *Arestowánié* in Euasione 14. &c. Zygm. III. 1588. List 58. stá. 62.

APPELLATIO Y RVSZENIE.

Od ſkazánia do wyſzégo Sędziégo odwołáć ſie kázdému wolno: á kto tego po Dekrécie nie vczyni, iuz ſkazániu Sędziégo doſyć czynić muśi.

Ráż. Wiel. w Wiślicy 1 3 6 8. Liſt 20.

PIotr czynił przećiwko Máćieiowi Sedźiému/ iż w ſprá- 501. 1
wie/ którą przed nim miał/nieſpráwiedliwé y złośliwé ſkazánie przećiwko niemu vczynił: á wſzákże od tego ſkazánia gdy go Sedźia czynił ten Piotr nie appellował/ áni ſie do wyſzégo Sedźiégo odwołał/ áni nie nágánił. My tedy tákową ſkázń Sedźiégo/ która nie byłá Appellácią záwieſzona/ obiáśniamy: iż iuż w oſądzoną rzecz przeſzłá/przerzeczonégo Piotrá ná winę powinną która Sedźióm ieſt opiſána ſkázuiemy.

Kázdému wolno od ſkazni Sędziégo do wyſzégo Sędziégo odwołáć ſie.

Tenże Liſt 33.

VStáwiamy/ iż gdyby Sedźia ná to wedle Práwá obrá- 501. 2.
ny álbo ná czás náznáczony/ odłożywſzy ná ſtronę boiaźń Bożą/ vczynił ſkazánié przećiwko ośieroconému człowiekowi/ ſkázuiąc go/ któréy ſtronie ták około dźiedźictwá/ iáko też w inéy rzeczy/ która przed ſąd przyidźie/ tedy tákowéy ſtronie/ przećiwko któréy ſkázń wyſzłá/ wolno będźie do wyſzégo Sedźiégo odwołáć ſie.

Kázdemu niechay będzie wolno od Sędziégo Ziemſkiégo álbo Grodzkiégo, odwołáć ſie ſłowem ná Wiécá álbo Séym wálny.

Gdy

501. 3. GDy kto Práwem przekonány bedąc / ſkazánia Sedźiégo niechćiałby przyiąć: chcemy / áby to zá Práwo było chowano: áby káżdému było wolno od ſkazánia Sedźiégo Ziemſkiégo álbo Grodzkiégo / nie przez obyczay ruſzénia Sedźiégo / ále proſto ſłowem appellowáć ná Roki główné: które w Wielki Poſt ná káżdy rok bedą / ná mieyſcách ná to vſtáwionych ſądzoné: ná których Rokách Pánowie Koronni / to ieſt Woiewodá / Káſztelan / y ini Dignitarze / y Vrzednicy Ziemſcy oney ziemie bedą powinni bydź / pod winámi w Státucie opiſánémi. A gdźieby Roki głowné nie doſzły: ſtroná appelluiąca przećiwko ſtronie téy / przećiwko któréy appelluie / ná Séymie wálnym Koronnym / który nabliżéy ſpráwowan bedźie / ſpráwe ſwą mocą appelláciiéy bedźie mogłá kończyć / y ſpráwiedliwośći ſwéy dochodźić: á Sedźia / od którégo było appellowano / ma przez wſzelkiéy przygány zoſtáć. Wſzákże ſąd / od którégo bedźie appellowano / bedźie powinien ſtronam práwuiącym ſie dáć ná piſmie propoſicię álbo żáłoby y odpory / y ich kontrouerſię z Akt ſwych / y Rok náznáczyć ná Rocéch głównych: á gdźieby nie doſzły / tedy przed Królem Jego M. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 37.

Ruſzenié ma bydź chowáné.

502. 2. JZ zá niedbáłośćią y niepilnośćią Sedźi częſtokroć ſie tráfia / iż ſkazánia przećiwko Práwu y zwyczáiowi bywáią czynioné przez nie: á ták zá proſbą Poſłów Ziemſkich ruſzénié Sedźiégo / którégo przedtym vżywano / y które ieſt y teraz w Wielkiéy Polſcze w vżywániu / do pierwſzégo vżywánia przywrácamy: áby było we wſzytkich Práwách náſzych chowano. Ale áby kto Sedźiégo ruſzáiąc dla nieumieietnośći obyczáiu ruſzenia / który w téy mierze ieſt / zwykł bydź záchowan / w rzeczy ſwéy nie vpadł: tedy chcemy / áby tu obyczay ruſzenia przyłożón był. Stroná tedy / przećiwko ktoréy ieſt vczynion Dekrét / w té ſłowá niech vczyni ruſzénia: Pánie Sedźia / tego ſkazánia álbo Dekretu iáko nieſpráwiedliwego y złoſliwego zá práwo nie przyimuie: ále cie ruſzam ná Wiecá Woiewodztwá włáſnego: á gdźieby te nie doſzły / ná Seym walny bliżſzy. Tákowé ruſzenié vczyniwſzy / wnet Woźny przez przydánia tegóż ſądu Se- Zygmunt 1 5 3 8.

dźiému ná Wiecách dźień pierwſzy / á ieſli Wiecá nie będą ná Séymie walnym/ktory bliżſzy będźie/ſzoſty dźień/ áby ſtanął z Dekretem álbo ſkazániem od niego vczynionym náznáczyć może/ y będźie powinien.

A to wſzytko iáko ruſzenie y náznáczenie Roku ſłuſznie w Aktá Sądowne przez ſąd y Piſárzá máią być wpiſáne: á ine rzeczy w mocy wedle Státutu ſtárego záchowamy. A ſtroná ktora ruſzenie czyni nie wiecey / ieno ieden groſz zá to zápłáćić będźie powinna.

Appelláciiéy áni ruſzenia od rzeczy, ktora ſtrácenia nie nieśie, dopuſczáć nie máią.

Zyg. Aug. w Wárſzá. 1557. ABy tym predſza odpráwá ſpráwiedliwośći ſzłá/żaden ſąd áni vrząd nie ma dopuſczać appelláciiéy áni ruſzenia ab acceſſorio, chybá iżby tákowe było/ktoraby niosła zyſk álbo ſtráte.

De acceſſoriis, y Appelláciiéy.

Zygm. III 1588. Liſt 57. ſtá. 3. TYm też niepomáłu ſąd bawić / y ludźie do ſzkody przywodźić zwykli pozwáni / że in acceſſoriis controwerſię niepotrzebné wtrącáią: przeto zábiegáiąc temu / áby czás v ſądu márnie nie ginął / y ludźie ſie nie ſzkodźili: poſtánawiamy / áby à decretis, ktoré in acceſſoriis, z tákowych controwerſiy czynioné bywáią/ nie actores cauſarum, ále citati, ktorzy té ácceſsoria wtaczáią / płácili / choćby przećiw im té dekretá in acceſſoriis wychodźiły. A od Dekretow in acceſſorijs, ktoré tylko pozew álbo termin zbiiáią/ ſąd żaden áni vrząd pozwánému áppelláciiéy / álbo ruſzenia dopuſczáć nie ma / iuxta Conſtitutionem Anni 1557. chybá iżby tákie było / ktoreby niosło zyſk álbo ſtráte onéy ſpráwy: o co Sędźia pro damnis ex officio nie ma być pozywan/ ſub pœna duplici quatuordecim marcarum, chybá ad proſequendam appellationem.

Proſequutio motionis in acceſſorio.

Tenże Liſt 58. ZWykli też niektorzy to czynić / iż otrzymawſzy in acceſſorio

ruſzenie

ruszenié ná Tribunał/potym go dla zwłoki przez przypozew odstepowáli: dekláruiemy tedy/iż to iśdź nie ma/ále iuż motionẽ prosequi tenetur, nie ludifikuiąc Aktorá: gdyż Constitucia wysszéy pomieniona vczy/że appellans pro illo tempore ná Séym álbo ná Wiécá/ powinien sie tám był in negotio principali finaliter rozeprzeć. Toż sie y o Tribunale rozumieć ma/ná którym kauzy koniec bráć máią/ gdźie też żadné dyláciẹ in termino motionis nie máią bydź pozwaláné/ gdyż to iest przećiw wszelákiému práwu/ oprócz diláciiéy vera infirmitate in personali Actu, ieśli iescze w téy spráwie strona iéy nie vżywálá/ która nie ma bydź dłużéy pozwalána/ tylko do dwu niedźiel/ któréy satisfactio támże bydź ma/ cum vlteriori processu causæ, choćby spráwy onégo Woiewództwá odsądzoné były.

Appellatio & Motio iudicio Castrensi fiat, omisso Capitaneo, Leg. 4. Et additur, in quali casu: Si timore Dei postposito tulerit sententiam. Leg. 6. Vide processum contra Iudicem, Tit. Citatio. Leg. 4. Aliâs si non appellat, transit in rem iudicatam. Leg. 5. Pendente appellatione, nihil innouare debet.

De literis informatoriis.

A Té rzeczy/ które sie toczą około kmieći y ich rzeczy/ tákież ran szláchecklich/ gdźie sie pozwány simpliciter nie zna do ran żądánia/ & contentæ propositionis ciuiliter neguie/ á dla zwłoki bolącéy stronie áppelláciẹ czyni. Tákże też o Spás/ o długi zápisáné/y w których rzeczách przedtym áppellácia nie bywálá/ iedno literæ informatoriæ, gdźie będą ná skáźie oni vrzędnicy z Kásztelanem/ á nie będźie sie im zdáło áppelláciiéy dopuśćić/ że nic wątpliwégo w onéy Aktciiéy nie będźie/ álbo iásny Státut o tákiéy rzeczy będźie/tedy iuż té kauzy dáléy z Wiéców przez Appellácia nie máią iśdź ná Séym/y nie ma bydź w nich dopuszczána z tych to Wiéców. A ná tákowé Wiécá wszyscy Vrzednicy Ziemscy/ y powinni sie ziácháć/y pilnie ie odpráwowáć sub priuatione officij, excepto legali impedimento: & nihilominus ná mieysce niebędącégo/ wolno będźie tym/ którzy sie ziádą/ posádźić innégo szláchćicá/ któryby práwo rozumiał/ y tákiému sądowi sprostał.

Zyg. Aug. 1569. w Consti. List 111. str. 70.

MOTIO.

Ruſzenié które było zániecháné, znowu záś przywráca ku piérwſzému zwyczáiowi.

Zygmunt 1538. IZ zá niedbáłośćią y niepilnośćią Sedźi częſtokroć ſie tráfia/ iż ſkazánia przećiwko práwu y zwyczáiowi bywáią czynioné przez nie: á ták zá prosbą Poſłów Ziemſkich/ ruſzenié Sedźiégo/ którégo przedtym vżywano/ y które ieſt y teraz w Wielkiéy Polſcze w vżywániu/ do piérwſzégo vżywánia przywrácamy: áby było we wſzyſtkich práwách náſzych chowano. 502. 2. w Łáć. 166.

Formá ruſzenia Sędziégo.

☞ *Ale w Láćińſkim trochę ſie niezgadza.* Fol. 165. 2.

Támże. ALe áby kto Sedźiégo ruſzáiąc dla nieumieietnośći obyczáiu ruſzenia/ który w téy mierze ieſt/ zwykł być záchowan/ w rzeczy ſwéy nieupadł: tedy chcemy/ áby tu obyczay ruſzenia przyłożon był. Stroná tedy/ przećiwko któréy ieſt vczynion Dekrét/ w té ſłowá niech vczyni ruſzenié: Pánie Sedźia/ tego ſkazánia álbo Dekretu iáko nieſpráwiedliwego y złośliwego zá práwo nie przyimuie: ále ćie ruſzam ná Wiecá Woiewodztwá własnego: á gdźieby ce niedoſzły/ ná Seym Wálny bliżſzy. Támże wiet. 2

Po ruſzeniu iáko ma náznáczyć Rok Sędziému.

Támże. TAkowé ruſzenié vczyniwſzy/ wnet Woźny przez przydánia tegóż ſądu Sedźiému ná Wiécách dźień piérwſzy/ á ieśli Wiécá nie bedą/ ná Séymie Wálnym/ który bliżſzy bedźie/ ſzoſty dźień/ áby ſtánął z Dekrétem álbo ſkazániém od niego vczynionym/ náznáczyć może/ y bedźie powinien. Támże w Łá. Fol. 166. Sta. 3.

A to

A to wszystko iáko ruszenié y náznáczenié Roku słusznie w Aktá sądowné przez sąd y Pisárzá máią bydź wpisáné: á inné rzeczy w mocy wedle Státutu stárégo záchowamy. A strona ktora ruszenié vczyni / niewiecéy ieno ieden grosz / zá to zápłáćić będźie powinná.

In quibus casibus motio non admittenda.

Láć. 166. ☞ 1. Pro Teloniis, & foralibus, iniquè extortis.

☞ 2. Pro administratione Iustitiæ.

☞ 3. Pro redimendis bonis obligatis, nisi hæreditas esse prætendatur.

☞ 4. Et si quis spontè in Inscriptiones Motioni seu Appellationi renunciauit. Generaliter verò à sententiis interlocutoriis Decretis, & aliis accessoriis, per quæ partes se grauari prætenderint à Iudicibus Regni, ante sententiam definitiuam appellari non potest, nisi à Decreto fundationis Iurisditionis: vbi Iudex aliquem ratione districtus personæ priuilegij, vel causæ suæ Iurisditioni non subiectum iudicare vellet.

PROTESTATIO.

Iesliby temerè & proteruè Sąd co czynił: tedy Protestátią czynią w téy mierze przed Woznym y Szláchtą, y w Aktá w wodzą.

Tit. Citatio. Leg. 4. Fol. 42. ℣. 10.

PRo eo: quia tu præsidens in loco officij tui, &c. loco etiam ac forma Iuris incompetenti, in euasione ipsi I. K. cōdemnare: sed neque arestare eidem ipsam condemnationem, motionemque ab ea interponere, & in Acta scribere permisisti: in magnum grauamen, & præiudicium ipsius,

 prout

prout de eo Acta tua G. D. vel alioqui proteſtatio ipſius G. H. coram Miniſteriali Terreſtri P. Q. & nobilibus multis facta, & in recenti coram Actis R. S. latiùs vereque recognita canunt & teſtificantur, &c.

Item, *Kto áppelluie* ab acceſſorio perimente cauſam, *muśi y* de principali *znowu zás ſie rozeprzeć.* Titulo, Colloquia. Leg. 14.

CONTROVERSIÆ.

O ſpoſobieniu y wydawániu Controwerſyy.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 37. WSzákże Sąd / od ktorego będźie áppellowano / będźie powinien ſtronam práwuiącym ſie dáć ná piſmie propozycię / álbo żáłoby y odpory / y ich Controwerſię z Akt ſwych / y Rok náznáczyć ná Rocech głownych : á gdźieby nie doſzły / tedy przed Krolem Je° M. 209. 1. ver. 2.

Oddáwáć Controuerſię nadáley do trzećiego dniá.

Zyg. Aug. 1569. w Conſtit. Liſt 110. Stát. 67. W Tym też ſie dźieią trudnośći wielkie / iż Prokuratorowie v ſądow wſzelákich / nie oddawáią Controuerſiy ſwych záraz / á potym przypiſuią wiele / czego przed ſądem onym nie mowili / chcąc rátowáć ſpraw onych / co opuśćili : z czego o to bywa ſpor wielki miedzy ſtronámi. A ták vſtáwiamy / że nadáley do trzećiego dniá Prokuratorowie Controuerſię oddáwáć powinni ſą / á to dla pámieći vrzednikow / áby wedla pámieći korygował ſedźia co przed nim mowili / á potym iey ſąd niewinien przyimowáć / ieſli iey nie odda wedle czáſu opiſánego.

Controuerſię záraz dokłádnie y ſczérze máią bydz piſáné.

Zygmunt w Piotrk. 1543. PO ktorym rozmyślániu Sędźiego iuż żadna ſtroná nie będźie mogłá Prze ſwey popráwić álbo rozſzérzyć : tylko Dekretu Se- 498. 1. ver. 2.

tu Sędziégo będzie słucháć/ wedle Prze/ ná ktorą Sędzia rozmyśla sie. Ale iż Státutem nowym to iest obwárowano/ że przed vczynieniém skazánia/ to iest przed Dekrétem káżda stroná może swéy Prze/álbo rzeczy popráwić: to ma bydź ták rozumiano. Iż to popráwienié Prze/ ma bydź raz tylko ná Roku záwitym/ to iest w ten czás: gdy iuż Sędzia bierze sobie czás ku rozmyślániu álbo pytániu. Abowiém ieśliby miáłá káżda stroná swéy rzeczy kilko raz popráwowáć/ á Sędzia też ná nie miálby kilko kroć rozmyśláć sie: tedyby wielka zwłoká spráwiedliwośći byłá dopuszczona.

FAMOSÆ controuersiæ, sicuti famosæ citationes, & famosi libelli. Tit. Farrago Citationum Instigatoris.

Wrácánié Originałów w téyze Ziemi.

IZ Posłowie téyże ziemie Gostyńskiéy/ prośili: áby zapisy w Akta Ziemskié/ álbo Grodzkié z inszych kśiąg introdukowáné/ tym ktorzy ie introdukuią były zás wrácáné y nie hámowáné. Tedy im to ostrzegamy: y wrácáć Originália/ iáko sie to y wszędzie indzie záchowywa roskázuiemy. Zyg. Aug. 1565. List 57. w Constit.

K O C.

QVi ab accessorio mouet, dat Koc, etiam si in principali pro eo sententiam ferat.

Const. anni 1588. Leg. 59. ℣. 3. *Tego pátrz wyższéy*. Tit. Appellatio, Sta. 6.

Ieno ieden Koc bráć od iednéy kauzy.

A Kto ná Wiécá od sądów appelluie/ áby winien był támże o głowną rzecz sie rozeprzéć: á to sie rozumiéć też ma y o appellaciách ná Séym. A iżby szláchtá vćiążona przed sądy nie byłá: Niechcemy áby Sędzia Koc wiecéy miał bráć/ieno ieden od iednéy kauzy/ á będźie powinien Sędzia sententią swą personaliter expurgowáć ná Wiécách: á z Wiéców appellacia ná Séym bydź ma. 1550. List 3. strá. 6. wiersz 4. w Constit.

Sędzia

Sędzia ſtronie Koc wráca ſuffuſus rubore.

Caſimir. Mág. Fol. 31. ET ſi idem Iudex vinceretur, per partem condemnatam: eidem pelles, aut tres marcas receptas, cum pœna piątnadźieſtá/ ſuffuſus rubore, ſuo aduerſario reſtituat: qui ad ſuperiorem in falſa pronunciatione euocauit. 241. 7. wiet. 3.

PRO MALE OBTENTO.

Conſu. ter. Cra. 1505. Fol. 124. ITem dum aliquis aliquem condemnauerit iniuſtè: condemnatus areſtabit condemnationem in libro. Et ſi citauerit pro iniuſta condemnatione; tunc ille, qui ſic condemnauit, debet luere pœnam trium marcarum, & condemnationem deſcribere de libro. Sed ſi condemnatus non areſtauerit condemnationem; tunc ille, qui condemnauit, poteſt deſcribere ſine pœna. 54. 25.

A po Polſku naydźieß wyſßéy. Tit. Condemnatio. fol. 798.
Forma Citationis pro malè obtento. Tit. Citatio. fol. 750.

Podobny temuz.

Conſ. ter. Cra. Fol. 122. ITem, Concitatus ad ſatisfaciendum, non poteſt aliquid ſibi in auxilium recipere, contra Actorem: excepto quod condemnatio minus iuſta eſſet, in perlucro: &c. 180. 2.

Item 1588. Sta. 19. *Ná káżdym Terminie wolno inferowáć* pro male obtento.
Item, vide in Correctura Iuris.
Item: Tit. Citatio.

SALARIA.

Reieſtr przez Obiecádło: *á w Polſkim Státućie ßérzéy znaydźieß. Liſt* 402. 2.

Ná Piſárzá winá: gdy co wiecéy nád Státut wyćiąga. w Polſkim Stát. naydźieß. Liſt 406. Stá. 1.

Ab audientia Miniſterialis ea memoralia 5. groſſ. Memoriale vide ſuprà.

Contumacia absentis duntaxat vnus gro: Notario,& vnus Iudici. Titulo Contumacia.
Contumacia in lucro 5. gro: Leg: 13. ℣. 5. Leg: 4. ℣. 13. ℣. 5. Sic Augustus. Item Tit. Condemnatio. leg. 6.
Causæ maiores & minores, Leg: 9.
Controuersia vna & causa vna, Notario vnum gro: non depactet. Titulo Inscriptio.
Cassatio Inscriptionis seu Quietatio vnus gro: Le: 7. ℣. 5.
Czesné álbo pámiętné do iutrá Notario solet applicari. Leg: 4. Leg: 16.
Cancellariæ salaria. vide Tit: Salaria.
Confirmat Sigismundus Cazimiri Statutum de Salarijs in *Opoczká.* Leg: 18. & 19.
Capitaneale iudicium non plus exigat à re iudicata, nisi vt Iudex terrestris. Leg: 20.
Camerarij olim exactores erant salariorum Iudicial. Leg: 9.
Dilatio termini vera infirmitate, vnus grossus.
à Decreto pro re principali memoriale vnum groß: & captiosa memorialia abolit. Leg: 11.
à Decreto pro parte lato gro: 5. Iudici tres, ex ijs Subiudici vnum, Notario vnum. Leg: 12. ℣. 1.
à Decreto cōcitatorio satisfactionis, & additione Ministerialis ad intromittendum, & remissione ad Capitaneum: si intromissio negatur 14. marca.
Inscriptio vna à principio & fine vnus gro. Leg: 2.
à Lectura nihil. Leg: 3.
à Minuta in primo termino, & vltimo termino totius causæ medius grossu. Leg. 3.
à Memoriali 4. gro: vocantur & *Czesné przyśięžné*, nullo exquisito colore. Leg: 6. ℣. 3. & leg: 8. ℣. 2.
Membrana medium grossum.
Minuta simplici nihil probari potest nisi sigillatum ex Actis. leg. 1.
à Nota seu terminatione, vel in protocoli inductione: seu à quęstione nota: Polonicè *Napisné:* hoc est, *od kwitu:* vide similem Constitutionem in Statuto Latino. Fol. 193. Titulo Priuileg. Leg. 3.
Peremptorio termino minuta signata 1. gro.
Pargameneis literis post Concitationem 19. gro. à papyraceis 1. gro. Leg: 13. ℣. 6. Leg: 14.
Pœna in Notarium depactatorem 3. marcæ, Iudici totidem. Et si Iudex neglexerit, 17. Leg. 6.

Quæsi-

Quæsitio Minutæ nihil, Leg: 6. Leg: 13. ℣. 4.
Querella, vel *żałobá* vna quamuis plures personæ, vna tamen quæstio. Leg. 10.
Scotus quid, Leg. 16.
Spisné, vide lib. 2. in Iure Ecclesiastico.
Testes, à singulis testibus 3. gro. Leg: 6. Item Ministerialis, Leg: 13. 4. Scotos.
Od Vizuiey, która stroná bierze ná Vizią, tá płáci 5. gro.
Gdy piszą Rok, powodowa stroná płáci.

Sámi podpisuią Pisárze w Ziemstwie, w Grodźie Stárostowie. Przyluſ. 534.

O PŁACY SADOWEY PISARZOWI.

Pisárze pámiętné iákié bráć máią.

Wlá. Iág. w Kráko. y w Wár. 1423. List 45.

PIsárze Ziemskich we wszytkich ziemiách Królestwá nászégo/ to iest/ w Wielkiey Polsce/ w Sierádzu/ Lánczycy/ w Kuiáwách/ w Dobrzyńskiey ziemi/ etc. od pisánia iednáko niech biorą Práwá swé wedle tego/ iáko Pisárze Krákowscy/ Sándomirscy biorą: to iest zá ieden zápis áż do końcá grosz ieden/ od przodku pułgroszá/ od końcá pułgroszá. 402.

Temuz podobna vstáwá.

Kázimierz w Nieszo. y w Opok. 1454. List 94.

VStáwiamy/ áby Pisárze Ziemscy w sądźiech nie wyciągáli od pisánia/ iedno ná pierwszym Roku pułgroszá/ y ná ostátnim pułgroszá: á od pisánia wszytkiey rzeczy grosz/ od czytánia też które będą czynić v sądu/ nic práwie nie máią bráć.

Podobny temuz.

Zygmunt w Kráko. 1510. List 12.

CHcąc vspokoić spór/ który w sądźiech Ziemskich przygadza sie około płacéy Pisárzów Ziemskich: tedy zostáwiamy w mocy Státut Królá Kázimierzá w Opokách vczyniony.

Podobna temuz vstáwá.

Iż wiele skarg przychodziło przed nas przeciwko Pisárzóm Ziemskim: iákoby oni od pisánia / y od kontrowersiy / tákże od inych którychkolwiek rzeczy nád zwyczay od poddánych nászych wyciągáli / y pobieráli: tákże też od szukánia zapisów / które są wpisáné w Akta. Dla tego vstáwiamy stoiąc przy Státucich stárych koronnych: iż wszyscy Pisárze Ziemscy od iedney kontrowersiiey y kauzy nie więcey niech biorą / ieno ieden grosz. A tákowa kontrowersia rozumiána bydź ma z iednégo pozwu. Zygmunt w Piotrko. 1 5 2 3. List 38.

Od w wiedzienia świádków, y od Roków záwitych iáko wiele Pisarz Ziemski bráć ma.

VStáwiamy / áby Pisárze sądowni od świádków do sądów w wiedzionych / ieśli potrzebá będzie pisáć ich powieści / bráli po trzy grosze: á kiedy piszą Roki záwité / tedy od pisánia ná pułgroszku niech będą contenci. Kázimierz. w Wiślicy 1 3 6 8. List 37.

Od pámiętnégo wiele płáćić máią.

ACz dla odkupienia vbogich ludzi vtrapienia Czesné / álbo pámietné / które zwykło bydź Sędziému gdy którą rzecz skázował dawáné / było odiete y práwie skázoné: wszákże táż płáca wymyślonym sposobem pod iną bárwą y imieniém które pámietnym zową / iest odnowioná: które ná mieyscu onégo Czesnégo bywa bráné / y iescze to Czesné w wielkości przewyssza. A ták temu chcąc miárę vłożyć skázuiemy: áby w rzeczách dziedzicznych y nie dziedzicznych wielkich Sędzia w płáceniu przerzeczonégo pámietnégo nád cztérzy grosze wyćiegáć y bráć nie śmiał: á w máłych rzeczách tylko dwá groszá niech będzie miał moc wziąć. Tenże List 19.

Podobna temuz vstáwá.

VRzędnicy álbo Komornicy álbo Podsędkowie / którzy ná Rocéch Ziemskich śiádáią / nie máią od spraw mnieyszych / które áż do szácunku trzydziéści grzywien niżéy poczytamy: zá pámietné aliâs przysiężné nie więcey ieno dwá groszá bráć: á od więtszych spraw / które nád trzydzieści grzywien są / ieno cztéry grosze niech máią moc bráć. Jágełło w Kráko. 1 4 2 3. List 45.

Od iednéy záłoby wielu perſon tylko iedno pámiętné ma bydz bráné.

Támże.

NA to opátrzono ieſt: iż gdy iedná żáłobá przed ſądem bedźie przełożona á wypowiedźiána/ choćby też wiele perſon było/ z których ſtrony byłáby żáłobá vczyniona álbo rzecz ſpráwowána: tedy iedno tylko pámietné od tákowéy żáłoby niech bedźie wźieto.

Iedno zá ſkazánié głownéy rzeczy, pámiętné niech będzie dano.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 32.

ZApáczki około oświádczeniá pámietnych niech nápotym żadnéy mocy nie máią/ które zwykły bywáć przed vczynieniém Dekrétu: ále tylko zá Dekrét głównéy rzeczy vczyniony niech pámietné bedźie.

Też vſtáwiamy/ áby od zdánia w nieſtániu dwá groſzá były płácone: z których ieden Piſárzowi/ á drugi Sądowi bydź ma.

Gdy zá kim Dekrét vczynią, wiele od niego płáćić.

Támże.

CHcemy/ áby ten który w Práwie wygra/ od káżdégo Dekrétu/ który zá nim vczynią/ dał Sądowi pieć groſzy: z których trzy Sędźiému/ á ieden Podſędkowi/ á piąty Piſárzowi od wpiſánia Dekrétu bydź ma.

Piſárze wedle Státutów w bróniu ſwéy płacé niech ſie záchowáią.

Zygmunt w Kráko. 1532.

NA któréy płacéy/ zá liſty álbo piſánia/ Piſárze Ziemſcy y Grodzcy máią przeſtáwáć/ ácz o tym Státuty od nas y przodków náſzych vczynioné doſtátecznie vczą: Wſzákże iż ći Piſárze nád zwyczay opiſány od odkłádánia Roku prawdźiwą niemocą/ y od káſsowánia zápiſu czyiégo płácą pámietnégo wyćiągáią po cztéry groſze: Vſtáwiamy/ áby Piſárze Ziemſcy y Grodzcy w wyćiągániu płacéy/ od piſánia/ od liſtów y od inych zápiſów

pisów miáre w Státućiech o tym vczyniona záchowáli: á od przełożenia Roku prawdźiwą niemocą/ y od kássowánia zapisu nie wiecéy/ iedno grosz zá pámietné y zá pismo áby bráli/ pod winámi w Státućiech pierwszych przećiwko nim náznáczonémi.

Gdy kto kogo zda w niestaniu.

Chcemy/ áby káżdy powód/ gdy zda pozwánégo w kontumáciiéy/ zápłáćił tylko dwá groszá: z których ieden niech bedźie Pisárzowi/ á drugi grosz sądowi śiedzącému. Zygmunt 1 5 2 3. List 38.

Wzdánia w Wielkiéy Polscze.

Z Polski Wielkiéy skárzyli sie Posłowie/ iż nád práwo Stárostowie y vrząd ich wyćiągáią od wzdánia po kopie. Dla tego vstáwiamy: áby żaden Stárostá y vrząd iego nie śmiał wiecéy wyćiegáć od tákowégo wzdánia/ iedno podla práwá pieć groszy/ pod winą stá grzywien. Zyg. Aug. w Piotrko. 1 5 6 5.

Szácunek listów sądu Ziemskiégo y Grodzkiégo.

Iż Pisárze Ziemscy y Grodzcy szukáiąc czyiéy spráwy álbo zapisu w księgách Ziemskich álbo Grodzkich/ szláchte niepomáłu zwykli zá pracą pobieráć: Vstáwiamy/ áby Pisárze nic nápotym nie śmieli wyćiegáć od szukánia: á zá listy párgáminowé z záwieszoną pieczećią niech ná dźiesiąći groszy dosyć máią: z których sześć Sedźiému/ dwá Podsedkowi/ á dwá Pisárzowi máią sie dostáć. A od pápierowych listów pod pieczećią Sedźiégo y Podsedká ieden grosz: od zdánia w kontumáciiéy dwá groszá: od zdánia w zysku cztéry grosze: od pámietnégo wedle stárych Státutów też cztéry grosze niech bedą płacone. Zygmunt w Piotrko. 1 5 1 1. List 19.

Zá list sądowny pod pieczęćią wiele płáćić máią.

Za list sądowny zápieczetowány pieczećią Sedźiégo y Podsedkową dźieśieć groszy/ iáko w niektórych ziemiách do tego czásu było záchowano/ ma bydź płácono. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 0. List 38.

Płácenié membran y minut nie pieczętowánych.

Támże.

PIſarz zá Membrány pieczetowáné będźie brał po pułgroſzku/ á od minut wyietych nie pieczetowánych po groſzu.

Proſtą minutą nic dowiedziono nie może bydz.

Zwyczay ziem. Krá. 1505. Liſt 122.

PRoſtą minutą nic nie może bydź dowiedźiono/iedno tylko liſtem álbo minutą pod pieczecią ábo kśięgámi przed ſądem.

Potwiérdza Król Státutá około płacéy przerzeczonéy.

Zygmunt w Bydgo. 1520. Liſt 27.

STátut przez nas y Rády náſzé ſtanu oboygá/y Poſłów Ziemſkich/o płacéy/Sędźiom/Podſędkom/y Piſárzom Ziemſkim vczyniony w mocy zoſtáwiamy: y áby exequowan był chcemy/y ninieyſzą vſtáwą ſrożey roſkázuiemy.

Ná Piſárzá winá: gdy co więcéy nád Státut wyćiągnie.

Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 38.

IEſli Piſarz nád przerzeczoną vſtáwę przećiwko Státutom nieco od kogo wyćiągnie: tákowy temu/ktorégo pobierze/to co nieſpráwiedliwie wyciſnął/będźie powinien wróćić z winą trzech grzywien/y tákże wiele ſądowi: w ktorey iáko ná záwitym roku tenże Piſarz ma bydź ſkazan/y będźie powinien wnet temu/ktory práwem wygra/doſyć zá nie vczynić pod drugą winą czternaśćia grzywien.

Vſtáwy o Piſárzách niech bedą wypełnioné.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

SKázuiemy koniecznie to chcąc mieć: áby vſtáwy o Piſárzách Ziemſkich dawno wydáné iuż od tego czáſu były exequowáné

wáné we wßytkim: y tákże ná potomné czáſy tych vſtaw porządek we wßytkim niech będzie chowan y trzyman.

Podobna temuz vſtáwá.

PRzeſtrzegáiąc tego / áby ßláchtá náßá nie byłá vćiśnioná w bránin y wpiſowániu ktorychkolwiek liſtów: odnawiamy Státut / áby Ziemſcy Piſarze záchowáli ſie wedle Státutu Naiáśnieyßego Oycá náßego: y dla tego wedle onego niech za pláte biorą od Membran / pozwów / y zdánia. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0.

O ſądzie Ziemſkim tóz ma bydz rozumiano.

GRodzki ſąd niewiecéy od oſądzonéy rzeczy / álbo od piſánia ktorégokolwiek ſądowné / niech nie bierze áni wyćiąga / ieno iáko w ſądźiech Ziemſkich bráć od tákowych ieſt zwykło. Zygmunt w Kráko. 1 5 3 9.

Piſarz Sędztwá, áni Sędzia Piſárſtwá rázem dzierzeć niemoze.

IZ káżdy vrząd ma ſwé ſpráwy: nie máią dáléy dźierżeć Sędźiowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądów / álbo Piſarſtw weſpółek z Ziemſkimi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim bydź niemoże: á Sędźia Grodzki y Podſtároſći ośiedli bydź máią. Zyg. Aug. w Piotrk. 1 5 5 0.

Piſarz álbo Podpiſek v tego ſądu gdzie śiedzi prokurowáć niemoze.

PRzeſtrzegáiąc trudnośći ludzkiéy zákázuiemy: áby żaden Piſarz y Podpiſek v tego ſądu / v ktorégo śiedźi ná vrzędzie / kauz żadnych nie prokurował. Támże.

Woiewództwo Ráwſkié iákié pámiętné płáćić ma.

WOiewództwo Ráwſkié ácz proceſs nowy przyięło / wßákóż Zyg. Aug. w Warßa. 1 5 5 7.

zá zwoleniem á prośbámi Posłów z niego/ ma bydź wiecznie wolné od pámietnego: ále ma zostáć stáry zwyczay płácenia v sądu.

Pámiętné v kſiąg w ziemi Goſtinſkiéy.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

NA prośbe Posłów ziemie Gostyńskiéy/ y przywodząc in exequutionem Státut około chowánia ksiąg: Vstáwiamy/ áby księgi ich Ziemskié w sklepie pod trzemi kluczámi wárownie chowáné były. A iż też osoby sądowé przy leżeniu ksiąg nie były powinné chowáć/ á płácenia pewnégo sądowi w téy ziemi niemász/ y owszem iest szláchtá od pámietnégo wolná: tedy iż sie sámá szláchtá tym czásem do tego dobrowolnie podawa/ pozwalamy: áby w ziemi ich było iuż záwżdy y ná potomné czásy od káżdégo Dekrétu pámietnégo trzy grosze: gdyż sie też to ták y w innych ziemiách Woiewództwá Ráwskiégo záchowywa. Którym pámietnym Sędzia z Podsędkiem dzielić sie máią/ wedle Státutu Sigismundi Regis 1523. dánégo: á Pisarz przy swym salarium dawnym ma zostáć.

Wrácánié Originałów w téyze ziemi.

Támże.

IZ Posłowie téyże ziemie Gostyńskiéy prosili/ áby zapisy w Aktá Ziemskié álbo Grodzkié z inszych ksiąg introdukowáné tym/ którzy ie introdukuią/ były zás wrácáné y niehámowáné: tedy im to ostrzégamy/ y wrácáć Originalia, iáko sie to y wszędzie indzie záchowywa/ roskázuiemy.

PROCESS.

PROCESS
TYCH WSZYSTKICH
STATVTOW,
Albo Constitucij Epilogus:

To iest, summowné zebránié, które vczyniono dla prostszych, áby niewiele latáiąc po kártách miał iákoby ná reiestrzyku wszystkę summę práwá: co zową,

PROCESS PRAWA.

57. Chcemy / áby zázwyczay było chowano: żeby w pozwie ziemskim było dosyć położyć z nászego Tytułu Królewskiego / té słowá: Zygmunt z łáski Bożéy Król Polski / etc. á niewiecéy. Zygmunt w Piotrko. 1 5 2 3. List 32.

Item / Tenże pozew Ziemski pieczęcią ziemską swégo powiátu niech bedzie zapieczętowány.

Item / W tymże pozwie niech bedzie wyrážoné imię powodowé / y onéy rzeczy / o którą bedzie kto pozwan: áby pozwány wyrozumieć mógł / o co iest przez Aktorá wyzwan. A gdzie pozwány nie wyrozumie dostátecznie / bedzie powodowa stroná powinná támże przed sądem w swéy żałobie pozwánému obiáśnić swą skárgę / álbo intentią.

A Jesli kto w tákowym pozwie opuści Tytuł / ábo imię powodowé álbo pozwánégo / álbo iesli pozew bedzie zápieczętowan fałszywą pieczęcią: tákowa powodowa stroná przepadszy y zápłáciwszy wnet támże zá tákowy niedostátek swégo pozwu sześć skotów / to iest dwánaśćie groszy swéy stronie / y tákże wiele sądowi / zárázem támże bedzie mógł żáłobę czynić z tegóż pozwu: á ón niedostátek nic nie ma mu wádzić / y owszem pozwány bedzie powinien iemu ná rzeczy żádáné odpowiádáć.

JEsli kto bedzie pozwan z pomocniki / á ón pozwány nie zástąpi / aliâs nie rzecze iż pomocników nie zástępuie mnie rownych y nierównych: á druga strona záłoży ji z téy przyczyny / iż pomocników niezbraniał sie / aliâs nie zástąpił ich: tedy zápłá- Zwyczay ziem. Krá. 1 5 0 5. List 122.

ći winę od káždégo pomocniká sobie równégo trzy grzywny / á od nierównégo sześć skotów : á to vczynić będźie powinien w práwie Ziemskim y Grodzkim.

Zwyczay ziem. Krá. 1505. List 123.

GDy kto będźie pozwan do którégokolwiek práwá / á stroná chce widźieć iesli zgadzáią sie pozwy : tedy pozwy máią bydź zgodzoné : á iesli będą iednákié Intercyzy ábo pozwy : tedy pozew iest wážny. Abowiém iesli Intercyzy iednákié nie będą / to iest / iesli sie niezgadzáią / tedy powodowa stroná vtráca rzecz swą / á to z téy przyczyny / iž bywa rozumiano / že iest iáki falsz dopuszczón.

Zygmunt w Piotrko. 1511. List 20.

DLa skáženia złégo zwyczáiu w ziemi Socháczowskiéy / y w innych ziemiách królestwá nászégo : w których pozwy dla odmienienia litery / álbo słowá / álbo dla niedołoženia w nim státeczné žáłoby / álbo dla Intercyzy zwykły bydź psowáné z stráceniém rzeczy / vstáwiamy : áby tákowy zwyczay iáko szkodliwy nie był trzyman / y áby nápotym žadnému nie przynosił iákiéy szkody / ále dla niesłusznośći álbo niedostátku pozwu powodowa stroná skaráná winą zwyczáyną može popráwić y począć swą rzecz znowu lepszym pozwem.

Zygmunt w Piotrko. 1523. List 32.

WSzystkié inné winy przypadáiącé dla niedostátku iednéy litery / álbo cáłégo słowá / álbo którégokolwiek niedostátku w pozwie / álbo z któréykolwiek innéy przyczyny (któraby pozwány powodowi zádał / chcąc vžywáć zwłok y vćieczek iákich) y które przedtym od pomocników zwykły bydź płáconé / we wszytkim psuiemy : wyiąwszy winy / które zwykły bydź płáconé po dekréćie rzeczy głównéy.

Tenže.

Będźie powinien Sędźia ná sądźie śiedzący od stron stoiących przed vczynieniém skazánia pytáć / iesliby mieli iákié munimentá álbo dowody / álbo obrony práwné słuszné ku popiéraniu swéy rzeczy / áby ludźie prośći prostotą swą w rzeczách swych nie vpádli. A będźie wolno oboiéy stronie przywodźić rzeczy pomocné y słowné / y listowné przed vczynieniém skazánia : y niech káždéy stronie będźie wolno wszystko czego ma potrzebę przywodźić / y kłáźdź przed vczynieniém skazánia.

Támže.

O Swiádczenia około pámiętnégo niech nápotym žadnéy mocy

mocy nie máią/ktore zwykły bywáć przed vczynieniem skazánia: ále tylko zá Dekret rzeczy głowney niech będźie pámietne płácone. A będźie wolno oboiey stronie wszytko/czego będźie potrzebá/ przywodźić y kłáść v sądu przed vczynieniem Dekretu álbo skazánia.

WOźny dla śmierći swey z iednym szláchćicem/w osobie powodowey posłánym/ma kłáść pozew indifferenter álbo v szláchćicá/ ktory pozwan bydź ma we dworze iego/ álbo v Włodárzá/ álbo v kmiećiá/ álbo zagrodniká: wszákże opowiedźieć ma położenie pozwu we dworze onego szláchćicá: ktorego iesli nie będźie we wśi/ tedy kmiećiom też Woźny oznaymi: áby to ku wiádomośći pozwánego przyszło. Támże.

A We wśiách spustoszáłych/gdźie ośiádłych niemász/pozew w drewno rozszczepione położony/y w źiemie wetkniony/niech będźie opowiedźian/ álbo we wśi bliższey/álbo w páráfiey teyże wśi spustoszáley: á położenie pozwu ma Rok vprzedźić ieden tydźień. Támże.

POzwány áby vszedł záplácenia winy nieposłuszeństwá/ może Rok sobie przewlec pierwszy prostą chorobą. List 33.

KTory Rok iáko zawity może zwlec y odłożyć tenże pozwány prawdźiwą chorobą od Bogá przepuszczoną/ przez pewnego posłá swego szláchćicá ośiádłego teyże źiemie do sądu posłánego: á potym przyśięże sámotrzeć rzeczony pozwány ná Rocech blisko przyszłych z drugiemi dwiemá rownemi sobie w stanie: iż ná ten czás był niemocen prawdźiwą niemocą od Bogá dopuszczoną: kiedy mu szláchetny N. Rok prawdźiwą niemocą od Bogá dopuszczoną odłożył. Támże,

A Jesli pozwány ná Roku sobie náznáczonym nie stánie/ y dopuśći sie zdáć w zyskách/ á potym stánąwszy ná Roku przypowieszczonym ku dosyć vczynieniu przalby/ iż nie poruczał Roku odkłádáć onemu szláchćicowi/ tedy wedle swego záprzenia sámotrzeć będźie miał przyśiądz/ iż posłowi onemu odłożenia tego pozwu nie poruczył: á tám vczyniwszy tákową przyśięgę ten pozwány wnet będźie powinien odpowiádáć ná Pozew powodowi. Támże.

A gdźieby

A gdźieby tákowy odkłádáiący prząc tákowégo Roku záwitégo odłożenia ná swą rzeczoną chorobe obyczáiem przerzeczonym nie przyśiągł/ álboby ná Roku tákowym do przyśiegi nie stánął/ tákowy zárázem niech swą rzecz stráci: Inné dylácię téyże choroby od tego czásu we wszystkim psuiemy. Toż chcemy/ áby było rozumiano o powodowéy stronie: gdyż tóż wolno powodowi/ co y pozwánému: wyiąwszy prostą álbo zmyśloną chorobę/ która powodóm nie przystoi/ á to dla tego/ iż powodowie máią Roki záwité/ á ztąd máią bydź záwżdy ku stániu gotowi. Wszákże mogą mieć y powodowie w vkazániu práwnych dowodów zwłókę: gdyż y pozwánému to iest pozwolono.

List 33. Chcemy/ áby káżdému było wolno káżdégo pozwáć o ktorąkolwiek summe pieniężną/álbo o krzywdę dźiedziczną/y która sie osoby dotycze/ y o dobrá którékolwiek/ ilekroć iedno będźie potrzebá do sądu Ziemskiégo: gdźie pozwány stánąć y odpowiádáć będźie powinien/nie wyymuiąc sie ná Roki główné dla wielkośći summy. Y będźie wolno Sędźióm Ziemskim téż o wielką summę sądźić/ gdyż będźie wolno káżdéy stronie áppellowáć.

Támże. JEśli pozwány ná wtórym Roku záwitym vpornie króm odłożenia Roku nie stánie: powodowa strona zda ji w zysku wedle swégo pozwu. Wszákże w tákowé zdánié/ pozew ma bydź włożón ábo wpisan: á po tym zdániu pozwány przez powodá ma bydź przypowieśczon/ ku dosyć vczynieniu iemu zá wszystki rzeczy/ o które pozwánégo zdał ná Roku záwitym. A ieśliby pozwány ná tákowym Roku przypowieśczonym nie stánął/ tedy potym powodowa strona vczyni vstánié Roku przypowieśczonégo: zá którym vstániém otrzyma szkody swé/ wedle szácunku swégo w pozwie wyráżonégo: które iuż będźie miał złączoné z summą główną w pozwie wyráżoną okrom przyśiegi.

List 34. POtym ná tychże Rocéch wnet zárázem sąd ma przydáć powodowi Woźnégo Ziemskiégo iáko zwyćiężcy/ ná w wiązánié w dobrá pozwánégo álbo práwem zwyćiężonégo/ w summie przezyskow ták summy główney/ iáko szkody y win/ które ztąd poszły: które winy należą ná powodá y ná sąd/ dla

zdánia

zdánia w zysku/y vstánia Roku przypowiesczonégo: y da iemu sąd list przezysków/ odsyłáiąc ji/ gdyby nie dał w wiązánia/do Stárosty mieysca.

A Jesli pozwány ná przypowiesczonym Roku stánie/ y zechce słucháć powodá/gdy będzie przysięgał ná szkody: tedy będzie wolno powodowi ná summę szkody przysiądz álbo ná cáłą summę álbo ná mnieyszą: co będzie ná iego woléy/ wszákże nie przyczyniáiąc summy. Támże.

A Jesli przypowiesczony stánąwszy przałby/ iż nie wiedział o pozwie/ á powód z przygody nie miałby Woźnégo ku świádczeniu przed sądem: tákowy ktory przy/ będzie powinien przysiądz: iż pozew/ná ktory iest zdan/nie przyszedł do iego wiádomości/ áni o nim nic niewie: á wszákże támże będzie powinien powodowi odpowiádáć ná pozew. A iesli będzie żądał pozwu od powodá ku odpowiádániu: powodowa stroná będzie powinna vżyczyć mu pozwu swégo. Támże.

JEsli pozwány oblicznie przed sądem bądź ná pierwszym Roku/ bądź ná wtórym stánie/ y vczyniwszy odpowiedź ná rzeczy sobie żądáné/ od powodá w rzeczy swey vpádnie: y iesczc od sądu vpornie odéydzie/ nie czyniąc dosyć temu/ ktory práwem wygra zá rzecz skazáną/ álbo práwem wygráną: tákowy nieposłuszny w winie czternaście grzywien niech będzie skazan: á onému práwem zwyćiężcy będzie przydan Woźny ná w wiązánie w rzeczách práwem przekonánych álbo wygránych w dobrá práwem zwyćiężonégo/ ták w summie główney iáko w szkodách/ y w winie wyrážoney: y ták będzie práwem postępowano przećiwko zwyćiężcy/ iáko wyszey. Támże.

JEsli kto pozew ná pozew wniesie o iedné rzeczy: tedy zápłáciwszy winę trzy grzywny Sądowi/ y tákże wiele stronie/ ieden pozew niech skáżi/ álbo ieden pozew niech nikczemny będzie. Zwyczáy zie. Krá. List 122.

JEsli powodowa stroná stráći pozew przed wkróczeniem w práwo/to iest przed Roki ná ktore pozwał: tedy będzie mógł pozwáć sobie winowátégo innym pozwem ná ksztalt pierwszégo: ktory ácz w swéy powieści od pierwszégo stráconégo Zygmunt w Piotrk. 1523. List 43.

różny bedźie/ále gdy tylko iedneż w ſobie rzecz álbo ſumme bedźie zámykał: tákowy pozew bedźie miał mieyſce v Sądu/áni powodowa ſtroná winy iákiey zá to przepádnie: ále pozwány nie ináczey iáko ná pierwſzé ſtrácenie bedźie powinien iemu odpowiádáć / áni bedźie mógł żądáć powodowey ſtronie / iżby dał pozew ná pozew. A tóż ma bydź záchowano / ieſli po wkróczeniu w práwo pozew ſtráći: ábowiem bedźie mógł przypozwáć álbo znowu pozwáć przez winy. A ieſli powodowa ſtroná bedźie miáłá pozew w żałobe wpiſány / tedy mu bedźie ważna iáko pozew: á nie bedźie winien pozwánému pozwu vkázáć: ábowiem bedźie doſyć ná przypozwie iego. A ieſli pozwány ſtráći pozew: tedy powodowa ſtroná po ſwey żałobie ná żądánie pozwánégo bedźie powinna pożyczyć ſwégo pozwu ku odpowiedźieniu: który wróći powodowi po vczynieniu odpowiedźi.

Obyczay przypozwu.

Zygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 51.

KTóry ćie przypozywa ku gotowému pozwu y ſpráwie / y ku gotowému Rokowi. A ieſli Rok ieſt przepełzły / tedy niech bedźie nápiſano/ Ku przepełzłému Rokowi/ który ieſt przepełzły ná ten á ná ten czás/ etc. y ku wſzyſtkim poſtepkom ſądownym ſzláchetnégo niegdy N. Oycá przerzeczonégo B. y do tego punktu/ ná którym zoſtáłá ſpráwá dla śmierći przerzeczonégo ſzláchetnégo niegdy N. oycá przerzeczonégo B. Do którey ſpráwy ſam B. ieſt bliżſzy / y ná niego należy iáko ná ſyná po oycu: iáko pozew y poſtepek ſpráwy iego w kśiegách Ziemſkich ſzérzey obmawia: to ieſt/ o te á te ſumme / dla tego ćie przypozywa / ábyś pilnował/ gdy poſtąpi do dálſzych ſtopniów y poſtepków práwnych. A ieſli ieſcze nie było wkroczono w práwo / niech bedźie zámkniony pozew tym ſpoſobem: Ná przerzeczoné rzeczy práwnie bedźieſz odpowiádał. Ale ieſli bedźie po zdániu w zyſku álbo po vczynieniu Dekrétu / tedy ták niech bedźie zámkniono: Bedźieſz ſądownie przeſłuchywał/gdy przećiwko tobie dálſzych poſtepków bedźie pátrzał.

DRVGA CZĘSC POSTĘPKV PRAWNEGO

Gdy ſye rzecz wytoczy przed Stároſte.

☞ *Iáki przed Stároſtą proceſs práwá bywa po odeſłániu od Ziemſtwá, toby ſie miáło przypiſáć w Księgách dźiewiątych, przy Grodzkim práwie. Ale iżby ſie nie rozdwoiáłá rzecz, á iżby czytelnik miał iák ná Reieſtrzyku krótkim wſzyſtkiégo práwá ták Ziemſkiégo iáko y Grodzkiégo przed Stároſtą poſtępek: tedy tu obóy poſtępek złączony ieſt.*

Ieſli práwem zwyćięzony dopuśći powodowi w wiązánia, iáko dáléy poſtąpić.

IEſli pozwány práwem zwyćiężony dozwoli powodowi/ Zygmunt
który práwem wygrał / w wiązánia: y da ſpokoyné dźierżenié w Piotrk.
w dobrách/ ná których przezyſki ſą przewiedźioné / dáiąc mu w 1 5 2 3.
imieniu onégo mieyſcá przy bytnośći poddánych dźierżenié / y Liſt 34.
ich poſłuſzeńſtwo: tedy Wożny po dániu w wiązánia vczyni zeznánié z ſzláchtą v kśiąg Grodzkich onégo powiátu: iż táki práwem zwyćiężony dopuśćił w wiązánia y dźierżenia w dobrá przerzeczoné / iáko powiedźiano ieſt przezyſkáné. Które dźierżenié ieſli którymkolwiek ſpoſobem chćiałby przekázowáć: tedy tego dźierżenia obroná ná Stároſte mieyſcá będźie należáłá: iż gwáłtownie ieſt wygnan y złupion.

Ieſli práwem zwyćięzony ták po Dekrécie iáko po vſtániu Roku przypowieſczoné w wiązánia zbroni.

IEſli práwem zwyćiężony w wiązánia temu / który prá- Támże.
wem wygra/ zbroni / ták po tákowym przerzeczonym Dekrécie / iáko téż po vſtániu Roku przypowieſczonégo / który prze

nieſtánié sſtał ſie: tedy tenże Woźny / który był powodowi z práwá ku w wiązániu przydan / wziąwſzy kſobie ſzláchcice/ przed Stároſtą mieyſcá álbo iego vrzedem Grodzkim ma v=czynić obliczné zeznánie/ iż przerzeczony á práwem zwyćiężony ſtronie/ która ná nim práwo przewiodłá/w wiązánia práwem ſkazánégo vpornie zbronił. A potym Stároſtá mieyſcá/ ábo w niebytnośći iego Podſtároſći mocą przerzeczonégo odeſłá=nia od ſądu ziemſkiégo vczynionégo / pozowie práwem zwy=ćiężonégo pozwem álbo obwieſczeniém ſwym / ku widzeniu y ſłuchániu: iż ón práwem zwyćiężce w dobrá tákié z mocy prze=zyſków práwem Ziemſkim otrzymánych / y w ſumme álbo w ſummách tám wyrážonych władzą rámieniá Królewſkiégo w więzuie tym ſpoſobem.

List 35. TObie ſzláchetnému N. obwieſczamy: iż opátrzny N. Wo=źny Ziemſki z pewnémi ſzláchćicy / którzy weſpółek oſobámi ſwémi przed vrzedem náſzym Stárośćim byli obliczné zezná=nié vczynili: Iż gdy był niedawno przydan od ſądu Ziemſkié=go N. ſzláchetnému powodowi práwem zwyćiężáiącému / áby go w wiązał mocą ſwych przezyſków w ſądźie N. z przyczyny z téy á z téy: których przezyſków liſty pod pieczećiámi tegóż ſą=du ziemſkiégo przed námi y vrzedem náſzym położył y pokazał: iáko ſąd ziemſki onégo do nas y do vrzedu náſzégo / iáko do Rámieniá Królewſkiégo odeſłał. A ty bedąc práwem zwy=ćiężony/iáko nieposłuſzny/wwiązánia w dobrá rzeczoné vpor=nie zbróniłeś: zá którym vczynkiem wyiſczenié tych przezyſków ná Rámie náſzé Stárośćié / álbo lepiéy Królewſkié (w któréy mierze Królewſkiégo rámieniá władzą ná ſobie nieśiemy) przyſzło. Dla tego tobie roſkázuiemy władzą Królewſką / y vrzedu náſzégo: ábyś przed námi álbo Podſtárośćim náſzym/ álbo vrzedem/Grodzkim w ten álbo w ten dźień N. ná zamku N. oblicznie y práwnie ſtánął / ku widzeniu y ſłyſzeniu: Iż my władzą Rámieniá Królewſkiégo / y mocą wyiſczenia przezy=ſków / przerzeczoną ſtrone práwem wygrawáiącą w dobrá twoie przerzeczoné/ wedle iego zámknienia przezyſków mocnie w wiążemy: y brónić go bedźiemy / iáko ná vrząd náſz należy/ nic ná nieposłuſzeńſtwo twé niedbáiąc: my w tym / co ná v=rząd náſz przynależeć bedźie / poſtepowáć bedźiemy: Dan ná zamku N. w dźień N. bliſki/ Roku etc.

Ieſli práwem zwycięzony ná Roku Stárośćiégo obwieſczenia dopuśći wwiązánia: przedśię troiákiémi zakłádámi bywa obowiązan, áby w wiązánia nie przekázował.

480. IEſli tákowy práwem zwyćiężony ná tákowé obwieſzczenié Stárośćié ná roku ſobie náznáczonym przed vrzędem zamkowym ſtánie / y zá boiáźnią win álbo zakłádów / ktore máią bydź záłożoné temu / ktory práwem wygrał / w wiązánié y dźierżenié w tákowé dobrá ofiáruie ſie dopuśćić: tedy Stároſtá mieyſcá Woźnégo przyda / á tám zakłády troiákié ná práwem zwyćiężonégo záłoży / áby támże zárázem práwem zwyćiężony temu / ktory práwem wygrał / w dobrá przerzeczoné ná ktorych tákowé przezyſki ſą przewiedźioné / w wiązánié iſtotnie y zárázem dał / y ſpokoynégo dźierżénia rzeczą ſámą dopuśćił: áni onégo w dźierżeniu ktorymkolwiek ſpoſobem nie zátrudniał przez ſie álbo przez naprawné oſoby / pod tymże troiákim zakłádem. Zygmunt w Piotrk. 1523. Liſt 35.

Ieſli práwem zwyćięzony wwiązánia nie da.

81. IEſli práwem zwyćiężony nie dopuśći wwiązánia / álbo ono ktorymkolwiek ſpoſobem przekáźi / tedy Stároſtá mieyſcá ruſzyć ſie mocną y zbroyną reką będźie powinien / y tego ktory práwo przewiódł w dobrá ſtrony zwyćiężonéy wwiązáć / wyrzućiwſzy onégo z imienia / y zakłády troiákié ná nim ſkazawſzy. A tóż vczyni Stároſtá / ieſli ná Roku obwieſczenia nie ſtánie: iż práwem zwyćiężce troiákim zakłádem wwiąże: ktorégo zakłádu połowicá ná tego / ktory práwem wygra / á druga połowicá ná Stároſtę mieyſcá przyśdź ma: á dla tego vrzędnicy ziemſcy od wwiązánia tákiégo nic bráć nie máią. Tenże Liſt 36.

Ieſli po ſkazániu troiákich zakłádów práwem zwyćięzony niedopuśći ſie wyrzućić z dóbr, tedy zá powodowym oſkárzeniem y popiéråniem przez vrząd do ſądu Grodzkiégo ku wywołániu bywa pozwan.

Tenże Támże.

IEſli práwem zwyćiężony byłby ták mocny / żeby przez Stároſtę iego vpór nie mógł bydź powćiągnion / y chćiałby ſie rámieniowi Królewſkiému przećiwić : tedy záráżem ma bydź pozwan przez vrząd onég Stároſtwá/do Sądu Grodzkiégo iáko ná záwity Rok / ku ſłuchániu : iż iáko vporny y ſprzećiwiáiący ſie práwu koronnému poſpolitému/ z króleſtwá y z páńſtwá iemu podległych, był wywołan / y wywołány bydź opowiedźian.

A ieſli práwem przekonány zſtępuie z dóbr, tákowémiſz zakłády ma bydz obowiązan.

Támże.

IEſli ná tákowym Roku ſtánie zá boiáźnią wywołánia y wypedzenia / ma doſyć vczynić zá zakłády záłożoné y Stároſćie y ſtronie: y dźierżenia ſpokoynégo pod zakłády tákowémi nie ma przekáżáć temu/ który práwem wygrał.

Tákze pomocnicy, którzy práwem zwyćięzonému pomagáią, máią bydz ku wywołániu pozwáni.

Támże.

TAkże wſzyſcy pomocnicy / którzy temuż práwu zwyćiężonému iáwnie pomagáią / máią bydź pozwáni ku Dekrétowi: áby byli wywołáni / y z Króleſtwá weſpółek z Principałem wypedzeni:

wypędzeni: przećiwko którym tymże sposobem / iáko przećiwko ich Principałowi Vrząd Stárośći będźie powinien postępowáć. A którzyby byli nieośiedli / przez vrząd Grodzki máią bydź poymáni / y w wieżę wrzuceni: których karánie ná woléy y łásce nászéy niech będźie.

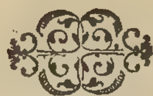
Iesli wywołány broniłby swych dóbr, tedy Szláchtá z Stárostą przećiwko niemu ruszyć sie ma.

482. Y Wnet po tákowym wywołániu / gdźieby práwem zwyćiężony dóbr swych stráconych bronił / przećiwiáiąc sie Rámieniu Królewskiému: tedy wedle Státutu Koronnégo wszystká Szláchtá źiemie / y powiátu onéy źiemie / w któréy tákowa máietność iest / wespółek z Stárostą onégo mieyscá ruszy sie z przypráwą woienną przećiwko onému nieposłusznému / ták iákoby mógł bydź z onéy máietnośći wypędzon y wyrzucon. A iesliby tákowy nieposłuszny mógł bydź w osobie swéy vłápion: tákowy y z pomocniki swémi niech będźie poyman / y poymány w wieżę wsádzon: á gárdło iego niech będźie ná łásce nászéy. Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 36.

Tákowyz postępek práwá ma bydz chowan w Artykułach Grodzkich.

Támże TAkowyż postępek ma bydź chowan w Sądźie Grodzkim wedle tego / iáko która spráwá przypádnie / w Artykułách tylko Grodzkich: gdźie zárázem zá vstániem Roku przypowiesczonégo niech będźie przydan Woźny ná wwiązánié z troiákiémi zakłády. Támże.

IASNIE WIELEBNE^V^ OYCV Y PA^V^ IE^O^ M. X. IANOWI DIMITROWI SOLIKOWSKIEMV Z SOŁKOWA, z łáſki Bozéy Arcybiſkupowi Lwowſkiému, ſwému M. Pánu.

IZeś W. Wieleb. był fautorem meorum ſtudiorum, ná Séymie niedawno przeßłym publicè przed Królem Ie° M. y Senatem raczyłeś W. Wieleb. ſpontaneè wyſłáwiáć moie przedśięwźięćie z ſtrony wydánia Státutu y porządku iego. Tedy ia wdźięczen będąc téy łáſki, tákże przed wßyſtkiémi winienem zá to W. Wiele. dźiękowáć. A iżby nie gołémi ſłowy to pokazał, áley rzeczą: tedy Kśięgi Iedenaſté téy pracéy méy W. W. ofiáruię y dedikuię: żeby inni którzy to będą mieli, iuż iákoby z ręki y ſzczodrobliwośći W. W. mieli. A proßę áby W. W. perſeueranter w tym trwał: á z Iáſnie Wielebnym Pánem Ie° M. X. Stániſłáwem Kárnkowſkim, z łáſki Bożéy Arcybiſkupem Gnieźnieńſkim, któregoś W. Wiel. Collegą ieſt, iáko z Primáſem Regni, iáko dwáy ſpólni á nierozdźielni παρασάται, wiernie authoritate primaria dopomogli, iákoby tá praca moiá ná ſwym mieyſcu zoſtáłá. Wielka ieſt authoritas Ie° M. gdyż on w tych kráioch ieſt iáko v Rzymian niekiedy Rex Sacrorum: y w tym áby byłá doznáná iéy powagá proßę, gdyż W. Wieleb. té rzeczy do ſwégo portu y do célu przywieźdź mogą. Co day pánie Boże. A przytym ſłużby ſwé vniżenié do łáſki W. Wieleb. zálécam.

IEDENASTE

IEDENASTE KSIĘGI:

W KTORYCH SYE PRAWO KOMMISSARSKIE, Y POSTĘPEK IEGO PORZĄDKIEM SWYM ZAMYKA.

IEDENASTA TABLICA
PRAWA KOMMISSARSKIEGO.

QVINQVEVIRALIS álbo Kommiſſarzów Iuriſdicia: o czym té 26. Státutów	*Kommiſſarze między páńſtwy Koronnémi, á między pogránicznémi wysyłáni ku pogodzeniu róznic y ſpráwiedliwośći, y gránic, y o cłá.* Item, *ku wykupieniu dóbr bywáią wysyłáni: Ale* limitatam poteſtatem non abſolutè *máią. Stá. 6. ꝟ. 4.* Item, *do Luſtrowánia y recuperowánia dóbr Królewſkich.* Item, *ku rozgránieżeniu dóbr ſlácheckich y duchownych, od dóbr Królewſkich.* Item, *ná rozdźiał dóbr dźiedźicznych między bráćią. Stá. 5. 6. ꝟ. 2.* Item, *do chorych do oznaymienia woléy oſtátniéy niemocnégo.* *Ale* IVSTITIONARIOS *ábrogowano. Stá. 25.* Commiſſarij etiam inter fratres & ſorores relictas mittuntur ad diuidendam ſortem. Priluſ. lib. 3. cap. vi. Art. 3. Fol. 488. ꝟ. 10.

KOMMIS-

KOMMISSARZE.

Kommiſſarze ſzláchtá ſámá ma wypráwowáć : á Stároſtowie dóbr Królewſkich máią brónić.

71. 3. Ustáwiamy / áby nápotym nic przełożeni zamków y miaſt náſzych / ále ſámi ſzláchcicy Kommiſsię otrzymawáli / ku ſkończeniu gránic: á wſzákże ták / áby przedśię przełożonym y Stároſtóm náſzym / wedle ſtárego zwyczáiu y Státutu wolno było dóbr náſzych brónić / áż do ſkończenia y obiáſnienia gránic. Zygmunt w Kráko. 1539.

Od Kommiſsiiéy z Mándatem co płáćić.

Od

Zygmunt w Piotrk. 1511.

OD liſtu Kommiſsiiéy z Mándatem / dźieśieć groſzy ma 71.
bydź bráno. 4.

Król nie ma brónić rozgrániczenia od ſwych imion.

Włá. Jág. W Czerw. 1422. Liſt 48.

NJechcemy / áni od tych miaſt mamy komu náſzégo Máie- 72.
ſtatu proſzącému gránic od dóbr / wśi / y dźiedźictwá náſzégo 1.
rozdźielenia zábrániáć álbo przewlóczyć : iedno przez moc y
gwałt od nas to niech nie bedźie wyćiſkano.

Kommiſsia proſzącému nie ma bydz broniona.

Jágełło. w Jedlney 1433. Liſt 52.

OBiecuiemy / iż wſzyſtkim obywátelóm z dobry y dźiedźic- 72
twy náſzémi gránic proſzącym / nie bedźiemy brónić. 2

Kommiſſarze w których ſpráwách máią bydz dawáni.

Alexander w Rádo. 1505. Liſt 117.

WŁadzą ſądów wſzedy chcąc cále záchowáć / vſtáwiamy : 72.
iż my y potomkowie náſzy żadnych dáwáć Kommiſsiy nie má- 3.
ią / iedno ná rozgrániczenié dóbr náſzych / y ná rozdźielenié dóbr
dźiedźicznych / miedzy bráćią / álbo bliżſzémi / álbo któréby były
ze zwoleniem ſtrony : ináczéy dáné / nie máią bydź żadnéy mo-
cy áni władzéy.

Kommiſsię Królewſkié y między dálekimi iednákie práwo ku dziedzictwu máiącémi, máią bydz dawáné.

Zygmunt w Kráko. 1532.

KOmmiſsię nie w innych ſpráwách iedno w tych / które ſą 72.
opiſáné w ſtátućie / zákázuiemy dáwáć : á któréby dáné były / 4.
nikczemné bydź ſkázuiemy. Wſzákże Kommiſſię ku rozdźiele-
niu dóbr ták miedzy bráćią rodzoną / iáko miedzy innémi któ-
rémikolwiek krewnémi / którzy do których dóbr iednáką blis-
kość máią / choćiaby też niewiedźieć iáko dáleko od śiebie by-
li /

li/ obiáśniamy/ iż máią mieysce/ y ſkázuiemy. A ieſliby kto chcąc odſterknąć tego/ ktory rozdźiału dobr prośi/ przał go bydź krewnym/ álbo práwá ku bliſkośći do tákowych dobr powiádałby go nie mieć: w tákowey ſpráwie Kommiſſarze w rozdźieleniu dobr nie máią poſtepowáć: ále te rzecz ſporu o krewnośc y bliſkośc ku dobram/ do ſądu Ziemſkiego odeſláć máią.

Przedtym iedno dwá Dignitarze przy Podkomorzym ná gróniczeniu byli dawáni.

72. 5. TO też obiecuiemy: iż wſzyſtkim proſzącym od nas gránic álbo rozdźielenia gránicznego miedzy dobry ſtołu náſzego Krolewſkiego/ y dobry proſzących/ zezwaláiąc damy dwu przełożonych/ álbo Vrzednikow/ y Podkomorzego: ktorzy imieniem náſzym bedą mieć moc gránice vczynić. Káźimierz w Nieſzo. 1 4 5 4. Liſt 93.

Ale potym pięć Kommiſsarzów bydz ma.

73. 2. GDyż miedzy dobry náſzemi zápiſánemi álbo nie zápiſánemi/ y poddánych náſzych dobrom náſzym przyległych/ niekiedy krzywdy/ vćiſki/ niekiedy też y zábiiánia/ tákże trudnośći wiele o rozgránicznie od imion náſzych bywáły/ á to ztąd: iż Stároſtowie álbo Dźierżáwcy náſzy pod pokrywką imienia náſzego Krolewſkiego/ y dobr náſzych/ poddáné náſzé w ſąśiedztwie/ álbo vćiſkáli álbo gránice zátrudniáli: dla tego zwrodzoney nam cnoty y láſki Krolewſkiey/ dla wſzytkich poddánych náſzych ſpráwiedliwośći y pokoiu/ obiecuiemy to: iż wſzytkim poddánym náſzym/ ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia bedącym/ ktorzy proſzą o gránice z ſtrony dobr náſzych/ my/ y potomkowie náſzy/ wedle ſtárych ſtátutow/ ku rozgrániczeniu ſpráwiedliwośći/ Kommiſsarze oney ziemie y powiátu/ w ktorym dobrá ku rozgrániczeniu leżą/ dwu Dignitarzow (co ſie rozumie o Woiewodách álbo Káſztellaniech) á dwu Vrzednikow z Podkomorzym támteyże ziemie náznáczymy y náz náczyć bedą powinni. Ian Olbr. w Piotrko. 1 4 9 3. Liſt 107.

W gráni-

W grániczeniu postępek iáki bydz ma y koniec.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496 List 107.

STárośćie álbo Dźierżawcy dóbr nászych roskazemy: áby wespółek z Kommissarzmi ku rozgrániczeniu dóbr tychże wyiechał y zstąpił: á żeby Kommissarze potrzebámi opátrzył / á zwlasczá w tych tylko dobrách / które mamy wolne nie zastáwné. Którzy to Kommissarze gdy wyiádą / máią z obu stron stárców wezwáć / od których wziąwszy przysięgę / wedle ich zeznánia y świádectwá gráníczyć będą. A iesliby stárcy miedzy sobą byli rózni: tedy Kommissarze wedle swégo sumniénia zgadzáiąc stárce wedle swégo rozsądku gráníczyć będą / y gránice skończą. A gdźieby sie y Kommissarze nie zgadzáli: tedy chcemy / áby zá tych / których sie więcey ná iedno zgodzą / skazániém byłá władza y moc skończyć gránice / nic niedbáiąc ná spór Stárosty álbo Dźierżawce nászégo. 73. 3.

O Innotescentiiéy Kommissiiéy.

Zygmunt w Piotrko. 1528.

INnotescentia Kommissárska wespółek z Mándatem do Stárosty / przez Woźnégo y dwu szláchćicu ma bydź wnieśiona przed gránicámi dwie Niedźieli: áby iáko o czáśie / ták też o mieyscu Stárostę vpewnili. 73. 4.

Winá Stárośćina nie będącégo ná gránicach.

Tenże 1511. List 20.

IZ z skarg szláchty wyrozumieliśmy / że wiele ich o szkody przychodźi prze niedbálstwá Stárostów y Dźierżawców dóbr nászych: którzy przez Kommissarze przyzwáni ku rozgrániczeniu dóbr nászych z dobry przerzeczonéy szláchty / zbraniáią sie przyiecháć. Dla tego chcąc zábieżeć temu niepożytkowi / vstáwiamy / iż iesli nápotym Stárostowie y dźierżawcy nászy przyzwáni nie przyiecháliby ku czynieniu gránic / winą dwádźieśćia y ośm grzywien przez nas niech będą karáni: z których połowicá stronie / á druga połowicá nam y potomkóm nászym dostáć sie ma. 74. 2.

Cokol-

Cokolwiek Kommiſſarze vczynią, to nie ma bydz odmięniono.

74. Iż zátrudniáné częſtokroć zwykły bydź/ y przewłaczáné grá- Zygmunt
3. nice/ miedzy dobry náſzémi Królewſkiémi/ y dobry obywáte- w Piotrk.
lów Króleſtwá Polſkiégo/ ták Duchownych iáko świeckich: 1 5 2 3.
Vſtáwiamy/ áby Stároſtowie y Dźierżáwcy nie czynili Liſt 30.
krzywd poddánym náſzym względem Gránic. Co ieſli który v- czyni/ z vrzedu Stárośćiégo przed námi będźie odpowiádał. A my náznáczywſzy Kommiſsarze náſzé/ którzy czynić máią gránice/ ich ſądów żadnémi liſty zábrániáiącémi nie mamy przekázowáć/ y innych k nim Aſseſſorów ábo drugich Kommiſſarzów/ áni Rewizorów po vczynieniu gránic/ będźiem náznáczáć: ále cokolwiek Kommiſsarze náſzy ſkażą/ to ma bydź cáło y mocno. K temu téż/ gdy Kommiſsarze náſzy ziádą ſie ná mieyſce gránic/ choćiay Stároſtá álbo Dźierżáwcá náſz wyiedźie álbo nie wyiedźie/ ſtárce da álbo nie da: ſámi Kommiſsarze przedśie gránice kończyć y konáć będą powinni/ niedbáiąc nic ná to: choćby Stároſtá náſz/ álbo y ón który ſie ſkárży o krzywdę gránic/ przećiwko temu mówił/ álbo ruſzał y áppellował/ álbo téż przy tym bydź niechćiał. Nád to/ Kommiſsarze náſzy przerzeczeni dwie Niedźieli przedtym niżli ſie ziádą ku czynieniu gránic Stároſtę álbo Dźierżáwce náſzégo o czáśie y mieyſcu zjechánia ſwégo obwieſczą przez Woźnégo y dwu Szláchćiców/ y przez liſt ſwóy włáſny/ y Mándat náſz.

Ku vzywániu rzéki, która dobrá Królewſkié z Szlácheckimi dzieli, ſąśiedzi niech będą przypuſczeni.

75. ABy nie byli obćiążeni poddáni náſzy/ którzy máią ſąśiedz- Zygmunt
1. twá z dobry náſzémi/ przez Stároſty: Vſtáwiamy/ iż gdy rzé- w Kráko.
ká/ która náſzé y poddánych náſzych dobrá dźieli/ któré dobrá z 1 5 0 7.
obu ſtrón brzegu ſą rzéce przyległé: tedy niech wolno będą do- Liſt 4.
puſczeni ći poddáni náſzy ku vżywániu téyże rzéki/ wedle ſzérokośći dóbr ſwych przyległych.

Nie wedle liſtów y znáków w nich opiſánych, ále wedle świádectwá ſtárców, gránice máią bydz czynioné.

Zygmunt w Piotrk. 1519. Liſt 22.

Iż wiele liſtów y Przywileiów znáyduie ſie cześćią w vżywániu niebedących/ cześćią też niepewnych: przeto Státutá Naiáśnieyßego Páná Królá Olbráchtá odnawiamy: áby rozgrániczenia dóbr były nie wedle liſtów y znáków w nich opiſánych/ które ná vſilność proßących/ y ná rzecz/ która położoná nie ieſt przed oczymá ſą dáné/ ále wedle świádectwá ſtárców: á zwłaſczá gdy Je° Królewſka M. ták łáſkáwą y ſczodrobliwą vſtáwe vczynił: iż vznánié y rozgrániczenié dóbr ſwych/ Rádźie Koronnéy y Vrzednikóm Ziemſkim poddánym ſwym zlécił. 75.

O iákich liśćiéch gránicznych to ma bydz rozumiano.

Zygmunt w Kráko. 1532.

Obiáśniamy Státut około gránic dóbr nie wedle liſtów y znáków w nich opiſánych/ ále iż czynioné bydź máią wedle świádectwá ſtárców: y vſtáwiamy/ áby ták był rozumian: iż ná ten czás dowód liſtów w rozgrániczeniu dóbr iśdź nie ma/ gdy liſty ſą záſtárzálé/ y które ſą dáné/ y wyßły/: gdy oná rzecz przed oczymá nie byłá/ álbo w nieużywánié przyßły/ álbo też niepewné ználázłyby ſie. Ale gdy liſty Kommiſsarzów náßych znáki grániczné y gránice dóbr náßych z dobry ſąśiednémi ßlácheckiémi w ſobie zámykáiącé/ przez nas ſą potwierdzoné/ álbo liſty pod tytułem y pieczecią Podkomorzégo álbo ſądu źiemſkiégo gránice dóbr z obu ſtron dźiedźicznych poddánych náßych w ſobie zámykáiącé bedą przed námi/ álbo gdźiekolwiek przed ſądem okazáné: tákowym wiárá niewątpliwa ma bydź dáná: y rozgrániczenié dóbr ták náßych/ iáko dźiedźicznych/ wedle opiſánia onych liſtów ſkázuiemy bydź mocné y gruntowné. 75.

Gránice dóbr Królewskich świádectwá Stárców y inné znáki podobné czynią.

76. 1. ABy trudnośći nie było w czynićniu gránic / vstáwiamy: áby Kommissarze nászy Bogá przed oczymá máiąc / żadney stronie nie folguiąc / oglądawszy naprzód znáki grániczné / y rzeczy prawdziwie doszedszy / ták z świádectwá stárców / ieśli potrzebá będźie / przyśięgłych / iáko też z innych podobnych rozsądków gránice między dobry nászémi Królewskiémi / y dźiedźicznémi / wedle zdánia y sumnienia swégo niech postánowią. Zygmunt w Piotrk. 1538.

Kto Kommissarze niesłusznie pozowie.

76. 2. KToby pozwał Kommissarze / ábo Sąd / ábo Vrząd o iáki postępek: á tákowy byłby przekázan w tym / iż ie niesłusznie pociągnął / będźie winien káżdému z osobná támże dwoie czternaśćie grzywien zá winę dáć: tákże y stronie / będźieli też przy tym pozwána. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557.

O Kommissarzách między Koroną y Litwą.

76. 3. DLa zástánowienia krzywd / które sie dźieią między poddánémi nászémi Koronnémi / y Kśięztwá Wielkiego Litewskiégo / będźiem dáwáć Kommissarze dwu z strony / á dwu z Kśięstwá: kiedy sie kto o krzywdę / z którégokolwiek Páństwá vćiecze: przed którémi Kommissarzmi / zá Innotescentią ich á Mándatem nászym / będźie winien káżdy obżałowány stánąć / á bez wszelákich odwłok z stroną żáluiącą rozeprzeć sie. Zyg. Aug. w Wárszá. 1557.

Stárostowie y Dzierzawcy po vczynieniu gránic, gwałtów Szláchćie czynić nie máią.

76. 4. STárostowie y Dźierżawcy dóbr nászych / gwałtow Szlá- Zygmunt w Piotrk. 1519. List 22.

 chćie

chćie w gránicach niech nie czynią: á gránic przez Kommiſsarze vczynionych gwałtem niech nie pſuią.

Po rozgrániczeniu, Stároſtowie y Dzierzawcy krzywd czynic nie máią.

Zyg. Aug. 1550.

ABy też to co raz przez Kommiſsarze náſzé / które ku rozgrániczeniu imión náſzych Królewſkich / á ziemiáńſkich dáiemy / wznawiano wiecéy nie było: Vſtáwiamy / áby po rozgrániczeniu imión náſzych Królewſkich á ziemiáńſkich / krzywdy Stároſtowie náſzy álbo Vrzędnicy w grunćiech Ziemiáńſkich nie czynili: á poddáni náſzy tákowych gruntów odgróniczonych / áni bárćiámi / áni żadnym ſpoſobem vżywáć máią. 76. 5

Státut o vſypániu gránic w mocy ieſt zoſtáwion.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1562.

KTóryby Stároſtá rozſypał gránice / áby ie powinien był vſypáć ad feſtum Diui Ioannis Baptiſtæ proximè venturum, ſub priuatione officij Capitaneatus, vel tenutæ zamków: y máią bydź trzymáné mocnie / wedle kopcu / temporibus perpetuis. A gdźieby kto był o nie pozwan ad inſtantiam Inſtigatoris officij noſtri ex delatione Capitanei vel Tenutarij: tedy wſzyſtkich od tákowych pozwów czynimy wolnémi. 77. 1

Liſty gróniczné przez Kommiſsarze dáné nie potrzebuią potwiérdzenia.

Zygmunt w Piotrk. 1538.

PRośbámi poddánych náſzych przywiedźieni / dopuſczámy: áby ná káżdégo woléy z poddanych náſzych było / prośić y otrzymáć od nas potwiérdzenia ná liſty gróniczné wydáné od pięći Kommiſsarzów przez nas wedle Státutu náznáczonych: w których liśćiéch gdy Kommiſsia y Mándat náſz będźie włożón / y pieczęći Kommiſsárſkié będą przyłożoné / tedy máią 77

ią

ią mieć moc wieczną/chociayby też żadnégo potwiérdzenia náßégo nie było.

Gránicznè liſty niech będzie wolno do kśiąg Káncelláriiéy wwodzić.

77. 3. WOlno káżdému niech będźie liſty Kommiſsárſkié ná gránice do kśiąg Káncelláriiéy náßéy wwodźić: które gdyby przygodá álbo potrzebá potrzebowáłá/Káncléřze náßy przez wßelkiéy trudnośći iáko wpiſáć ták wypiſáć/ y liſty proßącym tákowéż pod pieczęćią náßą/ iedno kopę zá nie wźiąwßy/ przez wßelkiéy trudnośći dáć będą powinni. Zygmunt w Piotrko. 1 5 3 8.

Około Kommiſſárſkiégo zgwałcenia.

Ktoby cztéry Niedźiele przed Aktem Kommiſſárſkim, ábo po ákćie náiechał, tákiégo zuchwálſtwo ono zá Crimen læſæ Maieſtatis *poczytano. Ale záś obráżenié Máieſtatu tylko w oſobie Królewſkiéy bydź vznano: y ſą to dwá iákoby przećiwné Státuty poczęśći. O czym znaydźieß wyſßéy w piérwßych kśięgách.* Titulo, *Obráżenie Máieſtatu.* fol. 21. Zygmunt w Kráko. 1 5 1 0. Zygmunt w Kráko. 1 5 3 9.

Item, *drugi Státut w tychże kśięgách.* Tit. *Poſłowie Séymowi. obá cáłé położoné Státuty znaydźieß.* fol. 42.

Commiſſarij circa exemptionem, quomodo ſe conſeruare debeant.

w Łác. Liſt 52. STatutum & ſancitum eſt: quia Commiſſarij, in cauſis iudicij ſui, non debent recedere à Statuto communi, & facultate illis circumſcripta: videlicet circa limites faciendos, exemptionem bonorum vel diuiſionem (bonorum, inter perſonas etiam remotas: par tamen ius ſuccedendi habentes) faciendam: & ne morem gerant vllis informationibus, huic Statuto contrarijs. Quod ſi quid contra Statutum facerent, id nihili eſſe debet: nullaque informatio illos excuſare poterit. Præterea nulla bona, circa talem ex- Sigiſ. Craco. 1 5 4 3.

emptionem accipere debent: tantùm ea, quæ in literis obligatoriis eſſent deſcripta.

Commiſſariorum ſpecies. { *Luſtratorowie.* Recuperatores. Iuſtitionarij. } *Wołyń, Podláſſe rozgránicza, 1576.*

Item, ad ægrotos mittet Rex. Titu. Æger. *téż to ieſt* ſpecies *Kommiſsiéy.*

Item, *O zapiśiéch Kommiſſárſkich.*

O Kommiſsiách y Kommiſſarzách ná gránicach.

Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt. 26.

KOmmiſsię ná gránice záwſze máią bydź z Káncellárijéy náſzéy/ bez wſzelákiéy trudnośći káżdému potrzebuiącému dawáné. A Kommiſsarze przy Podkomorzym/ álbo Komorniku onéy ziemie/ mogą bydź nietylko z onégo/ ále y z inſzégo bliżſzégo Woiewództwá/ chociaby w onym Woiewództwie/ álbo ziemi żadnéy ośiádłośći nie mieli. Którzy Kommiſsarze/ gdy ſie ná innoteſcentią podpiſzą/ powinni ná termin ziácháć/ y one Kommiſsią w exekucią przywiézdź/ vczynieniém gránic. A gdyby ſie iednégo dniá ſkończyć nie mogły/ tedy ſubſequentibus diebus nie odieżdżáiąc ſkończyć ie máią/ áby oná Kommiſsia ſzláchćicowi nie ſpelzłá. A gdźieby Kommiſsarz podpiſawſzy ſie ná innoteſcentią/ nie przyiáchał ná termin/ przepada ſtronie ſto grzywien/ o którą forum ma mieć ná Trybunale/ excepta vera infirmitate, którą wedle práwá powinien poprzyśiądz. Stároſtá ták iáko y ſzláchćic nie ma mieć wiecéy pocztu/ iedno trzydźieśći oſób z przyiaćiołmi y z ſługámi: á poddánych nawiecéy po dwudźieſtu/ dla vkazánia znáków y ſypánia kopców. A iżby ſie periuria z obrażeniem Bożym nie dźiały/ máią Kommiſsarze piérwéy przypátrzyć ſie znákóm z obu ſtron/ przez ſtárce pokazánym: y vważyć to v śiebie według ſumnienia ſwégo. Ieśliby którą ſtroná ſłuſzné znáki/ y podobieńſtwá pokazáłá: tedy téy dowód przez ſtárce máią nákázáć. A ieſliby z obu ſtron nie pewné znáki pokazáli/ tedy nie odbiéráiąc przyśiąg z obu ſtron/ dla krzywoprzyśieſtwá/ máią gránice wedle ſumniénia ſwégo/ przychyliwſzy ſie do Státutu/ & iuxta æquitatem vczynić. A iż

Stároſtowie

Stárostowie y Dźierżawcy niektórzy dobr nászych / zwykli excedere modum in defensione bonorum: tedy Státutá pierwsze w tym vczynione / ták declaruiemy / że defensio nie ma śie rozumieć psowániem laboris proprij, ták ośiewków / iáko y budowánia / y káżdey roboty / którąby przez rok bez przekázy Stárośćiney stálá: ále vżywániem tylko dobr nászych / álbo pozwániem po wyszćiu roku do ziemstwá. A gdyby sądowy Stárostá álbo Dźierżawcá komu krzywdę álbo szkodę iáką mimo to vczynił / tedy o to forum ma mieć w ziemstwie / gdźie oné dobrá Królewskié leżą. A iesliby Dźierżawcá ośiádłośći nie miał / w onym Woiewodztwie álbo źiemi / tedy tám gdźieby ią miał / ma bydź exekucia ná dobrách iego nieodwłocznie czyniona / wedle Constituciiey Anni 1562. A gdyby był nieośiádły w Koronie / tedy ma śie przećiw niemu postąpić wedle postępku ná tym Seymie contra impossesionatos námówioneg: á iesliby miał summę ná Dźierżáwie / tedy ná summie śie ma extendowáć processus iuris & exequutio. A Stárostóm y Dźierżawcóm o krzywdy y szkody / któreby śie dźiáły ná gruncie Królewskim / ták w nászych y R. P. iáko w ich pożytkach / będźie wolno pozywáć káżdego do ziemstwá: y gdźieby im iurámenty wedle práwá były nákazáne / ták nászym / iáko y swym imieniem odpráwowáć ie mogą / salua appellatione ad Tribunal, gdźie sine remissione kauzy tákie máią bydź determinowáné. Poddáni też z nászych wśi / będą mogli pozywáć do ziemstwá o krzywdy swé / cum assistentia Capitaneorum vel tenutariorum. Tákże z miásteczek nászych sine assistentia, wedle zwyczáiu. A gdźieby gránic nie było / będą powinni Sędźiowie skázowáć wywodźić Kommissią / y kończyć gránice szláchćicowi / sine intermissione. Jesliby też po rozgrániczeniu Kommissárskim / szláchćic zá gránicámi grunt Królewski odeymował / y był o to pozwan do ziemstwá: powinien będźie sam Sąd wyiácháć / álbo Komorniki przyśięglé z Woźnym wysłáć ná on grunt: & ex re oculis subiecta, ná przyszłych Rocéch dekret vczynić / y szkód nagrodę nákázáć wedle liquidáciiey strony vkrzywdzoney przez iurámént.

Item, Tit. Limites. *śiłá tám circumstánciy.*

Iasnie Wielmoznym Panom,
IE° M. PANV HIERONYMOWI,
Woiewodzie Poznanskiemv,
Starośćie Kolſkiému, &c.
Y IE° M. PA° STANISŁAWOWI,
Woiewodzie y Staroscie
Ráwſkiému y Rádomſkiému, &c.

Gostomskim z Lezenic, Braciey
rodzonéy, mym M. Pánom.

GDyż to Pan Bóg zrządźił, moi M. Pánowie, że ku ozdobieniu wieku náſzégo, y ku ſczęśliwośći Rzeczypoſp. do którégo teraz kréſu przyſzłá, W. M. dwu Brátów rodzonych, iáko filarmi y podporą téy Rzeczypoſp. vczynił, y wywyſzyć raczył, z czego ſie, iáko widzę, ludźie ćieſzą. Która ochotá y wdźięczność, y we mnie że ſie niemoże zátáić: tedy tym to pokázuię: że W. M. Pánom moim M. té oſtátnié kśięgi praw Koronnych, iuż iákoby doſkonáłość winſzowánia, tą iákoby klauzurą zámykáiąc, ofiáruię: Máiąc pewną nádźieię, że biorąc przed śię nie ták moié przedśięwźięćié, co ieſt rzecz mnieyſza, iáko potrzebę Rzeczypoſpolitéy vważáiąc, tę prácą moię będą W. M. mieć nietylko v śiebie záléconą, ále y innym ią, zwłaſzczá Królowi Ie° M. będą vmieli zálécáć.

DWANASTE

DWANASTE KSIĘGI PRAWA TRIBVNALSKIEGO,

VLTIMÆ INSTANTIÆ, Y APPELLACIY, KTORE OD NIZSZYCH SVBSELLIA PRZYCHODZĄ, PORZĄDEK OSOBLIWY.

☞ *Nim o Tribunale Státuty ſie poczną, tedyby tu przyſzło ákty kowáć* Ordinationem nouorum Iudiciorum in Conuentu Generali Petricouien. Anno 1563. factam & laudatam : *gdyż* forma nouorum Iudiciorum *wielce ſłuży ku obiáſnieniu porządku ſądów Tribunału. Awſzákże niechcąc przedłużáć y zábáwiáć czytelniká, muśi ie przeſtąpić: A kto będźie chćiał, może ie piérwéy przeczćić, tóż dopiéro do Tribunału przyſtąpić: á znaydźie ie łácno w Conſtituciách. Liſt* 18.

DWANASTA

DWANASTA TABLICA
Práwá Tribunálskiégo:

KORONNEGO.
LITEWSKIEGO.
PRVSKIEGO.
WOLYNSKIEGO.

Práwo Tribunálskie/ ná trzy częśći ſye dźieli.

- I. *Część vprzedzáiąca.*
  - *Obiéránié.*
  - *Własnośći ßeść w Elektćiéch.*
    - *Godny.*
    - *Bogoboyny.*
    - *Szláchćic.*
    - *Obywáćiél.*
    - *Praw y zwyczáiów vmieiętny.*
    - *Ośiádły.*
- II. *Część przy sądzeniu.*
  - *Porządek przy sądźiéch.*
  - *Miey ſcá. Czásy sądów.*
  - Votorum paritas.
  - Decreta.
  - *Pozwánié ná Tribunał.*
  - *Materia sądów Tribunálnych.*
    - Appellátia od sądów.
      - Ziemſkiégo.
      - Podkomorſkiég.
      - Komiſſárſkiego 1589.
      - Grodzkiégo.
    - Pozwy.
      - Ex officio,
      - y Enormitates.
  - Scrutinium.
  - Securitas.
- III. *Część po odpráwieniu sądu Tribunálſkiégo, Té tytuły rewidowáć:*
  - *Exekucia.*
  - Salaria.
  - *Areſtowánié.*
  - *Appellácia.*
  - *Remiſſię.*
  - *Záwießenié ſpraw.*

CONSTITVCIÆ

CONSTITVCIÆ SEYMV WALNEGO WARSZAWSKIEGO,

Roku Bożego 1578.

STEPHAN Z BOZEY ŁASKI KROL Polſki, Wielkié Kśiążę Litewſkié, Ruſkié, Pruſkié, Mázoweckié, Zmódzkié, Inflantckié, Kiiowſkié, Wołynſkié, Podláſkié, &c. y Siedmigrodzkié, &c.

Znáymuiemy wſzem wobec y káżdému z oſobná / komu to wiedźieć należy / iż my wedle powinnośći náſzéy Królewſkiéy / opátruiąc potrzeby Korony téy / ktoréy nas Pan Bóg przełożyć raczył / á o tym myśląc / áby w niéy ták domowy rząd / iáko beſpieczeńſtwo od nieprzyiaćielá było: iżebyſmy domá dobry porządek poſtánowiwſzy / ſnádniéy nieprzyiaćielowi odpór dáć mogli / y krzywd dawnych / które ćierpi Rzeczpoſpolita ſpólna narodu Polſkiégo y Litewſkiégo / zá okupowániém y oderwániém zamków y źiem przez nieprzyiaćielá / powetowáć: Złożyliſmy Séym Wálny wſzem ſtanom tu do Wárſzáwy / ná którym zá rádą Pánów Rad náſzych oboygá narodu / y zezwoleniém Poſłów Ziemſkich / naprzód podle Conſtituciiéy dawnéy przed pánowániém náſzym vczynionéy: y Receſsów Séymów przeſzłych około ſpráwiedliwośći / ná którey wſzyſtek rząd domowy należy / y z którey wſzyſtkié dobré obyczáie w káżdéy Rzeczypoſpolitéy pochodzą / poſtánowienié niżéy opiſáné vczyniliſmy.

Porządek do obieránia Sędziów.

W Káżdym Woiewództwie y źiemi ná tym mieyſcu gdźie

wedle

wedle ſtárégo zwyczáiu obiéráią oſoby Sądowé/ náznáczámy
authoritate præſentis conuentus dźień y czás/ to ieſt pierwſzy Po-
niedźiałek po Národzeniu Pánny Máriiéy w tym ninieyſzym
Roku/ á potym ná káżdy rok tegoż czáſu do obiéránia Sędziów
do ſądów Iudiciorum Generalium ordinariorum Tribunalis Re-
gni: á Poznáńſkiému y Káliſkiému Woiewództwóm we Srze-
dźie/ Sędomirſkiému w Opátowie/ Siérádzkiému w Siérá-
dzu/ Brzéſkiému y Inowłodcławſkiému w Rádźieiowie/ Płot-
ckiému w Ráciążu/ Mázoweckiému w Wárſzáwie/ Ráwſkié-
mu w Bolemowie: Lwowſkiéy/ Przemyſkiéy/ Sánockiéy źie-
miam/ w Wiśni: á Chelmſkiéy w Chełmie y Háliczu Sędźie
obiérác máią. Wſzákże Chełmſka naprzód w Chełmie/ á po-
tym Hálicka w Háliczu obchodźić ſie tym porządkiem máią.
Woiewództwo Podláſkié w Drohyczynie/ á źiemi Dobrzyń-
ſkiéy w Lipnie w Poniedźiałek przed ś. Bártłomieiem czás do
tegóż náznáczamy: á w inſzych Woiewództwách y źiemiách/ ke-
dy Sędźie źiemſkié obiéráią/ Sędźiowie do tych ſądów gene-
ralium iudiciorum obiéráni bydź máią.

Obiéránié Sędziów.

NA których Séymikách wysſzéy miánowánych/ káżdé Wo-
iewództwo obrác ſpólnie ma/ y będźie powinno miedzy ſobą
oſobę iedną godną/ bogoboyną/ cnotliwą/ práwá y zwyczáiów
ſądowych onégo kráiu vmieiętną/ ośiádłą. A z Woiewództw
więtſzych to ieſt Poznáńſkiégo/ Sędomirſkiégo/ Káliſkiégo/
Płotckiégo po dwu: z Ruſkiégo tákże dwu/ z których ieden w
Wiśni/ á drugi álternátą w Chełmie/ á w Háliczu iáko wysſzéy
nápiſano: z Mázoweckiégo trzey pro hac vice tantùm, á potym
po dwu: z Ráwſkiégo dwu: z Podláſkiégo dwu. A z źiem Wie-
luńſkiéy/ Dobrzyńſkiéy po iednému/ z Oświećimſkiéy y z Zator-
ſkiéy tákże iednégo do tychże ſądów Iudiciorum ordinariorum
generalium regni obiérác máią. A tych Sędźiów obiéránié
ma bydź kogokolwiek godnégo bydź nayda. A gdyby który tá-
kowy był obran z tych którzy ná inſzych ſądźiéch śiedzą/ ieſliby
ſie przytráfiłá Aktcya z mociiéy álbo áppelláciiéy od którégo z
nich/ tedy ten ná ten czás ná ſądźie w téy ſpráwie wotowác nie
ma/ y wyniśdź/ gdy inſzy wotowác będą/ powinien będźie.

Ciż obráni Sędźiowie do drugich tylko ſądów trwác má-
ią/ á inni ná ich mieyſcá ad hoc idem iudicium ſiue tribunal ge-
nerale

nerale obiéráni bydź máią/czáśu y dniá obiéránia tych Sędźiów wysszéy oznáczonégo. A żaden z Elektów powtóre ná sądy nie ma bydź obrán do lat cztérzéch / oprócz tego gdźieby śie w którym Woiewództwie ná tegóż wszyscy nemine contradicente zgodźili/ á iżby śie tego podiął vprośili.

Item, Iesliby też w którym Woiewództwie / dla któréykolwiek przyczyny Elektcia niedoszłá/ álbo śmierć / álbo chorobá/ którégo Elektá zákróczyłá/ z inszych Woiewództw obráni Sędźiowie Aktcię onégoż Woiewództwá odpráwowáć będą/ non obstante absentia Iudicum, iesliby z których Woiewództw obráni nie byli.

LICZBA DEPVTATOW, KTORZY NA Tribunał bywáią obiéráni, tym obyczáiem ma oblik.

Ośm liczą Woiewództw więtszych, z których po dwu Deputatów obiéráią: to czyni szesnaśćie.

Siedm Woiewództw mnieyszych, ći po iednému Deputatowi wysyłáią.

Item, *trzy źiemie po iednému Deputatowi.*

Tákże z Pruskich trzech Woiewództw, po iednému.

Z Wołyńskich, po iednému. Tedy summę tégo zebránia nie trudno poráchowáć.

Tymże obyczáiem iáko wielka liczbá Posłów bywa, nie trudno śie doliczyć.

Przyśięgá Sędziów.

TAmże przerzeczeni Sędźiowie w Woiewództwách y źiemiách obráni/ziáchawszy śie ná czás y mieysce sądom náznáczoné/ máią przy sądźie źiemie onéy / y przy vrzędźie Stárośćim / rótą Sędźiégo Ziemskiégo w Státućie opisáną przyśiądz: tego dołożywszy / iż práktykowánia żadnych kauz z nikim czynić nie máią / áni przestrogi / áni rády dáwáć / áni podárków bráć/ y też iż śie o to nie stárał / áby był ná té sądy obrán.

Iáko sądzić máią, y o Aktciách Duchownych.

Sadźić máią spráwiedliwie z reiestru po Woiewództwiech iáko wotuią/ nie odstrzeláiąc sie od práwá pospolitego / iákiego która źiemiá vżywa/ Bogá y spráwiedliwość iego święta / przed oczymá máiąc. A Sędźiowie Dekrét ex scripto ferowáć bedą : ná którym scriptcie / dwá álbo trzey Sędźiowie podpisáć sie máią. A gdźieby sie tráfiłá rożność/ álbo też paritas votorum, máią raz / dwá / trzy znowu per vota puśćić / y przy téy stronie konkluzia zostáwáć ma / która zá sobą dowodów práwnych wiecéy bedźie miáłá / á potym maior pars konkludowáć ma. A iż wszystkie kauzy Pánów Duchownych / którekolwiek w Ziemstwie / w Grodźie / w Vrzedźie Podkomorskim/wedle práwá pisánégo sądzone były y bedą/ z mociiéy álbo áppelláciiéy/y iákimkolwiek inszym obyczáiem przypádły / álbo przypádáć bedą/ przed tymże Tribunałem podług práwá pospolitégo odpráwowáné bydź máią. Przeto do tych sámych odpráwowánia / Pánowie Duchowni / sześć Duchownych Sedźiów sámi z pośrzodku śiebie obráć máią/ którzy przyśiegą obwiązáni támże przy tym Tribunale / w też rotę ná Ewánielią bydź máią / z któremi do tychże tylko Aktciy Duchownych/sześć świetckich onychże Sedźiów z pośrzodku świetckich wysádzonych przysádzeni bydź / y te kauzy sądźić máią. A tám podług práwá sądząc iterum atque iterum per vota puszczáiąc/ iáko pierwey konkluzią vczynić maior pars z tych dwunaśći máią. A gdźieby byłá paritas votorum , tedy ma bydź remisia ná Séym pro decreto. Która paritas Deputatorum, tych gdźieby sie do drugiego Séymu stanom nie podobáłá / wolno iéy bedźie popráwić. A gdźieby ná popráwe zgodá nie doszłá / tedy ten sposób Tribunału ma zostáć / dokąd sie co lepszégo przez wszystkie stany nienaydźie.

Dźieśieciny po imionách Szlácheckich / in eodem statu iáko teraz są / nikogo nie wzruszáiąc do Compozyciiéy / która ma bydź ná Séymie/ odkłádamy.

A iuż tákowy Dekrét álbo Dekretá tego Tribunału tákiey ważnośći bydź máią / iáko Séymowé. A iesliby kto chćiał contravenire decreto tali, y áktcią sobie ożywić ná Séym/ábo zá Dworem przed nas : tedy táki karan bydź ma/ iáko contemptor Decreti nostri Regij.

A iż sie Pánowie Duchowni skárżą/ że stantibus illorum protestationibus, że iudicijs vltimæ instantiæ nie podlegáli/ przećiw im y imionách ich perlucra przewodzono / tedy Stárostowie

ab exequutione tákowych perlucrorum ſuperſedowáć máią / do vznánia náſzego tych perlucrorum ná Seymie.

Co ſądzić máią.

Sądźić máią cauſas omnes & ſingulas, od ſądów Ziemſkich / Grodzkich / Podkomorzkich / Kommiſſárſkich / in cauſis diuiſionis bonorum, Wiécowych / per motiones, appellationes, remiſsiones, limitationes, & alio quouis modo, y wſzyſtkie inſze generaliter, którékolwiek ná Seym / álbo zá Dworem náſzym Królewſkim / tàm ab officiis, quàm ex officiis occaſione non factæ exequutionis decreti, vel decretorum, iudicij Tribunalis generalis regni huius, vltimæ inſtantiæ, in his rebus quæ iudicio huius Tribunalis iudicandæ incumbunt, & iudicatæ fuerint, & aliorum grauaminum ex iudiciis, ſiue officiis Capitaneorum, & eorum officialium, circa adminiſtrationem iuſtitiæ illatorum. Tych wſzyſtkich kauz / które bądź in iudiciis vltimæ inſtantiæ, bądź w Ziemſtwie / álbo w Grodźie przeſądzoné / y ad locorum Capitaneos pro exequutione facienda odeſłáné / gdźieby podług tychże remiſsiy bez wſzelákich przewłok exequowáné niebyły / tákże kauzy które od którychkolwiek Tribunałów vltimæ inſtantiæ przeſzłych w Woiewództwách vchwalonych przypadáły / y inſze wſzyſtkie ſpráwy / którékolwiek ták z dawnych / iáko y z nowych pozwów / przypozwów / przypadáć będą / á temu Tribunałowi należeć będą. A tám iuż przed ſądem / wſzyſtkie ſtrony w ſwoich ſpráwách ſądowych / Rok y Roki będą miáły / według ich ápellácyi / y mocyi / pozwów / przypozwów / ták záwitych / iáko y niezáwitych / remiſsiy / limitácyi / y inſzych wſzelákich ſtopniów práwnych / iáko tu ná Seymie / álbo zá Dworem / tákże y ná ſądźie vltimæ inſtantiæ, którychkolwiek Woiewództw mieć miáły / żadnych nie wyymuiąc / wedle ich pozwów / przypozwów / controwerſiy / kauz / Dekretów / ápellácyi / mocyi / remiſsiy / rozpiſów / limitácyi / y inſzych punktów práwnych / żadnego nie wyymuiąc / & omnium cauſarum earum acta, nullius partium iure læſo.

Exceptis cauſis merè criminalibus, które ſądowi náſzému ná Seymie należéć máią. A gdźieby kto ex ciuili cauſa criminalem czyniąc / ná Seym / álbo zá Dworem kogo wyzwał / tedy gdy będźie vznána przez nas ná Seymie bydź cauſa ciuilis,

ma tákowy euocans, pœnam ſeſsionis turris, & centum marcarum, ac damna według Conſtituciy luere. A cauſa ma być odeſłána ad forum competens. A wſzákże in articulis criminalibus, in iudiciis & terminis Caſtrenſibus, áppellácia ma być / ad iudicia generalia ordinaria Tribunalis huius. Exceptis etiam cauſis fiſci iuxta Conſtitutiones annorum, Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi ſecundi. & Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi ſeptimi factas, atque exemptionis bonorum Regalium, ktore ſądowi náſzému zoſtáwuiemy.

A ieſliby kto Stároſtę álbo Dzierżawce pozwał o grunty náſze / z ktorych Dzierżawcá álbo Stároſtá Qwárte dawa / álbo pod rewizią y luſtrácią podpádły / tákże ktore w ſtárych ſummách ſą inſcriptæ, o tákie dobrá ma ſąd odeſłáć ná Seym pro cognitione noſtra. A nam ſámému o dobrá náſze iuxta præſcriptum Statuti czynić / y onych dochodzić wolno záwſze będzie.

Tákże o niewydánie Qwárty / y o dobrá nullo iure recepta ná Seymie ſądy być máią. Exceptis quoque cauſis iuris Maydeburgenſis, Theutonici, & Culmenſis, ktore z oſtrzeżeniem rzeczy w Státucie opiſánych ſądowi náſzému należeć będą. Z ſtrony przezyſkow interim otrzymánych / przećiw miáſtom / tákże też mieſczan przećiw ſzláchćie to ſie záchowáć ma / do vznánia náſzego / iáko około przezyſkow Duchownych.

SCRVTINIVM,

Y oznáczenie dni ad cauſas criminales.

SCrutinia in cauſis criminalibus máią być zá przypozwániem ſtrony przez ſtronę / ná Ziemſkich / ábo Grodzkich Rokách ſądowych illius diſtrictus, vbi crimen patratum eſt, co pierwey będzie poſt obductionem patrati criminis wypráwowáne. A to dla tego / gdy ſtroná ſtronę pozowie ná Seym / áby tám iuż obie ſtronie były cum ſcrutiniis gotowe / dla prędkiego odpráwowánia ſpraw. A iżeby ſie criminales actiones ná Seymie záwſze odſądźić y odpráwowáć mogły: tedy od poczęćia Seymu / ktory ná náznáczony dźień liſty Seymowémi Propozytią záczynáć ſie ma záwżdy. A po Propozytiiey y odpráwieniu

przy

przy Pośléch Ziemſkich wót Senatorſkich/ tydźień cáły/ dźień podle dniá mamy mieć wolny do ſądów criminalium actionum. A potym póki iedno Séym będźie/ mamy odpráwowáć té criminalia, ná káżdą Srzodę/ Piątek/ y Sobotę/ nie omieſzkawáiąc innych ſpraw Séymowi należących. A zwłaſczá nullo iure, y Qwárty ſądzenia/ wédle Conſtituciiéy Lubelſkiéy/ Anni Milleſimi, quingenteſimi, ſexageſimi noni.

Mieyſcá ſądom.

W Wielkiéy Polſcze Piotrków/ do którégo té Woiewództwá należéć będą/ Poznáńſkié/ Káliſkié/ Siéródzkié/ ziemiá Wieluńſka/ Leczyckié/ Brzéſkié/ Jnowłodcłáwſkié/ ziemiá Dobrzyńſka/ Mázoweckié/ Płotckié/ Ráwſkié.

W Máléy Polſcze Lublin/ do którégo té Woiewództwá náleżeć będą/ Krákowſkié/ Sedomirſkié/ Ruſkié/ Podolſkié/ Lubelſkié/ Belſkié/ Podláſkié/ z tym dokłádem/ iż ći Sędźiowie wſzyſcy odſądźiwſzy wielkiéy Polſki Woiewództwá w Piotrkowie/ máią záśie iácháć ná czás niżéy náznáczony do Lubliná/ y tákże tám odſądźić wſzytkié Woiewództwá máléy Polſki.

Beſpieczenſtwo ſądów y Séymików.

PRzed który to ſąd oſobá żadna cuiuſcunque dignitatis & præeminentiæ, któraby Aktciiéy prawnéy nie miáłá/ chodźić nie ma. A kogo z reieſtru záwołáią do ſpráwy iego/ nie z żadnym tumultem do ſpráwy ſwéy przyſtąpić y do gmáchu wchodźić ma/ tylko ſámoczwart nawiecéy chodźić ma/ to ieſt ſam z Prokuratorem/ á dwá przyiaćiele. A ieſliby który vpornie wſzedł/ ábo nápomniony wyniśdź niechćiał/ ábo w domu ſądowym wołánié czynił/tedy ma bydź ná nim ſkazána pœna duplex quatuordecem marcarum, którą záraz ſub alia pœna ſimili nie odchodząc/od ſądu Sądowi położyć powinien będźie/ & contra rebellé exequutio rei iudicatæ iśdź ma. Przy wotowániu áby żaden nie zoſtawał/ oprócz tych którzy do tego ſądu przyśięgli.

Jtem żaden ták ná Séymiku obiéránia Sędźiów/ iáko y ná mieyſce gdźie ſądy będą ſpráwowáné/ áby nie śmiał przyieżdżáć y przychodźić zbroynie/ y żadnémi inémi bróniámi/ okróm

mieczá/ kordá/ száble/ szpady. A ktoby śmiał z strzélbą álbo z iáką inszą bronią wszeláką przyiechác/ ábo znią chodźić/ áby pięćdźieśiąt grzywien winą był karan peremptoriè nie odchodząc od sądu/ ábo od Séymiku sub pœna quatuordecem marcarum. A iesliby temerè odszedł/ tedy ma bydź odeslan ná exekucią wedle práwá ad loci Capitaneum. A gdźieby kto na Séymiku obiéránia Sędźiégo ábo Sędźiów/ abo też we trzech Niedźielach przed záczęciém sądu tego/ ábo też we trzech Niedźielách po osądzeniu/ iaką osobę szláchecką ránił álbo zábił/ tedy podług Statutu postąpić przećiw iemu/ nie ináczéy iedno iákoby to ná Séymie przy nas vczynił.

Czásy Sądów.

Sądy naprzód począć sie máią záwszé w Piotrkowie w Poniedźiałek bliski po świętym Marćinie/ á kończyć sie máią aż do Kwietnéy Niedźieli. W Lublinie w Poniedźiałek bliski po Przewodnéy Niedźieli/ á kończyć sie máią dokąd sie nie skończą. A wszakże áby insze sądy inferiorum subselliorum pod tym czásem sądzenia vltimæ instantiæ iudiciorum generalium odpráwowáły sie. A Mázowieckié sądy vltimæ instantiæ, ktoré teraz sądzą/ iáko sie záczęły skończyć sie máią.

Dekrétá y spráwy tych sądów/ w Piotrkowie pieczęćią źiemską Siéradzką/ á w Lublinie pieczęćią źiemską Lubelską máią bydź popieczętowané/ ták iáko sie to záchowáło przy sądźiech Krolewskich.

Vtwiérdzenié Dekrétów.

A Dekrétá tych wszytkich sądów/ ták vltimæ instantiæ w Woiewodztwách osądzoné/ y ktoré nápotym odsądzoné in hoc generali iudicio tribunali będą/ opátruiemy y vtwiérdzamy tákim warunkiem/ iáko są opátrzoné sądy nowé pro vna vice, zá Królá Zygmuntá Augustá vchwaloné/ Dekretem Séymowym Warszáwskim ostátecznégo dniá Márcá/ Anno Millesimo, quingentesimo, sexagesimo quarto vczynionym/ iáko ten Dekret Séymowy sam w sobie obmawia/ w té słowá: Iż ktobykolwiek ná Séym/ álbo téż przed nas zá Dworem iákimkolwiek obyczáiem był pozwan ex cuiuscunque instantia, ku skázéniu tákowéy skáźni/ podług ordinaciey y według vchwały

Séymu

Seymu przeszłego Piotrkowskiego vczynioney/ od pozwów y od rzeczy wolen bydź ma/ y iest. A ktoby wiec iescze ták vporny bydź chciał/ á przypowiedźiał sie ná tákowé pozwy/ y ná nie ieśliby co in contumaciam otrzymał / tákowé otrzymánié nie ma mieć żadney ważnośći/ y bydź nie może ku żadney szkodźie nikomu/ áni przez vrząd Stárośći exequowáne bydź ma. A iesliby też zá przypowiedzeniem do sądu czyim pozwány ná tákowy pozew stánął/ tám nie odchodząc sam/ ábo Prokurator iego będźie powinien odłożyć winy sto grzywien / pod winą czternaśćia grzywien. Ktorey winy stá grzywien/ połowicá stronie / á druga do skárbu naszego bydź ma. In casu autem non satisfactionis, pro præmissis, causa debet remitti ad officium vbi bona actoris consistunt, pro vltima & finali exequutione pœnarum, á Prokurator ma bydź skazan do wieże ná tydźień śiedźieć ná dnie/ tám gdźieby tákowé rzeczy przez nas były sądzone.

Powinność sądu Ziemskiego.

PRzychyláiac sie do práwá pospolitego/ y zwyczáiów zdawná záchowáłych/ gdyż ten sąd odpráwowáć ma co przedtym przy sądźiech nászych królewskich odpráwowano bywáło/ máią sie do tego sądu ziácháć / Sędźia / Podsędek / Pisarz onego Woiewództwá w którym odpráwowan będźie/ y tám przysiągszy ad secreta acta iudicij, wszytke te powinność ná sobie odnośić máią / którą nieśli przedtym przy sądźiech Seymowych ábo Dworskich / y Roce Sędźiów inszych zá ápprobácyą Dekretów odbieráć y odsyłáć máią. Wszákoż wotum ná tych sądźiech mieć nie máią.

O pozwiech przed ten sąd.

POzwy máią bydź sub titulo nostro Regio, & Sigillo terræ illius in qua citatus est possesionatus, á kłádźione bydź máią namniey dwie Niedźieli ante terminum.

O zapiśiech y protestáciách.

ZApisy/ Protestácię / Recognicię / y Relácię wszelákie / ták máią bydź ważné przed tym sądem zeznáné / iáko Seymowé / ábo Ziemskie.

O exequuciiéy Dekrétów.

Stároſtowie y Vrzednicy ich/ wßelákie Dekretá powinni wedle práwá exequowáć ſub pœnis in Statuto deſcriptis.

Opátrzenié Sędziów.

Iż Sedziowie od káždégo Dekretu zá kim wynidzie/ po pietnaśćie großy bráć máią: á od extráktów płacenié ma bydź wedle Státatu. A pánowie Duchowni Deputatóm ſwoim opátrzenié dáć máią.

O Kocách, Pereſudách y winách v ſądu głównégo Trybunału Lubelſkiégo, Woiewództw Kiiowſkiégo, Brácłáwſkiégo, Wołynſkiégo.

Z A przyſtapieniem do Trybunału Woiewództwá Kiiowſkiégo/ Wołyńſkiégo/ y Brácłáwſkiégo/ ktorzy z práwem ſwym/ którym oni ſie ſadzą/do Trybunału przyſtąpili/y ták iáko przedtym ná oſobie náßéy królewſkiéy ſady ich należały/y przez nas ſadzoné bywáły/ ná Trybunał ze wßytkim włożyli/ zoſtáwuiąc we wßytkim przy przywileiách y práwie ſwoim/ á miánowićie iż máią przywiléy y práwo o Pereſudách y winách. Iż áni my/ áni Pánowie Rády żadnych Win áni Pereſudów/ áni Pánowie Rádá náßá od ſadów y Dekrétów w ſpráwách ich vltimæ inſtantiæ przeſądzonych bráć nie mieli. Iż zá tym práwem ná nich bráné/áni wyćiągáné nie były. A iż ná ten czás nád práwo ich Pereſud y Koce Trybunał ná nich z wielkim vćiążeniém ich wyćiąga/ zá prośbą obywátelów tych Woiewództw/ ten ćiężar z nich znośiémy/ y iuż od tego czáſu Pereſudy żadné bráné/ y wyćiągáné v nich nie máią bydź czáſy wiecznémi. A wßákóż ná to mieyſce/ gdy Trybunał główny Dekrét wedle ich praw vczyni/od Dekrétu głownégo po kopie Litewſkiéy/ ſądowi pámiętnégo płáćić pozwolili. A co ſie tknie Koców pomienionych w práwie ich odezwem opiſánych kop ßeść Litewſkich ſtronie należących/ té z nich od tego czáſu znośiémy. A ná to mieyſce ktoby vpornie appellował/ ma płáćić dwie

dwie kopie groszy Litewskich / które ná vporným sądowi/á nie stronie skazáné bydź máią.

Poprawá Trybunału.

A Trybunału tego pospolitégo Koronnégo poprawá záwżdy ma bydź wolna/ zá zezwoleniém spólnym ná Séymie.

Spraw mieyskich ná Trybunale o mytá osądzonych, zá Dworem nie wyćiągáć.

DEkrétá Trybunálskié o niesłuszné mytá bránié / zá Miesczány teraz y nápotym vczynioné/żeby in dubium nie były wokowáné postánawiamy / áby mieszczan o zły przewód ratione decretorum eiusmodi iniustæ exactionis Theloneorum ná Trybunale otrzymánych/nigdźie indźie nie pozywano/ieno ná Trybunał: á przypozwámi zádwornémi exekucia Dekrétów Trybunálskich hámowána bydź nie ma / gdyż Dekrétá Trybunálné máią we wszytkim nienáruszenié zostáwáć. Zygm. III. 1588. List 69. stá. 38.

O przypozwiéch ná Trybunał.

A Iuż ex nunc zá zieciém tych sądów z osoby nászéy Królewskiéy / nie potrzebá będźie żadnych przypozwów ná Trybunał/w tych Aktciách które z appelláciiéy/remissiiéy/y innych iákichkolwiek terminów práwnych / zá Dworem nászym przypadáły. Tenże 1589. List 16.

O zapiśiéch y protestáciách.

ZApisy/ protestácię/ zeznánia wszelákié/ ták máią bydź ważné przed tym sądem zeznáné / iáko y przed námi Królem / álbo przed sądem Ziemskim/ y Grodzkim. Tenże Támże. List 55.

Niesądzenié Appelláciiéy Przemyskiéy y Hálickiéy ziemie.

A Iż w Ziemi Przemiskiéy y Hálickiéy dla pewnych przyczyn

czyn od kilká lat Księgi Ziemſkié otwarzáné y Roki ſadzoné nie były. Przeto ludzie extráktów y controwerſiy do Trybunału mieć nie mogą/ áż po odſądzeniu Trybunału. Przetóż oſtrzegáiąc vpadku ludzkiégo/ zá prośbą Posłow tych Ziem y pozwoleniem Stanów Koronnych/ vſtáwiamy/ áby w ſpráwách/ od ſądu Ziemſkiégo Przemyſkiégo/ Przeworſkiégo/ y Hálickiégo/ Trebowelſkiégo/ Kołomyyſkiégo/ Trybunał teraznieyſzy był powinien dáwáć dilácię ad munimenta pro hac vice, ktoby tego potrzebował choć ſecundariò bedzie ią brał.

O Tribunale Skárbowym ná zamku Lubelſkim: czytay Conſtitucią Anni 1591. Fol. 8.

II.

O TRIBVNALE WIELKIE° X. LITEWSKIE°

Y o Statucie ich/ Ruſkim piſmem nápiſánym.

IASNIE WIELMOZNEMV PANV,

Pa° Kryſztophowi Radziwiłowi,

KSIĄZĘCIV NA DVBINKACH,

WOIEWODZIE WILENSKIEMV,

Hetmánowi Wielk. X. Litewskiégo,

&c. &c. &c.

W*Ielki to ieſt dar Boży, M. Pánie, á nim wedſzy tym ieſt dźiwnieyſzy, komu to Pan Bóg da: że, máiętnośći, ſławy ſwéy bez nienawiśći y zazdrośći ludzkiéy vżywáć może. Co ſie nie przytrafia iedno tym, którzy wielkośćią á tłumem cnót ſwoich mogą* odia *ludzkié zágáśić, á iákoby obłokiem geſtym zátłumić. Pokazáło ſie*

ło śie to w Wá. X. M. gdyś náiazd srogi ná Wielkiégo Kniáźiá Moskiewskiégo práwie we śrzodku páństwá iego vczynił, że ćię podobnoy ná oko widźieć mógł: boś go dobrze płomieńmi oświecił, y źiemię iego w popioł obróćił. Więc y w Interregnum w oné srogié zamieśżki stronam nie dałeś śie vwieźdź: y pokazałeś śie niemniéy Polskiému narodowi, iáko y Litewskiému bydź przyiaćielem. Iest to nieládá ſztuká. Przetóż dosłużyłeś śie tego słusznie że ná ćię wſzyscy łáskáwi: y kiedy iedźieſz w Séym przez vlicę do zamku, rádźi ludźie zábiegáią, áby ćię oglądáli. Tego dáru Bożego ábym śie y ia wdźięcznym bydź pokazał, tobie Wielk. Litew. Księztwá przednieyſzému Senatorowi, o Litewskim Tribunale práwá zebráné w tych księgách ofiárowáć, naprzystoynieyſza mi śie rzecz widźiáłá: Nic niewątpiąc, że Wá. X. M. ták tę nową posługę moię, iáko y dawną z strony wydánia ná świát Kroniki Litewskiéy, odemnie naprzód ięzykiem Láćińskim przełożonéy, á tákże obietnice wſzystkiégo Senatu Wielkiégo X. Litewskiégo świeżo ná pámięć przywiedźieſz: á tą pobudką nową stára łáská W. M. moich M. Pánów będźie śie odnawiáłá: y operátią w ánimuſách W. M. wſzystkich iáką vczyni przećiwko mnie słudze swému, który ták słáwnéy náćiiéy pámięći wiecznéy, y która muśi bydź immortalitate tincta, wiernie życzy: Co śie y z tych Epigrammata ná począthu tego Státutu ná Herb Wielkiégo X. Litewskiégo może ná oko dáć widźieć. A przytym służby swé do łáski Wá. X. M. vniżenié zálécam.

Stanom Wielkiego Kśieztwá Litewskiego / zá potrzebą ich ná tym Séymie / wydáliſmy Tribunał / to ieſt porządek ſądów nowych głównych / ku ſądzeniu Appellácyi / y innych ſpraw temu ſądowi należących / przez Sędźié główné / którzy od ſtanów onégo páńſtwá czáſu y mieyscá náznáczonégo obráni bedą. O czym ſzérzéy Artykuły námówioné zá pieczęćią náſzą Wielkiégo Kśieztwá Litewſkiégo / y z podpiſem ręki náſzéy / wedle práwá ich Ruſkim piſmem piſáné ſą / y im do Woiewództw y powiátów wydáné. Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 219.

MAia też Státutu Wielkiégo Kśieztwá Litewſkiégo / y vchwał Séymowych do ſądów należących przez Deputaty ſwé popráwić. A to ták / iżby nic ſpiſóm Vniiéy nie było przećiwno. A te popráwę dla Confirmáciiéy náſzéy ná Séym ná pierwſzy przynieść máią.

K Temu zá prośbą Poſłów Conſtitucią Séymu Lubelſkiégo w Roku 1569. vczynioną / o niedawánié iednéy oſobie dwu Dignitarztw / y vrzędów ſądowych / przy mocy we wßem zoſtáwuiemy / y według niéy ſie záchowáć máią.

O Sądzeniu Roków Ziemſkich y Grodzkich pod czáſem téy woyny / wyiąwßy oſoby tych / ktorzy známi ſámi ná woyne poiádą / według pierwßych o tym Conſtituciy Séymowych w mocy zoſtáwuiemy.

O Porządku dowodzenia ſpráwiedliwóśći w tych rzeczach / ktoréby ſie pod czáſem wyćiągnienia naßégo ná woyne / y áż do zwrócenia z niéy da pan Bóg ſcześliwégo / oſobam będącym ná woynie w imionách ich ſtały / poſtánowienié w Roku 1579. w woyſku pod Połotckiem vczynioné / przy mocy zoſtáwuiemy z tym dokłádem y popráwą / ktora ſie ná tym teráznieyßym Séymie ſſtáłá.

MIeyſcá álbo pláce ná zbudowánié domów dla ſądów Ziemſkich / y dla chowánia kſiąg w káżdym Woiewództwie y Powiećie / tám gdźie ſądy odpráwowáné bywáią / Woiewodowie / y Stároſtowie onych mieyſc náznáczyć / y wymierzyć máią / wedle Conſtituciy Séymu Lubelſkiégo / Roku 1569.

O Spráwách oſób Duchownych z świetckiémi / iż tu teraz ná Séymie nikogo z ſtanu Duchownégo z Wielkiégo Kſięſtwá Litewſkiégo nie było / Státut iáko do tego czáſu w mocy záchowuiemy / y do popráwy Státutu onégo páńſtwá odkłádamy.

III.

O TRIBVNALE PRVSKIM.

Przyſtąpienié do Tribunału Ziem Pruſkich.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. Liſt 13.

IZ Woiewództwá Pruſkié / z dobréy woléy ſwéy przyſtępują

puią do Tribunału Koronnégo / czego my im ze wſzyſtkiémi ſtany Koronnémi pozwalamy / zoſtáwuiąc im wolny regres do praw y ſądów / y tákże Appellácię zá Dworem / ieſliby ſie im Tribunał nie podobał: wſzákóż ták / że ná bliſko przyſzłym Séymie reſolwowáć ſie powinni będą / máiąli przy Tribunale zoſtáć / álbo do ſwych ſądow wróćić ſie.

Obyczay ſądzenia Tribunału Pruſkiégo.

MAią tedy bydź ſądzoné Woiewództwá Pruſkié w Piotrkowie ná Tribunale / á do ich ſądzenia / máią bydź z káżdégo Woiewództwá támecznégo Pruſkiégo po dwie oſobie deputowáné / y táką przyśięgą iáko inni Deputaci innych Woiewództw Koronnych obowiązáné / y té ſądy odpráwowáć máią wſzyſtkié kauzy ich / z iákichkolwiek ſtopniów práwá tám przypadáiącé / podług práwá źiem Pruſkich opiſánégo y zwyczáynégo / okróm cauſas merè criminales, fiſci, exemptionis bonorum Regalium, tákże mieyſkich y innych niektórych / wedle Tribunału Polſkiégo / które my wedle téyże Conſtituciiéy z Pány Radámi náſzémi ná Séymie / álbo zá dworem ſecundùm exigentiam cauſæ ſądźić mamy. Dogadzáć pomienieni Sędźiowie temu máią / áby ſie przychylali iáko naywiecéy mogą práwóm y zwyczáióm Pruſkim: iednák we wſzyſtkich áktciách / maior pars concludat, wedle ordinácyiéy Tribunału Koronnégo we wſzyſtkim. List 13.

Sądzenie ſpraw Duchownych Pruſkich ná Tribunale.

SPráwy álbo Aktcię Duchownych Pruſkich / máią bydź ſądzoné tákowym ſpoſobem / iáko bywáią ſądzoné ſpráwy Duchownych innych Koronnych ná Tribunale / z tym dokłádem / áby Duchowni Pruſcy dwu Deputatów ſwych ku innym Deputatóm Duchownym poſyłali: Iednák Deputatów Duchownych ták Polſkich iáko Pruſkich / tylko ſześć ná káżdą ſpráwę wotowáć máią. List 14.

Salaria Deputatów Pruſkich.

DEputaci Pruscy rowno z innémi Koronnémi máią pro sorte sua do Salária bydź przypuszczeni.

Czás y mieysce obiéránia Deputatów.

List 14. Czás obiéránia Deputatów pomienionych Pruskich / náznáczamy feriam secundam post Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis káżdégo roku / mieyscá Woiewodztwu Chełmińskiému w Rádzynie: Málborskiému w Sztumie/Pomorskiému w Stárogárdźie. Ná ktorych mieyscách czásu wyższéy náznáczonégo / Deputaci pomienieni máią bydź obiéráni / z tym porządkiem y wárunkiem / z strony pokoiu iáko Constitucia o Tribunale Anno 1578. obmawia y vczy.

Bespieczenstwo Woznych Pruskich.

List 15. WOźnégo iáko publicam personam, ea assecuratione wáruiemy/ iáko wárowáni inni Woźni Koronni.

Korrecturá praw Pruskich.

List 15. POzwalamy źiemiam Pruskim Korrektury praw ich / do sądu należącéy/ktorą máią vczynić przed Séymem blisko przyszłym/ y przynieść ią sub censuram násze y stanow Koronnych. A dla téy Korrektury máią sie ziácháć do Grodźiądzá / we dwie Niedźieli po świetéy Troycy.

Ośiádłość Woiewod Pruskich.

List 15. GDyż nie iedno Woiewodztwu / ále wszystkiéy źiemi / śiłá ná tym należy/ áby pánowie Woiewodowie w swoim Woiewodztwie residowáli/ przeto possesionati bydź máią/ káżdy w swym Woiewodztwie.

IIII.

TRIBVNAL WOŁYNSKIEGO Y BRACŁAWSKIEGO, WOIEWODZTW.

Porządek

Porządek do obiérania Sędziów.

NApirzód do obiérania Sedziów / Séymiki tym Woiewodztwóm skłádamy ná dzień y czás pewny w Tribunale Koronnym opisány: to iest/ ná piérwszy Poniedziałek po Národzeniu Pánny Máriiéy w Roku teráznieyszym / Tyśiac / piećset/ ośmdziesiat dziewiatym/ w Woiewództwie Wołyńskim piérwszego roku w Łucku / drugiégo w Włodzimiérzu / trzeciégo w Krzemieńcu / y ták álternatą bywáć ma. A w Woiewództwie Bráclawskim záwżdy w Wińczy. A potym záwżdy káżdégo roku ná tenże rok y dźień wysszéy opisány / do obiérania tákowych Sedziów / do tych sądów Tribunálskich / ná mieyscách przerzeczonych/ tymto obiemá Woiewodztwóm/ y tákimże porządkiem / Séymiki mocą ninieyszégo Séymu náznáczamy. Zygm. III. 1 5 8 9. w Wárszá. List 49.

Naipiérwszégo Tribunału Wołyńskiégo Constit. 1578. *nákońcu. Ale go Kássowano.*

Obiéránié Sędziów.

NA których Séymikách káżdé z tych Woiewództw obráć bedzie powinno miedzy sobą/ to iest/ Woiewództwo Wołyńskié z powiátu Łuckiégo osób dwie: Z powiátu Włodzimirskiégo osób dwie: A z powiátu Krzemienieckiégo osób dwie. A Woiewództwo Bráclawskié osób dwie: ludzi godnych/ bogoboynych/ cnotliwych/ rodzáiu szlácheckiégo/ y obywátelów támesznych / Práwá y zwyczáiów sądowych támecznégo práwá vmieietnych/ y ośiádłych. A gdźieby który takowy był obran z tych którzy ná inszych sądźiech záśiadáią/ gdyby sie tráfiłá spráwá zá pozwu odesłániém álbo zá Appellácią od którégo z nich / ten ná ten czás ná sądźie w onéy spráwie wotowáć nie ma / y wyniść/ gdy inszy wotá swoie podáwáć poczną / powinien bedzie. A ci obráni Sedziowie do drugich tylko sądów trwáć máią. A inszy ná ich mieysce do tego sądu álbo Tribunału głównégo obiéráni bydź máią: Czásu y dniá obiérania tych Sedziów wysszéy náznáczonégo: ták iż żaden z Elektów powtóré ná té sądy nie ma bydź obiéran do lat cztérzech / oprócz tego gdźieby sie w którym Woiewództwie / ná tegóż wszyscy iednostáynie zgodźili / á iżby sie tego podiął / vprośili. Ktemu / iesliby też którym z tych Woiewództw dla któreykolwiek List 49.

wiek przyczyny Elektcia niedoßlá / álbo śmierć / álbo chorobá którego Elektá zákróczylá / álbo też rozróżnienie iákie / miedzy niémi sámémi przeßkodźiło: tedy ći máią oſtáć ná ſądźiech Tribunálſkich / których wietßa część ßláchty ná Séymiku obierze / y onym inſtruktią podpiße y podpieczetuie / co Tribunał rozſądźić ma Koronny.

Przyśięgá tych Sędziów.

List 50. OBráni Sedźiowie z onych Woiewództw / ná czás y mieyſcá tym ſądom náznáczoné ziechawßy ſie / przyśiege iáko w Státućie ich Sedźia Ziemſki przyśięga / oni też tákowąż vczynić máią / z tym dokłádem. Iż zmowy y porozumienia w żadnych ſpráwách z żadnym nie czynić / rádźić / przeſtrzegáć / rad táiemnych odnośić / y podárków bráć nie bedźie. A iż też nie ſtárał ſie / áby ná té ſądy obran był / y nie ieſt ſługą rekodáynym / áni Iurgieltnikiem którégo páná. Tákże Deputáci Koronnych Woiewództw winni bedą pod obowiązkiem przyśięgi ſwéy / z témi Deputáty Wołyńſkiémi ſpráwy obywátelów Wołyńſkich y Bráckáwſkich / ziem práwem ich włáſnym ſądźić.

Iáko ſądzić máią.

List 50. GDyż wßyſcy obywátele tych Woiewództw / Wołyńſkiégo y Bráckáwſkiégo / iednákiéy wolnóśći praw vżywáią. Tedy też wßyſcy równo tymże iednákim práwem ich / którym ſie ſądzą / y iáko ná ten czás ſobie praw ſwoich popráwili / y ieſcze bedą popráwowáć / v Tribunału ſądźić ſie máią. A to tym porządkiem / ſpráwiedliwie z reieſtru záraz po Woiewództwách / nie odſtrzéláiąc ſie od práwá ich włáſnégo. Ani ſłów w Státućie y praw ich opiſánych wykłádáiąc / iedno ták iáko ſie ſámé w ſobie rozumieią. A Dekrét z piſmá czytan ma bydź / ná którym dwá Deputáci z Woiewództw Koronnych: á z tych Woiewództw dwá podpiſáć ſie máią. A gdyby ſie też tráfiłá różność wót / máią raz / dwá / y trzy znowu przez wotá puśćić / y przy téy ſtronie zámknienié zoſtáwáć ma / która zá ſobą dowody ſłußné y práwné bedźie miáłá / przy których wietßa część zámykáć ma. A gdy Duchownych ſpráwá Rzymſkiéy Religiiéy z tych Woiewództw przypádnie / tedy Deputatów ßeść Wołyńſkich / á ßeść Duchownych Koronnych / tákié ſpráwy

wy odſądzáć máią. A gdyby z tych Woiewództw Wołyńſkiégo y Bráctáwſkiégo/ prze ktorą przyczynę ßeśći Deputatów nie było/ tedy áby rowna liczbá bydź mogłá/ ná mieyſce onégo/ álbo ich Polſczy Deputaći máią bydź przyłączeni/ y tymże práwem ich tákowé ſpráwy powinni odſądzáć będą. A gdy inße Woiewództwá Koronné inßym práwem Koronnym/ ſądźić ſie będą/ tedy ćiż wßyſcy Deputaći tych Woiewództw Wołynſkiégo y Bráctáwſkiégo/ będą powinni z témiż Deputáty záśiádáć/ y wotowáć/ wßákże w liczbie tylko z tych Woiewództw/ dwá głoſy máią bydź policzoné/ y ćiż dwá tylko pámiętné bráć máią.

Co ſądzić máią.

Sądźić máią ſpráwy wßytkie od ſądów Ziemſkich/ y Grodzkich/ Podkomorzkich/ Kommiſſárſkich/ zá pozwy/ Appelláciámi/ odeſłániem/ limitáciámi/ inßym wßelákim obyczáiem/ y wßyſtkie inße ktorékolwiek zá Dworem náßym Królewſkim idą/ ták od vrzędów/ iáko też y z vrzędów/ o nieuczynienie odpráwy/ Dekrétóm/ ſądóm/ Tribunálſkiégo głównégo Koronnégo/ w tych rzeczach/ ktoré temu ſądowi Tribunálſkiému ſądźić należy/ y oſądzoné będą: inßych doległośći y vbliżenia ſądów álbo vrzędów Stárośćich/ y ich Vrzędników/ około nie vczynienia ſpráwiedliwośći/ tych wßyſtkich ſpraw/ ktoré bądź w Tribunale/ bądź w Ziemſtwie/ álbo w Grodźie/ przeſądzoné/ y ná vrząd do Stároſtw y ná vczynienie odpráwy odeſłáné/ gdźieby wedle tego odeſłánia/ bez wßelákich przewłók odpráwowáné nie były. Tákże y inßé wßelákie ſpráwy/ ktorékolwiek/ ták z dawnych iáko y z nowych pozwów/ przypozwów przypadáć/ á temu Tribunału należéć będą: á támże przed tym ſądem Tribunálſkim/ wßyſtkie ſtrony w ſpráwách ſwoich ſądowych/ Rok y Roki będą mieć/ według ich Appelláciy/ pozwów/ przypozwów/ ták záwitych/ iáko y niezáwitych/ odeſłánia/ odłożenia/ y inßych wßelákich ſtopniów práwnych/ iáko zá Dworem miećby mieli/ żadnych nie wyymuiąc według ich controwerſiy/ ſpraw/ Dekrétów/ Appelláciy/ Rußenia/ odeſłánia/ rozpiſów odkłádánia/ y inßych punktów práwnych/ żadnéy ſtrony práwá nie vbliżáiąc. Wyiąwßy tylko ſpráwy właſné Crimináłné/ to ieſt/ komuby ßło o cześć/ co wedle práwá ich/ ſądowi náßému wedle práwá należy. A gdyby kto o Liſt 51.

co inßego ná Séym álbo zá Dworem kogo wyzwał / tedy gdy to bedźie vznano / ná Séymie álbo ná Tribunale / że niesłuśnie wyzwał / ma dwánaśćie niedźiel w wieży śiedźieć / á winy ſto grzywien / y ßkody ſtronie záplácić. A ſpráwá ma bydź odesłáná do należącego ſądu / wßákże w Artykulech Criminálnych / od ſądu y práwá Grodzkiégo áppellácia ma bydź do ſądu Tribunálſkiégo / wyiąwßy tylko ſpráwy práwá Máydeburſkiégo / rzeczy ſkárbu náßégo / które z oſtrzeżeniem pewnym ſądowi náßemu należeć bedą. Tákże ieſliby kto Stároſtę ábo Dźierżawce o grunt náß pozwał / o tákie dobrá ma bydź ſąd ná Séymie / praw y przywileiów ich niwczym nie nárußáiąc.

Mieyſce ſądóm.

IZ wielkiéy Polſki Woiewództwem Piotrków / á máłéy Polſki Woiewództwem Lublin / ku odpráwowániu ſądów Tribunálſkich náznáczone ſą / gdźie też te Woiewództwá Wołyńſkie y Bráctáwſkie / z ſądy ſwoimi náleżeć bedą z tym dokłádem: iż Deputáci tych obudwu Woiewództw máią do Piotrkowá ná czás niżéy náznáczony ziezdżáć ſie / y ſpólnie z Deputaty inßych Woiewództw Koronnych / przyśiege wyßéy opiſáną ná te ſądy vczyniwßy / one odpráwowáć. A odſądźiwßy wielkiéy Polſki Woiewództwá / w Piotrkowie máią ziácháć ná czás tákże wyßéy náznáczony do Lubliná / y tákże tám z Deputaty inych Woiewództw Koronnych / odſądźić wßytkie Woiewództwá máłéy Polſki.

Beſpieczność ſądów.

List 53. PRzed które to ſądy oſobá żadna iákiégóżkolwiek ſtanu doſtoieńſtwá y godnośći / ktoraby ſpráwy ſwéy nie miáłá / chodźić nie ma / áż kogo z Reieſtru záwołáią / álbo iáko wiele vczeſtników do iednéy ſpráwy należnych: tedy nie z żadną zgráią do ſpráwy ſwoiéy przyſtąpić / y do gmáchu wchodźić ma álbo máią / tylko ſámoczwartému / to ieſt z Prokuratorem á ze dwiemá przyiacioły. A ieſliby który vpornie wßedł / álbo nápomniony wyniśdź niechćiał / álbo w domu ſądowym wołánie czynił / tedy ma bydź ná nim ſkazána winá ſowita czternaśćie grzywien / która záraz pod drugą tákowąż winą / od ſądu nie odchodząc / ſądowi położyć powinien bedźie: y przećiw nieposłuśnému

sznému/ od práwá rzeczy osądzonéy iádź ma. Przy wotowániu áby żaden nie zostawał/ oprócz tych/ktorzy do tego przysięgli sądu: ktemu/ żaden ná Séymiku obierániá Sędźiów/ iáko y ná mieysce gdźie sądy będą odpráwowáné/ áby nieśmiał przyieżdżáć y przychodźić z bronią/ y z żadnémi innémi broniámi/ okrom mieczá/ kordá/ száble/ szpády. A ktoby śmiał z strzelbą álbo z iáką inszą bronią wszeláką przyiecháć/ álbo z nią chodźić/ áby piąćiądźieśiąt grzywien winy był káran/ zawićie nie odchodząc od sądu/ álbo od Séymiku/pod winą czternastą grzywien. A iesliby kto vpornie odszedł/ tedy ma bydź odesłan ná exekucią wedle práwá do vrzędu Grodzkiego. A gdźieby kto ná Séymiku obierániá Sędźiów/ álbo też w trzech niedźielách przed záczećiém sądu/ álbo też w trzech niedźielách po osądzeniu iáką osobę szláchecką ránił/ álbo zábił. Tedy według Státutu postąpić przećiw niemu/ nie ináczéy iedno iákoby to ná Séymie przy nas vczynił.

Czásy sądów.

Sądy naprzód záczynáć sie máią záwżdy w Piotrkowie w Poniedźiáłek pierwszy po świętym Marćinie/á kończyć sie máią do Kwietnéy Niedźiele. A w Lublinie też sądy począć sie máią w Poniedźiáłek pierwszy po Przewodnéy Niedźieli/á sądźić sie máią dokąd sie nieskończą. Wszákże pod tym czásem odpráwowánia tych sądów Tribunálskich/ iáko y w inszych Woiewództwách/ y w Powiećiech Koronnych/ ták y w tych Woiewództwách Wołyńskim Bráclawskim/ sądy Ziemskié y Grodzkié y Podkomorskié sądzoné y odpráwowáné ná Roki y czásy swoie náznáczoné bydź máią. List 53.

Vtwiérdzenié Dekrétów.

A Dekrétá tych wszytkich sądów máią bydź ták ważné/ iáko nasze królewskié/ ná Séymie vczynioné. A ktobykolwiek ná Séym álbo też przed nas zá Dworem/ od kogokolwiek iákimkolwiek obyczáiem ku skáżeniu tákowe° Dekrétu od Sędźiów głównych był pozwan/ tedy káżdy tákowy pozwány od pozwów y od rzeczy/choćiaby nie stał zá tym pozwem álbo Mándatem naszym/ma bydź wolen. A ktoby iesz cze ták vporny bydź chćiał/ á przypowiedał sie ná tákowé pozwy/ y ná nich iesliby List 54.

co záocznie odzierżal. Tákowé odzierżenié nie ma mieć żadnéy ważnośći/ y nie może bydź ku żadnéy ſzkodźie nikomu/ áni przez vrząd náß odpráwowáné bydź máią. A ieſliby też zá przypowiedzeniém czyim/ do ſądu pozwány ná tákowy pozew ſtał: tedy ten kto wyzwał/ powinien będźie ſam álbo Prokurator iego nie odchodząc z Práwá zápłáćić winy/ ſto grzywien/ pod winą czternaſtu grzywien: ktoréy winy ſtá grzywien połowicá ſtronie/ á druga połowicá do ſkárbu náßégo bydź ma. A w ſpráwie oſądzonéy przez Sędźie głowné ieſliby ſie doſyć nie ſtáło/ w odpráwie ma bydź odeſłano do vrzędu należnégo/ gdźie winowátych ośiádłość ieſt/ ku wykonaniu odpráwy rzeczy oſądzonéy. A nád to Prokurator/ ktoryby przećiw tym Dekretóm od kogo popierał/ ma bydź ſkazan do wieże ná tydźień śiedźieć ná dnie/ gdźieby ſie im przed námi ſpráwá iáka przytráfiłá.

O Piſárzu y chowániu kśiąg.

List 54. PIſárze Ziemſcy onych Woiewództw Wołyńſkiégo/ y Bráćłáwſkiégo/ gdy ſpráwy ich v tego Tribunału odpráwowáné będą/ máią y powinni będą przy tych Sędźiach bydź/ y tám przyśięgę zwyczáiem Tribunału Koronnégo vczyniwſzy/ z nimi záśiádáć/ y kśięgi oſobné mieć/ tylko wotóm nie wydáiąc/ á wſzytkié ſpráwy do tych kśiąg piſmem Ruſkim zápiſowáć. Dekretá y ſpráwy wſzelákié tákże piſmem Ruſkim wydáwáć/ zá pieczęćią źiemſką onégo Woiewództwá álbo Powiátu/ z ktorégo będźie z tych Woiewództw wybran. To ieſt/ z Woiewództwá Wołyńſkiégo herbowé pieczęći Krzyż/ á ná krzyżu Orzeł. Tákże y Woiewództwu Bráćłáwſkiému/ ma bydź puł mieśiącá á krzyż. A z podpiſem ręki ſwéy/ tákże y z podpiſem rąk Deputatów Tribunálſkich/ przynamniéy cztérech: ktorzy piſárze ich wczás przed początkiem ſądów onych Woiewództw do Lubliná przyieżdżáć/ y ſpráwy ich do Reieſtru porządkiem Státutowym wpiſowáć ma. A té kśięgi ſpraw ich poſpołu z kśięgámi ſpraw Koronnych Tribunálſkich bydź máią chowáné. Ktorych leżenié ták iáko y Polſkich Tribunálſkich bydź ma. Ná ktory czás powinien będźie Piſarz Tribunálſki tych Woiewództw zieżdżáć pod winą ſtrácenia vrzędu. A co ſie dotycze obiéránia Piſárzá/ tedy z Woiewództwá Wołyńſkiégo/ trzy rázy porządkiem z Powiátów Woiewództwá Bráćłáwſkiégo: czwarty

czwarty raz do tych sądów głównych obiéráć. Y ták záwżdy záchowáć sie ma / który Pisarz tym sposobem obrány spráwy tych obudwu Woiewództw odpráwowáć ma: to osobliwie wáruiąc / ieśliby pod tym czásem odpráwowánia tych sądów głównych Roki Ziemskié w którym Powiećie onych Woiewództw przypádly: á zá obrániém z tego Powiátu Pisárzá ziemskiégo do Tribunału sądzoné bydź nie mogły: Tákowé roki po odsądzeniu tych spraw y sądów głównych we cztéry niedźiele zá témiż pozwy odpráwowáné bydź máią.

O pozwiéch.

Pozwy máią bydź pod tytułem náßym Królewskim / y pod pieczęćią źiemie álbo Powiátu onégo w którym pozwány iest ośiádłym / á Rok wßelákim pozwem zawity ma bydź skłádan przed czásem ná sądy główné / wyßéy náznáczoné / ták záocznie / iáko oczywiśćie zá ßeść niedźiel. Lißt 55.

O zapiśiéch y protestáciách.

Zapisy / protestácie / zeznánia wßelákié / ták máią bydź ważné przed tym sądem zeznáné / iáko y przed námi Królem / álbo przed sądem Ziemskim / y Grodzkim. Lißt 55.

O exekuciiéy Dekrétów Tribunálskich.

Tym wßystkim Dekrétóm tego sądu według práwá ich porządkiem opisánym Stárostowie / y vrząd ich káżdy w Stárostwie swym Exekucią do ostátniégo stopniá czynić będą powinni / pod winámi w práwie ich opisánémi. Lißt 56.

Opátrzenié Sędziów.

A Dochód Sędźióm tych Woiewództw równo z Deputaty Koronnymi / á Pisárzowi od zapisów y Dekrétów spraw ich / tákże iáko y Pisárzowi Tribunálskiému Koronnému płáćić máią. Lißt 56.

O artykuléch im należących.

Apod

List 56. A Pod inſze Artykuły w Tribunale Koronnym/ przećiwné práwu y przywileióm ich/ tym oni podléc nie máią/ áni to ich práwóm y porządkóm przeſzkadzáć nie bedzie.

Poprawá tego ſądu Tribunálſkiégo y Státutu ich.

List 56. A Popráwá tego Tribunału/ y práwá ich/ záwżdy im wedle Przywileiu ná Vniiéy dánégo praw y wolnośći ich ma bydź wolna.

O odpráwách rzeczy oſądzonéy, y ktoby ſie Vrzędowi ſprzećiwił, y o wywołániu.

List 56. Obiáśniáiąc Artykuł ſześćdźieśiąty śiodmy w rozdźiale czwartym/ o odpráwách rzeczy oſądzonych/ ták poſtánawiamy. Iż káżda ſpráwá rzeczy oſądzonéy wedle niego iśdź ma: popráwuiąc to w nim/ iż co przedtym zá wſkazániém rzeczy oſądzonéy ná nieposłuſznégo Powiátowé ruſzenié bywáło/ to teraz ták poſtánawiamy: Iż gdźieby od ſądu odeſłano było ná Exekucią/ ieſli od ſądu Ziemſkiégo/ tedy Sędźia z Podſędkiem/ álbo Piſárzem/ z dwiemá Woźnémi y ſzláchtą/ o które to Woźné y ſzláchty ſtroná powodowa ſtáráć ſie ma. A ieſli od Grodzkiégo ſądu: tedy tákimże ſpoſobem Stároſtowie záchowáć ſie máią. A w niebytnośći Stároſtów ſámych/ tedy Sędźia Grodzki z Podſtárośćim álbo Piſárzem/ tákże też y Woźnémi y ſzláchtą iecháć y wwiązáć ſtrone vkrzywdzoną według ſkazánia ſądowégo. A gdźieby ták vpornym był/ á wiązánia nie poſtąpił/ tedy on ſąd ma go odeſłáć ná Tribunał ná wywołánié/ záchowuiąc káżdéy ſtronie/ po wſkazániu vrzedowym wolną ápellácią ná Tribunał: opátrzywſzy to/ od czego według práwá ich ápellácia iśdź nie ma. A Tribunał onégo nieposłuſznégo ma zárázem bez wſzelákiéy zwłóki/ z Páńſtw náſzych wywoláć/ á przedśie ſąd zá odeſłániem drugim od Tribunału powinien bedźie ná imieniu onégo wywołáńcá odpráwe vczynić/ pod winą ſtá grzywien/ to ieſt/ gdyby folguiąc ſtronie ná Exekucią iecháć niechćiał/ ktoréy winy dwá kroć płáceniém vydźie/

dźie / á zá trzećim przypozwem vrzedu ma bydź priwowan / o co forum ná Tribunale. To też záchowuiąc tákim wywołáńcóm / iż gdyby po wſkazániu wywołánia ná Tribunale do roku y do ßeśći niedźiel / gdyby ſie z ſtroną ktora nań bánniciią wynioſłá poiednał / tedy tenże Tribunał powinien bedźie z niego bánniciią znieść. A to tym obyczáiem gdy go ſtroná oczywiśćie przed Tribunałem wyzwoli / álbo oczywiſto tákże ſtroná przed ſądem Ziemſkim álbo Grodzkim / dawßy mu liſt ſwóy reczny / y przy tym liśćie przez wypis vrzedowy od ſądu Ziemſkiego / álbo Grodzkiego. Tákże też ſubláciią ſtronie wolno bedźie wźiąć / y czynić o zły przewód práwá do czáſu náznáczonégo / wedle práwá Koronnégo / to ieſt ad ſpatium ſex menſium. Czego gdyby ſtroná nie vczyniłá tedy iuż wieczna bánniciia ma ná niéy zoſtáć.

O zbiiániu pozwow ná roku iáko zá pozwu náſzémi królewſkiémi Tribunálſkiémi Ziemſkiémi, Grodzkiémi, Podkomorſkiémi Kommiſſárſkiémi, oczywiśćie y záocznie ma bydz ſkłádan.

TAk to poſtánowiamy / iż żaden ták v ſądu náßégo Królewſkiégo / Tribunálſkiégo / Ziemſkiégo / Grodzkiégo / Podkomorſkiégo / y Kommiſſárſkiégo / niczym pozwu zbiiáć nie może. Tylko ieſliby w pozwie rzeczy miánowićie / álbo imienia własnégo y Tytułu pierwßégo / álbo Daty nie nápiſano / tedy tylko ná táki pozew ſtroná odpowiádáć nie powinna: á inßémi żadnémi przyczynámi pozwy zbiiáné bydź nie máią. A Roki zá pozwy náßémi Królewſkiémi ták oczywiśćie / iáko y záocznie ßeść niedźiel: A pozwy Ziemſkiémi / Grodzkiémi / Podkomorſkiémi / Kommiſſárſkiémi / o káżdą rzecz máią bydź nie dálßé dawáné tylko oczywiśćie zá dwie niedźieli / á záocznie cztéry niedźieli: á bliżßé bydź nie máią. Liſt 57.

Sądy Kápturowé. Liſt 58.

Aczkolwiek

ACzkolwiek sądy Kápturowé Wołyńskié in robore zostáwiamy/ iednák káuzy Duchowné zakonu Rzymskiégo ktoréby-kolwiek ná tym sądźie Kápturowym były sądzoné/ wolnémi czyniémi y kássuiemi od wszelákich Dekrétów y processów Kápturowych/nákázuiac restituciią dóbr Duchownych vigore sądu Kápturowégo odietych. Tákże též y spráwe paná Káspra Kłodźińskiégo Stárosty Olkinickiégo/ z Rzepkowskim/ z tego sądu Kápturowégo do należnégo práwá/ iáko y té wyssżéy pomienioné in toto odsyłamy/ y wszytek process w niéy kássuiemy. A dla lepszéy wiáry y pewnośći do tego pieczeć násze Koronną przyćisnąćiésmy kazáli. Dan w Wárszáwie ná Séymie Wálnym Koronnym dniá xviij. Miesiącá Kwietnia. Roku Bożégo M. D. Lxxx Dziewiątégo/ Królowánia nászégo Roku wtórégo.

Dokonczenie pierwszey częśći Státutu.

DRVGA CZĘSC STATVTV.

METRIKA STATVTOWA:

Ktorey ſą trzy częſci:

W Pierwſzey/

SĄ PRZYWILEIE PANSTW KORONNYCH.

W Drugiey/

FORMVLARZE POZWOW, ZAPISOW ROZMAITYCH, PISANIA ROKOW, Y INNYCH PRAWNYCH SCRIPTVR.

W Trzećiey/

CONSVETVDINES Y EXEMPLA ISAGOGICA Y PRACTICA, IAKO SIE CO PRZYTRAFIAŁO PRZED SĄDEM KROLEWSKIM, ZIEMSKIM, TRIBVNALSKIM, &c.

Ku przykłádowi młodſzych, rzędem tymże iáko idą dwánaśćie iurisdiciy, w piérwſzéy częśći Státutu poſpołu zebráné.

TABVLA PRÆLIMINARIS METRIKI.

- **Poloniæ priuilegia y Prowinciy y Miast.**
  - Krákowſkié
    - Kraków.
    - Káźimiérz.
    - Kleparz.
    - Sądecz.
    - Oświecim.
    - Podoliniec.
    - Będźin.
    - Wieliczká.
    - Olkuß.
    - Brátkowice.
  - Poznáńſkié.
    - Srzodá.
    - Poniec.
    - Wſchowa.
    - Bydgoſcza.
  - Sędomiérſkié.
    - Wislicá.
    - Rádom.
    - Stężycá.
  - Káliſkié.
  - Siérádzkié.
    - Piotrków.
    - Wieluń.
    - Krzepice.
  - Lubelſkié.
    - Vrzedów.
    - Parców.
- **Litwaniæ priuilegia, y miaſt.**
  - Wilno.
  - Grodno.
  - Brzéśc.
  - Nowogrodek.
  - Nieswież.
- **Powiat.**
  - Możyr.
  - Rzeczyce.
  - Biélſk.
  - Drohiczyn.
  - Wieliż.
  - Kieydany.
  - Gránic ordinátia od Zmudźi 1581.
  - Con. 30 Brzéſkié gránice z Podláſzem.
- Belſkié przywileie.
- **Russię Priuilegia, y Miaſt.**
  - Lwów.
  - Zamośćié.
  - Kołomyia.
  - Przemyśl.
  - Kraſnyſtaw.
  - Kroſno.
  - Turobin.
  - Krześów.
- **Prussię Priuilegia, y Miaſt.**
  - Gdańſk.
  - Królewiec.
  - Elbiąg.
  - Toruń.
  - Alſperg.
- *Indigenatus* PP. Batorych.
- **Dvcalis Prvssię** *przywileie.*
- **Masovię priuilegia.**
  - Wárßáwá.
  - Zákroczym.
- **Kiiovię.**
- **Volinię.**
- **Podlachię.**
- **Livonię.**
  - Rigá.
  - Narew.
  - Réwel.
- Kśieztwo Kurlándſkié.
- Kśieztwo Oświecimſkié y Zatorſkié.
- Spiſka ziemiá: kte^v xiij. miaſt miedzy nimi Podoliniec.
- **Pomeranię vaſalicæ.**
  - Lánburg.
  - Bytów.
- **Zmvdzka** *źiemiá.*
- Woiewództwo Bracławſkié.
- Wołoſka/ Multáńſka/ ziemiá.
- Siedmigrodzka ziemiá.
- *Ducatus Barenſis.*
- Rákuſka ziemiá: y Pánnonia/ oyczyzná ſtárych Polaków / zkąd Czech y Lech przyßedł.

IASNIE

Iasnie Oswieconemv Xiążęciv,
Iego M. Panu Konſtantemu,
Ksiązęciv Ostroskiemv,
Woiewodzie Kiiowskiemv,
Márſzalkowi Wolynskiému, Stároſcie Wlodzimiérskiému, &cę. &cę. ſwému wielce M. Pánu y Xiążęciu.

WSpóminàiąc przednié Senatory przy wydániu tego Státutu, widźiáloby mi ſie, Iáſnie Wielmo. M. Pánie, zá wielkié delictum, *ábych miał w tym rzędźie przeſtąpić W. M. mégo M. Pánà, którégo łáſkę dawno znam, y w niéy ſie wielce kocham. A iże W. M. iuż téż nieblizu pámiętaß: á ledwie kto z Senatorów láty z W. M. moim M. Pánem zrówna: Tedy té kśięgi, w których ſie zámykáią ßkryptury ſtárádawné Koronnych praw, ná imię Metrikę Státutową, ſłuſniem W. M. mému M. Pánu dedikował. A iżbych Ie° M. Páná Krákowſkiégo moiégo M. Páná (Syná W. M.) w czym nie vpoßledźił: tedy do tego vczeſtnictwá Ie° M. przyłączam, áby ták iáko W. M. w obłápiéniu Oycowſkim iedno ieſteśćie, żeby tákże przy zálécániu téy moiéy prace, potężnie á iednomyślnie weſpół z ſobą raczyli ſtáć: á iáko ſámi v śiebie onę záléconą mieć, ták y innym ią zálécáć. Pewienem tego, że ſie W. M. w téy mierze zálécáiąc nie záwiodą. A przytym ſłużby ſwé vniżoné do łáſki W. M. mégo M. Páná pilnie zálécam: racz W. M. bydź* constans *y ſtały w łáſce ſwoiéy przećiwko mnie ſłudze ſwému. Iákom tego rzeczą przeßłych lat doznawał, ták y dokońcá, áby to ludźie ználi, pewienem ieſt téy nádźieie o W. M. moim M. Pánu.*

OMEN.

Partibus vt geminis vnum liquet eſſe volumen
Præſens: ſic mihi ní vano præcordia Phœbus
Impulit augurio, pactis, & compede legum
Sueuigenûm tellus iſti coaleſcet & vnum,
Quos mare, quos vaſtis cælum ſpatiisq; ſolumq;
Diſiunxit, populum faciet Concordia dia.

PRZYWILEIE KORONNE, Y MIAST KORONNYCH

Z ſtrony Wolnośći / Praerogátyw / Jármárków / Skłádow / Drog kupieckich / Podwod / Szoſow / y innych podatków / dánin / y incorporátiy / etć.

Przywiléy Lodwiká Królá, którym potwiérdza wſzyſtki liſty, práwá y ſwobody, przez przodki iego obywátelom Króleſtwá Polskiégo nádáné.

W Imie Boże/Amen. Gdyż ſpráwy Páńſkie máią bydź dla wiekuiſtéy pámieći potomnym ludźióm bez wſzelákiégo zgwałcenia obwieſczáné: y potwiérdzenia/ wolnośći/ od podatków ſwobody / tákże Przywileie y ich ſpiſánia / y tudźiéż Confirmáciię álbo vmocnienia wiecznym czáſóm máią bydź podáné: dla tego My Lodwik z łáſki Bożéy Węgierſki/ Polſki/ Dálmácki/ etć. Król/ chcemy: áby przyſzło ku wſzech ták ninieyſzych / iáko przyſzłych ludźi wiádomośći: Iż my ſczyrym vmyſłem y vprzéymą chęćią ſtáráiąc ſie/ áby Króleſtwo náſzé Polſkié w dobrym ſtánie mocno trwáło / ná toſmy ſie obietnicámi/ ſpiſki/ y Przywileymi náſzémi Szláchćie Króleſtwá Polſkiégo obwiązáli: że po zeſzćiu náſzym z tego świátá potomſtwo náſzé Mężczyńſkiéy płći tylko / á nie biała głowę máią miéć y wźiąć ſobie zá dźiedźicá y potomká ná Króleſtwo: potym zá zwoleniém Rycérſtwá y Pánów ſzláchty/ y inych wſzytkich/ która do tego przyſtąpiłá

Przywiléy w Koſzyc. dány. 1374. Liſt 40.

Lodwikowi ſynowie w Króleſtwie królowáć mieli: á ieſliby ich niebyło/ tedy córki tęż

piłá wolá/Córki nászé/gdyby nie byłá płeć mężczyńska/ sobie zá Pány y Dziedzice Królestwá Polskiego przyieli: które chcieli y chcą otrzymáć zá potomki násze/ y Koronę Królestwá Polskiego. Wszákże w tey mierze/ gdybysmy z łáski Bożey mieli syny y dziewki/iednego z mężczyzn/á gdyby mężczyzny nie było/iedne z córek nászych ná ten czás narodzonych y bedących/ y które sie ná potym narodzą/ którego álbo którą My/ álbo nazacnieysza Páni Królowa Mátká ich á Zoná nászá namilsza iem náznáczymy/ álbo náznáczy/ onego álbo one niech máią zá dziedzicá y zá potomká nászego: y obywátele Królestwá będą go powinni przyiąć y mieć. Iákoż tymże(to iest) potomkóm nászym/przez Pány/ Szláchtę/ Przełożone/ y Miástá/ y inne kożdego z osobná w Królestwie mieszkáiącego/ sstał sie iest zá wolą nászą pod przysięgą obowiązek/ y obietnicá iest/ y sstálá sie od tego czásu/ iáko od támtego/ tákże od támtego/ iáko od tego wezmą zá Páná y Dziedzicá y wedle práwá potomká. A potym álbo od tego czásu potomkowie ich/ álbo idący od nich/ mieysce pánowánia máią otrzymáć w Królestwie Polskim przerzeczonym.

Król Lódwik obiecuie nieoddáláć Ziem Królestwá Polskiego.

Ale iż Koroná Królestwá przerzeczonego przez té succesśię ná Królestwo mogláby niekiedy bydź rozdzielona/ rozerwána/ álbo którym sposobem zgwałcona: obiecuiemy pod dobrą wiárą/okróm wszelkiey chytrości y zdrády/ pod przysięgą wiáry nászey/ iż będziemy záchowywáć Koronę Królestwá Polskiego záwżdy cáłą/ y nienáruszoną: y żadnych ziem y części od niey oddáláć álbo vmnieyszáć nie będziemy/ ále ią rozmnażáć y iey dostáwáć: iáko ná Koronáciiey nászey iestesmy y bylismy obowiązáni nászémi listy ná to dánémi.

Wyswobodza Polaki od wszystkich dani/ robót/ y służb.

A iż przerzeczona nászá szláchtá máią przeciwko nam ták osobliwą chęć: że też y płeć białeyglowy potomstwá nászego/ iáko y mężczyźnką zá Kśiążę y zá páná/ iáko rzeczono iest/ przyieli: á przeto dla zasług y wiernych posług vczynionych/ y dla dobrey woley wszystkich (którą nam y potomstwu nászému oboiey płci pod przysięgą pokazáli/y nápotym zá czásem y mieyscem są gotowi wierné służby zá wolą bożą pokázowáć(chcąc im to osobliwą łáską nágrodzić/Miástá/ Zamki/ Dzierżáwy/ Miásteczká/ y Wśi/ y poddáné we wśiách wszystkiego królestwá Polskiego/którzy w nim mieszkáią/Pánów y szláchty wszystkich czyniémy wolné/ y wyymuiemy od skłádánia wszystkich dáni álbo podátków ták pospolitych iáko osobliwych/ którymkolwiek

kolwiek imieniem byłyby zwáné: y od wſzyſtkich poſług/ robót/ drążnienia/ vciſków nawiętſzych/ któréby miały bydź w rzeczách y w oſobách/ ſczérze y proście wolni/ chcemy áby wyſwobodzeni y wyięci byli: ále tylko chcemy mieć ná tym doſyć/ áby dwá groſzá Monety Polſkiey/ których ośm á dwádzieściá groſzy grzywnę czynią Polſką/ z kożdégo łanu álbo częśći łanu ośiádłégo ná kożdy rok Nam y potomkóm náſzym/ ná Swięto świętégo Márćiná Confeſſorá/ ná znák nawyſzégo pánowánia y ná wyznánie Korony Króleſtwá Polſkiégo były płácone. To iedno wyráziwſzy: iż gdzieby náiazd nieprzyiaćielſki ná rzeczone Króleſtwo ſkąd przypadł: tedy ſzláchtá Koronna ku odpędzeniu ich ſrogośći ma ſie záſtáwić ze wſzyſtką mocą.

Jednodwá groſzá z Lanu ſtołowi Króle. záchowywa.

Bronić od nieprzyiaćiół ſzláchtá powinná.

Item/ ieſliby téż zá czáſu pánowánia náſzégo álbo potomków náſzych/ dla woyny zá Gránice Króleſtwá iácháć Nam byłá potrzebá/ álbo táż ſzláchtá przy bytnośći náſzéy z którymikolwiek nieprzyiaćioły ná woynie potkánie vczyni/ á niektórzy z nich w tymże potkániu będą poimáni álbo zátrzymáni/ álbo y ſzkody bądź máłé bądź wielkié podéymą w rzeczách y oſobách: tedy im to doſtátecznie nágrodzimy.

Król obiecuie obywátelóm ſzkody ná woynie podięté nágrádzáć.

Item/ ieſli który Zamek ſtáry będzie potrzebował opráwy: tedy czáſu pokoiu Burgrábiá álbo Dzierżawcá/ álbo któremu ieſt poruczon/ będzie powinien ji opráwowáć. Ale gdy ſie zácznie woyná álbo rozruch iáki: tedy Zamki náſzé ná pogróniczu Króleſtwá náſzégo położoné y będącé/ ludzie onych Powiátów/ gdzie Zamki ſą położoné/ będą powinni popráwowáć y budowáć.

Item/ ieſli który Zamek dla obrony y pożytku tego Króleſtwá/ zá rádą y zwoleniém Pánow zechcemy budowáć: tedy ná budowánie onégo ćiż Przełożeni w Króleſtwie będą powinni pomágáć. A ieſli króm wiádomośći y zwolenia téyże ſzláchty y Pánow zechcemy budowáć: tedy to budowánie náſzym koſztem y wydatki czynić będziemy.

Zamki ſtáré ſzláchtá powinná opráwowáć/ y nowé budowáć dla potrzeby Rzeczyp. ieſli to zá wolą ich będzie.

Item obiecuiemy: iż Vrzędów y Doſtoieńſtw/ iáko ſą Woiewództwá/ Káſztelánie/ Sądy/ Podkomórſtwá/ y tym podobné/ które do żywotá zwykły bydź dawáné/ y inym którymkolwiek ludziom obcym/ przychodniom nie będziemy dáwáć oprócz ſámym ſynom Koronnym/ y mieſzkáiącym w tych Ziemiách: w których tákowé dignitates y vrzędy ſą położoné. Które to doſtoieńſtwá y wſzyſtki y kożdé z oſobná vrzędy/ chcemy w ich

Zá dekrétem Lodwikowym żadné doſtoieńſtwá y vrzędy nie máią bydź cudzoziemcóm dawáné.

 práwiéch/

Práwiéch/ iáko były zá czásów Naiáśnieyszych Kśiażat Pánów Władysłáwá Dźiádá / y Kázimiérzá Wuiá nászego Królów Polskich/ w cálé záchowáć.

Stárostą żaden bydź nie ma iedno Polak á nie z rodźáiu Kśiążecégo.

Obiecuiemy też: iż żadnégo Páná/áni człowieká Rycérskiégo/áni szláchćicá/álbo inégo ktoregokolwiek záwołánia bedącégo postronnégo przychodniá cudzoźiemcá/ iedno narodu Polskiégo Stárostą nie mamy vczynić: y ktoryby w téyże Koronie z Polskiégo narodu sie narodźił: gdyby tylko nie szedł z rodźáiu Kśiążecégo.

Zadny Zamek Kśiążećiu nie ma bydź zlécon.

Jeszcze obiecuiemy: iż żadnégo Zamku áni twiérdze Króléstwá nászégo / żadnému Kśiążećiu álbo z rodźáiu Kśiążecégo idącému ku rządzeniu y dźiérżeniu ná czás álbo ná wieki nieporuczyć.

Lódwik wspomina mieyscá Stárostw: ktoré máią bydź iedno obywátelom dawáné.

Obiecuiemy też wiáre násze obowiezuiąc: iż Zamków y Miast przerzeczonégo Króléstwá / z ktorych Vrzędy y Stolice sądowné pochodzą / iáko Krákowá / Biéczá / Sączá / Wiślice / Woyniczá w źiemi Krákowskiéy: Záwichostá / Lubliná / Sieciechowá/ Lukowá/ Rádomiá w źiemi Sedomirzkiéy/ y Zamku Lęczyckiégo w źiemi Lęczyckiéy: w źiemi Siérádzkiéy/ Piotrkowá/w źiemi Kuiáwskiéy Brześcia/Kruszwice/Włodcłáwiá: w Wielkiéy Polsce Poznániá/Miedzyrzéczá/Zbąszyná / Kálisza / Nakle / Koniná / y Pyzdr / żadnému iedno obywátelóm álbo Stárostóm/ ktorzy w tymże Króléstwie są/ nie damy. Ale inné Zamki przychodniom y innym ktorymkolwiek bedźiemy chćieć/My mamy/y potomkowie nászy mieć bedą wolną moc dáwáć: skázuiąc/iż Burgrábiowie ábo Sprawcy zamkowi/y poddáni ich/pozwáni bedąc przed Stárostámi / Sędźmi / Podsedkámi Króléstwá nászégo / ktorzy zá czásem bedą stawáli y odpowiádáli tym / ktorzy sie ná nie skárżą: nieináczéy ieno iáko insza szláchtá y inszy ludźie Króléstwá nászégo. Wyiąwszy tylko rzecz / ktoraby pomsty krwie potrzebowáłá: ktoréy to rzeczy vznánié nam y potomkóm nászym záchowamy osobliwie.

Dźierżawcy miast przed Stárosty y Sędźmi máią odpowiedáć.

Stáciiéy v poddánich Król bráć niema.

Item/ ieśli sie ktorégokolwiek czásu Nam y potomkóm nászym przydą przez Królestwo iecháć / zstepowánia żadnégo do Pánów / Szláchty / Rycérztwá / y ich ludu y Kmieci nie bedźiemy czynić / przećiwko ich woléy: áni żadnéy rzeczy wzgledem tego zstepowánia niekażemy od nich wyćiągáć. A ieśli ináczéyby niemogło bydź / iedno żebyśmy muśieli zstepić: tedy zá nászym nakłádem y pieniądzmi każemy żywnośći y potrzeby

inné

inné sobie gotowáć. Nád to wszystki Pány Przełożoné/ szláchte/ Rycérztwo/ Miástá/ Miásteczká/ Wśi/ Dzierżáwy y ich lud y Kmiećie w ich wolnośćiách obiecuiemy záchowáć: áni oné przećiwko ich wolnośćiách niechcemy/ áni kążemy przez kogokolwiek vćiskáć.

w Wolnośćiách wszystek lud ma bydź záchowan.

Item/ wszystki listy/ Constitucie/ vmowy/ spiski (które córkóm nászym ná Kśieztwo/ álbo ná Królestwo wstępowánia w przerzeczonym królestwie zábrániáły) tákże y obrony dáné y pozwoloné/ ták przez nas y potomki násze z iednéy strony/ iáko przez przerzeczoné Pány/ Szláchtę Królestwa námienionégo z drugiéy strony/ zá zezwoleniem tychże Pánów/ Rycérztwá/ y Szláchty/ rzeczonégo Królestwá psuiemy/ wyniszczamy/ nikczemné czyniémy/ zepsowáné/ wyniszczoné nikczemné/ y prózné opowiedamy/ chcąc áby oné nie miáły żadnéy mocy: tylko áby ten niniéyszy Przywiléy ná wieczné czásy trwał. Ná których wszystkich rzeczy iáśnieysze świádectwo y wieczną moc ná niniéyszy list pozwaláiąc/ onéchmy záwieszoną y znáczną pieczęćią nászą prostą vtwiérdzili. Dan y działo sie w Koszycách/ śiedmnastégo dniá Wrześniá/ Roku Páńskiégo/ 1374.

Psuie Lodwik listy zábrániáiące białe głowy nápánstwo obiecáć.

Potwiérdzenié Przywileiów y inych praw z przydániem niektórych ártykułów: które przez Władysławá Iágełłá Królá obywátelóm Królestwá Polskiégo, ná polu blisko Czerwiénská są dáné, w Roku 1422.

W Imię Boże/ Amen. Ná wieczną téy rzeczy pámięć. Sprawy ludzkié niemáią żadnégo czásu vstáwáć/ y od żadnégo niemáią w mocy swéy bydź zwątlone: które gruntowna władza Przełożonych Kśiążąt vtwiérdźiłá/ y doskonáłość Listów y wiárá pełna świádectwá stałe vczyniłá. A ták My Władysław/ z łáski Bożéy Król Polski/ y Ziem Krákowskiéy/ Sedomiérskiéy/ Sierádzkiéy/ Łęczyckiéy/ Kuiáwskiéy/ Kśiążę nawysze Litewskié/ Po-

List 48.

mozki/

morzki/ Ruski/ Pan y Dziedzic / oznáymuiemy tym to Listem/ ktorym należy wszystkim / ninie y potym bedącym : ktorzy tych rzeczy wiádomość będą mieć. Iż my pilnie bacząc ná wielką wiáre y vstáwiczné posługi/ ktoremi Prelaci/ Pánowie/ Przełożeni/ szláchtá y wszystko Rycerstwo Krolestwá nászego niekiedy Nam rádząc / niekiedy ná woynách / niekiedy w inych przygodách y przypadkách nászych przy nas nigdy nie zmordowáną wiárą stoiąc / wdzięcznymi Nam sie vczynili / y bez przestánia ná kożdy czás czynią / y rozmnożywszy zacność wiáry swéy iescze więcéy mogą powolność swą nam okázác: dla ktorych przyczyn dáry sczodrobliwości Krolewskiéy zásłużyli od nas bráć. Względem tedy tych służb ich chcąc ie łáski nászéy przychylnością vprzédzić/ y ich pożytkom y rozmnożeniu/ ktoré zá swé poczytamy / porádzić : áby sie ták ku służbam nászym mogli pochopnieyszémi vmysły mieć/ ná pilné prośby ich/ ktoré do nas z pokorą czynili/ á zwłasczá ná osobliwą prośbe y przyczyne y ráde Naiaśnieyszégo brátá nászégo namilszégo Páná Alexándrá álbo Witowdá/ Wielkiégo Kśiążecia Litewskiégo/ niżéy nápisáné Práwá / wolności / exempcię / iáko im pożyteczné y przystoyné ná wieczné czásy trwáć pozwalamy.

Záleca krol zasługi poddánych swych.

Naprzod obiecuiemy od tych czásow nigdy przez rády y przyzwolenia osobnégo/ y dopusczenia Pánow Krolestwá nászégo Monety teraz w Krolestwie nászym bieżącéy / álbo też postronnéy/ álbo nowo wymyśloneý/ nie kázác áni dopuścić bić : A tych / ktorzy ią będą bić / wedle ich zasługi winámi będziemy kárác : áby przez to szkody / y nieznośny poddánych nászych niedostátek (ktory sie przez Monety złé vżywánié obficie w Krolestwie nászym rozmnożył) zá sczęśliwégo Pánowánia nászégo był oddalon. Iáko świętéy pámięci Pan Kázimirz niegdy Krol Polski/ przodek nász tego im pozwolił w Kśiegách Ziemskich : ktoré z Prelaty y z Pány swémi niegdy w Wiślicy y ná Séymie Wálnym wydał/ y ná pámięć wieczną zostáwił.

Krol monety kowáć nie ma okrom zwolenia Pánow rad.

Item / áby obfitszą łáską byli od nas obywátele Krolestwá pocieszeni / y przeciwko nam więtszą wiáre y posługe pokázowáli : obiecuiemy/ iż od tego czásu y ná potym żadnégo poddánégo Krolestwá nászégo / ktoregokolwiek dostoieństwá/ przełożenia/ stanu/ y stopniá będzie / dobr dziedzicznych nie będziemy bráć/ áni do Skárbu bráć álbo obrácác rośkażemy / áni sie w tákowé dobrá przez Nas/ álbo Vrzedniki nászé/ álbo iné ktorekolwiek ludzie nie wwiążemy / áni każemy wwiezác zá iákie-

Zá żadné występki máiętności Krol obiecuie niebráć

kolwiek

kolwiek wyſtępki álbo przewinienia: ážby pierwéy o tym vprzedził ſąd náſzych Sędzi: które ná to náznáczymy z náſzymi Prełaty/ Pány/ y vważné ich vznánié y ſkazánié.

Król gránic zbrániáć niema.

Item/ niechcemy/ áni od tych miaſt mamy komu náſzégo Máieſtatu proſzącemu gránic od dóbr/wśi/y Dziedzictwá náſzégo rozdzielenia zábrániáć álbo przewłóczyć: iedno przez moc y gwałt od nas to niech nie będzie wyćiſkano.

Zaden Sędzia niemože bydź Stároſtą téy ziemie gdzie ieſt Sędzią.

Itē/gdyž z tąd niemałé poddánym náſzym przydáią ſie ſzkody: gdy Sędziowie w ziemiách/ kedy ſądy máią/ná Stároſtwá bywáią przekłádáni: dla téy przyczyny od tegó czáſu y przedtym niechcemy: áby Sędzia który ná Stároſtwo ſtánowion był w téy Ziemi/ gdźie ieſt Sędzią/ y gdźie władzą ſądzenia ma.

Win ſkazánych przez ſąd król zadnému dáwáć niema ku wyćiągániu.

Item/ áby miedzy Szlachtą Korony náſzéy y inémi poddánémi/ſwary/ ſpory/ roſterki/ porážki/ zábiiánia były oddaloné: któreby mogly ſie wſczą́ć/ gdybyſmy dopuśćili winy náſzé nam z ſądów náſzych przychodzącé ſługám ábo inym poddánym náſzym ná ich proſby vporné wyciągáć od tych/ ktorzy Nam ná nie bywáią ſkazáni. Dla tego ninieyſzym piſániém obiecuiemy žadnému tákowych win ná poddánych náſzych nie dáwáć/ náznáczáć/ áni zlécáć z któréykolwiek przyczyny álbo względu: ále oné przez Vrzędniki náſzé ná nas kažemy wyćiegáć/ álbo oné tym/ którzy ie nam przepádli/ zá łáską náſzą będźiemy odpuſczáć: álbo též wyćiągnąwſzy ie/ ſzáfowáć iemi będźiemy wedle náſzéy woléy Królewſkiéy.

Item/ gdyž wſzytkim Ziemiam/ które okrąg Króleſtwá náſzégo zámyka/iáko iedno Kśiąže y Pan iednoſtáynie pánuiemy: nie ieſt tedy ſłuſzna rzecz/ áby rozmáitémi obyczáymi ſądzenia lud nam poddány/y pod náſzym rządzeniém będący miał ſie rozmáitośćią ſądów dźielić. Dla tego wiecznym zápowiedzeniém

We wſzytkich Ziemiách króleſtwá iedno práwo ma bydź.

vſtáwiamy: áby wſzyſcy y káždy z oſobná ludźie króleſtwá náſzégo/ którégokolwiek ſtanu/ doſtoieńſtwá/ y ſtopniá będący/ ſpráwy na ſądźiech náſzych Ziemſkich przekłádáiący/ álbo które zechcą przekłádáć oſobliwie káždy z oſobná y wſzyſcy wobec iednym práwem/ obyczaymi/ zwyczáiem/ po wſzyſtkim Króleſtwie náſzym byli ſądzeni: y áby Sędziowie ná ſtolicách ſądów náſzych śiedzący nie śmieli inych obyczáiów/ zwyczáiów/ kſztałtów przy Rocéch y ſkázowániu záchowywáć/ okromia tych: których Królów Polſkich Kśiegi Státutowé y zwyczáie Króleſtwá vczą/ y vkázuią: do których záwždy niech ſie vćiekáią. A cokolwiek przez nie ináczéy będźie oſądzono y ſkazano: niech

nikcze=

nikczemno będźie/y żadnéy mocy álbo władzéy niech nie ma.

Podimne ábo porádlne pospolitą mynicą álbo Práską niech będźie płácone.

Nád to ácz wybiéracze nászy po Ziemiách nászych Krákowskiéy y Sándomiérskiéy zá podatki násze / które po prostu Królestwem zową/ná znák poddáństwá y prawdźiwego Páństwá/ które to podatki zwykły bydź płácone Monetą pospolitą y zwyczáyną/á oni grosze Práskie od Kmieći wźięli/y do nászego skárbu wnieśli: á wszákże áby to ná potym Ziemiam rzeczonym nie przyniosło iákiéy szkody/y Práwam ich áby sie w czym nie vbliżyło/skázuiemy/y zápowiedzeniem wiecznym vstáwiamy: áby od tego czásu w Ziemiách Krákowskiéy y Sedomiérskiéy nie ina/ iedno tá monetá pospolita która w Królestwie bieży/zá podatki násze byłá wyćiągána: to opátrzywszy/iż ieśli poddáni nászy niektórzy w przerzeczonych Ziemiách od swych Kmieći zá swoie Czynsze grosze Práskie będą bráć/álbo zechcą bráć: tedy tákowi Kmiećie nam też ku płáceniu tákowychże groszów Práskich zá podatki násze przez Poborce násze będą przyćiśnieni.

Potwierdza Władysław Jágełło wszystkie Práwá.

A náostátek áby poddáni y obywátele królestwá nászego ták Duchówni iáko świetcy / przez wszelkiéy wątpliwośći praw y Przywileiów / które im dawno od Przodków nászych świetéy pámięći Królów Polskich y od nas są dáne/przespiecznie mogli vżywáć/y żadnéy wątpliwośći o ich dźierżeniu nie mieli: wszytkie y kożdé zosobná Przywileie/ Práwá/ Wolnośći/ y nádánia Násze y Przodków nászych przerzeczonych / które otrzymáli y trzymáią / pod którymkolwiek sposobem słów / we wszytkich punktćiéch/ sposobiéch/ ártykuléch/ wyrozumieniu/y zámknieniu ich / ninieyszym Przywileiem odnawiamy / vtwiérdzamy / pochwalámy / y wieczną im moc przykłádamy y przydáiemy. Ná których rzeczy wszystkich y kożdych z osobna pieczęć nászá ninieyszému listowi iest záwieszoná. Dan w Kole ná polu tám gdźie Woyská násze leżały/zá Wisłą przy Klasztorze Czérwieńská Diocezyiéy Płotckiéy / názáiutrz po świętéy Máriiéy Mágdálenie/Roku Páńskiégo Tysiącnégo/cztérzéchsetnégo/dwudźiestégo wtórégo. Przy czym byli przerzeczeni / Naiáśnieyszy brát nász Pan Alexánder álbo Witówd/ Wielkié Xiążę Litewskié / etc. nam namilszy: który y zwolenié y rádę ná wszystko dawał. Y nauczćiwszy w Pánu Krystusie Oycowie/ y Wielmożni y Szláchetni Mężowie / Ie° M. Kśiądz Mikołay Arcybiskup Gnieźnieński / Jákub Biskup Płotcki: Jan z Tarnowá Krákowski / Sedźiwóy z Ostrorogá Poznáński / Mikołay z Michałowá Sedomiérski / Mikołay z Oporowá Łeczycki/

czycki/ Woiewodowie: Marcin z Kalinowéy Siéradzki/ Dobek z Oleśnice Woynicki/ Marcin z Rytwian Záwichostcki/ Kásztelanowie: Páweł z Bogumiłowic Krákowski/ Piotr z Widáwy Siéradzki/ Prándotá Zárnowski Łeczycki/ Sedziowie: y innych wiele Pánów y z Rycérztwá nászych nam wiernych y miłych. Dan przez rece vczćiwégo w Pánu Kristusie Oycá Woyciechá Biskupá Krákowskiégo/ Królestwá Polskiégo naywysszégo Káncléřzá: y vczćiwégo Janá Dźiekaná Krákowskiégo Podkánclérzégo/ nam wiernie miłych.

Przywiléy Władysławá Królá: którym wolnośći ták Duchownych iáko Swietckich potwiérdza: który iest pozwolony w Iedlnéy, á potym dan w Krákowie: y ták iest nápiſány w Skárbie.

Władysław z łáski Bozey Krol Polski/ Ziem Krákowskiéy/ Sedomiérskiéy/ Siéradzkiéy/ Łeczyckiéy/ Kuiáwskiéy/ y Litewskié Ksiaże/ Pomorzki/ Ruski/ Pan y Dźiedzic/ rc. Dáiemy znáć ninieyszym listem tym wszytkim/ którym to wiedźieć iest potrzebá: Iż my vważáiac z dobrym baczeniem rozumu nienáruszona w niwczym wierność y póteżna obywátelów Królestwá Polskiégo stałość: która oni ná woynách y potykániu z scześliwémi (zá pomocą Bożą) nászémi tryumfy czesto czestokroć dla obrony nászéy y Królestwá tego dźierżac ná sobie nieprzyiacielskié naiázdy/ podieli: y którzy wiernym posłuszeństwem ná żadánié násze bárzo trudné nieprzespieczeństwá ciał y vmnieyszenia máietnośći podéymuiac/ wszedy y záwżdy nam byli posłuszni. Zá którémi spráwámi cnotliwémi wielkié dáry sczodrobliwośći nászéy przystoynie są zásłużyli. Jescze tákowé ich są ku nam zásługi y merita, że téż y przećiwko synóm nászym zacnym Ksiażetóm Władysłáwowi y Kázimiérzowi chęć y sczérą powolność okázáć nie zápomnieli/ á to w tym / że z nich iednégo/ któ- List 50.

 régo

rego ná rządzenie Królestwá godnieyszego vznáią/nápomnieni przez pisánie álbo obwieszczenie násze / sobie po czásu żywotá nászego zá Królá/ Xiążę/ Páná/ y Dziedzicá Królestwá tego Polskiego / y ziemie Litewskiey y Ruskiey (ktore ziemie zacne Xiążę Zygmunt Kierstuty wielkie Xiążę Litewskie / brát nász namilszy iáko teraz dzierży / ták do żywotá swego dzierżeć ma : á po śmierci iego/ ná nas/ y syny násze przerzeczone/ y Korone prawdziwym y dziedzicznym spadkiem przypáśdź máią / iáko to otworzystémi listy ná to vczynionémi iest vtwierdzono) pokornie y posłusznie przyieli: y Korone Królewską y z Sceptrmi królewskiemi z vczciwością wielką Ceremoniy powinnych obiecáli/iáko prawdziwego/y wedle práwá potomká/gdy látá słuszne będzie miał / ná Królestwo wsádzić. Zá co godni są/áby godnemi dáry od zacności nászey Królewskiey to im było nágrodzono. Zá te tedy zásługi ich wszystkie práwá y przywileie / ktore zdawna przy Koronáciiey nászey y innych czásow pozwolilismy/ábo ktore im ini Królowie y Xiążętá prawdziwi dziedzicy królestwá Polskiego od dawnych czásow nádáli/ zá mocą y obroną niniey szego przywileiu vmocniamy / pochwalamy / odnawiamy / potwierdzamy z vmiárkowániem niżey nápisánych ártykułow : zá ktorą tą ich popráwą/iesli ktore rzeczy w przerzeczonych przywileiách były trudne / tedy będą obiáśnione : á ktore były wątpliwe / wątpliwość im będzie odięta:zá ktorym wątpliwym rozumieniem wiele błędow sie wszczynáć zwykło.

Władysław Krol práwá potwierdza.

Naprzod tedy wszystki domy Boże álbo Kościoły we wszystkich ich práwiech/ swobodách / wolnościách/ gránicách/ rozdziałach stárych / ktorych zá czásow świętych Przodkow nászych Krolow Polskich y Xiążąt vżywáli /.chcemy wcale záchowáć. A dostoienstwá Kościelne y Swietckie królestwá Polskiego iednostáynie przy práwiech y zwyczáiách y wolnościách ich / ktore y ktorych czásu Naiáśnieyszych Xiążąt Pánow Kázimierzá/Lodowiká/y innych Krolow y Xiążąt dziedzicow królestwá Polskiego vżywáli/dopuszczamy stáć/ y chcemy przy nich zostáwić. Ktore to Dostoienstwá gdyby wákowáły/to iest/gdyby ten/ ktory ie miał vmárł/ żadnemu Cudzoziemcowi postronnemu / iedno szláchcicowi dobrze zásłużonemu/ y w sławie chwalebnie záchowálemu oney ziemie / w ktorey Dostoienstwo tákowe będzie wákowáło : to iest / w ziemi Krákowskiey / obywátelowi Krákowskiemu / w Sedomierskiey

Kościoły wszystki w wolnościách są záchowáne.

Dostoienstwá wszytkie obywátelom onych

skiey Sandomierskiemu / w Wielkiey Polscze obywatelóm Wielkiey Polski: a tak we wszytkich Ziemiach Królestwa naszego bedziemy dawać/ y rozdawać.

Ziem/gdzie wakuią/ máią bydź dawáne.

Ná które dostoieństwá ták Duchowne iáko y Swietckie Expektatyw zápisánych żadney osobie nie damy ná przyszłe czásy. A tákowych Dostoieństw przerzeczonych ták Duchownych iáko Swietckich niemamy vmnieyszáć / potłumiáć: y ich dzierżaw/ czyńszów/ ábo dochodów ku nim należących przez słusznego vznánia Práwá nie mamy bráć. Ale iż przez Dzierżawce Zamków y twierdz w cudzych kráinách vrodzone Królestwo w sobie y w cześciách swych czestokroć w niebespieczność zwykło przychodzić: dla tego y z tey przyczyny żadnemu Kśiążeciu/ ábo z Kśiążecego rodzáiu pochodzącemu/ álbo postronnemu ktoremukolwiek żadnego/ Zamku/ twierdze/ álbo miástá ku rządzeniu do czásu álbo ná wieczność nie damy / nie náznáczymy/ áni żadnym sposobem nie bedziem konferowáć: y ktemu żadnego z tákowych ná Stárostwo álbo dzierżenie ziemie Królestwá nászego przerzeczonego niechcemy dáwáć / áni ná tych mieyscách zásádzáć.

Expektáty wy ná dosto ieństwá nie máią bydź dawáne: á dochody ich niemáią bydź vmnieyszáne

Postronny ludziom Zamki áni Miástá nie máią bydź zlecáne.

Obiecuiemy y obowiezuiemy sie: iż gdy ná żądánie násze szláchtá nászá Koronna zá gránice Królestwá dla dánia odporu srogośći nieprzyiacielskiey poiedzie: tedy im dosyć vczynienie słuszne zá poimánie y zá ine szkody podiete vczyniemy. Ale gránic rzeczonego Królestwá szláchtá od naiázdu y náskoczenia nieprzyiaciól własnemi nakłády bronić máią / y są powinni: á gdzieby nieprzyiaciel iáki Królestwá nászego ktorymkolwiek sposobem do Królestwá nászeg wiechał/ y potkánie w gránicách tegoż Królestwá poddáni nászy vczynili: tedy tymże obywátelóm tylko zá więzienie / ále iesli zá gránicámi to sie przyda/ tedy y zá szkody/ iesli które/ czego Boże vchoway/ podeymą/ y zá więzienie dosyć vczynieniem / słusznie nágrodzić sie ofiáruiemy. A iesli kto z nászych Przełożonych/ z szláchty/ Pánów/ álbo obywátelów którego álbo które więźnie ktoregokolwiek stanu álbo záwołánia y przełożenia będącego poyma: onemu álbo onym obiecuiemy od kożdego tákowego więźniá dáć y zápłáćić iedne kopę Monety w Królestwie bieżącey: á więźniá sobie wziąć mamy / ábysmy go ná sie szácowáli. Wyiąwszy Mieszczány y prostego stanu ludzie: które szácowáć będą oni/ którzy ich przywiodą álbo ie poymáią/ wedle woley swey. Też iesli kiedy przerzeczonym nászym poddánym zá gránice Królestwá nászego

Szláchćie gdy zá gránice przeciwko nieprzyiacielo wiwyiedźie Król zá więżienie y szkody dosyć vczynić ma: ále gránic bronić swémi nakłády szláchtá powinna.

Kto więźnia iákiego przywiedźie/ co zań weźmie.

woien-

Zá gránice gdy obywátele koronni wyiádą/ Król im po piąci grzywien ná drzewo dáć ma.

woiennym ſpoſobem iecháć/ y rußyć ſie roſkażemy: tedy pięć grzywien ná kożdé drzewo zápłácić y rozdáć obiecuiemy w mieśćie głównieyßym kożdégo powiátu/ piérwéy niżliby z gránic wyiecháli przerzeczeni poddáni náßy. A gdyby ſie nam tráfiło po rozdániu pieniędzy przerzeczonym we dwu lat ná woyne nie iecháć: tedy ćiż obywátele od tákowych pieniędzy y ſłużb/ względem pieniędzy dánych/ będą wolni/ y wyięći. Ale ieſli po dwu lat ná woyne z obywátelmi náßémi rußymy ſie/ y zá gránice poiedźiemy: tedy przerzeczeni poddáni náßy od tych pieniędzy y ſłużb względem onych pieniędzy tákże będą wolni.

Król monety przez zwolenia Rády bić nie ma.

Też obiecuiemy zá ſłáwné Syny náßé: iż gdy zá wolą Bożą ieden z nich ná Króleſtwo będźie obran/ y rząd Króleſtwá obéymie/ Monety z którégokolwiek krußcu przez dozwolenia y rády Duchownych Pánów y Swietckich w Króleſtwie Polſkim nie dopuśći kowáć: ták iáko y my przez dozwolenia y rády tákowéy Monety niechćieli kowáć/ ániſmy kowáli.

Król wßytkie obywátele koronné od wßytkich podatków/ robót/ vćiſków ⁊c. wolné czyni: tylko przeſtáiąc ná dwu großu monety Polſkiéy zwyczáynéy

Nád to czyniémy wolné/ y ná wieki wyſwobodzamy wßytki y kożdé z osobná wßytkich náßych obywátelów Kmiećie/ od wßytkiéy płacéy/ podatków/ wyciągánia/ powozów/ robót które podwodą zową/ vćiſków/ obciążenia Zboża/ Oſpów: tylko przeſtáiemy ná dwu großách Monety zwyczaynéy Polſkiéy/ w Króleſtwie Polſkim poſpolićie bieżącéy. Które dwá großá kożdy kmieć przerzeczonych obywátelów náßych z kożdégo łánu ośiádłégo będźie płácił: choćiayby też więcéy osób ná nim śiedźiáło. Ale wyymuiemy od téy płacéy Szołtyſy y ſługi ich/ chcąc áby od tákowégo płácenia dwu großu byli wolni y wyięći. Tákże też Mynárze/ Káczmarze/ y Zagrodnicy/ którzy nie máią áni robią ról/ to ieſt łanów cáłych ábo połowice/ którzy tu tylko tákże máią bydź wyięći: ále ini kożdégo roku ná przyßłé czáſy ná świeto ś. Mikołáiá płáćić będą. Ale ieſli z przerzeczonych Młynárzów álbo Káczmarzów álbo Zagrodników który cáły łan będźie záśiéwał: tedy płáćić dwá großá będźie. A ieſli połowice/ tedy przedśie groß tákowéyże Monety nam będźie powinien. Ná które to płácenié dwu großu Minice przerzeczonéy/ Naiáśnieyßému Kśiążęciu Pánu Lodwikowi/ Węgierſkiému y Polſkiému Królowi/ dobrowolnie poddáli ſie. A ieſli w náznáczonym czáśie Nam która Wieś tákowych pieniędzy zániedba zápłáćić: tedy ten/ którégo ku wybiéraniu tákowégo podatku vſtáwiémy y náznáczémy/ w téyże Wśi iednégo Wołu względem nie zápłácenia/ przez nádźieię wrócenia

Ciąża zá niewydánie podatków królewſkich

wziąć

wźiąć będźie miał zupełną moc. A ieſli we cztérnaśćie dni po wźięćiu tákowégo wołu táż Wieś / y ktorákolwiek ina przerzeczonych pieniedzy nie zápłáći: tedy Poborcá náß dwá woły tákimże ſpoſobem przez nádźieie wrócenia niech weźmie. Téż przerzeczony wyćiegácz pieniedzy rzeczonych względem znáku/ który Napiśnym zową / niech nic nie wyćiąga / áni bierze: á wßákże liſty ſwémi niech Kmiećie quituie z zápłácenia. O Mieśćiech ſtárych y nowych zá czáſu pánowánia náßégo oſádzonych/ ták vſtáwiamy: iż ten Mieſczánin/ który w mieśćie z żoną/ z dźiećmi y z czeládźią mießka/ á rolą ſam álbo przez ſwégo Zagrodniká álbo oracza robi: nie będźie powinien ná zápłácenié przerzeczonégo porádlnégo: ále ieſli przed miáſtem álbo miáſteczkiem mießka/ niech płáći przerzeczoné porádlné/ ták iáko by we wśi śiedźiał. A temu nic nie ma przeßkádzáć / iż do práwá y zwierzchnośći tego miáſtá álbo miáſteczká przynależy/ álbo z nimi iákié obowiąſki/ to ieſt/ iákié podatki y inné roboty podéymuie.

Wyćiegácz pieniedzy Napiśnég brác niema

Mieſczánie od porádlnég wolni: ále przedmieſczánié iá° ini kmiećie máią ie płáćić.

Téż obiecuiemy: iż w żadnéy źiemi Króleſtwá Polſkiégo Inſticionarium niechcemy poſtánawiáć / álbo iákokolwiek náſtáwiáć.

Inſticionarz w żadnéy źiemi niema bydź poſtánawian.

Téż obiecuiemy: iż kożdé zoſobná Artykuły / zámkniénia w Przywileiách w niwczym nie zfałßowánych / Naiáśnieyßych Kśiążąt Pánów Káźimiérzá y Lodwiká/ y wßytkich inych Królów/ Kśiążąt/ ſpráwiedliwég wſtępku dźiedźiców ſtárych króleſtwá Polſkiég/ kośćiołom/ obywátelom/ y miáſtom nádánych/ które ſie zámykáią w Przywileiách Przodków náßych/ á zwłaſczá które ku pożytku y rozmnożeniu náßému / y Króleſtwá Polſkiégo częſto miánowánégo / y onégo obywátelów śćiągáią ſie / mocnie y niezgwałcenié chowáć y ná wieczné czáſy będźiem trzymáć.

Przywileie ſtárych Królów ták duchownyḿ iáko świetckim nádáné Król chowáć ma.

Téż obiecuiemy / iż żadnych ſtáciy álbo roſkázowánia álbo zſtępowánia w Mieśćiéch/ we Wśiách/ w dźiedźictwách/ dworzéch y Folwárcéch Kośćielnych y ßláchetckich / y poddánych náßych nie będźiemy czynić. A ieſli z przygody álbo zá wczáſem y potrzebą/ która nas do tego przyćiśnie/ ſtánié w dobrách/ mieśćiéch/ Zamkách/ w dworzéch Kośćielnych/ y ßláchetckich przyda ſie nam vczynić: tedy nic gwałtem áni mocą każemy bráć: álbo cokolwiek czynić dopuśćiémy: y owßem potrzeby / náßémi pieniądzmi włáſnémi chcemy kupić.

Król ſtáciy żadnych od poddánych bráć niema

Téż obiecuiemy/ y ná wiárę ſwą bierzemy: iż żadnégo obywátelá

Złodźiéy/ łotr/ pożo-

gnik / meżobóycá / łápácz biáłychgłów / może bydź iman.

wátelá ośiádłégo o iáki wyſtepek álbo obwinienie nie bedźiemy áni roſkażemy łápáć / áni żadnéy pomſty ná nim czynić: áż Práwem bedźie ſłußnie przekonan / y do rąk náßych álbo Stároſtów náßych przez Sedźie téyże Ziemie / w którey tenże obywátel mießka / oddan. Wßákże tákowégo człowieká / który ná złodźieyſtwie / álbo dobrowolném meżobóyſtwie / ná łápániu pánien álbo biáłychgłów / ná ſpuſtoßeniu Wśi álbo ná łupieſtwie był poyman / tákże tych którzyby niechćieli ſłußnégo rekoiemſtwá po ſobie ſtáwić y dáć / wedle wyſtepku y złego vczynku tylko wyymuiemy. A żadnému dóbr álbo dźierżaw nie bedźiemy bráć / áżby był pierwéy ſądownie przez ſłußné Sedźie álbo Pány náßé nam ſkazan.

Máietnośc iedno práwem zwyćiężonému ma bydź bráná.

Gránic Król bronić nie ma.

Téż obiecuiemy: iż wßyſtkim obywátelom / którzy żądáią y proßą gránic z dobry y dźiedźictwy náßémi / nie bedźiemy im zbrániáć.

Wßyſtkié ziemie iednégo práwá vżywáć máią.

Téż obiecuiemy: iż wßyſtkié Ziemie Króleſtwá náßégo Polſkiégo / Ruſką w to Ziemie wkłádáiąc / (wßákże záchowawßy dań Owſową: którą tylko ſámá Ruś nam bedźie dáwáć do żywotá náßégo) do iednégo Práwá wßyſtkim Ziemiam poſpolitégo przywiedźiemy / przychylimy / y ziednoczymy przez ninieyßy liſt.

Przywileie ieſli ſie którym co vbliżyło / do pierwßéy mocy ſą przywiedźioné.

Téż przypátruiąc ſie dobrze temu / iż przerzeczeni króleſtwá náßégo obywátele / y wßyſcy w nim mießkáiący z miłośći y z łáſki przećiwko Máieſtatowi náßému przywileiom ſwym przez nas y potomki náßé ſobie niekiedy dánym vbliżyli: przeto té wßyſtkié przywileie náßé / y przodków náßych Królów y Kśiążąt / y dźiedźiców włáſnych y prawdźiwych króleſtwá Polſkiégo przerzeczonégo / do pierwßéy kluby przywodźimy / znowu cáłé czyniémy / odnawiamy / y tą ninieyßą obroną piſánia tego potwierdzamy / mocné czyniémy y dekláruiemy chcąc / áby miáły władzą wieczney mocy.

Zgádzáć ſie káżdév wolno póki ſie rzecz z Sądem nie ſkończy.

Téż ieſli którzy obywátele náßy / álbo którzy inni w Króleſtwie náßym mießkáiący / gdy ieſcze Dekrét nie ieſt vczynion w ſądźiéch / chćieliby ſie zgádząć o którékolwiek rzeczy: tych od win Náßych / y Sedźich / y Podſedków / y Woiewodzych / y Káßtelánſkich czynimy wolné y ſwobodné.

Winy ſądowné niemáią bydź nikomu dárowáné.

Téż obiecuiemy: iż win ná ßláchćie Nam ſądownie ſkazánych żadnému nieobiecuiemy ku wyćiągániu dopuśćić: ále oné przez Nas álbo Stároſty ábo Vrzedniki náßé bedźiemy wyćiegáć / á wyćiągnioné bedźiemy wedle woléy náßéy ßáfowáć.

Téż

Też wszyscy obywátele Ziem Kuiáwskiéy y Dobrzyńskiéy z Owsá / który Nam zwykli płácić / do dziesiąci lat tylko Nam bedą powinni z niego odpowiádáć: które gdy wynidą / od tákowégo Owsá bedą wolni y wyieci.

Kuiáwska y Dobrzyńska ziemiá / tylko do 10 lat owies máią płácić.

Pisárze Ziemscy / którzy bedą ná Pisárstwo przełożeni / záwżdy sámi ná Sądźiech á nie przez insze áni przez podpiski / ábo iné któreby chćieli záſádzáć / niech śiedzą / gdy to vczynić bedą mogli. Ale ieśli nie bedą moc bydź / bedźie im wolno mieć substituty ná swych mieyscách záſádzoné: które to iste Pánóm y Sedźióm Ziemskim / w których ziemiách vrząd tákowy máią / bedą powinni przesentowáć: iáko są dobréy sławy / y od przerzeczonych Pánów y Sedźi ná tákowy vrząd pochwaleni. A ieśli ináczéy sie bedą záchowywáć / tedy ten vrząd ich inym godnieyszym y pilnieyszym przez nas ma bydź dan bez omieszkánia: áni żadna przyczyná máła niebytnośći Pisárskiéy nie bedźie moc wymówić. Zá świádectwem tego listu: któremu Máiestátu nászégo Pieczeć iest záwieszoná. Dan w Krákowie w Piątek w Oktáwe trzech Krolów / Roku Pánskie° / Tysiącne° / czterechsetnég / trzydźiestégo trzećiégo. Przy czym byli vczćiwi w Pánu Krystusie Oycowie / Wielmożni y Szláchetni // Woyćiech świetégo Kośćiołá Gnieźnieńskiégo Arcybiskup y Primas / Zbigniew Krákowski / Jan Włodzławski / Jan Chełmski / Biskupi: Mikołay z Micháłowá Kásztelan y Stárostá Krákowski / Piotr Száfrániec Sedomiérski / Márcin z Kálinowéy Siérádzki / Jan z Lichyn Brzestcki / Járund z Grábie Włodzławski / Woiewodowie: Piotr z Bniná Gnieźnieński / Wáwrzyniec Zarebá Siérádzki / Woyćiech Málski Leczycki / Dobesław z Oleśnice Woynicki / Krystyn z Koźieglów Sądecki / Domárad z Kobylan Biecki / Krystyn Brześki / Jan z Kretkowá Dobrzyński / Wársz Sámborzec Záwichostski / Páweł z Lodczy Małogostski / Stánisław Gámrat Polániecki / Páskon z Gosłáwic Konárski / Stánisław z Gozdná Brzescki / Kásztelanowie: Jan z Oleśnice królestwá Polskiégo Márszałek / Piotr z Pieskowéy skáły Krákowski / Piotr Korczbok Poznáński / Stánisław Bieláwski Leczycki / Stánisław Sczkowski Włádysláwski / Andrzéy z Lubliná Dobrzyński / królestwá nászégo Polskiégo Podskárbi / Podkomorzowie: Páweł z Bogumiłowic Krákowski / Jan z Sprowy Sedomiérski / Abráám z Zbąszyná Poznáński / Piotr z Widáwy Siérádzki / Mikołay Slup Dobrzyński / Sedziowie: Stánisław z Skárbniowic Se-

Pisárze ziemscy sámi ieśli mogą ná sądźiech máią siadáć.

 domiérski /

domiérſki/ Zegotá z Moykowic Sierádzki/ Alexi Dobrzyńſki/ Mikolay z Kośćielcá Bydgoſtcki/ Chorążowie: Piotr Strinkowſki Podczáßy Łánczycki/ Zygmunt Bobowſki Krákowſki/ Záwiſzá z Oleßnice Sándomiérſki/ Podſedkowie: y iné Rycérſtwo/ ktorzy byli ná wálnym Séymie. Dan przez rece przerzeczonégo Vczćiwégo Oycá Kśiedzá Janá Biſkupá Włodzláwſkiégo/ Króleſtwá Polſkiégo Káncl érzá: y Vczćiwégo Władyſłáwá z Oporowá/ Dekrétów Doktorá/ Dziekaná Krákowſkiégo/ Stolice Apoſtolſkiéy pierwßégo Piſárzá/ tegóż Króleſtwá Podkánclérzégo.

Około tych, co dzieśięćiny y dobrá kośćielné łápáią: y około tych, ktorzy klątwę więcéy niz rok ná ſobie ćiérpią.

Kázimiérz. List 66.

W Jmie Boze/ Amen. My Kázimiérz/ z láſki Bożéy Krol Polſki/ Wielkié Kśiąże Litewſkié/ ná wieczną pámieć dáiemy znáć przez ninieyßy Liſt/ etc. Jeſliż poddánym króleſtwá náßégo łáſke náße y opátrzenié Królewſkié w rozmnożeniu pożytków/ Praw/ Swobód/ y w záchowániu Wolnośći rozßérzamy: tedy wiecéy Kośćiołóm (zkąd chwałá y cześć nawyßßému Pánu Jezu Chriſtuſowi wßytkich rzeczy ſtworzyćielowi/ y dußné zbáwienié przychodzi) y oſobam y członkóm Kośćielnym to czynić y vżyczáć ieſt ſłußniéy. Dla tego ſławnéy pámieći Naiáśnieyßé Kśiąże Pan Władyſław Krol Polſki y Oyćiec náß namilßy przodek/ złośći ludzkiéy zábiegáiąc/ á kośćielnéy wolnośći y iego członkóm y oſobam kośćielnym y świetckim pokoiowi y nieußkodzeniu czáſu Páńſtwá ſwégo przeziéráiąc/ ſwoie pewné y otworzyſté liſty Státutowé vczynił y ſpráwił pod témi ſłowy.

O wolnośći Kośćielnéy y oſób kośćielnych przywiléy ſie poczyna

W Jmie Boze/ Amen. Władysław z łáſki Bożéy Krol Polſki/ y Ziem Krakowſkiéy/ Sándomiérſkiéy/ Siérádzkiéy/ Kuiáwſkiéy/ Łánczyckiéy/ y Litewſkié Kśiąże Nawyßßé/ Pomorſki/ Ruſki/ Pan y Dziedzic: ná wieczną pámieć. Aczkolwiek poddánych náßych świetckich pożytków z dobrotli-

dobrotliwości Królewſkiéy zwykliſmy z chućią przeſtrzégáć / y práwá z wolnośćiámi ich przećiwko zbrzydzonéy złych ludźi złośći / Páńſtwá náſzégo pomocą zwykliſmy záchowywáć: wſzákże tym wiecéy Królá ſpokoynégo pánuiącégo nád wſzytkimi przykłádem (przez którégo Królowie króluią / y Kśiążetá pánuią) Kośćioł iego świety / y oſoby Duchowné y świetckié iemu poddáné / w práwách / w wolnośćiách / w Státutách od świetych Oycow wydánych / chowáć / bronić przyſtoi / y oné od wſzelkiégo gwałtownégo naiázdu ſtrzédz. Niechayże tedy wie ták teráznieyſzy wiek / iáko przyſzły: iż áczkolwiek świetémi Kánony y práwem ludzkim ieſt pożytecznie opátrzono: iż ieſliby ktorykolwiek Przełożony / álbo Stároſtá / álbo Pan / álbo ſzláchćic / Rycérzki człowiek / Hołdownik / ktorégobykolwiek ſtanu / doſtoieńſtwá / przełożeńſtwá y záwołánia był / Dźieśiećiny (ktoré ſobie Pan Bóg ná znák powſzechnégo páńſtwá / ku pożywieniu ſług ſwoich dáwáć roſkazał) y tákże Domy / Trybuty / Zamki / Wśi / twiérdze / poſſeſsię / y ktorékolwiek dobrá / y inné rzeczy ruchomé y nieruchomé Kośćiołóm / y ná miłośierné vczynki oſobam kośćielnym należącé / y też vbogich ludźi / ktorzy w nich mieſzkáią / śmiałby wydźiéráć / náieżdżáć / okupowáć / álbo nieſłuſznie zátrzymáć / z nich co wźiąć / álbo podatki ná nie iákié kłáśdź / álbo nieſpráwiedliwie ie ćiążáć / álbo co z nich obyczáiem zaſtáwy wyćiſnąć / álbo iákim wymyſłem obćiążyć álbo wydrzéć / náiecháć / zátrzymáć / śćiążáć roſkazał / álbo ná to zwalał / álbo tákowégo łápáczá / naiezdniká / ſkupowniká / y nieſłuſznégo zátrzymáwáczá z rzeczą vłápioną / naiezną / opánowáną / zátrzymáną záchował / w obronę przyiął / ábo w dobrách tychże iáwną ſzkodę y znáczną obrázę vczynił: á ieſliby wſzytkich y kożdéy rzeczy z oſobná vłápionéy / náiechánéy / opánowánéy / ćiążánéy nie wróćił / y z krzywd y z ſzkód vczynionych y z iáwnéy obrázy ſłuſznéy nagrody y doſyćuczynienia nie vczynił: tedy z ſwémi pomocniki kaźni y klątwam Kośćielnym ma bydź podległy. Ale iż w niektorych oſobách świetckich Króleſtwá náſzé° ták wielka ſie wkorzeniłá złość: iż win y klątw przećiwko tákowym ták przez Kánony kośćielné / iáko też od ludźi wydáné / bezrozumni ludźie wiecéy niż rok / zátwárdźiáłym vmyſłem / ná wzgárdę kluczów świetégo Kośćiołá Mátki náſzéy / z wielkim niebezpieczeńſtwem duſz ſwych máło ſobie ważąc Conſtituciię przerzeczoné z zgorſzeniém wiele wiernych Páná Kryſtuſowych / nie boią ſie ná ſobie znośić: dla ktorych

wyſtepków

Bóg iáko wſzechmocny pan ná znák pánowánia ſwé go dźieśiećiny ſobie dáwáć roſkazał.

Kto vłápi / náiedźie / opánuie dobrá kośćielné / Klątwam ma bydź poddan.

O tych ktorzy klątwę wiecéy niż rok ná ſobie trzymáią.

Których miecz duchowny ode złég nie odwodzi: niech winá doczesna ie powściąga.

wystepków Boskiéy kázni miecz zábija niewinnie: skąd też mnożą sie y odszczepieństwá / y rozmáite powstáią dusz nieprzespieczeństwá. My tedy Włádysław / wielkim pożądaniém y przodkow nászych przykłádem / iáko obrońce y záchowywáciele Praw / Wolnośći / y Przywileiów Kościelnych / y osób iemu poddánych rozmnożenia wolnośći kościelnéy z powinnośći nászéy prágnąc / y Statutóm tákowym chcąc exequucyą vczynić: (bo próżnoby Práwá dáwáć / gdyby ku exequuciiéy nie byly przywiedzione:) y chcąc to widźieć / áby którégo boiaźń Boża y miecz duchowny od złego nie hámuie / kaźnią doczesną był powściągniony / niniéyszym nászym Dekretem / zá rádą y iednostáynym Prełatów y Przełożonych nászych pożądániém / wiádomośćią / przyzwoleniém / chcemy / skázuiemy / y mocnie á skutecznie ná wieki obiecuiemy chowáć. Przeto iuż vstáwiamy y ordynuiemy przez Przywiléy niniéyszy: Iż gdy który obywátel Króléstwá nászégo / którégokolwiek stanu y záwołánia / o vłápienié dźieśiećin / y inych rzeczy kośćielnych opánowánié / álbo o którékolwiek wystepki / też o nieposłuszeństwo Práwá y roskazánia świetégo kośćielnégo skazániém spráwiedliwie bedźie záklet: á tákową klątwe dłużéy niż rok práwny vpornie bedźie ná sobie nośił: ániby stárał sie do rámienia świetéy mátki kośćiołá przywróćić / y zá wystepek słusznégo polepszenia vczynić: tedy gdy rok tákowy wynidźie / wszystki dobrá onégo zákletégo ruchomé y nieruchomé / ktoré ná ten czás bedźie dźierżał / máią bydź wźięté przez Stárostę mieysc / ktorému dobrá są podległé: á ták długo ie ći Stárostowie trzymáć máią / ážby przez té zákleté / álbo przez Stárosty przerzeczoné / z tákowych dóbr szkody y szácunek obrážonym / y ktorzy szkodę máią / dostátecznie sie zápłáćiło. Ktoré rzeczy gdy popłácone bedą / tedy dobrá przerzeczoné zákletym / ále rozgrzészonym / záśie máią bydź przywrócone przez Stárosty przerzeczoné. Roskázuiemy tedy wszystkim y kożdému Stárośćie króléstwá nászégo / y ich Podstárośćióm: áby ku pohámowániu tákich zákletych vporu / zátwárdzenia / krnąbrnośći / przerzeczoné násze zdrowé skázánia ku exequutiiéy przywodźili ná wiek wiekom / ilekroć przez Prełaty y inné osoby ták kośćielné iáko świetckié bedą w tym szukáni y nápominani. A ieśliby przerzeczeni Stárostowie y Dźierżawce nászy / álbo ich namiestnicy zá czásem bedący byli w tych rzeczách leniwi álbo niedbáli: tedy oné wszystki o tákowé niedbálstwo przez Vrzedniki duchowné mieysc dopuszczamy kląć. Zá świádectwem

Klątwe nád rok ná sobie trzymáiącégo winá.

Stárostowie w tych rzeczách nie dbáli máią bydź kleći.

Listu

Listu tego naszeg: któremu pieczęć nasza iest záwieszona. Sstáło sie to w Krákowie w Sobotę pierwszą przed Gromnicámi/ Roku Pánskiego 1433. Przy czym byli Nawielebnieyszy w pánie Krystuśie pánowie/ Zbigniew Krákowski/ Jan Chelmski Biskupowie: y też Wielmożni y Szláchetni/ Mikolay z Micháłowá Kásztelan Krákowski/ Piotr z Pieskowey skály Woiewodá Krákowski/ Jan Głowacz z Oleśnice Márszałek królestwá nászego: y innych wiele z Rycerztwá nam miłych. Dan przez ręce wielebnego Stánisłáwá z Oporowá Kánoniste/ Dziekaná Krákowskiego/ Stolice Apostolskiey pierwszego pisárzá/ królestwá nászego Podkánclerzego nam szczérze miłego. A to sie sstáło zá relácią wielmożnego Janá z Koniecpolá. My tedy Oycá y Przodká nászego namilszego wszystká vmysłu nászego vśilnością chcąc pilnie násládowáć/ tákowy list Státut chwalebny w sobie zámykáiący ze wszystkim iego zámknieniem/ zá zwoleniem y wolą Prełatów/ Pánów/ y Rad królestwá nászego pochwalamy/ odnawiamy/ mocny czyniemy/ potwierdzamy przez pośrzodek ninieyszy. A ták wszystkim teraz y nápotym będącym królestwá nászego Stárostom/ Dzierżawcom/ y ná innych mieyscách będącym roskazuiemy: áby przerzeczony Oycá nászego Státutowy list chowáli/ y do namnieyszego w nim punktu wiecznie y niezgwałcenie do namnieyszey rzeczy záchowywáli/ y ine w swych Stárostwách/ dzierżáwách/ Powieciech im którymkolwiek sposobem poddánych/ któregokolwiek przełożeństwá/ wstępku/ álbo záwołánia są/ przyciskáli y przypędzáli/ wedle mocy y ná ksztalt przerzeczonego Oycá nászego Listu: ilekroć iedno ták przez Prełaty/ iáko ine osoby Duchowne y Swietckie będą o to szukáni y proszeni. A iesliby sámi Stárostowie y Dzierżawcy/ y ini ná ich mieyscách zá czásem będący/ w przerzeczonych rzeczy wypełnieniu słábi y niedbáli álbo iákokolwiek trudni byli: tedy one y ich kożdego z osobná dla tákiego niedbálstwá/ y wzgárdy roskazánia nászeg/ skazániu klątwam przez przełożone mieysc y ich Wikárię Officiały poddáiemy/ gromimy/ y temu wiecznie podlec skázuiemy y obowiezuiemy/ chcąc áby ták długo przeciwko nim było postępowano/ ażby ku wypełnieniu tych listów chcieli postąpić istotnie/ zá świádectwem tego listu: któremu roskazálismy pieczęć swą przyłożyć. Działo sie ná Wálnym Seymie w Piotrkowie/ który był ná S. Woyciech/ we Srzodę pierwszą po świętym Jerzym/ dwudziestego y szóstego dniá Mieśiącá Kwietniá/ Roku

Stárostowie máią przypędzáć ludźi Stárostw swych ku trzymániu tego przywileiu.

Stárostowie niedbáli máią bydź kleći.

Roku Páńſkiego 1458. Przy czym byli naywielebnieyſzy y wielebni w Pánu Kryſtuśie Oycowie y Pánowie/ Jan świetégo Gnieznieńſkiego kośćiołá Arcybiſkup y Primas: Tomaſz Krákowſki/ Jan Włodzláwſki y Króleſtwá náſzego Kánclérz/ y Andrzéy Poznańſki/ kośćiołów Biſkupi: y wielebny Jan Lutko z Brzezia oboygá Práwá Doktor/ Ardziakon Gnieznieńſki y Podkánclérzy Króleſtwá Polſkiego: y tudziez Wielmożni y Wielebni/ Szláchetni/ y meżni/ Jan z Czyżowá Káſztelan/ Jan z Teczyná Woiewodá Krákowſki/ Lukaſz z Górki Poznáńſki/ Stániſław z Oſtrorogá Káliſki/ Derſław z Rytwian Sándomiérſki/ Piotr z Oporowá Lánczycki/ Mikołay z Kośćielcá Brzeſki/ Woiewodowie: Andrzéy Odrowas/ Woiewodá y Stároſtá Lwowſki: Jan z Pilce/ Hincá z Rogowá Siéradzki/ y Króleſtwá náſzego Podſkárbi/ Piotr z Turowá Sándomiérſki/ Piotr z Striykowá Włodzláwſki/ Stániſław z Szydłowá Zárnowſki/ Káſztelani: Kreſław Woyſzyk z Woyſze Krákowſki/ Sedziwóy z Láżizániec Sándomirſki/ Jan Kuropátwá z Lázuchowá Lubelſki Podkomorzowie: Mikołay z Brzezia Króleſtwá náſzego Márſzalek/ Jan Kraſká z Lubnicza Káliſki/ Jan z Sczekociná Podſtoli Sedomiérſki/ Mikołay Lubelſki/ Mikołay Pieniazek z Witowic Krákowſki/ Stároſtowie: Jan z Melſtyná/ Jan z Tarnowá/ Jákub z Debná Podczáſzy/ Mikołay z Chrzaſtowá Woyſki Krákowſki/ y wielebny Jákub z Sienná Gnieznieńſki y Krákowſki/ Jákub Loth z Debná Dziekan Krákowſki: Jan z Pniowá Dekretów Doktor y Ardziakon/ Jan Woyſzyk z Woyſze Kuſtos Krákowſki: Piotr Spinek z Bedkowá Gnieznieńſki y Krákowſki Kánonik: y inni godni wiáry/ co przy tym byli. Dan ieſt przez rece przerzeczonych Naywielebnieyſzego Oycá Kśiedzá Janá Biſkupá Włodzláwſkiego y Kánclérzá/ y wielebnégo Janá Lutká z Brzezia oboygá Práwá Doktorá Ardziakoná Gnieznieńſkiego y Podkánclérzégo króleſtwá náſzego/ nam ſczérze miłych. A to zá Relácią przerzeczonégo wielebnégo Lutká z Brzezia/ Doktorá oboygá práwá/ Ardziakoná Gnieznieńſkiégo y Podkánclérzégo.

Przećiwko łupiezcóm ná woynie więtſzé winy ſą vſtáwioné.

Acz

Ać świetey pámięci Kázimierz Krol Polski/ Przodek nász/ z niektóremi Xiążęty/ które sie Ziemiam y Królestwu y Máiestatowi nászému sprzećiwiáły/ przez wiele czásów woyny y wypráwy woienné miał/ czynił/ dźierżał/ y spráwował: wszákże nigdy czásu pánowánia szczęśliwego Królestwá iego przez woienné ludźie ták wiele y ták ćiężkich szkód/ nieprzespieczeństw/ świętokradźstwá/ wyłamánia Kośćiołów/ y spustoszenia dóbr Kośćielnych y Klasztornych/ y inych máietnośći nie było: áni ták wiele y ták ćiężkich iáko zá szczęsnégo pánowánia nászégo (co z żáłośćią wspominamy) nie są vczynioné y dopuszczoné. Abowiém chwalebnie był przerzeczony Przodek nász z Prełaty y z Pány Królestwá nászégo vstáwił y rozrządźił: áby wszyscy y kożdy zosobná obywátele Koronni ćiągnący ná woyne/ ktorymkolwiek imieniémby ie zwano/ nigdy w Mieśćiech/ w Miásteczkách/ we Wśiách/ w Folwárcéch/ y inych dobrách Kośćielnych y Klasztornych/ y Swieckich (ktore budowánia máią) ále ná polách y w chróśćiech stawáli/ y żadnego łupiestwá dóbr ktorychkolwiek y drápiestwá y gwałtów w dobrách żadnému nie czynili. Też był vstáwił z Prełaty y z Pány przerzeczonémi oszácowawszy lekszé wydatki/ dla pożytku Korony y kupowánia tych/ ktorzy ná woyne iádą: áby Zolnierze w ćiągnieniu zá wydatki swé kupowáli Wołu zá pułgrzywny/ Jáłowice zá szesnaśćie groszy/ Wieprzá zá wiárdunk/ Skopu zá dwá groszá/ dwie gęśi zá grosz/ sześć kurcząt zá grosz/ korzec Pszenice zá dwá groszá/ Zytá zá grosz/ Owsá zá grosz kupowáć mieli: ktory Státut przez długi zwyczay od poddánych nászych był y iest trzyman/ y chwalebnie dźierżan. Ale czásu szczęśliwego pánowánia nászégo y rządzenia Królestwá niektorych obywátelów Królestwá nászégo złość vprzéyma nie vmieiąc powśćiągáć sie od rzeczy zákazánych/ y słusznym sposobem weselić sie z pozwolonych rzeczy/ ták chwalebny Státut przywiódszy ku złému á szkodliwému vżywániu/ nie tylko przerzeczonych rzeczy/ ále dáleko więcéy gorszych (ktore sie Boskiégo Máiestatu obráżenié/ á królestwá nászégo spustoszenié przywodźić zwádzą) okrutnie czyniąc/ dopuśćili sie: iákosmy z skarg y z płáczliwégo wołánia poddánych nászych wyrozumieli/ y My sámi pewnym doświádczeniém tegosmy doszli: z ktorych w Królestwie nászym wiele pogorszénia/ wielkié nieprzespieczeństwá/ y ćiężkié niepożytki y skázy Kośćiołów y Klasztorów

Władysłá. Jágełło List 63.

Woienni ludźie nie indźie iedno ná polu stánia swéniechay czynią.

Ná woynie po cze° żywność kupowána bydź ma.

Potwiérdza Státut Królá Kázimiérzá.

rów przychodźiły / y (iáko podobieństwo ieśt) ieścze więtßé będą / ieśli predkim lekárſtwem temu ſie nie zábieży. Dla tego My przerzeczonym y inym złym rzeczam chcąc zabieżéć / y Króleſtwá náßégo nie vßkodzeniu y tákże Kośćiołóm y Klaßtoróm opátrznym chcąc pomoc / ták chwalebny Státut przerzeczonégo náßégo Przódká / weſpołek z Radámi y zezwoleniém Prełatów y Pánów Koronnych pochwaláiąc / ten władzą náßą Królewſką potwiérdzamy: wam / y kożdému z oſobná roſkázuiąc: áby ták chwalebny Státut y iego pochwalenié y potwiérdzenié w Mieśćiéch / w Miásteczkách kazáliśćie oznaymić y obwołáć / y on od wßyſtkich obywátelów Króleſtwá náßégo pod łáſką náßą roſkazáli chowáć: á przeſtępce tego Státutu Nam / y którym ßkodę vczynią / winę śiedmnadźieſtą / aliâs cztérnaśćie grzywien / álbo y więtßą winę Ziemie onéy / przez którą obywátele ćiągnąc przerzeczonému Státutowi co przećiwnégo vczynią / weſpółek y ßkody y krzywdy vczynioné powinni będą zápłáćić: które ßkody y krzywdy przez onegóż ſámégo przyśięgę którému ßkodá ſie ſſtálá / ktokolwiek on będźie / przed námi ma bydź dowiedźiono. Wyiąwßy Biſkupy: którzy iż częſtokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich ſtronách mießkáć mußą: á przeto przez Prokuratory ſwé roſtropné y godné Duchowné álbo ßláchtę świetcką przed námi przyśięgę niech vczynią. Ale przedśię wam / ábyśćie tákowégo Státutu przeſtępniki ninieyßym náßym pochwaleniém y potwiérdzeniém y ſkázowáli przymußáiąc ku doſyćuczynieniu / y karáli / oddaliwßy wßyſtkié zwłoki / dáiemy y zlécamy zupełną moc. Y roſkázuiemy wam / chcąc to koniecznie po was mieć: ábyśćie ninieyßy liſt tego pochwalenia y potwiérdzenia w Kśięgi Ziemſkié ſłowo od ſłowá ná wieczną pámięć wpiſáć y wnieść kazáli. My tedy Władyſław z łáſki Bożéy Król Polſki / etc. ten chwalebny Státut wyßéy nápiſány Naiáśnieyßégo Kśiążęćiá y Páná Kázimiérzá z łáſki Bożéy Królá Polſkiégo Przodká náßégo odnawiamy / potwiérdzamy / y do Kśiąg Práwá Ziemſkiégo wpiſáć roſkazáliſmy / iáko przed tym w Státućiéch tegóż Królá Jego M. ieſt nápiſan: y áby był chowan y dźierżan we wßytkim tym / co ieſt wyrázono / ſkazáliſmy zá radą Prełatów y Pánów náßych.

Szkody od tych którzy ná woyne ćiągną / má ią bydź nágrádzané.

Król ten Przywiléy do kśiąg Ziemſkich każe wpiſáć.

Kázimiérz

Kázimiérz trzeći potwiérdza Státut Kázimiérzá Prádziádá ſwégo ná ſzkodniki w ćiągnieniu ná woynę wydány.

Liſt 64.

MY Kázimierz z łáſki Bozey Krol Polſki/Wielkié Kśiąże Litewſkié/Ruſki/Pruſki/Pan y Dziedźic. Wſzytkim y kozdému z oſobná Stároſtóm Króleſtwá náſzégo ták głownym iáko mnieyſzym / w którychkolwiek Ziemiách y Powiećiéch roſkázuiącym / łáſke y dobrotliwość náſze Królewſką opowiádamy. Wielmozni / Vrodzeni / y Szláchetni: Acz świetéy pámieći Kázimiérz Król Polſki / Przodek náſz/ z niektóremi Kśiążety / które ſie Ziemiam y Króleſtwu y máieſtátowi náſzému ſprzećiwiáły / przez wiele czáſów woyny y wypráwy woienné miał / czynił / dzierżał/ y ſpráwował: wſzákże nigdy czáſu pánowánia ſczeſliwégo Kroleſtwá iego przez woienné ludźie ták wiele y ták ćiezkich ſzkód / nieprzeſpieczeńſtw / świetokrádztwá / wyłámowánia Kośćiołów / y ſpuſtoſzenia dóbr kośćielnych y Klaſztornych / y innych máietnośći nie było: áni ták wiele y ták ćiezkich iáko zá ſczeſnégo pánowánia náſzégo (co z żáłośćią wſpominamy) nie ſą vczynioné y dopuſczoné. Abowiém chwalebnie był przerzeczony Przodek náſz z Prełaty y z Pány króleſtwá náſzégo vſtáwił y rozrządźił: áby wſzyſcy y kozdy z oſobná obywátele Koronni ćiagnąc ná woyne / którymkolwiek imieniemby ie zwano / nigdy w mieśćiéch/ w miáſteczkách/ we wśiách/ w Folwárcéch/ y innych dobrách kośćielnych/ y Klaſztornych/ y świetckich (które budowánia máią) ále ná polách y w chróśćiéch ſtawáli / y żadnégo łupieztwá dóbr którychkolwiek y drapieztwá y gwałtów w dobrách żadnému nie czynili. Téż był vſtáwił z Prełaty y z Pány przerzeczonémi oſzácowawſzy lekſzé wydatki/ dla pożytku Korony y kupowánia tych / którzy ná woyne iádą: áby Zołniérze w ćiągnieniu zá wydatki ſwé kupowáli Wołu zá puł grzywny/ Jáłowice zá ſzeſnaśćie groſzy/ Wieprzá zá wiárdunk/ Skopu zá dwá groſzá / dwie Geśi zá groſz / ſześć kurczat zá groſz / korzec Pſzenice zá dwá groſzá / Zytá zá groſz / Owſá zá groſz kupowáć mieli: który Státut przez długi zwyczay od

Zołniérze gdźie w ćiagnieniu ſtawáć máią.

Céná rzeczam czáſu woyny.

poddánych nászych był y iest trzyman/ y chwalebnie dzierżan. Ale czásu scześliwégo pánowánia nászégo/ y rządzenia Króleſtwá niektórych obywátelów króleſtwá nászégo złość vprzéyma nie vmieiąc powściągáć ſie od rzeczy zákazánych/ y ſłusznym ſpoſobem weſelić ſie z pozwolonych rzeczy/ ták chwalebny Státut przywiodszy ku złému á szkodliwému vżywániu/ nietylko przerzeczonych rzeczy/ ále dáleko wiecéy gorszych (które ſie Boſkiégo Máieſtatu obrázenié/ á króleſtwá nászégo ſpuſtoszenié przywodzić zdádzą) okrutnie czyniąc dopuścili ſie: iákoſmy z ſkarg y z płáczliwégo wołánia poddánych nászych wyrozumieli/ y My ſámi pewnym doświadczeniem tegoſmy doszli: z których w króleſtwie nászym wiele pogorszenia/ wielkié niebezpieczeńſtwá/ y ćiężkié niepożytki y ſkázy Kośćiołów y Klasztorów przychodziły/ y (iáko podobieńſtwo ieſt) ieſcze wietsze będą/ ieſli prędkim lékárſtwem temu ſie nie zábieży. Dla tego My przerzeczonym y innym złym rzeczam chcąc zábieżeć/ y króleſtwá nászégo nie vszkodzeniu y tákże Kośćiołom y Klasztorom opátrznym chcąc pomoc/ ták chwalebny Státut przerzeczonégo nászégo Przodká weſpółek z Rádámi y zezwoleniém Przelatów y Pánów Koronnych pochwaláiąc/ ten władzą nászą Królewską potwiérdzamy/ wam/ y kożdému z oſobná roſkázuiąc: áby ták chwalebny Státut y iego pochwalenié y potwiérdzenié w Mieśćiéch/ w Miáſteczkách kazáliśćie oznaymić y obwołáć/ y ón od wszyſtkich obywátelów króleſtwá nászégo pod łáską nászą roſkazáli chowáć: á przeſtępce tego Státutu Nam/ y którym szkodę vczynią/ winę śiedmnądzieſtą/ aliâs czternáśćie grzywien/ álbo y wietszą winę ziemie onéy/ przez którą obywátele ćiągnąc przerzeczonému Státutowi co przećiwnégo vczynią/ weſpółek y szkody y krzywdy vczynioné/ powinni będą zápłáćić: które szkody y krzywdy przez onégoż ſámégo przyśięgę któremu szkodá ſie ſſtálá/ ktokolwiek on będźie/ przed námi ma bydź dowiedźióno. Wyiąwszy Biſkupy: którzy iż czeſtokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich ſtronách mieszkáć muszą: á przeto przez Prokuratory ſwé roſtropné y godné duchowné ábo szláchtę świecką przed námi przyśięgę niech vczynią. Ale przedśie wam/ ábyśćie tákowégo Státutu przeſtępniki niniey szym nászym pochwaleniém y potwiérdzeniém/ y ſkázowáli przymuszáiąc ku doſyć vczynieniu/ y karáli/ oddaliwszy wszyſtki zwłoki/ dáiemy y zlécamy zupełną moc.

Potwiérdzenie Státutu Káźimiérzowégo.

Szkody iáko szkódnicy máią nágrádzáć.

Ná Sędźie

A ieſli wy/ álbo który z was w vczynieniu ſpráwiedliwośći tym/

tym/którzy krzywdy y szkody vciérpieli/przez nie bedąc szukáni/ niedbáli y niepotężni bedźiecie: tedy bedą mogly osoby Kościelné przeciwko wam y kożdému zosobná z was o tákową niedbáłość vżywáć Práwá duchownégo/y przez Sedźie duchowné klątwámi kościelnémi/którym was poddáiemy/przymuszáć. Wszákże iednák chcemy to bydź ná obrániu y ná woléy tego/który krzywde álbo szkode vciérpiał: áby mógł ná szkody y ná krzywdy iemu vczynioné do Duchownégo álbo Swietckiégo Sedźiégo o spráwiedliwość vciec sie. Roskázuiemy wam y kożdému z osobná/ chcąc to mieć: ábyście ninieyszégo listu pochwalenié y potwiérdzenié w Kśiegi Ziemskié słowo od słowá ná wieczną pámieć wpisáć y wwieśdź kazáli/ná świádectwo przyszłych rzeczy: á ináczéy pod łáską nászą ábyście nie czynili. Dźiáło sie y dan iest w Piotrkowie ná Wálnym Séymie w Sobote po świecie ś. Andrzeiá Apostołá/Roku páńskiégo Tyśiącnégo Cztérechsetnégo/ Piecdźieśiatégo śiódmégo/ pod nászą pieczecią niniéyszému listowi záwieszoną/ etc. Przy czym byli Naucześciwszy y vczciwi w Pánu Krystusie Oycowie y Pánowie/ Jan świetégo Kośćiołá Gnieźnieńskié° Arcybiskup y Primás/ Tomás Krákowski/ Jan Włodzcláwski/ Káncléŕz/ Andrzéy Poznáński/ Biskupi: Y vczciwy Jan Lutko z Brzeźia oboygá práwá Doktor/Ardźiakon Gnieźnienski y Podkáncléŕzy królestwá Polskiégo: y Wielmożni/ Vrodzeni/ Mężni y Szláchetni/ Jan z Czyżowá Kásztelan y Stárostá Krákowski/ Stánisław z Ostrorogá Káliski/ Dersław z Rytwian Siéradzki/ Piotr z Oporowá Leczycki/ Mikołay z Kośćielcá Włodzcláwski/Woiewodowie: Andrzéy z Sprowy Woiewodá y Stárostá Lwowski/ Piotr z Számotół Poznánski/ Piotr z Gáiu Káliski/ Hinicá z Rogów Siéradzki/ y królestwá Polskiégo Podskárbi/ Kréslaw z Korozwenk Lubelski/ Jan z Borku Brzéski/ Piotr z Mosczyny Dobrzynski/ Piotr z Striykowá Włodzcláwski/ Stánisław z Szydłowcá Zárnowski/Kásztelanowie: Kresław Woyszyk z Woyszé Krákowski/Sedźiwóy z Leczyce Sedomiérski/ y Stárostá Lubelski/ Florian z Pácząnowá Krákow. Krystyn z Smolská Jnowlodzcláwski/Stolnikowie: Jan Kraská z Lubniczá Káliski/Jákub z Debná Krákowski Podczászowie: y innych wiele godnych wiáry przytych. Dan przez rece przerzeczonégo vczćiwégo Oycá y Kśiedzá Janá Biskupá Włodzcláwskiégo Káncléŕzá/ y vczćiwégo Janá Lutká z Brzezia oboygá Práwá Doktorá/Ardźiakoná

spráwiedliwośći krzywdy máiącym nie czyniące winá

Ten przywiléy ma bydź w Kśiegi Ziemskié wpisan.

Gnieźnieńſkiégo/Króleſtwá Polſkiégo Podkánclérzego ſczérze nam miłégo / pod Pieczęćią nászą záwieſzoną dla wiáry przeſzłych rzeczy. Zá Relácią tegóż Vczćiwégo Oycá Kśiędzá Jáná Biſkupá Włodzcłáwſkiégo / Króleſtwá Polſkiégo Kánclérzá.

Kázimiérz trzeći vſtáwił w Opátowcu Státuty o tych, którzy drapieżą máiętnośći Kośćielné : który potym wydał w Nowym Mieśćie.

KAzimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ Wielkié Kśiążę Litewſkié / Ruſki / Pruſki/ Pan y Dźiedźic / etc. Wſzyſtkim y káżdému z oſobná Stároſtóm/á miánowićie Krákowſkiému/Sedomiérſkie[v]/Rádomſkie[v]/Lublinſkie[v]/y inym ná którymkolwiek mieyſcu będącym/ nam ſczérze y wiernie miłym łáſkę nászę Królewſką. Wielmożni/y Vrodzeni/y wierni poddáni náſzy: z wielkim żalem y z boiáźnią pomſty bożey vſtáwné á płáczliwé ſkárgi od duchownych do nas przychodzą: iż od ſłużebnych przeſzłégo czáſu ná woynę ćiągnących w imionách ſwych Duchownych ſzkody nieſłycháné podieli : á ták chcąc zábieżeć gniewu Bożému ze wſzyſtką Rádą nászą w Opátowie zgromádzoną/tákiſmy náleźli y poſtánowili pośrzodek: którym Duchowni Práwem ſwych ſzkód łatwie powetowáć będą mogli. Káżdy ſzkodnik może bydź przed Stároſtę ſwégo przypozwány : á tego Stároſtá o ſzkody oné / iáko o ieden Artykuł do Grodu należący miedzy cztérzémá w práwie opiſánym ſądźić moc będźie miał : y dopuśćić ma Aktorowi probáciiéy iáko o gwałt domowy : álbo ieſli ſie tego Aktor będźie(co mu dáiemy ná wolą) domagał / przyśięgą ſie obżáłowána ſtroná wedle Grodu będźie wywodźiłá. A ieſliby Stároſtá dáleko był / przed którym z onym obżáłowánym miáłaby bydź tá ſpráwá : tedy on Aktor/gdy czás vpátrzy/ może go przed Nas (gdy w Krákowie / ále nie w Wielkiéy Polſcze będźiemy) przypozwáć : któremu niedopuſczamy żadnych exceptiy w tym / iż nie w ſwym Powiećie bywa mácan : ále chcemy / áby powodowéy ſtronie Práwem woiennym ſpráwiedliwość byłá vczy=

łá vczy=

łá vczynioná. Które rzeczy wſzyſtkie opiſáné o Duchownych dobrze ośiádłych w máietnośći Ziemſkiéy álbo dźiedźicznéy rozumieć ſie máią: ále o innych Duchownych niżſzégo ſtanu/którzy dla ich niedoſtátku/w ſądźiech Ziemſkich / á zwłaſczá dálekich ſtronách / niemogliby temu dosyć vczynić: tedy będą mogli w práwie ſwym Duchownym z ſzkódniki ſwémi czynić: w którym kiedykolwiek będą ſpráwiedliwie pokonáni / á klątwy dłużéy niż rok ná ſobie będą dźierżeć: tedy chcemy / áby ſrodze vſtáwá ná tákowé wydána byłá chowána / y áby do Wieże byli wſádzeni. Wſzákże chcemy / áby od Sędźi Duchownych y od Powodów tá ſrogość ták byłá vmiárkowána: áby áni oni w dociągániu ſpráwiedliwośći/ ábo w ſzácowániu ſzkód ſwych: áni ći w ſkázowániu niewykraczáli z miáry ſłuſzney ſpráwiedliwośći. A ná znák téy rzeczy/pieczęć náſzá ieſt záwieſzoná. Dan w Nówym Mieśćie Korczynie / w Piątek bliżſzy przed Niedźielą Głuchą/Roku Páńſkiego Tyśiącnégo/ cztérechſetnégo/ śiedmdźieśiątégo czwartégo. Ná roſkazánie Królá Je° M.

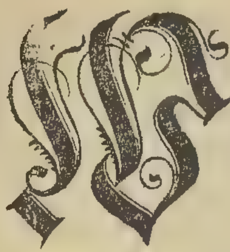
Duchowni niedoſtáteczni: Práwem Duchownym z témi którzy im ſzkode vczynią/niechaj poſtępuią.

PRZYWILEY O HÆRETYkách y odſczepiencách.

Ten Przywiley iuż ieſt áktikowány wyſzéy, fol. 218.

Przywiley Królá Ianá Olbráchtá: którym potwiérdza ácz wſzyſtkié przywileie Przodków ſwych, wſzákze oſobliwie wſpomina Przywiley Kázimiérzá Oycá ſwégo, przykłádáiąc k niemu Conſtitucię ſwé pewné.

List 91.

W Imie Boże / Amen. Ku wieczney pámięci. Máieſtat zacność y moc Królęſtwá y Páńſtwá káżdego ná ten czás v ſwoich poddánych nie tylko moc bierze / ále też iáko perły iákié lſnie ſie: kiedy Król ná poddáność y życzliwość poddánych ma baczenie / y gdy wſzyſtkié myśli ſwé ku pokoiowi / pomiárkowániu / y ſpráwiedliwości ich obráca. Co ná ten czás oſobliwie bywa: gdy zá wierné y życzliwé poſługi dla oſzláchćienia Królewſkiéy oſoby vczynioné przyſtoyné nagrody czyni poddánym ſwym / nie tylko w nádániu wolności / Praw / Conſtituciy nowych: ále też gdy dawné przez iné Króle y Pány z dobrym rozmyſłem vchwaloné pochwala y potwierdza. Ná czym ſie wielkié ſtáránie Królów y Kśiążąt nic niemyli. Abowiém záchowánié wierności tym mocnieyſzé nád Práwá przyrodzoné ſie ſtawa: gdy życzliwość páná zwierzchniego przećiwko poddánym ſwym ták ſie pokázuie: iáko ich potrzebá y poczćiwość y przypadki poſpolićié przypadáiące zá czáſem przynoſzą. A żeby té Dekréty Królewſkié z czáſem z pámięći ludzkiéy niewypádły / zwykli ie ku wiekuiſtéy pámięći Liſty y piſmem wárowáć. A ták My Jan Olbrácht z łáſki Bożéy Król Polſki / Wielkié Kśiążę Litewſkié / y ziem Krákowſkiéy / Sędomiérſkiéy / Siérádzkiéy / Łęczyckiéy / Kuiáwſkiéy / Ruſkiéy / Pruſkiéy / Chełmieńſkiéy / Elbińſkiéy / Pomorſkiéy / Pan y dziedzic / ꝛc. oznáymuiem ninieyſzym liſtem wſzyſtkim teraz y potym będącégo wieku ludziom. Iż my będąc przeſzłégo czáſu zá pomocą bożą y zá ſpólnym á zgodnym zwoleniem Prełatów / Pánów / Rad náſzych / y wſzyſtkich obywátelów królęſtwá náſzégo ná ſławné królęſtwo Polſkié po śmierći ſławnéy pámięći Kázimiérzá Oycá náſzégo obráni / ácz przez inſzé liſty náſzé wſzyſtkim ziemiam y Doſtoienſtwam y poddánym królęſtwá náſzégo dáné / wſzytkié práwá / Przywileie / Wolności / prerogátiwy / przez Naiáśnieyſzé y Oświęconé Króle y Kśiążętá królęſtwá náſzégo Polſkiégo / y przez Oycá náſzégo im dáné / pozwoloné potwierdziliſmy z przyśięgą náſzą ná ſcześliwéy Koronáciiéy náſzéy vczynioną: w którey ácz rozumieią ſie bydź zámknioné wſzyſtkié przywileie / które kroleſtwu zá czáſem ſą nádáné: wſzákże gdy ná ninieyſzym Séymie był pokazan Przywiléy / wiele Vſtaw Nam y Rzeczypoſpolitéy náſzéy bárzo pożytecznych w ſobie máiący (á ten to Przywiléy niegdy przez oycá náſzégo

szego w Nieszowey był nadany) ná prosby Prelatow y wszystkich obywatelow osobliwie chcąc ji potwierdzić skazalismy: áby tu był włożon sposobem niżey nápisanym.

W Imie Boze / Amen. Gdyż w Krolewskich vstáwách Rzeczypospolitey zdrowie należy / y słodkość pokoiu bywa záchowána: dla tego My Kázimierz / z łáski Bożey Krol Polski / Ziem Krákowskiey / Sedomierskiey / Sieradzkiey / Łęczyckiey / Kuiáwskiey / Wielkie Ksiąze Litewskie / Ruski / Pruski / Chełmienski / Elbinski / Kniczberski / y Pomorski / Pan y Dziedzic. Bacząc Vstáwy Przodkow nászych / iż niektore z pámięci wypádły / á niektore potrzebuią popráwy y odnowienia y przydánia / ná prosbe wszystkiey szlachty / obywátelow nászych / ktorzy przed námi stáneli / zá rádą Pánow y Rad nászych Vstáwy Ziem przerzeczonego Krolestwá nászego / ninieyszym listem rozumielismy zá rzecz potrzebną odnowić / popráwić / w lepsze obrocić / niektorym też nieco przydáć: áby Sędziowie Ziem Krolestwá nászego od nich nie odstępuiąc / y owszem z nich náuke biorąc / w sądzeniu spráwiedliwość w cále záchowywáli.

Naprzod obiecuiemy słowem nászym Krolewskim / wszystki Krolestwá nászego obywátele przy Práwách wszystkich od Przodkow nászych dánych w cále záchowáć. Ktemu ieszcze żadnemu dobr bráć / álbo ktorego poimáć / aż pierwey będzie Práwem przekonan / nie każemy. *Potwierdzenie praw.*

Też obiecuiemy: iż kiedy sie My zá gránice Krolestwá woiennym sposobem ruszymy / wszytkim obywátelom nászym z námi iádącym zápłácimy Práwá Ziemskie / to iest ná kożde drzewo pięć grzywien: tákże też zá szkody y więzienie dosyć im vczyniemy: iáko im to iest pozwolono od Przodkow nászych. *Ná drzewo 5. grzywien Krol ma płácić.*

Item / gdyż wszytkim spráwam osobne vrzędy są náznáczone: obiecuiemy w żadnych Ziemiách Krolestwá nászego Woiewode álbo Kásztelaná ná Stárostwo nie wsádzáć: wyiąwszy Stároste Krákowskiego. *Ktorzy Stárostámi bydź nie máią.*

Item / Gdyż tuteczni obywátele zá swoie zasługi y cnoty nád przychodnie słusznie máią bydź przekłádáni: obiecuiemy listem ninieyszym Dignitárstwá / Kásztelaniiey / y Vrzędow wszystkich Krolestwá nászego nikomu / iedno osobam dobrze zásłużonym / láty / rozumem / y mądrością okazáłym / y iedno tutecznym rodakom nie rozdáwáć: y dámy vrząd oney osobie: ktora oney *Vrzędy ktorym máia bydź dawáne.*

onéy Ziemie bedźie obywátelem / w ktoréy tákowé dostoieństwo bedźie Dignitarzá álbo Vrzedniká potrzebowáło: y ktory támże bedźie miał dźiedźiczné dobrá. A to dla tego: ábyśmy zámkneli drógę nielubościam y szemrániu ludzkiemu.

Káncléřzt. Podkáncl. Márßałk. komu dáné bydź może. Item / Káncléřztwo / Podkáncléřztwo / Márßałkostwo / y inné Vrzedy Dworſkié bedźiem rozdáwáć ludźiom godnym: ták z Wielkiéy Polski / iáko też z Máłéy Polski bedącym.

O tych ktorzy ná dobrá królewſkié dáią. Item gdyż dobrá y dźierżáwy Stołu náßego Królewſkiégo nie tylko dla osoby náßéy / ále y dla obrony y záchowánia Królestwá wßytkiégo / od początku ſą postánowioné: obiecuiemy iż nie bedźiem zástáwiáć w pieniądze Zamków y Ziem pierwßych / w których Stárostwá ſą. A ieſliby od nas kto tákowé Ziemie álbo Zamki ták w zástáwie wźiął / pieniądze przezeń dáné tym sámym niech tráci.

Podatki iákiébydź królowi máią. Też obiecuiemy: iż od tych czásów nie bedźiemy wyćiegáć iákiéy płacéy / álbo dawánia Wierdunków / álbo ßeśći großy od obywátelów álbo ich ludźi: ále tylko ná płáceniu dwu großu z kożdégo łanu mamy przestawáć y mieć dosyć / wedle stárádawnégo zwyczáiu.

O gránicách z królewczyzną. To też obiecuiemy: iż wßystkim proßącym od nas gránic álbo rozdźielenia gránicznégo miedzy dobry Stołu náßego Królewſkiégo / y dobry proßących / zezwaláiąc damy dwu Przełożónych / álbo Vrzedników / y Podkomorzégo: ktorzy imieniém náßym bedą mieć moc gránice vczynić.

Listy królewſkié przećiw spráwiedliwośći nie ważné. Też obiecuiemy nie dáwáć listów broniących spráwiedliwośći / álbo przez któréby mógł bydź zátrudnion / álbo zwłóczon ſąd ku krzywdźie któréykolwiek strony / ták powodowéy / iáko obwinionéy. A ieſliby niekiedy tákowym listom z Káncellárijéy náßéy dla vporné czyiéy prośby / álbo którymkolwiek obyczáiem przydáło ſie wyniśdź / tedy niechay bedą nikczemné. A Sędźie nie bedą powinni dla tákowych Listów / ſądów swych niespráwowáć.

O zgodźie Duchownych z świetckimi. Też obiecuiemy: iż iáko rychło Pan Bóg z Woyny do źiem náßych nam ſie da wróćić / wßytkié różnice miedzy duchownémi y świetckiémi wſczeté ná Séymie Wálnym vspokoimy.

Czás ſądów Stárośćinych. Też vstáwiamy: áby Stárostowie náßy ſądów swych nie ſądźili w krótßym czáſie / iedno w ßeśći Niedźielách: y áby té ſądy przed tegodniem były obwołáné y wywołáné / y mieysce tákowému ſądowi obwołániem było náznáczono.

Stárosto- Też vstáwiamy: áby Stárostowie náßy nie ſądźili nie rozdźielnie /

dzielnie / iedno cztery Artykuły: o rozbicie na drodze Królewskiey / gdzie Kupcóm gwałt bywa czynion: o Pożoge: o náiazd gwałtowny ná dóm: o zgwałcenie białychgłów.

wie które ártykuły są dzic máią.

Też obiecuiemy: iż záwżdy ná przyiachániu nászym do Ziem którychkolwiek nászych / w kożdym Powiecie / do którego szczęśliwie przyiedziemy / wszystkim prosżącym spráwiedliwości z Starostámy nászémi / one czynić roskażemy.

O spráwiedliwości z Starostów.

Też postánawiamy: áby Sądy záwite álbo Roki główne trzy kroć były do roku we wszystkich Ziemiách: á wszyscy vrzędnicy / którzy zwykli ná sądziech śiádáć / będą powinni ná nich bydź. Wyiąwszy Woiewode y Starośte: gdy ná Seymiech / álbo ná spráwách Rzeczypospolitey będą zátrudnieni: ná który czás będą mogli ná swé mieyscá ludzi ośiádłé / mądré / y w Prawie vczoné osádzáć. Ale ini / którzy ná tákowych sądziech zwykli śiádáć / iáko Sędzia / Podsędek / Chorąży / záwżdy niech będą powinni osobámi swémi bydź: wyiąwszy ieśliby który z nich był niemocny / ábo był ná Poselstwie Królewskim álbo Koronnym: bo ná ten czás będzie mógł ná mieysce swé inégo záśádzić. Ale gdzie tych przyczyn nie będzie / sámi w osobách swych będą powinni bydź.

Rokóm głównym czasy.

Też vstáwiamy: áby dla odpráwowánia spráwiedliwégo sądów / y dla wiernégo nápisánia spraw / które ná sąd przychodzą / były iedné Księgi sądów álbo Akt w kożdym Powiecie. A gdy w którey spráwie / która ná sąd przydzie o iákieykolwiek rzeczy wysłyszawszy żałobę y odpowiedź / będzie w sądzie skazano: niech oná skazń w Księgi oné będzie wpisána: áby potym ná tákową rzecz álbo iey podobną podobné skazánie było vczyniono.

O Księgách sądowych

Sądy Ziemskié niech będą sądzoné z Ksiąg Státutów Królá Kázimierzá świętey pámięci / y z Státutów w Wárćie vczynionych / y indzie od inych Królów vstáwionych: y które iescze vczynioné bydź máią.

Sądy iáko máią sądzić.

Też vstáwiamy / áby Pisárze Ziemscy w sądziech nie wyciągáli od pisánia / iedno ná pierwszym Roku pułgrosza / y ná ostátnim pułgrosza: á od pisánia wszystkiey rzeczy grosz / od czytánia też które będą czynić v sądu / nic práwie nie máią bráć. A gdy Pisárstwo Ziemskié będzie wakowało: w kożdey Ziemi obywátele oney Ziemie / gdzie Pisárzá nie będzie / ná Powiátowym Seymie będą miánowáć cztery osoby ná ten vrząd godné: iáko zwykło bydź o Sędziech y Podsędkach záchowano:

O pámiętnym Pisárskim.

O Pisárskim obierániu.

z któ-

z ktorych cztérzech ták miánowánych osób iednému z nich dámy Pisárstwo/ wedle vpodobánia nászégo.

O chowániu ksiąg.

Téż vstáwiamy: áby Księgi Ziemskié spraw sądownych były chowáné wedle Sátutów Wártskich/ pod trzemá kluczámi: z ktorych ieden niech ma Woiewodá/ drugi Sędzia/ á trzeći Pisarz. A odpráwiwszy sądy máią zostáć ná mieyscu gdźie był sąd trzy dni/ dla dawánia Kopiy y spraw tym/ ktorzy o nie prośić będą.

Spory iáko sądźić.

Téż vstáwiamy: áby w Sądźiéch Ziemskich y Stárośćich wspory mogły bydź czynioné przez pozwánégo przed odeprzą: ále po odpowiedźi pozwánégo ná żałobe powodowéy stronié Sędźia odćiąwszy wspory y swary zbytnié/ kożdéy stronie niech vczyni spráwiedliwość nieodwłoczną.

Ránny iáko dowodźić ma.

Téż vstáwiamy: iż ieśli kto pozowie álbo kogo wyzowie do sądu ránny/ Wożny ná prośbę ránnégo rány niech obeźrzy dostátecznie: á ránny ná zeznánié ran swych przed sądem ma wieśdź świádki dostáteczne ná rány swé: ktory ieśli dowieśdź nie będźie mógł: tedy ten ránny zápłáci winę Królewską/ ktorą zową śiedmnądźiestą: á stronie przećiwnéy winę piętnądźiestą.

O potwarzj zádánéy

Item/ gdyż kożda práwna vstáwá zámyka drógę potwarzam/ vstáwiliśmy: iż ieśli o co komu będźie zádána potwarz/ á ten ktory ią zadał potwarcą z dawná będźie zwan/ to iest iż prokurował álbo prokuruie spráwę potwarną: tedy tákowy zápłáći temu ktorégo potwarzał/ gdy sie oczyśći/ winę trzy grzywny/ á Sądowi tákże trzy grzywny. A tákowé oczyśćienié potwarzóm trzykroć tylko ma bydź skazáno: á ieśli czwarty raz będźie kto obwinion o vczynek potwarny/ więcéy ku spráwowániu sie nie má bydź dopuszczon: ále zá iego zły vczynek nozdrze iemu máią bydź przerznioné/ iáko wáłáchowi: y zárázem ma bydź przezeczći: y nie ma więcéy Práwá szláchecktiégo vżywáć/ álbo im sie iákokolwiek bronić.

Prokurator komu dan ma bydź.

Téż ieśliby kto do sądu przyszedszy rzeczy swéy słusznie rozpowiedźieć nieumiał/ álbo ięzyká nie miał wolnégo/ áni przyiaćielá niemógłby mieć/ ktoryby zań mówić chćiał: tedy Sąd támże śiedzący z Vrzędu swégo temu proszącému Prokuratorá godnégo powinien náznáczyć.

Ciążą Stárostowie iáko bráć máią.

Téż vstáwiamy: iż ilekroć przez Stárosty násze/ álbo ich Vrzędniki tráfi sie dźieckowánié/ álbo ćiążánié czynić z Dekrétu Sędźiégo Ziemskiégo/ álbo o podatki Królewskié: áby nie bráli Stárostowie więcéy/ iedno to/ coby stało zá to/ zá co ćiążáią:

ią:

ią: á co swym/ ci którzy ciążáią/ zwykli bráć: to zákázuiemy áby nie było bráno.

Też vstáwiamy: áby dzierżawcy dobr Stołu nászego Królewskiego ieśli sąsiádom álbo innym ludziom krzywdę iáką vczynią/ v sądu Ziemskiego powinni byli stáwáć/ gdy będą pozwáni przez te/ którzy krzywdę cierpią. A ieśli będą zgániáć bydłá wielkie y máłe do domów álbo dworów królewskich/ z strony rozności Gránic/ álbo spásienia sieyby: tedy będą powinni dáć ná rękoiemstwo do dekretu Pánów/ wedle zwyczáiu ziemie dawno záchowálego: á ináczey będą winni iáko inni szláchcicy płácić winy: które winy mogą bydź od nich wyciągáne y ná tych pieniądzách/ ieśliby które mieli ná dobrách Królewskich zápisáne. O dzierżawcách dobr Królewskich krzywdzących komu.

Też vstáwiamy: áby Burgrábiowie y inni którzy wybieráią królewskie pożytki: álbo Stárostowie nászy nic nie wyciągáli Spisnego z ludzi ták szlácheckich/ iáko duchownych: á ieśli ináczey vczynią/ á będą nieosiedli: w gospodách swych przez Burgrábiego mieyscá/ álbo Burmistrzá niech będą zápowiedzieni dotąd/ áż co wzieli wrócą: y ktemu winy trzy grzywny niech zápłácą temu/ od kogo tákowe Spisne wyciągną. Spisne skázone.

A iż w kupowániu y w przedawániu rzeczy ma bydź iednostáyność chowána/ vstáwiamy: áby Miástá násze y wszystkie inne nie czyniły zákázowánia ná Tárgách dla pożytku swego á ku szkodzie innym/ wiesząiąc iákie znáki/ któreby zákazánie znáczyły: ále kożdemu/ który przyiedzie ná Targ/ niechay będzie wolno przedáwáć y kupowáć rzeczy/ wedle vpodobánia swego. A ieśli Mieszczánie co przećiwnego vczynią/ niech ma moc Stárostá nász one ná trzech grzywnách kárác. Mieszczánie kupowánia ná Tárgu nikomu nie máią zákázowáć.

Też vstáwiamy: áby Dzierżawcy dobr nászych/ y Mieszczánie Miast nászych/ y obywátele y Duchowne osoby zbiegłe ludzie onym/ od których vciekli/ będąc o nie vpomnieni/ wracáli: y ku wróceniu ich áby byli powinni/ wedle zwyczáiu Práwá Ziemskiego. Czego ieśli o to szukáni nie vczynią/ áni sie o to stáráć będą áby zbiegłe wrócili/ tedy máią zápłáćić winę trzy grzywny temu/ który sie kmiećiá vpomina/ sądowi też trzy: á przedsie zápłáćiwszy tákową winę/ zbiegłe będą powinni wróćić. Zbiegli ludzie máią bydź wydáni.

Też vstáwiamy: iż Mieszczánie miast nászych/ szlácheckich y świetckich/ o rány y mężobóystwo/ práwem Polskim/ ludziom ze wsi nászych Duchownych y Swietckich/ spráwiedliwość czynić będą powinni. O Sądzie mieyskim/ o rány/ y mężobóystwo.

Syn niewydzielony zá oycá/ y brát zá brátá może woynę służyć.

Też vstáwiamy: iż ieśli kto z poddánych nászych bedźie miał syná doroſłego nie wydźielonégo / álbo brát brátá / ktory może zniésć zbroie: może go też okrom dozwolenia Królewskiego ná woynę ná mieysce swé wypráwić. Ktory ták zástąpi mieysce iego / iákoby sam w osobie swéy był. Wszákże áby go ták wypráwił/ iákoby sam iecháć miał.

Woiewodá ma cénę rzeczam vstáwiáć.

Też chcemy: áby kożdy Woiewodá w swym Woiewództwie miał moc w kożdych mieśćiéch Rzemieślnikom wszelkim/ y Kárczmárzóm / pewną miárę y obyczay przedawánia rzeczy w ich Rzemieśle postánowić: áby obywátele nászy y ich ludźie przedawániém nie byli vćiskáni. Co przerzeczony Woiewodá kożdégo roku bedźie powinien vczynić / pod winą wielką Królewską: ktora zwykłá bydź bráná w kożdych źiemiách z tych/ ktorzy nie są posłuszni Mándatom.

Woyná ná Séymie ma bydź stánowioná.

Też obiecuiemy: iż żadnych vstaw nowych niechcemy czynić/ áni roskażemy poddánym nászym ná woynę sie ruszyć przez Séymu pospolitégo: ktory ma bydź w kożdey źiemi.

O Zydźiéch

Item/ gdyż niewierni nie máią weselić sie z więtszégo nádánia wolnośći/ niżli ktorzy w Páná Krystusá Bogá wierzą: áni sludzy nie máią bydź lepszéy wagi/ niżli synowie: vstáwiamy / áby Zydowie vżywáli praw wedle vstaw w Wárćie vczynionych/ iáko inna szlachtá źiem nászych/ ile sie dotycze dawnośći: to iest/ trzech lat niech vżywáią prescriptiiéy w zástáwách y zápisiéch swych/ áni bedą mogli dáć iákiéy summy pieniedzy ná zástáwę ktorychkolwiek dóbr / ábo ná listy zápisów. A ieśli dádzą nád zákazánie tákowégo Státutu: tedy zárázem pieniądze niech strácą/ y zástáwá z zápisem tákowym niech bedźie niczemną. Listy też wszytkie ná wolnośći Zydom w królestwie nászym mieszkáiącym przez nas po Koronáćiiéy nászéy dáné / á práwu Bożému y vstáwam źiem przećiwné rewokuiemy/ y kážimy/ y chcemy áby żadnéy mocy y władzéy nie miały: ktoré to skáżenié y obligácię ich/ każemy opowiedźiéć wszytkim przez obwołánié iáwné: y to wszytko obiecuiemy mieć zá pewno y nam wdźieczno: y sámi ie dźierżéć niezgwałcenié / y áby od innych dźierżáné były/ roskażemy. Zá świádectwem ninieyszym nászych listów/ ktorym pieczeć iest záwieszoná. Dan w Nieszowéy w Sobotę po S. Helżbiećie/ Roku Páńsk. 1454. Przy czym byli Wielmożni pánowie/ Jan z Czyżowá Kásztelan y Stárostá / Jan z Teczyná Woiewodá Krákowski / Jan z Oleśnice Sedomierski / Stánisław z Ostrorogá Káliski / Woiewodowie:

dowie: Hińcá z Rogowá Kásztelan Sedomiérski/ Królestwá Polskiégo Podskárbi/ y inych wiele. Dan przez rece Wielmożnégo Janá z Koniecpolá Kánclérzá/ y Tomaszá z Strapiná/ Mistrzá w Pismie ś. Doktorá Prawá Duchownégo/ Podkánclérzégo Korony nászéy Polskiéy/ nam sczérze miłych.

Ktory to Przywiley we wszystkich punktćiech / condiciách/ rozdziałách/ y ártykułach zá pewną wiádomośćią/ łáskáwośćią / y cnotą nam wrodzoną / y zá rádą y wolą Pánów y Posłów wszytkich tu zgromádzonych/ vmyśliliśmy potwiérdzić/ y potwiérdzamy ná wieczné czásy. A nád to/ ácz sam Oyćiec nász/ y ini Przodkowie nászy/ przypátrzywszy sie obyczáiom y zwyczáiom młodych y wszytkich wobec ludzi poddánych Królestwu temu ku złemu wiecéy sie náchyláiącym (czym dobré obyczáie y spráwiedliwość miedzy ludźmi czestokroć giną) ták té constitucię pomienioné y w przerzeczony Przywiléy wpisáné / iáko też iné dla podpory dobrych obyczáiów y dla záchowánia pospolitéy spráwiedliwośći wydáli: wszákże iż postánowienia praw/ by nalepiéy były vchwaloné/ dla odmienności y chytrośći ludzkiéy niedostáteczné bywáią/ y czestokroć wątpliwośći przypádáiącé niemogą bydź przez nie dostátecznie deklárowáné: iáko sie znáczy z Dekrétów Kanonowych/ y z dawnych Praw/ którym deklárácyę nowé bywáią dawáné: gdyż tákowé przygody przypádáią/ iż z onych dawno vczynionych Praw niemoże pewnégo postánowienia vczynić. A ták My Jan Olbrácht/ z łáski Bożéy Król Polski / długo sie námawiáiąc z Przełáty / Pány / z Szláchtą / y Posły Ziemskiémi/ y wszystkimi poddánémi nászémi Duchownymi y Swietckimi / ná tym Séymie Wálnym Piotrkowskim/ niektóré rzeczy z przerzeczonych Státutów y drugich dawniéy wydánych/ á nieco też z nowu dla przygód nowo sie wynarzáiących/ Státutá y Constytucię násze niżéy nápisáné / które máią bydź wydáné y postánowioné/ wydáiemy y postánawiamy ná wieczné czásy.

Jan Olbr. potwiérdza Káźimiérzá Oycá Státutá/ przykłádáiąc k nim swoie.

Naprzód/ iż sie czestokroć tráfia sądóm Ziemskim nie bywáć dla niebytnośći tych / którzy máią spráwiedliwość skázowáć: á ták vmyśliliśmy postánowić/ iákoż postánawiamy: áby w kożdéy Ziemi Królestwá nászégo sądy Ziemskié czterzykroć do roku były odpráwowáné. Ná których Rocéch niech bedą y ná nich niech śiedzą ći / którzy wzgledem Dostoieństwá álbo Vrzedu ná sądzenié ich przynależą: á ieśli ná nich nie bedą/ áni in-

Sądy czterykroć do roku bydź máią.

ßego ná swé mieysce postánowią: tedy przedśie Sędźia z Pod sedkiem Roki y Sądy będą sądźić: nic nie baczęc ná niebytność onego álbo onych/ ktory álbo ktorzy mieli bydź przy nich: y tákże Komornicy ich ná niebytność Komornikow ich. Wßákże przynamniey przy tákich Sądźiech y Rocech Sędźia z Podsedkiem y z Pisárzem będźie powinien bydź: ná ktore iesli z tych trzech Vrzednikow Ziemskich ktory nie przyiedźie/ álbo wszyscy nie przyiádą: tedy ma bydź karan álbo karáni czternaśćią grzywien winy: ktora ma bydź nieodpuszczenie do Skárbu Krolewskiego obrocona. Wyiąwßy chorobę álbo potrzeby Rzeczypospolitey: gdźieby iemi zátrudnieni przyiácháć/ álbo ná nich bydź niemogli. A iesliby sie kto skárżył v sadu álbo ná Rocech ná kogo/ iż iest wyzwan z włásnego Powiátu: tedy ten/ ktory go wyzywał/ niech będźie ßescią grzywien karan: ktorey połowicá Sądowi/ á połowicá stronie wyzwáney ma bydź zápłácona. A nád to wyzwány z przysądzeniem winy ma bydź do własnego Powiátu odeslan. A Roki/ y ich sądy/ vstáwiamy áby były sądzone w kożdych Ziemiách y Powiećiech/ iáko były záwżdy bywáć zwykły. A gdźieby ktorym razem niemogły bydź/ á miáły bydź sądzone: tedy przedśie miásto nich w ten dźień y ná tymże mieyscu/ ná ktorym Sądy zwykły bywáć/ chcemy y skázuiemy bydź: áby tylekroć/ ilekroć sądy miáły bydź/ namniey Pisarz Ziemski obliczny pod tąż winą nieodpuszczoną/ ktorąsmy ná Sędźiego y Podsedká niebędącé vstáwili/ to iest/ pod czternaśćią grzywien wespołek y z Komorniki (iesliby ini Vrzednicy niemogli przyiácháć) z Kśięgámi Sądownemi stáwił sie v sądu: przed ktorymi/ to iest przed Pisárzem y Komorniki ludźie do Kśiąg przychodzący/ zapisy będą czynić w Kśięgách: iáko ktoremu będźie potrzebá/ bądź wpisowáć/ bądź wypisowáć.

Z Powiátu żaden nie ma bydź do inego sądu wyzywan.

O władzy Pisárskiey bez Sędźiego.

Item dla pohámowánia złych zwyczáiow w niektorych Stárostwách/ á to w tym: iż zostáwiwßy mieyscá zwyczayné Stárostwá/ gdźie zwykli sądy swé odpráwowáć/ niekiedy sądy swé ná mieyscách Vrzedowi ich nie przynależących vstáwiáią/ skazálismy y vstáwiamy: áby Stárostowie Ziem y Powiátow nie ná inych mieyscách sądźili/ iedno ná Stárostwách: to iest/ gdźie zwykły bywáć Sądy: tylko czterzy Artykuły w Przywileiu wypisáné. A té Sądy będą sądźić Stárostowie w ßesći Niedźielách: przy ktorych niech oblicznie będą. A ilekroćby nie byli/ postánowią Sędźiego Szláchćicá ośiádłego/ y mießkánié w onymże Stárostwie máiącego/ y vmieiącego

Stárostá ktoré rzeczy ma sądźić.

Ktorych czásow.

rozezná-

rozeznawáć spráwy y sądy. Co máią czynić pod ſtráceniém Stároſtwá: ktorému karániu będą poddáni tylekroć/ ileby z przyczyny iákiéy ſwéy osobnéy zátrudnieni ná sądźiéch nie byli: wyiąwszy gdźieby nie mogli bydź dla potrzeb y ſpraw Rzeczypospolitéy álbo náſzych.

A ieſli co nád cztérzy Artykuły/ y inych czáſów/ y ná niezwyczáynych mieyscách będą sądźić: to wszytko dáremno y nikczemné bydź chcemy y ſkázuiemy. W ktorych Kśięgách y Sądźiéch/ ieſli ktoré rzeczy będą wpiſáné ábo z kauſy ábo z potrzeby ludzkiéy: tedy niech będą przed wyśćiem roku do kśiąg Ziemſkich wnieśioné: po ktorégo Roku wyśćiu nikczemné będą oné zapiſy w Kśięgách Grodzkich vczynioné/ á nie będąc przenieśioné. Zapiſy z kśiąg Grodzkich w Ziemſkié niech będą przenieśioné.

Item pochwaláiąc vſtáwę Oycowſką/ ktora ieſt vczyniona o pływániu ná rzekách/ ſkazáliſmy: áby tám ten Státut przez niniéyſzy náſz był ponowion/ á to tym ſpoſobem. Iż ácz rzéki Króleſtwá náſzégo/ to ieſt Wiſłá/ Niepr/ Striy/ Narew/ Dunáiec/ Wártá/ Wiſloká/ Bug/ Wieprz/ Tyſmienicá/ San/ Drwecá/ Budá/ Nidá/ Prośniá/ Noteſz/ y iné w Króleſtwie náſzym będące z rzéczyſki ich náſzé ſą/ y niemoże żaden Práwem ſwym właſnym ich ſobie przywłaſczáć: wſzákże gdy od Poſłów Ziemſkich wyrozumieliſmy: iż niektórzy wiecéy ſobie ważąc łowienié ryb/ niżli poſpolity vżytek y wſzelkich rzeczy doſtátek/ poddánym náſzym ktorych máietnośći ná brzegách Rzék ſą położoné ták rzeki ſą zámknioné Iázy geſtémi/ y płoty: iż Kupcy pływáiący tám tedy pływáć nie mogą. A ták ku odiećiu tákowégo błędu y przekázy/ ktoré zwykły bydź dopuſczáné przy pływániu Rzék wolnych/ doſyć czyniąc pokornym prośbam poddánych náſzych/ Státutem niniéyſzym ſkazáliſmy/ y ſkázuiemy: áby pływánia y ieżdżenia ná Rzékách przerzeczonych y inych w Króleſtwie náſzym/ y w ich rzéczyſkách wzgórę y nádół/ z rzeczámi ktorémikolwiek przedáynémi/ iákiébykolwiek były/ wſzelkiéy máteriiéy y ſpoſobu/ y iákokolwiekby ie zwano álbo zwáć miano/ z ktorémiby ieżdźić kto miał/ y ſámé rzéki y rzéczyſká były wolné: y tákże máią bydź wolni wſzyſcy y kożdy z osobná ludźie ktorégokolwiek ſtanu ſą/ áby mieli wolny przeiazd wzgórę y nádół z rzeczámi ſwémi przerzeczonémi wſzyſtkiémi/ zákázuiąc niniéyſzym Dekrétem náſzym: áby względem ktorychkolwiek rzeczy/ á zwłaſczá zerwánia Iázów ku zápłaceniu álbo Cél álbo ſzkód nie byli przymuſzáni: gdyż nie płoty/ ále śiećiámi ma bydź łowiono iáko zwyczay ieſt. Wſzákże gdy komu ieſt miły pożytek O Rzekách wolnych ku pływániu.

Jázu / niech w nim vczyni wrótá ßerokie: którémi przeieżdżáiącym wolné plywánie niech dádzą. A ieśli kto tey náßey vstáwy nazdrowßey vporny gwaltownik będzie / y nieco od przeieżdżáiących ktorąkolwiek bárwą / chytrośćią / ábo dowćipem wyćiegáć będzie śmiał: roskázuiemy / áby rzeczy wzięté były cáło wrócone. A ten ktory przykazánie náßé przestąpił / przez żadney zwłoki ná pierwßym roku winą / ktorą śiedmnadziestą zową / przez Stárostę mieyscá niech będzie karan. A té Práwá przerzeczoné / téż ná Jázy náßé Królewskié / ná ktorychkolwiek mieyscách są / chcemy áby były śćiągnioné: y chcemy / áby tá vstáwá od náßych Jázów Królewskich początek wzięłá: áby żadné roskazánié nie było ćiężkié / ktoré téż y Páná obowiezuie. A iż prózno by Práwá czynić / gdźieby nie były exequowáné: dla tego obiecuiemy Státut ninieyßy náß od tego czásu do skutku prędßé go przywieźdź / y vczynić władzą náßą Królewską: áby rzéki były wyczyśćioné / á obywátele Ziem náßych áby wolnie pływáli. Toruniánie niech nie przeßkadzáią / áni árestuią / áni zátrzymawáią pływáiących / y niech nie śmieią czynić żadnych gwałtów nikomu / od ktorych ich bronić obiecuiemy: áby do Gdańská wolnie kożdy y przespiecznie pływáł / przez Toruniány nie zátrzymány.

O rumowániu Rzék.

Toruniánie do Gdańská pływánia niech nie przeßkadzáią.

Około pusczenia Kmieći.

Item o pusczeniu Kmieći / o ktorym rożni rożnie kożdy zá zwyczáiem swéy źiemie życzył sobie / áby przez Nas było skázano / chcemy y skázuiemy: áby zwyczáie około pusczenia záchowáłé nie były odmieniáné / ále wßędy chowáné. Acz o zbiegłé Kmiećie zda śię bydź dosyć postánowiono w Státućie Wielkiego Kázimierzá / ktory skázuiemy chowáć: wßákże iż nieznáczy śię nic opisánégo / iáko w pozywániu miáło bydź postępowano: dla tego vstáwiamy: iż o Kmiećie zbiegłé od dánia dźisieyßé° Státutu ná potym máią bydź pozywáni ći / ktorzy pozywáni bydź máią do Sądów Ziemskich: w ktorych sądźiech Ziemskich ná pierwßym Roku / iáko záwitym stánąć y odpowiádáć pozwáni będą powinni. A ieśliby ná ten czás Roki nie były / gdy Rok będźie wiśiał stronam: tedy nie bacząc ná niebytność Sędźiego / y Podsędká / y inych ná Dostoienstwách y vrzędźiech będących á ná Sądźiech śiadáiących / Pisarz y Komornicy będący przy leżeniu Kśiąg o zbiegłégo Kmiećiá będą sądźić y skázowáć.

O zbiegłych Kmiećiách.

Téż moc w niebytnośći Sędźiego y Podsędká będą mieć w spráwách y w pozwiech ná Rocéch / ktoré są dáné o wykupno dób

O Pisárskiéy władzy w nie-

dóbr: ták iż ten/który wykupić chce máiętność/pieniądze przed Pisárzem y Komorniki położy: które Pisarz sam z Komorniki skáże bráć/ y wykupno vczynić. Których Dekrétowi ieśliby sie sprzeciwił ten który ma bydź wykupion/y niechćiałby zstępić z zastáwy: przedśie sámi oni z Kśięgámi v sądu śiedzący wziąwszy pieniądze wedle obowiąsku zastáwy/y do Káncellárijey Ziemskiey ie włożywszy/niech skażą/iż wykupno sie sstáło: y w onym wykupnie niech náznaczą dzierżenie wedle Práwá stronie/ która pieniądze kłádźie.

bytności Sedźiego.

Item zábiegáiąc swéy wolęy ták młodych chłopowiców/iáko spustoszéniu dóbr: gdyż przez młodźieńce ze Wśi od własnych rodźiców odchodzące/Wśi bywáią spustoszone dla niedostátku robotników/ którzy ná rolách máią bydź osádzeni: á nád to niektórzy pod bárwą vczenia sie rzemieśl/ od rodźiców odchodzą/ drabską służący/ku złemu towárzystwu sie przyłączáiąc krádną/ zbiiáią/y w ludere sie obrácáią. A ták vstáwiamy: iż tylko ieden syn ze Wśi od oycá ma odéydź ná służbę/ á zwłasczá ná náukę szkolną/álbo ná rzemiesło: á ini niech zostáną ná dźiedźinie z rodźicmi. A gdy będźie który miał odéydź/ ma dozwolenie wźiąć y list świádeczny od pánów mieysc: iáko iest wypuszczony/ áby szedł ná rzemiesło y ná służbę. Tenże Státut skázuiemy ná dobrá Stołu nászego Królewskiego/y Duchownych y Swietckich osób żadnégo niewyymuiąc: ták iż Stárostowie y Dźierżawcy dóbr nászych dozwolenia y listy świádeczné máią dáwáć odchodzącému: á w inych dobrách Pánowie mieysc to czynić máią. A ieśliby iedno iedyny syn był: ten ná dźiedźinie mieszkáć ma/ y robić w domu z rodźicmi: álbo ná téyże dźiedźinie/ gdźie rodźicy mieszkáią/ mieszkánia álbo służby álbo żywnośći niech szuka. A ieśliby który młodźieniec ze Wśi mimo to skazánie vćiekáiący był náleźion w miástách/álbo w miásteczkách/álbo gdźiekolwiek indźie: tedy Pánu onégo mieyscá/ z którégo vćiekł/przez żadnégo Práwá ma bydź wrócon/ pod winą czternaśćie grzywien: á przedśie oni którzy go zátrzymáli/winę tylekroć/ilekroćby ináczéy vczynili/zápłáćiwszy/wróćić go będą powinni.

O syniech kmiecych.

Item iż dla chłopów/ którzy własnych domów nie máią/ á ná tegodnie służyć y zapłáty ná tydźień mieć zwykli/ bywa niedostátek sług we Wśiách y w Folwárcéch ták Máiestatu Królewskiego/iáko też Duchownych y Swietckich osób: które chłopstwo w mieśćiéch y w miásteczkách bywa chowáné nieobácznie: nie przypátruiąc sie którémi robotámi żywnośći szukáią:

O Hultáiách.

ktorzy to pewnych czáśów ná łupiestwo/ á pewnych záśie czáśów ná służbe wychodzą/ ná Wśiách czáśu żniwá wyćiągáiąc zapłáty wielkié. Przeto vstáwiamy pod winámi czternaśćie grzywien/ ktoré będą płacone tylekroć/ ilekroć ináczéy będźie vczyniono: áby Mieszczánie nászy/ y wszytkich poddánych nászych/ktoregokolwiek stanu y záwołánia są/nie chowáli w mieśćiéch álbo miásteczkách ludźi tákowych/ ktorzyby nie mieli służby doroczney/ álbo rzemiesłá iákiégo nie robili/ skądby żywność mieli: y tákże tákowych/ ktorzy przez świádecznych listów od Pánów swych przychodzą mieszkáć. A iż są niektoré służby tákowych ludźi/ ktorych mieszczánie dla ich żywnośći mieć y vżywáć zwykli: tedy dla robót tych tegodniowych niech będą bráni ći/ktorzy w domiéch álbo komorách naiemnych mieszkáią: przez ktoré niech będźie nágradzan niedostátek v tákich/ ktorzy nie dłużéy iedno ná pewné dni sługi naymuią.

O Kmieciách dłużnych Mieszczánom.

Item dla swowoleństwá Kmiecégo/ ktorzy Kmiećie iákoby żadnégo Práwá nád sobą nie mieli/ niektorzy z nich w pyche podnoszą sie/w drogich szátách chodząc/ y wydatki wielkié czyniąc/ co ich stanu nieprzynależy: skąd w długi miedzy mieszczány nád máietnośći swé wchodzą: dla ktorych długów mieszczánie zwykli Kmiećie w Mieśćiéch y w Miásteczkách zápowiedáć/ zátrzymáwáć/ y pozywáć opuśćiwszy Práwo/ do ktorégo Kmieć względem mieszkánia swégo przynależy. Dla tego vstáwiamy/ chcąc zámknąć drogę tákiému dłużeniu Kmieckiému: áby Mieszczánie o tákowé długi ktorymkolwiekby sie obyczáiem sstáły/bądź są zápisáné w Mieyskich Księgách álbo niezápisáné/ niemogli áni mogą Kmieci pozywáć/ zápowiedáć/ zátrzymáwáć w Mieśćiéch/ w Miásteczkách: ále o tákowé długi ná mieyscách dźiedźicznych/ ná ktorych tákowi Kmiećie mieszkáią/ spráwiedliwośći żądáć máią wedle Práwá. A gdyby Pan spráwiedliwośćią włókł/ skądby mieszczánin miał przyczyne vskárżáć sie ná Páná: tedy Mieszczanin będźie powinien z tym Pánem Práwem tym czynić/ do ktorégo Pan względem onégo dźiedźictwá przynależy/ pod winą sześći grzywien: ktora ma bydź z Mieszczániná wźietá/ iesliby ináczéy vczynił. O ktorą wine Mieszczánie do Stárosty mieyscá onégo máią bydź pozwáni: ktoréy winy połowicá ma bydź stronie/ á połowicá sądowi. O ktorą wine Ziemskim Práwem ma bydź czyniono: á ktemu Mieszczánin y szkody záppłáćić/y rzeczy ktoré przy Kmieciu wźiął/ wroćić Pánu onéy Wśi/ z ktoréy Kmieć był/ zá niniey-

szą vstá-

ßą vſtáwą będźie powinien. O którą to rzecz Stároſtowie mieyſc onych będą moc ie ſądźić: á temu Przywiléy nie ma nic przeßkádzáć/w którym ſtoi: Iż tylko czterzy Artykuły álbo rzeczy ſądźić máią.

Szláchtá wolna od Cłá.

Item/ácz ßláchtá przez iné Przodki náßé Krole Polſkie/y ich Przywileie y Státuty ieſt w tym wyſwobodzona: áby od ſoli y od rzeczy wßytkich/które w domy álbo z domów wiozą/ myt nie płáciłá pod winámi pewnémi:które ſą ná Mytniki vſtáwione/y w Przywileiách opiſáné: wßákże iż wſczął ſię ßkodliwy zwyczay/że Mytnicy nie bacząc ná przerzeczoné wolnośći Myt z ßláchty wyćiągáć nieprzeſtáią: przećiwko którym około karánia nie było poſtánowienia pewnégo/iákoby ßláchćic vćiśniony wźięćiem Mytá poſtępowáć z Mytnikiem miał. Dla tego rośćiągáiąc w téy mierze wolnośći ßláchetckié/ vſtáwiamy:áby ták z ſoli iáko z inych ktorychkolwiek rzeczy/ które do domów ßláchetckich wiozą/ w Króleſtwie náßym Mytá nie były bráné.A ieſli ináczey Mytnicy vczynią/ták o winę w Przywileioch pierwßych opiſáną/iáko o ßkody ßláchetckié w téy mierze vczynioné Práwem Ziemſkim/do ktorégo przynależą/względem máietnośći ſwéy/którą będą ſię zdáli mieć y dźierżeć ilekroć potrzebá tego będźie/niech będą poćiągnieni:á ieſliby nie ośiedli byli/ oblicznie máią bydź pozwáni: y w Práwie onymże Ziemſkim będą powinni ſtánąć y odpowiádáć: przećiwko którym ták będźie poſtępowano/iáko zwykł bywáć ſąd z nieośiadłemi. A otrzymawßy przezyſki oné / Stároſtowie mieyſc máią exequowáć/wedle obyczáiu Práwá y ſtárégo zwyczáiu:á wolnośći ábo exempcię/ które zwykły bydź Mytnikóm dawáné/nie máią ich z tego wyymowáć/ábo bronić od przerzeczonych poſtępków práwá

Odawánie Gleytów zbiegłym.

Item/iż częſtokroć przydawa ſię obywátelom Króleſtwá zá przygodą przypadáiącą / álbo dla niebezpieczeńſtwá żywotá z Króleſtwá z potrzeby wyiecháć: á ták áby Máieſtat Królewſki o nieſpráwiedliwość łżon nie był/ chcemy/ vſtáwiamy / y ſkázuiemy: áby obywátelom ßláchćicóm álbo też proſtégo rodu oboiéy płći ludźiom/ktorégobykolwiek ſtanu álbo doſtoieńſtwá byli(ktorzy dla przeſpieczeńſtwá osób ſwych y zá potrzebą z Kroleſtwá wyiádą) Gléyt y vprzeſpieczenié przez nas y potomki náßé było dáné tym/ktorzy o nie proßą:áby w ſwobodźie poſpolitéy będąc álbo ſię ſpráwowáli / álbo ſpráwiedliwośći prośili/ álbo też oſkárżeni będąc vſpráwiedliwiáli ſię.

Kánonie

Item / ácz przez Swieté niegdy Króle Polſkie Przodki náßé

ná Tumiéch komu dawáné bydź máią.

zſtárádawná było vſtáwiono / y przez niektóry czás niezgwałcenié było chowano: áby dla obrony Kośćielnéy y dobr iego do przednieyſzych Kośćiołów / to ieſt Gnieznieńſkiégo / Krákowſkiégo / Włodzcłáwſkiégo / Poznáńſkiégo / Płotckiégo / nie były przyimowáné: iákoż nie były przyimowáné / ná Doſtoieńſtwá / Perſonatus / Vrzędy / Kánonię / y Præbendy oſoby nie ſzláchetckiégo y proſtégo ſtanu: które ku obronie potrzebnéy Kośćiołów w Króleſtwie náſzym / zwłaſzczá dla ludźi ſwowolnych y częſtych wypraw woiennych / máło / álbo nic mogą bydź pomocni Kośćiołóm: ále tylko mieli bydź przyimowáni Pánowie Vrodzeni y Szláchetni: z którychby prędka y łácwa obroná Kośćiołóm mogłá bydź. Wſzákże gdy przez nieiákieś ochylánie / które było w Státućie y Przywileiu ſtárym záchowáné / wiele oſób proſtégo ſtanu do Kośćiołów przerzeczonych tych czáſów było bráno / ták iż Kośćielné dobrá żadnéy obrony nie miáły: y dla tego z wielkiéy częśći ſpuſtoſzoné y ſkáżoné / á ná niektórych mieyſcách ták zepſowáné były: że téż niemáſz domów wczeſnych ná grunćiéch oſobam Kośćielnym ku mieſzkániu: á to wſzytko ztąd / iż ludźie proſtégo ſtanu ich nie bronią. Téż obaczywáiąc ćiężkié nietylko Duchowieńſtwá / ále y Króleſtwá náſzégo / y Rzeczypoſpolitéy ſzkody / które z záchowánia beneficiy zá żywotá poſſeſſorá nie dawno wymyślonégo / y z penſiiéy / która bywa dawána oſobam nie w tym Króleſtwie zrodzonym / y nie tu mieſzkáiącym / iáko kożdégo czáſu doznawamy ſkutkiem: iż tedy té ſzkody ztąd przychodzą / y przez nie chwałá Boża bywa vmnieyſzona: obroná Kośćielnéy wolnośći bywa odieta: y przyſtep oſobam godnym / które ſą Rzeczypoſpolitéy Krześćiáńſkiéy y Króleſtwu náſzému pożyteczné / bywa odiet: ktemu y pogorſzenia od duchowieńſtwá wſczynáią ſie w ludźiách nam poddánych. Dla czego my niemniéy Rzeczypoſpolitéy / iáko téż Kośćielnéy Króleſtwá náſzégo w téy mierze (iákoſmy powinni) ſzkodźie chcąc zábieżéć vſtáwiamy: áby w kożdych Kápitułách Kośćiołów przerzeczonych ná doſtoieńſtwá / Perſonatus / y Vrzędy / y Kánonię / y Præbendy nie byli bráni / tylko oſoby té / które ſą obywátelmi Króleſtwá Polſkiégo / Szláchćicy z oboygá rodźiców: o których Szláchectwie tákby wiádomo y dowiedźiono było / iáko w poſpolitym Práwie Króleſtwá náſzégo Szláchectwo nie nágánioné zwykło bydź dowodzoné.

Wiele pro-

Ale áby ſie co niezdáło bydź vczynionégo z nienawiśći proſtégo ſta-

ſtégo ſtanu ludźi/ktorych ſtan zwykł vżywáć oſobnégo opátrzenia y nádánia ſwégo w krolestwie náſzym: dla tego ácz ſynowie ſzláchеccy zdádzą ſie tákże bydź vczeni/y częſtokroć vczeńſzy nád proſtégo ſtanu ludźie: y niemáſz téy Kápituły/ktoraby ludźi vczonych y biegłych Prełatów/ Kánoników ſzláchćicow w ſobie nie miáłá: ktorzy nie mniéy ſą godni ku potrzebie/iáko też ku czći y ozdobie Kośćiołów: y ktorzy o Kośćiołách zwykli y vmieią rádźić. Wſzákże mimo Doktory/ ktorzy ſą w Kápitułách z ſynów ſzláchеckich / ſkázuiemy áby byli też przypuſczeni Doktorowie z proſtégo rodzáiu pod liczbą y porządkiem niżéy nápiſánym: to ieſt v Kośćiołów przerzeczonych / v ktorych ſą Doktorowie/ álbo czytáiący práwo Duchowné y święté Piſmo/ bądź zdawná/ bądź też teraz nowo poſtánowieni y fundowáni/ álbo gdźie máią bydź przez nową fundácią ná nie nádáną ſtáwieni: ná tych mowię mieyſcách ieden ma bydź Doktor w Swiętym Piſmie: drugi w Práwie Duchownym: á trzeći w Lékárſkiéy náuce. A gdźie v Kośćiołów nie ſą fundowáni przerzeczeni Doktorowie: ſkázuiemy / áby nie więcéy ich było/ iedno dwá w świętym Piſmie / dwá w Práwie Duchownym/ á piąty w Lékárſkiéy náuce. Ktorzy to nie ináczéy będą przyimowáni w Kápitułách / iedno ktorych Przełożeni mieyſc godné w tákowych náukách doktorſkich pochwalą: y tákowi / ná ktoré będą rádźić / áby pod tąż liczbą byli przyięci. A żeby żaden z poddánych náſzych álbo zkądkolwiek y ktoregokolwiek ſtá°/ſtopnia/kondyciiéy/y záwołánia/y doſtoieńſtwá/ bądź beneficium iákiégo Kośćielnégo w Krolestwie náſzym Polſkim/álbo vproſzoną zá żywotá poſſeſſorowégo reſerwácią nowo wynálezioną / álbo pod penſyą iáką roczną (choćby też tákowé beneficium z dobréy woli / y z pewnéy wiádomośći było dáné ábo prowidowáné)przyiąć ábo ſobie z nieǧ pod tytułem penſiiéy ábo vſtąpienia práwá/ábo z reſignáciiéy ktoréykolwiek oſoby obcéy(ktoraby ſnadź niemiáłá poſſeſſiiéy w tym beneficium) áby pod tym płáſczem penſię były zákryté / nieśmiał áni ſie ważył prowidowáć ábo doſtáwáć. A ieſliby ktory ábo ktorzy z proſtéǧ ſtanu przećiw temu y dawnému Przywileiowi y zwyczáiowi krolestwá Polſkiéǧ beneficia w kośćiołách y Kápitułách przerzeczonych bráć/ábo o to prośić ważyli: tákże choćby kto bądź z poddánych náſzych/bądź zkąd inąd/ktoréǧkolwiek ſtá° ſtopnia/kondyciiéy/przełożeńſtwá będący/beneficiũ ábo beneficia kośćielné w krolestwie náſzym/ábo ſpoſobem reſerwáciiéy zá

ſtégo ſtá° do Tumów máią bydź przyięci.

żywotá ábo pod tytułem pensiiéy (iákośmy pomienili) przyiął: tymże obyczáiem ieśliby kto Duchowne opátrzenie podawánia nászego Królewskiego/ álbo poddánych nászych/ ku krzywdźie y vbliżeniu podawánia nászego/ y tychże poddánych nászych z ktoreykolwiek przyczyny vprośił: vstáwiamy/ y skázuiemy/ y roskázuiemy: áby tákowy ná wszystkich dobrách swych ták spólnych iáko włásnych świetckich byli karáni: to iest/ áby im dobrá były do Skárbu ábo Stołu nászego wźięte: á kośćielne dobrá ich/ áby były zápowiedźiáne/ y do skárbu obrócone: y iescze nád to niech będą zárázem tákowi wywołáni.

Ale żeby kto przećiw ninieyszym Constituciam y ordynáciiéy przez ktore osoby nieśmiał śie kuśić/ vstáwiamy/ y téyże winie poddáne bydź skázuiemy wszytkie w obec y kożdégo z osobná/ Przełaty Duchowne y Swietckie/ z Kápituły/ Kánoniki/ Plebany/ Wikárię/ Beneficiaty/ y Káplany wszytkie wszytkich kośćiołów/ pospołu z Kursory/ z Pisárzmi/ ták tuteczne iáko obce: ktorzyby listy iákie przerzeczonym Constituciam nászym przećiwne osobam obcym álbo tutecznym/ y ktorym innym ktoregokolwiek stanu/ stopnia/ condiciiéy/ y dostoieństwá/ przełożeństwá będącym/ prowizię przerzeczone/ nie szláchćicom/ y reserwácię dożywotne z pensiámi/ z prowizyámi/ y z procesy przynośili/ y one publikowáli bądź iáwnie bądź potáiemnie: ábo ktorzyby tákowe pensię táiąc one pewną summą pieniężną odkupowáli/ y przerzeczone resignácię przyimowáli: álbo ktorzyby monitię/ censury/ álbo vbliżenia y sequestry dla niezápłacenia pensiy od kogożkolwiek dánych dopuscząli álbo exequowáli/ álbo ie dopuscząć exequowáć/ wykonywáć dopuscząć śmieli/ álbo ktoryby z nich śmiał tego śie ważyć. Roskázuiąc tym niniéyszym listem y przez publikowánie tego Dekretu: áby Constitucię/ Ordynácię/ y Dekréty teráznieysze od wszystkich Prełatów/ Kápituł/ y od wszystkiégo Duchowieństwá Królestwá nászego Polskiégo mocnie chowáne y po Kośćiołách publikowáne były/ y ich Originały y tránsumpty w Kápitułách chowáli: áby śie kto niewiádomośćią niemógł nápotym wymáwiáć.

O Soli przewoźnéy

Item/ ácz Oyćiec nász vstáwił pewnym Przywileiem/ ktory iest nápisan o Soli postronnéy/ ktora bywa wożoná do źiem/ do ktorych niemiáłáby bydź wożoná: to iest/ iáko ma bydź zápowiedána/ y iákoby śie w zápowiedániu iéy spráwowáć miáno: á wszákże iż dźiśieyszych czásów Vrzędnicy zdádzą śie wystepowáć

ſtępowáć z kréſu vrzedu ſwégo/y od Conſtituciy tákże od przywileiu onégo/dopuſczáiąc ſie niektórych rzeczy vpornie y z krzywdą téż przećiwko Przywileiowi. Dla tego tenże Státut iáko porządny y z dobrym rozmyſlem vczyniony w ten náſz ninieyſzy Státut od ſlowá do ſlowá ſkázuiemy/potrzebnie wlożyć: á ieſt ten: Iż widzimy poſpolity ſkarb króleſtwá náſzégo w Zupách Krákowſkich vſtáwicznie zchodźić y bydź vmnieyſzóny/ á to dla Soli poſtronnéy y ſwowolnégo przewożenia z innych ſtron do Króleſtwá náſzégo / á zwlaſczá do Wielkiéy Polſki: v których wolno nád ſtáry zwyczay ku pożytku ich poſpolitému byłá przedawána/z ſzkodą Rzeczypoſpolitéy/y Zup Wielickich y Bocheńſkich ſkáźie. A ták zá ſpólną rádą wſzytkich Rad náſzych przyſzliſmy do niżéy nápiſánégo ſkazánia/y poſtánowienia: áby Sól Wielickich y Bochenſkich Zup przez wſzytki Króleſtwá obywátele/ ktorégokolwiek ſtanu ſą / byłá wożoná y przedawáná: á żeby żaden poſtronnéy Soli w domu álbo ná dziedźinie ſwéy nie śmiał mieć / y ieść / álbo chowáć / pod winą czternaśćie grzywien / tyle ilekroć będźie ználeźioná/ bez wſzelkiéy folgi. Wſzákże źiemie Ruſkié gdźie ſól ieſt włáſna/od tego obowiąſku y Státutu chcemy bydź wyiete. Które to winy przez Stároſty mieyſc zá ćiążániem niech będą wyćiągáné obyczáiem zwyczáynym/ áż do wwiązánia w té dobrá / w których Sól przewożna będźie ználeźioná: które to wwiązánié ma bydź dźierżano/ do zupełnégo doſyćuczynienia win y ſzkód. A ieſli v którégokolwiek ſzláchćicá duchownégo álbo świetckiégo/ którégokolwiek ſtanu y záwołánia przerzeczona Sól zákazána w domu álbo we dworze będźie ználeźioná: tákowy tylekroć przez odpuſczenia rzeczoną winą Królewſką czternaśćią grzywien niech będźie karan: y ku zápłáceniu iéy obyczáiem przerzeczonym będźie przymuſzón. A ieſli v Kmiećiá będźie ználeźioná: ilekroć to vczyni / tenże Kmieć tákowąż winą niech będźie karan. A gdźieby zá ćiążą zánie dbał téy winy zápłáćić/ tedy nic niebacząc ná przećiwienié dźiedźicá w téy mierze (który ták poddáné ſwé ma trzymáć/ iákoby wyſtępni nie byli) máietnośći onégo Kmiećiá będą mogli y máią ie do ſkárbu obróćić / ſzácuiąc ie iáko winá nieśie: á oſtátek coby nád winę zbywáło máietnośći/ niech będźie Kmiećiowi zoſtáwiono. A gdźieby máietnośći kmietckiéy zá zápłácenié winy nie było: tedy tákowy kmieć ma bydź poyman/y w więźieniu dźierżan áż do ſłuſznéy zapłáty winy. A ieſliby ſie

też przygodziło: żeby w Mieściech ábo w miásteczkách/ v ktorychkolwiek osob tákowa Sol byłá ználeziona ábo miáná/ ziedzona/ przedawáná/ záchowána: tedy Ráyce rzeczonych miast tákowąż winą czternaściá grzywien niech bedą karáni. Ktore miástá y miásteczká z ich obywátelmi niech tákowy porządek miedzy sobą chowáią: áby postronney Soli ku szkodźie Rzeczypospolitey y Krolestwá nászego v śiebie nie mieli/ áni iey przedawáli/ álbo chowáli potáiemnie álbo otworzyśćie.

Dla tego My Jan Olbrácht Krol skázuiemy: áby tákowym porządkiem Dekretu Oycowskiego Státut o Soli ná wieki był chowan. A iesli ći/ ktorzy ku brániu álbo zápowiádániu Soli bedą zá czásem náznáczeni/ ináczey w náydowániu álbo w zápowiádániu Soli/ y tákże w karániu przestepnych postąpią: tedy skázuiemy tákowe/ ktorzy ináczey czynią/ winą czternaśćie grzywien káráć: o ktorą wine przed Woiewodę oney ziemie y mieyscá bedą powinni stáwáć/ odpowiádáć/ y wedle iego skazánia te wine Woiewodźie płáćić: ktora to winá obyczáiem práwá Ziemskiego ma bydź wyćiągána. A iesli tákowi bedą nieośiedli: bedźie miał y niech ma moc sam Woiewodá one imáć zádźierżywáć/ iáko gwałtowniki Práwá y spráwiedliwośći pospolitey/ nie pusczáiąc ich/ áż álbo wine one zápłácą/ álbo rekoymie zá śie ku zapłáceniu postáwią.

Szácunek Złotego Czérwonégo.

Item/ gdyśmy baczyli wiele rożnośći około płacey álbo ceny Złotego Czerwonégo: iż kożdy iáko sie komu podobáło on wedle zdánia swégo szácował/ niekiedy drożey/ niekiedy tániey go szácuiąc: co bywa z szkodą Rzeczypospolitey. Dla tego chcąc postánowić/ áby ná przyszłe czásy o płacey Złotégo Czérwonégo bledy niebyły/ vstáwiamy y skázuiemy: áby w Krolestwie nászym płaca Złotégo Czérwonégo byłá pewna/ to iest/ áby zań dawano po pułkopiu: á to niechay ná wieki bedźie chowano. Y vstáwiamy wine trzydźieśći Czérwonych Złotych ná te/ ktorzyby ináczey álbo przedáwáć/ álbo kupowáć Złote Czérwone chćieli: ktora winá ma bydź nieodpuszczenie wyćiągáná przez Stárosty onych mieysc/ pod wźiećiem Stárostwá. Ktora to winá ma bydź wnieśiona do skárbu nászego: áby zá nie kupowano Złoto y Srebro ná bićie Mynice nászey.

Aby robotnicy czásu żniwá nie wychodźili indźie.

Item/ iż wiele chłopow y niewiast z ziem Mázowieckich y z innych ziem Krolestwá nászego do Sląská y do Prus czásu żniwá zwykli przechodźić: z ktorey przyczyny bywa/ iż w źiemiách Korony Polskiey z trudnośćią robotniki y sługi mogą

mieć.

mieć. Dla tego vstáwiamy: áby tácy wszyscy/ którzy z Polski y z Mázowsz z Królestwá robić wychodzą/ przez Stárosty/ y Dzierżawce/ y szláchte/ y przez Pány mieysc/ y Vrzedniki/ winámi zátrzymáni byli: á zátrzymáni oddáni byli ná robote obywátelów Królestwá nászego.

Też stoiąc przy Constituciiey Wielkiego Kázimierzá Królá Przodká nászego vstáwiamy: iż iáko z zwyczáiu to zwykło bydź/ tákże ma bydź ná wieki chowano: iż nie wiecey/ iedno ieden Kmieć kożdego roku z iedney Wśi do drugiey może sie przenieść z práwá/ y wolnie. A ktoryby tákowego Kmiećiá niechćiał puśćić/ wine zwykłą przepádnie: która z stárádawná w kożdey ziemi w tey rzeczy przećiwko tym/ którzy ináczey czynią/ zwykłá bydź skázowána. O kmiecym odeściu ze wsi.

Item/ iż są obaczeni w tym zacnym Królestwie nászym żebracy ták meżczyzny iáko białegłowy w tákiey wielkośći: iż tákie drugie Królestwo niemoże bydź pokazáne zá zdániem tych/ którzy wiele świátá ziezdźili/ któreby miáło tákową wielkość żebrakow: miedzy ktoremi iest wiele meżczyzn y białychgłow dużych/ y mogących sobie słusznie żywność zárabiáć/ gdyby ich y one do tego práwo przyćiskáło/ á nie ich swa wola/ przez którą oni albo prawdźiwiey przez gnusność nieiáką/ iáko skoro im brody wielkie porosły/ y śiwe włosy sie pokazáły/ zániechawszy domów swych/ w vprászániu Iáłmużny ostátek żywotá swego pokłádáią/ wielkie zgorszenia czyniąc/ á niekiedy gdy vprośić niemogą zdrádámi dostáiąc. Dla tego ná kształt praw nayle pszych w wielu ziemiách Krześćiáńskich postánowionych vstáwiamy: áby w Mieśćiech/ w miásteczkách/ we wśiách Królestwá nászego nie wiecey żebrakow było/ iedno ile pospólstwá y Pánowie mieysc skażą ich mieć: w ktorych to mieśćiech y miásteczkách Rádá/ ktora ná ten czás bedźie/ á ná wśiách Plebani/ pod ktorych Fárámi wśi są/ y Pánowie mieysc znáki niech kłádą dla oznáczenia liczby tych/ które bedą rozumieć/ áby żebráć mieli. A ktorzy bedą ználeźieni przez znáków/ skázuiemy ie imáć ná służby/ álbo oddáć w rece Stárostów nászych/ od ktorych tákowi ná robote Zamków y Wałów od Turków y Tátar pogránicznych bedźiemy bráć. Wszákże mogą Pánowie mieysc tym/ ktore vznáią bydź wysłużone y ku innym robotam niemocne/ dáć listy świádeczne ku pielgrzymowániu: pod ktorych listów obroną y wolnośćią/ też nie máiąc znáków/ niech bedą dopuszczáni wszedźie prośić Iáłmużny. O żebrakách biegunách.

O płacy Podkomorzégo.

Item/ około płácenia Podkomorzóm Ziemſkim iedne y poſpolitą wſzyſtkim ziemiam vſtáwę vczynilichmy: y vſtáwiamy/ áby we wſzyſtkich ziemiách Króleſtwá náſzégo Podkomorzowie ziem z Komorniki ſwoimi niewięcéy/ iedno trzy grzywny zá znák gránic wſzędy bráli.

O wolnym wożeniu Soli.

Też poruſzeni częſtémi ſkárgámi poddánych náſzych o drogości Soli/ która ſie zwykłá przydáwáć w ziemiách Wielkiéy Polſki y Kuiáwſkiéy/ ácz pewni Furmáni ná pewné mieyſcá z drobną Solą ieżdżić y one w beczkách ſkłádáć zwykli/ wſzákże kążąc tákowych beczek ſkłády/ vſtáwiamy: áby Furmáni ſolni wſzędy okrom áreſtów álbo zábrániánia z Solą iecháli/ y one w beczkách ſkłádáiąc álbo nieſkłádáiąc/ álbo ią ná woziech máiąc/ gdzie ſie im będzie zdáło czáſu ſwégo y godziny zwyczáyney zá ſłuſzną zápłátę w mieściéch w miáſteczkách/ y we wśiach przedawáli kupuiącym wſzędy ták wolnie: iákoby ná żadnych mieyſcách ku ſkłádániu niemogli bydź przypędzeni: wſzákże płácąc Targowé/ które czternáście grzywien pewnéy winy zá ſobą nieśie/ od tych/ którzy álbo więzienia/ álbo przedawánia chćieliby brónić: ktora to winá przez Nas y Stároſty náſzé ma bydź wyćiągána.

O płáceniu Podymnégo.

Też vſtáwiamy: áby Monétá w Króleſtwie poſpolićie bieżąca/ to ieſt/ Půłgroſzki zá podatki dwu groſzu (które niektórzy Królewſkié y Porádlné/ á niektórzy Podymné zową) wſzędy byłá bráná: á ácz tego podatku ſámá właſność imienia znáczy/ y zwyczay płácenia pokázuie: wſzákże gdyſmy wyrozumieli ná niektórych mieyſcách/ iż wnoſzą zwyczáie niezwykłé w podatków tákowych wyćiągániu: iáko ſną ná niektórych mieyſcách z Lanu po Wierdunku/ ná niektórych á zwłaſzczá w Hálickiéy ziemi z krzywdą y z vćiśnieniem poddánych náſzych z kożdéy częśći roléy ták wiele bráli/ y ták wiele płácono/ iáko ſie tym/ którzy wyćiągáią podobáło: dla tego ácz pewnémi przywileymi przodków náſzych/ y ich y Króleſtwá Státutmi y zwyczáymi było to poſtánowiono y vchwalono: iż po dwu groſzu miáło bydź płácono: wſzákże My oſobliwie dla zátłumienia błędów/ które ſie mnożyć poczęły/ vſtáwiamy: áby wyćiągánié dwu groſzu nie z domów álbo z częśći ról/ ále z kożdégo łanu roléy álbo cáléy włóki/ po dwá groſzá Mynicą náſzą Królewſką/ która zwykłá bydź w Króleſtwie brána/ á nieináczéy/ było płácono ná wieki we wſzyſtkich Ziemiách/ Powiećiéch/ y mieyſcách ziem náſzych.

Też

Też w wyciąganiu podatków stárych/ábo zá czásem vchwalonych chcemy y vstáwiamy: áby Poborce nászy ták byli báczni y rostropni/żeby z ludzi/ktorzy przedtym zá iákakolwiek przyczyna są od Cynszów rocznych wyswobodzeni/ w tym czásie póki wolność nie wynidźie/ podatków vchwalonych/álbo które vchwalone bydź máią/nic nie śmieli áni mogli wyciągáć. Podymnégo kto niewinien.

Item/ też snadź bywa częstokroć: iż Stárostowie mieysc będąc przychodniámi álbo nowotnémi/ álbo nieosiádłémi/ á praw y zwyczáiów mieysc niewiedząc/nowé wwodzą zwyczáie/ vstáwiáiąc nowé dochody y wyciągánie niezwyczáyné: y w niektórych Stárostwách przypędzáią poddáné nászé Duchowné y świeckié ku bróniu w domy y w kárczmy piw z miásteczek nászych / które są w Stárostwiech: w czym wielce bywa ściśniona wolność pospolita. Zá tą tedy potrzebą vstáwiamy: áby ná kożdych mieyscách nowé y niezwyczáyné Mytá y Targowé przez Stárosty / y inné ná Dostoieństwách y Vrzędźiech nászych będącé od poddánych nászych ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá będących / á zwłasczá od szláchty ná Targi nie dla kupiectwá/ále w własnych spráwách swych przyieżdzáiący / tákże od kmieći / którzy bydło álbo inné rzeczy własné iákiekolwiek domową prácą spráwioné wożą y przedáią/álbo ku potrzebie domowéy kupuią/ nie wyciągano. Jákoż tym Stá tutem ninieyszym nie każemy wyciągáć: y ten zły zwyczay/ktorym ku bróniu ná wieś z miast y z miásteczek nászych piwá poddáni nászy/ Duchowni y świetcy/osobliwie w Brzeskiéy/Jnowłodzcłáwskiéy/ Rádzieiowskiéy/ y innych źiemiách y Powiećiech bywáią przypędzeni/káźiémy y znośiémy/ná wieki skázuiąc y vstáwiáiąc: áby oni y ini poddáni nászy w którychkolwiek źiemiách królestwá będący / tákże Pánowie wśi y ich poddáni w tych byli wolnośćiách chowáni: áby było wolno káżdému piwá y iné pićia zkądkolwiek bráć/y we wśiách y ná mieyscách máietnośći ich wárzyć/y zkądby woleli y chćieli bráć/mieć/szynkowáć/ vżywáć wolnie przez wszelákiego nászégo y Stárostów nászych zákazowánia/zastawánia/ y boiáźni winy iákiéy. Clá álbo Targowé kto nie ma płáćić.

Item/ iżeśmy sie ták zwolili ze wszystkiémi poddánémi nászémi: áby kożdą woienną wypráwę Séymiki Powiátowé ná mieyscách wedle zwyczáiu vprzédzáły. Dla tego vstáwiamy: iż My y potomkowie nászy/ ilekroć woyne pospolitą zechcemy mieć zá potrzebą iáką/ tylekroć powiátowé Séymy mamy álbo máią vstáwić. To iest/obywátelom źiemie Krákowskiéy w Séymy powiátowé przed woyną bydź máią.

Proßowicách: Sądeckiéy y Biéckiéy / w Czchowie: Sedomiérſkiéy/ w Nowym Mieście: w Wielkiéy Polſcze y w Schowſkiéy ziemi / we Srzedzie: Siéradzkiéy y Wieluńſkiéy / w Siéradzu: Leczyckiéy Kuiáwſkiéy y Brzéſkiéy / w Brzéściu: Dobrzyńſkiéy Rypieńſkiéy Goſtyńſkiéy Socháczewſkiéy / w Rypiniu: Ráwſkiéy/ w Ráwie: Lubelſkiéy y Lukowſkiéy / w Vrzedowie: Chełmſkiéy y Rubießowſkiéy y Bełſkiéy / w Buſku: Przemyſlkiéy/ w Mościſkách: Podolſkiéy/ w Kámieńcu: Sánockiéy / w Sánoku: Lwowſkiéy / w Wiśni: Hálickiéy / w Trebowli: áby rádzili około potrzeby / ktoraby nád Námi y Króleſtwem wiśiáłá.

Sedziowie w ziemiách ſwych máią mießkáć.

Item/ iż niektorzy poddáni nász álbo mießkánia ſwé włáſné ábo Vrzedy w innych ziemiách trzymáiąc zwykli ſądy ziem/ w ktorych nie mießkáią otrzymáwáć / zkąd ſpraw vrzedu ſwégo zámießkiwáli: My wßedßy w ráde ná Séymie Wálnym z Prełaty/ y z Pány wßyſtkiémi vczyniliſmy to poſtánowienié: żeby w kożdych ziemiách Sedziowie ziemſcy byli powinni mießkáć / y ſpráwiedliwośći żądáiącym ſámi przez śie ſpráwiedliwość czynić: ináczéy ieſliby ná ſądziéch nie śiadáli/ álbo w ziemiách nie mießkáli: tedy gdy Rok wynidzie / Sedzia nowy przez Szláchte onéy ziemie niech bedzie obran / wedle zwyczáiu z ſtárádawná poſtánowionégo.

Woiewodowie céne rzeczam máią czynić.

Item/ iáko Król Władyſław przodek nász ná Séymie Wártſkim/ obaczywáiąc iż Rzemieſlnicy w przedawániu rzeczy nieſpráwiedliwie ſie záchowáli/ ná to vczynił práwo oſobné: tákże my wiedząc ſłußnie y zá dobrą rádą one vſtáwe bydź vchwaloną/ ſkazáliſmy: áby byłá pochwaloná/ vmocnioná/ y pochwalamy ią y vmocniamy vſtáwiáiąc: áby Woiewodowie w kożdéy ziemi ſwégo Woiewodztwá/ wezwawßy do śiebie Stároſtow mieyſc y Vrzednikow/ ktoré będą mogli mieć/ ná káżdy rok y pewnych dni ták Zboża / iáko Sukien y innych rzeczy ziemſkich/ ktoré ná tárgi przez kmiećie bywáią wożoné / y ktoré ſie znáyduią w Króleſtwie nászym / céne y miáre vkłádáli / poſtánawiáli / miárkowáli / y czynili wedle ſtárádawnégo zwyczáiu. To przy tym opátruiąc: áby przy miárách y przedawániu zdrády nie były dopuſczáné: y áby wedle onégo Státutu Káźimiérzowégo Bráctwá były ſkáżoné. A ieſliby Woiewodá álbo inni Woiewodowie nászy tám tego ſtárégo y niniéyßégo Státutu nászégo exequtiiéy czynić zániechali/ y w obaczywániu y poſtánowieniu téy ceny niedbáli y leniwi byli vznáni/

álbo

álbo z nich ktory táki był : tedy tákowy niedbáły Woiewodá zá winę tey niedbáłości Jnochodniká nam dáć ma / y będźie powinien tyle ilekroć niedbálstwá w przerzeczonych rzeczách dopuści sie : y ma bydź tą winą przez nas y potomki nászé karan.

Też vstáwiámy : iż mieszczánóm y prostym ludźióm zkądkolwiek będącym / miásteczek / wśi / Folwárków práwu Ziemskiému podległych / kupowáć / trzymáć / pośiadáć ná wieczność y zástáwnym obyczáiem nie ma bydź wolno : á to dla tego / iż w ćiągnieniu woiennym y w szykowániu mieyscá słusznego miedzy szláchtą nie mieliby : y dla tego máiąc tákowé dobrá zwykli szukáć obyczáiów / iákoby wolni byli od woiennych wypraw : y nád to / gdyż oni domów y dóbr práwu mieyskiému podległych niedopuszczáią innym szláchćie vstępowáć : tedy też wzaiem y im dóbr w práwie Ziemskim położónych wykupienié słusznie zda sie áby było zábroniono: y Sędźiowie Ziemscy y Grodzcy zapisów tákich / które máią bydź ná osoby mieyskié czynioné / nie máią y niech nie śmieią dopuszczáć. A ieśli ináczey vczynią / tedy cokolwiek będźie zápisano przećiwko tákowey vstáwie / to ma bydź nikczemnym y próżnym skazano zá teráznieyszym Státutem : á ktemu ći / ktorzy iuż skutecznie dobrá Ziemskié ośiedli / tákowé w pewnym czáśie / w ktorym to spráwić będą móc / są powinni przedáć pod winámi : ktore z tych / ktorzy ináczey czynią / wedle woley nászey y Woiewody oney ziemie / gdźie oná máietność iest / będźiem nieodpuszczenié wyćiągáć.

Mieszczánie ziemskich imion nie máią mieć.

Item / po przerzeczonym postánowieniu nászym / gdyśmy rozważáli punkty Státutów ná Seymie blisko przeszłym : ná ktorym naprzód po szczęśliwey Koronáciiey swey / teśmy z poddánémi nászémi mieli porády o Státućiech przez Nas / zá spólnym zwoleniem vczynionych : ále iż ná ón czás vczynioné do teráznieyszego Seymu / dla wyłożenia ich były záchowáné : dla tego zá zwoleniem y rádą pospolitą odćiąwszy inné / ktore sie zdáły álbo bárzo obćiężliwé / álbo názbyt wymyślné / álbo z sprawiedliwośćią niezgadzáiąc sie / ieno tylko niżey nápisáné vstáwy pochwaliliśmy / y pochwalamy / áby ná wieki trwáły. Naprzód / gdyż stolice sądów ku czynieniu y rozeznániu spráwiedliwośći práwicy naiwłaśniey z przeyźrzenia Bożego są záchowáłé / á nam potym śmiertelnym / ktorzy pieczołowánia świetckiego náśsobie odmienności nośimy / vżyczoné : przeto My / wierząc w spráwiedliwośći prawdę / á w prawdźie záśie Bogá bydź / vstáwiamy : áby dla vczćiwośći spráwiedliwośći y sto-

Aby do sądów zbroyno nie chodzono.

lice/która z strony Bożéy nam sądzącym iest pozwolona/żaden w dom/gdźie sądy Ziemskié bywáią sądzoné/z zbroią którąkolwiek bądź pospolitą/ bądź wymyślną nieśmiał wchodźić. A kto ináczéy vczyni/ winą czternaśćia grzywien przez sąd niech będźie karan: którégo zbroie Stárostá álbo Burgrábiá ziemie/ iesli ná sądźie śiedźi/ álbo Vrzędnicy ná sądźie śiedzący sobie niech wezmą. A iesli kto zuchwálstwem vpornym v Sądu miecz/ álbo kord/ álbo włocznią wyiąć/ y oną szermowáć będźie sie ważył/sześćdźiesiąt grzywien pieniędzy pospolitych sądowi niech zápłáći: á iesli kogo ráni/ ná gárdle niech będźie karan. A tákowi gwałtownicy przez Stárostę mieyscá álbo Burgrábiégo niech będą zátrzymáni y wsádzeni/ áż do dosyćuczynienia y zapłáty win wyszszéy nápisánych.

O pozwie ná Séym.

Jtem/ iż niekiedy Rok Pozwów zámieszánié był pisan ná Séym Wálny/ábo nie był pewnym miánowániém dniá oznáczon/álbo ná długi czás był náznáczón: zkąd przydawáło sie/iż vbodzy niektórzy nie czekáiąc Roku/dla niedostátku wydatków z Séymu odieżdżáli/zkąd w niespráwiedliwośći bywáli zániedbáni: tą tedy przyczyną poruszeni vstáwiamy: áby pozew strony powodowéy przećiwko pozwánému/który ma być ná Séym Wálny/ w sobie zámykał Rok/ álbo dźień szósty po przyiecháníu nászym ná mieysce Séymu/ pod winą trzech grzywien. A to dla tego/ iż gdy wynidźie ieden tydźień po przyiecháníu nászym ná Séym/ Zdánia y Sądy będą sprawowáne: áby nakłády y wydatki wielkimi ludźie nie byli vćiśnieni.

O zgwałceniе domu.

Jtem/ iż częstokroć Gwałtownicy domów swoie obrony práwné przekłádáli/ y dla wielkośći tákowégo przekłádánia niekiedy winni bywáli wolni czynieni od żáłób skárżących sie: dla tego vstáwiamy/ iż gdy kto wszedszy w dom czyy/ ręką gwałtowną gospodarzá/ álbo żone/ álbo syná/ álbo sługę iego zábije/ álbo okrutnie ráni: tákowy iesli będźie pozwan do sądu Zamkowégo/ nie ináczéy ma być pokonan/ iedno miánowániem ośmnaśćie świádków: z których máią być obrani sześć szláchćicy dobréy sławy/ y ośiedli w onym Powiećie álbo Woiewództwie/ gdźie tákowy vczynek będźie vczynion: á tám powodowa stroná vczyniwszy z nimi przysięgę/ otrzyma onę rzecz: á obwiniony iáko gwałtownik przespieczeństwá domowégo ná gárdle ma być karan.

Komplices záśie ábo pomocnicy niech trzymáią stárodáwny zwyczay práwny/ obrony swéy y karánia. Ale żeby kto ósoby sprá-

by ſpráwiedliwéy y niewinnéy o tákowy álbo inny występek potwarnie niewinnowal/ y aby ztąd obwiniony nie był do wieże wſádzon w tákowym przypadku: tedy My / y potomkowie náßy/ piérwéy / niż pozwánégo do wieże wſádźić vkwápimy ſie / będźiemy ſie pytáć y będą pytáć / y mamy wiedźieć / y wiedźieć máią prawdźiwé położenie rzeczy y występku: y tákże około tego/ktoryby potwarzał. Ktory gdy w potwarzy vznány będźie: My tákowégo z powinności y z zwiérzchności náßéy bezecnégo ſkażemy bydź: y ná twarzy znák mu przepalić roſkażemy. A ieſliby tákowy gwałtownik vczyniwßy tákowy vczynek z Królestwá vćiékł/ zárázem ma bydź bezecny: y zá tákiégo ma bydź mian/ y ná gárdle poymány karan.

A gdy ktory człowiek ktorégokolwiek ſtanu będący / będźie obwinion / iż iego ſługá gwałt domowi vczyni / á iáko opiſano ieſt goſpodarzá / żonę / dźieci / álbo ſługę ná dom náßedßy gwałtowną ręką w domu zábiie: w tákowéy rzeczy ón gwałtownik v iego Páná przez Woźnégo y Szláchtę ſkázuiemy/áby był zápowiedźian: z ktorym ták obwinionym Pan iego ſpráwiedliwość będźie powinien vczynić. A ieſli ón pan oblicznie o to żądány ſpráwiedliwości niezechce vczynić: tedy ſam Pan zań będźie odpowiedáć powinien/ wedle porządku práwá. A tákowy ſługá ieſliby vćiékł / áni przez ßláchtę nie był zápowiedźian: Pan iego zań pozwány nie ináczéy ſie z obwinienia tákowégo oczyśći/ iedno vczyniwßy przyśięgę ze dwiemá świádki: iż áni zá iego wiádomośćią / áni zwoleniem / áni roſkazániem/ áni wolą ten vczynek ſie ſſtał: áni dał przyczynę ku vczynieniu tákowému ſłudze. Około ſługi obwinionégo o gwałt. O ſłudze zbiegłym po gwałćie

Item/ o Mężobóyſtwie ßláchecki m przygodnym / ktoré od różnych różnie bywa powiedano/ że ſie ſſtáło / vſtáwiamy: iż tákowi mężobóyce zá głowę máią zápłáćić ſto y dwádźieśćiá grzywien: y ná rok y ßeść Niedźiél / gdy będą práwem przekonáni/ do wieże máią bydź ſkazáni: áni karánia wieże żadnym obyczáiem niech nie vchodzą/ choćby też z przyiaćioły zábitégo ſie zgodźili. A ieſliby tákowy mężobóycá boiąc ſie karánia wieże z Królestwá vćiékł/ choć będźie ośiádły choć nieośiádły: niech będźie bezecnym / przez iáwné obwołánie Woźnych opowiedźian. Zá Szláchćicá zábitégo winá.

Ale iż częſtokroć przydáie ſie / że mężobóycá z przygody zábiiáiący nie ieſt winien mężobóyſtwá: co ſie przygadza / gdy od śiebie kto gwałtu gwałtem broni. Dla tego oſobliwie obiáſniáiąc O mężobóyſtwie w obronie ſwéj vczynionym.

śniáiąc vſtáwiamy ná té ſzláchćice y mężobóyce ſzláchćiców: iż gdy kto álbo ná drodze álbo przeſzćiu czyim záśiadſzy/ był zábit przez onégo/ którégo drógę chćiał przekáźić / álbo zátrudnić: w tákowym mężobóyſtwie pozwánému mężobóycy niech będźie dosyć / ſześć świádków ku ſpráwie: á tám przekonány nie więcey/ iedno ſześćdźieśiąt grzywien poſpolitych zá głowę ma zápłáćić przez śiedzenia w wieży. A przekáźcá drógi álbo przeſzćia poſpolitégo/gdyby tego/który pod obroną poſpolitey prze ſpiecznośći iedźie/vpornie zábił/ ma zań zápłáćić ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych: y karánie będźie ná ſobie nióſł w wieży obyczáiem przerzeczonym. Acz o przygodnym mężobóycy / który ſie ná drodze broni / wyſzſzey ieſt poſtánowiono: wſzákże nád to vſtáwiamy: Iż mężobóycá zprzygody álbo máietnośći álbo ſwych poddánych broniąc/ieſli popełni mężobóyſtwo / chocby też niechcąc to vdźiáłał: á wſzákże práwem przekonány nie śiedźiawſzy w wieży / ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych zá zábitégo będźie powinien zápłáćić.

O mężobóyſtwie ná goſćińcu.

O mężobóyſtwie w obronie dóbr vczynionym.

Item/ iż miedzy Dobry náſzémi zápiſánémi álbo niezápiſánémi/ y poddánych náſzych Dobrom náſzym przyległych/niekiedy krzywdy y vćiſki / niekiedy też y zábijánia / tákże trudnośći wiele o rozgrániczenie od imion náſzych bywáły / á to ztąd: iż Stároſtowie álbo Dźierżáwcy náſzy / pod pokrywką imienia náſzégo Królewſkiégo y dóbr náſzych/ poddáné náſzé w ſąśiedz twie álbo vćiſkáli / álbo gránice zátrudniáli: dla tego z wrodzoney nam cnoty y łáſki Królewſkiey / dla wſzyſtkich poddánych náſzych ſpráwiedliwośći y pokoiá/obiecuiemy to: iż wſzyſtkim poddánym náſzym / któregokolwiek ſtanu y záwołánia będącym / którzy proſzą o gránice z ſtrony dóbr náſzych / My y potomkowie náſzy wedle ſtárych Státutów ku rozgrániczeniu ſpráwiedliwośći Kommiſſarze oney źiemie y Powiátu/w którym dobrá ku rozgrániczeniu leżą / dwu Dignitarzów (co ſie rozumie o Woiewodách álbo Káſztelaniech) á dwu Vrzędników z Podkomorzym támteyże źiemie náznáczymy/ y náznáczyć będą powinni.

O gránicách z dobry Królewſkiémi.

A Stároſtćie álbo Dźierżáwcy dóbr náſzych roſkażemy: áby weſpołek z Kommiſſarzmi ku rozgrániczeniu dóbr tychże wyiechał y zſtąpił: á żeby Kommiſſarze potrzebámi opátrzył/á zwłaſczá w tych tylko dobrách/które mamy wolné/nie záſtáwné. Którzy to Kommiſſarze gdy wyiádą/máią zobu ſtron ſtárców wezwáć: od których wźiąwſzy przyśięgę/ wedle ich zeznánia y

świádectwá

świádectwá gránicżyć będą. A ieśliby Stárcy miedzy sobą byli rozni/ tedy Kommissarze wedle swégo sumnienia zgadzáiąc stárce wedle swégo rozsądku gránicżyć będą/ y gránice skończą. A gdźieby sie y Kommissarze nie zgadzáli/ tedy chcemy: áby zá tych/ ktorych sie wiecéy ná iedno zgodzą/ skazániem byłá władza y moc skończyć gránice/ nic niedbáiąc ná spor Stárosty álbo Dzierżawce náſzégo.

Item/ áczeſmy o Sądźiech kmiecych wypuszczonych álbo nie wypuszczonych nieco skazáli: wſzákże iż ieſcze zbywa ku skazániu o zbiegłych Kmiećiach/ dla tego skázuiemy/ y vstáwiamy: iż ieśliby czyykolwiek Kmieć z poddánych náſzych Duchownych y Swietckich gdźie indźie vćiekſzy przeniosł sie do imienia inſzégo/ álbo też náſzégo: My przez tego Páná álbo przez kogo innégo imieniem tego/ czyy Kmieć był/ ſzukáni/ roskażemy Stárośćie/ Burgrábiému/ Dzierżawcy náſzému/ do ktoregokolwiek Kmieć vćiekł: áby Kmieć był wrocon przez pośrzodek práwá: ktore chcemy áby było sądzone Polskié/ wedle stárych Státutow pod winámi w nich opisánémi. Tym też sposobem y wedle tegoż Státutu/ y pod winámi Státutu stárégo kożdy Krolestwá náſzégo obywátel/ ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá ieſt/ zbiegłégo Kmiećiá będźie powinien wroćić: to ieſt/ práwo Polskié osądźiwſzy/ y wedle tegoż czyniąc spráwiedliwość temu/ ktory sie Kmiećiá vpomina przez wſzelkiéy zwłoki. A ieśli o tegoż Kmiećiá zbiegłégo przyda sie pozwáć ktoregokolwiek ſzláchćicá/ ábo innégo poddánégo náſzégo/ ktoregokolwiek przełożenia/ dostoieństwá/ y záwołánia/ tákowy pozwány ná pierwſzym roku iáko záwitym/ ma odpowiádáć: ktoremu dylácia ináczéy nie ma bydź dopuszczona/ iedno gdyby kto iego imieniem zá przyczyną prawdźiwéy niemocy iéy żądał. Ktoremu Práwu y vstáwie y Stárostowie náſzy będą podlegli: ták iż práwem przekonáni iáko inni obywátele karániem w Státućie stárym opisánym o Kmiećiá zbiegłégo máią bydź karáni: y nie máią bydź puszczeni od mieyscá sądowégo/ áż pierwéy zá winy rękoiemstwo dostáteczné vczynią/ ábo postáwią. A ieśli od sądu odéydą/ win nieporęczywſzy/ tedy ná nie skázuiemy/ áby byli winą wietſzą czternáśćie grzywien karáni: ku ktoréy zápłáceniu My ich przypędźimy/ wespołek z istotnym przywroceniem Kmiećiá.

O Kmiećiách zbiegłych.

Item/ iż częstokroć Podkomorzowie álbo ich Komornicy przewlaczáli gránice álbo zfolgi niektoréy/ álbo zá potrzebą iedney

Podkomorzowie roku niemáią przekłádáć przez ſtron.

dnéy ſtrony / chociá druga niechćiáłá : zkąd przez tákowé z łáſki przekłádánia roków omieſzkánié ſie przydawáło : My temu błedowi zábiégáiąc ſkázuiemy/y ſkazáliſmy/áby ná wieki było chowano: iż od tych czáſów Podkomorzowie wſzytkich źiem wſzytkiégo Króleſtwá / roków Gránicznych ſámi przez śie zá ſwym chceniem przećiwko porządku Práwá nie máią przekłádáć/ pod winą czternaśćie grzywien : która ma bydź przez nas wyćiągána od tákiégo/ któryby ináczéy vczynił. Wyiąwſzy żeby do tego ſpólné zwolenié przyſtąpiło : álbo żeby ſie przyczyná ſłuſzna álbo práwna przytrefiłá.

O Poſágách nie zápiſánych.

Jtem / chcąc ſkáźić zwyczay nie żeby poſpolity / ále w pewnych Ziemiách záchowány/o Poſágách białychgłów nie zápiſánych : których Poſagów niektóre oſoby po białychgłowách niepłodnych práwem dochodźiły / tylko dowodząc świádkámi á nie máiąc ná to żadnych Zapiſów y Opráwy z Kśiąg : vſtáwiamy/ iż od tych czáſów Poſag / który nie będźie przed Námi álbo w kśięgách álbo w Aktćiéch zápiſan / álbo iáko wedle porządku Práwá y ſtárégo zwyczáiu opráwion / nie ma bydź żadnéy mocy áni władze.

Liſty ſpráwiedliwośći hámuiącé od Duchownych do Sądów nie máią bydź dawáné.

Jtem/ chcąc zámknąć dróge różnicam/które ſie wielkié wſczęły miedzy ſtanem Duchownym y Swietckim z ſtrony Liſtów zákázuiących / które Prełaći Duchowni do Práwá Swietckiégo dáwáć zwykli / vſtáwiamy : áby Prełaći Duchowni od tákowych Liſtów ſpráwiedliwośći hámuiących przeſtáli/á zwłaſzczá w ſpráwách o rzeczy do ſądu świetckiégo przynależących. Wyiąwſzy ſpráwy/które práwu Duchownému ſą podległé: w które ſąd Ziemſki żadnym obyczáiem wdáwáć ſie nie ma.

O Zołnierzách Duchownym ſzkodzącich

Jtem/ bacząc wielkié ſzkody/vćiſki/ łupieſtwá/ gwałty/które ſłużebni w imieniu y poddánych duchowieńſtwu zwykli bez nagrody wſzelákiéy czynić/ poſtánawiamy : áby nápotym Zołnierze ná którychkolwiek czáſu potrzeby mieyſcách będący/ ſzkody wſzyſtkié / vćiſki/ łupieſtwá/ gwałty y krzywdy nágrodźili : do czego ie Stároſtowie mieyſc z groząą powinną máią przyćiſnąć : á Rotmiſtrzowie y Dźieśiątnicy tákowych ſzkodników iáko którzy wiedzą o tym wſzyſtkim / y iáko źli ich Wódze w wieży ták długo śiedźieć máią : áż ſie oné ſzkody nágrodzą.

Od dánia wwiązánia płacá.

Jtem/ iż Poddánym náſzym w rzeczy oſądzonéy / álbo iáko ináczéy zową przezyſkánéy/ choć też wkupionéy álbo wzdánéy / dárowánéy/ przypádłéy / álbo którym innym ſpoſobem doſtánéy/ proſzącym wwiązánia Vrzędnicy náſzy / to ieſt / Stároſtowie/

stowie/ Podstárośćiowie/ y Burgrábiowie tychże mieysc zwykli od kożdego wwiązánia wyćiągáć nie zwykłe płace: to iest ná cześć Stárośćine dźieśieć grzywien/ ná cześć Burgrabiego Kopá Polska zwykłá dawána bydź od tych / którzy byli wwiezowáni / zá rostazániem Stárośćim. My tedy bacząc to bydź nie wedle Práwá/ y owszem z wielką ćiężkośćią poddánych nászych/ skazálismy y vstáwiamy: Iż ponieważ Stárostowie nászy płacámi y dochody osobnémi/ y ná niektórych mieyscach stołu nászego dochodmi są wszędźie opátrzeni: zá którémi iáko ku spráwowániu Vrzedów im przynależących / ták też ná kożdą posługę spráwiedliwośći im należącéy / y ku dawániu wwiązánia są obwiązáni. Dla tego od tego czásu ná wieki przerzeczeni Stárostowie y Burgrábiowie ich/ we wszystkich Królestwá nászego Ziemiách/ którzy zá czásem będą/ áni przerzeczonéy áni inéy wymyslonéy płace álbo dárów od wwiezowánia od poddánych nászych wyćiegáć y wyćiskáć nie máią. Od których płac té poddáné nászé w téy mierze z osobliwéy dobrotliwośći nászéy wolné czyniémi ná wieki. A wszákże chcemy: aby przy tákowym wwiezowániu słuszné Woźnych płace były chowáné/ wedle obyczáiu zwykłego.

Item/ decláruiąc wątpliwość o Przescriptciách w Kśięgách Ziemskich y Grodzkich/ vstáwiamy: iż Kśięgi Ziemskié máią bydź ták / iáko Státutá dawné Káźimierzá Wielkiego y iego successorów omawiáią. A około Przescriptciiéy Grodzkiéy pámiętnym / iuż śie powiedźiáło wysszéy około mieyscá Stárostów: skąd śie znáczy/ iáko długo przescriptcię w nich zámknioné miáłyby mieć moc.

O Przescriptciiéy Ziemskiéy y Grodzkiéy.

Ale iż ná niektórych mieyscách w Stárostwách nászych: á zwłaszczá w Stárostwie Wielkiéy Polski zwykły bydź wpisowáné w Kśięgi Grodzkié wszytki zápisy nierozdźielné: y tákowé Kśięgi przez potomki Stárostów bywáią wnoszoné ná mieyscá osobné: zá którym wnieśieniém poddáni nászy Zápisów y Listów z wielkiémi trudnośćiámi y niekiedy zá wielkim nakłádem wyymowáć muszą: y niekiedy dla wielkiéy płacéy wyćiągánia zwykli ich nieotrzymawáć: co bywa przećiwko obyczáiowi wszelkiego práwá pospolitego / y spráwiedliwośći. Dla tego vstáwiamy: áby ná wieki było chowano we wszystkich źiemiách Królestwá nászego: Iż gdy śie przyda Stárostwu głównému álbo którému inému mnieyszému wákowáć / przez zeszćié álbo wstępek ná iné Stárostwo: tedy Kśięgi Grodzkie

O chowániu Kśiąg Grodzkich

dzkié Stárostów zmárłych / álbo tych którzy ná iné wstepuią z mieyscá Stárostów wákuiących / nie máią bydź nigdźie znaszá- né: ále pod świádectwem niech bedą położoné ná Rátuszách / w skrzyniách ná to osobliwie náznáczonych: które skrzynie kluczmi Woiewodzémi y Sędziégo onéy Ziemie / w którey Stárostwo iest / y Stárosty zá czásem bedącégo máią bydź zámykáné y otwieráné.

O stárych Księgách Grodzkich

A iż ku vczynieniu téy vstáwy byliśmy poruszeni szkodámi y krzywdámi poddánych nászych: które przychodźiły pierwszych lat dla niebytności Ksiąg Grodzkich: dla tego ácz wszelka vstáwá pospolicie śćiąga sie ná przyszłé rzeczy: wszákże iż Księgi Stárostów przeszłych máią w sobie (iákóż tego podobieństwo iest) nie osobliwą potomków Stárośćich przeszłych / ále pospolitą potrzebe. Dla tego obiecuiemy / chcemy / y iesteśmy powinni wszystkie y kożdé z osobná Księgi / by nastárszé / którekolwiek y gdźiebyśmykolwiek v wszytkich poddánych nászych / Duchownych y Swietckich / którégokolwiek stanu y záwołánia oné rozumieli bydź / władzą nászą Królewską zásie ie wźiąć / y roskázáć wźiąć / y to vczynić: áby té Księgi przeszłych Stárostów ták ná iné Stárostwá wstepuiących / iáko zchodzących y od inych żywiących były włożoné w skrzynke álbo w skrzynie osobliwą: które skrzynie z témiż Księgámi wiernie bedą chowáné ná Rátuszách Miast pod trzemi kluczámi przerzeczonémi: to iest Woiewody / y Sędziégo onéy ziemie / y Stárosty zá czásem bedącégo. Które skrzynie y Księgi niech bywáią otworzáné / ná Rocéch Sądów Ziemskich: y listy z nich pod Tytułem y Pieczęćią tegóż zá czásem bedącégo Stárosty kożdému / który o nie prośić bedźie / niech bedą wydawáné. Zá które listy przeszłych Stárostów / Stárostowie zá czásem bedący / nie ináczéy niech śmieią zapłáty wyćiągáć / iedno iáko zwykło bydź płacono zá spráwy / które przed Stárostámi spráwowáné y spisáné bywáły. A cokolwiek niniey szym y inémi Státutmi iest vstáwiono / y tu wpisáno álbo niewpisáno: to ná przyszłé przypádłé rzeczy chcemy / áby było referowano.

Potwierdzenié wszytkich rzeczy pomienionych.

A náostátek áby niniey szych vstaw y potwierdzenia tákże succesśiiéy nászych czásów miáły moc wieczney mocy ná wieki: y áby żadnégo czásu przez nas y potómki násze w czym nie były nárużoné / y w niwecz obrócone: przeto ták niniey szé vstáwy násze (które máią w sobie potwierdzenié stárych) iáko dawniey szé wszytkie (które przez świetéy pámieci Przodki násze Króle

Polskié

Polskié iedné zá drugiémi są dáné) też té ktoré nie są w ninieyszy list włożoné/we wszystkich postepkách/rozdzieleniu/członkach/ puntkćiéch/klauzułách/pozwalamy nászą bytnośćią skázuiąc/ áby ná wieki były ważné: á oné wszystkié dawnieyszé potwiérdzamy/vmacniamy/y pewné czyniémy/ áby wieczney mocy władzą miáły. Ná ktoré ták ninieyszé nowé nászé/ iako dawnieyszé potwiérdzoné/ vprzywileiowány nász ninieyszy list Pieczećią nászą záwieszoną wstecz od tyłu Pieczeći nászey/vtwiérdzony/ vmocniony/z pewną wiádomośćią nászą dáliśmy/ y pozwolili dáć przez rece Vczćiwego w Pánu Krystusie Oycá Páná Kresławá z Kurozwiąk / Biskupá Włodzcławskiégo y Kánclerzá Królestwá nászégo nam sczérze miłégo: w Piotrkowie ná Séymie Wálnym/ Roku Páńskiégo 1496. we Srzode piérwszą po świetym Vrbánie. Który Séym przez nas y wszystki Prąłaty/ Pány / y iné obywátele y Posły Ziemskié odpráwion iest. Działo sie przy Naiáśnieyszym Książećiu / y Nauczćiwszych y Vczćiwych w Pánie Krystusie Oycách y Pánách/ Fryderyku z łáski Bożey świetégo Rzymskiégo Kośćiołá Tytułu świetey Luciiey in septem soliis Kápłanie Kárdynale Arcybiskupie Gnieźniénskim / y Prymásie / ktemu iescze Biskupie Krákowskim: przy Jedrzeiu Roży Arcybiskupie Lwowskim / y przy iuż miánowánym Kresłáwie Włodzcłáwskim/y Królestwá nászé° Kánclérzu: przy Vrielu Poznánskim/Pietrze Płotckim/Mikołáiu Przemyślskim/Biskupiéch: iescze przy Wielmóżnych Vrodzonych Rycérskich zacnych szláchetnych y Vczćiwych Spytku z Járosłáwiá Krákowskim/Janie Swidwie Poznánskim/Sedziwoiu Czarnkowskim Káliskim / Ambrożym Pepowskim Siérádzkim/Máćieiu z Slużowá Brzéskim/Janie z Pilce Ruskim Generale / Mikołáiu z Ostrowá Lubelskim / Mikołáiu z Teczyná Belskim/ Woiewodách: Janie z Ostrorogá Poznánskim / Pietrze z Kurozwekow Sedomiérskim y Podskárbim Królestwá nászégo / Ráphale z Leszná Gnieźniénskim y Márszałku Dworu nászégo/ Jedrzeiu z Teczyná Woynickim/Mikołáiu z Strzeszowá Wiślickim/Pietrze Myszkowskim Rosperskim/ Dobrogośćie z Ostrorogá Miedzyrzeckim/Stánisłáwie z Chodźczá Lwówskim y Stárośćie Kámienieckim/Mikołáiu Gárdzinie z Lubráncá Ledzkim/Stánisłáwie Kmićie z Wiśniczá Przemyślskim/ Jedrzeiu z Lubien Brzéskim/ Jedrzeiu z Kutná Gostyńskim/ Janie z Oleská Máłogostkim/ Jákubie z Drzewice Zárnowskim / Márćiszu z Wroćiemowic Połánieckim /

Janie Járándzie z Brudzowá Spicymirſkim / Mikołaiu z Kośćielcá Kruſzwickim / Mikołaiu z Kretkowá Rypiáńſkim / Mikołaiu z Krośny Płotckim / Nywogniewie z Kryſkowá Wiſkim / Januſzu z Czunradzcá Raćieſkim / Kaſztelaniéch: nád to przy Pietrze Kmićie z Wiśnicza Márſzałku Koronnym / y Spiſkim y Sądeckim Stárośćie / Janie z Tarnowá Krákowſkim / Pietrze Szpoćie Sedomiérſkim / Chorążych: Janie z Łáſotek Poznańſkim / Káſprze z Leſzná Káliſkim / Wincentym z Chártłup Siéradzkim / Jáwiſzu Róży z Boryſzowic Chełmſkim / y Dworu náſzego Janie Woźnickim Łęczyckim / Jakubie z Łáſzewá Płotckim / Podkomorzech: przy Janie duchownego Práwá Doktorze / Proboſczu Poznáńſkim / Biernaćie Kánoniku Krákowſkim z Ludbráńcá / Máćieiu z Drzewicze Kántorze Sedomiérſkim / Sekrétarzech: Pietrze z Opalenice Poznáńſkim / Janie z Zákrzewá Krákowſkim / Márćinie z Skotnik Sedomiérſkim / Pietrze z Báchczyc Siéradzkim / Sędziach: Pietrze z Paczánowá Podſtolim Krákowſkim / Máćieiu z Głowáczowic Zupniku Krákowſkim y Stárośćie / Jároſłáwie z Láſká Woyſkim Siéradzkim / Alexándrze z Tarnowá / Janie Zarębie z Kálinowéy / Janie z Chodzcá Stárośćie Hálickim / Jákubie y Krzyſztofie z Szydłowcá / Duninie z Viázdu / Jákubie z Bothorzyná Rycérſkich ludziách y Dworzániéch náſzych: przy wſzyſtkich tych tu miánowánych Przełożonych Duchownych y Swietckich / Pánách według Doſtoieńſtwá y Vrzędów / ktore trzymáią w Rádách / roſkazániu / y Dekréciéch Króleſtwá náſzégo (którym ſczęśliwie rządzimy) ná tym śiedzących: y przy inſzych też wyſzéy opiſánych / y inſzych wiáry godnych Króleſtwá náſzégo obywátelách.

Przywiléy Królá Zygmuntá piérwſzégo, potwiérdzáiący wſzytkich przeſzłych Królów vſtáwy, decláruiąc ie y przydawáiąc k nim ſwoie pewné Conſtitucię.

W Imie

W Imię Boże / Amen. Ku wieczney pamięci. Gdyż rzeczom czásy stárość przynoszą / które zá wielkością lat dziwnieysze y świętsze bywáią miáne: áby żadna niepámięć nie mogłá ich záćmić / á zwłasczá té / które dawáné od Królów y Kśiążąt ku pospolitému poddánych pożytku bywáią: iest godna rzecz y słuszna: áby pisániém wieczney pámięci były zlécone: zá którego pisánia pomocą zginączby niemogły / ále ná wieki mogły bydź pámiętne. Dla tego My Zygmunt / z łáski Bożey Król Polski / Wielkie Kśiąże Litewskié / y Ziem Krakowskiéy / Sedomierskiéy / Sierádzkiéy / Łęczyckiéy / Kuiáwskiey / Ruskiéy / Pruskiéy / Chełmińskiéy / Elbińskiéy / Pomorskiéy / Pan y Dziedzic. Czyniémy iawno wszytkim / y kożdému z osobná / teraz y potym będącym / którzy tych nászych listów wiádomość będą mieć: iż ácz máło co przed tym / gdy zá zwoleniém wszytkich Pánów y Przełożonych Królestwá / álbo lepiey wszystkiey Rády / y Szláchty / y ludu / Koroná ná głowe násze byłá włożona / przysięgą / iáko zwyczay iest / potwierdziliśmy wszytkie Práwá / wszystkie Wolności / y Swobody Królestwá / bądź wszystkim spólnie / bądź káżdému z osobná przez Króle / Pány / y Kśiążętá / którzy przed námi byli / y Królestwu iáko sámi álbo z inémi w Królestwie pánowáli / w któreykolwiek słuszney rzeczy dáné / y dárowáné / áby były mocné y vgruntowáné: wszákże dla więtszego tey rzeczy vmocnienia / á chcąc bydź ná potomny czás ludziom wiádomo: iż nietylko dobrym Królem álbo Pánem chcieliśmy się okázáć / ále też powinności nászey nietylko szczodrobliwie ále też dobrowolnie y z chęcią wielką dosyć czynić: ponieważ się nam dosyć sstáło / á to w tym: iż zá spólnym zwoleniém / y osobliwą przećiwko nam miłością (co nam y Królestwu nászému niech będźie szczęśliwo: y Boże day / áby tákowé ich zezwolenié przećiwko nam do ostátniego końcá żywotá nászego trwáło) zostáliśmi Królem ná żądánié y prosby Prelatów / Pánów wszystkich / Rad / y Rycerstwá / od którego Posłowie z zupełną mocą z kożdey z osobná z Królestwá Ziemie ku rádzeniu z námi o przyszłym stanie Królestwa tu się ziácháli / z dobrym y státecznym rozmysláניém / wszytkié Práwá / wszytkié Przywileie / wszystkié Státuty y Dekréty / y tákże wszystkié dárowánia / Wolności / Swobody / y którékolwiek przedánia / y dárowánia / Listy / pod któremikolwiek słowy vczynioné / wszystkich ziem Królestwá nászego nie-

Sygmunt w Kráko. 1507.

rozdzielnie / y wßytkich Ziem przerzeczonych kożdéy zosobná kożdégo sposobu/stanu oboygá płci ludzi/y obywátelów Królestwá Polskiégo / á zwłasczá od Káźimiérzá wielkiégo / Lodwiká ináczéy Loyśá / Władysławá dziádá / Władysławá stryiá / Káźimiérzá oycá / Janá Olbráchtá / y Alexándrá bráciéy rodzonéy / Królów Polskich Przodków náßych / spráwiedliwie y wedle Prawá są dáne / dárowáne: których zámknienia w sobie ták chcemy bydź własnie / iákoby w ninieyßym liście były wpisáne / we wßytkich ich punktciéch / członkách / rozumieniu / zámknieniu / zwyczáioch / vmocnić / potwiérdzić / vmyślilismy y skázáli: iákoż iuż vmacniamy / vtwiérdzamy / y cáłé czyniémy / y przez ninieyßy list vtwiérdzamy: áby były wieczné / niewątpliwé / niezgwałcone / mocné / ná wieczné czásy. Nád to ná tym ieździe scześliwéy Koronáciiéy náßéy / rozbiéráiąc pewné sławnéy pámięci Janá Olbráchtá y Alexándrá Królów bráciéy y prædecessorów náßych Státutá / niécosmy w nich zá spólnym zwoleniem Prełatów / Pánów / y Posłów Ziemskich moderowáli / niéco też knim przydáli / á niéco też co w vżywániu nie było ponowili: y tym ninieyßym Dekrétem ponawiamy / vmacniamy ná wieczné czásy.

Deklárácia o zapisiech v Ksiąg Grodzkich.

Naprzód Státut Janá Olbráchtá / który do tych czásów w exequuciiéy nie iest / około wwiedzienia inscriptciiey w Księgi Grodzkié (áby póki rok nie wynidzie / do Ksiąg Ziemskich były przeniesioné: á iesli sie to nie ssTánie / mocy mieć nie będą) pochwalamy / y chcemy áby go wßyscy chowáli / to dokłádáiąc: iż iesli któré zapisy álbo resignácię będą przed Stárostą vczynioné / á póki rok nie minie do Ksiąg Ziemskich nie będą przeniesioné: tedy nie będą nizacz stáć / áni mocy mieć.

O Káncle- rzu Podkán clérzym y Sekretarzu wielkim.

Item / w Státucie Alexándrá Królá co iest nápisano o Kánclérzu y Podkánclérzym / około opátrowánia ich ná Dostoieństwá y vrzedy Duchowné y Swietckié: tedy ták to opátruiąc skázuiemy: Iż My y Potomkowie náßy / máią mieć słußny wzgląd ná prace y zasługi ich. Wßákże w náßéy y potomków náßych dobréy woléy to zostáwiamy: áby wedle zasług y dzielności kożdégo nam to było wolno / iáko sie czás poda / y tudzież Rzeczypospolitéy będzie pożyteczno / káżdégo z nich ná wysßy stan y opátrzenié wysßé podnieść: które tákże vmiárkowánié (około podniesienia) Sekrétarzá piérwßégo álbo wietßégo chcemy rozumieć.

O Szlá- chcie wol- néy od Cél

Potym Státut o wolności Szláchetckiéy / którą máią od plá

cenia

cenia Myt / we wszytkim potwierdzamy: á nád to winę dwoiákiey kaźniey przydawamy ná té / którzy ináczey czynić będą: ták iż iáko wiele który Mytnik od ślachty álbo Duchownych osób / którzy są wolni od Myta / Cłá wyćiśnie / niech im ono dwoiáko zápłáći: którą winę Sędźia Duchowny onego mieyscá z Mytniká Duchownego przez klątwy Kośćielne / á Swietckich Mytników Stárostá onego mieyscá przez práwny postępek / dowiedźiawszy się prawdźiwey rzeczy / niech wyćiąga. A ieśli sam Stárostá Myto wyćiągnie: tedy ieśli dobrá Stárostwá wzastáwie będźie dźierżał / niech stráći sto grzywien z Summy / którą ma zápisáną ná Stárostwie: á ieśli nie zastáwne Stárostowá będźie miał / niech vrząd tráći. Ale iákokolwiek Stárostwo będźie dźierżał: przedśie iednák Stárostá będąc temu / któremu krzywdę vczynił / we dwoie co wźiął niech wróći.

Item / w Státućiech Rádomskich Státut o tych / którzy po déyźrzáni są w złym vczynku / którzy trzykroć w Reiestrzech złoczyńców są ználeźieni áby byli miáni bydź przezeczći: tedy tákowy státut nie ná wieki / ále do dwu lat moc swą áby miał skázuiemy. *O podeźrzánych ludźiách.*

Tákże też w Constituciiey o czásu pod wypráwą woienną / álbo iną słuszną potrzebą / gdy słudzy od Pánów swych chcą odéydź / którey sześć niedźiel iest zámierzon / w którym opuszczenia y odeszćia v Pánów swych prośić máią: tedy tego czásu do dźieśiąći niedźiel pomykamy. *Słudzy przed woyną kiedy máią odpusczenie bráć.*

Nád to Sátut o Pozwiech Sárośćinych ná skárgę chcemy rozumieć o Pániach Posag máiących: áby dla ich y inych osób o spokoyney posessiiey gwałtownego wypędzenia było wolno Stárostom dáć Pozew. Ostátek tey cząstki approbuiemy. *O Pozwiech Białychgłów.*

A náśláduiąc dróg y przykłádów Przodków nászych / (którzy rádźili o potrzebách y odmiennośćiách zá czásy przypadáiących: áby złé obyczáie były wykorzenioné / á dobré się mnożyły / y spráwiedliwość się w Królestwie krzewiłá) zá rádą Prałatów / Pánów Rádnych / y wszytkiey ślachty nászey zwoleniém niektóré Constitucię / które chcemy ná wieczné czásy trwáć dla pospolitégo pożytku / vchwaliliśmy. Które té są. *Zygmuntowe Constitucye.*

A ponieważ té rzeczy / które od wszytkich dla pospolitégo pożytku bywáią znoszoné / godźi się ieśli ich co / odpráwiwszy zá czásem przypadáiącé potrzeby / zostánie / dla przyszłych potrzeb pilnie chowáć: vstáwiamy: áby cokolwiek przyda się pospolitych pieniedzy do skárbu włożyć / to było w mocy y ná *O chowániu skárbu Królewsk.*

woli náßéy y potomków náßych ták ßáfowáć: iáko pożytek y potrzebá Królestwá potrzebowáć będźie/ vżywáiąc w tym rády Pánów Rádnych/ którzy ná ten czás z námi álbo z Potomki náßymi będą: y rádząc śie Pánów onéy Ziemie/ w któréy słußny przyda śie czás opátrzenia pożytku pospolitégo vczynić. A cokolwiek/ opátrzywßy potrzeby pospolité/ zbędźie: skázuiemy: áby wiernie w Skárbie było chowano: z którego ieśliby kto co wźiął/ vchwycił/ álbo którymkolwiek sposobem ná potrzeby włásné obróćił/ á zwłaszczá gdźie iesczе Królá nie obiorą: niech będźie osądzon/ iż iest zdrády y skrádźienia Rzeczypospolitéy winien.

Około Rewidowánia listów ná Królewczyzne.

Item/ dla zniesienia wątpliwośći/ y dla oddalenia sporów niepotrzebnych/ które mogą śie wscżynáć z różnośći zápisów dóbr náßych/ vstáwiamy: iż gdy tákowé dobrá wykupić zechcemy/ máią bydź oglądáné listy zápisów/ y które słußnie/ spráwiedliwie/ y wedle Práwá są zápisáné: które też ináczéy/ to ma bydź vznano y skazano przez nas y Rády náßé. A ieśli kto tákowym vznániem y Dekrétem czułby śie bydź vćiśnionym: będźie mu wolno to vznánie vćisku swégo przez áppellácią przynieść ná Seym Wálny.

Aby Stárostowie vrzedu swégo pilnowáli.

Item/ áby Vrzędnicy y ći którzy ná Dostoieństwách są/ pilnieyßy byli w wykonywániu sądów y vrzędów przynależących im/ á przestáwáiąc przy piérwßych vstáwách skazáliśmy: iż ilekroć Stárostowie byliby ználeźieni niedbáli w tych rzeczách/ które ná vrząd ich należą: tedy ieśli w zástáwie dobrá Stárostw swych dźierżą/ niech będą karáni winą stá grzywien: które sto grzywien ma bydź strácono z ich summy. A ieśli w wolnych dobrách Stárośćich będą/ wźięćiem Vrzędu Stárośćiego chcemy bydź karáné.

O Kánclérzu y Podkánclérzu.

Item/ pozwaláiąc ná prośby Pánów y Szláchty Koronnéy vstáwiamy Státutem wiekuistym: iż ná przyszłé czásy ná Vrzędy Kánclérskie y Podkánclérskie/ gdy będą wákowáć/ to iest gdy Vrzędnicy zemrą/ álbo ná inßé vrzędy postąpią/ My/ y Potomkowie náßy ná ieden vrząd z tych dwu iedne persone Duchowną/ á drugą świecką przełożyć mamy: á to dla spraw/ które niekiedy tákowé przypadáią/ iż Duchownéy osobie skutecznéy exequciiey ich czynić śie nie godźi.

Aby Ráyce vstáwy Woiewodze exequowáli.

Item áby Ráyce Miast y ini Mieszczánie nie byli niedbáli y nieposłußni w wykonywániu vstaw álbo ßácunku rzeczy przedáynych vczynionych/ y które vczynioné iesczе bydź máią: vstá-

wiamy/

wiamy / áby ciż Ráyce z mieſczany przy Woiewodách cene kupiam y rzeczam vſtáwiáiących byli / y pomagáli ie wykonywáć ilekroć będzie potrzebá. A ieſli tego pod iáką bárwą nie vczynią: zá kożdą rázą ſto grzywien przepádną: z których trzecia cześć Woiewodzie / á drugie dwie nam záchowamy.

Item / iżby ſie mogłá przydáć zdrády w tkániu ſukien / które w Króleſtwie zwykły bydź przedawáné / nie tylko w vmnieyßéniu dobroći / ále też w długośći y ßérokośći miáry álbo łokcia / dla tego vſtáwiamy: Iż ieſliby kto álbo weżßé ſukno álbo krótßé nád zwyczay śmiał przedáwáć / tákowy niech będzie karan winą fałßu: á przedśię niech wßyſtko ono ſukno zárázem tráći: którego trzecia cześć Woiewodzie / á nam drugié dwie cześći bydź máią. O robieniu ſukná.

Item / áby nie byli obciążeni poddáni náßy / którzy máią ſąśiedztwá z Dobry náßémi / przez Stároſty: vſtáwiamy / iż gdy rzéká która náßé y poddánych náßych Dobrá dźieli / które Dobrá z obu ſtron brzegu ſą rzéce przyległé: tedy niech wolno będą dopuſczeni ći poddáni náßy ku vżywániu téyże rzéki / wedle ßerokośći dóbr ſwych przyległych. O rzékách gránicznych z Królem y z Szláchtą.

Item / iż czeſtokroć przydawa ſie / iż poddáni náßy bywáią oßukáni przez Zapiſy dóbr vczynioné ná zdrádźie y ku przekáźie ſpráwiedliwośći przećiwko tym / którzy co wyſtąpili. Dla tego vſtáwiamy: iż gdy rzecz álbo Práwo będźie z kim práwnie poczęté o którykolwiek wielki wyſtępek / ieſli on pozwány zſtąpienim y Zapiſem dóbr v ſądu chciałby ſie bronić: y ieſli będźie wieczny Zapis / ma dowieźdź tego Zapiſu przez przyśięgę ßeśćią świádków ſobie równych: iż nie ku zdrádźie ſtronie / áni ku przekáźie vczynienia álbo ſkończenia ſpráwiedliwośći względem złego vczynku zádánégo ten Zapis vczynił: á ieſli ten Zapis będźie do pewnégo czáſu vczynion: tedy ze dwiemá świádki / iż ná zdrádźie tego nie vczynił / przyśięże. O Zapiśiech oßukawáiących.

Item / ácz w Conſtituciách nowych świętéy pámięći Naiáśnieyßégo Janá Olbráchtá przodká y brátá rodzonégo náßégo namilßégo ieſt to opátrzono / którą kaźnią máią bydź karáni: którzy wßeteczeńſtwem y mocną ręką do ſądów przychodzą. Wßákże iż nie tylko v ſądów / ále też ná Séymiech Wálnych y Powiátowych / y ziázdách / które zá náßym y Rad náßych roſkazániem bywáią / rozmáité ſpory á z nich potym zwády przekázuiące poſpolitéy rádźie zwykły ſie wſczynáć: vſtáwiamy y ſkazáliſmy / áby tym więtßą ſrogośćią ku oddaleniu téy złéy O zgwałceniu ſądów.

rzeczy było zábieżano. Iż iesliby kto w zbroi álbo zbroią/ które zásiadánia álbo zwády iákié w sobie nieść będą/ná przerzeczoné Séymy álbo do sądów przyszedł: táki iáko gwałtownik pospolitégo pokoiu ná gárdle niech będźie karan: którégo karánia iesliby vćieczeniém vszedł: tedy dobrá iego niech będą do skárbu nászé° obrócone. A ten Státut ná osoby którégokolwiek stanu y záwołánia y przełożenia śćiągamy: á zwłasczá ná Stárosty / którzy gdyż inych przespieczeństwá przestrzegáć są powinni: tedy iesli co przećiwnégo przećiwko temu Státutowi vczynią / słusznie tąż kaźnią álbo też srozszą skázuiemy bydź karáné.

Dwá w Prá wie vczeni ná Dworze bydź máią.

Item dla iásnieyszégo czynienia spráwiedliwośći / y odpráwowánia skárgi kłádących / vstáwiamy: áby dwá byli w Práwie vczeni/ieden Duchowny drugi Swietcki/ którzy przez nas obráni máią zá dworem ieźdźić: á ći będąc przyśiegli máią słucháć skarg: y té Vrzędnikom Káncellárijéy Królestwá nászégo wiernie winni będą odnośić: ći lepák zá nászym y potomków nászych roskazániém/odpráwowáć będą wedle tego: iáko Práwo y spráwiedliwość rádźić będźie/y iáko skárżących sie potrzebá będźie potrzebowáłá. A niechay śiedzą przysłucháwáiąc skarg po Mszéy nászéy/ áż do godźiny obiednéy: po obiedźie záśie do wieczérzéy: ábysmy wolniéy mogli rádam / y inym spráwam nászym przypilnowáć. Wszákże spráwy Sądowné Sędźiemu wedle Státutu máią bydź zlécáné.

Aby ná Iármárkách było wolno káżdému przedáwáć

Item / ácz Przywileie Miástam y Miásteczkam ná spráwowánié Iármárków zwykly bydź dawáné: które w sobie zámykáią wolną moc tárgowánia/ przedawánia/y kupowánia: wszákże iż to przed nas przyszło przez skárgi poddánych/ iż nic nie bacząc ná táką wolność Kupcy Poznáńscy zwykli zbrániáć:áby czásu Iármárku postronni Kupcy y ini/ którzy nie są miesczánie Poznáńscy/ nie przedawáli po kęsu ná funty y łokćie kupi swych. My tedy bacząc to bydź ku krzywdźie Przywileiom Koronnym/które ná Iármárki bywáią dawáné/vstáwiamy zábraniáiąc: áby nápotym przez té Miesczánie Poznáńskié / álbo przez którékolwiek iné wolność tákowa Przywileiów nie byłá zátrudniona:dáiąc moc Kupcóm ná Tárgi y ná Iármárki przyieżdżáiącym spráwy swé odpráwowáć/y kupie swé przedáwáć ná funty/kámienié/y łokćie/ y iáko będą mogli: co áby niezgwałcenié było chowano/ Woiewodóm to opátrzyć poruczamy.

Item/

Item/ácz wßyscy Ziem náßych ná dostoieństwách będący / á zwłaszczá w Mázowßu pokornie nas prosili: áby byli wolni od płácenia Podymne° dwu großy: Wßákże My wolność rzeczoną niepłácenia tylko Woiewodóm y Kásztelanom tym / którzy ná mieyscách Woiewodów Kásztelanię dzierżą / dáiemy y pozwalamy. Wßákże chcemy/ áby w kożdych Ziemiách y Stárostwách/Stárostowie mieysc/ Czynßé y Dochody którekolwiek/ które zá czásu przodków náßych / á zwłaszczá w ziemiách náßych Mázowieckich zá czásu Książąt przez Vrzedniki były bráne y tymże Vrzednikóm Ziemskim áby były płácone. Od podymnégo którzy wolni.

Item gdyż nowé y stáré Státuty skázuią: áby ći / którzy ná dostoieństwách y ná vrzedziech Ziemskich są / byli osiedli tám / gdzie tákowé dostoieństwá y vrzędy máią: á iż około Sędzi y Burgrábiów Stárościch nic do tego czásu nie zdá się bydź postánowiono: dla tego skázuiemy: áby Sędziowie y Burgrábiowie byli osiedli w onych Ziemiách/w których od swych Stárostów postánowieni vrzędy spráwuią. A ták skázuiemy: áby Sędziowie y Burgrábiowie obywátele y poddáné náße/y tákże dróg y ludzi podróżnych bespieczeństwá / wedle sposobu Práwá/ od gwałtu tych / którzy krzywdy czynią /bronili: y áby ku zápłáceniu win / które będą powinné z sądu bydź płácone / przypędzáli. O Sędziách y Burgrábiách osiádłych.

Item chcąc to opátrzyć/áby Miásteczká nie były vßkodzone: y tákże ći poddáni/ku których krzywdzie Tárgi ná Wsiách zwykły bywáć / vstáwiamy y skázuiemy: áby Stárostowie mieysc Targów ná Wsiách przez iáwné obwołánie zákazáli spráwowáć / á zwłaszczá ná Wsiách y ná inych mieyscách: którym Iármárki y Targi zá Przywileiem nie są pozwolone/áby rzeczy przedawáli łokciem álbo funtem. A którzy ináczéy czynić będą/ niech będą karáni przez wzięcie rzeczy które przedáią/ wyiąwßy zboże y bydło wßelkie. A sámi Stárostowie máią bronić Kupcóm: áby tylko zwyczáynémi drógámi y gościncmi nie mijáiąc Ceł ieździli / pod stráceniem rzeczy: które nie gościncem powiozą. Ná wsiách áby Targé nie bywáły

Aby w Królestwie iednákość byłá chowána/ Wagi y Miáry vstáwiamy: áby ważność Wagi y tákże łokieć Krákowski z Poznáńskim ná wieki były iednákie: ále Wagá y łokieć Lwowski z Lubelskim z słußnéy przyczyny chcemy/áby zostáły w swoim stanie. O wagách y miárách iednákich.

Item bacząc trudności y ćiężkości poddánych Korony náßéy y Około grá

nie miedzy Litwą y Polską. ƨzey y Wielkiego Kśięstwá Litewskiego / ktore sie miedzy temi Páństwy y Mázowƨem / tákże miedzy tym Kśięstwem y Koroną częstokroć przydáią ták skázuiemy: áby ilekroć potrzebá będzie przez nas Kommissarze byli deputowáni / y náƨemi impensy posłáni ku vczynieniu gránic / y ku pomiárkowániu krzywd / ktoreby sie ztąd y z owąd pokazáły: áby bez obćiążenia skárżących sie spráwiedliwość im byłá vczyniona.

O wolności Ziem Ruskich. Item ná prośbę Ziem Ruskich skázuiemy: áby o wƨystkich zbiegłych Státut Królá Olbráchtá był záchowan: á żeby ƨláchtá tych Ziem iáko y w inych Ziemiách byłá od cłá y targowego wolna: tákże y w inych rzeczách teyże wolnośći niech vżywa

Potwierdzenie Przywileiów. To ktemu / mocą przyśięgi / ktorąśmy przy Koronáciiey vczynili / przykłádáiąc: iż wƨytkie przerzeczone wolnośći / we wƨytkich zwyczáioch / wypisániu / punktćiech / członkách / konkluzyách / rozumieniu / mocnie y niezgwałcenie dźierżeć y roskázáć dźierżeć / mieć / y záchowáć ná wieczne czásy roskażemy. A ieśli co przećiwko Wolnośći / Przywileióm / Práwóm / y Swobodom / przerzeczonego Królestwá vczynimy / onym co vbliżáiąc / y one psuiąc w cáłośći álbo w częśći / ktoreykolwiek rzeczy wysƨey miánowáney: to wƨytko niech będźie nikczemno y prózno / y áby żadney mocy áni władzey nie miáło / mocno mieć chcemy.

Ná ktorey rzeczy świádectwo Pieczęć náƨá iest záwieƨona. Dan w Krákowie ná Seymie Wálnym / ná szczęśliwey Koronáciiey náƨey we Wtorek po Niedźieli Suchey: Roku Bożego / Tyśiącnego / Pięćsetnego śiodmego / Królestwá náƨego pierwƨego. Przy czym byli Naywielebnieyƨy y wielebni w Pánu Krystuśie Oycowie y Pánowie / Andrzey Gnieźnieński y Primas Regni / Biernat Lwowski / Arcybiskupi: Jan Krákowski / Wincenty Włodzcławski / Jan Poznáński / Erazmus Płocki / Máćiey Przemyski / y Podkánclerzy Koronny / Mikołay Chełmieński / Biskupi: y Wielmożni / Vczćiwi / Szláchetni / Spytek z Járosłáwiá Kásztelan Krákowski / Jan z Számotuł Poznáński / Jan z Tarnowá Krákowski / Mikołay z Kámieńcá Sedomierski y Krákowski / y Woyská wielki Hetman: Mikołay Gárdzina z Lubráńcá Káliski / y Stárostá Łęczycki / Ambroży Pepowski Sieradzki / Starostá Máryenburski / Járosław z Lasku Łęczycki / Mikołay z Kośćielcá Brzeski / Mikołay z Kretkowá Jnowłodzcławski / Jan z Tarnowá Ruski / Prándotá z Trzćiány Ráwski / Stánisław Kmitá z Wiśnicza Belski

czá Belski/ Woiewodowie: Jákub z Szydłowcá Sedomiér=
ski y Podskárbi Koronny/ Jan Joránd z Brudzowa Káliski/
Jákub z Sekluki Woynicki/ Piotr z Piesżkowéy skáły Wiślic=
ki/ Rádomski y Sochácżowski Stárostá/ Otto z Chodzcá
Lwowski/ Jan Słupecki Sądecki/ Jan Jordan z Záklicżyná
Biécki Stárostá Sczepużyński/ Stánisław z Modleiowic
Rádomski/ Marcin Skotnicki Boguria/ Záwichostski/ Jan
Bochotnicki z Olesżnice Máłogostski/ y Piotr z Niemegłów
Ráwski/ Kásztelanowie: Stánisław z Chodzcá Márszałek
Lwowski y Kámieniecki Stárostá/ Jan z Lasku Kánclérz Ko
ronny/ Jan Zarebá z Kálinowéy Generał Wielgopolski/ Stá=
nisław Járocki Márszałek Nadworny/ Woyćiech Gorski
Szkolástyk Włodzcłáwski/ Sekrétarz nász/ y innych wiele
Consyliarzów nam sczérze miłych. Dan przez rece tegóż Wie=
lebnégo Janá z Lasku Proboszczá Poznáńskiégo/ Kánclérzá Ko
ronnégo/ Nam sczérze miłégo.

PRZYWILEY ZYGMVNTA AVGVSTA, *któ-
rym wszystkié Przywileie práwá, y swobody Koronné po-
twiérdza, y w exequutią swémi pewnémi Constituciámi
wstáwia, iuż iest wysszéy áktykowány*, fol. II. *y części iego
są pod Tytułámi pewnémi rozpisáné: támże pod Tytułem*
ELEKTCIA.

PRZYWILEIE
POWIATOW, Y MIAST
KORONNYCH:
A naprzod/
KRAKOWA.
Przywiléy o dobrách Królewskich do Wielkich Rządów Krákow. należących.

Wł. Jág. 1440. Liſt 84.

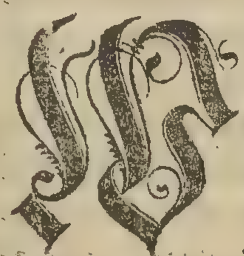

Łádysław Jágełło/ z łáſki Bożey Król Polſki/ Litewſkie Kśiąże/ Naiwyżſzy Pan y Dziedzic Ruſki/ ꝛc. y wybrány Król Węgierſki. Oznáymuiemy ninieyſzym piſániem tym/ którym to należy/ wſzyſtkim: iż przypátrzywſzy ſie dobrze tego Króleſtwá náſzego dobrodzieyſtwom (w którym y wychowáni/ y ná wyſokośći doſtoieńſtwá Królewſkiego ieſteſmy podwyſzeni) y ná vmyśle té dobrodzieyſtwá rozbieráiąc: á chcąc ie wſzeláką pilnośćią króleſtwu y Polſkiey Koronie oddáć/ ſtáramy ſie o dobrym poſtánowieniu iéy: co nawięcéy w ten czás zdamy ſie ſobie czynić/ gdy tego Króleſtwá dobrá y dzierżáwy w wolnym y niezáwiedzionym porządku y ſtanie/ iáko nawięcéy możemy/ záchowuiemy. Dla tego obiecáliſmy/ y wiárą náſzą obowiązáli: y teraz słowem Królewſkim obiecuiemy y záreczamy/ y ninieyſzym ſie piſmem obowiezuiemy/ wſzyſtkie dobrá/ dzierżáwy/ Miáſtá/ Zamki/ miáſteczká/ wśi/ młyny/ ſtáwy/ ieziorá/ y wſzyſtkie inne dobrá/ którémikolwiek imiony/ álbo przezwiſki oſobliwie były názwáné/ które teraz y do tego czáſu do Wielkich Rządów Krákowſkich należáły/ dla Króleſtwá náſzégo Polſkiégo przerzeczonégo potrzeby/ y mocnégo vgruntowánia/ w wolnym y niezáwiedzionym záchowániu chowáć/ ſtáć/ dzierżéć/ y mieć chcemy: ták iż żadnému człowiekowi/ktoregobykolwiek ſtanu/záwołánia/ doſtoieńſtwá był/ rzeczoné dobrá/ które do Rządów Krákowſkich Wielkich do tego czáſu należą/ álbo cokolwiek z nich/ wedle obligácyiéy niezáſtáwuiąc ich/ záchowuiemy wolné/ y dla Rzeczypoſpolitéy/ y Króleſtwá Polſkiego ſtanu y rozmnożenia/ wcále mieć chcemy. A dla pewnieyſzégo świádectwá Pieczęć náſzę kazáliſmy záwieśić. Dan w Krákowie/ w Sobotę przed Niedzielą Białą/ Roku Páńſkiego/ 1440. 604.

☞ *Tego Przywileiu obiáſnienié Zygmuntá Auguſtá maſz w Szóſtych Kśięgách.* Titulo, *Rządcá Wielki.* Stat. 2. Folio 336.

Przywiléy

Przywiléy wysſzégo práwá Niemieckiégo, Zamku Krákowſkié°, przez Kázimiérzá Wielkiégo poſtánowiony: który Wlády‍ſław Iágełło, y Wládyſław ſyn Iágełłów Królowie potwiérdzili, y iemu mieyſce ná Zamku Krákowſkim náznáczyli: á do niego w rzeczách ták wielkich iáko máłych w Práwie Mieyſckim bywa áppellowano.

W Imie Boże/ Amen. My Wlády‍ſław z łáſki Bożéy Król Polſki/ Węgierſki/ Dálmátcki/ Kárwátcki/ Ráſcki/ Serbſki: y Ziem/ Krákowſkiéy/ Sedomiérſkiéy/ Siéradzkiéy/ Łeczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ y Litewſkié nawyſſzé Kſiążę/ Pomorzkiéy/ Pruſkiéy ziemie/ Pan y Dźiedźic/ etc. Ná wieczną pámieć. Oznáymuiemy którym to wiedźieć przynależy wſzyſtkim teraz y ná potym będącym/ którzy tego wiádomość będą mieć: Iż z ſtrony ſláwetnych Woytá y Przyśieglych práwá náſzégo naiwyſſzégo Niemieckiégo Zamku Krákowſkiégo prośbá byłá vczynioná/ to w ſobie máiąc: ábyſmy z wrodzonéy ſczodrobliwośći y łáſki świętéy pámięci Naiáſnieyſzégo Kſiążęćiá Páná Wládyſłáwá Królá Polſkiégo przodká náſzégo naibliżſzégo y Oycá namilſzégo/ liſt Párgáminowy potwiérdzenia Przywileiu Iáſnégo Kſiążęćiá y páná Kázimiérzá Królá Polſkiégo/ etc. Ná vſtáwienié práwá naiwyſſzégo Niemieckiégo ná Zamku náſzym Krákowſkim/ miáſto práwá Máydeburſkiégo wydány y pozwolony/ vczyniony y dárowány/ á pieczęćią Swiętégo Oycá náſzégo mnieyſzą ná ſznurku iedwabnym záwieſzoną zápieczętowány/ zdrowy/ cáły/ niezgwałcony/ niepomázány/ áni w żadnéy częśći ſwéy niepodeyźrzány/ y owſzem przez wſzelkiégo podeyźrzeniá y przygány/ z ſtrony tegóż Woytá/ y Przyśieglych przed Námi

List 167.

przynieśiony / raczyli on potwierdźić / pochwalić / vmocnić / y odnowić: którego listu / y z tym co wnim iest nápiſano / wyrozumienié słowá od słowá iest tákié.

W Imie Boze Amen. Ná wieczną pámięć.

Nie iest rzecz słuszna / áby nieſpodźianym przypadkom ſcześćia poſtępki rzeczy były poddáné / y żadliwośći świeté z fortuną / która iest niepewna / były poczytáné: których żywiące ma bydź vtwierdzenie / y vſtáwá ma ſtáć wieczney mocy mocnośćią vgruntowáná. A ták My Władysław z łáski Bożey Król Polski / y źiem Krákowſkiéy / Sedomiérſkiéy / Siéradzkiéy / Kniáwſkiéy / Łeczyckiéy / Litewſkie Kśiążę nawyższé / Pomorzki Pan y Dźiedźic / rć. Oznáymuiemy ninieyszym liſtem którym to wiedźieć należy ninieyszym y przyszłym / którzy ninieyszég przywileiu wiádomość będą mieć: Iż ácz dawno świętey pámięći pan Káźimiérz Król Polſki przodek nász opátrznośćią królewską / y pożytkiem poſpolitym przywiedźiony w Króleſtwie Polſkim práwo Niemieckié nawyższé poſtánowił: áby wszyſtkim vćiśnionym y obćiążenie przed Sędźmi świetckiemi tegoż práwá Niemieckiégo ćierpiącym przeſpieczna do áppellácyey y odezwánia vćieczká otworzona byłá: żeby poddáni Króleſtwá nászégo dla niedoſtátku práwá nawysszégo do źiem poſtronnych przez mieyscá nieznáiomé z wielkiémi nieprzeſpiecznośćiámi y szkodámi / y nakłády / dla ſpráwiedliwośći otrzymánia biegáć niemuśieli. Jákoż to y przed tákowéy Vſtáwy dekrétem tá to iſtá Conſtitucia zá czáſu ſcześliwégo nászégo pánowánia z potwierdzenia nászégo byłá dźierżáná / ſtrzeżoná y chowána / pod tákową formą przez pewné rozdźielenia dána / y liſty godnémi wiáry pod záwieszonémi pieczećmi Máieſtátu tegoż Królá Káźimiérzá potwierdzoná: potym tákowy liſt v Sędźi / y tych którzy chowáli przerzeczoné Práwo / niewiedźiec którym nieſcześćiém zginął. Przetoż godną rozumieiąc bydź rzecz / áby tákowé pozwolenie y vſtáwá we wszyſtkim w mocy zoſtáłá / przerzeczoné liſty y Przywileie / których wyrozumienié z kopiy y z oryginałów wyięté w pewnych Kśięgách v rzeczonych Sędźi iest pozoſtálé y cálé záchowáné / odnawiamy / ponawiamy / y mocniemu wieczną przydáiemy / chcąc áby we wszyſtkich ſwych rozdźielnośćiách / ſentenciách / punktćiéch / kondyciách / ártykułéch / vſtáwiczną záwżdy y nieſporną otrzymáli moc / to oſobliwie opátruiąc: iż ilekroć miáſtá / które w tey ko-

piiey

piiéy Przywileiu są wypisáné y wyrážoné / álbo iedno które z nich w tákowym nawyższégo práwá sądźie spráwe ábo spráwy własné / álbo swych sąsiad wespółek mieszkáiących przed sądem przerzeczonym przez appellácią wwiedzioné będą mieć: tedy gdy oné Miástá będą odięté y odpráwioné / inné Miástá ná mieysce ich z innémi pozostáłémi niech będą wźięté y wstáwioné. Który list y formá álbo kopia wyięta z originału ták śię sámá w sobie ma.

W Imie Boże / Amen. Iż przyrodzenie y kondycia ludzka bárzoby rádá przez zwierzchnégo páná nád sobą byłá: y ludźie nie oddaláliby od śiebie wolnośći / by niekárność występków z ćiężkim vpadkiem nie obfitowáłá: dla tego z Boskiégo zrządzenia są dáni Królowie ludźiom / y Pánowie poddánym / áby z potrzeby spráwiedliwośći / sądowi y roskázowániu królewskiému byli poddáni wszyscy: żeby kożdému spráwiedliwą wagą sámi Królowie spráwiedliwośći czynili. A dla tego My Kázimierz z łáski Bożéy Król Polski / y Ziem Krákowskiéy / Sedomiérskiéy / Siéràdzkiéy / Łęczyckiéy / Kuiáwskiéy / Pomorskiéy / Pan y Dźiedźic Ruski. Ku wyniesieniu chwały spráwiedliwych ludźi / á ku pohámowániu wszeteczeństwá zuchwálców / obaczáiąc iż w nászym króléstwie przećiwko powadze y czći nigdy nienáruszonéy tegóż króléstwá nászégo / y nád wiádomość Máiestatu nászégo królewskiégo były chowáné nieiákié złé zwyczáie / á to w tym: iż gdy Wóytowie / Sołtyśi / Ławnicy / Przyśiegli v sądów zágáionych w práwie Niemieckim / miedzy témi / którzy śie práwuią w sądźiéch ich zágáionych / skaźni z rozmowy miedzy sobą / y iuż skończoné w wielu spráwách wydáią: oni zás práwuiący śie do dálekich stron Ryńskich do Máydeburgu Miástá / którému żadnym práwem nie są poddáni / y zá gránice króléstwá nászégo áppellácię y prowokácię czynią / własny Máiestatu nászégo Stolec / y własnégo Páná práwo y zwierzchność opuśćiwszy / y wzgárdźiwszy / ku skáźie y szkodźie króléstwá nászégo / y ku obćiężliwośći nászych obywátelów: á Wóytowie / Sołtyśi / y inni Ławnicy / Przyśiegli króléstwá nászégo / od tych / którzy śie práwuią / dla kupowánia tego skazánia Sołtysów / do Máydeburgu wyćiągáią po dźiewiąći wiárdunk szérokich groszy Práskich / y ktemu wyćiągáią niektóré summy pieniężné ná expensy / które z króléstwá nászégo do Máydeburgu dla kupowánia prze

rzeczonégo skazánia przesyláią: przez co sławie/ vczćiwośći/ Jurisdictiiéy Stolice nászéy nigdy nienáruszonéy bywa vwlaczano/ y szkárádość iákaś bywa iéy przyczytáná: á co iescze gorszégo/ przerzeczeni Wóytowie/ Sołtyśi/ Láwnicy/ Przyśiegli práw Niemieckich/ gdyby mieli czynić koniec dostáteczny práwuiącym sie/ w tym sie czyniąc trudnémi do miast niektórych królestwá nászégo/ do Rádziec/ Wóytów/ Láwników/ Przyśiegłych/ którym żadna przez Nas ná nawyssze práwo y ná czynienié skazánia práwá Máydeburskiégo od Máiestatu nászégo Królewskiégo nie byłá dáná/ áni im iest osobliwie zlecóná/ ná tákowé mieyscá mimo ich postánowioné sądy: áby przedawáli práwo naiwyssze/ które Máiestatowi nászému tylko iest przyłączoné: y áby dawáli iákié skazánia nád zámierzenié ich sądów/ do innych miast/ wśi/ y mieysc: ná co im żadna nie iest dáná władza: ále z iákiégoś vporu té/ którzy sie przed nimi práwowáli/ w sprawách ták wielkich iáko máłych/ pieniądze przymuszáli kłáść niemáłe: zá które skazánia od przerzeczonych Miast nászych Rádziec/ Wóytów/ Láwników/ Przyśiegłych/ którzy żadnéy władze w tym niemieli/ skazánia wyciągáli y práwo kupowáli/ które mocy nie miáło/ áni stáć mogło: á niewinné ludźi práwuiący sie oszukawáli sumpty/ pracámi/ wydatki/ nakłády ich morduiąc niesprawiedliwie: przeciwko którym rzeczom w królestwie nászym wołánié powstáło/ y tákowa chytrość okazáłá sie/ czego Máiestat nász zá tym wołániem niemógł okiem przeyźrzeć/ y tego ćierpieć. Dla czego z vczćiwémi w pánie Krystusie Oycmi/ Járosłáwem Arcybiskupem Gnieźnieńskim/ Bodzánta Krákowskim/ Zbilutem Włodzcłáwskim/ Janem Poznáńskim/ Mikołáiem Płockim/ Janem Lubuckim Biskupy/ y z Opáty/ Proboszczmi/ Dziekany/ Ardziakony/ y innémi Prałatmi y z Kánoniki ták Tumskimi iáko Kollegiáckiémi/ y inych kościołów Kápitułámi/ y z innémi Duchownémi dostoieństwy opátrzonémi/ ták świeckiémi iáko Zakonniki/ wyietémi/ y niewyietémi: y z Wielmożnémi Woiewodámi/ Kásztelanmi/ Podkomorzmi/ Komorniki/ Sędziámi/ Podsędki/ Pány/ Rycérztwem/ z Szláchtą/ Ráycmi/ Wóytmi/ Láwniki/ Przyśiegłémi Miast/ z Sołtysmi y Vrzedniki wśi/ y mieysc kożdych/ áwo ze wszytkimi vczynilismy ziazd y Séym: zá których wszystkich y kożdégo z osobná rádą Appellácię/ odzywánia/ áby nie było od tych/ którzy sie práwuią/ czynioné v Sądów przerzeczonych zá pieniądze iuż rzeczoné/ y áby niebyły kupowáné y wyciągáné/ y

áby

áby skázni y Práwá w Máydeburgu nie kupowano / y tákże v Miast Królestwá nászego v Sędzi/ Wóytów/ Láwników/ Przyśięgłych/ y áby nie kupowano skázni álbo Práwá którego / y kto oné przyimie / áby ná nim nieprzestawano / áni zá práwo miano / pod winą vtrácenia wszystkich dóbr swych / władzą nászą Królewską zakázuiemy. A chcąc od obywátelów Królestwá nászego szkody / vćiski / prace / y nakłády oddálić / á pożytki y rozmnożenié im y nászému Máiestatu Królewskiému część y poczćiwość rozmnożyć: Kśiegi práwá Máydeburskiégo w Skárbie nászym Krákowskim położyliśmy: y ná tymże Zamku nászym Krákowskim postánowiliśmy práwo Naiwyższé Niemieckié włásné / ná mieysce práwá Máydeburskiégo: áby z tych Kśiąg/ skazánia były wydáné wedle Práwá przez Wóytá nászégo / y śiedm Sołtysów álbo Wóytów / y przez Przyśięgłé vmieiętné Práwá przerzeczonégo: ktoré Wóyty / y Sołtysy Wielki Rządzcá zá czásem będący przerzeczonégo Zamku Ziemie nászéy Krákowskiéy / wespółek z Wóytem nászym ná mieyscách niżéy nápisánych / między innémi będźie rozumiał vmieiętnieysze w Práwie / áby ie przyiął / miánował / wybrał ná mieyscá do żywotá ich / ku zágáieniu Práwá nászégo Naiwyższégo Zamku Krákowskiégo / zwykłym zwyczáiem czásów y z mieysc słusznych: to iest / z Bochnie / z Wi[illegible]liczki / z Robczyc / z Lipnice / z Myślimic / z Olkuszá / z Wolbrámá. Z Wóytów / z Lipniká / z Sułoszowá / z Irzmanowic / z Przećiniá / z Sándrumaná / z Báliná / z Szubrowic. Z Sołtysów Máiestatu Królestwá nászégo / z Bodzánowá / z Gikołomie / z Lápszyce / z Skáwiny / z Rybnéy / z Listry Tynieckiéy / z Brzéstká / z Gonowá Brzezinskiégo Opátá / z Lubocze / z Pobiednéy / z Tubiczá / z Werzmeńskiégo Klasztorá Proboszczá / Wóytmi y Sołtysmi / y innych mieysc. Z Láwników y innémi poczćiwémi y opátrznémi osobámi / ktorzy będą vmieiętni w rzeczonym Práwie Máydeburskim / y ktorzy będą godni mieyscá Láwniczégo: ktorzy wiecznie śiedźieć máią śiedm w liczbie / á nád śiedm nigdy niech nieprzechodźi. Do ktorégo Sądu Naiwyższégo Niemieckiégo Zamku nászégo Krákowskiégo: y do Wóytá nászégo / y do Wóytów / Sołtysów / y innych Sędźiow / ktorzy na tym Sądźie nászym będą śiedźieć / miásto przerzeczonych Appellácyi / ktoré do Máydeburgu zwykły bywáć / będźie wolno im od wszystkich Sędzi/ Wóytów/ Sołtysów/ Láwników/ Przyśięgłych/

ták miast iáko wsi wszystkim/ którzy sie práwuia/ ápellowáć/ odzywáć/ y przed nimi kończyć y dokonywáć swey ápellácieyey/ przez proste przełożenia rzeczy swey ábo ápellácie práwá y ská=zánia prośić/ z ksiąg nászych práwá Máydeburskiego przerzeczo nego: ná których skázni/álbo sentenciách/álbo práwiech/skázu=iemy władzą nászego Máiestatu Królewskiego / áby ták prze=stawano iáko ná práwie/y áby iáko práwo były chowáne. Wy=iąwszy żeby niektórzy z przerzeczonych práwuiących sie rozumie=li moc otrzymáć lepsze skázánie w rzeczách swoich nád ono iuż vczynione: tedy od tákowych do sámego Máiestatu nászego bedzie wolno ápellowáć: á pod tym czásem práwá przerzeczo nego Máydeburskiego ksiąg nászych od nas ná swe ápellácie otrzymáia pewne Komissarze: którzy chcemy y skázuiemy áby byli Ráyce z Miast z tych: z których ći / którzy ápelluią / bedą miánowáć/ niepodeyzrzáni przećiwney stronie/ z kożdego miá=stá po dwu Rádźiec: to iest/ z Krákowá/ z Sączá/ z Bochnie/ z Wieliczki / z Káźimierzá / y Olkuszá: którzy z nászego osobli=wego poruczenia skáżą ápelláctą: y koniec spráwie / w której sie ápellácie sstały / vczynią. A iżby przerzeczeni Woyt nász y inni Woytowie / Szoltysi / Láwnicy śiedm przerzeczeni / którzy wiecznie bedą śiedźieć przy sądźie nászym / práwá prze=rzeczone wydáiąc y prácuiąc / dni swych prózno nietrawili: á práwuiący sie prácámi/y mordowániem/y nakłády/wedle pier=wszego zwyczáiu nie byli obćiążeni: vstáwiamy chowáć / iżby zá kożde skázánie vczynione tylko po śiedmi skótów: których połowicá do skárbu nászego / á połowicá przerzeczonym śie=dmiom śiedzącym ma bydź: żeby to miedzy sobą zá prácą swą podźielili: nie licząc w to zapłáty Pisárzowey / pámietnego / y Przywileiów/które máią dáwáć: które zapłáty bedą ták miár=kowáć/iákoby zá prácą swą bráli. A z win przerzeczonego są=du nászego Woyt nász ná cześć násze czterzy winy / á piąta ná Láwniki ma wyćiągáć. A iżby przerzeczony Woyt nász / y śiedm Láwników rzeczonego sądu nászego nawyszszego tym mocniey y pilniey sądowi przerzeczonemu naiwyższemu y w wydawániu skázánia przypilnowáli / y one odpráwowáli: tedy Woytá y Láwniki Máiestat nász chcąc łáską swą ozdo=bić/ one z łáski nászey osobliwey wyymuiemy od wszystkich podatków/ Poborów/ y kontribuciy/ od robót/ od woiennych służb ná wszelkie strony / które przez Nas y potomki násze bedą czynione: y od wszelkiego posłuszeństwá ták nászeg/iáko ich pá=
nów/

nów/ y od sądów Kasztelańskich/ Woiewodzkich/ Sędzi/ Podsędków/ Komorników y innych Vrzedników Ziemskich/ y Wóytów/ Rádziec/ Láwników/ y wszystkich Przełożonych: którym żadnym sposobem niech nie będą posłuszni/ áni pozwáni/ ták w wielkich iáko w máłych sprawách przed niemi stáwáć/ álbo ná nie odpowiádáć nie będą powinni: ále tylko gdy przed oblicznośc nászę y przez osobliwą pieczęć nászę pozwáni będą: tedy przed Námi/ álbo osobnym Kommissarzem nászym/ którego ktemu náznáczymy/ będą powinni odpowiedáć/ álbo kożdy z nich będzie powinien práwem swym Máydeburskim odpowiedáć. A iżby przerzeczone wszytkie rzeczy miáły moc ná wieki/ ninieyszy przywiley zá rádą y zwoleniem przerzeczonych wszytkich przy nas siedzących kazáliśmy nápisáć/ y pieczęcią Máiestatu nászego Królewskiego większą kazáliśmy vtwierdzić. Działo sie y dan iest w Krákowie/ Roku pánskiego/ Tysiącnego/ trzechsetnego/ piećdziesiątego szóstego/ názáiutrz po świętym Fránciszku. Przy czym byli przerzeczeni Arcybiskup y Biskupi/ y Wielmożny Jurá Kasztelan/ Jmrám Woiewodá/ Andrzey Sędziá Krákowski/ Wilczek Sędomierski/ Ráphał Wiślicki/ Piotr Sądecki/ Kasztelanowie/ y inni świadkowie godni wiáry.

Prośbá tedy przerzeczonych Sędzi/ y którzy té práwá chowáli łáskáwie skłonieni/ y poddánych nászych pożytki y rozmnożeniem nápomnieni/ tákowy list y vstáwę/ łáską y pozwolenie máiąc wdzięczne y cále władzą nászą Królewską moc mu przydáiemy/ y on vmocnieniem pieczęci nászey większey przy tym ninieyszym liście vtwierdzamy. Działo sie to w Piątek po Przewodney Niedzieli/ Roku Pánskiego/ Tysiącnego/ Czterechsetnego/ Dwudziestego y pierwszego. Przy czym byli Nauczciwszy w Pánu Krystusie Pánowie Mikołay kościołá Gnieźnieńskiego Arcybiskup y Prymás/ Woyciech Krákowski/ Andrzey Poznáński/ Jákub Płocki/ Jan Chełmski Kościołów Biskupi: y Wielmożni y meżni Mężowie/ Krystyn z Ostrowá Kasztelan Krákowski/ Sędziwóy z Ostrorogá Poznáński/ Jan z Tarnowá Krákowski/ Mikołay z Micháłowá Sędomierski/ Máciey z Wąsoszá Káliski/ Mikołay z Oporowá Łęczycki/ Jákub z Koniecpolá Sierádzki/ Máciey z Łábiszyná Brzeski/ Jan z Kościelca Gnieweński Woiewodowie: Michał z Czyżowá Sędomierski/ Mistyn Poznánski/

znáński/ Marcin z Klenowá / Krystyn z Koziegłowy Sądecki / Floryan z Korytnice Wiślicki / Jan z Czekociná Lubelski / Kásztelanowie: Zbigniew z Brzezia królestwá Polskiego Márszałek / Piotr Száfrániec Podkomorzy Krákowski / Andrzey Ciołek z Zelechowá Podstoli Sedomierski: y innych wiele godnych wiáry wiernie nam miłych. Dan przez rece vczćiwego w Pánu Krystusie páná Woyćiechá Biskupá Krákowskiego / Naiwyższego Kánclérzá / Janá Dziekaná Krákowskiego / Podkánclérzego królestwá Polskiego nam szczérze miłych. My tedy Władysław z łáski Bożey Król przerzeczony/ zá rádą Rad nászych/ które przy boku nászym śiedziáły/ y zá prosbą przed Máiestatem nászym vczynioną / ták spráwiedliwą y słuszną y báczną przywiedzieni / tákowy List vmocniáiąc odnowieniem Przywileiu wyższey nápisánego ze wszystkim/ co w nim nápisáno / potwierdzamy / mocny czyniémy / pochwalamy / y odnáwiamy / skázuiąc áby we wszystkich swych punktćiéch / kláuzułách/ sposobiéch/ y członkách miał moc wieczney mocy/ zá świádectwem tego Listu : ktoremu pieczęć násza iest záwieszona. Działo sie ná Wyspie Ciepel/ w Miásteczku Koninie/ które ináczey zową Racze / w Niedziele blizszą po świecie Swietego Stánisławá / które bywa Máiá / Roku Pánskiego Tysiącnego / cztérzechsetnego / czterdźiestego czwártego. Przy czym támże byli Vczćiwi/ Wielmożni/ Meżni/ y Szláchetni / Wáwrzyniec z Oderwáru królestwá Węgierskiego / Mikołay z Łaysoki/ Lukasz z Górki Poznáński / Hynek z Pomorzan ziemie Podolskiey Woiewodowie : Mikołay z Zákrzowá Márszałek/ Kresław Woyszyk z Woysze/ Stolnik dworu nászego/ Piotr z Számotuł/ Páweł z Sienná/ Mikołay z Czesławu/ y Hynek z Bálic dworzánie nászy/ y inni godni wiáry świádkowie przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnych Janá z Koniecpolá Kánclérzá / y Piotrá z Czekociná Podkánclérzégo/ królestwá Polskiego nam szczérze miłych.

MIESCZANIE KRAKOWSCY.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

OKazáli Przywiley Władysławá Kśiążećiá ná skład / któ- 32
rym máią nádánie to / áby kázdy kupiec cudzoziemiec towáry swé w Krákowie przedáwáć mógł : á iżby kázdy kupiec / przekupień / ktoryby z Węgier / álbo z Sącza / álbo z inszego króle-

stwá

ſtwá przywiózł do Krákowá miedź / nie przedawał iey żadnemu człowiekowi opcému / tylko mieſczánom Krákowſkim: á żeby też nie śmiał żaden z Krákowá wyieżdżić/áż pierwey prze dawſzy towáry. Też w tym liśćie inhibicia / áby żaden kupiec z Wegier y z Sącza / álbo z inſzego króleſtwá nie śmiał z miedźią y z inſzym towárem/ áni wodą/ áni ziemią/ minąwſzy Kraków do Torunia ieżdżić: o czym ſzérzey ten iſty przywiley ich świádczy/ który dan ieſt w Krákowie in Anno 1306.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Vkazáli przywiley Królá Lodwiká / Roku Páńſkiego 1372. dány: którym máią nádánie / áby wſzelákie kupie álbo towáry/ któreby były z Prus/á miánowićie z Torunia do Krákowá przywiezione / były tám w Krákowie złożone przedawáne / áby ich ztámtąd dáley nie wożono. Támże.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Okazáli przywiley Królá Káźimierzá/ roku Bożég 1354. którym to nádánie máią / żeby kupcy cudzoziemſcy / którzybykolwiek z iákimkolwiek towárem do Krákowá przyiechali / nie śmieli ieden drugiemu towáru przedáwáć: ále żeby tylko towar ſwóy mieſczánom Krákowſkim/ álbo którymkolwiek pod dánym náſzym przedawáli. Ktemu płótno wſzelákie / któremkolwiekby zkądkolwiek było przywiezióno/ á miánowićie płótno Golcz/ áby było ná wielki łokieć przedawáne/ krom płótná czarnégo / które ná máły łokieć ſub pœnis in eodem Priuilegio deſcriptis przedawáne bydź ma. Támże.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Vkazáli Mándat Królá Káźimierzá/ którym roſkázuie im/ áby tákowe kupce cudzoziemce / którzyby krom głównych Iármárków weſpołek zſobą ſpólem w Krákowie hándlowáli / á nie z mieſczány Krákowſkiémi/ áby ie hámowáli/ áreſtowáli / y dobrá ich ſkárbowi náſzému konfiſzkowáli. Datá Mándatu tego 1451. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Támże. Okázáli Przywiléy Królá Káżimiérzá/ Roku 1457. dány: którym Król Káżimiérz roſkázuie pod winą w Przywileiu opiſáną: áby żaden Noremberczánin/ álbo inſzy obcy kupiec/ nieśmiał w Krákowie krom głównych Iármárków towárów ſwych przedáwáć/ przećiw przywileiom pierwſzym mieſczan Krákowſkich.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Támże. Okazáli Przywiléy Królá Káżimiérzá/ Roku 1473. w którym Król Káżimiérz roſkázuie/ áby káżdy ze wſzyſtkich miaſt y miáſteczek w króleſtwie Polſkim iádąc kedyżkolwiek/ żeby Krákowá nie mijał: á zwłaſczá którzy iádą do Sląſká ábo z Sląſká/ máią ſtárémi y dawnémi drógámi iecháć ná Kráków/ á tám ſkłádowi doſyć czynić. Tákże y kupcy z Węgier nie gdźie indźie/ iedno w Krákowie máią kupi ſwych ſkład mieć/ y támże kupie ſwé przedáwáć/ y inſzé rzeczy ku potrzebie ſwoiéy ſpráwowáć/ ſub confiſcatione omnium bonorum.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Támże. Okazáli liſt Królá Káżimiérzá/ Roku 1451. piſány/ á przez Królá Alexándrá 1504. potwiérdzony ná ſkład Soli/ tym obyczáiem/ áby w miáſteczku Miechowie Sól w Bálwánách nie byłá przedawáná/ áni iéy tám żadny ſkład był ná przećiwko ſkłádowi/ który należy ſtárému obyczáiowi Krákowſkiému. Tákże Sal centenariatum, którą przywożą z Wieliczki do Miechowá/ nie ma bydź przedawána/ iedno w targowé dni/ pod winą w przywileiu opiſáną. Tákże in oppidis Slomnicień. & Proſsouień. y kedyżkolwiek ieno indźie v ſąśiádów non debet vendi Sal centenariatum, iedno w targowé dni.

Ciz Mieſczánie Krákowſcy.

Támże. Okazáli liſt Węgierſkiéy y Polſkiéy Królowéy/ Roku 1372. ná ſkład w Krákowie: iż im wolno rozmáitych kupi przychodzących z rozmáitych kráin ſkład mieć w Krákowie ná wieczność.

Libertácia

Libertácia od Podwód niektórych Miast.

WOlność od podwód z dawná miástóm/ Krákowskiému/ Poznáńskiému/ y Lwowskiému nádána/ y dekretámi ś. pámięci Królów Polskich/ Zygmuntá pierwszego/ Zygmuntá Augustá/ y Stephaná záchowána/ in toto ápprobuiemy/ rátyfikuiemy: y od tych podwód Kraków/ Poznań/ Lwów/ wiecznémi czásy wolnémi czyniémy y decláruiemy. Zygm. III. 1588. List 69. Stá. 82.

Porównánié w práwie osób vrzędowych mieyskich, we Lwowie y w Wárszáwie z Krákowiány.

PRzestrzégáiąc/ áby sie w mieśćiéch głównych Koronnych violentiæ nie dźiały ludźióm ná vrzędźie będącym: tedy Constitucią Anni 1581. którą Krákowskim y Poznáńskim vrzędóm służy/ extenduiemy: iż ma tákże comprehendowáć Rádę y Przysiężniki miast/ Lwowá y Wárszáwy. Támże.

Gwałcenié bron mieyskich.

NAyduią sie też tácy swowolnicy/ iż w mieśćiéch brony wybiiáią y wyśiekáią/ kłotki odćináią/ prochy w nie násypawszy rozsadzáią: przeto vstáwiamy/ áby z tákim káżdym gwałtownikiem postępowano według Státutu Toruńskiego. Zygm. III. 1588. List 70. Stá. 85.

☞ Co byli Krákowiánié dzwonek álbo práwo gwałtu vtráćili, iáko w Kronikách nápisano, to go tu záś wedle téy Constituciiéy poniékąd rekuperowáli.

Gwałty pospolité Krákowskié.

WIelkié bespráwia/ y gwałty rózné odnoszą do nas częstémi skárgámi Krákowskiégo miástá obywátele/ którzy ták są vćiśnieni/ iż áni vrzędy/ áni vbespieczenié práwá pospolité°/ ochronić ich nie może: przetóż vstáwuiemy/ iż gdyby podług Státutu Toruńskiégo/ w gwałćie iákim nie mógł bydź poiman gwałtownik/ Stephan w Wárszá. 1581. Constit. 9. List 214.

towník / vkrzywdzonému mieszczáninowi w rádźie mieyskiéy / ábo wyższégo y niższégo práwá bedącému / facultas dochodzenia ná gwałtowniki ma bydź táka / iáko ßláchćicowi ex iuris qualitate służyć zwykłá. Tóż o dochodzeniu krzywd Poznáńskiégo miástá rozumieć śie ma.

O Tumulćiéch.

Zygm III. 1593. fol. 7. Const. 5.

STátut Toruńſki pociągamy y declárujemy / do wßelákich tumultów / któréby śie pod odiazd nasz do Szwecyiéy z któréykolwiek miáry y przyczyny / w mieśćiéch wßytkich / ná wßelákich mieyſcách działy / tákież máią bydź ſpólnie przez vrząd Stáróśći y mieyſcki hámowáné y koioné: y ći którzyby tumultowáli / máią bydź od nich imáni / y zá zgodnym obu vrzedów / ták Zamkowégo iáko y mieyſckiégo oſądzeniém karáni / etiam cum refusione damnorum, ſaluo ſcrutinio & appellatione ßláchćicowi tylko ná Tribunał: á gdźieby różność miedzy témi vrzedy byłá / máią dośiądz informaciiéy Tribunálſkiéy. A gdźieby co ná vrzedách / álbo iednym z nich zchodźiło / máią bydź o to do Tribunału ex officio pozwáni: y gdźieby winnémi byli ználeźieni / máią bydź pœna 300. marcarum & refuſione damnorum karáni. Wßákże máią bydź bliżßy do ewáśiiéy. Nihilominus patratores tumultus, którzyby z rąk vrzedowych ábo więźienia vćiekli / ßláchćicy mogą bydź ex bonis vel perſonis ſuis w Vrzedźie Grodzkim fori ſui requirowáni. A ieſliby krwie rozlánié śie ſstáło / ná gárdle karány / á z dóbr iego ßkody nágrádzáné / ſaluo ſcrutinio & appellatione ná Tribunał / bydź máią. Plebei záśie vbicunq; deprehenſi / imáni / y przed vrzedy Stáróśćié y mieyſckié ſądzeni / y karáni bydź máią.

Odpuſczenié ſzoſu y poboru miáſtu Krákowu.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. List 41. Stát. 98.

IZ miáſto nášé Kráków / ſtolicá nášá Królewſka / iáko prioribus interregnis, ták y tego poßledniégo interregnum, wiáre y ſtáteczność ſwą w to zámießánié Rzeczypoſp: nam y wßyſtkiéy Koronie / ſtátecznie pokazało / y dotrzymáło / nie oglądáiąc śie ná wielkié ßkody / ſpalenia y ſpuſtoßénia máietnośći ſwych / które ex vſu artis militaris paloné y znieśioné / á ruchomé brá-

mé bráné bydź musiáły. Przeto zá te wiárę y ſtáteczność ich / wdzieczność / y łáſkę nászę Królewſką / miáſtu temu / y obywátelom iego wszyſtkim pokázuiąc / áby też pociechy zá ſzkody y trudności ſwé odnieść mogli. Szos z Poborem nászym Królewſkim / ktoryby zá vchwałą wszech Stanów nam y ſkárbowi nászému Koronnému / álbo Poborcom y Száfárzom ná Séymiech vchwalonym płácićby mieli. Miáſtá Krákowá mieſzczánom y obywátelom iego wszytkim dáruiemy y odpuſzczamy do czterech Exákciy Poborowych / ieſliby kiedy ex neceſſitate Rzeczypoſpolitéy vchwaloné bydź miáły / poczawszy Exákcią od poborów ná tym Séymie vchwalonych. W czym áby trudność y przenágábánié żadné nie było od Poborców nászych / tam in genere quàm in ſpecie, tą ninieyszą Conſtituciią wáruiemy.

Odpuſczenié Czopowégo miáſtu Krákowu.

MJáſtá Krákowá ná popráwe murów y municiy mieyſkich Czopowé od káżdégo piciá / ktoreby z miáſtá Krákowá do ſkárbu nászégo Koronnégo dochodźić miáło / zá vchwaleniém Poboru przez ſtany Koronné authoritate Conſtitutionis præſentis dáiemy dáruiemy do dwu Exákciy Poborowych bliſko przyszłych / od ninieyszéy poczynáiąc: tym ſpoſobem / że vrząd mieyſki tákowé Czopowé od piciá wszelákiégo przez té dwie exákcie wybiérác y wyciągác ma: wszákóż wybiérác Czopowé máią wedle Przywileiu Piwowárów miáſtá tego. Záchowuiąc w cále cogniciią Séymową o tychże Przywileiách / y o tym ieſli co po nich róznégo bywáło ná nie ſtánowiono / á to po wyszciu przerzeczonych dwu exákciy Poborowych. A z tego mury y municię mieyſkié opátrowác y popráwić máią. W czym tákże áby przenágábánia żadnégo od Poborców nie mieli / tam in genere quàm in ſpecie, tą Conſtitucią wáruiemy. Támże. List 42.

Podwyſzenié moſtowégo miáſtu Krákowu.

Támże List 42. DLa poprawy dróg w Krákowie nád stáré mostowé/zá pozwoleniém wszech stanów postánawiamy: że káżdy furman/ który z towárámi cudzoziemskiémi/solą/y z inszémi ciężkiémi rzeczámi do Krákowá przyiedzie/od káżdego koniá po pułgroszku miástu płácić bedzie powinien. Tákże ktoby rogáté bydło ná skład Krákowski ná przeday przypedził/powinien bedzie po pułgroszku zwłasczá od bydłá wielkiego miástu temuż płácić/ iáko przywiley ná to dány szérzey obmawia.

Cło Krákowskié.

Támże. List 43. PRzełożony nam iest niedostátek miástá Krákowá/y wyniszczenié prowentów iego/tákże iże z nich potrzeby miástá tego nullatenus odpráwioné bydź nie mogą. Chcąc tedy áby zá szczęśliwego pánowániá nászego/miásto to/któré rebus secundis ornamento, aduersis præsidio nam y Rzeczyposp: nászey bydź zwykło/we wszem incrementa bráło. Miástu temu nászému Krákowu zá pozwoleniém wszech stanów/Cło wieczné dáiemy y postánawiamy. Tym sposobem/że osoby wszelákié cudzoziemskié miástu temu od towáru wszelákiego według oszácowánia od grzywny po pułgroszku płácić będą powinni czásy wiecznémi/ iáko szérzey przywiley im ná to dány w sobie obmawia.

Odpusczenié Szosu Kázimiérzá-nom.

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 43. Stá. 102. IZ miásto násze Kázimiérz prze obleżenié Krákowá od nieprzyiaciela/o wielką szkodę y vtrátę przyszli/ktemu że mury miástá tego po niektórych mieyscách per abusum popsowáné. Tedy my łáskę nászę y porátowánié ku pomnożeniu miástá tego/y popráwe murów/y inszych potrzeb znácznych pospolitych/odpusczamy obywátelom wszystkim miástá tego/ Szos do cztérech exákciy po sobie idącé/ieśliby kiedy nápotym postánowioné były/począwszy od ninieyszego Séymu Exákciiey. A Czopowé tákże cálé wszystko miástu temu od wszelákich picia ná rok ninieyszy Contribuciiey ku tym lepszému porátowániu/budowániu murów y bászt/ ták iż żadnym

kształtem

kształtem ni od kogo w tym impediowáni bydź nie máią: ponieważ to co czyniémy zá pozwoleniém Stanów wszystkich Koronnych vchwalamy.

Cło Kázimiérskié.

Dla zasług y wierności miástá nászégo Kázimiérzá Krákowskiégo/ktoré przećiwko Rzeczypospolitéy y nam/w obronieniu pilnym y wiernym pokazáło miástá nászégo Krakowá. Przeto Mostowégo im od przodków nászych nádanégo/ktorégo są in pacifico vsu, przyczyniamy z pozwoleniém wszech stanów Koronnych/to iest nád stáré cło od koniá káżdégo po pułgroszku/tákże y od bydłá rogátégo/y od káżdégo inszégo bydlęciá wielkiégo po pułgroszku wybiérác máią od tych wszytkich ktorzy ná skład Krákowski/álbo też przez most Kázimiérski przez Kraków przeieżdżác będą / wybiérác máią / iáko o tym przywiléy nász o nym dany/szerzéy obmawia. Támże.

SZOS Y CZOPOWE KLEPARSKIE.

Miástu nászému Kleparzowi Krákowskiému / ktoré wiele szkód czásu obleżenia miástá nászégo Krákowá/y tegóż podieło/ y przy tym státeczną wierność swoie przećiwko nam y Rzeczypospolitéy pokazáło. Zá co my łáskę nászę páńską onym pokázuiąc/szos cáły/y insze prouentá Contribuciiéy nászéy/ ktoreby z Vniwersału Séymu niniéyszégo do skárbu nászégo / álbo wiec Szafárzóm ziemie onéy przyśdź miały. Miástu temu do cztérech exákciy / ieśliby nápotym ex necessitate Reipub: kiedy vchwalone były/ dáruiemy y odpuszczamy. Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 44. Stá. 104.

A Czopowé od wszelákiégo pićia ná rok niniéyszy Contribuciiéy tu vchwalonéy / miástu temu dawamy ná porátowánié pospolitych potrzeb/ y ku obronie miástá tego. W czym wszystkim áby impedimentu żadnégo ni od kogo nie mieli / niniéyszégo Séymu vchwałą vtwiérdzamy.

Incorporatia Probostwá S. Floriana Collegium Krákowskiému, przez

S. pámięći Królá Zygmuntá Augustá, Wuiá nászégo, y Stephaná, vczyniona.

Zygm. III. 1590. List 40. W Radzie Séymu tego / zá zezwoleniém wszech stanów/ vtwiérdzamy Ius patronatus násze/ któreby nam należało / wiecznémi czásy ná Collegium pomienioné wléwáiąc.

MIASTO SĄDECZ.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565. Mieszczánie Sądeczcy vkázáli list nász / który otrzymáli roku 1554. iż mogą mieć ná wieczność skład w swoim mieście soli/ która przez poddáné Spiskich nászych miást z żup nászych Bocheńskich docześnie byłá wyważána : ták iż iuż nie Spiszánie/ ále przerzeczeni mieszczánie Sądeczcy/ci tylko / którzy mieyskié práwo máią / a nie ini żadni sól przerzeczoną zá tákim płáceniém y pieniądzmi / iáko przez Spiskie miástá byłá płácona / w Żupách nászych Bocheńskich kupowáli:y one do Sącza wozili/ y tám ią skłádáli:y dostátek iéy ták Spiszánom iáko y inym wszytkim záwżdy gotowáli/ przedawáli / álbo zá iné kupie wedle zmów á targów przemieniáli. Y dána tymże listem wolność Spiszánom/ y wszytkim inym zá Sączem mieszkáiącym : áby te sól z Sącza wywozili / y ku pożytkom swym obrácáli. Postánowiło sie ktemu tymże Przywileiem : áby Spiszánie y inszy z dolnych kraiów Węgierskich żelázo / miédź / y iną spiżę/ iáko ná tymże Przywileiu opisano iest/formowáną y nieformowáną/do Królestwá nászégo wożący/ nie gdźie indźiéy/ieno w mieście Sądeckim składáli / y przedawáli : á nie dáléy z rzeczámi y kupiámi przerzeczonémi ieźdźili/ álbo też drógámi krzywémi ku przekáźie y szkodźie skłádowi Sądeckiému ieźdźili : pod áréstowániém y vtráceniém rzeczy przećiwko tákim / którzyby sie co innégo vczynić ważyli. Jáko o tym wszystkim szérzéy Przywiléy ich świádczy/ y opisuie. 323

MIASTO OSWIĘCIM.

Mieszczánie Oświecimscy vkázowáli Przywiléy Kśiąże- 324

ćiá

ćia Mieszká Opolskiégo / y páná Cieszyńskiégo de data apud Oświecim 1291. ná Skład w mieśćie swym Oświecimskim soli y ołowu / bez szkody inszych miast / iáko też temu Skłádowi gdźie indźiey równy iest / nic nie przyczyniáiąc / áni vmnieyszáiąc: á pożytek który Xiążę miáło z ołowu / ná pożytek mieyski oddał / y ktemu przydał Marcam argenti vsualis z przekupniow álbo z Prásołów solnych: którą z zwyczáiu płáćili ná rok. A ten list potwierdźił Król Kázimierz ná wieczne czásy / de data Cracouiæ feria tertia proxima post Dominicam Reminiscere, Anno 1454. iáko ten list y Confirmácia szerzey w sobie obmawia.

Ciż Miesczánie Oświęćimscy.

324 2. Vkazáli list nász de datá in Conuentu Regni generali Varsauień. die 4. Ianuarij, Anno Dñi 1564. żeby wszyscy kupcy y furmáni / y káżdy z nich z osobná od publikácięy tego listu y potym záwżdy przyszłémi czásy / Oświecimskiégo miástá y ich składu nie miał / y do żadnych inych miast kupowáć soli nie ieźdźił: ieno do Oświećimiá / álbo ná iego skład. Czego iesliby sie kto ináczey ważył omijáć Oświecim / y skład iego: tedy táki káżdy ták ná drógách iáko y w mieśćiech zástány / sól którą powieźie / trácić będźie: którey połowicá do Zamku Oświećimskiégo / á połowicá Ráycom Oświećimskim ná popráwę miástá bydź ma. Ktemu opátrzyło sie też to y tymże listem: áby ludźie nászy iákiégokolwiek stanu y kondicięy / żadnym obyczáiem soli / zwłasczá w bałwániéch zupełnych / z gránic Korony nászey do Sląská y do Morawy inszémi drógámi / iedno przez Oświećim nie wywoźili / pod vtráceniém teyże soli: y roskazáło sie Stárośćie Oświecimskiému y Zatorskiému teráznieyszému / y potym będącym: áby w tym wszystkim Oświecimiány záchowáli / y gdyby tego byłá potrzebá bronili. Co wszystko szerzey ná tym liśćie iest opisano.

Ciż Oświęćimiánié.

24. 3. Vkazáli tákże list nász / sub data Petricouień. in Conuentu generali regni, 16. die mensis Martij, Anno Domini 1565. ná teráznieyszym Seymie dány / którym opátruie sie im to: áby Kupcy y Furmáni nie ná Kęty / áni Chrzanów /

áni ná wśi iné mijáiąc skład Oświecimski z kupiámi / á zwłaszczá z solą obyczáiem y zapłátą Oświećimską kupioną iezdźili: iedno ná Oświećim / wedle praw y stárodawnego zwyczáiu: iáko tákże szerzéy w sobie tenże list obmawia.

MIASTO PODOLINIEC ze Spiszá.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. Okazáło list Królá Káźimiérzá de data Petricouiæ, feria secunda ante festum Pentecosten proxima, Anno Dñi 1455. ná skład w tymże swym mieśćie wszytkich towárów którychkolwiek y zkądkolwiek przywiezionych / zwyczáiem inych miast skłády máiących ad beneplacitum. 325

Tóz miásto.

Támże. Okazáło przywiléy Królá Zygmuntá de data Cracouiæ feria secunda proxima post Dominicam Palmarum, Anni 1537. którym przywileiem potwiérdza list Królá Káźimiérzá wyższéy opisány / tákże téż ad beneplacitum suum: y Stárostóm roskázuie / áby kupce y furmány ku temu składowi przywodźili.

MIASTO BĘDZIN.

Támże. Vkazálo przywiléy Káźimiérzá Królá de data 1464. ná skład solny ná wieczność / tym sposobem: iż káżdy furman ku Sląsku iádąc z solą / powinien tám mieszkáć przez trzy dni / y tám te sól przedáwáć: á zá trzy dni wolno mu będźie odiácháć.

MIASTO WIELICZKA.

Támże. Vkazálo list Królá Káźimiérzá de data 1451 skład solny swému miástu ná czásy wieczne dány tym sposobem: áby Wieliczánie ná Krákowskim składźie cztérzy ławy wolné mieli: ná których ławách we Wtórek przez cáły dźień / á we Czwartek do godźiny nieszporney / á w Piątek przez cáły dźień tylko káżdégo tego dniá sal bancarum proprium exponant & vendant: á we dni Iármárkowé / tedy im wolno będźie / póki Iármárk będźie stał / przedáwać ná przerzeczonych ławách czásy wiecznémi.

O OLKV-

O OLKVSZV *Pátrzáć tytulo* KRVSZCE fol. 39. Item *Titulo Iármárki*. fol. 289.

O CZORSTINIE, *y Wielkim polu. Pátrzáć Titulo* DZIESIECINY. *w piérwszéy częśći Státutu.*

KSIESTWO *Zatorskié y Oświęćimskié.*

ITEM *Spiß.*

ITEM SIEWIOR: *ku Krákowskiému Widerkowi należą: ále o tym będźie osobno niżéy.*

WOIEWODZTWA POZNANSKIEGO.

MIASTO POZNAN.

MJeszczánie Poznánscy vkazáli Przywiléy Królá Władysłáwá / Roku 1394. ná Skład Poznáński wszelákich kupi y towárów miástu ich nádány / y przez nieboszczyká Królá Zygmuntá Oycá nászego / roku Bożego 1521. potwierdzony. który to w sobie ma: Aby káżdy Kupiec / przekupień / furman / któryżkolwiek iákimżekolwiek towarem kupczy / ták z Kśięstwá Litewskiego / Mázoweckiego / Sląskiego / z páństwá Ruskiego / generaliter y ze wszytkiego Królestwá winien był z towarem swym do Poznánia iecháć / á tám trzy dni z towárem stáć / á iesliby go tám nie przedał / potym cło zápłáćiwszy wolnie z towárem gdźie chce iecháć / sub pœna confiscationis omnium bonorum suorum in contrarium facień. edita. Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

Tóz Miásto.

VKazało list Królá Kázimierzá Jágełłowégo syná / pod dátą Piotrkowską w Poniedźiáłek infra octauas Ascensionis Domini 1455. Ná którym ták drógi opisano y postánowiono zá przyśięgą tych Mieszczan: iż to drógi były stárádawné / to iest ziem Ruskich y Bełskiéy przez Rubieszów / Krasnystaw / Lublin / Kázimierz / Zwoleń / áż do Rádomiá: á z Rádomiá ku Wrocłáwiowi Sląskiému przez Skrzyn / Opoczno / Zárnów / Przedborz / Rádomskié / Brzeźnice / Wieluń / y przez Bolesłáwiec: á do Wielkiéy Polski z Rádomiá przez Przytyk / Támże.

Ino-

Inowłodz / Brzeziny / Strykow / á potym przez Lecżyce: iáko sie ßerzey w tym liście opisuie.

Tegóz Miástá.

Zygm. III. w Krák. 1588. List 70. Stá. 87. SKład miástá Poznániá wedle praw y przywileiów ich in toto záchowuiemy według Constituciiey.

Poprawá miástá Poznániá.

Támże. A Iż ná mieście Poznániu Koronie wiele należy / á zwłaszczá obywátelom Wielgopolskim: pozwalamy tego vchwałą Seymu ninieyßego / żeby vrząd mieyski teraz y nápotym będący / od piwowárow / od káżdey beczki piwá po iednemu großu brał ktorą przedádzą: á to ná popráwe municiy mieyskich y murow około miástá: tákże od káżdego wiádrá winá Moráwskiego / y Ryńskiego / Eydeburskiego / großy ßeść: á od win Gubinskiego / y Krosinskiego od káżdego drelinká po großy dżieśięć: od wiádrá Málmáziiey / Mußkátelle / po großy dwánaśćie. Ktore wybieránie ma sie począć od publikowánia Constituciiey ninieyßey / áż do dziesiąći lat. Co vrzędy te / ktorym ßácowánie należy / przy ßácunku ná expositią non obstań. contributione publica przyimowáć máią: á popráwe tych municiy Generał Wielgopolski Kásztelan z Podkomorzym Poznánskim rewidowáć / y liczby słucháć máią: á to ná dzień świętego Marćiná / y potym ná Seymikách referowáć.

O porównániu osób Vrzędowych mieyskich, Constitucia 1588. *list* 69. *též do Poznániá należy.* Item 1581. Const. 10.

Tegóz miástá libertatia od podwód.

Támże List 71. WOlność od Podwód zdáwná miástá Poznáńskiego in toto ápprobuiemy / rátyfikuiemy / etć.

A iż tu o podwodách miástá Poznániá wspomniáłá sie Constitucia, tedy záraz tu przychodźi áktikowáć ordinácią generálną, Zygmuntá Augustá w Wárßáwie vczynioną 1564.

VNIWERSAŁ PODWODNY WARSZAWSKI.

1564. List 41. w Constituciách. ZYgmunt August / z Bożey łáski Krol Polski / wielkie Książe Li-

zą Litewſkié / Ruſki / Pruſki / Mázowiecki / Zmudzki / Pan y Dziedzic.

Wſzytkim w obec / y káżdému zoſobná / Woiewodóm / Káſztelanom / Stároſtom / Podſtároſciom / Burgrábiom / Námieſtnikom / Burmiſtrzom / Wóytom / Ráycom / Láwnikom miáſt / y miáſteczek / ták y wśi naſzych / iáko inych wſzytkich / które podwody dáwáć ſą powinni / imieniém / wſzelkim poddánym náſzym / po którychkolwiek mieyſcách w Koronie y w páńſtwách náſzych mieſzkáiącym / którégóżkolwiek ſtanu álbo mieyſcá będącym / do którychkolwiek wiádomośći ten Vniwerſał náſz przyidźie / wiernie nam miłym. Oznáymuiem tym to Vniwerſalem piſánym náſzym / iż iákośmy ſkoro ná páńſtwo náſzé wſtąpili / ſtáráliſmy ſie záwżdy o to / ábyſmy w Koronie y w Páńſtwách náſzych porządek czynili / á miedzy inſzémi rzeczámi / gdy ſkoro iedno z początku pánowánia náſzégo / áż do tego czáſu miewáliſmy częſté á geſté proſby od poddánych náſzych / miaſt y miáſteczek / y wśi náſzych / którzy byli áż do tego czáſu vciążeni y vtrapieni / á práwie zniſczeni wielkiemi á częſtémi podwodámi vſtáwicznémi: dla tego: iż iedné miáſtá / miáſteczká / y wśi będąc ná gośćincách / którémi nam częſto poſyłáć Komorniki przychodźi / częſté á geſté podwody dawáiąc / iuż dáléy wytrwáć nie mogli. A drugié miáſtá / miáſteczká po ſtronách leżącé / od tych podwód vlégáły / á do drugich ſie nie przykładáły. A ták my iuż doſyć czyniąc proſbie y potrzebie poddánych náſzych / chcąc to iuż teraz ná ſobie opátrzyć / áby wſzyſtkié miáſtá y miáſteczká / y wśi które podwody dáwáć ſą powinné / iednáko to brzemię ná ſobie nieśli / á iedné imo drugié nie vlégáły. Gdyżeſmy w téy mierze przedtym w Kśieſtwie náſzym Litewſkim poſtánowienié vczynili. A ták też y w Koronie ná teráznieyſzym Séymie Koronnym Wárſzáwſkim / zá rádą y zá ſpólnym zezwoleniém Rad náſzych / y inych Stanów / na tym to Séymie zgromádzonym / poſtánowiliſmy ná wſzytkié Miáſtá y Miáſteczká / y Wśi które ſą powinné / żeby té wſzytkié nam ku potrzebie náſzéy poſłáńców náſzych / zá pieniądze náſzé podwodę dawáli / żeby nam záśie ná to do ſkárbu náſzégo iednáko ſie wſzytkié ſkładáły / wedle Conſtituciiéy y Artykułów niżéy opiſánych. A naprzód máią ſie ſkłádáć / té to podwody / Miáſtá / Miáſteczká wſzyſtkié náſzé Królewſkié / żadnégo nie wyymuiąc: Wśi téż wſzytkié té które podwodę ſtárodawną winné / máią ſie teraz

raz pieniądzmi ná podwode skłádáć / nie wyymuiąc z tąd żadnych miast / które przedtym wolność od Podwód miáły.

Item Przedmieszczánie ná przedmieściu mieszkáiący máią sie skłádáć / ták iáko niżey opisano będzie. Item / miásteczká álbo wsi mnieysze Opáćie Klasztorne / etc. którekolwiek stárádawna Podwody były powinne / te też ná ten czás pieniądzmi sie ná Podwode iáko y miástá násze / skłádáć máią. Wóyt / Burmistrz / Láwnik / ták w miástách / iáko y we wsi / któremu doglądánie porządku tych Podwód zlecone będzie / wolen od tákiego skłádánia ná Podwody / dla tego áby porządku tym pilniey doglądał: y stánieli sie omieszkánie iákie w tey mierze / to iego winá będzie / zá którą sroga kaźń nań włożona będzie.

Iáko sie skłádáć máią.

NAmawiáiąc te rzeczy my z Pány Rádámi Koronnémi / ácz wiele obyczáiów podawano było / iákoby sie ná te Podwody skłádáć miano: wszákże gruntownieyszy sposób / á ná wszytko pomierniejszy nie zdał sie bydź / iedno áby káżde miásto y miásteczko z przerzeczonych trzy częśći szosu dawáli ná te potrzebe ná káżdy rok / to iest: odpráwiwszy szos zwykły / ná inne potrzeby Rzeczypospolitey / znowu trzy części szosu ná podwody skłádáli / káżdy według powinności swey zwykłey: żeby ták odiąwszy czwartą część od cáłego szosu / te trzy części ná podwody do skárbu nászego / ná káżdy rok z miast y z miásteczek miánowánych dochodziły. Ze wsi zásie / gdzie szosów niémász / máią dáwáć z łanu álbo z włóki / álbo zrzebiów / álbo śládów po sześći groszy: á z pułłanków po trzy grosze. K temu Czopowégo / od káżdégo wáru piwá / y od palenia gorzałki / od káżdégo dzbaná w którym gorzałke palą cztery grosze: á szynkarz od szynkowánia przez cáły rok / ták piwá iáko gorzałki po sześći groszy ná káżdy rok.

Gdzie á iáko oddáwáć máią skłádáne pieniądze.

MAią tákie pieniądze skłádáć ná ś. Marćin / á oddáwáć káżde miásto y wieś do swégo zamku álbo dworu nászego biorąc kwity od Stárost / á sámi też dáiąc Stárostom recognicią

z tego

z tego co im dádzą: á té kwity/ktore będą bráć od Stárost/máią oddawáć álbo odsyłáć do skárbu nászego / gdźie Spisnégo Pisárzowi Stárośćinému ma dáć Miásto káżdé groszy pieć/á Wieś káżda groszy trzy. A gdy ták będą wybráné / tedy Stárostowie bez wszelkiégo omieszkánia máią ie odsyłáć ná ś. Mikołay/ tám gdźie my osobą swą będźiemy/ pieniądze wskárbie nászym zostáwuiąc / á kwity znich biorąc: á skarb záśie wedla czásow ma dáwáć do Pisárzá/ ktory ná to wysádzon będźie po pewnéy summie / áby on potoczné potrzeby w téy mierze ták ná Podwode / iáko ná stráwe mile zráchowawszy / gdźie kto iácháć ma/bez mieszkánia vstáwicznie odpráwował wedla náuki y pisánia/ ktore będźie niżéy.

Iáko Podwody máią bydz rozsádzoné.

W Mieśćiéch ábo wśiách podwodnych/gdźie włoki są/ powinien będźie káżdy kto włokę ma / dwu koniu chowáć: á kto będźie chciał chowáć wiecéy / to ná iego woléy będźie : gdźie włok niémász / tám vrząd mieyski pewnym osobam to zléći / áby konie ku téy potrzebie ná naiem chowáli: Woyt téż álbo Szołtys/ choćia od podatku tego wolen/ tedy przedśie káżdy z nich dwá koniá chowáć będźie powinien ná naiem. Vrząd mieyski y Grodzki będźie powinien doyzrzéć / áby té Podwody ná przemiány po tegodniu bywáły. Jesliby wiecéy koni extraordinariè ná odwoz nász Krolewski / álbo ku iákiéy inszéy potrzebie trzebá było : tedy dawszy wczás znáć/máią sie ludźie sposabiáć / áby zá pieniądze násze dostátek ná on czás koni mieli. Drogi wedle stárych zwyczáiow á Constituciy Séymowych áby były záchowáné. Dla porządku lepszégo konie Podwodné w tych iáko sie wyższéy miánowáło / záwżdy gotowé bydź máią/ ále oddawánié podwod Komornikom/y odmiáná podwodźie / w domu Woytowym / Burmistrzowym / álbo Láwniczym bydź ma/ áby y ten ktory bierze podwode zuchwálstwem sie nie obchodźił. A Komornik téż nie v kogo innégo Podwody vpomináć sie ma/ iedno v Woytá álbo v Burmistrzá.

Po czemu od koniá płáćić,ták z wozem, iáko bez wozu.

Zadné miásto áni wieś od Bożégo Národzenia blisko przyszłégo poczawszy: Podwody dármo dáwáć nie ma / żadnému człowiekowi: Ale od koniá podwodnégo bez wozá ná mile/ kázdy pułtorá groszá płáćić ma / á Przewodnikowi ná zad płáćić nie trzebá/ chybá iżby sie sam postániec z przewodnikiem ná zad wrácał. Z wozem kto iedźie / ten od koniá do wozu ná mile dwá groszá dáć ma / co sie rozumie iżby y wóz y koniá náymował: ále ieśliby swóy wóz miał/ tedy od koniá do wozu da pułtorá groszá/ odedwu koni do wozu swégo trzy grosze: á gdźieby chćiał mieć iednégo iácy koniá do wozu y z przewodnikiem / tedy ma od koniá dáć dwá groszá / á przewodnikowi pułtorá. A te pieniądze przewodnikowi záraz dáne bydź máią / niż z mieyscá wyiedźie.

Iáko sie przy brániu Podwody spráwowáć.

NAprzód listu trzebá/ który list Podwodnym zowią: który list miawszy/ pieniedzy bedźie potrzebá: ták ná Podwode wedle opisánia wyższégo / iáko ná stráwe tám y sám. Co sie też stráwy dotycze / tedy ná nie tákże wiele wychodźić ma iáko y ná Podwode: to iest / osobie ná mile trzy grosze: miawszy listowną y pienieżną odpráwe / ma sie káżdy z listem Vrzedowi we wśi álbo w mieśćie / temu kogo nád tym vstáwiono pokázáć y pieniądze dáć / ták iáko przyidźie wedla pocztu koni z wozem / álbo bez wozu: á wedla mil / Vrząd wiec mu powinien dáć bedźie ták iáko ná liśćie pokaże: ná którym liśćie ma przypisáć temu Vrząd / którégo dniá / y do kąd podwode brano: żeby dwákroć ná ieden list / w iedne dróge niedawano: á ktemu Komornik ktory sie wróći/ ma oddáć list podwodny do Káncellárijéy nászéy.

Iáko sie iádąc ná Podwodzie spráwowáć.

Zaden który ná Podwodźie iedźie / podwodnéy odmiány miiáć nie ma. Zaden koni v ludźi podróżnych bráć nie ma. Alioqui, któryby Komornik był w tym nálezion/ ten szkode naprzód

dwoiáką

dwoiáką nágrodźić / á ktemu dwie Niedźieli w więźieniu śiedźieć ma. A ná koniec ná táką posługę posyłan bydź nie ma / álbo będźie z reiestru Komorniczégo wymázan. Jesliżeby koń vstał/álbo záchorzał / ábo zdechł/ma posłániec v człowieká podróżnégo/ álbo we wśi koniá náiąć/á przewodnik ták od niego zápłáćić ma/iáko przydźie wedle tego iáko sámému płácono.

Które postánowienié y obyczay dawánia Podwód wysszéy opisány/ zdał sie na ten czás nam y Rádam nászym Koronnym nie obrázliwym. A iż wszytkich zárówno dotknie/którzy są podwody dáwáć powinni: A wszákże iesliżeby nápotym zdáło sie nam y Rádam nászym w téy mierze co przydáć/álbo wiąć/álbo odmienić / á inszy obyczay podwód náléźć: to záwżdy potym będźie ná woléy nászéy. Ale ná ten czás to postánowienié wysszéy opisáné / chcemy żeby było od wszytkich / którym to należy dźierżano / y pieniądze ná pódwody wedle tego postánowienia ná czás wysszéy miánowány: to iest/ do świętá S. Marćiná blisko przyszłégo: żeby iuż ták zá pieniądze podwody dawano/ iáko wysszéy opisano. A roskázuiemy wszytkim Stárostom y Dźierżawcom nászym / áby káżdy Stárostá po mieśćiech y miásteczkách/y po wśiách w Stárostwie swym to postánowienié násze wczás obwołáć dáli / żeby káżdy którégo to dolec ma/zá czásu o tym wiedźiał: á niewiádomśćią sie nie wymawiał. A ná świádectwo pieczęć násze przyłożyćiesmy kazáli. Dan w Wárszáwie ná Wálnym Séymie Koronnym / dwudźiestégo ósmégo dniá Miesiącá Márcá / Roku Bożégo Tyśiącnégo/ pięćsetnégo/ szeséćdźieśiątégo czwartégo. A pánowánia nászégo Trzydźiestégo piątégo.

Rel° Reuereñ. Petri Myſzkowski R. P. Vice Cancellarij, Decani Craco. Gneſneñ. Poſnanieñ. Ploceñ. Lancicieñ. Varſauieñq. Præpoſiti.

Incorporátia młynów Poznánskich.

Ponieważ młyny násze przy Poznániu/ ieden za Czarnémi Mnichámi / drugi zá brámą Wrocłáwską leżącé / zá dawnym zániedbániem z groblámi / álbo ich gáćiámi / tákże z záłumnośćią budowánia ad ruinam przyszły. Przeto té młyny wysszéy

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 46. sta. III.

ßéy miánowáné z trzećią miárą ſkupiwßy poſseſsory ich iuxta formam iuris, ieſli dożywoćia nie záßly / cum eorum pertinentiis temu to miáſtu náßému Poznániowi / álbo communitati miáſtá tego / in merum dominium czáſy wiecznémi incorporuiemy. Z których to mlynów ná káżdy rok powinni bedą ćiż to mieſczánie Poznáńſcy do zamku náßégo Poznáńſkiégo / płáćić y ſkutecznie oddáwáć / pßenice małdrów pieć: á rży / álbo żytá małdrów dwádzieśćiá y dwá miáry Poznáńſkiéy: w czym iednák ma bydź baczenié in legalibus impedimentis, pogorzenia / álbo znáczney ßkody przez powódź niezwyczáyną. A Owárty do Ráwy gdy iéy przedtym z tych młynów nie dawano / tedy téż ná potomné czáſy Miáſto to Poznáńſkié dáwáć nie ma: iáko o tym ßérzéy Przywiléy náß y poſtánowienié z Generałem Wielkiéy Polſki vczynioné obmawia.

SRZODA

Od Poboru wolna.

Zyg. III. w Wárßá. 1589. Liſt 45.

MIáſtu náßému Srzedzie prze deſolácią przez ogień / od podatków Poborowych do cztérzech exákciy pocżąwßy od vchwały Séymu niniéyßégo / ieſliby kiedy z potrzeby Rzeczypoſpolitéy vchwaloné były / odpuſczamy.

Incorporátia Wóytoſtwá temuz miáſtu.

Támże Liſt 46.

TAkże téż Srzedzkiému Miáſtu Wóytoſtwo Srzedzkié incorporuiemy.

MIASTO PONIEC.

Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

OKazáło liſt Królá Alexándrá de data 1504. w którym inſerowáné dwá liſty / ieden od Władyſłáwá Królá ſub data 1398. który to w ſobie ma / áby wßyſcy y káżdy kupiec / mieſczánie / á obywátele miaſt y miáſteczek Wielgopolſkich / ze wßeláſkiémi rzeczámi álbo kupiámi / chcąc iecháć ku Wrocłáwiowi álbo Sląſku / ſtárémi drógámi ieżdżili / to ieſt / przez Srzem y Poniec. A támże máią clić / we Srzemie máią dáwáć cłá po

cztérzy

cztérzy pieniądze / od káżdégo koniá: A w Poniecu po pułgroszku. De aliis autem prouinciis vel incolis, tedy máią dáwáć od káżdégo koniá po pułgroszku / á od bydleciá po sześći pieniedzy. A drugi list támże inserowány drugiégo Władysłáwá de data 1441. gdźie vstáwił w Poniecu cło / áby káżdy z Wielkiéy Polski płáćił per medium grossum. Extranei verò vel ductores, per grossum vnum. Y nie máią téż kupcy inedy ieżdźić iedno przez Poniec ku Sląsku / sub amissione omnium mercium.

MIASTO WSCHOWA.

Libertátia od wiárdunków, &c. Ziemie Wschowskiéy.

STárostá Wschowski / po té czásy / niewiémy zá iákim práwem / od szláchty téy tám ziemie Wschowskiéy / tákże z máietnośći / ták stanu Duchownégo iáko y świetckiég / wyćiągał wiárdunki / czynsze / spy / y stáćię: o co / że sie obywátele téy tám ziemie Wschowskiéy vskarżáli / mieniąc sie ztąd mieć niemáłé preiudicium w práwiech y wolnośćiách swych szláchecskich: dla tego ná prośbe y żądánié posłów Ziemskich / ten to Stárostá bedźie powinien ná Séymie pierwszym po Koronáciiéy práwo ná to pokázáć: ktoré iesli bedźie słuszné / onégo tylko sámégo przy tym práwie zostáwić bedźiemy powinni: ále inszym nápotym Stárostom to práwo służyć niema. Który ieslize ná tym Séymie przyszłym po koronáciiéy práwá swégo nie pokaże słusznégo / tedy iuż exnunc te to ziemie Wschowską / tákże máietnośći wszytkié ták duchowné iáko y świetckiégo stanu od płácenia tego wolné czynimy czásy wiecznémi. Zyg. III. w Kráko. 1588. List 49. sta. 45.

Incorporatia Wóytowstwá we Wschowéy.

WOytowstwo miástu Wschowéy ná wieczné czásy incorporuiemy. Zygm. III. 1589. List 46.

BYDGOSCZA.

W piérwßéy częśći Státutu Tit. *Skłády Solné.* Fol. 387. & 394.
Item, vide Tit. Gedaneñ. Toruneñ.

WOIEWODZTWO SĘDOMIERSKIE.

Ziemiá Sędomiérſka nie ma bydz záſtáwiána.

Kázim. III. 1478. Liſt 85.

KAzimierz / z łáſki Bożey Krol Polſki / Wielkie Kśiążę Litewſkie / Ruſki / Pruſki / Pan y Dziedźic. Oznáymuiemy ninieyßym liſtem / ktorym to wiedźieć należy / wßytkim / teraz y ná potym bedącym. Iż my máiąc ná báczeniu ſtateczną wiárę / y wielką przychylność przećiwko Nam / y Króleſtwu náßému miłość / od Wielmożnégo Janá z Rytwian / Woiewody Krákowſkiégo / Rycérzá / y Senatorá nam ſczérze milégo: ktory to Jan Woiewodá / chcąc wolą brátá ſwégo Derſlauſá / niegdy Káßtelaná Krákowſkiégo / y Stároſty Sędomiérſkiégo wypełnić / y ſwą vprzéymą życzliwość przećiwko oſobie náßéy naprzód / potym przećiwko Rzeczypoſpolitéy Króleſtwá náßégo / y miłość oſobliwą pokázáć: Ziemię Sedomiérſką z Zamkiem / z Miáſtem / z Miáſteczki / ze Wśiámi / ze Cły / Moſtowémi / y ze wßytkiémi Czynßámi / dochody / pożytki / iákokolwiek ku niéy należącémi / odpuſczáiąc y rozwiezuiąc zgołá znáczné Summy / które od Nas / y od rodzonégo brátá náßégo / Páná Włádyſławá / Węgierſkiégo y Polſkiégo Królá / ná przerzeczonéy Ziemi Sedomiérſkiéy / Zamku / Mieśćie / Miáſteczkách / Wśiách / obádwá z nich mieli obowiązáné y zápiſáné: Liſty też rozné náßé y przerzeczonégo brátá náßégo rodzonégo Páná Włádyſłáwá Królá / w których zapiſy y obligátię przerzeczonych ſumm / z przyczynámi y względy tám wyrázonémi iáſnie ſie zámykáły: w moc náßę przez ręce Wielebnégo Páná Stániſławá z Kurożwiąk / króleſtwá náßégo Podkánclérzégo wróćił: y źiemię przerzeczonéy Sędomiérſkiéy / tákże Zamku / Miáſtá / miáſteczek / y wśi ſkutkiem y doſtátecznie / nic ſobie áni potomkom ſwym práwá / własnośći / páńſtwá w tych dobrách nie zoſtáwuiąc: z tych dóbr wyiechał ſczérą dobrą wolą ſwą

lą ſwą

lą swą dla rozmnożenia y pomnożenia Królestwá. A żeby z przygody iákiey nieszczesney (czego Boże vchoway) wola iego przednie dobrá / ku rozmnożeniu królestwá nászego y Rzeczypospolitey przystosowána / nie byłá sposobem iákimkolwiek złamána / álbo oszpecona: ninieyszym Listem w słowie nászym Królewskim obiecuiemy / obowiezuiemy / zápisuiemy sie: Iż przerzeczoną ziemię Sedomierską / Zamek / Miásto / Miásteczká / Wsi / ze wszystkim álbo w cześci przez Janá Woiewode nam odkazáną / y dárowáną żadnemu człowiekowi / którégokolwiek záwołánia / stanu / dostoieństwá / y w któreykolwiek ták nászey / iáko Królestwá nászego potrzebie / przygodzie / w przypadku / w Lennie nie damy / áni zápiszemy / áni przedamy / áni dáruiemy / áni zástáwiemy / áni naymiemy do czásu álbo do żywotá ná wieki / álbo ktorymkolwiek obyczáiem / áni iákiey summy pieniężney máłey álbo wielkiey. Též y ku wydzierżeniu / árendzie / naymu / álbo pod imieniem wydzierżenia / Arendy álbo naymu / w tey ziemi / Zamku / w Mieście / Miásteczkách / Wsiách / álbo ktorychkolwiek przerzeczonych rzeczách / ták w cześci / iáko we wszystkim nie zápiszemy / álbo zápisáć dozwolimy / wiedząc álbo niewiedząc / prosto álbo niesprostá / álbo którąkolwiek wymyśloną przyczyną / okázią / y bárwą. Ktemu wszystkie okázię / bárwy / sztuki / przyczyny / chytrości / zdrády / wymysły / którąkolwiek subtelnością wymyslone / nápisáne / y włożone / żadnemu człowiekowi / którégobykolwiek záwołánia / stanu / płci / álbo dostoieństwá był: ktoryby przeciwko nászemu postánowieniu w cáłości álbo w cześci wystąpił / álbo przeciwko niemu był / álbo żeby ią zgwałcił / niechcemy bydź pomocne / áni go do iákiey wymówki y spráwowánia swégo złégo vczynku y występku onégo nieprzypuścimy: áby nie miał bydź ciągnion ku obwinieniu y karániu. A ieslibyśmy sie ninieyszey nászey obietnicy obowiąskowi / zapisowi / sprzeciwiáli álbo one zgwałcili we wszystkim álbo w cześci: y ieslibyśmy iákie w Lenno dánie / zápisánie / dárowánie / przedánie / obowiązánie / w przerzeczoną ziemię Sedomierską / w iey Zamek / Miásto / Miásteczká / Wsi / Czynsze / Cłá / y w którekolwiek dochody vczynili: tedy tákowe w Lenno dánie / chcemy y skázuiemy bydź nikczemne / nieważne / y nigdy nie ma mieć żadney mocy / iáko tákowe / które ku szkodzie Rzeczypospolitey Królestwá nászego / y obráženiu y ziątrzeniu mogłoby przyść. Nád to y persone

ktoregobykolwiek stanu y záwołánia byłá / ktoraby zapis álbo w Lennie dánie ná przerzeczoney ziemi Sędomierskiey / Zamku / Mieście / Miásteczkách y wsiách od nas y od potomkow nászych przyiełá / skázuiemy: iż táki ma bydź zá tego poczytan / ktory Máiestat Krolewski y Rzeczpospolitą obráźił: tákże go skázuiemy nászym y krolestwá nászego Polskiego iáwnym bydź nieprzyiacielem / y zdraycą. A bedziemy mieć moc My y potomkowie nászy / y owszem też y Rády krolestwá nászego będą mieć też moc / człowieká ták złośliwego y chełpliwego od przerzeczoney ziemie Sedomierskiey / Zamku / Miástá / Miásteczek / Wśi / álbo częśći ich / ktorąby ośiadł / przez wszelkiego práwá / y práwnego postepku oddálić / wygnáć / iáko pospolitego dobrá nieprzyiaćielá y zámieszáczá. Ku ktorych rzeczy wszytkich świádectwu / pieczęć nászá ninieyszému listowi iest záwieszoná. Stáło sie to ná Seymie Wálnym Piotrkowskim / w Piątek przed Niedzielą Zapustną / etc. Roku Páńskiego 1478. Przy czym byli nauczćiwszy y vczćiwi w Pánu Krystuśie Pánowie świętego Kośćiołá Gnieźnieńskiego Arcybiskup y Primás / Sbigniew Włodzcláwski / Andrzey Wármieński / Biskupi: y Wielmożni y Vrodzeni Máthiasz z Bniná Poznáński / Jákub z Debná Sedomierski / Mikołay z Kutná Łeczycki / Woiewodowie: Jan z Ostrorogá Poznáński / Bártłomiey z Jwánowic Káliski / Piotr Dunin z Práwkowic Sierádzki / Kasztelanowie: y inszy Dignitarze y Vrzednicy Krolestwá nászego / y Dworzan bárzo wiele. Dan przez rece Wielebnégo Stánisławá z Kurozwiąk / Krolestwá nászégo Podkánclerzégo.

MIASTO SĘDOMIERZ.

Mjesczánie Sedomierscy vkazáli przywiléy Kśiążeciá Leszká / Roku Bożego 1236. ná skład w Sedomierzu.

Tóz Miásto.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. Vkazáło list Królá Kázimierzá / de data 1366. ná Skład Soli y śledźi: á drugi list Królá Władysławá / de data 1390. w ktorym dał im wolność wożenia Soli Wisłą y ziemią z Zup Bocheńskich y Wielickich: á trzeći list Królá Kázimierzá de data 1459. gdźie im też około skłádu opátrzenie czyni.

Toz

Tóz miásto.

Támże Vkazáło liſt Królá Káżimierzá de data 1459. w którym ſą liſty inſerowáné/ iáko Królá Włádyſłáwá de data 1390. y potomków ich: którzy to Królowie dáli miáſtu Sedomierſkiému przywileie ná ſkład Soli y Śledzi ná wieczność/ tákim ſpoſobem: Iż którzybykolwiek z Krakowá álbo z Toruniá iecháli przez miáſto Sedomierz z śledźiámi/ álbo z ſolą/ będą powinni wedlug przywileiów ſtárych trzy dni w Sedomierzu przedáwáć té kupie/ á po trzech dnioch będą moc wyiácháć/ iáko ſie ſzérzéy w przywileioch produkowánych opiſuie. Tenże Támże.

MIASTO WISLICA.

Támże Okazáli Wiśliczánie liſt Królá Káżimierzá/ Roku Páńſkiégo 1463. dány/ ná ſkład Soli w mieście ich. Vkazáli téż drugi liſt Królá Káżimierzá de data 1450. iż ſól w báłwániéch Bocheńſką máią woźić/ á żeby ſkłádu nie dopuſczáli. Támże.

Vkazáli y nád to liſt Káżimierzá Królá de data 1490. ná ſkład Soli: y támże liſt inſerowány Królá Káżimierzá 1450.

MIASTO RADOM.

Vkazáło liſt Królá Káżimierzá Jágellowégo ſyná pod tąż datą/ y w iednéż słowá/ ná drógi tákowéż/ iáko y Poznáńczycy vkazáli: tylko tym ſie mieni: iż dáte nápiſano w Piotrkowie ná Séymie: á w Poznáńſkim z proſtá w Piotrkowie: iáko wyſzéy/ gdźie ſie ten liſt Poznáńſki opiſuie/ vyźrzyſz. Támże.

W WOIEWODZTWIE KALISKIM.

MIASTO KALISZ.

330. Mieſczánie Káliſzcy vkazáli Przywileie dwá Królá Zygmuntá: ieden de data 1540. który pierwſzy liſt ma to w ſobie: iż Król Zygmunt vſtáwił mieſczánom Káliſkim ſkład w Káliſzu zá prosbą y zá ſłuſznémi przyczynámi/ ták dla popráwy miáſtá iáko ku zamku: który ſkład gdyby przeiecháli/ kupie wiozące Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

tráca.

tráca. A drugi liſt náß / de data 1552. który to ma w ſobie: iż Król Olbrácht dał był ſkład: iż káżdy kupiec przez śiedm dni z wykłádániem kupi ma ſtáć: tym to mieſczánom Káliſkim/ od Jána Oſtrorogá wywolánym/ któryſmy my potwiérdźili/ tákże y Król Olbrácht: & loco beneplaciti perpetuò vſtáwiliſmy.

W tymże liśćie też opiſano drugi przez Jána Oſtrorogá Stároſte Wielkopolſkiégo z roſkazánia Królá Olbráchtá poſtanowioné / y liſt przez tego Oſtrorogá ná to dány de data in Kozminek/ feria ſecunda poſtridie Sanctæ Trinitatis, Año 1496. który liſt Oſtrorogów Król Olbrácht potwiérdźił / de data in Conuentione Sędomirieñ. feria ſecunda poſt Dominicam Oculi proximè præteritã, Anno Dñi. 1497. które drógi ták opiſano.

Naprzód mieſczánie ziem Pruſkich do Wrocłáwiá Sląſkiégo/ Brzégu/ Néſy/ Swidnice/ Opola/ Opáwy/ & eius finitima przez Bydgoſczą/ Gniézno/ Wrześnią/ Pyzdry.

Tákże też y z tychże ziem Pruſkich / do miaſt wyßéy opiſánych Sląſkich/ mogą też iśdź przez Rádźieiów/ Włodzcław y Konin.

Trzecia drógá tymże ziemiam Pruſkim / do tychże miaſt Sląſkich wyßéy opiſánych/ wolna bydź ma przez Toruń/ Koło/ Turek/ y z miaſt Polſkich przerzeczonych/ y im przyległych/ ći wßyſcy máią iśdź przez Káliß: A z Kálißá do Oſtrzeßowá/ á potym do Sląſká.

A ktoby z tychże ziem Pruſkich chćiał iecháć do Głogowá/ Legnice / Gerlice / Bruclu / Zytáwy / y do innych przyległych: ći máią iśdź ieſli ſie im bedźie podobáło / nie przez Káliß / ále przez Poznań/ Kośćian/ Wſchowe.

A ziemie Mázowieckié / iáko to Ráwá / Socháczów/ Płocko / Goſtynin / y inßé wßyſtki miáſtá Mázowieckié idąc do Sląſká/ máią iśdź przez Koło/ y Wárte/ Kozminek/ y Káliß/ á z Kálißá do Oſtrzeßowá/ á ztąd do Sląſká.

A Wárßáwá y inné miáſtá Mázowieckié nie ná Káliß / ále ná Boleſłáwiec / áż do Sląſká przez Wárte y Kozminek powinni iśdź ná Káliß y Oſtrzeßów/ y dáléy.

A Prágá y Czeſka ziemiá ku Myßnu/ Luſáciiéy/ y cześć Sląſká wyieżdżáiąc do Korony przez Poznań/ nie powinni iśdź przez Káliß/ ále cześć Moráwy y Czechów / y Prágá/ ku Morawie wiéżdżáiąc do Korony przez Włodzcław/ Ryge/ y Myßne: ći z Oſtrzeßowá przez Káliß powinni chodźić. A potym woły/ które pędzą z Mázówß y ziemi Polſkich Mázowßu gránicznych/

nicznych / przez Wárte y Kozminek máią bydź pedzone przez Káliß y Ostrzeßów / álbo gdźieby śie podobáło tym co pedzą.

W WOIEWODZTWIE SIERADZKIM.

SIERADZKIE y PIOTRKOWskie Stárostwo.

ZA prośbą ziemie Sierádzkiey Posłów / y zá vćiążeniem Szláchty oney ziemie prze dálekość Grodu / vstáwiamy: Iż Gród w Piotrkowie ma bydź / w ktorym wßystkie spráwy bydź ważne máią / iáko y w Sierádzu. Wßákoż ieden Stárostá obádwá Grody dźierżeć ma. Zyg. Aug. w Wárßá. 1557. List 7. w Constitu.

WIELVNSKA ZIEMIA.

MIASTO WIELVN.

31. ACz w Mieśćie Wieluńskim przedtym Skład nie był: á wßákże iż iest bliskie miásto gránicam Sląskim / y pilnie nas zá to prośiło wiele Pánow Rad nászych / tedy im Skład kupi wßelákich dáć listem osobnym roskażemy / iáko o tym ßerzey list ten nász świadczyć bedźie. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

Incorporátia Wóytostwá Wieluniowi.

NA prośbe Posłow Wieluńskiey ziemie / pozwalamy: áby Woytostwo Wieluńskie / miástu Wieluńskiemu wiecznie incorporowáne było: y iuż to Woytostwo temu miástu wiecznie incorporuiemy. O czym Przywiley nász temu miástu / zá zezwoleniem wßech stanow nádány ßerzey obmawia. Wßákoż pożytki z tego Woytostwá máią bydź obrácáne ná popráwe miástá tego. Stephan w Wárßá. 1581. List 214.

KRZEPICE.

Pátrz niżey w Artykule generálnym o Iármárkách.

WOIE-

WOIEWODZTWA LVBELSKIEGO.

MIASTO LVBLIN.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. VKazáło List Królá Władysłáwá de data 1392. którym 328.
Przywileiem dáie skład temu to miástu ná wieczność: iż káżdy Kupiec iádąc ze wszeláktémi kupiámi przez to miásto / ma ośm dni tám przyiechawszy kupie swoie składáć: á potym choćby nie przedał / będzie mu wolno po wszystkim królestwie nászym iácháć.

Incorporátia Wóytowstwá Lubelskié°

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 46. WOytostwo w Lublinie miástu ná wieczné czásy incorporuiemy.

MIASTO PARCOW.

Támże. OKazáło list nász de data 1553. w którym dálismy im skład Soli Ruskiéy / którą z Bełzá y z Krasnégostáwu przywożą / sine præiudicio aliorum depositoriorum.

WIELKIEGO X. LITEWSKIEGO PRZYWILEIE,

Y iego Powiátow / miast : z strony Elekciey/ Seymow spolnych/ dostoienstw/ praerogátiw/ symmachias/ to iest/ spolnego woiowánia y pomocy/ foedera/ monety/ telonia/ omoclyrias / to iest / indifferentis dominii / tytułu / exekuciey / Státutow ich / Kśiążecych domow/ imion y spadkow: o tych wszystkich rzeczách Przywileie te obmawiáią.

Okolo

OKOŁO ZIEDNOCZENIA Księstw z Koroną.

Gdyż wszytkim rzecz iest doświadczona: iż moc skupiona y ziednoczona zwykłá bydź záwżdy mocnieysza/niż rozdzielona: obiecuiemy pilność vczynić: ábyśmy Wielkié Księstwo Litewskié/y Ziemie Pruskié/y iné Ziemie pogránicznė Królestwu/do iedności przywieźdź mogli: y iáko nasnádniey będzie mogło bydź/w to vgádzáć będziemy: áby wszystki brzemioná spólnie nośili/y Monetę iednáką pospolicie bráli: á zwłaszczá gdy Séym oboiem Páństwam przerzeczonym ku skończeniu tego postánowiemy. Zygmunt w Kráko. 1510. List 8.

Podobna temusz Vstáwá.

Gdyż rozmáitémi przykłády bywamy náuczeni: iż moc ziednoczona iest mocnieysza/niż rozdzielona. Co my pilniéy w vmyśle nászym rozważáiąc/á widząc Królestwu nászému więtszé teraz y cięższé niż kiedy przedtym nieprzespieczności nálegáć: ábyśmy ie tedy tym łatwiéy od nas y poddánych nászych gardł odpędzić mogli/obiecuiemy pilne stáránie vczynić wszelkim sposobem vczćiwym: áby Księstwá nászé Litewskié/Zatorskié/y Oświecimskié/y Ziemie nászé Pruskié do tegośmy przywiedli (ponieważ baczą w nieprzespieczeństwie Królestwá nászégo téż swé nieprzespieczeństwo bydź: á iż Królestwo nászé nie mogłoby vpáśdź krom vpadku onych Ziem) wszytki swé śiły złączyli z Królestwá nászégo śiłámi: Iż gdyby możny iáki nieprzyiaćiel gwalt nam iáki vczynić chćiał/złączywszy vmysły y moc woienną w iedno/łácwiéybyśmy mogli onému odeprzéć. Zygmunt w Kráko. 1539.

Wćieleníé Ziem Wielkiégo Księstwá Litewskiégo do Korony Polskiéy, z pozwoleniém Herbów Litwie z Polski, y niektórych wolnośći ná ten czás Litwie dánych.

Oooo W Imie

List 125.

Imie Boże / Amen. Ná wieczną pámieć. Jeſteſmy powinni duchownégo pokármu y zbáwiennégo nápoiu vżyczáć tym / ktorym pánuiąc pożytkow docześnych podáiemy podpomożenia: ábyſmy tym / ktore ku cieleſnéy potrzebie podéymuiemy / y zbáwienne też náuki im / ile z nas może bydź / podawáli: iżbyſmy ſie nie zdáli tylko o pożytkách docześnych ſtáráć / á wieczne opuſzczáć: y ſtąd dárow błogoſłáwieńſtwá y zapłáty wiecznéy czekamy / áby ztąd niepoczuliſmy vſzkodzenia żywotá wiecznégo: y áby zá prace náſze nieſtradáliſmy pożytkow zapłáty pożądánéy. Jeſt rzecz pożyteczna dowiedowáć ſie o tym / y pilnie przeglądáć: áby iáko ludziom dáiemy cieleſne dobrodzieyſtwá / też ábyſmy rozważáli / iákobyſmy im y niebieſkie pokarmy dawáli: y ktore ná tym świecie bogáctwy prędko przemiiáiącémy vbogacamy / tymże drogę wiecznégo błogoſłáwieńſtwá ábyſmy pokázowáli: áby tu náſzéy ſczodrobliwośći ználi pomocy / á potym przyſzłéy chwały zápłáty przez pokazánie náſze otrzymáli / w imie Zbáwicielá nas wſzyſtkich.

Dla tego My Władyſław / z łáſki Bożéy Krol Polſki / y Ziem Krákowſkiéy / Sedomierſkiéy / Sierádzkiéy / Łęczyckiéy / Kuiáwſkiéy / Litewſkiéy / nawyſze Kśiąże / Pomorſki / Ruſki / Pan y Dziedzic / y Alexánder rzeczony Witowd / Wielkie Kśiąże Litewſkie / y Ziem Ruſkich Pan y Dziedzic / oznáymuiemy przez niniéyſzy liſt / ktorym to wiedzieć przynależy / wſzyſtkim teraz y potym będącym / ktorzy tego wiádomość będą mieć: iż Ziemie Litewſkie / y ich obywátele poddáni Páńſtwu náſzému (ktorym częſtokroć rękę ſczodrobliwośći náſzéy rozśćiągamy / y o pożytki ich ſtáráiąc ſie mieliſmy o tym pieczą / iákobyſmy zá częſtym ſtárániem ſtan y záwołánie ich vczynili zacnieyſzy) chcąc tedy ie z wielkim pożądániem w nabożeńſtwie przyiętéy wiáry ná potomne czáſy vtwierdźić y vgruntowáć: áby ie nawyſzy Pan / zá ktorégo łáſką á ſtárániem náſzym wzięli oświecenie wiáry / ku chwale y czći imieniá ſwégo y téyże wiáry powſzechnéy oświeceniu / pomnażániem łáſki ſwéy vtwierdźił: iż gdyſmy ich częſtokroć dáry ſczodrobliwośći náſzéy poćieſzyli: tedy też iáko nabárziéy bydź może / chcemy ie duchownémi dáry záchowáć / y przez dobre ſpráwy y prace zátrzymáć. Ktorzy áby w ſtałośći wiáry tym lepiéy ſie ćwiczyli / iżeby z cnoty

Litwá do wiáry Krześciáńſkiéy zá ſtárániem Królá Polſkiégo ieſt przywiedziona.

Litwie Krol Pol-

w cno-

w cnotę postępowáli/ Járzmo niewoléy / w którey do tego czá- ſu byli zámotáni y związáni/ z ſzyie ich ſkłádáiąc y rozwięzuiąc/ z wrodzoney nam ſczodrobliwośći y łáſki/ im wolnośći/ ſwobody/ łáſki/ exemptcyę/ y Przywileie/ które zwykły bydź dawáné ludziom Powſzechney wiáry/ wedle zámknienia w ſobie niniéyſzégo Przywileiu dáiemy y vżyczamy.

ſki iáko nowym Krześćiánom wolnośći nádáie.

A naprzód/ ácz od tego czáſu/ od którego zá nátchnieniém Duchá świętégo/ wiáry Powſzechnéy poznawſzy iáſność/ Koronę Króleſtwá Polſkiégo przyięliſmy/ dla rozmnożenia Krześciáńſkiéy wiáry y dobrégo ſtanu y pożytku Ziem náſzych Litewſkich/ oné z Ziemiámi y Páńſtwy im przyleglémi y ſpoionémi/ przerzeczonému Króleſtwu náſzému Polſkiému przywłáſczyliſmy / wćielili / złączyli / ziednoczyli / przydáli / ſprzymierzyli/ zá zwoleniém iednoſtáynym náſzych y inych bráciéy / y wſzyſtkich Pánów/ Szláchty/ Przełożonych/ y Boiárów wolą téyże ziemie Litewſkiéy: wſzákże chcąc Ziemie przerzeczoné Litewſkié dla nieprzyiaćielſkich naiázdów y zdrad Krzyżaków y im przyległych y inych którychkolwiek nieprzyiaćioł (którzy przerzeczoné Ziemie Litewſkié y Króleſtwo Polſkié chcą ſpuſtoſzyć / o ſkáźie tych Páńſtw myśląc) w przeſpieczeńſtwie y w pewnéy obronie poſtáwić / y im wieczny pożytek ziednáć : téſz Ziemie / któréſmy záwżdy zupełnym Páńſtwem y práwem doſtátecznym do tego czáſu mieli y mamy od Przodków y rodziców náſzych y porządkiem vrodzenia náſzégo/ iáko prawdziwy Pan zá wolą Pánów/ Szláchty/ Boiárów y zwoleniém / przyłączywſzy ie przerzeczonému Króleſtwu Polſkiému powtóre wćielamy / y práwie w wnętrznośći kłádziemy/ przywłáſczamy/ złączamy/ przyłączamy/ ſprzymiérzamy/ y ná wieki przykłádamy/ ſkázuiąc oné ze wſzyſtkiemi ich Páńſtwy/ Ziemiámi/ Kśięſtwy/ Przełożeńſtwy/ Powiáty/ własnośćiámi/ y ze wſzyſtkim práwem Koronie Króleſtwá Polſkiégo ná wieczné czáſy : áby záwżdy były ziednoczoné/ nieodezwánié y przez ſporu wſzelákiégo.

Kśięſtwo Litewſkié do Korony ieſt wćielone.

Téż wſzyſtki Kośćioły Ziem Litewſkich przerzeczonych ták Cathedrales, iáko Collegiatas, Parochiales , álbo Conuentuales w Wilnie y gdźie indźie zbudowáné/ y które máią bydź y ſą zbudowáné/ fundowáné / we wſzyſtkich ich wolnośćiách/ ſwobodách / Przywileiách/ exemptcyách / y zwyczáioch wſzyſtkich záchowywamy przez niniéyſzy liſt / wedle zwyczáiu Króleſtwá Polſkiégo.

Kośćioły Litewſkié Powſzechnéy wiáry w wolnośćiách ſą záchowáné.

Tákże Pány/ Szláchtę / y Boiáry Ziem náſzych Litewſkich/ w dáro-

Pánowie y Szláchta

Litewſka Powßechnéy wiáry iednych wolnośći y Herbów vżywáć máią z Polaki

w dárowiznách/Przywileioch/y dozwoleniách im przez nas dánych/vdzielonych/gdy tylko będą Powßechnéy wiáry y Rzymſkiému Kośćiołowi poddáni / y którym ſą nadáné Herby/niech ſie z nich weſelą/ vczeſtnicy będą/y ich vżywáią : ták iáko Pánowie y Szláchtá Króleſtwá Polſkiégo/ ſwych vżywáią/ y z nich ſie weſelą.

Szláchtá Litewſka Powßechnéy wiáry w oyczyſté dobrá wſtępowáć ma/ iáko y Polſka.

Też przerzeczeni Pánowie y Szláchtá máietnośći ſwé oyczyſté iednákimże Práwem niech dzierżą : y dárowánia náße / ná które liſty máią/ mocné/vtwiérdzoné wieczną mocą tákże niech dzierżą : y będą mieć moc oné przedáć/ zámienić/ oddalić/dárowáć/y ku ſwym pożytkóm obrácáć. Wßákże to ma bydź zá oſobnym dozwoleniém náßym/ták iż gdy ie będą oddáláć/frymárczyć / dárowáć : to przed námi álbo náßymi Vrzędniki / wedle zwyczáiu Króleſtwá Polſkiégo / będą czynić y ie zdáwáć. Też po śmierći rodźiców potomſtwu nie máią bydź bráné máietnośći dźiedźiczné/ ále oné máią dzierżeć y z potomki ſwémi : iáko Pánowie y Szláchtá Króleſtwá Polſkiégo ſwoie dzierżą / y ku vżywániu wedle ſwégo zdánia obrácáią.

O Opráwách żenionych ná Imionách.

Tákże też żonam ich Opráwy ná dobrách y wśiách/które máią po rodźicách ſwych álbo od Nas pozwoloné ná wieki / będą mogli náznáczyć : iáko w Króleſtwie Polſkim bywáią náznáczoné. A córki/ y śioſtry / y iné powinowáté ſwé / przerzeczeni

O Małżeńſtwie.

Pánowie y Szláchtá Ziem Litewſkich/ będą mogli w Małżeńſtwo dáwáć mężom tylko powßechnéy wiáry : wedle vpodobánia ſwégo/ y wedle zwyczáiu Króleſtwá Polſkiégo/ który ieſt zdawná chowan.

Szláchtá Litew. zamki budowáć y podatki dáwáć ma.

Wßákże té wolnośći ßkodźić temu nie máią / áby Szláchtá niemiáłá bydź ktemu przyćiśnioná : áby budowáć Zámków / y woyny ſłużyć / y podatków dáwáć wedle ſtárégo zwyczáiu nie byłá powinna.

Litwá poprzysięgłá wiárę Pánom ſwym

To oſobliwie wyrážáiąc : iż wßyſcy Pánowie y Szláchtá Ziem Litewſkich wiárę / y powinną wiáry Krześćiáńſkiéy ſtáłość/ to ieſt/ nam Włádyſłáwowi Królowi Polſkiému / y Alexándrowi álbo Witowdowi/Wielkiému Kśiążęciu Litewſkiému/ y potomkom náßym będą powinni trzymáć/y chowáć : iáko Pánowie y Szláchtá Króleſtwá Polſkiégo ſwym Królom zwykli ſą chowáć y trzymáć. Ná co Pánowie/ Przełożeni/ Boiárowie Ziem Litewſkich przerzeczonych przyśięgę iuż nam vczynili : iáko to iáśniéy w liśćiéch ich / które ſobie weſpółek z Pány Króleſtwá Polſkiégo zobopolnie dáli/ ieſt opiſano.

Tymże

Tymże obyczáiem pod przysięgą y pod strácenięm dóbr swoich żadnym Książetóm/ Pánom/ y inym ktoregokolwiek stanu ludziom / ktorzy Ziemiam Królestwá Polskiego zechcą się przećiwić/rády/łáski/y podpomożenia żadnego nie będą dáwáć: ále oné iáko nieprzyiaciele Ziemie y Páństw Litewskich wszystką mocą będą niszczyć / nie máiąc ná żadnego baczenia / iedno ná Nas y ná Potomki nasze: iákoż to Pánowie y Szláchtá przerzeczeni zá się y potomki swé przez przysięgę wiáry swey czynić się obowiązáli.

Litwá przećiwko Królom Polskim rády áni pomocy dáwáć nie ma.

Tákże Dostoieństwá y Stolice y Vrzędy iáko w Królestwie Polskim są postánowioné / tákże postánowioné y rozrządzoné będą: to iest/w Wilnie Woiewodá y Kásztelan Wileński: á potym w Trokách y ná inych mieyscách/iáko Nam napożyteczniey będzie się zdáło/wedle vpodobánia woley nászey/áby trwáły ná wieczné czásy. A ná tákowé dostoieństwá niechay nie będą wybieráni / iedno ktorzy są Powszechney wiáry / y poddáni świętemu Rzymskiemu Kośćiołowi. Y też Vrzędy Ziemie wieczné/ iáko są Dostoieństwá / Kásztelánię/ y iné/ iedno Krześćiáńskiey wiáry ludziom niech będą podawáné: y do Rády nászey przypuszczáni / y przy tych niech będą / gdy o dobrym Rzeczypospolitey będziemy rádzić. Abowiem częstokroć różność wiáry przywodzi różność vmysłów: y rády bywáią wydawáné/ktoré máią bydź táiemnie chowáné.

O vrzędiech Litewskich.

Też wszyscy / ktorym tákowé listy y Przywileie bywáią pozwaláné/ nigdy nas Władysłáwá Królá Polskiego/ y Alexándrá Witówdá Wielkiego Książęćiá Litewskiego / póki będziemy żywi/ y potomków nászych Królów Polskich y Książąt Litewskich/ ktorzy od nas y potomków nászych będą stáwieni/nie opuszczą áni od nich odstąpią pod wiárą y czćią/ y pod obowiąskiem przysięgi: iż wiernie y mocnie przy nas y potomkách nászych będą stáć z swą przyiáźnią / rádą / y pomocą ná wieczné czásy/ y ná wieki.

Litwá przy Królu Polskim y Książęćiu Litewskim záwżdy stáć ma.

To też ktemu przydáiemy: iż przerzeczeni Pánowie y Szláchtá po śmierći Alexándrá / to iest Witowdá Wielkiego Książęćiá Litewskiego / żadnego nie máią mieć y obráć zá Wielkie Książę: iedno ktorego Król Polski y iego potomkowie zá rádą Prełatów y Pánów Polskich/ y Ziem Litewskich będą rozumieli obráć y postáwić. Y tákże Prełáci / Pánowie/ y Szláchtá Królestwá Polskiego/gdyby Król Polski przez potomstwá prawdziwego zszedł / Królá y Páná nie máią sobie obieráć przez

Litwá Páná iáko ma obieráć.

Polacy tákże.

wiádomośći y rády nászey: to iest Alexándrá Wielkiego Kśiążećiá / y Pánów y Szláchty Ziem Litewskich przerzeczonych / wedle sposobu y opisánia pierwszych listów.

Wolnośći te ktorym są nádáne.

Też przerzeczonych wolnośći / y Przywileiów / y tákowych łask tylko oni Pánowie y Szláchtá Ziemie Litewskiey máią vżywáć / y z nich sie weselić: ktorym są dáne Herby Szláchty Królestwá Polskiego / y ktorzy są Krześćiiáńskiey wiáry y poddáni Rzymskiému Kośćiołowi / á nie odsczepieńcy álbo niewierni.

Listy przy Koronácyiey dáne / przez Władysłáwá są potwierdzone.

Też wszystkie Listy / ktoreśmy kolwiek Królestwu Polskiému y Ziemiam Litewskim przed ośmią álbo śiedmią lat álbo potym przy Koronácyiey nászey dáli y pozwolili / przez niniéyszy list potwierdzamy / mocne czyniémy / pochwalamy / y moc wieczney mocy vkłádamy / máiąc ie zá wpisáne y włożone w ten Przywiley.

Séymy Polacy z Litwą w Lublinie álbo w Parcowie spráwowáć máią.

To też dokłádamy osobliwie / y miánowićie: iż przerzeczeni Pánowie y Szláchtá Królestwá Polskiego y Ziem Litewskich / Séymy y stánowienia rzeczy / kiedy tego będźie potrzebá / w Lublinie álbo w Parcowie / álbo ná inych mieyscách ktemu sposobnych / zá dozwoleniém y wolą nászą máią odpráwiáć dla pożytku y potrzeby Królestwá Polskiego / y dla lepszego Ziem Litewskich przerzeczonych.

Które domy Litewskie Herby Polskie przyięły.

Nád to My Alexánder álbo Witówd zá zwoleniém Naiáśnieyszego Kśiążećiá Páná Władysłáwá Królá Polskiego brátá nászego namileyszego / wybierámy ná Herby Szláchty Polskiey Ziem Litewskich nászych Szláchte niżey nápisáną: które sámá Królestwá Polskiego Szláchtá tákże ze wszytkimi / ktorzy z ich pokolenia idą / ku bráterstwu y spowinowáceniu przyięli. A naprzód Szláchtá Herbu Leliwy / Moniwidá Woiewode Wileńskiego: Jádorá / Woiewode Jáwná Trockiego: Ráwá / Minigáłá Kásztelaná Wileńskiego: Lyśy / Sunigáłá Kásztelaná Trockiego: Jástrzebcy álbo Łázánki / aliâs Bolesty Nagorze / które zową Niemiery: Trambki / Hostykoná: Topory / Butrymá: Łábećie aliâs Skrynscy Goliguntá: Poráye / Mykołáiá Bylimińá: Dembno / Korzewe: Odrowas / Wyszegierdá: Wádwicz / Piotrá Mondygiertá: Driá / Mikołáiá Táwtygierdá: Habdániec / Janá Gásztoldá: Półkozá / Wolczká Kutwe: Gryfowie / Butowdá: Srzeniawá / Jádáłdá: Pobodze / Kálońá Grzymáłá / Janá Rymowidowiczá: Záremba / Ginetá Konczewiczá: Pierzcháłá / Dawre: Nowiná Mikołáiá Boynárá: Działoszá / Wolczkoná Kokuthowiczá: Kopacz / Gedorwochá:

Rola /

Rola/Dángielá: Sirokomlá/Jákubá Mingelá: Kot Morski/Woyšnárá Wilkolewiczá: Powálá/Jerzégo Sángáwá: Pomian/Sake: Doliwá/Náczkoná: Sárzá/Twerburta: Dolangá/Monstwildá: Bogoriia/Stánisławá Wišynge: Jániná/Woyšymá Dánczykowiczá: Bicháwá/Monstoldá: Swinká/Andrzeiá Dewknetowiczá: Roldá/Mynymundá Sesnikowiczá: Sulimá/Bodywilá: Nalencz/Koczaná: Lodziá/Miczuchá: Jelitowie/Gerdudá: Korczakowie/Czuppę: Biała/Moydyloná Czušołowiczá: Wánczyk Koczaná/Sukowiczá: Czolek/Janá Ewilá: Godzambá/Stánisławá Buthowthowiczá: Osmoróg aliâs Gieralth/Surguta z Kieśliniá/ etc. Których to Herbów y záwołánia przerzeczona Szláchtá Pánowie y Boiárowie Ziem Litewskich/od tego czásu y ná potym ná wieczné czásy będą vżywáć: y niech się z nich weselą/iáko przerzeczona Szláchtá Królestwá Polskiego zwykłá vżywáć/y ie mieć. A żeby dostátecznieyszą moc wszystki przerzeczoné rzeczy wzięły/kazáliśmy dla pewnieyszéy mocy niniejszy list Pieczęciámy nászémi vtwierdzić. Przy czym byli/y ná co zwáláli y zá wdzięczno to mieli/Nauczćiwszy w Pánu Krystuśie Oycowie Kśiądz Mikołay Gnieźnieński Arcybiskup/Woyćiech Krákowski/Ján Włodzcláwski/Piotr Poznáński/Jákub Płotcki/Mikoły Wileński/ Jan Arcybiskup Lwowski/ Máciéy Przemyski/Michał Kiiowski/ Grzegórz Włodzimiérski/Zbigniew Kámieniecki/Biskupi: gdy Chełmski y iné Kośćioły wákowáły. Y Wielmożni/Meżni/Krystyn Krákowski Kásztelan/ Jan z Tarnowa Krákowski/Mikołay z Michałowá Sedomiérski/Sędziwóy z Ostrorogá Poznáński/ Máciéy z Wásošéy Káliski/Jákub z Koniecpolá Siérádzki/Jan Ligezá Lánczycki/Máciéy z Łábiszyná Brzéstcki/Jánus z Kośćielcá Gniewczowski/ Woiewodowie: Michał z Bogumiłowicz Sedomiérski/ Jan z Szczekoćiná Lubelski/ Dobesław z Olešnice Woynicki/ Florian z Rokitnice Wiślicki/ Krystyn z Koziegłów Sądecki/ Márcin z Kulikowá Gnieźnieński/ Klimunt z Mokrzká Rádomski/ Domárat z Kobylan Biecki/ Mostycz z Skászów Poznáński/ Janusz z Tuliskowá Káliski/Márcin z Kálinowá Siérádzki/Piotr z Włosczowéy Dobrzynski/ Woyćiech z Kośćioł Brześćki/ Jan z Lánkošyná Łęczycki/ Krystyn Kruszwicki/ Jan z Łázuchowá Záwichostski/ Márcin z Lubnice Brzezinski/ Stánisław Gamrat Polániecki/ Jan z Bogumiłowic Czechowski/

Máciey Kot Nakielski/Grot z Jánczowic Málogostski/Iwan z Obichowá Srzemski/Jánusz Furman Miedzyrzécki/Kásztelani: Zbigniew z Brzézia Królestwá Polskiego Márszałek/Piotr Száffrániec Podkomorzy/Márcin z Wrocimowá Choráży Krákowski/Páweł z Bogumilic Krákowski/Mikołay z Strzelec Sedomiérski/Mikołay z Czarnkowá Poznánski/Iáká Káliski/Andrzey z Lubráńczá Kuiáwski/Piotr z Widáwy Siéradzki/Mikołay z Suchodołów Lubelski/Piotr z Tur Leczycki/Sedziowie. Dziáło sie w Miásteczku Hrodle przy rzéce Bugu/ná Seymie Wálnym/w dzién wtóry Miesiącá Pázdziernıká/Roku Páńskiego/Tysiącnégo/Cztérechsetnégo trzynastégo. Dan przez rece Vczciwégo w Pánu Krystusie Oycá Xiedzá Biskupá Krákowskiégo/nawysszégo Káncleŕzá Królestwá Polskiégo/nam sczérze miłégo: á pisan przez rece Ciołká Kánoniká Sedomiérskiégo/Sekretarzá nászégo.

PRZYWILEY PANOW LItewskich zá czásu Wládysłáwá Iágełłá wydány:

Którym świádczą, iz Xięstwá ich do Królestwá są przyięte ku spólnéy pomocy: á iz téz nie inégo, iedno Wládysłáwá Królá zá Páná będą mieć po śmierći Witołtowéy: ktemu, ze Król zá pospolitém zwoleniém oboygá Pánstwá ma bydz obiéran.

List 128.

W Imie Boze/Amen. Na ten czás niepozytkom obłedliwym y wątpliwościom mądrze zábiegamy/gdy spráwy zá czásów nászych przypadáiące pismem y Pieczeciámi wiecznė czynimy. A ták My Przełáci/Xiązetá/Pánowie/Szláchtá/obywátele Ziem Litewskich/y Ruskich/to iest Iákub z przeyźrzenia Bozégo/Wilenskiégo Kościołá Biskup/Xiąze Iwan Olgimunty z syny swémi/z Andrzeiem y z Sienkiem y z inémi/y Mungáiłem Godigołdem brátem/y z inémi/Czupurná Márszałek Sienko Iámunty/Fedor Lwów z Iuszkiem brátem rodzonym/Gászoff z synem Tálnu-

Imioná Xiąząt/Pánów/Xiestwá Litewskiégo/ktorzy siebie y potomki swé

Tálnußem/ Gineyd z synem Milußem/ y z inémi/ Kinund z synem Dauxą/ Strygoil Kárycenów/ Gintolth Astok z brátem rodzonym/ Dorgi Gástolt z Przehyndem brátem rodzonym/ Nemirá z bráty swémi rodzonémi/ Szugáilem/ Olizem Weßylonowym/ Woynad Ruschyłowic/ Kieſgáil y Kumbolth Wolymontów z iną bráćią swą rodzoną/ Goligin/ Roman Miléykonów z brátem Wołockiem/ y z inémi/ Woyßyund synem Rádywiłem/ Wołoczko Káwotmonów z bráćią Butoldmontygałem/ Hanus Montigierdonów z bráćią swą/ Dowogin Wyschygirdonów/ Dráunty z Weßkonem synem/ Wolkocz álbo Vtrwicz/ Wolczko Konschotowicz/ Dogyrdy Woynyß Vrdzych z bráćią/ Goligind/ Weydymin/ Heschis Selkowicz z przyiaćioły y narody swémi/ y wßyſtko zebránié wßyſtkich y kożdégo z osobná Szláchty y obywátelów przerzeczonych Litewſkich y Ruſkich Ziem: których imioná kożdégo z osobná ácz nie są wyrážoné/ wßákże zwolenié ich ná rzeczy niżéy opisáné ieſt tákié: iákoby tu nápisáné były.

Dla tego oznáymuiemy którym wiedźieć należy wßytkim. Iż tego czásu/ Prałaci/ Xiążetá/ Pánowie/ y Szláchtá/ y wßyſtko pospólſtwo Króleſtwá Polſkiégo zá pomocą łáski Bożey Naiáśnieyßé Xiążę Páná Władysłáwá Królá Polſkiégo/ Nawysßé Xiążę Litewſkié/ dziedzicá Ruſkiégo/ Páná náßégo nałáſkáwßégo z pogánſkich błedów wywiódßy/ zá Królá y Páná sobie wźieli.

A ná nas tákże iego poſtepków náßláduiących náuczeni łáską Duchá ś. wzywáiąc nas do towárzyſtwá ſpólnégo z ćiemnośći błedu ſtáré° przez przyiecié świetéy wiáry prawdziwéy nas przyieli: z którymi iżeśmy sie ſtáli w wierze iednomyślni/ y towárzyßé vczynków powßechnéy wiáry: przeto ſłußnie ieſteśmy powinni w zgodźie ná wieki z niémi trwáć/ zá przerzeczonégo Páná Władysłáwá Króla Polſkiégo/ y iego Koronie/ Króleſtwu/ y obywátelóm Polſkim mocną wiárą y niezgwałconą obietnicą obiecáliśmy/ y przez ninieyßy liſt obiecuiemy wßyſtką mocą y śiłámi przećiwko naiázdóm którychkolwiek ludźi przy nich ſtáć: y ich żadną wymyśloną bárwą nieopuſczáć: ále oné przez chytrość y zdrády/ to ieſt Królá/ Korone/ Króleſtwo/ y obywátele Króleſtwá Polſkiégo w ich potrzebách/ ná wieki podpomágáć: y ich rozmnożenia/ pożytki/ y pospolité dobro opátrowáć zdrowym y wiernym rozrządzeniém/ iáko náßé włásné. Co y oni nam tymże ſposobem bedą powinni czynić/ nam to oddáiąc.

Litwá świádczy iż przez Poláki do wiáry przyſtąpili

Litwá obiecuie pomoc we wßytkich potrzebách Polakom.

Ale

Alexánder Witówd ná Kśieſtwo Litewſkié przez Władyſłáwá ieſt poſtánowion.

Ale iż przerzeczony Władyſław Król etć. Pan náß łáſkáwy/ z oſobliwéy vfności Wielmożnému y zacnému Kśiążeciu Pánu Alexándrowi Witowdowi Kśiążeciu Litewſkiému/ etć. wziąwßy go ná cześć ſwégo ſtáránia/ y prace/ na náwyßße Kśieſtwo Ziem Litewſkich/ y inych Páńſtw ſwych Kśieſtwá Litewſkiego dał y podał/ y onégo z ręki ſwéy poſtánowił do żywotá tegóż Páná Kśiążęciá Witowdá. Zá co my tegóż Páná Władyſłáwá Królá chcąc ſtalßą wiárą czćić/ y/ iáko rzecz ſpráwiedliwa ieſt/ pewnieyßego vczynić/ mocnym wiáry náßéy obowiązkiem/ y nieodezwáną obietnicą iemu przez ninieyßy liſt obiecuiemy: iż wielkié Kśieſtwo przerzeczoné Ziem Litewſkich/ y iné Páńſtwá tego Kśieſtwá weſpołek z dobry y z máietnośćiámi oyczyſtémi/ ktoré ná tegóż Páná Witowdá Kśiążę należą/ y ze wßytkiémi Zamki/ twierdzámi/ Powiáty/ rozdzieleniém/ y ich obywátelmi po zeßćiu iego ná tegóż Páná Władyſłáwá Królá y ná Koronę Króleſtwá tego Polſkiégo/ wedle opiſánia liſtów przez przerzeczonégo Páná Kśiążę Witówdá temuż Pánu Władyſłáwowi Królowi y Koronie iego dánych/ máią zupełnie y cále przypáść y wróćić ſie: y My też z náßémi potomki po nas bedącémi po zeßćiu Páná Kśiążęciá Witowdá mamy do przerzeczonégo Páná Władyſłáwá Królá/ Korony/ y Króleſtwá Polſkiégo przyſtáć/ poddáć ſie/ bydź poſłußni/ y ſłużyć/ okrom chytrośći y zdrády wedle możnośći y ſił náßych będziemy powinni. A mimo onégo y Koronę Króleſtwá tegoż nigdy inégo álbo iné zá pány ſobie nie mamy bráć.

Po śmierći Vitowdowéy obiecuie Litwá Władyſłáwá Królá Polſkiégo ná Kśieſtwo przyiąć/ á Kśieſtwo Litewſkié do Króleſtwá wcielić.

Tego też nie opuſczáiąc: iż ieſliby Władyſław Król przerzeczony (czego pánie Boże obroń) przez potomſtwá zéydź miał: tedy przez wiádomośći rády tegóż Páná Kśiążęciá Witowdá y náßéy tákże/ Kśiążętá/ Prełáci/ Pánowie/ Szláchtá/ y poſpólſtwo obywátelów Króleſtwá Polſkiégo ſobie Królá y Páná nie máią obiéráć/ álbo ſtáwić. Przy ktorych Conſtituciách mocnie/ zobopólnie/ y ſtale ſtoiąc w ſłodkośći wiáry/ y wnętrznośćiách Páná Kryſtuſowych wieczną y nigdy nieodmienną będziemy chowáć iedność. Ná ktorych wßytkich rzeczy wiárę y świádectwo ku wiádomośći doſkonálßey ná wieczną moc Pieczęći náßé nineyßému liſtu ſą záwießoné. Działo ſie y dan w Wilnie w dźień świętéy Pryßki pánny y Męczenniczki/ Roku 1401.

Gdy Król Polſkiprzez potomſtwá zeydźie nie máią Polacy Królá przez Litwy obiéráć: Litwá tákże.

Władyſław

Władysław trzeći Król Polski, potwierdza Práwá y Przywileie Zygmuntowi Wielkiému Książęciu Litewskiému, ná Księstwo wielkié przez świętégo niegdy Władysłáwá swégo Oycá temuz Zygmuntowi dáné.

W Imie Boże/Amen. Ku wieczney pámięći. My Władysław trzeći/z łáski Bożéy Król Polski/y Ziem Krákowskiéy/Sedomiérskiéy/Siéràdzkiéy/Łeczyckiéy/Kuiáwskiéy/Litewskié Książe nawysze/Pomorski/Ruski/Pan y Dźiedźic. Oznáymuiemy ninieyszym listem/ták teraz iáko potym będącym ludźiom: którzy ninieyszych rzeczy wiádomość będą mieć. Iż od tego czásu/iáko zacné y wielmożné Książe Pan Zygmunt/z łáski Bożéy Wielkié Książe Litewskié/Ruskié/Stryi nász namilszy wszystke szczérośći swéy stałość przećiwko Królestwu nászému/y przećiwko osobie nászéy Królewskiéy nienáruszenié miał: ná którą rzecz my pámiętáiąc y będąc bárzo tego wdźięczni/godną rzecz rozumielismy iemu z szczérégo sercá to oddáć/y wszelką przystoyną wdźięcznośćią tę wiárę y stałość cáłą nágrodźić. A ták z pewnéy nászéy wiádomośći máiąc dostáteczné rozmyslenié y vmyśl łáskáwy y dobrowolny/zá rádą zdrową nászych Prełatów/y Pánów/Pánu Zygmuntowi Wielkiému Książęciu Stryiowi nászému namilszému/Práwá/Listy/y Przywileie/które od Nas y od świętéy pámięći Oycá nászégo Páná Władysłáwá Królá Polskiego ná Księstwo Wielkié/y ná iné którékolwiek dobrá y wolnośći pod którymkolwiek sposobem są dáné/które tu chcemy mieć zá wpisáné/we wszystkich ich punktćiech/sposobiech/położeniu/cząstkách/y klauzulách wszystkich: mocné czyniémy/odnawiamy/wdźięczné czyniémy/pochwalamy/y pod obroną ninieyszégo pisánia potwiérdzamy/skázuiąc áby moc miały mocy wieczney. Obiecuiemy nád to słowem nászym Królewskim/y obowiezuiemy się też/iego Listy/ Práwá/

List 129.

Władysł. potwierdza wolnośći y listy Wielkiému Książęciu nádáné.

Práwá/Przywileie/które porządnie y spráwiedliwie wyszły/we wszystkim mieć zá mocné/y wdzięczné: y oné chowáć wiecznie niezgwałcenié/y im dosyć czynić. Co świádczymy przez ten list: którému Pieczęć Máiestatu nászégo iest záwieszona. Dan w Piotrkowie ná Seymie wálnym/we Wtorek bliski po świecie świętéy Luciiéy/Roku Páńskiégo 1438. Przy czym támże byli Nauczćiwszy y Vczćiwi w pánu Krystusie Oycowie y Pánowie/Wincenty świętégo Kośćiołá Gnieznieńskiégo Arcybiskup y Primas/Zbigniew Krákow. Włádysław Włodzcláwski/Biskupi: y Andrzéy z Bniná wybrány y potwiérdzony Kośćiołá Poznáńskiégo/y Wielmożni Szláchetni y mężni Mężowie/Jan z Czyżowá Kásztelan Krákowski/Dobesław z Sienná Sedomiérski / Márcin z Sláwkowá Káliski / Woyćiech z Máłégo Leczycki/ Jan z Lichná Brzeski/ Járund z Grábie Inowłodzcláwski/y Piotr Odrowąs z Sprowy Lwowski/Woiewodowie: Dobrogost z Számotuł Poznáński/Klimunt Wątrobká z Strzelec Sándomiérski/Wáwrzyniec Zárembá z Kálinówéy Siéradzki/Kásztelanowie: Jan z Oleśnice Márszałek/y Andrzéy z Lubiniá Podskárbi Króleswá Polskiégo: y ini Dignitarze/Pánowie/Rycérstwo y Szláchtá: którzy byli świádki przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnégo y Vrodzonégo Mężá Janá z Koniecpolá Kánclérzá/y Piotrá Wody z Sczekoćiná Podkánclérzego Koronnégo/nam sczérze miłych. Zá Reláciią Wielmożnégo Janá z Koniecpolá/Polskiégo Kánclérzá.

Zá czásu Janá Olbráchtá Królá Polskiégo, y Alexandrá Wielkiégo Kśiążęćiá Litewskiégo, Pánowie y Rády Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo potwiérdzáią zapisy przez przodki swé z Królestwem Polskim vczynioné.

W Imię

W Jmie Boże / Amen. Aby spraw zá czásu nászego przypádlych stárość nie zátłumilá / ználeziono to iest: áby dla pámieci potomney pismem y świádki obwárowáne były. A ták My Przłáci / Pánowie / Szláchtá / y wszystko zebránie Wielkiego Kśiestwá Litewskiego / to iest / Woyćiech Wileński / Jan Lucki / Márcin Mednicki / z łáski Bożey Biskupi: Mikołay Rádziwiłowicz Woiewodá Wileński / y Wielkiego X. Litewskieg Kánclerz / Kśiąże Alexánder / Jurgiewicz z Olszan Woiewodá Wileński y Stárostá Grodzski / Jan Jurgiewicz z Zabrzezia Woiewodá Trocki / y naiwietszy Wielkiego Kśiestwá Márszałek / Stánisław Janowicz Kásztelan Trocki y Stárostá Zmudzki / Jerzy Páczowicz Połotcki / Grzegórz Osczykowicz Nadworny Márszałek y w Mereku / Mikołay Mikołáiów Rádziwiłowicz / Podczászy Kśiążecy y w Bielsku / Jákub Dowoynowicz Drohinski Stánisław Potraszkowicz Lideński / Jan Lythaor Nowogrodzki / Stánisław Michálów Potkowicz Brzeski Woyćiech Jánowicz Chorąży y Cáwieniski / Niekrász Wołotkowicz w Belżycy / Piotr Rádziwiłowicz Podkomorzy w Eyryszkách / Niemierá Grzymałowic Mielniczki / Mikołay Jundyłowicz w Dubiczy / Jerzy Montontowicz / Alexánder Montigordowicz Stárostowie / Márszałkowie / y Dzierżawcy. Oznáymuiemy przez ninieyszy List / którym to wiedźieć przynależy wszystkim: Jż ácz ziednoczenia y przymierza miedzy Páństwy / to iest / Królestwem Polskim y Wielkim Kśiestwem Litewskim y ziemiámi imże podległemi / od czasów dawnych pod Królem Polskim Władysłáwem Jágełłem y pod Wielkim Kśiążeciem Alexándrem Witowdem poczete y postánowione do tego czásu niezgwałcenie są chowáne: wszákże gdy Naiáśnieysze Kśiążetá Pánowie nászy naláskáwszy ná te Páństwá / Naiáśnieyszy Pan Jan Olbrácht ná Królestwo Polskie / á ná Wielkie Kśiestwo Litewskie / Naiáśnieyszy Pan Alexánder Pánowie nászy naláskáwszy zá Boskim przeyzrzeniem są wźieci: zdáło sie to Przełatom / Panom / y Szláchćie Królestwá Polskiego bráćiey nászey / tákże też y oni zárázem to nam vczynili: ábyśmy przez násze nowe Listy Zapisy / álbo Przywileie Przodków nászych z przymierzenia potwierdźili: których to Listów słowo od słowá rozumienie iest tákowe.

List 130.
Przełaci y wszitkie Rády y wszytko pospólstwo Wiel. X. Litew. wpisuią sie do Królestwá Polskiego.

Włożenie ſtárégo przywileiu który ieſt wydan zá czáſu Władyſłáwá Jágiełłá y Witowdá.

W Imie Boże/Amen. Ná wieczną tey rzeczy pámięć. Stworzyćiel wſzyſtkich rzeczy/ którego oko przenika wſzytki rzeczy/ y wiádomość nigdy nie bywa zágłádzona w rzeczách ludzkich/ które łácwie z pámięći wypadáią: áby tedy pámięć ich zoſtáłá piſmem/ zá wielką ſwą rádą z przeyźrzenia to rozrządźił: zá którego podpomożeniem ordinácię/ vmowy/ y ſpráwy rzeczy bywáią záchowáne. A ták my Moniwit Woiewodá Wileńſki/ Jáwinis Woiewodá Trocki/ Mingal Wileńſki/ Sungál Trocki/ Káſztelanowie: Niemir Oſztyk/ Butrym Golignit/ Mikołay Bilim/ Koreiowá y Wyſzygierd/ Piotr Montigierd/ Mikołay Táwtigierd/ Jan Gáſztowdow/ Wolczko Kulwá/ Buſsowd Jádáth Rálo/ Jan Rymowidowicz/ Ginent Konczewicz Dorá/ Mikołay Bieinar/ Wolſko Kochutowicz/ Jákub Mingel/ Woyſsnár Wirkołowicz/ Grzegórz Sángáw/ Sáká Naczko/ Werburth Monſtywild/ Stániſław Wyſzygin/ Woyſzyn Dámenkowicz/ Monſtold/ Andrzey Vknetowicz/ Munimunth z Seśnikowicz/ Rodwil/ Koczan/ Miczuch/ Gerdud/ Czuppá/ Woydźiło Koſzylowicz/ Koczan Sulkowicz/ Jan Eywild/ Stániſław Buthowthowicz/ Surgutes z Reſzynek/ etc. Oznáymuiemy Liſtem ninieyſzym którym to wiedźieć przynależy wſzyſtkim: którzy teraz ſą/ y potym będą/ do których wiádomośći to przydźie: Iż ácz zá Naiáśnieyſzych Kśiążąt Páná Władyſłáwá Królá Polſkiego/ etc. y Alexándrá Witowdá/ Wielkiego Kśiążęćiá Litewſkiego/ pánow náſzych nałáſkáwſzych z zwoleniem/ Herby/ których vżywáć nie byłá nam rzecz zwykła zá przećiwnym zwyczáiem który v nas był/ dla oznáczenia imieniá/ Tytułu/ y Szláchectwá náſzégo od Pánów Szláchty y Przełożonych/ który od przodków ſwych máią/ wźieliſmy/ y do łáſk/ wolnośći/ y ſwobód/ ktemu ieſzcze y przywileie/ exemptię/ y wiele inych dobrodźieyſtw y nádánia/ które nam przez rzeczone pány łáſkáwe Władyſłáwá Królá Polſkiego y Alexándrá Wielkiego Kśiążęćiá Litewſkiego ſczodrobliwie ſą nádáne: y zá obroną liſtów dánych ſą vmocnione/ y zá témi liſty ieſteſmy ná wyſzy ſtan podnieśieni/ y obiecáli nam przez otworzyſté ſwé liſty ieſzcze więcey ileby mogli/ z naiwietſzą pilnośćią dobro pożytek/ y pomnożenie ſtanu náſzégo/ y czći wſzedy chcą podwyſzáć/ y nigdy w nieſczęśćiu y potrzebách náſzych nas nieopuſzczáć: ále záwżdy przećiwko wſzyſtkim nieprzyiaćielom náſzym y zdrádźie y naieżdźie pomocámi/ rádámi/ y łáſkámi ſwémi nam pomágáć. Tych rzeczy względem

chcąc

chcąc ták wiele dobrodzieystw y zádziáłánia oddáć / y tákże słuszné wdzieczności pokazáć: áby sie w nas różność iáka y niewdzieczność y tákże nierówność w Lisciech niepokazáłá / ále áby záwżdy iednomyślna iedność miedzy námi trwáłá / y wola iedná vmysłów / iáko iedná chwałá Boża y Wiárá iest chowána: tedy my wespółek wszyscy y osobliwie kożdy z osobná / nászémi imiony y zá wszystke Szláchte / Boiáry / Pány / y obywátele ziem Litewskich / dobrą wiárą y w słowie nászym stałym y wiernym / odłożywszy precz wszystke chytrość y zdrádę / ná wiáre y pod przysięgą nászą obiecuiemy: nigdy przerzeczonych Pánów / Prałatów / Szláchty / y Przełożonych królestwá: y sámégo Królestwá Polskiégo przerzeczonégo / we wszystkich potrzebách y niefortunách ich nieopuszczáć: ále záwżdy im / przećiwko wszystkim nieprzyiaciołom / ich zdrádźie / y naieźdźiéch / rády / pomocy / y łáski wiernie dodáwáć: y żadnému zwad / woien / odpowiedzi przez wiádomości y woléy y zwolenia y dołożenia rády ich / y potomków ich nie zádáwáć / áni czynić / áni zrusząć: y przerzeczoné Pány Władysłáwá Królá Polskiégo / y Alexándrá Witowdá Wielkié Kśiąże Litewskié / y ich potomków Królów Polskich / y Wielkich Kśiążąt Litewskich / żadnych czásów nieopuszczáć żadnym sposobem / ále záwżdy przy nich okrom chytrośći y zdrády stáć wszystką rádą / pomocą / y życzliwośćią.

Też obiecuiemy iákośmy wyszéy obiecáli / iż po zeszćiu przerzeczonégo Páná Witowdá Wielkiégo Kśiążećiá Litewskiégo nigdy nie będziemy obiéráć / áni bráć ná wielkié Kśiąże Litewskié y zá Páná / iedno którégo przerzeczony Pan Władysław Król (ieśli będzie dłużéy żyw) albo iego potomkowie / y Prałaci / Pánowie / Szláchtá / y przełożeni Królestwá Polskiégo będą rozumieli obráć y postánowić. A tákże Prałaci / Pánowie / y Szláchta królestwá Polskiégo / gdy przerzeczony Król (czego Boże vchoway) przez płodu y potomstwá swégo słusznégo zéydzie / przez wiádomości y rády Oświeconégo Páná Alexándrá Witowdá Wielkiégo Kśiążećiá Litewskiégo / ieśli onégo przeżywie / y przez nászéy woli wybiéráć nie będą. *Litwá bez wiedzenia Polaków niema Kśiążećiá obiéráć / tákże też Pólacy bez Litwy.*

A iżby potwiérdzenia / y przestrogi przerzeczoné tym więtszą wźięły moc / kazáliśmy pieczęći nászych przyłożeniem to obwárowáć. Dźiało sie w Hrodle v rzéki Bugu ná Séymie Wálnym / dniá wtorégo Miesiącá Páździerniká / Roku Páńskiégo / 1413.

Dla tego My Prałaci / Pánowie / Przełożeni / y Szláchtá

Wielkiégo Xsieztwá Litewſkiégo przerzeczeni przegladáiac to/ iż zá dawnością czásow wiele rzeczy przychodzą w wątpliwość / przez którą áby niepożytek iáki nieprzyßedł / rozumieliſmy zá przyſtoyną rzecz temu zábieżeć. Chcąc tedy aby ártykuł álbo tá cząſtká w Przywileiu około obiéránia Naiáśnieyßych Pánow náßych ták Królá Polſkiégo/ iáko Wielkiégo Xsiążęciá Litewſkiégo w przerzeczonych liśćiech krótce opiſány/ z sámych słów/ áby nie przynióſł ná potomné czáſy iákiéy wątpliwośći / y prágnąc przerzeczoné Prálaty / Pány króleſtwá Polſkiégo/ w tym ártykule około obiéránia Królá/ nam równé iáko rzeczono ieſt vczynić/ to przydawáiąc obiáśniamy: Iż gdy vmrze Xsiążę Litewſkié/ okrom wiádomośći y rády Pánów y Przełożonych króleſtwá Polſkiégo bráćiéy náßéy/ ku wybiéraniu Wielkiégo Xsiążęciá nowégo niepoſtąpiemy : ále z nimi wespółek/ ieſli wezwáni czáſu ſłußnégo przyiecháć będą chćieć / Wielkié Xsiążę y Páná wybierzemy. Tákże też gdy Król Polſki vmrze/ przerzeczeni Prálaci y Pánowie Króleſtwá Polſkiégo okrom wiádomośći y rády Prálatów y Pánów Wielkiégo Xsieſtwá Litewſkiégo ná wybiéránié nowégo Królá niepoſtąpią; ále tákże z Prálaty y z Pány Wielkiégo Xsieſtwá Litewſkiégo/ ieſli wezwáni czáſu ſłußnégo zechcą przyiecháć / Królá y Páná wybiorą. Które rzeczy iáko rzeczono ieſt poſtánowiwßy / y które ná potomné czáſy máią bydź chowáné/ zá pewną wiádomośćią wßyſtkich innych Prálatów / Pánów / Przełożonych y Szláchty Xsieſtwá Litewſkiégo bráćiéy náßéy przerzeczony Przywiléy przodków náßych Przyimuiemy / mocny czynimy/ y potwiérdzamy przez ninieyßy liſt/ obowięzuiąc ſie imiony náßémi/ y wßytkich Prálatów/ Pánów/ Przełożonych/ y Szláchty Wielkiégo X. Litew. dobrą wiárą/ w słowie náßym ſtałym y wiernym/ oddaliwßy wßelką zdrádę y chytrość/ obiecuiemy / przyrzekamy / y przez przyśiegę náßę vczynioną tym ſie ćieśniéy obowiezuiemy/ ten zapis wysßéy nápiſány/ y z obiáśnieniém Artykułu około obiéránia Naiáśnieyßych Pánów náßych/ iáko ſie rzekło/ we wßytkich Artykułéch/ klauzułach/ punktćiéch/ y ſkazániu vtwiérdzony trzymáć / y ná wieki niezgwałcenié chowáć. A ieſli które oſobliwé zapiſy miedzy námi/ Prálaty/ y Pány Króleſtwá Polſkiégo ſą / któreby poſpolitą vczćiwość obrażały z obu ſtron / których Przodkowie náßy nie dzierżeli : tákowych my też nieprzyimuiemy / áni będziem trzymáć. A iżby wßytkié przerzeczoné rzeczy wieczną moc zátrzymáły/ ninieyßym Liſtem

Zapiſy które poſpolitą poczćiwość obrażáią niemáią bydź chowáné.

ſtem Pieczęći náſzé kazáliſmy záwieśić. Dan w Wilnie ná Séymie Wálnym dwudźieſtégo czwartégo dniá Lipcá/ w Wigilią świętégo Jákubá Apoſtołá/ Roku Pánſkiégo 1499.

DECLARATIA
O Vniiéy Litewſkiéy.

ZYGMVNT AVGVST, Z LASKI BOZEY Krol Polski, Wielkié Książę Litewskié, Ruskié, Pruskié, Mázoweckié, Zmudzkié, &c. Pan y Dziedzic.

Wſzyſtkim wobec/ y káżdemu z oſobná/ komu to wiedźieć należy/ oznáymuięmy tym Liſtem náſzym: iż gdy miedzy poddánémi náſzémi Stany Koronnémi/ á Poſły z Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo tráktaty y namowy ſpólné były ná tym Wárſzáwſkim Séymie/ około Vniiéy á Ziednoczenia tych dwu narodów Polſkiégo y Litewſkiégo: ná cośmy byli po części ten Séym złożyli/ y czáſu obiemá ſtronam do tych namów vżyczyli: tedy vrosłá byłá różnicá nieiáka około tego/ ieſli zá tą Vnią y Ziednoczeniém w iedno ćiáło y w ieden lud tych obudwu Narodów Polſkiégo y Litewſkiégo/ iáko ſie z Liſtów y Przywileiów/ które oboiá ſtroná przyznawa pokázuie/ ma to iuż być z tych Páńſtw obudwu iedná pod iednym Pánem Rzeczpoſpolita: któréyby iuż obádwá narody/ iáko ludźie Koronni/ ná ſpół vżywáć y podźieláć ſie ią zárówné mieli: zwłaſzczá iż naród Polſki y źiemie dawné Koronné obiéránié Páná záwżdy wolné mieli y máią: á Stany záśie/ Litewſkié Kśieſtwo ono dźiedźictwem y páńſtwem Oyczyſtym náſzym być mienili. My tedy chcąc te różnice około Vniiéy miedzy niémi porównáć/ á wſzytko coby téy ták świętéy á ták potrzebnéy y ták ſławnéy rzeczy przekáżáć miáło/ z drógi zwálić/ y w ſwéy mierze ile w nas ieſt poſtánowić. Naprzód co ſie tknie Succeſsiiéy ná Ziemie Litewſką/ ponieważ to wiele do ſpólnégo ziednoczenia záwádzáło/ tákeſmy ſie w téy mierze przed wſzyſtkiémi ſtany oboygá narodu iáwnie deklárowáli/ iákoż y teraz Liſtem tym náſzym dekláruiemy: Iż ácz nam Pan Bóg potomſtwá żadnégo z przeyźrzenia ſwégo świętégo

O Succeſsiiéy ná źiemie Litewſką.

do tych czásów nie dał/ wszákóż by go też nam dobrze y nawiecey potym dáć raczył z łáski y też z dobroci swoiey: tedybysmy przedsię nád dobre á pożytek Rzeczypospolitey żadnego względu álbo opátrzenia doczesnego krwie á potomstwá swego nigdy nie przekłádáli/ ánibysmy v siebie żadney rzeczy milszey mieli/ nád potrzebę á sławę Pánstw swoich/ á ktemu nád powinność y obowiązek nász poprzysięgły: wiedząc iże potomstwo nie záwżdy sie áni káżdemu dobrze vda/ ále posługá przeciw Rzeczypospolitey á wypełnienie powinności ná wieki wszedzie dobrze słynąć muśi. Z tey tedy przyczyny zániechawszy wszelkiey dziedziczney Successiiey ná Ziemię Litewską/ ieśliby która ták nam sámym iáko potomstwu nászemu należałá/ dobrowolnie Rzeczypospolitey á tey sławney Koronie Polskiey odstępuiemy/ y wyrzekamy sie ná wieczne czásy: nie wątpiąc w tym/ y to też sobie wáruiąc: żebysmy tym áni sámi osoby nászey/ áni potomstwá nászego własnego/ ieśliby nam które Pan Bóg raczył dáć/ nie zgołocili: ále żeby poczciwe á stanowi iego przystoyne od Rzeczypospolitey opátrzenie miáło/ ieśliżeby ná królestwo nie było wzięto: á wszákóż nie czyniąc żadney dysmembráciiey Koronney/ o tákowym opátrzeniu ná ten czás dopiero stánowiono bydź ma/ kiedy ná spólnym Seymie będą Stány Polskie y Litewskie. A ták zwáliwszy ten pień z drógi około Successiiey: tedy y one różnice/ która miedzy obiema Narody około iedney Rzeczypospolitey byłá/ ták w Imie Boże stánowiemy: Iż ináczey dali Bóg áni rozumiemy/ áni rozumieć możemy/ iedno iże te oboie Pánstwá od dawnych czásów/ iescze zá Prádziádów nászych w iedno złączone są: á w tákie iedno/ iż nietylko w ieden ánimusz álbo w iednę myśl/ w iednę zgodę/ w iednę miłość/ w iednę spólną przyiaźń (ácz y to wszystko ták iest) ále też ktemu w iedno ciáło/ á ciáło nie różne nie rozdzielne/ iáko Przywileie spólne stáre omawiáią/ spoione są. A zá tym sámá rzecz pokázuie/ iż w iednę Rzeczpospolitą iednego ludu/ który sie przez zwiazek y spoienie dwu Narodów w iedność iednostáyną y nierozdzielną zniósł y spoił: ták iż iuż iáko te Pánstwá nie są dwie ciele/ ták też dwie Rzeczypos. bydź nie mogą: ále iedná Rzeczpospolita z tych Narodów spoioną: zá czym spólne Seymy y Rády mieć záwżdy máią pod iednym Królem/ y pod iedną głową. To tylko wyymuiąc: iż iáko w iednym nieróżnym nierozdzielnym ciele káżda iednák część y káżdy członek osobną powinność y spráwę właśną ma: Ták

Polská z Litwą iedná Rzeczpos.

też

też w tey iedney Rzeczypo. ma Naród Polski y Litewski zwyczáie swoie niektóre/ Sądowne Práwá y Przywileie / y Sądy własne á osobne: które iednák tey Jedności albo tey Vniiey nic niewádzą/ áni wádźić będą. Którą Deklárátią nasze dla wieczney pámięci á lepszego świádectwá / w te słowá na tym Liście opisáną vmacniamy y vtwierdzamy ná wieczne czásy: y ręką nászą własną podpisáliśmy / y pieczęcią nászą zápieczetowáć kazáli. Dan w Wárszáwie ná Seymie Wálnym Koronnym Trzynastego dniá Márcá: Roku Páńskiego / Tysiącnego/ pięćsetnego/ sześćdźiesiątego czwartego. Pánowánia nászego Trzydźiestego piątego.

RECESS SEYMV KORONNEgo Wárszáwskiégo 1563. w spráwie około Vniiéy Litewskiéy.

ZYGMVNT AVGVST, Z LASKI BOZEY Król Polski, Wielkié Książę Litewskié, Ruskié, Pruskié, Mázoweckié, Zmudzkié, &c. Pan y Dziedzic.

Wszystkim wobec y káżdemu z osobná/ komu to wiedźieć należy/oznáymuiemy tym Listem nászym/ iż pámiętáiąc iáko sławney pámięći Zygmunt Król Polski oyćiec nász częstokroć od poddánych nászych / w Koronie Polskiey ná Seymiech y indźie napominan był: y My sámi też iuż często á często zá czásu pánowánia nászego proszeni będąc / od tychże poddánych nászych Stanów Koronnych / ábyśmy wćielenie á Vnią Wielkiego Kśięstwá Litewskiego z Koroną Polską / od Władysławá Jágełłá/ y Alexándrá Witowdá chwalebney pámięći Prádźiadów nászych/ zá zezwoleniem wszystkich Stanów Litewskich vczynioną/y nietylko ná liśćiech y spiskach spólnych opisáną / ále też y ku skutkowi swemu tedyż przywiedźioną: ácz potym záśie nieiáko zátrudnioną/ ále iednák przez Alexándrá Stryiá nászego/ Wielkiego ná ten czás Kśiędzá Litewskiego / á potym y Królá Polskiego / y przez spólne Polskiego Narodu z Litwą zmowy y spiski zobopólną przyśięgą vtwierdzone záśie obiáśnioną / y szerszemi słowy á snádnieyszym wykłádem ozdobioną: áby iuż ná wieczne czásy tym

 mocniey=

mocnieyſza byłá/ á nigdy ſie z niey niewykraczáło/ wedla vrzędu á powinnośći náſzey przywiedli: żeby iuż kiedy nie słowy tylko álbo piſmem/ ále też y ſkutkiem z tych dwu Narodów ieden lud/ á iedno y nierozdzielné ćiáło/ y iedná Rzeczpoſpolita á nierózna byłá á mocnie trwáłá. Tedy bacząc iż to Ziednoczenié wielką ſławę y pożytek oboiemu Páńſtwu przynieśćby mogło/ náradziwſzy ſie pierwey z Pány Rádámi/ y wſzyſtkiémi Stany ták Koronnémi iáko y Wielkiégo Kśięztwá Litewſkiégo/ ktemuſmy myśl y wolą náſze przychylili: ábyſmy dla ſpráwowánia y wypełnienia tey rzeczy Seym ſpólny tym obiémá narodom/ bez dálſzey odwłóki tu w Koronie náſzey w Wárſzáwie złożyli: iżeby iuż ná tym Seymie koniecznie práwa á gruntowna Vnia ták w ſkutek ſwóy wſtáwiona y wykończoná byłá: iżby nietylko ná przyſzły czás przerwáć ſie y roztárgnąć nie mogłá/ ále żeby z śiebie tákowé owoce y pożytki dawałá/ które dawno dáwáć miáłá: á któreby Polſkiému y Litewſkiému narodowi przodkiem pokóy y záchowánié w cáłośći/ á potym ſławę y ozdobę wieczną przynieść mogły. Ná który tym obyczáiem przez nas złożony Seym/ wielcy Poſłowie z Litwy z zupełną mocą y z zupełnym poruczenim ták z Duchownégo iáko z świetckiégo/ Senatorſkiégo/ Rycérzkiego/ y Mieyſckiégo ſtanu posłáni byli: to ieſt/ té Pány Láćinſkim iezykiem niżey opiſáné. vczt, Reuerendos Dños ex primo Senatorio ordine ſtatus Spiritualis, Valerianum Vilnenſem: ex ſecundo eiuſdem ſtatus, Nicolaum Pacz deſignatum Kiiouieñ. Epiſcopos: ac Illuſtres & Magnificos ex primo Senatorio ordine ſtatus Secularis Dominos, Nicolaum Radziuil in Olyka & Nieſwiez Ducem, Palatinum Vilneñ. Marſſalcum & Cancellarium Magni Ducatus Lithuaniæ, &c. Ex ſecundo eiuſdem ſtatus, Stephanum Ducem Zbaraſceñ. Palatinum Vitepſceñ. Nicolaum Kiſzka Pincernam Magni Ducatus Capitaneum Drohicieñ. Ex ordine Ducum & Baronum Nicolaum Radziwil Palatinidem Troceñ. Hieronymum Kotkiewicz, Caſtelanidem Vilneñ. Iwanum Czartoriyski, Iaroſlaum Schanbuskowicz: ac deinceps ex omnibus Ordinibus reliquis tam Terreſtribus quàm curiæ noſtræ Officialibus. Denique à Prouinciis, Diſtrictibus, Territoriis, communitatibus Ciuitatum, vniuerſis & ſingulis congregationibus, hîc vel generaliter vel ſpecialiter expreſsis: ex ordine quidem Marſſalcorum, Generoſos Petrum Zaorski, ac Michaëlem Lozinski: ex ordine verò Patriciorum, Melchiorem Siemioth, Vladiſlaum Ducem Zbaraſceñ. Melchio-

Melchiorem Snowski. A nobilitate autem Diſtrictuum & ordine Vexilliferorum, Paulum Oſtrowiecki Oſmaum, Nicolaum Ioannidem Vpitheum, Vexilliferos: ex terra Samogitię, Nicolaum Volotkowicz: ex terra Volinię, Ielonem Malinski: ex terra Kiiouieñ. Theodorum Soltan: ex terra Smoleñ. Bazilium Kopec: ex terra Poloceñ. Andream Ducem Lukomleñ. ex Palatinatu Nouogrodeñ. Petrum Hereſzowicz: ex terra Vitebſceñ. Iwanum Sowka Pontium curatorem. ex Diſtrictu Mſciſlauieñ. Simonem Kamlenski: ex terra Podlaſiæ, Chriſtoferum Olecki Braſceñ. Capitaneum, Adamum Kocinski, Notarium Terreſtrem Drohicieñ. à communitatibus Ciuitatum & Oppidorum, præſertim Ciuitatis Vilneñ. Sedis Ducalis, Lucam Opachowski, Zenonem Zarzecki, Proconſules Vilnenſes.

Gdzie wiec ci to Poſłowie Kśiężtwá Wielkieḡ Litewſk. po okazániu przed Rádámi Koronnémi plenipotentiiéy y Inſtruktiiéy ſwoiéy/ mieli zá dopuſczeniem y zezwoleniem naſzym niemáłé zobopólné Tráktaty/ znaſzáiąc z obu ſtron y wykładáiąc liſty y Przywileie/ zmowy/ ſpiſki ſtáré/ poczawſzy od Przywileiów Jágełłá ku téy Vniiéy należącé: ktemu przekłádaiąc z obu ſtron około téy Vniiéy doległośći y rożnice ſwoié/ kto kiedy z téy Vniiéy wykraczał/ á kto iéy doſyć czynił: podawáiąc też tákież z obu ſtron/ coby w przednieyſzych Vniách moderowano/ abo coby im przydano bydź miáło. Były też pokázowáné od pánów Rad Koronnych Liſty Kśiążąt Litewſkich/ iáko tylko dożywotnych przez Króle Polſkié vſtáwionych: w których ſie właſność niektórych ziem/ iáko Wołyniá y Podláſza ku Koronie nałeżéć znáczyłá: á zwłaſczá iż przed tą Vnią/ abo ieſcze nim Jagełło był wźięt ná kroleſtwo Polſkié/ tedy té źiemie ku Koronie nałeżáły: y inſzé rozmowy rozmáité w téy mierze miedzy ſobą czyniąc. Do czegośmy też y My prace y pilności ſwéy nieżałowáli/ nie folguiąc w tym áni wczáſowi/ áni wątłému ná ten czás zdrowiu ſwému. A iż około wykłádu przywileiá Alexándrowéḡ chwalebnéy pámięci Stryiá náſzégo/ miedzy niémi rózné rozumienié było/ wźieli przed ſie wſzytki Artykuły tego to liſtu: który liſt ták ſie ma ſam w ſobie Łácinſkim iezykiem nápiſány.

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

Optimorum Regum & Principum præcipuũ munus eſſe ſolet: fulcire titubantia, recreare afflicta, ſedare tumultuoſa, & cuncta redigere ad vnionem quandam & tranquillitatem: Concordia enim

nim parue res crescunt, discordia maxime dilabuntur. Inter humana etenim mala, noxiùs auersiùsque discordia mortalibus est nullum. Tanto tamen hominum nostrorum ac diuinorum discus su, segregatio peior execratiorq. est; quanto magis cæteras feras illas & sanguinarias nationes, Orthodoxe fidei immanissimos hostes, tot contentionibus, tot præliis, tanto labore, tanto etiam periculo, à nostris iugulis, à nostris ceruicibus, ab templis & altaribus propulsare satagimus. Ideoq. exploratum compertumq. habentes, Vnionem inclyti Regni Polonie, & Magni Ducatus Lithuanie, non solùm nobis vtilem, verùmetiam summopere necessariam: Vnionis autem ipsius, quæ maximè in Regnis Dominiisq. quæritur, congruentior causa est vnus quàm multi. Quocirca ille etiam rerum nature sagacissimus interpres, vbi diutissimam, optimam, præstantissimamq. regende ac gubernande vniuersitatis rationem quæsierat; sic Homericis tandē verbis exclamat: REX VNVS SIT. egregiè insinuans, cuncta alia facilè vniri posse; si diuersarum gentium duntaxat Rex vnus fuerit. Hoc enim pacto, diuerse nationes, diuersa dominia, diuerse conditionis status, inuicem mutuò bene sentire, ad communemq. Iurium conglutinationem, in vnum quoddam & indiuiduum corpus, facilimè reduci posse. Proinde Nos Alexander, Magnus Dux Lithuanie, Samogitie, Russie, Kiouie. &c. dominus & hæres, diuina fauente gratia, matura consideratione præterita tempora metientes, quando sub diuo felicis recordationis Casimiro genitore nostro, inclytum Polonie Regnum, cum Magno Ducatu Lithuanie fuisset adunatum, clarè experientia vidimus; vtrumque dominium, sub felici huiusmodi Vnione, & tranquilla pace floruisse, & secunda prosperitate administrata fuisse, nomenque suum vsque ad externas mundi nationes circumtulisse. Adeò quidem, vt non modò vicinis Christiane Reipub. inimicis, sed longissimo quoque interuallo auulsis, formidabilis terroriq. fuerat. Ideoque matura deliberatione cum Prælatis, Ducibus, Baronibus nostris super hac præhabita, cognouimus adunationem præfati Regni Polonie, cum Magno Ducatu Lithuanie, non solùm vtilem, sed & necessariam quoque pro felici vtriusque statu fore: eamq. per Consiliarios & Oratores nostros, Reuerendum in Christo patrem, Dominum Albertum, Episcopum Vilnen. ac Magnificos ac Generosos, Alexandrum Iuryowicz, Castellanum Vilnensē, & Capitaneum Grodnen. Ioannem de Zabrzezie, Palatinum Trocen. & Marsalcum Magni Ducatus Lithuanie: Nicolaum Mikolaiowicz, Subpincernā Magni Ducatus

tus

tus nostri Lithuanię Capitaneum Bielscen. Petrum Olechnowicz Coquinę nostrę Magistrũ, de nostro expresso & nostrorũ Prelatorum, Ducum, Baronum & Procerũ Magni Ducatus nostri Lithua. assensu, cum prȩclaris Ducibus, Baronibus, Consiliariis, & Proceribus regni Polonię vniuersis iniri fieri cõcludentes, atq; mutuis inscriptionibus iureiurando firmari voluimus, atq; mandauimus per articulos infrascriptos: quorũ tenor sequitur in hęc verba. Quòd licet veteres fuerint inscriptiones amicitiæ & fœdera, augmentũ & conditionem meliorẽ promouentia Reipublicę, tam regni Polonię quàm Magni Ducatus Lithuanię: tamen cùm aliquid in eis videretur contineri ab optima & syncera fraternitatis fiducia discrepans; idcircò ob solidiorem cõmunis ac mutuę charitatis fraternę cõnexionem, perpetuam dominiorum defensionem cõmunem, æuiternã, indubitatam fraternitatis fidem, inprimis verò ad Dei & saluatoris nostri gloriam, & Dominiorum nostrorum Serenissimę Regalis familię Polonię Dominiorumq; vtrorumq; eorundem, ac nobilissimorum Polonię & Lithuanię nationum, immensi perpetuiq; honoris diffusionem, decus, ornamentum, corroborationem, honorificentiam, & claritudinem, ac maiestatis mutuę amplitudinem sempiternam, veteres ipsas confœderationes innouare & moderari decreuimus sub articulis infrascriptis. Primùm quidem Regnum Polonię & Magnus Duc. Lithuanię vnientur & conglutinẽtur in vnum & indiuisum ac indifferens corpus; vt sit vna gens, vnus populus, vna fraternitas, & communia consilia, eidémq; corpori vnum caput, vnus Rex, vnusq; Dominus in loco & tempore assignatis per pręsentes, & ad electionem Conuentionis votis communibus eligatur, atque absentium obstantia electio non impediatur: & decretum electionis in Regno semper sit, iuxta consuetudines circa illud ex antiquo seruatas.

Item, Quilibet Episcopali, Palatinali, Castellaniq; dignitate in ipso Ducatu insignitus, iuxta locum suum assignatum in eligendo Rege perpetuis temporibus votabit & consulet modo & ordine, quo consulent Consiliarij Regni.

Itẽ, quia corpus quodlibet salubribus remediis conseruatur, & contrariis rebus prosternitur: sic tam in aduersis quàm in prosperis rebus vtrobiq; communi consilio ordinanda sunt, & communi similiter auxilio exercenda releuandaq; omnia circa corpus & in corpore ipso contingentia.

Item, In omnibus aduersitatibus auxiliis inuicem nos vtriusq; Dominij Pręlati & Barones iuuare debemus, totis viribus & facul

tatibus:

tatibus: prout communi consilio expedire videbitur, prospera & aduersa tanquam communia reputantes.

Item, Moneta vniformis & æqualis ponderis vtrobique, sicut cætera omnia, communi consilio & assensu vtriusque Dominij debeat institui.

Item, Quæcunq; fœdera etiam iuramentis firmata, antea cum quibusdam inita tamdiu obseruanda sunt per partem vtramque, quamdiu contra Iura & commoditates Regni, & Magni Ducatus Lithuanię nil excedere videbuntur.

Item, Quilibet denuò in Consiliarium vel Dignitarium tam Spiritualem quàm secularem promotus, teneatur iurare Regi coronato Polonię fidem, ac mutuam inscriptionum obseruationẽ.

Item, Quicunque Capitaneatum vel Castrum in administrationẽ à Domino receperit, ille teneatur recipiendo iurare Regi: scilicet quòd de illo nemini cedet, nisi Regi electo & coronato.

Item, vt omnia quæcunq; nunc pacta fuerint & conclusa, perpetuis temporibus & firmiter & inuiolabiliter obseruentur, iuramentis & inscriptionibus firmentur, per singulos Consiliarios illius Ducatus atq; Barones & ex nobilitate pręcipuos: illudq́; iuramentum ab illis requisitis fiat quotiens expedierit.

Item, Qui ætatem discretionis attigerint, si nomine Consiliariorum Regni pro iuramento admoniti fuerint, illud præstare teneantur.

Item, Domini Serenissimi Domini Magni Ducis Lithuanię Oratores & Consiliarij hìc præsentes iurabunt, & promittent, seque obligent omnia pacta seruare sub fide & honore: & dabunt inscriptiones sub appensis sigillis ad præsentia pacta: quæ sub tẽpore per vniuersos Prælatos, Barones, Nobiles, & Boiaros Lithuanię firmabuntur Literis, Sigillis, & iuramentis cauendo: Quia illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus Alexander Dei gratia Magnus Dux Lithuanię &c. rata & grata habebit omnia hic ordinata, iurata, inscripta, promissa.

Item, vt vna pars alteri sit consilio & auxilio: quòd Regia Maiestas, iura, & libertates, & dignitates, & officia vtriusq; Dominij illæsa conseruaret, omnia Iura, Iudicia, consuetudines, prærogatiuas, & libertates singulas constitutionesq; iudiciarias ab olim in hactenus seruatas, vtriusq; dominij, salua & saluas conseruando.

Item, Quoties contigerit in Coronatione noui Regis Iura Regni per Regem electum confirmare, tunc vnà etiam omnia Iura

Ducatus Lithuaniæ ſub vno contextu debebunt confirmari.

Item, vt circa omnia iuramenta fienda tam Conſiliariorum modernorum quàm futurorum, etiam Capitaneorum, atq; horũ qui ex nobilitate ad præſtanda iuramenta venient, præmiſſorum obſeruatio firmetur fide & honore.

Item, Sic expreſſum, inſcriptum,& iuramento firmatum,quòd non quæratur per aliquam partium vllo temporum occaſio aduerſandi ac contraueniendi præſentibus pactis: neque diſmembrandi iſtius inclyti vnius corporis præſentibus vniti, compacti, & conglutinati.

NOs itaq; Alexander Magnus Dux Lithuanię præfatus, &c. Conſiderantes Vnionem in vnum & indiuiſum ac indifferens corpus inclyti Regni Poloniæ, & Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ connexionem ſempiternam, & cui indiuiduo corpori, vnum caput, vnus Rex, vnus Dominus, occurrente vacatione eorundem Dominiorum per vtriusque Dominij Conſiliarios debeat eligi, præſidere & dominari, cæterisq; multis & laudabilibus vtilitatibus & commodis vtriq; Dominio conducentibus in præinſertis Articulis deſcriptis, non modò ipſis pro eorum futura, verùmetiam maxima Reipublicæ Chriſtianæ tuitione incremento & conſeruatione profuturum,imitantesq; vt decens & par eſt diuorum noſtrorum progenitorum & anteceſſorum veſtigia ſaluberrima, quibus pro defenſione fortiori, ſubſiſtentia Dominiorum eorundem firmiori, eam ipſam Vnionem & connexionem ad effectum deducere, vt ex eorum geſtis & factis apparet euidenter,conabantur: eoſdem articulos tanquam honeſtos honori ac commodo noſtris & noſtrorum dominiorum plurimum cõducibiles, quò ad omnes eorum clauſulas, capitula, & puncta laudauimus, acceptauimus, approbauimus & ratificauimus: in eoſdémq; ex certa noſtra ſcientia,& animo bene deliberato,con ſilio & aſſenſu Prælatorum, Ducum, Baronum, Nobilium, noſtri Magni Ducatus Lithuanię accedente, conſenſimus, laudamusq; acceptamus, approbamus, ratificamus, & conſentimus, decernentes ea robur perpetuæ firmitatis obtinere. Promittentes in fide noſtra bona Chriſtiana verbo noſtro Ducali,& ſub onere per nos præſtiti iuramenti,nos & noſtros ſucceſſores Vnionem,connexionem Dominiorum prædictorum,prolis noſtrę & noſtrorum ſucceſſorum multiplicatione, non obſtante vnius Dominij vtriq; Dominio præſidentia, temporibus futuris perpetuò duraturam,

omniaq; & singula præmissa, etiam in articulis præinsertis contenta, declarata & expressa, inuiolabiliter tenere, obseruare, & adimplere, cum effectu, sine omni dolo & fraude, subijcimus & obligamus. Promittimus insuper: quòd omnes Prælatos, Duces, Barones, Nobiles, Proceres, & communitates notabiliores nostri Ducatus Lithuanię conducemus; vt omnia in præsentibus nostris literis ac præinsertis Articulis contenta acceptent, approbent, ratificent, & confirment: eaq; omnia ipsi & eorum successores, firmiter implere & obseruare tenebuntur, sub fide, honore, & onere præstandi iuramenti: quod singuli præstare & facere tenebuntur, & debebunt: literasq; desuper perpetuas eorum sigillis munitas, Regno Polonię dabunt realiter & cum effectu, ac pro aliis Prælatis, Ducibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, & communitatibus notabilibus, Magni Ducatus Lithuanię nostri, nunc absentes cauebunt & promittent: quòd ipsi & eorum successores, quantòcitius & cùm primùm requisiti fuerint, super præmissis, seruare omnia præmissa, sub fide & honore ac onere præstandi iuramenti per eos; quod tunc præstare tenebuntur: Literasq; necessarias eo ordine, vt præfertur, eorum sigillis munitas dare & concedere tenebuntur & debebunt. Harum, quibus sigillum nostrum præsentibus est subappensum, testimonio literarum. Actum & datum in Mielnik, Sabbato proximò ante beatorum Simonis & Iudę Apostolorum: Anno Domini, Millesimo, Quingentesimo Primo. Præsentibus ibidem ad præmissa consentientibus Prælatis Reuerendis in Christo Patre Domino Alberto Episcopo Vilneñ. necnon Magnificis, Strenuis, & Generosis Consiliariis nostris, Alexandro Iuriowicz Castellano Vilneñ. & Capitaneo Grodeñ. Ioanne de Zabrzezie Palatino Troceñ. & Marssalco Magni Ducatus Lithuanię, Michaële Duce Hlineñ. Marssalco Curię nostrę, Nicolao Mikolaiowicz Subpincerna Magni Ducatus Lithuanię & Capitaneo Bielsceñ. Ioanne Mikolaiowicz Marssalco nostro & Tenutario Vilkieñ. Stanislao Zabrzezinski Marssalco nostro, Alberto Gastoltowicz Curieñ. nostro, Barthosio Thaborowicz Marssalco nostro, Stanislao Pietkowicz Capitaneo Brestensi, Georgio Halmnicz Marssalco & Tenutario nostro Lidensi, Iacobo Dowoynowicz, Ioanne Stecko Drohiciensi, Niemiera Mielnicensi, Capitaneis: Georgio Goscicheiowicz, Georgio Dowoynowicz Tenutario Bydgostiensi. Dignitariis & Officialibus nostris, ad præmissa similiter personaliter existentibus & consentientibus.

Które

Które Artykuły gdy vważáć miedzy sobą ieden po drugim z osobná poczeli / á zgodziwszy się ná niektóre rzeczy sámi miedzy sobą / niektóre też ná nas iáko ná tego / który iest iednym oboiégo narodu Pánem przypuściwszy/ostátek ná przyszły spólny Wálny Séym / którychmy im złożyli w Parcowie ná dzień S. Janá Krzciciela / blisko w Roku ninieyszym przyszły / y Séymiki Powiátowé przed nim złożymy / iáko obyczay iest y powinność.

A iż od nas Posłowie ziem nászych Koronnych prosili: ábysmy te wszystke spráwe Vniiéy / która sie ná tym Wárszáwskim Séymie toczyłá / Recessem nászym ku wiádomości ludzkiéy krótce podáli: przeto My tym porządkiem iáko w Alexándrowym stoi / to wszystko ná co sie z obu stron zwolili / á co też ná przyszły Séym záwisło / ták krótce oznáymuiemy / y ku wiádomości wszem którym to należy podáiemy.

Naprzód co sie przednieyszych Artykułów dotycze / które z tych dwu Narodów Polskiégo y Litewskiégo czynią ieden lud/ y iedno ciáło: á temu ciáłu iedne głowe / y iednégo páná Królá/ y iedne tákież Ráde spólną przydáią. Tedy ácz około tego ziednoczenia dwu Narodów w iedno ciáło było nieco z obu stron róznice: wszákóż to zá Deklárátią nászą ták iest wyłożono y obiáśniono. Iż Koroná Polska á Wielkié Księstwo Litewskié iáko iest iedno nierozdzielné y nieróżné ciáło/ wedla tegóż Przywileiu/ ták też iest nie rózna áni dwoiáka / ále iedná Rzeczpospolita: która sie ze dwu Narodu w ieden lud zniosłá y spoiłá. Jáko o tym Deklárátia nászá szérzéy obmawia / która też iest wydána. Polská z Litwą iedná Rzeczpos.

Ale około iednégo spólnégo Páná y iednéy głowy / tedy sie ták sámi miedzy sobą námówili: Iż iuż tym obiémá Narodóm wiecznémi czásy ieden Pan spólnie roskázowáć ma: który spólnémi głosy od Polaków y od Litwy w Polscze/ á nie gdzie indziéy obran bedzie (które obiéránié wedle przywileiu Alexándrowégo niebytnością któréy strony przekázywáć sie nie ma: gdy bedą wszyscy którzy do tego przysłuszáią/ przyzwáni) á potym ná Królestwo Polskié pomázan / y Koronowan w Krákowie bedzie. A obiéránié y podnoszenié Wielkiégo Księstwá Litewskiégo/ które przedtym osobné bywáło w Litwie/ áby iuż ták vstáło: żeby y znák żaden álbo podobieństwá nápotym nie było: z któregoby sie pokázowáło álbo znáczyło podnoszenié/ álbo Inauguracia iáka Wielkiégo Księdzá. A iż temu spólnému Jeden pan w Polsczey Litwie/ y o elektciiéy iego. O Successiiéy w Litwie.

nému obiéraniu Successia naturalis ábo hæreditaria we wszystkim przeciwna iest: tedy my dla dobrégo Rzeczypospolitéy tákiéy sukcessiiéy dziedziczney w Páństwie Litewskim / iesliby nam álbo komukolwiek z iákiéykolwiek przyczyny służyłá / ná wiekiśmy Koronie odstąpili / y wiecznémi czásy odstępuiemy: y ktemuśmy obá Narody przywiedli / iż ná tym z obu stron przestáli / y od nas wdzięcznie to przyięli.

O Rádzie spólnéy.

Co sie záśie iednéy á spólnéy Rády przy tym iednym Pánie dotycze / zwolili też ná to z obu stron: że Rády spólne miewáć chcą / y spólne záwżdy Séymy Koronné: y záśiádáć ták Pánowie miedzy Pány osobámi swémi / iáko Posłowie miedzy Posły: y rádzić spólnie o spólnych potrzebách ták ná Séymie iáko y bez Séymu / y w Polszcze y w Litwie.

O Monécie iednákiéy.

Dáléy co sie tknie około ártykułu Monéty: áby byłá vniformis & æqualis in pondere, & grano, ac proba, & numero peciarum, & inscriptione Monetæ: to My zá zwoleniem obudwu Narodów ku skutkowi przywieźdź bez omieszkánia powinni będziemy / y obiecuiemy.

O Przymierzu z postronnémi.

Tákiż co sie tycze Artykułu de Fœderibus & Pactis z postronnémi Narody / ná to sie zobopólnie zgodzili: iż ná potym żadné zmowy y Przymiérza czynioné áni stánowioné / żadni też Posłowie w rzeczách ważnych do obcych stron posłáni bydź niemáią: iedno zá wiádomośćią y rádą spólną obudwu Narodów. A Przymiérza álbo stánowienia z którymkolwiek Narodem przed tym vczynioné / któreby były szkodliwé któréy stronie / dzierżáné bydź nie máią.

O Przysięgách Vrzedników.

O przysięgách / któreby Rády Dignitarze / Vrzednicy / y Stárostowie narodu Litewskiégo / y przednieyszych Domów ludzie czynić mieli / ták przy mocy sobie zostáwili z tym wykłádem: Iż nápotym wszystkie tákowé przysięgi Królowi Koronowánému y Koronie Polskiéy czynioné bydź máią. Tákże około Przysiąg

Około przysiąg spisków y Confirmátiiey ich.

trzymánia Spisków pospolitych záchowáć sie máią / y státecznie sobie trzymáć obiecáli wedle p[r]ywileiu Alexándrowégo. Zgodzili sie też ná to spólnie: áby przy Koronáciiéy nowégo Królá naprzód poprzyśiężoné záraz y confirmowáné były ná iednym liśćie / pod iednémi słowy y pod iedną pieczęćią Koronną / ná wieczné czásy Prawá y wolnośći Poddánych wszystkich oboygá Páństw ták złączonych.

O Vrzedziéch.

A co sie dotycze Artykułu o Vrzedziéch y Dostoieństwách obudwu Narodu: iż Pánowie Rády Koronné ktemu sie przymawiáły /

mawiáły: áby ſie iuż Vrzednicy Wielkiégo Kśiestwá Litewſkiégo ináczéy nie zwáli áni piſáli / iedno Vrzedniki Koronnémi: Ponieważ Wielkié Kśiestwo Litewſkié z Koroną Polſką złączoné ieſt w iedno nieróżné y nierozdźielné ćiáło / á iákoſmy deklárowáli / y w iedne Rzeczpoſpolitą. Pánowie záśie Rády Litewſkié słowá tego Artykułu zá ſobą ćiągneli: iż Prawá / Wolnośći / zwyczáie / Doſtoieńſtwá / y Vrzędy oboiégo Páńſtwá wcale nieruſzáné máią bydź záchowáné. Przeto ten Artykuł ták z obu ſtron námówiony / ná przyſzły Séym ſpólny Wálny iednoſtáynie odłożyli. Támże ſpráwiedliwość pográniczną poſtánowić máią.

Wźieli ſobie ná ten Séym ſpólny Wálny przyſzły y niektóré drugié rzeczy: które tu przy tychże Artykułéch iuż po cześći námówioné były / ále záwárté á dokonáné bydź niemogły: cześćią prze krótkość czáſu / cześćią prze potrzebę pilną Pánów Litewſkich do Wielkiéḡ Kśiestwá Litewſkiégo: cześćią też przeto / iż Pánowie Litewſcy (iáko Poſłowie) powiádáli / iż tego miánowićie od bráćiéy ſwéy niemieli zleconégo / á iż to do bráćiéy ſwéy odnieść chćieli. A ták z tych przyczyn ku temu Artykułowi / który o Vrzędźiéch y Doſtoieńſtwách ſpólnie ná Séym przyſzły záwieſili: odłożyli też ná tenże Séym ſpólny przyſzły rozmowy ſzérſze y konclużią / naprzód o mieyſcách Pánów Litewſkich: gdźie / á iáko / w Rádźie náſzéy miedzy Rádą Koronną záśieśdź máią: tákże też y Poſłom Ziemſkim Litewſkim / miedzy Poſły Ziemſkimi Polſkimi. Druga o mieyſcách Séymom ſpólnym Wálnym ták dla obierániá Królá Páná ſwégo / iáko dla inſzych potrzeb y doległośći ſpólnych. Trzećia / o Séymiéch Litewſkich Powiátowych / y o poſtánowieniu ich ná potomné wieczné czáſy: á ktemu o Tytule Wielkiégo Kśiestwá Litewſkiégo.

Odłożenie drugich rzeczy ná iny Séym.

O mieyſcách w Rádźie Pánów Litewſkich.

O mieyſcách Séymów Wálnych.

Téż o Powiátowych Litewſkich

O Tytule Kśiestwá Litewſkié°

Záśie co ſye było w pierwſzych Spiſkách miánowićie około Vniiéy opuśćiło / á iednák ku záchowániu téy to Vniiéy bárzo potrzebné było: tedy to ná tym Séymie miedzy ſobą ták Polſkié iáko y Litewſkié Rády ſpólnie poſtánowili.

Naprzód / áby ták w Polſcze iáko y w Litwie wſzyſtki Cłá / Mytá / ták Ziemſkié iáko y Wodné iákimkolwiek imieniem názwáné / ták Królá Jego M. iáko Szláchecké / Duchowné y Mieyſckié znieśione były: á iżby żadnégo Cłá y Mytá nie brano nápotym wiecznych czáſów od Duchownych y Swietckich

O Cléch.

 ludźi

ludźi Szláchećkiégo stanu / y od ich poddánych / od rzeczy ktorychkolwiek własnéy roboty y wychowánia: nie zákrywáiąc Myt Kupieckich / áni sie zmawiáiąc z Kupcy ku szkodźie á zátáieniu Ceł z dawná zwykłych Krolewskich / ták w Polscze iáko y w Litwie.

Iescze też nád to / áby Státutá y Vstáwy wszystki iákiekolwiek y z ktoréykolwiek przyczyny przeciw Narodowi Polskiému w Litwie vstáwioné y vchwaloné zdawná były / zwłasczá około nábywánia y dźierżenia Imienia w Litwie: iákokolwiekby go kto dostawał / choćia po żenie / álbo z wysługi / álbo zá kupnem / dárownym obyczáiem / zamiáną / y ktorymkolwiek nábyćiém / wedle zwyczáiu y Práwá pospolitégo. Té wszystkié Státutá áby żadnéy mocy nie miáły / iáko Práwu / Spráwiedliwośći / y też spólnéy brátckiéy miłośći / y Vniiéy á ziednoczeniu spólnému przećiwné. Ale áby wolno záwżdy było ták Polakowi w Litwie / iáko y Litwinowi w Polscze káżdym słusznym obyczáiem dostáwáć imieniá / y dźierżéć ie wedle Práwá: w ktorym leży ono Imienié. A to coby iedno ná tym przyszłym spólnym Séymie miedzy sobą postánowili / wiśćić sobie máią obyczáiem y obowiąskiem opisánym w Przywilein Alexándrowym trzymáć mocnie máią / iedni z drugimi ná wieczné czásy: áni szukáć przyczyny / podobieństw iákich / ktoréby to Ziednoczenié ich rozerwáć miáło.

Co wstystko wyssszey opisano / ták iáko syę ná ten czás dźiáło / y ná czym zostáło / My Zygmunt August Krol Polski przerzeczony / chćieliśmy wszem wobec oznaymić: iákoż oznáymuiemy / y káżdému komu należy wiádomość tego czynimy tym Listem nászym: ktoryśmy sámi ręką swą podpisáli / y pieczęćią nászą zápieczętowáć kazáli. Dan w Wárszáwie ná Séymie Wálnym Koronnym trzynastégo dniá Márcá: Roku Bożégo / Tysiącnégo / Pięćsetnégo / Sześćdźieśiątégo Czwartégo: á Pánowánia Nászégo / Trzydźiestégo piątégo.

Przywiléy

PRZYWILEY OKOŁO VNIIEY Wielkiégo X. Litew. z Koroną.

Ná Wálnym Séymie Lubelskim od Pánów Rad Duchownych y Swietckich y Posłów Ziemskich, Roku Pánskiégo, 1569. vchwalony.

W Imie Páńſkie/ Amen. Ku wiecznéy pámieći ſpráwy niżéy opiſánéy. My Przełaći y Pánowie/ Rádá ták Duchowna iáko Swietcka/ y Poſłowie Ziemſcy Korony Polſkiéy/ ná tym Wálnym á z Pány Rádámi y Poſły y inßémi ſtany Wielk. Kśie. Litewſk. ſpólnym Lubelſkim Séymie będący: á ná imie Jákub Vcháńſki Arcybiſkup Gnieźnieńſki Legatus Natus & Primas Regni, Philip Padniewſki Krákowſki/ Stániſław Kárnkowſki Kuiáwſki/ Adam Konárſki z Kobyliná Poznáńſki/ Piotr Myßkowſki Płotcki/ Wiktoryn Wiérzbicki Łucki/ Woyćiech Stározrzebſki Chełmſki/ z łáſki Bożéy Biſkupi: Sebeſtian Mielecki/ Káßtelan Krákowſki y Brzéſki Stároſtá/ Stániſław Myßkowſki z Mirowá Woiewodá y Stároſtá Krákowſki y Rátynſki/ Piotr Zborowſki Sedomiérſki Stobnicki Stároſtá/ Olbrycht Láſki Siérádzki/ Jan Sirakowſki Leczycki y Przedecki Stároſtá/ Jan z Służewá Brzéſki/ Stároſtá Miedzyrzécki y Koninſki/ Konſtánty Konſtántynowic Kśiąże Oſtrogſkié Kiiowſki/ Márßałek Wołynſki/ Stároſtá Włodzimiérſki/ Jan z Borczyná Krotoſki Jnowłodzcláwſki/ Alexánder Kśiąże Czártoryſkié Wołynſki/ Jan Firléy z Dąbrowice Lubelſki Márßałek Koronny Stároſtá Rohátynſki/ Andrzéy Dembowſki Bełſki Stároſtá Rubießowſki/ Arnolph Vcháńſki Płotcki Stároſtá Wyßogrodzki/ Mikołay Kißká z Ciechanowcá Podláſki Stároſtá Drohicki/ Fábian Cemá Málborſki Stároſtá Jncholſki y Stárgárſki/ Roman Kśiąże Sánguſkowic Bráclawſki Stároſtá Zythomirſki/ y Hetman Polny Wielkiég Kśieſtwá Litc. Achácy Cemá Pomorſki Stároſtá Stumſki y Gniewſki/ Woiewodowie: Stániſław Sobek z Suleiowá Sedomiérſki Podſkárbi Koronny y Stároſtá Tyßowiecki y Málogoſki/ Andrzéy Dębowſki Siérádzki y

Stároſtá Łeczycki/ Adam Drzewicki Inowłodzcłáwſki y Stá-
roſtá Goſtyńſki y Inowłodzcki/ Stániſław Herbórt z Ful-
ſztyná Lwowſki/ Stároſtá Sámborſki y Drohobycki/ Andrzéy
Xiąże Wiśniowieckié Wołyńſki/ Stániſław Słupecki Lu-
belſki/ Andrzéy Grábiá z Teczyná Belſki/ Anſelm Goſtomſki
Płotcki/ Stároſtá Ráwſki/ Zygmunt Wolſki Czérſki Stáro-
ſtá Wárſzáwſki/ Adam Kośińſki Podláſki/ Kryſztow My-
ſzkowſki z Mirowá Ráwſki/ Andrzéy Kniáź Kápuſtá Bráclá-
wſki Dzierżawcá Owrucki/ Jan Koſtká z Stemberká Gdań-
ſki Podſkárbi Ziem Pruſkich Stároſtá Pucki y Czewſki/
Jároſz Oſsolińſki Sądecki/ Jan Tárło z Szczekárzowic Rá-
domſki Stároſtá Pilnienſki y Lomáſki/ Mikołay Ligezá z
Bobrku Záwichoſtſki Stároſtá Biécki y Zydaczowſki/ Woy-
ciech Przyiemſki Lecki/ Jan Sienieńſki z Sienná Zárnowſki/
Jan Kryſztoporſki Wieluńſki/ Jan Sienieńſki z Gołogór Há-
licki/ Jan Herbórt z Fulſztyná Sánocki/ Sczeſny Parys
Wárſzáwſki Stároſtá Czérſki/ Stániſław Kryſki z Drobni-
ná Ráciẹſki Stároſtá Dobrzynſki/ Káſztelani: Wálenti De-
bieńſki z Debian Kánclérz/ Fránciſzek Kraśinſki z Kraſnégo
Proboſcz Płotcki/ etc. Podkánclérzy Korony Polſkiéy/ Stá-
niſław Bárzy z Błozwie Márſzałek Dworny Stároſtá Sniá-
tyńſki/ Stániſław Wyſocki z Budziſłáwá Káſztelan Biecho-
wſki/ Woyćiech Sedziwóy Kárnkowſki Káſztelan Sán-
tocki Stároſtá Pyzdrſki/ Stániſław Sedziwóy Czárnkow-
ſki Refferendarz Dworu Kró. Je° M. Commendor Poznáń-
ſki Stároſtá Dráhińſki/ Jan Konárſki z Kobyliná Podkomo-
rzy Poznáńſki/ Ráphał Leſczynſki z Leſzná Stároſtá Rádzie-
iówſki/ Jákub Rokoſowſki Podſedek Poznáńſki Célnik Má-
łéy y Wielkiéy Polſki z Woiewództwá Poznáńſkiégo/ Stáni-
ſław Debieńſki Stároſtá Checinſki/ Stániſław Száfrániec z
Pieſzkowéy ſkáły Woyſki Sedomiérſki Stároſtá Lelowſki/
Jan Kmitá Piſarz Ziemſki Krákowſki/ Máryan Przyłecki
Burgrábiá y Sedzia Grodzki Krákowſki/ Piotr Strzałá Se-
dzia Oświećinſki/ Piotr Suliowſki Sedzia Grodzki Biécki/
Jan Plázá ze Mſtyczowá z Woiewództwá Krákowſkiég/ An-
drzéy z Borowá/ Mikołay Koniecpolſki/ Márcin Kádzáno-
wſki/ Lenart Stráſz Burgrábiá Krákowſki/ Stániſław Nie-
drzwicki z Woiewództwá Sedomiérſk. Jan Kośćielecki Stá-
roſtá Bydgoſtſki/ Dobrogoſt Potworowſki Sedzia Ziemſki
Káliſki/ Woyćiech Márſzewſki/ Stániſław z Woiewództwá
Káliſkiégo/

Káliſkiego / Brykcy Przerembſki Piſarz Ziemſki Sieradzki / Stániſław Przerembſki / Piotr Widáwſki / Gábriel Máſłowſki Woyſki Wieluńſki / Mikołay Gáßyńſki Piſarz Wieluńſki z Woiewództwá Sieradzkiego / Tomaß Dembowſki Sedzia Ziemſki / Wálenty Ponetowſki Stolnik / Jákub Ponetowſki Cześnik Leczycki z Woiewództwá Leczyck. Jan Piekárſki Podkomorzy Brzeſki / Lukaß Kretkowſki z Kretkowá z Woiewództwá Brzeſkiego / Jwan Olżárowic / Jwan Soltan z Woiewództwá Kiiowſkiego / Lukaß Kościelecki Woiewodzic Leczycki / Woyciech Niemoiewſki Surrogator Jnowłodzcłáwſki z Woiewództwá Jnowłodzcłáwſkiego / Stániſław Snakowſki Káßtelan Rypinſki z ziemie Dobrzynſkiey / Piotr Borecki / Wálenty Orzechowſki Sedzia Przemyſlſki / Stániſław Droiowſki / Jan Fredro / Mikołay Sienicki Podkomorzy Chełmſki / Jeronym Troian / Máciey Gorecki Chorąży Poznáńſki / Páweł Skotnicki Chorąży Hálicki / Jan Strzeż Piſarz Ziemſki Hálicki / Jan Woretko Sedzia Grodzki Zydaczowſki / Jan Białokurſki Podczáßy Hálicki / Tomaß Dubrawſki Podſedek Hálicki z Woiewództwá Ruſkiego / Háwryło Sedzia Lucki / Bokóy Waśil Hulewic / Olżár Kierdey Márßałek / Bohdan Szußko Chobotkowſki Sedzia Włodzimirſki / Andrzey Alexánder Siemiáſko Podkomorzy Włodzimirſki / Andrzey Kuniewſki Sedzia Krzemieniecki z Woiewództwá Wołynſkiego / Stániſław Dobek Lowczowſki Sedzia Kámieniecki / Kryßtow Grembſki / Piotr Bąk z Woiewództwá Podolſkiego / Mikołay Firley z Dąbrowice Káßtelan Wiślicki / Piotr Káßowſki z Wyſokiego / Adam Zieleńſki Sedzia Lukowſki z Woiewództwá Lubelſkiego / Mikołay Lyſakowſki Káßtelan Lubáczowſki / Jan Pilecki Stároſtá Rodelſki / Stániſław Troian Chorąży Bełſki / Stániſław Zołkiewſki z Woiewództwá Bełſkiego / Floryan Trąbſki z Noſkowá Stároſtá Ciechanowſki / Mikołay Koſobucki Piſarz Płotcki Ziemſki z Woiewództwá Płotckiego / Jan Parys Woyſki Wárßáwſki / Stániſław Rádziminſki Dworzánin Jego Kró. M. Mikołay Grzybowſki Podkomorzy Wárßáwſki / Wieliſław Láwſki Piſarz Ziemſki Wiſki / Jan Rákowſki Trukczás Jego Kró. M. Stániſław Niedzinſki Sedzia / Jan Cybulſki Woyſki Wyßogrodzki / Andrzey Trąbſki z Noſkowá Stároſtá Różánſki / Piotr Bornowſki / Andrzey Kraśinſki Sedzia Ciechanowſki / Jákub Lyſakowſki

Stolnik

Stolnik Nurſki / Marcin Mężyńſki Podſędek Zembrowſki / Florian Jákácki / Stániſław Zaleſki / Piotr Jákácki / Jan Lyſakowſki Podkomorzy Nurſki / Piotr Brzozowſki / Michał Zaliňſki z Woiewództwá Mázowieckiégo / Mikołay Bnino Chorąży Podláſki / Alexánder Hincá Woyſki Mielnicki Dzierżawcá Łoſicki / Stániſław Ráczko / Káſper Jérzykowic Podkomorzy Mielnicki / Theophil Brzozowſki Podkomorzy Bielſki z Woiewództwá Podláſkiégo / Mikołay Broniſław Grábiá z Oleśnik / Łukaß Brzozowſki / Marcin Simánowſki Sędźia Socháczowſki z Woiewództwá Ruſkiégo / Jwan Inchniowicz Sędźia Bráctáwſki / Mikołay Szyßkowic Doblmowicz / Konrat Kohárynn Oblińſki / Gniewoß Stryßowſki z Woiewództwá Bráctáwſkiégo / y Miáſtá Krákowá Ráyce / Woyćiech Sáxon Je° K. M. Phizyk / y Eráſmus Eichler / Poſłowie Ziemſcy: ták ſwym iáko innych Kollegów ſwych ná ten czás niebędących imieniem ná ten to Séym Wálny Koronny od wßech Stanów á wßego Rycérſtwá ná Séymikach powiátowych Woiewództw y Ziem przerzeczonych obráni / á tu z zupełną z doſtáteczną mocą y poruczeniem zupełnym przyſłáni / y wßyſtká inßa Szláchtá obywátele Korony Polſkiéy ták tu w Lublinie będący iáko niebędący / których iednák wßyſtkich chuć y wola do tych niżéy opiſánych rzeczy ieſt nam dobrze z Séymików powiátowych / które ten Séym Wálny Lubelſki vprzedźiły wiádoma / ták iákoby ſię też tu właſnie imioná ich wßyſtkich włożyły y pieczęći záwieśiły: Oznáymuiem tym to Liſtem náßym wßem ninie y nápotym będącym ludźiom / do których iedno wiádomośći ten liſt náß przydźie: Iż my máiąc vſtáwicznie przed oczymá powinność náßę przećiw Oyczyznie ſwéy ſławnéy Koronie Polſkiéy / któréieſmy wßyſtkę poczćiwość / ozdobę / pożytek poſpolity / á náwięcéy vmocnienié od niebeſpieczeńſtwá ták wnętrznégo iáko zewnętrznégo opátrzyć powinni: bacząc też przy tym y przed oczymá máiąc chwalebny á oboiemu narodowi bárzo należny związek y ſpółeczność / przez przodki ſwé niegdy z obywátelmi ná on czás Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo ná wieczné czáſy / zá ſpólnym á liſtownym obudwu narodów zezwoleniem vczynioną / y liſty / pieczęćiámi / przyśięgámi / czćiámi oboiéy ſtrony vmocnioną / y przez niemáły czás vprzéymośćią á ſtátecznośćią oboiéy ſtrony dźierżáną / lecz potym zá złémi á záwiſnémi czáſy nieiáko zátrudnioną: záwżdyſmy ták my iáko przodkowie náßy o tym myślili /

y pány

y pány swé ták sławnéy pámięci Zygmuntá / iáko y szczęśliwie ná ten czás obiémá narodom Polskiému y Litewskiému pánuiącégo Páná á Páná Zygmuntá Augustá Króle Polskié przez niemáły czás vpomináli / y prośbámi náßémi do tego wiedli: áby nam z powinnośći swéy pánskiéy á Królewskiéy / iáko zwierzchni á iedni obudwu narodów Pánowie do Exequutiiéy á skutku ták spisów spólnych / iáko innych Praw y przywileiów náßych / które ná ten związek y na te społeczność z Pány y Ziemiámi Wielkiégo Xiestwá Litewskiégo iescze od Prádziádá Je° Kró. M. tákże y zá Alexándrá Królá my z Wielkim Xięstwem Litewskim mamy z łáski á zwierzchnośći swéy dopomoc / á to co się z téy społecznośći wykróczyło / w swą ręce wstáwić raczyli: zwiódßy nas z Pány Rádámi / y innémi stany Wielkiégo Xięstwá Litewskiégo spólnie ná iedno mieysce do wykonánia téy to chwalebnéy á oboiému narodowi pożytecznéy spráwy / iáko y o téy spráwie Vniiéy Aktá / y Constituciç / y Deklárácię / y Recessy Séymów po té czásy będących iásnie omawiáią. Jákoż iednák zá łáską miłégo Bogá / który społeczność y iedność miłuie / á który Królestwá Pánstwá y Rzeczypospolité po wßystkim świećie w osobnéy swoiéy opiece mieć raczy / á zá łáską też Páná swégo szczęśliwie ná ten czás nam pánuiącégo Páná á Páná Zygmuntá Augustá Królá Polskiégo / ꝛc. wyßéy miánowánégo tośmy ná koniec zá vprzeymym stárániem swym odźierżeli: Iż przodkiem w Wárßawie ná Séymie Roku 1563. złożonym / á potym w Parcowie Roku 1564. ziechawßy się z stany Wielkiégo Xięstwá Litewskiégo / niemályśmy wstępek do náprawienia tego Ziednoczenia y téy po częśći náruszonéy Vniiéy vczynili / námawiáiąc miedzy sobą z obu stron / y vtwierdzáiąc Artykuły do téy Vniiéy nálezące. Które ártykuły iż tám ná on czás prze krótkość czásu / y prze inßé gwałtownieyßé potrzeby Rzeczypo. oboygá narodu spólnémi spisy náßémi z stany Wielkiégo X. Litew. wárowáné bydź niemogły: przeto te° wolnieyßégo czásu ziechawßy się ná ten Séym spólny do Lubliná ná dźień 23. Mieśiącá Grudniá / w Ro° pánskim 1568. przez Je° K. M. zá zezwoleniem oboich Rad Polskich y Litewskich złożony / y do tego czásu iednostáynie dźierżány y kontinuowány / tákieśmy niżéy opisáné Tráktaty y namowy miedzy sobą vczynili: któréśmy zá łáską bożą do tego końcá y do téy konkluziiéy zá zgodnym y iednostáynym oboiéy strony zezwoleniém / y spólnym spisániem niwczym niederoguiąc

Recessowi

Receſsowi Wárßáwſkiému y inßym przywileiom przywiedli. Z czego bądź pánu Bogu w Tróycy iedynému chwałá wieczna: á Królowi Je° M. z łáſki Bożey Pánu á Pánu Zygmuntowi Auguſtowi dzięká nieśmiertelna: zacnéy też Koronie Polſkiéy/ y Wielkiému Kśieſtwu Litewſkiému ſławá y ozdobá ná wiekuiſté czáſy.

Naprzod / iż áczkolwiek były ſtáre Spiſy przyiacielſtwá ſprzymierzenia pomnożenié y lepßy ſpoſób Rzeczypoſpolitéy ták Korony Polſkiéy/ iáko y Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo czyniące/ ec. Wßákóż iż ſie nieco w nich widzi bydź różnégo od dobrégo y ſczérégo bráterſtwá duſánia / przeto dla mocnieyßégo ſpoienia w ſpólnéy á zaiemnéy miłośći bráterſkiéy/ y w wiecznéy obronie obudwu Páńſtw ſpołecznéy nie wątpliwéy wiáry bráterſkiéy czáſy wiecznémi ku chwale Bożéy/ Jego Królewſkiéy M. z wiecznym podziękowániem godnéy ſławie / y tychże obudwu nazacnieyßych Polſkich y Litewſkich Narodów / y też ku rozßérzeniu niezámierzonéy y wiecznéy czći/ ozdobie/ okráśie / zmocnieniu / vczćiwośći / zacnośći/ y Máieſtatu ſpólnego wiecznému rozßérzeniu one ſtáré ſprzymierzenia ponowili / y vmiárkowáli w tym wßyſtkim/ iáko niżey opiſano.

Polſká z Litwą iedno ćiało.

Jż iuż Koroná Polſka y Wielkié Kśieſtwo Litewſkié ieſt iedno nierozdźielné y nieróżné ćiáło / á tákże nieróżna ále iedná ſpólna Rzeczpoſpolita: która ſie ze dwu Páńſtw y Narodów w ieden lud zniosłá y ſpoiłá.

Pod iednym Królem Polſkim w Krákowie obránym.

A temu oboiemu Narodowi żeby iuż wiecznémi czáſy iedná głowá/ ieden Pan/ y ieden Król ſpólny roſkázował: który ſpólnémi głoſy od Polaków y od Litwy obran / á mieyſce obiéránia w Polſcze/ á potym ná Króleſtwo Polſkié pomázan y Koronowan w Krákowie będźie: którému obiéraniu wedla przywileiu Alexándrowégo niebytność którey ſtrony przekazáć nie ma. Abowiém powinnie & ex debito, Rády y wßyſtki ſtany Korony Polſkiéy/ y Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo wzywáné bydź máią.

O Kśieſtwie Litewſkim.

Obiéránié y podnoßenié Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo/ które przedtym oſobno bywáło w Litwie / áby iuż ták vſtáło / żeby y znák żaden ábo podobieńſtwo nápotym nie było / z którégoby ſie okázowáło álbo znáczyło podnoßenié álbo inaugurátia Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo. A iż Tytuł Wielkiégo

Kśieſtwá

Kśiestwá Litewskiego y Vrzędy zostáwáią: tedy przy obierániu y Koronácyiey ma bydź záraz obwołan Królem Polskim/ y tenże Wielkim Xiążęciem Litewskim/Ruskim/Pruskim/Mázoweckim/Zmodzkim/Kijowskim/Wołyńskim/Podláskim/Inflantckim.

Succesio Jego Królew. M. naturalis & hæreditaria, Jesliby Jego Królew: M. komukolwiek z przyczyny iákieykolwiek w Wielkim Kśiestwie Litewskim służyłá/ nie ma iuż wiecznémi czásy przeszkádzáć tego społku y ziednoczenia oboygá Narodów/ y obierániu spólnégo iednégo Páná: który Jego K. M. Koronie wiecznémi czásy odstąpił/ nie wątpiąc w tym/ y to też sobie wáruiąc: żebyśmy áni sámey osoby Jego K. M. áni potomstwá własnégo/ ieśliby Jego Królewskiey M. które Pan Bóg dáć raczył/ nie zgołocił: ále żeby poczćiwé á stanowi iego przystoyné od Rzeczypospolitey opátrzenié miáło/ ieśliby ná Królestwo nie było wzięté. O succesiiey Litew.

A wszákoż nie czyniąc żadney dismembráciiey Koronney: o czym w deklárácyiey Jego Kró: M. y w Recesie Seymu wálnego Wárszáwskie° dostáteczniey iest opisáno y obwárowano. Około dismembráciiey.

A przy Koronácyiey nowégo Królá máią bydź przez Królá Koronowánégo poprzyśieżoné/ y záraz Confirmowáné ná iednym liśćie/ y iednémi słowy/ ná wieczné czásy Práwá/ Przywileie/ y wolnośći poddánych wszystkich/ oboygá Narodów y Páństw ták złączonych. O potwierdzeniu Praw ná Koronáciiey.

Seymy y Rády ten obóy Naród ma záwżdy mieć spólné Koronné pod Królem Polskim Pánem swym/ y zásiádáć ták Pánowie miedzy Pány osobámi swémi/ iáko Posłowie miedzy Posły/ y rádźić o spólnych potrzebách ták ná Seymie iáko y bez Seymu/ w Polszcze y w Litwie. O Seymiech.

Też áby iedná strona drugiey byłá rádą y pomocą/ áby Jego Królewska M. Práwá/ Przywileie/ ták wszem Ziemiam y Narodom ták Korony Polskiey iáko y Wielkiemu Kśiestwu Litewskiemu y Ziemiam do nich należącym/ wszelákim pismem nádáné Przywileie y Práwá od wszech przodków Jego K. M. y od Je° K: M. sámego/ z dawnych czásów/ y od poczęćia Vniiey/ wszem wobec y káżdému zosobná iákimkolwiek sposobem nádáné/ y wolnośći/ dostoieństwá/ prerogátywy/ vrzędy wszystki oboygá narodu/ cálé y nieporuszoné záchował: wszystkie Práwá/ Sądy/ wysády/ stany Xiążęcé y Fámilię Szláchecki przerzeczonych narodów/ vchwały sądowné/ z dawną do tego czásu O potwierdzeniu Práw.

Rrrr záchowáć

záchowáć káżdému stanu mocnie y nieporuszenie.

O przysięgách. Przysięgi Rad/ Dignitarzów/ Vrzedników/ Stárostw narodu Litewskiégo y przednieyszych domów ludzi/ którzyby ie czynić mieli/ przy mocy zostáć máią: iákosmy też y sámi sobie spólnie ták Przywileymi/ iáko spólnym spisániém ná Seymie Wárszáwskim spólnym zostáwili tym wykłádem: iż nápotym wszystki tákowé przysięgi Królowi Koronowánému y Koronie Polskiéy czynioné bydź máią. Tákże około przysiąg trzymánia spisków pospolitych záchowáć sie ma / y státecznie sobie trzymáć wedle Przywileiu Alexándrowégo.

O spólnéy pomocy. Też we wszytkich przećiwnośćiách spólną pomocą My obojégo narodu Prełaći/ Rády/ Barones, y wszystki stany pomágáć sobie mámy wszystkiémi śiłámi y możnośćiámi: iáko spólnéy Rádźie pożytecznie y potrzebnie będźie sie zdáło/ sczęśliwé/ y przećiwné rzeczy zá spólné rozumieiąc/ y wiernie sobie pomagáiąc.

O páktách z postronnémi. Fœdera aut pacta, álbo zmowy / y przymierza z postronnémi narody wedle spólnéy zgody Wárszáwskiéy ná potym żadné czynioné áni stánowioné / żadni też Posłowie w rzeczách ważnych do obcych stron posyłáni bydź nie máią: iedno zá wiádomośćią y rádą spólną obudwu narodów: á przymierza álbo stánowienia z którymkolwiek narodem przedtym vczynioné/ któréby były szkodliwé któréy stronie/ dźierżáné bydź nie máią.

O monećie Monetá ták w Polscze iáko y w Litwie ma bydź zá spólną rádą vniformis & æqualis in pondere, & grano, & numero peciarum, & inscriptione monetę: co ku skutkowi przywiéźdź Je° K. M. iest powinien / y potomkowie Jego K. M. będą powinni.

O Clech. Cłá/ Mytá wszystkié/ w Polscze y w Litwie/ ziemskié y wodné/ iákimkolwiek imieniém názwáné / ták Królewskié iáko Szláchecké/ Duchowné y Mieyskié/ Jego K. M. znośić raczy: iżby iuż ex nunc żadnégo Cłá nie bráno ná potym wiecznych czásów od Duchownych od Swietckich ludźi Szláchecktégo stanu / y od ich poddánych od rzeczy którychkolwiek własnéy roboty y wychwowánia: nie zákrywáiąc Myt Kupieckich/ áni sie zmawiáiąc z Kupcy ku szkodźie á zátáieniu Cel dawno zwykłych Królewskich/ ták w Polscze iáko w Litwie.

O Státutách Litewskich przećiw Polakom vczynionych. Státutá y vstáwy wszystkié/ iákiékolwiek y z któréykolwiek przyczyny przećiw narodowi Polskiému w Litwie vstáwioné y vchwáloné / około nabywánia y dźierżenia imienia w Litwie Polákowi / iákokolwiekby go kto dostał y dostáwał / chociá po żenie/ álbo z wysługi / álbo zá kupnem/ dárownym obyczáiem / zamiáną/

zamiána/ y którymkolwiek nabyćiem/ wedla zwyczáiu y Práwá pospolitego: té wszystkie Státutá áby żadney mocy nie miáły/ iáko práwu/ spráwiedliwośći/ y też spólney bráterskiey miłośći/ y Vniiey/ á ziednoczeniu spólnému przećiwné: ále áby wolno záwżdy było ták Polakowi w Litwie/ iáko Litwinowi w Polszcze/ káżdym słusznym obyczáiem dostáwáć Imienia/ y dźierżeć ie wedle Práwá: w którym leży ono imienie.

A co sie tycze inszych Artykułów/ Przywileiu Alexándrá Królá/ które iescze nie są ná Wárszáwskim Séymie deklárácią K. Jeg M. áni spólną zgodą deklárowáné/ ále ná ten teráznieyszy spólny Lubelski z Wárszáwskiego Séymu odkłádem spólnym záwisły: té wszystki/ iáko są w Przywileiách y spisániu spólnym á ostátecznie w Alexándrowym Przywileiu/ y tu w Lublinie od Królá J. M. poprzód w téy spráwie y Vniiey dánym opisáné/ w mocy zupełney ná czásy wieczné zostáwáć máią. A wszákże ku obiáśnieniu lepszému to przykłádáiąc: iż przy tytule Wielkiego Kśięstwá Litewskiego y dostoieństwách y vrzędźiéch wszytkich y zacnośći stanów wedle opisánia Przywileiu Królá Alexándrá cále y nie nárusżenié zostáć ma: gdyż to ziednoczenia y spółeczności téy rostárgnienia y rozdźiału nie czyni.

O Przywileiu Alexándrowym.

Séymów inych żadnych osobnych stanom Koronnym y Litewskim od tego czásu Król J. M. skłádáć nie bedźie/ iedno záwżdy spólné Séymy temu oboiemu narodowi iáko ćiáłu iednému w Polszcze skłádáć bedźie: gdźie sie Jego K. M. y Rádom Koronnym y Litewskim nasłuszniéy zdáć bedźie.

O Séymiéch spólnych y ich mieyscu.

Dygnitarstw y Vrzedów/ ieśli które wákuią/ álbo wákowáć w Wielkim Kśięstwie Litewskim ná potym bedą/ Król Jego M. nie ma dáć nikomu: ażby piérwéy Jego Królewskiéy M. y potomkom iego Królom Polskim Koronowánym/ y temu nierozdźielnému ćiáłu Koronie Polskiéy przysiege vczynił.

O Vrzedźiech Litewskich.

Opátruiemy też dostátecznie y wárniemy Stany y osoby Wielkiego Kśięstwá Litewskiego: áby Exequucia ich sámych y potomków ich nietylko wedle státutu Królá Alexándrá/ ále áni wedla żadnych Przywileiów/ Listów/ Constituciy/ y Vchwał Séymowych w Koronie Polskiéy vczynionych/ dánych/ y vchwalonych iákichkolwiek przeszłych około dóbr Stołu Jego K. M. w Wielkim Kśięstwie Litewskim od wszech przodków/ y od Jego K. M. sámego/ od záczęćia Vniiey w Wielkim Kśięstwie Litewskim komużkolwiek rozdánych żadnégo stołu niedoległá: ále wszystki Práwá/ Przywileie/ od wszech przodków

O Exequuciiéy w Litwie.

Jego K. M. y od Jego K. M. ſámégo / od záczęćia Vniiéy Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo / y narodom Litewſkim / Ruſkim / Zmódzkim / y inym narodom / y obywátelom Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo / y też Ziemiam / Powiátom / Fámiliam / y oſobam do tych czáſów dáné cáłé / zupełné / y niwczym nie náruſzoné zoſtáły. Tákże wiecznośći / feudá / álbo lenna / frymárki / zamiány / dożywoćia / zaſtáwy wſzelákié ná Séymie y bez Séymu vczynioné wedla káżdégo Przywileiu wiecznémi czáſy dźierżáné bydź máią / nie przywodząc ich w żadną wątpliwość którymkolwiek obyczáiem y wykłádem. Tákże też nádánié ná Dignitárſtwá / Vrzędy / które zdawná y właſnie ná nie należáły / zaſtáwy y ſummy wſzelákié w zupełnym Práwie ſwym zoſtáwioné bydź máią / nie będąc powinné żadnéy częśći dochodów zwykłych ſwych / iákimkolwiek obyczáiem názwánych / gdźie indźie y ná co inégo nád teraznieyſzé dźierżenié y Przywileie álbo liſty ſwé do tego czáſu odźierżáné / okróm pożytku ſwégo obrácáć. A ktoby z przodków ſwych niemáiąc liſtów co gruntów y káżdéy poſſeſsiiéy iákimkolwiek imienićm názwánych trzymał / pożywał: tákowy tę tákową ſwoię właſność y bez liſtów iáko y zá liſty ma wiecznie trzymáć / wedle Státutu Litewſkiégo ſtárégo y nowégo / y zwyczáiów dawnych. Jokóż Pánowie Rády y wſzyſtkié ſtany y Poſłowie wſzyſtkich Ziem tym teráznieyſzym poſtánowienićm zámykáią ſobie y potomkom ſwym moc ſtánowienia y wznáwiánia iákimkolwiek kſztałtem / tákiż wſpominánia y wſzelákiégo wynálazku wznieśienia Exequuciiéy ná wyſługi y inſzé máietnośći przeſzłé. A iż iuż od tego

O Rozdawániu dobr Stołu Krolewſkiego

czáſu rozdawánié dóbr ſtołu w Wielkim Kśięſtwie Litewſkim vſtáć ma: wſzákóż imioná / którékolwiek z domów Kśiążęcych y Szlacheckich y Páńſkich ku ſtołowi Jego K. M. potym przypádáć będą / té tákowé imioná Jego K. M. wedle woléy y łáſki ſwéy Królewſkiéy rozdáwáć ma / ták Polſkiégo iáko y Litewſkiégo Szláchecktiégo narodu ludźiom: áby ſie tym ſłużbá Ziemſka Woienna niezmnieyſzáłá. Tákiż w Recuperáciiéy od nieprzyiaćielá Moſkiewſkiégo Zamków / Jmion / Poſſeſsiy / y dóbr wſzelákich będźie powinien Jego K. M. tym wrácáć / czy ie té oyczyzny y poſſeſsiie przedtym były przed ośięgnienićm od nieprzyiaćielá. A ieſliby ná to mieyſce dano komu co / to ſie do ſtołu Królá J. M. wrácáć będźie.

Confirmácia Vniiéy.

Które wſzyſtkié Artykuły my Prełáći / y Pánowie Rádá / Poſłowie Ziemſcy / y iné wſzyſtkié ſtany Korony Polſkiéy / znáiąc

iąc bydź chwalebné/ potrzebné/ y oboiemu temu narodowi ták Koronie Polskiéy iáko Wielkiému Księstwu Litewskiému iáko iuż iednéy spólnéy á nierozdźielnéy Rzeczypospolitéy pożyteczné / á spólnégo náßego z Stany Wielkiégo Księstwá Litewskiégo zezwolenia w ten list ná ten kßtalt spisáné/ rádźi y z dobrą wolą y z dobrą bráćką chucią y miłością ták Prełatom/ Pánom Rádom / Postom Ziemskim/ iáko y inym wßystkim Stanom y osobam Litewskim tym listem náßym ná wieczné czásy z strony náßéy przyznawamy / y oné Pieczeciámi / przyśiegámi/ poczćiwośćiámi swémi / y potomstwá swégo wßelákiégo wáruiemy/vtwiérdzamy/ y vmacniamy wárunkiem / vtwiérdzenim / y vmocnieniém tákim : iákié nam nawietßé y namocniey-ßé bądź z osób/ bądź z mieysc y vrzedów náßych/ták osobliwym iáko y pospolitym obyczáiem należy. Slubuiąc y obiecuiąc przed Pánem Bogiem dobrym vczćiwym ßláchećkim y Krześćiáńskim słowem náßym: iż to wßystko co sie tu nápisáło znáć/ trzymáć/ y dźierżeć/ wypełniáć sámi y z potomki swémi ná wieczné czásy bedźiemy bez fortelów wßelákich/ nie przywodząc niczego z tych rzeczy ná wieki w żadną wątpliwość áni odmiáne: nie odstrzeláiąc sie też w niczym od téy iedności / w którąsmy sie z narodem tego sławnégo Wielkiégo Księstwá Litewskiégo związáli/ wedle opisánia tego to listu náßégo / y Artykułów w tym liśćie związáłych y obiáśnionych wiecznémi y wiekuistémi czásy : iáki też nam Pánowie Litewscy dáli. Któré spólné náßé spisy Król Jego M. przerzeczony iáko Pan náß zwierzchny władzą swą Królewską confirmowáć nam raczył.

A iesliby która stroná Przywileiów y spisów o spólności vczynionych miedzy témi narody/ták nam iáko sobie trzymáć niechćiáłá/álbo ieden zosobná trzymáć niechćiał: przećiw tákiéy stronie y káżdému zosobná/iáko przećiwko nieprzyiáćielowi náßému y narodów spólnych powstáć z potomkámi náßémi przy Pánie náßym Królu Polskim bedźiemy powinni. Co wßystko czynić/ y wypełnić/mocnie dźierżeć w skutku wßystkim záwżdy pod náßą przysięgą śiebie y potomki náßé obowiezuiemy.

A té wßystkié rzeczy tu postánowioné y obwárowáné / áni przez Jego K: M. áni przez Pány Rády / y iné wßystkié stany / y Posły Ziemskié oboygá narodów zá spólnym zezwoleniém / áni poiedynkiem/od któréy cześći y strony niemáią nigdy wiecznémi czásy bydź wzrußáné y odmieniáné /ále wieczné/ cálé / y mocné záchowáné bydź máią. A ku lepßému świádectwu rze-

 czy

czy wyższéy opisánych y wieczney pámięci/ my przerzeczeni Prałaci/ Pánowie Rádá ták Duchowna iáko Swietcka Koronna/ ktemu Posłowie Ziemscy ná tym Wálnym y spólnym Séymie Lubelskim będący / záwieśiliśmy ná ten list Pieczęći nász. Pisan y dan ná tymże Séymie spólnym Lubelskim / pierwszégo dniá Mieśiącá Lipcá/ Roku Páńskiégo/ 1 5 6 9.

Potwiérdzenié Vniiéy między Narody Polskimi y Litewskimi ná Séymie Wálnym Lubelskim, Roku Páńskiégo 1 5 6 9. skonczonéy.

ZYGMVNT AVGVST, Z ŁASKI Bozéy Król Polski, Wielkié Kśiążę Litewskié, Ruski, Pruski, Mázowecki, Zmudzki, &c. Pan y Dziedzic.

W Lublinie 1569.

WSzem w obec y káżdemu z osobná oznáczamy/ y wiádomo czynimy. Iż czyniąc dosyć prośbam y żądliwośćiam wszech Stanów Koronnych/ iáko y sáméy potrzebie Rzeczypospolitéy / tákże powinnośći á vrzędowi nászému Królewskiému : ábyśmy Vniią Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo z Koroną Polską / przez Prádziádá nászégo y wszystkié iné Stany tych Páństw vczynioną / y potym przez iné Przodki násze tákże y ich sámych vtwiérdzoną y vmocnioną/ ku tákiému końcowi y skutkowi przywiedli : iákoby nigdy niczym áni się nárusząć/ áni nigdy rozrywáć niemogłá. Dla czego wedle Constituciy nászych ten Séym Wálny spólny w Roku przeszłym złożyliśmy/ y nie od czego inégo záczynáli : iedno od téy sáméy potrzeby á spráwy Vniiéy. Do czego się Stany wszystki ták Koronné/ iáko y Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo stáwiły : á te spráwę wszystkę miedzy sobą / tákże y My miedzy nimi co iedno należáło vrzędowi á zwiérzchnośći nászéy Królewskiéy / wedle Przywileiów/ Listów / y Spisów ták Przodków nászych / iáko y ich sámych tudźież y od nas poprzód wydánych

nych y bedących. A ták iáko potrzebá vkázowáłá postánowili y skończyli/ y przysięgámi społnémi káżdy ták z Pánów Rad / iáko y stanów inych / ták sámi z osób swoich iáko y zá té od których tu z mocą zupełną przysłáni byli/ y zá potomstwo swoie / y ich / przy wielkim zbierze ludzi stanów wszelákich y narodów różnych to vmocnili y vtwierdzili. A ták My tą vchwałą á mocą Séymu tego ninieyszego nád listy Confirmáciy nászych o tym wydáné te wszytkę rzecz á spráwę Vniiéy vmacniamy/ vtwierdzamy czásy wiecznemi. O czym wszystkim listy y Przywileie ták od Nas popiérwéy y potym tu wydáne / tákże miedzy iémi sámémi spisáné/ vczynioné/ y poprzysiężoné szérzéy obmawiáią: które my tu pro insertis habere volumus: y któréśmy z téy przyczyny do Akt Káncellárijéy káżdéy własnie y dostátecznie wpisáć vchwałą ninieyszą kazáli: y káżdému do Woiewództwá iego Káncłérze nászy autenticè pod Pieczęcią nászą Extrákty wydáwáć są powinni / vstáwuiąc y znáyduiąc: iż im tákowa wiárá ma bydź dána / iáko własnie gdzieby Oryginały sámé okazáné były. Confirmácia Vniiéy.

A pierwéy niżli to skończenie á záwárcie spráwy Vniiéy wyższéy omienioné stało sie / z przyczyn słusznych y ważnych á zá vpomnienim pilnym wszech stanów Koronnych / pomniąc ná poprzysięgłą powinność násze/ Ziemie Wołyńskié/ Kijowskié/ y Podláskié/ ze wszémi ich przyległościámi y własnościámi zupełnie ku Koronie Polskiéy własnie y zdawná iescze przed záczęciém téy Vniiéy należące/ iáko ku własnému ciáłu własciwé iego członki przywróciliśmy. Ták iż wszyscy obywátele tych Ziem wedle swégo káżdy záwołánia y stanu/ wolności/ swobód / własności narodu Polskiégo są y bydź máią vczestniki: y onych vżywáć / iáko ini wszyscy obywátele Koronni/ y pod Regimenty Koronnémi bydź/ iákoż iuż y są: y ták od vrzedów Polskich/ od Práw w potrzebách y w spráwách swych/ wedle potrzeby y Práwá opisánia vżywáć máią/ y vżywáią. O czym w Przywileiu Koronnym vigore restitutionis dánym szérzéy opisano iest: co wszytko nigdy nieodmiennie/ á nie poruszenie ták trwáć y bydź czásy wiecznémi tą vchwałą Séymową znáyduiemy. O Wołyńskiéy/ Kijowskiéy/ y Podláskiéy ziemi.

Mieysce Séymom Wálnym Koronnym w Polszcze / iáko ie skłádáć mamy / ták iuż Wárszáwę ná to náznáczamy: wszákże gdzieby casus iáki przypádł znaczny/ żeby tám złożon y trzyman bydź nie mógł: wolno nam bedzie zá dołożeniém y rádą Pánów O mieyscách Séymów Wálnych:

Rad oboygá narodu tám ji złożyć/ gdźieby commodius bydź mogło w Polscze.

O Séymikách Powiátowych

A Séymiki Powiátowé wedle obyczáiu/ ták w Polscze iáko y w Litwie skłádáné y trzymáné bydź máią: których oznáczenié Káncellárię náßé w odsyłániu listów/ y Stárostowie w rozsyłániu ich ták sie záchowáć máią: iákoby publikácia ich dwie álbo trzy niedźiele przed nimi do wiádomośći ludzkiéy przyßłá.

O mieyscách Rad y Posłow Ziemskich Litewskich

Mieyscá Pánom Rádom Litewskim ták Duchownym iáko y Swietckim miedzy Pány Rádámi Koronnémi/ iáko iuż iednému á spolnému Senatowi/ dáliśmy y náznáczyli. Tákże Posłom Ziemskim Woiewództw Litewskich/ miedzy Woiewództwá Koronné: które ták iuż záwße zostáwáć máią/ iáko to iest listem náßym osobnym opisano.

Który Artykuł około wárunku Exequutiiéy Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo (iáko iest opátrzony w spólnym spisku y Przywileiu około Vniiéy miedzy Narody Polskiémi y Litewskiémi przez nas vtwiérdzonym) iáko y ínßé w Przywileiu spolnie opisáné/ nie poruszenie wiecznie máią bydź dźierżáné. Przeto ná lepßé świádectwo temu wßemu/ Pieczęć náßę przyćisnąćieśmy kazáli. Dan w Lublinie ná Séymie Wálnym dniá iedenastégo Miesiącá Augustá: Roku Pańskiégo/ Tysiącnégo/ Piećsetnégo/ Sześćdźiesiątégo dźiewiątégo: Pánowánia náßégo Czterdźiestégo.

O MIASTACH y O POWIAtách niéktórych Litewskich.

WILNO.

Z Vniwersału Poborowégo/ Roku 1589 List 15.

WIlná y inych miast Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo dáné/ według Przywileiów ich przy mocy wiecznémi czásy zostáwiemy.

GRODNO, SZAWLE, BRZESC, MOHILOW, OLITA.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. List 38.

W Wielkim Kśięstwie Litewskim Grodno ze wßytkim/ Száwle ze wßytkim post decessum moderni possessoris: Brześć z Kobryniém ze wßystkim: Mohilów ze wßytkim: Olitá ze

wszytkim / y Myta stáré máią bydź wolné / áby z nich prowenty skarbu Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo dochodźiły / w cále záchowawszy iednák kozdégo przy Práwie iego / ktoré te Constituciá vprzedźiło.

NOWOGRODEK.

ZA prośbą Postów Woiewództwá Nowogrodzkiégo pozwalamy tám tym obywátelom mur stáry w okolnym Nowogrodzkim Zamku / y wieżę stárą nád studnią leżącą opráwić / y tám dóm Sądowy schowánie ná kśięgi zbudowáć / iáko o tym szérzéy Przywiléy nász ná to dány obmawia. Tenże List 39.

MOZER Y RZECZYCE.

POwiáty Woiewództwá Mińskiégo / Mozérski y Rzeczycki / przy tymże Woiewództwie Mińskim zostáwuiemy: w którym iáko ná Séymiki Powiátowé zieżdżáć śię / ták też wszystki spráwy swoie odpráwowáć máią. Zyg. Aug. w Lubli. 1569. List 112.

Gránicé między Woiewództwem Kiiowskim y Powiátem Mozérskim.

NA rozgrániczenié Woiewództwá Kiiowskiégo z Powiátem Mozérskim Kommissarze wysłáć mamy / którzy powinni będą té tám grunty rozgrániczyć. A Kommissarzów par numerus z oboygá narodu bydź ma. Zygm. III. w Warszá. 1589. List 39.

BRZESC.

Rozgrániczenié Woiewództwá Podláskiégo z Woiewództwem Brzéskim.

NA rozgrániczenié Woiewództwá Podláskiégo z Woiewództwem Brzéskim / parem numerum z oboygá narodu Kommissarzów ex nunc náznáczyć mamy / którzy powinni będą pewné gránice między témy Woiewództwy vczynić. Tenże List 38.

OLYKA

OŁYKA Y NIESWIEZ.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. List 35.

Przywiléy álbo Práwo Jáśnie Wielmożnych Rádziwiłów trzech bráciey rodzoney / Mikołáiá Chryßtophá / Olbrychtá / Stánisłáwá / Rádziwiłów / Kśiążąt ná Ołyce y Nieświeżu / ktorym oni porządek Práwá wßelákiey dziedziczney oyczystey máietności swey potomkom swoim rozpisáli / iż iuż tylko męskiego rodzáiu potomkowie synowie rodzeni / á w niedostátku tych / tedy tegoż domu krewni po mieczu mimo włásne dziewki dziedzictwo pośiegáć máią / á zwłasczá w tych przednieyßych / iáko Ołyká / Nieśwież / Kleczk / Mir / Grodek Dawidowski / y inßych w postánowieniu opisánych / oprócz rzeczy ruchomych y włásnego nábyćia ich / iáko ßerzey postánowienie ich / y Confirmácia Królá Jego M. Stephaná omawia. Tedy mocą tego Seymu / zá prośbą Jáśnie Wielmożnych Rádziwiłów pomienionych / á spólnym zezwoleniem Pánów Rád / y Posłów Ziemskich oboygá narodu Confirmuiemy / y w zupełne vżywánie potomków przerzeczonych Jáśnie Wielmożnych Rádziwiłów tą Constitucią przywodzimy wiecznémi czásy.

WOLNOSCI Collegium Nieświezkiego & adſcriptio bonorum immunitati Eccleſiæ. *Ten Przywiléy ieſt wysſzey áktikowan w wtórych Księgách o Wolnośćiách Krákowſkiego Collegium.* fol. 206.

O DROHYCKIM y BEŁSKIM Powiećie.

Terra Drohicien. Iuri Polonico adſcribitur.

Herbort w Láćińſkim fol. 300.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Ordinationes Regum & Principum, pro ſubditorum commodo quomodolibet factæ, vt potiſsimum firmæ ac ſtabiles eſſent, tam literarum munimentis, quàm teſtium fide dignorum annotatione perennari conſueuerunt. Proinde nos Sigiſmundus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Samogitiæque, Dominus & Hæres. Significamus tenore pręſentium, quibus expedit vniuerſis, præſentibus & futuris, harum noticiam habituris. Quod licèt Nobiles & terrigenæ noſtri Diſtrictus Drohicieñ. de ſpeciali conceſsione prædeceſſorum noſtrorum, huius Magni Ducatus noſtri Lituaniæ Ducum, Iure Terreſtri Polonico, more Nobi-

Nobilium Terrigenarum, in Regno nostro Poloniæ degentium gauderent, & vterentur: haberentque desuper literas & munimenta eorundem prædecessorum nostrorum: videlicet Serenissimorum olim Principum felicis recordationis, Kasimiri genitoris, & Alexandri germani, nostrorum charissimorum, Poloniæ Regũ, & huius Ducatus Lituaniæ Ducum, successiuè concessa. Quia tamen in eisdem literis seu Priuilegiis, coram nobis ad præsens originaliter productis & exhibitis, multa comperimus articulatim superuacaneè descripta, quæ in libris Statutorum Regni nostri Poloniæ, specificè & per expressum continentur: & iuxta nonnulla, quæ in perniciem, iacturam, & oppressionem nõ modicam eorundem subditorum nostrorum fuêre adiecta: hoc idem Ius Polonicũ, eisdem subditis nostris Nobilibus, & terrigenis Priuilegiatis & non Priuilegiatis, hoc est, Ius habentibus & non habentibus, Districtus præfati Drohicieñ. præsentibus & futuris, eorumq; successoribus, coniunctim & diuisim, de certa scientia & gratia, fauoreq; speciali, Ducatibus nostris, de nouo iterum dandum & conferendum duximus: damusque & conferimus, in omnibus punctis, articulis, & conditionibus: prout in libris Statutorum Regni Poloniæ latius continentur, in eodem Districtu nostro tenentes, & obseruantes, omnes & singulos articulos Iuri prædicto Polonico ac iustitiæ quomodolibet contrarios, in literis & Priuilegiis præfatis prædecessorum nostrorum prædictorum, vti præfertur, expressos & specificatos: oppressionem huiusmodi subditorum nostrorum præfatorum in se continentes, & in nihilũ redigentes, cassantesq; & mortificantes, ac extinguentes, perpetuò & in æuum, tenore præsentium mediante. Præter illum articulum, quo mediante, præfati prædecessores nostri Officiales seu Ministeriales, vulgò Lituanico Dziećkie nuncupatos, contra ipsos Nobiles & Terrigenas eiusdem Districtus, nunquam deinceps fore dandos, prohibuerant: quos quidem Officiales primò expressos, hos quoque dandos esse præsentibus prohibemus quomodolibet in futurum: Volentes & districtè præcipientes: vt omnes & singuli Officiales Terrestres & Castrenses, Districtus prędicti Drohicieñ. pro tempore existentes, quilibet eorum pro suo interesse, Nobiles & Terrigenas nostros prædictos, ad cuiuscunque instantiam, videlicet tam Nobilis, quàm ignobilis, Rutheni, Iudæi, Armeni, Christiani, & Pagani, Citatos, ac literis Citationum intercisis, non nisi sermone & caracteribus latinis, iuxta consuetudinem Iuris Terrestris Polonici conficiendis

endis legitimè euocatos,pro causis tam paruis quàm magnis,nullis exclusis, secundùm hoc idem Ius Polonicum, & ordinationes in libris Statutorum Regni nostri Poloniæ specificè contentas, non aliter quàm nunc & in futurum iudicarent temporibus æuiternis. Et quamùis iure ipso Polonico laudabiliter prouisum sit, vt in singulis terris eiusdem Regni nostri, homines possessionati & indigenę, ex incolis cuiuslibet terræ, seorsum,& non extraneæ personæ, singulis officiorum Terrestrium & Castrensium in casu vocationis præficiantur in hactenus: pro maiori tamen cautela & securitate prædictorum subditorum nostrorum Drohicień. præsenti priuilegio nostro, idipsum singulariter instituimus & ordinamus; vt in eodem Districtu Drohicień. huiusmodi Officiales Terrestres, per liberam electionem indigenarum,& vniuersorum Nobilium conuentionaliter congragatorum, de Iure communi Regni fieri solitam, ad eadem Officia sua, totiens quotiens per decessum vacatura, non nisi cum ratihabitione nostra Ducali,successorumq; nostrorum Magni Ducatus Lituaniæ Ducum; Castreń: verò pro arbitrio nostro duntaxat, ex eisdem incolis & indigenis Districtus prædicti Drohicień: per nos & successores nostros Lituaniæ Duces, (dum modò vterq; ipsorum Officialiū Romanæ religionis essent) deinceps instituerentur: de omnibus & singulis causis subditorum nostrorum prædictorum coram se legitimè exortis, motis & mouendis, statutis à Iure, temporibus, modo præmisso cognituri, confirmań. esse : Nihilominus in hoc moribus & consuetudinibus approbatis & approbandis Terræ Cracouień. tam diu, quòádusque omnes aliæ consuetudines Iudiciariæ vniuersarum Terrarum Regni nostri prædicti, per nos vel successores nostros Poloniæ Reges, aut eos, quorum interesset inuicem coæquarentur. Casu verò,quo aliquis terrigenarum nostrorum Drohicień. prædictorum, aut quispiam alius, in Iudicio Terrestri vel Castrensi Drohicień. sententiam contra se latam reportauerit: qua mediante crederet sibi quomodolibet præiudicatum iri : extunc instituimus & ordinamus; vt in eiusmodi præiudicio, liceat vnicuique taliter condemnato, à sententia Iudicis & Capitanei nostrorum prædictorum, velut iniqua & erronea, ad nos & successores nostros Lituaniæ Duces, cum parte sua aduersa legitimè appellare : & coram nobis successoribusque nostris, cum eadem parte aduersa iustitiam suam experiri meliorem : Iudice & Capitaneo illæsis,quietisque propterea manentibus. prout in terris Masouiæ, & præsertim in terra nostra Plocеń.

teneri

teneri & obſeruari eſt conſuetum. De pœnis verò Iudicialibus, per partes victas legitimè luitis, ad ſortem noſtram, & ſucceſſorum, Officialiumque noſtrorum, & etiam partis vincentis, ex vi perlucrorum, vel quomodolibet aliter ſpectantibus, per Officiales noſtros Caſtrenſes & Tereſtres, præſentes & futuros Drohicieñ. exigendis: ac de Kmethonibus eorundem Terrigenarum noſtrorum, Drohicieñ. fouentes, manu tenentes. Mellificiis quoque, ſeu Apiaſteriis, ac iniuriariis & damnis quomodolibet inde ſecutis, & iuſtitia vicinis, cum ſubditis Nobilium & Terrigenarũ pro quacunque re miniſtranda, cuiuſcunq; ritus vtrinq; aut conditionis eſſent. necnon captiuandis & non euocandis ad quodcunque Iudiciorum noſtrorum eiſdem Terrigenis de proprio eorum Diſtrictu Drohicieñ. pro quibuſcunque eorum exceſsibus, totóque proceſſu Iudiciario, ac Inſcriptionibus, & aliis rebus quibuſcunque, per ſingulos Iudices & Capitaneos noſtros Drohicieñ. pro tempore exiſtentes, non aliter volumus obſeruari; niſi quemadmodum Iure ipſo Polonico iuxta Conſtitutiones prædeceſſorum noſtrorum, in toto Regno hactenus teneri & obſeruari ſolitum eſt, ac conſuetum. Ordinamus etiam ac inſtituimus, vt in ſingulis Citationibus literalibus, Terreſtribus, ſigillum Terreſtre Diſtrictus Drohicieñ. infra depictum, equum ſellatum vno homine armato, Litera S. ad perpetuam memoriam nominis noſtri præcincto, in ſe continens, applicaretur, ſubimprimereturque totiens quotiens fuerit opportunum. Quod quidem ſigillum ſuprà deſcriptum, præſenti Priuilegio noſtro ipſi Diſtrictui Drohicieñ. & Incolis eius pro tempore exiſtentibus, quòad præfatam neceſsitatem Iudiciariam, ac pro armis Terreſtribus Drohicieñ. de noſtræ celſitudinis clementia tribuendum, concedenteſq; duximus; prout tribuimus & concedimus perpetuis temporibus, per eos quorum intereſt obſeruandum. Vt itaq; præmiſſa omnia per nos conceſſa, robur obtineant perpetuæ firmitatis: præſentes literas noſtras ſcribi, ſigillique noſtri Magni Ducatus Lituaniæ iuſsimus & fecimus appenſione communiri. Actum & Datum Vilnæ die Dominico Lætare. Anno Domini 1516. præſentibus ibidẽ Reuerend. in Chriſto Patre Domino Alberto Epiſcopo, ac Magnificis & Generoſis, Nicolao Rádźiwiłowicz Palatino Vilneñ. & Cancellario, Gregorio Oſczykowicz Troceñ. & Marſalco Curiæ, Alberto Gáſztołd Poloceñ. Ioanne Zabrzeźinſki Nouogrodeñ. Palatinis. Andrea Dowoynowicz Succamerario, Georgio Hlinicz Capitaneo Breſteñ. Ioanne Sczytowicz, Nicolao

Jundylowicz/ & Ioanne Hlebowicz Marſchalcis: cæteriſq; Dignitariis & Officialibus Curiæ noſtræ, circa præmiſſa teſtibus fide dignis, ſyncerè nobis & fidelibus noſtris dilectis. Datum per manus pręfati Magnifici Nicolai Rádziwiłowicz Palatini Vilneñ. & Magni Ducatus Cancellarij, ſyncerè nobis dilecti.

Sigiſmundus Rex ſignificat.

Relatio eiuſdem Magnifici Nicolai Rádziwiłowicz Palatini Vilneñ. & Magni Ducat. Lituañ. Cancell.

Item Biélſceñ. Diſtrictus, Iuri Polonico abſcribitur.

IN nomine Domini, Amen. Ad æternam rei memoriam. Sigiſmundus Auguſtus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, totiusque Pruſsiæ, Samogitiæ, Maſouiæ, &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præſentium, quibus expedit vniuerſis, præſentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quia cùm in hoc Conuentu generali, ex clementia noſtra ſingulari, ad petitiones ſupplicationesque vniuerſorum Ordinum, Magni huius Ducatus noſtri, Priuilegia omnia & ſingula à Maioribus noſtris habita, omnium hominum incolarum eiuſdem approbauerimus, id quòd ex literis ſeu diplomate noſtro, ſuper ijs per nos illis dato & conceſſo videre eſt. Tamen cùm eſſet nobis ſpecialiter ſupplicatum nomine vniuerſæ Nobilitatis Terræ Biełſceñ. & Territoriorũ eius per quoſdam è medio eorum, videlicet Ioannẽ Mienſki / & Martinum Wiszeńſki Jálbrzyk / huc ad præſentem Conuentum miſſos. Quia quamùis habeant Priuilegium ex conceſsione Sereniſs. olim Alexandri Regis Poloniæ, & Magni Ducis huius Ducatus noſtri Lithuanię, patrui noſtri deſideratiſsimi: quibus illis permiſſum fuerat, vt conſuetudinibus & Iure Polonico vterentur & gauderent, prout & hactenus vſi ſunt & gaudebant. Sed quia in eiuſmodi Priuilegio eſſent quædam, quæ à Iure, Legibus, & conſuetudinibus Polonicis diſcrepant & diuerſa ſunt: quare ſummo ſtudio à nobis orauerunt: vt ſublatis exceptionibus eiuſmodi omnibus, quæ à Iure, legibus, & conſuetudinibus Iuris Polonici, quo ipſi ſic vtuntur, diſcreparent, & diſconuenirent; potiùs illis permitteremus, vt in vniuerſum, & vt dicitur totaliter,

totaliter, & plenè consuetudinibus & Iuribus Polonicis vterentur, ipsi & eorum posteri perpetuò. Quorum nos supplicationibus clementer annuentes, & inhærentes maiorum nostrorum Magnorum Ducum Lithuaniæ vestigiis: volentesque eosdem obligatiores & alacriores ad optimè de nobis, & Reipub. huius Magni Ducatus nostri Lithuaniæ bene merendum facere: cum vniuerso Senatu nostro Decernimus; vt deinceps semper perpetuis temporibus vniuersa Nobilitas, incolæ Terræ Bielsceñ. & eius Territoriorum seu Districtuum omnium, gaudeant & vtantur Iuribus, legibus, & consuetudinibus Polonicis, perinde atq; Nobilitas Terræ seu Districtus Drohicieñ. ex speciali concesione maiorum seu prædecessorum nostrorum, felicis memoriæ Magnorum Ducum Lithuaniæ, ex prærogatiuis ipsis datis, concesis, & legitimè emanatis, (quas & hîc volumus habere pro expresis) hactenus vtitur & gaudet. Decernentes insuper: omnes alios quoscunq; abusus, isthic contra Leges, Constitutiones, & Iura Polonica hactenus existentes, & siue ex Priuilegiis & consuetudine seu potius desuetudine aliqua, aut improbitate etiam aliquorum Officialium, aut cuiusuis Magistratus, siue quacunque alia ratione exceptos, specificatos vel reseruatos, & introductos, esse tollendos, & abrogãdos. prout eosdem & per præsentes tollimus & abrogamus perpetuò. Volentesque deinceps semper futuris perpetuis temporibus, vniuersos & singulos Dignitarios seu Officiales, Terrestres & Castrenses, & alios quosuis præsentes & futuros, iam constitutos & in posterum constituendos, non aliter se debere, nec posse gerere erga illorum Territoriorum incolas, quàm secundùm pręscriptum Iurium, Legum, & Consuetudinum Polonicalium, præsentium & futurorum, quibus Districtus Drohicieñ. gaudet. Alioqui si quid in contrarium fuerit in præmisis per quempiam hominum attentatum; id Decernimus nullum & inualidum: eiusque modi attentatores, pœnis seu mulctis in Iuribus Polonicis constitutis & contentis, puniendos & mulctandos semper perpetuò. In quorom omnium fidem & testimoniũ præmissorum, sigillum nostrum est appensum. Datum Vilnæ in Conuentione generali, die vigesima tertia Mensis Februarij, Anno Domini 1547. Præsentibus Reuerendisimis in Christo Patribus, & Magnificis Dominis, Strenuis ac Generosis Militibus, Paulo Vilneñ. Gregorio Luceorieñ. Wenceslao Medniceñ. Episcopis. Ioanne Hlebowicz Palatino Vilneñ. Cancellarioque nostro, & Tenutario in Bobroysko & Borysow, Gregorio Osczykowicz

 Castella-

Castellano Vilneñ. Tenutario Vpiteñ. Ioanne Iuryowicz Duce Dobrouiceñ. Palatino Troceñ. Tenutario Mohilouieñ. Hieronymo Chodkiewicz Castellano Troceñ. Capitaneo Samogitieñ. Nicolao Ioannis Rádziwil / Marssalco Terrestri, Tenutario Szawleñ. Stanislao Dowoyno Poloceñ. Alexandro Chodkiewicz Nowogrodeñ. Stanislao Petri Kiszká de Ciechánowiec Viteblieñ. Palatinis. Andrea Sánguszkowicz/Duce de Koszyr/Capitan. Luceorieñ. Iuano Hárnostáy Marssalco Curiæ, & Thesaurario Terrestri, Præfecto Slonimeñ. Nicolao Georgij Rádziwil Pocillatore, Ioanne Ioannis Rádziwil Structore mensæ, Stanislao Nicolai Kieżgał Dapifero, Gregorio Chodkiewicz Succamerario, Nicolao Petri Olechnowicz Gladifero, Nicolao Andruszowicz Præfecto equisonum nostrorum, Tenutario Ożensi & Perelomeñ Nicodemo Ioannis à Ciechánowiec Melniceñ. Nicolao Alberti Narbuth Kreueñ. & Mozireñ. Præfectis, Marssalcis, aliisque Officialibus, Dignitariis, ac Consiliariis nostris, fidelibus nobis syncerè dilectis.

O ZIEMI PODLASKIEY,

Przywiléy przywrócenia Ziemie Podláskiéy do Korony Polskiéy.

Zyg. Aug. w Lublinie 1569.

W Imie Páńskie/Amen. Ku wieczney pámięci. Gdyż pámięć ludzka iest słába y odmienna: zá czym áby spráwy ludzkié á nawięcéy té/ które ku vżytkowi á záchowániu społeczności y towárzystwá ludzkié° należą/zá przedłużeniém czásu nie byłyby zniszczoné/opátrzna ludzi mądrych postánowiłá rostropność spráwy wieczney pámięci godné pismá świádectwem ku wiádomości potomstwu przywodzić. A ták My Zygmunt August/ z łáski Bożéy Król Polski/ wielki Xiądz Litewski/y ktemu Ziemie Krákowskiéy/ Sedomierskiéy/ Siéradzkiéy/ Łęczyckiéy/ etc. Oznaymuiemy tym Listem nászym / którym wiedźieć to należy wszem wobec y káżdému z osobná/niniéyszym y potym będącégo wieku ludźiom. Iż będąc my przedtym od wielu lat przez wszytkié stany Korony

Polskiéy

Polskiéy / y Państw nászych z wielką á częstą pilnością żądáni y nápominani / abyśmy Séym wálny tákowy złożyli: ná którym o ziednoczeniu dawnym Księstwá nászego Wielkiégo Litewskié go z Koroną Polską / y też o wykonániu wszystkich Praw y Przywileiów Korony y wszystkich Państw nászych spráwá byłaby skończona: ku którym tákowym wszech stanów prośbam Séym niniéyszy wálny zá rádą y pozwoleniém wszech stanów / ták Korony Polskiéy iáko y Wielkiégo Księstwá Litewskiégo w Lublinie złożyliśmy: ku któremu tákowému głównému Séymowi Rády násze ták Duchowne iáko y Swietckié / y Postowie Ziemscy z zupełną mocą posłáni / ták z Korony Polskiéy iáko też y z Wielkié° Księstwá Litewskié° / wszytkich stanów Koronnych / y z Księstwá Litewskiégo iuż w sobie bytność zámykáiąc / ziecháli się. A ták ten Séym Wálny y główny złożony w imie Páńskié tym sposobem záczawszy: ná którym długich á wiele Tráktatów y námów miawszy / proszeniśmy są / y z wielką pilnością przez stány wszelákié Korony Polskiéy nápomnieni: abyśmy Ziemie Podláską / która przed przeszłémi czásy zupełnym á cáłym Práwem do Korony Polskiéy záwsze należáłá / téyże Koronie / to iest Królestwu Polskiému przywrócili / á w iéy piérwość y cáłość wszczépili. My tedy pámietáiąc ná przysięge násze / którąśmy osobą swą wszem obywátelom Koronnym obwiązáli / wszystkié rzeczy oderwáné á od Korony przerzeczoney odłączoné wedle mocy nászéy pozyskáć / á ku przerzeczonému Królestwu w swą cáłość przywrócić / wiedząc to pewnie: iż ziemiá Podláská ku Koronie Polskiéy wiecznie Práwem doskonáłym iescze przed Władysłáwem Jágełłem Królem / Prádziádem nászym / y przez wszystek czás pánowánia iego / tákże zá Królowánia Władysłáwá syná iego Wielkiégo / Stryiá nászégo należáłá. Która potym święty Król Kázimiérz / Dziad nász / tym sposobem / iż nád oboim narodem był przełożonym / od częśći Królestwá / to iest od Mázowszá oddzieloną / y od włásnégo ćiáłá oderwaną / chćiał mieć: czemu się przećiwiły áni ná to nie zezwaláły stany Koronné: którzy też ták od tegóż Dziádá nászégo / iáko od inych po nim będących Przodków nászych Królów Polskich y wielkich Książąt Litewskich / y od Nas też sámych / téy ziemie pilnie záwsze vpomináć się nie zániecháli: áby byłá do Korony przywrócona y przyłączona.

Z tych tedy przyczyn My te ziemie Podláską do iedności nie rozerwáney / á iáko włásny y prawdziwy członek ku piérwszému á

Podláßé do Korony przywrócone.

mu á właſnému ćiáłu á głowie ze wßyſtkiémi y z oſobna káždé mi iéy Grodámi/ Zamkami/ Miáſty/ Miáſteczki/ Wsiámi/ Ziemiámi/ Powiáty/ y ich wßytkich rzeczy poprzód miánowánych którychkolwiek/ y iákimkolwiek przezwiſkiem názwáné/ przyległo ściámi/ przypadkámi/ włáſnośćiámi wßelákiémi y wßytkiémi do téy przerzeczonéy Ziemie/ y do ich wßelákich cześci ták ſtárá dáwną/ iáko obyczáiem/ ſpoſobem/ y Práwem którymkolwiek ná leżacych/ ták iákoby wßytkość á poſpolitość oſobliwośći/ á oſobliwość wßytkośći y poſpolitośći ni wczym nic nieuymowáłá/ ze wßytkim y wßelákim Práwem/ Páńſtwem/ y włáſnośćia te Ziemie Króleſtwu Polſkiému iáko prawdziwému y włáſnému ćiáłu iéy á głowie/ w ſpołeczność/ w cześć/ w włáſność/ y w tytuł Koronny przywrácamy/ y ku pierwßému ſtanowi przywróćić y oné złaczyć vmyśliliſmy. Jákóż z pewnéy wiádomośći náßéy á z woléy vprzéyméy á oſobliwéy/ Poſtów od wßytkich ſtanów w Ziemi Podláſkiéy z zupełna moca ná ten terazni ſpólny y wálny Séym wybránych/ deputowánych/ y poſłánych/ y známi ten Séym ſkończonych/ w imie Páńſkié tym liſtem náßym iuż záraz w ſpołeczność/ w cześć/ y w włáſność Korony Polſkiéy przywrácamy/ y złaczamy/ w tytuł Korony Polſkiéy przywodzimy/ y ku iednému ćiáłu nieróznymi y nierozdźielnymi wrácamy/ wſczépiamy/ wpoiamy czáſy wiecznémi: ták/ że námpotym od ſwégo tego włáśćiwégo/ prawdziwégo/ á práwégo ćiáłá/ y od głowy Korony Polſkiéy ták we wßem cále/ iáko też iákiéykolwiek cześći ſwoiéy nigdy oderwána áni odłaczona żádnym ſpoſobem áni kßtałtem nie może bydź czáſy wiecznémi.

Czemu to nie ma bydź ná przeßkodźie: ieſliby dobrá czyie którékolwiek z Ziem przerzeczonych którégokolwiek ſtanu y condiciiéy od ich Juriſdiciiéy y włáſnośći do Práwá y włáſnośći Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo przez nas álbo przodki náßé wyieté/ przenieśioné/ wnieśioné/ y ná wieczné czáſy vniowáné y wćielone były: y iáko nam y Anteceſſorom náßym we wßyſtkim od Króleſtwá vbliżyć/ odleczyć/ oddźielić/ y oddalić niegodźiło: ták też y w nieiákiéy cześći tych dóbr komu te przerogátywe ku krzywdźie Praw y włáſnośći Króleſtwá dáć áni oddáláć nieprzyſtało. A ták wßyſcy obywátele téy Ziemie Podláſkiéy (ktorych od tychmiaſt wßyſtkié y káżdégo z oſobna od Juriſdiciiéy Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo ná wieki wypuſczamy) wedle ſwéy condiciiéy/ ſtanu/ godnośći/ y condiciy/ wßyſtkich Przywileiów/ wolnośći/ przerogátyw/ Króleſtwá Polſkiégo

Podláßánié z Litewſkiéy Juriſdiciiéy do Polſkiéy przenieśieni.

skiego vżywánie / iáko ini obywátele Koronni mieć będą: y mieć / y z nich sie nápotym wiecznémi czásy weselić będą.

A iżby ciż obywátele obfitszą łáskę nászę poználi / postánawiamy: iż ich Grody / Zamki / Miástá / osiádłości / Miásteczká / wsi / ze wszystkiémi y káżdémi z osobná ich poddánémi przerzeczonémi tey Ziemie / od wszystkich podatków / w których przed tym y teraz byli / tákże od płacey wszelákich Poborów / Myt álbo Ceł / ták wodnych iáko Grobelnych / Mostowych / Targowych / wedle Przywileiów y wolności Koronnych wolnémi czyniémi: ták iż w tey mierze ich z innémi Koronnémi obywátelmi porownáliśmy / y od tego czásu porownywamy. Y oné wszystkich wolności / swobód / y záwołánia Korony Polskiey vczestniki vczyniliśmy / y bydź znáyduiemy: tylko dwá groszá z iedney osiádłey włoki álbo przez kmiećiá oráney / wedle zwyczáiu Przywileiów Królestwá Polskiego záchowawszy.

O wolności Podlászanów.

O Podymnym.

Nád to osobliwie skázuiemy: iż wszyscy y káżdy z osobná mieszkáiący w Podlászu którégobykolwiek stopniá byli / nie máią podlec Státutowi Alexándrá Królá Polskiego / y wielkié° Xiążęciá Litewskiégo / Stryiá nászégo / pod datą w Piotrkowie ná Seymie Koronnym we Srzodę przed Niedzielą Lętare / Roku Pańskieg° 1504. o sposobie wpisowánia dóbr Królewskich: áni inym Státutom y Constituciam zá czásu pánowánia tegóż Alexándrá y Zygmuntá Oycá nászégo Królów Polskich / y teraz nászégo pánowánia około Exequuciiey tegóż Státutu w Piotrkowie / w Wárszáwie / y w Lublinie / do tego czásu ogłoszonych: y záchowamy ie / iákóż záchowuiemy wedle opisánych Przywileiów im ták od nas iáko przodków nászych / ták Królów Polskich iáko Xiążąt Litewskich y Mázoweckich nádánych.

O Exequuciiey.

Nád to wszystkié dárowizny y zamiány wszystki / tákże Przywileie wszystkié dla zasług wiernych którychkolwiek osób / ná których dobrách nászych vczynioné / y wszystkié iné listy y Przywileie iákimkolwiek iezykiem pisáné / y z iákieykolwiek przyczyny od przodków nászych Królów Polskich y od nas sámych choć by też pod Pieczęcią Káncellárîiey nászey álbo Wielkiégo Xięstwá Litewskiégo wyszły / y którym y którégokolwiek záwołánia osobom dáné / á miánowicie wszystkié y káżdé z osobná obligácię / summy bądź máłé bądź wielkié / któré ná żołniérzá náiemnégo ták konnégo iáko pieszégo dla obrony ná Zamki bliskié włożoné / y ná iné wypráwy woienné pod którymkolwiek imieniém wyciśnioné / zebráné / y do skárbu / by też y Wielkiégo Xięstwá

O Dá zná ch miáná.

Litewſkiégo były wnieśioné / z obligáciiéy Zamków / Miaſt / Miáſteczek / Wśi / Folwárków / Dworów / w téyże ſummie náßémi przywiléymi ſą vbeſpieczoné : té wßyſtkié y kożdé z oſobná rzeczy pomienioné we wßyſtkich y kożdych z oſobná klauzułach / punktćiéch / y kondiciách / iáko ſą w ſobie opiſáné y publikowáné / wßákże ták áby oſobność poſpolitośći á poſpolitość oſobnośći w niczym nie deregowáłá / mocnie y nie zgwałcenié chcemy bydź záchowáné / y té będźie chowáć. Którym rzeczom żadné ziázdy / żadné Conſtitucię Koronné poſpolité y oſobné nie będą mogły derogowáć ták w częśći iáko w cáłośći / áni będą ná wieczné czáſy mogły. A ieſli ſą którzy / którzy z iákiéy przygody liſty y Przywileie ná ſwé dobrá dźiedźiczné / w których w ſpokoynéy ſą poſſesiiéy / zgubili áni ich mieli : tedy iednák oné dobrá ná wieczné czáſy trzymáć tymże Práwem będą : áni będą przymußáni do kłádźienia liſtów álbo Przywileiów przed námi.

O odmiánie dóbr. Nád to iż czáſu pánowánia Wielmożnégo niegdy Gáſtołtá Woiewody Wileńſkiégo y Kánclérzá Wielkiégo Xięſtwá Litewſkiégo w Ziemi y w Powiećie Biélſkim / y zá czáſu ſczęſnégo pánowánia naiáśnieyßégo Królá Zygmuntá Oycá náßégo y Nas ſámych wielkié odmiány w wielu częśći gruntu Szláchty dźiedźicznégo y náßégo / á potym przez pewné Kommiſsarze y Rewizory náßé sſtáły ſie : któré dobrá ták odmienioné ták Szláchtá od Gáſtołtá przez Nas álbo Kommiſsarze náßé téż y grunty Wóytowſkié / iáko náßy poddáni od ßláchty dźiedźiczné wźięté ſpokoynie dźierżą. A ták mocą niniéyßégo Przywileiu náßégo té wßyſtkié y káżdé z oſobná odmiány / iákokolwiek y z któréykolwiek przyczyny vczynioné mocné y wdźięczné mamy / y mieć y w ręku czáſy wiecznémi trzymáć chcemy / y náßy ſucceſſorowie Królowie Polſcy będą : áni ich którym ſpoſobem álbo wymyślnym fortélem káſsowáć álbo pſowáć y gwałćić nie będźiemy / áni téż ſucceſsorowie náßy Królowie Polſcy to czynić będą / á zwłaſzczá gdźie dobrá zá dobrá / źiemiá zá źiemię ieſt dána : czemu nie ma bydź ná przekáźie / chocby téż Wóytowſkié grunty náßé były dáné ßláchćie : któré dáné miáſto ich dźiedźicznych zá dźiedźiczné miáné od nich bydź máią : y owßem y confirmácię ná té zámiány tym / którzy tego potrzebowáć y prośić będą / z Káncellárijéy náßéy dámy.

O ſpráwách. Téż vſtáwiamy : od tego czáſu y ná potym ćiż obywáteley drudzy ośiádłość máiący w ſpráwowániu ſpraw ſwych do Káncellárijéy Koronnéy / y do Vrzędników Dworu náßégo będą ſie

dą się vciekáć. A Sądy Ziemskié w swych Powiećiéch/y Stárośćiné wszytkich Vrzedów tymże sposobem/iáko w inych Ziemiách y Woiewództwách Królestwá zwyczay był/y iáko iest Práwem opisano y obwárowano/máią bydź odpráwowáné. Od których to sądów álbo vrzedów wszelkich áppellácię/prowokácię/pozwy/przypozwy tymże kształtem/iáko się w Królestwie y sądźiéch nászych záchowuie/ták ná Seym Wálny Koronny/ iáko też ná wielkié sądy/ które Woiewodá z innymi Dignitarzmi y Vrzedniki ná kożdy rok ma odpráwowáć/iáko też zá Dworem się nászym toczącym/bydź/ y vkłádáné od stron/ którym się zá krzywde zda/bydź máią. Ale mieysce Práwá Máydeburskiégo álbo któregokolwiek inégo/tákże też ludźi inégo stanu będących wedle zwyczáiu Królestwá nászégo przez Vrzedniki tegóż Królestwá/y Dworu nászégo/w tychże spráwách y potrzebách swych do nas y do Dworu nászégo przypádłé będą decidowáné.

O sądźiech Ziemskich.

O sądźiéch Mieyskich.

A Konsiliarze y Posłowie Ziem téyże dićiiéy miedzy Posły/ á oni lepak miedzy Konsiliarzmi vczyniwszy piérwéy przysięgę w tych rzeczách zwyczáyną/mieysce im náznáczoné iuż ośiéśdź y w Rádźie Polskiéy śiedźiéć będą winni. Y iużesmy od tego czásu Dignitarzom/y Vrzednikom/y Posłom Ziemskim Ziemie Podláskiéy wedle Dignitarzów/Vrzedników/y Posłów Ziemskich Woiewództwá Mázowieckiégo mieyscá náznáczyli: które mieyscá Posłowie tych Ziem iuż od tego czásu vczyniwszy przysięgę ćielesną wźieli y pośiedli. Które to Posły Ziemskié ná ziázdách álbo Seymikách ná mieyscách zwykłych y czásu przez nas listem nászym náznáczonégo/ wedla zwyczáiu Ziem inych álbo Woiewództw Koronnych wolnie wszystkié stany Ziem przerzeczonych/którzyby iedno ná té ziázdy przyiecháli/wybiorą y deputuią: którzy ták deputowáni y posłáni ich Posłowie ná Seym Koronny tymże obyczáiem/iáko ini Posłowie Ziemscy Woiewództwá Mázowieckiégo będą prowidowáni.

O mieyscách Consiliarzów y Posłów.

Obiecuiemy ktemu Dignitarstw y Vrzedów w téyże Ziemi Podláskiéy nie vmnieyszáć: y owszem kiedy się któremu wákowáć przyda/támże rodakom Szláchćicom posseßią máiącym będźiemy ie konferowáć y rozdáwáć.

O wákánćiiéy Vrzedów.

Y záchowamy wszystkié obywátele Ziem przerzeczonych we wszystkich y káżdych z osobná Práwiéch/Przywileiách/Listách/ wolnośćiách y prerogátywách ták w pospolitośći wszystkim/ iáko

O záchowániu Praw.

iáko osobnie káżdému iuż od przodków nászych tegóż Powiátu obywatelom ośiádłym nadánych : ktoreby iedno terazniému przywróceniu y reintegrowániu nie były przeciwné.

O przysiedze Vrzędników.

Teżeśmy Dignitarzom/y Vrzędnikom/y Stárostom/mieysc tegóż Powiátu roskazáli / iákoż y tym listem roskazuiemy: áby sie przed nas wedle opisánych listów czásu y mieyscá swégo vkazáli/ y przysięgę wierności powinną Nam/ iáko Królowi Koronowánému/ y Królestwu vczynili : á niech Podstárośći tám zrodzoné ośiádłé w swym Powiećie máią. Co iesliby ktorzy z nich zániedbáli vczynić/ álbo sie temu przećiwić chćieli: tedy Dignitárstwá/ Vrzędy/ Stárostwá/ prefektury ich im odiąwszy/ támże zrodzonym godnym ludziom / ktorzyby swému vrzędowi mogli dosyć vczynić/ damy.

O Orle ná Chorągwiách.

Też postánawiamy : áby ná potym w sprawách pospolitych przystoynych y prawnych / zá znáków ná Chorągwiách woiennych w Powiećie swym od tego czásu y ná potym Orłá znáku Korony Polskiéy vżywáli. A żeby wszystkié y kożdé z osobná rzeczy przerzeczoné rychléy ku skutkowi przysdz mogły/ roskazáliśmy Kánclerzowi y Podkánclerzému Koronnym y inym Vrzędnikom Korony y Dworu nászego : áby obywátele przerzeczonéy Ziemie Podláskiey/ w Cáusách y sprawách do nászego Máiestátu Królewskiégo vćiekáiące sie/ kàżdy wedle powinowáctwá swégo spomagáli.

Nákoniec vstáwiamy/ná wieczné czásy chcąc to trwáć: iż wszystkié sprawy y processy ták Prawné iáko nie Prawné / ktoréby przećiwko temu wiecznému y nieodmiennému Dekrétowi/ po publikáciiéy iego y listów nászych Vniwersálowych ná te restytutią y reintegrátią do Królestwá nászégo Polskiégo przerzeczonéy Ziemie Podláskiéy/ od ktorégo bądź stanu y záwołánia ludzi były czynioné / nikczemné y nie słyszné y żadnéy mocy niemáiącé czyniémy: ktorym assensu áni zwierzchności nászéy nigdy niechcemy áni bedziem winni przypuszczáć. Té tedy wszytkié y kożdé z osobná rzeczy w cáłości y częśći chcemy áby miáły moc Prawá wiecznégo y mocy wiekuistéy : ták żeby pospolitość osobnośći / áni osobność pospolitośći w rzeczách wyszszéy opisánych niemogłá derogowáć. Ná ktoréy rzeczy wiáre y świádectwo swą ręką włásną podpisáliśmy sie/y Pieczeć násze kazáliśmy záwieśić/ z pozwoleniém wszech Pánów Rad nászych duchownych y świeckich/ y Posłów Ziemskich Koronnych/ ktorzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napiérwéy naiwielebnieyszy w Krystusie oyciec/

Ksiądz

Kśiądz Jákub Vcháńſki Arcybiſkup Gnieznieńſki Legatus Natus & Regni Primas, Filip Pádniewſki Krákowſki/ Stániſław Karnkowſki Kuiáwſki / Adam Konárſki z Kobylina Poznáńſki / Piotr Myßkowſki Płotcki / Woyćiech Stározrzebſki Chełmſki/ Biſkupi: Sebeſtian Mielecki Kaßtelan Krákowſki y Brzéſki Stároſtá / Stániſław Myßkowſki z Mirowá Krákowſki y Stároſtá Krákowſki y Ratyńſki / Piotr Zborowſki Sedomierſki Stobnicki Stároſtá / Olbrycht Laſki Sierádzki / Jan Sirákowſki Leczycki y Przedecki Stároſtá / Jan z Służewá Brzéſki Stároſtá Miedzyrzecki y Konińſki/ Jan z Bárczyná Krotoſki Jnowłodzcláwſki / Jan Firléy z Dambrowice Lubelſki Márßáłek Koronny Stároſtá Rohátyńſki/ Andrzéy Demboſki Bełzki Stároſtá Rubießowſki / Arnolph Vcháńſki Płotcki Stároſtá Wyßogrodzki/ Mikołay Kißká z Ciechánowá Podláſki Stároſtá Drohycki / Fábian Cemá Málborſki Stároſtá Tucholſki y Stárgárſki / Achácy Cemá Pomorſki Stároſtá Stumſki y Gniewſki/ Woiewodowie: Stániſław Sobek z Suleiowá Sedomierſki Podſkárbi Koronny Stároſtá Tyßowiecki y Małogoſki / Andrzéy Debowſki Sierádzki y Stároſtá Leczycki/ Adam Drzewicki Jnowłodzcláwſki y Stároſtá Goſtynſki y Jnowłodzcki/ Stániſław Herbórth z Fulßtyná Lwowſki Stároſtá Sámborſki y Drohobycki / Stániſław Slupecki Lubelſki / Andrzéy Grábiá z Teczyná Bełzki / Anſelm Goſtomſki Płotcki Stároſtá Ráwſki / Zygmunt Wolſki Czérſki Stároſtá Wárßáwſki / Adam Kośinſki Podláſki / Kryßtoff Myßkowſki z Mirowá Ráwſki / Jan Koſtká z Stemberká Gdańſki Podſkárbi Ziem Pruſkich Stároſtá Pucki y Cczowſki / Hieronym Oſolinſki Sądecki / Jan Tárło z Sczekárzowic Rádomſki Stároſtá Pilznieńſki y Lomáſki/ Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichoyſki Stároſtá Biecki y Zydáczowſki/ Woyćiech Przyiemſki Lencki/ Jan Sienieńſki z Sienná Zárnowſki / Jan Kryſtoporſki Wieluńſki / Jan Sienieńſki z Gołogór Hálicki / Jan Herbórth z Fulßtyná Sánocki/ Sczeſny Parys Wárßáwſki Stároſtá Czérſki/ Stániſław Kryſki z Drobniná Ráciąſki Stároſtá Dobrzyńſki / Káßtelani: Wálénty Debieńſki z Debian Kánclérz/ Fráncißek Kráśinſki z Kraſnégo Proboſcz Płotcki etc. Podkánclérzy Korony Polſkiey / Stániſław Bárzy z Błózwie Márßałek Dworny Stároſtá Sniatyńſki / Stániſław Oſowſki Kántor Gnieźnieńſki Refferendarz Dworny / Jan Borkowſki Proboſcz Leczy=

Leczycki Kánonik Krákowſki y Wárßáwſki / Symon Lugo-wſki Proboſcz Miechowſki / Stániſław Kraſiṅſki Scholá-ſtyk Gnieźnieṅſki / Jan Zaborowſki Proboſcz Sedomierſki / Andrzey Pátrycy Ardziakon Wileṅſki Kánonik Wárßáwſki / Hieronym Choieṅſki Kánonik Poznáṅſki / Stániſław Fogiel-weder Scholáſtyk Wárßáwſki / Stániſław Zamoyſki Stá-roſtá Belſki / Mikołay Laſki Kráyczy Stołu náßego Stároſtá Málborſki y Kraſnoſtawſki / Máciey Záliṅſki Podkomorzy náß / Jáſieniecki Mściborſki y Zyzmurſki Stároſtá / Lukaß Le-cki Lóżniczy y Stároſtá Wolpiṅſki / Eráſmus Dembieṅſki Cho-rąży Dworny / Jákub Piaſecki Koniußy / Eráſmus Krocze-wſki Kuchmiſtrz / Stániſław Karwicki Obożny y Látowicki Stároſtá / Bártłomiey Zieleṅſki Podkomorzy Sedomierſki / Mikołay Tarło Chorąży Przemyſlſki / Jan Leśniowſki Pod-czáßy Lwowſki y Dzierżawcá Dolinſki / Andrzey Firley z Dam-browice / Jan Zamoyſki / Piotr Kłoczewſki / Jan Dymitr So-likowſki / Stániſław Kraſicki / Thomaß Drojowſki / Jan Pa-rys / Sekretarze / Vrzednicy / y Dworzánie náßy wierni nam mi-li. Dan przez rece Wielebnego Kśiedzá Fráncißká Kraśin-ſkiego Proboſczá Płotckiego Ardziakoná Wárßáwſkiego Pod-kánclerzego Koronnego / ná ſpólnym Wálnym Seymie Koron-nym Lubelſkim / dniá piątego Miesiącá Márcá / Roku Pán-ſkiego / Tyśiącnego / Piecſetnego / Sześćdzieśiątego dziewiąte-go / Królowánia náßego Czterdzieſtego.

WIELIZ.

☞ *Iáko Wieliż miáſto y powiát Moſkiewſki po woynie z Mo-ſkwą przyłączony był do Kśięſtwá Wielkiégo Lit. przez Królá Ste-phaná, naydźieß w hiſtoriiey* Belli Moſchouitici : *y potym záś po-łowicá Stároſtw Inflántckich: á to ſnadź w obyczay nágrody prze-rzeczonych Powiátów.*

KIEYDANY.

Stephan w Wárßá. 1 5 8 1. Liſt 220.

O Wolnośći portu / ná rzéce Niewiáży : iż w Kieydánách port wolny / y grobla hámowána bydź nie ma / záchowuiemu według Conſtituciiey Grodzinſkiey / Roku 1 5 6 8.

☞ *Ten port Kieydáńſki, wielceby był pożyteczny ku wypráwie ná morſką woynę : o którey w pierwßych księgách ieſt nieco powie-dźiano.* Tit. *Inwentarz dóbr Koronnych*, fol. 105. Item Tit. fo. 134.

Woyná

Woyná morska. *Abowiem to porzecze pełne iest łasow, á tákby tym portem Zmodzka Ziemiá, Kowno, y inné porzeczné miástá mogłyby niemáłą liczbą ſtátkow* adaugere y locupletare numerum nauium: *iáko y* Iſtulani, *y ći ktorzy nád Dźwiną mießkáią ku Rydze przypuſzcáiąc.*

KSIĘSTWA RVSKIEGO PRZYWILEIE,

Powiátow / y Miaſt iego niektorych: iáko ieſt Lwow / Przemyśl / Zamośćie / Betz / etć.

Ruś z práwá iednégo Polakom nádánégo ma ſie weſelić.

595. OBiecuiemy to: iż wßyſtkié ziemie króleſtwá nάßégo Polſkiégo / Ruſką w to ziemie wkłádáiąc (wßákże záchowawßy dań owſową: którą tylko ſámá Ruś nam będzie dáwáć do żywotá nάßégo) do iednégo práwá wßyſtkim ziemiam poſpolitégo przywiedźiemy / przychylimy / y ziednoczymy przez niniey-ßy Liſt. Z Przywileiu Włád. Jágełłá w Jedlnéy Liſt 52.

Zygmunt piérwſzy wſzyſtko Ruſkié Księſtwo przypuſcza do wolnośći téy którą Polacy máią.

ámże NA prośbę ziem Ruſkich ſkázuiemy: áby o wßyſtkich zbiegłych Státut Królá Olbráchtá był záchowan: á żeby ßláchtá tych ziem iáko y w innych ziemiách byłá od Cłá y Targowégo wolná: tákże y w innych rzeczach téyże wolnośći niech vżywa. Zygmunt w Kráko. 1507. Liſt 7.

Z ſtrony Religiiéy Ruſkiéy co Królowie Polſczy pozwaláią: pátrz w księ. wtórych: Tit. *Władyctwá y Monáſtery.* Fol. 210.

O feudách álbo lennách Ruſkich y Podolſkich.

Zygm. III. w Krák. 1588. List 51. Ziemie ziem Ruſkich y Podolſkich przed Státutem Alexándrowym nadáne / y Conſtituciámi Królá Stephaná w dziedzictwá obrócone / nie máią bydź iuż wiecey in controuerſiam quamuis przywodzone : choćby kto tákiemi dobry przez conſenſu náſzego diſponowáł / álbo ich też kto przez zápis doſtał.

Ruſznic nigdziéy nie pozwaláią vzywáć iedno w Ruśi.

Sigiſmundus. NEmo deinceps tempore pacis, ſiue eques, ſiue pedes, pixides breues, quas Ruſznice vocant, deferre audeat: ab hac tamen Conſtitutione Terras Ruſsiæ liberas eſſe volumus, quæ parata arma contra inſultus hoſtium habere ſemper ſolent, & debent.

WŁADYKOWIE RVSCY od woyny ſą wolni w oſobách ſwych.

QVod ipſum vltrò ſe facturos obtulerunt, vnà cum Clero ſuo vniuerſo, & Secularium & Religioſorum Sacerdotum, Domini Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Archimedritæ, Wladicæ: quo & ipſi ad eundem modum, prout facultas ipſorum maximè tulerit, expeditionem facere teneantur; ita tamen, vt contra ſolius potentioris hoſtis vim, & non aliter, expeditio hæc per illos fiat: & immunitatem ipſorum perſonæ habeant, à profectione bellica: ſed aliis, loco ſui miſsis, officio ſuo fungantur, ſacrificiis & orationibus Deum placantes.

Rewizia kráiów Podolſkich y Ruſkich.

Zygm. III. w Wárſzá. 1589. Liſt 29. ſtá. 67. NAznáczemy Rewizory náſze do Ruśi y Podola/ ná oznáczenié mieyſc/ po którèby wiecznośći miáły bydź dawáné / którzy

ktorzy ná blisko przyszły Seym relácią Rewiziiey nam przysłáć będą powinni.

MIASTO LWOW.

37. VKazáło List Królá Władysławá de data 1424. w ktorym iest inserowány list Jádwigi Królowey Polskiey de data 1387. miedzy innemi wolnościámi dána im wolność tą klauzulą: Præterea volumus, vt omnia & singula Thelonea & tributa post mortem S. Principis Domini Kaſimiri piæ memoriæ olim Regis Poloniæ, Aui noſtri chariſsimi, indebitè & iniuſtè per quempiam ſtatuta, omninò & totaliter deponantur. A w tymże przywileiu táż Królowa dáłá wolność ná Skład soli / y wszelákich kupi: iż kupcy z rozmáitemi kupiámi niegdźie indźie / iedno w Lámburku / to iest we Lwowie ná czásy wieczné / iáko y przedtym dźierżano było / mieć máią Skład: áni też żaden kupiec nie ma sobie innych dróg wynáydowáć / áni składu czynić / iedno we Lwowie. Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

Tóz Miásto.

OKazáło list Królá Kázimierzá de data 1460. ktorym otrzymáli Confirmácią Składu we Lwowie wyszey omienionégo: iż miástá ktore są zá Lwowem / iáko Hálicz / Kolomyia / Striy / y insze wśi niemáią dáley z kupiámi ieżdźić / iedno do Lwowá: áni máią indźie omiiáć / áni przeieżdżáć / álbo obieżdżáć ad loca anteriora: iáko do Przemyślá / Járosławiá / Rzeszowá / Bełzá / y do innych ktorychkolwiek mieysc. Tákże też y przerzeczoné anteriora loca Miast / miásteczek / wśi / y innych mieysc / Skład we Lwowie mieć máią / á dáley nie ieżdźić: iáko szérzey ich przywiley obmawia. Támże.

Tóz Miásto.

VKazáło przywiley Królá Władysławá de data 1404. ktorym otrzymáło miedzy inszemi nádáninámi: iż Kupcy Wołoscy / pogáńscy álbo krześciáńscy z Zamorskich kráin przyieżdżáiacy / nie máią składu mieć / áni swych kupi przedáwáć / iedno we Lwowie: á przedawszy we Lwowie kupie swé / inszych ná- Támże.

kupiwszy niemogą ich w Wołoszech przedáwáć / ále zá morze z niemi iecháć.

Tóz Miásto.

Od Podwód wolné. Constit. Anni 1588. *List* 69. *Stá.* 82.

Tóz Miásto.

Podległo oney Constituciiey przećiwko gwałceniu bron. 1588. *List* 70. *Stá.* 85.

MIASTO ZAMOSCIE, Y WOLNOSCI IEGO.

Ordinácia Iáśnie Wielmoznégo Ianá Zamoyskiégo, Hetmáná Koronné°

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 33.

DLa zasług Iáśnie Wielmożnégo Ianá Zamoyskiégo / Káncler̨zá y Hetmáná Koronnégo Wielkiégo / zá rádą Pánów Rad / y pozwoleniém Posłów Ziemskich / ták Koronnych / iáko Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo / y ziem innych należących / pozwalamy mu vchwałą Séymu ninieyszégo / lege perpetua, nunquam in posterum abroganda, iż mu wolno będźie vczynić ordynácią in futurum o dobrách swych nieruchomych y ruchomych gdźiekolwiek leżacych / które teraz ma / y mieć może / kto y iáko miał / by mu succedowáć / ták z potomstwá iego masculini sexus, iáko eo deficiente quocunq; gradu descendentium z dálszych osób domu iego y z herbu Ielitów / tych / z którychby przodkámi przedtym przodkowie iego dźiał mieli. Która to ordynácia ma trwáć wiecznémi czásy / non obstante vlla præscriptione & fatalibus, etsi admissio possessionis post inscriptionem non fieret. Tym sposobem áby wedle ordináciiey téy / dobrá té / vel in toto, vel in parte prout ordinauerit, niemogły bydź per heredes etiam de lumbis eius, & successores álienowáné / abo długi / opráwámi / vel alio quouis titulo onerowáné: Aliis tamen in rebus omnibus iuribus ac oneribus terrestribus subesse debent: Która ordinácia / áby do wszech wiádomośći przyszłá / ma do Akt Tribunálskich w Lublinie podáć / cũ facultate immutañ. emendañ. ipsi duntaxat durante vita ipsius reseruata.

Miásto też iego Zamośćie Nowé przy wolnośćiách iemu nádánych /

nádánych / tákże przy práwách y porządku / które teraz w nim iest / álbo który vczyni / ma trwáć y po śmierći iego czásy wiecznémi.

MIASTO KOŁOMYIA.

328. OKazáło list Królá Zygmuntá de data 1513. w którym iest list Królá Káźimierzá inserowány / de data 1456. którym Krol Káźimierz dał Skład ná wieczność / tákim obyczáiem: Aby ći / którzy wożą Sól in districtu Colomień. áby y składu niemieli / áni przedawáli / iedno w Kołomyiey: á ludźie zás / którzy ná targ przyieżdżáią / máią v mieszczan kupowáć. Tákże y kupi rozmáitych nie ma bydź targ / iedno w Kołomyiey / á nie we wśiách. Z Wałach tákże gośćiniec nie ma bydź / iedno przez Kołomyią. Zyg. Aug. 1565. w Piotrko.

PRZEMYSL

Od Podwód wolny.

ZA pozwoleniem Stanow Koronnych / porownywamy miástu Krákowskiému / Poznáńskiému / Lwowskiému / ták z strony dochodzenia krzywd person ná vrzedźie Rádźieckim / y Przysieżniczym bedących / iáko z strony wolnośći od Podwod y koni dawánia. Gdyż wieś osobną Podźiączá ná Podwody v Medyki zdawná iest náznáczoná. Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 44.

CHEŁM.

Pogodzenié między Chełmiány á Háliczány z strony obiéránia Deputatá Tribunálskiégo, iáka álternatá między nimi, znaydźieß o tym w księgách 12. O Tribunale Polskim.

Tákże y o tym, która źiemiá piérwéy wotuie ná Séymie, y o tym zdami sie iest namowá.

MIASTO KRASNYSTAW.

Ma Skład wolny.

328. MIeszczanie Krasnégostáwu vkazáli list Królá Zygmuntá de data 1565. Zyg. Aug. w Piotrko.

de data 1525. ná ſkład ſoli ſwému miáſtu: iedno że ad beneplacitum Maieſtatis Regiæ, &c.

Tóz miáſto od Podwód wolné.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. Liſt 44.

MJáſto Kraſnyſtaw do dźieśiąci lat wolné od Podwód pieniężnych y dawánia koni podwodnych / czynimy dla przyczyn ſłußnych w tym nam pokazánych.

Incorporátia Wóytoſtwá W KROSNIE.

Zygm. III. w Wárßá. 1589. Liſt 45

PRośili nas Poſłowie Ziemſcy zá miáſtem náßym pogranicznym Kroſnem / ábyſmy authoritate præſentis Conuentus incorporátią Wóytoſtwá Kroſnienſkiégo przez przodki náße miáſtu temu dáną / ták iáko miáſtom innym Koronnym ápprobowáli / y oné w Conſtitucią wpiſáć roſkazáli. Lecz że nam dano ſpráwę / áby tá Incorporátia miáłá bydź z vbliżeniém y z vymą pożytków Stołu náßégo y Quárty / tedyſmy ná ten czás tego im nie pozwolili. Przetóż tę ſpráwę do drugiégo bliſko przyßłégo Séymu odkłádamy / á interea temporis każemy o tym pilną inquizycią vczynić. A gdźie ſie to pokaże że tá Incorporátia niebyłáby z vymą y z vbliżeniém pożytków Stołu náßégo y Quárty / tedy ná przyßłym Séymie táką ápprobácią téy Incorporátiiéy vczynić mamy tym ſpoſobem iáko inßym miáſtom. Toż też miáſto Kroſno y oſoby ná Vrzedźiéch / ták Rádźieckim iáko y Przyśiężniczym będącé porownywamy z drugimi miáſty głównémi Koronnémi w dochodzeniu krzywd gwałtownych / wedle Conſtituciiéy Anni 1581. miáſtu Krákowu należącéy.

MIASTO TVROBIN.

Zyg. Aug. w Piotrk 1565.

VKazáło Liſt náß / iżeſmy dáli im Skład ná ſól Drohobycką / y wożić ią ná mieyſcá zwyczáyné bez ßkody Żup Krákowſkich: ále nie wieczny / de data in Brześćiu Lituanico, die vltima Aprilis 1554. 328.

KRZESZOW.

Dániná

Dániná wieczna Kánclérzowi y Hetmánowi Koronnému.

Tákowé bydź znáyduiemy zasługi Jáśnie Wielmożnégo Janá Zamoyskiégo / Kánclérzá y Hetmáná Koronnégo przeciw téy R. P. że słusznie wielka / á którąby wieczną pámiątkę zá sobą miałá / wdzięczność y nagrodá iemu zá nie pokazána bydź ma. Bo y przeciw Kniáziowi Wielkiému Moskiewskiému / dźiedzicznému téy R. P. nieprzyiaćielowi / zá przodká nászégo świętéy pámięći Królá Stepháná w wiedźieniu przećiw iemu woyny: w bróniu zamków pod nim: w rekuperowániu od niego źiemie Inflantckiéy: w przyczynieniu niemáłych áccesyy do Páństw Rzeczypo. tákże przećiw Tátárzynowi / broniąc od niego gránic Koronnych / pożytecznie y sławnie służby swé R. P. oddawał. Y teraz gdy szło o pospolitą wolność / o práwá / y o cáłość Rzeczypo. gdy Arcyksiążę Máximilian / imo wszech consens, zá powodem máłéy liczby ludźi chćiał occupowáć Rzeczpospolitą / y Królem przez moc zostáć / on nie iedno sie zástáwił potężnie przy pospolitéy wolnośći: ále y Krákowá Miástá stołecznégo / od niego / czułośćią y spráwą swą obrónił: ludźi iego cześć niemáłą / gdy sie gwałtem do Krákowá wedrzeć chćieli / nie szánuiąc sam śiebie / y w osobie swéy / áby inszym sercá dodał / z nieprzyiaćielem sie śćieráiąc / pogromił y odpędźił: dźiáłá pobrał: ták / że muśiał zátym nieprzyiaćiel odstępowáć. Y teraz nákoniec / posłány będąc od nas y R. P. po Koronáciiéy nászéy przećiw temuż Arcyksiążęćiu / który przybywáiąc sobie codźien wiecéy ludźi y woyská / zamki / miástá / y municię R. P. pośiadał: ludźi Koronné mocą do posłuszeństwá swégo przymuszał: y ták te posługę / iáko iuż nas przy koncludowániu Séymu tego wiádomość doszłá / odpráwił: że wygrawszy przećiw niemu bitwę wielką / y poráźiwszy woysko iego bárzo potężné / onégo sámégo / y z nim cześć niemáłą tych / którzy wolność pospolitą burzyli / poymał: á zá dźieśięć iedno niemal dni od wyćiągnienia swégo / R. P. z wielkiéy trudnośći do lepszéy o vspokoieniu iéy nádźieie przywiódł / z wielką iéy v wszech narodów sławą. A ták / áby tych iego zasług tákowych zostawał znák wdźięczności od nas y Rzeczypospo. authore maiestate nostra, & iudicio maiestatis nostræ, consilio Senatorum nostrorum intercedente, zá zezwoleniem wszech Stanów oboygá narodu / ná tym Séymie Zygm. III. w Kráko. 1588. List 66. stá 79.

Koronáciiéy nászéy/ná którym wedle Receſsu Wiślickiégo/co-
by R. P. potrzebnégo y vżytecznégo było / co in remunerandis
meritis benè meritorum magna ex parte eſt poſitum, ſtánowić
dozwolono / poſtánawiamy / áby dźierżáwy Krzeszowſka y
Zámechſka/ w źiemiách Ruſkich/bądź też y w Woiewództwie
Bełſkim leżące: które teraz on práwem dożywotnym według
przywileiów ſwoich/y w ſummie trzyma/ze wszyſtkiémi wśiá-
mi/ gruntámi y naległośćiámi tych dźierżaw były iemu/ y po-
tomſtwu iego / ná wieczność práwem dźiedźicznym dáné /
y przywiléy mu ná nie wieczny wydan: który mocą vchwały
ninieyszéy ważny / y mocny bydź ma czáſy wiecznémi.

WOIEWODZTWA BEŁZKIEGO,

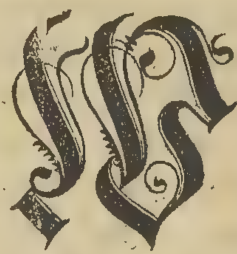
MIASTO BEŁZ.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565.

MJeſczánie Bełzcy vkazáli liſt nász de data 1563. w którym ieſt inſerowány liſt Kśiążęćiá Ládźiſłáwá de data 1377. któ-rysmy liſt potwiérdźili ná Skład: iż Litwá nie ma dáléy po ſól ieźdźić / iedno do Bełzá: á Litwá támże w Bełźie ma kupie ſkłádáć/ kiedy po ſól przyiedźie.

O ZIEMI BEŁZKIEY.

Przywiléy Ziemie Bełzkiéy do Korony przywróconéy.

W Jmię Boże / Amen. Ná wieczną pámięć. Jż ſpráwy świátá tego zápámiętáły-by ſie prędko / by ich piſmem y przypiſániem świádków wiecznéy pámięći nie oddawano. A ták My Kázimiérz z łáſki Bożéy Król Pol-ſki/ y Ziem Krákowſkiéy/ Sedomiérſkiéy/ Sié-rádzkiéy/ Leczyckiéy / Kuiáwſkiéy / Wielkié Kśiążę Litewſkié/ Pruſki/ Chełmſki/ Elbińſki/ Kynikzberſki/ y Pomorzki dźiedźic y Pan. Oznáymuiemy przez ninieyszy Liſt / którym to wiedźieć należy wszyſtkim y kożdému zoſobná/ ninie y potym będącym:

ktorzy tego wiádomość będą mieć. Iż my wspominájąc y vwa-żájąc ná vmyśle swym / iako z szczérą chęcią y státeczną wiárą Pánowie / Rycérstwo / Szlachtá / obywátele / y przełożeni zie-mie Bełzkiéy szczérze wdzięcznie nam wiernie mili / osobę y Kró-lestwo násze záwżdy v siebie vważáli : y do nas iáko Páná y przyrodzonégo dziedzicá / y wedle práwá prawdziwégo y nie-wątpliwégo potomká swégo / y do Korony króléstwá náßégo Polskiégo / od ktoréy przeszłych czásów byli odpádli / zásie wró-cili się / y przystąpili / y siebie Królestwu y Koronie iáko cześć do swéy cáłości ziednoczyli / y w wnętrzności práwie wdáli / wcie-lili / y przywłaszczeli: która to ziemiá Bełzka spráwiedliwym Ty-tułem / práwem słusznym dziedzicznym spadájącym nikomu in-nému / iedno nam przynależáłá y przynależy. Tych tedy obywá-telów ziemie Bełzkiéy wierność / stáłość / chętliwą miłość zá v-ważoną rádą y opátrznością pilną / y zá przypátrzeniém Kró-lewskim vważájąc słusznie ich przerzeczoną wiárę łáskáwą y szczérą przychylnością vmysłu / iákosmy to powinni / z przyięcia náßéy dostoynośći Królewskiéy pilnie się o to z vrzędu náßégo stáráiąc oné w náßé y potomków náßych obronę Królewską y Korony znowu wzięliśmy / wcielili / przywłaszczyli / y ziednoczy li : y przez niniéyszy Przywiléy zásie przyimuiemy / wcielamy / przyłączamy / przywłaszczamy / y ziednoczamy ná wieki wiekom / obiecuiąc oné y kożdé z nich we wszystkich ich práwiéch / w wol nośćiách / w swobodách / łáskách / nádániach / dostoienstwách / czćiách / vrzędziéch chowáć y záchowáć. Bełzka ziemiá do Korony wcielona.

Naprzód tedy ná przerzeczoné wierné ich y spráwiedliwé przy nas przestánie y poddáność będziemy ie Práwem bronić / spráwowáć / trzymáć / y z niebezpieczeństw wyrywáć prze-ciwko kożdéy osobie : ktoregobykolwiek dostoieństwá Césár-skiégo / Królewskiégo / Książęcégo / y ktorégokolwiek stanu / záwołánia / przełożeństwá byłá : á gdyby przez kogo byli v-trapieni álbo náieżdżáni ktorymkolwiek sposobem : tedy zá ich przy nas przestánie tákże od naiázdów / gwałtów / woien / y innych przykrości ktorychkolwiek bronić / sczyćić rzeczą y sku-tecznie o nie się zákłádáć : oné zástępowáć y wyswobodzáć bę-dziemy powinni. O obronie Bełzkiéy.

Też Ziemię nászę Bełzką z iéy Powiáty Lubáczowskim / Lo-páczemskim / Szewłoziemskim / Grábowieckim y Hrodelskim zdrową y cáłą / iáko byłá záchowáná do tego czásu / w swych gránicách / znákoch zdawná dzierżánych / chcemy chowáć / dzierżeć : O Gránicách y Wsiách.

dzierżeć: żadnych Powiátów álbo wśi od niéy nieoddaláiąc/ áni w opce rece dáiąc/ áni vmnieyßáiąc.

O Práwách Belzkich.

Item/ wßyſtkim oſobam ták Duchownym iáko Swietckim/ Miáſtom/ Miáſteczkom Przywileie przez przodki náßé Króle y Kśiążetá dáné y pozwoloné/ ſpráwiedliwé/ ſłußné/ doſtáteczné/ſłußnie y wedle rozumu wydáné/y w żadnéy ſwéy cześći niezgwałconé/ niepodeyzrzáné potwierdzamy/ vmacniamy/ pochwalamy przez ninieyßy liſt. A gdzieby którym oſobam były przez ogień ſpaloné/ álbo iákim nieſcześćiém ſtrácóné/ á to przez doſtáteczné świádectwo pierwéy bedzie dowiedziono: té odnowić y dáć chcemy y obiecuiemy.

O niezáſtáwiániu Belzá.

A iż zá záſtáwą y zápiſániem ſumm pieniężnych Stároſtom ná któréykolwiek ziemi czeſtokroć obywátele téyże ziemie rozmáitémi obyczáymi bywáią vćiśnieni/ y vćiſki y przykrośćiámi trapieni: obiecuiemy przerzeczonéy ziemie Belzkiéy w pieniądzách żadnému nie záſtáwiáć/ álbo zápiſowáć żadnégo czáſu. A ieſliby przez zápámietánié álbo zá iną przygodą którąkolwiek przydáło ſie nam ią zápiſáć: tákowy zápis ninieyßym Przywileiem od tego czáſu iáko od tám tego pſuiemy/ nikczemny czynimy/ y żadnéy mocy nie mieć ſkázuiemy przez niniey-ßy Liſt.

O Stároſćie.

Téż żadnégo poſtronnégo człowieká/ którégobykolwiek ſtánu był/ ná Stároſtwo ziemie Belzkiéy nie bedziemy przekłádáć: iedno obywátelá téyże ziemie ośiádłégo.

O Vrzediéch.

Téż chcemy wßelkim ſpoſobem Doſtoieńſtwá/ czći/Vrzedy w ziemi Belzkiéy iednoſtáynym obyczáiem przy Práwiéch y zwyczáioch ich/ których zá czáſu Przodków náßych Królów y téż Kśiążąt ſwych vżywáć zwykli/ záchowáć/ y w téyże liczbie oné zátrzymáć. Które to Doſtoieńſtwá y Vrzedy/gdy bedą wákowáć/ żadnému cudzoziemcowi/ ále tylko z támtéy ziemie rodzicowi dobrze záchowálému onéy ziemie/ gdzie Doſtoieńſtwo álbo Vrząd wákuie/ niebedziemy dáwáć y zlecáć.

O niewyzywániu do inąd.

Téż áby żadni obywátele ziemie Belzkiey z iéy Powiátów do innych ziem álbo Powiátów nie byli wyzywáni: ále wedle zwyczáiu innych ziem Króleſtwá náßégo niech vżywáią ſwych Praw y wolnośći/ y z nich ſie weſelą.

O Séymiéch y Sądziéch/ etc.

Téż Séymy/ Wiécá/ Roki Ziemſkié y ſądy wedle zwyczáiu y ſpoſobu w téy mierze zdawná dzierżánégo y záchowálégo w ziemi przerzeczonéy/ iáko w innych ziemiách Króleſtwá náßégo/ máią mieć ſwóy Proceſs y poſtepek.

Item/

Item/żaden obywátel ośiádly przez Nas y Stárosty náßé/ iedno práwem zwyćiężony niech niebędźie iman: wedle Przywileiów innych Królestwá náßego źiem y zwyczáiów. O imowániu.

Item/wßyscy y kożdy zosobná kmiećie duchownych y świeckich osób w przerzeczonéy źiemi będący/ z kożdego łanu ośiádłego ná dźień świętego Marćiná ná kożdy rok Podymnégo po dwá großá monéty y liczby/ która pospolićie w królestwie bieży/ Nam y potomkom náßym będą dáwáć y płáćić: wedle zwyczáiu Ziemie Lwowskiéy/ y innych królestwá náßégo źiem. A inné skłádánia y wyćiągánia w królestwie náßym niezwykłé y niebywałé/ iáko we Zbożach/ w Owśiech/ w Pieniądzach/ chociayżeby zá czásu Kśiążąt tákowé były wybiéráne y płácone: tedy z sczodrobliwośći náßéy Królewskiéy oné psuiemy/ y nikczemné czyniémy. O Podymnym.

Też kożdému obywátelowi náßému/ któryby prośił gránic z dobry náßémi Królewskiémi/ będźiemy ie powinni dáć/ odgrániczáiąc máietność iego znáki y kopcmi zwykłemi: wedle obyczáiu/ który w inych źiemiách w królestwie iest záchowan. O gránicách z Królem.

Item/kiedykolwiek źiemiá náßá Lwowska ná woienną wypráwę sie rußy/ álbo zá potrzebą ná nie gotowáć sie będźie: także będźie źiemiá náßá Bełska álbo Szláchtá y obywátele iéy z Lwowiány/ ilekroć będźie potrzebá/ będą powinni y máią y owßem są obowiązáni wespółek zbroynie wedle zwyczáiu woiennégo iecháć/ á nie ináczéy: wßákże tym práwem y sposobem/ iáko źiemiá Lwowská/ zwykłá sie rußáć. O Woynie

A iż przerzeczona Szláchtá/obywátele/ Pánowie/ przećiwko Nam iáko Pánu y dźiedźicowi swému słußnému máią osobliwą przychilność: przeto ná to baczenié máiąc/ y chcąc też przećiwko nim osobliwie łáskę y przećiwko ich kmiećióm wßystkim pokázáć/ którzy w przerzeczonéy źiemi Bełzkiéy mießkáią: od wßystkich y kożdych zosobná dáni/ vćisków/ budowánia zamków/ y robót/ y náprawowánia mostów wyymuiemy/ y wolné y wyswobodzoné czyniémy ná wieki: wedle zwyczáiu inych królestwá náßégo źiem. Też wßytki wespółek y kożdé zosobná iné Artykuły/ wolnośći/ y práwá inym źiemiam Królestwá náßégo dáné y pozwoloné/á zwłascżá źiemi náßéy Lwowskiéy/ iesli tu są które opusczoné: tedy ie tu chcemy mieć zá wyrázoné/y té wyćiągamy y kłádźiemy ná źiemie Bełzką. Ná którey rzeczy świádectwo pieczęć náßá iest záwießoná. Dan w Brześćiu we Wtorek Wielkonocny/Roku Pánsk. 1462. Przy O Wolnośćiách.

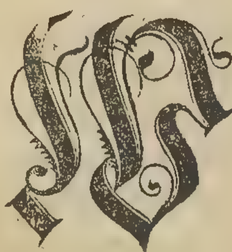
czym

czym byli Nauczćiwſzy Oyćiec z Brzézia Elektus Kośćiołá Krákowſkiégo y Króleſtwá náſzégo Podkánclérzy: y Wielmo- žny y Vrodzony Piotr z Oporowá Łeczycki / Mikołay z Kośćielcá Brzéſki / Woiewodowie: Iákub z Debná Króleſtwá Polſkiégo Podſkárbi / Mikołay z Boryſzowic Záwichoſtſki / Zbigniew Bąk z Góry Małogoſtſki / Káſztelanowie: Mikołay Szpoth z Woléy Sedomiérſki / Iánuſz Kołłucki Inowłodzcłáwſki / Chorążowie: Ian z Oſtrorogá oboygá práwá Doktor / Mikołay z Brudzieiowá Podczáſzy Káliſki y Stároſtá Brzéſki / Iároſław Brozogłowy Podſedek Inowłodzcłáwſki / Stániſław Márſzałkowic z Brzézia / y Ian Synowiec z Zandowice / Dworzánie náſzy: y innych wiele godnych wiáry świádków przy przerzeczonych rzeczách bedących. Dan przez rece tegóż nauczćiwſzégo Oycá Kśiedzá Ianá z Brzézia Elektá Kośćiołá Krákowſkiégo / Króleſtwá náſzégo Podkánclérzégo / ſczérze nam miłégo.

O KSIĘSTWIE KIIOWSKIM.

Przywiléy przywrócenia Kśięſtwá Kiiowſkiégo do Korony Polſkiéy.

W Lublinie 1569.

W Imie Pánſkie / Amen. Ku wieczney pámieći. Gdyż pámieć ludzka ieſt ſłába y odmienna: zá czym áby ſpráwy ludzkié á nawięcéy té / które ku vżytkowi á záchowániu ſpółeczności y towárzyſtwá ludzkiégo należą / zá przedłużeniém czáſu niebylyby zniſczoné / opátrzna ludzi mądrych poſtánowiłá roſtropność ſpráwy wiecznéy pámięći godné piſmá świádectwem ku wiádomości potomſtwu przywodzić. A ztąd My Zygmunt Auguſt / z łáſki Bożéy Król Polſki / Wielki Kśiądz Litewſki / y ktemu ziemie Krákowſkiéy / Sędomiérſkiéy / Siérádzkiéy / Łeczyckiéy / rc. Oznáymuiemy tym Liſtem náſzym / którym wiedzieć to należy / wſzem wobec y kożdému zóſobná / niniéyſzym y potym będącégo wieku ludziom. Iż będąc My przed tym od wielu lat przez wſzyſtkié ſtany Korony Polſkiéy / y Páńſtw náſzych z wielką á częſtą pilnością

nością żadáni y nápominani / ábyśmy Séym Wálny takowy złożyli: ná ktorym o ziednoczeniu dawnym Xsiestwá nászego Wielkiego Litewskiego z Koroną Polską / y też o wykonaniu wszystkich Praw y Przywileiów Korony y wszystkich Pánstw nászych spráwá byłaby skonczona: ku ktorym tákowym wszech stanów prosbam Séym niniejszy Wálny zá radą y pozwoleniem wszech Stanow / ták Korony Polskiey iáko y Wielkiego Xsiestwá Litewskiego dwudziestego trzeciego dniá Miesiącá Grudniá przeszłego roku/to iest/po Národzeniu Bożym 1568. tu w Lublinie złożylismy: ku ktoremu tákowemu głownemu Séymowi Rády násze ták Duchowne iáko y świetckie / y Posłowie Ziemscy z pełną mocą posłáni/ták z Korony Polskiey iáko też y z Wielkiego Xsiestwá Litewskiego wszystkich Stanow Koronnych / y Wielkiego Xsiestwá Litewskiego tusz w sobie bytność zámykáiąc ziecháli sie. A ták ten Séym Wálny y głowny złożony w Imię Pánskie tym sposobem záczawszy: ná ktorym po długich á wiele tráktatow y námow miawszy / proszeni smy są y z wielką pilnością przez stany wszelakie Korony Polskiey nápomnieni: ábyśmy ziemie y Xsiestwo Kiiowskie / ktore przed przeszłémi czásy zupełnym á cáłym Práwem do Korony Polskiey záwsze należáło / téyże Koronie to iest / Królestwu Polskiému przywrócili/á w iéy pierwość y cáłość wsczepili. My tedy pámiętáiąc ná przysięgę nászę/ ktorąśmy Osobą swą wszem obywátelom Koronnym obwiązáli / wszystkie rzeczy oderwáne á od Korony przerzeczonéy odłączone wedle mocy nászéy pozyskáć / á ku przerzeczonému Królestwu w swą cáłość przywrócić/ máiąc to naprzód zá rzecz istą/ co ze wszech stárych Historiy y pism káżdy pewnie obaczyć może: iż Kijow był y iest głową y głownym Miástem Ruskiéy Ziemi/ á Ruska Ziemiá wszystká z dawnych czásów od Przodków nászych Królów Polskich miedzy innémi przednieyszémi członki do Korony Polskiéy iest przyłączoná: ták iż częścią przez walkę / częścią też przez dobrowolne podánie y spadki po niektórych lennych Xiążętach / ktorzy ią miedzy sie ná rózne części byli rozszárgneli / zásie ku iedności y własności Korony przyszłá: iáko to y z Przywileiów / ktore w Skárbie nászym są / iáwnie káżdy obaczyć może: miedzy ktorémi wiele ich iest/ktore miánowicie o Ziemi y Xsiestwie Kiiowskim to świádczą: iż ku Koronie Polskiéy wiecznie práwem doskonáłym należéć ma: iákoż záwsze należáłá áż do Władysłáwá Jagełłá Królá Pradziadá

náſzego: ktory potym tym ſpoſobem/iż oboiemu narodowi/ták Polakom iáko Litwie nierozdźielnie pánował/od Korony Polſkiey iáko od włáſnego ćiáłá te źiemie y Kśieſtwo Kiiowſkie oderwáne przy Wiel. X. Lite. mieć chćiał/ácz zá niepozwoleniem wſzech ſtanow Koronnych: ktorzy ták od tego Prádźiádá náſzego/ iáko od inych po nim bedacych przodkow náſzych Krolow Polſkich y Wiel. Kśiazat Litew. y od Nas też ſámych tey źiemie pilnie záwſze vpominác ſie niezániechali / áby byłá do Korony przywrocona y przyłaczona. A ták My tey powinnośći náſzey doſyć czyniac/á zá pokazániem doſtátecznym przywileiow y ták iáſney ſpráwiedliwośći/ zá pozwoleniem wſzech PP. Rad náſzych duchownych y świetckich/y Poſłow źiemſkich/y wſzytkiey R. P. Koronney/ze wſzytkich Rad náſzych duchownych y świetckich Kśiazat / Pánow / Szláchty y wſzego Rycerztwá oney Kiiowſkiey źiemie y Kśieſtwá/wźiawſzy ná śiebie ich przyśiege ktora byli oni ku Wiel. X. Lite. od niemáłego czáſu obwiazáni/ wáruiemy im y vpewniamy tym liſtem náſzym: że to im y potomſtwu ich nic y niwczym y nigdy nie ma ſzkodźić wiecznemi czáſy. A iuż te przerzeczona źiemie / y Kśieſtwo Kiiowſkie/ y wſzech oney źiemie obywátelow iuż záraz wſzyſtkie y kożdego zoſobná od poſłuzeńſtwá władzey powinnośći y roſkázowánia Wiel. Kśie. Litew. ná wieczne czáſy wyymuiemy/ y wolnemi czynimy/y ku Kroleſtwu Polſkiemu/iáko rownych do rownych/wolnych do wolnych ludźi/á iáko włáſny á prawdźiwy członek ku pierwſzemu á właſnemu ćiáłu á głowie ze wſzyſtkiemi y zoſobna káżdemi iey Grodámi/ Zamkámi/ Miáſty/ Miáſteczki/Wśiámi/Ziemiámi/ Powiáty/y ich wſzytkich rzeczy poprzod miánowánych ktorychkolwiek y iákimkolwiek przezwiſkiem názwáne przyległośćiámi/ przypadkámi/ właſnośćiámi/ wſzelákiemi y wſzytkiemi do tey przerzeczoney źiemie y Kśieſtwá Kiiowſkiego/y do ich wſzelákich cześći ták zſtárádawná iáko obyczáiem ſpoſobem y práwem ktorymkolwiek należacych / ták iákoby wſzytkość á poſpolitość oſobliwośći/á oſobliwość wſzytkośći y poſpolitośći niwczym nic nieuymowáłá/ze wſzytkim y wſzelákim práwem/ páńſtwem/ y właſnośćia te źiemie y Kśieſtwo Kiiowſkie przerzeczoney Koronie ábo kroleſtwu Polſkiemu/iáko pierwſzému prawdźiwému á właſnému ćiáłu iey á głowie w ſpołeczność/ w cześć/ w właſność / y w Tytuł Korony przywrácamy / y ku pierwſzému ſtanowi przywroćić y one złaczyć vmyślilismy. Jákoż z pewney wiádomośći náſzey / á z woley

Kiiow do Korony przywrocon.

á z woléy vprzéymé á osobliwéy / y zá osobliwym á dobrowolnym pozwoleniem Rad nászych Duchownych y Swietckich / Książąt / Pánów / Márszałków / Vrzedników Ziemskich / Szláchty / y wszégo Rycérstwá / y wszystkich Stanów przerzeczonéy ziemie / y Księstwá Kiiowskiego tym Listem nászym iuż záraz w społeczność / w cześć / y w własność Korony Polskiéy przywrácamy / y złączamy / w Tytuł Korony Polskiéy przywodzimy / y ku iednému ciáłu nierożnémi y nierozdzielnémi wrácamy / wszczepiamy / wpoiamy czásy wiecznémi. Tákże ná potym od swégo tego właściwégo / prawdziwégo / á práwégo ciáłá / y od głowy Korony Polskiéy ták we wszem cále / iáko też iákiéykolwiek cześci swoiéy nigdy oderwána áni odłączona żadnym sposobem áni ksztáltem niemoże bydź czásy wiecznémi. Y tych wszystkich Stanów á obywátelów Ziemie téy przerzeczonéy / to iest / Ziemie Kiiowskiéy káżdégo podle powołánia swégo stanu / dostoienstwá / y obeszcia wszelkich Przywileiów / wolności / swobód królestwá Polskiégo / ták iáko inni wszyscy obywátele Korony Polskiéy / zárówné vżywáć znáyduiemy / y czynimy. Jákoż iuż tego wszystkiégo społecznie mieć / vżywáć / y z tego sie weselić ná wieczné czásy oni y ich potomkowie máią y bedą. Tákże y około ruszenia ná woyne / y w dawániu iákich podatków / wedle vchwały á Constitutiéy Koronnéy Séymowéy / y z pozwolenia ich Posłów / ná Séym wálny Koronny zupełną á niezámierzoną mocą przesłánych ná wszystke Korone Polską położonéy / oni y potomkowie ich od Nas y potomków nászych bedą y máią bydź záchowáni wiecznémi czásy. O Woynie

Obiecuiemy też sámi zá śiebie y zá potomki násze / wszystkie Powiáty onéy ziemie przerzeczonéy / to iest / Ziemie y Księstwá Kiiowskiégo / w ich gránicách stárádawnych / przy Koronie nie rozdzielnie bedących / wcále y niwczym nienáruszenie záchowáć wiecznémi czásy. A iżby ciż obywátele téy przerzeczonéy ziemie Kiiowskiéy / Rády násze Duchowne y Swietckie / Książętá / Panietá / Szláchtá / Rycérstwo / tákże y Duchowné stany Rzymskiégo y Gréckiégo zakonu obfitą łáske násze poználi / postánawiamy: iż ich Grody / Zamki / Miástá / ośiádłości / miásteczká / wśi ze wszystkiémi y káżdémi zosobná ich poddánémi przerzeczonémi téy ziemie od wszystkich podatków / w których przedtym y teraz byli / tákże od płacéy wszelákich / Poborów / myt álbo ceł / tákże robienia y popráwowánia zamków y mostów nászych / wedle przywileiów y wolności Koronnych wol-

O Gránicách Kiiowskich.

Wolności Kiiowiánom nádáné.

némi czyniémy: ták iż w téy mierze ich z innémi Koronnémi obywátelmi porownáliſmy y porownywamy. Y oné wßyſtkich wolnośći/ ſwobód/ y záwolánia Korony Polſkiéy vczeſtniki/ vczyniliſmy y bydź znáyduiemy tylko dwá großá zwykłéy monety Polſkiéy z iednéy ośiádłéy włoki/ gdźie ſą pomiárné álbo gdźie niémáß włók/ groß z iednégo dymu tákże ośiádłégo nam y potomkom náßym/ dla wyznánia zwiérzchnośći náßéy Królewſkiéy ſobie zoſtáwuiemy. A Boiárowie ich putni/ którzy woyne ſłużą/ po großu podymnégo płáćić máią: á Zagrodnicy od tego ſą y máią bydź wolni.

O Podymnym.

O Exequutiiéy w Xieſtwie Kiiowſkim.

Ktemu znáyduiemy y oſobliwie to wáruiemy: iż Pánowie Rády náßé Duchowné y Swietckié/ Kśiążetá/ Pánowie/ Szláchtá wßytká/ y káżdy zoſobná obywátele przerzeczonéy źiemie y Kśieztwá Kiiowſkiégo/ którégóżkolwiek ſtanu/ doſtoieńſtwá/ y porządku by byli/ nie będą áni ſą powinni podlec exequtiiéy/ począwßy od wßyſtkich przodków náßych Królów Polſkich/ Wielkich Kśiążąt Litewſkich przed Alexándrem będących/ iáko też y Státutowi Alexándrá Królá Polſkiégo/ y Wielkiégo Kśiążećiá Litewſkiégo Stryiá náßégo pod dátą w Piotrkowie ná Séymie Wálnym we Srzedźie przed Niedźielą Srzodopoſtną Roku Páńſkiégo 1504. vczynionégo/ około obyczáiu zápiſowánia dóbr Królewſkich/ y innych Státutów y vſtaw czáſu tegóż Alexándrá y Zygmuntá przezacnéy pámięći Oycá náßégo Królów Polſkich/ tákże y zá czáſu náßégo około Exequtiiéy tego Státutu w Piotrkowie/ w Wárßáwie/ y w Lublinie do tych czáſów vczynionych: y będźiemy ie powinni záchowáć/ ták iáko y záchowywamy wedle opiſánia Przywileiów ták od nas ſámych/ iáko y od przodków náßych Królów Polſkich y Wielkich Kśiążąt Litewſk. pod pieczęćią náßą Koronną/ ábo Wielkich Kśiążąt Litewſkich im nádánych y potwiérdzonych. Jákóż obwárowywamy im to pod przyśięgą náßą Królewſką/ z pozwoleniem wßech Rad náßych Duchownych y Swietckich/ y Poſłów Ziemſkich Koronnych/ w tym ich vpewniáiąc: że tá Exequutia/ to ieſt/ odbiéránié dóbr y miaſt/ zamków/ dworów/ wśi/ y źiem/ gruntów/ zámian/ wyſług/ dánin wßyſtkich od przodków náßych przodkom ich/ tákże y od nas ſámych przodkom ich/ y im ſámym nádánych/ gdyż oni przy Wielkim Kśieſtwie Litewſkim będąc w ten czás/ gdy ſie tá Exequucia zá czáſu Alexándrá Królá Stryiá náßégo w Koronie ſtánowiłá/ przy Koronie Polſkiéy nie byli/ y téy Exequutiiéy

quuciiéy ták iáko stany Koronné dobrowolnie sámé to ná sie vczyniły/ oni z stany Koronnémi ná siebie iéy nigdy nieprziymowáli áni wznaszáli. Tákże też Státutom/ Séymom/ áni Constituciam Koronnym niepodlégli: ále teraz dopiéro po postánowieniu y dokonczeniu téy Exequutiiéy z Koroną Polską złączeni y przywróceni są: z tych przyczyn teraz y nápotym ich sámych y potomków ich nie doleże/ áni im y potomkom ich żadnémi Séymy/ wynálazki/ y Constituciámi Séymowémi Koronnémi nic szkodzić niemoże. A náostátek áni też z ich strony obywátelów y Posłów Ziemskich Kiiowskich stánowiona bydź nie ma wiecznémi czásy: y owszem wszelákié listy y Przywileie którymkolwiek pismem/ Láciństim/ Polskim/ álbo Ruskim pisáné/ y z któréykolwiek przyczyny od przodków nászych Królów Polskich y wielkich Xiążąt Litewskich y od nas sámych/ pod pieczęcią nászą y z Káncellárijéy Koronnéy/ álbo Wielkiego Xięstwá Litewskiego zá wierné służby nádáné osobam iákiegóżkolwiek stanu y powołánia będącym/ miánowicie y osobliwie/ wszystkié dániny/ nádánia/ dárowizny wieczné/ dożywocia/ zastáwy/ zápisánia summ pieniężnych wielkich y małych/ którymkolwiek sposobem zebránych/ y do skárbu nászego Wielkiego Xięstwá Litewskiego wniesionych ná zamki/ miastá/ wsi/ folwárki y dwory nászé: tedy wszytkié tákowé listy y przywileie wyszéy miánowáné/ y z osobná káżdy we wszystkich ich y z osobná káżdych punktćiech y sposobiech/ ták iáko sámy w sobie opisáné są wydáné/ y obiásnioné/ ták iákoby wszytkość á pospolitość osobliwośći/ á osobliwość pospolitośći y wszytkośći nic nieuymowáłá/ mocnémi y wiecznémi y żadnym obyczáiem nieporuszonémi mieć y záchowáć chcemy: y oné záwsze tákiémi záchowamy My sámi/ y potomki nászé Króle Polskié záchowáć/ y niwczym ich nienáruszenié dzierżeć tym Przywileiem nászym obowiezuiemy. Wszákże od tego czásu dóbr stołu nászego My z potomki nászémi Królámi Polskiémi wedla Státutu Polskiego rozdáwáć nie będziemy. A iesliby który z nich ná dobrá swé oyczysté y dziedziczné listów niemieli/ á bez listów onych dóbr spokoynie vżywáli: tedy tákowé dobrá tymże wielkiego Xięstwá Litewskiego práwem wedle stárego y nowego Státutu/ iáko to do tego czásu trzymáli/ będą dzierżeć wiecznémi czásy: áni ku położeniu y pokazániu ná to listów y przywileiów przed námi y przed żadnym Vrzędem nászym żadnym obyczáiem niemogą áni máią bydź przymuszáni.

O Dobrách stołu Krolewskiego.

O spráwách Kiiowskich.

Osobliwie też to tym przerzeczonym Pánom Rádam náßym Duchownym y Swietckim/ Kśiążetom/ Pánom/ Vrzednikom Ziemskim/ Szláchćie y wßystkiemu Rycérztwu ziemie y Kśiestwá Kiiowskiégo y poddánym ich z łáski náßéy królewskiéy zostáwuiemy: iż wßelákié spráwy ich ták v sądów náßych Grodzkich y Ziemskich/ iáko też zá áppellácyámi ná sąd nász królewski przypadáiącé spráwy/ z Pány Rádámi náßémi Koronnémi sądźić y odpráwowáć mamy/ y powinni bedźiemy Státutem Litewskim przez nas im dźierżeć poprzyśiężonym: który im wcále zostáwuiemy. Tákże Constitucię/ vchwały/ y recessy Séymowé wmocy zostáwuiemy.

O rozdźiale woiennỹ.

Tylko z tego Státutu wßystek rozdźiał woienny y obronie ziemskiéy/ iáko przećiwny wolnośćiam Koronnym/ mocą tego teráznieyßégo listu y Przywileiu náßégo kássuiemy y wniwecz obrácamy wiecznémi czásy. Wßákóż dáiemy im moc ná Séymikách Powiátowych/ zá listy náßémi złożonych tego Státutu Litewskiégo ártykułów popráwiáć/ y wedle potrzeby przyczyniáć álbo vymowáć/ á do nas ná Séym Wálny Koronny przynośić: które bedąli słußné/ My y potomkowie náßy Królowie Polscy ná Séymiéch wálnych Koronnych mocą zwierzchnośći náßéy Królewskiéy y Séymu ná on czás bedącégo potwiérdzáć obiecuiemy/ y powinni bedźiemy.

O Pozwiéch y zápiśiéch.

To też zá prośbą wßech Kiiowskiéy Ziemie przerzeczonych stanów zostáwuiemy: iż we wßelákich spráwách ich sądowych/ iáko pozwy/ wpisowánié do Kśiąg/ áktá y wßelákié potrzeby ich ták v sądów náßych Grodzkich y Ziemskich/ iáko y z Káncelláriiéy náßéy Koronnéy/ Dekretá náßé y we wßystkich potrzebách náßych Królewskich y Ziemskich Koronnych do nich listy nieiákim innym/ iedno Ruskim pismem pisáné y odpráwowáné bydź máią czásy wiecznémi. A mieyskié spráwy Práwá Máydeburskiégo álbo iákiégokolwiek innégo wezwánia ludźi/ wedle obyczáiu Koronnégo przez Vrzedniki náßé Koronné y Dworu náßégo w tych spráwách y potrzebách ich/ do nas y do dworu náßégo przypadáiącé bedą Polskim pismem odpráwowáné. Ku temu też obiecuiemy/ y powinni bedźiemy wßech przerzeczonych Kśiążąt ziemie Kiiowskiéy obywátelów y potomków ich/ ták Rzymskiégo iáko y Gréckiégo zákonu bedących w ich stárádawnéy czći y dostoynośći/ iáko z przodków swoich y do tego czásu byli záchowáć/ y oné wedle cnoty y godnośći káżdégo á vpodobánia náßégo bez zawády Artykułów w

O sądźiéch.

Státućie

Státucie Koronnym y Kśiążętách opisánych ná Vrzędy Zamków/Dzierżaw/y dworów nászych przekłádáć/y do ławice Rad nászych iáko y inné Szláchecktego norodu ziemie Kiiowskiéy ludzie przypuszczáć/zostáwiwszy to: że iáko Pánowie Rády nászé Duchowné y Swietckié/ tákże y ći przerzeczeni Kśiążętá w rzeczách sądowych y práwnych zárówné z Szláchtą onéy Kiiowskiéy ziemie w Powiećiech swoich ná mieyscách zwykłych/ biorąc listy y pozwy od Vrzędników ná to wysádzonych pozywáiąc y sámi pozwáni będąc przed sądem nászym Grodzkim y Ziemskim spráwowáć y sądźić sie máią/ y będą powinni. Tákimże sposobem obiecuiemy/y powinni będźiemy Dostoieństw y Dignitarstw y Vrzędów ziemie nászéy Kiiowskiéy/ duchownych y świetckich wielkich y máłych/ ták Rzymskiego iáko y Gréckiego zakonu będących nieumnieyszáć áni zátłumiáć/ y owszem wcále záchowáć. A gdy wákowáć będą: tedy tákowé wszystkié Dignitárstwá y Vrzędy obywátelom ziemie Kiiowskiéy osiádłym stanu Szláchecktego oddáwáć mamy/ y powinni będźiemy. A ták zá tákowym złączeniém ziemie Kiiowskiéy z Koroną y Królestwem nászym Polskim Pánowie Rády nászéy onéy ziemie Kiiowskiéy Duchowni y świetccy vczyniwszy do Rády nászéy Koronnéy przysięgę miedzy Rádámi nászémi Koronnémi/ á Posłowie ich ziemscy miedzy Posły Ziemskiémi Koronnémi ná mieyscách im náznáczonych zásiedli/ y wotowáli: y ná potym wiecznémi czásy zásiádáć są y będą powinni. (O Vrzędnikach.)

A ná woynę Huffy swé wedle obyczáiu Koronnégo stáwić máią: y ná potym ći przerzeczeni wszyscy Pánowie á obywátele ziemie Kiiowskiéy ná Séymikách powiátowych ná mieyscách zwykłych czásów przez Listy nászé náznáczonych/ á wedle zwyczáiu innych źiem álbo Woiewództw Koronnych/ którzyby sie iednokolwiek ná oné Séymiki Powiátowé ziecháli/ obiéráć máią miedzy sobą Posły ná Séym Wálny Koronny: á z tych Séymików Posłowie ich/ ták iáko w Koronie Polskiéy obyczay iest/ do Kiiowá zieżdżáć sie máią. A obránym y postánym ná ten Séym Koronny tymże obyczáiem y na stráwę opátrzenié bedźie dawano/ iáko y innym Posłom Ziemskim z Woiewództwá Ruskiego. (O mieyscách w Rádźie.) (O Séymikách powiátowych.)

Náostátek vstáwuiemy: áby od tego czásu we wszytkich odpráwách pospolitych y ná chorągwiách Ziemskich w tey Ziemi Kiiowskiéy przy swych dawnych herbiéch/ Orłá znáku Koronnégo Herbu vżywáli. A tym wszystkim wyszéy nápisánym (O Herbie Orle.)

rzeczam/ ártykułóm/ swobodam/ y wolnościam/ które sie tu w tym przywileiu z pozwoleniem wszech Rad naszych Duchownych y świetckich/ y Posłów Ziemskich Koronnych nápisały/ żadné wynáydowánia/ żadné przywileie Ziemskie álbo osobno czyiekolwiek/ żadné Státutá áni Constitucię Séymowé Koronné nie będą nic mogły áni mogą szkodźić/ y niwczym vbliżáć wiecznémi czásy: y owszem my sámi oné niwczym nienáruszoné pod przysięgą nászą Królestwu Polskiému vczynioną pilnie strzédz y dźierżeć obiecuiemy/ y powinni będźiemy: y potomki nászé Króle Polskié to wszystko tákże niwczym nienáruszenié trzymáć y przestrzégáć tym listem y Przywileiem nászym obiecuiemy wiecznémi czásy. Jákóż ná wieczné á nigdy nieporuszoné vżywánié tych wszech wyszéy miánowánych rzeczy swobód y wolnośći/ żeby pospolitość osobliwośći/ á osobliwość wszystkośći y pospolitośći niwczym nic y nigdy nie vymowáłá/ dawamy y dáliśmy Pánom Rádom nászym Duchownym y świetckim onéy Ziemie/ to iest Kiiowskiéy/ Kśiążętom/ Pánom/ Stárostom/ Dignitarzom/ Vrzędnikom Ziemskim/ Szláchćie/ y wszemu nászému zacnému Rycérztwu obywátelom onéy Ziemie Kiiowskiéy ten list nász Przywiléy/ podpisawszy go własną ręką/ y roskazawszy ku niemu záwieśić pieczęć nászę/ z pozwoleniem wszech Pánów Rad nászych Duchownych y Swietckich/ y Posłów Ziemskich koronnych/ którzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napiérwéy Naywielebnieyszy w Krystuśie Oyćiec/ Kśiądz Jákub Vcháński Arcybiskup Gnieźnieński/ Legatus natus & Regni Primas, Filip Padniewski Krákowski/ Stánisław Kárnkowski Kuiáwski/ Adam Konárski z Kobyliná Poznáński/ Piotr Myszkowski Płocki/ Woyćiech Stározrzebski Chelmski/ Biskupi: Sebestian Mielecki Kásztelan Krákowski y Brzéski Stárostá/ Stánisław Myszkowski z Mirowá Krakowski y Stárostá Krákowski y Rátyński/ Piotr Zborowski Sedomiérski Stobnicki Stárostá/ Olbrycht Łaski Siéradzki/ Jan Siérakowski Łęczycki y Przedecki Stárostá/ Jan z Służowá Brzéski Stárostá Miedzyrzécki y Koniński/ Jan z Bárczyná Krotoski Jnowlodzcláwski/ Jan Firléy z Dąbrowice/ Lubelski Marszałek Koronny Stárostá Rohátyński/ Andrzéy Dembowski Bełzki Stárostá Rubieszowski/ Arnolph Vcháński Płocki Stárostá Wyszogrodzki: Mikołay Kiszká z Ciechanowá Podláski Stárostá Drohicki/ Fábian Cemá Málborski Stárostá Tucholski y Stárgárdski/ Acháćy Cemá Pomorzki

Stárostá

Stárostá Stumski y Gniewski/ Woiewodowie: Stánisław Sobek z Suleiowá Sedomierski/ Podskárbi Koronny Stárostá Tyszowiecki y Małogoski/ Andrzey Debowski Sieradzki y Stárostá Leczycki/ Adam Drzewicki Inowłodzcláwski y Stárostá Gostyński y Inowłodzcki/ Stánisław Herbórth z Fulsztyná Lwowski Stárostá Sámborski y Drohobycki/ Stánisław Slupecki Lubelski/ Andrzey Grábiá z Teczyná Belzki/ Anselm Gostomski Płotcki Stárostá Ráwski/ Zygmunt Wolski Czerski Stárostá Wárszáwski/ Adam Kosiński Podláski/ Krysztoff Myszkowski z Mirowá Ráwski/ Jan Kostká z Stemberká Gdański Podskárbi ziem Pruskich Stárostá Pucki y Cczowski/ Jeronym Osoliński Sądecki/ Jan Tárło z Sczekárzowic Rádomski Stárostá Pilznieński y Lomáski/ Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichostski Stárostá Biecki y Zydaczowski/ Woyciech Przyiemski Lecki/ Jan Sienieński z Sienná Zárnowski/ Jan Krystoporski Wieluński/ Jan Sienieński z Gołogór Hálicki/ Jan Herbórth z Fulsztyná Sánocki/ Sczesny Parys Wárszáwski Stárostá Czérski/ Stánisław Kryski z Drobniná Ráciąski Stárostá Dobrzyński/ Kasztelani: Wálenty Debieński z Debian Káncler/ Fráńciszek Krasinski z Krasnego Proboscz Płotcki etc. Podkánclerzy Korony Polskiey/ Stánisław Bárzy z Błozwie Márszałek Dworny Stárostá Sniátynski/ Stánisław Osowski Kántor Gnieźnieński Refferendarz Dworny/ Jan Borukowski Proboscz Leczycki Kánonik Krakowski y Wárszáwski/ Symon Lugowski Proboscz Miechowski/ Stánisław Krasinski Scholástyk Gnieźnieński/ Jan Zaborowski Proboscz Sedomierski/ Andrzey Pátrycy Ardziakon Wileński/ Kánonik Wárszáwski/ Jeronym Choieński Kánonik Poznáński/ Stánisław Fogielweder Scholástyk Wárszáwski/ Stánisław Zamoyski Stárostá Belzki/ Mikołay Laski Kráyczy Stołu Nászego Stárostá Málborski y Krasnostáwski/ Máciey Zaliński Podkomorzy nász/ Jasieniecki Msciborski y Zyzmurski Stárostá/ Lukász Lecki Łożniczy y Stárostá Wołpiński/ Erásmus Debieński Chorąży Dworny/ Jákub Piasecki Koniuszy/ Erásmus Kroczewski Kuchmistrz/ Stánisław Kárwicki Oboźny y Látowicki Stárostá/ Bártłomiey Zieleński Podkomorzy Sedomierski/ Mikołay Tárło Chorąży Przemyski/ Jan Leśniowski Podczászy Lwowski y Dzierżawcá Dolinski/ Andrzey Fierley z Dąbrowice/ Jan Zamoyski/ Piotr Kłoczewski/

Jan

Jan Dymitr Solikowski/ Stániſław Kráśicki/ Tomaſz Dro iowſki/ Jan Parys/ Sekretarze/ Vrzednicy/ y Dworzánie náſzy/ wierni nam mili. Dan przez rece Wielebnégo Kśiedzá Fránćiſzká Kraśińſkiégo/ Proboſczá Płotckiégo/ Ardziakoná Wárſzáwſkiégo/ Podkánclérzégo Koronnégo/ ná ſpólnym Wálnym Séymie Koronnym Lubelſkim/ dniá ſzóſtégo Mieśiącá Czérwcá/ Roku Páńſkiégo/ Tyśiącnégo/ piećſetnégo/ ſześćdziesiątégo dziewiątégo: Królowánia náſzégo Czterdzieſtégo.

KSIĘSTWA PRVSKIEGO PRZYWILEIE,

To ieſt/ Regalis & Ducalis Pruſsię, Powiátow niektorych y Miaſt: Gdańſká/ Elbiągá/ Toruniá/ Málborku/ Krolewcá/ Alczberku/ etć.

PRZYWILEY POKOIV Y ZGODY:

PRzez Wládyſláwá Iágełłá ná ten czás Polſkiégo potym Węgierſkiégo Królá w Brześciu Kuiáwſkim vczyniony z Páwłem z Ruzdorffu Miſtrzem Pruſkim: który był vczynion Roku pánſkiégo 1436. przy Wielkim X. Litew. Zygmunćie, y ſynu iego Michále, y przy Książętách Stolpſkim y Mázoweckim, y innych wiele z Króleſtwá y z Wiel. X. Litew. Prælatách, Pánách y Rádách: którzy ſą nápiſáni ná koncu tego Przywileiu tym kſztałtem wydánym.

W Imie Boże/ Amen. Ku wieczney pámieći téy rzeczy. Słuſzna rzecz ieſt: áby ſpráwy ludzkié/ które zá láty giną/ y zá czáſem z pámieći wypadáią/ były wyrażoné piſmem pod świádectwem/ w których ſtróży żadnémi

czáſy

czásy nie stárzeią się/ ále záwżdy wieczną pámięcią nieodmienné bywáią záchowáné. A ták my Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ y ziem Krákowskiey/ Sędomierskiey/ Sierádzkiey/ Łeczyckiey/ Kuiáwskiey/ Litewskie Książe nawyższe/ Pomorzkie/ Ruskie. Oznáymuiemy przez ninieyszy List ktorym to należy wszytkim teraz y potym będącym. Iż gdy zá boskim zrządzeniem przyielismy ná się spráwowáć Krolestwo: dla tego tylko ná ziemi otrzymálismy pánowánie: áby chętnieyszym stárániem y czuynością nászą záwżdysmy tákowe spráwy czynili: przez ktore pokoiu pożądánego cichość między Krześciány (z ktorych niezgody/ nietylko Ziem y Miast/ ále y Prowinciy y Krolestw przydáią się spustoszenia: iákoż po wielu mieyscách opłákáne y mizerne ludziom pokázuią się przykłády) mogł bydź spráwion od tego/ ktory iest wynaleźcá pokoiu: y áby ten pokoy zá pożytecznémi y zdrowémi posrzodki vmocnion y pomnożon był szcześliwym rozmnożeniem. Przetoż ná to baczenie máiąc: iż Bog spráwcá pokoiu niemoże bydź doskonále chwalon ieno w pokoiu/ á iż nád ten niemoże bydź ná świecie nic drozszég pożądano/ y pożądliwszégo proszono: ztąd nam przyszło: żesmy wnętrznym vżałowániem y gorzkością serdeczną rozważáiąc/ iáko wielkie y wiele rostyrkow y złych rzeczy z woien pochodzi: iż iescze z rostyrkow ludzkich nienawiści ludzkie z nieprzespieczeństwem dusz y wieczneg żywotá/ y zburzeniem Miast/ Páństw/ y Ziem/ y potrácenie tám mieszkáiących ludzi záwżdy násláduie. Zá czym ginie chwałá boża/ á rozlanie krwie wszczyna się. A gdyż tákowe niezgody y woyny nietylko sáme one y ich poddáne/ ále też inych wiele zá sobą ciągną w vpadek ku zginieniu: dla tego co nawiętszym pożądániem żądáiąc áby się nie mnożyły zwády: ále wedle náuczycielki wszytkich dobr miłości (ktora nic nieumie zdrożnégo/ nic ostrégo/ nie zámieszánégo: y owszem własną mocą záchowywa pokoy/ y nieprzyiázne złącza/ pokoy y iedność vtwierdza) Ku chwale tedy y czci Bogá wszechmogącég/ y błogosłáwioney y chwalebney P. Máriiey/ y wszytkiey rzészy niebieskiey/ y ku rozmnożeniu Wiáry/ ku spráwowániu spráwiedliwości y wiáry krześciáńskiey/ ku zbáwiennému rozmnożeniu/ od woien ktorych się opłákiwáć godzi/ od wysieczenia/ od nielubości/ od nienawiści/ od gniewow y obrażenia między námi Władysłáwem Krolem Polskim y Zygmuntem Wielkim Książeciem Litewskim/ y między zacnym Kázimierzem rodzonym nászym brátem Semowitem/ Kázimierzem/ Władisłáwem/ Bolesłáwem/ Zálécánie pokoiu.

sláwem / Mázoweckimi / y Bogusláwem Stolpskim y Pomorzkimi Książety / Królów Polskich / y Ziemiami naszémi Wielkiégo Księstwá Litewskiégo / Ruskiégo / Mázoweckiégo / Stolpskiégo / y Woiewodą Wołoskim / y innémi pánstwy nam poddánémi z iedney strony / y wielmożnym y nabożnym pánem Páwłem z Ruzdorffu Zakonu błogosławioney Pánny Máriey Jerozolimskiégo Niemieckiégo / y miedzy iego Zakonem y ziemiámi tegoż Zakonu Pruskiégo / Niemieckiégo / Inflantskiégo / y innémi wszystkiémi z drugiey strony / które teraz ostátnie z ciezkim obrázeniem y vpadkiem wczaly sie: tedy vmyślilismy vmyśl nász od tego odwiezdź / ábyśmy té rzeczy zá tákowémi spory y woynámi ze złym Rzeczyposp. rozerwáné y skazoné / przez cáłość pokoiu do stanu spokoynégo przywiezdź mogli z nimi / to iest / z Mistrzem / z brácią y Zakonem iego / Ziemiámi Pruskiémi Niemieckiémi / y Inflantskiémi poddánémi / y którzy po nich bedą wiecznégo pokoiu y niezgwałconégo przymierza / iedność wybráliśmy y przyieli / wybiéramy y przyimuiemy przez ninieyszy List / który ná wieki trwáć ma: który pod wiárą y czcią y przysięgámi cielesnemi vczynionémi przez chytrości y zdrády obiecuiemy mocą teráznieyszégo Listu chowáć. A iżby tá iedność z tákim rozważeniem y státecznością przedsiewzieta do mocnégo y stałégo porządku ná wieki chowánia byłá przywiedźioná: oné przez ártykuły niżey nápisáné zdáło sie nam rozpisáć.

Niezgody miedzy Królem Polskim á Mistrzem Pruskim máią sie vspokoić.

Naprzód / iż miedzy námi Królem y Wielkim Księżeciem y Książety przerzeczonémi / Królestwem Polskim / Wielkim Księstwem y Ziemiámi Litewskiémi / Zmódzią / Rusią / Mázowszem / Stolpską ziemią / y Woiewodą Wołoskim y innémi pánstwy y poddánémi nászémi z iedney strony / y miedzy przerzeczonym Mistrzem y Zakonem y Ziemiámi y poddánémi iego / ták w Prusiech / Niemcech / iáko w Inflantciech y w nowym Márgrábstwie z drugiey strony / wszystki niezgody / spory miedzy stronámi y ztąd y z owąd wzruszoné y dostátecznie máią bydź vspokoioné: áni o nich ná potym żadna zmiánká y pámieć / á zwłasczá w skárgách / álbo ku osławieniu stron których / przed którémikolwiek osobámi niema bydź miáná: áni która stroná ku osławieniu drugiey strony nie bedzie żadnégo podusczáć / ná to pozwáláć / áni pomocy y przychylności podáwáć iáwnie álbo potáiemnie: ile bedzie którey stronie należeć / tákowych skarg y vwłaczánia czci nie bedzie dopusczáć / y owszem bedzie ie zábraniáć.

Też wszytki dobra Kościołów/Gnieznieńskiego/Włodzcławskiego/Płotckiego/y Poznańskiego/Przełatów/Opatów/Klasztorów/Konwentów/y inych ktorychkolwiek osob świetckich y duchownych/ktore są w ziemiach Zakonu przerzeczonego położone/ máią przy Práwiech wszytkich ták Duchownych iáko Swietckich/y przy wszytkich zwyczáioch/dochodziech/dziesieci nách/Zamkách/Wsiách/Folwárcech/dworách/y inych pożytkach/dochodziech/ktoremikolwiek imiony názwánych máią bydź záchowáne: áni iákiemi nowemi zwyczáymi/służbámi/y vćiski obciążeni te dobrá niemáią bydź oddaláne: áni o ich oddalenie nie ma bydź sie przez strony stárano przez zwolenia Przełatów Duchownych. A wszytkie Czyńsze/dziesieciny/dochody/y ine pożytki ktorekolwiek w ziemiách Zakonu będące/ktore Mistrz y Zakon nauczciwszym w Pánu Krystusie Oycom Pánom/Arcybiskupowi Gnieznieńskiemu/Włodzcłáskiemu/y Płockiemu Biskupom/y inym Przełatom Swietckim y Zakonniczym Krolestwá Polskiego przez dwie lećie zádzierżał/zupełnie y cále niech wrócą/y wróćić roskáżą połowicę od tego czásu ná święto Gromnic: á ostátek ná Wielkanoc blisko przyszłą w mieście w Toruniu/wziąwszy quity zápłácenia od Przełatów. Y máietności y dziesieciny vczćiwego oycá Páná Władysłáwá Biskupá Włodzcłáwskiego nowo y iákimkolwiek sposobem zápowiedziáne/niech będą wyswobodzone.

Dziesieciny Przełatom Polskim máią bydź przez Mistrzá płácone.

Też áby wszelkie podezrzánie y nieprzyiaćielski sposob/y z tąd y z owąd miedzy námi y z strony Mistrzá y Zakonu iego we wszystkim był odiet: chcemy/áby obowiąski zprzymierzenia y zápisy/ktorekolwiek są y były miedzy Mistrzem wielkim/Przeceptory w Niemcech y Inflantćiech/y Zakony ich przełaty/Szláchtą/Miesczány y poddánemi ich z Kśiążećiem Bolesłáwem ábo Swidrygałem/Kśiążety/Boiáry/y poddánemi Ziem Litewskich/Zmudzkich/Ruskich vczynione/áby były nikczemne/próżne/y wniwecz obrócono: á Mistrz sam/Zakon/Przełaći/Szláchtá/Miesczánie/y poddáni ich máią przerzeczone Kśiąże Swidrygałá opuśćić ná wieczne czásy: y nigdy iemu ábo ktoremukolwiek Kśiążeciu Litewskiemu y Ruskiemu pomocy/rády/przeciwko nam y potomkom nászym/y Krolestwu nászemu/y tákże zacnemu Pánu Zygmuntowi Kśiążeciu Wielkiemu Litewskiemu nie będą dodáwáć: y żadnych vmow y obowiązkow/podszczuwánia/y sprzysieżenia ku szkodzie nászey álbo Krolestwá nie będą czynić z niemi ná wieki: y owszem żadnego

Swidrygałowi przećiwko Krolestwu Polskiemu rátunek od Mistrzá niema bydź dawan.

inégo nie máią rozumieć y mieć zá Xiążę Wielkié Litewſkié y Ruſkié: iedno ktory zá nášym zwoleniem Królewſkim/ iáko Zygmunt przerzeczoné Xiążę Wielkié dźiśieyšé ieſt wybráné/ wedle porządku zdawná poſtánowionég miedzy Króleſtwem Polſkim y Ziemiámi Litewſkiémi bedźie obran y poſtánowion ná Xieſtwo: áni dopuſczą tegóž Swidrygáłá z źiem álbo przez źiemie y Páńſtwá Zakonu škód y trudnośći Króleſtwu Koronie nášéy/ Wielkiému Xieſtwu Litewſkiému/ y Xieſtwóm przerzeczonym zádáwáć: áni onégo iáwnie álbo potáiemnie przez ſie álbo náprawné osoby wſpomágáć/ podpiéráć ktorymkolwiek ſpoſobem.

Pomoc od Polaków nie ma bydź dawána przećiwko Pruſkiému Miſtrzowi

A iżebyſmy tákowégo pokoiu wiecznégo y zgody pewnieyšym pilnowániém/ vmocnieniém/ y mocą ſtrzegli y chowáli: obiecuiemy przez zdrády y chytrośći pod wiárą y czćią y przyśięgą vczynioną: iž ná žadnégo człowieká prosby/ przywiedźienié/ náprawe/ ráde/ álbo roſkazánié ktoréykolwiek doſtoynośći będącégo/ bądź Papieżem/ Céſárzem/ Królem/ y ktorégokolwiek ſlušnégo zebránia osób Duchownych álbo Swietckich niebedźiemy ani przywiedźdź ſie damy przećiwko temu co czynić/ w części álbo we wšytkim/ iáwnie álbo táiemnie/ przez ſie álbo przez kogo inégo/ y iné ktoréſkolwiek osoby náprawné Duchowné y Swietckié: áni onych ták álbo ktorymkolwiek ſpoſobem gwałćić. Téż chocby dźiśieyšy Céſárz álbo iego potomkowie Céſárze osobą ſwą z woyſkiem przećiwko Miſtrzowi y Zakonowi rušyli ſie/ nie mamy przy nim álbo potomkowie nášy ſtáć podpomożeniém/ rádą/ pomocą/ álbo łáſką.

Gránicá miedzy Polſką y Pruſy

Též áby połowice rzéki Drwęczy byłá gránicá miedzy Króleſtwem nášym y Ziemiámi Zakonu: y niech nie bedźie ná téy rzéce žadnégo Młyná ná gránicách y brzegách ſpólnych. A zwłaſczá ná mieyſcu/ które Lubicz zową: ná ktorym mieyſcu inégo czáſu był vczynion. Aby táž rzéká miáłá ſwé ſtáre rzeczyſko: á oſtátek groble y z moſtem niech zoſtánie przez záwárćia ták we dnie iáko w nocy zá gośćiniec poſpolity: y niech nowégo Młynu tám nie buduią ná potym. A ná doł Drwęczą idąc Wiſły połowicá bedźie gránicą miedzy Króleſtwem Polſkim/ y ziemiámi Miſtrzá Pruſkiégo ze wšyſtkiémi ſwémi Wyſpy/ łowiéniém Ryb/ práwy/ pożytki wšyſtkiémi žadnych niewyymuiąc: póki przerzeczona połowicá Wiſły niedotknie ſie mieyſcá gránic: ktoré niekiedy naiáśnieyšé Xiążę Pan Kázimiérz świętéy pámięći Król Polſki z Xiążęćiem Pruſkim Dušmarem miedzy

dzy Ziemiámi Bydgoſtſką y Pomorſką inémi liſty y znáki znácznémi ográniczył / wypiſał y rozdźielił / zoſtáwiwſzy Zamek Jáśieniec w Ziemiách zakonnych. Wſzákże ták: iż przedśię Zamek Nieſzowa z przyległośćiámi ſwémi y ze wśiámi Murzynowem/ Orłowem / Nowąwśią y inémi wioſkámi / Młyny / pożytki / które do przerzeczonégo zamku y ográniczenia iego/ ze wſzyſtkiémi zamku tego polami y przerzeczonych wśi / bory / láſmi/ y pożytki y wodámi/ y ich ſzciem zupełnym/y wſzyſtkim páńſtwem / y z połowicą pływánia ná rzéce Wiśle / y z iego pożytki/ y wyſpy/ y łowieniém Ryb/ práwy/wolnośćiámi wſzyſtkiémi y kożdémi z oſobná / które do nich przynależą zſtárá dawná/żadnégo Práwá/żadnému iedno Nam y Koronie Króleſtwá Polſkiégo/ w tym zamku/y w tym/co do niego należy/ y we wśiach záchowuiąc/zoſtánie przy Nas y Koronie Króleſtwá Polſkiégo ná wieki wiekom. Wſzákże ták: áby żadnym z poddánych/ gdy Czynſz powinny y zwyczáyny dádzą/ przez to zſtąpienié náſzé w práwiéch ich/ w Inſułách/y w młyniéch krzywdá niebyłá. A ieſlibyſmy ich w Práwiéch niechćieli záchowáć: tedy będźie wolno Nam wedle ſtárégo ſzácunku y tárgu tákowé práwá ſkupowáć y płáćić: iáko naiáśnieyſzé Kśiążę świętéy pámięći Król Władyſław/oyciec náſz namilſzy/ y Koroná Polſka ſpokoiem dźierżeli od czáſu zgody/która byłá przy mieyſcu Melno w źiemiách Zakonnych między zamki Rádźiniém y Rogoźnem przy rzéce Oſſá / w dźień świętégo Stániſławá Biſkupá y męczenniká/ mieśiącá Páźdźierniká/vczyniona/áż do wźięćia y opánowánia ich przez Miſtrzá y Zakon iego/1431. O odkupowániu praw przez Krola wedle ſtárych ſzácunkow.

To oſobliwie przydáiąc y wyrażáiąc: áby wſzyſtkim ludźiom y Kupcom z którémikolwiek rzeczámi którégokolwiek ſpoſobu płacéy y cény będącémi iádącym było wolno przedáwáć tákowé rzeczy álbo kupić przez żadnégo zátrudnienia y przymuſzénia z niémi ſtáwáć albo nieſtáwáć:abo ie ſkłádáć w mieśćie w Nieſzowéy ábo przeiácháć z niémi/gdźie ſie im będźie podobáło choć źiemią choć wodą przez Wiſłę ná dół álbo ná górę / álbo do Torunia álbo ná iné mieyſcá w źiemiách Zakonu poſtánowioné. Też poczawſzy od tego mieyſcá/ ná którym przerzeczoné gránicé przez Páná Káźimierzá Królá Polſkiégo y Miſtrzá Pruſkiégo ſą vczynioné/y w tychże liśćiéch wyrázoné kończą ſie/idąc dáléy áż do weſzćia rzéki Noteſz álbo Bierzwienik/będźiemy chowáć ten ſpoſób y porządek gránic. A ieſli ſie o té gránice będą mogli trzey dobréy ſłáwy mężowie z ſtrony náſzéy y Koronnéy / Wolne przeieżdżánie do źiem Zakonnych O vgodzeniu Gránic.

 á trzey

á trzéy z strony Mistrzá y Zakonu obráni ogladawszy oboiéy strony listy / práwá dzierženie / y iné práwné dowody / zgodzić: tedy beda stać gránice ták zgodzoné. A gdzieby sie około miotánia Lósów o gránice niemogli oni dobrzy mežowie wybráni zgodzić / tedy niech lósy z oboiéy strony beda miotáné: á ná ktorakolwiek strone lós wyrzucony przypádnie: tedy druga stróná / ktoréy lós niedotknał / má sześć świádków / ktorzy sie im beda podobáć od strony ktoréy lós przypadł przerzeczonéy / wybráć: ktoré osoby ták wybráné / gdy przysięga cielesna gránice miedzy stronámi ták niezgadzáiacémi sie vtwierdza: Gránice oné ták vtwierdzoné przez przysiege zá znáki y gránice miedzy Królestwem Polskim y miedzy nowym Márgrábstwem ná wieki máia zostáć. A ci świádkowie onéy strony / ktoréy lósy przypádly / w wiedzieniu gránic przerzeczonych / Zamków / miast stron przerzeczonych / zá przypádnieniém tych lósów nie máia sie dotykáć / áni ruszáć / álbo do swéy cześci przywłaszczáć: ále przerzeczoné strony / Zamki / Miástá / ktoré zdawná dzieržáły / przez przekázy tych lósów beda dzieržeć. Wszakže ták: iž most ná rzéce Drawie przy Ochczet z wolném przeieždžániém niech ná wieki bedzie / to przydawszy: iž ieśli ná strone Mistrzá álbo Zakonu iego przypádnie / á w budowániu onégo niedbáłość iáka dopuści sie: tedy bedzie nam wolno álbo Stárostom nászym tákowy most nowy zbudowáć / álbo stárégo poprawić / gdy tego potrzebá bedzie. A izby sie ná potym o tákowych osobách y świádkách wyszszéy nápisánych trudność iáka nie wszczelá: My vczciwégo w Pánu Krystusie Oycá Księdzá Fránciszká Biskupá Alsperskiégo / y vczciwé y nabožné Wolffá Sauschem Komendorá w Ostrorode / y mežnégo Janá Sayssen zá tákowé iednacze / y vczciwégo y nabožnégo Konradá z Erbinghawssen / Hermaná w Reussop Toruńskiégo / Henryká Forothdáńskiégo / Ráyce z wyszszéy nápisánémi iáko z Biskupem / Komendorem / y Janem / zá świádki / ieśliby lós ná strone Mistrzá y Zakon przypadł / miánuiemy y wybiéramy: ktorzy ku vczynieniu przerzeczonych rzeczy z nászémi przez Mistrzá y Zakon miánowánémi y wybránémi niech sie ziádą / nászy do Bydgoszczéy / á z strony Zakonu do Swece / názáiutrz po národzeniu P. Máriiéy blisko przyszłym: áby z inad tákowé gránice / iáko sie rzekło / rozdzieláiac dáléy postapili. A gdy przyda gránicámi przerzeczonémi rozdzielonémi zá przysięga / gdy gránicá oná w rzéke Noteš y w Bierzwienik wpádnie: onéy rzéki połowicá Bierzwieniká bedzie gránica wieczna

Obránie osób ku rozgrániczeniu.

O gránice wpośrzodku rzéki Bierzwieniku y Notesy.

wieczną miedzy Królestwem Polskim/y ziemią nowego Márgrábstwá. A záśię gdźie Bierzwienik z Noteszą ściekà sie/połowice rzeki Noteszy bedźie gránicą: ták iż Zakon y poddáni iego tey rzeki vstepuiąc ku górze ná półmile/á zstepuiąc nádół tákże ná półmile/y ku Królestwu półmile dla páśienia bydłá którégokolwiek/y dla bránia gliny/kámieni/wapná/drzew ták dla opalenia iáko ná budowánie Zamku y Miásteczká/niech máią wolné vżywánie: y tákże ludźie y poddáni Królestwá y Korony: wszákże Páństwo y własność przy Królestwie zostánie nászym.

Ale Myto wodné y ziemskié z mostem y z iego budowániém wedle stárégo zwyczáiu przez podnoszénia mytá przy Zakonie zostánie. Łowienia Ryb też przerzeczony Zakon sam bedźie miał wolność w téyże rzéce Bierzwieniku álbo Noteszy wzgórę idąc y nádół ná półmile od mostu: który idźie ku Polszce. To záchowawszy: iż wieś Trzebieszów w swych gránicách bedźie miáłá wolność łowienia. To też przydawszy: áby w tymże półmilu wstepuiąc wzgórę y nádół/ná téyże rzéce Bierzwieniku ku Królestwu nie był budowan żadny zamek. O Myćie wodnym y ziemskim. Wolność łowienia Ryb. Zamek nie ma bydź budowan ná rzéce Bierzwieniku.

Gdy też przyydą do Gránic przez wode/gdźie rzeká Bierzwienik álbo Notesz ták idąc ná dół/iáko rzeczono iest/ku Luczemburgu idźie ku różności/która sie tám ná przećiwko temu Miásteczku wsczyna: oboiá stroná/to iest/My/y Mistrz/y Zakon/wybiéramy sobie vczćiwégo w Krystuśie oycá Kśiedzá Krystoffá Biskupá Lubuckiégo: ná którégo strony o wszystko przypuszczą/y ná świeto S. Tróyce blisko przyszłé tám do Láuzemburgá onégo zwiodą/y vkażą przed nim Práwá y dowody słuszné ná roku słusznym: które gdy wysłyszy od oboiéy strony/vżywszy mądrych ludźi rády/skazánié y vchwałe vczyni o wszytkich różnośćiách miedzy Królestwem y Miásteczkiem przerzeczonym Lánczeburgiem: ná którym skazániu obiedwie stronie przestáć bedą powinné/y ono przyiąć/y chwalić/y chowáć pod szczérośćią wiáry swéy. Biskupá Lubuckiégo obie stronie obiéráią sobie zá Sedźiégo.

Chcemy też/y skázuiemy przez niniéyszy list: áby to myto y rzeczy wźięte Mistrz y Zakon był powinien wróćić. A iesli ktory z poddánych Ziem y Páństw nászych chćiałby do Ziem Zakonu dla mieszkánia sie przenieść: to mu wolno bedźie vczynić przez żadnéy przekázy álbo zápowiedzenia osoby: y dobrá swé może przedáć/y iémi wolnie száfowáć wedle woléy swéy: ták też chcemy tymże sposobem z dóbr w źiemiách Mistrzá y Zakonu wźie- Cło przez Mistrzá odiete ma byc wrócone. O wolnym przechodzeniu ludźi ku mieszkániu.

nu wziętych y opánowánych áby było chowano.

O woiennych pomocnikách

Też wszyscy pomocnicy y którzy do nas przystáli / którzy z miłości ku nam y Królestwu Polskiému y poddánych nászych odpowiedzieli Mistrzowi y Zakonowi / od wszelkiéy trudności v Mistrzá y Zakonu przerzeczonégo máią bydź wolni y wyswobodzeni.

O Apostátách Pruskich.

Tákże wszyscy Apostátowie Zakonni w Królestwie nászym y w ziemiách Litewskich/Zmódzkich/Mázowieckich/Ruskich/y Stolpskich/y inych Páństwách Królestwá nászégo/y ziem przerzeczonych mieszkáiący / áby dłużéy w tym grzéchu nie leżeli / z Królestwá nászégo y Państw nászych przerzeczonych przez nas y Vrzedniki násze będą przyciśnieni wyiecháć : á ná potym ci y ini w tychże żadnym obyczáiem niech nie będą przechowywáni.

O Kupcách.

Item/ żaden Kupiec ábo człowiek którégokolwiek stanu będący/ álbo dobrá iego dla występku álbo długu drugiému niech nie będzie zápowiedan/ zátrudnian/ áni iman.

O przemycáiących Furmániech.

Item/ ieśli Furmánie y Woźnice kupie kupieckié zá pieniądze wiozac/mytá y mieyscá myt przeminą : oni tylko ná rzeczách y koniách swych włásnych niech będą karáni : á dla tego máietności kupieckié nie máią bydź bráné álbo zátrzymáné.

O Bábsku Lásie.

Item Lás Bábsko przy Fredelant w Powiecie Nakielskim zástáwiony Zakonowi w pewnéy summie / będzie mógł bydź wykupion : gdy będzie zápłácona summá przez tego/ który zástáwił : álbo przez Korone/w któréy iest zástáwiono : iáko to w liściech o tym vczynionych iest opisano.

O dáni Funthomczol.

Też dań álbo wybieránie / które zową Funthomczol/ o którą zdawna y do tych czásów spór iest miedzy Mistrzem y Zakonem / y Kupcmi ziem Królestwá Polskiégo y Kśięstwá Wielkiégo Litewskiégo / y byłá tá różność do tego czásu niekończona/táki porządek vkłádamy:Iż kupcy Koronni Kśięstwá Wielkiégo y Kśięstw przerzeczonych (chybá iżby iné vciski y płace ná potym były pod którémikolwiek imiony vłożoné) máią odpowiádáć Zakonowi z téy dáni tylko ná ten czás : gdyby się przydáło / żeby z swémi máietnościámi włásnémi płyneli zá morze.

O Miástách nád morzem siedzących.

Wszákże ták to bydź ma:ieśli Miástá nád morzem śiedzace będą wolné przez prawo od téy płacéy : tedy też Mieszczánie Kupcy y obywátele Królestwá y Ziem Polskich/ Litewskich/ Mázowieckich/ Ruskich/ od płácenia tákowégo tymże sposobem niech będą wolni y wyięci : y oné wszystki rzeczy / które od nich od czásu onégo pokoiu vczynionégo względem tákowégo wyćiągánia są

wyieté/

wyięte/w cálé niech będą wrócone przez Zakon przerzeczony Kupcom Królestwá y Xiestwá Wielkiego y Xiestw przerzeczonych/okrom sporu y zbraniánia ktoregokolwiek: á temu nic szkodźić nie ma zwyczay iáki álbo dawność. A iesli sie vgodzą o té zábráné rzeczy/tedy ku wrácániu niech nie będą powinni. A insze wszystki y kożdé z osobná bránia iákokolwiek názwáné/od Kupcow Ziem Królestwu Polskiému Wielkiému Xiestwu Litewskiému y inym Xiestwam poddánych/á tám zrodzonych/w Ziemiách Mistrzowi y Zakonowi poddánych/á osobliwie wyćiągánié/ktoré zową Lobegal y Fürkien/żadnym obyczáiem ná potym niech nie będźie wyćiągano. Ani My Krol Xiążę Wielkié Litewskié/Xiążętá Mázowieccy y Stolpscy/nie będźiemy vkłádáć żadnego nowégo Cłá/ku vćiskowi y krzywdźie tylko poddánych Zakonu przerzeczonégo: á iesli ktoré nowé iest vstáwioné w źiemiách nászych/y w Xiestwach przerzeczonych od czásu pokoiu/ktory v Melná iest vczynion: wszystkié niech będą skázoné/zostáwiwszy w cále y w mocy Mytá stáré. Myto nowé w Królestwie nie ma bydź vstáwiané.

A gdyż połowicá Cłá wodnégo v Toruniá z połowicą pieniędzy z niego przychodzących/zá mocą pierwéy miánéy y teraz vczynionéy zgody/nam iest powinna: O wybiéráczu pieniędzy ták między námi iest vstáwiono/rozrządzono/y zámkniono: iż ten/ktory przez nas y potomki násze ná to będźie postánowion/niech sie ziezdźi z Komendorem Toruńskim iednégo roku w Toruniu/á drugiégo roku w Nieszowéy: á ták záwżdy rok podle roku zobopolnie tákowégo wybiéráczá ná kożdy rok niech postánawiáią: ktory vczyniwszy przysięgę/pieniądze ktoré zbierze w Niedźielę w ręce oboim niech odda: ktoré máią bydź rowno rozdźieloné/zápłáćiwszy Myto sługom y opráwe łodźi z pospolitych pieniędzy. A iesli on wybieracz pieniędzy ktoréy stronie nie będźie sie podobał: po wyszćiu roku ták Stárostá/iáko ktory ná to wybieránié náznáczon będźie y Komendor ziechawszy sie niech inégo obierą do tego godnégo. A posługi/ktoré sie dźieią przez sługi ná łodźiách/ktoré Schárwerk zową/oboiéy stronie tákże zobopolnie ná tegodnie iednáko máią bydź płácone tym sposobem y ksztáłtem/iáko do tego czásu to było opátrowano. Płacá sługom y oprá wá łodźi ma bydź z społnych pieniędzy.

Też/iesliby ktorzy Ziem Królestwá nászégo wielkiégo y inych Xiestw przerzeczonych/szkody ábo krzywdy iákié vczynili Zakonniczym poddánym: tedy z tákowégo Stárostá álbo iny Vrzędnik/gdy będźie o to szukan/niech spráwiedliwość vczyni: á

O czynieniu ſpráwiedliwośći ludźiom.

ieſli ſpráwiedliwośći nie vczyni / tedy zá tákową niedbáłość z vrzedu niech bedzie złożon: wyiąwſzy żeby o niewinnośći ſwéy właſną y ćieleſną przyśiegą dał ſpráwe/y oczyśćił ſie. Tákże ná drugą ſtrone / ieſli Komendor álbo Vrzednik Zakonniczy w vczynieniu ſpráwiedliwośći bedzie niedbáły: tymże obyczáiem niech bedzie z vrzedu złożon: á przedśie ten/ktory po nim bedzie ſpráwiedliwość ma vczynić nieodwłóczną temu / ktory o nie prośi. A ieſli ten/ktory o ſpráwiedliwość wzgledem wyſtepku bedzie proſzon/ ieſt proſty obywátel/á ſpráwiedliwośćiby vczynić niechćiał/y byłby niedbáły w tym: tedy ſzkody temu/ ktory o ſpráwiedliwość prośi / przez Stároſte álbo Komendorá z máietnośći tego przerzeczonégo obywátelá niech bedą nágrodzoné y zápłáconé: wyiąwſzy żeby tákąż przyśiegą ſie ſpráwił.

Dla wyſtepku iednégo/ pokóy wieczny tárgan bydź nie ma.

Też ieſli przez ktorégo poddánégo tu rodzicá álbo przychodnie oboiéy ſtrony zá przygodą zapiſowi álbo pokoiowi temu wiecznému bedzie w czym vbliżono álbo przećiwnie vczyniono: to ieſt ieſliby dlápieſtwá/łupy/ pożogi/puſtoſzenia/meżoboyſtwá/ álbo ktoréKolwiek iné złé vczynki w páńſtwách / y źiemiách náſzych oboiéy ſtrony były vczynioné y dopuſczoné: dla tego pokóy przerzeczony nie ma bydź tárgan: ále w ſwéy władzy y mocy zoſtáć ma: áni przez to ſtroná / z ktoréy poddány to vczynił / nie ma bydź rozumiáná zá krzywoprzyśieżce: á przerzeczeni ći / ktorzy wyſtepuią / y złoczyńcy zá ſwé wyſtepki przez Stároſty Vrzedniki oboiéy ſtrony náſzéy prawnie bedą karáni: y ku doſyćvczynieniu doſtátecz nému y powinnému bedą przyćiſkáni y przymuſzáni.

Wyſtepuiący przez Stároſte ku doſyćuczynieniu máią bydź przypedzáni.

Dwá Komendorowie/ y dwá Woiewodowie máią bydź wybieráni ku czynieniu ſpráwiedliwośći.

Też áby Stároſtowie/Woiewodowie/Komendorowie/Vrzednicy / álbo Sedźiowie oboiéy ſtrony ku czynieniu ſpráwiedliwośći tym mocniéy byli przywiedźieni: y áby kiedy iáka wielka nielubość miedzy námi Królem wielkim Kśiążećiém y Kśiążety przerzeczonémi z iednéy ſtrony/á Miſtrzem/Zakonem/y źiemiámi iemu podległémi/ y poddánémi ich z drugiéy ſtrony / niemogłá ſie kiedy wſcząć: tedy ná kożdy rok My Król przerzeczony / dwu Komendorów/ meżów dobrégo świádectwá y ſumnienia/ná świeto Swiąteczné/ y tákże Miſtrz y Zakon dwu Woiewód álbo inych tákiégóż ſtanu ná przerzeczoné Swieto z źiem náſzych niech obierą: y niech ſobie dádzą znáć iáko bedą mogli nárychléy przez piſánia tákowé obránia oſób: ktorzy w świeto ś. Michálá ziechawſzy ſie iednégo roku w Nieſzowéy / á drugiégo w Toruniu/ dotknąwſzy ſie świetych Ewánieliy/ y odło-

żywſzy

żywszy ná stronę przyiaźń/ boiaźń/ y nienawiść w vczynieniu spráwiedliwości będą karáć Sędzie y Vrzędniki w czynieniu spráwiedliwości niedbáłe: y wedle Práw tám tych mieysc stronam obráżonym spráwiedliwość vczynią/ álbo strony wedle spráwiedliwości y słuszności iednáć będą: y wszystki rzeczy będą czynić/ które będą należeć ku záchowániu tákowégo pokoiu wiecznégo poprzysiężonégo.

Tákże też miedzy Zmódzią y Prusy iednégo roku w Wieluniu/ á drugiégo w Regnyth: miedzy Litwą y Inflanty iednégo roku w Husspolu/ á drugiégo w Dymborgu aliâs w Nowkinie: miedzy nowym Márgrabstwem y Wielką Polską/ iednégo roku w Sirákowie aliâs Czérk/ á drugiego w Dréznie: miedzy ziemią Dobrzyńską y Pruską/ iednégo roku w Rypinie/ á drugiégo w Brodnicy: miedzy ziemiámi Mázowieckiémi Książęciá Władysłáwá y Prusy/ iednégo roku w Dzołdowie/ á drugiégo w Mławie: miedzy Wiśnią y Pruską ziemią/ iednégo roku w Wiśni/ á drugiégo w Jánusburgu: miedzy ziemiámi Książęciá Bolkoná y Prusy/ iednégo roku w Ciechanowie/ á drugiégo w Nidborgu: á to chcemy y skázuiemy/ áby we wszytkim było chowano miedzy Księstwem Stolpskim y Prusy/ iednégo roku w Stolpie/ á drugiégo w Rytaw: miedzy nowym Márgrabstwem y ziemią Stulpską/ iednégo roku w Reczu/ á drugiégo w Satynie: wyiąwszy żeby strony ná iné mieyscá się zgodziły. Aby też w gránicách żadné nieluboście y spory niemogły się wszcząć: chcemy gránice w pięć á w pięć lat/ iesli tego potrzebá będzie/ odnawiáć. O odnawiániu gránic.

Też niech będzie wolné przeszćié y drogá wszystkim Kupcom y obywátelom Ziem y Państw Zakonniczych z swémi kupiámi/ z zbożem wszelákim/ y rzeczámi ktorémikolwiek y iákieykolwiek máteriiey/ przez przenágabánia y vćiśnienia po ziemi y po morzu/ przez wody y rzéki gdziekolwiek ku górze/ y do Królestwá Polskiégo/ Ziem Litewskich y Pruskich/ Zmódzkich/ y Mázoweckich/ Ruskich/ y ná dół przez Królestwo y Ziemie przerzeczoné/ y przez rzéki álbo wódy áż do morzá y zá morze/ ná łodziách máłych y wielkich/ prózných y nakłádnych ná wieki/ gdziekolwiek y ilekroćby chćieli/ przez wszelkiégo zápowiedánia y przekázy/ á osobliwie Mieszczan w Toruniu. Które to kupie zboża y rzeczy przerzeczonych/ iesli przerzeczeni kupcy álbo obywátele Zakonniczy wiozac ie zechcą przedáć/ álbo z niemi stać ná których mieściach/ álbo w mieściéch/ w porciéch/ ná brzegách wodnych O wolnym przeieżdżániu Kupieckim przez ziemie.

y mor=

y morzkich: to niech bedźie ná ich woley: á iesli też nie zechcą przedáć/mogą przez wszelkiey trudności iecháć wzgórę álbo ná dół/gdźie sie im bedźie podobáło/z rzeczámi przerzeczonémi: iáko wyszey iest opisano/odłożywszy Cłá: które w mocy niech bedą zostáwioné.

Wszystki szkody y krzywdy máią bydź vspokoione.

Też wszystki szkody/krzywdy/nielubośći/nakłády/wydatki/ Przelatów/y ich Kośćiołom y Kápitułom/Opátom/Przeorom/ Konwentom/Klasztorom/ osobam Duchownym y Swietckim y inym którymkolwiek przez nas/poddáné/Koadiutory/y té którzy przy nas stali/w ziemiách Pruskich álbo indźie vczynioné którymkolwiek sposobem ná wszystkich woynách przeszłych/y tákże przez Mistrzá y Zakon y iego Rycérstwo w Páństwách Królestwá nászego bedących: té máią bydź zá władzą ninieyszych przywileiów/z gruntu vspokoioné/zágászoné: ták iż o przerzeczoné szkody przez Przeláty sámé/álbo którégo z nich/ álbo imieniem Kápituł/Konwentów/Klasztorów/Mistrzowi y Zakonowi iego/álbo innym przerzeczonym żadna trudność/questia/y rzecz z práwá álbo okrom práwá nigdy żadnégo czásu niech nie bedźie żądána.

O dźiewięć tysięcy y pięć set czer. złot. które Mistrz ma dáć.

Też Mistrz y Zakon przerzeczony bedą nam powinni/wzgledem ninieyszey vgody dáć y zápłáćić dźiewięć tysięcy złotych/z pięćią set czerwonych złotych dobrey y spráwiedliwey wagi/ álbo w monećie ich Pruskiey dobrey nowey: połowicę ná Niedźiele Srzodopostną/á drugą połowicę ná święto S. Marćiná Biskupá blisko przyszłé w Toruniu: á zá kożdym dániem raty quity máią bydź dáné.

Stáré zwyczáie w Sądźiech y we wszystkim máią bydź chowáne.

Też v Sedźi y w Sądách/tákże przy kupowániu kupi álbo przedawániu/y tákże przy kupowániu żywnośći y płáceniu myt stárych/słuszny zwyczay który był chowan zá czásu dobrey pámięći Witowdá wielkiégo Kśiążećiá Litewskiégo/w Litwie/ Zmódźi/y w Ruśi/nienáruszenie niech bedźie chowan: y ile bedźie mogło bydź wedla zwyczáiu Krześćiáńskiégo niech bedźie reformowan.

O vspokoieniu z Biskupem Włodzcłáwskim.

Item/áby co przy tey zgodźie wieczney ná potym nie było zostáwiono/coby mogło myśli y poddáné stron przerzeczonych ták duchownych iáko świetckich ku zwádom y nienawiśćiam przywodźić ná przyszłé czásy: Spráwę kośćiołá Włodzcłáwskiégo y iego Biskupstwá o skáżeniu domu Biskupiégo przed Gdáńskim ná przeszłych Woynách przez Mieszczány Gdáńskié vczynioną/która w Rzymie y ná Concyliách w Constánciiey/y

Bázyleiey

Bázyleiéy wiśiáłá przez wiele lat nieſkonczona / tákeſmy vmyślili zá zwoleniém ſtron y vczćiwéy Kápituły Włodzcłáwſkiéy przez zgodę vſpokoić. Iż Miſtrz y Zakon zá mieſzczány Gdánſkié vczćiwému w Pánu Kryſtuśie Pánu Władyſłáwowi dźiśieyſzému Kośćiołá Włodzcłáwſkie° Biſkupowi/dwánaśćie ſet czérwonych złotych dobréy y ſpráwiedliwéy wagi/położy: połowice téy ſummy ná Mięſopuſty y z iednym poſtáwem ſukná Bruſtynſkiego dobréy roboty w mieśćie Toruniu: á drugą połowice ná święty Michał támże bliſko przyſzły względem ſkáżenia domu przerzeczonégo: co máią vczynić w rzeczy ſáméy okróm iákiéy wymówki. A Kśiądz Biſkup przerzeczony y iego Kápitułá/ té mieſczány Gdanſkié y Zakon od Práwnégo poſtępku ſwégo ma wypuśćić/ y wyſwobodźić/ y tę ſpráwę tákową zágáśić: áby nigdy ná potym im od niego y od potomków iego znawiána nie byłá. Którą to ordinácią przerzeczony Kśiądz Biſkup y mieſczánie iáwnie y wielkim ſtátkiem wyználi. A gdy ſie zapłátá oſtánie / Kśiądz Biſkup przerzeczony z Kápitułą ſwą zá kożdym zápłáceniém będzie quitował doſtátecznémi liſty Miſtrzá/ Zakon / y Mieſczány przerzeczoné. A Miſtrz y Zakon wſzyſtkę nawiętſzą y nadoſkonálſzą pilność vczyni: áby Miſtrz Niemiecki w roku więtſzą pieczęć ſwą téy zgodźie wieczney záwieśił. A ieſli tego nie zechce vczynić: ále z którym Pánem duchownym y świetckim względem dóbr / których Król J. M. doſtał/ Królowi Polſkiému y Kśięſtwom przerzeczonym álbo iego poddánym woynę zruſzał: tedy Miſtrz wielki y Miſtrz Inflántcki / y brácia Konwentu w Prußiech y Inflántćiech/ przez chytrośći y zdrády/pod wiárą y czćią/y vczynioną przyśięgą temuż Miſtrzowi Niemieckiému y onym Pánom / pod któremi ſą/y inym którymkolwiek ludźiom przez ſie y przez iné iáwnie álbo táiemnie/proſto álbo chytrze/ludem/pieniądzmi/zbroią/ábo inémi pomocámi którémikolwiek / rádą álbo przyiáźnią nie máią / áni będą mogli pomágáć którym kolwiek wymyślnym dowćipem álbo bárwą. A ieſli przećiwnie temu vczynią/ á to będźie dowiedźiono ſłuſznémi dowody: tedy poddáni ich od wſzytkich przyśiąg poddánſtwá máią bydź wolni y wyſwobodzeni w tym czáśie: áż ſie ku chowániu wiecznégo pokoiu przywrócą.

Miſtrz y Zakon nie ma dáwáć pomocy przećiwko Królowi.

Też my Włádyſław Król przerzeczony miáſto Aruſwald aliâs Choſcno / którégo doſtáły Oycá náſzégo świętéy pámięći Woyſká/ y którégoſmy dźierżenié do tego czáſu mieli ſpokoyné / Miſtrzowi y Konwentowi ná Srzodopoſtną Niedźielę bliſko

Miáſteczko Aruſwald Miſtrzowi ma bydź wrócono.

przyſzła z Dwory/ Wśiámi / y z inémi wſzyſtkiémi do Miáſtá tego przyległościámi/ bedźiemi powinni wróćić.

Nád to Szláchtá z Nowáwedel y Felkiemborgu/ z Miáſty/ Zamki/ y ze wſzyſtkiémi máietnościámi ſwémi/ które w nowym Márgrábſtwie ſą / którzy Oycowi náſzému przerzeczonému wiárę y przyśięgę/ gdy woyſko náſze w nowym Márgrábſtwie było/ vczynili/ do Miſtrzá y Conuentu/ wyſwobodzeni pierwéy od náſzéy przyśięgi/ którą nam względem máietnośći ſwéy vczynili / ná przerzeczony czás Niedźiele Srzodopoſtnéy niech śię przywrócą. Ale iákożkolwiek ſzláchtá y Miáſto Aruzwald od Miſtrzá y Conwentu przydźie / bądź z rąk náſzych álbo potomków náſzych / bądź też którymkolwiek inym ſpoſobem: tedy my będziemy rozumieni / iżeſmy doſyć vczynili temu Artykułowi: to opátrzywſzy / iż Miſtrz y Zakon té poddáné łáſkáwie przyymie/ y ie vprzeſpieczy o gárdłá y máietnośći ich: iákoż o tákowym vprzeſpieczeniu przez Miſtrzá y Zakon w świeto Gromnic blyſko przyſzłé ma bydź obwárowano/ y ná Zamku Raćiąźu ten Liſt vprzeſpieczenia ma bydź oddan.

Zamek Nieſzowá y z Powiátem ma bydź wrócony do rąk Biſkupá Włodzcłáwſkiégo.

Jtem/ Zamek Nieſzową z Powiátem y z połowicą Cłá wodnégo/ iáko wyſzéy ieſt nápiſano/ Miſtrz y Zakon ná Niedźiele Srzodopoſtną do rąk vczćiwégo w Kryſtuśie Oycá Páná Władyſłáwá Biſkupá Włodzcłáwſkiégo imieniém náſzym máią oddáć/ wróćić/ y w rzeczy náznáczyć.

A iżby zgodá z tákim vważeniém vczyniona/ z więtſzą oſtrożnośćią mogłá bydź od oboiéy ſtrony mocniéy y pilniéy chowána: obiecuiemy dobrą wiárą pilnie y wiernie ſłowem náſzym królewſkim/ przez zdrády y chytrośći zá przyśięgą ćieleſną vczynioną / tákową zgodę we wſzyſtkich ich ártykułách y punktćiéch chowáć. A iżby chętnieyſzą czuynośćią tá zgodá omieniona byłá chowána/ ſkázuiemy obyczay przyśięgi ſpoſobem niżéy nápiſánym:

Obyczay przyśięgi ná trzymánie téy zgody.

Ja N. przyśięgam: iż tę zgodę będę chował: áni przećiwko niey będę vczynkiem / pomocą/ rádą/ y przychylnośćią. Ták mię Boże wſpomoż/ y ten świety Krzyż. A wſzyſcy Królowie potomkowie náſzy y dźiedźicé w roku po Koronáciiéy ſwéy álbo przyięćia Króleſtwá / tákże Wielkié Kśiąże Litewſkié dźiśieyſzé ná żądánié ſtrony / która będźie mieć oſobliwé roſkázánié/ tákowy pokóy wieczny przyśięgámi vtwierdźić y vmocnić będą powinni. Też w dźieśięć á w dźieśięć lat przez Prąłaty / Kśiążętá / Woie-

Woiewody/ Komendorzy/ obywátele strony nászey y Zakonu/ którzy byli nie przyśiegli/ nowémi przyśiegámi będźie vgruntowan. A áby stroná przeciwko stronie boiáźnią karánia niniey szégo ku woynie y rostérkom niepowstawálá/ vstáwiamy skázuiąc: iż nászy Przełáci/ Rycérztwo/ Mieszczánie/ y wszystko pospólstwo máią y będą powinni ziem/ Mistrzá/ y Zakonu Prełatom/ Szláchćie/ Rycérztwu/ Mieszczánom/ y wszystkiému pospólstwu dáć pewné násze listy/ y tákowéż od nich pod tákowymże sposobem wziąć: które ták my/ iáko przerzeczony Mistrz y Zakon oboim poddánym nászym dáć obiecuiemy/ y iesteśmy powinni: y sámisz poddáni nászy/ poddánym Mistrzowym y Zakonnym/ y tákże poddáni Zakonni poddánym królestwá nászégo dáć y ofiárowáć będą powinni w Niedźiele Srzodopostną blisko przyszłą pod temi ábo tym podobnémi słowy: A iesli My ábo potomkowie nászy/ gdy ten pokóy stáć wieczny będźie/ Mistrzowi ábo ziemiam Zakonnym chćieliśmy álbo vsiłowáli iákié zruszánia álbo woyny wszczynáć: nie będą powinni poddáni nászy ná to zwaláć/ áni w tym nam bydź posłuszni: A owszem będą od wszytkich nászych przyśiąg y przyrzeczenia y poddáństwá wolni y wyswobodzeni: áż w tákowéy rzeczy My y potomkowie nászy ku chowániu pokoiu wiecznég wrócimy sie.

Listy przez Szláchtę y mieszczány o tym pokoiu y z téy strony y z owéy máią bydź dáné.

Też wszystki zgwałcenia Przymiérzá/ pokoiu/ y postánowienia obietnic/ iesliby które miedzy stronámi ná woynách przeszłych przydáły sie/ zá mocą niniey széy zgody nikczemné czynimy y wniwecz obrácamy.

Wszystki zgwałcenia przymiérza vczynioné máią bydź kássowáné

Ná którey rzeczy świádectwo pieczęć násze/ którey ná ten czás vżywamy/ y Książąt niżey nápisánych Jásnych y zacnych brátów nászych namilszych/ Książąt/ Pánów/ Rycérztwá/ Przełożonych/ y Miast/ temu listu pieczęći są záwieszoné. To iest/ Zygmuntá Wielkiégo Książęćiá Litewskiégo/ przerzeczonégo Semowitá/ Kázimiérzá/ Władysłáwá/ Bolesłáwá Mázowieckiégo/ Bogusłáwá Stolpeńskiégo/ Michálá przerzeczonégo Páná Zygmuntá Wielkiégo Książęćiá Litewskiégo synowie/ Książąt: y nauczćiwszych y vczćiwych w Pánu Krystusie Oycow/ Pánów/ Woyćiechá/ świętégo Gnieźnieńskiégo Kośćiołá y Primásá/ y Jáná Lwowskiégo/ Arcybiskupów: Zbigniewá Krákowskiégo/ Stánisłáwá Poznáńskiégo/ Władysłáwá Włodzcłáwskiégo/ Stánisłáwá Płockiégo/ Máćieiá Wileńskiégo/ Jáná Chełmskiégo/ Páwłá Kámienieckiégo/ Andrzeiá Włodymiérskiégo/ Biskupów: Andrzeiá Władymi-

 rowicá/

rowiczá/Chebdogołdowiczá/Jurgi Siemienowiczá/Ruſkich
Książąt: y Wielmożnych Mikołáiá z Michałowá Káſztelaná
Kráko. Sándywoiá z Oſtrorogá Poznáńſkiego/ Piotrá z Pie-
ſzkowéy ſkáły Krák. Janá z Czyżowá Sędomierſkiego / Mar-
ciná z Kalinowéy Sierádzkiego / Janá z Lichniná Brzéſtſkie-
go / Járándy z Brudzowá Jnowłodzcłáwſkiego / Oſtyki Ká-
ſztelaná Wileńſkiego / Dolgiertá Wileńſkiego / Luluſzá Troc-
kiego/ Janá Mauzyká z Dąbrowéy Lwowſkiego/ Piotrá Odro
wąſá Podolſkiego / Stáníſławá Grodá z Rzeńſká Płotckie-
go/ Janá Głowaczá z Lauzenic Czerneńſkiego / Páwłá z Rá-
dzymowá Belzkiego / Woiewód: Marciná z Słaniſká Po-
znáńſkiego / Dobeſławá z Sienná Sędomierſkiego / Piotrá z
Zernik Káliſkiego/ Wáwrzyńcá Zarembe Sierádzkiego / Pio-
trá z Bniná Poznáńſkiego/ Woyciechá Málſkiego Lęczyckieğ/
Floriáná z Korytnice Wiślickiego/ Domáradá z Kobylan Lu-
belſkiego / Mikołáiá z Worzumowá Brzéſtſkiego / Kryſtyná z
Koziegłów Sądeckiego/ Janá z Tęczyná Woynickiego/ Przed
borzá z Koniecpolá Roſperſkiego/ Mikołáiá Wirzbickiego Do-
brzyńſkiego / Janá z Bálic Rádomſkiego / Bártoſzá z Goſtyná
Nakielſkiego/ Marciná z Wierzyſk Jnowłodzcłáwſkiego/ Kli-
muntá z Strzelce Bieckiego / Wincentego z Sámotuł Mię-
dzyrzéckiego/ Dobrogoſtá z Kolná Kámienieckiego/ Przedpeł-
ká z Kopydłowá Lądzkiego / Dziká Przybyſławá Zárnowſkie-
go / Wárſzá z Oſtrowá Záwichoſtſkiego / Páwłá z Biſkupic
Małogoſtſkiego/ Woyciechá z Pákości Srzemſkiego/ Máciè-
iá Brzezińſkiego / Janá z Kálinowéy Sądeckiego/ Piotrá z
Chełpná Połánieckiego / Mikołáiá z Lubſtowá Kruſzwickie-
go/ Stáníſławá z Skárſzewá Biechowſkiego / Jákubá Prze-
kore Czechowſkiego / Przybyſławá Kowálſkiego / Mikołáiá
Kiełbáſe Bydgoſkiego / Jákuſzá z Strzygi Rypińſkiego / Pá-
ſkoná z Goſtáwic Konárſkiego / Janá z Włonowá Rogozin-
ſkiego/ Hriczká Kierdeiowiczá Lwowſkiego/ Mikołáiá z Wi-
śnice Przemyſtſkiego/ Piotra z Smolice Sanockiego/ Michá-
łá z Buczaczá Hálickiego/ Janá z Oleſznice Márſzałká/ Andrze-
iá z Lubiniá Podſkárbiego króleſtwá Polſkiego/ Andrzeiá z Cze
chowic Płotckiego/ Wigándy z Oſtrolongá Czyrnſkie°/ Dobro
goſtá z Nowégodworu Wárſzáwſkieğ/ Páwłá z Leſzná Sochá
czowſkiego/ Adámá z Rytłá Goſtyńſkiego/ Márkuſſá z Popien
Ráwſkiego/ Mikołáiá Małdrzyká z Stárogrotá Belzkieğ/ Ká
ſztelanów: Piotrá z Pieſzkowéy ſkáły Kráko. Piotrá Kórdy-
bogá

bogá Poznáńſkiego / Andrzeiá z Zelechowá Sedomierſkiego / Dobrogoſtá z Számotuł Káliſkiego/Klimuntá Szeligá z Jánowic Sieradzkiego/Stániſłáwá Bieláwſkiego Leczyckiego/ Andrzeiá Duniná Brzeſtſkiego / Stániſłáwá Jnowłodzcláwſkiego/Wolczká Rokátowiczá Lwowſkiego/Sándkoná z Sennowá Przemyſlſkiego/ Czuryłá z Stoiániec Hálickiego/Jánuſzá Kierkieiowicá Kámienieckiego/Mikołáiá Grzymałke Sánockiego/Stániſłáwá Kániwierá Chełmſkiego/Piotrá z Kámpy Płotckiego / Andrzeiá z Rádzieiowic Sochaczowſkiego / Mikołáiá z Brzozowá Goſtyńſkiego / Janá Thábáſchá z Záluſki Ráwſkiego/ Podkomorzych: Márciſſá z Wrócimowic Krákowſkiego / Theodoryká z Modzichód Poznáńſkiego / Stániſłáwá Słanke z Lápſowá Sedomierzkiego / Mikołáiá z Pleſzowá Káliſkiego/ Zegote z Monkowá Sieradzkiego / Piotrá z Oporowá Leczyckiego/ Waská z Służewá Brzeſkiego / Mikołáiá z Kościelcá Jnowłodzcláwſkiego/Derſłáwá z Wyſokiego Lubelſkiego / Grzegorzá z Láſotki Dobrzyńſkiego / Janá z Winnice Lwowſkiego/Jákubá z Zakowic Hálickiego/ Andrzeiá Wyzge Płotckiego/ Janá z Reglewic Czerſkiego/Janá Rogále z Wegrzynowá Wyſzogrodzkiego/ Derſłáwá z Podoſiiey Zákroczymſkiego/Chorążów: Páwłá z Bogumiłowic Krákowſkiego / Abráámá z Zbąſzyná Poznáńſkiego / Janá z Sprowy Sedomierſkiego / Troiáná z Lekny Káliſkiego / Piotrá z Widáwy Sieradzkiego/ Adámá z Turá Leczyckiego / Andrzeiá z Lubráńcá Brzeſkiego / Máciejá Fige z Oſznice Jnowłodzcláwſkiego / Alexégo z Plonki Dobrzyńſkiego / Janá Kiecolwiczá Lubelſkiego/ Stániſłáwá z Dawidowá Lwowſkiego / Piotrá z Grohowiec Przemyſlſkiego/ Janá Kole Hálickiego / Stániſłáwá z Strzegowá Płotckiego/Woyciechá z Chebdziná Czyrnſkiego/ Zylani z Winnice Wyſzogrodzkiego / Zemaká z Smogorzowá Ciechanowſkiego/Saſſyny z Sczawiná Goſtyńſkiego / Jákubá z Główná Ráwſkiego / Saſſyny z Wirzyſká Belſkiego/ Sedzi: Janá Fárureiá Krákowſkiego/Bieniaká z Blándlewá Poznáńſkiego / Janá Powále Sedomierſkiego / Zygmuntá z Márgoniná Káliſkiego / Stephaná z Oporowá Leczyckiego / Kryſtyná z Kościołá Brzeſtſkiego / Janá Boybuſki Jnowłodzcláwſkiego / Demetriá z Chodorowá Lwowſkiego/ Mſzykráwſki Przemyſlſkiego/ Podſtolów: Jánuſzá z Kobylan Krákowſkiego/ Sámboryuſzá z Máłochowá Poznáńſkiego/Piotrá z Krzyżánowic Sedomierſkiego/Tom-

koná z Mierze Siéradzkiego / Woieńská Brzéſtſkiégo / Kácz-kowſkiégo Jnowłodzcłáwſkiégo / Mikołáiá z Felſtyná Lwow-ſkiégo / Łowczych: Jákubá Klicze Podczáßégo Siéradzkiégo / Skóre Poznáńſkiégo / Bogußá z Krußowá Káliſkiégo / An-drzeiá z Brzézia Brzéſtſkiégo / Jáná z Zimnéywody Lwowſkié-go / Podſedków: Mikołáiá z Brzézia Krákowſkiégo / Rápha-łá z Gołutowá Poznáńſkiégo / Jákubá z Báránowá Sedo-mierſkiégo / Stániſłáwá z Oſtrorogá Káliſkiégo / Mikołáiá Kołuckiégo Jnowłodzcłáwſkiégo / Klimuntá z Bánczyce Łeczyckiégo / Mikołáiá z Schárléy Brzéſtſkiégo / Podſtolów: Jákubá Lubelſkiégo / Kielcá Siéradzkiégo / Jáná z Láſſotki Dobrzynſkiégo / Jákubá z Málic Lwowſkiégo / Woyſkich: Stániſłáwá Ligánßycá / Spytká z Melſtyná / Piotrá z Ku-rowá / Mikołáiá z Królikowá / Przedpełcá Mościcá z Ko-źminá / Mikołáiá z Miłoßowá / Jánußá z Tuliſkowá / Miko-łáiá z Grandy / Piotrá z Zawády / Mściwiiá z Barczewá / Jákuſsá z Wróniáwy / Jáná z Zychliny / Mikołáiá z Sleßy-ny / Wincentégo z Pniewy / Tomkoná z Soboty / Tluká z Striykowá / Ráphałá z Tarnowá / Jáná z Pilce / Skárb-ká z Góry / Mikołáiá z Michowá / Szláchty: y Przełożonych ziemie Krákowſkiéy / Poznáńſkiéy / Káliſkiéy / Lwowſkiéy / Płotckiéy / Wárßáwſkiéy / Stolpſkiéy y Stárgárdeńſkiéy Miaſt. A gdy da Pan Bóg látá ſłußnégo rozeznánia bedzie-my mieć / obiecuiemy pod dobrym ſłowem przysiege vczynić / y záwieśić álbo roſkazáć záwieśić ninieyßym Liſtem pieczeć náßégo Máieſtatu. Działo ſie to w Brzéźciu Włodzcłáw-ſkim / w Wigilią Nowégo Látá: Roku tegóż 1436. Dan przez rece Wielmożnégo y Vczćiwégo Páná Jáná z Koniec-polá Káncléřzá / y Wincentégo Kotá Kuſtoßá Gnieźnieńſkié-go / Kántorá Krákowſkiégo / Króleſtwá Polſkiégo Podkán-clérzégo / ſczérze nam miłych.

MISTRZ PRVSKI obiecuie wieczny pokóy z Króleſtwem Polſkim chowáć.

MY Brát Páwel z Ruzdorffu/ Błogosłáwioney Pánny Máriiey domu Niemieckiego Jerozolimskiego Mistrz wielki: Oznáymuiemy ninieyszym listem/ którym to wiedzieć należy wszystkim: Iż nigdy My áni potomkowie nászy/ Naiáśnieyszému Książeciu Pánu á Pánu Władysłáwowi Królowi/ ábo Królestwu iego Polskiému/ żadnych woien niebedziemy zrusząć: ále wieczny pokóy y zgode z przerzeczonym Pánem Królem/ Królestwem/ y témi którzy z nim przestáwáć beda z iedney strony/ y námi Zakonem/ y témi którzy przestáwáć známi beda z drugiey strony vczyniona y vtwierdzona zgode y pokóy iáko sie rzekło/ Roku Pańskiego 1436. w Wigilia Obrzezánia Pańskiego w Mieście Brześku/ bedziemy go strzédz chowáć niezgwałcenie we wszystkich iego Artykulech y punktciech/ obiecuiąc: iż ieśli My/ álbo potomkowie nászy/ w tym czásie/ gdy ten pokóy wieczny stáć bedzie/ przerzeczonému Pánu Królowi álbo Królestwu Polskiému chcielibyśmy álbo vśiłowálibyśmy sie iákowe zruszánia ábo woyny wszczynáć: tedy ná to poddáni nászy niemáią zwaláć/ áni w tym nas słucháć: y owszem od wszystkich nászych obowiązków y przysiąg poddáństwá wolni y wyswobodzeni w téy mierze beda: y owszem my y potomkowie nászy w tákowey rzeczy czynimy wolné od wszystkich przysiąg/ obietnic nam vczynionych zárázem przez ninieyszy list. Ná którey rzeczy świádectwo y wiáre mocnieysza kazáliśmy pieczecia nászą to vtwierdzić. Dan ná Zamku nászym Márienburgu w Niedziele Srzodopostna: Roku Ná rodzenia Pańskiego 1436. List 141.

Przywiléy pokoiu Pruskiégo ostátnié vczynionégo.

W Imie Boże/ Amen. Ná wieczna téy rzeczy pamieć. Iż miedzy pożadnościa ludzkiéy woley/ która sie dzieie okrom Bogá sprawce wszystkich rzeczy/ żadna rzecz nie iest pożadliwsza/ áni wdziecznieysza (iáko tego vstáwicznie doświadczamy) áni żadna ludzkiému rodzáiowi nie iest zdrowsza/ potrzebnieysza/ milsza/ y po- List 147.

zytecznieysza: iáko pokóy w Národzeniu Odkupićielá Páná nászégo Jezu Krystá ludziom dobrey woléy przez Anyoly opowiedziány / y w odeszciu do Oycá zebrániu Apostolskiému y wszystkim ktorzy po Apostolech idą powtórzony / dárowány / y obiecány. Dla tego My brát Lódwik z Erlicháſſen Mistrz Szpitalá domu świetéy Márijéy Niemieckiéy Jerozolimskiég w Prusiech: Oznáymuiemy przez ninieyszy list / ktorym to wiedzieć przynależy wszystkim ninie y potym będącym: ktorzy tego wiádomość mieć będą. Iż bacząc iákowé są prawdziwego pokoiu vżytki / á iáko wielkié woien nieprzespieczeństwá / y iákowé spustoszenia zá niezgodámi idą / ku chwale wszechmogącégo Bogá / y niepokalánéy Pánny Márijéy chwalebnéy y wszytkiéy rzészy niebieskiéy / y ku rozmnożeniu wiáry / spráwiedliwości Zakonu Krześćiáńskiégo zbáwiennégo / y ku vtwierdzeniu czći Zakonu nászégo / y tákże bacząc ná rostérki / zwády opłákané / nieprzespieczności / nienawiśći / nielubośći / obrázenia / ktoré miedzy Naiáśnieyszym Xiążęciem / Pánem Kázimierzem z łáski Bożéy Królem Polskim / Wielkim Xiążęciem Litewskim / Ruskim / y Pánem Pruskim y dziedzicem / y oświeconémi Xiążęty Pánem Kázimierzem Bolesłáwem / Konradem Jánuszem Mázoweckim / y Henrykiem Stolpskim Xiążęty / y vczćiwym Oycem Pánem Páwłem Biskupem / Kośćiołem y Kápitułą Alsperską / Stephanem Woiewodą Wołoskim / Królestwem Polskim / Ziemiámi y innémi Páństwy temuż Pánu Królowi y królestwu poddánémi z iednéy strony / á nas brátem Lódwikiem Mistrzem wielkim / Preceptory / Komendory y Zakonem y Ziemiámi tegóż Zakonu w ziemiách Pruskich będącémi z drugiéy strony były wsczeté: potym vmysły násze ku pokoiowi y zgodzie obróćilismy / chcąc náwálności woienné do tego czásu miedzy námi będącé vspokoić / zgłádzić / y té rzeczy ktoré zá niepokoymi y spory były zburzoné oszpeconé y rozerwáné / przez cáłość pokoiu ku pierwszému stanu chcąc przywieźdź spokoynému / przez pośrzodek / pilność / y ziechánia nauczćiwszégo w Pánu Krystusie Oycá Páná Rodolfá Biskupá Láwánckiégo Stolice Apostolskiéy Legatá od naywietszégo Páná nászégo Páwłá Papieżá Wtórégo ku roziećiu téy woyny osobliwie zesłánégo z tymże Kázimierzem Pánem Królem / królestwem Polskim / Xiążęty / Pány / Páństwy / Ziemiámi / Koadiutory / y témi ktorzy im przynależą poddánémi / y z témi ktorzy po nich będą wiecznégo pokoiu y niezgwałconégo przymierza zámkniéniu y

Spory y rózgnice vspokoioné / nie máią być odnawiáné.

niu y dokonániu wybráliśmy/ wźieli/ przyieli/ wybiéramy/ bierzemy/ wszczynamy przez niniéyszy list ná kożdy czás y ná wieki: który to pokóy pod wiárą y czcią y przyśięgą nászą cielesną vczynioną przez zdrády y chytrośći obiecuiemy zá niniéyszym przywileiem chowáć. A iż ten pokóy y zgodá z wielkim rozmyślániém y vważeniém przyietá ku stalému y mocnému porządku chowánia byłá przywiedźiona / one przez osobné káżdéy rzeczy opisánié rozumieliśmy zá rzecz potrzebną rozrządźić.

Naprzód: iż miedzy przerzeczonémi Naiáśnieyszym Pánem Kázimiérzem Królem/ y Kśiążęty przerzeczonémi/ Królestwem Polskim y iego ziemiámi/ Biskupem Alsperskim/ iego Kápitułą y Kośćiołem/ Rusią/ Prusy/ Mázowszem/ Stolpską y innémi páństwy iego z iednéy strony/ y námi przerzeczonym Mistrzem wielkim y Komendory Zakonem / Ziemiámi y poddánémi nászémi w ziemiách Pruskich z drugiéy strony / wszystkié spory/ rostérki/ nieprzyiáźni/ odpowiedánia / osławienia / y szkody miedzy stronámi y z tąd y z owąd vczynioné máią bydź odpuszczoné/ y we wszystkim vspokoioné: áni ich ná potym iáka zmiánká álbo pámieć / á zwłasczá w skárgách ku vwłaczániu stron przed którémikolwiek osobámi / niech niebędźie miáná w żadnym sądźie Duchownym álbo Swieckim álbo gdźie indźie: áni też iedná stroná ku zelżeniu drugiéy nie da pomocy álbo przychylnośći przez sie álbo naprawną osobe którąkolwiek wynaleźioną bárwą / iáwnie álbo potáiemnie: y iáko będźie naiwiecéy należéć w oboiéy stronie oskárżenia y vwłaczánia czći niemá dopuszczáć/ ále owszem zábrániáć. Rozruchy wszytkié áby vstáły.

Też ku zágłádzeniu wszelkiéy nielubośći / nienawiśći / skrytych gniewów / y wszelkich nieprzyiáźni miedzy przerzeczonym Naiáśnieyszym Pánem Królem Kázimiérzem y iego przodki Królmi y królestwem Polskim z iednéy strony/ y nas przodki ná sze Mistrze wielkié Pruskié y Zakonem nászym z drugiéy strony/ względem źiem Pomorskich/ Chełmińskich/ y Michałowskich/ któré częstokroć wysszych czásów zwykły sie wszczynáć z wielkim nieprzespieczeństwem woien: á iżby pokóy ten mocny stały y wieczny nietylko słowy/ ále z sercá vprzéymie niezmyślenié/ szczérze á nie z chytrośćią miedzy przerzeczonym Naiáśnieyszym Pánem Kázimiérzem Królem y Królestwem Polskim / Kśiążęty / Biskupem / Kośćiołem y Kápitułą Alsperską/ y z témi którzy przy nich stoią /y im pomagáią : y miedzy námi Mistrzem/ y Komendory/ y Zakonem przerzeczonym vgruntowan

 był:

Zamki y miáſtá ktore przy Koronie zoſtáć máią.

był: tedy Ziemie Chelmińſka z ſwémi Zamki / Miáſty / Miáſteczki / y twiérdzámi / to ieſt / z Toruniem ſtárym / y nowym Bierzgławem aliâs Biengelaw / Stángrádem aliâs Háldens / Chelmem aliâs Kulmen / Duniſláwem aliâs Wonczelawem / Lipnem aliâs Lippe / Kowale aliâs Schonenzch / Rogozem aliâs Rogozien / Koprzywnem aliâs Engielßberg / Rádziniem aliâs Reden / Grudzáńcem aliâs Grawdeng / Gołubem aliâs Golaw / Papów / Brodnicza aliâs Stroßberg / Oländerbergiem aliâs Luterberg / Brátyanem aliâs Nowoforo / Láſkinem aliâs Leyßien / ze wßyſtkiémi ſwémi przynaleznośćiámi y wśiámi ich / ktoré nalezáły do ſądu álbo chorągwie Chełmińſkiéy / y ze wßyſtka Ziemia Michałowſka nic niewyymuiąc. Tákze wßyſtká ziemiá Pomorzka wedle ſtárych ſwych gránic ze wßyſtkiémi Zamki / Miáſty / Miáſteczki / y twiérdzámi ktoré w niéy ſą / to ieſt Gdáńſk / Puck / Lanwenborg aliâs Laumberg / Heyle aliâs Helya / Lobe aliâs Koßrczyn / Grebin aliâs Grábino / Dyrſchaw aliâs Tſczowmene aliâs Gniew / Stárgárd / Nowemberg aliâs Nowe / Swiecze aliâs Swiiecz / Moſtek aliâs Oſsiiek / Jaśieniec aliâs Jeśienicz / Kryßaw / Kliſsów / Slochaw aliâs Olechów / Konicz aliâs Choynicze / Fredelánt / Hámerſtyn / Bierwthaw aliâs Buthów / Thuchol aliâs Thucholia / Schobowic / Schonck aliâs Skázewo / Báldenburg y z Morzem / Rzekámi / Wodámi / Morzem / łowieniem Ryb: ktoré ſą ná końcu morzá / to ieſt Hab / ze wśiámi / Portmi / Wyſpámi / y ze wßytkiémi przynaleznośćiámi / y z páńſtwem wßech pozytków y wßego Páńſtwá / ktoré przynalezáły ná przerzeczonégo Páná Królá Kázimiérzá y ku króleſtwu Polſkiému / máią y teraz nalezéć: á wßyſtkié dárowánia / zdánia / zſtepowánia / przywłaſczenia przez Króle / Kśiązetá / Pány / Szláchte / Miaſtá y poddáné króleſtwá Polſkiégo / z ktoréykolwiek przyczyny vczynioné / z przerzeczonych Ziem / z Práwá / włáſnośći / z Páńſtwá / y z Tytułu ich / iákokolwiek kiedykolwiek téz przez przyśiege ćieleſną z łáſki przećiwko Nam y Zakonu náßégo / ktoré były Apoſtolſkim / Céſárſkim / ábo ktorymkolwiek potwiérdzeniem vmocnioné: tedy tákowé nic temu ſtánowieniu nie máią przeßkádzáć / y owßem oné przez ninieyßé ziednoczenié y przymierzenié nikczemné czynimy / káſsuiemy / zátrácamy / znośimy / zágáßamy / vmorzamy / y tákowym moc ná wieki odéymuiemy. Z ktorych to ziem Pomorzkich / Chełmieńſkich y Michałowſkich / my Miſtrz Lodwik Komendorowie y Zakon Niemiecki /

Ziemiá Pomorzká do Korony wßyſtká nalezec ma.

Ziemie Pomorzka / Kulmen-

miecki/ y z práwá/ z własności/ Tytułu/ Páńſtwá/ które iákokolwiek álbo z którykolwiek przyczyny Nam y Zakonowi náſzému należało/ zſtąpieniem y wyrzeczeniem ſie wiecznym/ nieodezwánym/ dobrowolnym/ zá pewną y iáwną wiádomośćią/ Nam potomkom y Zakonowi náſzému zſtępuiemy/ odrzékamy: y wyrzékamy ſie my y Zakon náſz/ ziemi Pomorzkiéy/ Chełmieńſkiéy/ y Michałowſkiéy ná wieki: y wſzyſtki zapiſy/ dárowánia/ wyrzékánia/ zſtępowánia/ zeznawánia/ potwierdzenia/ Przywileie/ Inſtrumentá/ przedawánia/ kupowánia/ vchwalenia/ ſądy/ Skázowánia/ obrony/ y dekréty z łáſki przećiwko Zakonowi náſzému ná ziemie przerzeczoné przez Papieże/ Céſárze/ Króle/ Pány/ Kśiążetá/ Márgrábie/ Grábie/ y ktérékolwiek oſoby duchowné y świetckié którégokolwiek záwołánia/ doſtoieńſtwá y przełożeńſtwá/ pod iákimikolwiek słowy ſą vczynioné/ ſkazáné/ pozwoloné/ nikczemné czynimy/ zátrácamy/ zágáſzamy/ vmorzamy/ y z nich nam y potomkom náſzym y Zakonowi nie przez obłedliwość/ nié zá przymuſzeniém/ áni zá nieobaczéniém/ ále wolnie/ ſwobodnie/ y z pewnéy wiádomośći ná wieki zſtępuiemy/ wyrzékamy ſie z nich: y wſzytko práwo/ któré nam Miſtrzowi Zakonowi w przerzeczonych ziemiách iákokolwiek należáło/ ná Páná Kázimierzá Królá y króleſtwo y iego potomki Króle Polſkié ná wieki przenaſzamy/ przez niniéyſzy przywiléy: y wſzytkié Rycérzkié ludzie Szláchtę/ Hołdowniki/ Mieſczány/ obywátele y wſzytki poddáné duchowné y świetckié/ Ziem/ Miaſt/ Powiátów/ y mieyſc przerzeczonych/ od wſzelkiéy nam wierności/ przyśięgi/ poddáności/ y wſzelkiég° obowiązku wypuſczamy/ wolné czynimy/ y niniéyſzym liſtem wyſwobodzamy. To wyiąwſzy: iż Rybitwi ná Hábie do końcá wody y łowienia Ryb/ Biſkupá y Kápituły Alſperſkiéy/ y ná przećiwko ná morzu słonym/ y tákże część Nergiiéy od rzeczonéy wody y łowienia ryb Kośćiołá Alſperſkiégo/ przez wprzék Nergiiéy áż do rzeczonég° morzá słonégo/ á od rzeczonég° w przeſzćia Nergiiéy áż w głębokość ze wśiámi Swicze/ Mywendorff/ y dworem Mithilhoff z wierzchnością práwá y pożytkiem tę głębokość z łowiením Czeczug y ſtárym Mytem/ my Miſtrz y Zakon będźiemy mieć y dźierżéć: którą to część Nergiiéy z przerzeczonémi wśiámi y Dworem przerzeczony Naiáśnieyſzy Król I. M. nam Miſtrzowi y Zakonowi z oſobliwéy łáſki ſwéy dał y náznáczył: záchowawſzy Máieſtatowi ſwému wſzelkié łowy ná przerzeczonéy częśći Nergiiéy/ iákóż y ná wſzytkiéy Nergiiéy oné ſobie záchował.

ſtá Michałowſka/ do Króleſtwá Polſkiego máią przynależeć.

Łowienie Ryb y Cłá ſtáre do Zakonu przynależeć máią.

Łowy źwiérzu we wszytkiéy Nergiiéy Król sobie záchowywa.

wál. To też przyłożywszy: iż my Mistrz y Zakon żadnégo Zamku/ álbo twiérdze ná rzeczonéy części Nergiiéy nam dárowánéy niemamy áni roskażemy budowáć / áni nowégo Clá ku véiskowi niemożemy vkłádáć.

Máryenburg do Korony należéć ma.

Téż z dobrégo baczenia ná rzeczy potrzebné/ które nas ruszáły y dla vtwiérdzenia pokoiu ninieyszégo / Zamek y Miásto Márienburg ze dwiemá wyspámi / to iest / wielkim y máłym które zową das Fissánnisse/Herweder/y ze wszystkim iezioręm Drussen/y ze wszystkim iego łowieniem/y ze wsiámi/y z powiátem Schárffaw / y ze wszystkiémi inszémi przyległościámi y wsiámi: to tylko wyiąwszy: iż wsi Háldenhorff y Alepin/ które należą do Holánd y Kulhebery y Hordoff / która sámá iest ostáteczna ludzi woiennych/ á należy do Prenschenk/ będą miéć wolność w ieziérze Drussen ryby łowić / wedle potrzeby swéy á obyczáiu stárégo.

Elbiąg ze wsiámi do Korony należéć ma.

Téż Zamek y Miásto Sthum ze wszystkiémi stárémi swémi práwy / przynależnościámi wszystkiémi / miásto Elbing stáré y nowé z powiátem y rozgrániczeniém wsi/ y práwem y miásteczkiem Tholkmit/ y z iego powiátem/ y vrzedem/ lásów y gáiów / aliâs Wáldámpth / y z sześcią wsi dzierżáwy y zamkiem Holánth / to iest Pilomen / Mystotino/ Berytkon/Kámersdorff/ Wielkielicz/y Presenmerelth/y z pięcią wsi/ które do miásteczká y powiátu Molhowsen należáły: to iest / wielki Stában / máły Stában/ Schonemor / Pomerendorff / y Wolffdre.

Téż Miásteczko y Powiát Crischburg aliâs Drzgon z swémi wolnościámi Rycérzkiémi / Szláchtą/ Wássały / wsiámi / iezioromi / młynem / zamkiem (wszákże ták / áby zburzony był Zamek) z iego przyległościámi wszystkiémi / poczawszy od iednégo boku miásteczká przerzeczonégo Crischburg/ y zstępuiąc od rzéki Szrogié/ áż do Iezioró Drussen (á wszákże dwór Dolesczet z iego młynem przy nas y przy Zakonie nászym ma zostáć) á z drugiéy strony rzeczonégo miásteczká wstępuiąc wzgórę y idąc áż do ostátecznych gránic miásteczká Criszburg y wsi Háldenstad / gdzie sie wespółek zeszły / tász wieś po lewéy stronie ma zostáć w páństwie y przy Zakonie nászym. A z tego mieyscá prościéy idąc do Kośćiołá Pomezáńskiégo gránic bliszych/ gdzie wszystki kożda z osobná máietnośći pod gránicámi które należą ku stronie Zamku Máryenburskiégo / wieś Moysterberg zásie ma zostáć przy Zakonie nászym: á dwory pożytki y ze wszystkiémi innémi przyległośćiámi do rzeczonég Zamku Máryenburgu

ryenburgu máią przynależeć. A inſze wſzytki y kożdé zosobná pospólicie do powiátu Kryſzburg do tego czásu przynależące / tymże ſpoſobem z miáſteczki z dwory Ziemiáńſkimi / z obywátelmi / wśiámi / łowieniem Ryb / Gáymi / y wſzyſtkiémi innémi pożytki / będą należeć do Zamku náſzég Proſsemark ná wieki: y zoſtáną przerzeczonému Naiáśnieyſzému Pánu Królowi y Królom / y króleſtwu Polſkiému: ták iż Zamki / Miáſtá / Miáſteczká / Powiáty przerzeczoné od teg czáſu y ná potym mocą niniéyſzégo ziednoczenia y ſprzymiérzenia do práwá / właſności / y Tytułu króleſtwá Polſkiégo będą należeć / y przyſtáć ná wieki wiekom.

Miſtrz y Zakon wyrzékáią ſie ze wſzytkich práw / właſności / z Páńſtw y Zamków y Miaſt wyliczonych.

My też Miſtrz Lodwik / Komendorowie / y Conwenty zá nas y potomki náſzé wyrzékamy ſie Zamków / miaſt / miáſteczek / Inſul / Ieziór / łowienia Ryb / Cameratus y Vrzedów przerzeczonych / y z ich powiátów y Ziem wiecznym y nieodezwánym wyrzeczeniem z pewnéy y wyrázonéy wiádomości: także y z práwá / z częśći / właſności / tytułu / y Páńſtwá którégokolwiek z któréykolwiek przyczyny nam Miſtrzowi / Komendorom / vrzędnikom / y Zakonowi náſzému przynależących przez náſze otworzyſté liſty zſtępuiemy / y z nich ſie wyrzékamy: y wſzyſtko práwo / które nam Miſtrzowi / y Zakonowi Komendorom náſzym na Zamkách náſzych / w mieśćiech / w miáſteczkách / Ieziorách / Wyſpách / łowieniu ryb / álbo wśiách przynależało álbo mogło przynależeć / ná przerzeczonégo Naiáśnieyſzégo Páná Káźimiérzá Królá / potomki iego / y króleſtwo Polſkié przenosimy y dáiemy. Rycérztwo też / Szláchte / Wáſſály / y inné obywátele / mieſczány / y kożdé poddáné duchowné y świetckié przerzeczonych Powiátów / Ziem / miaſt / y mieyſc od wſzelkiéy wierności / przyśiegi / obowiąſku / poddáńſtwá / y któréykolwiek obietnice przez niniéyſzy liſt czynimy wolné / wypuſczamy / y wyſwobodzamy: á iné Zamki / Miáſtá / Powiáty / twiérdze / wśi y Páńſtwá w ziemiách Pruſkich / ták ná ziemiách iáko ná wodách będące / to ieſt / Küeniczberg Zamek ze trzemi miáſty: tákże Zamki y miáſteczká Lochſteth / Warczeń / Güjrwaw / Poboten / Rydant / Schoken / Ráymen / Cremiten / Wáldáw / Topiaw / Thábeká / Wkennarbekten / Inſterburg / Allenburg / Wonſzdorff / Gerdawen / Ibugirburg / Nordemburg / Lüjabiiaw / Láwſkiſten / Thylſzak / Rágüete / Koſcheſten / Winthburg / Memel / Brándemburg / Crowczeburg / Fredelánt / Borthen / Laczew / Balgüe / Herlibail / Synten / Lándiſzberg / Przewſchenlaw /

Miáſtá y Powiáty które máią przy Miſtrzu zoſtáć

wſchenlaw/ Bartenſteym/ Streſten/ Zrnißburg/ Jkein/ Ro-
ſtenburg/ Like/ Johánsburg/ Holánd/ Kisboſkad/ Molhi-
irzen/ Morung/ Baſſen/ Heyno/ Orthoſykburg/ Oſtorrode/
Hoenſtein/ Nijeÿdemburg/ Scholgaw/ Jehenburg/ Deng-
ſiſlaw/ Prenſemarg/ Libemole/ y Sáleſat/ y ktorekolwiek iné
Zamki/ Miáſtá/ Miáſteczká/ Powiáty/ rozdzielenia/ y wśi z
ich poddánémi/ Rycérztwem/ obywátelmi/ y Wáſálli/ wodá-
mi/ gáymi/ Jeziory/ y innémi przynależnośćiámi/ y práwy wßy-
tkiémi ktorémikolwiek imiony byłyby zwáné/ My Miſtrz/ Ko-
mendorowie/ y Zakon ná wieki wiekom ſpokoynie przez wße-
lakiégo przerzeczonégo Naiáſnieyßégo Páná Królá y potom-
ków iego Królów/ y Króleſtwá Polſkiégo przekáżowánia/
zrußánia/ vprzykrzenia bedziemy dzierżéć/ y ich cále bedziemy
mieć: z vżywánia y Páńſtwá tych to Zamków/ Miaſt/ miáſte-
czek/ Ziem/ Powiátów/ wśi/ Rycérztwá/ obywátelów/ Wáſ-
ſalów/ y z onych kożdégo práwá/ z Tytułu/ włáſnośći/ Páń-
ſtwá/ ieſli które przerzeczonému Pánu Królowi/ y Króleſtwu
Polſkiému/ którymkolwiek ſpoſobem z ktoréykolwiek przyczy-
ny należáłoby álbo mogło należéć/ przerzeczony Pan Kázi-
miérz Król z pewnéy y iákowéy wiádomośći ſobie y potom-
kom ſwym Królom/ y Króleſtwu Polſkiému dobrowolnie y z
rozmyſlnym vmyſłem nam Miſtrzowi potomkom náßym Mi
ſtrzom/ Komendorum/ Conwentowi/ y Zakonowi náßému
w źiemiách Pruſkich zſtępuie/ y wyrzéka ſie: y wßyſtko práwo/
ieſli które iego máieſtatowi y potomkom iego Królom y króle-
ſtwu Polſkiému zá iákim obwárowániém y z którychkolwiek
przyczyn innych. w przerzeczonych Zamkoch/ w Mieśćiéch/ w
miáſteczkách/ źiemiách/ Powiećiéch/ wśiách Rycérztwu y tych
którzy zá lennem práwem imioná dzierżą/ którymkolwiek ſpo-
ſobem należáło/ ná nas Miſtrzá/ potomki náßé/ Komendory/
Conwent y Zakon przez zdánié y odſtąpienié wieczné y nieode-
zwáné przeniósł: y ono nam zá dobrą wolą y z pewnéy wiádo-
mośći przydał: y wßyſtko Rycérztwo/ Wáſſáły/ Szláchtę/
obywátele/ mieſczány/ y wßyſtkié poddáné Duchowné y świet-
ckié źiem y mieyſc przerzeczonych/ od wßelkiéy wiernośći/ przy-
śięgi/ poddáńſtwá/ y od wßelkiégo obowiązánia wiáry wol-
né vczynił/ wypuśćił: y Biſkupſtwo nád to y Kośćioł Sá-
bieńſki z ſwémi Zamki/ Miáſty/ miáſteczki/ to ieſt Phiſchhau-
ſen/ Tyremberg/ Lobodaw/ Powonden/ Ingemburg/ Zo-
law y Nuwenhauſch ze wßyſtkiémi Wáſſáły/ wśiámi y przyna-
leżnośćiámi

legżnościámi swémi wszystkiémi / pod Páństwem nászym y Zakonu nászego wiecznie ma zostáć.

Też rozrządzamy y vstáwiamy: iż nád wszytkim łowieniem ryb / które zochą Rewtel / przy bytności Stárosty Máryenburskiégo / y Sprawce który od nas będźie postánowion ná Zamku Márienburgu / kożdégo roku w Wielki Piątek ma bydź náymowáne: y list ná wszystki Rewthel pod páná Królá y nászym Sygnetem ma bydź dan tym / którzy náymuią: á polowicá pieniedzy z tákowégo náymu przychodzących nam ma bydź daná / á druga lepak połowicá Je° M. Królowi ma przyśdź prawem Biskupá Alsperskiégo y Sámbieńskiégo / y tychże Kápituł / y innych osób y mieysc: które zdawná máią wolność łowienia ryb. Która wolność ma bydź záwżdy cáła: którym listy ná Rewthel przerzeczoné y wielkość ich przez wszelkich pieniedzy wolnie chcemy pozwaláć.

Arendy łowieniá Ryb máią bydź pod pieczęciámi Królew skiemi y Mistrzowemi.

A żeby pokóy przymiérze y ziednoczenié zá tákim vważeniem vgruntowáné y zámknioné / niemogły bydź ná potym ludzką złością złamáné / y iákowémi fałszámi / zdrádámi / y dowcipy zgwałcone: przerzeczeni też Naiáśnieyszy Pan Kázimiérz Król y potomkowie iego Królowie / y króleſtwo Polskié / Prąłaci / Kśiążętá / Pánowie / y poddáni króleſtwá tegóż o Nas Mistrzu / Komendorách / y Zakonie Pruskim / Prąłatách / Rycérztwu / y poddánych nászych: á my Mistrz / potomkowie nászy / Komendorowie / y Zakon / Prąłaci / Rycérztwo / y poddáni nászy w Prusiéch o rzeczonym Naiáśnieyszym Je° M. Królu Kázimiérzu y króleſtwie Polskim / Kśiążętách / Pánách / poddánych iego zupełné vfánie y przespieczeństwo / odłożywszy wszelki nieprzyiacielski obyczay / teraz y ná potym ábyśmy dźierżeli y mieli: á przerzeczony Naiáśnieyszy Kázimiérz Król nász brátá Lodwiká Mistrzá / Komendory / y Zakon w Prusiéch / y nászé wszytki potomki zá swégo y króleſtwá Polskie° pierwszégo rádnégo Páná ná wieki bierze: á Komendory przednieyszé / które my Mistrz y potomkowie nászy zá czásem będą náznáczáć / ná Rády swé y króleſtwá Polskiégo y swą y Króleſtwá Polskiégo obronę / poddáność wieczną przyiąć: obiecuiąc Nam w słowie swym królewskim / y pod wiárą vczynionéy przysiegi zá śie y potomki swé Króle y Króleſtwo Polskié: iż nas przerzeczonégo Mistrzá / Komendory y Zakon / Prąłaty / Rycérztwo / poddáné nászé w Prusiéch nászé potomki łáską Królewską będźie czcił / y miłował: y nas Mistrzá / Komendory / y Zakon /

Mistrz y Komendorowie są w źieci w Rádę Króleſtwá Polskiego.

y potomki náſzé / Przłaty / Szláchte / Mieſczány / poddáné / y Ziemie náſzé / iáko pierwſzą ráde y ſobie ziednoczoné przy náſzych práwiech y wolnośćiách / przywileiách / obronách / y gránicách / które dźiśieyſzému ziednoczeniu y ſprzymierzeniu y iego Artykulom y ſpoſobam nie bedą ſie ſprzećiwiáć / záchowa: á iż od wſzyſtkich nieprzyiaćiół náſzych y tych / ktorzy nas zechcą trapić / w ziemiách które dźierżemy w Prusiech bedźie bronił. Y bedźiemy powinni my Lodwik Miſtrz przerzeczony y kożdy potomek náſz / gdy bedźie ná Miſtrzoſtwo wźiet / y ktory ma bydź wźiet po ſześći Mieśiącách od wźiećia Miſtrzoſtwá przerzeczonému Naiáśnieyſzému Królowi Káźimiérzowi y iego potomkom Królom Polſkim oblicznie ſtáwić ſie: á tám zá nas / Komendory / y ziemie które mamy w Prusiech / iemu y potomkom iego Królom y Króleſtwu Polſkiému vczynić przyśiege powinnéy wiernośći / y około chowánia ninieyſzégo pokoiu: od którégo nigdy nie ma bydź proſzoné wyſwobodzenié: á choć by było pozwolone / nie vżywáć go przyśieże: á v przerzeczonégo Páná Káźimiérzá Królá y iego potomków Królów Polſkich po lewéy ſtronie ma mieć pierwſzé mieyſce y śiedzenié. Którému Pánu Káźimiérzowi / y iego potomkom / y Króleſtwu Polſkiému / nas / náſzé potomki / Komendory / Przłaty / Rycérztwo / Wáſſály / Pány / y Ziemie wſzyſtki náſzé / które teraz dźierżemy / y które ná potym bedźiemy dźierżéć / ktorycheſmy doſtáli / y których doſtániemy / też w ziemiách Pogáńſkich zá ziemiámi Pruſkiémi rzeczonému Pánu Káźimiérzowi Królowi / y Króleſtwu Polſkiému ná wieki przyłączamy / złączamy / ziednoczamy / y wćielamy tym ſpoſobem y wzgledem: áby My przerzeczony Lodwik Miſtrz / náſzy potomkowie / Komendorowie / y Conwent / Przłaći / Pánowie / Rycérztwo / y obywátele / oſoby kożdé z oſobná ták Duchowné iáko Swietckié / y wſzyſtkié Ziemie náſzé / y ludźie w nich mieſzkáiący / w Prusiech ná dálſzé czáſy z przerzeczonym Naiáśnieyſzym Pánem Káźimiérzem Królem / potomki iego Królmi / y Króleſtwém Polſkim / iedno y nierozdźielné ćiáło / ieden lud w przyiáźni / w przymiérzu y ziednoczeniu: y żadnégo innégo po naiwyſzym Biſkupie Oycu Papieżu / iedno przerzeczonégo Páná Káźimiérzá Królá y Potomki iego Króle Polſkié / y Króleſtwo Polſkié zá náſze głowe / y Páná zwiérzchniégo niebedźiemy wyznáwáć / y bedźiemy powinni y obowiezuiemy ſie: iż My y potomkowie náſzy przerzeczonégo Páná Ká-

Miſtrz kożdy po obraniu w ſześći Mieśiecy Krolowi przyśiegáć ma.

Mieyśce w Rádźie Miſtrzowi.

ná Káźimierzá Królá y potomki iego Króle y królestwá Polskiego/ bądź w szczęśliwych bądź w nieszczęśliwych rzeczách nigdy nieopuszczáć: ále iemu y potomkóm iego Królom/ y królestwu Polskiému przeciwko wszystkim nieprzyiaciołom y przeciwnikom iego y królestwá Polskiego/ zwyczáiem innych Xiążąt/ Prałatów/ y Pánów królestwá Polskiego przy nich stáć/ y oné ná woynách y w niebespiecznośćiách śiłámi nászémi podpomágáć słuszną rádą y pomocą/ y skłádániém: áni okrom wiádomośći iego y Królów Polskich/ á oni tákże okrom nászégo y Rád/ Komendorów/ Prałatów/ y Rycérztwá nászego Pruskiégo osobliwéy y iásnéy rady/ woléy/ zwolenia/ z którémikolwiek osobámi/ któréykolwiek dostoynośći/ nie będźiemy sprawowáć/ vstáwiáć/ y vmocniáć iákich przymiérz/ zápisów/ ábo postánowienia/ iáwnie y táiemnie/ áni przez śie áni náprawné osoby: áni My Mistrz/ Komendorowie/ y nászy potomkowie/ żadnych woien przeciwko Krześćiáńskim ludźiom wszczynáć/ okrom przerzeczonégo Páná Káźimiérzá Królá/ y iego potomków Królów Polskich osobliwégo dozwolenia.

Mistrz żadnych pakt stánowić nie ma krom Królá Polskiégo.

A kształt przyśiegi/ pod którą My Lodwik Mistrz y potomkowie nászy Mistrzowie Naiáśnieyszému Pánu Káźimiérzowi Krolowi/ y potomkom iego Królom y królestwu Polskiému będźiemy przyśięgáć/ iest tákowa:

Ja Lodwik Mistrz wielki Zakonu Pánny Máriey w Niemcách/ Ksiąze y Rádá Krolestwá Polskiego/ przysiegam: iż od tey godziny bede wiernym Naiáśnieyszemu Ksiązeciu Pánu Kázimierzowi Krolowi/ y potomkom iego Krolom/ y Krolestwu Polskiemu: y ich rozmnożenia bede wiernie spráwowat: y spráwam Krolewskim y Krolestwá wiernie rádzit: y táiemnice/ ktore mnie ktorymkolwiek sposobem zwierzone beda/ku ich szkodzie żadnemu obiáwiáć nie bede: nád to/ pokoy teráźnieyszy we wszystkich kondyciách y ártykułách chowác bede/ y strzedz. Ták mie Pan Bog niech wspomoże/ y ten święty Krzyż.

Przyśięgá Mistrzá Pruskiégo.

Też áby przez ninieyszégo pokoiu ziednoczenié y przymiérze/ wszystki

Biskupstwo Chel-

miniſkié kośćiołowi Gnieźnieńſkiému ieſt poddáné.

wſzyſtki przyczyny nienawiśći / y przyśiąg zátrudnienia mogły bydź wykorzenioné : z przerzeczonym Naiáśnieyſzym Pánem Królem y z króleſtwem ie° Polſkim dla dobrégo / które ſie z pokoiu mnoży / do tegośmy przyſzli y zgodzili: iż Biſkupſtwo Chełmińſkié do Kośćioła Gnieźnieńſkiégo ma ſie wróćić od tego czáſu y ná potym / do Polſkiégo y Gnieźnieńſkiégo Kośćioła: y iáko głownému niech we wſzyſtkich rzeczách bedźie poſłuſzné y poddáné / wyymuiąc ono z Zakonnégo vrzedu pod Swietcki / zá łáſką y mocą Naiwyſzégo Oycá Papieżá: ná co My Lodwik Miſtrz y Komendorowie náſzy dáliſmy y dáiemy zupełné zezwolenié. Które to Biſkupſtwo ze wſzyſtką Dyocezią y zamki / miáſty / miáſteczki / twiérdzámi / to ieſt / Chełmłą aliâs Kulmenzch / Lubáwą aliâs Liubaw / Kurzátnik aliâs Kurnikiem / Warmbrzeſchno / aliâs Fredeke / y ze wſzyſtkiémi powiáty / Szláchtą / Wáſsały / wśiámi / y ze wſzytkiémi rzeczámi kniemu należącémi pod przerzeczonég Páná Królá Káźimiérzá y iego króleſtwá Polſkiégo bedźie w wieczney mocy y obronie.

Biſkupſtwo Alſperſkié do korony ma należeć.

Téż zgodźiliſmy ſie ná to: iż Kośćioł Alſperſki y iego Biſkup / który zá czáſem bedźie / z ſwą vczćiwą Kápitułą Wármińſką od tego czáſu y ná potym ze wſzyſtkiémi ſwémi zamki / miáſty miaſteczki / y twiérdzami / to ieſt / Helzbergiem / Bronſbergiem / Wormediltem / Serburgiem / Wártemburgiem / Reſchel / Biſchoffſteyn / Alleſteyn / Gukteſzkat / Melizak / Wártenbergiem / Fránwenburgiem / y Biſchoffzburgiem ze wſzytkiémi powiáty / Szláchtą / Waſſaly / wśiámi / y innémi rzeczámi przynależącémi v przerzeczonégo Páná Królá y potomków iego Krolów Polſkich / y króleſtwá Polſkiégo w mocy / poddáności / y obronie bedą. A My Lodwik Miſtrz / náſzy potomkowie / Komendorowie / y Zakon náſz od pánowánia onym y z poddánośći nam zwykłey wyrzékamy ſie: y wſzyſtko práwo / które nam w przerzeczonym Kośćiele / Biſkupſtwie / Kápitule / którymkolwiek ſpoſobem przynależáło / ná przerzeczonégo Naiáſnieyſzégo Páná Káźimiérzá Królá Polſkiégo / iego potomki dźiedźice Króle y króleſtwo Polſkié zupełnie ſkłádamy / przenośimy przez ninieyſzy liſt.

Téż to zgodzono y rozrządzono ieſt zá oſobliwym nas Lodwiká Miſtrzá / Komendorów / Zakonu náſzégo pozwoleniem y pochwaleniém: Iż vczćiwy Pan Wincenty Kiełbáſá Rádá y Sekretarz przerzeczonégo Królá Je° M. Naiáſnieyſzégo Káźimiérzá do Kośćiołá przerzeczonégo Chełmińſkiégo / przez ſámégo

mégo Páná Królá Kázimierzá iest miánowan: y do tegóż Kośćiołá zá przyczyną iego á zá wolą Bożą ma bydź postánowion do Kośćiołá y ná Stolice Pomezáńskiego Biskupstwá: acz do tego czásu w głowie y w członkách swych był w Zakonnym stanie ten przerzeczony Kielbásá/ przedsie niech go ma do żywotá swégo in comendam przez rozrządzenie y rozgrześzenie Apostolskié: y ón z iego Zamki/ miásty/ twierdzámi/ to iest/ Praybuth aliâs Reyssemberg/ Kwiedzyny aliâs Máriewerden/ Biskupice aliâs Bissowswerder/ Kisnelcz aliâs Frenstath/ Smenber aliâs Sardzen/ y Rossemberg y z innémi Powiáty y przyległośćiámi/ niech przynależy: y ták w duchownych iáko y świetckich sprawách niech rządźi kośćiół przerzeczony Pomezáński: wszakże w tym czáśie zostáć ma w swych członkách zakonnych. A po śmierći przerzeczonégo Wincentégo Kielbásy ná przerzeczony Kośćiół Pomezáński osobá zakonna nászégo zakonu ná Biskupstwo będźie obrána/ y postánowiona zá przystąpieniém do tego Naświetszégo Páná nászégo Papieżá łáski y życzliwośći: y będźie się weselił z obrony Páná Królá: ále iednák w nászéy y zakonu nászégo będźie zakonnośći y páństwie.

Też po vspokoieniu woienney nawálnośći żadnému niegodźi się wiecey smiłowánia y miłośierdźia pokázáć/ iedno Kośćiołom/ y ich sługam: áby naiwyższy sprawcá pokoiu dał obfitszé vmocnienié pokoiowi postánowionému. Dla tego rozrządzamy/ skázuiemy/ y vstáwiamy: áby wszystki Zamki/ twierdze/ miástá/ miásteczká/ Zameczki/ obrony/ Kośćioły/ y wśi/ á miánowićie Fráwenburg/ Wormedith/ Wártembert/ Melzak/ Lobaw/ Rossemberg/ Máriemwerder/ y Schowemberg/ iákokolwiek od nas y od nászych poddánych/ y przerzeczonégo Naiáśnieyszégo Królá y iego poddánych pośiedźioné/ opánowáné/ inkásztelowáné/ ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáné/ ich Biskupom/ Kápitułom/ Prełatom/ Opátom/ Klasztorom/ á miánowićie Alsperskiému/ Chełminskiému/ Pomezáńskiému/ y Sámbiemskiému Biskupom/ y ich Kośćiołom/ ták Káthedrálskim/ iáko Conwentuálskim/ y Kollegiátskim/ y ich Kapitułam/ Conwentom/ Szpitalom przez wszelkiéy kondi- tiiéy/ vinnieyszenia/ szácowánia/ place zápowiedzenia/ ze wszystkiémi ich domostwy/ strzelbą/ ochedostwy/ y wszystkiémi rzeczámi przynależącémi/ od tego czásu ná świeto národzenia S. Janá Krześćićielá blisko przyszłé/ á byłyby záśie wrócone. Nád to wszystkié Biskupy/ Opáty/ Kápituły/ Prełaty/ Proboszcze/

O wróceniu Zamkow/ miast miásteczek kośćiołom y Biskupom.

Kánoniki / curatos & non curatos, y inné Beneficiaty / którzy nie są Zakonu náßego / ná ich mieysca / práwá / wolnośći / y dźierżáwy / które przed poczećiem woyny dźierżeli / wrácamy / y ninieyßym listem znowu vstáwiamy: wyiąwßy Zamki przerzeczoné / które máią bydź ná święto świętego Jana Krzćićielá wrócone. A ieśliby przerzeczeni Przełożeni naiaśnieyßému Pánu Królowi w mieśćiech álbo w miásteczkách niewdźięczni álbo podeyzrzáni byli / niech będą do tego dopuszczeni: áby godné ludźi ná swé mieysca postánowili / álbo pensią iáką vczćiwą zá władzą przełożonégo sobie zostáwili / pusćiwßy y wyrzékßy sie tytulu.

Więźnie z tąd y z owąd wolnie máią bydź wypuszczeni.

Téż wßystki więźnie ná ninieyßéy woynie przez nas Mistrzá / Komendory / Stárosty / ludźie náßé / y té którzy nam pomagáli y przy nas stali / choć są oßácowáni álbo nié / od wßelkiégo więźienia / obowiązku / zá mocą ninieyßégo przymierza wolno czynimy / y wyswobodzamy przez ninieyßy list: które wolné vczynienie y swobodá przez Naiáśnieyßégo Páná Káżimierzá Królá / Kśiążętá Mázowieckié y Stolpskié / Biskupá Alsperskiégo / Stárosty y Vrzedniki / y ich wßystkich pomocników / którymkolwiek imieniem názwáné żadnégo nie wyymuiąc ma bydź vczynioné: áni ći / którzy są oßácowáni / niémáią bydź powinni ku iákiéy płacéy iescze niezápłaconéy: á ieśliby oßácowáni o zápłácenié dáli zá śie rękoiemstwo / tedy máią bydź od niego wolni.

Kupcom wolny przeiazd ma bydź przez ziemie y wody.

Téż rozrządzamy / skázuiemy / y vstáwiamy: Iż wßyscy Kupcy / ták królestwá Polskiégo z przednieyßych Páństw y Ziem tychże / y Biskupstwá Alsperskiégo / y iego Kápituły / y Ziem Pruskich / którzy są w poddánośći náßéy / y zakonu / niech wßędźie ná ziemiách y ná wodách będą prześpieczni y wolni: y żadné przykrośći im ná potym niech nie będą zádawáné: y niech nie będą przypędzáni iedno zwykłémi y stárémi drógámi ieźdźić: áni do żadnégo Zamku / Miástá / y mieyscá pod bárwą iákiéykolwiek vstáwy / ábo zápowiedzenia z rzeczámi / z kupiámi swémi / któréykolwiek máteriiéy / nápotym będą powinni przypusczáć / iedno do Kinßbergu wedle postánowienia wyßßéy vczynionégo: o czym osobny list od nas wyßedł.

Nowé Cłá y z téy strony y z owéy nie máią bydź vstáwiáné.

Téż iż przez dowćip kupiecki y rzeczy przedáynych wnoßenié Rzeczpospolita ßláchetné zwykłá bráć rozmnożenié / vstáwiáiąc skázuiemy: iż żadnych myt / skłádów / ceł / targowych / y żadnych czynßów ná mieyscách y osobách w ziemiách Pruskich y

pánstwách im poddánych y tám bedacych niebedziemy nowo vkládáć/y niedopuścimy vkládáć ták ná ziemiách iáko ná wodách: ále tylko bedziemy vżywáć vłożonych. Co też Naiáśnieyszy Kázimiérz Ie° M. Król y potomkowie iego Królowie/Książetá/ y Biskupi przerzeczeni w ziemiách swych beda chowáć.

A áby miłośći y iednośći wietsza pewność miedzy Naiáśnieyszym pánem Kázimiérzem Królem/ królestwem iego Polskim/ poddánémi/y którzy iemu pomagáli z iednéy strony/á miedzy Mistrzem Komendory y Zakonem w Prusiech z drugiéy strony vstáwicznie y nieporuszenie wiecznie trwálá/vstáwiamy y rozrządzamy: iż ná potym y od teg czásu do Zakonu nászég P. Mariiey w ziemiách Pruskich godne osoby/ y do przyiecia Zakonu sposobne z poddánych którychkolwiek królestwá Polsk. Przełożonych y Pánów ie° niech beda przyimowáni: wszákże ták/iż my Mistrz y Komendorowie/ nád połowice z nich nie bedziemy powinni bráć: y ná też osoby w rozdawániu Komendorstw y vrzedów zakonniczych wedle rzeczonéy połowice dóbr wzglad bedziemy mieć powinni. A Mistrz bedzie wybiéran mąż wiecéy pożyteczny y godny/ wedle reguły/zakonowéy y vstaw: który iż Książeciem y rádą Naiáśnieyszego Páná Królá y królestwá iest/ nie niebedzie mógł bydź przez słusznégo wystepku y okrom wiádomośći Naiáśnieyszego Páná Królá z vrzedu złożon.

Polacy do Zakonu máią bydź przypusczani.

Też ábyśmy tákowy pokóy wieczny ziednoczenié y zgode pod pewnieyszéy pilnośći mocnośćią y mocą strzegli/ obiecuiemy okrom żadnéy zdrady y chytrośći pod przysięgą vczynioną: iż do żadnégo człowieká żywiacégo władzą y moc/ któregokolwiek dostoieństwá byłby/bądź Papieżem/ Césárzem/Królem/ Książeciem/ álbo do Rzeczypospolitéy iákiéy y zgromádzenia ludzi duchownych y świetckich/ dla vproszenia ninieyszégo pokoiu/ iednośći przymiérza postánowienia we wszystkim álbo w cześći/ iáwnie álbo potáiemnie/ przez śie álbo przez naprawné osoby Duchowné y świetckié rozerwánia/ odkupienia/ skázenia/ wniwecz obrócenia niebedziemy sie vćiekáć: áni bedziemy mieć moc vćieczki: y niedamy sie do tego przywiezdź/áni w tym sobie rádźić/ álbo sie w tym szukáć dopuśćimy: álbo żeby nam miano roskázowáć zgwałćić ninieyszy pokóy y przymiérze przez iákązkolwiek moc Papiezką/ Synodzką/ Césárską/ Królewską/ Książecą: áni bedziemy vprászáć rozgrzészénia y wypusczenia z przysiegi: y choćiaybyśmy ią vprośili/ niebedziemy vżywáć: y choćiayby też okrom nászégo stáránia byłá dáná/ álbo

Przysięgá vczyniona niema bydź łamána.

miáłá bydź dáná. A ieśli przećiwko temu vczynimy/ będźiemy miáni zá krzywoprzyśiężce.

Kupcy postronni máią bydź przed włásnym Sędźim o sprá wiedliwość szukáni.

Téż iż poddáni Páná Naiáśnieyszégo Królá / y Królestwá Polskiégo/ y źiem przerzeczonych/ zkądkolwiek y ktorégokolwiek stanu y záwołánia są/ ktorzy dla spraw álbo kupiectwá álbo innych rzeczy do źiem ktorychkolwiek nászych Pruskich / y zakonu przyiechálíby: przez poddáné násze y postronné ktorégokolwiek stanu będącé niemáią bydź zátrudniáni y zápowiedáni: ále ieśli w królestwie Polskim y Kśięstwách y źiemiách iego / iáką spráwę będą mieć: ći ktorzy śię ná nie skárżą wedle praw Ziemskich niech z niémi czynią/ y tám skárgi niech śię vspokoią. Wszák że ten / ktory co wystąpi á ná mieyscu występku będźie zástan: tedy ten ktory z nim stánowił / o świéże stánowienié ná mieyscu stánowienia może z nim czynić: á ieśli z mieyscá onégo odieydźie / iáwnie álbo potáiemnie przed Sędźim swym niech będźie pátrzan.

O Kmiećiách zbiegłych.

Téż postánowiliśmy: iż gdźiebykolwiek kto kmiećie ábo poddáné swé ználazł/ ktorzy dla woyny álbo innégo czásu od niego odeszli: może ich szukáć / y máią mu bydź pusczeni y wróceni: gdy o nie prośić będźie.

Zá występek cudzy żaden zápowiedan bydź niema

Téż żaden kupiec álbo inny człowiek ktorégokolwiek stanu álbo máiętność iego dla występku innégo nie ma bydź zápowiedan/ zátrudnian/ áni iman.

O Furmániech Cło minuiących.

Téż ieśliby Furmánie álbo Woźnice máiętność álbo kupią kupiecką zá naymem wiożąc mieyscá myt przeiecháli: oni tylko sámi ná swych rzeczách y koniách niech będą karáni: á zá to máiętnośći kupieckié nie máią bydź bráné álbo zátrzymáné.

Dla występku iednégo pokoy nie ma śię tárgáć.

A ieśli przez ktorégo poddánégo álbo támże rodźicá nászégo zapisowi ábo pokoiowi wiecznému ninieyszému będźie co vbliżono y przećiwnie vczyniono: iáko ieśli drapiestwá / álbo łupy iákie/ pożogi/ spustoszenia / mężoboystwá / y inné złoczynstwá w źiemiách y pánstwách nászych z obu stron będą vczynioné: dla tego przerzeczony pokóy y iedność nie ma bydź kázoná / ále w swéy y mocy y władzéy ma zostáć: áni przez to iż cziy poddány tákowy zły vczynek vczyni/ stroná ma bydź rozumiána zá krzywoprzyśiężce: ále przerzeczeni złoczyncy zá ich występki przez Stárosty y Vrzędniki oboiu nas práwnie niech będą karáni/ y ku dosyćuczynieniu zupełnému y powinnému przymuszeni.

Téż obiecuiemy przez ninieyszy list/ y słowem nászym á przyśięgą obowiezuiemy śię: iż ku opánowániu Ziem / Zamków / Miast/

Miast/miásteczek/wśi/y którychkolwiek mieysc Je° M. Królá/ Xiążąt/ y Biskupstw przerzeczonych/ y wszystkich poddánych pod pánowániem ie° będących ták duchownych iáko świetckich nie ruszymi się: y owszem iesli zá przygodą iáką przez którégokolwiek nieprzyiaciela álbo zdrayce królewskiégo/Xiążąt/Biskupów y Kapitul przerzeczonych Zamek iáki/ Miásto álbo twierdza chytrością/ zdrádą będźie wźięty/ álbo okupowány/ álbo które mieyscá były ná moc zbudowáné/ czego Boże vchoway: żadnym obyczáiem nie będźiemy áni możemy Zamku/ twierdze/ miástá/ álbo innych mieysc ták wźiętych opánowánych/ zbudowánych/ (by też zá dobrą wolą nam ie poddawano) którymkolwiek sposobem pod którąkolwiek bárwą przyimowáć: ale będźiemy powinni ku dostániu onych/to iest/ káżdégo Zamku/ miástá/ y twierdze/ w źiemi Chełmińskiey/ Pomorskiey/ y Pruskiey/ták wźiętégo/opánowánégo/zbudowánégo przez nas y moc nászę wespołek z mocą Naiáśnieyszégo Páná Kázimierzá Królá/ Pánów/ Xiążąt/ y Biskupów źiem nászych y poddánych przerzeczonych powstáć/ y z rąk nieprzyiacielskich wyrwáć: y w moc á w posłuszeństwo Naiáśnieyszégo Je° M. Królá Kázimierzá/ Przełatów/Pánów y poddánych przerzeczonych wróćić zásie powinni będźiemy.

Miástá/ zamki przez Mistrzá wźięté máią być królowi wrócone.

Też My Lodwik Mistrz/ Komendorowie y Zakon przerzeczony/ Zamki/ y Miástá/ Stum/ Nowumforum/ Chełm aliâs Kulmen/ Stáry zamek aliâs Heldens/ Brodnicá aliâs Strozberg/ Krisburg aliâs Dzegon/ które do tego czásu były w nászym dźierżéniu y w páństwie/ ze wszystkiémi ich Powiáty przynależnośćiámi záchowawszy sobie száfowánie/ ile sie dotycze Krisburg/ wyszéy wyrázonégo przerzeczonému Naiáśnieyszému Pánu Królowi/ y Królestwu Polskiému/ álbo iego Vrzędnikom puśćić y zdáć z wśiámi/ miásteczki/ przyległośćiámi ich wszystkiémi/ nic niewyymuiąc y przerzeczonych Zamków y Miast przerzeczonému Naiáśnieyszému Pánu Królowi/ y królestwu Polskiému/ábo ich Vrzędnikom/na świeto Národzenia ś. Janá Krzśćićielá blisko przyszłé/istotné/wolné/y niezátrudnione zdáć dźierżenié. A choć też z rąk nászych álbo potomków nászych y zdánia nászégo/ álbo którymkolwiek innym sposobem przerzeczoné zamki/ Miástá/ w ręce y w moc Páná Kázimierzá Królá y królestwá Polskiégo przydą: tedy My w téy mierze Mistrz/ Komendorowie/ y Conwent nász będźie rozumian/iżeśmy temu dosyć vczynili: to opátrzywszy y obwarowawszy:

Zamki y miástá Sthum/ Nowumforum/ Chełm/ y inné máią być wrócone.

Gniéw ma Król odpuścić / á práwá stáré ma potwiérdźić.

wßy: áby Naiáśnieyßy Pan Kázimiérz Król Polski / przerzeczoné Mieszczány y poddáné Miast przerzeczonych łáskáwie przyiął / y wßystko obrázenié z sercá im nigdy áni słowem áni vczynkiem tego nie wspomináiąc odpuścił: y około máietnośći y żywotá ich przez osobné swoié królewskié listy / ktoré máią bydź w rece náßé dáné / vprzespieczył: y ich wolnośći / swobody tylko stáré potwiérdźił. Co też y My Lodwik Mistrz / Komendorowie / y Zakon mieszczánom y poddánym z Holántu / z Baffenheymu / z Meydenburgá / z Molirze bedźiemy powinni vczynić. Ktorych to miast Holántu / Báffenheymu / Meydenburgu / Molhyrzen / y Kámeratów Bordywon przerzeczony Naiáśnieyßy Pan Kázimiérz Król bedźie powinien nam Mistrzowi / Komendorom / y Zakonowi náßému ná przerzeczoné świeto / Národzenia świetégo Janá Krzśćićielá wolné istotné y niezátrudnioné puśćić dźierzenié: wyiąwßy ßeść wśi Powiátu Holántskiégo / á piec wśi miásteczká y powiátu Molhuzen: ktoré wyżßey są miánowáné.

A chcemy: áby wßystkié dárowánia / przedánia / oddalenia / wyswobodzenia / zapisy / od tego czásu ná wśiách / Zamkách / ktoremy Mistrz / Komendorowie / y Zakon / rzeczonému Pánu Naiáśnieyßému Kázimiérzowi Królowi wedle miánowia bedźiemy powinni zdáć / ktorymkolwiek sposobem vczynioné niech bedą nikczemné / prózné: ktoré z pewnéy náßéy wiádomośći kássuiemy / psuiemy / y nikczemné czynimy.

Máietnośći zbiegłym ludźiom y złupionym ktorzy sie do Prus wracáią máią bydź wrócone.

Też rozrządźiliśmy: áby wßyscy zbiegli / złupieni / ludźie Rycérscy / to iest / Szláchtá y obywátele / ták z królestwá Polskiégo / z Kśieztw / z Państw / y ziem przerzeczonégo Naiáśnieyßégo Kśiażećiá Kázimiérzá Królá / y królestwá iego / y Biskupstwá Alsperskiégo / iáko też z Ziem Pruskich Zakonu przerzeczonégo z ktorychkolwiek: áby im wolno było wróćić sie do domów swych / y máietnośćią swą ßáfowáć wedle woléy swéy: do ktorych spokoynégo y dostátecznégo dźierżenia oné y ich bliżßé dopuśćimy / y ich bronić bedźiemy. A temu przekázowáć nie ma: iż tákowé dobrá ich przez nas innym ktorymkolwiek osobam do żywotá / álbo do czásu / álbo ná wieki były zástáwioné / dárowáné / álbo zápisáné: ktoré to zastáwy / dárowánia / przedánia / y zapisy kássuiemy / psuiemy / nikczemné czynimy / odzywamy / niszczymy áby żadnéy mocy niemiáły / mocą niniéyßégo Przywileiu.

Gniéw ma bydź odpu-

Też bedźiemy powinni My Lodwik Mistrz / y Komendorowie /

rowie/ y potomkowie nászy oné mieć w łásce: y nigdy słowem áni vczynkiem bedziem wspomináć tych nieprzyiáźni: áni iákiey pomsty nád niemi czynić przez nas álbo náprawną osobe/ iáwnie álbo potáiemnie/ prośćie álbo z iákiey chytrośći/ álbo iákąkolwiek bárwą wymyślną: którym też zupełną dáiemy wolność z ziem y Pánstw nászych do ziem królestwá/ Kśiestw y Pánstw przerzeczonych wzgledem mieszkánia przenośić sie/ y dobrá swé ruchomé y nieruchomé przedáwáć/ frymárczyć/ y wolnie iémi száfowáć wedle woley y vpodobánia swégo. Też Mieszczánie oboiéy strony/ którzy z miast y z miásteczek wypedzeni y wywołáni byli/ álbo z nich wyszli iáwnie álbo táiemnie/ máią bydź dopuszczeni: aby do swych maietnośći przyszli: y dobrá ich/ które przed poczećiem tego postánowienia nie są przedáné y dárowáné innym/ máią im bydź wróconé. A iesliby sie do domów álbo dóbr przedánych/ dárowánych chcieli przywróćić/ zápłáćiwszy temu/ który kupił álbo mu są dárowáné/ oszácowawszy ie przez Ráde onégo mieyscá máią bydź wróconé: obwárowawszy im to: iż ieśli ná budowánia álbo ná inné potrzeby onych máietnośći nálożyli/ iż tákże wedle szácunku Rády mieyscá beda powinni wróćić przedtym/ niż tákowé domy álbo máietnośći im bedą wróconé.

sczon/ á wolność poddánym ku mieszkániu y zá tąd y z owad ma bydź dopuszczona.

Też áby ninieyszégo pokoiu álbo przymiérza y iednośći zámknienié z tym obfitszą przestrogą było strzeżono przez nas Mistrzá/ Komendory/ y Zakon: wszyscy Biskupi/ Komendorowie/ y Podkomendorowie/ Szołtyśi/ Szláchtá/ y ini którzy vrzedy przełożenstwá w ziemiách nászych Pruskich dźierżą/ Burmistrzowie/ Ráyce miast nászych Kunsbergá/ Knerpaw/ Lenbenijt/ Holánth/ Noyderbergu/ Passenhem/ y wszyscy y kożdy zosobná brácia zakonu Rycérzkiégo stanu w Prusiéch przyśięgą: iż bedą chowáć ninieyszy pokóy niezgwałcenié á nienáruszenié: y niemáią iemu sie przećiwić zá żadną przyczyną/ áni żądáć rozgrzészénia y swobody od przyśiegi/ wyrzékáiąc sie wszelkich wymówek/ ták práwnych iáko vczynkowych: á zwlasczá boiáźni strácenia wszystkiéy máietnośći/ álbo iż przez dozwolenia Stolice Apostolskiéy/ któréy zakon iest poddan/ álbo iż nie wezwawszy Mistrzów Niemieckich y Inflantckich/ y okrom wiádomośći ich woléy y zwolenia/ y przećiwko Státutom y zwyczáiom Zakonnym ninieysza zgodá y ziednoczenié iest sprawioné/ y przyięté/ y tákże inné rzeczy wszystkié téy zgodźie przekázáć nic niemáią.

Przyśiegę Mistrz y inni poddáni Królowi Polskiému czynić máią.

Też

Imioná sprawców y z tey y z oẃey strony postánowionych.

Też áby tego pokoiu wiecznégo y zgody pod pewnieyszym sposobem y pilnieysza moca we wszystkim onégo rozdźielenių/ sposobiéch/ ártykułéch/ y punktćiech strzeglismy/ y on chowáli/ y áby pokóy przymiérze y ziednoczenié od wszelkiég sposobu podeyźrzenia było opisáné/ dla iego vgruntowánia y mocy to przykłádamy: iż Naiáśnieyszy Pan Kázimiérz Król Polski/ y my Lodwik Mistrz/ Komendorowie/ Zakon y stan nász przez násze sprawce/ ktoré ná ten czás iáśnie y nieodezwánie przez niniey szy vstáwiamy/ to iest/ vczćiwégo Oycá Páná Jodochá Biskupá Ozylien. Zakonu sprawce naiwysszégo y Wielmożnégo/ Vczćiwé/ Zacné/ Szláchćice/ y opátrzné męże Janá z Ostrorogá Rycérzá oboygá Práwá Doktorá/ Kásztelaná Miedzyrzéckiégo/ Mistrzá Sedywoiá Theologá Proboszczá Klasztoru Klodáwinskiégo Zakonu Kánoników zakonnych/ Antoniégo z Furliwiá Dekrétów Doktorá/ Komory Apostolskiéy Kleryká/ Andrzeiá od świetégo Krzyżá/ Antoniégo z Kárafellis świetégo pálacu Apostolskiégo Sprawce/ Bártłomieiá Kiełbáse Kánoniká Gnieźnieńskiégo/ Mistrzá Henryká Gurdemáná/ Dźiekana v świetégo Andrzeiá kośćiołá Kołomiyskiégo/ Prokuratorá spraw/ Mistrzá Fábianá Hánká Dekrétów Doktorá Kánoniká wietszégo y Szkolástiká Swietégo Krzyżá we Wrodzcłáwiu/ y przed naiwysszym Biskupem pánem nászym naiswietszym Papieżem/ bedźiemy zeznawáć/ wyznáwáć/ y kożdy z nas osobnie bedźie iáśnie zeznawał/ wyznawał przerzeczoné ziednoczenié/ przymiérze y pokóy: iżesmy wolnie z vprzéyma wola przez chytrośći y zdrády spráwowáli/ postánowili/ spráwili/ y skończyli/ y wszystkié członki rozdźielenia/ obyczáie/ porządki/ zá ktorémi ten pokoy y zgodá iest vczyniona/ skonczona/ y w porządek spráwiona/ ná náuczćiwszégo Páná Oycá Rodolfá Biskupá Láwentynskiégo/ Legatá Stolice Apostolskiéy nápominánié/ z pośrzodku/ y z nászégo vmysłu wolą/ zwoleniém/ y dobrowolnym vpodobániém/ to iest vczyniono: y bedźiemy z pilnośćią prośić/ o to sie prácowáć/ nálégáć/ prośić z obowiązku y z powinnośći przez chytrośći y zdrády: áby naiwysszy Biskup Pan nász niniey sze ziednoczenié/ przymiérze/ pokóy y zgode przez pośrzodek osobliwy swégo dekrétu/ ktory ma vczynić/ z pewnéy wiádomośći iego świątośći/ y przez listy Apostolskié/ Buly/ we wszystkich iego Artykułách/ obyczáioch/ rozrządzeniu y punktćiech przyiął/ vmocnił/ wdźięczny vczynił/ y ná wieczną téy rzeczy pámięć vtwiérdźił:

Apostolskiéy stolice ma Mistrz y zakon prośić/ áby te zgode potwiérdźiłá.

y win-

y winę y karánie/ pod które się poddáiemy / áby przyłożył ná tego/ktoryby ninieyßé ziednoczenié y sprzymierzenié zgwałcił/przestępował / álbo iemu się przećiwił / z przydániem niedostátków iákich : któréby się okázowáły bydź w ninieyßym sprzymierzeniu/porządku/zápiśie: by też y z vbliżeniem Statutów y zwyczáiów Zakonnych tych/ któreby przyśięgámi były vmocnione / álbo władzą Apostolską y Posłów iego/ álbo którąkolwiek iną mocą potwierdzone. Zá którym potwierdzeniem toby sná było ostrzegano : iż w wielkich y trudnych rzeczách Zakonnych wezwánié y zwolenié Mistrzów Niemieckich y Inflantskich miáłoby przystąpić:y to nie ma bydź/ábyśmy mieli boiaźn iáką sobie ná pomoc bráć: którą boiáźnią my Mistrz/Komendorowie/Zakon mielibyśmy się zákłádáć:gdyżeśmy ku postánowieniu niniey ßég pokoiu przez wezwánié Náuczćiwßego Páná Rodolfa Biskupá Láwentckiégo/Apostolskiégo Legatá dobrowolnie przyiecháli : y ná wßystki tráktaty/ podánia / y zámknienia pokoiu/ iáko nam pożytecznégo y potrzebnégo wolnie zwoliliśmy.

Którą to zgodę/iedność/y przymierza wiecznég zámknienié/ My brát Lodwik z Erlichawlen Mistrz wielki / z Komendory / Conwentem / y Zakonem náßym / imieniém náßym y potomków náßych y Conwentu/ y nam pomagáiących y poddánych náßych z pewnéy wiádomośći : we wßystkich iego członkách/sposobiéch/ punktćiéch/pochwalamy/przyimuiemy/y przez ninieyßy Przywiléy dla vmocniénia iego wiecznégo obiaśniamy/ y wßem opowiedamy/ ostáwiwßy w mocy té rzeczy/ które przećiwko ninieyßému pokoiowi y postánowieniu ziednoczenia/ y iego ártykułom / sposobom/ rozdźieleniu w náßych y náßégo zakonu práwiéch/wolnośćiách/y przywileiách : które przerzeczony Naiáśnieyßy Pan Kázimiérz z strony swéy y potomków swych Królów Polskich pochwala y potwierdza. Ná którey rzeczy świádectwo przerzeczonégo Náuczćiwßégo Páná Oycá Páná Rodolfá Biskupá Láwentckiég/ Stolice Apostolskiéy Posłá/ y náße Mistrzá wielkiégo pieczęći są przyłożone y záwießone z podpisániém własnym ręki tegóż Páná Rodolfá Biskupá Legatá / y Pisárzów iáwnych. A my brát Henryk z Pláwen / Hospitalarz náiwyßßy y Stárostá w Práyschenmárkt y Morng/Wilhelm z Pingen Komendor w Osterrode/ Vlryk z Kinsberg w Iłáwie/ Witt z Gich w Brándenburgu/ Ian z Nárbe/Ziffridus Vlach z Schwarczburg w Bálgie/ Ierzy z Ránwong w Reyn/Vlryk z Ottemberg w Likie/Stárostowie/

Mistrz potwierdza wieczny pokoy.

ſtowie/Stephan z Oſtrothberg/Podkomendor w Kenczbergu/Vlryk z Zolendorff/ Wilhelm Geier ná Lochſteth y Schokien/Prowizorowie nád zamki: Jan z Klawczein/Jan z Stertantz/ Báltázár Nikierzyc / Jan z Laká / Mikołay Sperlink / Káſper Máterne/Puſkie z Huer/Bártlomiey Ráwoſkie/Jerzy z Bola/Máciey z Dornika/ Mikołay z Grzebiná/ Mikołay Kiſkiol / Gunther z Hoczendorff / Jeronym z Hogendorff / Jan Tholke/ Mikołay Ráſchaw/Jan z Dywon/Máciey z Lethen/ Jan Przebendorſki/Michał z Hermánhain / Oſwáld z Sparwin / Lodwik z Epingien / Márek z Federaw/ Tomás z Bertlin/ Jerzy Portegal/ Rugelhárd Rope/ Marcin z Pokárben/ Zygmunt z Frewen/Jakub Gwánt/ Arthwicus Domenhaw/ Jan Thymonów / Ambroży z Borebánt/ Philip Wayſel/ Jan Bándyn/Gunther z Lánw/Mikołay z Nothenthoſen/Máciey Rokothe / Jan Zeleger / Michał Hundertmárg / Mattheuß Kolbáſſe / Piotr z Thyrenbergu / Tomás Lenhart / Mikołay Láijſkiwánge. My też Mieſczánie miaſt y miáſteczek/to ieſt ſtáry Kniepaw/y Lámbenicht/Coniczberg/Bartenſten/Welaw/ Káſtenburg/ Heyligienbgil/ Fredelánt z Schipemfil/ y Mikołay z łáſki Bożey Biſkup y Kápituła Kośćiołá Zámbieńſkiego. Obiecuiemy y obowiezuiemy ſie: iż Vczćiwy y Wielmożny brát Lodwik z Erlichhauzem / Miſtrz/y iego potomkowie Zakonu náßego Miſtrzowie wielcy / kożdy z oſobná ninieyßą zgodę y wieczne przymierze/pokóy y poſtánowienie z Naiáśnieyßym Je° M. Kázimierzem Królem / króleſtwem y iemu ziednoczonemi Prelaty/Kśiążety/y ze wßyſtkiemi poddánemi zobopólnie zámknione y mocne bedą chowáć / wypełniáć y ſtrzedz. Ʀ my też wßyſcy y kożdy z oſobná przerzeczeni bedźiemy ſtrzedz / pilnowáć/ chowáć/ wypełniáć/ we wßyſtkich iego ſpoſobiech/ ártykułách y punktciech. A ná znák przerzeczonych rzeczy liſt ninieyßy zá pieczećiámi náßemi y Bułą Conwentu y Zakonu z oſobliwego Miſtrzá naßego y wßytkiey bráciey y Conwentu zwolenia poſtánowiliſmy/ áby był vmocnion. Dźiało ſie y dano w Toruniu/ Roku Páńſkiego/ 1466. Inditione 14. w Niedźiele dźiewietnaſtą Mieśiącá Páźdźierniká / około godźiny trzećiey ná dźień / zá Biſkupſtwá Naświetßego w Pánu Kryſtuśie Oycá y Páná náßego Páwłá z Boſkiego przeyźrzenia Papieżá wtórego / Roku iego trzećiego. Przy czym byli Vczćiwi meżowie / Zacna á Mężna Szláchtá y Duchowni / Pan Páweł z Głowiná Dźiekan Krákowſki/ Piotr z Pniewy Proboſcz

bosćz Włodzcławski y Kánonik Gnieźnieński/ Jákub z Szadku Dekretów Doktor Proboscz Przemyski/ Jan Długosz Kustosz Wislicki/ Kánonicy Krák. Henryk z Oporowá oboygá práwá Doktor Arcdziakon Gnieźnieński/ Máciey Ráciąż/ Wynkler Duchownego práwá Doktorowie: Páweł z Pánczkowice/ Jan Hoffeman/ y Máciey Licenciaci: Jan Stánkonów Medik Kánonik Wrodzcławski/ Bernárd z Czmenberg y Schonenbergná w Kulmenháldens z Strazbergu/ Jan Skaski we Frándensburgu y Melzak/ Jerzy Sflÿwien y ná Jław y Wonsdorff Stárostowie: Jan Schiling/ Jan Thymonów/ Filip Weyssel: y Szláchetni Schámbiá/ Jan Folmar/ Michał Tronÿmer/ Mikołay Kośćielin/ Łukasz Reÿchensen/ Mieszczánie miástá Wrodzcławskiego: y innych wiele godnych wiáry świádków: ktorzy do przerzeczonych rzeczy osobliwie byli wezwáni y proszeni.

A ia Rudolff z łáski Bożey Biskup Láwentski świetey Stolice Apostolskiey y Naiświetszego Páná nászego Páná Páwłá z boskiego przeźrzenia Papieżá wtórego Legat do Niemieckiey ziemie/ iżem wszystki przerzeczone rzeczy stánowił/ zgadzał/ y gdy były przyimowáne przez strony y wydawáne y poprzysiegáne przytymem był/ y dla wietszey wiádomośći y świádectwá reką moią podpisałem/ tákowy pokóy y przymierze pochwaláiąc/ y wdzieczny y mocny máiąc/ Biskup Láwentiński reką swą.

Podpisánie pokoiu reką Postá Papieskieg.

A ia Ján Ewich z Attendarÿ/ Kápłan Kolonieńskiego Biskupstwa Apostolską y Césárską władzą Pisarz/ y przerzeczonego Náuczćiwszego w pánu Krystusie Páná y Páná Páná Rodolfá Láwentińskiego y Postá Apostolskiego Pisarz: iżem przy przerzeczoney zgodźie y wiecznému pokoiowi y ártykułach y rozdźieleniu w tey zgodźie wyrázonému/ y przy opowiedzeniu y dániu ninieyszey z oboiey strony zgody/ gdy byłá przyietá/ wydána/ y przy wyrzeczeniu/ obietnicy/ y vczynieniu przysiegi/ y przy innych wszystkich y kożdych zosobná obietnicách/ ná ten czás gdy iáko rzeczono iest przez przerzeczonego Páná Náuczćiwszego Páná Rodolfá Biskupá Láwentińskiego y Postá Papieskiego/ y przed nim y przez Naiásnieysze Kśiąże Páná Káźimierzá Królá Polskiego/ etc. y iego poddánych z iedney strony/ y Wielmożnego Páná Lodwiká z Erlichausen Mistrzá wielkiego/ Zakonu błogosłáwioney Máriiey Theutonicorum, y tákże iego poddánych z drugiey strony/ gdy te rzeczy były spráwowáne/ wespołek z przerzeczonemi świádki byłem oblicznie/ y te

Podpisánie iáwnég Pisárzá.

wßyſtkié y kozdé zoſobná rzeczy/iáko w przerzeczonéy zgodźie y iéy członkách ieſt opiſano/ tedym to widźiał y ſłyßał/ y dla tego liſt wysßéy opiſánéy zgody / y wiecznégo pokoiu weſpółek z iego członki rozdźieleniém. Acz inßégo ręką gdym ia był czym innym zátrudnion nápiſány/ y ſkończony podpiſał / obiáśnił/ y tákim ſpoſobem wydał zá znákiem y imieniém / którégom vżywáć zwykł / weſpółek z záwießeniém pieczęći Nauczćiwßégo páná Poſtá / Miſtrzá wielkiégo / y Komendorów przerzeczonych z Piſárzmi niżéy napiſánémi náznáczyłem dla wiáry y świádectwá wßyſtkich y kozdéy zoſobná rzeczy : gdym był o to proßon y żadan.

Podpiſánie Piſárſkié.

Y ia Stániſław Fránke z Rákowice / Káplan Biſkupſtwá Włodzcławſkiégo iáwny Piſarz zá władzą Céſárſką.

Y ia Páweł Ian z Geßowéy Káplan Biſkupſtwá Gniéźnieńſkiéß Piſarz iáwny zá mocą Céſárſką/iáko wysßéy ieſt opiſano.

ACZ PRZYWILEY BRZESTſkiego pokoiu przepiſány z liſtow / ktore ſą w ſkárbie/ ieſt przypiſan temu przywileiowi zámykáiącemu w ſobie pewne rzeczonego pokoiu kondicie/niżey nápiſáney : wßákże iż punkty y kondicie nie ſą w iednym/ ktore ſą w drugim : dla tego My Alexánder Krol / ártykuły tegoż pokoiu Brzeſtſkiego wzięte z Przywileiu Kśieſtw Mázoweckich dla poſpolitey poddánych náßych wiádomośći roſkazáliſmy do drugich w te słowá przypiſáć.

Liſt 153.
O pokoiu wiecznym.

Naprzód przez przerzeczoné Pány/ Królá y Kśiążetá Polſkié/ Litewſkié/ Zmudzkié/ Ruſkié/ Mázowéckié / y Stolpſkié / y innych Páńſtw ich y poddánych z iednéy ſtrony:y przerzeczonym Miſtrzem wielkim/ y Zakonem/ źiemiámi/ y poddánémi ich / ták w Pruśiech / w Niemcéch / iáko Inflantćiéch/ y Nowym Márgrábſtwie z drugiéy ſtrony: wßytki niezgody ſpory y ßkody poczynioné miedzy témi ſtronámi

máią

máią bydź dostátecznie vspokoione: y ná potym o nich żadna zmienká y pámieć bydź niema w skárgách / w vragániu przed drugiémi osobámi: áni iedná stroná ná drugą nie będzie podżegáć / pomágáć ták iáwnie iáko táiemnie: y owszem ile będzie bydź mogło tych przyskórek będzie bronił.

Też wszystki dobrá Kośćiołów Gnieźnieńskiego/Włodzcłáwskiego / Płotckiego / y Poznáńskiego / Prżlatów / Opátów / Klasztorów/Conwentów/y innych ktorychkolwiek osób świetckich y duchownych / ktore są w ziemiách Zakonu przerzeczonégo położone/ máią przy práwiech wszytkich ták duchownych iáko świetckich/ y przy wszystkich zwyczáioch/ dochodźiech / dźieśiećinách / zamkách / wśiách / folwárcéch / dworách / y innych pożytkách y dochodźiech ktorémikolwiek imiony názwánémi/ máią bydź záchowáné/ áni iákiémi nowémi zwyczáymi/służbámi / y vćiski obćiążeni niemáią bydź: y té dobrá niemáią bydź oddaláné/ y o ich oddalenié niema bydź się przez strony stárano przez osobnégo zwolenia Prżlatów. A wszystki Czynsze/ Dźieśiećiny / dochody / y inne pożytki ktorékolwiek w ziemiách Zakonu będące / ktoré Mistrz y Zakon Náucziwszym w Pánu Krystusie Oycom/ Pánom/Arcybiskupowi Gnieźnieńskiému/ Włodzcłáwskiému / y Płotckiému Biskupom / y innym Prżlátom świetckim y Zakonniczym królestwá Polskiego przez dwie lećie zádźierżáné/ zupełnie y cále niech wrócą/ y wróćić roskażą połowice od tego czásu ná święto Gromnic/ á ostátek ná Wielkenoc blisko przyszłą w Mieśćie Toruńskim.

Dobrá Zakonné w ziemiách zakonnych máią bydź cáłe.

Co się dotycze Gránic Mázowieckich/ té máią zostáć przy liśćiech / ktoré máią y ktoré w liśćiech nászych y zakonu nászégo są opisáné. A gdźie w liśćiech gránice nie są opisáné/ tám przerzeczoné Kśiążetá swé rádné Pány máią zesłáć: tákże y zakon. A ktora stroná iáśnieyszym świádectwem y inémi słusznémi dowody swych gránic dowiedźie/ niech zostánie przy nich: á gdźieby oboiá stroná gránic słusznémi znáki niemogłá dowieźdź / niech to będźie ná woléy Mistrzowskiéy: ieśli zechce przyśiądź ná té gránice / álbo też przypuśćić Je° M. Kśiąże do przyśiegi ná tész gránice. A z Kśiążećiem Bolesłáwem gránice iáko pierwéy są vczynioné/o ktorych niémász rożnośći żadnéy/niech będą odnowioné. Ziemie lepak Zmudzkié y Sudorskié dla dobrégo / ktoré z pokoiu pochodźi/ máią przy nas y królestwe Polskim / y Kśiestwie Litewskim wedle gránic wyszéy opisánych zostáć ná wieki wiekom.

Gránice Mázowieckié z Prusy.

Gránice Zmudźi z Prusy.

Też poczawszy od końcá gránic Książąt Mázoweckich od rzéki Lyki y od brodu / który zową Kámionybród / leżącégo wzgórę téyże rzéki Lyku / wysszéy niż ieziorá Bráiwo / Thoczylów / á od tego prosto idąc przez pusczą áż do mieyscá / które zową Rohot : ták iż połowicá tegóż ieziorá niech zostánie w źiemiách Je° M. Książęciá Litewskiégo / á ostátnia połowicá w źiemiách Zakonu. A od tego ieziorá prosto idąc przez pusczą áż do nieiakiéy skrzynie / którą zową Merunsk : á od Merunsku prosto idąc áż do mieyscá / które zową Dwischycz : wszákże ták iż to iezioro ma zostáć wszystko ná stronie zakonu / á od tego iezio rá iáko naprościey isdź tám / gdźie sie poczyna álbo ná wiérzch rzéki Lipnice / y tąż rzéką nádół wstępuiąc áż do końcá iéy gdźie wpada w rzékę Schirowinte / áż tákże do końcá iéy gdźie wpa da w rzékę Schesupá / idąc przez pusczą áż do rzéki Memel / ná przećiwko rzéce / którą zową Swiiánthá / gdźie tá rzéká Swiiánthá wpada w Memel przerzeczony. A to sie rozumieć ma / gdźie przynależy do źiemie Sudorum. Potym wzgórę idąc rzéką ná dwie mili / á od onégo mieyscá ná dół / ma bydź prosto przez pusczą iáko naprościey może bydź / áż do rzéki Jurá / zostáwuiąc rzékę Memel ná lewéy stronie wszedy przez dwie mili / á rzékę rzeczoną Jurá wzgórę ná iedne mile. Od którégo to mieyscá rzéká Jurá ma bydź pusczoná / y ma bydź przeszćié przez pusczą / zostáwuiąc rzéki Memel y iezioro Rusné które zową Hap / y Zamek Memel który po Zmudzku zową Klupedo / wszędźie od lewéy strony ná trzy mile : á ták precz áż do brzegu Morzá słonégo. A té są gránice źiemie Zmudzkiéy y Pruskiéy.

Gránice miedzy Inflantj Zmudźią y Rusią.

Miedzy Inflanty zásie Zmudźią á Rusią gránice máią bydź poczęté od rzéki Helge / gdźie rzeczona rzéká wpada w morze : którą rzéką idąc wzgórę do stárych gránic miedzy Zmudźią / Litwą / Rusią z iednéy strony / y Inflanty z drugiéy strony : które są zdawná dźierżáné y chowáné : á wszákże nie do tych gránic które náznáczoné są ná ten czás / gdy Zakon źiemię Zmudzką dźierżał : ále té gránice / które zstárádawná miedzy rzeczonémi źiemiámi są chowáné.

O dáni Funthomczol.

Też dań álbo wybiéránié / które zową Fonthomczol / o którą zdawná y do tych czásów spór iest miedzy Mistrzem y Zakonem / y Kupcmi źiem króléstwá Polskiégo / y Kśięstwá wielkiégo Litewskiégo / y byłá tá różnośc do tego czásu niesko ńczona / táki porządek vkłádamy : Iż kupcy Koronni Kśięstwá wielkiégo / y Kśięstw przerzeczonych (chybá iżby inné vćiski y płacé ná

potym

potym były pod którémikolwiek imiony vłożoné) máią odpowiedáć Zakonowi z téy dáni tylko ná ten czás: gdyby śie przydáło/ żeby z swémi máietnośćiámi własnémi płyneli zá morze. Wszákże ták to bydź ma/ ieśli Miástá nád Morzem śiedzące będą wolné przez práwo od téy płacéy: tedy też Mieszczánie Kupcy y obywátele królestwá y źiem Polskich/ Litewskich/ Mázoweckich/ Ruskich od płácenia tákowégo tymże sposobem niech będą wolni y wyieći: y oné wszystki rzeczy/ któré od nich od czásu onégo pokoiu vczynionégo względem tákowégo wyćiągánia są wyieté/ wcále niech będą wrócone przez Zakon przerzeczony kupcom Królestwá y Kśiestwá wielkiego/ y Kśiestw przerzeczonych/ okrom sporu y zbraniánia którégokolwiek: á temu nic szkodźić nie ma zwyczay iáki álbo dawność. A ieśli śie vgodzą o té zábráné rzeczy/ tedy ku wrácániu niech nie będą powinni. A insze wszystki y kożdé zosobná bránia iákokolwiek názwáné/ od kupców źiem królestwu Polskiému wielkiému Kśiestwu Litewskiému/ y innym Kśiestwam poddánych/ á tám zrodzonych/ w źiemiách Mistrzowi y Zakonowi poddánych/ á osobliwie wyćiągánié/ któré zową Lobegal y Fyrkien/ żadnym obyczáiem ná potym niech nie będźie wyćiągano.

Omiástách nád morzem śiedzących.

Też niech będźie wolné przeszćié y drógá wszystkim Kupcom y obywátelom źiem y Páństw Zakonniczych z swémi kupiámi/ z zbożem wszelákim y rzeczámi którémikolwiek/ y iákiéykolwiek máteriiéy/ przez przenágábánia y vćiśnienia po źiemi y po morzu/ przez wody y rzéki gdźiekolwiek ku górze/ y do Królestwá Polskiégo/ źiem Litewskich y Pruskich/ Zmudzkich/ Mázowieckich/ Ruskich/ y nádól przez królestwo y źiemie przerzeczoné/ y przez rzéki álbo wody áż do morzá y zá morze/ ná łodźiách máłych y wielkich/ próznych y nakłádnych ná wieki gdźiekolwiek y ilekroćby chćieli/ przez wszelkiégo zápowiedánia y przekázy/ á osobliwie Miesczan w Toruniu. Które to kupie zbożá y rzeczy przerzeczonych/ ieśli przerzeczeni kupcy álbo obywátele Zakonniczy wiozac ie zechcą przedáć/ álbo z nimi stáć ná których mieyscách/ álbo w Mieśćiéch/ w porćiéch/ ná brzegách wodnych y morzkich/ to niech będźie ná ich woléy: á ieśli też niezechcą przedáć/ mogą przez wszelkiéy trudnośći iecháć wzgórę álbo nádół/ gdźie śie im będźie podobáło/ z rzeczámi przerzeczonémi: iáko wyszéy iest opisano/ odłożywszy Cłá: któré w mocy niech będą zostáwioné.

O wolnym przeszćiu kupcom po źiemi y morzu.

A ieśliby śie kiedy przydáło: żeby poddáni nászy ták Ducho-

O zbiegłych

wni

z królestwá do Prus. wni iáko świetcy któregokolwiek stanu bedący y Zakonu chcąc sie przećiwić zgodźie pokoiu ninieyszego/ álbo z innych przyczyn w tey mierze przydawáiących sie w niełáskeby nászе przyszli/ y zá boiáznią kázni y stráchu vćiekliby sie do Mistrzá y Zakonu opowiedźiawszy przyczyne boiázni : tedy Mistrz y Zakon tákowego y tákowym sposobem do Páństw Zakonu vćiekáiącego przyiąć y chowáć y onego zbiegá ná spráwe wydáć / y przyczyne iego vczynku przed Máiestat nász przez list y Posły swé opowiedźieć bedźie powinien : á my po obwieszczeniu tákim Mistrzowym y Zakonu bedźiemy powinni ná roku słusznym przy gránicách z strony nászey dwu Pánów álbo Rycerzkiego stanu z poddánych nászych postáwić. Mistrz też z swych tákże wiele : którzy tym sposobem z oboiey strony wybráni vznawszy przyczyne wystepku / bedą powinni spráwiedliwość dobrą z niego vczynić / wedle przyczyny zasługi przed niemi opowiedźiáney przez one osobe zbiegłą: áby o pokoy y przespieczeństwo przez obwieszczenie onych osob v nászeᵒ Máiestatu zá dobremi kondycyámi stánowiono było : ábysmy do karánia osoby zbiegłey nie vspieszáli sie/ stoiąc przy obwieszczeniu nam onych Sedźi wybránych : ále ábysmy go w pierwszą łáske iáko iné poddáné przyieli.

O Winowáycách. Też áby poddáni nászy y wielkiego Kśiestwá y źiem nászych przerzeczonych zkądkolwiek y iákiegokolwiek stanu álbo záwołánia są/którzy dla kupiectwá ábo innych spraw do źiem nászych Pruskich / Litewskich / y innych przyiecháliby / przez nas y poddáné nászé ábo postronné ktoregokolwiek przełożenia/stanu/nie byliby zátrudniáni / práwem pátrzeni / álbo zápowiedáni : ále w Polscze / w Litwie / w Mázowszu / w Rusi / álbo w źiemi Stolpskiey / iesli iákaby mieli z nimi spráwe / wedle praw kozdey źiemie to niech bedźie vspokoiono. A wszákże ten który co wystąpi/á ná onymże mieyscu bedźie poyman/y ten który vczyni iákié postánowienie świeżo/ná mieyscu ná którym postánowienié vczynił / może bydź práwem pátrzan. Ale iesli z mieyscá gdźie postánowienié vczynił iáwnie ábo potáiemnie odeydźie/ przed Sedźim sobie należącym niech bedźie pátrzan.

Powodowa stroná niech nászlá duie práwá pozwánegó.

Złoczyńcy którzy do Królestwá vćiekáią / máią bydź imáni y karáni. A iesliby sie też przydáło/żeby złodźieie / álbo ći którzy palą / y inni złoczyńcy / ktorzykolwiek z Páństw Królestwá nászego do Królestwá nászego/ do Kśiestw y źiem nászych vćiekli : tedy obywátele y którym to należy/ źiem y páństw Królestwá nászego wolnie przez wszelkiey przekázy mogą oné gonić gdźieby iedno mogli : którym też Stárostowie/ Dźierżawcy/obywátele/ Sedźiowie/

Sedziowie/ Vrzednicy/ y poddáni páństw nászych przerzeczonych/ ktorzykolwiek o to beda szukáni / máia pomocy / rády / y łáski dodáwáć: áby złoczyńcy tákowi byli poymáni/ á poymáni wedle praw onych ziem byli karáni. A iesliby niemogli bydź poymáni w krolestwie/ y ziemiách nászych przerzeczonych/ przez nas y poddáne násze niechay niebeda záchowywáni: y bedzie po winna oboiá stroná tákowym mieszkánia w páństwách swych bronić/ ábo w gránicách ziem/ktorych tákowa spráwá sie dotycze/z nich spráwiedliwość czynić. Tákże około złoczyńcow ziem Zakonnych / Pruskich/ y Litewskich do krolestwá nászego vciekáiacych/tákoważ spráwiedliwość niech bedzie chowána.

Też żadna stroná nie ma żadnego álbo żádnych poddánych drugiey strony w Páństwách chowáć y ćierpieć: ktorzyby drugiey stronie poddánym álbo poddánemu chćieli odpowiedáć / álbo odpowiedáli/ szkody czynili/ álbo zdradzáli / álbo iákie ine ciezkie przykrośći vczynili: y owszem y tych/ktorzyby ku nieprzyiaćielskiey stronie chćieli przystáć: tedy przez ziemie swe niemáia przepuszczáć ku szkodzie y obráżie drugiego krom chytrośći y zdrády ktorymkolwiek sposobem. Ci ktorzy odpowiedáia/niech od żadney strony nie beda chowáni.

Też wszyscy pomocnicy/y ktorzy do nas przystáli/ ktorzy z miłośći ku nam y krolestwu Polskiemu/y poddánych nászych/odpowiedźieli Mistrzowi y Zakonowi/ od wszelkiey trudnośći v Mistrzá y Zakonu przerzeczonego máia bydź wolni y wyswobodzeni. O woiennych pomocnikach.

Tákże wszyscy Apostátowie Zakonni w krolestwie nászym y w ziemiách Litewskich/ Zmodzkich / Mázoweckich/ Ruskich y Stolpskich/y innych Páństwách krolestwá nászego/y ziem przerzeczonych mieszkáiacy/áby dłużey w tym grzechu nieleżeli/z krolestwá nászego y páństw nászych przerzeczonych przez nas y vrzedniki násze beda przyćiśnieni wyiecháć: á ná potym ći y inni w tychże żadnym obyczáiem niech niebeda przechowywáni. O Apostátách Pruskich.

Item/ żaden Kupiec álbo człowiek ktoregokolwiek stanu bedacy/ ábo dobrá iego dla wystepku álbo długu drugiemu niech niebedzie zápowiedan/ zátrudnian/ áni iman. O kupcách.

Item / iesli Furmánie y Woźnice kupie Kupieckie zá pieniadze wiozac Mytá y mieyscá Myt przemina: oni tylko ná rzeczách y koniách swych własnych niech beda karáni: á dla tego máietnośći kupieckie niemáia bydź bráne álbo zátrzymáne. O przemyckáiacych Furmániech.

Item/ Oświecone Ksiaże Pan Bogusław/Ksiaże Stolpskie z iedney strony / á Zakon przerzeczony z drugiey strony ku Gránice miedzy Xia

rozdźieleniu

zećiem ſtol- pſkim á Miſtrzem máią bydź vczynione.

rozdźieleniu y popráwieniu gránic miedzy Kśieſtwem Stol-
pſkim przerzeczonym / y ziemią Zakonu w Pomorzkiéy ziemi /
máią poſłáć poſły z oboiéy ſtrony / ná świeto Wniebowſtą-
pienia Páńſkiego bliſko przyſzłé: A gdy ſie ći Poſłowie ziádą /
ſtroná Páná Kśiążećiá wybierze dwie álbo trzy oſoby z ſtrony
Páná Miſtrzá y Zakonu / á záśię Pan Miſtrz y Zakon z ſtrony
Kśiążecéy: które oſoby ták obráné vczyniwſzy ćieleſną przyśię-
gę / á oglądawſzy práwá onych ſtron liſty álbo ſłuſzné dowody
różnośći tákowé / ieſli będą mogli ſłuſznie niech ſkończą. A ie-
ſliby niemogli / tedy wybiorą iednégo zá ſpólnym zwoleniém
zá Sędźiégo: który máiąc przed oczymá Bogá y ſpráwiedli-
wość niezgodę przerzeczoną miedzy ſtronámi práwnie / iáko ná
predzéy będźie mogło bydź ſkończy: á ná iego ſkazániu ſtrony
łáſkáwie máią przeſtáć / y onému bydź poſłuſzné.

Pokóy vczyniony ma bydź chowan.

Też áby tákowégo pokoiu wiecznégo y zgody pod pewno-
śćią y mocą wietſzą ſtrzegliſmy y chowáli / obiecuiemy przez chy
trośći y zdrády pod wiárą y czćią: iż ná żadnégo człowieká ży-
wiącégo przywiedźienié / podeſczwánié / rádę / y roſkazánié / któ-
réykolwiekby doſtoynośći będącégo / bądź Papieſkiéy / Céſár-
ſkiéy / álbo Królewſkiéy / y którégokolwiek zebránia duchowné-
go y świetckiégo / nie będźiemy powinni / áni będźiemy moc ſie
ſprzećiwić téy zgodźie w części álbo we wſzyſtkim / iáwnie álbo
táiemnie / przez śie álbo przez inné oſoby napráwné duchowné
y świetckié tym ſpoſobem álbo innym którymkolwiek gwałćić:
by też y Céſarz oſobą ſwą przećiwko nam Króleſtwu náſzému /
álbo wielkiému Kśieſtwu Litewſkiému ruſzył ſie: tedy My á-
ni potomkowie náſzy nie będą powinni przy nim ſtáć / pomo-
cą / rádą / podpomogániem y życzliwośćią.

Liſty pokoiu zobu ſtron máią bydź dáné.

Też áby wſzyſtki przerzeczoné rzeczy pewnieyſzym vmocnie-
niém ná wieki obwárowáné były / y áby ſtroná przećiwko ſtro-
nie zá boiáźnią karánia względem ninieyſzéy zgody niezruſzáłá
ſie ku woynam y potykániu / vſtáwiamy ſkázuiąc: iż náſzy Prze-
łáći / Rycérztwo / Szláchtá / Mieſczánie / y wſzyſtko zebránie
máią y będą powinni ziem Króleſtwá Polſkiégo Przełatom /
Pánom / Rycérztwu / Szláchćie / Mieſczánom / y wſzyſtkiému
poſpólſtwu dáć pewné náſzé liſty / y tákowéż / álbo im podobné
pod tymże ſpoſobem wziąć: które ták My / iáko Zakon náſz o-
boim poddánym náſzym dáć obiecuiemy y będźiemy powin-
ni. A náſzy poddáni tákowéż poddánym Páná Miſtrzá y Za-
konu / á záśię poddáni Zakonni poddánym Króleſtwá náſzégo

dáć

dáć y przynieść będą powinni ná roku / pod temi álbo tym podobnémi słowy: A ieśli My / álbo potomkowie nászy / gdy tákowy pokóy wieczny będźie / Mistrzowi álbo Ziemiam Zakonnym chcielibyśmy álbo vśiłowáli iákié woyny wsczynáć: nie będą powinni poddáni nászy ná nie zwáláć / áni w tym nam bydź posłuszni / y nas słucháć: y owszem będą od wszystkich nászych obowiązków / przyśiąg / y poddánośći wolni y wyswobodzeni dotąd: áż my ku chowániu wiecznégo pokoiu przywróćimy sie.

Téż ieśli iákié nowé spory / nielubośći / szkody / rostérki miedzy námi Litwą / Zmudźią / Mázowszem / Ziemiámi Ruskimi / y Stolpskiémi z iedney strony / á Mistrzem y Zakonem przerzeczonym ták w Prusiéch iáko w Inflantćiéch wsczęły sie / álbo która stroná zá dopusczeniém dyabelskim przećiwić sie ninieyszému pokoiowi którymkolwiek sposobem śmiáłáby: tedy stroná obrážona drugiéy stronie będźie powinna przez Posły ábo przez pisánie tákowé krzywdy y nielubośći oznaymić: á potym obie stronie máią to vczynić y spráwić okrom zdrády y chytrośći: áby Rádni Pánowie z stron ziecháli sie ná pewné mieysce / y dźień słuszny: którzy tákowé nielubośći y krzywdy wedle Bogá y spráwiedliwośći / odłożywszy ná strone przyiaźń álbo nienawiść / niech vznáią / spráwuią / kończą / y skážą. O nowych rostérkách

Téż wszystki gwałcenia pokoiu y przymiérza / obietnic y postánowienia / ieśli które miedzy przerzeczonémi stronámi ná woynách przerzeczonych przydáły sie / mocą ninieyszéy zgody: oné psuiemy / y nikczemné czynimy. Są skážoné zgwałcenia wszystki pokoiu y przymierza.

A tu śie kończą ártykuły z Przywileiá Kśięstwá Mázowieckiégo o pokoiu Brzéstskim wźięté.

PIECZĘCI ZAWIESZONE v listu wiecznégo Pokoiu.

Pieczęć Jego M. KROLA / Wielkiégo Kśiążęciá Litewskiégo.

Pieczęći Kśiążąt Mázowieckich. Semowitá. Kázimiérzá / Władysławá / Bolesławá.

Pieczęći cztérzéch Kśiążąt Litewskich. Item / Bogusławá Kśiążęćiá Stolpskiégo.

Pieczęći Arcybiskupów.

Gnieźnieńskiégo / Lwowskiégo /

Pieczęći

Pieczeci Biskupów.

Krákowskiégo/
Włodzcławskiégo/
Płotckiégo/
Poznáńskiégo/
Wileńskiégo.

Pieczec Kásztelaná Krákowskié°

Pieczeci Woiewód.

Krákowskiégo/
Poznáńskiégo/
Sedomiérskiégo/
Káliskiégo/
Siérádzkiégo/
Leczyckiégo/
Brzestskiégo/
Włodzcławskiégo/
Wileńskiégo/
Trockiégo/
Płotckiégo/
Wárszáwskiégo/
Lwowskiégo/
Kámienieckiégo/
Belzkiégo.

Pieczeci KAsztelanów.

Poznańskiégo/
Sedomiérskiégo/
Káliskiégo/
Gniéznieńskiégo/
Siérádzkiégo/
Leczyckiégo/
Brzéstskiégo/
Włodzcławskiégo/
Miedzyrzéckiégo/
Wileńskiégo/
Trockiégo/
Płotckiégo/
Dobrzynskiégo/
Czernskiégo/
Wárszáwskiégo/
Lwowskiégo/
Kámienieckiégo/
Lubelskiégo/
Woynickiégo/
Biéckiégo/
Rádomskiégo/
Ladzkiégo/
Rosperskiégo/
Brzezinskiégo/
Konárskiégo/
Rypińskiégo/
Gostinskiégo/
Ráwskiégo/
Sochaczowskiégo/
Ciechanowskiégo/
Kowálskiégo/
Kruszwickiégo/

Pieczeci Vrzedników Dworskich.

Márszałká Koronnégo/ y Vrzedników królestwá Polskié°

Pieczeci Podkomorzów.

Krákowskiégo/
Poznáńskiégo/
Sedomiérskiégo/
Káliskiégo/
Gniéznienskiégo/
Siérádzkiégo/
Leczyckiégo/
Brzéstskiégo/
Włodzcławskiégo/
Płotckiégo/
Czyrnskiégo/
Wárszáwskiégo/
Lwowskiégo/
Kámienieckiégo.

Pieczeci Lowczych.

Brzéstskiégo/
Czyrnskiégo/
Włodzcławskiégo/
Wárszáwskiégo.

Pieczeci Mieczników.

Krákowskiégo/
Poznánskiégo/
Siérádzkiégo/
Leczyckiégo/

Pieczeci Podstolich.

Krákowskiégo/
Poznánskiégo/
Sedomiérskiégo/
Káliskiégo/
Gnieznienskiégo/
Siérádzkiégo/
Leczyckiégo/
Brzestskiégo/
Włodzcławskiégo/
Płotckiégo/
Czérskiégo/
Wárszáwskiégo/
Lwowskiégo/
Dobrzynskiégo/

Podczászów.

Krákowskiégo/
Poznánskiégo/
Leczyckiégo/
Brzéstskiégo/

Brzéſkiégo.

Pieczeci Vrzedników Dworſkich.

Márſzalkowá/ Podkomorzégo/ Podſkárbiégo/ Kuchmiſtrzá/ Podczáſzégo/ Kráyczégo/ Podſtolégo.

GDY KROL WŁADYSŁAW Jágetto/ y potym ſyn iego Káźimierz Ziem Pruſkich przez Krzyżaki od Krolestwá pośiedzionych doſtáli/ y záśie przyłaczyli do kroleſtwá / ktore były rozłączone przez Zakon: wrácáiąc ie do ćiáłá Kroleſtwá / dał Liſty / ktore ſą w ziemiách Pruſkich zá przywileie: z ktorych wyięte ſą niżey nápiſáne rzeczy. Ktore ácz ſą w przywileiu wćielenia ziem / ktory ieſt w Skárbie Koronnym: wſzákże iż ſą niektore rzeczy tu / ktore w przywileiu wćielenia nie ſą opiſáne: dla tego te Artykuły trzebá wiedźieć / dla ſpráwiedliwośći obywátelow ziemie Pruſkiey: do ktorych śie vćiekáć poſpolicie zwykli.

Obiecuiemy zá nas y zá dźiedźice y potomki náſzé: Iż przerzeczoné Pány / Szláchtę / y Mieſczány / y wſzyſtkié obywátele ziem náſzych Pruſkich w práwiéch/ wolnośćiách / liśćiéch/ obronách ich / ktoré od Kśiążąt Duchownych y Swietckich Królów y Pánów ziem przerzeczonych otrzymáli / będźiemy chowáć y bronić: áni onych nigdy nie będźiemy gwałćić/ álbo przeſtępowáć: áni dopuśćimy ich gwałćić álbo przeſtępowáć. A ieśli ktoremu miáſtu álbo oſobie ktorey przywiléy zginie: tedy inny zá rádą ziemie onéy łáſkáwie damy y vżyczymy: gdy tylko w dźiedźictwie y w máietnośći / ná ktorą odnowienia liſtów proſzą / będźie kto w ſpokoynym y vſtáwicznym dźierżeniu. A iżby náſzéy świebody ſpráwiedliwośći ná początku ich poddáńſtwá nam y náſzégo ſcześliwégo ich obięcia vználi moc: tedy przećiwko wſzyſtkim y kożdému zoſobná

List 156. O wolnośći Pruſakow.

O Przywileiách zgubionych.

w tym odmienieniu Pánów též doznáia odmienność w vćíſku dani álbo cła/ które zową Fundczol. Tákže wſzyſtki cłá ná wodách y ziemiách / które nowo y zſtáradawná były záchowáne y vſtáwione/ w ziemiách tylko Pruſkich. Též y w ziemi Pomorzkiéy Dań álbo wybiéránie / które Portem aliâs Márſard zá ſtárym poſtánowieniém Kśiążąt Polſkich było zwáné / náſzą Królewſką ſczodrobliwośćią káſsuiemy/ pſuiemy/ ábroguiemy/ y od płácenia iéy wolné czynimy/chcąc áby ná żadny czás przez nas y potomki náſzé Króle Polſkié z żadnéy przyczyny nie byłá vkłádáná áni vſtáwiáná.

Myto Fundczol ieſt ſkázoné Mytá ſą ſkázoné y Márſard.

Acz Miſtrz y Zakon zá opánowániém ziem przerzeczonych wſzyſtki dobrá y kupie któréykolwiek máteriiéy będącé / które zá dopuſczeniém Bożym ná Morzu potonęły / iáko włáſné z onégo vtonienia zá práwem ſwym brał : ále iž ieſteśmy Królem Krześćiáńſkim / á iž tákowé rzeczy ſą przyrodzonym y Boſkim práwem y dekrétem Stolice Apoſtolſkiéy iáko okrutné y nieſpráwiedliwé opowiedziáné : obiecuiemy rzeczy y dóbr któréykolwiek wagi y cény będących tych osób / którym ná morzu potoną / nigdy przez nas y Vrzędniki náſzé iáko náſzych álbo práwá náſzégo nie pożędáć/álbo ich wyćiągáć : ále onym przez wſzelákiégo vmnieyſzénia których byli przed potopieniem álbo ich bliżſzym/ gdy dowiodą doſtátecznie bliſkośći/ dopuśćimy zbiéráć/ y onych vżywáć wedle woléy ſwéy odrzekáiąc ſie z potomki ſwémi zwyczáiá przećiwnégo w téy mierze : który lepiéy ſkáżą iákąs zwan bydź ma. Wyiąwſzy żeby żaden dźiedźic tákowych dóbr y potomek ſłuſzny nie był : abowiém w tákowéy rzeczy oná máietność vtoniona nam przynależéć będźie.

O kupiách potonęłych

Též chcemy : áby wſzyſcy Rycérſcy ludźie / Szláchtá / Mieſczánie/ y obywátele ziem przerzeczonych/ którzy ſą przenieśieni w práwo/ w ſtan y w właſność króleſtwá Polſkiégo/ tego nádánia vżywáli : Iž doſtoieńſtw/ vrzędów / które do tego czáſu tám ſą y ná potym poſtánowioné będą / y dźierżaw / miaſt / y mieyſc w ziemiách przerzeczonych żadnému cudzoziemcowi álbo przychodniowi/ ále włáſnému obywátelowi wedle záchowánia innych ziem króleſtwá náſzégo nie będźiemy dáwáć.

O Vrzędźiéch.

Též wſzyſtki ſpráwy znácznieyſzé / które przynależą źiemiam przerzeczonym / zá rádą Rad ziem przerzeczonych / będźiemy kończyć y ſkázowáć.

O Spráwách.

Též Ziemie przerzeczoné pod náſzym pánowániém y ćiáłem króleſtwá Polſkiégo będącé w ich ográniczeniu będźiemy záchowywáć/

Liſty cále máią bydź chowáné.

wywáć / bronić / y ścżyćić: áni gránic áni kopców w niwczym nie każemy vmnieyßáć / álbo w niebezpieczność przywodźić: iáko Królestwá náßego cżesći nierozdźielné.

A iż źiemie oné y ludźie w nich mießkáiący rozmáitémi do te go czásu práwy / to iest Máydeburskim / Chełmińskim / Polskim / Dźiedźicżnym / y Pruskim w rozsądku y vczynieniu spráwiedliwośći czynienia w kożdych spráwách vżywáli: też to im pod iednym Pánem y rządzeniu chcemy áby było cáło y wiecżno / te swobodę im przydawßy: áby było wolno kożdému z iednégo práwá do drugiégo / wßákże bez krzywdy inych / przenieść sie. Z iednégo Práwá do drugiégo wolno sie przenieść.

A gdyż bićie Monety wierné źiemie bárzo mnoży: chcemy áby ná cztérzech tylko mieyscách źiem przerzeczonych / to iest / w Toruniu / w Elbiągu / w Gdáńsku / y Konigsbergu / y to tylko czásu woyny / wierna y spráwiedliwa wyobrażenié náßé y nápis Tytułu náßégo máiąca byłá bitá / zá nákłádem Rycérztwá y mieścżan źiem przerzeczonych: á czásu pokoiu tylko w Toruniu y w Gdáńsku okrom vbliżenia przywileiu Miástá Toruńskiégo / zá náßym nákłádem niech będźie bitá. To opátrzywßy: áby Monetá w wádze y w cénie żadnym obyczáiem nie byłá vmnieyßoná. O Monećie.

A iż my dla dobrégo spráwowánia rzeczy y Páństw ná rozmáité częstokroć mieyscá od źiem przerzeczonych dálekié z potrzeby muśimy odieżdżáć / áby dla náßéy niebytnośći źiemie oné niepodiely iákiégo niebezpiecżeństwá: Szláchetné męże dla obrony y rządzenia ich / o których vmieiętnośći práwá y wierze będźiemy dobrze rozumieć y im dufáć / tylko do woléy náßéy zá rádą Prałatów / Rad / w stárßych mieśćiech przerzeczonéy źiemi będźiemy náznácżáć: do których w niebytnośći náßéy o wßystki niedostátki y przypadki niech będźie vćieczká: á oni záwße mądrośćią / opátrznośćią / y włádzą y dekrétem niech to nágradzáią y tego popráwuią. O Spráwách w Źiemiách Pruskich.

Też Kupcy źiem przerzeczonych Pruskich / którzy do Królestwá Kśięstw y Páństw náßych przyieżdżáią / niech będą w tym osobliwym nádániu y swobodźie záchowáni: Iż ilekroć sie przyda do którychkolwiek mieysc / Miást / y miásteczek / Królestwá / Páństw náßych z kupiámi którégokolwiek sposobu y máteriiéy iecháć: niech im będźie wolno kupie ná mieyscá do sklepów / komor / domów skłádáć (których ma bydź wolny naiem) y kupie wykłádáć ku przedawániu: y wßystkié gośćińce do Węgier / Ruśi / Moráwy / Sląská / Rákus / Sáskiéy źiemie / do O wolnośći Kupiectwá Prusom w Polsce.

Wołoch niech máią wolné. Wßákże zápłáciwßy Cłá/ y záchowuiąc gośćińce stárádawné Miast Królestwá y Państw. Zá świádectwem tych listów/ którym pieczeć nászá iest záwieszoná. Dan w Krákowie we Srzode Wstępną/ Roku Pánskiego/ 1454. Przy czym támże byli Náucżćiwßy w Pánu Krystusie Oycowie/ Zbigniew z łáski Bożéy Tytułu świetéy Pryßki Kárdynał y Kráko. Jan Włodzcłáwski/ Andrzéy Poznánski z téyże łáski Bożéy Biskupi: Jan z Czyżowá Krákowski/ Lukaß z Górki.

WOLNE PRZESZCIE WSZYtkim Kupcom y obywátelom Krolestwá Polskiego/ y ziem Litewskich/ Zmudzkich/ Mázowieckich/ y Ruskich ze wßystkiemi kupiámi przez ziemie/ Morzá/ y zamorze ná wieki przez ziemie Krzyżakow ták w Prusiech iáko w Inflantciech.

List 158.

Rát Páwel z Ruzdorfu Zakonu błogosłáwionéy Pánny Máriiéy domu Niemieckiégo Jerozolimskiégo Mistrz wielki/ obiáśniamy przez niniéyßy List wßystkim: iż miedzy innémi rzeczámi sczyrości y łáski/ któré przećiwko poddánym pánstwu zakonu náßégo z ludzkości rádzi czynimy/ o tym myślimy wnocy y wednie: ábyśmy im pokóy y odpoczynienié obfité vczynili. A ták ziechawßy sie z Przełáty/ z Przeceptory/ y inną brácią zakonu náßégo/ y z Meżnémi Rycérzmi/ y opátrznémi Mieśczány nam wiernie milémi niżéy nápisánémi/ w Piątek názáiutrz po Wniebowstąpieniu Páná Krystusowym y innych dni ná brzegu rzéki Wisły ná dziedzinie Nießowéy Włodzcłáwskiéy dyocezyiéy leżącéy przećiwko Miástu náßému Toruniu z iednéy strony/ á Naiáśnieyßym Kśiążećiem y Wielmożnym Pánem Włádysłáwem Królem Polskim nic nieprzećiwiáiąc sie zgodzie vczynionéy Artykułom w niéy zámknionym/ ále oné wiecéy y wiecéy pochwaláiąc y potwierdzáiąc/ przez rozdzielenia y zámknienia niżéy nápisáné obiáśniliśmy/ wyłożyli/ y przez niniéyßy list obiáśniamy.

O wolnym Gośćińcu. Naprzód/ iż dróga iest y ma bydź wolna Kupcom y obywátelom Królestwá Polskiégo/ y ziem Litewskich/ Mázowieckich/

kich/ Ruskich/ Zmudzkich/ którzy przeieżdżáią z swémi kupiámi y rzeczámi którémikolwiek przez Pruską y Litewską y iné ziemie Zakonowi poddáné: wszákże wcále záchowawszy Cłá y Składy/ skłádánia kupi/ y inné zwyczáie: iáko to w ártykule ósmym listu ziednoczenia y zgody wieczney iest opisano/ który sie poczyna: Też wszyscy Kupcy/ etc.

Item/ niechay będzie wolné przeszćié y dróga wszystkim Kupcom y obywátelom królestwá Polskiégo/ y ziem Litewskich/ Zmudzkich/ Mázoweckich/ y Ruskich z ich kupiámi y z zbożmi którégokolwiek ziárná/ y rzeczy którychkolwiek y máteriiéy okrom przekázy y vćisków przez ziemie/ y morzá/ wody y rzéki wstępuiąc wzgórę do Królestwá Polskiégo/ y do ziem Litewskich/ Zmudzkich/ Mázoweckich/ y Ruskich/ y zstępuiąc nádół przez ziemie Państw Zakonu nászégo/ y przez rzéki álbo wody áż do morzá y zá morzá/ ná łodziách wielkich y máłych/ ná wieki gdźiekolwiek y ilekroć zechcą: które to kupie zbożá y rzeczy/ iáko nápisano iest/ iesli przerzeczeni kupcy ábo obywátele królestwá Polskiégo y ziem wysszéy miánowánych/ gdy z nimi iádąc zechcą ie przedáwáć álbo ná którym mieyscu z nimi stać v Miast/ álbo portów nád brzégi: to niech będźie ná ich woléy. A iesli nie zechcą przedáć/ mogą przez wszelkiéy przekázy iecháć álbo wzgórę álbo nádół z rzeczámi przerzeczonémi gdźie sie im będźie podobáło/ iáko wysszéy iest nápisano. Z zbożmi wolny przeiazd Polakom bydź ma.

A o dani/ którą zową Fundczol: iż Rádá Królá Je° M. przerzeczonégo to powiedźiáłá: iż przerzeczona dań iest nowa y nowo vłożona: á iż ná ten czás niebyłá/ kiedy pokóy y zgodá byłá vczynioná y vtwierdzoná: y tákowa dań długiégo czásu nie byłá vłożoná/ ále tylko dla vspokoienia morzá w ten czás/ gdy Królowa Dáciey Málgorzetá z Olbrychtem Królem Szwedzkim wiodłá woyne. Z drugiéy strony Rádá Zakonu nászég rzekłá: iż to Cło było przed zgodą wieczną/ áni byłá złożona/ áni tákowy ártykuł w liśćie zgody iest włożon/ áby które Cłá miáły bydź skłádáné: ále to sie pokázuie/ iż żadné nowé niemáią bydź vstáwiáné. Dla któréy rózności y wątpliwośći ták to było y iest zámkniono: Aby ná potym przerzeczona dań Fundthomczol/ y iéy płácenié/ było záwieszoné: áni ku płáceniu iéy kupcy y obywátele tylko królestwá Polskiégo y ziem przerzeczonych nie byli powinni ták długo: ážby było vznano/ y to sie ználázło: iesli wedle Artykulu osmégo opisánia/ o którym wysszéy sstáłá sie zmienká/ ma bydź złożona. A to ile sie dotycze Kupców O Myćie Fundczol.

pców y obywátelów Królestwá Polskiego / y ziem przerzeczonych.

O Cle Lobegeld.

Item / wszyscy Kupcy y obywátele królestwá Polskiego / y ziem Litewskich / Zmudzkich / Mázowieckich / y Ruskich od niejákiego płácenia pieniedzy / które Lobegeld zową / od zbożá w Gdáńsku bráć zwykłego / niech bedą ná wieki wolni / y wyieći: y ku płáceniu iey ná potym niech nie bedą powinni.

O Suknách Pruskich y inych kupiách.

Też wszyscy Kupcy y obywátele ziem y państw Zakonu nászego w ziemiách królestwá Polskiego tylko w ziemi Dobrzyńskiey / Kuiáwskiey / Leczyckiey / Sierádzkiey / y w Polscze w Mieśćie Gnieźnie mogą wolnie przedáwáć sukná / y ná łokćie kráiáć ná Jármárkách Miast álbo miásteczek przerzeczonych: mogą też kupowáć y wieźdź zbożá y którekolwiek inne rzeczy ná Tárgi którekolwiek.

Cło Niderloge iest záwieszone.

Tákże też Cło y Skład / który Niderloge zową / przy Lándysbergu y Zamku nowego Márgrábstwá / które powiedáią nowo bydź vłożone / niech bedźie záwieszone: y niech nie bedźie wyćiągáne od Kupców y obywátelów królestwá Polskiego áni bráne / ále rzeczy niech bywáią poręczone do tego czásu: áż Król Je° M. y my Mistrz ku rozgrániczeniu miedzy Polską y nowym Márgrábstwem posły swé zeszlą: á tám my Mistrz y Zakon przerzeczony wziąwszy pierwey wiádomość o vłożeniu nowego Clá y skłádu przerzeczonego przez posły násze to co bedźie nowego y niezwyczáynego złożymy y podniesiemy.

A o wożeniu Soli z Prus przez Ziemie Dobrzyńską to iest záwieszono / áż do odpowiedźi Jego M. Królá Polskiego. Ná których rzeczy wszystkich świádectwo / y dla zupełnieyszey wiádomośći pieczeć násza ninieyszemu listowi iest záwieszona. Przy czym byli y to stánowili Vczćiwi w Pánu Krystusie Oycowie y Pánowie / Pánowie / Jan Chełmińskieg / Gerhárd Pomorzkiego Kośćiołów Biskupi: y Vczćiwi y Vrodzeni Zakonu nászego brácia / Lodwik z Lándsze Márszałek naywyszszy / Henryk Hold naiwyszszy Hospitálarz w Elbiągu / Mikołay Jorlijcz naiwyszszy Trápiarz w Krysburgu / Márcin Kemerater w Toruniu / Jodok Hoenkirchen w Thucholi Komendo rowie: y zacni y Zakonni Zakonu nászego Professowie. Dźiáło sie y dan iest ná brzegu rzeki Wisły / ná dźiedźinie w Nieszowey w Włodzcłáwskim Biskupstwie ná przećiwko miástu nászemu Toruniu / we Srzode Oktáwy Wniebowstąpienia Páná Krystusowego / Roku Páńskiego 1424.

MIKOLAY

MIKOŁAY BISKVP ALSPERſki z ſwą Kápitułą czyni posłuſzenſtwo Kázimierzowi Krolowi Polſkiemu/ y ſukceſsory ſwe obowiezuie ná toż posłuſzenſtwo Krolom Polſkim: y vſtáwia kſztałt y obyczay Przyśiegi/ iáko potomkowie iego Biſkupi/ Prełaci/ y Kánonicy/ y káżda oſobá duchowna w Biſkupſtwie Alſperſkim przy bràniu ktoregokolwiek Beneficium przyśięgáć ma: y ktemu wſzyſtkie rzeczy opiſáne w Przywileiu pokoiá poſpolitego obiecuie chowáć.

Imie Boże/ Amen. Ná wieczną pámieć tey rzeczy. My Mikołay zá Boſką y Apoſtolſkiey Stolice łáſką Biſkup Alſperſki/ dáiemy znáć przez ninieyſzy liſt ktorym to wiedzieć należy wſzyſtkim ninie y potym bedącym/ ktorzy wiádomość tego bedą mieć: iż My vżáłowawſzy ſie ſkáżenia dobr y poddánych Kośćiołá náſzego Alſperſkiego/ ktore przez woienne ludzie ieſt y bywa do tego czáſu czyniono: y chcąc áby poddáni náſzy byli w pokoiu/ vważáiąc iż Biſkupſtwo náſze y kośćioł zá mocą wiecznego pokoiu przez naucżćiwſzego w pánu Kryſtuśie oycá Kśiedzá Rodolfá z łáſki bożey ná ten czás Włodzcłáwſkiego/ á teraz Láwentſkiego Biſkupá świętey ſtolice Apoſtolſkiey Poſłá/ miedzy Naiáśnieyſzym Kśiążećiem y pánem Kázimierzem z łáſki bożey Krolem Polſkim/ y Oświeconym wielkim Kśiążećiem Litewſkim/ Ruſkim/ Pruſkim pánem y dźiedźicem/ etc. Pánem náſzym naiłáſkáwſzym z iedney ſtrony/ y Wielmożnym á vczćiwym pánem Miſtrzem wielkim błogoſłáwioney P. Máriiey Theutonicorũ Jerozolimſkim w Prusiech z drugiey ſtrony: ktory pokoy ieſt wſczęty/ rozrządzony/ vczyniony/ y ſpráwiony/ y przez liſty/ pieczęći/ y przyśiegi ćieleſne y z tey y z owey ſtrony vmocniony y vgruntowány: zá ktorym my ieſteſmy z ćiáłá zacnego Krolá Polſkiego/ ktoremuſmy ſie do tego czáſu ſprzećiwiáli. Ná ten czás tedy Naiáśnieyſzego Páná Krolá Polſkiego y iego zacnośći

List 159.

Biſkup Alſperſki zá páná Krolá Polſkiego zna.

potomki Króle Polskié nam y potomkom nászym wespólek y Kápitule nászéy przerzeczonéy/ mocą roskazánia/ które było zlecono zupełnie niektórym osobam/ które to roskazánie násze w rekách Naiáśnieyszégo Królá Je° M. y iego Jásnośći Rad zostáwili/ wyználi/ y wyznawamy przez ninieyszy list: iż iest Pánem y obrońcą kośćiołá nászégo/ Zamków/ Miast/ y Wássalów nászych: y zá łáską przeiednáną nam iego Jásnośći stoiąc przy postánowieniu przerzeczonégo wiecznégo pokoiu/ y od niego niwczym nieodstepuiąc Nas/ Kośćioł/ Kápitułe/ poddáné násze ták duchowné iáko świetckié/ do ćiáłá y iednośći przerzeczonégo zacnégo Polskiégo Króleſtwá przywrácamy/ pod Artykuły niżéy opisánémi. Dla których chowánia mócnieyszégo/ Nas/ Kośćioł/ Kápitułe/ y poddáné násze y ich potomki obowiezuiemy: iż té Artykuły ná wieki będą chowáć: których Artykułów opisánié słowo od słowá iest tákowé.

Byskup Alsperski obowiezanie sie trzymáć Artikuły niżey nápisáné.

Naprzód/ iż kożdy Biskup Alsperski który będźie po nas/ y inni wszyscy zá czásem będący ná wiek wiekom we trzech Miesiącách ode dniá wzięćia listów od Apostolskiéy Stolice ná opátrzenié Kośćiołá Wármieńskiégo/ będźie powinien álbo będą powinni oblicznie przysądz przed bytność Máiestatu Królewskiégo/ y iego potomków/ gdy będą w ziemiách Pruskich: álbo w niebytnośći ich ná Zamek Márienburg: á tám w rekách Biskupá nie innégo/ iedno którégo Król Je° M. náznáczy w Kośćiele więtszym v wielkiégo Oltarzá/ przy bytnośći Woiewody Márienburskiégo/ y Stárosty/ y Mistrzów/ Miesczan z Toruniá/ z Elbiągu/ y z Gdańská niniéyszych y ná potym będących przysięgę vczynić będą powinni táką: iáką y my Mikołay vczyniliśmy pod tym ksztaltem/ iáko niżéy iest opisan: y ná zamek przerzeczony ziecháć zá obwiesczeniém ná czás wypisány. A gdźieby ieden álbo wiecéy ich z tych opisánych przyiecháć dla zátrudniénia niemogli: przedśie w rece rzeczonégo Biskupá przed témi/ którzy sie ziádą Biskup ábo Biskupi/ którzy ná potym będą/ Alsperscy przyśiądz w té słowá będą powinni:

O Przyśiedze Byskupá Alsperskiégo Krolowi Polskiemu.

Ja N. Biskup Alsperski/ obiecuie y przyśięgam: iż od tego czásu y nápotym będę wierny Naiáśnieyszemu Pánu memu Kázimierzowi Polskiemu/ y iego potomkom Krolom y Krolestwu Polskiemu/ iáko Pánu y obroncy kośćiołá mego

y iego

y iego Kápituły: y przy Jego Jáśności y Krolestwie bede stał/ y przy iego potomkách iáko Rádá iego Jáśności przeciwko kożdemu iego nieprzyiacielowi: z ktorym to nieprzyiacielem żadnego stánowienia y przymierza nie bede czynił/ przez zwolenia iego Máiestatu. A zapis wiecznego pokoiu we wszystkich ártykułách/ punktćiech: y też zapis przez mego przodká Mikołáiá Biskupá Wármienskiego vczyniony/ z zwoleniem Kápituły nie zgwałcenie bede trzymał: rády mnie zwierzoney ku szkodźie iego Jáśności nie bede opowiedáł: y wszelką chytrą zmowę álbo stánowienie/ ktore poczuie bydź czynione ku szkodźie y niepożytku krolewskiego Máiestatu y iego potomkow/ álbo krolestwá y ziem/ y miast Pruskich/ wćielonych w zacne Krolestwo Polskie/ o ktore bede wiernie rádził/ przestrzege wczás/ y bede dawał znáć. Ták mi Boże pomagay/ y te świete Boże Ewánielie.

A gdźieby ktory Biskup Wármienski zá czásem bedący przysięgi wiáry swey wedle kształtu y czásu opisánego zániedbał vczynić: tedy tym/ ktorzy lennem práwem imioná dźierżą/ y poddánym przerzeczonego Kośćiołá Wármieńskiego bedźie wolno/ nic tym poczćiwośći nienáruszywszy/ przez karánia od posłuszeństwá rzeczonego Biskupá/ ktore mocą przysięgi iest vtwierdzone/ odstepić: y przy Krolewskim Máiestaćie do tego czásu/ áż przysięże/ przestáwáć y bydź. Poddáni biskupá Alsperskiego mogą iego bydź nieposłuszni/ gdźieby krolowi nie przysiągł.

Też od tego czásu y ná wieki Wássały y poddáni Kośćiołá Wármieńskiego ktoregokolwiek stanu y záwołánia są/ z Ziem y z Miast ták nászy Biskupi/ iáko Kápitulni w dźieśieći á w dźieśieći lat przyśiege wiernośći Krolowi y Krolestwu Polskiemu/ y tudźiesz około chowánia pokoiu wiecznego/ y o Artykułách zámknionych w ninieyszym Zápiśie będą powinni odnáwiáć w rekách Rad Krolá Je° M. ktorzy ná to będą náznáczeni ná wieczne czásy: ktore dźieśieć lat początek swoy wezmą y poczną sie ode dniá vczynienia przysięgi przez przerzeczone Wás- O Poddánych Kośćiołá Alsperskiego

sały

ſały y inne poddáne Kośćiołá przerzeczonego: która hnet vczyniona bydź ma.

O Kápitule Wármienſkiey.

Też poddáiemy ſie / y ninieyſzym liſtem obowiezuiemy Nas y potomki náſze z Kápitułą Kośćiołá náſzego Wármieńſkiego: iż ná przyſzłym wybiéraniu / które zá czáſem bedźie / álbo żądániu Biſkupów rzeczonego Kośćiołá Wármieńſkiego Kápitułá tegóż kośćiołá bedźie powinná obráć oſobe wdźieczną Máieſtatowi Królewſkiému y iego potomkom.

O Prełaćiech y Kánonikách Alſperſkich.

Też kożdy Prełat y Kánonik rzeczonego kośćiołá Wármieńſkiégo w iednym Mieśiącu od przyiecia w Kápitule álbo od preſentáciey w kośćioł / gdy tylko weźmie poſſeſsią / bedźie tákże powinien przyśiąc wierność iego Jáśności / y chowánie wiecznégo pokoiu / wedle obyczáiu niżéy opiſánégo w rece Biſkupá y Kápituły Wármieńſkiéy: którzy przez ſwé otworzyſté liſty o kożdégo Kánoniká y Prełatá przyśiedze naiwyſzſzému Przełożonému w Pruśiéch bedą powinni pewną ſpráwe dáć. A ſpoſób przyśiegi ma bydź w té ſłowá:

Przyśiegá Kánonicza

Ja N. Prełat y Kánonik Kośćiołá Wármienſkiego / przyśiegam / y obiecuie: iż od tego czáſu y potym bede wierny Naiáśnieyſzemu Pánu memu Pánu Káżimierzowi Polſkiemu Oświeconemu Krolowi / y iego potomkom Krolom y kroleſtwu / iáko pánu y obroncy kośćiołá Wármienſkiego: y zapis pokoiu wiecznego y rozdźielenia w nim przez Oycá Mikołáiá Biſkupá Alſperſkiego / zá zwoleniem Kápituły opiſány nie zgwałcenie bede chował. Ták mie Boże wſpomoż / etc.

Wóyt Kośćiołá Wármienſkiégo bedźie powinien Królowi przyśiąc.

Też iáko Kśiądz Biſkup / tákże y Kápitułá zá czáſem bedąca / gdy zechce Wóytá ſtánowić álbo odmienić / álbo ich Adminiſtrator w wákowániu Biſkupim: tedy nie innégo máią ná Wóytoſtwo obiérać / iedno z ſtrony poddánych Máieſtatu królewſkiégo / y z tych / którzy pod Páńſtwem Kośćiołá Wármieńſkiego ſą: który ták obrány tymże obyczáiem bedźie powinien Królo. Je° M. przyśiądz: ieſliże przedtym nieprzyśiegał. Też gdźieby Miſtrz wielki żadnym obyczáiem przyśiądz niechćiał /

chćiał/ álbo z Królewską Jáſnośćią nie zgadzał ſie/ y przyſzłoby od tego czáſu álbo ná potym do woyny/ álbo też z inémi nie przyiacioły: tedy my Mikołay Biſkup/ bedźiemy y náſzy potomkowie bedą być ná pomocy/ y rádźić Jego Jáſnośći tylekroć ilekroć tego bedźie potrzebá/ iáko Rádá Jego Jáſnośći/ y Zamkiem/ Miáſty/ Wáſſálmi/ ták náſzégo Biſkupſtwá iáko Kápituły: ták iż przez wſzelkiégo ſprzećiwienia Zamki y miáſtá Kośćiołá przerzeczonégo ludźiem królewſkim máią być otwárté/ y wſzelkim niebezpieczeńſtwam poddamy ſie y potomkowie poddádzą z Jego Jáſnośćią. Ani żadnych tráktatow/ zwiąſzków/ áni przymiérza z nieprzyiaćielmi bedźiemy czynić/ y potomkowie náſzy: okrom wiádomośći y zwolenia Królá Jego M. y iego potomków.

Biſkup obiecuie przy Królu ſtać ná nieprzyiaćiele iego

Też ilekroć Beneficia ták Curata iáko nie Curata bedą wákowáć w Biſkupſtwie náſzym Wármieńſkim: tedy przy ſtáwieniu ná to Beneficium my Mikołay Biſkup y náſzy potomkowie/ álbo náſz y potomków náſzych Wikáriy ná mieyſcu náſzym bedący/ bedźiem/ bedą y bedźie powinien ſłucháć przyśiegi v kożdégo z nich około chowánia pokoiu wiecznégo/ y trzymánia wiáry Królowi Jego M. y króleſtwu Polſkiému.

O przyśiedze Kánonikow Wármieńſkich.

Náoſtátek to przykłádamy/ y tym nas y potomki náſze obowiązuiemy: áby poddánym ták Biſkupim iáko Kápitulnym wſzyſtkim y kozdému z oſobná było wolno w ſpráwách Rycérſkich y lennych/ vſczypliwych y nieuſczypliwych/ y w którychkolwiek innych Swietckich do Królá Jego M. áppellowáć/ y ſkárżyć ſie w vćiſku iákim y w nieotrzymániu ſpráwiedliwośći/ y do potomków iego Królów Polſkich ná wieczné czáſy: wſzakże záchowawſzy piérwéy porządek Appellácyiéy w ſpráwách mieyſkich do prawa Chełmieńſkiégo/ Lubickiégo/ Máydemburſkiégo/ y inych z których ſie weſelą: którym nie ma być nic vbliżono. Wſzakże to oſobliwie wyráziwſzy: iż ilekroć przyda ſie komu do Królá Je° M. áppellowáć: tedy przed námi Biſkupem y potomki náſzémi poſtáwi rękoiemſtwo: iż ieſliby áppellácyiéy w czáśie tym/ który przez nas Mikołaiá Biſkupá y náſzé potomki wedle potrzeby Rzeczypoſpolitéy bedźie náznáczon nie bedźie chował/ álbo w rzeczy ſwéy vpádnie: tedy niech ſtronie przećiwko/ któréy ruſzył/ winę ſtrácenia rzeczy y zápłácenia nakłádów przepádnie. Które wſzyſtkie y kożdé z oſobná rzeczy my Mikołay Biſkup Wármieńſki przerzeczony/ z Kápitułą/ Wáſały/ y ze wſzyſtkiémi poddánémi náſzémi mocnie nienáru-

O áppellácyiéy do królá.

nienáruszenié wypelniáć / y niezgwałcenié ná wieki chowáć obiecuiemy: y nas / y potomki násze / y Kápitułę násze przerzeczoną / z Wasálli y poddánémi Kośćiołá nászégo wszytkiemi przez ninieyszy liſt obowiezuiemy. Ná których wszytkich rzeczy wiáre y lepszé świádectwo ninieyszy Liſt nászą y Kápituły nászéy pieczęćią kazáliſmy vtwiérdźić. Dan ná Séymie Piotrkowſkim Wálnym we Czwartek pietnaſtégo dnia Lipcá / aliâs w dźień Rozeſłáńców / Roku Páńſkiégo / 1479.

Król Zygmunt wyznawa, którym ſpoſobem ieſt nábyta Pruſka ziemiá, y wybáwioná od Krzyzaków: á iz tego plecámi ſwémi Polacy popiéráli, czego tenze Król y Kroyniką ſámych Pruſaków poświadcza.

Sigismundus Cracouiæ 1543.

TAmetſi verò incolas Ducatus Pruſsiæ iam eò adduximus: vt contra violentum hoſtem, nobis & regno noſtro, omnibus facultatibus, ac etiam iugulis ſuis, ſe auxiliaturos receperint: quia tamen ſubditi regni noſtri Poloniæ, minus quàm oportet, illos ſeſe facturos promiſiſſe affirmant: Quod ſcilicet tantùm contra violentum & potentem hoſtem, auxilia ferre, non autem ſingulis annis, communem & ſolitam defenſionem ſuſtinere deberent; cùm ipſi non ſolùm in vna re, ſed in omni neceſsitate illorum, quò minus eos defendant, nihil deuitent: Quodque ſciant ipſos in Chronicis ſuis habere deſcriptum: quia ipſoſmet, vt liberarentur ex oneribus & ſeruitute ordinis, virtute ac potentia ſua adiuuerunt; vt omninò libertates eorum, ſanguine ſuo militari redemiſſe, atque mercatos eſſe, ſit confeſſum. Illis ergo promiſimus & promittimus, nos denuò velle Conſiliariis noſtris, & ſubditis terrarum Pruſsiæ in id Comitia edicere: & nuntium noſtrũ ad eos mittere, Conſiliis ipſos eò adducendo; vt non ſolùm contra violentiorem hoſtem, verùmetiam vt vniformem ſingulis annis defenſionem, contra quoſuis Reipub. hoſtes, cum ſubditis noſtri regni communibus viribus ſuſtinerent. Qua quidem in re, ſi noſtris conſiliis & adhortationibus obſequi noluerint, tum in primis

w Łác. Liſt. 15 ſta. 12

in primis Comicijs Regni nostri, consilia Senatus nostri eo nomine exquiremus: Quid nam vlterius in eo negotio facere debebimus. Quod autem de Ducatu Prusiæ scripsimus: hoc idem etiam de Ducatu Oswiecimeñ. & Zatoriensi, facere volumus & pollicemur.

Do Prus Rewizorowie wysłáni.

Iuż dosyć czyniąc Constituciiey Lońskiey/ Rewizory do wszech dóbr nászych/ ták tych które w possessiiey y dispozyciiey swey mamy/ iáko też Dekrety nászemi teraz posądzonych/ wysyłamy wedle opisánia Constituciiey Seymu Lońskiego/ rewidowáć y inwentowáć dochody/ których podálismy im spiski/ áby wiedzieli do których dóbr iecháć máią/ choćiaż w possessiiey nászey nie są: wszelákich dóbr y prowentów Stolice nászey Królewskiey/ illis exceptis, ná których są summy stáré y dobré náleźione y osądzone. Zyg. Aug. w Wárszá. 1563. List 18. stá. 4.

Ode Cłá Szláchtá Pruska wolna.

Od wołów y koni ná włásną potrzebę Szláchty Pruskiey w Koronie kupionych/ Cłá Szláchćic nie powinien dawáć: wszákóż przysięgę káżdy táki powinien vczynić ná Komorze Celney/ że nie ná przedáy/ ále ná włásną potrzebę tákowé woły y konie kupił. Toż sie ma rozumieć y o inym bydle. Stephan w Wárszá. 1581. List 215.

O cudzoziemcách zamorskich.

Iż śiłá ludźi z zamorza cudzoźiemców do Prus sie przyprowádziło/ którzy źiemskich máietności nákupili/ álbo na tákowé imioná y ná zastáwę dawáli/ y dawáią. A iż tákowi ludźie przychodniowie nie są nobiles regni, & Terrarum coniunctarum. Vstáwiamy tą Constitucią ninieyszą/ áby ći zamorscy y cudzoźiemcy/ co máietności źiemskich nákupili/ do trzech lat powinni to poprzedáć/ pod vtráceniem teyże máietności. A ktoby sie tákowy tego ná potym ważył/ záraz in instanti, y pieniądze/ y máietność źiemską trácić ma do skárbu Koronnego: o co forum ad instigationem cuiusuis ná Tribunał peremptoriè bydź ma/ inter officij causas. Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 15.

PRVSKIE MIASTA.

GDANSK.

Miástá Pruſkié máią śiłá Przywileiów, zwłaſczá Gdáńſk: ále iémi naprzód ięto brákowáć ná Séymie Wárſzáwſkim, 1563. liſt. 22.

Zátáione liſty.

Zyg. Aug. w Warſzá. 1563. Liſt. 22.

A Iż to bydź może/ że ſie nie wſzyſcy z liſty ſwémi ná dániny/ záſtáwy/ lenná álbo funduſzé/ okazáli/ chcąc w tym przed inémi vlec: przeto my wſzyſtkie Rewizię y Dekrétá náſzé/ którés my ná tym Séymie ná liſty tákowé czynili/ do Powiátów iáko którému należą im narychléy bedźie mogło bydź/ oddáć roſkażemy: á do Prus ná ſądy ich ziemſkié/ áby tám ſzláchtá wiedząc y máiąc terminácią Dekrétów/ obaczyć mogli/ ieſliby ſie kto vtáił. A gdźiebyſmy my wiádomośći iákiéy doſtáli/ iżby ſie kto z tákowémi liſty zátáił/ tedy to ná przyſzłym Séymie proponowáć mamy: á gdy to Séym naydźie bydź rzecz ſłuſzną/ pozwáć tákowégo ná tenże Séym mamy/ á tám rozſądek o nim táki/ iáki ſie nam y Rádam náſzym zdáć bedźie/ vczynimy. Káżdy tedy ktobykolwiek był należion/ co ſie z liſty ſwémi Exequuciiéy podległémi vtáił/ nie tylko táki? Dekrét iáko inny odnieść ma/ ále y iuż dobrá tákié puśćić bedźie powinien.

Miáſtá Pruſkié.

Tenże w Lublinie/ 1566. Liſt 69.

A Co ſie dotycze Conſtituciiéy o Pruſkich miáſtách/ które z liſty ſwémi według Wárſzáwſkiéy Conſtituciiéy/ á potym też Piotrkowſkiéy peremptoriè miáły okázowáć ſie. Tedy iż z nimi nie ſtáneli/ Stanom Koronnym proponowáliſmy to: zá których zdániém przychyláiąc ſie do Conſtituciiéy Séymu Wárſzáwſkiégo o zátáieniu liſtów/ ználeźliſmy: iż ná Séym bliſko przyſzły Koronny Piotrkowſki/ pozwáni máią bydź wſzyſcy ku Conſtituciam Séymów przeſzłych. O których podług Conſtituciy rozſądek vczynimy.

O tychże Miáſtách.

Iż we=

Iz według Constituciiey Lubelskiey pozwáne są miásta Pruskie ku Constituciam przeszłym/o zátáionych liściech/á tu nie stánęły. Tedy zá rádą Senatu Koronnégo y Posłów Ziemskich / nayduiemy bydź vpádłémi w dobrách Exequuciiey należących/ y tákże przeciw nim postąpiemy / iáko y przeciw inym / obyczáiem wysszey opisánym. A tákże też y przeciw tym/którzy Rewizyiey nie dopuścili / ták w Prusiech / iáko y w inszych Páństwách nászych. Támże. w Piotrk. 1567. List 73.

Przyśięgá Burgrábie Gdanskiégo.

Alexánder. List 163.

EGo N. Iuro : quia fideliter Ius Regium tuebor: & quidquid ad Ius & personā Maiestatis Regiæ pertinet, attendam, & attentabo, agam & procurabo : vt æquè benè pauperi, sicut diuiti iustitia ministretur. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Crux.

O Monećie Miast Pruskich.

Zygmunt w Kráko. 1539.

Iz ztąd wielką szkodę do Rzeczypospolitey Królestwá widźimy przychodźić: żeśmy od kilká lát pieniedzy przestáli bić: á Prusacy w przedśiewźieciu swym trwáią. Dla tego obiecuiemy to vczynić / y srodze zákażemy miástóm Pruskim : áby ieśli chcą monete bić / iáko przywileie ich w sobie zamykáią/stáre znáki ná nie kłádli/ á nászych znáków nie śmieli vżywáć. A ieśli nie będą posłuszni / tedy zápowiedźią to ostrzeżemy: áby żaden nád wolą násze pod znákiem nászym pieniedzy bitych y kowánych nie vżywał: y áby tákowé pieniądze były wyrzucone y wywolané/ o to sie stáráć bedźiemy.

O MIEDZI Pruskiey. *Pátrz wysszey w pierwszey częśći Státutu.* Lib. 3. Tit. *Miedź.* fol. 283.

O SOLI Gdáńskiey grádowey. *Znaydźiesz wysszey w księgách 6.* Titulo *Sól.* fol. 389.

Które towáry do Gdanská pusczáć máią landem, á które wodą.

Zygt. Aug. w Piotrk. 1565.

A Co sie tycze Gdáńská/tedy vstáwiamy : áby do niego wo-

dą inné towary nieʃzly / iedno zbożą / mąki / y leśné roboty: A ktemu rzeczy wʃzyſtki ku żywnośći gospodárſtwá właſnego ʃzláchetckiégo / á ziemią drógámi ſtárémi y zwyczáynémi woly trawné y karmné wolno iśdź máią/zápłáćiwʃzy cłá y mytá powinné y zwyczáyné.

Gedanen. Priuilegio doceant, quòd Nobiles cogantur illis frumenta ſua vendere.

Sigiſmun. Crac. 1539.

GRauiter queſti ſunt nobis Nobiles regni noſtri, de magnis difficultatibus, quibus in frumenti venditione premi ſe à Gedaneñ. Ciuibus & ſubditis noſtris dicebant. Qui plerunq; in has eos anguſtias adducunt, vt quanti ipſi velint frumenta diſtrahere cogantur: dum pręciſa ſit poteſtas alijs ea quàm Ciuibus Gedanenſib. vendendi. Horum itaque clamoribus aſsiduis victi, facturos nos polliciti ſumus, vt in his quæ proximè habituri ſumus comitijs Gedaneñ. exhibere Iura ſua & Priuilegia mandamus: quibus nixi, liberam cui velint frumenta vendendi facultatem Nobilibus Regni noſtri non permittunt. w Przyw. lu. liſt. 458.

Extraneis poſſunt vendere.

Támże.

Neq; Capitanei, neq; Ciuitatum Officiales prohibebunt, quò minus Nobiles aut extra Regnum euehant ſua frumenta, aut venientibus aduenis liberè vendant. Quocirca vt & Bidgoſtiæ liberè illa vendant Capitan. ſub pœna xiiij. Marcar. prouidebit. Ibidem 153 ub.

APPELLATIONES.

Duces & Ciuitates liberrimæ ad Cameram Imperij appellant: & quomodo Gedanenſes non appellant. *O czym téż zmianká,* fol. 139. ſuprà.

Ordinácia Zygmuntá Królá z ſtrony Pruſkiégo Kśięſtwá we Gdanſku.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux &c. Significamus tenore præſentium quibus expedit vniuerſis. Quia conſulere volentes multiplicibus erroribus & abuſibus, qui cùm in diuinis tum etiam humanis rebus inoleuerant in Terris & Ciuita- Prilu. 778.

uitatib. nostris Prussiæ, venimus huc ad easdem Terras omnibus aliis negotiis nostris intermissis, & auspice Domino Deo rectè omnia, quæ reformatione indigebant, confecimus. Præterea etiã ad futurum deinceps bonum regimen constitutiones & ordinationem opportunam in ipsis Terris relinquere operæpretium esse duximus. Proindeque de consilio & consensu omnium Consiliariorum & Nunciorum communitatis tam Militaris quàm etiam Ciuilis ordinis, infrascriptas constitutiones edidimus & promulgauimus.

Palatini Iura sciant & habeant.

Inprimis quisque Palatinus habeat apud se exemplum seu copiam priuilegij Terrarum Prussiæ, & illud vnicuiq; petenti ostendet, & coram eo legi faciet, quod nos manutenere, & secundùm ipsius tenorem Dignitates, Officia, & Capitaneatus solis indigenis conferre dignabimur.

Ius Culmense conscribatur.

Cæterùm cùm Ius Culmeñ. quo potissimum Prussia vtitur, scripturis saltem, autenticis nusquam, reperiatur esse sancitum, multaque propterea oriantur incommoda: Venerabiles & Egregios deuote nobis dilectos Tidemannum Gise, Custodem & Canonicum Varmieñ. Matthiam Slewniczki, Canonicum Gnesneñ. Achacium Frenut, Canonicum Varmieñ. Franciscum Soldaw, & Philippum Holkner, designauimus; vt hoc anno ad Calendas Octobres Mariemburgi conueniant, & eiusmodi Ius cum eius Constitutionib. passim colligant diligenter, conscribantque, vt deinde typis excussum & euulgatum ad omnium notitiam perueniat, firmiterque à cunctis obseruetur.

Iudicia Terrestria quando celebrari debent.

Iudicia autem Terrestria in singulis Palatinatib. quotannis bis seruentur. ita vt in Palatinatu Culmeñ. primum Iudicium feria tertia post Dominicam Quasimodogeniti, Secundum autem feria tertia post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus iuxta veterem consuetudinem celebretur. ex quibus quidem Iudiciis Terrestribus Appellationes ordinarie fiant ad Conuentus generales Terrarum Prussiæ. A Conuentibus autẽ generalib. ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium conformes sententias continuerit.

Gradus Appellationum.

Pœna contra temerè litigantes.

Vt autem friuolæ & temerariæ Appellationes nonnihil cohibeantur, quisquis à Iudicio Terrestri ad Conuentum generalem appellauerit, tres Marcas in Iudicium reponat. Si verò à Conuentu generali ad nos appellatum fuerit, sex Marcæ deponantur. & si appellans coram Iudice appellato succubuerit, in vsum publicum Iudicij in quo erant repositæ cedant; alioquin parti restituantur.

Quæ causæ à Palatinis iudicari debent.

Nec Palatini iudicent causas ad Ius Terrestre spectantes, nisi de consensu Partium, & prouocantes ad Iudicium Terrestre remittant; exceptis causis leuioribus, quæ videlicet valorem decem Marcarum non excedant. Hæc quidem sine strepitu Iudicij de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis & de facto recenti deprehensis, indilatam iustitiam ministrent: nec partes contendentes ad componendum amicè inter se controuersiam cogant: nec exigant vllas pœnas, nisi per Iudicium decretas. Quarum pœnarum tertia pars Iudicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant.

Palatini & Capitanei iudiciis Terrestribus subsint.

Palatini & Capitanei citati, tã in Iudicio Terrestri, quã Conuentuũ publicorũ respondere sunt obligati, exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergẽtibus. Capitanei autẽ iuxta continentiã Priuilegij Terrarũ Prusiæ sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum suarũ sint Iudicio Terrestri subiecti.

Notarius Terrestris sit.

Statuimus præterea, vt communibus Consiliariorum votis Notarius Terrestris Nobilis possessionatus, linguas necessarias calens, & alias, ad hoc Officium eligatur: qui cùm iuratus fuerit, exclusis tam Ecclesiasticorum Prælatorum, quàm Ciuitatum ac aliorum, Notarius solus secretorum consiliis & Conuentuum publicorum Iudiciis intersit. Literas & Acta Iudicialia diligenter conscribat, ac Iura Partiũ in Iudicio producta fideliter custodiat.

Commissarii in quibus causis à Rege dari possunt.

Vt autem temerariæ lites amputentur, Commissarios siue Iudices delegatos non deputabimus in causis ad Iudiciũ Terrestre spectantibus, & minus in eo iam pendentibus; nisi per appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, à sententia definitiua seu interlocutoria iam lata, ad Tribunal nostrum deuolutæ fuerint; exceptis causis limitũ, bonorũ nostrorũ Regaliũ: nec Iudices delegatos seu Cõmissarios, à quibus semel appellatũ est, in eadem causa denuò deputabimus, aut causam ad illos remittemus. Non enim verisimile aut honestũ videbatur, quòd Iudex pristinã suam sententiam retractet, aut aliter iudicet, quàm antea iudicauerat.

Conuentus publici quando celebrari debent.

Conuentus autem publici seu generales iuxta proximam ordinationem nostram in Prusia quotannis bis celebrentur. Verno videlicet tẽpore Dirsauiæ ad diem S. Stanislai: Tempore autẽ Autumni in Graudentz, ad diem S. Michaëlis. Conuentus autẽ peculiariter per nos instituẽdus, locũ & diẽ ex nostro arbitrio sortietur.

Ad Conuentus ex omnibus Iudiciis appelletur.

Ad prędictos Conuentus, omnes causæ tam ex Ciuitatib. quàm Iudiciis Terrestribus per appellationem deuoluantur, & etiam sine speciali commisione nostra iudicentur. Deinde verò, & non antea, ad supremum Tribunal nostrum remittantur, parte prouo-

cante: cui ad prosequendũ appellationem à Iudicibus legitimis terminus præfigatur. Quam appellationẽ, si intra vnius anni spatium non prosequeretur, prior sententia iuxta Iuris communis dispositionẽ in rem transeat iudicatam, & executioni demandetur.

Ante Conuentum verò publicũ per nos & successores nostros singulariter instituẽdũ, in singulis Palatinatib. Culmeñ. videlicet, Mariẽburgeñ. & Pomeraniæ, fiat Nobilitatis cõuentio particularis. quã secundũ morem antiquũ Palatini ex singulis Districtib. Palatinatus sui ad aliquẽ locũ conuenientẽ literis suis cõuocent: vt Nuntij ad huiusmodi Conuentũ mittendi eligantur. Qui autẽ vocatus nõ cõparuerit, pœnã duarũ Marcarũ pendet. Cuius medietas Palatino eius loci, altera verò medietas ærario publico proueniat. *Ante Conuentũ generalem Nobilitatis Conuentiones fiant.*

At cùm frustrà sentẽtiæ ferantur, nisi legitimè executioni demãdentur, volumus & irrefragabili constitutione sancimus, vt deinceps vnusquisq;, cuiusuis conditionis vel eminentiæ fuerit, rei iudicatæ sine omni contradictione cum effectu pareat, & obsequatur. Alioqui locorũ Palatini nullo alio à nobis mandato expectato, legitimã executionẽ faciant: adiuncto sibi, vbi causæ conditio postulauerit, Capitaneo & Nobilibus illius Districtus: aut etiam si necessitas exegerit, omnibus & singulis nostris Vasallis seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendũ illi sub Iurisiurandi debito & amissione feudorum obligatos esse decernimus. Si verò maiori potentia sit opus, negotiũ ad nos referri volumus: vt opportunis rationibus rebus prouideamus. Palatinos similiter ad huiusmodi executiones faciendas, iustitiamque oppressis administrandã, Iusiurandũ nobis præstitum adigat. Quos etiã si remissiores fuerint, quinquaginta florenorũ Hungarical. pœna plecti volumus. Cuius mulctæ medietas parti, cui iustitia denegata est: Altera verò medietas ærario publico Terrarũ Prussiæ cedat. Vbi autẽ quis executioni violẽter resistere cõuictus fuerit, pœna banni, siue proscriptionis ac bonorũ cõfiscatione puniatur, ex quibus bonis parti læsæ primũ fiat satis. Quod reliquũ fuerit, fisco applicetur. *Quæ formula Palatinus rem iudicatam exequi debet.*

Statuimus præterea, vt nullus Capitaneus, Nobilis, Ciuis, aut quiuis alius cuiuscunq; conditionis existat, personis, Castris, domibus, aut possessionibus alicuius vllam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere præsumat. Alioquin super his conuictus, iuxta antiquum plebiscitum Terræ Culmeñ. capitali pœna puniatur. *Violentiæ conuictus capitis pœna mulctetur.*

At cùm aliquis Nobilis decreto publici Conuentus, Iudicio Palatinorum, aut Terrestri capitur: sub certis pœnis in potesta- *Nobilis captus palatino tradatur.*

Nobilis captus Palatino tradatur.

tem, aut carcerem Ciuilem non tradatur: sed in manus Palatinorum. Si quis autem in ciuitate, vbi nulla arx est, capiatur: & authoritate Conuentus, Palatinorum, Iudicij in carcerem Ciuilem conijcitur in potestate eorundē, & non Ciuitatis permaneat. Fideiussoria tamē cautione à carcere huiusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis: Alioquin sub pœna viginti florenorum Hungarical. quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absq; vlla remissione persoluen. Nobiles & eorum subditi authoritate seu potestate Ciuili non capiantur, detineantur, aut arestentur: nec vicissim Nobiles authoritate propria capiant aut detineant Ciues, aut eorum subditos: sed vnusquisque coram Iudicio suo ordinario conueniatur, & iustitiam requirat.

Quæ pœna est, si quis Nobilem eiusué subditum aut Ciuem capiat.

Libera sit nauigatio.

Præterea ne in fluminibus Prussiæ præsertim nauigabilibus, & item Fehres, Bree, & Bda, ac etiam Redæ in Districtu Puczkouień. obstacula fiant: vt tam piscibus quàm nauibus & lignis liber transitus permittatur: nisi quis speciale priuilegium super hoc habuerit.

Qui in lacubus Regiis piscari possunt.

Nobiles autem qui habent priuilegium piscandi in lacubus nostris Regiis, & testibus fidedignis probare possunt se fuisse in possessione piscandi: & quorum vel limites aut ager stagnis nostris Regiis adiacet; his quidem piscatio permitti debet, sed paruis retibus duntaxat ad vsum & mensam eorum propriam: non autem ad vendendum. Ea tamen conditione, vt retia Castreń. primos in hyeme habeant tractus: & quòd tempore, quando pisces, qui Germanicè Bressen, Polonicè verò Klescz vocantur, semen aut fœtum emittunt, nulli liberum sit in lacubus nostris Regijs piscari: ne huiusmodi piscium fœtura in augmentando impediatur.

Spirituales ne Terrestria bona acquirant.

Præterea vt Ecclesiastici bona Terrestria Ecclesijs adscribenda, & approprianda, siue incorporanda, absque speciali consensu nostro, à modò non nisi à suis Vasallis emant, nec obsequia nobis ex ipsis debita intereant, pro se verò priuatim illa emere possunt. quæ si in vita sua non alienauerint, aut cuipiam non donauerint, ad eorum propinquos & consanguineos deuoluantur.

Ciues & plebei bona Terrest. ne emant, alioquin militet qui illa prius acquisiuit.

Similiter, ne Ciuis aut ignobilis quispiam, bona Terrestria emat. Si verò iam empta possideat, non per conductitias personas, sed propria, seruitia seu obsequia debita, ad bellicam expeditionem de ipsis sub eorundem amissione præstet.

Vbi & quomodo aliquis uenationem exercere debet.

Nec omninò liceat à modò Rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in syluis, & agris ponere: canes aut retia venatoria ha-

ria habere. alioqui in poteſtate dominorum ſit, Bombardas, canes, & retia huiuſmodi auferre: & pro qualitate exceſſus mandatum præuaricantes in decem Marcis pec. domino fundi applicandis, toties quoties, punire. exceptis foſsis pro luporũ captura. quas tamen ſine præiudicio cuiuſuis quilibet cũ conſenſu dominorum ſuorum habere poteſt. Simili modo, nec Palatini, Capitanei, aut Nobiles alter in alterius fundo abſq; voluntate Domini fundi venari: nec in ſyluis feras domare, aut cicurire debet, quod Klopfen vocant, ſub amiſsione retium, equorum, & curruum. Bombardis autem nemo omninò nec in proprijs, nec alienis ſyluis ſub pœna centum floreñ. Hungarical. irremiſsibiliter ſoluendorum, à modò vtatur. Cuius mulctæ medietas nobis, altera ærario publico Terrarum Pruſsiæ proueniat.

Conſiliarij res uendibiles æſtiment.

Volumus item, vt in Conuentu generali proximo per vniuerſos Conſiliarios harum Terrarum omnium rerum vendibilium æſtimatio, & iuſti pretij conſtitutio fiat: vtq; diligentior reſpectus ad menſuras, & omnia pondera habeatur; vt dolus ac deceptiones malitiæ vitari poſsint.

Fines prouinciæ prædonibus purgentur.

Item, vt Palatini & Capitanei diligenter fines Terrarum obſeruent: ne prædones & graſſatores ingrediendo & egrediendo impune graſſentur.

Plebs exarmata incedat.

Item, ne Ruſtici cum cuſpidibus, lanceis, gladijs, aut ſimilibus armis publicè aut priuatim incedant, eaſque deferant, niſi à Dominis ſuis ad venationem vocati fuerint.

Poloni ad opificia ſuſcipiantur.

Diſtrictius etiam inhibemus, ne Poloni à modò ab opificijs Ciuitatũ quarumlibet arceantur: ſed pari conditione cum Germanis & alijs nationibus admittantur, non obſtantibus huiuſmodi opificiorum contrariis conſtitutionibus. ſub pœna L. floreñ Hũgar. qui eos non receperint infligenda: perque loci Capitaneum pro fiſco Regio exigenda.

Officiales Tucholien. ne temere ſal inuadãt

Ex quo item multorum querimonijs accipimus, quoſdam Officialium noſtrorum præſertim Tucholień. pretextu mandati prohibitorij de inuectione ſalis peregrini in Poloniam, innocentibus, ſi quando finibus Terræ appropinquent ſalem adimere. Quod quia iniquum eſt ſub graui indignatione noſtra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, niſi vltra fines transgreſſo.

Nobiles Slochow ſint liberi.

Nobiles præterea Diſtrictus Slochow inſtar Ruſticorũ vt ligna ad arcem ducant, aut alia ſeruitia ruſticalia faciant, cogi nolumus: ſed antiquam conſuetudinem ſeruandam eſſe decernimus.

Ius coquẽda cereuiſiæ.

Ad præcludendas autẽ varias hinc inde obloquendi vias, & cõtrouerſiarum occaſiones, quę ſolent oriri à Ciuitatibus & Oppi-

dis contra Nobiles & Tabernatores tam Secularium quàm Spiritualiũ qui coquunt,& aliis per tunnas vendunt ceruisiam, ita ordinatũ est. quòd Nobiles pro vtilitate eorũ propria coquere liberè possunt ipsam ceruisiam. & si quid ex illa eis superabundauerit, id vendent ad suas Tarbernas. verùm negociationem ceruisię nõ exerceant, quod statu eorum foret indignũ. Tabernatores verò, qui vltra miliare distant ab Oppidis vel Ciuitatib. & qui habent in suis priuilegiis facultatem coquendi ceruisiam; coquere illam possunt, quantum ad propinandum in eorum Tabernis sufficiet. nequaquam tamen per integras vel medias tunnas vendendi ipsam ceruisiam potestatẽ habeant: sub pœna decem Marcarũ, totiens quotiens huic constitutioni contrauenerint soluendarum.

Propolæ Rustici tolluntur.

Cùm etiam Mercatores & præsertim peregrini siue exotici homines in Nobilitatis ac Ciuitatum iniuriam, pelles, frumenta, humulum, linum, & alia mercium genera, in villis ac pagis, clàm & publicè coëmere, & negociationes illicitas exercere soleant: authoritate nostra Regia firmiter prohibemus, ne id de cætero fiat. Statuentes, vt deinceps subditi dominorũ merces & res suas vendibiles in proximas Ciuitates ducant, & in foro publico venales exhibeant. legitima tamen dominorum suorum cum pellibus ferarum & bestiolarum syluestrium habita ratione. Alioqui emptoribus equos, & currus; venditoribus autem res venditas à præfectis nostris, adimi & confiscari volumus.

Decimæ Spiritualib. dentur.

Mandamus insuper, & ita omninò habere volumus, vt Palatini debitores decimarum aratralium & quorumuis Ecclesiasticorum prouentuum censuras contumaciter sustineñ. ad huiusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant: ne Ecclesiastici prouentibus sibi debitis fraudentur.

Alias uilitate.

Ratio cudendæ monetæ præscribitur.

Postremò ad tollendũ errorẽ & incõmoditatẽ ex varietate, vtilitate, & adulteratione monetę prouenientẽ, vnanimi cõsilio decretũ & cõstitutũ est: vt abolita in Prussia moneta vetere, Triplex noua sub nostris & Terrarũ Prussiæ insignijs cudatur: videlicet grossi, solidi, & oboli, siue denarij. ita vt viginti grossi vnã Marcã: quadraginta autẽ grossi, siue duæ Marcæ florenũ Hungaricalẽ constituant. Tres verò solidi grossum, & sex oboli solidũ. Sitq; ea moneta in grani valore & æstimatione par Polonicæ. & similiter noua cudenda est, æqualiter proporcionata: vt scilicet grossus Polonicus Pruthenicũ ęquet, & solidus ternarios duos, obolus verò obolũ valeat. Curratq; huiusmodi moneta Pruthenica Regio edicto per totũ Regnũ, Masouiã, & Lithuaniã, hoc tamẽ Illustris Prussiæ Dux vsq; ad festũ S. Martini proximũ in deliberationem accepit.

Quæ omnia & singula vt præmissa sunt, in omnibus suis punctis, cōditionibus, & articulis, rata & firma esse volentes, de certa nostra scientia, & deliberatione, consensuq; tam Consiliariorum nostrorum status vtriusq;, quàm etiam Nuntiorum omnium Terrarum nostrarum Prussiæ, Statuimus & decernimus robur debitę firmitatis habere debere, harum testimonio literarum, quibus Sigillum nostrum est impressum. Actum & datum in Ciuitate nostra Gedaneñ. feria tertia proxima post festum diuisionis beatorum Apostol. Anno Dñi 1526. Reg. nostri anno xx.

☞ *A to nie tylko zá Stephaná Pobór, ále y zá Zygmuntá Séym we Gdańsku.*

ELBIAG.

Co sie wysszéy z strony Przywileiów kłádźienia powiedźiáło, to y Elbiązánom należy: y owszem, co iedno iest wolnośći nádánéy tym miástom ze wszytkiémi innémi, z tych sie y oni weselić máią: gdyż oni zdawná życzliwémi y wiernémi sie pokázowáli, nie tylko osobie Królewskiéy, iáko sie inni piszą, ále y Rzeczypospolitéy Królestwá tego.

TORVN.

Torunenses nauigationem Gedanum ne impediant.

84 QVodque Torunenses non impediant, neq; arestent, aut retineant nauigantes: illis violentias vllas facere non præsumant, à quibus eos tueri pollicemur: Sic vt Gedanum quisq; liberè atq; securè fluitet, per Toruneñ. minimè prohibitus aut prohibendus. Rex Albertus Fol. 98.

Item Státut, który zowią Toruńskim, tu téż należy, o gwałćiéch które sie w mieśćiéch przydáią: który naydźiesz wysszéy w pierwszéy części Státutu. Tit: Vis, violentia. fol. 498. & fol. 503.

ALSPERK.

Przywiléy iáko Biskup Alsperski z Kápitułą czyni posłuszeństwo: znaydźiesz wysszéy ná końcu Przywileiów Pruskich. A iże teraz Oświecone Książę, Pan Iendrzéy Báthory, wielkiégo záwołánia człowiek w Koronie Polskiéy to Biskupstwo z wielką pochwałą trzyma, tedy tu mieysce iest wspomniéć Constitucią, któréy tytuł iest, Indige-

Indigenatus Pánów Batorych.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 66.

Máiąc przed oczymá zacné y wszému świátu sławné merita przodká nászégo Królá Stephaná / zá pozwoleniém PP. Rad / y Posłów Ziemskich / Je° M. Kśiedzá Andrzéiá Kárdynałá / y Páná Báltázárá Batoré / brácią rodzoną / Synowce przerzeczonégo świetéy pámięći Królá Stephaná / zá Indigeny téy R. P. przyimuiemy / y do wszech swobód y wolnośći Szláchetckiégo stanu téy R. P. przypuszczamy: á chcąc Kśiedzu Kárdynałowi w tym chęć pokázáć / onému accessum & habilitatē, ad quæuis Ecclesiastica beneficia, & dignitates spirituales, pozwalamy: wszákże Primatialē Archiepiscopatus Gnesneñ. dignitatem nie będźie mógł trzymáć / áni in munus nominandi vel inaugurandi Regis sie wdáwáć. Sententiam item dicet, y w Rádźie będźie śiedźiał ná mieyscu Biskupstwá tego / któréby trzymał. Z tym ostrzeżeniém / żeby Jch M. obáy Iuramentum fidelitatis nam y Koronie vczynili.

DVCALIS PRVSSIÆ.

Przywileie y Práwá.

Przyśięgá Kśiążęćiá Pruskiégo pośledniá.

Alexander Fol. 162.

EGo L. Magister generalis Ordinis sanctæ Mariæ virginis, Theutonicorum Princeps, & Consiliarius Regni Poloniæ, iuro: quod ab hac hora, & deinceps, fidelis ero, Serenissimo Principi Domino K. Regi, & successoribus suis Regibus, & Regno Poloniæ: & profectum illorum fideliter procurabo: & negotiis Regis, & Regni fideliter consulam: & secreta, quæ mihi qualitercunq; communicata fuerint, in eorū detrimentum nulli pandam: pacem insuper perpetuam, in omnibus suis conditionibus, & articulis obseruabo & custodiam. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Crux. 137. 3.

Legatio ad Summum Pontificem D. Paulum.

Długoby sie tu nią báwić, ále ią znaydźiesz w Státućie Przyłuskiégo

ſkiégo. Fol. 740. *W czym wychwaláią* Ioannem Dantiſcanum, *iáko dobrze Legatem będąc w téy rzeczy ſłużył.*

Item, ad Leonem Papam fragmentum *Legáciiéy conſignował tenże Przyłuſki.* Fol. 750.

Item, *Nietylko do Duchownych, áley do Swietckich Pánów w tym Legácię zacné bywáły: zkąd ono wſpomináią Confirmácią pokoiu międy Królem á Kśiążęćiem Pruſkim Máximilianá Ceſárzá.* Fol. 758.

Item, ad Carolum V. Imperatorem *Legácia niemniéy ſławna.* Fol. 760.

W których Legáciách, chwalą téż dźiélność Ioſtá Deciuſá.

Máiąc tedy tákowé pochwalenie y Confirmácią, ták do Duchownéy zwiérzchnośći, iáko y od świetckiéy, dał tę część Pruſkiéy źiemie zá Alſperkiem, kędy leży Królewiec, Olbrychtowi Brándeburſkiému, śieſtrzeńcowi ſwému, in feudum *álbo lennem práwem: Ktemu vczynił go Conſiliarzem przednieyſzym téy ſławnéy Rzeczypoſpolitéy, y mieyſce mu przednieyſzé w Senáćie opiſał: o czym w tymże Státućie Przyłuſk.* Fol. 770. *y ktemu Iurgielt mu náznáczył* 4000. *Rhińſkich czérwonych złotych, káżdy licząc po* 28. *groſ. któré pogodzenié wſzyſtká Szláchtá, y Rycérztwo onéy źiemie ápprobowáłá: vczyniwſzy táką tránſactcią przyiaćielſką y łáſkáwą, z wielką ſławą ſwą, dał mu ná to przywiléy ten.*

Priuilegium Duci Pruſsiæ datum.

IN NOMINE DOMINI, AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigiſmundus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ: necnon Terrarum Cracouiæ, Sandomiriȩ, Siradiȩ, Lanciciȩ, Cuiauiȩ, Ruſsiȩ, totius Pruſsiȩ, Culmeñ. Elbingeñ. Pomeraniȩ, &c. Dominus & hæres. Manifeſtum facimus tenore præſentium. Quia licet quaſdam terras noſtras hæreditarias in Pruſsia Illuſtri Principi Domino Alberto, domino Marchioni Brandeburgeñ. & Duci in Pruſsia, &c. iure feudali conceſsimus, in earumq; poſſeſsionem illum per Conſiliarios noſtros induci fecimus, & eius conceſsionis, ac articulorum, & conditionum inter nos tranſactarum illi ſufficientes noſtras literas dedimus: in quibus præter alia etiam immunitates illi à nobis conceſſæ, ſunt deſcriptæ: tamen cum contractus cum illo per nos factus velit, vt ſi quidpiam in priuilegiis illis contineretur quæ nobis reſtituit, & quibus renunciauit: quod huic ipſi contractui z Przyłuſkie go ſtatutu Fol. 774.

 & tranſ-

& transactioni non repugnaret, sed quod ipsi Duci ex Prussia & terris eius occasione finium, & aliorum iurium & priuilegiorum necessarium esset: quod id nos sub literis, & sigillo nostro denuò concedamus: ideò nonnullas infrascriptas prorogatiuas & immunitates prioribus literis contentas eius Illustritati renouandas, addendas, & denuò concedendas duximus, & tenore præsentium concedimus, ita sanè, vt ipse Dux Albertus, similiter & hæredes eius terram concessam ab omni exactione & seruitio, exceptis his quæ nominatim in contractu concordiæ expressa sunt, liberam teneat ac immunem, & coram nullo alio, si ratione ipsius terræ impeteretur, quam coram nobis, aut successoribus nostris Regibus Poloniæ respondere teneatur: atque vt liceat eidem vnà & hæredibus suis per totam terram nunc concessam, ad commodum suum passagia & telonea ordinare secundùm contractus præscriptum, nundinas & fora statuere, monetam cudere pro contractus formula. Talia & alia iura taxare, directuras per terram in fluminibus, & in mari sicut vtile visum fuerit, stabilire. Denique iurisdictionem potestatemque illam habeat & exerceat in terris suis, quam aliquis Princeps regni nostri melius habere dinoscitur in terra quam habet. Quatenus autem initæ concordiæ, & contractui, non aduersetur, vt bonos vsus & consuetudines ponat, assisias faciat, & Statuta quibus omnes eius subditi pace tranquilla gaudeant & vtantur. Postremò concedendam etiam duximus & concedimus tenore præsentium eius Illustritati atque Nobilibus suis omnibus libertatem ducendi, & transuehendi per regnum & dominia nostra, terra vel aquà, omnes & singulas res quæcunque ad vsum & necessitatem propriam eius Illustritatis atque eorundum Nobilium, non autem ad mercaturam exercendam, opportuna & necessaria fore videbuntur, & his pariter omnibus, qui ex alienis prouinciis commigrare vellent, in terram & ditiones eius Illustritatis, Equestris duntaxat conditionis seu Nobilibus liberam damus res omnes illorum proprias secum transferendi per Regnum & dominia nostra, absque solutione cuiuslibet telonei, & citrà vllum impedimentum, facultatem & prærogatiuam. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est præsentibus appensum. Actum & datum in ciuitate nostra Marienburgensi, Sabbatho proximo ante festum Sanctiss. Trinitatis: Anno Domini, 1526. Regni verò nostri Anno xx. vt suprà in literis feudalibus Ducis Pomeraniæ.

Przytym zá megóż wieku bywálá Consultátia: ieśliże Kśiążę Pruskié należy do obiéránia Królá, czego sie on domagał: ná co respons był dány Posłom Kśiążęcym: który iest opisány v Przyłuskiégo, Fol. 784.

Byłá ieszcze y druga Consultátia y dubium *o Appelláciách: ieśliże od Kśiążęćiá Pruskiégo sądów, między poddánémi iego ma iśdź do Królá, ták iáko od Kśiążąt Rzéskich ápellują w Rzéßéy* ad Cameram Imperialem *: y sstáło sie pogodzenié, że Commissarze máią spólni ták od Królá, iáko od Kśiążęćiá tákié prowokácię decidowáć: á gdźieby sie Commissarze między sobą niezgadzáli, tedy Król iáko* Summus Princeps totius Prussiæ, *ma rozsądzáć y concludowáć.*

KSIĘSTWA MAZOWECKIEGO PRZYWILEIE Y PRAWA:

A tákże niektorych Prowincij y Miast iego.

Confirmantur iura Masouitarum.

w Przyłuskié. 799. OMnia iura, Priuilegia, donationes, consuetudines, libertates, prærogatiuas, & succesiones omnes omnium Nobilium, & quorumuis subditorum nostrorum in Ducatu Masouiæ, tàm publicę quàm priuatę, iustè & legitimè datæ & emanatæ, in quorum seu quarum extant possesione pacifica, in vita Ducum & Dominorum suorum, confirmamus, & in robore conseruamus perpetuò. *Sigismundus Petricouiæ 1529. Ex sta. Maso.*

SIMILITERque omnia Statuta terrestria eiusdem Ducatus, consuetudines & Articulos, quòad iudicia terrestria & Castrensia, in omnibus causis, controuersiis, & rebus quibuscunque, in suo ordine antiquo, statuto, tenore, & consuetudine conseruamus, & confirmamus, iuxta antiquam eiusdem

 Ducatus

Ducatus consuetudinem, quibus non debent derogare nouæ consuetudines regni perpetuò.

Iuramentum præstitum per subditos Ducatus Masouiæ, Feria quinta in vigilia sanctæ Crucis, 1526.

EGo S. spondeo & iuro: quia Sereniss. Principi & Domino, Domino Sigismundo Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, &c. domino & hæredi, Domino meo gratiosissimo, eiusque Maiestatis successoribus Regibus Polo. fidelis obsequens, & subiectus ero: ac omne bonum & commodum suæ Maiestatis & successorum ipsius Regum & regni Polo. procurabo, ac promerebo: & quæ sensero illis nocitura fore præcustodiam, & præcauebo, ac pro posse meo auertam, omniaque fideliter & obsequenter curabo, & faciam, quæ ad bonum & fidelem subditum pertinent: Ita me Deus adiuuet, & Sancta Christi Crux. Ibidem.

O przyśiędze vrzędników Ziemskich Woiewództwá Mázoweckiégo.

Zygm. III. w Wárßá. 1593. Fol. 21.

ZA prośbą Posłów Ziemskich Mázoweckich / vchwalamy/áby vrzędnicy Ziemscy in absentia Woiewody ábo Kásztelaná mogli przyśięgę oddáwáć coram Officialibus, & Nobilitate illius terræ, ná Rokách Ziemskich.

Ducatus Masouiæ Maiori Poloniæ adscribitur.

Sigismundus Petricouiæ 1529. Ex sta. Mas.

COnsentimus, vt iste Ducatus adiungatur & adhæreat, sicut & alię terrę, terris Maioris Pol. Quando præsertim & Ducũ tempore Duces ipsi erant cum terris maioris Pol. tempore belli. Nec ob aliam causam terra Visnen. ipsis terris maioris Poloniæ sit adiuncta. Ibidem.

Sądowi

Sądowi ná Séymie náznáczonému, ieden álbo dwá z Rády, álbo z vrzędników Mázoweckiégo Księstwá niech będą przysádzeni.

27. 4. Aby práwom y zwyczáiom Księstwá Mázoweckiégo przerzeczonégo nászégo w czym sie nie vbliżyło/á zwłasczá ná Séymiéch Wálnych Królestwá nászégo: gdźie spráwy przez Appellácię do sądu nászégo zwykły sie stáczáć: Obiecuiemy/ iż do Sedźi/ ktoré ná sądzenié spraw ná Séymie Królestwá náznáczymy/ iednégo álbo dwu z Rad nászych/ álbo Vrzedników Księstwá onégo przydamy Sedźi: ktorzy bedą vmieietni około vstaw y zwyczáiów Księstwá onégo. Zygmunt w Piotrk. 1538. Z stá. Máz.

Ratio æqua Masouiorum haberi non potest, atque Polonorum.

Łác. 155. 2. NVntij ex terris Masouiæ cùm multa à nobis postularent, quæ concedi solent per nos aliis subditis nostris, regnum incolentibus, & statutis communibus fruentibus, à nobis hoc responsum tulerunt: Quòd dum essent iure, & consuetudine, ab alijs regni nostri subditis seiuncti, non in omnibus eorum eadem ratio haberi posit, quæ habetur subditorum regni: sed si aliquando iuribus, & consuetudinibus se coæquare regni nostri subditis voluerint, (quod in eorum arbitrio est positum) tum eorum ratio, æqualis cum alijs est futura. Interim autem in eorum moribus, iuribus, priuilegijs, & consuetudinibus, priuilegio nostro confirmatis, conseruabimus. *Sigismundus* 1540.

Spráwy księstwá Mázoweckiégo ná Séym przypádłé, práwem onégo Księstwá máią bydz sądzoné.

27. 3. Spráwy wszystkié Szláchecké/y wszystkich poddánych nászych Księstwá Mázoweckiégo/ przed Máiestat nász/ y Séym królestwá przez Appellácią/ y ktorymkolwiek innym obyczáiem Z stá. Máz. List 134.

 przypádłé/

przypádłe/sądzone bydź nie máią innym práwem/ y obyczáiem/ iedno zwyczáymi y práwem onégo Kśięstwá: z którégo z stárádawná sie weselą/ y oném sie sądzą. A tákowé Appellácię máią bydź chowáné wedle stárégo zwyczáiu w ziemiách Mázowieckich/ który záwżdy zwykł bydź chowan.

Mázowsza práwá Polskiégo przyięćie.

Stephan w Kráko. 1.5.7 6. List 164.

IZ obywátele Kśięstwá Mázowieckiégo/ po śmierći pánów swych Kśiążąt Mazowieckich/ przystawáiąc do Korony Polskiéy/ iáko do ciáłá swégo pierwszégo/ od którégo sie było z dawnych czásów oddźieliło/ to sobie wárowáli: áby práwá Státutów/ y zwyczáiów swych stárych/ których zá przeszłych pánów swych X. Mázowieckich zwykli byli vżywáć/ y iémi sie rządźić y spráwowáć: przedśie y ná potomné czásy vżywáli/ y témi sie rządźili y spráwowáli. Wszákóż successu temporis, ná Séymách Koronnych Wálnych/ tego dokłádáli y wárowáli sobie: áby im było záwsze wolno do praw y Státutów polskich przypátrzywszy sie im dobrze/ przystąpić y przyiąć ie: a z innémi Koronnémi obywátelmi w tym sie porownáć: o czym po kilká Séymów przeszłych Wálnych/ zá sławnéy pámięci przodká nászégo Zygmuntá Augustá Królá Polskiégo/ namowy czynili. Juz tedy teraz exnunc zá spólnym porozumieniem/ y namowámi miedzy sobą miánémi/ y wielekroć powtarzánémi/ práwá/ przywileie/ Státutá/ zwyczáie/ postępek práwá/ y Séymowé Constitucię Koronné/ accedente ad id consensu præsenti nostro, & Consiliariorum regni, ac nuntiorum terrestrium, in præsenti conuentu congregatorum, przyimuią/ y vżywáć ich będą/ tym obyczáiem y kształtem/ iáko wszelákich swobód y wolności Koronie Polskiéy/ z dawnych czásów służących/ od Królów Polskich nadánych/ żadnych nie wyymuiąc/ ták też y práwá Státutów/ zwyczáiów/ przywileiów/ y Constituciy Séymowych vżywáć/ y iémi sie ná wieczné czásy spráwowáć máią/ y moc zupełną mieć będą. Tego tylko osobliwie dokłádáiąc y wáruiąc/ iż też máią swoie osobliwé niektóré zwyczáie/ temu Kśięstwu Mázowieckiému bárzo potrzebné: á dla záchowánia vbogiéy szláchty pożyteczné/ któré są im lekceysze y znośnieysze: Drugié też ácz tymże kształtem w Polsce bywáią obserwowáné/ iedno że ich expresse w Polskim Státucie niémász opisánych: tedy té sobie ták w mocy záchowywáią. Jákóż y my im záchowy-

chowywamy ie y potwierdzamy/y wedle nich spráwowáć y rządzić ie chcemy: & pro lege, & consuetudinibus Duc. Masouiæ mieć ie obiecuiemy/y dzierżeć będziemy powinni. Gdyż też to w Státucie Polskim widzimy/że to inszym Woiewództwam było przez przodki nasze Króle Polskie dawano y pozwalano. Które to Artykuły/excipowáné dla skrócenia czásu niemogły bydź rewidowáné. Przeto ná Séymie przyszłym rewidowáné bydź máią. Wszákóż y do téy rewiziiéy/tychto zwyczáiów excipowánych vżywáć máią. A kauzy záczęté w sądziech/ták ziemskich/iáko y Grodzkich/których iuż Dekretá zászły stárym postępkiem/iáki dotąd był chowan/prosequowáné bydź máią. Wszákóż ich dokończenie przez bánnicią bydź ma.

Vicesgerentia abrogata.

A Iż w tym Woiewództwie Mázoweckim/póki to stáré Mázoweckié práwo/y Státuty wcále mieli/do wiela rzeczy był im potrzebny Vicesgerent Królewski. Przeto iuż exnunc, & à modò, tá Vicesgerentia w Mázowszu vstáć ma/którą my iuż mocą Séymu tego/ná wieczné czásy vmarzamy/ábroguiemy/y wniwecz obrácamy. Ale Woiewodá káżdy Mázowecki/tákąż władzą y powinność ná sobie nieść/y dosyć iéy czynić ma/y powinien będzie/iáko inszy Woiewodowie w Koronie Polskiéy niosą y máią/y która w Státuciech Polskich iest opisána. Ale iż niektórzy z Pánów Rad Koronnych te nam spráwę dáli: żeby dla vbogiéy szláchty/w spráwách sądowych/było tám potrzebá nieiákiégo opátrzenia. Przeto iuż dáléy nic niewspominaiąc téy Vicesgerentiiéy/teraz ná wieczné czásy ábrogowánéy/ma bydź ná przyszłym Séymie o tym mówiono. Y támże de vnanimi omnium ordinum regni consensu, będzie mogło bydź co postánowiono. Támże.

Opráwá Królowéy Iéy M. Anny.

Opráwę Królowéy Iéy M. Małżonki nászéy/ná Dobrách Księstwá Mázoweckiégo/ná których też miáłá opráwę Królowa Boná/Mátká Iéy Królewskiéy M. Constitucią tą zá rádą Pánów Rad/y pozwoleniém Posłów Ziemskich/obojégo Narodu/postánawiamy/reseruatis nobis, & successoribus nostris Regibus, iurisdictionibus, ac saluis iuribus mo- Stephan w Wárszá. 1581. List 220.

 dernorum

dernorum possessorum. Wßákże gdy ktorykolwiek z nich zéyzdźie/ bona hæc subiecta reformationi, nie máią nową dániną bydź dáley zatrudniáné / áby prowenty wolné Królowéy Iey M. byly. A zá tym też wedle przypadánia tych pożytków / vmnieyßáć sie ma téy prowiziiéy / ktorą Królowa Iey M. z Cél Koronnych bierze y bráć ma: dla tego iż té Dobrá zátrudnioné są/prawy modernorum possessorum. Quártá z tych dobr Mázowieckich non obstante reformatione iśdź ma do Rawy przedśie. Nie poddáiąc ktemu pod te opráwe miástá Wárßáwy / z strony iurisdiciiéy / propter omnes Conuentus regni. A wáruiąc / y zá wieczné práwo bydź decláruiąc / iż ná potym z strony Korony ná dobrách Kśięstwá Mázowieckiego spólnie innym Królewem opráwy bydź nie máią czynioné / ále ná inßych dobrách / o czym cognicia ma bydź ná przyßlym Séymie.

Ktemu Królowéy Iey M. máią bydź dobrá w Wielkim Kśięstwie Litewskim / od nas náznáczoné y opisáné / ktoréby ná káżdy rok prowentu/iedenaśćie tyśiecy/dwieśćie/y piećdźieśiąt złotych czynily. Ná ktorych to dobrách Litewskich trzydźieśći tyśiecy złotych / á ná Mázowieckich trzydźieśći tyśiecy / wolno bedźie ludźiom narodu Polskiego y Litewskiego Królowéy Iey M. zápisáć y dárowáć. Które summy Polski naród z Mázowieckich / á Litewski z Litewskich powinien bedźie spláćić.

Sądy Grodzkié Mázowieckié.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1565. List 55.

ACzkolwiek w przywileiu przez nas wßystkim páństwam náßym Koronnym Anno Domini 1550. dánym ná Séymie Piotrkowskim / ktorymeśmy im wßystki práwá / przywileie / swobody / y wolnośći potwierdźili / iest dobrze opátrzono / iż nie ma nikt nikogo pozywáć do sądu / o rzeczy onému sądowi nienależące: Ale iż Posłowie Woiewództwá Mázowieckiego niektorzy/ deferowáli to nam: iż o wiele rzeczy bywa wydawano pozwów do Grodzkich sądów y vrzedów / które im nie należą. A Stárostowie wiecéy sobie władzéy przywłasczáiąc / niżli im należy/ ledá o co sądzą/y trudnośći ßláchćie/ y nam nie mało zádawáią: á to sie impune dźieie / abusu quodam damnabili. Przeto zábiegáiąc temu / áby té niepotrzebné powłoki y vtráty ßláchty nie były ná potym: Vstáwiamy tą Constitucią mocnie od wßystkich bydź trzymano: Iż ktoby kogo śmiał pozwáć do sądu álbo vrzedu Grodzkiego / o rzecz iemu nie należącą/

żącą / które Státutámi y Constituciámi są opátrzone. Aby ná tákowym Aktorze czternaście grzywien byłá winá liczby Polskiey támże w tymże sądzie álbo vrzędzie Grodzkim skazáná / wedle przywileiu przerzeczonégo / któréy iesliby w Grodzie pozwánému nie przykazano: tedy sąd Ziemski zá nowym pozwem onégóż pozwánégo / gdyby o nie pozwał ad iudicium terrestre, ma ią skazáć iemu: żeby się káżdy in suo contineret officio: okrom tego / gdyby się kto komu zápisał w Grodzie stáć y odpowiedáć: bo táki wedle swéy obligáciiéy ma bydź záwsze sądzon y skázowan. A niemáią się też Sędziowie Grodzcy y vrzędy Stárośćié wymawiáć sądzić tákowych ku zápisowi / żeby tego nie byli powinni sądzić: Gdyż káżdy in officio publico będąc powinien káżdému spráwiedliwość czynić. Et nihilominùs to coby extra forum competens proprium było / przez kogo / quacunque iuris via siue in contumaciam, siue per controuersiam otrzymano / nullitatis vicio subiacere debet, irritumq; & inane erit, áni tego ma Stárostá żaden exequowáć / pod zápłáceniém y nagrodzeniém szkód wszystkich temu / którémuby ie vczynił / medio eius corporali iuramento taxañ. Ponieważ o tym są iuż y piérwsze Constitucię y Dekretá / co Stárostowie sądzić máią.

Vkrócenié postępku práwnégo w Mázowszu.

Támże.

AIż postępek práwny w Státucie Mázoweckim opisány / iuż ná dzisieysze czásy iest długi. Przeto / iż dla rozmnożenia ludzi / y námnożenia rzeczy y pozwów / iuż się ták krótko roki odpráwowáć niemogą / iáko przedtym bywáło / gdy ten Státut czyniono. Przeto nieodmieniáiąc ná ten czás zwyczáiów y Státutów ich / ácz to będzie zá czásem bydź mogło / zá ich społecznym zezwolenim. Ale skracáiąc tego długiégo postępku / tákesmy ná prośbę posłów Mázoweckich vstáwili / y vstáwiamy tą Constitucią / iż wtóry rok ma bydź záwity. A trzeci rok iuż vkracamy / ná którym wtórym roku / powinien pozwány stáć / excepta vera infirmitate & pro maiori, co stárym zwyczáiem w mocy swéy zostawa. A té dilácię których stroná pozwána werifikowáć wedle Státutu powinna / w liczbę essentialium terminorum nie máią iśdź. A gdy Sąd super principali skázń vczyni / tedy

tedy ią ma concludowáć/áby iéy pozwány dosyć vczynił/ ad sequeñ. terminos, sub omnibus pœnis iudicialibus ex antiquo decerni solitis. A gdźieby pozwány nie vczynił dosyć téy skázni/ tedy in illis sequentibus terminis máią bydź skázáné oné wszystki winy sądowé/ y ma bydź przydan vrząd źiemski ad intromittendum Actorem vel pignora porrigenda, wedla stárégo zwyczáiu. A záraz ma bydź interponowáné vadium iudiciale decem sexagenarum. Potym ieśliby pozwány był ták niedbáły/ izeby téy skázni dosyć vczynić niechćiał/ á vrządby to wyznał ná drugich przyszłych Rokách: tedy iuż ma bydź skázano vadium iudiciale, y remissia do Grodu pro exequutione pod zakłády wietszémi. A tám dáléy w Grodźie iuż ma bydź postepek stáry w Státućie opisány záchowywan/ y zákłádánié zakłádów iuxta quantitatem perlucrorum, áby iuż od tego czásu przez vrząd Stárośćin było/okromia przynoszenia listów nászych álbo Vicesgerentá nászégo / iáko bywáło przedtym / czym sie śiłá omieszkiwáło spráwiedliwośći ludzkiéy. A to ma bydź ták chowano/poki Státutá wszystkié nie bedą skorigowáné/y przez wszytki páństwá násze przyieté. A wszákóż té pozwy y áktcię/ná które iuż Dekrétá ták w Ziemstwie iáko y w Grodźie wyszły / w rzeczách które słusznie wedle práwá y deklárácyiéy nászéy wyszéy opisánéy / sądom tym należáły: té iuż stárym zwykłym postepkiem kończyć sie máią/ w tychże sądźiéch y vrzedźiéch / gdźie sie poczeły. A iż Posłowie Czérskiéy y Wárszáwskiéy źiemie / opowiedáli sie nam w tym / niechcąc do téy Constituciiéy ták skoro zwolić/ okrom zwolenia spólnégo bráciéy swéy/ od którey ná ten czás nic w téy rzeczy w poruczeniu nie mieli: prosząc/áby to do bráciéy swéy odnieśli: pozwoliliśmy im tego. Jeśliby zá spólnym ich zezwoleniem ná vkrócenié processu tákowégo zwolić niechćieli: Tedy ich processowi dawnému / przy którym ie wcále zostáwuiem / tá Constitucia derogowáć niemoże / áni bedźie mogłá. A ieśliby zá spólnym ich przyzwoleniem ná vkrócenié processu tákowégo zwolili : Tedy ie iuż exnunc vigore Constitutionis præsentis, przy niéy zostáwuiemy.

Sądy Grodzkié Wąszoskié, Zembrowskié, y Ostrowskié.

NA prośbe posłów Mázoweckich Ziemskich/Wiskich/Lomzieńskich/ y Nurskich/ iż niektóre powiáty tych ziem dáleką odległość máią od Grodów swych/ które przy gránicach innych ziem y powiátów przyległych/ wedle stárego zwyczáiu leżą/ prze którą dálekość drógi/ y częśćią też złé przeiázdy niemáłé omieszkánie spráwiedliwośći swéy ćierpieć muszą: zwłasczá/ w okázowániu ran/ które in recenti bydź máią/ iáko o tym Constitucia y práwá Polskié/ we wszystkim o tym obmawiáiącé dawno przyieli. Przeto folguiąc w tym spráwiedliwośći/ y vbogiéy Szláchćie/ któréy to z więtszą trudnośćią y nakłádem przychodźić muśi/ dálekié do Grodu ieżdżenié. A prośbam Posłów Ziemskich przystawáiąc/ vstáwuiemy y dawamy im Grody: w Wiskiéy ziemi powiátowi Wąszoskiému w Wąsoszu: w Lomzieńskiéy ziemi/ Zembrowskiému w Zembrowie: w Nurskiéy ziemi powiátom Ostrowskiému y Kámienieckiému w Ostrowi. W których też to miásteczkách Roki Ziemskié z dawnégo zwyczáiu bywáią sadzoné. Iż tám y Roki Grodzkié/ y spráwy wszytki vrzędowi Stárośćiému należącé/ będą y máią bydź spráwowáné/ y ták máią bydź ważné/ iákié przedtym w Wiźnie/ w Lomzie y w Nurze ważné bywáły. A wszákóż Stárostowie onychże ziem wysszéy omienionych/ té Grody dźierżeć máią. Ták iáko Śierádzki Stárostá dźierży/ Piotrkowski nowo też vstáwiony. Támże. List 56.

Pisárstwá Ziemskié Nurskié y Zembrowskié, &c.

IZ Posłowie ziemscy Woiewództwá Mázowieckiégo niedostátki vrzedników Ziemskich/ sądom ziemskim należących przed námi miánowáli/ prosząc: ábysmy té ich sądy ták opátrzyli/ żeby zupełné były/ á defektu w sobie nie miáły. Bacząc ich prosby práwu pospolitému bydź zgodné/ tą Constitucią niniéyszą to opátruiemy. Iż po śmierći modernorū possessorum, których iuż ták ad eorum vitam zostáwiamy/ powiátom Zembrowskiému y Ostrołeckiému/ gdyż máią Sędziégo y Podsędká swégo osobnégo/ nie dawno też przez nas ná ich prośbe dáné/ Pisárzá ziemskiégo damy/ y iuż exnunc liberam electionem Notarij pozwalamy. A tákież Nurskiéy ziemi Pisárzá osobnégo dáiemy/ y Elektciiéy wolnéy post mortem moderni pos- Támże.

ni possessoris pozwalamy. Poniewaz iednák y to przed námi okázowáli/ iž go iuž y przedtym ich przodkowie miewáli.

Podkomorstwo Rózánskié.

Tenže List 57. Ziemi Rożáńskiey y Mákowskiey Podkomorzégo osobnégo / tákież po śmierci moderni possessoris dámy / y dáć obiecuiemy.

Rękoiemstwo poddánych ziemie Socháczowskiéy.

Támże. Iż Posłowie ziemie Socháczowskiey / prosili: áby rękoiemstwo poddánych miedzy Rycérztwem ziemie ich vstáło. Chcąc sie w tym porównáć z innémi ziemiámi Woiewództwá swégo/ y innych Woiewództw w Koronie nászéy. Tedy my im tego pozwalamy / y vchwałą Seymu tego Rękoiemstwo to ábroguiemy.

Sądzenié Roków ná ratuszu Socháczowskim.

Támże. Iż też ciż Posłowie proszą / áby Ziemskié Roki ná Ratuszu Socháczowskim záwzdy sądzoné były / żeby sie w domiéch mieyskich gospodarzom nie zátrudniáło. Tedy y tego im pozwalamy/ ieśli nie iest przećiwko miástá onégo przywileiom.

Chowánié kśiąg Ziemskich Gostynskich, y pámiętné.

Támże. NA prośbe Posłów ziemie Gostyńskiéy/ y przywodząc in exequutionem Státut około chowánia kśiąg / vstáwiamy: áby kśiegi ich Ziemskié w sklepie pod trzemi kluczámi wárownie chowáné były. A iż też osoby sądowé przy leżeniu kśiąg nie byli powinni chowáć / á płácenia pewnégo sądowi w téy ziemi niémász/ y owszem iest szláchtá od pámietnégo wolná. Tedy iż sie sámá szláchtá tym czásem do tego dobrowolnie podawa/ pozwalamy: áby w ziemi ich było iuż záwzdy / y ná potomné czásy/ od káżdégo Dekrétu pámietnégo trzy grosze. Gdyż sie téż to

ták

ták y w innych ziemiách Woiewodztwá Ráwskiégo záchowywa / ktorym pámietnym Sedźia z Podsedkiem dźielić sie máią / wedle Státutu Sigismundi Regis 1523. A Pisarz przy swym salarium dawnym ma zostáć.

Wrácánié Originałów w téyze ziemi.

Iż Postowie téyże Ziemie Gostyńskiéy prośili / áby zapisy w Akta Ziemskié álbo Grodzkié z inszych ksiąg introdukowáné tym ktorzy ie introdukuią były záś wrácáné y niehámowáné. Tedy im to ostrzégamy: y wrácáć Originália / iáko sie to y wszędźie indźie záchowywa / roskázuiemy. Támże.

Commissiæ.

GRánice w Kśiestwie Mázoweckim przez Kommissarze od nas dáné / miedzy grunty nászémi á Szláchecklémi práwnie / to iest / że Stárośćie álbo Dźierżawcy dobr nászych / Mándat nasz / z Innotescentią Kommissárską wczás / wedle Státutu o tym obmawiáiącé wydáné są / álbo ná potym będą wydáné: y ktoré nápotym będą czynioné / choćiażby gdźie Oekonom nász nie był przy ich czynieniu / ktory do gránic tákowych wedle práwá y záchowánia stárégo żadnégo intereſse nie ma / áni ná potym mieć może / wszystki mocnie máią bydź dźierżáné przez Stárosty y Dźierżawce dobr nászych / y przez poddáné násze / wiecznémi czásy: ktoré tą Constitucią potwierdzamy / y wedle praw dawnych Koronnych / wedle ktorych też w Mázowszu Kommissarze bywáią / y máią bydź dawáni / z Káncellárijéy nászéy potwierdzenia ich máią bydź wydawáné / kto iedno tego potrzebowáć będźie. A ktorzy Szláchćicy są od Stárost / nomine Instigatoris nostri spozywáni o krzywdy iákié álbo szkody / ktoréby sie w tych gránicach záwierály / té wszystkié od tákowych pozwow wolné czynimy. Zyg. Aug. 1569. List 110. strá. 59.

Káncellária Łomzienska.

TYmże też Rewizorom poruczylismy / zá przymową Postow Ziemskich Mázoweckich / áby Káncellária Ziemska w Łomzie kosztem własnym Szláchty téyże ziemie Łomzienskiéy Stephan w Kráko. 1576. List 166.

Eeeee zmurowáną /

zmurowána / á przez Przodká nászégo Królá Jego M. Zygmuntá Augustá w dwór Królewski obrocóna / y plác téy iáko wielki był / oglądáli. Y gdziebyśmy im ná to mieysce frimárk dáć mieli / żeby nam spráwę dáli.

O téyze.

Tenże w Wárszá. 1578. List 191.

TAk iákośmy obiecáli ná Séymie Koronáciiéy nászéy plác ná zbudowánie Káncelláriiéy Ziemskiéy Łomzieńskiéy / wedle rewiziiéy Rewizorów nászych / z tegóż Séymu Koronáciiéy nászéy do Podlászá wysłánych / dáiemy y náznáczamy wiecznémi czásy. Którą to Káncellária wszelákiémi przerogátywámi wedle práwá pospolitégo opátruiemy. Tákże też y dom w Mieście Łomzie / wedle tych Przywileiów záchowan bydź ma.

O Kmiećiách zbiegłych w Mázowszu.

OBiáśniáiąc y dekláruiąc Constitucią w Exceptiách Woiewództwá Mázowieckiégo / w Toruniu ná Séymie około Kmieci vczynioną : Vstáwiamy : że poddáni vtriusque sexus zbiegli / álbo gwałtem wźięci / nie od dawnieyszégo czásu / iedno od śmierci Królá Jego M. sławnéy pámieci Zygmuntá Augustá Przodká nászégo / máią bydź práwem dochodzeni / y przywrácáni / idque inter incolas & intra limites Palatinatus Masouiæ, sub pœna quatuordecem marcarum iudicio & parti per medium soluenda, salua tamen Appellatione. Wszákóż Aktcię przed śmiercią Królá Jego M. Zygmuntá Augustá w téy mierze práwem záczeté / máią sie kończyć tym práwem / którym sie záczeły.

O Rocéch Mázoweckich, pátrz wysszéy w dźiesiątych księgách. Titulo, *Roki*. Fol. 734.

Przyłuski téż inserował niktóré Státuty Mázoweckie. Fol. 278. 491. 485. *Tám znaydźie kto chce czytáć.*

ZWYCZAIE

ZWYCZAIE WOIEWODZTWA MAZOWECKIEGO,

Z stárego Státutu / przystawáiąc do práwá Koronne° / wyietc / y zostáwione ná Seymie Wálnym Toruńskim / Anno D. 1576.

STEPHAN Z BOZEY LASKI KROL POLSKI, Wielki Kśiądz Litewski, Ruski, Pruski, Mázowecki, Zmódzki, Kiiowski, Wolynski, Inflantcki, y Siedmigrodzki, &c.

Znáymuiemy wszem wobec y káždému z osobná komu to wiedźieć należy: Iż gdy ná Séymie Wálnym Krákowskim Koronáciey nászey / obywátele ziem Mázowieckich / zá spólnym porozumieniem y namowámi miedzy sobą miánémi / y wielekroć powtarzánémi / práwá / przywileie / státutá / zwyczáie Koronné / odstępuiąc státutów y zwyczáiów stárych Mázowieckich / przyimowáli: dokłádáli tego / że mieli niektóre swoie zwyczáie ziemiam Mázowieckim potrzebné / á dla záchowánia vbogiéy Szláchty pożyteczné: Drugié téż ácz tymże kształtem w Polsce obserwowáné / iednoże ich expresse w Státućie Polskim niémász / wáruiąc ie sobie y záchowywáiąc. Iákoż y my ze wszemi stany ná ten czás wárowáliśmy im ie / y potwiérdźili. Które to zwyczáie / iż miáły bydź ná Séymie drugim rewidowáné / potym ná Séymie Toruńskim przez posły Mázowieckié / y wszech innych ziem / są nam y Pánom Rádom podáné: ták iáko niżéy słowo od słowá opisáné są.

O liczbie pozwów ná Roki dawánych.

NA Roki Ziemskié y Grodzkié powiátu káżdégo / Szláchtá y obywátele ná Roki iedné / nie ma więcéy ieden ná drugiégo / tylko

tylko trzy pozwy wydáwáć. A ktoby pozwów wiecéy wydał/ tedy oné pozwy nie máią bydź sądzoné ná tych Rokách/ále ná drugié máią bydź limitowáné.

O Przypozwiéch.

PRzypozwy wszelákié / ták odzywáné/iáko ku áppellácyiéy / pod ziemską pieczęcią ſtronam máią bydź wydawáné / wedle Conſtituciiéy: Roku 1543. y 1544.

O Záwitym Roku ná Séymie.

POzwány in criminalibus, ná Séymie Koronnym / máią mieć záwżdy rok ná pierwszy pozew záwity/ którym máią bydź wydawáné pozwy ná cztérzy niedźiele przed rokiem.

O Pámiętnym.

PAmietnégo / ták Sąd Ziemſki iáko y Grodzki / y vrząd Stároſći od ſkázni/ która iuż ſuper principali,quæ ſapit ſententiam diffinitiuam, będźie vczynioná : to ieſt / exkluduiąc ſkázni / któré ex interloquutorio bywáią kilkákroć in vna & eadem cauſa ſuper vnam citationem czynioné / tákież od zapiſów wiecznośći wszelákiéy/y ran/ gwałtów/zaſtaw y długów proſtych/ nie wiecéy ma bráć y wyćiegáć/ iedno pułtorá groszá. A wszákoż od długów proſtych y zaſtaw/któré mniéyszą ſumme máią niż dźieśieć kóp: od áreſtów/od przydánia Woznégo/ od widzenia gdy ſobie pozwány ná nie bierze. Od deliberátiiéy nic niema bydź bráno/pod winą cztérnaśćie grzywien: o którą ná Wiécách ábo in foro vltimę inſtantię Sąd y Vrząd pozwány ma odpowiedáć y ſpráwowáć ſie: á rok o to ma bydź záwity. A tego pámiętnégo/ Sedźia dwie cześći/ Podſedek trzećią mieć ma.

O Appelláciách.

APpellácia wolna ma bydź/á nierusżenié od ſkázniéy Sądu Ziemſkiégo y Grodzkiégo indifferenter bez winy Kocu. A w ſpráwách vrzedowych/ poſt Curiam. A gdźieby iudicia ordinaria, námówioné były ábo Trybunał/ tedy tám wszyſtkié/ in genere, áppellácię przypádáć máią.

O Piſárzu

O Pisárzu Ziemskim.

PIsarz tenże Ziemski/ który przez Elektcią od ślachty obrány/ á przez Królá Je° M. dawan bywa/ á nie inszy żaden/ Aktá Grodzkié spráwowáć ma/ y v śiebie w mocy mieć. A któryby pisarz sam przy áktách Grodzkich osobą swą vstáwicznie nie był áni mieszkał: áby ślachćicá ośiádłégo y przyśiegłégo zá Podpiską przy áktách Grodzkich miał/ y tákież sáláriá niżéy opisáné bráć ma. A wszákóż wypisy z Akt tych Grodzkich/ máią być podpisáné reką własną Stárosty ábo Podstárośćiég onégo mieyscá: zkąd wychodźić będą: od których podpisowánia nic niema być brano. A rescripty z Akt Ziemskich/ Pisarz Ziemski podpisowáć ma. A zapisy té Grodzkié máią sobie do Akt Ziemskich przenośić y przewodźić/ ćiż sámi którym będą czynioné/ wedle zwyczáiu stárégo do roku. A iesliby Roki niebyły do roku/ od Aktu zápisu Grodzkiégo/ tedy choćiaż po wyśćiu roku/ wszákóż ná pierwszych Rokách Ziemskich: á Grodzkié pozwy/ postárému pod tytułem Królewskim/ á Ziemską pieczęćią/ być máią. A wszędzie gdźie Gród iest/ tám Pisarz Ziemski Podpiską przyśiegłégo chowáć ma/ dla potocznych spraw: Delinquente vero illo in officio, tedy wolno będźie stronie vkrzywdzonéy/ Pisárzá ábo Podpiská o to poćiągáć/ ábo ná Wiecá/ ábo przed Królá/ ábo ad vltimã instantiam. A tám będźie powinien/ y o szkodę/ y o winę peremptoriè odpowiedáć. A áktá Ziemskié w káżdym powiećie w którym wszytkié wieczné zapisy y intromissię, y gránice zápisuią/ máią być osobno introligowáné: á obligationũ też osobliwie/ Actionũ też osobliwie introligwáné. A té wszitkié Aktá máią być chowáné pilnie przez pisárzá Ziemskiég/ który to pisarz zgołá niema nic pisáć w kśięgi Ziemskié/ bez podpisu Sędźiégo y Podsędká/ tákże y w Grodźie bez podpisu vrzędu Grodzkiégo.

Pozwy/ iż pod pieczęćią źiemską máią być stronam wydawáné/ przeto pisárze Ziemscy more solito od membran/ co ná pozew ieden z iego Rewersałem/ nie więcéy ieno pułgroszá/ od káżdéy skáźni tákże pułgroszá: od zeznánia równych doczesnych rzeczy pułgroszá: A od wiecznośći wszeláktéy grosz ieden. Ale od intromissiiéy káżdéy pułgroszá: á querella cũ deputatione officij grosz ieden: á od controwersiiéy w áktách práwnych/ od káżdéy állegáciiéy pułgroszá: á Allegátia iedná ták ma być rozumiáná/ odmową strony przećiwnéy áż dotąd/ że druga stroná ná to odmáwiáć pocznie: choćia tám rátiy/ y odmów będźie nie

málo/ od zdánia wzyſku groß/ od nieſtánego Piſárzowi pułgroſzá: gdyż iuż ſądowi winá nieſtána niema bydź płaconá/ iákóż ſąd od nieſtánego nic bráć niema/ áni pámietnego wyćiegáć od ſtrony. A gdy Woźny tuż przy nieſtánym zezna/ iż ten pozew wydał/ tedy to/ zá tymże pułgroßkiem ma bydź zápiſano do Akt/ y Piſárzowi ma bydź płacono y dawano/ á nieináczéy.

Zapiſy/ á zwłaſczá wiecznośći/ máią bydź piſáné wedle formularzá w Státućie opiſánégo. A od ßukánia rzeczy w kśiegách nowo od roku zápiſánéy/ nic niema bydź płácono: ále to dármo náléść y czytáć v ſądu powinien bedźie Piſarz. Ale co wyßéy roku/ od tego ßukánia groß ieden/ od Reſcriptow wiecznośći ná pápiérze zaſtaw/ y innych wßelákich zapiſów y Aktów/ po großu/ á niewiecéy. A od controwerſiiéy/ gdźie iuż nie mało piſmá/ tymże obyczáiem ma bydź płácono Piſárzowi: od Reſcryptów/ od Allegáciy/ iáko y od zapiſow ich/ to ieſt/ od pro pozytiiéy iedno pułgroßá. Potym od káżdey állegáciiéy oſobno po pulgroßku. A od czytánia przywileiów wßelákich y liſtów ſądowych/ któré w Aktách bedą pokłádáné/ nic bráć niemáią piſárze: Ale gdyby ie w Aktá wwodźić chćiał kto/ od káżdégo przywileiu ma płáćić po dwá großá/ od wydánia liſtu ſądowég ná párgáminie ná wieczność iákąźkolwiek weſpółek y z intromiſſią tegóż zapiſu/ co zá ieden Akt ma bydź rozumiano: kto go iedno potrzebowáć bedźie (gdyż żaden do tego nie ma bydź przymußon) dwánaśćie großy poſtáremu: których Sedźia cztérzy/ Podſedek cztérzy/ á Piſarz cztérzy zá woſk/ párgámin/ y prácą mieć bedą: á tákié liſty ſądowé ná párgáminie Piſárze Ziemſcy powinni bedą wydáwáć potrzebuiącym. A tych ſalaria które tu ſą opiſáné/ nieináczéy áni wiecéy máią bráć ábo wyćiegáć od ludźi/ ſub pœna quatuordecim marcarũ ſtronie requiruiącéy/ nadáléy do drugich roków: o którą ná Wiécách odpowiedáć ná piérwßym roku/ iáko ná záwitym powinien bedźie/ álbo in foro vltimæ inſtantiæ, vt ſuprà.

Gdzieby Aktor pozwánégo álbo pozwány Aktorá ránił.

GDźieby który Szláchćic/ pozwawßy drugiégo o iákąkolwiek rzecz/ y vbił go ſtoiąc z nim w pozwie/ tákowy pozwány/ o ono vbićie powinien bedźie piérwéy odpowiedáć/ ná pozew vbitégo poßledzéy wydány: z czego ieśli ſię ſłußnie nie wywiedźie/

dźie / rzecz o ktorą vbitego pozwał / wszytke zgołá tráći. A iednák / rány vbitemu płáćić będźie powinien / wedle Státutu y zwyczáiu źiemie. A tákież ma bydź rozumiano y sądzono / gdźie by pozwány vbił Aktorá / będąc z nim w pozwie.

O wiedzieniu świádków.

SWiádkámi y Rekoymiámi / rzeczy około vrzędu Ziemskiego / około zwyczáiu stárego y záchowánia iśdź niemogą / áni máią krewni bliżcy / tego ktory ie stáwi : to iest / stryi / brát stryieczny / ćioteczny / wuieczny / śiestrzeniec y źięć / ktoregoby śiostrá rodzona żoná byłá tego / komuby świádczyć miał. Ale może bydź świádkiem / Szláchćic ktoregokolwiek powiátu y źiemie Mázowieckiey / tegoż Woiewodztwá / choćiaby też miał rodźice żywe / tylko ma bydź dobrey sławy / á w poczćiwośći swey nie podeyźrzány. Wszákoż świádki / gdźie idźie o poczćiwość / Herbowni / krewni y powinowáći bydź mogą / y iednacze vmowce mogą bydź w świádectwie krewni / bo tákie rzeczy powinowáći spráwuią. A gdźieby śie tráfiło / iżby stroná przećiwna drugiey stronie swey / w sądźie / ábo v krzyżá stoiącego świádká od świádectwá y od przyśiegi odstrászyłá / ábo odgroźiłá : tedy tá stroná / y z drugiemi świádkámi ktorzy zostáną / sine detrimento causæ suæ, ma przyśiądz : á iesliby wszytki świádki iáwnie odgroźiłá / tedy ten ktory stronie swey przećiwney odgroźi / zá znániem pewnym Woźnego y dwu Szláchćiców / ktorzyby w sądźie ábo v krzyżá v przyśiegi słyszeli tákie odgrożenie / y ktemuby tego stroná przyśięgą ćielesną dowiodłá y popráwiłá / ma in perditionem causæ skazan bydź / ten ktory odgroźił.

O Dzieciách przećiwko Rodzicom występnych.

ZWyczay stáry w Mázowszu / ták záchowywa : Iż kiedy ktorzy synowie ábo dźiewki Rodźice swe / oycá ábo mátkę biliby / ábo z domu y z imienia ich wyganiáli / álbo iákie inne gwałty / krzywdy y przykrośći wielkie á znáczne / y nieprzystoyne czynili / tedy tákowi ná prostą skárgę rodźiców swych / máią bydź przez Stárostę onegż mieysca wieżą karáni. á wszákoż to karánie ma bydź ná woley y do woley rodźiców onych. Ale gdyby też oyćiec po śmierći żony swey pierwszey / poiął wtorą ábo trzećią żonę / ábo

 też

też żoná po śmierci męża swego szłá zá inszego męża: A dżieći pierwszey ábo wtórey żony/chćiały mieć od nich to/co im wedle práwá służy/ tedy iuż tám inszy obyczay y postępek bydź ma: że iuż nie ná prostą skárgę máią bydź karáni/ále zá słusznym dowo dem/iáko ná innego sąsiádá. A tákowe też dżieći nie gwałtem/ obchodżić sie máią z rodżicámi swémi/ále obyczáiem słusznym máią dochodżić częśći swéy.

Ktoby nieokazał ſzkody Rękóymiam.

Jesliby kto záiął do obory czyie bydło/konie ábo dobytek iá- ki. A ten/czyie bydło iest záięte/wypráwił ie przez Rękoymie we dle obyczáiu/ tedy szkodá y mieysce záięćia ma bydź okazána rę- koymiom/którzy szácowáć ią záraz máią. Awszákóż do nich wol no też przystáwić temu kto szkodę ma/iednego ábo dwu szláchći- ców/ ábo też Woźnego/ dla świádectwá ná rękoymie. Jesliby sie go przeć chćieli/á gdyby sie szláchtá zobopólna ná szácunek szko dy niezgodżiłá / á táki szácunek szkody excederet ſumam decẽ ſe- xagenarũ: tedy áktor ma tegő wedle práwá iuramento ſuo cõpro- bare. A kiedy mniey szkody niżli kóp dżieśięć/tedy áktor/ ábo v- rzędnik szláchćic páná swego/ſub iuramento ſuo ná táki szácunek szkód/non exceden. taxã decem ſexagenarũ,dowód czynić będżie powinien. A iesliby szkody nie vkazał rękoimiému/á ná toby Wo źnego y Szláchćicá iednego dowód był / á bydłoby vpornie trzy- mał/á ná rękoymie niepuśćił/tedy winy trzy grzywny sądowi: á drugiey stronie czyie bydło iest záięte / zápłáćić ma / y oborne stráći. A rękoymia ma bydź wolen od tákiego rękoiemstwá. A iesliby rękoymia nie znał sie do wyręczenia tego bydłá/ábo szko- dy żeby ią widżiał/tedy on co szkodę ćierpi/ma nań dowodżić o- némi ludźmi ábo woźnym / których miał przy nim / gdy ręczy- li/ szkodę ogládał. A iesliby on czyie bydło záięte / nie znał sie do szkody / mieniąc że nie przez iego dobytek vczyniona byłá / tedy ma ná swą szkodę ono poprzyśiądz / iáko to bydło záięte iest ná téy szkodżie / y przez niego vczyniona / álbo temu który sie nie- zna / puśćić ten cug. A tákież/iesliby kto wżiął koniá álbo woły z wozem / álbo śiekierę w gáiu / iesliby szkody nie vkazał rę- koymiému / też winę pokupi / y to co wżiął / ma dobrowolnie puśćić. A gdyby kto táki vporny był/żeby bydłá wszelákiego do obory záiętego / tákież koni / wołów / wozów / y innych rzeczy wżiętych / ná rękoiemstwo Szláchćiców ośiádłych puśćić niechćiał / tákowy ex recognitione fideiuſſorum , stronie oney /

któréy było záięté/ álbo konie/woły/ wozy/ y inſze rzeczy wźięté trzymał/ trzy grzywny/ á ſądowi ábo vrzędowi trzy grzywny ad ſoluen. przepada: o któré winy/ coram officio Capit. y nie opuſczenié rzeczy wyſzéy miánowánych/ vkrzywdzonému wolno będźie czynić prawnie/ iedno pod tákimiż drugiémi winámi/y bydło záięté/y inſzé rzeczy wźięté ma puśćić/ w których rzeczách poſtępek ma bydź práwny vſq; ad finalem exequutionē. A o ſzkody Vrząd Grodzki/ſtrony do práwá Ziemſkieg ma odeſłáć.

O Areſtowániu pieniędzy.

OSiádłému człowiekowi/ niema bydź dopuſczon Areſt ná pieniądze iego ſądownie położoné álbo opiſáné/ okrom tego/ żeby mnieyſzą miał poſseſsią/ niżli ono o co był ábo miał bydź pozwan. A wſzákóż/ może ie wyrzecżyć z áreſtu przez ośiádłégo ſzláchćicá/iż práwu doſtoi y rzeczy ſądowéy doſyć vczyni. A ieſliby komu z dopuſczenia práwá álbo vrzędu/ táki áreſt był dopuſczon/ álbo dozwolon/ tedy ten co áreſtuie/ ma áreſt ſwóy proſequowáć in eodē iudicio ſiue officio, kedy ſie tákowy áreſt ſtał/do ſześći niedźiel/á niemilczeć áreſtowawſzy. A ieſliby do tego czáſu nie proſequował go wedle práwá/ tedy iuż po ſześći niedźiel on áreſt mocy mieć niema: y owſzem ma bydź káſſowan iáko nikczemny. A pieniądze máią bydź wolné od áreſtu.

O Woznym.

IEſliby Woźny ku życzliwośći iednéy ſtronie nieznał w ſądźie/ co mu druga ſtroná okázowálá ná widzeniu/ábo ná coby był wźięty z práwá/ináczéyby zeznał niżli widźiał: Tedy tákowy Woźny/ ieſliby przez one ſtronę któréyby vczynił krzywdę z ſześćią świádków był pokonan/ w ſądźie Ziemſkim álbo Grodzkim/ zá pozwem ma bydź z vrzędu zrzucon: A ná twarzy ná wieczny znák iego fałſzu ma bydź przepalon y pryſkowan. A iego tákié fałſzywé zeznánié/nic niema ſzkodźić onéy ſtronie przećiwko któréyby było vczynioné. A ieſli téż Woźny będźie miał zſobą ná widzeniu Komorniká P odkomorzégo/y Szláchtę/ á z nimiby ono widzenié odpráwował y w ſądźie zeznawał/ przećiw tákiému nie idźie tá vſtáwá y winá. A ieſliby téż ſtroná zádawáiąca iemu fałſz/ nie dowiodłá tego: ma bydź ſkazána w winie dźieśiąći kóp temuż Woźnému ku zápłáceniu.

O vbiciu

O vbićiu Woznégo ná vrzędzie.

A Gdyby Wożny ná vrzedzie swym/spráwuiąc ji álbo y iny wszeláki vrząd był vbit od którégo szláchćicá/tákowy biiący ma bydź od Wożnégo wedle práwá pokonan/á pokonány rány sowi té szláchećkié onému Wożnému/choćiaby ten Wożny nie był szláchćic/ma zápłáćić. A Królowi Je° M. álbo Stároście onégo mieyscá któregoby był Wożny/sześćdźieśiąt grzywien polskich/liczby monety zápłáćić winy powinien bedźie. A ieśliby Wożny ná vrzedzie bedący / vrząd swóy spráwuiący był przez kogo zábit / tedy Mężobóycá pokonány wedle práwá præmisso scrutinio sowito głowe szláchecką dźieciom / álbo przyiaciołom zábitégo płáćić winien / chociażby on Wożny był szláchćic álbo y nie szláchćic : á zá wine pospolitą śiedźieć ma w wieży ná dnie rok y sześć niedźiel / bez wszego miłośierdźia y odpuszczenia. A ieśliby ná ten czás gdy nie ná vrzedźie swoim iest/ spráwuiąc co nienależącégo vrzedowi swému/ był vbit / ránion álbo zábit / tedy o rány y o głowy zápłácenié / práwem pospolitym wedle condiićiéy iego ma bydź oná rzecz sądzoná A iż też Wożnowie zwykli sáláriá niesłuszné wyćiegáć/ tedy wedle zwyczáiu da wnégo máią sie záchowáć / á nie wyćiegáć áni bráć wiecéy ieno od wnieśienia pozwu/ od mile grosz/ od pułmile pułgroszá. A od protestáćiiéy obwodów wszelákich / tákże od przyśiegi y od świádków/ y od innych spraw práwnych/ ná któréby od strony był wźiet : od Intromisśiiéy tákże po groszu / á nie wiecéy ma bráć/ pod winą wyszszéy opisáną.

O władzéy vrzędnikowéy ná widzeniu.

GDy Komornik/ álbo Wożny złoży stronam pewny dźień/ ku odpráwowániu widzenia/ ná imieniu wedle pozwu/ y które złożenié dniá byłoby áktámi Ziemskiémi / álbo Grodzkiémi opisáné / ieśliby która strona tego dniá wypráwienia widzenia náznáczonégo nie pilnowáłá / ániby przed onym vrzedem ná mieyscu y ná roku widzenia stánełá : tákowa strona z tákiégo zeznánia vrzedu przerzeczonégo przed sądem ná przyszłych rokách vczynionégo / w vtráćie rzeczy swéy/ o którą sie on pozew wiódł y widzenié bydź miało / ma bydź skazána y sądzona. A gdyby sam vrząd / ná ten dźień náznáczony y zápisány ku wypráwowániu tego widzenia intercedeñ. legali impedimento

nie

nie przyiechał / tedy inny dźień ku wykonániu tego widzenia / tenże vrząd Podkomorski in sequentibus terminis terrestribus złożyć bedźie y nań ziácháć powinien / gdyż vrzędem nikt trácić niema áni może. A ieśliby iedná strona drugą grozbámi iáwnémi ábo iákiémi gwałty od widzenia odegnálá/ábo słowy iákiémi nie vczćiwémi á zwádliwémi nágrawálá/ przećiw tákowéy vrząd on ma zupełną moc pœnas in Statuto Regni descriptas skázáć / które skazánié ma do sądu odnieść / á Sąd zá słusznym dowodem ma ie potwierdźić wedle zeznánia onégo vrzędu: á on przekázcá álbo gwałtownik widzenia / odpowiedáć ná pozew wedle práwa ma bydź powinien/ bez widzenia iuż inszégo wszelákiégo / bez dilácięy żadnéy: od którégo widzenia ten kto wźiął sobie ná widzenié/ niema dáć wiecéy Komornikowi álbo Woźnému/ieno trzy grosze obiemá. A oni też niémáią wiecéy wyćiegáć.

Po widzeniu pozew niema bydz kázon.

GDy kto sobie bierze ná widzenié ná iáki pozew w sądźie/ á po vczynieniu widzenia y zeznánia iego/przez vrząd iego Ziemski w sądźie ziemskim/chćiałby stronie swéy pozew kázić z iákich kolwiek przyczyn y niedostátków/álbo rzeczy ná vtráte wieźdź: tákowémi niedostátki / pozwu álbo kopiy iego/ tedy iuż sąd nie ma tego przyimowáć áni dopusczáć / ále widzenia wysłuchawszy/ ma przymuśić tákiégo pozwánégo ku odpowiedániu/ to iest / skazáć áby odpowiedał ná pozew / y dáléy postepić ad sententiã diffinitiuam. A ieśliby sie widzenié z pozwem głównym we wszystkich rzeczách nie zgadzáło/ to iest/ gdy sie wiedźie pozew o to imienié/á widzenié ná imieniu ábo ná mieyscu inymby było vkázowano/y ináczéy niżli pozew obmawia/z téy przyczyny iáko własnéy idźie vtrátá pozwu y rzeczy według stárég zwyczáiu. A ieśliby też która strona po skázániu widzenia popráwiłá pozwu ku szkodźie drugiéy stronie/coby iéy od przećiwnéy strony było sądownie żądano / tedy swą przysięgą własną ma odyśdź/ iż nie popráwił: á ieśliby nie przyśiągł / tedy rzecz tráći / o którą sie pozew wiódł.

O odpowiedzi nieznáiącéy po widzeniu.

GDy kto bedźie pozwan / o pooránie roléy/ álbo o pośieczenié ląk gwałtownym obyczáiem: ábo o iákiéżkolwiek inné krzywdy

wdy y gwałtowné wrzucenié w imienié/ álbo cześć imienia: á pozwány ná widzenié sobie bierze/ á potym po widzeniu/ álbo też niebierząc ná widzenié/zgołá że gwałtu żadnégo/ y o co pozwan nieżna: práwá ná one rolą álbo łąkę álbo imienié/ o ktoré ieſt pozwan/ żadnégo nie vkázuiąc w ſądzie/áni kłádąc/ábo ſie ná nie niebiorąc: tákowy ſam y z świádkámi odprzyśięże ſie wedle ważnośći ſummy y táxi ná pozwie położonéy. A ták tylko od onégo gwałtu y ſzkody wolen będzie/ ále łąkę ábo rolą przerzeczoné ábo inné ono imienié/o ktoré ſie pozew wiodł/iuż ták vtráći: ktoré áktorowi do poſſeſsiiey przyidzie bez wſzego dalſzégo przeczenia onégo pozwánégo ábo iego potomków/bo iuż ták od ſwych wſzytkich praw/ieſli ktoré do tego miał/odſtępuie. A będzieli pozwány vkázował práwo iákié álbo obrony práwné/ zá ktorémi to vczynił/ tedy ſąd ex controuerſia przypátrzywſzy ſie ſpráwie y ſpráwiedliwośći y munimentom oboiéy ſtrony/ to ſkaże co będzie wedle práwá.

O wydániu dróg.

WSzelki poſſeſſor imienia/przez imienié y dziedzictwo ſwé/ powinien z zwyczáiu ſtárég té drógi wydáć ſąśiádom ſwym y inym ludziom/to ieſt/ do Kośćiołá/ do Tárgu/do Młyná/ do przewozu / y gośćiniec poſpolity gdźieby potrzeba byłá powinien: á nie może tákich dróg bronić áni zápowiedáć. A ieſliby táką drógę przemienić chćiał ná inſzé mieyſce/dla iákiéy ſwéy po trzeby ábo pożytku / tedy inną drógę ták dobrą iáko pierwſza byłá/ ma w imieniu ſwym wydáć.

O porownániu dóbr.

GDzie miedzy ktorą Szláchtą w iednéy y w téyże wśi/ ábo dziedzictwie iednym/y w imieniu ich nie byłyby położoné pewné znáki gránice ábo kopce miedzy cześćiámi y działy ich/ nigdy miedzy ſobą pomiáry y porównánia cześći ich bronić ſądownie niemogą / wedle intereſſe, aliâs należnośći káżdégo z nich bydź czynimy. Ale gdzieby ktory z nich wiecéy dzierżał gruntu niżliby iemu należało/ták z práwá przyrodzonégo iáko też nábytégo/ powinien drugiému przez pomiárę ſpráwiedliwą we wſzytkich pożytkách iáko przydzie/ták wielkośćią iáko też dobroćią nárównáć / wyymuiąc śiedliſká ſtáré/ ktoréby przez trzy látá zátrzymáli/bo té ruſzoné bydź niemogą. Awſzákóż wielkośći y dobroći máią

ći máią bydź nárównáné z bliższego gruntu przy mnieyszym śie dliśku tákże dobrem. A gdźieby gránice w tákim dźiedźictwie były położoné miedzy cześćiámi y dźiały szláchecktiémi przedtym vczynionémi / ábo iesliby śie stroná iedná drugiéy od pomiáry odpisálá / tám iuż pomiárá y porównánié miedzy nimi mieyscá nie ma / y bydź niemoże. A iesliby (iáko śie to czesto tráfia) ieden z dźiału wźiął rolą álbo śiedliśko / ábo cześć mnieyszą ále lepszą / á drugiby wźiął wietszą ále podleyszą / á toby zapisem miedzy sobą ábo dźiélcámi / ábo iednaczámi / y zakłádem vmocnili / tedy wedle tego máią bydź sądzeni y záchowáni / wedle zwyczáiu práwá y záchowánia.

O tymze.

A Tákowé kauzy o pomiáry y o porównánié imienia miedzy bráćią y vczesnikámi iednégo dźiedźictwá / ná rokách pospolitych źiemskich máią bydź sądzoné y kończoné bez áppelláciiéy / ktore w tych rzeczách niemiáią bydź dopuszczoné : wyiąwszy to / żeby w tákiéy kauźie y áktciiéy / o ważnośći / y możnośći zápisów sądownie położonych / ábo iákichkolwiek muniment / ábo o tym czyieby lepszé práwo było / ábo też de quantitate iuris & interesse, miedzy stronámi controwersia śie wsczełá / o ktorych rzeczách vznawánié y skázowánié sądownie miáłoby bydź czynioné z potrzeby : w tákowéy mierze áppellácia / iáko w inszych áktciách y kauzách / indifferenter ma bydź dopuszczona.

Zamiáná ábo dárowizná imięnia.

FRymárk imienia leżącégo y dźiedźictw / miedzy Szláchtą ábo ktorégożkolwiek stanu / y kondiciiéy ludźi / zezwolenia ich spólnégo y woléy vczynionéy / bądź to z iákim przydatkiem pieniedzy álbo innych ktorychkolwiek rzeczy / bądź też przez przydatku : Jesliby były zápisáné y vtwierdzoné Akty Ziemskiémi ábo Grodzkiémi: tákowy frymárk ná obie stronie frymárczącéy / ma śie zostáwáć y mocnie á niezłomnie záchowan wiecznémi czásy. A żadna osobá z liniiéy krewnośći / ich práwem bliskośćią tego frymárku ábo zamiány odezwáć / áni przenágábywáć niemoże / tymże też sposobem y dárowizny máią bydź záchowáné : ábowiém tákié vmowy y contrákty są y bydź wiecznie máią nieodzowné / bo ták nábyté imienié / possessorowie onégo imienia spokoynie ie dźierżéć máią / y mieć czásy wiecznémi.

Przedánié wiecznośći imięnia, w drugim powiećie bydz niema.

KJedy kto Jmienié y dźiedźictwo swé/ zá pieniądze álbo zá inné rzeczy/ álbo zá imienié drugiému by przedał/ ábo zámienił/ dárował/ albo ktorymbykolwiek inym tytułem ná wieczność by oddał/ tákowé przedánié y wzdánié tákié wiecznie imienia swégo/choćiaby było ná zmowie ábo zá kondiciámi iákiémi/ábo też prawdźiwé y doskonałé/ma w powiećie swym własnym tám gdźie ono imienié leży/ wedle stáré° zwyczáiu vczynić w sądźie Ziemskim własnym/ álbo przed vrzedem/ álbo sądem Grodzkim téyże swéy źiemie/ ábo ná Wiécách onéyże źiemie/ w ktoréy to imienié leży/á nie gdźie indźie extra districtum proprium,choćiayby to odstepuiąc od źiemie y powiátu swégo vczynił/ krom vrzedu y Káncellárijéy Królá Jego M. y Séymu Koronnégo Wálnégo/ gdźie káżdému wolno contrákty swé wieczné około imion swych opisowáć komu chce. A ináczéy vczyniony zapis ná wieczność: áczkolwiek z odstąpieniém od Ziemie y od Powiátu/ żadnéy mocy y ważnośći mieć niema.

O wwiązániu.

KJedy kto nábedźie imienia iákiégo leżacégo dźiedźicznégo/ ábo dźiedźicznym tytułem/ abo zastáwnym/ ábo iákimkolwiek innym obyczáiem (z potrzeby práwá y zwyczáiu w Kśiestwie Mázoweckim/ w roku 1531. od Niedźiele Reminiscere, ktora iest wtóra w Post wstąpiwszy w vżywánié wźietégo) przez Woźnégo Ziemskiégo swégo własnégo powiátu/ od vrzedu wźietégo/ ma bydź w wiedźion y wwiązány w tákowé imienié nábyté iáwnie/ áby żadnému nie byłá táiemna nowégo páná w onym imieniu possessia/ ktoryby sie iákié práwo álbo interesse mienił mieć do niego/ ktoré to wwiązánié Woźnégo onégo zeznánia/ ma bydź piérwéy solenniter obwołáné y publikowáné/ áby ku wiádomośći ludzkiéy/ á zwłaszczá tego/ ktoby sie mienił mieć iákié práwo álbo interesse do tegoż imienia przyszło/ á potym ma bydź zápisáné y wwiedźioné w Aktá Ziemskié álbo Grodzkié/ á z tych Grodzkich przenieśioné zás do Akt Ziemskich/ pod Aktem sądowym/ ná Rokách Ziemskich

Ziemskich tegóż powiátu własnégo gdźie imienie przerzeczoné leży/ od którégo zápisánia/ w wiązánia w Ziemstwie/ wszeláka pręscryptia y dawnosć ziemska/ we wszelákim imieniu ná wiecznosc nábytém y zastáwném/ bierze początek y moc. A iesliby kto bronił intromissyiéy tákiéy przed Woznym/ ábo ná dobrách przerzeczonych/ ábo w sądźie Ziemskim przy wpisowániu téy intromissyiéy/ niechcąc iéy dopuśćić z ktorychkolwiek przyczyn: tákowy ma niedopuszczenie swé w księgi Ziemskié zápisáć/ przy zeznawániu Woznégo tegż wwiązánia. A gdźieby omieszkał impugnowáć przy zeznániu Woznégo y wpisowániu zeznánia/ może tóż vczynić ná drugich y ná trzećich rokách/ y przyczyny swégo niedopuszczenia támże wpisáć: á będą ták ważné iákoby ie téż przy wpisowániu intromissyiéy vczynił y zápisał. A potym strone przerzeczoną/ ná pierwszé roki álbo ná wtóré/ á nákoniec ná trzećié ma pozwáć o przerzeczoné wwiązánié/ y o wwiedźienié ná iego dobrá/ Woznégo. A iesliby pozwáć do tego czásu zámierzonégo omieszkał/ tedy ono przerzeczoné wwiązánié będźie mocné y gruntowné/ non obstañ. præfata impugnatione, która z tego omieszkánia strony broniącéy v wwiązánia nikczemnieie/ y wniwecz sie obráca. A iesliby possessor pierwszy ábo ktokolwiek bądź iny/ práwem swoim nie wzbiiałby przerzeczonégo wwiązánia/ ániby o nie onégo kto sie wwiezował do práwá nie poćiągnął/ iuż musi vstąpić przerzeczonému wwiązániu. A wszákże on pierwszy possessor/ práwnie będźie mógł szukáć y repetowáć swéy spráwiedliwośći/ ná onym który sie wwiązał w przerzeczoné dźiedźictwo/ podług postępku práwá: á ktobykolwiek ná dobrá nowym práwem álbo tytułem nábyté/ niemiał wwiązánia w księgách Ziemskich wpisánégo/ od czásu wyszszéy opisánégo/ to iest/ Roku 1531. choćiaby té dobrá istotnie dźierżał y vżywał ich/ tedy mu nie idźie pręscryptia/ áni dawnosć Ziemska w onych dobrách/ które záwżdy mogą bydź wykupioné/ przez bliskié/ iákoby téż były zastáwné. A śiostrj y białégłowy Szláchecké kiedy sie wyrzékáią bráciéy swéy/ álbo powinnym swym z dóbr oyczystych y máćierzystych y z spadków/ w tym nie trzebá tákiégo wwiązánia/ bo ie bráćia práwem dźiedźicznym trzymáią.

O præscriptiiéy imięnia w poságu, w główczyznie y przezyskách.

GDy kto trzyma które imienié/ábo cześć dziedzictwá czyiég/ w ſummie pieniędzy głowy zábitéy ábo ran/ ábo w przezyſkách iákichkolwiek/ ábo w zakłádzie/winách ſądowych/w długu záreczonym/ bądźby to było z kázni práwá/ bądź téż z dobrowolnégo podánia ſtrony/w tákowéy poſseſsiiéy nigdy nie idzie dawność ziemſka : Ale kiedybykolwiek dziedzic onégo imienia chćiałby ſumme głowy ábo ran/ábo przezyſków/zákłádów/win ſądowych/ábo długu záreczonég zápłácić y odłożyć poſseſsorowi/ powinien ten to poſſeſſor pieniądze tákowéż ſwoié wźiąć/ á z poſseſsiiéy imienia przerzeczonégo dziedzicowi włáſnému/ ábo práwo od niego máiącému/vſtępić : á dekrét przerzeczony/ przezyſki/rękoiemſtwo/dług y poſseſsiiéy podánié/ w áktách opiſány / káſsowáć y wpiſác powinien/ byle tylko tákiéy poſseſsiiéy w áktách ziemſkich/ ábo ktorychkolwiek inych y liſtách wożnych/notá iáka autentica pewna byłá: á tákiéż ma bydź chowano o poſágu białychgłów ná imieniu dziedzicznym zápiſánym/ ábo imieniu zgołá proſto w poſagu przez bráćią śioſtram/ które práwá dziedzicznégo w imieniu oycowſkim y w wiánie máćierzyſtym niemáią/y które zapiſy wieczności od bráćiéy ſwéy/ábo od rodziców ſwych/ iáko od dziedziców włáſnych niemáią / w którym nie idzie pręſcryptia ziemſka / ále záwße bliżßy ábo práwo od nich máiący nábyté/poſag zápłáćiwßy śioſtrom ábo ich potomkom/mogą ono imienié wykupić ze wßelákiégo zapiſu / którzyby ieno poſagowo imię ábo wzmiánkę miał y záwiérał w ſobie. A ieſliby cześć oná imienia byłá białéygłowie zgołá/przez bráćią w poſseſsią dáná y puſczoná / żadnéy wzmienki nieczyniąc o ſummie poſagu/tylkoby ná nie w onym imieniu nic práwá dziedzicznégo nienależáło / tedy przez vrząd ziemſki/ zá ſkáźnią ziemſką poſłány/ßácowána y złożoná bydź ma/ wedle ſtárégo zwyczáiu ziemie : A to co vrząd złoży / powinien dáć y zápłácić Aktor. A pręſcriptia krzywd wßelákich/ßkód y gwałtów poſpolitych/trzy látá/wedle zwyczáiu onégo bydź ma. A criminalium actionum , iáko y recentis criminis , rok y ßeść niedźiel práwem czyniénia o nié. A ieſliby in cauſis criminalibus infra annum nie czynił/ tedy non criminaliter, ſed ciuiliter, czynić in iure terreſtri wolno będzie.

O gwałćie w Kośćiele, ná Cmentarzu, y w Goſpodzie.

A Ieſliby ktory Szláchćic ſam przez śię/ábo z pomocnikámi ſwémi w Kośćiele ábo ná Cméntarzu/ábo w Goſpodźie Szláchćicá ktorégo gwałtem nádſzedſzy zábił/vbił ábo ránił: tákowi máią bydź ſądzeni y karáni/y winę przepádáć máią/iáko ći/ktorzy nie chodzą ná domy włáſné ſzláchecki'é ábo náiéżdżáią. A ktoryby Szláchćic drugiégo ſzláchćicá gwałtem nádſzedł w domu kmiecym/álbo w iákiéy inéy goſpodźie w Mieśćie/ábo ná wśi/gdyby on tám oblicznie był/á támby go vbił/ránił/ábo zábił/tákowy co nádſzedł ma bydź ſądzon/ iáko o náſzćié domu włáſnégo iego. A ieſliby tákié náſzćié domu było z ſzlácheckich oſob / tedy áktcia o tákowé náſzćié/należy onému ſzláchćicowi ktoręg on ieſt dom: á onému ránionému przez tego co náſzedł/o rány iego/ábo przyiaćielom iego / o głowę (ieſliby był zábit) in his caſibus ſcrutinium bydź ma.

O Náiáchániu ábo náſzćiu domu.

VStáwiamy y vchwalamy y ſkázuiemy/iż gdyby ktory ſzláchćic ktoréykolwiek condytiiéy będący/śmiałby gwałtem y mocą dom czyy náiecháć álbo naiśc/y gwáłtem goſpodarzá álbo iego czeladź bić ábo ránić/y rzeczy iego ábo dobrá bráć/ tákowy gwałtownik y naiézdnik y raptor dobr/według Státutu ſtárégo przez nas y przodki náſzé vchwalonégo y publikowánégo/ ma vtráćić poczćiwość y wſzyſtki dobrá ktoré trzyma: wſzákoż to tym ſpoſobem bydź ma: Iż vkrzywdzony y gwałtownie náiechány/ma ſkárgę vczynić przed Stároſtą onégo mieyſcá/ ná onégo gwałtownégo inwázorá/ábo ráptorá. Ktory Stároſtá/ ma dáć y poſłáć z vrzędu Woźnégo ze dwiemá ſzláchćicámi/ ku widzeniu ſzkody y gwałtu / y ku pytániu / ieſliże obwinionégo ábo obwinionych byłáby publica infamia, że ſą winni vczynku naiázdem popełnionégo. A gdy ſie to ſtánie/y inquizytia ſie o tym vczyni: tedy ten ktory vkrzywdzon ieſt / pozwawſzy naieznicá do ſądu Stárośćięg/ma zupełnémi świádkámi y ludźmi poczćiwémi/ dobréy ſławy/pokázáć/iż obwiniony ten gwałt/y ſzkodę domowi iego vczynił. Y ták tym ſpoſobem pokonan będąc/ tráći máietność ſwoię y poczćiwość / ipſo iure & facto. A wſzákoż pierwéy nágrodźiwſzy z dobr przeſądzonégo wſzyſtki ſzkody vkrzywdzonému. Oſtátek ich ma ná Królá Iego M. przypádź.

O náſzćiu Młyná.

GDy który Szláchćic ważyłby sie teg/żeby náßedł ná Młyn którégo ßláchćicá/y támby gwałt który komużkolwiek ábo y zá-wożnikowi vczynił/ ma bydź sądzon/ iákoby to vczynił przy ro-boćie iego : dla tego / iż tám wßyſtkim wolny ieſt przyſtep / y vżywánie melcia.

O vbićiu y zábićiu Szláchćicá przy roboćie.

JEſliby który Szláchćic drugiégo Szláchćicá ná roboćie iego/v roléy/v żniwá/łąk/y v inych którychkolwiek robót iego/ ſtoiącégo przy poddánych kmiotkách ſwoich/ ábo páná ſwégo/ ná imieniu álbo dzierżáwie ſwéy / álbo też ſámégo robiącégo / gwałtem náßedł y bił/ tákowy pokonan wedle práwá poſpoli-tégo/ ſowitą zapłáte ran ßláchećkich / ſtronie obráżonéy zápłá-ćić bedźie powinien. A ieſliby mu reke/álbo nogę vćiął/álboby go ná członkách przednieyßych ábo głównieyßych ochromił/tá-kież ſowitą táxe tákowych członków y chromoty płáćić ma. A ieſliby zábił/tedy dźieći/ábo przyiaćiele iego/tego zábitégo máią tedy zá świeżá on gwałt álbo zábićié/zámordowánié/y świeżą krew ná mieyſcu gdźie ono meżobóyſtwo vczynioné/ Wożnę y Szláchćie od vrzedu wźietym/vkázáć y oświádczyć / á táko-wy meżobóycá/do sądu Ziemſkiégo (wßákóż ſwégo włáſnégo powiátu) o przerzeczoné meżobóyſtwo pozwány/á ták pokoná-ny/ma bydź ná dno do wieże wſádzon/y przez dwie lećie y dwá-naśćie niedźiél chowan/ y niema bydź z niéy wypuſczon/ áż zá-płáci głowę zábitégo ſowito. A ieſliby w wieży vmárł/ przed-śie z máietnośći iego ma bydź głowá zápłácona dźiećiom/ ábo przyiaćielom zábitégo. A ieſliby tákié zábićié ábo ránienié było vczynioné z rußnice ſtrzelbą/ tedy śiedzenié y zapłátá czworáka zápłácona bydź ma. Awßákóż inquizytia ták o rány przerzeczo-né przy roboćie zádáné/iáko y o głowę/y ſcrutinium doſtáteczné pod przyśięgámi od ßláchty y od inych ludźi wßelákiégo ſtanu onégo mieyſcá gdźieby ſie to ſtáło ſąśiádów / przez tenże ſąd Ziemſki zezwawßy káżdégo zoſobná / y oſobliwie pytáiąc żeby drudzy nie ſłucháli / gdy bedźie ieden káżdy z nich pytan/którzy-by o przerzeczonych rzeczách iáką wiádomość mieli/ ma zácho-wano bydź : á to przeto / áby niewinny zá winnégo nie był ob-winion y winy odnośił : któré też ſcrutinium,może bydź ná Wié cách vczynioné/ gdyż tám vrzedników źiemſkich wiecéy bedźie/

á Wiecá też co rok máią bydź odpráwowáne y sądzone. A ieśliby sie z tego scrutinium nálázło/ iż on ránny nie przy robocie rániony iest/ tedy one rány trácić ma. Ale ieśli o głowe idźie rzecz/ tedy niezgubá głowy zgołá/ ále zapłátá simplex, y śiedzenie w wieży ma bydź skazano/ y to ieśliby ná pozwánego scrutinium wychodźiło/ że ten zábił/ á exceptię które przewłoki czynią/ y te którémi sie zwykli z sądu wyymowáć álbo wybiiáć pozwáni: á tákież áppellátię żeby nic wątpliwégo nie było/ nie dáley iedno ná Wiecá mogą iśdź y mieysce mieć. A wtóry rok wedle práwá ma bydź záwity. A gdźieby ná wtórym roku pozwány nie stał ábo by ziáchał precz/ tedy tákowy iáko nieposłuszny práwá pospolitégo/ ná roku przypowieszczonym wedle práwá trzecim/ ma bydź wywołan y proscribowán. A imienie iego któreby zá one głowe stáło/ powodney stronie w possessią ma bydź dano przez tenże sąd/ záchowuiąc zwykłe stopnie y postepki práwá/ którémi áktor do tego przychodźić ma. A ostátek imienia ieśliby co zbywáło nád one przezyski/ ná dźieci y potomki iego ma zostáwáć/ práwá żony iego ieśliby ie miáłá pierwşze niżli ten vczynek sstał sie/ niwczym nienáruszáiąc/ gdyż nikt niewinien pokutowáć zá drugiégo.

A przedśię on meżobóycá zbiegły y gwałtownik á przestepcá Statutu tego y zwyczáiu stárégo/ y pokoiu pospolitégo/ przez Vrząd Stárośći ma bydź szukan y iman/ y gárdlem karan. A ieśliby plebeus ták ránion álbo zábit był przez Szláchćicá którégożkolwiek innégo/ w tymże sądźie ma bydź szukan y sądzon/ y ma bydź pokonan przez Aktorá z piąćią świádków iemu w rodzáiu rownych. A ták pokonány ránionému dźieśięć grzywien/ á Pánu iego drugą dźieśieć grzywien/ płáćić ma. A ieśliby zábit/ tedy zá głowe zábitą potomkom zábitégo/ y pánu iego wine sowitą płáćić ma bydź powinien. Tákże też ma bydź sądzono y płácono/ gdyby Szláchćic nászedł chłopá w iego domu/ y zábiłby go álbo vbił.

O okrutnym vćięćiu członká.

JEśliby Szláchćic drugiému Szláchćicowi reke álbo noge/ ábo który członek obyczáiem okrućieństwá/ wyćiągnąwszy powoli go máiąc/ vćiął: tákowy wedle práwá pospolitégo/ o to pokonány w sądźie źiemskim swég powiátu własnég/ sowitą ważność członká vćietégo/ stronie obrázoney zápłáćić ma bydź powinien/ y puł roká śiedzenia w wieży ná dnie ćierpieć ma/ y bo

dźie powinien zá ſkáźnią ſądową we cztérzech niedźielách po dekrećie. A ieſliby ſie to kmiotkowi ſſtáło od którego ßláchćicá/ tákowy z pięćią świádków in genere ſobie rownych/odwieźdź ſie ma iáko non tiranniter to vczynił/ wßákóż záPłácić wedlug práwá ſtronie/y pánu będźie powinien.

O zábićiu oycá, mátki, y inych powinnych.

JEſliby kto oycá/ mátke/ ábo brátá/ ábo śioſtre/ ſtryiá rodzonégo/ ábo żone/ ábo mężá/ ábo po którymby miał w dobrá ſuccedowáć/zábił: tákowy mężobóycá będąc powołány przez ſtrone obrażoną/ álbo przyiacioły zábitégo będąc pozwány do ſądu Królá Jé° M. ábo Stároſty onégo mieyſcá/y z świádkámi zupełnémi ßláchćicámi dobréy ſławy/y ośiádłémi pokonány y poprzyśieżony/ tákowy iuż ſrozßą śmiercią ma bydź karan y trácon: A żeby przykłádem śmierći ſwéy ßkárádéy od ták hánie bnégo vczynku hámowáli ſie inßy. A dźieći tákowégo od wßelákiégo ſpadku dóbr/tego ktory zábił/máią bydź oddaleni/ktoré dobrá máią przypáśdź ná krewné poblißé zábitégo: á ieśliby blißßych nie było/tedy ná krewné dálßé. A kiedyby miedzy mężem á żoną tákowé ſie mężobóyſtwo ſſtáło/ tedy wßytki dárowizny/wiáná/poſag/ſpadki/ zapiſy iákiéżkolwiek temu ktoryby towárzyßá ſwégo zábił/niemáiąc przyśdź ku pożytku: ále máią przypáśdź ná dźieći ábo ná przyiacioły zábitégo/ieſliby dźieći nie miał: á tákowy mężobóycá będąc pozwány/ będźie powinien ná piérwßym roku/ iáko ná záwitym ſtánąć y odpowiedáć/ okrom wßelákiéy exceptiiéy y dilátiiéy. A pozew przećiwko tákowému mężobóycy/ ma bydź dan y wnieśion przez Wożnégo y dwu Szláchćiców w dom/ábo ná dobrá tákowégo/we cztérzy niedźiele przed rokiem. A świádki ſtroná obrażona ná tymże roku ma miánowáć/ álbo ná rokách Ziemſkich álbo Grodzkich: á potym w ßeść niedźiél ma ie w wieźdź w ſwym powiećie/ ábo przed Królem. A ieſliby tákowy mężobóycá nie ſtánął do práwá/tedy tym ſámym ma bydź bezecnym/á dobrá ie° máią przypáśdź ná krewné blißé: á ieśliby tych nie było/tedy ná dálßé. A wßákóż tákowy mężobóycá przez Stároſte ma bydź ßukan y poyman/ktoregokolwiek czáſu/ y ná gárdle karan bydź ma.

O pomocnikách Mężobóyſtwá.

POmocnicy zábićia Szláchećkiéy oſoby/ obwinieni powołány

łány y pozwány/ iesliby sie z sześcią świádków káżdy z nich zosobná nie odwiódł y nieuspráwiedliwił áktorowi/ álboby vpadł wedle práwá ktorymkolwiek obyczáiem / tedy zá wine onéy pomocy zábićia szláchćicá/káżdy z nich stronie obráżonéy trzydźieśći grzywien polskich/á trzy grzywny sądowi ziemskiému/tyle kroć ileby to kroć vczynił/zápłáćić: A nádto dwánaśćie niedźiel ná dnie w wieży śiedźieć ma / y winien będźie zá skáźnią sądową. A tá płaca winy od pomocy/w zapłáte głowy/ ktorą principał meżobóycá czynić winien / niema bydź poczytána y liczona. A pomocnicy vbićia y ránienia szláchećkiego/ iesliby sie tákże świádkámi nie vspráwiedliwili áktorowi/tedy dźieśieć grzywien winy pieniężnéy stronie obráżonéy ma káżdy płáćić. Ale iesliby też ći sámi pomocnicy/rány komu zádáli/ tedy ták o rány iáko y o winy máią bydź sądzeni/ y przez áktorá pokonáni/ y rány iemu płáćić winni.

O vbićiu Szláchćicá w kárczmie.

Szláchćicy w Kárczmách niemáią bywáć/ gdy im powoli vmyślnego obcowánia miewáć/áni z kmiotkámi w rząd śiedźieć y piwá pić przystoi. A iesliby szláchćicowi ták w kárczmie vmyślnie w rządźie z chłopy śiedzącému/będącému/y piiącé przydáło sie/żeby przez kmiotká ábo kmiotki vbit ábo ránion był / tedy o iákąźkolwiek ráne/ álbo o wszelákié vbićie/ ten to Szláchćic w kárczmie vbity/niema bydź słuchan áni sądzon przez żadny sąd: wyiąwszy to/żeby szláchćicy byli w mieśćie/ w miásteczku dniá targowégo/á czásu roków/ ábo dla iákiéy inéy potrzeby pilnéy. A tákież gdy szláchćicy w drodze będąc/ wstąpiliby do kárczmy ná noc ábo ná południe/ tákowi szláchćicy przy práwiech swych szláchećkich záchowáni/y wedle nich sądzeni bydź máią/iáko práwo ich obmawia. A iesliby szláchćic ták w kárczmie vbity do tego sie nieznał/żeby go w kárczmie kmiotek bił/tedy on kmiotek z gospodarzem y Wóytem y łáwnikámi/ iesliby w onéy wśi byli/y inémi kmiotkámi ábo z piąćią świádków sámoszóst/ma ná to dowód vczynić/iż onégo szláchćicá w kárczmie vbił: A gdy to vczyni on kmiotek/od wszytkich win y płacéy onégo bićia/będźie wolen skutecznie od wszystkiégo.

O zgwałceniu Rękoymiów álbo Aktorá spráwiedliwośći poządáiących.

Iesliby

JEsliby Rekoymie ábo Posły (ktore zowią Selce) posłáne do siebie w rzeczách kmiecych/y inych wedle práwá potrzebnych vrzedu Ziemskiégo (ktore ták zdawná zową) dotykáiąc sie / to iest/ recząc ábo áresztuiąc bydło / konie / stádo ábo ktorekolwiek inne ruchome rzeczy ábo o złozenie dniá ku vczynieniu spráwiedliwości z poddánemi álbo z sługámi / álbo iákie inße rekoiemstwo ktorychkolwiek/iákichkolwiek rzeczy/ábo praw/ przywileiów czyniąc zgwałcił/ ábo vbił : tákowy pozwány y pokonány sowite rány ránionému zápłácić/ y oney rzeczy Aktcia w ktorey rekoymie ábo Selce posłáni są zgwałceni/vtrácić y w niey prze sądzon y wzdan bydź ma / y z winą czternaśćia grzywien do skárbu Je° K. M. á trzemi grzywnámi sądowi. A tákież iesliby onegż dniá złozonegż ku vczynieniu spráwiedliwośći on winny/ ábo Szláchćic ktory dźień zdał / á spráwiedliwość czynić miał/ Aktorá ábo áktor obwinionego/ábo iego páná ktory dźień zdał y złożył/ábo też kogo inego z áktorem/ábo też z obwinionym przychodzącego ábo stawáiącego sie zábił ábo vbił/tákowy práwem pokonány od strony obrázoney/ma bydź w płacey sowitych ran przykazan/y w vtrácie rzeczy oney/o ktorą miálá bydź spráwiedliwość czynioná/y w winie sądowey trzech grzywien/á tyleż stronie : á o zábićie w sowitey płacey głowy y śiedzeniu w wieży ná dnie/tákże też sowitey/ á ktemu y w vtrácie rzeczy/o ktorą spráwiedliwość ma bydź czyniona / y dźień ná to był złożon / ma bydź skazan.

O tym ktory dawa przyczynę ran y szkód

GDyby sie wsczełá zwádá/ miedzy ktoremi zágásiłby kto w tym ogień / y w tym zágáßeniu byłby kto rânion / niewiedząc przez kogo w tákowym przypadku/według zwyczáiu tey źiemie zachowa sie / iż ten kto ogień zágásił/ zá ráne ma bydź sądzon : przeto iż dał przyczyne do onego zránienia. Toż ma bydź rozumiano o tych/ ktorzy dáią przyczyne do ßkody y zwády.

O Contráktćie słownym.

NIema bydź nikt pozwan do sądu / áni ma bydź sądzon o Contrákt słowny/ ktoryby nie był iákim zapisem Ziemskim ábo Grodzkim vmocniony / á miánowićie o dobrá dźiedźiczne / w ktorym przepadku/áni zakłády/áni zadátki niemáią mieysca.

O Soli Zamorzkiey.

Vskarża

VSkarża sie Szláchtá: Iż ci którzy szukáią Soli Zamorzkiey álbo krupiástey / zwykli ludziom y poddánym ich krzywdy czynić y szkody / szukáiąc w domách ich y w skrzyniách tey soli / y wszeláki státek domowy szukáiąc rozmietywáć: A ták vstáwiamy / áby ná potym tákowi szukácze soli nie byli: Wszákóż / ażeby przez vżywánie tey soli Zamorzkiey / skarb nász iákiey szkody nie miał / vstáwiamy: żeby Stárostowie mieysc ziemie Pruskiey przyległych / o tym stáránie czynili / y tego przestrzegáli / żeby kto tákowey soli Zamorzkiey do X. Mázowieckiego wozić y przedáwáć nieśmiał. A iesliby kto tákowy náleziony był / któryby tę sól wiózł ábo przedawał / ábo iey iáwnie vżywał / tedy táka Sól tym sposobem náleziona / okrom szukánia w domách (która iuż niema bydź wzietá) ma bydź w wodę vtopiona / żeby iey nikt nie vżywał / y ma bydź karan winą czternaśćią grzywien.

O Podkomorzym.

POdkomorzy Ziemski / wedle stárego zwyczáiu w Woiewództwie Mázowieckim záchowálego / sam przez śię y przez Komornika swego widzenie / y iáko ie wypráwowáć bedźie / tákież też y spráwy około gránic / ma odnośić do sądu Ziemskiego. A te controwersię które przed nim ábo przed iego Komornikiem strony czynić będą / áby w sądźie tákże przy nim czynili y wywodźili / tákież też y munimentá / które miedzy sobą strony máią / okázowáli. A sąd wedle stárego zwyczáiu y zeznánia iego / á z controwersiiey stron y wywodów ábo munimentów ich / iáko bedźie wedle práwá pospolitego rozumiał / ták powództwo iáko y dowód skázáć władzą ma. A to dla tego zdawná záchowáło sie / iż sąd z controwersiiey Dekret práwny vczyni / y Pisarz Ziemski controwersią dobrze y dostátecznie wypisze / tedy Aktów Podkomorzemu áni iego Komornikowi práwo pospolite mieć nie pozwoliło. A wszákóż stronie wolna bedźie áppellácia wedle stárego zwyczáiu.

O czynieniu gránic.

GDy ieden Szláchćic drugiemu Szláchćicowi záćznie áktcią / áby miedzy onym dźiedźictwem ich sobie przyległym kedy gránice nie były / iedno vżywánie á possessia stron sądownie záczęłaby: tedy sąd ma skázáć y posłáć vrzedniki ziemskie / do tego należące /

leżącé: á która ſtroná przed nimi lepßé y znácznieyßé znáki vkáże/ y przez ſtárßé y świádki wywiodłáby ſwoię ſpokoyną poſſeſſią ná onym imieniu/ póki y przez które mieyſce trzymáłá dziedzictwo ſwoie: á vrzędnicy oni przyięliby to: tedy tám máią bydź czynioné gránice y kopce nowé vſypáné/ przez zbiiánia ſtrony drugiéy. A ieſliby z obu ſtron żadnych znáków gránicznych nie widźieli ábo nieprzyięli: tedy pozwány będźie miał powodztwo/ y przez które mieyſcá póydźie ze świádkámi/ y przyśięże pierwßégo ſwégo vchodu ábo przeßćia nie przeſtępuiąc: á tedy kopce ábo znáki gräniczné máią bydź czynioné/ wedle dawnégo obyczáiu ziemie.

O ponowieniu gránic.

GDy ieden drugiégo pozywa/ áby z nim ponowił gránice/ y kopce vſypał przez ſtáré znáki gräniczné miedzy dobrámi ich/ które znáki y śćiánę ſtárą ábo kopce miánowałby ná pozwie/ y onę przyśięgą potwierdźić podéymowałby ſię/ táki z práwá będźie miał początek wywodu y probáciiéy przez ſtárce z tákich znáków: które ieſli vrząd ziemſki przyimie/ á ſtroná druga będźie mu negowáłá/ powód z świádkámi ma probowáć przez przyśięgę: iż té znáki ſtáré ſą y prawdziwé gräniczné miedzy dobrámi temi/ ábo ſtárą śćiáną/ ábo miedzą gräniczną y kopce ſtáré/ wedle których znáków poſſeſſią ſwoię y vżywánie wywieźdź ma/ á ták zá témi znákámi które przéydźie/ á przyśięże/ tám gránice máią bydź czynioné y kopce vſypáné/ które świádki powód w ſądźie Ziemſkim ná bliſkich rokách po ſkázni ma mienić y popiſáć ſpółem z rótą przyśięgi/ á ná mieyſce róznic z témi świádkámi przeßćia ſwégo od węgłá do węgłá przez mieyſcá y znáki gräniczné/ iáko ſię wyßéy pomieniło/ przyśięgę ná roku ſtronam od vrzędu náznáczonym przy onymże vrzędźie powinien będźie vczynić: którą ſpráwę wßytkę vrząd przerzeczony/ kopców y znáków gränicznych vczynionych álbo okrążonych przed ſądem Ziemſkim zeznáć powinien będźie/ y wpiſáć w kśięgi Ziemſkié. A gdźieby która przywiléy miáłá/ álbo iákié liſty/ álbo zapiſy ná gránice/ álbo ná pewné mieyſcá gräniczné/ to ieſt/ vrociſká pewné/ tá ſtroná będźie miáłá początek do powodu probowáć y podeprzéć té gránice y mieyſcá/ wedle muniment ſwych y dawnégo záchowánia. A to ieſliby od tákich praw ábo muniment przez nowé gránice vczynioné/ potym nie odſtąpił. A od vczyniénia gránic y vſypánia álbo okrążenia kopców: tedy Podkomorzemu

morzemu

morzému półkopy / to iest trzydzieści groszy / á Stároście drugą trzydzieści groszy / Polskiey monety / obiedwie stronie pozwána y powodowa zápłácić máią / á Woznému sześć groszy od tychże gránic płácić máią. A gdzieby miedzy stronámi z dobréy woléy były vsypáné kopce álbo gránice vczynioné / tedy przerzeczonému vrzedowi / obiedwie stronie iedno trzydzieści groszy dáć bedą powinni / á nie wiecéy: á Woznému groszy trzy.

O rozdziale y pomiárze.

A Ctię y kauzy o Rozdział ábo pomiáre / ábo o porównánié dóbr miedzy bráćią y vczestnikámi iednogóż imienia / ktoré bywáią záczeté ná rocech pospolitych ziemskich / máią bydź sądzoné y kończoné non obstan. appellationibus, ktoré w tych spráwách nie máią bydź dopusczoné / okróm tego / gdzieby de munimentis, ábo genealogia, controuersia miedzy stronámi vrosłá / támma bydź appellátia dopusczona. A salarium Miernikowi ziemskiému od włóki miáry Chełmienskiey / w ktoréy sie trzydzieści morgów záwiéra w iednym mieyscu / dwá groszá. A ieśli ná róznych mieyscách morg nié / tedy od káždé° morgu po szelągu bráć ma / á kedy potrzebá morgi iákié wymiérząć ktoréykolwiek cześci / tedy nie ma bráć wiecéy iedno po szelągu wedle stárégo zwyczáiu / pod winą sześcidziesiąt grzywien. A tákowy Miernik ziemski ma bydź przysiegły / wedle dawnégo zwyczáiu.

O przedániu y wykupowániu Wian.

GDzieby ktora Wdowá / álbo Páni szláchetcka Wiáno swoie przedálá / ábo iákimkolwiek tytułem wiecznym zápisálá / tedy tákié wiáno / ábo wiáná / mogą bydź wyswobodzoné y wykupioné od blizszych y dziedziców włásnych / tych ktorzy tákowé wiáná przerzeczonéy wdowie ábo Pániéy szláchetckiéy przez meże ich były zápisané y opráwioné ná dobrách swych / zápłáciwszy tylko summe pieniedzy swych prawdziwégo posągu przez przywiánká / áni w tákim przedániu tych wian kupnia / dawność ziemská wspomoc može.

O vmnieszeniu Wian.

GDyby Páni szláchetcka przyzwoliłá mezowi swému ná przedánié ábo ná iákikolwiek zápis / z dóbr iego / z wiáná swoiégo / ktoré ná tymže imieniu miáłá / tráci wiáno swoie / ile ná oné

dobrá opiſáné tylko: Ale ieſli mąż iéy ma inßé dobrá ábo cześć iáką dóbr/ wiáno onéy żony iego/ że wßyſtká ſumma ná wiánie opiſáná/ zoſtawa y ma bydź záchowano ná połowicy onych dóbr ábo cześci przerzeczonego meżá iéy. A tákże ma bydź záchowano y w zaſtáwie dóbr przez meża vczyniony z dozwolenia żony iego/ przez które zapiſy nie ma bydź poniſczenie álbo vmnieyßenie wiáná iéy/ według zwyczáiu dawnégo.

Rękoiemſtwo kmieći áby nie było.

Zgadzáiąc ſie w tym z inémi Woiewództwy Korony náßéy Polſkiéy/ poſtánowiło ná Generale Wárßáwſkim wßyſtko Woiewództwo Mázoweckié/ iż rekoiemſtwo Kmieci w tym Woiewództwie nie ma bydź. A ták my ná prośbe y poſtánowienié ich zgodné/ áby to rekoiemſtwo Kmieci w Woiewodztwie Mázoweckim nie było/ vtwierdzamy to ninieyßą Conſtitucią. A zbiegłych Kmieci y rodziców ich práwem Koronnym dochodzić im bedzie wolno tym ſpoſobem/ áby káżdy o kmieciá o poddánégo y wßelákiego zbiegłégo rodzicá/ y ſługe plebeum vtriuſq; ſexus, powinien był reſpondowáć coram officio Caſtreñ. peremptoriè ſine motione & appellatione. A żeby ſie Vltáie nie mnożyli/ áby żaden nie śmiał przyiąć y záchowáć ták zbiegłégo kmieciá iáko y rodzicá/ y ſługi vtriuſq; ſexus któryby liſtu nie miał/ iż od páná ſwégo ieſt wolny/ y ſtátecznie doſłużył: A v kogoby ſie táki zbieg nálazł/ áby ten powinien był in foro Caſtrenſi reſpondowáć/ cum pœna centũ marcarũ, y ßkody nágrodzić/ etc. Co ſie téż y o Mieściech ma rozumieć/ y ná Miáſtá ściągáć/ ták ná náßé Królewſkié/ y Duchowné/ y Szláchetckié y dawno zbiegłé poddáné tymże práwem dochodzeni bydź máią. A tym ſpoſobem gwałtem wźietych kmieci/ poddánych rodziców y ſług dochodzić káżdému ma bydź wolno.

Ktore to Exceptie/ ták iáko wyżßey opiſáne ſą: My przerzeczony Król/ zá vśiłowániém Rycérſtwá Mázoweckiégo przez Poſły ku nam z iázdu Wárßáwſkiégo poſtáné wydáćieſmy im roſkazáli. Dan w Málborku dniá dźieśiątego Mieśiącá Czérwcá/ Roku Bożégo/ Tyśiącnégo/ Piećſetnégo/ śiedmdźieśiątégo śiódmégo. A Królowánia náßégo roku wtórégo.

O gmi-

O gránicách y o gránicżeniu Mázow. pátrz w Przywileiách Pruskich.

WARSZAWA.

Myto Wárszáwskié, y libertácia od Podwód.

Iz miásto náße Wárßáwá wielką ßkodę y spustoßenié ma z przeßłéy Elekciiéy y z inßych ziázdów Koronnych Seymów / y ná potomné czásy mieć może / á ná popráwę tego co restaurowáć y náprawowáć potrzebá / żadnégo opátrzenia nie máią. Tedy Myto y Cło ziemskié / ktoré im iest od Królowéy Iéy M. Pániéy Ciotki náßéy do czásu ná porátowánié dáné / ktemu y wodné Wárßáwskié / saluo iure moderni possessoris, exceptis wßelákich towarów ßláchetckich / ktoré są y máią bydź záwżdy wolné od tych Myt wiecznémi czásy / miástu temu Wárßáwie / ná onera té wßystkié / ktoré podéymuią / dáiemy / y ná wieczné czásy incorporuiemy: wßákże ieśli z tego Quártá do Káwy dawána bywáłá / tedy ią też oni dáwáć powinni będą. Tákże też y od podwód płácenia / y koni dawánia stárą Wárßáwę wolno czyniąc / wedle dawnégo ich przywileiu in perpetuum vsum to im approbuiemy. Zymg. III. 1589. w Wárßá. List 45.

Porównánié w práwie osób vrzędowych mieyskich, we Lwowie, y w Wárszáwie z Krákowiány.

Przestrzégáiąc / áby sie w mieściéch głównych Koronnych violentiæ nie dziáły ludziom ná vrzędzie będącym: tedy Constitucią anni 1581. ktora Krákowskim y Poznáńskim vrzędom służy / extenduiemy: iż ma tákże comprehendowáć Rádę y Przysieżniki miast / Lwowá / y Wárßáwy. Támże. w Kráko. 1588. List 69.

ZAKROCZYM.

Iz miástu náßému Zakroczymskiému imminet periculum ex alluuione aquarum: gdyż Wisłá / Bug / Narew / bystro bie- Tenże. w Warßá. 1589. List 47.

 żą / y

żą / y ßeroko wylewáią / rwąc y psuiąc brzegi. A według reláciy Komissarzów / które był świętey pámięci Król Stephan zesłał / ná opátrzenie tám tego niebespieczeństwá / iest ná trzy stá złotych oßácowáné. Tedy z Komory náßey solney tegoż miástá składu solnego ná porátowánie y spráwienie támy / po ßeści bałwánów soli dáwáć im pozwalamy ná káżdy rok.

A tych wszystkich miast Królewskich confirmátia.

Támże. Iákosmy ná Koronáciiey náßey práwá przy innych miast náßych potwierdźili: ták ie w cáłości swoiey záchowuiemy.

KSIĘSTWA KIIOWSKIEGO PRZYWROCENIE DO Korony Polskiéy Przywiléy.

Ten Przywiléy iuż áktikowány wyßéy, fol. 1056.

O sługách y o Chłopiech zbiegłych Woiewództw, Kiiowskiégo, Wołynskiégo, y Bráclawskiégo.

Stephan w Wárßá. 1578. List 191. stá. 40. Iż w Woiewództwach / Kiiowskim / Wołyńskim / Bráclawskim / przedtym według Státutu Wielkiégo X. Litewskié° / osługi / poddáné / zbiegi / y czeládź dworną / v Sądu Ziemskiégo spráwiedliwośći swéy dochodźili / bacząc w tym sobie té Woiewództwá zwłokę spráwiedliwośći swéy. Prosili nas zá to posłowie z tych miánowánych Woiewództw / żebysmy ich w tym záchowawßy / według Práwá y Státutu Wielkiégo X. Litewskiégo / á Przywileiu tym Woiewództwom ná Seymie walnym Lubelskim przy vniiey dánégo / tego Artykułu popráwionégo o tákowé krzywdy do sądu Grodzkiégo pozywáć sie pozwolili. My tedy z Pány Rádámi náßémi / y Posły Ziemskiémi mocą teraznieyßégo Seymu / to tym Woiewodztwóm postánawiamy y potwierdzamy: że té przerzeczoné Woiewó-

dztwá

dztwá o tákowé sługi/ poddáné/ zbiegi/ y dworną czeladź/ bez przyporeczenia/ y záſtáwánia tákowych/ v którychby té zbiegi bydź mieli/ od tego czáſu v sądu Grodzkiégo sądzoné bydź máją/ ſtrony przypozwawſzy ſtroná vkrzywdzona pozwem Grodzkim ná Rok záwity. Jeſli oczywiście/ tedy zá cztéry niedziele: á ieſli zaocznie/ tedy zá ſześć niedziel Rok złożón bydź ma: á ſtroná pozwána powinna będzie v sądu Grodzkiégo/ ábo ſam oſobą swą/ ábo przez vmocowánégo swégo w ziemi Wołhyńſkiéy oſiádłégo/ nie biorąc sobie ná pomoc żadnych przyczyn práwnych w Státucie Wielkiégo X. Litewſkiégo opiſánych/ ná piérwſzym Roku iáko záwitym/ pod ſtráceniém rzeczy w pozwie opiſánéy ſtánąć/ y vſpráwiedliwić ſie/ według práwá y Státutu Wielkiégo X. Litewſkiégo. A gdzieby ſtroná pozwána tákowych zbiegów od tego czáſu iáko będzie pozwan/ iáko przed tym/ ták y potym v śiebie bydź nie powiádáłá/ tedy ma ná tym przyśięgę vczynić. A ieſliby pozwána ſtroná przyśięgi vczynić niechćiáłá/ tedy powodowa ſtroná iáko sobie ſzkody oſzácuie/ ná tym przyśiądź ma. A gdy przyśięże/ Stároſtá Exekucią z ruſzeniém powiátu zá dwie niedźieli/ ſtrony vkrzywdzonéy vczynić ma/ pod winą o Exekucią ná Stároſtę/ ná Séymie terazniey ſzym vchwaloną/ y Conſtitucią vtwiérdzoną. A w mieśćiéch náſzych o tákowé miánowáné zbiegi Wóytowie z vrzędow swych powinni będą nie odwłóczną ſpráwiedliwość ſtánom Szláchetſkim czynić/ pod winą ná Stároſtę náſzégo támecznégo miáſtá ſtem grzywien. O które zbiegi/ y o krzywdę/ o winę ſtroná vkrzywdzona ma bez pozwu iedno z sługą onégo Stároſty/ Wóytá/ do sądu Grodzkiégo záwitym Rokiem pozwáć/ támże Stároſtá ſpráwiedliwość vkrzywdzonému záraz y Exekucią czynić ma. Ktoby téż w tych Woiewództwách komu grábież vczynił/ tedy ſtroná vkrzywdzona ma pozwáć do sądu Grodzkiégo Rokiem záwitym/ á sąd Grodzki tákże iáko y o zbiegi/ bez żadnéy zwłoki ſtronie vkrzywdzonéy ſpráwiedliwość y Exekucią tákże z ruſzeniém powiátów zá dwie niedźieli vczynić ma. A vkrzywdzony Rokiem licownym do Grodu zá dwie niedźieli pozwáć. A Stároſtowie náſzy gdzieby z imion náſzych ták Królewſkich/ iáko téż y z swych włáſnych o tákowé zbiegi z ſtanem Szláchetckim byli winni/ tedy wolno będźie vkrzywdzonému o to do Grodu inſzé° co nabliżſzégo w Woiewództwie onymże Stároſtę pozwáć/ tákże Rokiem záwitym/ według téy Conſtituciiéy. A ten sąd Grodzki powinien będźie

ná dobrách Stárościnych/ exekucią tymże ſpoſobem/ iáko wyżſzey nápiſano/ vczynić/ pod ſtráceniem vrzedu ſwégo Stároſtwá onégo.

Potwiérdzenie praw Kiiowſkich, Wołynſkich, y Bráclawſkich: léze zołniérſkié w tych Woiewództwách: bránié podwód: wyzywánié z Woiewództw: poprawá Zamków, káptur Wołynſki, win odpuſczenié, &c.

Zygm. III. w Kráko. 1588. Liſt 49. Stá. 46.

WOiewodztwóm/ Kiiowſkiému/ Wołyńſkiému/ y Bráclawſkiému/ y obywátelom ich/ wſzyſtkié práwá/ ſwobody/ y wolnośći/ ták ſtárádawné y nowé/ w Lublinie roku 1569. od Królá J. M. Auguſtá ná Vniiéy onym wydáné: tákże téż przywileie/ liſty/ y wſzyſtkié zwyczáie ich/ á miánowićie przywileie ná Vniiéy im nádáné ze wſzyſtkiémi ártykuły/ y ze wſzyſtkiémi ſwobodámi y wolnośćiámi/ które ſie w tych tám ich przywileiách zámykáią/ we wſzyſtkim vmacniamy y vtwiérdzamy/ y nie náruſzenié to im pod przyśięgą náſzą dźierżéć obiecuiem/ y trzymáć bedźiem powinni: tákże y potomkowie náſzy Królowie Polſcy to im dźierżéć y trzymáć bedą powinni czáſy wiecznémi. A té przywileie zá priwatné ich nie rozumieiąc/ ták publicè ná Séymiech iáko priuatim bez Séymu czáſu interregni, y przy nas ináczéy wykládáné y rozumiáné bydź nie máią/ iedno ták/ iáko ſie ſámé w ſobie w ártykulech ſwych záwiéráią. To téż im wáruiemy/ iż gdy ná przyſzły Séym/ który bedźie piérwſzy po Koronáciiéy/ popráwe praw ſwych przynioſą: tedy ią od nich przyiąc/ y to im trzymáć y vtwiérdźić bedźiem powinni. Ktemu baczenié máiąc/ że źiemiá Wołyńſka vſtáwicznie niebeſpieczeńſtwom á naiázdom nieprzyiaćielſkim podległá: y ktemu/ że wielkié ſzkody od żołniérzów po té czáſy odnośiłá/ poſtánowiamy: áby ná potym w żadnych dobrách/ ták ſzláchetckich iáko y Duchownych żołniérze/ żadnych léż/ przyſtaſtw/ y ſtáciy nie miewáli. Ktemu żołniérze w dobrách náſzych Królewſkich léże máiąc/ z dóbr ſzláchetſkich y Duchownych żywnośći nie wyćiągáli: ále áby z tárgu zá pieniądze żyli: ktemu podwód z dóbr ſzlá-

ſzláchetckich y Duchownych áby nie bráli/ áni wyćiągáli. A gdy by ſie kiedy od żołnierzów komu w bróniu żywnośći y podwód w leżeniu / y w ćiągnieniu/ y w czymżekolwiek obrázá / vćiſk/ y ſzkodá iáka ſtáłá: tedy iáki w tym ſpoſób y poſtępek ſobie do dochodzenia krzywd tákowych póſtánowią/tákowy ná Séymie/ który będźie po Koronáciiéy piérwſzym/wedle ich żądánia y proſby / od nich przyiąć będźiem powinni. A do tego czáſu / nim ſie ten ſpoſób wynaydźie / gdźieby ſie komu od żołniérzów iáka krzywdá ſtáłá/ będźie powinien Hetman z tákiego káżdému vkrzywdzonému ſpráwiedliwość czynić / od przynieśienia żáłoby nadaléy do dwu niedźiel / tákże y Dekrétu ſwégo exekucią czynić ma. Tákowąż też ſpráwiedliwość każdy Rotmiſtrz będźie powinien vczynić z tego / który będźie w rócie iego. Stáráć ſie o to będźiem/ áby to Woiewództwo Wołyńſkie było nadáléy do roku ográniczone: ná co wedle práwá dámy pewné Komiſsarze: á żaden obywátel Woiewództwá Wołyńſkiego do inſzych Woiewództw y Powiátów wyzywan być nie ma. A gdźieby ná kim iákié Dekrétá y poſtępki práwne extra Palatinat. & diſtrictum eius proprium, do którégo ſie odzywał/ otrzymáné były: tedy tákowé przewody y poſtępki do rozgrániczenia tego Woiewództwá záwiéſzamy: co ſie też śćiągáć ma ná obywátele Woiewództwá Bráctáwſkiégo. A iż zamki pográniczné Woiewództw Kiiowſkiégo/ Wołyńſkiégo/ y Bráctáwſkiégo/ potrzebuią wielkiéy poprawy/ iáko Kiiow/ Bráctáw/ y Winnicá/ y inſzé/ któré ſą od nieprzyiaciół záſłoną/ tedy im obiecuiemy ſie ſtáráć/ áby były iáko narychléy wedle potrzeby opátrzoné y nápráwioné. Prośili też nas Poſłowie źiemie Wołyńſkiéy/ ábyśmy Káptur ich vtwiérdźili: którégo iż ná ten czás autenticè nie pokazáli/ á Duchowni ſie też przećiwko niemu opowiádáli/ tedyśmy to odłożyli do Séymu przyſzłégo. Ktemu też iáko do wſzytkich Woiewództw inych y źiem Koronnych náſzych/ tákże y Kiiowſkiégo/Wołyńſkiégo/y Bráctáwſkiégo Vniwerſał / który tempore interregni od PP. Rad z Krákowá wnieśiony z vchwáły Wiślickiéy / áby były poſpolité ruſzenié ſub pœnis vczyniły: tedy z nich té pęny znośimy y oné káſsuiemy: ták/ iż wiecznémi czáſy im y potomkom ich nie máią ſzkodźić. A iż inſzé Woiewództwá Koronné ſobie ná tym Séymie popráwę poſtępków práwnych námowiły y poſtánowiły / tedy wyymuiemy z tego Kiiowſkié / Wołyńſkié / y Bráctáwſkié / Woiewództwá/ któré ſie práwem inſzym ſądzą. Acz to ieſt piérwſzémi

Constituciámi wárowano: iednák y teraz zá prośbą Posłów Woiewództwá Wołyńskiego vstáwiamy/ áby nigdy rzéki/ którémi wodne státki chodzą/ á miánowicie Bug/ groblámi zadnémi hámowáné nie były/ dla zwrócenia sie ná góre wodnych státków/ szkut/ y inszych/ áż do Sokalá/ pod winámi dwu set grzywien. O które káżdy pozwány peremptoriè ná Trybunale/ ábo v sądu/ do którégoby był pozwan/ w onym Powiecie/ gdźie iego dobrá będą/ odpowiádáć powinien będźie.

O rozgrániczeniu Woiewództw, Ruskiégo, Wołynskiégo, Podolskiégo, Bełzkiégo, Lubelskiégo, Brácłáwskiégo, y Kiiowskiégo: tákze y Wielkiégo X. Litewskiégo z Podlászem, y Mázowsza z Podlászem Mozérskiégo Powiátu z Kiiowską ziemią.

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 31. Stá. 72.

NA rozgrániczenie źiem/ Woiewództw/ y Powiátów wyszéy opisánych/ náznáczymy w tym roku przez listy Káncelláriiey nászey Komissarze osoby pewne: którzy ná pierwszy Poniedźiáłek po świetym Bártłomieiu ziecháwszy sie ná mieyscá/ onym od nas w liśćiéch oznáczoné máią rozgrániczenié wieczné miedzy témi pomienionemi źiemiámi/ Woiewództwy y Powiáty/ vczynić y oné skończyć/ nie roziezdżáiąc sie.

Komissarze ná rozgrániczenié, między Woiewództwy Ruskiem, Bełzkiem, Podolskiem, á z drugiéy strony Wołynskiem, Brácłáwskiem, y Kiiowskiégo z Mozérskiem.

Tenże Támże 1593. List 21.

IŻ według pierwszych Constituciy to rozgrániczenié zá nie ziechániem sie ná czás pewny Komissarzów/ nie doszło: Tedy

teraz

teraz postánowiamy y náznáczamy Komissarze do tego rozgrániczenia/z káżdégo Powiátu w tych Woiewództwách gránicámi sobie przyległych osoby pewné/ to iest/z strony iednéy Podkomorzégo/Sedziégo/Woyskiégo/którzy miedzy onémi Powiáty ná rozgraniczenié moc mieć beda sposobem opisánia pewnégo skończyć y rozgrániczyć/ták áż do końcá té Woiewództwá rozgrániczoné bydź máia: absentia vnius vel duorum non obstante.

Gránice miedzy Woiewództwem Kiiowskim, y powiátem Mozérskim.

NA rozgrániczenié Woiewództwá Kiiowskiégo z powiátem Mozérskim/Komissarze wysłáć mamy/którzy powinni beda té tám grunty rozgrániczyć. A Komissarzów par numerus z oboygá narodu bydź ma. Tenże/ List 38. Strá. 89.

O ROKACH Kiiowskich/ *znaydźiesz wysszéy w dźiesiatych Księgách.* Titulo, *Roki.* fol. 729.

ZIEMIA WOŁYNSKA.

Przywiléy przywrócenia Ziemie Wołynskiéy do Królestwá Polskiégo.

788.

W Imie Páńskie Amen. Ku wieczney pámieci. Gdyż pámieć ludzka iest słába y odmienna: zá czym áby spráwy ludzkie á nawiecéy té/które ku użytkowi á záchowániu społeczności y towárzystwá ludzkiégo należa/ zá przedłużeniém czásu nie byłyby zniszczoné/ opátrzna ludzi madrych postánowiłá rostropnosć spráwy wieczney pámieci godné pismá świádectwem ku wiádomości potomstwu przywodźić. A ták My Zygmunt August/z łáski Bożey Król Polski/ wielki Kśiadz Litewski/ y ktemu Ziemie Krákowskiéy Sedomiérskiéy/Siéradzkiéy/Leczyckiéy/Kuiáwskiéy/ Kiiowskiéy/Ruskiéy/Wołyńskiéy/Pruskiéy/Mázowieckiéy/ Podláskiéy/Chelmińskiéy/Elbinskiéy/Pomorskiéy/Zmódzkiéy/ Inflán- Zyg. Aug. w Lublin. 1569.

Inflantſkiéy/ etc. Pan y Dziedzic. Oznáymuiemy tym liſtem náſzym/ którym wiedźiéć to należy wſzem wobec y káżdému zoſobná / ninieyſzym y potym będącégo wieku ludźiom. Iż będąc My przed tym od wielu lat przez wſzyſtkié Stany Korony Polſkiéy/ y Páńſtw náſzych z wielką á częſtą pilnośćią żądáni y nápomináni / ábyſmy Séym Wálny tákowy złożyli: ná którym o ziednoczeniu dawnym Kśięſtwá náſzégo wielkiégo Litewſkiégo z Koroną Polſką/ y też o wykonániu wſzyſtkich Praw y Przywileiów Korony y wſzyſtkich Páńſtw náſzych ſpráwá byłáby ſkończona: ku którym tákowym wſzech ſtanów prośbam Séym ninieyſzy wálny zá rádą y pozwoleniém wſzech ſtanów/ ták Korony Polſkiéy iáko y wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo dwudźieſtégo trzeciég dniá Mieśiącá Grudniá przeſzłégo roku / to ieſt po Narodz: Bożym Tyśiącnégo pięćſetnégo ſześćdźieśiątégo oſmégo / tu w Lublinie złożyliſmy: ku ktorému tákiému głównému Séymowi Rády náſzé ták Duchowné iáko y Swietckié / y Poſłowie Ziemſcy z zupełną mocą poſłáni / ták z Korony Polſkiéy iáko też y z Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo wſzyſtkych ſtanów Koronnych / y Kśięſtwá Litewſkiégo tuſz w ſobie bytnoſć zámykáiąc / ziecháli ſie. A ták ten Séym wálny y głowny złożony w Imie Páńſkié tym ſpoſobem záczawſzy: ná którym długich á wiele Tráktatów y namów miawſzy/ proſzeniſmy ſą / y z wielką pilnośćią przez Stany wſzeláklé Korony Polſkiéy nápomnieni: abyſmy Ziemię Wołyńſką / która przed przeſzłémi czáſy zupełnym á cáłym Práwem do Korony Polſkiéy záwſze należáłá / téyże Koronie / to ieſt/ Króleſtwu Polſkiému przywróćili / á w iéy piérwość y cáłość wſczepili. My tedy pámietáiąc ná przyśięgę náſzę / którąſmy oſobą ſwą wſzem obywátelom Koronnym obwiązáli / wſzyſtkié rzeczy oderwáné á od Korony przerzeczonéy odłączoné / wedle mocy náſzéy pozyſkáć / á ku przerzeczonemu Króleſtwu w ſwą cáłość przywróćić / máiąc też to zá rzecz pewną / te Ziemie Wołyńſką ze wſzyſtkiémi iéy przyległośćiámi ták z wiela inych ſtárych dowodów y liſtów / iáko też y z Przywileiu Sygmunta Wielkiégo Kśiędzá Litewſkiégo ſtárégo / Stryiá náſzégo / cáłym y zupełnym y niewątpliwym Práwem ku Koronie Polſkiéy należéć: która źie miá ieſcze przed czáſem królowánia Władyſławá Iágełłá Prádźiádá náſzégo/ y zá czáſu wſzyſtkiégo królowánia iego/ tákże też y ſyná iego Władyſławá Polſkiégo y Węgiérſkiégo Królá zacnéy á wielkiéy pámięći wielkiégo Stryiá náſzégo / ku Koronie
nale=

należálá/ y zá iedno nierozdzielné ciáło z Koroną Polską poczytána byłá/ Praw swoich á wolności Koronnych vżywáłá: ktorą ziemię/ ácz przesławney pámięci Krol Kázimierz Dziad nász tym sposobem y ksztáltem/ iż oboiému narodowi nierozdzielnie pánowáł/ od Korony Polskiey iáko od własnégo ciáłá iéy odiętą mieć chciał zá niepozwoleniém y práwym sprzeciwieniém wszech stanów Koronnych: ktorzy ták od Dziádá nászégo/ iáko od inych po nim będących Krolow Polskich y Wielkich Kśiążąt Litewskich przodkow nászych/ iáko też y od nas sámych téy ziemie pilnie záwsze vpominác śie niezániechali: áby byłá do Korony przywrocona y przyłączona. A ták My téy powinności nászey dosyć czyniąc/ á zá pokazániém dostátecznym Przywileiow y ták iásney spráwiedliwośći/ zá pozwoleniém wszech Pánow Rád nászych Duchownych y Swietckich y Posłow ziemskich y wszystkiey Rzeczypospo. Koronney/ ze wszystkich Rad nászych Duchownych y Swietckich/ Kśiążąt/ Pánow/ Szláchty/ y wszégo Rycerstwá oney Wołynskiey ziemie wziąwszy ná śiebie ich przyśięgę/ ktorą byli oni ku Wielkiému Kśięstwu Litewskiému od niemáłégo czásu obwiązáni/ wáruiemy im y vpewniamy tym listem nászym: że to im y potomstwu ich nic y niwczym y nigdy nie ma szkodźić wiecznémi czásy.

A iuż tę przerzeczoną ziemię Wołynską/ to iest Woiewodztwo Wołynskié y Bracłáwskié/ y wszech oney ziemie obywátelow/ iuż záraz wszystkié y káżdégo z osobná/ od posłuszeństwá/ władzéy/ powinności/ y roskázowánia Wielkiégo Kśięstwá Litewskiégo ná wieczné czásy wyymuiemy y wolnémi czyniemy: y ku Krolestwu Polskiému/ iáko rownych do rownych/ wolnych do wolnych ludzi/ á iáko własny á prawdziwy członek ku pierwszému á własnému ćiáłu/ á głowie/ ze wszystkiémi y z osobná káżdémi iéy Grodámi/ Zamkámi/ Miásty/ Miásteczki/ Wśiámi/ Ziemiámi/ Powiáty/ y ich wszystkich rzeczy poprzod miánowánych/ ktorychkolwiek y iákimkolwiek przezwiskiem názwáné przyległośćiámi/ przypadkámi/ własnośćiámi wszelákiémi y wszystkiémi do téy przerzeczonéy ziemie Wołynskiéy/ y do ich wszelákich częśći/ ták stárádawną/ iáko obyczáiem/ sposobem/ y Práwem ktorymkolwiek należących/ ták iákoby wszystkość á pospolitość osobliwośći/ á osobliwość pospolitośći w niwczym nie nieuymowáłá/ ze wszystkim y wszelákim Práwem/ Páństwem/ y własnośćią téy ziemie Wołynskiéy/ to iest z Woiewodztwá Wołynskiégo/ Bracłáwskiégo/ przerzeczonéy Koronie Wołyń do Korony przywrocon

nie

nie álbo Króleſtwu Polſkiému iáko pierwſzému prawdziwé- mu á włáſnému ciáłu iéy á głowie w ſpóleczność / w cześć / w włáſność / y w Tytuł Koronny przywrácamy: y ku pierwſzému ſtanowi przywróćić / y ony złączyć vmyśliliſmy. Jákoż z pe- wnéy wiádomośći náſzéy á z woléy vprzéymey á oſobliwéy / y zá oſobliwym á dobrowolnym pozwoleniém Rad náſzych Ducho- wnych y Swietckich / Kśiążąt / Pánów / Márſzałków / Vrzę- dników Ziemſkich / Szláchty / y wſzégo Rycérſtwá / y wſzytkich ſtanów przerzeczonéy źiemie Wołynſkiéy tym liſtem náſzym iuż záraz w ſpóleczność / w cześć / y w włáſność Korony Polſkiéy przywrácamy y złączamy / w Tytuł Korony Polſkiéy przywo- dźimy / y ku iednému ciáłu nieróżnému y nierozdźielnému wrá- camy / wſczépiamy / wpoiamy / czáſy wiecznémi: ták że ná po- tym od ſwégo tego włáśćiwégo prawdziwégo á práwégo ćiá- łá / y od głowy Korony Polſkiéy ták we wſzem cále / iáko też iá- kiéykolwiek cześći ſwoiéy nigdy oderwána áni odłączona żá- dnym ſpoſobem áni kſztałtem nie może bydź czáſy wiecznémi. Y tych wſzyſtkich ſtanów á obywátelów źiemie téy przerzeczo- néy / to ieſt Woiewództwá Wołyńſkiégo y Bráclawſkiégo / ká- żdégo podle powołánia ſwégo ſtanu / doſtoieńſtwá / y obeſzćia wſzyſtkich Przywileiów / wolnośći / ſwobód Króleſtwá Pol- ſkiégo / ták iáko ini wſzyſcy obywátele Korony Polſkiéy záró- wné vżywáć znáyduiemy / y czyniemy. Jákoż iuż tego wſzytkié- go ſpołecznie mieć / vżywáć / y z tego ſie weſelić ná wieczné czá- ſy oni y ich potomkowie máią y będą.

O woynie. Tákże y około ruſzenia ná woynę y wdawániu iákich podat- ków wedle vchwały á Conſtituciiéy Koronnéy Séymowéy y z pozwolenia ich Poſłów / ná Séym wálny Koronny z zupełną á niezámierzoną mocą przyſłánych ná wſzyſtkę Koronę Polſką położonéy / oni y potomkowie ich od nas y potomków náſzych będą y máią bydź záchowáni wiecznémi czáſy.

O gránicách Wołyńſkich. Obiecuiemy też ſámi zá śiebie y zá potomki náſzé / wſzyſtkié Powiáty onéy źiemie przerzeczonéy / to ieſt Woiewództwá Wo- łyńſkiégo y Bráclawſkiégo w ich gránicách ſtárádawnych przy Koronie nierozdźielnie będących / w cále y niwczym nienáruſze- nié záchowáć wiecznémi czáſy.

O wolnośći Wołyńſkiéy źiemie. A iżby ćiż obywátele téy przerzeczonéy źiemie / to ieſt Woie- wództwá Wołyńſkiégo y Bráclawſkiégo Rády náſzé Ducho- wni y Swietcy / Kśiążetá / Panietá / Szláchtá / Rycérſtwo / ták- że y Duchowné ſtany Rzymſkiégo y Greckié° zakonu obfitą łá-

ſke ná-

ſke náſze poználi/ postánawiamy: iż ich Grody/ Zamki/ Miáſtá/ osiádłości/ miásteczká/ wsi/ ze wſzyſtkiemi y káżdemi zosobná ich poddánemi przerzeczonemi tey ziemie od wſzyſtkich podatków/ w których przedtym y teraz byli/ tákże od płacenia wſzeläkich Poborów/ Myt álbo Ceł/ tákże robienia y popráwowánia Zamków y Mostów náſzych według Przywileiów y wolności Koronnych wolnemi czyniemy: ták iż w tey mierze ich z innemi Koronnemi obywátelmi porownáliſmy y porownywamy: y one wſzyſtkich wolności/ swobód/ y záwołánia Korony Polſkiey vczeſniki vczyniliſmy/ y bydź znáyduiemi: tylko dwá groſzá zwykłey Monety Polſkiey z iedney osiádłey włóki gdźie ſą pomiárne/ álbo gdźie niemáſz włók groſz z iednego dymu/ tákże osiádłeg/ nam y potomkom náſzym dla wyznánia zwierzchności náſzey królewſkiey ſobie zostáwuiemy. A Boiárowie ich putni/ którzy woyne ſłużą/ po groſzu Podimnego płácić máią: á Zagrodnicy od tego ſą y máią bydź wolni. O podymnym.

Ktemu znáyduiemy/ y osobliwie to wáruiemy: Iż Pánowie Rády náſze Duchowne y Swietckie/ Kśiążetá/ Pánowie/ Szláchtá wſzyſtká/ y káżde z osobná obywátele przerzeczoney Ziemie Wołyńſkiey/ to ieſt Woiewództwá Wołyńſkiego y Bracłáwſkiego którego żkolwiek ſtanu dostoieństwá y porządku by byli/ nie będą áni ſą powinni podlec Exequuciiey: poczawſzy od wſzyſtkich przodków náſzych Królów Polſkich wielkich Kśiążąt Litewſkich przed Alexándrem będących/ iáko też y Státutowi Alexándrá Królá Polſkiego y wielkiego Kśiążęciá Litewſkiego Stryiá náſzego/ pod datą w Potrkowie ná Seymie Wálnym we Srzodę przed Niedźielą Srzodopostną/ Roku páńſkiego/ Tyśiącnego/ pięćſetnego czwartego/ vczynionego około obyczáiu zápiſowánia dóbr królewſkich/ y inych Státutów y vſtaw czáſu tegóż Alexándrá y Zygmuntá przezacney pámięci oycá náſzego Królów Polſkich tákże y zá czáſu náſzego około Exequuciiey tego Státutu w Piotrkowie/ w Wárſzáwie/ y w Lublinie do tych czáſów vczynionych: y będźiemy ie powinni záchowáć/ ták iáko y záchowywamy wedle opiſánia Przywileiów ták od nas ſámych/ iáko y od przodków náſzych Królów Polſkich y wielkich Kśiążąt Litewſkich pod Pieczęćią náſzą Koronną álbo wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego im nádánych y potwierdzonych: iákóż obwárowywamy im to pod przyśięgą náſzą Królewſką z pozwoleniem wſzech Rad náſzych duchownych y świetckich/ y Posłów Ziemſkich Koronnych/ w tym O Exequuciiey ná Wołyniu.

ich vpewniáiąc: że tá Exequutia / to iest / odbieránie dobr y miast / zamków / dworów / wśi / y ziem / gruntów / zamian / wysług / dánin wszystkich od przodków nászych przodków ich / tákże y od nas sámych przodkom ich y im sámym nadánych: gdyż oni przy Wielkim Kśięstwie Litewskim będąc w ten czás / gdy sie tá Exequucia zá czásu Alexándrá Królá Stryiá nászego w Koronie stánowiłá / przy Koronie Polskiey nie byli / y tey Exequuciiey ták iáko stany Koronne dobrowolnie sámi to ná sie vczynili / oni z Stány Koronnémi ná sie iey nigdy nie przyimowáli / áni wznaszáli. Tákże też Státutom / Seymom / áni Constituciam Koronnym niepodlegli: ále teraz dopiero po postánowieniu y dokończeniu tey Exequuciiey z Koroną Polską złączeni y przywróceni są: z tych przyczyn teraz y ná potym ich sámych y potomków ich nie doleże / áni im y potomkom ich żadnémi Seymy / wynálazki / y Constituciámi Seymowémi Koronnémi nic szkodźić niemoże. A náostátek áni też z ich strony obywátelów y Posłów Ziemskich Wołyńskich stánowioná bydź nie ma wiecznémi czásy: y owszem wszelákie listy y przywileie którymkolwiek pismem / Láćińskim / Polskim / álbo Ruskim pisáné / y z któreykolwiek przyczyny od przodków nászych Królów Polskich y Wielkich Kśiążąt Litewskich / y od nas sámych pod pieczęcią nászą y z Káncelláriiey Koronney / álbo Wielkiego Kśięstwá Litewskiego zá wierné służby nádáné osobam iákiegożkolwiek stanu y powołánia będącym / miánowićie y osobliwie wszystkie dániny / nádánia / dárowizny wieczné / dożywoćia / zastáwy / zápisánia / summ pieniężnych wielkich y máłych którymkolwiek sposobem zebránych / y do skárbu nászego Wielkiego Kśie. Litew. wnieśionych ná zamki / miástá / wśi / folwárki y dwory násze: tedy wszystkie tákowé listy y przywileie wyszszey miánowáné / y z osobná káżdy we wszytkich ich y z osobná káżdych punktćiech y sposobiech / ták iáko sámé w sobie opisáné są / wydáné / y obiáśnioné / ták iákoby wszytkość á pospolitość osobliwośći / á osobliwość pospolitośći y wszjtkośći nic nie vymowáłá / mocnémi y wiecznémi y żadnym obyczáiem nieporuszonémi mieć y záchowáć chcemy: y one záwsze tákiémi záchowamy My sámi / y potomki násze Króle Polskie záchowáć / y niwczym ich nienáruszenie dźierżeć tym przywileiem nászym obowiezuiemy.

O Dóbrách stołu Krolewskiego. Wszákże od tego czásu dóbr stołu nászego My z potomki nászémi Królámi Polskiémi wedle Státutu Polskiego rozdáwáć nie będźiemy. A ieśliby którzy z nich ná dobra swé oyczyste y dźiedziczné

dziedziczne listów nie mieli / á bez listów onych dóbr spokoynie vżywáli : tedy tákowe dobrá tymże Wielkiego Kśięstwá Litewskiego práwem wedle stárego y nowego Státutu/iáko to do tego czásu trzymáli / bedą dzierżeć wiecznemi czásy : áni ku położeniu y pokazániu ná to Listów y Przywileiów przed námi y przed żadnym Vrzedem nászym żadnym obyczáiem niemogą áni máią bydź przymuszáni.

O Wołynskich spráwách.

Osobliwie też to tym przerzeczonym Pánom Rádam nászym Duchownym y Swietckim/ Kśiążetom/ Pánom/ Vrzednikom Ziemskim/Szláchćie y wszystkiému Rycérztwu ziemie Wołynskiéy/ y poddánym ich/ z łáski nászey Królewskiéy zostáwuiemy:iż wszelákie spráwy ich/ták v sądów nászych Grodzkich y Ziemskich/ iáko też zá áppellácyámi ná sąd nász królewski przypadáiące spráwy / z pány Rádámi nászémi Koronnémi sądzić y odpráwowáć mamy / y powinni bedziemy Státutem Litewskim przez nas im dzierżeć poprzysieżonym:który im wcále zostáwuiemy. Tákże Constitucie/ vchwały/Recessy Séymowe w mocy zostáwuiemy. Tylko z tego Státutu wszystek rozdział woienny o obronie Ziemskiéy/iáko przećiwny wolnośćiam Koronnym / mocą tego teráznieyszégo listu y przywileiu nászégo kássuiemy/y wniwecz obrácamy wiecznémi czásy. Wszákóż dáiemy im moc ná Séymikách Powiátowych/ zá listy nászémi złożonych tego Státutu Litewskiégo Artykułów poprawiáć / y wedle potrzeby przyczyniáć álbo vymowáć/á do nas ná Séym Wálny Koronny przynośić : które bedąli słuszné / my y potomkowie nászy Królowie Polsczy ná Séymiech Wálnych Koronnych / mocą zwiérzchności nászey Królewskiéy y Séymu ná on czás bedącégo potwiérdzáć obiecuiemy / y powinni bedziemy.

O rozdziale Woiennym.

O pozwiech y Zápisiech.

To też zá prosbą wszech Wołynskiéy ziemie przerzeczonych stanów zostáwuiemy:iż we wszelákich spráwách ich sądowych/ iáko pozwy/ w pisowánie do Kśiąg/Aktá y wszelákie potrzeby ich ták v Sądów nászych Grodzkich y Ziemskich/ iáko y z Káncelláriiéy nászéy Koronnéy dekretá násze y we wszystkich potrzebách nászych Królewskich y Ziemskich Koronnych do nich listy nie iákim inym / iedno Ruskim pismem pisáne y odpráwowáne bydź máią czásy wiecznémi. A Mieyskie spráwy Práwá Máydenburskiego álbo iákiegokolwiek innego wezwánia ludźi/ wedle obyczáiu Koronnégo przez Vrzedniki násze Koronné y Dworu nászégo w tych spráwách y potrzebách ich do nas y

Dworu nászégo przypadáiące/ będą Polskim pismem odpráwowáné.

Ku temu też obiecuiemy/y powinni będziemy wszech przerzeczonych Kśiążąt ziemie Wołyńskiey obywátelów y potomków ich/ ták Rzymskiego iáko y Greckiego Zakonu będących/ w ich stárádawnéy czći y dostoynośći/ iáko z Przodków swoich y do tego czásu byli/ záchowáć y oné wedle cnoty y godnośći káżdégo á vpodobánia nászego bez záwády Artykułów w Státucie Koronnym á Kśiążętách opisánych ná Vrzędy Zamków/Dzierżaw/ y Dworów nászych przekłádáć/ y do łáwice Rad nászych iáko y inné szláchecktiego narodu Ziem Wołyńskich ludźie przypuszczáć/ zostáwiwszy to: że iáko Pánowie Rády násze Duchowné y Swietckié/ ták że y ći przerzeczeni Kśiążętá w rzeczách sądowych y Práwnych zárówno z Szláchtą onéy Wołyńskiey ziemie w Powieciech swych ná mieyscách zwykłych/ biorąc listy y Pozwy od Vrzędników ná to wysádzonych/ pozywáiąc/ y sámi pozwáni będąc/ przed sądem nászym Grodzkim y Ziemskim spráwowáć y sądźić sie máią/ y będą powinni.

Tymże sposobem obiecuiemy y powinni będziemy Dostoienstw y Dignitarstw y vrzędów ziemie nászéy Wołynskiey/duchownych y świetckich/wielkich y máłych/ták Rzymskiego iáko y Gréckieg Zakonu będących/nievmnieyszáć áni zátłumiáć/ y owszem wcále záchowáć. A gdy wákowáć będą: tedy tákowé wszystkié Dignitárstwá y Vrzędy obywátelóm Ziemie Wołyńskiey ośiádłym stanu Szláchecktiego oddáwáć mamy/ y powinni będziemy.

A ták zá tákowym złączeniém ziemie Wołyńskiey z Koroną y Królestwem nászym Polskim Pánowie Rády násze onéy Ziemie Wołynskiey Duchowni y Swietcy/ vczyniwszy do Rády nászéy Koronnéy przyśięgę miedzy Rádámi nászémi Koronnémi/ á Posłowie ich Ziemscy miedzy Posły Ziemskiémi Koronnémi ná mieyscách im náznáczonych záśiedli/ y wótowáli: y ná potym wiecznémi czásy záśiádáć są y będą powinni. A ná Woyne Huffy swé wedle obyczáiu Koronnégo stáwić máią. Y nápotym ći przerzeczeni wszyscy Pánowie á obywátele Ziemie Wołyńskiey ná Séymikách powiátowych ná mieyscách zwykłych czásów przez Listy násze náznáczonych/ á wedle zwyczáiu inych Ziem ábo Woiewództw Koronnych/ którzyby sie iednokolwiek ná oné Séymiki Powiátowé ziecháli/ obiéráć máią miedzy sobą Posły ná Séym wálny Koronny.

Marginalia: O sądźiech; O Vrzędnikách.; O mieścách w Rádźie; O Séymikách powiátowych.

A z tych Séymików Posłowie ich/ták iáko w Koronie Polskiéy obyczay iest/ do Włodymiérzá ziéżdżáć sie máią. A obránym y posłánym ná ten Séym Koronny tymże obyczáiem y ná stráwe opátrzenié będźie dawano/iáko y innym Posłom Ziemskim z Woiewództwá Ruskiégo.

Náostátek vstáwuiemy: áby od tego czásu we wszytkich odpráwách pospolitych/ y ná chorągwiách Ziemskich/ w téy ziemi Wołyńskiéy/przy swych dawnych Herbiéch Orłá znáku Koronnégo Herbu vżywáli. A tym wszystkim wyszéy nápisánym rzeczam/ ártykułom/ swobodam/y wolnośćiam/ które sie tu w tym Przywileiu z pozwoleniem wszech Rad nászych Duchownych y Swietckich y Posłów Ziemskich Koronnych nápisáły/ żadné wynáydowánia/ żadné Przywileie Ziemskié álbo osobno czyiekolwiek/ żadné Státutá áni Constitucię Séymowé Koronné nie będą nic mogły áni mogą szkodźić/ y niwczym vbliżáć wiecznémi czásy: y owszem my sámi oné niwczym nienáruszoné pod przyśięgą nászą Króléstwu Polskiému vczynioną pilnie strzédz y dźierżéć obiecuiemy/y powinni będziemy: y potomki nászé Króle Polskié to wszystko tákże niwczym nienáruszenié trzymáć y przestrzégáć tym listem y Przywileiem nászym obiecuiemy wiecznémi czásy. Jákoż ná wieczné á nigdy niepo ruszoné vżywánie tych wszech wyszéy miánowánych rzeczy swobód y wolnośći/ żeby pospolitość osobliwośći/ á osobliwość pospolitośći niwczym nic y nigdy nie vymowáłá/dawamy y dáliśmy Pánom Rádam nászym duchownym y świetckim onéy źiemie/ to iest/ Woiewództwá Wołyńskiégo y Bráclawskim Kśiążetom/ Pánom/ Stárostom/ Dignitarzom/ Vrzednikom Ziemskim/ Szláchćie/ y wszemu nászému zacnému Rycérztwu obywátelom onéy źiemie Wołyńskiéy ten List nász y przywiléy/ podpisawszy go własną ręką/ y roskazáliśmy ku niemu záwieśić pieczęć nászę z pozwoleniem wszech Pánów Rad nászych duchownych y świetckich y Posłów Ziemskich Koronnych/ którzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napiérwéy Naiwielebnieyszy w Krystusie Oyćiec Kśiądz Jákub Vchański Arcybiskup Gnieźnieński Legatus natus & Regni Primas: Filip Padniewski Krákowski/ Stánisław Kárnkowski Kuiáwski/ Adam Konárski z Kobyliná Poznáński/Piotr Myszkowski Płocki/ Woyćiech Stározrzebski Chełmski/ Biskupi: Sebestian Mielecki Kásztelan Krákowski y Brzéski Stárostá/ Stánisław Myszkowski z Mirowá Krákowski y Stárostá Kráko-

 wski

O Herbie Orle.

wſki y Rátynſki / Piotr Zborowſki Sedomiérſki Stobnicki
Stároſtá / Olbrycht Laſki Siéradzki / Jan Sirakowſki Le-
czycki y Przedecki Stároſtá / Ján z Służewá Brzéſki Stároſtá
Miedzyrzécki y Konińſki / Jan z Bárczyná Krotoſki Jnowlodz
cláwſki / Jan Firléy z Dąbrowice Lubelſki Márſzálek Koron-
ny Stároſtá Rohátyńſki / Andrzéy Dembowſki Belſki Stáro
ſtá Rubieſzowſki / Arnolph Vchánſki Plotcki Stároſtá Wyſo-
grodzki / Mikolay Kiſzká z Ciechanowá Podláſki Stároſtá
Drohicki / Fábian Cemá Málborſki Stároſtá Tulcholſki y
Stárgárſki / Achácy Cemá Pomorſki Stároſtá Stumſki y
Gniewſki / Woiewodowie: Stániſław Sobek z Suleiowá
Sedomiérſki Podſkárbi Koronny Stároſtá Tyſzowiecki y
Málogoſki / Andrzéy Debowſki Siéradzki y Stároſtá Leczyc
ki / Adam Drzewicki Jnowlodzcláwſki y Stároſtá Goſtinſki y
Jnowlodzki / Stániſław Herbórth z Fulſztyná Lwowſki Stá
roſtá Sámborſki y Drohobyczki / Stániſław Slupecki Lu-
belſki / Andrzéy Grábia z Teczyná Belſki / Anſelm Goſtomſki
Plotcki Stároſtá Ráwſki / Zygmunt Wolſki Czerſki Stáro-
ſtá Wárſzáwſki / Adam Koſzynſki Podláſki / Kryſztow Myſz-
kowſki z Mirowá Ráwſki / Jan Koſtká z Stemberká Gdan-
ſki Podſkárbi Ziem Pruſkich Stároſtá Puczki y Cczowſki /
Hieronym Oſſolińſki Sadecki / Jan Tárło z Sczekárzowic
Rádomſki Stároſtá Pilznieńſki y Lomáſki / Mikolay Ligezá
z Bobrku Záwichoyſki Stároſtá Biecki y Zydáczowſki / Woy-
ciech Przyiemſki Lentcki / Jan Sienieńſki z Sienná Zárnow-
ſki / Jan Kriſztoporſki Wielunſki / Jan Sienieńſki z Gologór
Hálicki / Jan Herbórth z Fulſztiná Sánocki / Sczeſny Paris
Wárſzáwſki Stároſtá Czérſki / Stániſław Kriſki z Drobni-
ná Ráciąſki Stároſtá Dobrzynſki / Káſztelani: Wálenty De-
bieńſki z Debian Kánclérz / Fránciſzek Kráſińſki z Kraſnego
Proboſcz Plotcki etc. Podkánclérzy Korony Polſkiéy / Stáni-
ſław Bárzy z Błózwie Márſzałek Dworny Stároſtá Sniá-
tińſki / Stániſław Oſowſki Kántor Gnieźnieńſki Refferen-
darz Dworny / Jan Borukowſki Proboſcz Leczycki Káno-
nik Krákowſki y Wárſzáwſki / Symon Lugowſki Proboſcz
Miechowſki / Stániſław Kraśińſki Scholáſtik Gnieźnieńſki /
Jan Zaborowſki Proboſcz Sedomierſki / Andrzéy Pátrycy
Ardziákon Wilenſki Kanonik Wárſzáwſki / Hieronym Cho-
ieńſki Kánonik Poznáńſki / Stániſław Fogiélweder Scho-
láſtik Wárſzáwſki / Stániſław Zamoyſki Stároſtá Belſki /
Mikolay

Mikołáy Laſki Kráyczy Stołu náſzégo Stároſtá Málborſki y Kráſnoſtáwſki / Máciéy Zalińſki Podkomorzy náſz / Jáſieniecki Mściborſki y Zyzmurſki Stároſtá / Lukaſz Lecki Łożniczy y Stároſtá Wolpinſki / Eráſmus Debieńſki Chorąży Dworny / Jakub Piaſecki Koniuſzy / Eráſmus Kroczewſki Kuchmiſtrz / Stániſław Kárwicki Obożny y Látowicki Stároſtá / Bártłomiéy Zielenſki Podkomorzy Sedomierſki / Mikołay Tárło Chorąży Przemyſlſki / Jan Leśniowſki Podczáſzy Lwowſki y Dzierżáwcá Dolińſki / Andrzéy Firléy z Dąbrowice / Jan Zamoyſki / Piotr Kłoczewſki / Jan Dymitr Solikowſki / Stániſław Krasicki / Tomaſz Droiowſki / Jan Parys / Sekretarze / Vrzednicy / y Dworzánie náſzy wierni nam mili. Dan przez rece Wielebnégo Kśiedzá Fránciſzká Krasinſkiégo Proboſzcá Płotckiégo Arcidziakoná Wárſzáwſkiégo Podkánclerzégo Koronnégo / ná ſpólnym Wálnym Séymie Koronnym Lubelſkim dniá dwudzieſtégo ſzóſtégo Miesiącá Máiá / Roku Páńſkiégo / Tysiącnégo / pięcſetnégo / ſześćdzieśiątégo dziewiątégo / Królowánia náſzégo Cztérdzieſtégo.

Od Exekuciiéy wolny Wołyń: w tymże wyſſym przywileiu: List 2.

O ſpráwiedliwośći Ruśi, Podolánów, Bełzan z Wołyncy.

OBiecuiemy / iż ſie o to ſtáráć będziemy / áby był obyczay náleziōn czynienia ſpráwiedliwośći miedzy Woiewództwámi / Wołyńſkim / Ruſkim / Podolſkim / Belſkim / y inſzémi: gdyż do tych czáſów pewnégo práwá dochodzenia ſpráwiedliwośći miedzy ſobą niemieli. A Kommiſsarze ku rozgrániczeniu Wołyniá / Podola / Ruśi / y Bełzkiéy ziemie wyſzlemy. Jákóż iuż náznáczamy wyſzéy pomienioné Káſztelany / Zárnowſkiégo y Konárſkiégo.

Stephan w Kráko. 1 5 7 6. Liſt 163. ſtá. 37.

O potrzebách Woiewództwá Wołynſkiégo.

PRośili Nas Poſłowie Woiewództwá Wołyńſkiégo / áby wedle práwá Koronnégo przy tym byli záchowáni: iżby iedná oſobá w iednéy ziemi dwu vrzedów nie trzymáłá: dla

Tenże Liſt 164. ſtá. 41.

czego vſtáwiamy: iż od tych czáſów/nie będźie mógł bydź Woiewodá y Kaſztelan Stároſtą ſądowym mieyſcá onégo/w ktorym dignitatem trzyma/ modernis poſſeſſoribus exceptis.

Też zá prośbą ich/Woźny Ziemſki w onym Woiewodztwie będźie mógł wſzyſtkie vrzędy ſwé powinné wykonywáć/ choćiażby go też vrząd żaden ſtronie do tegó nie przydawał/ okrom gdyby ſzło o iákie zákrwáwienié/ zábićia/ naiazdy/ etc.

Séymik ktory przed wielkim Séymem zwykł bywáć w tym Woiewodztwie/ áby záwſze ieden w Łucku bywał.

Też im tego pozwalamy/ áby z nich nie bráno myt/ ceł/ moſtowégo/ grobelnégo od ich własnych rzeczy/ ktoré nie ná przekup/ ále ku ſwéy potrzebie będą obrácáné/ od czego ich per preſentes wolnych czyniémy/ ták iáko inſzy obywátele Koronni ſą wolni: A w tym Célnicy máią ſie záchowáć wedle Státutu Polſkiégo Koronnégo.

O to też nas prośili/ ábyſmy im Duchowné oſoby ná doſtoieńſtwá Gréckiey wiáry/ w ich ziemiách dawáli Szláchecktiégo ſtanu. Co my zá prośbą ich pozwalamy/ żeby obywátelom Koronnych ziem ſzláchecktiégo ſtanu ludźiom/ Archimedryty/ Włádyki ná potomné czáſy dawáć będźiemy.

Myto Wołynſkié.

Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 213. Stát. 4.

OKoło wybiéránia mytá Wołyńſkiégo y Podláſkiégo/ deputuiemy do Podſkárbiégo Koronnégo Kommiſſarze pewné/ ktorzy máią inſtruktarz ſpiſáć tego cłá/ ſtoſuiąc ſie do inſtruktarzá dawnégo wybiéránia myt Koronnych/ áby nieſłuszné drzeczenié y vćiśnienié ludźi nie było nád ſwobody Koronné. Tákże ná Podole y Pokućié/ Kommiſſarze náznáczymy/ ktorzy tymże ſpoſobem inſtruktarze vczynić máią/ żeby nikt ſowito cłá pogránicznégo nie płáćił mimo práwo poſpolité. Tákże ná tyśiączné cło we wſzyſtkich Zupách Ruſkich. A to ma bydź w tym roku.

O Kommiſsiách Wołynſkich y Stároſtwá Brzéſkiégo.

Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 215. Stát. 12.

NAznáczyliſmy Kommiſsarze náſzé/ czyniąc doſyć Conſtituciam Séymow przeſzłych/ do rozgránicżenia Wołyniá od Woiewodztw/

Woiewództw/ Ruſkiégo/ Podolſkiégo/ y Belzkiégo. Wſzákóż tą deklárácią/ iż ieſt differentia w támtéy gránicy/ miedzy imiony Czarnooſtrowſkim pániéy Oſtrorogowéy / á imiony Kśiąząt Wiśniowieckich/ y Zbáráſkich/ których do téy poſługi y potrzeby Rzeczypoſpolitéy przeciw Moſkiewſkiému potrzebuiemy. Iżby tedy do téy poſługi nieomieſzkawáli/ rozgrániczenie to/ zwłaſczá iż też tám przedtym Kommiſsarze byli / y záiázdy ſie z kśiąg Káncellárиéy náſzéy pokázuią / ztąd tám poczeli / y ono ſkończyli: á potym gdźieby ſie im commodius zdáło ná dół álbo wzgorę/ miedzy wyſzéy miánowánémi źiemiámi / roziázdy odpráwowáli. Tákże też do vſpokoienia róznic miedzy Stá roſtwem Brzéſkim Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo / á miedzy źiemią Chełmſką Woiewództwá Ruſkiégo/ Kommiſſarze in pari numero, ták zſtrony Korony iáko y Wielkiégo Kśieſtwá Litewſkiégo dány/ mocą Séymu ninieyſzégo.

Co ſie tycze Tribunału Wołyńſkiégo: znaydźieſz we 12. kśięgách w piérwſzéy częśći Státutu. Fol. 866.

ZIEMIA PODLASKA.

Przywiléy przywrócenia ziemie Podláſkiéy do Korony Polſkiéy.

Tén Przywiléy iuż ieſt áktykowan wyſzéy: Fol. 1036.

Ná Podláſzu miárá iednáka.

W Podláſkiéy źiemi iednáka miárá bydź ma: tákże łokćie y wagi wſzelákie/ iáko ieſt w Wárſzáwie: czego Woiewodá téyże źiemie doyźrzeć y vſtáwić powinien bedźie ſam przez śie/ ábo Podwoiewodze ſwé / którzy ośiádli bydź máią.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569. Liſt. 110. Stá. 64.

Rewizia Podláſka.

A Iż w Podláſkim Woiewództwie Rewizia doſtáteczna dóbr náſzych Królewſkich / do ſtołu náſzégo Królewſkiégo należących / ieſcze dotąd niedoſzłá / ták iáko w innych Woiewództwách iuż ieſt odpráwioná. Dla tego deputuiemy / exnunc

Stephan w Kráko. 1576. Liſt 165. Stá. 45.

exnunc authoritate præſentis conuentus Rewizory/ to ieſt/ zſtrony náſzey Kśiedzá Adámá Pilchowſkiego/ Proboſczá Wárſzáwſkiego: zſtrony Rad/ Kryſztofá Lántckorunſkiego/ Kaſztelaná Málogoſtſkiego: á z Rycerzkiego kołá/ Vrodzonego Jana Bieykowſkiego/ Stolniká Przemyſlſkiego: ktorzy tymże ſpoſobem máią wſzyſtko rewidowáć y ſpiſáć/ iáko w innych Woiewodztwách ieſt vczyniono: á ná przyſzły Seym Koronny znieść. Ktorym też poruczyliſmy te krzywdy y doległości/ nád práwo y przywiley/ incorporationis regno, ná Seymie Wálnym Lubelſkim dány/ vczynione/ ogledáć y przeſluchác/ ktore Poſłowie Ziemſcy Podláſzcy imieniem Szláchty bráciey ſwey poddánych náſzych/ ná Podláſzu mieſzkáiących/ przeciw Stároſtom/ Celnikom/ y mytnikom náſzym przekłádáli/ y ná piſmie podáli. A ná tenże Seym przyſzły Koronny to wſzyſtko máią do nas y Stanow Koronnych przynieść/ ku rozeznániu y rozſądkowi ich ſtátecznemu. A te Rewizory/ tákowymże vbeſpieczeniem opátruiemy/ iákowe mieli inſzy Rewizorowie y Luſtratorowie.

Zapiſy Bielſkie.

Stephan w Wárſzá. 1581. Liſt 216. Stá. 25.

ZApiſy wſzelákie w ziemi Bielſkiey/ ták Ziemſkie iáko y Grodzkie/ y te ktore przy leżeniu kśiąg ſie działy/ legitime vczynione/ authoritate conuentus præſentis in ſuo robore záchowuiemy y vtwierdzamy.

Leżenie kśiąg w Podláſzu.

Támże.

POſitia kśiąg Ziemſkich w ziemi Drohickiey y Mielnickiey ná czáſy ſądzenia Rokow Ziemſkich/ gdyby nie doſzły ná czáſy ſwe roki/ vchwalamy wedle Conſtituciey Anni 1569.

Przenieśienie zapiſow w Podláſzu.

Támże.

PRzenieśienie zapiſow y kwitow/ y innych recogniciy wſzelákich Grodzkich do kśiąg Ziemſkich/ ták w Roki iáko y w Leżenie kśiąg wwiedzione in abſentia recognoſcentis, wedle zwyczáiu dawnego Podláſkiego/ ták przeſzłe iáko y przyſzłe/ czáſy wiecznemi approbuiemy.

Podnieśienie

Podnieśienié pozwów o máiętnośći Ziemskié Woiewództwá Podláskiégo.

Pozwy zadworné/ którémi są spozywáni ná Podlászu szláchćicy niektórzy około Tykoćiná y Ráygrodá mieszkáiący ná vkázowánié przywileiów ná máietnośći dziedziczné szláchecké/ któréby tákié były/ dekretem Séymu teráznieyszégo znośimy: á przywiléy ich Podláski incorporationis regno w Lublinie ná Séymie Vniiéy dány/ w mocy zostáwuiemy y ták decláruiemy. Iż żaden Szláchćic Woiewództwá Podláskiégo nie iest powinien do okázowánia práwá y przywileiu ná máietność swą dziedziczną Szláchecką: ále iákimkolwiek Práwem kto trzyma máietność Ziemską/ ták od Królów/ Książąt/ iáko téż y od tych Pánów/ którzy z Królem Iego M. świętéy pámięći Zygmuntem Augustem dobrá y máietnośći swé zámieniáli/ álbo po nich práwem iákim/ ná przodki násze y R. P. przypádłé zá vczćiwé posługi nádáné máią: tedy to iuż wieczné mi czásy mocą przywileiu Podláskiégo incorporationis regno, káżdy szláchćic z potomkámi swémi/ w tákiéy iáko inszy obywátele Koronni Woiewództwá Podláskiégo wolnośći trzymáć ma: wyiąwszy ieśliby kto po incorporátiiéy z dóbr Królewskich co sobie vzurpował/ álbo v przodków nászych vprośił. A do iurisdyciiéy y ángáriiéy tych dzierżáwiec/ do których mocą przymuszáni bywáli/ żaden Szláchćic wiecznémi czásy podlégáć niema. A gdyby instigator zá delácią czyiakolwiek którégo Szláchćicá o tákowé dziedziczné máietnośći pozwáć sie ważył/ álbo ktożkolwiek táki grunt zá grunt Królewski w dożywoćie vprośił: tedy delator winą tyśiącá grzywien przez sąd Tribunálski karan bydź ma: á iednák oná dániná/ y pozew onému Szláchćicowi posseśorowi dawnému tych dóbr/ nic szkodźić niema/ chocby nań iáki postępek vczynion był/ bądź in contumaciam, bądź ex controuersia partium: y Stárostá żaden Exekuciiéy czynić nie ma/ sub pœna suprà scripta mille marcarum, in quouis iudicio & officio regni repeteń. wyymuiąc od tych wolnośći Boiáry putné/ którzy z listámi Stárość y Dzierżáwiec nászych ieżdżáli/ y teraz ieżdżą/ y tych wszystkich co od nich gruntów nábyli.

Zygm. III. w Kráko. 1588. List 55. Stá. 55.

☞ *O nowoletnych sądźiech, y o Grodźie wiecznym Róźáńskim, y Mákowskim, znaydźiesz*

znaydźieß wysßéy w księgach 10. Tit. *Nowéláto.* 747.

Item, *Stárosty Liwskiégo sprawá* 1581. *list* 221. *Stá.* 47. *Ale to było* temporaneum, *przeto sie tu niewpisuie.*

O ZIEMI INFLANTSKIEY.

Ziemiá Inflantska przy iednéy Rzeczypospolitéy Polskiéy y obroną, iáko y Litwá záchowána.

Zyg. Aug. w Lubli. 1569. Ziemiá Inflantska / ná ktoréy też niemniéy Koronie Polskiéy / iáko y Wielkiému Kśiestwu Litewskiému należy / y przez którą sie wiele vtrat podiało: á przeto wedle concluziiéy á Constituciiéy Séymu Parcowskiégo przy tych pánstwách / iáko iuż przy iednéy Rzeczypos. one zupełnie záchowywamy: tákże y obroną spólną / iáko y inné pánstwá nasze opátrowána bydź ma: y iuż Rády Inflantskie / y od innych stanów Posłowie / którzy tám ztąd tu przysłáni są / nam Królowi Polskiému / y Koronie przysięgę vczynili. A dálszą sprawę / y to coby do tego należáło ná przyszły Séym Koronny odkłádamy: ná który od wszech stanów / tám ztąd Posłowie z zupełną mocą przysłáni bydź máią. 696.

Postánowienié ziemie Inflantskiéy.

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 4. Iż miedzy narodámi Polskim y Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo / około spółeczności ziemie Inflantckiéy przy Vniiéy w Constituciiéy Lubelskiéy / Roku 1569. wárowány przez długi czás / ták zá Królá Stephaná przodká nászégo / iáko też ná Elektciiéy y Koronáciiéy nászéy różnice były: tedy ná tym niniéyszym Séymie finaliter, zá spólnym zezwoleniem oboygá narodu / vspokoiona iest / tym sposobem niżéy opisánym / do téy przerzeczonéy Lubelskiéy Constituciiéy śćiągáiącym sie / który ma bydź trzymány wiecznémi czásy / miedzy temi narody / pod obwiąskámi przysiąg ná Vniiéy vczynionych.

Stárostwá Inflantskié.

Stárostwá

STároſtwá/ Ryſkié/ Wendeńſkié/ Dunemundzkié/ Kokenhawſkié/ Pernáwſkié/ Felinſkié/ Derptſkié/ Nowogrodzkié/ Máriemburſkié/ Rumberſkié/ Háſelſkié/ Vberpolſkié/ Rezyckié/ Kierepeckié/ Layſkié/ Aſzkiéradzkié/ Dunemburſkié/ Segwolſkié/ Tauruſkié/ Orlenſkié/ Seswieyſkié/ Kremonſkié/ Treydenſkié/ Lemzelſkié/ Sáncelſkié/ Swáncburſkié/ y potym gdy do tego przyidzie Rewelſkié/ Narewſkié/ Białłégo Kámieniá/ ze wſzyſtkiémi włośćiámi zdawná do nich należącémi/ nie odrywáiąc nic/ máią bydź ná potym ták rozdawáne/ áby rówwna liczbá Stároſtów Polſkich y Litewſkich byłá. A iż teraz
696. ieſt wiecéy Stároſtków Polaków/ tedy Stároſtwá té co wákuią/ y w diſpoſyciiéy náſzéy ſą/ y ktore potym po zeſzćiu Polaków przypádáć będą nie mamy nikomu dáwáć/ iedno ludziom narodu Litewſkiégo/ ážby ſie rówwna liczbá Stároſt Litewſkich liczbie Stároſtów Polſkich wypełniłá ná tych zamkách pomienionych. A żeby iáko w liczbie/ ták też y w mieyſc ſámych zacnośći/ ſzérokośći/ y pożytków vpoſzledzenié/ którégo narodu ſie nie pokázywáło: tedy ná potym po wyrównániu liczby téy Stároſtów z obu narodów/ Stároſtwo káżdé po zeſzćiu Poláká Litwinowi/ á po zeſzćiu Litwiná Polakowi ma bydź dawáné. Jednák powinni będźiemy po śmierci teráznieyſzych poſſeſſorów/ zamek náſz Derpt/ y inſzy który drugi ná œkonomie obróćić/ ktoré tylko Polakom y Litwie/ tákże álternátą/ iáko wyſzéy opiſano ieſt/ dźierżéć poruczemy. Co my będźiem y potomkowie náſzy Jch Mśći Królowie Polſcy/ y Wielcy Kśiążętá Litewſcy/ będą powinni czáſy wiecznémi trzymáć/ czynić/ y wypełniáć/ pod przyśięgą królewſką/ wſzyſtkim ſtanom vczynioną. Czego y Pieczętarze wſzyſcy ták Koronni iáko y Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo przeſtrzégáć máią/ y powinni będą/ ſub priuatione officij, ieſliby który z nich po Polaku záś Polakowi/ á nie Litwinowi/ álbo po Litwinie Litwinowi/ á nie Polakowi/ cokolwiek w źiemi Jnflántſkiéy/ v nas y v potomków náſzych ziednał/ vproſił/ pieczętował/ y przywiléy wydał/ nád to/ y ten káżdy któryby o to proſił/ otrzymał/ y od tego ipſo facto odpádáć ma/ y o to pęną infamiæ karan bydź ma. O co będźie wolno káżdému ktokolwiek iedno będźie chćiał czynić/ y pozwáć criminaliter ná Séym: á my ná Séymie pierwſzym/ tákowé kauzy ſądźić/ y według/ téy Conſtituciiéy kończyć obiecuiemy/ y będźiemy powinni/ przed wſzémi criminałmi naprzód ſkoro termin przypádnie. A w tákowéy kauzie wolno będźie

Jiiii delato-

delátorowi / álbo áktorowi wziąć pozew z ktoreykolwiek Kán-cellárijey / ktory / choć pod iedną pieczęcią / ważny bydź ma.

Odpráwá listów y przywileiów do ziemie Inflántskiey.

List 5. LIsty / przywileie wszelákie / pod dwiemá pieczęciámi / Koronną y Wielkiego Xięstwá Litewskiego / máią bydź do tey Prowincijey dawáne: á ktoryby inákszym obyczáiem co w tey Prowincijey vprośił / otrzymał / to ważno y trzymano bydź nie ma.

Seymiki Inflantskie.

List 6. SEymiki Powiátowe / Pieczętarze pod obiemá pieczęciámi społnie skłádáć máią.

Opátrzenie dochodów Inflantskich.

List 6. DOchody / pożytki / prowentá wszystkie y wszelákie / ták z Stárostw / Dzierżaw / Ceł / y inych wszelákich / wszyscy Stárostowie / Dzierżáwcy / y Mytnicy / skárbowi nászemu należące: iednego roku do skárbu Koronnego zá kwitem Podskárbiego Koronnego: á drugiego roku záraz do skárbu Wielkiego Xięstwá Litewskiego / zá kwitem Podskárbiego ziemskiego Wielkiego Xięstwá Litewskiego / dáwáć będą powinni: y ták záwżdy czásy wiecznemi alternatim oddawáne bydź máią / pod vtráceniem Stárostwá / Dzierżáwy / ieśliby ktorych Stárostá / álbo Dzierżawcá zá ktory rok prowentów do ktorego skárbu nie wydał. Jednák ten száfunek / gdy będzie Polski Podskárbi odpráwowa / z porozumieniem Podskárbiego ziemskiego Wielkiego Xięstwá Litewskiego: á gdy Litewski / z porozumieniem Podskárbiego Koronnego bydź ma / zá roskazániem Królá Jeg M. y wiádomośćią Rad præsentium ná Dworze obóygá narodów. Liczbá ma bydź oddawána od obu ná Seymie wálnym.

Sub interregno obá społem prowenty odbieráć máią / y iemi bez pozwolenia obu narodów ná Elekcijey száfowáć nie máią / sub pœna peculatus. O co ná Seymie káżdy z nich ma odpowiádáć

wiádáć zá pozwem / pod którąkolwiek pieczęcią / ták Polską iáko Litewską wydánym: które prowenty / dochody / wszystkich zamków przez Rewizory álbo Lustrátory będą oszácowáné / y ná trzy częśći podźielone: z których iedná część do skárbu nászégo Koronnégo y Litewskiégo / po roku alternatim, vt suprà: Druga część ná obronę tám téyże prowinciiéy: Trzecia ná Stárostę káżdégo zamku náznáczona bydź ma / z którey Stárostá czásu pokoiu zamek opátrowáć / y strzédz go powinien będźie. Których prowentów ták do skárbu nászégo / iáko y ná obronę ná tám téy prowinciiéy náznáczonych / to iest dwu częśći / My / y successorowie nászy iam ex nunc oddáwáć nie będźiem mogli / iedno trzecią część / która Stárostom y Dźierżáwcom iest náznáczona: y ktoby śmiał to v nas / álbo v successorów nászych vprośić / tákowy od wszystkiégo Stárostwá y Dźierżáwy odpádáć ma.

Przyśięgá Stárostów Inflantskich.

KTórzy to Stárostowie według Constituciiéy ná Elekciiéy Królá Henryká vczynionéy przyśięgáć będą: że czásu interregni zamków y miast ku szkodźie Rzeczypospo: spólnéy / nikomu nie podádzą iedno Królowi Polskiému / y Wielkiému Xiążęćiu Litewskiému / wolnie y porządnie obránému y Koronowánému. A iż spolnéy Rzeczypo: Korony Polskiéy / y Wielkiego Xiestwá Litewskiégo wiernymi będą. List 7.

Summy ná Stárostwách Inflantskich.

SVmmy pienieżné ieśliby iákié były ná zamkách y dźierżáwách Inflantskich / chcemy áby ći wszyscy którzy summy máią / álbo mieć śie mienią / ná przyszłym Séymie té summy okazáli / áby niesłuszné znieśioné / á słuszné confirmowáné były. A gdy który z tych co śie ich summy słusznie bydź okażą / vmrze / bądź Polak álbo Litwin / wáruiemy. Iż ktoby według tego wyższéy pomienionégo porządku rozdawánia Stárostw / swémi pieniądzmi summę po śmierći possessorá odłożył / áby práwá swégo prędecessorá cále vżywał / dokąd mu summá iego z skárbu zápłácona nie będźie. List 7.

Práwá Inflantskié.

List 7. A Iż prowincia Inflántska do tego czásu práwá swégo nie miáłá / y nie ma / tedy tym czásem vżywáć ma práwá Máydeburskiégo / álbo Sáskiégo : y ná ten ksztáłt porządek spráwiedliwości y sądów swych odpráwowáć / iáko ziemie Pruskie.

Obroná Inflantska.

List 8. Wáruiąc iednák miánowićie / y zostáwuiąc ná tám téy prowinciiéy obowiązek ruszenia pospolitégo / nie iedno pod ruszenié ziem inszych Koronnych / y Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo / ále y bez nich osobnie / gdy tego potrzebá onéy ziemie y prowinciiéy vkaże / dla obrony iéy sáméy / tákże y obowiązek rátunku extra ordinem y mimo powinność bez Séymu wálnégo / obu narodów ná Séymiku pospolitym onéy ziemie / gdy tákże potrzebá vkaże postánowienia y vchwalenia / żeby więc dla támtéy ziemie / nie záwżdy wszystká Rzeczpospolita byłá turbowána y vciążona : ále sámá też przez sie w mnieyszych przypadkách y niebespieczeństwách / mogłá sie bronić y rátowáć.

Márszałków władza w Inflantćiéch.

List 8. GDyby sie nam / álbo potomkom nászym w Inflantćiéch bydź tráfiło / Márszałek Litewski / iesliby sam iedno był przy nas / vrząd Márszałkowski zupełnie będźie odpráwował : A iesliby obádwa byli / y Koronny y Litewski / tedy tym sposobem iáko ná Séymie / według postánowienia Królá Zygmuntá Augustá / záchowywáć sie zwykło / będą vrzędy swé odpráwowáć.

O władzéy Hetmánskiéy.

List 8. HEtmánom wielkim obiemá / ták Koronnému iáko y Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo / gdyby sie tráfiło bydź / bądź przy bytności / álbo w niebytności nászéy w támtéy prowinciiéy / czásu woyny : tedy ludźie narodu Polskiégo pod spráwą Hetmáná Koronnégo / á ludźie narodu Litewskiégo pod spráwą Hetmáná Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo bydź máią.

Tempore interregni máią sie obá o obronie téy prowinciiéy / y zádźierżeniu iéy przy spólnéy Rzeczypospolitéy oboygá narodu znaszáć / káżdy władze swéy nád ludźmi swégo narodu vżywáiąc.

wáiąc. A Pánów Rad oboygá narodów dokłádáiąc sie. Ludzie zás narodu Inflantſkiégo / przełożonégo swégo od obudwu Hetmánów mieć máią. Gdyby iáka expedicia byłá / w któréyby obá Hetmáni byli / połowicá pod Polſkim / połowicá pod Litewſkim Hetmánem bydź máią.

Abſentes tákże káżdy przez porucżniki ludźmi narodu swégo władzy vżywáć ma / y nád połowicą ludźi Inflantſkich vrgente neceſsitate, zá spólną zgodą / ieden drugiému / gdyby obá bydź nie mogli / vſtąpić ma władzy nád wſzyſtkimi ludźmi / iáko neceſsitas spólnéy Rzeczypoſpolitéy oboygá narodów okaże.

Máią też ciż Hetmáni od Rotmiſtrzów pomienionych / y od żołnierzów ná zamkách / y od puſzkarzów przysiegę táką odbieráć / iáka Stároſtom ieſt wyſzéy opiſána.

Vznánié ſumm Inflantskich.

IZ śiłá sie ich z ſummámi ná Stároſtwách Inflantſkich ozywa / á zwłaſzcżá z ſtrony służby zátrzymánéy / ma bydź cognicia o tym / coby im słuſznie winno było / y przywileiow ná té tám Stároſtwá / y dźierżáwy / y tym co wedle liſtow mieli reſpondowáć / to wſzyſtko ma bydź defálkowano / y coby zátrzymáli. Summy żadnym obyczáiem ná potym ná té tám dobrá náſzé / w Inflantſkiéy źiemi wćiągáné bydź áni zápiſowáné nie máią / bez pozwolenia wſzyſtkich ſtanów obu narodów ná Séymie walnym. A ná którychby w tych Stároſtwách y dźierżáwách słuſzné ſummy niezákracżáły / y dożywoćia nie cum vſu fructu, ále tylko cum conditione reſpondendi theſauro były. Z tych prowentá máią iśdź do ſkárbu wyſzéy opiſánym obycżáiem / ták żeby żadną dániną náſzą nową nie mogły bydź zátrudnioné in poſterum: gdyż dożywoćia przedtym nádáné / cum toto vſu fructu w cále durante vita modernorum poſſeſſorum, nie reſponduiąc z nich nic / áni dáiąc / dźierżáné bydź máią. List 9.

Dzierzáwy & minutiora bona w Inflantćiéch.

INſzé zamki y dobrá / okróm wyſzéy omienionych zamków / máią też bydź Inflantom záſłużonym do dźierżáwy podawáné. List 9.

dawáné: á minutiora bona pácholkóm chudym záslużonym / Polskiégo / Litewskiégo / y Inflantskiégo narodów in vsum fructum aduitalem dawáné æqualiter.

Dániny Inflantskié przeszłé.

List 10. CO sie priwatnych przywileiów Inflantskich obywátelów dotycze. Wszystkié ktoré od Arcybiskupów / Biskupów / y Mistrzów nádáné są / áż do Gwilhelmá Márgrabie Arcybiskupá Ryskiégo vtwierdzamy. A iż potym nástąpiły czásy pełné zámieszania / w ktorych śiłá rzeczy dźiáło sie nie porządnie / y enormes & infinitæ donationes ludźiom wielu też niezásłużonym / ktorzyby motus & perfidiam támtéy ziemie czynili / iuż záraz odpadáią od wszech przywileiów swych y praw. Inszy wszyscy máią mieć rok záwity okázáć przywileie swoie ná Séymie blisko przyszłym / pod vtráceniém práwá swégo / tego ktoryby vigore priuilegij sui mógł prætendere, gdźie omnibus primùm reuisis, ma bydź decisio nostra & ordinum in vim legis in genere, ratione habita omnium circumstantiarum magnitudinis ac multitudinis dictarum donationum, meritorum cuiusque, ac in primis vtilitatis publicæ, w cále záchowuiąc Constitucię wysszéy opisáné Séymu tego / y Séymu Koronáciiéy nászéy. A to sie ma rozumieć o tych powiátách / ktoré sie były Zygmuntowi Augustowi świętéy pámięci Krolowi Wuiowi nászému podáły.

Rewizorowie do Inflant.

List 10. Z Séymu tego Rewizorowie máią bydź náznáczeni z oboygá národu ad reuisionem tych tám wszystkich prowentów / z Stárostw / Dźierżaw / y dobr Stołu nászégo / téy tám ziemie Inflantskiéy.

Vrzędnicy stołowi w Inflantćiéch.

List 11. VRzędnicy stołowi / y inné álternátą służyć máią.

KSIĘSTWO KVRLANDCKIE.

Zygm. III. w Wárszá. 1589. List 10. GDźieby deficiente stirpe Kśiążęćiá Kurlándckiégo Gotárdá / y

dá/ y synów iego dźisieyszych/ Xiążąt: Frydrychá/ y Wilhelmá/ Kurlándcka ziemiá przypádłá do obu narodów y Państw/ spólnie przyłączona bydź ma/ równośćią táką/ iáko iest o ziemi Inflantckiéy wyższéy nápisána.

R Y G A.

Ryzánom téż práwá y przywileie, które Pruskim miástom należą.

NAREW Y REWEL.

ITem, Liuoniæ partem, quam Serenissimus Sueciæ Rex nunc possidet, ad reliquum corpus Liuoniæ regnum Poloniæ, & Magnum Ducatum Lituaniæ adiungere, & incorporare tenebitur: pro quo, vt serenissimi regis legati spoponderunt; ita serenissima etiam Anna regina Poloniæ cauit, cauetque omnibus bonis suis, tum in regno Neopolitano, ac Ducatu Bareñ. & Rozaneñ. Duoanaque Foggia constitutis, tum in dote, ac contradote, summisque, atq; in vniuersum bonis omnibus, tam mobilibus quàm immobilibus, intra & extra regnum. *Sigism. tertius, in confir. pact. 1587. Fol. 15.*

Potwiérdzenié dániny w Inflantćiéch Prokopá Pieniązká.

Vważáiąc dźiélné y ważné służby Vrodzónégo Prokopá Pieniążká/ Káwálérá/ Stárosty nászégo Wendeńskiégo y Rumborskiégo/ które Rzeczypospolitéy/ y Królowi zmárłému Stephanowi/ y nam teraz: ták prowádząc nas do miástá nászégo stołecznégo Krákówá ná szczęśliwą Koronácią nászę/ iáko y przećiw nieprzyiaćielowi Koronnému czynił: zá prośbą téż Posłów ziemskich/ y pozwoleniém PP. Rad Duchownych y Swietckich/ obóygá narodu: áby wieczna pámięć w domu iego zá służby vczćiwé/ y drugim pobudká do służby R. P. y Oyczyzny byłá: iáko iemu sámému y potomstwu iego/ w wieczność przywileiem Królá Stephaná/ zá pozwoleniém stanów/ y wszystkiéy R. P. ná Séymie Wárszáwskim przeszłym/ pod pieczęćiámi oboygá narodu/ dwie Wáce álbo włośći/ leżące w Inflantćiéch/ iedná w Rugienskim Vlder rzeczoná/ á druga w Helmetskim/ którą zową Wáwenkul powiećiech/ z ich *Zygm. III. w Kráko. 1588. List 68.*

przyległośćiámi/z stárádawna należącemi są dáné/ ták iego sámégo y potomstwo iego w tychże włośćiách/ práwem dziedzicznym/czásy wiecznémi zostáwuiemy/y to iemu ninieyszą Constitucią potwierdzamy.

Potwierdzenié dániny w Inflantćiéch Iérzému Fárensbekowi.

Zygm. III. w Krákow. 1588. List 68.

Iż Vrodzony Iérzy Farensbek przez woyny przeszłé Moskiewskié służąc/ y teraz pod to interregnum prze miłość R. P. podiąwszy nie máłą stráte wysługi swéy/ od pánów postronnych/dobrze to zásłużył/áby wieczna pámiątká służb iego zostáłá/ y nagrodá/ z któreyby sie potomstwo iego cieszyło/ ták iáko byłá też zá nim ná Seymie blisko przeszłym ostátnim zá przodká nászégo Królá Stephaná przyczyná/ y iáko mu iest wydan od przodká nászégo przerzeczonégo przywiléy/ pod pieczećiámi oboygá narodu/ zámek Kárkus z iego przyległośćiámi w Inflantckiéy ziemi/ iáko ten przywiléy donáciiéy wieczney consensu omnium ordinum ná przeszłym Seymie vczynionéy obmawia: przy nim y iego potomstwie práwem dziedzicznym wiecznémi czásy zostáwiamy/ y te donácią dla wietszéy pewnośći terázninieyszą Constitucią zá pozwoleniém PP. Rad y prosbą Posłów ziemskich vtwierdzamy/z tym dokłádem/ że przysięge wiáry y poddáństwá powinnégo/ nam y Koronie/ tákże Wielkiému Kśiestwu Lit. dostáteczną odda.

Summá pozwolona Andrzeiowi Kárchowskiému, zamku Sieświeyskiégo Stárośćie.

Tenże w Wárszáwie 1589. List 40.

Tak iákosmy przedtym przywiléy nász dożywotny Vrodzonému Andrzeiowi Kárchowskiému ná Stárostwo y Dzierżáwe zamku Sieświeyskiégo/ ze wszystkiémi do niego należnośćiámi/ zá znáczné/ sławné/ y krwáwé zasługi iego/ przećiwko przodkóm nászym/ y Rzeczypospo: téy/ tudźież też y nam sámym dáli: ták teraz zá pozwoleniém zgodnym wszech stanów Koronnych/ y Wielkiégo Kśiestwá Litewskiégo summe

pieć

piec tysiecy złotych pieniedzy liczby y monety Polskiey/ ná tymże zamku Sieświeyskim / y wszytkich do niego przynależnośćiách / iému y potomkóm iego zápisuiemy y dáruiemy / iáko o tym przywiléy nász iemu ná to dány szerzéy obmawia.

Summá Piotrowi Podbiélskiému zápisána.

ZA znácznémi y krwáwémi zasługámi Vrodzonégo Piotrá Podbiélskiégo / ktore pokázował zá świetéy pámieći Królá Stephaná / przodká nászégo w woynách przećiw Moskiewskiému / gdźie y vszczerbienié zdrowia swégo odniósł z ran. Zá co ácz zárázem támże ná woynie pod Lukámi dożywoćiém iest opátrzon wioską Serkowczyzną / potym pode Pskowem pustynią Bezsolicą práwem dożywotnym: ktore my mu we wszem ápprobuiemy: y nád to dwá tyśiącá złotych / ná téyże máietnośći / ktora leży w Stárostwie Owruckim á Woiewództwie Kiiowskim / onému y potomkom iego zápisuiemy / zá pozwoleniém wszech Stanów Koronnych / iáko o tym przywiley nász szerzéy obmawia. Tenże/ Támże.

Summá Andrzéiowi Wołkowi pozwolona.

ZA znáczné zasługi w potrzebách Rycérskich/ zá nieboszczyká świetéy pámieći Królá Stephaná przodká nászégo / tákże też zá przyczyną do nas Posłów ziemskich vczynioną / przerzeczonému Iendrzeiowi Wołkowi y potomkom iego summy dwá tyśiącá złotych liczby Polskiéy / ná służbách Boiárskich dwoch w Stárostwie Wieliskim będące / Iákowá / Wieleminowá / y Ilchykonkiná / authoritate præsentis conuentus zápisuiemy / iáko o tym przywiléy nász ná te summę y dożywoćié iemu dáné szerzéy obmawia. Támże.

O KSIĘSTWIE OSWIĘCIMSKIM Y ZATORSKIM.

Przywi-

Przywiley pierwſzy wćielenia y ziednoczenia z Koroną Kśieſtw Oświećimſkiego/ y Zatorſkiego.

Zyg. Aug. w Piotrk. 1563.

W Imie Boże/ Amen. Ná wieczną téy rzeczy pámięć: która tym piſániém ieſt opiſána. Iż krótki czás przyrodzenié vżyczyło nam żywotá/ á té rzeczy które ku pożytkowi y záchowániu towárzyſtwá ludzkiégo rodzáiu bywáią/ potrzebuią długiéy pámięci: dla tegó piſmo ludźie náleźli: áby to co chcemy mieć ná potomné czáſy pámiętné/ piſmem było obwárowano y podpárto. A ták My Zygmunt Auguſt/ z łáſki Bożéy Król Polſki/ Wielkié Kśiążę Litewſkié/ y ziem Krákowſkiéy/ Sędomiérſkiéy/ Siérádzkiéy/ Łęczyckiéy/ Kuiáwſkiéy/ Ruſkiéy/ Pruſkiéy/ Mázowieckiéy/ Zmódzkiéy/ Chełmienſkiéy/ Elbinſkiéy/ Pomorſkiéy/ Pan y Dźiedźic. Oznáymuiemy przez ninieyſzy liſt/ którym to wiedźieć należy ninie y potym będącym: którzy tych rzeczy wiádomość będą mieć: Iż gdy przedtym od wiele lat wſzyſtki ſtany Koronné Páńſtw náſzych wielką pilnośćią tego od nas żądáli/ ábyſmy tákowy Wálny Séym Koronny złożyli: ná którymby o ziednoczeniu z Króleſtwem náſzym ziem y Kśieſtw Litewſkich/ Pruſkich/ Oświećimſkich y Zatorſkich/ y tákże o vczynieniu y wyiśćzeniu wſzyſtkich Praw y Przywileiów Koronnych y Páńſtw náſzych ſtánowiono y ſkończono było. Ná którą prośbę ſtanów Króleſtwá y Páńſtw náſzych niniéyſzy Séym wálny Koronny dla odpráwowánia tych rzeczy złożyliſmy: y záráżem Séym wálny złożywſzy/ złożyliſmy przy tym miedzy inémi ſtanom y Przełożonym wſzyſtkim Kśieſtw náſzych Zatorſkich y Oświećimſkich Séym Powiátowy w Oświećimiu: ná który posłáliſmy Posłá náſzégo: ktoryby imieniém náſzym y wſzyſtkich ſtanów Koronnych wſzyſtki ſtany Kśieſtw przerzeczonych nápominiał/ y ktemu przywodźił: áby ná niniéyſzy wálny Séym Koronny ku ſtánowieniu Vniiéy z Koroną/ y ſpólnému ziednoczeniu Posły ſwé z zupełną mocą posłáli. A przeto gdy z tego Séymu Oświećimſkiégo tu przyiecháli do nas y Rad náſzych y wſzyſtkich ſtanów ná niniéyſzym Koronnym Séymie zebránych/ Posłowie od ſtanów wſzelkich Kśieſtw przerzeczonych z zupełną mocą posłáni/ opowiádáiąc nam imieniém wſzyſtkich ſtanów

nów

nów Kśiestw przerzeczonych: iż oni wszyscy y kożdy zosobna nie zbraniáią śie Vniiey wyszey miánowáney/ z Królestwem y Pánstwy nászémi. Wszákże zá témi condiciámi: áby w stánowieniu tey Vniiey Práwá/ Przywileie/ listy/ y zwyczáie ich ktorych z dawná vżywáią/ktore ták powszechnie wszystkim iáko też kożdému zosobná przynależą/ y ktorych od przodkow nászych y od inych Dzierżáwiec Kśiestw przerzeczonych dostąpili/w swey mocy y władzey były przez nas záchowáne y trzymáne: á żeby też wedle condiciiey y Artykułow niżey opisánych/ ktore są przez tesz Posły przed námi przełożone/do Królestwá nászego byli przyieći y przyłączeni.

My tedy z Rádámi nászémi ze wszystkiemi stany Królestwá y Pánstw nászych tu ná tym Seymie zebránémi/ y z Posły Kśiestw przerzeczonych/zá spólną rádą y námowámi przez niektory czás miánémi/zá mocą ninieyszégo Seymu zámknelismy/ postánowili/ y postánawiamy: áby przerzeczone Kśiestwá wyszey miánowáne Oświecimskie y Zatorskie/ y wszystkie stany tych Kśiestw ze wszystkiemi ich Zamki/ twierdzámi/ Powiáty/ Rozdźiały y grunty ktoremikolwiek/ y ich obywátelmi/ do ćiáłá y iednośći w Práwo y w Tytuł Królestwá Polskiego: y do praw/ przywileiow/ wolnośći/ swobod/ y nádánia iego przyielismy/ do Korony Polskiey przyłączamy/ iákoż przyymuiemy/ przysposobiamy y przyłączamy Kśiestwá przerzeczone do ziemie Woiewodztwá Krákowskiégo/ iáko bliższégo (iákoż o to przez Posły Kśiestw przerzeczonych od nas iest proszono) przyłączamy/ wćielamy przez ninieyszy list ná wieczne czásy. Wszákże záchowuiąc ie wszystkie zá mocą y władzą ninieyszégo Seymu we wszystkich y kożdych z osobná Práwiech/ Przywileiách/ Lisćiech/ swobodách y nádániu: ktore im są nádáne ták pospolićie wszystkim/ iáko kożdému z nich z osobná od przodkow nászych/ y od innych wszystkich przerzeczonych Kśiestw/ dźiedźicow y dźierżáwiec. To obiásniáiąc y skázuiąc: áby wszyscy y kożdy z osobná poddáni nászy Kśiestw przerzeczonych (zostáwiwszy nienáruszone y cáłe ich pierwsze práwá y przywileie) wszystki y kożde z osobná Rzeczypospolitey Królestwá nászego brzemioná iednáko z inémi Królestwá y Pánstw nászych obywátelmi znośić/ y podeymowáć wespołek ze wszystkiemi nádáninámi/ Práwy/ swobodmi/ y wolnośćiámi: z ktorych śie pospolićie wszyscy poddáni nászy weselą/ y ktorych vżywáią: z ktorych też oni máią śie weselić/ y onych vżywáć. Y tákże tymże Práwem y poste-

Oświecim y Zator wćielony do Korony.

Práwá Oświecimskie y Zatorskie w cále záchowáne

O spólney pomocy.

y postępki práwnémi/ którymi Szláchtá Królestwá nászégo są- dzi/ ná potym máią bydź sądzeni ná wieczné czásy.

A ná Artykuły podáné przez Posły przerzeczonych Kśiestw zá zwoleniém Pánów y Rad wszystkich stanów Królestwá y Páństw nászych/ zwaláiąc ná prosby tychże Posłów vstáwia- my/ skázuiemy/ y rozrządzamy: iákoż vstáwiamy/ rozrządzamy y skázuiemy ninieyszym listem: áby Artykuły niżéy nápisáné w Kśiestwách wyższéy miánowánych: ná wieczné czásy zá Prá- wo były chowáné.

O sądźiéch y Vrzedni- kách Oświe- ćimskich y Zatorskich.

Naprzód ácz Kśiestwá przerzeczoné z Królestwem nászym y Práwam iego są ziednoczoné y wćieloné/ y ziemi y Woiewó- dztwu Krákowskiému przyłączoné: wszákże áby Szláchtá Kśiestw onych miáłá osobliwé Sądy y Vrzedy swé Ziemskié y Grodzkié/ á tych sądów y Vrzedów áby Vrzednicy ośiedli byli: ktemu iż wybiéránie Sędźiégo/ Podsędká/ y Pisárzá zá mocą ziednoczenia y wćielenia ninieyszégo ná wielmożnégo Woie- wodę Krákowskiégo teraz álbo zá czásem będącégo ná potómne czásy ma należéć: áby zá wákowániém kożdégo z tych Vrze- dów/ gdy o nim wielmożnému Woiewodźie Krákowskiému będźie obwieszczono/ wielmożny Woiewodá Krákowski teraz y ná potym będący we cztérech Niedźielách wybiéránie nowé- go Vrzedniká złożyć y skończyć był powinien. A ieśli ten któré- mi trudnémi spráwámi będźie ná ten czás zátrudnion/ á wybié- ránia tákowégo złożyć/ álbo przy nim bydź nie mógł: będźie po- winien z poruczenia iego Kásztelan Oświećimski zá czásem bę- dący ku skutku słusznému to przywieźdź: áby przez to spráwie- dliwość ludzka nie byłá zwłóczona. A wybrány Sędźia/ Pod- sędek/ y Pisarz/ Nam wedle zwyczáiu inych źiem Królestwá ná- szégo ma bydź deferowan/ y przez nas ma bydź potwierdzon.

O sądźiéch y Rocech.

A Sądy Ziemskié w Kśiestwách przerzeczonych ná potym tym porządkiem y obyczáiem máią bydź spráwowáné. Ná Są- dźiéch álbo Rocech Ziemskich/ któré máią bydź w Oświećimie spráwowáné/ Sędźiá ziemski Oświećimski niech swé mieysce dźierży: á Sędźia Zatorski niech zá Podsędká przy nim śiedźi. A ná Rocech álbo Sądźiéch Ziemskich/ któré będą w Zatorze spráwowáné/ Sędźia Zatorski niech swé mieysce dźierży: á Se- dźia Oświećimski niech przy nim ná mieyscu Podsędkowym śiedźi. A ieśli ninieyszy Vrzednicy Sądów Ziemskich dla stá- rośći zechcą puśćić Vrzędy: to im wolno niech będźie.

Wiele kroć

Téż Roki álbo Sądy Ziemskié w tychże Kśiestwách zobo-

polnie

pólnie dwákroć w roku máią bydź odpráwowáné: to iest / w Oświećimiu pierwszy raz w Poniedźiałek pierwszy po trzech Królách: á drugi raz w Poniedźiałek pierwszy po świećie S. Janá Krzćićielá. Tákże w Zatorze dwá kroć w roku. Pierwszy raz w Piątek we dni Wielkiego Postu / które pospolićie Suchedniámi zową: á drugi raz w Poniedźiałek pierwszy przed świetym Michałem Archániołem. bydź máią y kiedy.

Też ći wszyscy y kożdy zosobná poddáni nászy Kśiestw przerzeczonych / którzy przedtym od práwá Kśiestw przerzeczonych byli przez nas wyieći / á práwem królestwá nászego byli przypisáni / przyłączeni / y dárowáni / máią sie przywróćić do tákowégóż porządku práwá: y iednym y tymże práwem ze wszystkiémi inémi kożdému ná nie sie żáluiącému w sądźiéch przerzeczonych będą powinni odpowiedáć. A spráwy wszystki / którekolwiek przed tym ná sądy oné pierwsze były wiedźioné / tymże práwem którym są poczeté sądźić / máią bydź skończoné y skazáné: które też Wielmożny Jan z Oćieszyná królestwá nászego Kánclérz Krákowski y onych Kśiestw Stárostá / álbo który zá czásem będźie zá władzą vrzędu swégo y mocą pierwszégo Sląskiégo práwá / y postępku wykonywáć y ku słusznému skutkowi przywodźić będźie powinien. O Práwie Oświećimskim.

Też Dekréty / Zapisy / Resignácie / Protestátie / práwné postępki / Pozwy / y wszystkié Controwersie / spráwy / y té rzeczy / które są w kśięgi wwiedźioné / Polskim ięzykiem w Aktá ták Ziemskié iáko Grodzkié ná potym máią bydź wpisowáné y wwodzoné. Sądy y Vrzędy Grodzkié / zwyczáiem innych sądów y Vrzędów Grodzkich królestwá nászego w Kśiestwách wyszszey námienionych ná potym ná iednym mieyscu / to iest / w Oświećimiu máią bydź trzymáné / spráwowáné / y chowáné. O Zapisiéch Pozwiéch / etc.

A co sie dotycze spraw y tráktatów o Rzeczypospolitéy / obiecuiemy: iż ilekroć Séymy powiátowé w źiemiách y Woiewództwách królestwá nászego wedle zwyczáiu przed Séymem wálnym przez nas złożoné będą: tylekroć My tymże Kśiestw przerzeczonym stanom przez listy nászé / iákośmy zwykli do innych źiem / obwieśćimy: áby y oni wybrawszy iednego posłá w Oświećimie álbo w Zatorze onégo ná powiátowy Séym Proszowski posłáli: który wespółek z Posły ná Séymie Piotrkowskim obránémi naprzód ná wielki do Nowégo Miástá Korczyná / potym z niego ná wálny Séym zwyczáiem inych Posłów źiem Máłéy Polski będźie powinien iecháć: którego my słusznym ná stráwę O Posłách

 opátrze-

opátrzeniém máiąc baczenié ná wielkość drógi opátrzemy.

O Woynie y poborách Náostátek ilekroć pospolité ruszenié Królestwá będźie przez nas álbo potomki nászé złożoné: będźie powinná iuż od tego czásu y ná potym Szláchtá Xięstw onych brzemię woienney wypráwy wespółek ze wszystkiémi inémi królestwá nászégo poddánémi nośić y podeymowáć. A też ilekroć skłádánié álbo pobór pospolity ná Seymie Wálnym Koronnym z máietnośći kożdégo będźie vchwalon (gdyż v nich w obyczáiu stárych quitów nie było) będą powinni tákowyż pobór kmiećie Xięstw przerzeczonych iednákimże obyczáiem y práwem z inémi królestwá nászégo poddánémi płáćić/ y wydáwáć. A od podatków y brzemion/ które z stárádawná w Sląsku zwykły bydź wyćiągáné y vkłádáné/ oni y potomkowie ich wolni y swobodni będą ná wieczné czásy.

Ná których rzeczy wiáre y świádectwo pieczęć nászá iest záwieszoná. Działo sie y dan iest w Piotrkowie w Piątek przed Niedźielą Iudicá/ Roku Bożégo 1563. á Królestwá nászégo trzydźiestégo czwartégo. Przy czym oblicżni byli Náucżćiwszy y Vczćiwi w Krystuśie Oycowie Pánowie/ y Wielmożni/ Vrodzeni/ y Wielebni/ Jákub Vcháński Arcybiskup Gnieźnieński Legatus natus y królestwá Polskiégo Primas, Philip Padniewski Kráko. Mikołay Wolski Kuiáwski/ Woyćiech Stárożrzebski Chełmski/ Dyonizy Secygniowski Nominat Kámieniecki/ Biskupi: Márćin z Zborowá Kásztelan Krák. Szydłowski Odalánowski Stárostá/ Spytek Jordan z Zakliczyná Krák. Przemyski Kámionacki Stárostá/ Andrzéy z Kośćielcá Poznáński Bydgostski Pyzdrski Stárostá/ Jánusz z Kośćielcá Sierádzki Wielkiéy Polski Generał y Nákielski Stárostá/ Jan z Służewá Brzéski Stárostá Koniński/ Mikołay z Sieniáwy Ruski y nawyższy Hetman Królestwá Polskiégo/ Jan Stárzechowski Podolski y Stárostá Drohobycki/ Stánisław Ławski z Strzekoćiná Woiewodá y Wicegerent w Mázowszu/ Andrzéy Sieprski z Golczewá Ráwski y Stárostá Płocki/ Woiewodowie: Piotr Czárnkowski Poznánski/ Jérzy Konárski Káliski/ Stánisław Herbórt z Fulstyná Lwowski/ Adam Wilkánowski Płocki y Stárostá Ciechanowski/ Jan Lutomierski Ráwski Nadworny Podskárbi Łęczycki Rádomski Stárostá/ Wálanty Dębienski Sądecki Królestwá nászégo Podskárbi y Stárostá Chęcinski/ Sebestian z Mielcá Wiślicki/ Jan Tomicki Rogoźinski/ Jan Sierakowski

Lencki

Lencki Dworu náſzég Referendarz Stároſtá Przedecki/ Piotr Bárzy Przemyſlſki y Stároſtá Lwowſki / Jan Sienieńſki z Gologór Halicki/ Mikołay Ligezá z Bobrku Czechowſki y Stároſtá Zydaczowſki / Káſper Zebrzydowſki Nakielſki / Stániſław Wolſki Brzeżińſki y Stároſtá Krzepicki / Kryſztof Myſzkowſki z Mirowá Oświecimſki/ Mikołay Łacki Kámieńſki/ Jan Gomoleńſki Spicymirſki / Stániſław Spławſki Sántocki / Swetoſław Lipicki Konárſki / Kaſztelanowie: Jan z Ocieſzyná Króleſtwá Polſkiégo Kánclérz / Krákowſki General/Oświecimſki Zatorſki Sámborſki Olſtyńſki Stáro. Piotr Myſzkowſki Króleſtwá náſzégo Polſkiég Podkánclérzy/ Dziekan Krákowſki/Gnieźnieńſki Poznáńſki Płotcki Leczycki Proboſcz/Stániſław Kárnkowſki Kántor Gnieźnienſki/Scholáſtyk Leczycki wietſzy Sekretarz y Dworu náſzégo Referendarz/Andrzey Przerembſki Gnieźnieńſki Krákowſki Kánonik / Jan Skáſzewſki Kánonik Płotcki/ Sekretarze náſzy: y inych barzo wiele godnych wiáry/ktorzy byli przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece vczćiwégo Oycá Piotrá Myſzkowſkiégo Króleſtwá náſzégo Podkánclérzégo etć. nam wiernie miłégo.

WTORY PRZYWILEY poprawy wćielenia y ziednoczenia Księstw Oświęćimskié° y Zatorskié°

Zygmunt Auguſt z łáſki bożey Krol Polſki/wielkié Kśiaże Litewſkié/Ruſki/Pruſki/ Mázowecki/ Zmudzki Pan y Dziedźic: Oznáymuiemy wſzyſtkim ktorym to wiedźieć przynależy teraz y potym bedacym: iż ácz ná bliſko przeſzłym Séymie Wálnym Piotrkowſkim przed tym Wárſzáwſkim / Kśieſtwá náſzé Oświecimſkié y Zatorſkié zá zobopólnym y poſpolitym zwoleniém Przełożonych y Stanów ták króleſtwá náſzégo / iáko też támtych Kśieſtw przerzeczonych z Króleſtwem náſzym były ziednoczoné y wćieloné / y Woiewództwu Krákowſkiému ná wieki przyłaczoné / iáko o tym Liſt Przywileiu náſzégo zá władza tegóż bliſko przeſzłégo Séymu Piotrko. wálnégo wydány ſzérzéy obmawia y świádczy. Wſzákże iż ſtany tychże Kśieſtw przerzeczonych/ iáko ſie powiedźiáło/ do króleſtwá náſzégo wćielonych/ wźiawſzy od nas Zyg. Aug. w Warſzá. 1563.

 liſty

listy tegóż wćielenia / lepiéy sie rozmyśliwszy ná niektóré Artykuły w tymże Przywileiu wyszszéy miánowánym wypisáné / przez Posły swé ná ninieyszy Séym Wálny Koronny Wárszáwski posłáné / od Nas y od wszystkiéy Rády y wszystkich Stanów króleſtwá nászégo ná Séymie ninieyszym zebránych téy popráwy y polepszénia / która niżéy ieſt nápisáná / prośili. My tedy z Rádą nászą y Posły Ziemskiémi y ſtany ná ninieyszym Séymie zebránémi pilné y wielkié ná to máiąc vważenié / y máiąc piérwéy zobopólną ná to ráde y námowy / zwaláiąc ná prośbe przerzeczonych Posłów zá władzą y mocą tegóż ninieyszégo Séymu Walnégo / zá pospolitym zwoleniém y rádą wszytkich ſtanów króleſtwá nászégo vſtáwiamy / zámknelismy y rozrządźili / iákóż przez ninieyszy vſtáwiamy / zámykamy / rozrządzamy w Artykułách niżéy nápisánych tákową popráwe y obyczay : który ma bydź chowan y dźierżan ná wieczné czásy / iáko Státut y Conſtytucia pospolita.

Deklárácia piérwszégo przywileiá.

O Dignitárſtwách.

Naprzód / iż ácz zá mocą Przywileiá / który ieſt vczynion o wćieleniu tych Kśieſtw Szláchtá onych Kśieſtw ma swóy osobliwy powiát / á wszákże iż we wszytkim ieſt Woiewództwu Krákowskiému przyłączona : dla tego ten Przywiléy wćielenia iáśniéy obiáśniáiąc vſtáwiamy y rozrządzamy : áby Szláchtá / obywátele onych Kśieſtw zá władzą Przywileiá / który ieſt vczynion około wćielenia onych powiátów / ná potym ná wieczné czásy z potomki swémi byli sposobnémi ku wźięciu y otrzymániu wszelkich Dostoieńſtw / y innych wszelkich Vrzędów we wszyſtkim Woiewództwie Krákowskim.

O wákáncyey Dignitarzow.

Téż ácz w tymże Przywileiu wćielenia postánowiono ieſt : iż gdyby który Vrząd Ziemski wákował onych powiátów / á w ten czás Wielmożny Woiewodá Krákowski zá czásem będący iákiémi trudnémi spráwámi był zátrudnion / dla których wybránia pospolitégo złożyć / álbo przy nim sam bydź niemógł : áby powinien był tóż obiéránié z poruczenia tegóż Wielmożnégo Woiewody Krákowskiégo Kásztelan Oświecimski zá czásem będący złożyć / y ku ſłusznému końcu przywiéźdź : Wszákże teraz pewnémi y ſłusznémi przyczynámi ktemu przywiedźieni do tegóż postánowienia y ártykułu wyszszéy nápisáné° vſtáwiamy : áby nád to było przydano / y iáko Státut mocnie chowano : áby tákże gdy wákowáć będźie vrząd sądowy iáki Ziemski : nietylko Kásztelan Oświecimski / ále téż y Stároſtá Oświecimski y Zatorski zá czásem będący obiéránie nowé° vrzędniká / zá zlecéniem

tegóż

tegóż Wielmożnég Woiewody Krákowskiégo szláchćie złożyć/ y ono do słusznégo końcá przywieźdź mógł/ y władzą tę miał.

Téż ácz w tymże przywileiu wćielenia wyższéy omienionym są náznáczoné y złożoné różné mieyscá ku spráwowániu sądów Ziemskich: Wszákże iż Szláchtá onych powiátów teraz lepiey rozmyśliwszy się w téy rzeczy tákowéy popráwy przez posły swé od Nas y wszytkiégo Séymu prośiłá/ vstáwiamy y ták rozpráwuiemy ná wieczné czásy: áby ná potym sądy Ziemskié nie ná inym mieyscu iedno w miásteczku Zatorze/ y nie inych czásów iedno w kożdé Piątki/ w czásiéch Suchychdni/ w Roku káżdym postánowionych/ záwżdy były sądzoné y odpráwowáné. O sędźiéch y ich mieyscu.

Nád to iż w onych Kśiestwách álbo Powiećiéch wyższéy omienionych záwżdy przedtym to było záchowano: iż Cyrográphy y Listy/ álbo Zapisy/ Rękoiemstwá/ które ieden drugiému czynił/ były wielkiéy mocy y władzéy: ácz My Szláchty powiátów onych po vczynieniu wćielenia ich do królestwá tákową vstáwą niechćieliśmy obćiężáć/ áby kto miał bydź powinien ku czynieniu y trzymániu tákowych Cyrográphów ábo Zapisów rękoiemstwa: wszákże prośbámi szláchty powiátów onych przywiedźieni zwaláiąc ná nie/ dopuszczamy y vstáwiamy ná wieki to chowáć: iż ieśli który z Szláchty onych powiátów dobrowolnie tákowym Cyrográphem álbo listem rękoiemstwá wzglédem którégokolwiek y iákiégokolwiek bądź málégo bądź nawiętszégo długu obowiązałby się y zápisał: áby był powinien kożdy wedla tákiégo Cyrográphu y zapisu rękoiemstwá onému/ któremu się zápisał y obowiązał/ wedle stárych praw Sląskich we wszystkim dosyć vczynić: y będą powinni miedzy sobą zá mocą tákowych Cyrográphów y Zapisów rękoiemskich wedle stárégo zwyczáiu/ który w tákowych rzeczách zdawná zwykł bydź chowan/ czynić y postępowáć przez wszelkiégo postępku y obrony práwá/ y szukánia w tym vrzędów Ziemskich: tylko zá obwieszczeniém vczynionym wedle stárégo zwyczáiu przed Stárostą nászym. O Cyrográphiéch y zapiśiéch.

Ná ostátek áby przerzeczonych Kśiestw álbo Powiátów do królestwá nászégo wćielenié y do Woiewodztwá Krákowskiégo przyłączenié tym mocnieysze ná wieki było/ vstáwiamy y rozrzadzamy chcąc ná wieczné czásy to bydź chowano: iż gdy ruszenié pospolité woienné Królestwá nászégo będźie złożono/ Szláchtá powiátów przerzeczonych Oświećimskiégo y Zatorskiégo ná tóż ruszenié woienné/ pod chorągwią ziemie Krákowskiey O Woynie.

wſkiéy bedźie powinná woiowáć: á ná Zamku Oświećimſkim Woyſki Oświećimſki/ktory iuż od tego czáſu záwżdy ná potym przez nas bedźie poſtánawian/ zá czáſu tegoż woiennégo ruſzenia poſpolitégo ná mieyſcu Stárościnym niech zoſtánie. A dla poſtánowienia gránic miedzy dobry Szláchecktémi y inych ktorychkolwiek Podkomorzy źiemie Krákowſkiéy / ktory teraz ieſt ábo zá czáſem bedźie / Komorniká godnégo przyśiegłégo á onych powiátow przerzeczonych obywátelá y ośiádłé° záwżdy ná potym z vrzedu ſwégo ma náznáczáć/ y poſtánawiáć bedźie powinien. A inni Dygnitarze y Vrzednicy źiemie y Woiewodztwá Kráko. rowną / iednáką y iednoſtáyną / iáko w inych Powiećiéch źiemie Krák. bedą mieć moc ſpráwowáć ſwé vrzedy y ſpráwy. Ktore to Artykuły tu wyſzéy wypiſáné / iáko przerzeczono ieſt/ w powiećiéch rzeczonych zá Práwo y zá Státut vſtaw poſpolitych ná wieczné czáſy mocnie y niezgwałcenié máią bydź trzymáné y chowáné: mocą y władzą niniéyſzégo Séymu Wárſzáwſkiégo poſtánawiamy/vtwierdzamy y ſkázuiemy. Ná ktoréy rzeczy świádectwo reką náſzą niniéyſzy liſt podpiſáliſmy / y pieczeć náſzę kazáliſmy przyłożyć. Dźiało ſie y dan w Wárſzáwie ná Wálnym Séymie Koronnym dwudźieſtégo dniá Lutégo / Roku Páńſk. 1564. Kroleſtwá náſzégo Trzydźieſtégo piątégo. Zá relácią Piotrá Myſzkowſkiégo Kroleſtwá Polſk. Podkánclerzégo/ Dźiekaná Kráko. Gnieźnieńſkiégo/ Płotckiégo/ Łeczyckiégo/ Wárſzáwſkiégo Proboſzczá.

Acżkolwiek tá prowincia z Krákowſkim Woiewodctwem ſpołem chodźi: wſzákoż iż przedtym było oſobné y vdźiélné Kśieſtwo, tedy téż tu oſobno o nim opiſánié ieſt.

Iáko Zatorſkié Kśiąże y obywátele téy źiemie przyśięgáło Krolowi y Koronie Polſkiéy: znaydźieſz w Láćińſkim Státućie Herbort. Liſt 139. Titulo, Iuramentum.

Przodkowi PP. Komorowſkich, y Mikołáiowi Myſzkowſkiému z Mirowá z ſtrony przyſtąpienia do téy Vniiéy téy częśći Sląſká przodek dáią.

In genere z Sląská o gwałćiéch ktoré przychodzą y z Węgier.

Stephan w Wárſzá 1578. Liſt 193.

AIż częſté gwałty poddánym náſzym z ſąśiedzkich pańſtw przez niektoré gwałtowniki ſie dźieią / á zwłaſzczá z Sląſká / y z Węgier:

Węgier: włożymy się w to / áby wedle pakt spráwiedliwość vkrzywdzonym byłá / y potym áby był wedle nich pokóy záchowan. Czego iesliby się dóyśdź nie mogło / w tym żalu poddánych nászych / będziemy winni vchylić im tego / co Constituciá Królá Zygmuntá / w roku millesimo, quingentesimo, trigesimo secundo, vczyniona / w sobie obmawia / roskázuiąc to wszem poddanym nászym mocą tey vchwały Séymowéy / áby tákowych naieznikow / y gwałtownikow żaden záchowywáć / y w dom swóy przyimowáć nieśmiał / sub pœna de guerris sancita.

Séymik Oświęćimski y Zatorski.

SEymik Oświećimskiéy y Zatorskiéy źiemie ma bydź záwżdy trzy dni przed Proszowskim Séymikiem / w Zatorze przez nas składány / ku obrániu Posłá ná Séym Wálny / ktoryby naprzód do Proszowic ná Séymik iechał. Posłá nászego ná ten tám Séymik nie będźie potrzebá posłáć / tylko instruktią do Stárosty Oświećimskiégo. A listy około tego Séymiku Zatorskiégo / máią bydź posyłáné álbo do Krákowá / álbo do Oświećimiá. Stephan w Wárszá. 1581. List. 215.

Oświęćim, Zatór miástá wyszéy Tit. *Krákow.*
O Cłách Oświęćimskich, pátrz Tit. Telonea.

O SPISKIEY ZIEMI xiii. miast.

Którym práwem Spiska źiemiá do Królestwá należy, z tego opisánia Iuristy Polskiégo wyrozumiész.

TAmetsi Reges Pol. & semper ferè contra hostes vicinos in statione excubare oporteat, & solùm eorum prouentu metallorum prouincijs ad meridiem & occidentē sitis, sterilius esse videtur: Nihilominùs Kazimirus tertius Rex Pol. confectis tot bellis, factis præterea aliis tot sumptibus, Regi Vngariæ magnam pecuniæ vim mutuo dedit: in qua etiam Scepusij xiij. ciuitates iure obligationis ac hypothecæ in possessionem accepit. Et quia ad tempus præstitutum æs ei restitutum non est, aliæq; conditiones contractus & inscriptionum in thesauro regio repositarū expletæ non sunt, Scepusium ipsum pœnis ac vadijs in ipsis literis Ex Stat. Prilus. Fol. 797.

obligationum contentis & interpositis tantum immersum illigatumque habet; vt si redimendum esset, vnius regni pecunię ad illud eliberandum vix sufficerent: propter quas obligationis cōditiones & nodos, non tantum vsus fructus, qui ex obligatione possessori venit, verùmetiam ipse fundus, qui æquiualenti summa ab emptore acquiritur, regis & regni Polonię proprius esse censetur.

O CZĘSCI POMORSKIEY Ziemie, kędy lezy zamek Bytów, y miásto Lunenburg.

Ex Stat. Prilus. Fol. 787.

W przywileiu wiliczáiąc 30. miast Pomorskich zá Kázimierzá / wyliczáy té dwie ku kroleswk. stronie/áż potym z Królewną odeszły.

AD perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus, &c. Vniuersis & singulis præsentibus & futuris harum seriem inspecturis. Manifestum facimus. Quia vigentibus olim bellis inter Serenis. felicis memorię Kazimirum Regem parentem & prædecessorem nostrum, ac inter ordinem dictum Sanctæ Mariæ Theutonicorum in Prussia, Illustris olim Princeps dominus Ericus Stetineñ. Pomeranię, Cassubię, Vandalię Dux, & Princeps Rugię: multa in ipsis bellis & controuersiis fauoris beneuolentiæ & obsequij sui erga prædictum Serenis. parentem nostrum officia exhibere, & suppetias non vulgares illius Maiestati defunctæ aduersus hostes eius præstare solitus erat: ac ob eam causam illi arcem Bytów vnà cum oppido ibidem consistente, nec non ciuitatem Lunenburg, cum vniuersis fructibus & prouentibus ad illam pertinentib. idem Serenis. parens noster ad arbitrium & beneplacitū suum concesserat: vt id ex literis, & aliis munimentis abundę constat. Deinde verò ad eam beniuolentiam & coniunctionem, quæ inter serenissimos prædecessores nostros, & prædictū dominum Ducem Ericum, ac posteros eius intercesserat, etiam affinitas & necessitudo accessit, quæ ad hæc vsque tempora mutuis officiis & amore coaluit: ita, vt prædictas arces & oppida repetita quidem aliquoties, tamen non grauatim, & nos, & serenissimi fratres ac prædecessores nostri possideri à nominatis Ducibus Pomeraniæ citra iurium regni sui detrimentum ferebant. Cùm postremo nos ad has terras nostras Prussiæ venientes inuiseret officiosissimè Illustris Princeps dominus Georgius Stetineñ. Pomeranię, Cassubię, Vandalię Dux, & Princeps Rugię, nepos noster

noster ex sorore charissimus, & suam, ac Illustris fratris sui germani domini Baruini singularem erga nos propensionem animi & obseruantiam declarauit, remisitq; nobis & successoribus nostris, de dote Illustrissimę olim dominę Annę sorori nostrę, à præfato Sereniss. domino Rege Kazimiro patre nostro promissa, quatuordecim millia aureorum Vngaricalium: volentes vicissim erga Illustritates eorum vberiorem amorem nostrum testari, & illas earumq; successores nobis, ac regno nostro arctiori beniuolentia & coniunctione deuincere: attamen iuribus regni nostri non deesse: illis, & earum hæredibus masculis, arces & oppida prædicta Bytów & Lunenburg, cum omnibus & singulis eorum subditis, vasallis, fructibus, libertatibus, eminentijs, censibus, prouentibus, iuribus & pertinentijs vniuersis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, vt dictum est, serenissimorum prædecessorum nostrorum, & nostrum, hactenus vsu, & fructu tenuerunt, de consilio & consensu dominorum Consiliariorum tam spiritualium, quàm secularium regni nostri teneñ. habeñ. frueñ. vteñ. & possideñ. in perpetuum iure feudi pro nobis & successoribus nostris regibus Polonię dedimus & concessimus, ac illos de eis ipsis arcibus & oppidis Bytów & Lunenburg inuestiuimus, & tenore præsentium damus & concedimus, illosque & eorum hæredes de ampliori gratia & beneuolentia nostra ab omni iuramēto, necnon tributis & exactionibus quibuscunque nobis & posteris nostris ratione dictarum arcium & oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus. Pollicemur præterea, dictos principes in prædictis arcibus, & eorum pertinentijs, quantum in nobis est, defendere & tueri. Tenebuntur tamen & obligati esse debent præfati domini Duces & eorum successores, ad singulas successorum nostrorum regum Polo. coronationes, vel venire ipsi, vel Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum ius feudale de præfatis arcibus & oppidis ad regnum nostrum pertinens, ita vt iam dictum est, recognoscent, & literas eius recognitionis & renouationis ipsius feudi, quæ gratis illis debent dari, à nouis Regibus accipient. Quòd si aliqua legitima causa impediti hoc officium & debitum in coronationibus successorum nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferre debebit, dummodò alio breui tempore post Coronationem id præstare curauerint. Vbi verò ipsi Principes Domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ sine legitimis masculi feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi feudi

feudi hæredes non relicta prole virili decederent, stirpsq; & progenies eorum mascula & legitima deficeret: extunc prædictę arces & oppida Bytów & Lunenburg, cum omnibus suis bonis, subditis, vasallis, fructibus, libertatibus, iuribus, eminentiis, & pertinentiis vniuersis, ac cum pleno iure, & possessione citra omnem difficultatem, ad nos & posteros nostros Reges Pol. redire debebunt: salua tamen iurisditione interim perpetuo, prouentibus, decimis seu Episcopalibus, cum villis bonis & piscaturis, ac libertatibus ad Reuereñ. Ioannem Episcopum, & Ecclesiam Vladislau. ex antiquo pertinentibus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est præsentibus appensum. Actum & datum in ciuitate nostra Gedaneñ. die Inuentionis S. Crucis, Anno Domini 1526. Regni nostri anno vigesimo.

O gránicách Pomorzkiéy źiemie co do Korony náleżą, iáko sie dźielą à noua Marchia, *znaydźieß wysßéy w czwártym Przywileiu między Pruskiémi.* 1108.

ZMVDZKA ZIEMIA.

Gránice Zmódzkiéy źiemie opisáné są wysßéy w Przywileiu Brzéskim, który iest piąty między Pruskiémi. 1110.

O drógách ziemie Zmódzkiéy.

Stephan w Wárßá. 1581. List 220.

ZA prosbą Posłów Kowieńskich / o położeniu dróg źiemie Zmódzkiéy / y miástá Kowieńskiego / y o Składźie ludźiom kupieckim w Kownie / wedle przywileiów tego miástá záchowuiemy / y Kommissarze do Zmódźi wyślemy / którzyby postánowili y okazáli dróge narodowi ßlácheckiému / ku prowádzeniu ze Zmudźi do Prus rzeczy wßelákich / z ich własnégo gospodárstwá: wßákoż nic nie deroguiąc w tym obyczáiowi dawnému. O czym gdy od Kommissarzów spráwe weźmiemy / dálßé postánowienie z pány Rádámi vczynimy / á nowé drógi nie zwykłé do Prus przez puszczą máią bydź zágubioné / y nowé wole / á zwłasczá ludźiom kupieckim.

WOIEWODZTWO BRACŁAWSKIE.

Wolnosc

Wolność przedawánia miodu Bráćłáwskiéy Szláchćie.

Szláchtá Bráćłáwska y poddáni ich / wolni są przedáwáć miody przáśné / komu będą chćieć. A nie máią bydź przymuszáni / ku przedawániu miodu Żydom. Zyg. Aug. w Lubli. 1569. List 109. Stá. 54.

Chorągiew Bráćłáwskiéy ziemie.

TEyże ziemi Bráćłáwskiéy / Chorążégo powinni dáć będźiemy / y Chorągiew. Tenże Támże.

Potwiérdzenié praw Bráćłáwskich, znaydźieß, Titulo, *Kśięstwo Kiiowskié.* Fol. 1180.

Pozywánié Stárosty Bráćłáwskiégo.

DEkláruiemy / iż Stárośće Bráćłáwskiégo o zbiegłé chłópy wedle Constituciiéy Anni 1578. ad viciniorem Capitaneatum pozwáć mogą. Stephan w Wárßá. 1581. List 215. Stá. 22.

Woiewództwá Bráćłáwskiégo Tribunał, znaydźieß wyßéy we xii. kśięgách, 866.

WOŁOSKA Y MVLTANSKA ZIEMIA.

Przyśięgá Wołoskiégo Woiewody.

w Łáć. 138. NOs Barones Vasalli, & tota terra Moldauię, præstamus omagium, nostro & totius communitatis terrę Moldauię nomine, Serenissimo Principi domino Kazimiro, & successoribus Regibus Polonię, & Coronę regni Polonię: promittimusq; & iuramus, omnem fidelitatem, subiectionem, & obedientiam in perpetuum Serenitati suæ, Regno, & Regibus Polonię. Ita nos Deus adiuuet, & sancta Crux. Fol. cxlij.

Przyśięgá Multánskiégo Woiewody.

GRatiosissime Rex, ego omagium pręsto, & iuro, ac etiam promitto fideliter sine dolo & fraude, vestrę Serenitati, successoribusque serenitatis vestrę Regib⁹ & sacrę Coronę regni Polonię, cum omnibus terris, Baronibus, & hominibus meis, fidelitatem, esseq; fidelis & obediens Serenitati vestrę, successoribus, & Coronę Polonię regni. Sic me Deus adiuuet, & sancta Crux. Támże.

PACIERZ

PACIERZ WOŁOSKI.

PArintele noſtru ce ieſti in cerin, ſwincaſke ſe numele teu: ſe vie inperecia ta, ſe fie voia ta, komu ie in ceru aſsa ſsi prepemintu. Penia noaſtre ſecioaſe de noąi aſtedei. Ssi iarte noąe detorüle noaſtre, cum ssi noi leſem detornicʒitor nosſtri. Ssi nu aducʒe prenoi in iſpite, ceno mentuiaſte de ſitlanul. Keie ata inperecia ssi putara ssi cinſtia in necʒij necitor, Amen.

Położyłem tu Paćiérz Wołoſkim ięzykiem dla przyczyn pewnych: Iedná, áby po czytániu rerum ſeriarum, *Czytelnik miał ſie czym zábáwić krotofilnym: á druga, żeby* de origine *tego narodu Wołoſkiégo, mógł ſie co domyślić czytelnik z tego ięzyká. Ieſt mowá ſtárey Włoſczyzny, iáko háyno záraz, gdy Gottowie y Wándálowie opánowáli byli blizu ſtá lat Włoſką źiemię: przetóż ſie tu znáyduią ſtároświetckié árchaiſmy, które ſie áni z Łáćińſkim ięzykiem áni z Włoſkim niezgadzáią. Ieſt téż tu Polſkiégo ięzyká część niemáła przymiéſzána: iáko wnetże ná początku mówi:* Swincaſke ſe numele teu. *Właſnie to, co Polacy mówią w Paćierzu: Swięć ſie imię twoie. A ten paćiérz dał mi ręką ſwą nápiſány w Wárſzáwie ná Séymie Pan Gołoſiet, álbo Kánclérz Wołoſki. Ale* de origine *tego narodu w Kroynice moiéy ſzérſzy wywód znaydźieſz.*

TRANSILVANIA.

Weyźrzeć w Conſtitucię Anni 1575. *w liſty,* Significatoriales: *Elektcijéy Anny Królewny, y Stephaná Batorégo.*

Item, *w Iędrzeiowſkié Conſtitucię:* Anni 1576.

Item, Tranſactiæ, *które w Meggeſzu ſie dźiały w Siedmigrodzkiéy źiemi.*

Item, literę pactorum conuentorum. *Które rzeczy dla ſkrócenia muſzą tu bydź opuſczoné, boby ſie bárzo to* volumen *rozſzérzyło.*

DVCATVS BARENSIS.

Co zá práwo ná to Páńſtwo Królowie Polſcy máią, trzebá weyźrzéć w Státut Iákubá Przyłuſkiégo. Lib. 5. fol. 801. *Kędy támy Medioláńſkié Páńſtwo, miáſto Moduáńſkié, y Kremoneńſkié zámyka: y do tegóż práwá pokázuie należéć: Támże y liſty Zygmuntá Królá do Kárłá* 5. *Ceſárzá: támże y poſelſtwá Ianá Dántiſká, y Ioſtá Deciuſá: y poſelſtwo Borká Kánoniká* ad Comitem de Naſau.

de Nasau. *Kędy potym iuż po śmierći Augustowéy wielkiéy zacności człowiek, y dowćipu bárzo wielkiégo Stánisław Fogelweder Sekr. Kró. I. M. y Kánonik Krák. szczęśliwie skończył té spráwy: gdźie sie pokazáłá wielka dźielność iego, chcąc sie przysłużyć Królo. I. M. y Rzeczypospolitéy.*

Tu zás wchodźimy w wielkié pismá, y wspomienienié trudnych á żáłosnych spraw. Ale iż to były fatales casus*, y przygody ná Rzeczpospolitą, á ktemu, iże té rzeczy iuż przeminęły, tedy iáko do cześné Constitucię ná ten czás opuśćić muszę: iednák kto chce wiedźieć, niech weźrzy w Séym Koronáciiéy* Anni 1588. *w Constitucią* 2. de crimine læsæ Maiestatis. Item *Const*: 41. *ktoréy tytuł:* Processus contra rebelles. Item *Const*: 42. *ktoréy tu podobno niegodźi opuśćić: tákże y drugiéy, O nágrodźie vszkodzonych.*

Assekurácia Hetmáná Koronnégo.

Iż Máximilian / Arcyksiążę Rákuskié / iest y do tego iescze czásu z woyskiem w Koronie / z wielkim niebespieczeństwem R. P. y z nim nie máło ludźi tutecznych / nic ná Oyczyznę swą nie pomniących / przestawa: tedy iákośmy dáli moc Hetmánowi Koronnému / Wielmożnému Janowi Zamoyskiému / ktorégośmy z ludem przećiw niemu posłáli / áby y przećiw iemu sámému z iego woyskiem / y przećiw adhęrentóm iego / mógł ták postępowáć y postępował / iáko przećiw nieprzyiacielowi R. P. ták wáruiemy mu to mocą ninieyszéy vchwały / zá wszech stanów ná tym Séymie Koronáciiéy nászéy zezwoleniém: że coby w téy spráwie / przez sie / ábo przez kogo gdźie ná posługę R. P. posyłáiąc / ábo zlécáiąc vczynił: tákże y co dotąd od Elekciiéy nászéy Wárszáwskiéy w tákowychże spráwách woiennych z Vrzędu swégo Hetmáńskiégo tymże sposobem czynił: y cokolwiek ztąd ná kogo przypádło / bądź ná osobę czyię / bądź ná máietności / ták aduersarum partium iáko y swych / gdyż przy tákowych spráwách śiłá rzeczy przypádáć muśi / y ináczéy sie dźiać niż czásu pokoiu: że to wszystko nie może bydź ni od kogo w wątpliwość álbo in disquisitionem przywodzono / áni impediment żadny prawny / ábo inszy iákikolwiek iemu o to czyniony / czásy wiecznémi. Zygm. III. ná Koronáciiéj w Krákowie / 1588. List 47.

Nágrodá vszkodzonym.

Tenże/ Támże.

Iż musiáło do tego przychodźić / że dla obrony miástá náßego Krákowá y zamku / w którym przednieyßé insignia y kleynoty Máiestátu náßego Królewſkiégo chowáią / dobrá poddánych náßych nieruchomé / musiáły bydź od Hetmáná y żołniérzá náßego palone / á ruchomé bráné ex vſu artis militaris: á drudzy záś częśćią od nieprzyiaćielá / częśćią od żołniérzá náßégo priuatim bez roſkazánia / pozwolenia / y zlécenia Hetmáńſkiégo ſą z máietnośći złupieni / y vßkodzeni: tedy y tym od nieprzyiaćielá vßkodzonym / y tym którzy dla gwałtowney R. P. potrzeby / ßkody popádli / de bonis rebellium, qui cauſam damni dederunt, ma bydź z práwá nagrodá: á od żołniérzá náßégo vkrzywdzonym priuatim, bez wiádomośći Hetmáńſkiéy / vkązuiem do práwá należnégo: kędy ßkody krzywd ſwych dochodźić káżdému ieſt wolno. Aſſecurácią Hetmáńſką we wßyſtkim w cále / iáko ſámá w ſobie ieſt / wáruiąc / y nienárußénié zoſtáwuiąc.

Trzebá ieſcze weźrzéć w Conſtitucię Anni 1589. *O Adhęrentách Arcykśiążęćiá Máximiliáná, Liſt* 11.

A ták té rzeczy ßły w obá czáſy. Ale ktoby chćiał wiedźiéć iáko dawna y wielka przyiaźń ieſt miedzy domem Rákuſkim, á Królmi Polſkimi, trzebá ſie dołożyć piſmá, które conſignował Przyłuſki, iáko ziazd w Preßpurku: iáko Zygmunt Król był przyłączony ad confœderationem aurei velleris: *iáko w tym trwał, y iáko po śmierći iego tenże znák* aurei velleris *był odnieśion do Céſárzá, z iákiémi Cęremoniámi. Tákże ſie trzebá przypátrzyć małżeńſtwu Zygmuntá Auguſtá, iáko w przyiaźń tego domu wchodźił: A tákże potym nieſczęśliwé kłopoty które vroſły, gdy Zygmunt trzeći Náiáſnieyßy Król Polſki w Elektcyiéy ná Króleſtwo Polſkié był wybrány: które to kłopoty wßyſtkié ſą w lepßé obrócone, zá małżeńſtwem iego, y weßćiem przyiáźni w tymże domu Rákuſkim: y ieſt nádźieiá dobra, że im dáléy tym bárźiéy będźiem pewnieyßy pokoiu y zgody. Co day Pánie Boże.*

O IARMARKACH.

Iármárki w Polſkich mieśćiéch miáſto Niemieckich máią bydz vſtáwioné.

Zygmunt w Kráko. 1524.

Zygmunt / etc. Wßyſtkim poddánym náßym którégożkolwiek 310.

kolwiek

kolwiek stanu y záwołánia byli / y w Królestwie nászym gdziekolwiek bedącym / szczérze y wiernie nam miłym: nie iest wam rzecz táyna / żeśmy dla rozmáitych y wielkich krzywd y obciążenia / które z Sląská y z Márgrábskiéy ziemie poddánym nászym dzieią sie / wszystki drógi do Sląská y Márgrábskiéy ziemie zá rádą wszystkich Rád nászych / y zá prośbą poddánych nászych do dziesiąci lat od Wielkiéy nocy blisko przyszłéy licząc zábronili: á iżesmy też y wam to srogo roskazáli: áby przez té wszystki dziesieć lat żaden nie śmiał tám do Sląská y do Márgrábskiéy ziemie rzeczy y kupi iákich / ták wielkich iáko máłych / iákiékolwiek są (wyiąwszy sól násze) wozić y wnośić / áni też do inszych którychkolwiek dálszych kráin / tychże rzeczy y kupi z Królestwá nászégo przez Slasko y Márgrábską ziemię wieżdż / áni wolno do inych stron z Królestwá nászégo (iedno do tych / któréby przez nas były náznáczone) ktorymkolwiek obyczáiem / álbo zasłoną y bárwą iáką śmiał pedzić / nie tylko pod stráceniém swych wołów y kupi / ále też wszystkich dóbr swych do skárbu nászégo obróceniém. A gdyż iuż święto Wielkonocné blisko sie przybliża / od którégo exequucia tego zábronienia y zápowiedzienia nászégo ma sie począć: chcąc rádzić o pożytku ták poddánych nászych / iáko też postronnych ludzi / Jármárki pospolité roczné dla przedawánia y kupowánia wołów w miásteczkách Królestwá nászégo niżey opisánych / które ná gránicách są miásto Jármárków / któré piérwéy zwykły w Niemcách ná Slasku bywáć / vmyśliliśmy náznáczyć y vstáwić: y iuż náznáczamy tym niniey szym listem.

W WIELKIEY POLSCZE.

We Srzemie cztérzy Iármárki roczné.

PIérwszy ná święto świętégo Erázmégo / miásto Jármárku w Budstácie: który tám zwykł bywáć ná święty Jan Krzćiciel.

Drugi ná święto Náwiedzenia nachwalebnieyszéy Pánny Máriiéy / ná mieyscu Jármárku Herfordzkiégo: który był zwykł bywáć ná święty Jákub.

Trzeći ná święto świętégo Wáwrzyńcá / ná mieysce Jármárku w Gierwaśćie / który tám był zwykł bywáć ná ś. Bártłomiéy.

A czwarty ná ś. Jádwige / ná mieyſce drugiégo Jármárku Budſtatſkiégo/ná świeto Wſzyſtkich Swiętych vſtáwionégo.

W MAŁEY POLSCZE.

W máłéy Polſcze w miáſteczku Krzepicách, tákże iné cztérzy Iármárki roczné, dla przedawánia y kupowánia wołów vſtáwiliſmy.

PIérwſzy w Poniedziáłek nablizſzy po Bożym Wſtąpieniu miáſto Jármárku: który zwykł bywáć w Brzegu ná świętą Tróyce.

Drugi ná świeto Rozeſłáńców/ ná mieyſcu Jármárku: który w Nyśie bywa na ś. Jákub.

Trzeći ná ś. Auguſtyn/ná mieyſcu inégo Jármárku w Brzégu ná Národzenié Pánny Máriiéy vſtáwionégo.

A czwarty ná świeto ś. Fránćiſzká Confeſſorá zá Jármárk w Swidnicy: który tám zwykł bywáć ná ś. Gáwel.

Aby drógi bliżſzé y paſzé dobré / które ſą przy tych dwu miáſteczkách więtſzé / á niżli gdźie indźiéy / mogli łácwiéy ták poddáni náſzy ku pędzeniu tám wołów / iáko téż ludźie poſtronni do nich ku kupowániu y łácnieyſzému wypędzeniu tym rychléy wabili do śiebie. Záchowuiąc przedśię/iákóż w mocy záchowuiemy niniéyſzym poſtánowieniém/ wſzyſtki iné y káżdé z ósobná Jármárki w inych mieśćiech y miáſteczkách Króleſtwá náſzégo / inych czáſów którychkolwiek w przedawániu y w kupowániu wołów: które zdawná zwykły bydź ſpráwowáné. Zákázuiąc tedy niniéyſzym liſtem/ áby żaden ktoregokolwiek ſtanu/záwołánia y przełożeńſtwá / bądź do inych dálſzych mieyśc z Króleſtwá náſzégo wołów nie śmiał pędźić/pod winą wyſzéy nápiſáną/ y wielką niełáſką náſzą. A iżby o przerzeczonych Jármárkách w miáſteczku Srzemie/ które cztéry kroć w roku bydź máią / y w Krzepicách tákże tylekroć dla kupowánia y przedawánia wołów przez nas vſtáwionych: które máią bydź miáſto Jármárków w Niemcech / y w Slązku bywáć zwykłych / niektóry niewiádomośćią ſwą ſie chćiał ſczyćić/ áby w wine nie wpadł:

roſká=

roſkázuiemy wſzyſtkim Stároſtóm mieyſc / y miaſt y miáſteczek Burmiſtrzóm y Ráycóm: ábyśćie tákowé Jármárki we dni targowé / y w świetá przy Kośćieléch przez obwołánié iáwné Woźnégo do wſzyſtkich y káżdégo z oſobná wiádomośći / którym to wiedźiéć należy / przywiedli z powinnośći wáſzéy / y ábyśćie pod łáſką náſzą ináczéy nie czynili. Dan w Krákowie we Srzodę piérwſzą po Kwietnéy Niedźieli: Roku Páńſkiégo 1524. Króleſtwá náſzégo roku oſmnaſtégo.

Ná Iármárkách Lwowskich, Lubelſkich, Poznánskich, Wárſzáwskich, y ná inych ma bydz wolné przedawánié rzeczy ná funty y łokćie, pod winą ſtá grzywien.

312. 3. SToiąc przy piérwſzym Státućie / ſkázuiemy: áby było wolné przedawánié rzeczy wſzyſtkich ná funty y łokćie ná Jármárkách w mieśćiéch y w miáſteczkach: á zwłaſzczá we Lwowie / w Lublinie / w Poznániu / w Wárſzáwie / y w inych wſzyſtkich w Króleſtwie będących. A ieſli miáſtá przerzeczonéy vſtáwie będą ſie ſprzećiwiáć / pozwáné przed nas o przerzeczoną krzywdę / gdźiekolwiek będźiemy / ná záwitym Roku winę ſto grzywien / ieſli któré miáſto namniéy trzemi świádki będźie w tym przeświádczoné / nieodpuſczenié przepádną: któréy połowicá do ſkárbu náſzégo Królewſkiégo / á druga ſtronie inſtiguiącéy ma przyśdź: która tákowa wolność ma ſie począć od świętá ś. Janá Krzćićielá. Zygmunt w Piotrko. 1538.

VSTAWA NA SKŁADY, y Iármárki pogránicżné.

316. JAko wſzytki miáſtá w Koronie ſpozywáné były zá vchwałą / ku kłádźieniu liſtów ná ſkłády: co prze inné potrzeby Rzeczypoſpolitéy odkłádano było áż do tego Séymu od Séymu. Gdźie ſtánąwſzy Poſłowie od miáſt kłádli práwá / liſty / y przywileié ſwé / proſząc nas ábyſmy ié przy ich liśćiéch / práwiéch / y przywileiách / iáko ná ine rzeczy / ták y ná ſkłády otrzymáné y nádáné Zyg. Aug. w Piotrko. 1565.

dáné od przodków náßych Kśiążąt / y Królów Polſkich z łáſki
ich / zá záſługámi ludzi mieyſkich też przodków ich záchowáli / o=
powiádáiąc ſie y ſkárżąc ná Stároſty náße; iáko zá wezwániem
ich ku kłádzieniu liſtów obrony potężney y pewney od Stáro=
ſtów náßych mieć nie mogą: y proßąc nas / ábyſmy Stároſtóm
náßym roſkazáli / iáko też to záwżdy bywáło przedtym / pomoc
mieſczánóm dáwáć / y bronić przećiwko tym wßyſtkim / którzy=
by ſie ważyć śmieli mijáć álbo przechodźić ſkłády przećiw ich
przywileióm. Tedy my z Pány Rádámi náßymi y z Poſły ziem=
ſkiémi naprzód ſie przypátrzywßy temu / iż té tákié ſkłády miá=
ſtóm náßym w Koronie nádáné nie śćiągáią ſie / áni ſie śćią=
gáć mogą ná żadny iny ſtan / iedno ná ludźie kupeckié kożdé=
go ſtanu / któryby iedno kupczył / náyduiemy: iż tylko ći tácy lu=
dźie kupieccy / iákiegożkolwiek ſtanu / powinni będą do ſkłádów
ieżdźić / y ná nich ſie ſtánowić według nádánia y vprzywileio=
wánia káżdégo miáſtá: iáko o tym ßerzey Przywileie tych to
miaſt álbo opiſánie náße świádczy: któréſmy oſobnie zá rewi=
zyią przywileiów ich wydáć roſkazáli: áby o tym wßyſcy doſtá=
teczną ſpráwę mieli.

A tego wßyſtkiego Stároſtowie náßy ná oboię ſtronę do=
glédáć máią / ták z ſtrony mieſczan / iáko z ſtrony Kupieckiey:
áby ſie według liſtów nádánych miáſtóm / y tey náßey vchwały
záchowywáli ludźie ná oboię ſtronę / ták obiáſniáiąc: áby ká=
żdy Kupiec ták Koronny iáko cudzoźiemiec / iákiegożkolwiek
ſtanu / nie mógł áni śmiał / iedno ſtárémi drógámi zwyczáyné=
mi ná przywileiách mieyſkich Krákowſkich / Káliſkich / Rádom=
ſkich / y inych miaſt opiſánémi do miaſt / w których ſkłády ſą / ieź=
dźić: które drógi tedy też ſą dla wiádomośći ludzkiey przy opiſá=
niu ſkłádów przerzeczonych oſobnym liſtem náßym opiſáné.

A tám ná tych ſkłádźiéch wßyſcy kupcy ſtanu wßelákiego
towáry ſwé ſkłádáć / y onych tám zbywáć wolno mieć będą /
do mieſczan tám mießkáiących / y do ſtanu Rycérſkiego. A do
cudzoźiemców y inych Koronnych obywátelów / ná Jármár=
kách tylko wálnych / którzy tám przyiádą / álbo ſprawce ſwé po=
ßlą. A żadnych towárów máłych y wielkich nie ma bydź wol=
no kupcóm náßym Koronnym ſtanu wßelákiego z gránic Ko=
ronnych wywoźić zá gránice: iedno cudzoźiemcom ſámym bę=
dźie wolno ze wßelákiémi kupiámi málémi y wielkiémi ná teß
mieyſcá ſkłádowé przyieżdźić: y tám záśię towáry wßelákié
bráć / nakłádáć y wywoźić tám / gdźie iém będźie potrzebá / cłá

y mytá

y mytá wszystkie powinné y zwykłé zápłáciwszy.

A co sie tycze wołów y innégo bydłá / iż ten żywy towar ná składziech nie mógłby bydź zátrzyman bez wielkich szkód tych / którzyby ie pędzili: tedy zá vchwałą ninieyszégo Seymu postánawiamy Targi wielkie.

W WIELKIEY POLSCZE.

Piérwszé tárgi wielkié.

WE Czwartek przed Kwietną Niedzielą w Káliszu / w Wieluniu / we Schowie / w Miedzyrzéczu.

Wtóré tárgi wielkié.

NA świętą Zophią w Káliszu / w Miedzyrzéczu / we Schowie.

Potym piérwszé Iármárki pográniczné.

WE Czwartek przed Swiątkámi w Wieluniu / w Báránowie. W Poniedziáłek Swiąteczny w Kobylinie / w Koźminie / w Ponieczu.

Ná S. Tróyce we Schowie / w Zbąszynie / w Miedzyrzéczu / w Czárnkowie.

Wtóré Iármárki w Wielkiéy Polscze.

NA święty Alexy w Wieluniu / w Báránowie.

Dniá trzeciégo po ś. Alexym w Kobylinie / w Ponieczu.

Dniá świętégo Piotrá ad vincula we Schowie / w Zbąszynie / w Miedzyrzéczu / w Czarnkowie.

Trzećie Iármárki w Wielkiéy Polscze.

NA święty Idźi w Wieluniu / w Báránowie / w Kobylinie / w Ponieczu.

Trzeciégo dniá po świećie Národzenia Pánny Máriiey we Schowie / w Zbąszynie / w Miedzyrzéczu / w Czárnkowie.

Czwarté Iármárki w Wielkiéy Polscze.

NA dźień ś. Fránćiszká w Wieluniu/ w Báránowie.

Ná dźień ś. Páwłá we Schowie/ w Miedzyrzeczu/ w Zbąszynie.

IARMARKI POGRANICZNE w Máłéy Polſcze.

W Oświęćimiu.

PIérwszy pro Dominica Lætare.
Wtóry/ pro feſto ſancti Petri ad vincula.
Trzeći/ ná dźień świetégo Idźiégo.
Czwarty/ ná dźień świetégo Fránćiszká.
Piąty/ ná dźień świetégo Márćiná.

W Będziniu.

PIérwszy/ we Czwartek przed Swiątkámi.
Wtóry/ ná dźień świetégo Kiliáná.
Trzeći/ śiódmégo dniá przed świetym Michálem.
Czwarty/ ná dźień świetégo Fránćiszká.
Piąty/ ná dźień świetéy Helżbiety.

W Krzepicách.

PIérwszy Iármárk poſt Lætare.
Wtóry/ w Poniedźiáłek przed Swiątkámi.
Trzeći/ ná dźień świetégo Alexégo.
Czwarty/ ná dźień świetégo Idźiégo.
Piąty/ ná dźień świetégo Fránćiszká.

A ná tych mieyſcách wszyſtkich wolno nam bedźie mieć Komory y Piſárze náſze/ dla wybierániá Ceł.

A ktemu/ káżdému komu gdźie bliżéy/ ábo gdźie bedźie chćiał/ do tych Iármárków ich miaſt ná té Iármárki bedźie mu wolno woły gnáć. A cudzoźiemcy nie ná inſzych mieyſcách w Koronie woły y bydłá kupowáć máią/ tylko ná tych pogránicznych mieyſcách y Iármárkách: álbo y nie czekáiąc tych Iármárków/ w domiech ſzláchetckich bedźie wolno cudzoźiemcom woły żimowáné/ kármné/ y powołowczyzne wedle Conſtituciiéy Anni 1550.

kupo-

kupowáć/y wolno bez mytá z gránic wypedzáć: á táż wolność ma bydź y nászym Polskim Kupcom/álbo iesli też Szláchćic chce wykarmiwszy woły przez źime/wolno mu ie będźie wygnáć przez gránice do cudzéy źiemie kedy chce/bez wszego hámowánia: y skłády y Iármárki temu przeszkadzáć nic nie máią/ále máią bydź wolné wedle Constituciiéy wyszéy omienionéy anni 1550. teraz y ná wieki.

A tego strzédz máią Stárostowie y Célnicy pográniczni y miástá skłądowé: áby żadnému kupcowi wszech Koronnych Páństw/áni zá listy nászémi nie dopuszczáli wszelákich towárów wywoźić/áni wygániáć z gránic Koronnych: tylko cudzoźiemcom wolno to bydź ma/zápłáciwszy cłá y mytá powinné y zwyczáyné. A ktoby sie tego ważył z Kupców Koronnych Páństw/á był w tym záchwycon przez Stárostę: tedy wszytki towáry máią bydź iemu pobráné: z których towárów do skárbu nászégo trzy częśći máią bydź oddáné: á czwarta częśc Stárośćié/który tákiégo kupcá zábierze. A iesliby Stárostá álbo ktokolwiek iny/któregokolwiek stanu tákiégo kupcá z towáry zá gránice Koronné przepuśćić/fołdrowáć/álbo bronić chćiał/álbo sie tego ważyć śmiał: tedy kupiec té wszystki towáry tráćić ma do skárbu nászégo: á Stárostá táki álbo ktokolwiek iny któryby onégo kupcá przepuszczał álbo fołdrował/powinien będźie do skárbu nászégo ták wielką summę zápłáćić/iáko on towar kosztuie: kiedy to nań będźie przewiedźiono słusznym świádectwem/y iásnémi dowody zá pozwy. A gdźieby pieniedzy nie miał: tedy w imienié iego/któréby ták wielką summę kosztowáło/ma wwiązánié dáć. A ná tákowé Stárosty/Célniki/Kupce/y iné wszystkié/którzyby sie tego ważyli/wolno będźie káżdému/któryby sie iedno tego chćiał podiąć/inquisicią czynić: gdźie y iáką będźie rozumiał naylepszą: y oné deferowáć skárbowi nászému: á táki káżdy zá prácą y zá nákład swóy tákowych towárów wyszpiegowánych będźie miał czwartą częśc/gdy tego słusznie á práwnie dowiedźie. A wszákże Kupcom y inszym obywátelóm Koronnym tym/którym dłużno w cudzych stronach/y też którzy dłużni cudzoźiemcóm: ći bedą mieć dilácią dla zbywánia towárów/ku płácieniu długów/y tákże bránia sobie towarów/w długach sobie winnych w cudzych kráinách do Národzenia Páná Krystusowégo świetá blisko przyszłégo wywoźić y wygániáć towáry wszelákié z Polski do cudzych stron: y też z cudzych stron tákież towáry záśie do Pol-

do Polski przywozić. A ieśliby sie to ináczey nalázło: tedy té towáry/ któreby wyniosł/ máietnością swą skárbu nászému nágrodźić ma/ á któreby przyniosł do komory/ ma ie trácić do skárbu nászégo: á tych towárów Celnik ma mieć czwartą część zá prácą.

Opátruiemy też y to: áby mieszczánóm y kupcóm wszelákim z Polski wolno było do drugiégo blisko przyszłégo Seymu Koronnégo do cudzych Páństw po wszelákié towáry ieźdźić/ y oné do Korony przywozić: iedno żeby z Korony żadnych nie wywozili/ kromia ołowu Gwárkowie: álbo ci/ którzy ołowem kupczą: á wszákże żeby zá ten ołów nic inégo do Korony nie przywozili/ iedno śrebro/ álbo miedź pretio æquiualenti wywiezionému ołowowi. Czego Stárostowie y Mytnicy dozrzéć máią.

A co sie tycze Gdáńská/ tedy vstáwiamy: áby do niego wodą iné towáry nie szły/ iedno zboża/ mąki/ y leśné roboty. A ktemu rzeczy wszytki ku żywności gospodárstwá własnégo szláchetckiégo/ á ziemią drógámi stárémi y zwyczáynémi woły trawné y karmné wolno iśdź máią/ zápłáciwszy cłáy mytá powinné y zwyczáyné.

Spráwiedliwość w mieściéch skłádowych y ná Iármárkách przerzeczonych z káżdégo kupieckiégo człowieká/ iákiégożkolwiek stanu/ ma bydź czyniona prawem gościnnym/ przez Stárośce álbo Dźierżáwce mieyscá onégo/ gdźie będą żądáć spráwiedliwości: á w miástách Duchownych/ páńskich y szláchetckich/ sámi Pánowie álbo Vrzędnicy ich iákimże prawem gościnnym miedzy gościnnémi osobámi/ o rzeczy kupieckié álbo tárgowé spráwiedliwość czynić będą powinni. Wszákoż wolna będźie áppellácia do nas káżdému/ ktoryby sie vćiążonym bydź rozumiał.

O DROGACH Y GOSCINCACH KVPIECKICH.

Dróg szérokość iáko ma bydz postánowiona.

Zygmunt w Kráko. 1539.

OKoło drógi częstokroć był spór: iż iedni śianiém/ drudzy budowániém część drógi zástępowáli z wielką krzywdą tych: którzy ieżdżą/ álbo co pędzą. Aby tedy y tákowa przyczyná sporu oko=

ru około drógi vstáłá: My obiecuiemy dáć listy do Przełożonych Gránic/ Zamków/ y Miast/ roskázuiąc im: áby kożdy z nich przyłączywszy k sobie dwu szlácheckiégo stanu mężów ćwiczonych y dowćipnych/ szérokość drógi wszedy postánowili y náznáczyli/ wedle vstáwy Státutu o tym wydánégo.

Kupcy stárémi gośćincmi máią iezdzić.

Zákázuiemy wszystkim Kupcom: áby z rzeczámi y z kupiámi swémi nie śmieli przez nowé drógi y mieyscá przechodźić: ále wedle vstáwy świetéy pámięći Páná Káźimiérzá Wtórégo nászégo przodká/ stárémi drógámi niechay ieżdżą: á iesliby ináczéy czynili/ wszystki Dekrétowi temu przećiwiącé sie dozwalamy y skázuiemy/ áby od Stárosty nászégo byli imáni: á dobrá ich wszystkié y kożdé z osobná niech będą do skárbu nászégo obrócone. Káźimiérz w Piotrk. 1442. List 91.

Drógi pospolité y cłá áby nie były mijáné.

Stárostowie sámi máią bronić Kupcom: áby iedno drógámi zwyczáynémi y gośćincmi/ nie chroniąc sie Cél y dróg pospolitych/ ieżdźili pod strácenięm rzeczy: któreby przez drógi nie zwyczáyné wiézdz byli doznáni. Zygmunt w Bydgoszczy 1507. List 7.

Ná gośćincách nie ma bydz nic gwałtem brano.

Gdyż wszelki gwałt nie przez przyczyny rozmáitémi vstáwámi práwnémi bywa zákázowan/ y hámowan: dla tego Król Jego M. zá słuszną rzecz to bydź rozumiał: áby w tákowych rzeczách pożytki poddánych swych opátrzył. A ták vstáwiamy: áby ći/ którzy przez gośćince ieżdżą do Pánów swych/ álbo też w spráwách swych własnych/ bądź Pánowie/ bądź Szláchtá/ bądź którégokolwiek inégo stanu y záwołánia ludźie/ nie bráli potrzeb dla śiebie álbo dla koni we Wśiách/ w Kárczmiéch/ álbo też ná mieyscách inych osobnych: y áby żadnégo gwałtu nie czynili tym/ którzy przedáć niechcą/ álbo przedáć zábrániáią sie: ále áby kożdy swych rzeczy vżywał wedle woléy swéy. Káźimiérz w Wiślicy 1368. List 39.

Drógá

Drógá nie przez Márgrábską ziemię, ále przez Głogów z kupiámi niech będzie: wyiąwszy od tego sól Kśiązęćiá Stolpskiégo.

Zygmunt w Bydgoszczy 1520. List 27.

VStáwiamy ná tym Seymie: áby było zámknione przeszćie ták wszytkim Królestwá nászégo poddánym / iáko też postronnym Kupcóm przez Márgrábską ziemie pod wszystkich ich dóbr strácenim: y ták do Niemieckiéy iáko też w strone Niemieckiéy ziemie z iákiémikolwiek kupiámi / y woły przerzeczonym gośćińcem nie máią chodźić: tylko tą drógą przez Głogów y przez iné mieyscá / którędy z stárádawná iest zwyczay / iezdźić máią. Ale iż w ziemie Páná Kśiążećiá Stolpskiégo przez nowo Márgrábstwo y tám y sám iezdźić zwyczay był: My niechcąc áni nászym / áni Páná Kśiążećiá Stolpskiégo poddánym y inym Kupcóm kupiectwá y przeszćia y tám y sám zábrániáć / ále chcąc wedle mo znośći tęż zábronić: áby śie żaden ták do Królestwá nászégo iádąc / iáko też z niego wyieżdżáiąc których mieysc Páná Kśiążećiá Márgrábskiég nie dotykał: á iż tu ná ten czás nie możemy wiedźiéć położenia mieysc słusznych / przez które przeiazd y ztąd y z owąd mogłby śie pożytecznie y słusznie postánowić: poruczamy te rzecz Wielmożnému y Sławetnym Łukászowi z Górki Kastelanowi Poznáńskiému / y Wielkiéy Polski Generałowi / z Ráycámi Poznáńskiémi: áby postánowił y obwołáć kazał przeiazd y mieyscá: przez które ták z Królestwá nászég przez ziemie y Páństwá Páná Kśiążećiá Stolpskie° / iáko też z iego ziem y Páństw z kupiámi (sól tylko wyiąwszy) z inémi rzeczámi / które z zwyczáiu y z potrzeby do Królestwá nászégo przydáłoby śie wieźdź / tąż drógą á nie inémi zdrożnémi przeszćie niech będźie wolné: pod strácenim koni y kupi od tych / którzy będą przećiwnie téy vstáwie czynić. A tákowi / którzy będą zieżdżić z téy drógi / będą mogli bydź ná kożdym mieyscu hámowáni y zápowiedźieni. Którą tákową vstáwę przerzeczonému Pánu Kśiążećiu Stolpskiému sam Wielmożny Łukász z Górki listy swémi będźie powinien oznáymić: áby to poddánym swym kazał opowiedźieć / y roskazał dla dobrégo sąśiedztwá / áby śie tym sposobem záchowáli. A gdyby Páństwá iego kupcy dotknęli / áby tákże iém przez one dróge postánowił y náznáczył: którędyby mogli przeieżdźić.

Do Sła-

Do Slaská iezdzić z kupiámi, álbo przeszćia dozwáláć pod gárdłem zákazano iest.

AIż nie boią się wiele ich zákazánia drógi do Sląská rozmáitémi obyczáymi przeieżdżić/ ná wzgárdę zákazánia y Mándatów nászych/ zły przykład nieposłuszeństwá pokázuiąc: przetóż chcąc ták stróże/ iáko też Kupce to zákazánie násze przestępuiącé powściągnąć/ vstáwiamy ze wszystkimi Rádámi y Posły Ziemskiémi: Iż ktorybykolwiek ná potym był doświádczon nád to zákazánie násze przeieżdżáć z kupiámi y z Zbożem ktorymkolwiek do Sląská/ zá gránice króleſtwá nászego: y ná gárdle/ y ná dobrách wszystkich ma bydź karan. A ktoryby w przeieżdżániu nie był poyman/ ále krádomie álbo zá folgą Stárostów przeiechał/ á potymby się do domu wrócił: tákowy świádkámi słusznémi pokonány iż to przeiechánie vczynił/ ná gárdle ma bydź karan. A ieśliby ktory z Stárostów dopuścił ktoremu nád zákazánie násze do Sląská przeieżdżáć: temu y Stárostwo ma bydź wzięté: y inym karániem/ ktore nam godné będzie się zdáło/ ma bydź karan. A ieśliby Stárostá był máiący dobrá násze w zastáwie: ma ie strácić przez wszelkiey nádzieie odpuszczenia summ pieniężnych: ktoreby miał ná nászych dobrách zápisáné: y tákowé dobrá záráżem ná Nas máią przypáśdź: ieśliby też Burgrábia/ Podstárośći/ álbo Pisarz* Podstárośćiego obyczáiem przerzeczonym wykroczył/ á słusznym świádectwem był pokonan: iż komu nád zákazánie násze przeiecháć do Sląská ktorąkolwiek bárwą y zasłoną dopuścił: tákowego Pan álbo zastępić/ álbo ná gárdło y dóbr iego wzięcié nam wydáć będzie powinien. Ktorey to vstáwie y skazániu nászému wszyscy ludźie ták nászy/ iáko poddánych nászych Duchownych y Swietckich podlec máią: áni żaden z tey vstáwy wyiet bydź nie ma.

Zygmunt w Kráko. 1527.

* w Láćińsk. Capitanei.

Drógá do Węgier y do Slaská tylko tutecznym ludziom, nie postronnym iest zákazáná.

KV przestrodze wielkich niebespieczeństw/ krzywd/ y łupiestwá/ ktore poddáni nászy od obywátelów Króleſtwá Węgierskiego

Zygmunt w Piotrk. 1538.

gierſkiégo y Kśieſtwá Sląſkiégo przeszłych lat podieli / y ieſcze podéymowáć muszą: zá zwoleniem wszytkich ſtanów ná tym Séymie zebránych zákázuiemy/y ſrodze zábraniamy: áby żaden z poddánych nászych do Węgier y do Sląſká z kupiámi/ábo po kupię y po którekolwiek rzeczy tám ieźdźić / álbo ztámtąd do króleſtwá nászégo kupi którychkolwiek woźić nie śmiał / pod ſtrácéniem rzeczy y kupi tychże. A folgowánié tákowégo zámknienia przez Nas vczynionégo bydź niemoże / áż ná Séymie Wálnym. Wszákże dozwalamy: áby Szláchtá y kupcy woly / które téy zimy chowáli/precz z króleſtwá ták iáko piérwéy/áż do święta świetéy Tróyce bliſkiégo wygnáć mogli/y mogą. Ale Węgierſkim y Sląſkim obywátelom będźie wolno z rzeczámi y z kupiámi którémikolwiek w tym czáśie do króleſtwá nászégo przyieżdżáć/y z króleſtwá z inémi którémikolwiek rzeczámi przez wszelkiéy trudnośći do domów ſwych ſie wrácáć: czemu niema záwádzáć tákié zámknienié/które tylko ná poddáné násźe przyna leżéć ma. A tákowé podnieśienié niema bydź vczyniono przez Nas/iákoſmy wyszéy rzekli/ieno ná wálnym Séymie Koronnym zá rádą wszytkich Stanów ná ten czás ná Séymie będących: áni żadnému poddánému nászému liſtów wolnośći przećiwko zákazániu tákowému/do Węgier y do Sląſká/ábo ztám tąd z rzeczámi y z kupiámi przeieżdżáć dozwolimy: któré choćby były dozwolóné/chcemy áby ſkutku ſwégo nie wźięły: y wszytkié rzeczy tu przywieźioné od tych którzy tákowé liſty wolnośći od Nas vprośili/do Skárbu nászégo chc[illegible]ny y ſkázuiemy / áby były obrócóné.

Białoskórnicy ábo Gárbárze niech skór nie przedáią poſtronnym ludziom.

Zygmunt w Piotrk. 1538. ZAkázuiemy/áby Gárbárze ile ich w króleſtwie ieſt / Skór wypráwionych/ to ieſt/Rzemieniá gotowégo precz z króleſtwá nászégo do poſtronnych źiem nie wyſyłáli: y poſtronnym ludźiom ku wywożeniu áby nieśmieli przedáwáć / pod ſtrácéniém tego rzemieniá y winą nászą Królewſką.

Stádá áby z króleſtwá nie były pędzoné.

Támże. Chcemy/áby było zákazano wszyſtkim y kożdému zoſobná: áby żaden nie śmiał Stad końſkich álbo Klacz z Króleſtwá

nászégo

náſzégo do poſtronnych Páńſtw wygániáć / pod ſtráceniem tych koni / y pod winą náſzą Królewſką.

Konie áby niebyły wywodzoné, áni Skóry z Korony wywozoné.

KOnie przez Kupce álbo przez Zydy wywodzoné / áni ſkóry przez Gárbárze y Furmány wywożoné z Korony bydź nie máią : á ty / ktorzyby ie chćieli wywożić / hámowáni przez Stároſty bydź máią : ktorzy tego pilnie przeſtrzegáć będą / wedle vchwały Státutów dawnych. Zyg. Aug. 1550.

Do Sląſká álbo do Węgier áby kupie niebyły wywozoné przez zápłácenia Cłá : á naprzód winá o karániu ná gárdle vſtáwioná znieśioná ieſt, á to záśię o nieprzeiézdzániu Cłá ná ieden rok z winą ieſt vſtáwiono.

CIężkimi ludźi náſzych krzywdámi y wielkiémi przyczynámi przywiedźieni / zá prośbą wſzyſtkich ſtanów one vſtáwę / zá ktorą winá zkrádźienia Rzeczypoſpolitéy bywáłá ſkázowána ná té / ktorzyby Mytá w króleſtwie / które z Wołów ma bydź powinnie płácono / przez zdrádę vchraniáli ſię / y ſwowolnie przez zápłácenia Mytá Woły zá gránice przegániáli : tę tedy vſtáwę znośimy y káżimy : á zapowiedź w téy rzeczy / która do Séymu bliſko przyſzłégo trwáć będźie / tákąſmy vczynili : Aby żaden do Węgier álbo do Sląſká kupi wożić álbo Wołów álbo bydłá gnáć niezápłáciwſzy cłá przez kaźni niemógł : á ieſliby kto ináczéy czynił / wſzyſtko coby wywiózł álbo wygnał / z poruczenia náſzégo kazáliſmy wźiąć : y nam to ma bydź zá winę dano. Ieſliby też Célnicy náſzy tákowych kupi / álbo wołów nie mogli pogonić : tedy ſkázuiemy vczynić ſzácunk : á zá co oné woły álbo rzeczy / które nád zákazánié náſzé wywiezdź ábo wynieść y wygnáć kto śmiał / będą ſtały : ták wiele zá winę Nam álbo Célnikowi náſzému będźie powinien odliczyć y zápłácić. A ieſliby ſię on ob- Zygmunt w Piotrk. 1539.

 winiony

winiony przał/ iż nie wywiózł áni wygnał/ á niebyłoby świeżo dowiedziono nań/ iż to vczynił/ áni był w tym zádzierżan: iesli iest Szláchcic/ będzie powinien przyśięgą śie oczyśćić wespołek z inémi tákże Szláchćicy: á iesli prostego stanu człowiek/ tedy dowód Mytnikowi przećiwko niemu ma bydź skazan. A tá vstáwá ma bydź chowáná do Seymu blisko przyszłégo.

Zápowiedzenié iezdzenia do Węgier ábo do Sląská, y o niewnoszeniu kupi do Polski iest to zákazánié ponowioné: wszákże winá, która ma bydz z niedbáłégo Stárosty w téy mierze brána, iest vmnieyszoná.

Zygmunt w Kráko. 1540. Za prośbą Posłów Ziemskich zápowiedzenié/ ktoré było vczyniono o niewożeniu álbo przywożeniu kupi do Węgier/ y do Sląská/ y do Polski/ skazálismy ze wszystką Rádą Królestwá nászego: áby tym mocniéy było strzeżono od wszystkich poddánych nászych/ póki iedno trwáć będźie: y áby Stárostowie y Mytnicy/ ktorzy stróżéy słuszney zániedbawáią/ y zá ktorych przeźieránim ktoby przeieżdżał przećiwko téy vstáwie/ byli karáni winą stá grzywien/ wedle Státutów o niedbáłych Stárostách vczynionych: ktoréy winy połowicá do Skárbu nászégo ma bydź obroconá/ á druga połowicá temu/ ktory Stárostę álbo Mytniká tego dopuszczáiącégo nam oskárży/ y tego dostátecznie dowiedźie/ ma bydź daná.

Kupcy iesli z kupiámi z królestwá póydą, przyśięgę vczynią: iż nie ich są kupie, które powiozą.

Támże. A Iż wiele Kupców poddánych nászych ku skáżeniu vstáwy álbo zápowiedzenia nászégo o niewywożenie precz z Królestwá y o niewożeniu kupi wydáné rozmáitych wymysłów zwykli vżywáć/ pokázniąc to: iż rzeczy y kupie tákie ich są własné kupieckie: á zwlaszczá tych kupców/ ktorzy ná pográniczu Węgierskiéy

skiey y Sląskiey ziemie y inych ziem żywią powiadaiąc/że przez nie álbo Pisárze ich w Królestwie są kupioné: ále częstokroć sie náyduią bydź własné poddánych nászych: zá których płacą y ná kłádem z królestwá bywáią wywożoné. Dla skázenia tedy obyczáiu tákowégo oszukánia ták skázuiemy zá rádą Rad y Posłów Ziemskich: áby tákowi Kupcy poddáni nászy/ którzy stáráią sie o wywiezienié kupi z królestwá/ vczynili cielesną przysiege przed Célniki nászémi: iż tákowé kupie nie są ich własné/ áni máią żadnego w nich hándlu álbo cześći iákiey: ále iż są własné onych/ którzych twierdzą bydź/ to iest/ kupców postronnych w ziemiách postronnych mieszkáiących. A ináczey tákowé kupie żadnym obyczáiem niemáią bydź wypuszczoné/ pod stráceniém ich.

O tych, którzy w gránicach y między Mytnémi Komorámi mieszkáią: á cokolwiek w miásteczkách, które zá Komorámi y Gránicámi są, kupuią.

O Tych obywáteloch/ którzy w Gránicách y miedzy Komorámi Sląskimi/ y Wegierskimi/ y inémi pogránicznémi z Koroną mieszkáią/ á w miásteczkách/ które są zá Komorámi co kupuią: tedy z témi kupnémi rzeczámi nie są powinni do komór zstepowáć: ále Célnicy pilnie niech strzegą ná gránicách Koronnych: áby do Wegier/ álbo do Sląská/ y do inych sąsiednych ziem nie były rzeczy wywożoné/ áni Woły wyganiáné. A którzyby przećiwko temu czynili/ á w tym vznáni y poymáni byli: woły/ bydłá/ Stádá/ y inné rzeczy máią tráćić. A ieśliby kto z Célników którémukolwiek z ludzi co wziął pierwey/ niżliby Komorę minął: rzeczy ták pobráné wróćić/ á winy wedle vstáwy Piotrkowskiey wydáné ten Mytnik ma zápłáćić. Która to vstáwá o kupcách tych/ którzy ná przekup kupuią/ ma bydź rozumiáná: á nie o tych obywáteloch/ którzy ná potrzebe własną skupuią. A przez te vstáwe násze niechcemy áby było co vbliżono zápowiedzeniu: które sie ztáło o nieprzechodzeniu do Wegier álbo Sląská: które inną Vstáwą nászą roskazáliśmy/ áby mocno było chowano. Zygmunt w Kráko. 1540.

DRVGA CZĘSC METRIKI:

W ktorey ſye opiſuią formy Pozwow / Zapiſow / Kontráktow / y inſzych ſzkryptur práwnych.

A to dla tego, áby młodźi ludźie ztąd ćwiczenié lepßé bráli, y byli ſpoſobnieyßy ku piſániu ſpraw práwnych: bo wiele ich znamy co práwo vmieią, á tępi ſą y nieſpoſobni kiedy przyydźie piſáć pozwy, controwerſię, etć. Są ieſzcze drudzy, co do piſánia ſą ſpoſobnieyßy, á do odpráwowánia kauz ſą bárzo rudes, *y niećwiczeni. Otóż dla tych formy tu bedą przydáné poſtępków práwnych: á dla tych wtórych, przykłády y práktykę práwną pokażemy.*

KTORĄ FORMĄ POZWY WYCHODZIC MAIĄ.

Pozew o dług zápiſány.

Zygmunt 1520. Liſt 50. TObie Szláchetnému N. dźiedźicowi N. roſkázuiemy: ábyś ná Rocéch Ziemſkich tám á tám bliſko przypadáiących ná ſkárgę ßláchetnégo N. z N. ſtánał. Który ćie pozywa o to: iż niechceß mu zápłáćić ſto grzywien pieniedzy pewnégo długu: któreś miał iemu zápłáćić ná czás iuż przeßły / á niezápłáćiłeś: iáko o tym zapis w Aktćiéch Ziemſkich ßerzéy obmawia: y tákeś go wiele vßkodził / ábyś práwnie odpowiádał. Dan / etc. 485.

O dług nie zápiſány.

Támże. O To: iż mu niechceß zápłáćić ſto grzywien pieniedzy monety y liczby Polſkiey pewnégo długu: któreś miał zápłáćić ná czás iuż przeßły á niezápłáćiłeś: y tákżeś wiele go vßkodził / práwnie ábyś odpowiádał.

O wyrą-

O wyrabánié gáiu álbo lásu, álbo zapustu.

O To: iż ty gwałtownie wyrabałeś drzewo w gáiu/ álbo w leśie iego ná dziedźinie N. które sobie ßácuie ná dźieśięć grzywien: y tákeś go wiele vßkodźił/ sądownie ábyś odpowiádał. Támże.

O wyrabánié drzew płodnych.

Iżeś mu wyrabał gwałtownie dźieśięćioro drzewá rodzáynégo/ to iest/ N. y N. ná dźiedźinie wśi iego N. które stały zá pięć grzywien/ álbo iáko sąd skaże: y tákoś ii wiele vßkodźił/ práwnie będźieß odpowiádał. Zygmunt 1520. List 50.

O Rány.

Iżeś ty vczynił zwády początek: y zádałeś mu gwałtownie trzy rány krwáwé/ á dwie śiné: które vrząd zamkowy wnet widźiał. Które rány ßácuie sobie ná czterdźieśći grzywien pieniedzy/ álbo iáko práwo skaże: o które ćie chce pokonáć/ práwnie będźieß odpowiádał. Támże.

O Męzobóystwo.

485. Iżeś ty zábił Oycá iégo ßláchetnégo N. z N. które zábićié Woźnym Ziemskim N. z N. y z Szláchtą obwiódł/ y ná ćie oświadczył. Którą głowę oycá swégo przerzeczonégo ßácuie sobie ná sto y ná dwádźieśćiá grzywien/ y ná kaźń śiedzenia w więzieniu/ álbo iáko sąd skaże: y chce ćie o to pokonáć/ práwnie będźieß odpowiádał. Támże.

O bliskość.

Iż ty pośiadłeś y dźierżyß bliskość iego/ to iest wieś N. y iego dźiedzictwo: do którégo on iest bliżßy niżli ty: po ßláchetnym niegdy N. Stryiu swym rodzonym. Które dobrá przerzeczoné ßácuie sobie ná dwie śćie grzywien pieniedzy/ y ták wiele ßkody/ práwnie będźieß odpowiedał. Támże.

O rozdział.

Támże. Iż ty niechceß z nim podźielić dóbr dźiedźicznych N. których połowicá N. nań należy: á on ztobą chce śie dźielić. Co sobie ßácuie ná sto grzywien pieniedzy / y tákże wiele ßkody / práwnie bedźieß odpowiádał.

O wykupno dóbr zastáwnych.

Zygmunt 1520. List 51. Pozywa ćie ku bániu pieniedzy: które śie mieniß mieć ná dźiedźictwie / to iest / wśi N. zápisáné. A dla tego ábyś stánął / y zapisy twé przed sądem vkazał / y pieniądze wźiął / á iemu iáko dźiedźicowi z dóbr ieß przerzeczonych práwnie zstąpił. Dan ⁊c. w Lác. 23.

Tákowy pozew wysßéy nápisány może też bydź ná położenie kśiąg nieczekawßy Roków / á to bedźie ná woley powodowéy.

O kmiećiá zbiegłégo, álbo innégo poddánégo.

Támże. Iż ty iemu niechceß wydáć robotnégo N. Kmiećiá iego ze wśi N. z któréy vćiekł do twéy wśi N. którégo v ćiebie we wśi twéy N. áreszował z Woźnym Ziemskim N. z N. którégo sobie ßácuie ná dźieśieć grzywien / y ná ták wiele ßkód / práwnie bedźieß odpowiádał.

O rękoiemstwo.

Támże. Iż ty reczyłeś zá ßláchetnégo N. z N. zápłáćić dwádźieśćiá grzywien pieniedzy / ná czás iuż przeßły: których dwádźieśćiá grzywien áni on sam N. iáko dłużnik / áni ty zań iáko rekoymia niezápłáćił. O które ćie pozywa / y o ták wiele ßkody práwnie bedźieß odpowiádał.

O pobránié śiáná álbo zboza.

Támże. Iżeś mu ty wźiął gwałtownie dźieśieć kopic śiáná ná łące iego dźiedźiczney wśi N. roboty iego. Które śiáno ßácuie sobie ná dwádźieśćiá großy: y ták wiele ßkody / práwnie bedźieß odpowiedał.

O podeptánié y ſpáśienié zboza.

Jześ ty puśćił chcąc y gwałtownie czeladź twą z końmi y z bydłem ná dźiedźictwo ieg N. y potłoczyłeś mu zboża rozmáite iego roboty / które ſobie ſzácuie ná trzydźieśći grzywien pieniedzy / y ták wiele ſzkody / práwnie bedźieſz odpowiádał. Támże.

Pozew do gotowé° pozwu po śmierći oycá álbo ktoregokolwiek przodká, ktorému ieſczenie przypadł był rok.

KTóry ćie przypozywa do gotowego pozwu ſzláchetnégo niegdy oycá przerzeczonégo ſzláchetnégo N. potomká: ktorym ćie przerzeczony niegdy N. oyćiec ieg pozwał o to á o to: y niech bedźie włożon pozew oycowſki / y ták niech bedźie zámkniono. A przerzeczona ſpráwá przynależy ná przerzeczonégo N. iáko potomká álbo ſyná prawdźiwégo przerzeczonégo N. Dla tego ábyś ná przerzeczoné rzeczy przerzeczonému N. iáko potomkowi práwnie odpowiádał. List 52.

Gdyby oyćiec álbo inny przodek wkroczywſzy w práwo: álbo nápiſawſzy rok, álbo zdawſzy pozwánégo vmárł, álbo poſt areſtũ.

KTóry ćie przypozywa ku gotowému pozwu y ſpráwie / y ku gotowemu Rokowi. A ieſli rok ieſt przepełzły: tedy niech bedźie nápiſano / Ku przepełzłému Rokowi / ktory ieſt przepełzły ná ten á ná ten czás / rc. y ku wſzytkim poſtepkom ſądownym ſzláchetné° nigdy N. oycá przerzeczoné° B. y do tego punktu / ná ktorym zoſtáłá ſpráwá dla śmierći przerzeczonégo ſzláchetné° niegdy N. oycá przerzeczonégo B. Do ktorey ſpráwy ſam B. ieſt bliżſzy / y ná niego należy iáko ná ſyná po oycu: iáko pozew y poſtepek ſpráwy iego w kśiegach Ziemſkich ſzerzey obmawia / to ieſt / o te á o te ſumme. Dla tego ćie przypozywa / ábyś pilnował / gdy poſtąpi do dálſzych ſtopniów y poſtepkow práwnych. A ieſli ieſcze nie było wkroczono w práwo / niech bedźie zámkniony pozew tym ſpoſobem: Ná przerzeczoné rzeczy práwnie bedźieſz odpowiádał. Ale ieſli bedźie po zdániu w zyſku /

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. List 51.

A ieſli do áreſtu przypozwáć / tedy té ſłowá *ad Areſtum & proſequendã actionem*: przydáć.

álbo po vczynięniu Dekrétu: tedy ták niech będźie zámkniono: Będźiesz sądownie przesłuchywał/ gdy przećiwko tobie dalszych postępków będźie pátrzał.

Pozew przepełzłégo przypozwu.

List 52. KTóry ćie przypozywa do gotowégo pozwu przepełzłégo/ który iemu przepełzł ná Rocéch Ziemskich w N. iuż przeszłych: którym ćie był pozwał o to/ rć. Y niech będźie wpisan pozew/ á potym niech będźie zámkniono/ práwnie będźiesz odpowiádał.

Od kmiećiá álbo innégo poddánégo.

Támże. Abyś stánął ná przećiwko N. z N. dźiedźicowi: y poddanému szláchetnégo N. z N. dźiedźicowi. Który ćie pozywa o to: iżeś ty iemu wźiął gwałtownie wołu/ który stał zá trzy grzywny pieniędzy: y onégo w tákże wiele vszkodźiłeś/ práwnie będźiesz odpowiádał. A pan iego przerzeczony N. stoi o winę iego trzech grzywien przy przerzeczonym N. poddánym swym. Datum.

Pozew o gránice.

Támże. KTóry ćie pozywa ku czynieniu gránic między dobry iego N. dźiedźicznémi wśi N. z iednéy strony/ á twemi dźiedźicznémi wśi N. z drugiéy strony: ábyś pilnował gdy iemu powództwo będźie skazano mocą ninieyszégo pozwu/ práwnie będźiesz odpowiádał.

O nieuczynienié spráwiedliwośći.

Támże. O To: iż iemu niechcesz vczynić spráwiedliwośći z robotnym N. kmiećiem y poddánym twoim ze wśi twéy N. który iemu wyrąbał drzewá rozmáitégo w gáiu iego ná dźiedźinie wśi N. Które nieuczynienié spráwiedliwośći szácuie sobie ná dźieśięć grzywien pieniędzy/ y ták wiele szkody.

Wtóry pozew po zdániu w Contumácią.

List 53. POzywa ćie powtóre/ iáko ćie zdał ná Roku pierwszym ná Rocéch

Rocéch Ziemskich N. iuż przeszłych w winie nie stania / wedle swégo piérwszégo pozwu: którym ćie pozwał o to / etc. A niech bedźie piérwszy pozew wpisan / y ták niech bedźie zámkniono / práwnie bedźiesz odpowiádał.

Przypowiástu obyczay po zdániu w zysku.

Tamże.

KTóry ćie przypowiescza ku zápłáceniu y dosyćuczynieniu o té wszystkie rzeczy / o które ćie zdał ná roku záwitym ná Rocéch Ziemskich N. iuż przeszłych wedle swégo pozwu o zyski: w którym ćie pozwał o to / etc. A niech bedźie włożon pozew / y ná mieyscu tego słowá / Bedźiesz odpowiedał / niech bedźie zámkniono / Práwnie dosyć vczynisz.

Pozew z vrzędu Podkomorskiégo ná pole po zdániu pozwánégo w zysku w sądzie Ziemskim.

Tamże.

TObie szláchetnému N. z N. roskázuiemy: ábyś przed námi álbo Komornikiem nászym w Poniedźiałek po świećie N. które teraz blisko bedźie ná mieyscu polnym / miedzy dźiedźictwy szláchetnégo N. rzeczonémi N. y twémi dźiedźicznémi N. rzeczonémi N. gdźie przerzeczony N. powód nas álbo Komorniká nászego postáwi ku pilnowániu y widzeniu / gdy nas álbo vrząd nász powiedźie / y gránice bedą sypáné / y kopce źiemie / y inné znáki grániczné czynioné: y ábyś pilnował y pátrzał gdy przyśiege z świádki vczyni / iáko powodowa strona ná prawdźiwé y spráwiedliwé wwiedźienié / y sypánié przerzeczonych gránic: iáko przećiwko tobie przerzeczoné powództwo otrzymał zdawszy ćie w zysku w sądźie źiemskim N. ná Rocéch iuż przeszłych: z którym powództwem do nas álbo do vrzedu nászégo ná pole iest odesłány: żebyś przerzeczonych rzeczy sądownie pilnował.

Pozew zamkowy ná skárgę.

List 54.

N. z N. Stárostá / tobie Szláchćicowi N. z N. obiáśniamy: iż szláchetny N. ze N. przećiwko tobie przed námi vskárżał sie: iżeś go z spokoynégo dźierżenia dóbr N. gwałtownie

wypędźił y wybił. Dla tegoć mocą Królewską / y nászego vrzedu Stárośćiego roskázuiemy: ábyś przed námi álbo vrzedem nászym zamkowym N. w Poniedźiáłek po świećie N. ná zamku N. stánął / ná skárgę przerzeczonégo N. y ná rzeczy / które tobie ná ten czás máią bydź zádáné / odpowiádał. A choć stániesz chočiay nie: My przedśie do tych rzeczy / które ná nász vrząd będą należeć / będziemy postępowáć. Dan ná zamku / ⁊c.

Przypowiást po vczynieniu skazánia zá rzecz osądzoną.

Zygmunt List 54. KTóry ćię przypowieścza ku dosyćuczynieniu y zápłáceniu iemu stá grzywien / przez sąd Ziemski N. które ná Rocéch Ziemskich w N. blisko przeszłych ná ćie są skazáné: y ábyś pilnował / gdy przyśięże ná szkody / które ztąd ma. A ták ábyś stánął / y zá wszystkie rzeczy przerzeczoné y zá winy dosyć vczynił.

Iáko przypowiást ma bydz zámykan.

Zwy. ziem. Krákow. List 124. W Przypowiástu nie sądownie będźiesz odpowiadał / ále sądownie dosyć vczynisz: zwykło bydź y ma bydź pisano.

KTORA FORMA ZAPISY WYCHODZIC MAIA.

Sposób zapisu zamiány dóbr.

Zygmunt 1523. List 45. STóiąc oblicznie przed sądem szláchetny N. dźiedźic N. z iedney strony / y szláchetny N. z drugiey strony / zdrowy ná vmyśle y ná ćiele / y przy dobrym rozumie będący / iáwnie y przez wyznánie swé wyználi: Iż miedzy sobą vczynili dóbr dźiedźicznych wieczną y nieodezwáną zamiánę / dawszy sobie zobopólnie dobrá zá dobrá / źiemię zá źiemię: ták iż przerzeczony N. dał y zámienił dobrá swé dźiedźiczné / to iest / wieś N. ze wszystkim téy wśi dźiedźictwem / y ze wszystkim práwem / páństwem / własnośćią / y Tytułem dźiedźicznym / z przerzeczonym N. z N. Który N. zá iego dobrá dźiedźiczné / to iest / wieś N. przerzeczoną tákże téż ze wszystkim dźiedźictwem téy wśi dał y zámienił / ze wszy- 510.
tkim

tkim práwem / páńſtwem / y własnością / y Tytułem dziedzicznym: ták iż przerzeczony N. przerzeczoné N. dobrá / to ieſt / wieś N. z ſwémi potomki będźie dźierżał / miał / y obyczáiem dźiedźicznym pośiedźie ták ßeroko / długo / y wokrąg: iáko przerzeczoné dobrá / álbo dźiedźictwo przerzeczonéy wśi N. w ſwych gránicách z ſtárádawna ieſt rozdźielone / y ográniczoné ze wßyſtkiémi y káżdémi zoſobná pożytki: które z ſtárádawna ku temu N. dźiedźictwu przynależáły / y ze wßyſtkiémi nic nie wyymuiąc przyległościámi. A tákże przerzeczony N. przerzeczoné dobrá ſwé / to ieſt / Wieś N. ze wßyſtkim téy wśi N. dźiedźictwem / ze wßyſtkim práwem / páńſtwem / y własnością / y tytułem dźiedźicznym ze wßyſtkimi potomki ſwémi będźie dźierżał / miał / y dźiedźicznie ośiedźie / ták ßeroko / długo / y wokrąg: iáko rzeczoné dobrá álbo dźiedźictwo wśi N. w ſwych gránicach y miedzách z ſtárádawna ieſt rozdźieloné / y rozgrániczoné / y tákże weſpółek ze wßyſtkiémi y káżdémi zoſobná pożytki y przyległościámi: które z ſtárádawna ku máietności N. przynależą nic nie wyymuiąc. A iuż ći przerzeczeni zámiáne czyniący dáli ſobie zobopólnie w przerzeczoné dobrá ták odmienioné iſtotné wwiązánié y rzeczné dźierżenié przez Woźné Ziemſkié. A będą powinni y ſą obowiązáni ſpólnie śiebie y potomki ſwé / względem przerzeczonych dóbr ták zámienionych bronić / ſczyćić / y zobopólnie ſie wyſwobodzáć y vſpokoiáć od wßyſtkich práwnych trudnośći / y pierwßych obowiązków / zapiſów / pozwów zánieśionych / y które zánieśioné bydź máią / zyſków / przezyſków którychkolwiek / y wßyſtko zámykáiąc od wßelkiégo przenágábánia práwnégo / y od wßyſtkich oſób ſtanu oboiéy płći / przez dawnośći ziemſkié / iáko ná którą oſobę dawność należy / pod ßkodámi ziemſkiémi / álbo zakłádem ſtá grzywien pieniedzy monéty Polſkiéy.

O które ßkody / álbo zakład ieden od drugiégo względem przerzeczonéy obrony pozwány / y potomkowie iego pozwáni do ſądu Ziemſkiégo E. álbo Zamkowégo I. ná pierwßym Roku iáko záwitym ſtáć oblicznie / y zániechawßy wßyſtkich wymówek / zwłók z któréykolwiek przyczyny / álbo też kwitów / które z práwá zwykły bydź dawáné y pozwaláné / y wßyſtkich innych práwnych zwłók / y tákże rußenia Sędźi / odpowiádáć y od Sądu nieodchodząc Dekrétowi ſądownému bydź poſłußen / to ieſt / záſtępić / y o wßyſtkié oſądzoné rzeczy doſyć

ſyć vczynić bedźie powinien/ y Potomkowie iego beda po-
winni tylekroć/ ilekroć im y ich potomkóm bedźie potrzebá.

Spoſób zapiſu wiecznégo przedá-nia dóbr.

Zygmunt 1523. List 44.

STOiąc oblicznie przed ſądem ſzláchetny N. zdrowy ná v- 511.
myśle y ná ćiele/ iáwnie przez wyznánie ſwé wyznał: iż dobrá
ſwé dźiedźiczné/ to ieſt wieś N. ze wſzyſtkim téy wśi dźiedźi-
ctwem/ y ze wſzytkimi do téy wśi przynależnośćiámi/ którymby-
kolwiek ſpoſobem przynależáły y przychodźiły/ nic práwá/ páń-
ſtwá/ y własnośći którychkolwiek pożytków przerzeczony N.
w przerzeczonych dobrách N. ſobie y ſwym potomkóm nie zá-
chowuiąc áni wyymuiąc/ ták ſzéroko/ długo/ y w okrąg/ iáko
przerzeczonych dóbr wśi N. dźiedźictwo w ſwych miedzách y
gránicách ſie rozćiąga/ Szláchetnému N. z N. zá C. grzywien
monety y liczby Polſkiéy przedał ná wieki/ y ná wieczność zdał:
ták iáko ſam przerzeczoné dobrá N. miał/ dźierżał/ y w dźierże-
niu ich był/ nie wyymuiąc żadnych pożytków tych dóbr: áby ie
przerzeczony N. y iego potomkowie ze wſzyſtkim práwem/ páń-
ſtwem/ własnośćią/ y tytułem dźiedźicznym/ y pożytki wſzyſt- 514.
kiémi y káżdémi z oſobná wiecznie dźierżał/ opánował/ y ná po-
żytki ſwé wedle vpodobánia ſwégo obróćił. A iuż od tego czá-
ſu przerzeczony N. przerzeczonému N. dał iſtotné wwiązánié y
dźierżenié w rzeczy ſáméy przez Woźnégo źiemſkiégo w przerze-
czoné dobrá N. to ieſt w wieś B. y we wſzyſtko iéy dźiedźictwo/ y
we wſzytki pożytki. W których wſzytkich dóbr ſpokoynym dźier-
żeniu bedźie powinien przerzeczony N. y iego potomkowie prze-
rzeczonégo C. z iego potomki względem przerzeczonych dóbr B.
tym ſpoſobem przedánych bronić/ záſtepić/ wyſwobodźić/ y v-
ſpokoić od wſzelkiégo zátrudnienia práwnégo/ y od wſzytkich
oſób ſtanu y oboiéy płći przez dawnośći źiemſkié/ iáko dawność
ná którą oſobę z práwá przynależy/ tylekróć ilekroć iemu C.
bedźie potrzebá/ pod ſzkodámi źiemſkiémi/ álbo pod zakłá-
dem C. grzywien żadną rzeczą wymyślną tego zakłádu nie
vchodząc.

O któré ſzkody álbo zakład ieden od drugiégo względem prze-
rzeczonéy obrony pozwány/ y potomkowie iego pozwáni do ſą-
du źiem-

du Ziemskiégo E. álbo Zamkowégo I. ná piérwszym Roku/ iáko záwitym stáć oblicznie / y zániechawszy wszytkich wymówek / zwlók z któréykolwiek przyczyny / álbo też kwitów które z práwá zwykły bydź dawáné y pozwaláné / y wszytkich innych práwnych zwlók / y tákże ruszenia Sedźi / odpowiadáć y od sądu nie odchodząc Dekrétowi sądownému bydź posłuszen / to iest / zástępić / y o wszystkié osądzoné rzeczy dosyć vczynić bedźie powinien / y potomkowie iego będą powinni tylekroć / ilekroć im y ich potomkom będźie potrzebá.

A iesliby ten / który przedawa / miał żone : którey opráwá pozwu ściągáłáby sie ná tákowé dobrá przedáyné : tedy będźie postáwioná przez meżá v Akt / y zwoleniem przyiaćioł przynamniey dwu krewnych z liniiéy Oycowskiéy : y przyzwoli ná tákowy zapis / co sie tycze iéy opráwy.

Sposób zápisánia czynszu ná wyderkoff osobam duchownym, zá dozwoleniem Królá Iego M. piérwéy otrzymánym.

514. STOiąc oblicznie przed sądem szláchetny N. dźiedźic B. zdrowy ná vmyśle y ná ciele / iáwnie przez wyznánié swé zeznał : iż vczćiwym meżom Mensionarzom Kośćiołá Tumskiégo Krákowskiégo / teraz y nápotym bedącym / dwánaśćie grzywien pieniedzy monéty y liczby Polskiéy wiecznie / wszákże ná wyderkoff przedał y zápisał / y przedáie y zápisuie ná dobrách swych dźiedźicznych / to iest / ná wśi I. y kmiećiach / kácżmarzách / y innych wszystkich / którzy mieszkáią w przerzeczonéy wśi I. Które dwánaśćie grzywien pieniedzy przerzeczony N. będźie powinien / y iego potomkowie będą powinni káżdégo roku ná káżdé święto S. N. przerzeczonym vczćiwym Mensionarzom ninieyszym / y którzy zá czásem będą / przez własnégo posłá odesłáć / y od nich ná káżdy rok po zápłaceniu kwit wźiąć. Tenże będźie powinien / y ninieyszym listem sie obowiezuie z kmiećmi w teyże wśi mieszkáiącemi v Akt Duchownych v Wikáriégo álbo Officiálá L. ná święto Swiętégo M. blisko przyszłé stánąć / y ku płaceniu z przerzeczonémi kmiećmi przerzeczonégo czynszu rocznégo dwánaśćie grzywien pod kla-

Zygmunt w Piotrk. 1521. List 45.

twámi Kośćielnémi obowiązáć śie. Y iuż przerzeczony N. przerzeczonym Kośćiołá G. sługom Kośćielnym dał istotné wwiązánié / y rzeczné dźierżenié w przerzeczony czynß : áby dźierżeli / mieli / y spokoynie trzymáli. Ktemu przerzeczony A. obowiezuie śie y potomki swé wzgledem przerzeczonégo czynßu od wßystkich zapisów pierwßych / pozwów zánieśionych / y które zánieśioné máią bydź / zysków / przezysków ktorychkolwiek ieśli które są / y od wßelkiégo wßystkich osób stanu y płći práwnégo przenágabánia przerzeczoné sługi kośćielné ninieyßé y którzy zá czásem będą / bronić / zástępić / wyswobodźić : ták iżby przerzeczeni słudzy kośćielni ninieyßy / y którzy potym będą mogli spokoynie y cále káżdégo roku przerzeczony czynß dwánaśćie grzywien / iáko rzeczono iest / bráć przez wßelkiégo zátrudnienia. Które rzeczy wßystkié wyrázoné / y w ninieyßym zapiśie zámknioné / przerzeczony A. będźie powinien y iego potomkowie będą powinni pod zakłádem stá álbo N. grzywien przerzeczonym sługom kośćielnym / y ich potomkom zápłáćić : o który zakład do sądu Ziemskiégo álbo Grodzkiégo P. pozwány álbo potomkowie iego pozwáni / ná pierwßym roku iáko záwitym będźie powinien álbo będą powinni stać / żadną rzeczą wymyślną bądź práwną álbo niepráwną ich nieuchodząc álbo roku nie zwłócząc / pod strráceniem swéy rzeczy / ále ná tymże roku będźie powinien y będą powinni przerzeczonych Kapłanów od wßystkich trudnośći zástępić / wyswobodźić / y wßystkim rzeczam w ninieyßym zapiśie opisánym dosyć vczynić. A ieśliby niechćiał álbo zániedbał / álbo potomkowie iego zániedbáli : tedy zárázem o przerzeczony zakład wzyśku máią bydź zdáni / y zá nie dosyć vczynić będą powinni / álbo będźie powinien. A choć dosyć vczyni zá przerzeczony zakład / przedśie wßystkié rzeczy opisáné wypełnić będźie powinien / y będą powinni tylekroć ilekroć przerzeczeni słudzy Kośćielni czynßu przerzeczonégo ná czás przerzeczony nie mogliby mieć / ániby im dosyć śie stáło wzgledem wßystkich przerzeczonych rzeczy.

Obyczay dárowánia wiecznégo.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 46.

SToiąc oblicznie przed sądem Szláchetny A. dźiedźic N. zdrowy ná vmyśle / y ná ćiele / iáwnie zeznał : iż dobrá swé dźiedziczné / to iest / Wieś C. ze wßystkim téy wśi dźiedźictwem /

twem/ y ze wszytkim práwem/ páństwem/ y własnośćią/ y Tytułem dziedzicznym/ y ze wszytkiémi do tych dóbr przynależnośćiámi/ y którymbykolwiek sposobem należały z pożytki wszytkiémi/ nic práwá/ páństwá/ y własnośći/ y wszytkich dochodów y pożytków w przerzeczonych dobrách sobie y potomkom swym nie ostáwuiąc/ áni wyymuiąc/ ták szeroko/ długo/ y w okrąg/ iáko przerzeczonych dóbr dziedzictwo w swych miedzách y gránicách szerokie iest/ y iáko ie sam dzierżał y miał/ y w dzierżeniu był/ szláchetnému D. y iego własnym potomkom dał/ dárował wiecznie y ná wieki: áby przez przerzeczonégo D. y iego potomki iáko prawdziwé y słuszné potomki przerzeczoné dobrá były trzymáné/ miáné/ y wiecznie dzierżáné/ y wedle vpodobánia swégo ná vżytki obrácáné.

A iuż od tego czásu przerzeczony N. przerzeczonému N. dał istotné wwiązánie y dzierżenie w rzeczy sámey przez Woźnégo Ziemskiégo w przerzeczoné dobrá N. to iest/ w wieś B. y we wszytko iey dziedzictwo/ y we wszytki pożytki. W których wszytkich dóbr spokoynym dzierżeniu będzie powinien przerzeczony N. y iego potomkowie przerzeczonégo C. z iego potomki względem przerzeczonych dóbr B. tym sposobem dárowánych bronić/ zástępić/ wyswobodźić/ y vspokoić od wszelkiégo zátrudnienia práwnégo/ y od wszytkich osób stanu y oboiey płci przez dawnośći ziemskie/ iáko dawność ná którą osobe z práwá przynależy/ tylekroć ilekroć iemu C. będźie potrzebá/ pod szkodámi ziemskiémi álbo pod zákłádem C. grzywien żadną rzeczą wymyślną tego zákłádu nie vchodząc.

Sposób zapisu zastáwy dóbr.

STоiąc oblicznie przed sądem ninieyszym szláchetny A. dźiedźic B. dobrowolnie/ iáwnie/ y przez wyznánie zeznał: iż szláchetnému C. y iego potomkom dobrá swé dźiedźiczné/ to iest/ wieś E. w grzywnách M. pieniędzy dobrey monéty Polskiey zástáwił y zápisał/ do świętá Národzenia Páná Krystusowégo do drugiégo tákiégoż świętá blisko przyszłégo/ iesliby nie wykupił álbo summy przerzeczoney nie zápłácił/ dóbr tych dźiedźicznych. A ták rok od roku/ iáko látá po sobie idą/ áż do zupełnégo y cálégo przerzeczoney summy M. grzywien zápłácenia/ y przerzeczonych dóbr wykupienia: áby dzierżał C. V. przerzeczoné dobrá ze wszytkim práwem/ páństwem/ własnośćią/ ták długo/ szeroko/ y w okrąg

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 47.

wokrąg/ ze wßyſtkiémi y káżdémi zoſobná tych dóbr pożytki/ dochody/ y przynależnośćiámi wßyſtkiémi/ to ieſt/ iáko ſam dźierżał/ miał/ y w trzymániu był/ nic ſobie práwá/ páńſtwá/ álbo pożytków w przerzeczonych dobrách E. przerzeczonému A. B. y iego potomkom którymkolwiek/ niezáchowuiąc/ álbo nie wyymuiąc obyczáiem y Tytulem záſtáwy/ áż do wykupienia/ áby dźierżał/ miał/ vżywał. Y iuż mu przerzeczony A. dał y dáie od tego czáſu w przerzeczoné dobrá E. iſtotné wwiązánié y dźierżenié rzeczné/ przez którégokolwiek Woźnégo Ziemſkiégo/ od tego czáſu z práwá przydánégo/ áby przyiął to wwiązánié. Ani ma przerzeczony A. y iego potomkowie przerzeczonému C. y iego potomkom w przerzeczoné dobrá záſtáwné wwiązánia bronić/ álbo dawßy wwiązánié w nich krzywdźić/ álbo którymkolwiek obyczáiem ſpokoynégo dźierżenia przekáżáć: y owßem będźie powinien/ y iego potomkowie będą powinni względem przerzeczonych dóbr odewßyſtkich obowiązków/ praw y zapiſów piérwßych/ też poſágu y wiáná ßláchetny F. małżonki ſwéy/ y pozwów/ przypozwów iuż wnieſionych/ álbo które ieſcze wnieſioné bydź máią/ zyſków przezyſków którychkolwiek/ y iednym ſłowem zámykáiąc od wßyſtkiégo przenágábánia práwnégo/ v wßyſtkich Sądów Króleſtwá przez wßyſtki dawnośći Ziemſkié/ iáko ná którą oſobę płći y ſtanu oboygá źiemſka dawność przynależy y śćiąga ſię/ bronić/ ſczyćić/ záſtąpić/ y wyſwobodźić/ y przez ßkody ji vczynić tylekroć/ ilekroć iemu álbo iego potomkom w tym czáśie póki záſtáwá trwáć będźie/ byłáby tego potrzebá/ pod zakładem innych M. grzywien. O który zakład álbo zakłády ieſli względem przerzeczonych rzeczy pozwáć do práwá Ziemſkiégo G. álbo Grodzkiégo H. dopuśćiłby ſię/ álbo iego potomkowie dopuśćiliby ſię: tedy ná piérwßym Roku pozwu iáko záwitym może bydź zdan w zyſku: á ieſliby nie ſtánął odrzućiwßy wßytki zwłóki ná rzeczy główné/ álbo też ná przypadkowé/ choć prawdźiwéy niemocy/ odłożenia ná więtßą rzecz/ ná rzeczy ſobie wedle práwá pomocné/ ná kwit: wyiąwßy gdźieby ſobie bráć chćiał ná kwit włáſnégo powiátu/ ná który zwykło bydź dawano/ y ná wßyſtkié inné z któréykolwiek przyczyny zwłóki y miánowánia wßyſtki dáć wwiązánié/ y krzywdę przez śię álbo przez nápráwné oſoby w przerzeczonych dobrách vczynioną ná proſté powodowé twiérdzenié ma nágrodźić/ y od inßych zádawánia trudnośći záſtępić/ wyſwobodźić/ przez ßkody vczynić

czynić będzie powinien y będą powinni. A ieśli w przerzeczonych rzeczách wszystkich álbo w części nie vczynilby dosyć/támże zárázem przez sąd nie winá trzech grzywien / ále zaklad ná nim álbo potomkách iego ma bydź skazan: o który zaklad álbo zakłády sąd odrzuciwszy sądowné ruszenia/y ine wszystki zwłoki álbo smykánia / ten práwem zwyciężony / temu który práwem wygrał pod czternaścią grzywien winy nieodchodząc wedle obyczáiu práwá dosyć vczynić będzie powinien / y potomkowie iego będą powinni: które zápłáciwszy y dosyć zá nie vczyniwszy / przedsię zápisowi y wszystkiému w nim opisániu dosyć vczynić z potomki swémi będzie powinien tylekroć / ilekroć iemu C. D. y iego potomkom będzie potrzebá.

Sposób obowiązku pewnégo długu.

Stoiąc oblicznie przed sądem Szláchetny N. dziedzic N. iáwnie y przez wyznánie zeznał: iż Szláchetnému N. sto grzywien pieniędzy pewnégo y wiádomégo długu / albo pożyczánych pieniędzy monéty y liczby Polskiey iest winien / y ninieyszym listem obowięzuie się od tego czásu ná święto Národzenia Paná Krystusowégo / które blisko przyidzie zápłácić / y wyśćić się: á gdzieby nie zápłácił/álbo zápłácić zániedbał/tedy názáiutrz tegóż świętá Národzenia Páńskiégo/ które blisko przyidzie/ będzie powinien/ y ninieyszym zapisem obowięzuie się iemu N. dáć istotné wwiązánié y spokoyné dzierżenié w wieś swą dziedziczną álbo zastáwną rzeczoną N. przez Woźnégo: którégo sobie przerzeczony N. wybierze przez wszelákiégo przydánia którégokolwiek vrzędu: á dawszy mu wwiązánie y spokoyné dzierżenié/ ma y będzie powinien onégo bronić y wyswobodzić: ták iż przerzeczoné dobrá spokoynie od wszelkiéy trudności práwnéy wszystkich osób będzie mógł dzierżeć y trzymáć: które będzie dzierżał y miał obyczáiem zastáwnym w przerzeczonych stu grzywien / od przerzeczonégo świętá Národzenia Páńskiégo / álbo ráczéy od wzięcia dzierżenia do drugiégo Národzenia Páńskiégo blisko przyszłégo: á od świętá Národzenia Páńskiégo blisko przyszłégo do drugiégo/ iáko látá po sobie idą/ áż do zupełnéy zapláty przerzeczonych stá grzywien / ze wszystkim práwem/ páństwem/ y własnością/ y ze wszystkiémi pożytki/ które pochodzą z tych dóbr / álbo ze wsi przerzeczonéy / nic nie wyymuiąc. Y będzie powinien rzeczony N. przerzeczonég N.

Zygmunt w Piotrk. 1523. List 48.

wzgledem przerzeczonych rzeczy bronić/ sczyćić/wyswobodźić/ pod zakłádem drugich stá grzywien. A iesliby niechćiał bronić/ sczyćić/ y wyswobodźić/ álbo to czynić zániedbał/ álbo w przerzeczonych dobrách przez śie álbo naprawné osoby ktorymkolwiek sposobem bedźie krzywdźił/ á wzgledem przerzeczonéy obrony dopuśćiłby sie o zakład pozwáć/ álbo iego potomkowie tákże: tedy ná pierwszym roku stać bedźie álbo bedą powinni/ y ná tymże bronić/ zástepić/ wyswobodźić/ y dobrá przerzeczoné vspokoić od wszytkich osób/ iáko ná ktorą osobe dawność należy. A iesli ná przerzeczonym roku przerzeczonych rzeczy nieuczyni/ álbo zániedba vczynić dosyć/ álbo krzywdy iesli ktorą vczyni niechćiałby nágrodźić: tedy ná tymże roku o przerzeczony zakład dosyć vczynić bedźie álbo bedą powinni/ żadną rzeczą áni bárwą wymyśloną/áni práwnie áni niepráwnie roku przerzeczonégo nieodkłádáiąc/ áni iakimkolwiek sposobem tego roku on sam y potomkowie iego nie vchodząc. Ktory zakład ma bydź obrocon w summe głowną/ przez przyśiegi ćielesnéy: y żadnéy rzeczy sobie przećiwko niemu sam y iego potomkowie/nie máią bráć/ pod strácenićm swéy rzeczy. A wszákże zápłáćiwszy zakład/ przedśie temu obowiązkowi/ y rzeczam w nim nápisánym dosyć vczynić temuż N. y potomkom iego bedźie powinien tylekroć/ ilekroć iemu y potomkom iego bedźie potrzebá.

Sposób zápisánia Arendy.

Zygmunt w Piotrk. 1523 List 49.

SToiąc oblicznie przed sądem szláchetny A. dźiedźic álbo dźierżawcá N. iáwnie y przez wyznánié zeznał: iż dobrá swé dźiedźiczne álbo zastáwné/ to iest/ wieś C. szláchetnému D. zá ták wiele grzywien M. pieniedzy dobréy monéty y liczby Polskiey náiał/ y árendował tylko do trzech lat/ od świetá S. F. blisko przyszłégo: ktoré grzywny M. przerzeczony C. przerzeczonému A. bedźie powinien zápłáćić ná káżdé świeto świetégo F. ná mieyscu G. á przerzeczony A. bedźie powinien przerzeczonégo D. kwitowáć v Akt Grodzkich G. w tymże powiećie: á ták rok od roku áż do wyszćia téy Arendy. Ktoré dobrá przerzeczoné/ to iest/ wieś C. przerzeczony D. Arendarz bedźie dźierżał/ y w nich mieszkał mocą przerzeczonéy Arendy/ á nie żadnym innym práwem/ ze wszystkim páństwem/ práwem y wszystkimi pożytki/ ktoré do przerzeczonych dóbr ktorymkolwiek sposobem należą/ z dochody ktoré z nich pochodzą wszystkimi żadnych nie

wyymuiąc/

wyymuiąc/ od tego czásu áż do wyszcia trzech lat / á nie dáley / iáko wysszey iest nápisano. A iuż przerzeczony A. dał temu naiemnikowi álbo Arendarzowi D. istotne dzierżenie w przerzeczone dobrá C. y będzie powinien onego bronić w przerzeczonych dobrach árendowánych od wszelkich obowiązków praw/ zápisów / pozwów / szkód / od wszystkich osób y płci stanu oboygá / y od wszelkiego przenágabánia práwnego / áż do wyszcia przerzeczoney Arendy / pod szkodą ziemską álbo zakłádem.

O które szkody álbo zakład ieden od drugiego względem przerzeczoney obrony pozwány / y potomkowie iego pozwáni do sądu ziemskiego E. álbo zamkowego I. ná pierwszym roku iáko záwitym stać oblicznie: y zániechawszy wszystkich wymówek zwłók z któreykolwiek przyczyny / álbo też kwitów które z práwá zwykły bydź dawáne y pozwaláne / y wszystkich innych práwnych zwłók/ y tákże ruszenia Sędzi/ odpowiádáć/ y od sądu nie odchodząc Dekretowi sądownemu bydź posłuszen / to iest zástępić/ y o wszystkie osądzone rzeczy dosyć vczynić będzie powinien/ y potomkowie iego będą powinni tylekroć / ilekroć im y ich potomkom będzie trzebá.

A stoiąc tenże przerzeczony D. Arendarz też zeznał: iż árendował przerzeczone dobrá v przerzeczonego A. wedle ninieyszego zápisu: które dobrá zeznał iż nie innym práwem / tylko práwem Arendy przerzeczoney F. dzierży y w nich śiedzi: po ktorey Arendźie wyszciu przerzeczony A. álbo iego potomkowie wiádą w wieś C. á żadnego gwałtu w tym nie vczynią.

TRZECI ARTYKVŁ,

W ktorym Formy innych postępkow práwnych záwieráią sye.

Forma condemnationis, in pœna Contumaciæ.

63. w Łác. NObilis A. B. actor, nobilem C. D. citatum, per Ministerialem iuridicè clamatum, in pœna Contumaciæ, super citatione

nem ſuam E. F. occaſione G. H. valoris L. K. latius canentem, condemnauit.

Formá przekłádánia Roku ſtronam gdy ſąd bierze ad interrogandum álbo deliberandum, aut ex quacunque cauſa partibus præfixi.

Zygmunt w Piotrk. 1 5 2 3. Liſt 43.

Sąd własną mocą máiąc ná pewné rzeczy wzgląd/ ſpráwe miedzy ſzláchetnémi A. powodem A. B. pozwánym/ zgledem C. D. toczących ſie/ ná Roki przyſzłé Ziemſkié odkłáda ze wſzytkim ſpoſobem téy ſpráwy/ ſtronam przerzeczonym Rok náznáczáiąc ná przerzeczonych Rocéch Ziemſkich/ ktoré bydz máią/ táki iáki dziś mieli mieć/ żadnéy ſtrony práwá nieobrażáiąc y owſzem oboiéy ſtronie cále práwo záchowuiąc.

Formá záwieſzenia Roku, de conſenſu & voluntate partium.

Tenże. Támże.

Szláchetny A. powód/ y C. pozwány zá zwoleniem ſtron ſámych/ álbo ſzláchetni T. F. od powodá y G. H. od pozwánégo ośiedli Prokuratorowie álbo téy ſpráwy ſpráwcy oblicznie ſtoiąc piſzą Rok ná Roki bliſkié ziemſkié álbo dálſzé/ wedle tych ſtron pozwu álbo pozwów/ y wſzyſtkiégo poſtępku powodowégo y téy ſpráwy/ ktora ſie toczy miedzy niémi o I. K. tákową iáką dziś mieli mieć/ nic nie vblizywſzy żadnéy ſtronie práwá/ y owſzem we wſzytkim ie záchowuiąc. 498. 2.

Formá compromiſſu między ſtronámi, ſtároświetcka ále grzeczna, między Królem á Arcybiſkupem.

Z Przyłu. ſkiégo ſtá. ol. 111.

Nos itaque Iaroſlaus diuina prouidentia ſanctę Gneſneñ. Eccleſię Archiepiſcopus, in Cracouienſi diœceſi in officio viſitationis conſtitutus, vniuerſis ad quos præſentes peruenerint, volumus fore notum: Quod per Sereniſs. Principem Dñm Kazimirum

mirum Dei gratia Regem Poloniæ, & patronum nostrum charissimum ex vna, & dominum Bodzantam partibus ex altera fratrem nostrum charissimum, Episcopum Cracouień. quædam dubitatio super decimis, & aliis articulis inferius contentis fuisset hinc inde suborta. Demum eædem partes volentes ad calculum concordiæ sine scrupulo conscientiæ peruenire in nos voluntariæ ex certa scientia, non per errorem, nec aliquo dolo, vel fraude circumuenti, super infrascriptis articulis, pro se omnibusq; successoribus suis concorditer consentientes compromiserunt, tanquam in arbitrium compromissariorum, arbitratorem, & laudatorem, definitorem, seu amicabilem compositorem, dantes & concedentes nobis liberam & omnimodam potestatem & facultatem, vt possimus de plano & sine strepitu, & figura iudicij super dictis articulis pronunciare, laudare, definire, arbitrari & ordinare, etiam iuris ordine conseruato qualitercunque: prout nobis melius videbitur expedire. Nos itaque, Dei nomine inuocato, & consilio sapientum communicato, nobiscum etiam habita deliberatione sufficienti pro bono pacis & vtilitate Ecclesiæ Cracouień. ex vigore compromissi prædicti laudamus, atque ordinamus, & definiendo arbitramur, inter Dñm Regem & Episcopũ prędictos.

Formá testámentu.

Sed semper in assignatione legati proprietas in verbis, in rebus autem veritas obseruetur: vt quid sit, cuius sit, quale sit, quãtumq; & vbi sit, intelligatur: alioqui pro non legato est habendum, si in ambiguo scripto, vel certa voluntas, vel vera & libera legati proprietas non colligitur. Z Przyłuskiego stá. Fol. 462.

FORMA Concitationis: *Iáko ma bydź dołożona* ad satisfaciendum, præstandum, patiendum, *y ine przestrogi. Przyłuski* Fol. 667.

FORMA *Oblaty: iest zmienká o niey w Constituciách* Anni 1588. Sta. 28.

Forma mouendi Iudicis.

Domine Iudex, Decretum hoc seu sententiam tuam tanquam iniquam & iniustam pro iure non suscipio: sed te moueo ad (Colloquia generalia Palatinatus proprij A. vel in eorum defectu, ad) Conuentum generalem R. proximè celebrandum. Ex sta. Prilu. Fol. 669.

Motio-

Motione hoc modo facta, Ministerialis mox, sine quauis additione eiusdem ab iudicio, diem Iudici in Colloquijs primam, vel si non fuerint, in Conuentione generali proximè celebranda sextam, ad comparendum, cum Decreto seu sententia ab eo lata, aßignare poterit, & debebit.

Et hæc omnia, puta Motio, & Termini aßignatio debitè in Acta iudiciorum per iudicium & notarium inscribi debent. Reliqua verò in robore suo secundùm antiquum Statutum conseruamus. Pars verò Motionem faciens, non plus quàm vnum grossum pro ijs soluere tenebitur.

Sigismundus 1524. Inscriptiones omnes secundùm formulas Statuti fiant.

ZAMKNIENIE O FORMACH ZAPISOWYCH.

O piąći tytułách Constitucia.

O formách zapisowych: o álienáciach reformáciy, że z przyiáćioły: o tuiciách zapisów: o kwićiéch: o ważnośći zapisów, że przećiwko nim nie zostáie żaden odpór, żadna controwersia, áni contrádictia, iedno im dosyć czynić wypełnić potrzebá, áni Sędźia rußenia ma dopuscżáć.

Sigismundus Cracouiæ 1543. AD effugiendas difficultates in Inscriptionibus & Citationibus (quas vafri homines, & eorum procuratores, in longum inutiliterq; trahere, simplicitatem verò Iuris ac iustitiam impedire solent) Constituimus: quia inscriptiones reemptionales, commutatorię, donatorię, obligatorię ad certum tempus, & debitorum in certam diem fieri solitę, bonorum vtendorum inter coniuges, aduitalitates, & arendarum, aliæque huiusmodi obligationes, sint iuxta formulas ipsarum inscriptionum, in Statuto conscriptas: ita, vt si etiam breuiter in Actis scriberentur, debent tamen valere. Et hoc ita, vt quilibet, vendendo sua bona, vel quocunque modo inscribendo, aut oppignorando, comparens coram iudicio recognoscat: Quia bona sua, hoc est, hanc vel illam villam, vendit huic vel illi nobili, & succesoribus eius, hac vel illa pecunię summa: cum omni iure, proprietate, & dominio: sicut eandem solus habuit: atque dat realem intromißionem perpetuo, per Ministerialem hunc vel hunc. hoc adiecto: (sicut

w Łác. 117.

(ſicut latius in formula Statuti deſcriptum eſt.) Quòd ſi prædictus venditor, inſcriptor, alienatorúe bonorum haberet vxorem: tunc eam tenebitur, cum amicis ſuis adducere; vt cedat de reformatione dotis & dotalicij ſui. & hanc receſsionem faciet, & recognoſcet, iuxta formulam venditionis, ſuperius in Statuto contentam, cum conſenſu amicorum ſuorum. Quarum quidem Inſcriptionum tuitionem, ac defenſionem, vnicuique liberum erit facere, ſub damnis terreſtribus, vel ſub vadio: prout ſcilicet inter partes contrahentes fuerit conuentum. Contra tales verò Inſcriptiones, obligationum & oppignorationum quarumuis, iam nullus locus, nulli hominum, ne procuratoribus quidem ad dicendum erit reliquus: nec quiſpiam controuerſiam, atque contradictionem, contra eaſdem inſtituet, ac faciet: ſed duntaxat eiſdem Inſcriptionibus ſatisfacere, & eaſdem implere, iuxta obligationem tenebitur, nullam motionem Iudicis faciendo: pro quibuſcunque tandem debitis inſcriptæ, & quacunq; tandem tuitione roboratæ fuerint. Sed neque vllam dilationem, atque procraſtinationem debitor habebit: niſi fortaſſe coram certo iudicio demonſtraret, & allegaret Quietationem ſui, ratione ſatisfactionis pro eodem debito inſcriptam. In tali enim caſu, ſemel ad futuros terminos beneficio dilationis vti debet. Quam quidem ſatisfactionem, & quietationem ſui, tenebitur comprobare in futuris Terminis, ex eiſdem Actis, ad quæ ſe receperit: ſub amiſsione ſuæ cauſæ.

O Termináturách Piſárſkich ná pozwiéch y minutách.

Piſárze terminuią nie tylko dla pámięći, ále y dla znáku: áby Prothonotarius *Káncelláriiéy wiedźiał iáko ma componowáć, y co z cżego bráć, y formowáć Act. Przeto Termináćię máią bydź iáko* teſſera, *álbo* recepta, *z ktoréy krotkiégo napiſu wnet wyrozumié, iże zápiſawſzy Act, propoſitią ma wyiąć z pozwu: y inné obrony, dowody z zápiſów, z* ſcrutinium, *z compromiſſu, z Relácyiéy: á potym Dekrét, y przycżynę Dekrétu, y* reſeruationem termini.

PRAKTYKA. TRZECIA CZĘSC METRIKI.

Exempla Isagogica álbo przykłády dla zá-práwienia y ćwiczenia młodszych w postępkách práwnych / tymże porządkiem iáko y w pierwszey częśći Státutu / XII. Iurisdiciy / iedná po drugiey idą.

PRZED KROLEM IE° M.

Myslilem byl dostatecznie przyklady *przypadków práwnych do kożdéy z tych* 12. *Iurisdyciy przykłádów przywiéśdź y przytoczyć dla ćwiczenia młodszych ludźi: Ale dogadzáiąc krótkośći, áby to* volumen *názbyt wielkié nie vrosło: tedy proszę Czytelniku, ábyś przestał ná tym co sie tu położyło: Bo co sie tycze Práwá Ziemskiégo, które iest fundámentem praw wszystkich, tedym tám iednák nic nieopuśćił. Ale co sie tycze Iurisdiciiéy Królewskiéy, Duchowné, Woiewodzkiéy, etć. tedy tu ieno námięniwszy rzeczy potrzebniey szé, muśi ná tym przestáć, áby sie ieno* totum corpus *przedśięwźięćia mégo wypełniło.*

Mówiąc tedy o Królewskiéy Iurisdiciiéy, przypominam tu on rozdźiał sądów Królewskich czworáki. Iedno zową iudicium sapiens & prudens, *iáko ono w pismie S. o Sálomonie Królu Zydowskim wspomináią, gdy ono rozsądzáią dwie niewieśćie, czyieby którey dźiéćię było, bárzo tego mądrze doszedł, że wolał ono dźiéćię przysądźić miłośierney mátce, niżeli onéy okrutnicy, co mówiłá, áni mnie áni tobie. Drugié* iudicium *zową* seuerum *o onym Césárzu Rzymskim, ktory syná swégo skarał srodze, że ná hárc wyiechał, choć szczęśliwie mu sie zdárzyło, ieno że to vczynił nád zákazánié Hetmáńskié, tedy srogié kar ánié ná sobie odniósł, odłożywszy oycowską powinność. Trzećié* iudicium misericors, *iáko on Król*

Król vczynił, który oko sobie dał wyłupić iedno á synowi drugié, dosyć czyniąc miłośierdźiu iáko oyćiec, y Ediktowi swému áby obwárował zwierzchności swéy authoritatem. *Czwarté* iudicium Æquitatis, *iáko Cyrus Król Perski, gdy będąc iescze między pásterzmi, o onę sukienkę dwu młódźieńców rozsądźał. Iże o tym często w historiách znáyduie sie, przeto tu ták ieno ná krótce iákoby w miiániu rzecz przypominam, ku przykłádowi Królom, y innym zacnym ossobam: áby sądząc pilnie vmierzáli, gdźie mądrégo, gdźie miłośiernégo, gdźie spráwiedliwégo, gdźie téż srogośći máią vżywáć.*

O SŁOWACH OBYCZAYNYCH, IAko ma ieden drugiégo przed Królá pozywáć.

SEd neque Actor citans aliquem pro illa infamia verba ipsa famam suam lædentia, ponat in citatione expressè sed tantum generalia, illa nempè: Quia tu coram probis viris contra bonam eius existimationem locutus es nonnulla verba turpia, & honorem illius tangentia, de quibus tu scis &c. Nomine quorum, honoris iudice vult se expurgare, &c. Si & in quantum coram Regia Maiestate ei illa obieceris.

Quod si quis Citationem Regiam cancellatam producat, pœna trium marcarum puniri solet. Per hoc tamen (nota) Actori non negatur facultas delendi ex citatione quidquid velit. Quandoquidem ei licet recedere à citatione integra. Priluſ. fol. 557.

Z strony práwá Duchownégo, y zstrony Iurisdiciiéy Woiewodzéy, Márszałkowskiéy, á tákże Káncellárijéy, y o Iurisdiciiéy Skárbowéy gdyby miáły bydź przykłády przytaczáné, bárzoby sie muśiáłá rzecz wyćiągnąć y rozszérzyć. Ale w Státućie sámym o tym naydźie dostátecznie: á iednák przedśię studiosus iuris *może sobie przykłády powoli zbieráć.*

O Hetmáńskiéy záś Iurisdiciiéy gadáiąc, piękny przykład ex Aristotele ex Ethicis *może sie tu przytoczyć: Dla czego, dla któréy przyczyny* maior pœna irrogabatur iis, qui in prælio clypeum amitterent, quàm ijs qui gladiũ: *y ráćią piękną dáie:* Quia in prȩliando maior cura debet esse defensionis, quàm hostem lacessere: *Bo* in clypeo defensio *záleży, á* in gladio profligatio hostis.

Item, *przypomnieć sie téż tu może* ex Institutionibus Iustiniani, *on Státućik álbo Dekret Césárski*: Iaculum emissum in prælio amplius ad militem non redit. *Tákowé osoblíwé rzeczy może sobie zbieráć, częśćią z przykłádów dźieiów Polskich, iáko y z inszych historiy cudzoźiemskich.*

PRZED IVRISDICIA PODKOMORSKA.

Wspomina téż tu Przyłuſki, że zá iego wieku ten zwyczay bywał: że kiedy Komornik ná gránicách ſtronie co ku krzywdźie vczynił, tedy od Komorniká Appellácia bywáłá do Podkomorzégo: ále to iuż zá náßych wieków ſie odmięniło, że nie do Podkomorzégo, ále záraz ná Tribunał pozywáią. A to dla tego przypominam, że ten który ſie práwá vczy, nie we wßyſtkim ma Przyłuſkiégo Trádiciy y reguł náßládowáć: bo zá tę 30. lat śiłá odmięniło.

Ieſcze téż tu przykład vſpokoienia rózny przy gránicách wſpómnię, który ácz ſtároświetcki, ále bárzo grzeczny, y godny wiádomośći ludzkiéy: O obyczáiu vſpokoienia gránic zá Królá Káżimiérzá między Królmi Polſkiémi á Krzyżaki: który znaydźieß w Láćińſkim Státućie Fol. 214. *á w Polſkim liſt 705. co ſie ták poczyna.*

Téż poczawßy od te° mieyſcá/ná którym przerzeczoné gránicé przez páná Káżimiérzá Królá Polſkié° y Miſtrza Pruſkié° ſą vczynioné/y w tychże liśćiech wyrázoné kończą ſie/idąc dáléy áż do weßćia rzéki Noteß ábo Biérzwienik/bedźiemy chowáć ten ſpoſób y porządek gránic. A ieſli ſie o té gránice bedą mogli trzéy dobréy ſławy meżowie z ſtrony náßéy y Koronnéy/ á trzéy z ſtrony Miſtrzá y zakonu obráni oglądawßy oboiéy ſtrony liſty/práwá dźierżenié/y iné práwné dowody/zgodźić: tedy bedą ſtáć gránice ták zgodzoné. A gdźieby ſie około miotánia loſsów o gránice nie mogli oni dobrzy meżowie wybráni zgodźić/tedy niech lóſſy z oboiéy ſtrony bedą miotáné: á ná którąkolwiek ſtrone lós wyrzucony przypádnie: tedy druga ſtroná/ któréy los niedotknął/ ma ßeść świádków którzy ſie im bedą podobáć/od ſtrony któréy lós przypádł/przerzeczonéy wybráć: któré oſoby ták wybráné gdy przyśięgą ćieleſną gránice miedzy ſtronámi ták niezgadzáiącémi ſie vtwiérdzą: gránice oné ták vtwiérdzoné przez przyśiege zá znáki y gránice miedzy króleſtwem Polſkim /y miedzy nowym Márgrábſtwem máią ná wieki zoſtáć.

Z STRONY GRODZKIEGO PRAWA.

Máło nie wßyſtko ieſt záwárto w księgách ix. ták iże o przykłády tám nietrudno, zwłaſzczá temu który ſie przyſłuchywa ſpráwam zamkowym: Bo iednák by niewiém iáko kto przykłádów przytoczył, tedy iednák co rok záwżdy ſie nowé á chytrße záwiéráią, ták iżę żadné pręcepta nie ſą ták doſkonáłé, áby ſie w nich wßyſtki rzeczy miáły zámknąć: wedle onéy przypowieśći Iuriſtów:

Plures

Plures sunt casus quàm statuta: plura sunt delicta quàm regulę iuris de vindicta. *Ale iż Ziemskié práwo iest grunt wszystkiégo, tedy sie tu nieco więcéy zábáwić potrzebá, y ziśćić sie w tym iákom z przodku obiecał.*

PRZED SĄDEM ZIEMSKIM.

T*Ymże porządkiem rzecz sie ma odpráwowáć tu iáko y wysszéy w Státućie: dźieląc rzecz* in personas, res, & actiones.

O PERSONACH.

Z *Strony person Sędźiégo, Podsędká, Pisárzá, Procuratá, Woźnégo, etć. postępki y okoliczności, dostátecznie są w sámym Státućie wysszéy opisáné,* illuc istuc recurrendum.

DE REBVS.

A naprzód DE PARENTELA.

T*Rzebá pilnie weyźrzéć w té Authory, co* Arbores consanguinitatis *opisáli: iáko w Institućiách* Iustiniani *iest y wymálowáno tám. Trzebá y do Theologiiéy sie vćiéc w téy mierze: Bo widzę że y násszé práwá w téy mierze tám sie vćiekáią.*

Item do tegóż należy Státut nász, álbo exemplum: Paragrapho. Laurentius conquerebatur de Martino, quòd sibi matrem interfecerit. Martinus respondit: quia Laurentius non fuit de legitimo patre. *Naydźiesz ten przykłady tu wysszéy,* Tit. Filius, &c. *A pospolićie v kśiąg Dekrétałów práwá Duchownégo tákié przykłády wybiéráli. Przeto rádzę* ad fontes recurrendum *támże. Przykłádów świéżych nie przytaczam, bo tego wszędy pełno.* Item, *iżem mu był* compater *kmotr, dowodźi ztąd, iżem mu nie mógł bydź świádkiem. Bo ieśli powinność kmotrowską ważyli sobie stárzy, dáleko więcéy przyrodzoné stopnie krewności.*

O dzialéch miedzy rodzonémi.

T*A iest regułá práwna álbo przypowieść: Stárszy dźieli, młodszy wybiéra.* Item, *Młodszy ná gniazdźie zostáie: to iest, że dworzysko oyczysté nań przychodźi: wszákże ieśliby ná dworzysku było*

iákié budowánié znácznć, iákiégoby drudzy brácia mieć nie mogli: tedy ßácuią wieleby koßtowáło ono budowánié: á dopiéro młodßy ſpłáca bráćiéy, y zgadza ſie z nimi.

Item, gdyby oyćiec dwie żenie miał, z którémiby miał dźiéwki: ieſliby piérwßéy żony dźiéwki ßły zá mąż, y záwźięły poſági, tedy po śmierći oycowéy do dźiału oyczyzny nie mogą przyśdź, ážby piérwéy wróćiły poſági ſwé: to wprzód równo rozdźielìwßy: dopiéro oyczyzná im w równy dźiał przychodźi: O tym ieſt Státućik Mázowiecki, którégo ſie trzymáią v nas.

Item, Gdy Auguſt był w Kraſnymſtáwie: pozwáli ſie dwáy brá ćia o dźiał: á mieli przed tym dźiał przez przyiaćioły miedzy nimi vczyniony. Młodßy brát nie znał ſie do onégo dźiału, á byli obá y ßláchćicy śiwi, y ſtárzy ludźie: Pan Kánclérz Oćieſki, iáko był człek dworzki y mądry, widząc ſtoiących śiwych ſtárców, vczynił do Królá od nich przemowę. Miłośćiwy Królu, á to ſą minorennes, przyczyniam ſie zá niémi, rozſądź ich wáßá K. M. Ználeźiono dekrét. Poniewaž był dźiał przez przyiaćioły miedzy niémi vczyniony per præſcriptiones: y diſponowáli onémi częśćiámi ſwémi, czym ſie dźiał vtwiérdźił. Tedy dźiał miedzy niémi vtwiérdzono y roborowano: á przedśię pomiar zoſtáwiono wolny, áby ieden nád drugiégo więcéy nie dźierżał.

O Bábiznách.

TEż y to ku deklárowániu ártykułu de Parentela o ſpadkách po vmárłéy ręce należy.

Ieſt dawna przypowieść práwna: że Bábizná dawnośći nie ma, y ieſt to in vſu: ále ſie to ma rozumieć nie o ſpadkách máiętnośći nieruchoméy, ále o wnieśieniu, y o ſummách pieniężnych, tá nigdy nie vpada fatalibus, ieſt iáko zapis, który póki quitu nie vkażeß, manet in ſuo robore. Ale kiedy o dźiedźiczną Bábiznę idźie, tedy trzebá o nię czynić intra fatalia.

DE VIOLENTO.

EXemplum Iſagogicum: znáydźieß o tym wyßßéy w źiemſkim práwie w tychże Tytulech.

Márcin ſkárżył ſie ná Mikołáiá/ że w tárgowy dźień ná drodze poſpolitéy ośm ßkotów wźiął mu gwaltownie.

Item, Dźiwiß ſkárżył ſie ná Fálká/ iże świece zágáśił. Támże.

Item, tenże Dźiwiß ſkárżył ſie ná Fálká / że iego pies zá poſczwániém álbo podeſczwániém iego / vkąśił go. Dźiwiß ten

dźiwoczył,

dźiwoczył, nie dármo go ták zwano: boy świécę zgáśił, y pſem drugiego poſczwał. Támże znáydźieß. Podobny to Dźiwiß náß onému Nereiußowi Rzymſkiému, co ono pogębki wyćinał, á kogo bił, záraz płáćił.

Item, Bartoldus ſkárżył ná Andrzeiá że go ránił / ále práwi niechcąc. *Támże.*

Tych wieków przykłády vbiq; occurrunt: *Ale y z pozwów ſámych mądrze piſánych punctatá obaczywáiąc, zwyczay młody Iuriſtá może bráć, gdy ie ſobie będźie ſpiſował: nie tylko z przykłádów álbo iákich Controwerſiy.*

Item, *w ſcrutiniách formy: formy powoływánia zábitych: Z tákich ſcriptur może ſie obaczyć w wielu rzeczách* nouitius. *Ia ieno niektórych tylko dotykam, vchodząc przedłużenia.*

DE CONNVBIIS.

W *Sześćiorgu przykazániu Bożym ßeść rzeczy, które ſą y mą ią bydź namilßé człeku, Pan Bóg dobrotliwy obwárował, y opátrzyć raczył. W piérwßym vrodzenié vczćiwé: w drugim obwárował zdrowié człowiecze: w trzećim ſtan małżeńſki: w czwartym máiętnośći ruchomé y nieruchomé, w czym ſie téż człek kocha: w piątym ſławę dobrą, áby potwarzámi nie byłá zhánbiona: w ßoſtym ſumnienié dobré ná vmyśle.*

Z ſtrony małżeńſtwá ſądy poczęśći v nas odpráwuią ſie w Duchownym práwie. O czym lib. 2. *wyßéy. Ale y pozwów formy* in eo argumento *mogą tu bydź introducowáné.*

DE PROPRIO.

N*Aßérßy to ieſt tytuł, y ná Rocech naczęśćiéy o to kauzy przypadáią: A naprzód o czynieniu ſpráwiedliwośći: gdyż to ieſt Artykuł, przez który ludźie dochodźić zwykli ſwégo własnégo.*

O INSCRIPTIACH ALBO O ZAPISIECH in genere, á potym o kázdym zoſobná: á liczą ich cztérzy, o czym wysſzéy.

CONTRACTVS purus *zową, gdy zgołá co zápiſuią komu.*

CONTRACTVS IMPVRVS, *gdy condicią wkłádáią iáką ná tego komu co zápiſuią.*

QVASI EX CONTRACTV *zową, iáko gdy Królowie przez poſły ſtánowią małżeńſtwá ſwé: álbo téż gdy ſie o Królowánié ſtáráią przez poſły, y condicię przyimuią.*

Item CONTRACTVS personalis, *gdy ná ſie perſoná która przyymuie iákié brzemioná, które z perſoną vmiéráią.*

CONTRACTVS *álbo* pacta realia *zową: gdy y potomki áby tego wßyſtkiégo dotrzymáli, co ná nich oycowie wkłádáią, które winni dźierżeć względem imięnia, chcąli ſie z oyczyzny weſelić: we dle wiérßá:* In quem cadunt bona, in eum & onera. *Acz ſyná zgołá nie może obligowáć oyćiec, co* notoriè *ieſt przećiw wolnośćiam ßláchetckim: ále* in ciuilibus *może: Ale ſyn oycá nie może. Przeto* Decretum Macedonianum *nie obowięzuie długów płáćić ſynowſkich, á zwłaſzczá gdy ſie v kart zádłuży, álbo zápiße. Też znáyduią práwnicy; iże gdźie ſą* pacta realia *álbo contráct, tám y Król y Rzeczpoſpolita nie może wolnym vczynić potomków. Może tedy oyćiec choć zápiſał piérwßey żenie obyczáiem Reformáciiéy połowicę imienia ná tymże imieniu drugiému zápiſáć dług, gdy táką oblig ę włoży ná ſucceßory,* quòd tenentur emundare, eliberare, indemnemque facere *onę część obowiązáną.*

REPRESSALIAE pignorationes *zową, gdy ćiążáią poddánégo w mieśćie, álbo indźiéy dźieckuią zá pánſki dług.*

OBLIGATIONES IN SOLIDVM *zową, gdy iedną ręką mąż z żoną, álbo rękoymie przyymuią dług iáki. y piſzą tám* coniuncta manu *obowięzuiąc płáćić* vnus pro ſingulis, & ſinguli pro vno: *iáko y* Donationes *álbo* Aduitalitates in ſolidum *zową: O tych wßyſtkich rzeczách* Commentarios *ná práwo Céſárſkié rádźić ſie trzebá,* Aretium, *y innych.*

Też wiele ich twiérdzą, że do zapiſu ieſt peremptorius terminus. *To ſie ma rozumieć o zapiśiéch które ſą w Státućie* ad verbũ, *y to ták, że gdy* ad verbum iuxta formam Statuti. *Ale które ſą* extra formam Statuti, *ieno* ex bene placito, *to inna. A tákże o Concordiách ináczéy ſie rozumieć ma, w których czego nie wymięniß, tego niémaß.*

O waznośći Zapiſów y przenieśieniu.

W*piſáć tu Conſtitucią* 1588. *Stá.* 28. *że nie tylko z Grodu do Ziemſtwá, ále y z powiátu odległégo do powiátu ſwégo włáſnégo trzebá przenieść zapis: Iáko Opráwę żęnie ieſli w Lublinie zápiſano, trzebá do Chełmu przenieść, iáko conſtitucia támtá vczy.*

Quatuor cardinales contractus à quibus cæteri deriuantur.
1. *Commutatio.*
2. *Venditio.*
3. *Mutuum.*
4. *Donatio.*

I. COM-

I. COMMVTATIO.

TO iest pierwszy y nadawnieyszy contráct ná świecie: Bo stáry ludźie z przodku, póki signatum aurum, argentum, & æs nie było, tedy ieno rzecz zá rzecz, speciem pro specie, terram pro terra zamięniáli. A to frymárkiem włáśnie zową. A ieśli koniá zá suknią, álbo wino zá pszenicę, to zamiána. Ieśli zá pieniądze, to zową kupnem. Prilus. 499. in glossa marginali: A ten contráct zamiány, iáko y Donationis obá są irreuocabiles. Bo kupienie bliższy może krewny odłożyć, ále dáru y zamiány nie może. Prilus. 506. A iż nie może nikt cudzą rzeczą frymárczyć, tedy Tuitią do prescriptiiéy zápisuią, przydáiąc eliberare, euincere. Ale ieśli y potomki kto obowięzuie, to iuż będźie pactum reale nie personale: przetóż y po dawnośći Tuitia w téy mierze służy. Prilus. 497. Forma zamiány wiecznéy iest nápisána wysszéy w Formularzu: Támże y Tuiciiéy formá dokłádna.

O Commutáciách z Królem y z Rzecząpospolitą, wysszéy w kśięgách pierwszych stoi: która áby nie byłá fraudulēta, tedy Commissarze dáią áże ná Séymie. A trzebá się strzédz záśię by Exekucia nie dáłá się znáć. Bo iáko donationes immodicas & monstrosas, ták y Commutationes insidiosas superior magistratus rescindendi ma facultatem, y iest tego wiele przykłádów. Y Exequutia oná przeszłá zá Królá Augustá, ieszcze ią pámiętáią niektórzy, y ná nię boleią.

II. VENDITIO.

IVż tu nie zá rzecz rzeczy dostáią, áni speciem zá speciem, iáko winá zá pszenicę, co się w zamiánie dźieie, ále zá pieniądze, które zową Mensuram contractuū, kupuiém: Bo iáko miárą domiérzáią co spráwiedliwie álbo niespráwiedliwie, ták pieniądze wymyślono, áby były miárą kupnych rzeczy wszelákich. A pieniądz iest materia przez się infrugifera, ále dla authoritatem urzędu, który znák swóy álbo pieczęć nań przykłáda, ztąd dostáie authoritatem. Prilus. 502.

A rozmáité są species venditionis, które krótko wyliczę.

WYDERKOF recognitionem zową, á po Grécku Emphiteosim: gdy kto pewną pieniędzy liczbę dochodu vroczystégo kupuie zá pewną summę, którą ná vroczysty czás winien przez włásnégo postá odnośić. A kwit téż winien odbiéráć od Kápituły: bo to iákoby contráct włásny Kśięzéy pozwolony od vrzędu. Y Duchowny sąd ma moc o tym sądźić, iáko y o lichwách, y klątwę o to wydáią ná pá-

ná páná y ná kmiećie onégo imienia które zápiſuią. Tenże zaſtáwcá wßyſtki trudnośći práwné winien odnośić y záſtępowáć pod zakłádem: Zá Tuitią obliguią y potomki, iáko bywa, kędy reales pactiones, *iáko zową, przyſtępuią. A ieſt wieczné przedánié, bo áni ten co kupuie nie może ſie ſwych pieniędzy vpomináć, áni Pan onych dóbr, wyiąwßyby chćiał znowu przedáć, y ßkody odnośić.*

Reformatio *Opráwá. Też ią zá* ſpeciem venditionis *kłádą, bo nie ieſt Commutátia, bo zá pieniądze do tego contráctu przychodzą. Nie ieſt téż dar, bo żoná do tego przychodźi zá wnieśieniém pewnéy ſummy, dla porátowánia y náprawienia goſpodárſtwá. Przeto zową właſnie* Reformatio, hoc eſt inſtauratio rei domeſticæ *przez wnieśienié ſummy. Nie ieſt téż* Mutuum, *bo obiemá ták mężowi iáko y żenie y dźiećióm ono wnieśienié czyni pożytek. Ták iże przy żenie zoſtáie* directum dominium *onéy opráwy: á przy mężu zoſtáie* vtile dominium. *Ale ták, żeby żoná ná tym nic nie ßkodowáłá, á mąż cále tego winien dochowáć co mu zwierzono. Y ieſliby przez* dolũ, moram, culpam, *álbo* fortuitum caſum *vtrácona byłá Reformácia, mąż winien nágrodźić z ſwégo. Może mąż* quidem *záſtáwić, ábo y przedáć, ále ze zwoleniém żony y przyiaćioł iéy, których do zeznánia winná przywieźdź. A ma ſie dźiać wßyſtko bez oßukánia. O czym* Aretius *y inni co pißą Commentarze ná práwá Céſárſkié: A Przyłu.* 485. *A to ták doſkonálé białymgłowam w práwiéch Polſkich opátrzono ieſt: że choćby bánnicia ná mężá przyſtąpiłá, álbo ná żonę rozwód, tedy áni przez rozwód, áni przez bánnicią żony nie trácą opráwy ſwéy.*

Ieſt téż y to w zwyczáiu więcéy niż z práwá: Że gdyby mąż trzy żony miał, tedy piérwßéy nie może zápiſáć Opráwy iedno ná połowicy dóbr ſwych, á połowicá mu zoſtáie. Bo tego ſtrzégą práwá áby ſie ßláchćic nie zgołoćił ſam. Ieſli mu tá vmrze, á drugą póymie, tedy tákież ná połowicy, to ieſt ná trzećiéy częśći máiętnośći, á czwarta część mu zaś zoſtáie wolna. Ieſli trzećią ieſzcze póymie, tedy iéy nie może ieno téż ná połowicy opráwić, to ieſt ná kwaterze, álbo ná oſméy częśći máiętnośći. Te condeſcenſię záchowuią Práktykowie in vſu, *ſtrzégąc tego, áby mąż nie był ták* mulieroſus, *żeby miłuiąc żonę ſwą, miał ſie do ſczętu ſam gołoćić. Wyiąwßyby dołożono w zapiśie* ſuper tota & integra medietate bonorum ſuorum. *Aleby to iuż było* extra formam Inſcriptionum Statuti. *Ale y to widzę* irrepſit tacito quodam populorum conſenſu, *z Mázowßa to zánieśiono: Iż gdyby mąż vmarł on co trzy żony miał, tedy potomkowie iego nim do oyczyzny przychodzą, mußą w*

przód

przód coęqwowáć posági mátek swych. To ieśli iest spráwiedliwa, trzebá w to wey źrzéć, y dobrze to vwáżyć, bo słycham od wielu mądrych, że to iest rzecz niespráwiedliwa: zwłásczá gdy mąż żywiąc expressè zeznał y zápisał co po którey żenie wźiął, y winien płáćić. Bo ácz iedná więcéy wniosłá, ále też więcéy wyniosłá: Bo zá hoynieyszy posag, hoyniéy mogły żyć, expensy ná krzćiny dźiećióm swym czyniąc, y ná posági, etć. Druga vbośsza żoná niewinna swym posagiem nágrádzáć tego co pierwsza przyniosłá, bo z sobą o to contráctu nie czynili, bo sie nie ználi: y niewiém iákoby to názwáć, ieno lichwą. Ponieważ zá to co oyćiec vżywał pieniędzy, wtóré y trzećié dźieći muszą płat od nich dáwáć, y poságu swégo vtráćić: o co zmowy nie były miedzy niémi: y owszem mąż káżdéy z nich zápisał, viśćił, obwárował: A przedśię muszą ná swym tráćić. O czym szérokié discursy czynić, niémász plácu y czásu do tego. Ale słusznieysze mi sie zda bydź práwo Polskié niż to Mázoweckié: Aby sie káżdy z swégo weselił, á to co mu zapisem obwárowano y zápisano, żaden mu nie śmiał áni dźiećióm iego wydźiéráć.

Arenda. Też to iest species kupienia y przedánia, vżywánia pożytków rerum mobilium máiętnośći, do czásu tylko álbo kresu pewnégo: kiedy iednák ten co árenduie wymawia sobie tuitią sub damnis terrestribus toto intermedio tempore. Do obiáśnienia tego contráktu, trzebá wiedźieć y rozumieć on rozdźiał, iáko dźielą damnum ante moram, post moram. O czym niżéy, pisząc de mutuo. Bo omieszkánié tákié w Arendách wiele szkody przynoszą. O tych rzeczách Panormitanus dostátecznié náuki dáie.

Locatio. Są to species venditionis, Locatio y Conductio: Gdy ten co náymuie rzecz któréy iest pánem, y ma ią w mocy náiąć y pożytek iéy záprzedáć.

Condvctio. Ten co rzeczy potrzebuiąc onę naymuie zá gotową álbo obiecáną zapłátę do czásu. Bo kiedy wiecznie, tedy rácżéy iest y zową to Widerkof: á kiedy do czásu, to Conductio.

Tu potrzebny iest rozdźiał on, co zową Iuristę, Dolus, lata culpa, leuis culpa. A to ku obiáśnieniu tych contráktów.

Dolvs zowią włásnie, gdy kto wié że to źle, á przedśię sobie tego pozwala: Iáko Dawid, gdy cudzą żonę odéymował.

Lata cvlpa. Gdy kto z niewiádomośći grzészy, wszákże nie z chcenia áni vmyślnie: Iáko gdyby kto nie vczćiwie iáko sie godźi personę iáką nieuczćił która iest ná vrzędźie, á on niewiedźiał o tym. To ieśli czyni z grubéy niewiádomośći, to zowią Latior culpa.

Levis cvlpa zowią, gdy kto niewiedząc circumstánciy ábo oko-

okolicznośći godnych vważenia grzéſzy. A ieſli w równych á potocznych rzeczach, to zową Leuiſsima culpa. *Y ták znáyduią, że Naiemnik* Conductor *winien cále rzecz po ſkończeniu naymu wróćić y oddáć, niewiádomośćią ſie zgołá niewymawiáiąc. Acz baczenia záś godźi ſie vżywáć kto wpada w grzéch z tych trzech ſtopniów. Naprzód* Imperitia : *druga* Errore : *trzećia* Negligentia. *Tu diſcretiiéy, iáko zową, godźi ſie vżywáć. Bo mówią,* Ignorantia non facit peccatum. *To ſie rozumieć ma o ignorántiiéy potocznych rzeczy : ále nie o ignorántiiéy práwá przyrodzonégo. Bo wſzyſcy winni ſą poczuwáć ſie z ſtrony práwá przyrodzonégo, bo ſie z tym rodźimy. Z ſtrony téż niewiádomośći práwá Bożégo, rzecz pewna, że ná krzśćie* obligati ſumus *ieden kożdy wiedźieć o pánie ſwym, y o woléy iego. Gdyż wół y ośieł zna páná ſwégo : á człowiek ná wyobrážénié Boże ſtworzony będąc ſługą Bożym, ku záwſtydzeniu mu ieſt, by ieſzcze niemiał znáć páná á Bogá ſwégo. O tym náß* Panormitanus *Polſki pożytecznie z Commentarzów práwá Céſárſkiégo prżeniół diſputácię w kśięgách Státutu,* pag. 521. *Bo tá diſtinctia o wielkich rzeczách nas vpomina, y ßéroko ſie ćiągnie.*

Contractvs innominatvs, *vczynność zowią nie z Cyrográphu piſánégo, ále z ludzkośći, gdy krześćiiánie między ſobą cértuią, kto dla kogo chętliwiey co vczyni: A on téż diſcretem będąc, wet zá wet iemu oddáie.* Do vt des, Faciam vt facias, *zowią táki contrákt.*

III. MVTVVM.

W *Polſkim ięzyku confunduią* Mutuum *á* Commodatum, *té dwoie ſłowá zowiąc pożyczániem. Ale Láćinnicy rozdźiélnie o nich mówią. Bo* Commodatum *zowią, gdy kto pożycza ná czás áby mu záś tóż wróćił, koniá, śiékiéry, etć. Ale* in mutuo purè *mówiąc do vżywánia trwáłégo przywłaſzcáią, ták iże może y inną podobną rzeczą oddáć, by iedno tąß liczbą, y tąß miárą álbo wagą á dármo oddano było. Przeto* mutuum *rzeczoné ieſt, że ſie przywłaſzcza iákoby* meum tuum *czyni ſie.* Priluſ. pag. 506.

Ryczart. *Ku dowodowi pożyczku trzebá ieſt, álbo świádków, álbo zapiſów, zwłaſzczá tych zepſowánych czáſów, á ták twárdych, że áże do zakłádów przyßło. Iż ieſli ná czás zámierzony nie odda, tedy tyle dwoie przepada. Ieſli y drugi raz omyli, tedy tyle dwoie przepada, złączywßy* cum capitali ſumma *zakład. A tákże y do trzećiégo, czwartégo rázu,* totiens quotiens. *Iáko Spiſka źiemiá powiádáią, że tym kßtałtem záßłá do Królów Polſkich : że ſie ták*

wiele

wiele tego násbieráło, że y sámá zá to nie ſtoi. Bo to iest bogáty contrákt, przeto go Rycżártem zową, á Ricco z Włoſkiégo języká.

Drugy bez téy multiplicátiiéy czynią ſimpliciter, *ále* cum firmiſsima liga, *iáko to oni tenże Rycżart zowią.*

VSVRA definitur: *Ieſli kto względem pożytku pienięgy pożycza, iáko Żydowie czynią płát nieznośny od pienięgy biorąc: To zową lichwą, podobno od Ruſkiégo ſłowá licho, to ieſt, źle lichwá rzeczona ieſt: bo licho czyni y prędko zuboży, y do żebráctwá wielu przywodźi, którzy w to śidło wpadáią. Iáko młodych ludźi* vanæ ſpes de aureis montibus decipiunt: *gdy ſie im y ołowiánych podobno niedoſtánie ku wykupieniu śiebie. Ale przy pożyczániu rzeczy* dominium *y* periculum *wpáda ná tę perſonę, co pożycżuie ſobie, nie ná tego co dáie ná pożyczek.* Vſura vſuræ *záś zowią Rycżártową lichwą, gdy y od tego co przyraſta płat muśi dáwáć, ná raty rozdźieláiąc, álbo nierozdźieláiąc.* Vſura centeſima *zową, która we ſtu Mieśięcy wyrówna ſummę pożyczáną. Albo téż kiedy ode ſtá czérwonych złotych, 12. czérwonych bierze.* Moderata vſura *zową, trzećią część* centeſimæ: *to ieſt po czstéry czérwoné złoté, álbo po ſześći, á nawięcéy po ośmi, wedle condiciiéy perſony która pożycza. Bo niektórzy co* de caſibus conſcientiæ *piſzą, w téy mierze każą vpátrowáć cél y intentią* Legiſlatoris, *czemu Bóg lichwy zákazał:* Ne exhauriatur & depauperetur altera pars. *Otóż, gdy ten co pożycza pomoc ſobie może: tedy dozwaláią w téy mierze od tákiégo pożytek álbo lichwę bráć: dla tego oſtrożnie przydáią tę* phraſim *álbo ſłowo, wedle condiciiéy perſony. Ale zá ſtárégo wieku ludźie zgołá lichwy (iákiémiżkolwiek ozdobnémi ſłowy ią chcemy zwáć) zákazowáli. A to czynili* moti grauibus cauſis, *choć piſmo święté tego* apertè *niewyráźiło. Iáko y* de gradibus conſanguinitatis *mówiąc: Bóg* in tertio & quarto gradu *nie zákázuie v Moyżeſzá żón póymowáć. A wſzákóż oycowie święći ſtáry kośćiół, áby ſie ludźie nie domyśláli ważyć* in primo & ſecundo gradu *póymowánia żón, tedy zákazáli y* in tertio *y* in quarto. *Tákże y o hándlowániu krześćiáńſkim mówiąc, lichwy w trzećich ſtopniách y wtórych zákazano áby ſie ludźie y w piérwſzych nie ważyli: to ieſt kiedy iuż idźie o zubożenié y wniwecz obrócenié bliźniégo. Atóść* multa licent, ſed non omnia expediunt. *Tu niech krześćiáńſki człowiek obaczywa, ieſli nie przyſtoyniéy ieſt* grauitati chriſtianæ *zoſtáwáć* cũ cõſtanti conſenſu Eccleſiæ, *y porządkámi świętémi niegárdźić, y dla vwiárowánia ſie zgorſzénia, y dla tego ábyſmy w co ćięższégo nie wpádli: Iáko*

 ono,

ono, gdy w ſámym mieśćie mrze, tedy y ná przedmieśćie zákázuią chodźić, choć tám nie mrze, ieno dla pilnieyſzégo vſtrzeżenia ſie, godźi ſie w téy mierze Magiſtratum *ſłucháć y bydź poſłuſznym. Wſzákóż iáko gdźie Céſárſkié práwá idą, od ſtá złotych dawáć pożytku, tedy niezdrożna ieſt ná tym przeſtáwáć.* Bo auctis pretiis rerum, *tedy téż* augetur *vſtáwá o lichwách. Iákóż po ſześći złotych bráć ode ſtá w Rzéſzy Niemieckiéy ieſt pozwolono, y ták Duchowni y Swietcy tego ſie trzymáią.*

Interesse *zową dochód álbo nágrodá zá ſzkody, które zową we dwoię.* Ante moram damnum: *Iáko gdyby mi kto był winien położyć ſummę ná S. Pryſzkę á nie położył, którémi pieniądzmi miałem wykupić mégo Creditorá, który od roku do roku ma dźierżéć máiętność. Otóżem ia iuż vſzkodzon. Drugié ieſt,* Poſt moram damnum: *żem ia miał tych dáć pieniędzy ná imienié: álbo miałem ſobie woły ſpráwić, y pożytek ſtąd vczynić, á tyś mi ná czás náznáczony nie dał. Ieſzcze zową iedno* Lucrũ ceſſans, *iáko przykłády té pokázuią: A drugié* Damnum emergens. *Iáko to: iżeś mi nie dał ná czás náznáczony, nałożyłem ná práwo, ná poſły, śląc liſty, etc. To zową* Emergens. *Tych ſzkód nágrody, gdy ſie kto vpomina, zową właſnie* Intereſſe, *y nie ieſt to lichwá, choćby to* in pactis *nie było, winien nágrodźić bliźni. Lecz to* damnum, *co bywa* poſt moram, *w práwie tylko kupieckim ludźiom pozwaláią: Bo gdźieby tego nie było, tedyby ſtan kupiecki zaginął: przez którégo téż* Societas humana *nie może ſtáć. Trzebá iednák wyſtrzégáć ſie, ábyſmy lichwy tym tytułem poczćiwym zdobiąc nie przykrywáli, niech będźie co źle to źle, á co dobrze to dobrze. A co* Leuitici 2. mandatur, vt fructus fundorum computetur in ſortem: *z tego mieyſcá Queſtią ruſzáią, ieſli ſie godźi pieniędzy dáwáć ná imienié: gdyż tu káżdé dochody z roley wytrzymáwáć* in capitalem ſummã *przychodźi. Przetóż tu y contráct Widerkáfu gánią. O tymże wytrzymawániu przytaczáią on Dekrét Moyzeſzów o wrácániu dźierżaw od Creditorów ná święto Iubileuſzá. Ale iżeſmy nie podlegli policiiéy Moyzeſzowéy: tedy znáyduią, że y to práwo ná nas nienależy. O tych rzeczách znaydźieſz w Commentarzách ná práwo Iuſtiniani, zwłaſzczá v Panormitaná. Náſzé Státuty Polſkié zda mi ſie,* Damnum emergens ante moram *zową* damna terreſtria intermedio tempore *ſłowy y terminámi inſzémi, ále iedná rzecz ieſt.*

IIII. DONATIO.

D*Arowánié ieſt czwarty á nalepſzy contráct, że kto z miłośći*

álbo

álbo z ludzkośći co komu przywłaszcza. A ieſt troiáki dar : Pura donatio, & alia conditionalis, & imperfecta. *Więc záśię iedná bywa* in fraudem proximi, *druga* in fraudem Reipub: *iáko dárowizny, które z vymą ſkárbu poſpolitégo bywáią. Są téż* immodicæ donationes, *álbo* Monſtroſæ *iáko zową, które ma moc drugdy zwierzchność naywyſſa káſowáć y rewokowáć. Bo ieſt* regula generalis. Tantùm habet iuris inferior dominus, quantum concedit ſuperior. *A przetóż zá náſzégo wieku zá Królá Auguſtá, Donáciy Alexándrá Królá śiłá popſowano, zowiąc ie* Monſtroſas donationes, *iáko zbyteczné y nierozmyślné. Ale y Papieżowie niektórych Królów Polſkich* vt immodicas & plus æquò liberales *pſowáli y reſcindowáli. Znaydźieſz o tym w Kronikách. Y ácz ſczodrobliwość dárowánia ieſt wielka cnotá, wſzákóż práwo wielkié niektórym perſonam záwiéra rękę do dárowánia. Zoná mężowi,* filius familias *oycowi poddány, śirotá opiekunowi, ſługá pánu, zakonnik, rozpraſzáiący vtrának*, furioſus, *y inni tym podobni nie máią mocy zgołá co dárowáć áni zápiſowáć. Ale y to, gdy* ſterilis *dáruie komu, á záś da mu Bóg potomká : tedy bywáli ták diſcretowie ſtárzy ludźie, y práwo tego vczy, záśię názad tákim máiętnośći wracáli : A záśię dla niewdźięczności, álbo contumeliiéy znáczné : álbo ieſli* libertus non reddit officium ſuum, *że powinnośći ſwéy nie oddáie, tedy nie tylko ſczéré dárowánia rzeczy, ále y tę ná którą ſie pieniądzmi przyłożył tráći. A náwet z Auguſtiná ś. przytaczáią on wiérſz :* Egenus frater Deo anteponendus. *Bo práwo* naturalis legis potiorem quàm ciuilis rationem habet. *Przeto ośiéroćiáłégo człowieká ratowáć nád iáłmużnę dánia przekłádáią. O tych rzeczách ſzérzéy* Panormitanus diſcurruie. fol. 509. De feudis czytay.

Tuitio donorum tantùm ſub damnis *bywa* terreſtribus *nie* ſub vadio; *ále inné rzeczy podobné ſą iáko y w Commutáciách wyſſzéy.*

PRO ADMINISTRATIONE IVSTITIÆ praxis Przyłuskiégo.

CVm autem aliquis citatur, quòd pro hac vel illa iniuria iuſtitiam de Kmetone ſuo non adminiſtrauerit : *ná piérwſzym roku ma ſie ozwáć z tym, że chce ſpráwiedliwość vczynić : A ieſliże według práwá Polſkiégo ma czynić ſpráwiedliwość, tedy ma* figuram Iudicij *záſádźić, to ieſt Sędźiégo źiemſkiégo, Podſędká, Piſárzá, z Szláchty wedle zwyczáiu práwá źiemſkiégo. A ieſli Niemieckim*

ckim kßtałtem, tedy Wóytá y ßeść Przyśięzników oſádźi, y práwo zágái, álbo obwoła, kto ma ſpráwowáć co, áby ſpráwował. Przed którémi ſtronámi ſtrony máią controuertowáć ſądownie. A ieſli ſtroná która baczyłáby ſie bydź obćiążona, tedy mu wolno od ſądu źiemſkiégo ná gruncie iego záſádzonégo áppellowáć do ſądu źiemſkiégo ná Roki. A ſtroná záśię áby ſie wywiodłá doſtátecznie z mniemánia, że iſtotnie ſpráwiedliwość czynić chćiáłá, tedy ma z poddánym ſwoim ſtánąć ná Rocéch, y vkázáć go. Gdźie Sędźia pátrząc ná obwinionégo, obaczywa wßyſtko, w czymby ſie nie do końcá ſpráwiedliwość sſtáłá. y nákázáć czegoby więcéy rzecz potrzebowáłá oná. A gdźie Wóytá z Przyśięzniki Teutonico iure *oſádzáią, tám áppellácia idźie do páná ſámégo onéy wśi, á potym z támtąd do wysßégo práwá, to ieſt do Wóytá wysßégo práwá áppellácia bywáłá. A którym ſpoſobem ma ſie práwo ſázádźić,* materia *ſámá to pokázuie o co rzecz idźie: Ale y to iuż poczęśći záginęło. Bo iáko Komorniká woli kázdy pozwáć ná Trybunał niż do Podkomorzégo, álbo od Podſtárośćiégo do Stároſty áppellowáć co bywáło piérwéy: ták nie chodząc od Annaßá do Kaiphaßá, woli kázdy ábbrewiáturą iśdź, nie áppelluiąc do wysßégo práwá, ſámégo páná poćiągnąć. Tákże więc piérwéy do Burmiſtrzá ſwégo pánowie miaſt odsyłáli o ſpráwiedliwość. A ieſli z Many, do ſądu Manſkiégo. Tákże gdy od kmiećiá pan pozywa, tedy dokłádáią,* cum aſsiſtentia domini ſui. Item pro pœna trium marcarum, *że pan przy ſwym poddánym ſtoi, w pozwiéch winna ieſt rzecz dołożyć: A vżywáią zgołá tego terminu:* Quia tu mihi non vis ius dare, ſeu iuſtitiam adminiſtrare. alludeñ. ad hanc vetuſtã conſuetudinem *oſádzenia ſądu, y zágáienia práwá, iáko ſie wysßéy mówiło.*

Przydáią więc dla cautele z práwá Woźnégo álbo Komorniká, álbo y Deputatá Szláchćicá: do ſpráwiedliwośći, do Viziiéy, do pomiárów, wydánia kmiecych rzeczy, etć. którégo relátia bywa ważna do otrzymánia iurámentu, y zapiſu, Woźnégo iednégo, álbo y dwu, ieſliby ieden niemógł bydź dla przygody, y dobra to cautela.

Item, *ieſli poddány ręczył cudzému poddánému, á páná ſie niedołożył przedtym, tedy pan niewinien ſpráwiedliwośći czynić. Bo* tãtum habet iuris inferior dominus, quantum conceſsit ſuperior. Regula Iuris.

O DRZEWACH.

O *Drzewách y o rzeczách z máteriiéy iákiéy vczynionych. Ieſli ſie máteria drozßa znáyduie, ma iéy formá vſtępić: ieſli forma*

drozßa

drozßa, tedy iéy ma máteria podléc. Który fundáment ábo principium *w práwie demonſtrátią czyni w wielu rzeczách wielkich. Iáko tám dáią przykład: Iednégo ieſt drzewiána tablicá, á ná niéy drugiégo przepyßné málowánié. Tedy względem málowánia, tablicá ma bydź málárzowá, á o tablicę ſie zgadzáć. Tákže ſie ma rozumieć, gdy krußec złoty naydą ná czyim grunćie: ponieważ krußec Królewſki ieſt, tedy y grunt zátym ſie ćiągnie: Ale iuž y té* Regalia *Królowie poßledni Rycérſkiému ſtanowi puśćili.*

Item, *Skarb kto nálazł ná czyim grunćie, tedy y ſkarb ma bydź onégo páná: bo drozßy grunt niž ſkarb.* Item, *kto czyniąc ſtaw ſobie wielki ná ſwym, tráfi mu ſie nieco zálać ſąśiedzkiégo. Ztąd ſobie ná pomoc biorą bogátßy, áby mogli ſpłáćić łąki zálané: Ale v-*ſus *ináczéy v nas trzyma.*

Item, *kto w leśie drzewo ná naczynié iákié vtenſilia ſobie czyniąc, diſcursy piękné znaydźieß* ex iure ciuili *o tákich rzeczách w Státućie Przyłuſkiégo* fol. 346. 347. 348.

Z téyže demonſtráciiéy płynie, kto ná czyim grunćie zbože śieie, tedy odpada od náśienia. Ale powiádáią že ten Státut nie ieſt in vſu. *y mówią drudzy: Kto śieie, ten žnie y śiáno bierze. Ieſli práwi máteria drozßa, tedy práwi* duplum *płácą.* Item, *ſczépie ná czyim grunćie wſczepioné ieſt, tedy ie Arendarz winien zoſtáwić.*

Mixtum *záśię znáyduią, kto* ex alieno melle potabile mel *czyni.* Taxus æquatur arbori, vbi ſunt paucæ ſyluæ. Item, ædificatio in alieno fundo. Vtenſilia in aliena ſylua.

Imięnié leśné Arendarz náymuiąc, ma go užywáć ták coby nie ſpuſtoßył: Nam ſyluis vtendum, non abutendum: *á zwłaſzczá kto ſobie nie wymawia, žeby mu wolno ſpuſzczáć do Gdáńſká,* ſuo malo *to vczynił.* Expreſſa docent, non expreſſa nocent. *o tym* Prilu. fol. 522. Regula. Vſufructuarius cauſam proprietatis deteriorem facere non debet.

O SIANO.

S*Tátut* anni 1568. *wykłádáią, že od kåždégo wozu śiáná trzy grzywny winy przychodźi kto gwałtem bierze. Bo ieſliby od pobránia wßyſtkiégo śiáná trzy grzywny tylko dáć przychodźiło, tedy ták wźiąć té dźieśięć wozów, iáko y ieden wóz. Lecz záśię replikuią niktórzy: muśiałby o káždy wóz zoſobná pozwáć ſwym pozwem: Ale* non ſequitur. *Bo kto o dźieśięć ſósn pozywa, nie winien oſobnym pozwem pozywáć o káždą ſoſnę,* ſaluo iudicio aliorum.

 Occu-

Occupatio bywa quinque modis. *Ná co ma mieć wzgląd Sędźia.* Priluſ.
- Facto.
- Tempore.
- Conſulto.
- Caſu.
- Violenter.

O MYSLISTWIE.

DE venatione. *Ptáków domowych*, pauonum, columbarũ, de apibus ſi quis examina apum intercipiat, varij caſus *v Przyluſkiégo* 549. Magis propriè 555. 556. Caſus varij. Cum compurgatoribus non tumultuariè ingrediendum, & maximè ad ſacroſanctum iudicium Tribunalis regni. Vnde lex militaris. Iaculum emiſſum non amplius redit ad dominum.

OBORA.

COnſuetudo Cracouienſis.

Ab equo in ſegetibus in compedibus reperto, duos groſſos foreſtalium numerant. 552. ℣. 11.

Item, pro quolibet iumento, vel pecore vnam quartam denariorum damni paſſo tenetur 552. ℣. 11. Is qui ex foreſta redimit, eliberare vult. *Ale popráwy trzebá o czáśiéch zámierzonych wolnégo páśienia. Bo święty Woyćiech teraz po popráwieniu Kalendarzá rániéy bywa dźieśiąćią dni, niż pierwéy kiedy ten Státut piſano. A tákże o świętym Michale.*

De notationibus: *o licowániu w oborze, y o licownym roku, w Stárośćim práwie Grodzkim znaydźieß.* Item *v Przyluſ.* fol. 555.

Poſſeſſor bonæ fidei quis dicatur: Qui bono titulo poſsidet.

Bonus verò titulus probatur tribus modis.
- Scriptura.
- Teſtimonio. Priluſ. 551.
- vel Iuramento.

O tych rzeczách quæ contraria goſpodárſtwu.

ZEby ſie tu nie przedłużyło, muśi to ná potym odłożyć. *Rekuduiąc drugi raz, będźieli ſie zdáło, może té Tytuły Práktyki przydáć záraz pod Tytułmi w Státućie, żeby záraz iedná rzecz drugą obiáſniáłá.*

TRZECIA CZĘSC PRAWA ZIEMSKIEGO.

DE ACTIONIBVS,

co zowiemy PROCESS:

A ten

A ten się dźieli ná trzy częśći: Antecedentia, Consequentia, & rei adiuncta.

PIERWSZA CZĘSC PROCESSV, ante latam sententiam.

ROKI.

ACz *práwo mówi zákázuiąc, áby* in festis celebrioribus *Iuridiki nie bywáły: wßákóż w niektórych źiemiách w Swiątecznė dni w Poniedźiałek Roki sądźáią: Ale iednák nie zdawáią: y mógłby o to nágrzać sądowych, vczyniwßy protestátią ná nich. Boy ná Tribunale to záchowuią, żeby święta były świętámi, zwłasczá poważné święta.*

LEZENIE KSIĄG.

N*A leżenié kśiąg ku brániu pieniędzy pozywáią: ále zá mych młodych wieków od Pisárzá w tey mierze do Sędźiégo áppellowano, iáko y od Komorniká do Podkomorzégo, od Podstárośćiégo do Stárosty. Od sądów które skłáda Szláchtá Niemieckim obyczáiem gáiąc práwá, do sądu wyßßégo práwá: á piérwéy y do sámégo Máydeburku áppellácię bywáły. Co wßystko skróćiły té przewłoki: zárazná Tribunał áppelluiąc.*

PROCVRATOR.

K*Siądz gdy o Kośćielną spráwę może sam prokurowáć.* Prilus. 645. ℣. 10. Parag. contra œconomum. Item, miserabilium causas 625. *odpráwowáć.*

Mvlier potest procurare *gdy o swoię rzecz idźie, ábo krewnych swych* 644. *Sam káżdy w swéy rzeczy może prokurowáć: A w ten czás nawięcéy Sędźia przećiw tákiému ma bronić fortélów vżywáć, y win nie ma bráć vmyślnie. Allegule Constitucią Séymową własną.* fol. 647. Parag. Omnis ergo.

Item, Procuratorem præuaricatorem *zową, który ná zmowię stronie, któréy miał brónić, kauzę tráći vmyślnie.* Prilus. 631. *Abo ieśli płázą idźie, chcąc obu stron łáskę sobie zyskáć, oboiętnym się pokázuie.*

Exceptię które służą przećiw Prokuratorowi przećiw personam, co zową coniunctas.

COntra defensorem, contra excusatorem, contra Syndicũ, contra œconomum *od Duchowného stanu,* contra Tutores, con-

tra Nosotrophos *co ßpitale opátruią: krótko á reiestrownie wspomina, wolę tám czytelniká odesłáć, niż długośćią się przykrzyć.* Pril. fo. 645. Item, contra Tutorem *piękné discursy o Inventarzách, które po vmárłey ręce czynią.*

Prokuratorá máią dźiś zá słußnégo, nie ták dla tego że broni kauzy dobrze, ále że zábieżeć vmié y przyśiędze, y áppelláciiéy: gdyż w tych dwu rzeczach winowáycy nádźieię pospolićie pokłádáią zwłóki.

WOZNY.

C*Hoćiaż Actor ma, y winien bydź* paratus, *wßákóż* ex benignitate iuris *Actorowi dáią ná postáwienié Woźnégo: bo mogłá go zła drógá, powódź, álbo niemoc zátrzymáć: Ale y w máßkáry vbrawßy się, tedy go zákrywáią. Lecz kto ná Woźné bierze á niedowiedźie, ten rzecz tráći. Iáko y* ad munimenta specificata *kto bierze á niedowiedźie.* Fol. 659. 40. 12. *Téńże Przyłu.*

Porządnie téż czynią którzy przydánia od sądu proßą Woźnégo ábo y dwu dla przygody, by iedno nie zániémógł. A ku oddawániu z Dekrétu iákich rzeczy, roboty, śiáná, wydánia kmiećiá, sługi, etć. czynięnia spráwiedliwośći. y brákuią tym, ieśli swóy Woźny, ieśli obcy. Acz y sąd zgołá ná Woźnégo osobie nie polęga: muśi iednák przyśięgą popráwić intentiiéy swégo pozwu ten komu dowód nákażą, choćby zá nim Vizia wyßłá. Téż Woźnégo gdyby się pókazał w nim falß, nowi práktycy do Stárosty pozywáią. Tégo przykład wysßéy znaydźieß. Prilu. o *Woźnych* fol. 628.

POZWY.

S*Ilné zámießkánié się téż dźieie spráwiedliwośći z strony pozwów: bo choć Królowie Sochaczowski obyczay chćieli znieść, tedy przedśię mimo to psowáć pożwów Sędźiowie dopuszczáią z ledá przyczyny. Yvczynili sobie Státućik nowy, powiádáiąc: że práwi wolno vymowáć z pozwu, ále przydáwáć nie wolno. Gdyż w tych Státućiech czterzech, które wysßéy w kupę są znieśioné* de defectuosis citationibus *dokłáda,* propter omnes defectus citationis *winnie bráć. A poßledniey ßy Státut* ad amissam citationem *dozwala y odnowić cále pozew. O czym wysßéy. Y trzebá podobno postánowić, gdy kto chce áby nie psowano pozwu: áby w Káncelláriiéy pozwu pisánégo niegodźiło się psowáć.* Quantitas prati per currus æstimatur: quantitas agri per coretos.

Wyliczenié

Wyliczenié słów, o które teraz psuią pozwy, gdyby ie kto opuśćił.

PRoximè, immediatè, *y w Dácie, y przy náznáczeniu Roku*, Dominus ſtat pro pœna. Aliorum iuribus nihil nocendo: *ále tego nie wſzyſcy vżywáią.* Quantum pro ſuo & tuo intereſſe, *ieſli* Actor *y* Reus *ma* comparticipes *w oney kauśie, pilno trzebá dokłádáć,* Vigore Regio: *ieſli od Stároſty.* Datum in Caſtro. Deſcripto loci in Curia.

CONTVMATIA.

REieſtr peremptoriarum actionum *v Przyłuſk. znaydźieſz* 637. 634. *Przydáią téż kiedy do zapiſu kto pozywa: ále do zapiſu wedle form Státutowych zápiſánego.*

Item, *áby ſie nie ważyli ludźie wtórego pozwu nie dáwáć zá piérwſzy záraz, iáko to iuż náſtáło: Lékárſtwoználeźioné w Proceśie, áby ſtroná przyśięgłá, że o piérwſzym pozwie nie wiedźiáłá. Ale tym popſowano záś co przydano:* nihilominus *przyśiągſzy* reſpondeat. *Więc iuż náſtáło, mali vbogi człék záraz odpowiádáć, woli nie przyśięgáć, á záraz* imparatus *odpowiádáć. Anoby ſnać lepiéy, coby potwarcá przyśiągł, co powiáda że wydał piérwſzy pozew, áno nie wydał.* Saluo meliori iudicio *Práktyków. Bo* Actore non probante, abſoluitur Reus.

Item de Reconuentionalibus citationibus *trzebáby obiáśnienia. Bo ten, który ſie twiérdźi bydź pozwánym* reconuentionaliter, *ſam, gdy ná inégo mieni, ſam to czyni poprzedzáiąc. A ták ná to probá tu niech będźie, káżdy pozew właſnie* purè & merè *názwány* Reconuentionalis, *ieſt potwarny: A ták przy któréy ſtronie potwarzby ſie nálázłá, ten ſam* reconuentionaliter *pozywa.*

AD TRANSLAPSAM CITATIONEM.

INſza ieſt rzecz Tranſlapſus terminus, *á inſza* Tranſlapſa Citatio: *Bo* Tranſlapſus terminus *ſtawa ſie z ſtrony Sędźiégo, gdy niedoſądźi Roków, álbo záchorzał, á w tym niedoſzły Roki. Ale* Tranſlapſa citatio *ſtawa ſie z ſtrony Actorá, gdy przeſtąpi Roki iedné álbo dwoie dla iákich przyczyn, tedy potym* ad Tranſlapſam citationem *pozywa.*

Ieſli téż zepſuią pozew, á dołożą tego: Citet denuo ſi vult: *Ták iuż nie trzebá iedno poprawić wtórego pozwu, tedy muśi nań odpowiádáć ſtroná: Iedno trzebá ták dołożyć w pozwie:* Inhærendo decreto

creto libertatis pro parte tua lati, ex quo Actor prætermisit hoc vel illud in sua citatione: ideo à citatione illa & termino ex ea prouenień. non autem à causa, pro illa vice tantùm liberos & absolutos fecit & pronunciauit. Ideò corrigendo citationem, & defectus eius supplendo, denuò te citat, &c.

WET IAKO DA IEDEN drugiému zdáiąc.

K*iedy kto* astutè *ná końcu Roków álbo Trybunału zdáię* in lucro: *tedy drugi czyhá, á iesżcze chytrzéy vczyni, że áreśtuie: á ták onę kauzę ná drugich Rocech naprzód sądzą: Ale trzebá przypozwáć obyczáynie śtronę.*

COMPARTICIPES in solidum.

Priluſ. Fol. 614 Ver. 20. COmparticipes in solidum (vt vxor cum marito) possunt abesse. Tantummodò de ratihabitione illorum, qui præstò sunt, caueant. Item fideiussores in solidum, cum alter pro altero soluere promittit integrum requisitus: *Albo iáko w mieyśkim práwie tego terminu vżywáią.* Vnus pro omnibus, & omnes, singuliq; pro vno satisfacere promittunt.

POSITIO INORDINATA CITATIONIS.

Idem Fol. 543. Ver. 10. QVisque domo ita abesse debet, vt iuri semper satisfaciat: quippè si non iussit, nesciuit, vel nescire potuit: aut intrà tam breue tempus mandare non potuisse: *té* Exceptiæ *idą.*

Potrzećié dopiéro pozew tribuią y gánią.

Fol. 66. Ver. 22. SI certa sententia elici ex ea non potest: Nota. Sed hoc ante litis contestationem, aliâs sero. Item examinantur solennitates citationum, sigillum, Membrana, Titulus Regis: si pueriliter scripta, spatium nullum vbi consignari solent decreta.

Citatio triplex { Scripta. / Viua. / Realis per lictorem: omnium pessima. }

Qui plus petit, denuò petat. Et aliâs causam perdebat.

Item nihil ambiguè ponendum in libello, sed indiuiduum describendum: vt de agro, an iure hæreditario sit possessoris, vel acquisito, vel vtroque. Priluſ. fol. 614. ver. 18.

Intentio & affectatio Citationis scripto inseratur. 616.

Item

Item Citatio ſimplices propoſitiones contineat non combinatas. fol. 614. ver. 24.

Item vitetur affectata ſtructura eius: vtque differat Citatio à controuerſia: nam argumenta probatoria ei non inſerantur, ſicuti fit in controuerſiis. Quanquam hac ætate in controuerſiis argumenta expreſſè non ponuntur, ne præmoneatur aduerſarius niſi tectè. Vnde controuerſię quæ nunc fiunt, ſi conferantur cum controuerſiis veteribus, Querelæ potiùs, quàm controuerſiæ merentur dici.

Cauendum etiam vnicè, ne citatio vna alteram perimat.

Item citatio debet conformis eſſe cum Proteſtatione, viſione, Decreto in eſſentialibus.

Omnis citatio merè vel purè Reconuentionalis, calumniam in ſe continet. Nec metienda eſt tempore, qui prius eam volens anteuertere omiſit: ſed vt dictum eſt, ſi in ſe calumniam continet & pro eodem à citato ſicuti ab Actore intenditur. Pril. 638.

Z ſtrony położenia pozwu záchowuią niektórzy w Woiewództwách że Woźnowie obyczayni pozwu źiemſkiégo nie oddáią w ręce ßláchćicowi ſámému, zwłaſzcżá ośiádłému: gdyż to ieſt ceremonia kiedy pozywáią nieośiádłégo circa Facionatum terminum, *iáko zową.*

O SZESCI EXCEPTIACH PRZEDNIEYSZYCH,
A naprzód prawdziwą niemocą.

Idem Author 659.

SVb veræ infirmitatis titulo accidentalia impedimenta collocantur.

De Accidentalibus impedimentis, idem author fol. 640. ℣. 24. Et maximè vbi perſonalis aſsiſtentia requiritur.	Peſtis. Funus domeſticum. Inſultus latronum. Carcer. Pontis raptura.	*Bo y vmyſlnie więc ná przepráwiániu zá ſtępuią.*

Sed ſicuti veram infirmitatem vel ægritudinem iuramento comprobant; ita & hæc impedimenta, ſi non ſunt ficta, probatio incumbit.

W źiemi Sędomiérſkiéy ieſzcze trwa do tych miaſt Conſuetudo, *że* ſimplici infirmitate, *to ieſt, bez iurámentu odkłádáią.*

A Dilatione vera infirmitate tantùm vnum groſſum numerāt.

Contrà: ſi opponatur ægritudo, quæ in habitum tranſit: ideo cœcus,

coecus, mutus, ſurdus poteſt eſſe actor. Idem 643. ℣. 8.

Cùm quis ob citationem amiſſam ſe excipit : neſcio an iuramento teneatur comprobare, cùm aliam loco prioris citationis paucis mutatis proponit. Itaque cùm magiſtratus vana iuramenta vitare debeat, neſcio an in re adiaphora ſeu indifferenti iuramentum neceſſe habeat interponere. Nam ideo citatus nec rem, nec terminum amittit. *Ale w ſądźiéch doświádczonych rzecz pewna że niedopuſzczáią iurámentu.*

Ná Wizią. Idem author fol. 647.

A *Iżby ſie okázia potwarzom, ſwarom, y krzywoprzyśięgániu odćięłá, ktemu iżby Sędźia pewnieyſzy był, o co, y o którą rzecz grá idźie,* & de quali & quanta iniuria *ma ſąd czynić: tedy ták powodowéy ſtronie, iáko y pozwánéy Dilácię pozwaláią do dwu niedźiél ná Wizią ku okazániu przed Woźnym, którego ſąd ma przydáć, coby nie był podeyźrzánym, y Szláchćicow tákże ku niemu przydáć, przed którémi ma pokazáć iáſnie, táką á táką, ná tym ábo ná onym mieyſcu krzywdę: którą pokazawſzy, ſtrony ná przyſzłych rocéch, máią plác controwertowáć o onę rzecz, to ieſt, ieſliby táy tákowa, y ták wielka, y ná tymże mieyſcu vczyniona iáko ieſt w pozwie opiſána. Czego iednák iurámentem oná ſtroná winná poświadczyć, która lepſzé dowody ná Wiziiéy pokazáłá. Bo iednák ná ſámégo Woźnégo powieśći tá rzecz niepoléga: wſzyſtko v nas hártuie przyśięgá. A ieſliby niezgodá byłá między ſtronámi czyi on grunt był (A w Mázowſzu y ná pápierze wymálowáné położęnié onégo mieyſcá przed Sędźiégo Woźny przynośi ábo Komornik: bo y Komorniká drugdy dla pewnieyſzéy wiáry wysyłáią od ſądu.) tedy Aktią záwieſzáią dotychmiaſt, áż ſie ſtrony rozeprą piérwéy o właſność dźiedźictwá, álbo dorozgránicżenia álbo rozmierzenia.*

Conſt. 1588. *Ale potym Conſtitutią vczyniono, ktorą znáy dźiéſz* tit: Proprius labor. Item titu. Viſia. *Ze kędy* de proprio labore *idźie, tám* Viſia *nie idźie, áni ma ſędźia Vizią ſpráwy onéy przewłáczáć dopuſzczáć. A potym iáko ná Vizią wźięto: iuż przećiw pozwu nie godźi ſie mówić, ále wypráwiwſzy vizią onę, ná propoſitią pozwu ſtroná tylko ma odpowiádáć. A gdźieby ſie Vizia niezgadzáłá* in eſſentialibus *w przednich rzeczách: to ieſt, żeby mówił o tych rzeczách y dobrách, á Vizia ná innych mieyſcách okázowáłá ſie, nie ták iáko ná pozwie ſtoi: Tedy z téy przyczyny y pozew, y* cauſa *oná wniwecz ſie obráca: przeto oſtrożnośći trzebá, coby ſie przy Viziiéy nic dał vwodźić*

wodźić od pozwu, iáko więc chytrzy ludźie zwykli czynić. A ieſliby też która ſtroná czáſu oney wizyiey nie pilnowáłá, álbo żeby ſie z Woźnym ná onym mieyſcu y ná Roku zámierzonym niepokazáłá. W tey mierze zá zeznániém Woźnégo ſtrácenié káuzy, o którą ſie rzecz toczy, ćiągnie ſie, y condemnuią ſtrony. Nie wádźi mieć tedy y drugiégo Woźnégo przy tákiey rzeczy, żeby nie zfałſzował przydány Woźny. Niektórzy dwu woźnych do wizyiey vpraſzáią ſobie dla przygody. Bo mógłby ſie rozſtękáć ieden, álbo od ſwégo páná bydź odeſłány: tedy drugi ná iego mieyſce może náſtąpić. Y dla innych reſpectów nie gánią tey oſtrożnośći. A ieſliby która z tych ſtron ſtráchem álbo gwałtem iákim od onégo widzenia odrażáłá, álbo ſtronę náchodźiłá nie vczćiwémi ſłowy, álbo iáką popędliwośćią, álbo też y rány zádáłá: tedy táki zá tego ma bydź rozumian, iákoby też ſądowému mieyſcu gwałt vczynił, y ſrodze tákiégo pęnuią zwłaſzczá w Mázowſzu. A ieſliby też powód ná oney wizyiey przed onym to vrzędem pooránia álbo gwałtu inákſzégo niepokazał iáko w pozwie ſtoi: tedy obwinionégo wolnym bydź ſkázuią od pozwu ná ſámę relátią álbo zeznánié woźnégo, który był do oney to wizyiey przydány, Formularz piſánia wizyiey zápiſawſzy Act nápiſáć ták iáko ſie rzecz dźiałá.

Si impoſſeſsionatus ſit is qui appellat, ſtatuat fideiuſſores.

SCRVTINIVM.

Pátrz w Státućie, Tit. Scrutinium. Conſt. añi 1589. Cõſt. 24.

AD MVNIMENTA.

Y *Sámému Aktorowi* ad Munimenta *dáią, iáko y ná poſtáwienié Woźnego, y* Vera infirmitate. Priluſ. 641. 525. *Ale gdy pozywáią ku inſcriptiiey, tedy nie dáią Dilátiiey* Ad Munimenta, *iedno* ad Quietationem. Aliâs *ieſli nie dowiedźie, tedy wedle przypowieśći. Czym kto chce wygráć ſpráwę, tym przegra naprędzey.* Sicuti *gdy* pro maiori *biorą: ták y tu ma bydź. Abowiem* pro maiori *biorąc: á nieokaźe tego*, aut ex parte adfert inſufficiens. Nam vtrobique, & pro maiori *biorąc, y* ad munimenta, conſimilis eſt ratio.

Non obſignatis munimentis, ſicuti & priuatis literis, ſimiliter & protocolis (nota) nihil probatur in cauſa. Idem 655. ℣. 21.

Munimenta poſt iudicatum reperta, non retractant ſententiam, 662.

Miał Nagot wieś, którą trzymał z przodku zastáwą, á potym kupnem Potomkom swym oyćiec co przedał, zwierzył się, y roskazał áby po śmierći iego pozwáli Nagotá ku bránu pieniędzy ku zastáwie, która byłá nie kássowána. Nota. *Trzebá kássowáć dla tego zastáwy, opráwy etć. y przyśięgę skazano Nagotowi zstępić z imięnia. Po tegodniu Nagot ználazł list wiecznośći: ále prózno. bo nie wczás. Powiádał Nágot że go oszukano: Bo Pisarz był, gniewáiąc się z nim, woskiem zlepił kárty, gdźie ten zapis był. A ták wártuiący szukáiąc Nagot, záwżdy przestępował ono mieysce. Aże potym przestrzeżony obaczył wosk, obaczył y zdrádę. Ale po obiedźie łyszká, nie wczás.*

Ieśli extra regnum *przychodźi Munimentá szukáć, tedy tyle dwoie, to iest, ná trzećie Roki wszyczáią czásu, święta w to* spatium *ráchuiąc.*

Przyday do tego Conſt. anni 1588. *kędy wylicza Munimentá dwoiákié. Pátrz w Státu.* Tit. Munimenta ſimplicia & ſpecificata, *iáko y* Acceſſorium Leue, & cauſam perimens.

AD CORRIGENDVM CVM ACTIS, ET amiſſa incendio Munimenta, *téż się strony biorą.*

SI falſitas ſubeſt: ſi non legibiliter ſcriptum: ſi abbreuiaturę inuſitatę. Abbreuiaturarum naturam *kto chce wiedźieć, czytáć w Grámmátykách o tych trzech figurách, co zową* Syncope, *kiedy we śrzodku słowo zléwa się,* vt dn̄s pro dominus. Aphęreſis, *kiedy pierwszą literę odetną,* vt pro cōtemnere, temnere diuos. Apocope, *kiedy nákoniecżną syllábę odetną,* vt ad videñ. audieñ. decerneñ. pro videndum, audiendum, decernendum. *Zwyczaiu Káncelláriiéy nalepiéy się trzymáć. A gdźieby w natrudnieyszym rázie, tedy* ad corrigendum cum Actis *biorą: Ale gdy Actá przy sądźie legáią, tedy tá przewłóká niepotrzebna. Bo nie dáleko chodząc księgi otworzywszy, może popráwić, wyiąwszy żeby z protokołem* controuerſię, *co strony oddáią, trzebá sámé Actá zgodźić.*

Ob amiſſa Munimenta iuramento præſtito ex benignitate iuris, Tribunal concedit dilationem ad eximenda ex Actis. Sed ſi admonitus ob amiſſam citationem ſe excipiat, iuramento non opus eſt: Quia tantùm de termino agitur. Id vſu obſeruatur.

PRO MAIORI.

SI literas huiuſmodi non portauerit, aut portatas in aliqua parte

parte eorum quæ habeant continere insufficienter produxerit. Priluſ. 641.

Item ſi recipit ad ſummam nominatam, iam non debet oſtendere maiorem: ſicuti quidam affectatè iuſtificare ſe volentes, oſtentare ſolent. Cauendum hîc; Ne quid nimis.

Conſuetudo. *A tym którzy dobrowolnie nie mogą przybydź álbo ſtánąć: Iáko kiedy kto ná naukę zàiedźie, álbo po Rycérſtwie ozdobnym do cudzéy nátiiéy, álbo ſłużbą ſie zábáwi: álbo ná pielgrzymſtwo z nabożeńſtwá ſie vda: Albo téż, gdy poniewolnie dla* Exilium, *poymánia, dla więźienia zátrzyman ieſt. Dáią mu téż Dilátią, więcéy, práwi*, ex æquitate, quàm ex ſummo iure: *bo ſie téż to iákoby* pro maiori *rozumie. Iáko przykład pokázuie onégo pobożnégo człeká, którégo gdy do práwá wołano, w kośćiele był ná pilnych modlitwách: potym gdy go pęnowáć miano, wedle práwá exciponował ſie, że miał* pro maiori *ſpráwę z pánem Bogiem, y był abſolwowan. Bo zá ſtárych ludźi więcéy ſie oględowano ná ſpráwiedliwość, niż ná práwo, nie ták iáko dźiś. Wnet grożą: Mów do práwá: Więcéy teraz do práwá idą, niż do ſpráwiedliwośći, choć Sędźiowie przyśięgáią ſądźić piérwéy wedle ſpráwiedliwośći, dopiéro wedle práwá: á potym wedle controwerſiy.* Te Dilácie de benignitate iuris indulgentur.

Liſtámi priuatorum *náwet y protokołem nie idą dowody w téy mierze.* Idem author 633. ver. 20.

AD EVICTOREM CONVENIENDO.

IEſliby Prokurator, Opiekun, álbo Curator podiąwſzy ſie iákiégo brzemięnia, nie ſtáwił ſie w ſłowie: tedy nie pan, nie śierotá pupillus, *ále on ſam to winien znieść.* Idem 642. *A káuzę záwieſzáią á* Terminis ad Terminos. Item 647.

Czáſy niektóré zwyczáyné w práwie:
- Per quindenam, 15. *dni: to ieſt we dwie niedźieli.*
- A terminis ad terminos.
- Ad terminos proximos.

IN criminalibus *trudna ieſt* euictio: *á wſzákóż tráfia ſie: Są tego przykłády: Ale* odioſum *ieſt wſpomináć.*

NA SWIADKI.

VNus teſtis, nullus teſtis. Item ab hominibus igni fatigatis, aliâs *ná męce*: ab inſanis, ebrioſis & pueris, veritas interdum elicitur, vt iudex informatus prudentius diſcernat. Idem author fol.

 656. ver.

656. ver. 6. Iudex per ſubdelegatum poteſt examinare teſtes. Parag. Si: Alibi teſtes ante litis conteſtationẽ producuntur. Apud nos non niſi ex ſententia iudicis 656. ver. 20. Cicero, artificioſam orationem, vocat fictam.

Multa ex facie facinoroſorum, ex complexionibus, & artem phiſiognomicam, iudices cognoſcunt & colligunt. Ideò in criminalibus præſens, perſonaliter cauſam dicit reus.

Item ex coniecturis, nempè ſi fuerit teſtis	Varians.	Si titubat in ſermone.
	Cum inimicis conuerſatus.	Si obſcurè & confuſè loquitur.
	Excommunicatus	Si garrulus.
	Monachus.	Si plus quàm queritur teſtatur.
	Si fuerit verboſus	

PROTESTATIAE *téż do Aktu świádectw należą: Iuż teraz Proteſtántom tákim nie záwſze dowodu przykázuią: wyiąwſzy* in recenti crimine *ieſliż ieſt vczyniona*, & cũ ſolennitatibus *znácznych*. Item ſi præſente parte aut delegato Iudicis vel Deputatorũ. *Tákié* proteſtatiæ *y* ſolennitates *obſerwuią, kiedy idźie* de violatione & oppreſsione virginum, mulierum. Inde in ore nobiliũ verſatur illud dictum: *Dla chłopá Woźnégo miałbych wſzyſtko ſtrácić.* Item, *kiedy* ex copia *dáią* proteſtatiæ *do Grodu, tedy zda ſie bydź rzecz podeyźrzána: dla tego vſtna relátia zda ſie bydź poważnieyſza do wiáry. A przeto mądrzy Piſárze dokłádáią proteſtátią* ex copia reproducta. *A o vſtnéy relatiiéy przytaczáią on wierſzyk:* Plus valet viua vox, quàm mortua pellis.

DILATIO PROPTER ÆTATEM MINORENNEM.

LAtá teraz znayduią ná Trybunale dobrze mnieyſzé niż w Státućie ſą opiſáné: A to dla tego, áby ſie nie przewłaczáłá ſpráwiedliwość dla wymowki, że kto lat nie ma. Wſzákóż to bywa directè & indirectè: *To ieſt, że* directè vel præciſè ob minorennitatem reſpondere cogitur. *A* indirectè, *gdy go znayduią bydź* inhabilem ad præſtandum iuramentum. Priluſ. 639.

SVMMOWNE ZEBRANIE WSZYTKICH EXCEPTIY.

Exceptiones aliæ ſunt	Ex parte Iudicis.
	Ex parte Actoris.
	Ex parte Rei.
	Ex parte Procuratoris.
	Ex parte temporis, *co téż prǽſcriptią zową*
	Ex parte fori, *co Ewocátią zową.*
	Ex parte inhibitionis.

Ex parte Ivdicis, *znaydźieß w Státućie sámym w kśięgách x. A Przyluſki* 643. ℣. 10.

- Si ante, vel poſt tempus petit, hoc eſt, ante decurſum anni, vel fatalia.
- Si incerta petit, hoc eſt, ſi non certis circumſtantiis definitas res petit.

Ex parte Actoris, Idem author 643. ℣. 28.

- Si plus petit, aut ſi duę vel tres propoſitiones in citatione reperiuntur: hoc eſt, *ieſli* taxa hyperbolica, *niepodobna ku wierze.*
- Si præpoſterè petit: *ieſli piérwéy o krzywdę niż o grunt, piérwéy o porąbánié niż o gránice w leśie.*
- Si incompetens Actor, ſi pro aliena cauſa petit, vel ſi comparticipes omiſit: vtrobique enim addendum, Pro intereſſe tuo & ſuo.

Item, Si idem qui vendidit repetit.
Si litis dare non vult.
Si clericus accuſat criminaliter.

Ex parte Rei.

Qui vel huic iuriſditioni priuilegiatè ſubeſt, vel non poteſt ſubeſſe. Fol. 644. ℣. 12.

Ratione.

- Sexus.
- Ætatis.
- Intellectus.
- Valetudinis.
- Artis perſonę.
- Si bona emit, ſuper quibus ſe obligauit anteceſſor eius in foro Caſtreñ. cùm articulus ſit purè vel merè terreſtris. Vel ſi peremptoriè reſpondere, in eo caſu libertas ſtatus nobilitatis ab illa ſeruitute eum liberat, præſertim cùm ſit ſucceſſor non ſanguinis, ſed iure acquiſitus.

Ex parte Procvratoris exceptiones. Fol. 597. Priluſ.

Clerici nonniſi miſerabilium cauſas procurant. Item ante litis conteſtationem objiciatur procuratori, quod objici debet illegitimitas.

Diſpoſitio formæ ſuper procuratione in tres partes diuiditur. ℣. 4.

Quòdsi procurator incertum mandatum producat, de ratihabitione cauere tenetur: si tantum possessionum habeat, ℣. 16.

Maritus ab vxore absque mandato procurat. ℣. 20.

Mater non agat nomine pupilli:

Si à monacho, si à furioso, iudicem mouere, non tamen motionem prosequi potest procurator.

Paria sunt, non esse procuratorem, vel non posse esse.

Syndicus, vocatur procurator vniuersitatis.

Nosotrophus, ptochotrophus curator hospitalium vocatur.

De exceptionibus peremptoriis. Idem 651. 649.

Hospitalia apud nos nulla sunt nisi in Italia. *Bo* hospitale *zową właśnie ßpital, dla przyięćia gośćiá, pielgrzymów.*

Procurator, vt de causa non potest transigere absque principali: ita actionem differre non potest, nisi sit possessionatus. Idem, 653. ℣. 8.

Differre actionem propriè in aliud tempus: Transferre verò in aliud forum 653. ℣. 8.

Actor, & vitiligator differunt, dictus à vitioso litigatore, hoc est, calumniator, carptor, &c.

DE EXCEPTIONIBVS PRÆSCRIPTIONIS. Idẽ 539.

Præscriptio, quæ fit nullo titulo, quid vocetur. Idem author 557. ℣. 15.

Præscriptio prudenter obijcienda: namque stabilit tacitum consensum super æquitate aduersario: Sicuti qui scribit terminum ob spem concordię, aliquo modo implicat se designañ. non absq; culpa: Sic qui præscriptione supra modum nititur, 650. ℣. 20. Item, lib. 3. cap. x. Artic. 1. fol. 639.

Aggeris & sepis eadem præscriptio & fossarum. 539.

Ibidem regestrum præscriptionum, & index vtilis & valde clarus compendiosusque.

Præscriptio tempore belli. 340. Regula iuris in ea re. Qui prior tẽpore, potior iure.

EVOCATIO.

Exceptiones ratione Euocationis. { 638. ℣. 10. 603.

Religionis vbiquitarium forum ratione annua. Ibidem.

Personę conditionis ratione.

Necessitudinis arctissimę.

Fundi ratione, & habitationis.

Contractus ratione in rebus mobilibus, si pacto non stat. { Venditor / Emptor. } Si nõ est soluendo.

Item, ſi ex contractu ſeſe obligat: ſed ſucceſſorem ratione cõtractus non ratione ſanguinis nobilitatis ſtatus liberat.

Ratione priuilegij ſeu in cauſa priuilegiata: ſed ſi neſciuit de priuilegio, iurando fit liber. 605. luita pœna.

Ratione reipub. & fiſci non obſtante defectu citationis, iuſtificare ſe cogit neceſsitas. 599. ỳ. 15.

Ratione captiuitatis ab hoſte ſiſtitur ius. 670.

EXCEPTIO RATIONE INHIBITIONIS.

Regia Maieſtas & ſpirituales tales extradebant inhibitiones: ſed iam inhibitum eſt Cancellarię. Sed & qui audet vetita, expediendo huiuſmodi literas, punitur. 607.

DRVGA CZĘSC PROCESSV PRAWNEgo: gdy iuz ſąd záczyna controuerſią rozbiéráć, y o niéy diwinowáć: Bo y Actor accuſationem, y Reus defenſionem ex iiſdem ſedibus argumentorum: ſicuti & iudex diſpiciendo, pro & contra rationes depromendo ponderat.

ÆQVITAS.

DE imagine iudicis velata oculis, ſine manibus, abſque pedibus in foro Thebanorum. Ibidem de Areopagitarum iudicio, de Radamanto, Minoe, 576. ỳ. 4.

Certa lex ob incertam æquitatem non deſeritur: Nec iudex ſapientior lege eſſe debet. Non antecedere, ſed ſequi leges debet Iudex.

Item crudelis iudex qui in verba legis iurat, & ab æquitate declinando in cortice hæret. Item, Argum, oculatum eſſe decet iudicem, vt legi ſatisfaciat, & æquitati non aduerſetur. fol. 588. ỳ. 1. vnde forma iuramenti iudicis iudicare primò iuxta æquitatem, iuxta leges ſcriptas, & iuxta controuerſias.

Iudices eruditione ſumpta ex Statutis Cazimiri iudicent, innitendo poſterioribus Conſtitutionibus & Conſuetudinibus.

Item, de ſtatera æquitatis 589. Et alias leges noſtrę de æquitate meminerunt.

Cauſæ cur veterem proceſſum iuris Priluſius noluit omittere, iuſtas cauſas producit. Fol. 531.

Té wſzyſtkié mieyſcá digniora notatu, *zniósſem z tego authorá,*

áby czytelnik wedle liczby rewidowawszy mieyscá té, wybaczał trib, którégo sie ma Sędźia káżdy trzymáć, śiedząc ná mieyscu Bożym.

LEGES.

IVdices eruditione sumpta ex legibus Cazimiri iudicent. 588.
Posteriora alioquin statuta seruentur. 592. ℣. 12.
Et hoc est remedium teneñ. vsquequò correctura iuris dabitur.
Ideo quidam leges assimilant regulæ, quam lineam vocant pictores. Vt enim pictor pennam ducit penes lineam, ne deuiet, neué contortum vel incuruum faciat. Sic iudicans iuxta tenorem legum procedere debet, ita tamen, vt altera manu æquitatem, altera legem teneat. Dextra tamen æquitatem: nam in ea manu dexteritas consistit, sinistra verò leges verset.

SECVRITAS IVDICIORVM.

G*Dy kto przy sądźie grośi, łży, háńbi, szydźi, zwłasczá bogáty z vbogiégo. A Sędźia* sua conniuentia *ná to niedba: tedy sie ná vrząd druczy świádczą, y dáią Rok ná Tribunał, iż Sędźia, álbo Podstárośći źle száfuie,* abutitur sua authoritate: *y miéwáią o to Sędźiowie correkturę niemáłą.*

Przeto Sędźia ma ná tákiégo wedle práwá postąpić iáko vczy.
- *Winy pisáć.*
- Item, *poryrwa sie Roki odwołáć, y odwoła.*
- Item, *do Stárostw ná Exekucią zuchwálcá tákiégo odsyła.*

Bo dla tego w pozwie dokłádáią: iudicialiter responsurus: *áby sie ludźie zbytkowáć przy práwie oduczáli, á iedno práwnie sobie postępowáli modestiiéy vżywáiąc.*

CONSVETVDINES.

Idem author Fol. 589. Ver. 6. y 28.

COnsuetudines *trzymáć téż Królowie poprzyśięgáią, iáko y práwá: y ták sie obliguią: Iż coby ważyli sie odmięnić* contra leges & consuetudines: *to ma bydź* irritum & inane.
A miánowićie de consuetudinibus terrę Cracouieñ. *Król Alexander stánowi, że* pro iure perpetuo *máią bydź chowáné.*

CONCILIARE LEGES: & sequi Decretorum conformitatem per prouincias.

Idem. Fol. 591. Ver. 1.

SIgismundus Rex promittit iuristas, tàm ex nobilibus viris, quàm

quàm ex Doctoribus conuocare: qui leges in ordinem & consensum certum reuocarent. Interim suadet posterioribus legibus inhærendum.

DECRETA IN simili sequi iudices debent.

CAzimiri Statutum in Nieszowa: Mandat decreta, quæ feruntur, in vnum librum conscribere, vt postea in simili super eodem articulo decernatur. Verùm enimuerò consentire debet. Idem fol. 589.

Attamen iudex recordare debet dicti iuristarum.

Errores non sunt allegandi. Item, Vna hirundo non facit ver. *Tu trzebá mądrému Sędźiému dogádzáć, áby sie przezeń temu wszytkiému dosyć stáło: to iest, práwu*, consuetudinibus, decretis in simili. *Ale naprzód y napierwey spráwiedliwośći świętey dogádzáć.*

INSCRIPTIONES.

IN iure ciuili stellionatum vocant, conuertere inscriptionem in fraudem. Regula iuris: Obligatio prior iure. sed non semper: in quibusdam casibus excipitur.

Item, Inscriptio si perpetua probatur sex testibus. Si ad tempus, tunc duobus: si subornata persona ad Inscriptionem faciendam sistitur: pœna inuasionis domus ponitur. Hæc reperiuntur. Fol. 556. apud eundem authorem 543.

Quidam etiam pro fundamento ponunt terminum ad Inscriptiones esse peremptorium. Quod firmum esse videtur, si inscriptiones fiant iuxta formam statuti. Item, inscriptio ex concordia amicabili, si quid silentio prætermissum est, de peremptorio termino non officit. Nam in articulis concordię, quę omittuntur, nec expresse ponuntur. Omissa non nocent, expressa docent.

ORDO.

ETiam laudantur valde iudices, qui ordine lites dirimendo iudicant.

Prius de iure possessorio fit controuersia, quàm de iniuria. Idem author 551.

Prius de graniciebus, quàm de recepta securi.

Si cui infamia aut generis status obijcitur, prius expediendum, quàm quæstio hæreditaria.

Prius quæstio criminalis quàm ciuilis. Ideò suspenditur merito po-

to posterior quæstio, donec de principali determinatur.

Audiui quòd quidam iudex in Rusia valde laudabatur, quòd inter iudicandum gradus seruet. Et cùm inquirerem, quid intelligat per gradus: Respondit: verba illa quæ in iudicio Tribunalis frequenter commemorantur: Procede, responde, directè responde. Tandem, inquit, in directa responsione allegauit, &c. Est communis stylus Cancellariæ Lublineñ.

CIRCVMSTANTIA.

CIrca ordinis obseruationem, etiam & cura & diligentia in expendendis & excutiendis circumstantiis, magnis & minimis valdè laudatur. Iudicantem, inquit, cuncta rimari oportet: Ideò quæ tradunt rhetores de statu iudiciali, eruditi iudices experiuntur, quàm valdè iuuantur illis præceptis, quæ in Scholis traduntur: maximè à Cicerone de Oratore. Circumstantiæ autem hoc versiculo breuiter includuntur. Quis, quid, vbi, cur, quomodo, quando.

REIESTR.

K*Ról Zygmunt nie dármo mówi:* Iuxta reiestrum nos conseruabimus. *Y dla tego áby sie stroná w czás nágotowálá: y dla tego áby sie do sądu hurmem nie ćiśnęli, y dla oßukánia, dobry to iest porządek, y należy to do porządnego sądzenia wedle Reiestru sądźić. Ale reiestr rozumieć trzebá ten, który publikuią wczás ná Séymie: bo ten co w Protokole, nie iest ták ważny. Gdyż w práwie tá iest* Regula: Minutis non obsignatis & protocolis, nihil probatur. *Y w mnieyßych Distrićtćiech odmięnić y odemknąć Reiestru łácno. Chwalą y to, że trzeći dźień przed skończeniém Roków nie dopuscza Sędźia w Reiestr sie wpisowáć: bowiém niektórzy ku oßukániu y ná sámym końcu Roków zwykli zdáwáć, co nie ma bydź.*

ASTITIONES.

S*Tátut* Titulo, Citatio ex officio.

CELERITAS.

CEleritas inimica iudicio. Fol. 585.
Iudicantem cuncta rimari oportet. Ibidem.

DELIBERATIO.

PRudens iudex prius curat controuersias inscribi & acticari: demùm

demùm ſuper illud deliberat. 653. ver. 20. 654. ver. 3.

Wſzákże ante expeditionem deliberationis *wolno ſie bywa popráwić*, confutando obiectiones, non tam innouationis cauſa, quàm informationis iudicis. *A to wedle Státutu onégo kędy mówi: że Sędźia* ante prolationem *ma ſtron pytáć*, quid reſtat, quod dicant.

EXPVRGATIO.

SOlennitates iuramenti & cæremonia, ſuper crucifixum fit & euangelium. Item officium eſt iudicis pro poſſe amputare cauſas & occaſiones iuramentorum frequentium, ne nomen Domini in vanum aſſumatur. Renuere poteſt pars iuramentum, quando poteſt inſcriptionibus & literis id de quo ambigitur probare vel teſtibus dignis. Magna ex parte voluntate iudicis aliquando arbitrio iurantis iuramentum ſuſcipitur: ſi tribus comparticipibus iuramentum decernitur, in vſu eſt indulgere vni & altero, & tertio non. Idem fol. 656. 657. ver. 4.

SVPERARBITER.

SPontè receptus, vel à iudicio datus 659. Vadio & vadibus roboratur, & inſcriptione. Arbitros duos in ſolidũ accipere, hoc eſt, ſi alter abſuerit, præſens idem perficeret. Arbitri in impari numero ſolent fieri: Ad compromiſſum autem hæredes non obligantur. Si ſuperarbitrum pars impedit, vadium lucratur nõ cauſam: niſi ita compromittatur, 658. De cauſa meri & mixti imperij compromitti non poteſt. Super criminalibus Eccleſiaſticis. Item de pœna vbi intereſt reipub, vt peccans puniatur non poteſt tranſigi. Legitimè facta & lata ſententia à ſuperarbitro, æquipolet iudicato: Ideò arbiter ad Capitaneum, vel ordinarium iudicem pro executione tali remittere poteſt.

Mediatores & ſuperarbitri de iure dati, vbi iudici retulerint, fides eis debet dari abſq; iuramento. 659. ℣. 16.

Cætera collectanea vide ibidem pulcherrima.

Ieſli o zakład idźie, iurare debent vt teſtes: *dopiéro* condemnatur reus. Idem author.

CONVICTIO.

O Conwictiiéy — Nulli autem bona aut poſſeſsiones accipiemus: niſi iudicialiter per iudices competentes ſit condemnatus.

A máło

dwoiáko mówi Stát. Tit. Posseſsor ℣. 2.

A máło co wyſſéy tenże Król Iágełło mówi: Nullum terrigenam capiemus, niſi qui rationabiliter fuerit conuictus. Terrigena *Ziemiánin ſie wykłáda.*

Otóż iedná Conuictia Rationabilis, *á druga* Temeraria & irrationabilis.

LITE PENDENTE.

Lite pendente nihil innouari debet: *to ieſt, gdy ieſt iákié záwieſſenié: álbo Ná rozmyślenié: álbo Appellácia: álbo Roku piſánié.*

CONDEMNATIO.

Iuż to náſtáłá táka zápámiętáłość y niebácznośc ná przyſtoyność y ná práwo: nie dawſſy pozwu ſtronie, fingowawſſy pozew zdawáią: A druhy ná Rocéch dopiéro pozwy piſſą, y contumátią záraz zdádzą: á ná drugi raz mu odpowiáday. Atóż zábiégáiąc temu, wſpomnię tu o tym ártykuły, y niektóré dobré zwyczáie.

Actor rem & pœnam, non poteſt petere ſimul. 662. ℣. 20.

Pronior iudex debet eſſe ad iniuriam quàm ad decernendum taxam.

Euaſio, ſi areſtatur pœna trium marcarum. Quòd ſi ritè omnes circumſtantiȩ & ſolennitates in iudicando obſeruatȩ fuerint; etiam ipſe iudex ſententiam ſuam vel anteceſſoris retractare non poteſt: niſi fortaſſe ex iuſta cauſa reſtituatur in integrum.

Si iudex in ſupputatione errauerit ſummȩ pecuniariȩ. 662.

Item, Res inter duos acta, tertio non præiudicat. 662.

Si actor cauſam criminalem non proſequatur, in pœnam talionis incidit: ſi autem in ciuili deſtiterit, in expenſis litis, & aliis diſpendiis, alibi gentium mulctatur, non apud nos.

Gdy ſie kto poymániém álbo więzieniém zákłáda conceſsibile. Fol. 662.

Veniam ætatis à principe Rege impetrare ſolent. 663. ver. 8.

Sententia antequam efferatur, in librum Actorum referatur, ne vaframento corrumpatur.

Przezyſki nieſpráwiedliwé zwykł Sędźia retráctowáć.

Item, *wſſyſtkié przezyſki y* condemnatię *do onégo Státutu iáko pod ſſnur przykłádáią.* Concitatus ad ſatisfaciendum non poteſt ſibi aliquid in auxilium ſumere: Excepto quòd condemnatio fuerit minus iuſta, &c. Tunc Actor amittit id, pro quo citauit. De eadem condemnatione iniuſta Statutum producitur. *Támże* Titulo

tulo Condemnatio, Sta. 3. vbi ſub pœna trium marcarum deſcribere ex libro iubetur, ſi areſtatur ſi non areſtatur, tunc ſine pœna deſcribetur.

CONCITATIO.

DE concitationibus in cauſa criminali, Fol. 665. ver. 15.

Forma concitationis, *która bywa tylko iednym pozwániém*, 665. ver. 22.

Przydáią: non iudicialiter reſponſurus; ſed, iudicialiter ſatisfacturus.

VADIVM.

VAdium, à vadibus dictum. fol. 31.

Roboratio enim fit per { Fideiuſſores. / Per inſcriptiones. }

TRZECIA CZĘSC PROCESSV PRAwnégo po vczynieniu Dekrétu.

PAMIETNE.

P*Amiętné cztéry groſzé od więtſzych rzeczy, od mnieyſzych ieno dwá groſzá.*

Rzecz więtſza { In cauſis hæreditariis, 170. / *Mnieyſza co waży xxx. grzywien*, Maior quæ ſuperat, 67. }

Memorialia captioſa, 67. ver. 10.

Memorialia in concitato termino, ver. 15.

ARESTY.

Areſty dwoiákié 665. ver. 15. { *Wieczorné.* / Item pro iniuſta cauſa proteſtatione, fol. 661. }

Rozmáyta przemyślność ludzka: chowa ſie ieden ná to, áby ná końcu Roków ſwégo litigántá zdał: á aduerſarz czyha, iż gdy on zda, więc on áreſtuie. A iże iuż nie ſtawa czáſu ku rozſądzeniu áreſtów: tedy oná iſta cauſa *zoſtawa, áże ná drugié Roki: że ná ſámym początku winien ią ſąd rozſądźić. Ale trzebá przypozwáć do Areſtu: á w téy mierze iuż Woźnégo nie będźie trzebá, áni trzebá dowodźić Roku.*

Ná Trybunale ſnadź y do trzećiégo dniá Areſtóm dádzą trwáć: ſnadź to iuż teraz náſtáło ná przeſzłych dwu Trybunaléch.

APPELLATIO.

APpellatio *ieſt rzecz lżeyſza, y nic Sędźia tym niepokupi*, & honorem eius non tangit. *Ale ruſzenié Sędźiégo z nágánieniém bywa: bo iuż* redargutus Iudex *ſtawa ſie: y nie ma dáley poſtępowáć iáko* redargutus: *y muśi pilnowáć Roku: y* iudicatum pati *przed Trybunalem, bo mu y termin aſsignuią*. Et ne error committatur, adcitatur Iudex & pars. Fol. 667. 669. Vide ibidem argumentum adcitationis & diſpoſitionem: ſed & proteſtatio interponitur: *A ták vraſta ztąd, że* pro vno hoſte duos hoſtes *ſobie iedna* Actor. *Wſzákóż*, ne impunè quod collibitum eſt iudex ſtatuat, *tedy* introducta eſt Motio iſta.

Capiteneus etiam adcitatur ad videndum & audiendum ſententiam eius retractari vel mitigari vti grauem. Fol. 668.

Pendente autem Appellatione nihil debet innouari, hoc eſt: nec à partibus, nec à iudicio. 668. ver. 6.

Si quis plurium facinorum condemnatur: omninò differenda pœna, ſi propter grauiora appellauit.

In Pruſsia autem, vt audio, etiam intra duas ſeptimanas licet appellare: *y v nas trzebá czáſu vżyczyć. Bo drugdy ſtroná nagle nie wié co czynić z ſobą, czy áppellowáć, bo krzywdá boli. Wſzákóż groß nie wielka rzecz ieſt dáć od Appellátiiéy: A ieſliby ſie* intra triduum *rozmyślił: możeß ſie káiáć, á Controuerſiiéy nie piſáć. A drudzy záraz ſkoro Piſarz przeczći áppellátią: tedy ią ſobie* ad verbum *ſtroná ná* pugillares *wypiſuie, żeby ná nię mogłá przypátrzywſzy ſie ſłowom y rzeczy áppellowáć, y Contróuerſią piſáć.*

In criminalibus ſi quis appellat, modificatio pulchra. 668.

Item Appellatio morte caſſatur. Vide & ſupra fol. 320.

Si non appellat pars, ſententia tranſit in rem iudicatam. 668.

Motionis vſus omiſſus fuit, ſed iam reuocatur.

In ſex caſibus motio non admittitur: Et rationem Iudex ſuo decreto ſemper adſcribit, 670. Item 668.

Pœna iudicis dũ pœna partis appellãtis iniquè adiudicata. 670.

Pœna Subiudicis, & Notarij. Vide fol. 668. pulchra regula ibi traditur.

In criminalibus *nie rádo piſzą roku, bo ſie iuż iákoby ſtroná przyznawa do wyſtępku: y iużby ſie* conſceleratio *znáczyłá: ieno* ad translapſum terminum *puſzczáią.*

Koc, & pœna in Iudicem & Notarium.

QVæ olim vel nunc dantur pœnæ & mulctæ Iudicibus. 670.

Teſtibus

Testibus in dignitate similibus purgabat se Iudex de iniquo iudicio, & probat, sed hoc abolitum. 670. ver. 10.

Koc od Grodzkiégo sądu téż dáią, 36. gro. teraz dáią.

Notarius per Iudicem Regiæ Maiestati delatus priuatione officij punitur.

Quidam Iudices Terrestres tutius esse putant, vt Notarius non citetur rectà ad Tribunal, sed ad Iudicem tanquam eum, cui paret Notarius: Tandem si iudicatum pati non vult, aut si Iudex non rectè diiudicauit, vt per modum appellationis causa ad Tribunal deuoluatur; siue parte, siue Notario appellante. 671. ver. 18.

Si tradere controuersias neglexerit, vel de sede abierit.

Item præsente Notario in Acta Polonicè vel Latinè omnia inscribantur: Propterea, inquit, Notarij debent asidere Actis, sub amisione officij. *Ale iákóż ma* asidere Actis, *kiedy nie przy sądźie* Acta, *ále ná gospodźie* Acta *legáią, iáko teraz ná niktórych mieyscách nástáło: Co przedtym nie wyymuiąc productów, áni ták wielkich nakłádów czyniąc, ná tychmiast z Act czytywano.*

Item Acta Castrensia aperiantur tempore iudicij Terrestris. 674. ver. 12.

Item, *Pisarz ieśliby ináczéy pozew wpisáł niż sie rzecz dźiáłá.* Ecce datur actio contra talem, *choć iuż w księgi weszło: y formę pozwu ná to masz.* 42. Titulo Citatio Stą. 17. in Herburto. Paragr. Similisque &c.

CONTROVERSIÆ.

Controuersiæ, hoc est: Præpositiones & responsiones iudicium tenere, dare, & extradere. *Obaczyć że tu do sądu vkázuie, nie ná iednę osobę Pisárzá wkłádáiący. Ale y o Pisárzu ná innym mieyscu mówi:* Si autem controuersias tradere neglexerit, vel de sede iudicij abierit, vide paulò superius, Titulo Koc.

Controuersiæ *przedtym pisywano práwie rozpiéráiąc sie ráciámi, árgumentámi, y replikuiąc: Ale teraz coś ieno trochę zmierzą ná sie ráciámi, á námięniwszy niéco, ieno kształt nieiáki litigowánia pokażą, nie wyieżdżáiąc ná iáwią z árgumentámi: y owszem* de Accessoriis *litiguiąc rádźi ruszáią: áby snadź przed czásem* de principali *rozpiéráiąc sie, z defensiámi swémi sie nie odkrywáli.* Itē Controuersia semel facta, neque meliorari, neq; locupletari potest, 227. *Wszákże* in vim declarationis *może stroná iescze co ią dolęga przypomniéć.*

Ná Tribunale iest pœna, *ktoby* extra controuersiam, *co nie*

było przed sądem, od którego áppelluią, co wtaczał. Przeto iedno capita rerum *y* summã *wspominác potrzebá. A pisánia controwersiiéy iuż teraz ten porządek trzymáią, Act zápisawszy, pozew miásto propositiiéy áktykuią: potym* producta *wspomináią* manu probationis, *to iest, listy dowodné przed sądem rzędem kłádą: dopiéro co strona pozwána przećiwko temu mówiłá y replikowáłá, dostátecznie wpisuią: Ná trzećim mieyscu Actor confutátią swoią, ieśli ią ma, rzecz záwiéra: á potym Dekrét Sędźia pisze, przydáiąc przyczynę álbo* motiuum, *czemu ták skázuie.*

CONCITATIO.

De Concitatione, suprà in parte secunda iam tractatum est. Quę tamen & ad eum locum transferri possunt, & aptè. 596.

SALARIA & DEPACTATIONES.

De salariis, & de Depactatore Notario. fo. 671. Idem author *O Pámiętném.* 672. De captiosis memorialibus 672. Ibidem Taxa literarum Castrensis & Terrestris conformis esse debet.

Z STRONY TRIBVNALV y subsellium iego.

O *Obiéraniu ná Tribunał Ich M. PP. Deputatów, trzebá weyźrzeć w consideratią, iáko* de repub. *tráctat w sobie zámyka. Bo trzebá, áby byli práwémi Cándidatámi: bo Cándidaći v Rzymian w biáłych szátach chadzáli: znácząc, że bez nágány ich Elektcia byłá y ma bywáć: Czego vyśdź snádniéy niemogliby, ieno gdyby przez lósy byli obiéráni.*

Item, Decreta *Tribunálskié iáko nienáruszoné máią bydź y o pozwiéch Dworskich.* Const. 1588.

Nim więtszé subsellium, *tym mu wolniéy od srogośći pisánégo práwá do spráwiedliwośći sáméy* ad æquitatem à lege scripta *nákłonić sie. O czym pátrzyć w sámym Státućie w pierwszych księgách.* Titulo, *Constitutię.*

Też y to przypomináią dla vwiárowánia sie przewłók w spráwiedliwośći, żeby Tribunał sam extremam manum *Dekrétom czynił áż do końcá, nie odsyłáiąc názad* ad vlteriores gradus, *iáko piszą w Dekréćie, áni wstrzymał spráwiedliwośći, bo iuż do tego przyszło, że iedná kauzá wráca sie ná zad z dołu ná górę, y z góry ná dół, etc.*

DRVGI SPOSOB PRAKTYKI.

NA czworę dźielą: Naprzód, *Formy zapisów kłádą y zbiéráią sobie ći, którzy chcą rychło* proficere. *Potym, Formy pozwów rozmáitych. Potrzećié*, Munimenta maiora *y* interlocutoria. *Czwarty, Dekréty ták przed sądem Królewskim, Tribunálskim, iáko y przed Ziemskim, álbo y przed Grodzkim: Bo z zapisów pozwy pochodzą, z pozwów rostą* Munimenta *y Controwersię, á z controwersiy rostą* Decreta. *Otóż* Nouitius iuris *czterzy rzeczy ma sobie compárowáć y spisowáć w ieden Libelluß: áby to co z Reguł státutowych náuczył sie, iáwnie* in exemplis *obaczył: tedy ták nie długo práktykiem zostánie: Gdy będźie naprzód od swych sápientów z informátiámi do sądów posyłany do Grodu. A potym* propter admirari *imie sie y* philosophari: *że bez pomocy imie sie spráwiedliwośći, á nie wykrętów wypráwowáć.*

I. CZĘSC.

NAPRZOD FORMY Zapisów.

WIderkaffu formá.
Ryczartów rozmáitych formá.
Damna Terrestria.
Obligatio de facto.
Debitum ad certum tempus.
Quietatio.
Reformatio.
Adiunctio, *gdy mąż żenie co przypisuie do piérwßégo posagu.*
Cesſio.
Arenda.
Aduitalitas.
Consensus vxoris.
Transfusio perlucrorum.
Tutoria.
Compromissu forma.
Venditionis forma.
Commutationis forma.
Abrenunciatio vxoris, aliâs *Wyrok.*
Adiunctio reformationis.
Quietationes varię.
Quietatio, dum aliquis nomine alicuius summam recipit, & se pro tuitione inscribit ac ad statuendum eundem sub mittit.
Quietatio ad rationem summę: *że nie záraz wßystkiégo długu oddáią.*
Quietatio de Bannitione.
Quietatio cùm duo de actu cri minali dimittunt se cum decreto & absolutione Regia.
Cesſio de reformatione, aliâs *Wyroki.*
Cesſio Inscriptionis ad tempus factę.
Cesſio de perpetuitate.

Transfusio perlucrorum.
Consensus super exemptione.
Recognitio visionis per Ministerialem.
Plenipotentiiéy formá.
Arestu formá circa iudicium pro poenis.
Ordinationis forma inter filios patris, & inter successores.
Item, Compromissu simplex ad Acta.
Item, *o Obermaniéch.*
Ex fideiussoria summę in Cancellaria.
Intromissionis denegatio.
Obligatio pro poena trium marcarum.
Obligatio ad certum tempus.

II. CZĘSC.

FORMÆ CITATIONVM varię. Terrestris, Castreñ. & Tribunalium.

Citatio pro vadijs triplicatis.
Triplicatorum vadiorum inscriptio.
Innotescentia pro triplicatis.
Adcitatio ad prosequendam motionem Iudicis, motioni non differentem, & ad Tráslapsum Terminum.
Adcitatio ad prosequendam actionem post obitum patris.
Ad prosequendam motionem.
Adcitatio ad prosequendum actum post obitum Iudicis: pars adcitatur eadem.
Pro non sessione ex certa concordia.
Citatio pro defloratione virginis.
Pro excisione gaij aut syluę.
Pro arboribus fructiferis.
Pro vulneribus.
Pro propinquitate deuolutis.
Pro Kmethone profugo.
Przypozew ad Inscriptionem *ku Ryczartowi* pro vadio ob non solutionem summę principalis.
Citatio de data occasione bona amittendi relictis in paupertatem extremam adducendo.
Citatio pro vadio triplicato ad banniendum.
Citatio pro ex diuisione & emensuratione certę sortis.
Citatio ad banniendum post Translapsum Terminum.
Citatio super seruum qui abscesserit non facta ratione domino.

AD TRIBVNALIA CITATIONES.

Contra Vicecapitaneum ratione non executionis rei iudicatę ad Tribunal ex officio
Item, Contra Vicecapitaneum ratione promissionis in contumaciam, extra Regestrum processus: Nec in regestrũ inscriptum.
Arestum etiam non permisit, nec protestationem suscipere voluit.
Pozew ná Woźnégo bárzo rychtowny, do Stárosty, ná Séymiki, dotkliwémi słowy: A pozywa Woźnégo Ex officio (*W tych Formularzách y* Exẽpla Isagogyca *záraz obaczysz.*)

Item,

Item, *Ná tego co ſie czyniąc Podſtároſcim exekucią czynił. Téż ná Tribunał* contra Burgrabium ex officio (*Téż Burgrábie* ex officio) ratione incarcerationis.
Contra Vicecapitaneum ratione non admiſſę motionis.

Castren. Citationes ſequuntur.

Citatio Caſtreñ. pro diuiſione bonorum.
Pro ex diuiſione citationes, vide ſuprà.
Contra iudicem, ſubiudicem, Notarium, *Exceptiiéy od Królá ieſliby niedopuſcili* ex officio.
Contra Notarium, *że dáie w reieſtr wpiſáć nieporządnie.*
Innoteſcentia Caſtreñ. pro ex diuiſione.
Innoteſcentia pro occupatione bonorum in ſolidũ poſt patrem.
Citatio ad Tribunal Regni occaſione extorſionis telonei.
Pro vadijs triplicatis.
Contra iudicem ad Tribunal, quòd duo officia tenebat.
Citatio ad Tribunal ob vituperium coram Vicecapitaneo, & Miniſteriali.
Citatio ad expediendum ſcrutinium.
Citatio contra complicem ad banniendum.
Ad Tribunal ex officio contra Capitaneum quod incarcerauit iure non conuictum.
Citatio ad Tribunal ex officio contra Capitaneum ratione receptionis rerum circa incarcerationem.
Innoteſcentia poſt remiſsionẽ ex iudicio Terreſtri.
Citatio pro vadio primario ob non exſolutionẽ ſuccubito.
Citatio Caſtreñ. ex termino facionato.
Citatio ratione non admiſsionis Inſcriptionis, vbi decernitur Euaſio iuratoria, quòd non impugnauit intromiſsionem.
Citatio ob dilationem vera infirmitate.
Citatio terreſtris de potioritate iuris.
Citatio terreſtris pro male obtento.
Citatio Caſtreñ. ratione non ſtatuitionis in Caſtro ſerui impoſſeſsionati pro capite occiſo poſt areſtũ in Caſtro.
Citatio Caſtreñ. ad decernendam pœnam 14. Marc. ob denegatam intromiſsionem
Citatio ratione ſubornati famuli, qui Actorem vulneribus affecit.
Pro calumnia Caſtrenſi (noua inuẽtio) quia in Statuto eſt: puniatur iuxtà Quaſi violator.
Quia tu poſtpoſito boni ciuis officio: *y o Pobór tákiéż.*
Citatio pro ſeruitio demerito.
Citatio ratione Reſtæ dotis.

Citatio pro diffidatione, vbi Praxis pulcherrima.

III. CZĘSC.

DE CONTROVERSIIS, & minutioribus Munimentis.

SVſpenſio iniuriæ & cauſæ ad determinationem granicierum: *Bo piérwéy rozgránicżáią, tóß dopiéro o krzywdę pozywáią: á ták záwießą.*

Item Tranſportatio Termini vera infirmitate.

Item ſuſpenditur actio ad annos diſcretionis.

Satisfactio ob præſtitum iuramentum proceſſus iudiciarius.

Relatio poſitionis citationis.

Proteſtatio vulnerum.

Informatio cõcinnandi & ſcribeñ. controuerſias, *pátrz wysßéy w piérwßéy cżęśći Práktyki.*

Cùm citatus per modum proteſtationis Replicam ſuam porrigit.

Aſtitio Termini ter, & vltra formam.

Et multa talia minutiora munimenta, vt vocant, *ma mieć* in promptu nouitius.

Forma autentici Miniſterialis.

Obwołánié ſalui conductus.

Additus Miniſterialis ad quæuis neceſſaria in forma oblatæ.

Granicialiũ literarũ acticatio.

IIII. CZĘSC.

DECRETA.

D*Ekrét o Bábiznie w cżym ma pręſcriptią, á w cżym nie ma: wysßéy ieſt nápiſány w piérwßéy cżęśći Práktyki.*

Dekrét o dźiał przez przyiaćioły vcżyniony záſtárzáły między bráćią. Przytymże mieyſcu, przed Królem Auguſtem w Kraſnymſtáwie: między dwiemá bráty z Chełmſkiéy źiemie.

Dekrét o ſłowá criminaliter *w pozwie położoné Zygmuntá ſtárégo, między dwiemá Szláchćicy z Ruśi. w Tytule znaydźieß,* Titulo, Citatio.

Dekrét między Dźiwißem Królá Káźimierzá o rániéniu zágáśiwßy świécę: wysßéy ieſt w piérwßéy cżęśći Práktyki, Titu. De Violento. *Támże o poſcżwániu pſem.* Pro raptu virginis: *y innych Dekrétów Królewſkich niemáło zebránych znaydźieß.*

G*Odźiło ſie tu było przyłożyć Dekrétów tych więcéy, bo z nich wielką Informátią może wźiąć* Nouitius: *ieno miánowáć oſoby, ieſt* odioſum, *tedy muśi ſie tu záwśćiągnąć. Wßákże przy ſądźiéch*

ſądźiéch Ziemſkich, przy Grodzkich, przy Królewſkich ſądźiéch, y przy Tribunálſkich, może ſobie conſignowáć Nouitius, *zwłaſczá gdy ſie tráfia iáki caſus oſobliwy. Wedle tych czterzéch Reieſtrzyków, tu ieſt o Inſcriptiách rozlicznych, wedle fórm pozwów, wedle form Controwerſiy, y wedle Dekrétów rozlicznych wtórégo ſpoſobu Práktyki obyczay ſie krótko zámyka.*

KSIĄG STATVTOWYCH KONIEC.

Pánu Bogu zá ofiáre Spráwiedliwośći / A Oyczyznie ná popráwe rządu dobrego.

Omyłki niektóre / iáko fol. 599. ver. 12. Materes, miáſto Inateres. álbo fol. 601. ver. 2. wierze/miáſto mierze/y tym podobné. Których niepodobna áby ſie człowiek vſtrzédz mógł: Albo téż ieſliby ſie w czym podmówiło / Czytelnik báczny nie zá vmyślné rozumieć bedźie. Gdźiéż ſie bowiém zrázu wſzyſtko obaczyć może :· ná drugiéy iednák Bóg)ædiciiéy popráwić ſie wſzyſtko łácno może.

REIESTR,

Dla prędszego nalezienia rzeczy w tym Státućie/ rzędem obiecádłowym.

PRZEMOWA.

A Czkolwiek tá iest własność y virtus porządku methodum w tym Státućie/ że y bez Reiestru káżdy może naleźć w nim to co mu iedno potrzebá. Wszákoż iesliby komu był ták bárzo porządek miły obiecádłowy/ tedy y ten sie tu kłádźie ná końcu. Bo drudzy mówią/ żesmy sie iuż ták przyuczyli. Prawdać iest/ y Philosoph ták rádźi: Nie odmieniáć zwyczáiu: kto sie náuczy lewą ręką robić/ áby do końcá tąż robił. A wszákoż y ten lewitá/ to iest/ który sie lewą ręką náuczył robić/ nie ma zayźrzeć innym co práwą ręką robiáią/ gdyż to przyrodzony iest obyczay/ á owo nábyty: to niektórych/ á ow wszytkich: on łácny y ładny/ á to trudny y niepewny: ow wedle biegu pospolitégo/ á ten iákoby monstrosum, kto lewą ręką robi. Tákże też y ći którzy przywykli byli porządkowi onému pomieszánému/ y mieszkáli iákoby w leśie: nie máią tym tego zayźrzeć co sie z lásá wyrwáli: y wolą mieszkáć iákoby ná wesołym mieyscu w mieśćie/ á niżeli w leśie/ in foliosa sylua Sátyrmi bydź y błędźić: wolą secundùm artem kształtownieyszégo methodum násłádowáć/ niżeli ták by po leśie biegáć do śmierći. Jákoż nie wątpie: gdy kto ieno przypátrzy sie temu porządkowi y téy politiéy/ y zákuśi iéy/ że mu oná pierwsza spráwá omierznie/ y námniey nie będźie po niey tesknił.

A.

Baculati

B.

C.

D.

Drzewo

Inſtiga-

T.

V.

Koniec Reiestru.

Reieſtr kart wſzyſtkich.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg
Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt
Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg
Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr
Ssss Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz Aaaaa Bbbbb Ccccc
Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh Iiiii Kkkkk Lllll
Mmmmm Nnnnn Ooooo Ppppp Qqqqq Rrrrr Sssss.

Wßyſtko trierny/ kromia * ktora quatern ma w ſobie.

Do łáſkáwego Czytelniká I.I.

DLa więtßey powagi kśiąg tych / dla wyráżenia lepßego Vniiey Koronney z Litewſkim Kśięſtwem : dla Rády Koronney y Tribunału / ácz ſie ieſcze miało kilká tablic álbo figur przy oſobie Królá J. M. przydáć / przytym y Woiewództwá Wołyńſkiego / y Multáńſkiego Chorographia. Ale fatum nieſczeſny który z woley Bożey gdźie chce vgodźi / rzemieśnika tego / co te rzeczy odpráwowáć miał / niewinnie / przez te y tákie / którym to nieprzyſtało / á ſnadź y broni vżywáć y mieć do czáſu niegodźiło / márnie / bez wßelákiey przyczyny / nie bez żalu y ßkody (o tákiego bowiem drugiego trudno) nagłe pułhacznym poſtrzałem z świátá wźięło. A zátym iż do tego / y do inßych rzeczy Koronie potrzebnych przyśdź nie mogło : Czytelnik łáſkáwy / tym / co ná ten czás bydź mogło / contentowáć ſie / y z dobremi litowáć będźie / że wiele ich y śrzód nocy / y ná łóżkách własnych domá nie záwße ſą beſpieczni.

POST SCRIPTA na
kędy ſie ma znośić, gdzie ... kt...
chćiał potrzebnie y ſłuſz... ie c...
przydáć, viąć, álbo odmięnić:
Zá co mu będźie dźiękowano.

105 inventarz ...

